

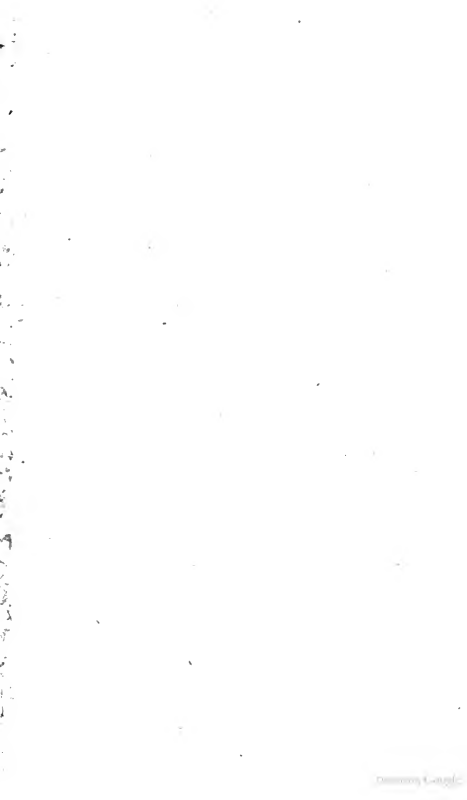

201

G

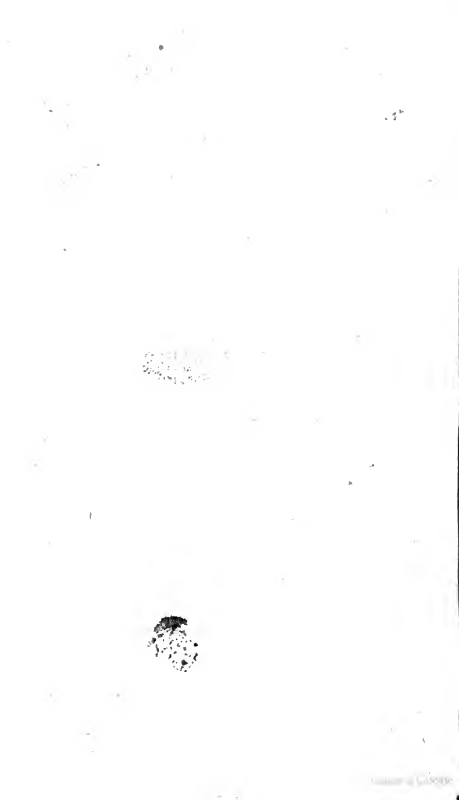

C. PLINII SECVNDI
HISTORIA NATVRALIS

CAII
PLINII SECVNDI

HISTORIA NATVRALIS

EX RECENSIONE I. HARDVINI

ET

RECENTIORVM ADNOTATIONIBVS

TOMVS SEPTIMVS.

AVGVSTAE TAVRINORVM

EX TYPIS IOSEPHI POMBA

ANNO MDCCCXXXII.

PARS QVARTA

CONTINENS

REM HERBARIAM

CVRANTE L. DESFONTAINES

REGIAE SCIENTIARVM ACADEMIAE SOCIO, NECNON IN HORTO REGIO
PARISIENSI BOTANICES PROFESSORE

C. PLINII SECUNDI
NATURALIS HISTORIAE

LIBER XXI.

I.

(I.) **I**N hortis seri et coronamenta iussit Cato, inenarrabili florum maxime subtilitate: quando nulli potest facilius esse loqui, quam rerum naturae pingere, lascivienti praesertim et in magno gaudio fertilitatis tam variae ludenti. Quippe reliqua usus alimentique gratia genuit; ideoque saecula annosque tribuit iis. Flores vero odoresque in diem gignit: magna, ut palam est, admonitione hominum, quae spectatissime floreat, celerrime marcescere. Sed ne pictura quidem sufficiente imagini colorum reddendae, mixturarumque varietati, sive alterni atque multiplices inter se nectantur, sive privatis generum funiculis in orbem,

I. *Pingere.* «Tol fuerant illic, quot habet natura colores; Pictaque dissimili flore nitebat humus.» De campis Aetneis, in quibus rapta Proserpina est. DALEC.

Reliqua. Arborea nempe frugesque et hortensia, utilitatibus hominum; flores vero voluptatibus tantum genuit. Conf. XXII, 1. Mox *variae*; Gron. et al. *varie*. Ed. P.

Vero. Gron. et Al. *vere*. Ed. P.

Sive alterni. Sive alterni flores atque multiplices nectantur in coronam: sive singulorum generum diversi funiculi modo in orbem ducantur, modo in obliquum: etiam quandoque toto coronae ambitu, coronae complures in una corona doctae videantur. HAAD.

Sive privatis generum funiculis. Bis

in obliquum, in ambitum, quaedam coronae per coronas currunt.

II. (II.) Tenuioribus utebantur antiqui, stroppos appellantes: unde nata strophiola. Quin et vocabulum ipsum tarde communicatum est, inter sacra tantum et bellicos honores coronis suum nomen vindicantibus. Quum vero e floribus fierent sarta a serendo

tentavit hunc locum Solmasius ad Solinum: p. 371, reddit *sive privati generis funiculis*: pag. 4068, *sive pro brevitate generis funiculis*: quod sit in Thuaneco *privati generis*. Nostri quinque generum, sed ἀνύμωυ cod. *privati*. Vide an fuerit: *Sive alterni atque multiplices inter se neantur, sive privorum generum fasciuli, in orbem, in obliquum, in ambitum*. Eam enim vocem huic rei aplarunt Cicero, Tuscul. lib. III: *Fasciculum ad nares admovebis*. Tertullianus, de Coron. militar. cap. v: *Coronam si forte fasces existimas florum per seriem comprehensionum*. GROS.

II. Tenuioribus. Coronis videlicet, non e floribus quidem, sed duabus tribusve taeniis, sive corollis invicem tortis; sic ut e pluribus una fieret. Στρόφα dicebantur, hoc est, fasciae capitia. Nomen ex eo, quod essent eae tortiles. Virgil. in Copa: *Et gravidum roseo nece caput strophio*. HARN.

Antiqui, stroppos. Sic et Clüffet. *stropos* Turn. *strophia* Gron. et al. Eo. P. — Antiqui. Ianum omnium primum nummum percussisse, rates et naves invenisse, coronas reperisse, illisque fuisse usum, tradit Athenaeus, lib. XV, ac ideo multas civitates Italiae ac Siciliae in sua pecunia, altera parte biclitem enim cudere, altera vel navem, vel ratem, vel coronam. Victorius, lib. XXXVI,

cap. 16. DAL. — *Stroppos*. Hoc est, atrophis. Sic *stroppos* priore loco exhibent MSS. Regg. Colb. Chiff. etc. Et vero Festus: *Stroppus* est, inquit, ut Atticus Philologus existimat, quod graece στρόππον vocatur, et quod sacerdotes pro insigni habent in capite. Quidam coronam esse dicunt, aut quod pro corona insigne in caput imponatur, quale sit *strophium*. Itaque apud Faliscos diem festum esse, qui vocatur *Strupearia*, quia coronati ambularent, etc. Alio longe significato, *strophium dactylicum* Prudentius cecinit hymno 3 ante cibum, vers. 26: *Sperne, Camena, leves ederas, Cingere tempora queis solita es: Sartaque mystica dactylico Texere docta liga strophio, Laude dei redimita comas. Dactylicum strophium vocat carminis genus, quod grammatici dactylicum, a dactylo pede, quo fere constat, appellarunt. Sic idem hymno tertio, πρὶ στράβου, vers. 208: *Aut ego sera choro in medio Texta feram pede dactylico*. Strophium vero pro carmine usurpavit, quod στρόφῃ Graecis, ut ὠδὴ, carmen est, quo deorum laudes continentur. HARN. — *Stroppos*. Brot. ex MSS. Regg. 4, 2, et Camerac. *struppos*. Eo. P.*

Inter sacra tantum. Quae coronati peragebant. DALC.

E floribus fierent sarta. Apud Apul. X Asini, Gratiae et Horae Venerem

serviae appellabantur: quod apud Graecos quoque non adeo antiquitus placuit.

III. Arborum enim ramis coronari in sacris certaminibus, mos erat primum. Postea variari coeptum mixtura versicolori florum, quae invicem odores coloresque accenderet, Sicyone, ex ingenio Pausiae pictoris atque Glycerae coronariae, dilectae admo-

deam suam propitiant iaculis floris serti, et soluti. Coronas ex floribus, στεφάνους ἐσθλίστας Philoxenus vocat apud Athen. lib. IV, pag. 203. Apud eundem στεφάνους Dromon vocat, quae singulis convivis dispertiebantur. Dalec.

A serendo serviae. Serere porro intellige *ligare*: unde et conserere. — Ita MSS. omnes proxime appellati. Forte rectius tamen a *serendo serieve*. Nam et a sero, hoc est, necto, series dicta est. Rationem etymi Tertullianus subinducat de Corona mil. cap. v: *Coronam si forte faucem existimas florum per seriem comprehensorum*. Et quoniam hic Tertulliani mentio incidit, iuvat obiter alterum eius locum asserre, quem Rigaltius et perperam edidit, et praepostere intellexit; libro nimirum de Idololatria, c. x: *Florae scholae coronandae*; ubi Rigaltius: *Floralibus scilicet, Florae sacris*. Sed quid ad Floram referri haec opus est? Lege, *Florae scholae coronandae*: nam ad eum modo morem alludit, quem Plin. c. 8 libri huius significat, quam ait coronas Larum publicorum privatorumque honorem quondam fuisse. HARD. — In MSS. Reg. 4, Camerac. Lang. *serieve*, unde Brod. edidit *serieve*. Ed. P.

Quod apud Graecos. Στάγνα recentiores Graecos, a στασις, quod

et sero seu necto significat, pro sertis dixisset inquit. Quod et stabilire Hesychius videtur, quum στάγνα interpretatur στάμνα et βωστρόχια. HARD.

III. *In sacris certaminibus.* Archiae epigramm. Anthol. I, 4: Τίσσαφες εἰσιν ἀγῶνις ἀν' Ἑλλάδα, τίσσαφες ἱποί, Οἱ δὲ μὲν θνητῶν, οἱ δὲ δ' ἀθανάτων Ζηνός, Ἀπολλῶος, Παλαίμονος, Ἀρχιμήδους. Ἀθλα δὲ τῶν κέτινος, μῆλα, αἰλινά, πίτυς. Ludi ii et sacra certamina fuerunt, Olympia, Pythia, Nemea, Isthmia. Dalec.

Postea variari coeptum. «Pancarpiae, inquit Festus, dicuntur coronae ex vario genere florum factae.» HARD.

Mixtura versicolori florum, etc. Gronov. et al. *mixtura versicolori, florumque invicem*. Ed. P.

Accendere Sicyonii (sic libri ante Hardinum editi). Strabo in Brutis, circa Vibonem agrum scripsit tanta florum copia scaterere, ut et collectura Proserpina e Sicilia diverterit, et eorum a floribus illic primum textae sint. Dalec. — *Sicyone*. Sic MSS. Regg. Culbert. etc. De Glycera coronaria, Pausiaque pictore, haec multo traduntur uberius lib. XXXV, cap. 40. HARD.

Coronariae. Strophiarior vocat Plautus, strophiorum, id est, coronarum artifices. Dalec.

dum illi, quum opera eius pictura imitaretur, et illa provocans variaret, essetque certamen artis ac naturae: quales etiam nunc exstant artificis illius tabellae, atque in primis appellata *Stephaneplocos*, quae pinxit ipsam: idque factum est post Olympiadem centesimam. Sic coronis e floribus receptis, paulo mox subiere, quae vocantur *Aegyptiae*, ac deinde *hibernae*, quum terra flores negat, ramento e cornibus tincto: paulatimque et Romae subrepsit appellatio, corollis inter initia propter gracilitatem nominatis: mox et corollariis, postquam e lamina aerea tenui inaurata aut inargentata dabantur.

IV. (III.) Crassus dives, primus argento auroque folia imitatus, ludis suis coronas dedit; accesseruntque et *lemnisci*, quos adiici ipsarum coronarum honos erat propter *Etruscas*, quibus iungi nisi aurei

Stephaneploens. Ita MSS laudali, non *stephanoplocos*. Στεφανηπλόκος, ut apud Theophr. legitur Hist. lib. VI, cap. 7, qui, vel quae nectit, et texit coronas. De hac pictura seu tabula dicitur fusius loc. proxime cit. HARD.

Aegyptiae. Ex edera, narcisso, mali punicae floribus, aliisque, quas Athenaeus enumerat, lib. XV, pag. 679 sq. HARD.

Hibernae. Quales nunc fiunt e charta picta atque concisa, flores multiplices representante. H. — Immo et ex lino sericove textili pictoque; vel ex lamina tenuissima, quam vulgo vocant *boleine*, pro *janon de boleine*. EN. P.

IV. *Lemnisci*. Festus: *Lemnisci* sunt fasciae coloriae dependentes ex coronis, quod antiquissimum fuit genus coronarum lancearum. Hesychius: Ἀμφιλανεύς, τὰς στήναις ὑπαρκοῦσαι

ταυτάς. Capitol. in Vero, pag. 37: *Coronas quoniam etiam datas, lemniscis aureis interpositis, et alieni temporis floribus*. Nempe ad imitationem Veterum, ex lauro foliisque uerae coronae: quibus *lemnisci* aurei additi. Antiquitus ex auro, nunc e serico fasciolae sunt, quibus *lemniscorum* possit appellatio tribui, *des rubans*. Non coronis, sed et palmis, quae praemia Circensis victoriae *lemnisci* addebantur: unde utraeque *lemniscatae* dictae. HARD.

Propter Etruscas. Tertullianus, de Cor. mil. *Etruscas* duas ex auro, quae in triumphis ferebantur, describit, alteram civicam quernam, alteram victricem lauream: *Coronant, inquit, et publicos ordines laureis publicae causae: magistratus vero insuper aureis, ut Athenis et Romae. Praeferuntur etiam illis Etruscae. Hoc vocabulum est coronarum, quas gemmis et*

non debebant. Puri diu fuere ii. Caelare eos primus instituit P. Claudius Pulcher, bracteasque etiam phillyrae dedit.

V. Semper tamen auctoritas vel ludicro quaesitarum fuit. Namque ad certamina in Circum per ludos et ipsi descendebant, et servos suos quique mittebant. Inde illa xii Tabularum lex: « Qui coronam

foliis ex auro quercinis, ob Iovem insignes ad deducendas tonsas, cum palmatis togis sumunt. Ac rursum: Triumphi laurea foliis struitur, haec adumbratur lemniscis, et inauratis laminulis, unguentis delibatur, etc. DALEC.

P. Cl. Pulcher. Is qui consulatum Romae gessit ann. V. C. 570, L. Porcio Licinio collega, ex Fastis. H. — Bracteat, etc. Legendum puto ex Vet. cod. Bractearumque etiam phillyras dedit. DALEC. — Bracteasque. Tenuibusque iam, phillyrae instar, ex auro argenteove laminis, quibus lemnisci constabant, adiecit tenuiores bracteas alias, quae tæniarum instar adstante ac pendulae forent. HAZO.

V. Auctoritas. Semper magna fuit auctoritas coronarum, etiam earum quae ludo parabantur. HAZO.

Per ludos. Ludos Consuales significat a Romulo institutos in honorem Neptuni equestris, qui artem equitandi docuit. Illa equi ac muli, tum iuncti, tum soluti, magno spectatorum studio, per circum decurrebant, meliusque pro victima sacrificabatur. Alii Equitia intelligunt ab eodem reperta, quae in Martio campo celebrabantur. Vide Alexand. ab Alex. lib. V, cap. 26. DAL.

Et servos suos quique mittebant. Lex: Servos suos equosque mittebant. Inde illa xii Tabularum lex: Qui

coronam parit, ipse pecuniave eius, virtutisque ergo datur ei, pro detur ἀρχιζωῆς. Addit Plinius, interpretans verba legis: quam servi equive meruissent, pecunia partam lege dici nemo dubitavit. Et post sequitur, dum intus positus esset, dele intus: coronam igitur virtute partam et ei qui peperisset, et eius parenti sine fraude esse impositam lex iubet, et dum positus est, id est, collocatus, et domo foris effertur. Tota ergo lex ita fuit concepta: Qui coronam parit ipse pecuniave eius, virtutisque ergo datur ei, ut ipsi mortuo parentique eius, dum positus esset, forisve feretur, sine fraude siet imposita. Salmasius, p. 422. GROV. — Illa XII Tabularum lex. Sic ab Vrsino emendata: QUI. CORONAM. PARET. IPSIUS. PECUNIAVE. SIVE. VIRTUTISVE. QUIDITOR. IPSIQUE. MORTUO. PARENTALIVS. EIVS. QVOM. EIVS. PONTOS. EST. QVOMQUE. FORIS. EFFERTOR. IMPOSITAD. SE. FRAVDE. ESTOD. Sententia est: ut qui coronam vel ipse virtute peperisset, vel servorum ministerio et quadrigis, eidem ea donaretur: eique etiam mortuo acquisita corona sine fraude imponeretur: non tantum illis septem diebus, quibus intus, id est, domi positus esset, sed eo etiam die, quo cum pompa et ornatu in forum ad Rostra esseretur. HAZO.

Qui coronam. Hic duplicis coronae mentio fit, Prioris, virtute partae:

parit ipse, pecuniave eius, virtutis ergo duitor ei.» Quam servi equive meruissent, pecunia partam lege dici, nemo dubitavit. Quis ergo honos? ut ipsi mortuo, parentibusque eius, dum intus positus esset, forisve ferretur, sine fraude esset imposita. Alias in usu promiscuo ne ludicrae quidem erant.

VI. Ingensque et hic severitas. L. Fulvius argentarius, bello punico secundo, cum corona rosacea interdiu e pergula sua in forum prospexisse dictus,

de qua Cicero libris de Legibus: *Iam illa significatio est laudis ornamenta ad mortuos pertinere, quod coronam virtute partam, et ei qui peperisset, et eius parenti sine fraude esse lex impositam iubet*, etc. Posterioris, quam pecunia comparasset, nimirum vel equus, vel servus, superiore minus honorata et laudata. Imperator Alexander civilium munerum vacationem iis non permisit, qui aemulis corruptis et redemptis coronati fuerant. Quod autem pertinet ad mortuorum coronas, Servius adnotavit, olim cadavera per dies septem domi servari solita, rogo dari octavo die, aepeliri nono. PINT.

Virtutis ergo arguitur (sic lib. ante Hard. editi). Vexatissimus locus. Vossianus primus, *virtutisve ergo duitur ei*. Sic manus vetustissima. Sed sollicitavit eam posterior, et ex *d* fecit *g*, relicta tamen, ut salis appareat, exstante virgula. Itaque scribas censeo: *Qui coronam parit ipse pecuniave eius, virtutis suae ergo duitor ei*. Vt fere Pintianus et Salmasius ad Solin. pag. 422, quibus hoc testimonium præbendum erat. GROS. — *Duitor ei*. Ἀρχαῖος, more vetusto, pro dator ei. In MSS. Reg. 2, etc. dividitur: non, ut editi, arguitur. HARD.

Et ipsi mortuo, etc. Graecis mos etiam fuit coronatos mortuos efferre. Cicero in orat. pro L. Flacco, Smyrnaeorum plebiscito decretum fuisse narrat, ut mortuus Castricius in opidum introferretur, quod aliis non concedebatur: deinde, ut ferrent ephēbi: postremo, ut aurea corona imponeretur mortuo. Apud Aristophanem ἐν Ἐκκλησιαζούσαις, maritus uxorem increpans, quod se in lectulo dormiente, veluti cadaver reliquisset: ὅχου κατακοῦσα ὡς περὶ προκείμενον, μανουρυχὶ στεφανώσας, οὐδ' ἐπιτίσας λήκνθον. DAL. — *Parentibus*. Haud legisse satis diligenter eam legem Vrsinus, vel ex eo loco intelligitur, quom parentibus, pro parentibusque scripsit. Nam praeter Plinium accedit Tullii ipsius auctoritas, ita legem referentis, de Legib. lib. II: *Illam iam significatio est, laudis ornamenta ad mortuos pertinere, quod coronam virtute partam, et ei qui peperisset, et eius parenti sine fraude esse lex impositam iubet*. Vide et Suidam verbo κατάγνυ. H.

VI. *Et hic severitas*. Brot. ex MSS. Regg. 4 et 2, et hinc sev. et sic quoque Gron. et al. Eo. P.

Argentarius. Τραπεζίτης, un banquier. HARD.

ex auctoritate Senatus in carcerem abductus, non ante finem belli emissus est. P. Munatius, quum demptam Marsyae coronam e floribus capiti suo imposuisset, atque ob id duci eum in vincula Triumviri iussissent, appellavit tribunos plebis. Nec intercessere illi: aliter quam Athenis, ubi comessabundi iuvenes ante meridiem conventus sapientium quoque doctrinae frequentabant. Apud nos exemplum licentiae huius non est aliud quam filia Divi Augusti, cuius

Marsyae coronam. Capiti eius dei impositam. Marsyas, minister Liberi Patris, per civitates liberas in foro positus, libertatis indicium est, qui erecta manu testatur, nihil urbi deesse, inquit Serv. in Aen. lib. IV, v. 58. HARD.

Nec interessere illi, etc. Sensus est, tribunos non intercessisse, sed castigandum censuisse Munatium, se: veriore et longe alia disciplina Romanorum, quam Athenensium, apud quos iuvenes comessabundi, poti, vino madidi licenter ac insolenter philosophorum scholas adeunt, illos audituri. Nam corruptissimi et perditissimi fuerunt Atheniensium mores, ut inquit Theopompus apud Athenaeum, lib. XII: iuvenibus apud tibicines et accorta versantibus: aliquanto grandioribus occupatis in tesseraum lusu et eiusmodi petulantia: universoque populo plus sumptus faciente in publicas epulas ac viscerales quam in gubernanda civitate. Eo vero crimen probrosius, quod philosophis operam darent, quorum monitis ac praeceptis revocari debuerant ab ea intemperantia, quum Romanae philosophi nulli essent, qui iuvenes ad virtutem et probitatem erudirent. Putat Cuiacius hic significari Polemonem, qui quum, auctore

Laertio, comitatus sodalibus aliquando ebrius ac coronatus scholam disputantis de temperantia Xenocratis ingressus fuisset, ab eo nihil deterito, sed acrius et animosius rem quam coeperat, tractanti, sic est exstigatus, et ad saniozem mentem reductus, ut eam vitae impuritatem perosus, philosophiae se totum tradiderit, et vita functo Xenocrate, eius scholae praefuerit. Horat. Sat. II, 3, v. 253: *quaero, faciasne, quod olim Mutatus Polemon? ponas iusiuria morbi, Fasciolas, cubital, focallia: potus ut ille Dicitur ex collo furtim carpsisse coronas.* DAL.

Filia Divi Augusti, cuius, etc. Julia nempe, de qua diximus l. VII, cap. 46. Vt ad statuum Marsyae in foro positam, meretriculae convenirent, impudicitiaeque suae testem corollam alicui minorum gentium deo imponerent, malo te a Lipsio, si pudor suadet, ediscere, de Ant. Lect. III, pag. 120, quum immorari me in ista tenebris Stygiis digna foeditate. De Julia Seneca de Benef. lib. VI, cap. 32: *Augustos flagitia principalis domus in publicum emisit, admissos gregatim adulteros, pererratas nocturnis comessationibus urbem... quotidianum ad Marsyam concursum,*

luxuria noctibus coronatum Marsyam, litterae illius Dei gemunt.

VII. Florum quidem populus romanus honorem Scipioni tantum habuit. Serapio cognominabatur, propter similitudinem suarii cuiusdam negotiatoris. Ob id erat in tribunatu plebi admodum gratus, dignusque Africanorum familia. Nec erat in bonis funeris impensa. Asses ergo contulit populus, ac funus elocavit; quaque praeferebatur, flores e prospectu omni sparsit.

quem ex adultera in quaestuariam versa, etc. HARD.

Litterae. Ita MSS. omnes. Sic dolenter scriptas litteras eas innuit, ut iugemiscere quodammodo viderentur. Deum autem vocat, ut lib. VII, cap. 46: *In summa deus ille, caelumque nescio adeptus magis, an meritus, etc. HARD.*

VII. *Serapio cognominabatur.* Is est videlicet, quem Serapionem quoque cognominatum vidimus lib. VII, c. 40. Quem quum et tribunum fuisse plebis et dignum Africanorum familia, Plinius dicit, servili origine fuisse eum, sed manumissum ab aliquo e Scipionibus, propterea Scipionem cognominatum, oblique significat HARD.

Asses ergo contulit populus, ac funus elocavit. Factitatum id et alias, ut in funere Valerii Publicolae regum exactoris: Menenii Agrippae, qui populum cum senatu in gratiam adduxerat: Q. quoque Fabii Maximi, ut Val. Max. prodidit, lib. V, cap. 2. His aere collato a populo rom. iusta sunt peracta. Huc pertinet vetus inscriptio apud Gruter. pag. 498: M. VENICIO. P. F. POST. MORTEN. MVRICI-

PES. SVI. AERE. COLLATO. PIETATIS. CAUSA. PP. HARD.

Flores e prospectu omni sparsit. E pergulis, e fenestris, unde prospectus in vicum. Supra libro XIX, cap. 49: *Praefigi prospectus omnes coegit,* hoc est, obstrui fenestras. Has ἀνθέων βολὰς, florum sparsiones receptas in eos, quos honore volebant affectos, Lipsius ad Taciti lib. XV, iam olim ex variis auctoribus adnotavit. Id observatum quoque in Bruti funere, auctor est Dion. Halic. lib. V. In funere etiam filiae Virginii, lib. XI. H. — *Flores.* Rosa, myrto, et aliis omne genus floribus cruenta coronataque sepulchra olim fuisse, e multis scriptorum locis cognoscimus. Anacreon oda in Rosam: Τόδς καὶ νεσσοῦσιν ἀροῖ, Τόδς καὶ νεκροῖς ἀνύουσι. Sophocles in Electra: Καὶ δὴ λέγω σοι πᾶν ὅσον κατεῖδόμεν, Ἐπεὶ γὰρ ἦλθον πατὴρ ἀρχαῖον τάρον, Ὁρῶ κολώνης ἐξ ἀπρας νεορόβυτους Πηγὰς γαλακτοῦ, καὶ περιστερεῖ κύκλῳ πάντων δό' ὅσους ἀνθέων θήκεν πατρός. Seria illa, ut videre est in urnis ac sepulchris antiquis, taeniis lane coloris, id est, suo tantum et nativo colore tinctis, implicabantur et nectebantur. Magius, lib. II, cap. 47. DAL.

VIII. Et iam tunc coronae Deorum honos erant, et Larium publicorum privatorumque, ac sepulchrorum, et Manium; summaque auctoritas pactili coronae. Sutiles Saliorum sacris invenimus, et solemnes

VIII. *Et iam tunc coronae Deorum honos erant*, etc. Vetus Inscriptio: CORONAR. CERTENAE. FORTVNAE. PRIMIGENIAE. DEDICATAE. in Thesaur. Goltzii, pag. 272. HARD.

Larium. Lar apud Plautum in *Aulularia*: *filia una est; ea quotidie mihi Aut thure, aut vino, aut aliquo semper supplicat: Dat mihi coronas*. DAL. — *Larium publicorum*. Compitalium scilicet. De privatis atque domesticis, Cato de Re Rust. cap. CXLIII: *Vitlica focum purum circumversum, quotidie priusquam cubitum eat, habeat, kalendis, idibus, nonis, festus dies quum erit, coronam in focum indat, perque eos dies Lari familiari pro copia supplicet*. Plautus in *Trin. act. I, sc. 11*, v. 41: *Larem corona nostrum decorari volo*. Iuvenal. Sat. IX, vs. 437: *O parvi nostrique Lares, quos thure mimito, aut farre, et tenui soleo exornare corona!* H.

Ac sepulchrorum, etc. Decemviri olim sustulerunt sumptuosam respercionem, id est, murratam potionem: et longas coronas, quibus oruabantur busta, sepulchra, sellae curules, theatra, currusque triumphantium: nam rotundis homines utuntur. DAL. — *Sepulchrorum*. Idem Tibull. lib. II, 4, v. 47: *Atque aliquis senior, veteres veneratus amores, Annua constructo sarta dabit tumulo. Aram sepulchralem coronari solitam, sex veteri inscriptione scito*, quae apud Gruterum exstat, p. 745. H.

Summaque auctoritas pactili coronae. Plectilis coronae meminit et Plautus

in Bacchidibus: *Pro galea scaphium, pro insigni sit corolla plectilis*. Πλεκτός Xenophani Colophonio apud Athenaeum, κλιστός Eubulo comico. Apud Graecos sponsae, quae ad virum iturae erant, ex obviis floribus coronam sibi texebant, quam sub flammeo capiti imponent. Probrosus enim foisset emptam gestare. Alexand. ab Alexand. lib. II, cap. 5. DALEC. — *Pactili*. Seu plectili, quod idem est. E multiplici flore, folioque textae. *Plexa*, inquit Festus, *colligata significat*, ex graeco πλέγω, id est, concinno, texo,necto. Πλεκτός Graeci dicunt, et πλεκτός a πλέγω, compono. H.

Sutiles aliorum sacris invenimus (sic lib. ante Harduin. editi). Leg. *Saliorum*. De horum institutione, ritu, saltationibus, carmine, ancyliis et conviviis sumptuosius abunde multa Alesand. ab Alexand. lib. I, c. 26. Salius Arcas, Aeneae comes, saliorum Marti Gradivo sacrorum saltationem instituit; ab eo dicti Salii. In denariis romanis Salius effingitur amictus veste longa, dextra manu caduceum tenens, sinistra clypeum, capite galea tecto prominenti, ad utramque aurem apice oblongo et acuto. Vrsinus. DAL. — *Sutiles*. Hae pactilibus opponuntur, e rosarum foliis consutae. Martialis, lib. V, epigr. LXIV: *Pinguescat nimio madidus mihi erinis amomo, Lassenturque rosae tempora sutilibus*. Et lib. IX, ep. xci, ad Flaccum: *Perfundas glaciem triente nigro, Frontem sulibus ruber coro-*

coenis. Transiere deinde ad rosaria; eoque luxuria processit, ut non esset gratia nisi mero folio: sutilibus mox petitis ab India, aut ultra Indos. Lautissimum quippe habetur e nardi folio eas dari, aut veste serica versicolores unguentis madidas. Hunc habet novissime exitum luxuria feminarum.

IX. Et apud Graecos quidem de coronis privatim scripsere Mnesitheus atque Callimachus medici, quae nocerent capiti: quoniam et in hoc est aliqua valetudinis portio, in potu atque hilaritate praecipue odorum vi surrepente fallaciter, scelerata Cleopatrae solertia. Namque in apparatu belli Actiaci gratificationem ipsius reginae Antonio timente, nec nisi prae-gustatos cibos sumente, fertur pavore eius luisse,

nis. Et ibid. ep. xciv: *Sutiles aptetur decies rosa crinibus*. Sic et *lapillos nates* Prudentius appellat, hymno vii, vers. 458, et *hyacinthos nates* in Hamartigenia, v. 268. H.

Saliorum. Salii Sacerdotes Romae fuere, a saliendo dicti, quod vage per urbem cursitantes salire soliti. Varro de Ling. Lat. *Salii a saltando, quod facere in comitio in sacris, quotannis et solent, et debent*. Inde saliares epulae, pro lautis et opiparis, quia tales erant Saliorum. Vide Festum. H.

Rosaria. Coronas scilicet e solis rosis. Dat.

Nisi mero folio. Rosarum foliis, e quibus sutiles coronae: quum antiquitus totae rosae sutilibus insererentur. Sed eo tandem luxuria processit, ut fastidita gratia floris pulcherrimi, eius tantum folia retenta sint, quae ut alia aliis veluti squamatum inserebantur, inventa est conditurae ratio, qua sic macerarentur, ut manus artificum et puncturas quibus necterentur, pati possent. Tradit eam ratio-

nem Apic. de Re Cul. c. 4. H. — *Folio*. Rosarum. Male quidam *Folium* Indicium intellexerunt. Ed. P.

IX. *Quae nocerent capiti*. Aristot. *in τοῖς φυσικοῖς προβλήματιν*, inquit Athen. XV, pag. 692, hoc quærit, cur magis canescant homines, qui unguento magis caput illinunt, causasque aliquas affert, quae in Problematum libro hodie non leguntur. Harp.

In potu atque hilaritate. In epulis coronatos arcubuisse ostendunt Aristophanes in Equitibus, Plaut. in Pseud. Ovid. Fast. 337: *Ebrius, incinctis philyra convivæ capillis, Saltat, et imprudens utitur arte meri*. Confer. Rhodiginus, lib. XXVII, c. 26 et 28. Huc spectat questio apud Plutarch. in Sympos. 1, 3: an inter pocula coronis et sertis utendum sit. Dat. — *Scelerata Cleopatrae solertia*. Qua odorum vi solerter ac scelerate uti novit Cleopatra. Ed. P.

Fertur pavore eius luisse. Sic quidem Vet. sed placet magis legatur, *pavore eius illasisse*. Dat.

extremis coronae floribus veneno illitis, ipsaque capiti imposita, mox procedente hilaritate invitavit Antonium, ut coronas biberent. Quis ita timeret insidias? Ergo concepta in scyphum incipienti haurire opposita manu: « Ep ego sum, inquit, illa, Marce Antoni, quam tu nova praegustantium diligentia caves: adeo mihi, si possim sine te vivere, occasio aut ratio deest. » Inde eductum custodia hibere iussit, illico expirantem. De floribus supra dictos scripsit Theophrastus apud Graecos. Ex nostris autem inscribere aliqui libros Anthologicon: flores vero persequutus est nemo, quod equidem inveniam. Nec nos nunc scilicet coronas nectemus; id enim frivolum est; sed de floribus, quae videbuntur digna, memorabimus.

X. (14.) Paucissima nostri genera coronamentorum inter hortensia novere, ac paene violas rosasque tantum. Rosa nascitur spina verius, quam frutice, in rubo quoque proveniens, illic etiam iucundi odoris,

Marce. Gron. et al. *chare*; praeverat emendationi Dal. Eo P.

Adco. Εἰσπύριον. HARD.

Eductum custodia, etc. Roum unum aliquem. H. — *Expirantem*: Gron. et al. *expirante*. Eo. P.

Supra dictos. Lib. ante Hard. editi, extra *supradictos*; nobiscum. Iamen facit Gron. in notis. Eo. P. — *Supra.* Praeter dictos ante scriptores, H.

Theophrastus. Theophrast. de hoc argumento scripsit in primis *Histor. Pl.* VI, 6. 7. HARD.

Anthologicon. Ἀνθολογικόν. Vox ea florilegium, seu librum collectaneorum sonat: non quod de floribus hortorum hi libri tractarent, sed quod sententiarum flores ex variis scriptoribus collectos continerent. H.

X. *In rubo quoque proveniens.* In

cynobato de quo XVI, 71. HARD. — *Cynobatos* est *rosa canina* (*Loosand. polyand.* gen. 1237 Pers. *Rosae.* Juss.) Plures hoc ipso capite aut varietates Noster enumerat, de quibus, in tanta rosarum, quas novimus, copia, vis certi aliquid quisquam pronuntiare audeat. *Praenestinus*, Brot. indice, est *rosa Praenestina*, alba et versicolor. J. Bouch. Campana, *rosa candida*, plena et semiplena. L. B. An *Rosa bifera* Pers. vel *R. damascena*? *Milesia*, *rosa rubra*, flore valde pleno et semipleno. L. B. vulgo, *rose rouge*, *rose de Provins*. *Trachinix* eadem atque *rosa rubella* flore maiore, pleno, incarnata vulgo. L. B. *rose de France*, *rose pale*, *rose couleur de chair*. *Alabandica*, *ros. eglantina*, flore pleno. L. B. *rosier églantier*. (*R. rubiginosa*

quamvis angusti. Germinat omnis primo inclusa granoso cortice. Quo mox intumescente, et in virides alabastros fastigato, paulatim rubescens dehiscit, ac sese pandit, in calycis medio sui stantis complexa luteos apices. Vsus eius in coronis prope minimus est. Oleo maceratur, idque iam a Troianis temporibus, Homero teste. Praeterea in unguenta transit, ut diximus. Per se medicas artes praebet. Emplastris atque collyciis inseritur mordaci subtilitate. Mensarum etiam

est vere ros. egleteria Veterum, euclore Pers. *Synops.* II, pag. 49.) Splaenola, ros, minor, rubello pleno flore, asperis spinis armata I. B. *rose canelle*. Centifolia, ros, lacteola J. B. Graeca vel lychnia, ros, campestris, spinis carens, biflora. C. B. *Graecula*, ros, silvestris, odoratis, flore, albo C. B. De pulcherrimo omnium flore qui plura discere vellet, quem verbis unquam exprimi queat, novum adeat et luculentissimum opus Cl. nostratis Redouté, qui post *Liliaceas*, non sibi impar *Rosas* nuper ad vivum depingere aggressus est. Ed. P.

Angusti. Late se non spargentis. DALECH.

Granoso cortice. Intus veluti quibusdam graois sebro. Nodum enim, seu globulum aut, quo semen continetur, corticem Plinius nuntupat, non semel. Nam infra: *Tardissime praevenit semine, quod in ipso cortice est.* Μήκρον Theophr. appellat *Histor.* VI, 6. Vanhelicum, *εμπελόν*, Aristot. *Probl.* 2, 12, quaest. 8. H.

In virides alabastros fastigato. Alabastrum vocat rosae calycem, antequam ea sit expansa: e similitudine nimirum cum alabaistro, vase unguentario; cuius est longitudo fastigata, in pleniorum orbem destinata, ut Plinius ipse est IX, 56. Poëta quidam

pyramides vocat, quos Plinius alabastros; et calathos, quos ille calyces: prima dies ostendit spicula florum, Altera pyramides nodo maiore tumens: tertia iam calathos. H. — Fastigato. Grœc. et el. ut semper elias, fastigato. Ed. P.

Ac sese pandit, in calyce, etc. Forte sincerius (ut praemonueret Salmas. Ed. P.), *sese pandit in calyces*, medio sui stantes complexa luteos apices. Calyx vocatur, qui lutea stamina seu apices, et floris folia continet. HARD.

Vnus eius in coronis prope minimus est. Prae caeteris nempe utilitatibus, quas rosae praebet: nam et oleo praeterea maceratur, et in unguenta transit, et emplastris inseritur, etc. Hunc locum Barbarus prave intellexit: dum nimis, contra codicum fidem, et mentem scriptoris reposuit. H.

Homero teste. *Iliad.* V, v. 186, ubi oleum roinceum memoratur: *πόδην δὲ χρὴν δαΐν.* H.

Vt diximus. Scilicet lib. XIII, cap. 2. HARD.

Mensarum etiam delictis. Solebant Romani non solum mensas ad convivie structas, ut nunc fit, rosarum foliis contexere, sed etiam epularum

deliciis perungendis minime noxia. Genera eius nostri fecere celeberrima, Prænestinam et Campanam. Addidere alii Milesiam, cui sit ardentissimus color, non excedenti duodena folia. Proximam ei Trachiniam minus rubentem. Mox Alabanticam viliorem, albicantibus foliis. Vilissimam vero plurimis, sed minutissimis, spineolam. Differunt enim multitudine foliorum, asperitate, lævore, colore, odore. Paucissima quitta folia, ac deinde numerosiora: quàm sit genus eius, quam centifoliam vocant: quæ est in Campania Italiae, Græciæ vero circa Philippos: sed ibi non suæ terræ proventu. Pangæus mons in vicino fert, numerosis foliis ac parvis: undæ accolæ transferentes conserunt, ipsaque plantatione proficiunt. Non autem talis odoratissima est, nec cui latis-

ferendis ea inspergere, iuta ei minime noxia voluptatē. Quidam exponunt mensis citreæ in summis deliciis habitas inungi vossurum succo, qui ob amorem infectas et illacias eas servaret a carie et tinea. Hellogabalus in recumbentes concubas per laquearia, veluti per impluvium, rosas effundi iubebat. Quidam et pulvinos tricliniales ac cubitorios rosas farscebant. Dat.

Perungendis. Gron. et al. *inungendis*, et mox, cuius sit uod. val. non excedentis. Eo. P.

Prænestinam. Ea est quam vulgus Provinialem appellat, rose de Provinia, ut quidem Clusius arbitratur Histor. Rar. plant. I, 414. H.

Campanam. Vbi *hiferi*, ut Maro cecinit, Georg. IV, (19, *rosaria Paesti*. H. — An rosa alba, vulgaris maior, C. Bauh. ut quidam volunt? E6. P.

Trachiniam, Ab Heracleæ agro,

quæ Trachin appellata est, ut vidimus IV, 14. H.

Vilissimam. Ita MSS. Reg. Colb. Ch. non *utilissimam*. Recte: antequam enim *viliorem*. Spineola a spinarum densitate, quibus est oblate nomen traxisse videtur. H.

Differunt, etc. Theophrast. Histor. VI, 6. H. — *Foliorum.* Floris pampæ, quæ, Recentiores *petala* vocant. Ed. P.

Centifoliam. Et nos trecentifoliam maximam in horto Regio videtur, flore, ut alunt, incarnato: tamque odoris periuicundi. Centifoliam quoque Balaviam, qualis a Clusio delineatur, Histor. Rar. plant. lib. I, pag. 413. H. — Servat nomen; plures *R. centifoliae* in horti coluntur varietates. Eo. P.

Pangæum. Theophr. in τῷ Ἄρῳ γὰρ. Hæro.

Non autem talis odoratissima. Theophrast. l. c. Hæro.

simum maximumque folium: breviterque indicium est odoris, scabritia corticis. Caepio Tiberii Caesaris principatu, negavit centifoliam in coronas addi, praeterquam extremas velut ad cardines. Nec odore, nec specie probabilis est, quae Graeca appellatur a nostris, a Graecis lychnis, non nisi in humidis locis proveniens, nec umquam excedens quinque folia, violaeque magnitudinae, odore nullo. Est et alia Graecula appellata, convolutis foliorum paniculis, nec dehiscens nisi manu coacta, semperque nascenti similis, latissimis foliis. Alia funditur e caule malvaceo, folia oleae habente, mosceuton vocant. Atque inter has

Breviter. Theophr. *Ex δὲ τοῖς μεγάλους εὐώδην μέλλον, ὡς τραχὺ τὸ πέττω.* Oloratores sunt inter amplas quibus pars ima scabra. H.

Extremas. MSS. Regg. et editio princeps, *extremus*. Sic Granius apud Nonium dixit: *Sonus impulsus cardo regia Bhor.*

Neo odore. Minus commodè prius legebatur, *nec odore, nec specie probabilem*, et quae Graeca, etc. oratione nec satis apte cohaerente, nec quae similitudinem veri ullam habeat. Quis enim centifoliam rosam, de qua proxime antea sermo, ad quam prior sententiae huius pars referebatur olim, si minus odore, si specie saltem, quodcumque demum genus illud rosae sit, negaverit esse commendabilem probabilemque? H.

Lychnis. Quidam inodoratam et pusillam rosam rubram indicari volunt; vere et autumno prodeuntem, quam vulgo vocamus *Daman rouge*. Alii lychnidem Dioscoridis coronariam herbam, flore violae, purpurascente, a Plinio intempestive recenseri putant inter rosarum genera. Nostra-

tes certe ob similitudinem, quam is flos habet cum rosa, lychnidem vocant, passerose. DALEC. — *Lychnis.* Dioscoridis haec coronaria lychnis est, sive saliva, de qua concisa brevitate graecus auctor Pl. 444: *Δυχνίς στεφανομακτική, ἄνθος ἴστίον ἁρσιον λευκόν, ἐμπόρην δὲ, πλεονέμετον σὺς τὰ στεφάνια.* H. — *Agrostemma coronaria* (Decand. pent. gen. 1445 Pers. *Caryophyll.* Juss.). Ed. P.

Paniculis. Quidquid sublonga et subrotunda forma tumet, ut hic rosae foliorum globulus, panicula appellatur. HAND.

Alia. Forte althaea, rose d'outre-mer, sed peregrina, ab unicanti malva, de qua diximus superiore libro, diversa etsi commune nomen utrique vulgus imposuit. Vidimus in horti Regio. H. — *Folia oleae.* Vét. apud Dal. ulmi. Ed. P.

Mosceuton. In quibusdam MSS. *musceuton*. In aliis *aeeton*. H. — *Mosceuton.* Haec certe non est la rose muscade. Ex Plinii descriptione potius videtur esse, la rose d'outre-mer, de qua iam sup. lib. XX, 84. Bort. —

media magnitudine autumnalis, quam coroneolam vocant. Omnes sine odore, praeter coromeolam et in rubo natam: tot modis adulterantur. Et alias⁵ vera quoque plurimum solo praevalet. Cyrenis odoratissima est, ideoque ibi unguentum pulcherrimum. Carthagine Hispaniae, hieme tota praecox. Refert et caeli temperies. Quibusdam enim annis minus odorata provenit. Praeterea omnis siccis quam humidis odorator. Seri nec pinguibus vult, nec argillosis locis, nec riguis, contenta raris, propriaeque ruderationum agrum amat. Praecox Campana est, sera Milesia. Novissime tamen desinit Praenestina. Fodiuntur altius quam fruges, levius quam vites. Tardissime proveniunt semine, quod in ipso cortice est, sub ipso flore, opertum lapugine: ob id potius caule conciso inseruntur: et ocellis radicis, ut arundo, unum genus inseritur pallidae, spinosae, longissimis virgis, quinquefoliae, quae a Graecis altera est. Omnis autem recisione atque ustione proficit: translatione quoque, ut vitis, optime ocysimeque provenit, surculis quaternum digitorum longitudine, aut ampliore, post

Althaea (Alcea) rosea? (*Manadaph*, *polyand.* gen. 1632 Pers. *Malv.* Juss.). Ed. P.

Cyrenis. Theophr. Hist. p. Εδορυστατα δὲ τὰ ἐν Κυρήνῃ διὰ καὶ τὸ μέγαν ᾗδιον. H.

Praeterea. Omnis rosa scilicet: *Didymus* in Genp. XI, 19: Εἰδίονα δὲ χρὴ, ὡς ἐν τοῖς ἀνδρῶσι πόδες, ἑκατέρωθεν καὶ τὰ κνήμῃ εὐωδέστερα ἔσται. H.

Ruderationum. In quo ruderata, veterumque sedificiorum materies plurima inest. HARD.

Quod. Sic Theophr. l. c. Φίεται μὲν οὖν ἡ πόδιον καὶ ἐκ τοῦ ἀνέματος ἔχει δὲ ὑπὸ τὸ ἄνθος ἐν τῷ μέλει. 1

ἔχει δὲ τὴν χρῆσιν. Quid cortex sit, superius diximus. H.

Caule conciso inseruntur. Seu malloleis a caule decisis. Theophr. Hist. VI, 6: Ἐκτεκόπτοντες τὸν καυλὸν φυτεύουσιν. HARD.

Et ocellis radicis. Quid sint in arundine oculi, diximus XVI, 67. Quod genus illud sit rosae pallidae spinosae, graeculae, quinquefoliae, non casu compertum. H.

E Graecis. Quae paulo ante graecula appellata. HARD.

Omnis autem recisione, etc. Theophrast. l. c. HARD.

Vergiliarum oceanum sata : dein per Favonium translata; pedali bus intervallis, crebroque circumfossa. Qui praecocem faciunt, pedali circa radicem scrobe aquam calidam infundunt; germinare incipiente calyce.

— XL. (v.) Liliū rosae nobilitate proximum est, et quadam cognatione unguenti oleique; quod lirinon appellatur. Et impositum etiam maxime rosas decet, medio proventu earum incipiens. Nec ulli florum excelsitas maior, interdum cubitorum trium, languido semper collo, et non sufficiente capitis oneri, Candor eius eximius, foris striati, et ab angustis in latitudinem paulatim sese laxantis effigie calathi, resupinis per ambitum labris, tenuique filo et semine, stantibus in medio crocis. Ita odor, colorque duplex et alius calycis, alius staminis, differentia angusta. In unguenti vero oleique usu, e folia non spernuntur. Est flos non dissimilis illi in herba, quam convolvulam

Qui praecocem faciunt. Pall. III in Februar. t. 21: Si rosam temperatam habere volueris, alvobus palmis ab ea in gyrum fodas, et aqua calida bis rigabis in die. Sic Didymus in Geop. l. c. HARD.

XL. Quod lirinon. Αἰρίνον: nam aequae Graeci Αἰρίνον liliū appellant. Idem et αἰρίνον nuncupavere, ut diximus XIII, 2. Dioscor. III, 16, de lilio: ἀπ' οὗ καὶ τὸ κρίνον καλεῖται. ζῆτος αἰρίνον, et δὲ αἰρίνον καλεῖται. HARD.

Et impositum. Mallem interpositum. Intelligit enim, oploor, gratiam hortorum, vel coronatum, non esse levem, quemadmodum Maro eocinit Aeneid. XII, vs. 69: ... mixta ruent ubi lilia multa Alba rosa, H.

Candor eius eximius foliis foris striatis

et al. ante HARD. Ed. P.) Leges. Candor eius eximius, foris striati et ab angustis in latitudinem paulatim sese laxantis effigie calathi, etc. Post: Tertio generi caetera eadem, calix herbaceus: posuit herbaceum pro eo quod in Dioscoride est, αἰρίνον: lege ergo helvaceus, pro herbaceum. Idem mendum infra cap. 19: Narcissi duo genera in usum medici recipiant: unum purpureo flore, alterum herbaceum. Scribendum, helvaceum. Color helvaceus et helvaceus est inter rufum et album: ita Festus: hic plane est melius et luteus color, vel croceus. Salmas. 102. — Liliū candidum (Hazard. Mon. gen. 791 Pers. Liliac. Juss.). Ed. P.

Convolvulam. Gallis, lirinon. Boni-

vocant, nascens per frutecta, nullo odore, nec crocis intus: candorem tantum referens, ac veluti naturae rudimentum lilia facere condiscantis. Alba lilia iisdem omnibus modis seruntur, quibus rosa: et hoc amplius lacryma sua, ut hipposelinum; nihilque est fecundius, una radice quinquagenos saepe emittente bulbos. Est et rubens lilium, quod Graeci crinon vocant. Alii florem eius cynorrhodon. Laudatissimum in Antiochia, et Laodicea Syriae, mox in Phaselide. Quartum locum obtinet in Italia nascens.

XII. Sunt et purpurea lilia, aliquando gemino caule, carnosiore tantum radice, maiorisque bulbi, sed

lax laevis mīpor, a Dodonaeo vocatur, apud quem iconem eius vide HARD. — *Convolutus sepium* (Pentand. Monog. gen. 416 Pers. *Convolut.* Juss.). ED. P.

Nascens per frutecta. Ea est, quae insigne a Theophrasto; et ab auctore dicitur posthac lib. XXII, cap. 17 et 22. DAL.

Alba. Haec pariter Theophr. Hist. II, 2: Ροδωνία δὲ καὶ κρινώϊα, etc. HARD.

Lacryma. Theophrast. Hist. VI, 6: Ποῦν δὲ τινα καὶ δακρυώδη σῶμα, ἢ καὶ φυτεῖται. *Reddit lilium lacrymarum confluxum quendam, quae et servat.* Et, lib. II, eiusdem operis, cap. 2: Ἰδιωτάτη δὲ γένεσις ἡ ἀπὸ δακρύων· καὶ γὰρ οὕτω δομαὶ τὸ κρίνον φύεσθαι, ὅτι καὶ ἐκ τῆς τοῦ ἀπορρέοντος ὕδατος καὶ ἀπὸ τοῦ ἐκπορεύοντος καὶ γὰρ τοῦτο ἀρτίζεται δακρυόν. *Peculiaris generatio, quae ex lacryma fit: quippe lilium ita exire videtur, quum id quod defluxit, sole exaruerit, etc.* HARD.

Et hipposelinum. Theophrast. de Caus. lib. 1, c. 4, lilio et hipposelino

addit et alia quaedam, quas tamen non recenset nominatim. Ονομαστικὸς vocat has plantas auctor librorum de Plantis, qui Aristoteli adscribuntur, cuius vocis loco in exemplari depravato legitur *opigais*. DAL. — *Hipposelinum.* Est *Smyrnicum Olusatrum*, (Pentand. digyn. gen. 719 Pers. *Vandellifer* Juss.), de quo XIX, 48, ED. P.

Est et rubens lilium. Lilium illud purpureum mains Dodonaei est pag. 198, quod in horto Regio vidimus. Galli vocant, *lis orange*. Dioscor. III, 116: πορφυρὰ ἔχου κρίνον. HARD. — Nobis, auctore Sprengelio, *Lilium Chalcedoniense*. ED. P.

Cynorrhodon. Ita libri omnes: et Hesychius: κυνόρροδον, κρίνον ὁμοίου σχήματος. HARD.

Phaselide. Convallis est Iudaea, ut Plinius adimonet, XII, 9, unde lilium Phaselidis olim appellatum est *lilium convallium*, Cantic. Cantic. II, 4: H.

XII. *Sunt et purpurea lilia.* Cave accepta haec putes a Theophr. VI, 6, ut visum iis, qui consuetudinem admirationem distinguere in Plinium, ponunt in Jacro. H.

unius: narcissum vocant. Huius alterum genus flore candido, calyce purpureo. Differentia a liliis est et haec, quod narcissi folia in radice sunt; probatissimis in Lyciae montibus. Tertio generi caetera eadem, calyx herbaceus. Omnes serotini. Post Arcturum enim florent, ac per aequinoctium autumnum.

XIII. Inventa est et in his ratio inserendi, monstrosi hominum ingeniis. Colliguntur namque mense iulio scapi arescentes, liliaque suspenduntur in fumo.

Narcissum. Purpureus hic Virgil. narcissus, Ecl. V, v. 38. Noodum id a nobis genus animadversum. H. — *Narcissus possidens* vel *Pseudonarcissus* (*Hexandr. mon. gen.* 780 Pers. *Liliac.* Juss.). Conf. D. Fée, *Flora de Virgile*, tom. VIII, pag. cxvii sq. edit. nost. Ed. P.

Calyx. Calicem id vocat, quod in medio flore, circuli instar, et stamina, et apices continet. Narcissum medio purpureum Dodonaeus vocat, et delineat pag. 223. Nascitur pleris que Galliae traiecia, in pratis, *narcisse*. Dioscorides commendat eum, qui ἐν ὁπρωτοῖς τόμοις gignatur lib. IV, cap. 161. HARR.

In radice. Bulbo, non cauli, haerent. Quare narcissi caulem Thophr. Hist. VI, 6, ἀγυλλὰν vocat. H.

Tertio generi caetera eadem. Lego, alteri generi. Nani tantum duo genera narcissi sunt, alterum quod florem in medio purpureum habet, πορφυροστέλι; alterum quod croceum, κροκάδες. DAL. — Narcissi autem genus, cui circulus est luteus aut croceus, vel ad *Narcissum Tazettam*, vel ad *N. orientalem*, ut nonnulli malunt, commode r. ferri potest. Ed. P.

Omnes serotini. Sic Theophr. l. c. de narcisso universim: Οἱ πάντες ἀργα-

ῖοι, μετὰ γὰρ Ἀρκτοῦρον ἢ ἄκθουσιν, καὶ μετὰ ἰσημερινόν. Post Arcturi occasum, de quo XVIII, 74. H. — At vernos etiam habemus narcissos; autumnales vero illos ad *N. serotinum* referas licet. Ed. P.

XIII. *Inventa est et in his ratio inserendi.* Hoc est, nova serendi ratio excogitata est, non e bulbo, sed e radícula quam caulis emittit, ut mox dicemus. In MSS. omnes: nullus Pintiano laevis, qui insidendi mavult. Hunc porro modum totidem fere verbis expressit Anatolius in Geop. XI, 21. HARR.

Colliguntur minque scapi arescentes, liliaque suspenduntur in fumo. Scribo, *Colliguntur namque scapi arescentes lili, qui suspenduntur in fumo*; tum ex scripto exemplari, tum etiam ex graeco auctore, de Re rustica, quem alii Constantinum, alii Heronem appellant Geoponicon lib. XI, qui hoc idem docet eisdem ferme verbis. PIER. — *Suspenduntur in fumo.* Aliud in liliis a nobis observatum est, de quo Cl. Tournefort, Instit. Rei herbar. p. 371: *Lilii albi caulis cum floribus amputatus et suspensus, auctore Gesnero, semen profert, quod feliciter etiam Parisiis saepe expertus sum.* BAOT.

Dein nudantibus se nodulis, in faece nigri vini, vel graeci, mense martio macerantur, ut colorem percipiant, atque ita in scrobiculis seruntur, heminis faecis circumfusus. Sic fiunt purpurea lilia; mirumque, tingi aliquid; ut nascatur infectum.

XIV. (vi.) Violis hōnos proximus; earumque plura genera. Purpureae, luteae, albae: plantis omnes, ut olus, satae. Ex his vero, quae sponte apricis et macris locis proveniunt, purpureae, latiore folio, statim ab radice carnosae, exeunt: solaeque graeco nomine a

Nodulis. E singulis enim nodis radicales quaedam tum enascuntur, quae seridebent, Anatolius, l. c. II.

XIV. *Violis hōnos proximus.* A rosis et lilis. HANB. — De violis vñl. Excurs. I ad calcem huius libri, ubi luculentissime quae sint veterum auctorum λευκότα και μελάνα, Spreng. disquirat et enucleat. Ed. P.

Earum plura genera. Nicander in Georgicis duo tantum genera facit, ὤχρῳ et χρυσῶν, pallidum et luteum: Ἀλλὰ τὰ μὲν σπείρεις, τὰ δὲ καὶ ὥραια φυτεύεις. Ἀνθὴ λευκὴ θεῖν γένε γι μετὰ ἴσας διόσφ' ὤχρῳ χρυσῶν τε φύειν εἰς ὅσα ἰδούσθαι σπείρεις. λευκὴς νόμῳ σπείρει ἀγνόν λευκὴ θύσσει προῦσταται ἐνὶ κλήρῳ σιν, ὀρεῖαν. Ἡνὲς γὰρ χλοῦνεν μετὰ ὁ ἰσσυμβής, ἀκυλίσσιν Ἀλγερῶ καὶ ἰσθρὸν δὴν ἐπὶ λῆνατὸ γυῖον Ἐσπέρειδς νόμῳ σιν λευκὸσθαι ὤχρῳ σιν. SCAE.

Purpureae. Sic auct. lib. de Simp. med. ad Patern. tom. xvi Opp. Galeni, pag. 1002: *Viola*, inquit, species habet tres: est enim alba, et purpurea, et aureo colore, floresque de radice eius accrescunt; quibus melior habetur quae est purpurea. Purpureae, quae Theophr. Hist. VI, 6., nigra dicitur, τὸ μελάνα; Virgilio quoque Ecl. X, 39; caeteris τοῖς πορφυ-

ροῖν, a Dodonaea pingitur, p. 156; *violate*. Candida, quae Graecis λευκὴς; vñl a nobis in horto Regio, ab eodem Dodonaea delineatur, p. 159. Luteam Clusius exhibet, Histor. Rar. pl. III, pag. 369, quam violam montanam vocat. Galli, *giroflée jaune*. Adde his et tricolori, quae hos simul colores in se una colligit, purpureum, luteum, candidumque: apud eundem Clusium, pag. 310, saepius a nobis observatam in horto toties appellato, eam generibus violarum, alius fere duodecim. HANB. — *Purpureae:* nobis *Viola odorata* (Pentag. monogyn. gen. 582 Pers. *Viola* Juss.); *luteae* vero: *Cheiranthus Cheri* (Tetrad. siliq. gen. 1570 Pers. *Crucifer*. Juss.); *albae:* *Cheiranthus incanus*. Vid. Excurs. I ad calc. huius libri. Ed. P.

Plantis omnes, ut olus, satae. In nostris regionibus nec luteae, nec albae, planta propagatae, sed geminae: nigrae vero, seu purpureae etiam plantis. HANB.

Ex his. Sic Theophr. l. c. ubi viola nigra dicitur μελάφυλλος, καὶ ἐγγυφύλλος, καὶ σαρκώφυλλος. H.

Carnosae. Grom. et al. *ειννοσά*; et paulo post, *appellata ia*, ut ab his iant, ventis. Sed *pativis*, etc. Ed. P.

caeteris discernuntur, appellatae in, et ab his ianthina vestis. E sativis maxima auctoritas luteis. Genera iis: Tusculana, et quae marina appellatur, folio aliquanto latiore, sed minus odorato. In totum vero sine odore, minutoque folio Calathiana, munus autumnii, caeterae veris.

XV. Proxima ei caltha est concolori amplitudine,

Et ab his ianthina. Hoc est, purpurea ac violacea. *Violet pourpre*, Mart. lib. II, ep. XXXIX: *Coccinea fumosae dunas et ianthina inaequae*. Hinc violarum apud Plautum, in Aulular, act. III, sc. 5, qui vestes violaceae purpura infectas distraherent. Haad.

Genera iis Tusculana: Scriptum exemplae, genera autem Tusculana, et paulo post calatina, non calathiana, ut forte neutro modo scribendum sit, sed calthiana, permutata litteris, a similitudine calthae, ut sequentia statim ostendant, nisi quis deduci malit a calathio. PINT.

Folio. Folia intellige, quibus flos constat; quae nobis petala. Ed. P.

Calathiana. Calathianam alii esse volunt thylactidem, a Dodoneo pictam calathianae titulo: alii eundem campanulam. At utraque caerulea est, calthiana vero lutea, si calthiae concolor est: nam caltham luteam esse monstrant hi versus Virgilii et Columellae: *Mollis luteola pingit vacuam calthia*. — Pressaque flammeola rumpitur fuscina calthia. Calathianam ego puto esse digitalem luteam, flore luteo, calathio simili; calthiam vero nostram colendulam. Dioscoridi calthia chrysanthemum, sive buphtalmos dicitur. DAL. — Calathiana. A calthi effigie. Alii calthiana legunt, a similitudine calthae. Pintianus, et ex

illo Salmasius in Solin. pag. 4160, calatina, a Calatia oppido Italiae. His favet codex Reg. 2. Haad. — Calathiana. Brot. ex MS. Reg. 1 et edit. principe, calathiana. Ed. P.

XV. Concol. amplitudine. Quid quaeso amplitudo ad colorem, aut color ad amplitudinem? Pro voce ultima notant similitudine. Sed alteram retinet egregius codex; quod autem praecedat, pro eo habet conculari. Fortassis, et cochleari amplitudine: Sic lib. XXI, 27, *cochlearis mensura*. Item XXIV, 4. Gron. — Proxima. Et haec e violarum lutearum genere est, non ut a Ruellio primum, deinde a Salmasio creditum est, loc. cit. flos ille, quem sequitur dicimus, de roseis, plane diversi generis. Nam et in indice huius loci sic legitur: *Violae colores III, luteae genera V. De caltha: regina flos*. Genera porro violae luteae tria dumtaxat appellantur hoc loco, Tusculana, marina, calathiana: nisi ad eum numerum calthia quoque, et regius Hic, seu regia scopae accesserint. Et sane inferius, quum singulorum florum medicinae narratur, quorum modo tractantur naturae, de violis universim, sigillatimque de luteis, atque purpureis, longissima habetur oratio: de caltha scopaque regia, ne ypu quidem: satis probabili argumento ex scilicet idcirco

Vincit numero foliorum marinam; quinque non excedentem. Eadem odore superatur: est enim gravis calthae. Non leuior ei, quam scopam regiam appellant: quanquam folia eius olent, non flores.

XVI. Bacchar quoque radice tantum odorata est,

tscerj, quod lutearum nomine censatur, quod et feciae Columella videtur in Hortulo, duo violarum genera carmine uno complexus: candidum, luteumque, *Candida leucoia*, et *flaventa lumbia calthae*. Caltham nos suspicatur esse, aut certe ei affinem, quae viola lutea multiplex a Dalec. appellatur, Hist. plant. VII, pag. 803, quae cultu mangonioque evadit in florem densissimis foliis stipatum atque congestum, praestantissimi ac suavissimi odoris. H. — *Caltha*. An *Calendula officinalis*? (*Syngenes. polyg. nec.* Linn. *Corymb. Juss.*). Conf. D. Fée, *Flora de Virgile*, t. VIII, pag. xxix, edit. not. En. P.

Non *leior*. Perinde gravis, atque calthae, odor est ei luteae violae generi, quam scopam regiam, sive, ut est in Indice, regium florem vocant: qui quo nomine hodie appellatur, certo statui non potest. Porro quum gravis odof dicitur, cave inlucundum dici continuo putès: nam, ut Plinius ait, cap. 18, quorundam florum suavitati etiam gravitas inest, ut lilio. Hæd.

Quam scopam regiam appellant. Sideritum quidem esse puto, sed Achilleam, cuius folia odorem multum spirant, non iosuavem, verum medicatum, auctore Dioscoride, ut pro *latissimo folio* lib. XXV, cap. 5, legendum sit *ternissimo*, nisi latissimum folium intelligamus totius plan-

tae comam latissime se spargentem. Nam multis virgis multumque spatii occupantibus ea planta subigitur. Coronis autem expetitur flos ex albo aureis. Quamobrem inter, luteos flores hic a Plinio recensetur. Dæ. — *Scopam regiam*. Sprengelio ductore est *Chenopodium scoparium* (*Pentand. digyn. gen. 657 Pers. Chenopod. Juss.*); habitat in Græcia, Carniola, etc. En. P.

XVI. *Bacchar*. Dioscor. III, 51: *Βάχχαρις, βοτάνη ἰσθὶ ὀξυμήδης, σῶδης, καὶ ἀσπρωματίνης*, etc. Idem et Crataeva habet, cuius fragmentum antea ineditum recitat Aloys. Agguillara, part. I, pag. 25, quamvis da asaro sermonem ibi esse falso contendit, quum et asaron *ἀσπρωματίνης* esse Plinius paulo post negat: et quae virges ei herbae tribuuntur a Cratæva, eas ipsas idem inferius cap. 77, bacchari adiudicat. H. — *Bacchar* Dioscorid. est *Gnaphalium sanguineum* (*Syngen. superfl. gen. 1840 Pers. Corymbifer. Juss.*). Eam speciem invenit Rauwolfius, *Itin. pag. 285*, et circa Aleppum Russelius, *Alepp. pag. 195*. Mole autem interpretati sunt, qui vel *Digitalem Thapsi*, ut Lacina, et Matthiolus, pag. 538; vel *Inulam Vallantii*, ut Clusius, *Hist. II, 21*; vel *Salviam Sclarezam*, ut Leoniceus et Caesalpinus, *xi, 37*; vel *Baccharidis speciem*, ut Linnaeus, crediderunt. Sprengel. *Hist. Rei Herb. tom. I, p. 187*. En. P.

a quibusdam nardum rusticum appellatum. Unguenta ex ea radice fieri solita apud antiquos, Aristophanes priscae comediae poeta testis est. Vnde quidam errore falso barbaricam eam appellabant. Odor est ei cinnamomo proximus: gracili solo nec humido provenit. Simillimum ei, combretum appellatur, foliorum exilitate usque in fila attenuata, et procerius quam bacchar: haec sunt tantum. Sed eorum quoque error corrigendus est, qui bacchar rusticum nar-

A quibusdam. Lib. XII, 27: *Baccharis vocatur nardum rusticum, de quo dicemus inter flores.* Dioscorides, a quo delineatur, pag. 169, et Fuchsius, *Digitalem* vocant: Galli interdum etiam; *digitale*. Vidimus in horto Regio, purpureo, luteo, rubente, candido, ferrugineoque colore conspicuum. HARD. — D Fée, *baccharidem* de qua Dioscorides loco supra laudato, eandem esse censet cum bacchare, quod Maro cerjinit Ecl. IV, v. 19, et VII, vers. 27, et ad *Digitalem purpuream* L. retulit. Cf. *Flore de Virgile*; tom. VIII, p. xxiv. ed. nost. Sprengelius vero Virgilianam speciem a nostra *baccharide* distinguunt, nihilque aliud esse pronuntiat, quam *Valerianam celticam*. Lis adhuc sub indic. Ed. P.

Aristophanes. In fabula cui titulum fecit, *Θισσαγορεύουσαι*, teste Athenaeo, XV, pag. 690, haec poetae carmina recitante, quae ad propositum attingunt: *ὦ Ζεῦ πλούτῳ, οἷον ἴκνευσι ὁ μῆρς Φάσπιος; εὐθὺς λυόμενός μοι τοῦ μῆρς, καὶ βαρχαρῖδος.* *O venerande Iupiter, ut obolatis soluta confectum perunguentum mihi, et baccharum.* Adde et Galen. tom. I, in Expl. vocum Hipp. pag. 88: *Βαρχαρῖς, Ἀδιδόν τι μῆρς.* Hipp. ipsum de Natur. mulier. text. 6, pag. 362,

βαρχαρῖς ἰλαίος vocal. Erollianum ibidem, p. 115: *Βαρχαρῖς, ὡς βατάνης καὶ μῆρς, οὗ καὶ Ἀριστοφάνης παρρηταί.* Adde Hesychium, lul. Poll. VI, 19, pag. 296; Simonidem poetam apud Clem. Alex. Paedag. II, pag. 177, etc. HARD.

Barbaricam. Ita MSS. omnes: hoc est, exoticam et peregrinam, nec in orbe romano usatam. Medicamenti meminit Marcellus Emp. c. viii, quod barbaricum similiter vocat: nempe ex rebus constat extra hunc orbem romani imperii nata. Error falsus Veterum in eo fuit, quod barbaricam radicem vocarent, quae foret domestica. Hunc locum, ut interpolet, explicetque, Solmsius frustra desudat in Solin. p. 1068, quum *baccharida* pro *barbaricam* reponit. HARD.

Odor. Radici scilicet. Diosc. III, 57: *Ρίζα δὲ ὀρεῖται τοῖς τοῦ μέλανος ἰλλυρίου, ἰοταίνια: τῇ ὁσμῇ κινναμόμῳ.* HARD.

Gracili. Dioscor. loc. cit. *Φύλα δὲ τρυγὰ χυρὰ, καὶ ἀνταμα.* R.

Combretum. In indice *Combretum.* In Tuscia, *herba baziola*, inquit Anguillara P. XI, p. 179. HARD. = *Juncea maxima* (Hexand. monog. gen. 846 Pers. Inq. Juss.). Ed. P.

Haec sunt tantum. Hac re solum, inquit, affinitatem habet combretum

dum appellavere. Est enim alia herba sic cognominata, quam Graeci asaron vocant, cuius speciem figuramque diximus in nardi generibus. Quin immo asaron invenio vocitari, quoniam in coronas non addatur.

XVII. Crocum silvestre optimum: serere in Italia minime expedit, ad scrupula usque singula areis de-

eum hucare: caetera abruunt: odor, unguebrique in radice dia. — Haec. Sic MSS omnes: Reg. Colbert. etc. Libri verb editi: Nec haec sunt tantum. Salmas. in Solin. p. 1068. nexui quasi sententia sit, combretum nexui tantum esse, id est, ad corollas neceti. Id vero nec aures latinae se te-retes ferunt, et scriptoris menti aptissime adversatur. Nam in medicinis praeteris quem usum id habeat, ipse inferius admonet, cap. 77, non igitur tantum in coronas utile. Hæro.

Graeci asaron. Servat nomen: Asaron Europaeum. De quo iam lib. XII, cap. 28. Eo. P.

Quoniam in coronas, etc. Asaron a particula negativa α, et οαρεν, ornare, verrere, mundare: γλ οαρεν Plutarcho. in Catone, floribus ornatus ager: οαρεν, pascuus: οαρεν, rationalis, vel seminalis, arvum: οαρεν, rigens etc. Dal. —

Quoniam, etc. Quoniam coronas non ornent. Ααρεν, non ornatus. Vide Lexicon Constantini, et Vols in Elym. Haan.

XVII. Crocum silvestre optimum. Non quidem sponte nascent, agreste, inurbanum, exoticum vero, aliunde invectum. Italicum enim fructuosum et quæstuosum non est. Dal. — Crocum. Est Crocus sativus (Triand. monog. gen. 95 Pers. Irid. Juss.). Habitat in Oriente; nunc in hortis ob usum collitur. Eo. P.

Scrupula usque singula, etc. Arese singulae vigesima quarta parte minus fructus reddunt quam impensae factum est. Scrupulum vigesima quarta unciae pars est. Quod si ad drachmam id exigas, cuius scrupulum tertia pars est, sensus est: tertia parte minus fructus percipi, quam impensa constituerit. Dal. — Ad scrupula usque singula areis decoquantibus. Hoc quid sit, palam se fatetur nescire οαρεν; inquinatissima este tantum scire: neque ignorare quomodo explicent; legendum autem omnino, ad scrupula usque singula areis decoquens; ut ad scrupula usque in singulos denarios decoquens, ad Solin. pag. 106. Haec posterior tamen coniectura et explicatio Dalecampii eodem redeunt, nempe tertia parte minus fructuum percipi, quam impensa constituerit; pro tribus, quae impensa sunt, scrupula tantum reddi bina. Haec multis confutare possem: sed quaerimus sensum vulgatae, quam integrum servant optinae membranæ. Primo areae quid habent molesti? An non ipso restituit lib. XIX, c. 8, et vere optior: Carduos apud Carthaginem magnam, Cordubamque praecipue, sesterium sena millia e parvis reddere areis? An non Columella lib. X; circum arcolas et septem dantur horti? Mem lib. XI; 3: Circa idus ianuaris humus refossa in areis dividitur: quae tamen sic informandae sunt, ut facile rudantium

coquentibus. Seritur radicis bulbo. Sativum latius, maiusque, et nitidius, sed multo lenius, degenerans ubique, nec secundum etiam Cyrenis, ubi semper flores laudatissimi. Prima nobilitas Cilicio, et ibi in Coryco monte: dein Lycio monte Olympo: mox Centuripino Siciliae. Aliqui Phlegraeo secundum locum dedere.

manus ad dimidiam partem latitudinis earum perveniunt: ne qui persequantur herbas, semina proculcare cogantur; sed potius per semitas ingrediantur, et altera vice dimidias areas eruant. Lim est non inusta eleganter areolae, quae male respondent, neque reddunt, quod acceperunt, decoquere dicuntur, atque ipsum crocum? Multis hoc illustrare possem, si ratio scribendi pateretur. Decoquere autem ad scripulum, quum Istiae loquimur, non est eo usque ut scripulum consumatur, sed ut scripulum tantummodo supersit: quemadmodum quod medici lubent decoqui ad tertias, in eo duae tertiae consumuntur, una manet; non una consumitur, et duae restant. Super omnia, qui quodve decoquere ad scripulum dicitur, in eis scripulum nunc consideratur pro tertia parte denarii (qui Dalecampii error est); sed pro quarta et vicesima parte unciae, assis ducentesima octogesima octava. As est aera, vel totum quod seritur in area. Ea aera decoquit ad singula scripula, id est, ad quartam et vicesimam partem unciae; (ut vix ea supersit ex tota aera. Hard.) Haec latine, si meus ex Plinio fuit, melius dici non possunt, nec planius. Quod si cui nimium videtur: et scripulum potius pro tertia parte denarii vel drachmae accipiendum, legetem rutilius tractatus verba et scosus meliore: ad singula itaque scripula denariis decoquentibus; quod est de pondere

denarii sato tantum redire scripulum, sive partem tertiam. Gaos.

Sativum latius. Ita MSS. forte latius (ut Salmasio prius visum est. Ed. P.). Depictum vide io Egstettensi horto. HARD.

Lenius. Gronov. et al. ante Hard. Sed multo lenius degenerans. Sed nec ubique sequid. Ed. P.

Etiam Cyrenis, etc. Haec pariter Theophrast VI, 6, cuius oratio ex Athenaeo corrigenda est XV, p. 687. HARD.

Fl. laudatissimi. Reliqui flores, praeterquam croci. Athen. J. c. H.

Prima nobilitas, etc. Dioscorid. I, 25. Transcripsit haec Solia. c. xxviii. HARD.

Dein Lycio monte Olympo. Brot. ex MS. Reg. 1, dein Lycias monte Olympo. Scilicet in MS. Reg. 2 et edit. principe Lycias Olympo. Fuit enim et Olympus mons in Lycia. Ed. P.

Aliqui Phlegraeo secundum locum dedere. Nomen Phlegraeo agnoscit in Plinio Hermolaus in Corollario Dioscoridis. In archetypo tamen nostro non Phlegraeo legitur, sed Heraco. Legendum uto, Aegaeo, ab Aegis, Aetoliae urbe: ex Dioscoride, libro primo, qui primam bonitatem tribuit croco. Cotysio: secundam Lyco: tertiam ei quod est ex Aegis, urbe Aetoliae. Quare io Plinio malim legere, tertium locum dedere, quam secundum. Hermolaum autem profiteor me du-

Adulteratur nihil aequè. Probatio sinceri, si imposita manu crepat, veluti fragile. Humidum enim, quod evenit adulteratione, cedit. Altera probatio: si manu prolata ad ora leniter faciem oculosque mordeat. Est per se genus sativi blandissimum vulgo, quum sit mediocre, *dialeucon* vocant. Contra Cyrenaico vitium, quod omni croco nigrius est: et celerrime marcescit. Optimum ubicumque quod pinguisimum, et brevis capilli: pessimum vero, quod situm redolet. Mucianus auctor est, in Lycia anno septimo aut octavo transferri in locum subactum, atque ita degenerans renovari. Vsus eius in coronis nusquam. Herba enim est folio angusto, paene in capillamenti modum. Sed vino mire congruit, praecipue dulci; tritum ad thea-

mirari, qui in Dioscoridis tralatique, ab *Aegybus* urbe *Aetoliae* scribat, cum γ in secunda, et tertia inflexione, non ab *Aegis*, ut rectius convertit Marcellus; praesertim quum constet ex Stephano et aliis *Aegys* primi ordinis, *Aetoliae* esse urbem; *Aegys* autem tertii, non *Aetoliae*, sed *Laconiae*. PIRR. — Aliqui *Phlegraeo*. *Phlegra*, oppidum *Macedoniae*, maritimum. *Phlegraeus* ager *Campanus*, sive *Laboriensis*, *Puteolis* vicinus, fertilissimus pami, farris, rosarum. Ex iis duobus locis vel alterutro fortassis, crocus nobilis et excellens fuit. DAY. — Aliqui. Cave hic *Plinium* ex *Dioscoride* corrigas, quod *Turnebus* tentavit Adv. XVI, 16. H.

Adulteratur. Vido *Galen.* de Antid. 1, 14. HARR.

Veluti fragile. Quum inaruit: sic *Dioscorid.* ex optima ed. Aldi, ἀρόντος ἀσπάρτος laudatur: improbatum ἐκράζον, humidus. HARR.

Quum sit mediocre. Ita MSS. omnes Regg. 1, 2, *Thuanii*, et alii: non, ut

editi hactenus: *quum sit medio candidum*. Quin etiam in R. 4 cod. *dialeucon*, et in Collb. 3 *dialeucon* legitur, forte pro *Deliacon*, II.

Brevis capilli. Sic ex MSS. emendit Hard. cens. Chifflet. *brevis capilli* *Geop.* et al. Ed. P.

Transferri in locum subactum, Ita fit et in *Gallia* passim: Nullibi vegetius est, quam in *Agennensi* agro et *Narbonensi* provincia. H. — *Nostratibus département de l'Aude*, et *Lot et Garonne*. Ed. P.

Vsu. Nisi in conviviis ad arcendam ebrietatem, ut dicitur esp. 81. HARR.

Herba. Haec lotidem verbis Theophrast' Hist. VI, 6. H.

Vino. Hoc illud est fortasse, quod idem paulo explanatius esp. 81: Qui crocum prius biberint, crapulam non sentiunt: ebrietati eo resistunt. Vel potius, dilui crocū trito commode vinum innuit, ad theatra replenda. HARR.

tra replenda. Floret Vergiliarum occasu paucis diebus, foliisque florem expellit. Viret bruma, et colligitur: siccatur umbra, melius etiam hiberna. Carnosa et illi radix, vivaciorque quam caeteris. Gaudet calcari et atteri, pereundoque melius provenit. Ideo iuxta semitas ac fontes laetissimum. Troianis tempo-

Tritum nil theatra replenda. Seneca epist. 121: *Hodie utrum tandem sapientiores putas, qui invenit quemadmodum in impenetrabilem altitudinem crocum latentes fistulas exprimat, etc.* Spartianus in Hadriano: *In honorem Troiani balsama et crocum per gradus theatri fluere iussit.* Brod. lib. V, cap. 6. Theophr. lib. de Odoribus: *Αλλὰ συμβαίνει τῷ ὄντι καθάπερ ὕδωρ γίνεσθαι τῷ πάματι τὸν ὄσμην, τῷ μὲν γὰρ γλυκὺ καὶ μαλίστα διαμένει διὰ τὸ μηδὲν ἔχειν.* Seneca Quaest. natur. I, II, cap. 9, id *sparsionem* vocat. Dalec. — *Ad theatra.* Subintellige, congruit. Lucretius II, 416: *Et quum cetera oraco Cilicis perfusa, recus est.* Et aqua crata, quae Veteres uti pro rosacea soliti, et vinum asportatum, et crocus per se spargebatur in theatri. H. — *Martial. de Spectaculis, epigr. 3, v. 8:* *Et Cilicis nimbis qui maduere suis, nempe Calicio croco.* Ed. P.

Floret. Haec apud Theophr. Hist. VI, 6. H. H. H. H.

Foliisque. Cum folio florem emittit: *Εἰδὸς δὲ ἅμα τῷ φύλλῳ καὶ ἄνθος ὡθεῖ, δοξὴ καὶ πρότερον.* Theophrast. Sic etiam Florent. in Geop. XI, 27. H. H. H.

Viret bruma, etc. Theophr. loc. cit. H. H. H.

Siccatur. Diophanes in Geop. XI, 37: *Διοφανὴς δὲ φησὶν ὅτι τὸν χρόνον ἐν οὐκ ἔχει ψύχειν.* Hunc ipsum Diophanem Pholus in huius libri indice laudat auctorem. H.

Carnosa. Theophr. loc. cit. *Πῶς δὲ πολλὰ, καὶ σπυρκαδὴς, καὶ τὸ ὅλον ὠκυρὸς.* H. H. H.

Gaudet calcari et atteri. Nam solis attritu et calcatu corruptis, et decatis, totum alimentum in radicem absumitur, quae anno sequenti plenior, flores plures et meliores edit: adde et quod radix alimento turgida, quod in in foliis exhaustum non est, diutius vivit, et tardius flarescit. Dalec. — *Gaudet.* In MSS. Reg. 4, etc. et *atteri pedeque melius.* Forte, et *atteri pede, quo melius provenit.* Sic Theophr. Hist. VI, 6: *Φελεῖ δὲ καὶ πατεῖσθαι, καὶ γίνεται καλλίων κατατρίβομένης πάσης τῆς βίτης.* At in R. 2 tamen *perendoque*, hoc est, dum perire videtur. Quare nihil moveo. Vt ut est, quod Veteres illi de croci natura cultuque tradunt, magnopere discrepat à consuetudine nostri temporis, curaque quam nunc in eo tuendo rustici homines adhibent. Illi namque loca, ubi sererent, eligeant pressa vestigiis hominum: arbitranturque, quanto magis solum tereretur, tanto melius provenire. Nunc vero nihil tam inimicum putant, quam pedibus terram eam calcari, summoque studio inde et belluas, et homines arcent. H. H. — *Atteri, pereundoque.* Brot. ex R. 4, et edit. princ. *atteri pede, qua melius.* Ed. P.

Ideo iuxta semitas ac, etc. Theophr. loc. cit. H. H. H.

ribus iam erat honos ei. Hos certe flores Homerus tres laudat, loton, crocon, hyacinthum.

XVIII. (VII.) Omnium autem odoramentorum, atque adeo herbarum differentia est in colore, et odore, et succo. Odorato sapor raro ulli non amarus: e contrario dulcia raro odorata. Itaque et vina mustis odoratiora, et silvestria magis omnia sativis. Quorundam odor suavior e longinquo, propius admotus hebetatur, ut violae. Rosa recens a longinquo olet, sicca propius. Omnis autem verno tempore acrior, et matutinis: quidquid ad meridianas horas diei vergit, hebetatur. Novella quoque vetustis minus odorata. Acerrimus tamen odor omnium aestate media. Rosa et crocum odoratiora, quam serenis diebus leguntur: et omnia in calidis, quam in frigidis. In Aegypto ta-

Homerus. Iiad. E, v. 348: Αὐτὸς δ' ἰσχυρὰ, ἰδὲ κρόνον, ἔτ' ὑάκινθον. HARD.

XVIII. *E contrario.* Sic Theophr. de Caus. VI, 22. Τῶν δὲ γλυκίων εὐδίσ, ὡς ἄραις (εὐσμοῖς), ἢ ἐνὶ μακρόν. Ἐνὶ καὶ τὰ μέλα τὰ γλυκία πάντων ἥκιστα εὐσμοῦ, καὶ ὅτε αὖ γλυκύτερα, ἤτερον. Rationem eius rei diligenter investigat. HARD.

Itaque Theophr. loc. cit. HARD.

Et silvestria. Theophrasti. de Caus. VI, 24: Διὰ τί δ' οἱ ἄγριοι παρὰ τοῖν ἡμῶν εὐσμότεροι τῶν ἡμῶν, οἷον μέλα τε, καὶ ἀγρόδες, etc. H.

Quotumlibet odor suavior, etc. Theophr. VI, 23. HARD.

Rosa. Theophr. loco proxime citato. HARD.

Omnis autem verno tempore, etc. Haec quoque Theophrasti. de Caus. VI, 25. HARD.

Quidquid ad meridianas horas diei

vergit. Vosianus optimus cum Andeg. dies: Ita tuto lege: et notavit olim e suo codice Gelenius: sed spreverunt: *Quidquid dies vergit*, est dictum, ut apud Livium notavimus, *Quidquid progrediebantur, quidquid longius proficerent arma.* Plinius ipse l. XVIII, 47, de medica: *Quidquid iam caule ahsurgit, folia contrahuntur.* Quod etiam in superioribus editionibus vixerunt. GROS.

Novella. Theophrasti. l. c. HARD.

Et omnia. Theophr. de Caus. VI, 22. HARD.

In Aegypto. Theophr. de Caus. VI, 27: *In Aegypto flores, coronamenta quoque deterrima fere omnium generantur: quia caelum caliginosum ac roscidum est.* Εἰς Αἴγυπτον γὰρ χυλίστη τὰ ἄνθη, καὶ τὰ στεφανώματα ὡς αἰνέειν ὅτι ὁ ἀὴρ ἐμυχλώδης, καὶ ὀρεσθεὶας. HARD.

men minime odorati flores, quia nebulosus et roscidus aer est a Nilo flumine. Quorundam suavitati gravitas inest. Quaedam, dum virent, non olent, propter humorem nimium: ut buceros, quod est fenum graecum. Acutus odor non omnium sine succo est, ut violae, rosae, croco. Quae vero ex acutis succo carent, eorum omnium odor gravis, ut in lilio ulriusque generis. Abrotonum et amaracus acres habent odores. Quorundam flos tantum iucundus, reliquae partes ignavae, ut violae ac rosae. Hortensiorum odoratissima quae sicca: ut ruta, menta, apium, et quae in siccis nascantur. Quaedam vetustate odoratiora, ut cotonea; eademque decerpta, quam in suis radicibus. Quaedam non nisi defracta, aut ex attritu olent: alia non nisi detracto cortice: quaedam vero non nisi usta, sicut thura myrrhaeque. Flores triti omnes

Quia nebulosus et roscidus, etc. Non consentit haec ratio cum eo quod scripsit lib. V, cap. 9: Nilum, unum omnium nullas auras exspirare, quod et Lipsius animadvertit lib. II Variarum, Plinium excusare conatus, sed aequiore animo, quam iusta causa. Dicitur: A Nilo. In Reg. 1, a multo flumine; Reg. 2, a multo flumine. Nullus a Nilo. HARD.

Quaedam. Theophrast. de Caus. VI, 22: Συμβαίνει δὲ καὶ τῶν ποσειδῶν. ἔμφα, χλωρὰ μὲν ὄντα μὴ ὄζειν διὰ τὴν ὑγρότητα· ξερανθέντα δὲ, καθάπερ ἄλλα, καὶ τὸ βούκερας. H.

In lilio. Albo, quod λεῖριον Graeci, et rubente quod κρίνον vocant, ut diximus c. 11. Theophr. de Caus. IV, 21: Ὅσα δὲ αὐτῶν μὴ εὐχλωρὰ, καὶ ἐν ταῖς ἐσπέραις ἐμφαίνει γέ τινα βαρυτέτητα καθάπερ τὸ κρίνον, καὶ τὸ λεῖριον, καὶ παραπλήσια τούτοις. H.

Abrotonum. Theophrast. de Caus. VI, 22, p. 378. HARD. — *Abrotonum et amaracus* Abrotonum, Sprengelio Iudice; est *Santolina chamaecyparissus* (Synonymes aequal. gen. 1833 Pers. *Corymb. Juss.*), non *Artemisia Abrotonum*, ut vult Anguillara, pag. 166. Amaracus vero *Origanum Majoranoides* (Didynam. gymnosperm. gen. 1404 Pers. *Labiatae Juss.*) Ed. P.

Quorundam. Theophr. de Caus. VI, 15, p. 369. HARD.

Hortensiorum odoratissima. Iisdem verbis Theophr. de Caus. VI, 22, p. 377. HARD.

Quaedam. Theophrast. loco citato. HARD.

Eademque. Theophr. iterum loco citato. HARD.

Flores. Theophr. de Odor. p. 443: Τὰ δὲ ἄνθη μαλακωδέστερα τριβόμενα. HARD.

amariores, quam intacti. Aliqua arida diutius odorem continent, ut melilotos. Quaedam locum ipsum odoratiorem faciunt, ut iris: quin et arborem totam, cuiuscunque radices attingit. Hesperis noctu magis olet, inde nomine invento. Animalium nullum odoratum, nisi si de pantheris, quod dictum est, credimus.

XIX. Illa quoque non omittenda differentia est, odoramentorum multa nihil pertinere ad coronamenta, ut irin, atque salivuncam, quanquam nobilissimi odoris utramque. Sed iris radice tantum commendatur, unguentis et medicinae nascens. Laudatissima in Illyri-

Aliqua arida diutius, etc. Theophrast. de Causis. VI, 23: Ο δὲ μελιλωτός καὶ εἰς πλείον χρόνον τῶσπερ διαμένει, κ. τ. λ. HARD.

Quaedam. De iside verba qui haec proderet, nemo Veterum adhuc occurrit: de iride, seu arcu caelesti, Theophrast. ad verbum de Causis. VI, 25: Καὶ γὰρ τὸ περὶ τὴν ἱρίν λεγόμενον, ὅς ἐστιν. ἂν κατέχη, ποιεῖ τὰ δένδρα καὶ τὸν τόπον εὐώδη, τοιοῦτόν ἐστι. Ποιῖ γὰρ οὐ πᾶντως, ἀλλ' ἴαν ὅλη τις ἢν κόσμος οὐδ' ἴσως καὶ αὐτὴν, ἀλλὰ τρόπον τινα κατὰ συμβεβηκός, ἰσχυεῖ γὰρ ὅπου ἂν ἰρίστη. Nam ut quod de arcu caelesti referunt, arboris et loca reddere odorata, ubicumque constiterit, tale est. Reddit enim non omnibus modis odorata: sed si qua materia recentius sit adusta; nec id forsitan per se agit, sed quodammodo per accidens: impluit enim hic locus in quibus consisterit, etc. Hoc ipsum Plinius antea delibavit, XII, 53. HARD.

Quin et arborem totam, etc. Contra Theophrasti iudicium, a quo haec omnia sumpta sunt, haec Plinius scribit. Locus est lib. VI, cap. 28,

de Causis. Οδορές αὐτῆς, inquit, ab invicem nullus fructus, neque pars ulla arboris excipit, ita ut manifestum id sit. Interdum tamen iuxta odoratas plantas acris spirantur, ut caepa et allium iuxta corquarias, etc. DAL.

Hesperis. Theophrast. loco proxime allato: ὁσπερ καὶ ἐστὶν ἐν τῇ ἱσπερίδος καλούμενης αὐτῇ γὰρ τῆς νυχτός ὄζει μᾶλλον ἢ κατ' ἡμέραν, κ. τ. λ. HARD. — *Hesperis triatis* (Tetradyn. siliquos. gen. 4524 Pers. Crucif. Juss.). Ed. P.

Animalium. Ad verbum haec Theophr. de Causis. VI, 26. Arist. pantheras lucunde diere placide affirmat sect. xiii, Probl. 4, p. 748. II.

Quod dictum est. Plinio noti non erant scorpithecii odorati, qui muscum olent. Idem Alexandri non meminerat, cuius corpus odorem suaverem exspirabat. DAL. — *Quod.* Lib. VIII, cap. 23. Vide quae diximus in notis ad eundem locum. H.

XIX. *Sed iris.* Ex qua unguentum irinum, de quo nos obiter, XIII, 2; plura prolixè Diosc. I, 66. H.

Laudatissima. Theophr. Hist. IX, 7: ἰρις δὲ ἀρίστη ἐν Ὀλυπίῳ εὖν ἐν

co, et ibi quoque non in maritimis, sed in silvestribus Drilonis, et Naronae. Proxima in Macedonia, longissima haec et candicans, et exilis. Tertium locum habet Africana, amplissima inter omnes gustuque amarissima. Illyrica quoque duorum generum est: raphanitis a similitudine, et quae melior, rhizotomos subrufa. Optima, quae sternumenta tactu movet.

τῇ πρὸς ἐλαττέραν χώραν ἀλλ' ἐν τῇ ἀνατολικωτέρῃ. καὶ μετὰ δὲ πάλιν πρὸς ἄρκτον. *Iris optima*, quae apud Illyrios exit, non tamen prope maritimus, sed mediterranea magis et deserta regione, etc. Nicander in Theoc. v. 43: Ἰσὺ θ' ἐν Ἰλλυρίᾳ ἀπὸ μὲν καὶ Νάρωνος ὄχθῃ. Naronam coloniam Plinius maluit, quam proximum amnem, signare. Porro in officinis retinuit iris appellationem: rura nostra partim *flambe*, partim *glaiet* vocant, a similitudine florum cum gladiolo, lilioque, ut Lobelius animadvertit in suis Advv. pag. 43. Incolis Drilonis et Naronae *Macinasi* appellari ait Anguillara lib. de Simpl. part. I, pag. 17. Hæd. — *Iris germanica* (Triand. Manog. gen. 107 Pers. *Irid.* Juss.). Quas præterea species ifeos memorat Theophrast. *I. flarentinam* scilicet, cuius mentio est apud Hippocr. de Morb. mul. II, 673; et aliam flore rhinquo, Hist. VII, 12, quae Sprengelio videtur esse *I. graminea* vel *maica*. *I. germanica* habet quoque Dioscor. I, 1. Ed. P.

Proxima. Theophr. de Caus. VI, 28, pag. 386. Hæd.

Tertium. Diosc. I, 1, et Galen. de Antid. I, 12. Hæd.

Raphanitis a similitudine. Ea fortissis est, quam Aetius in emplastro venenatorum astragalitum nuncupat,

et cuius sub eodem nomine Galenus meminit lib. I. κατὰ τόκους, in remedia, quae faciunt ad calvescentes præter ætatem. Astragalitum vero nuncupant, quod astragali radix velut raphaeus grandis sit, et teres. Dæd. — Varias ireos species a Plinio memoratas sic Brot. distinguit: *Illyrica*, iris est eiusdem nominis C. Bauhino. *Macedonica*, iris alba, *flarentina*, C. B. *Africana*, iris asiatica, caerulea, polyantha, C. B. vel iris asiatica, caerulea, omnium amplissima, *dalmatica* alba, I. B. *Raphanitis*, iris biflora, flore minore, odore liliæ convallium, C. B. *Rhizotomos*, iris angustifolia, primum redolens, minor, C. B. Ed. P.

Et quæ. Plin. iofra, cap. 38: *Iris rufa melior quam candida*. Quam sententiam Diosc. probat loc. cit. et Anguillara: qui non foris, sed intus rufam esse radicem recte admonet, p. 18. Hæd.

Optima. Auctor libri de simpl. Med. ad Pat. tom. XII Opp. Galeni, pag. 992: *Optima*, inquit, est *iris Illyrica et Macedonica*: est enim *spississima*... et dum tunditur sternuntare facit. Hæd.

Tactu. In MSS. Reg. 1, Cl. tractu; Reg. 2, tractata. Ego tritu molim, tum ex auctore proxime appellato, tum ex Diosc. I, 1, ubi de iride: Ἰταρπιδὺς τε ἐν τῷ κέντρῳ τῆς κνήμης.

Caulē habet cubitalem, erectum. Floret diversi coloris specie, sicut arcus caelestis, unde et nomen. Non improbat et Pisidia. Et fossuri tribus ante mensibus mulsā aqua circumfusa, hoc veluti placamento terrae blandiuntur, circumscripta mucronē gladii orbe triplici: et quum legerint eam, protinus in caelum attollunt. Natura est fervens, tractataque pustulas ambusti modo facit. Praecipitur ante omnia, ut casti legant. Teredines non sicca modo, verum et in terra celerrime sentit. Optimum antea irinum Leucade et Elide ferebatur: iampridem enim et scribitur: nunc e Pamphylia: sed Cilicium maxime laudatur, atque e septentrionalibus.

Mox tandem ipse Plinius tractatu videtur agnoscere; quā ait, tractata pustulas ambusti modo facit. H.

Floret diversi coloris specie. Vossianus, ut Pintiani codex: *floret varicoloris.* Lege: *floret varicolori specie.* GRON. — *Floret.* Sic Diosc. l. c. HALL.

Et fossuri. Haec quoque Theophr. ad verbum, Hist. IX, 9, de silvestri iride, quae et ἱρίδι vocatur, HALL. — ἱρίδι Dioscor. IV, 22, est nobis I. foetidissima. E. P.

Natura est fervens. Theophr. lib. de Odorib. ὁρίζεται δὲ καὶ στυμνική ἡ ἱρίς: καὶ ὑπερβολὴν πικρὰ ἔχει οὖσα, καὶ τὸν χρόνον τῶν ἐργαζομένων αὐτῇ ἐπιδέχεται. DAL.

Optimum. Vide quae diximus XIII, 2. HALL.

Nunc e Pamphylia: sed Cilicium maxime laudatur. Rectius MS. praemitteret: n. et Pamphylia. Dixerat, optimum antea irinum Leucade et Elide ferebatur. Significat nunc nō inde quidem desisse, sed etiam e Pamphylia apportari. Omisit autem pra-

positionem, ut et ad Elide. Deinde idem liber: sed Cilicium quum maxime laudatur. Praeclaro Pintianus tentabat: Iampridem enim et nunc fertur e Pamphylia, commutatis verbis. Nimirum mirabatur ad illud, e Pamphylia, inebaudiri fertur, quum intercessisset, scribitur. Sed quod est de satione, accipiendum per parenthesis interpositum, hoc modo: Optimum antea irinum Leucade et Elide ferebatur (iampridem enim et scribitur) nunc et Pamphylia, etc. GRON. — Atque e septentrionalibus. Hoc est, ex iride concinnatum, quae in septentrionalibus Ciliciae nata sit. — Ita, MSS. Reg. Colb. etc. non, ut editi, atque septentrionale; quamquam eodem sermone recedente sententia. Salmassius in Sol. p. 1066, interpunctionem mutat in hunc modum: Atque e septentrionalibus salivem, etc. Non intellexit iridem praecipue commendari, quae in partibus Illyridis, quae magis vergerent ad septentriones, oriretur, ut et a Theophr. scilicet Hist. IX, 7: ἱρίδι δὲ ἀρίστη ἐν Νύ-

XX. Saliunca folio quidem subbreui, et quod necti non possit; radici numerosae cohaeret, herba verius quam flos. densa veluti manu pressa, breviterque cespes sui generis. Pannonia hanc gignit et Norici, Alpiumque aprica; urbium, Eporedia: tantae suavitatis, ut metallum esse coeperit. Vestibus interponi eam gratissimum.

XXI. Sic et apud Graecos polion herbam, inclytam Musaei et Hesiodi laudibus, ad omnia utilem praedicantium, superque caetera ad famam etiam ac dignitates; prorsusque miram, si modo, ut tradunt, folia

πίονς ... ἐν τῇ ἀναρχωσσικῇ, κατέφυγον δὲ πολλοὶ πρὸς Ἀργεῖον. H.

XX. *Saliunca folio quidem subbreui*, etc. C. G. et al. ante H. ad. *Saliunca foliosa quidem est, sed brevis et quae*, etc. Ep. P. — Quae saliunca sit hodierna die, haud facile est statuere. Neque *lycandula* nostra est, neque *nardus Celtica*, ut recte Matthioli animadvertit, in Diosc. lib. I, p. 34, et ea est, quam Virgilius breviter indicavit in Ecl. V, 17: *Pupicis humilis quantitas saliunca roris* H. — *Saliunca* Humilis illa saliunca, de qua Virg. loco proalque appello, Sprengelio auctore, referenda est ad *Valerianam Saliuncam* Allion (Flor. Pedemont. tab. LXX, fig. 4. *Tiand. nigrogyn. gen. 57 Pers. Valerian. Decand.*) Accedit ea, crudissimus ait auctor Hist. Rei Herbar. tom. I, pag. 112, proxime quidem ad *Valerianam celticam*; sed differt foliis cuneiformibus tridentatis, quae integerripa obtusa in *N. celtica* sunt, floribusque subscapitatis, qui racemosi sunt in *Valer. celtica*. Crescit copiose in *Apennino monte*. Nostrae tamen D. Fée, *Flore de Piegle*, *Saliuncam* (seu *nardum gallicum* Plin. huj. lib. cap. 79), cum *Val. celtica*, nec poe-

nitodis adeo argumentis, eandem esse contendit. Conf. Virg. tom. VII, p. CXLVIII, sq. ed. nostr. Ep. P.

Et metallum esse coeperit. In vestigali reddito publico censeri coepit non sicut, quam metalli fodina. Dalec.

XXI. Sic et apud Graecos polion herbam, inclytam, sic et apud Romanis, inquit, *saliuncam*, sic et apud Graecos polion vestibus interseri mos est, ad tinea necandas. Haec iisdem verbis Theophr. Histor. lib. IX, cap. 21: *Καὶ ὡς δὲ παρὶ τὸ πολίων, καὶ Ἡσιόδου, καὶ Μουσaeίου εἰς τὰν πράγμα σπουδαῖον χρήσιμον εἶναι διὰ καὶ ἀρτύουσιν αὐτὸ εὐκταρ*, etc. Et H. Hist. I, 16: *Πόλιον δὲ καὶ πρὸς τοὺς ὄντας ἐν τοῖς ἱματίοις ἄγαν*. Est autem scis, ut glossae admoquent, *tinia*, sive *tinia* vestes corrodens. Vnde herba tinaria appellata, teste Scribon. Largio, Comp. XXXIII: *Ad sanguinis eruptionem, sive ex arteriis, sive a pulmonibus ... prodest et herba quam πόλιον vocant*; nos, ut opinor, *tinariam*, *fusculum*, etc. H. ad. — *Tecurium Polium* (Dich. gymnos. gen. 1372 Pers. Labrat. Juss.). Habitat in Creta, Italia, Gallia et Hispania. Ep. P.

Et tradunt, Famae, opinionisque

eius mane candida, meridie purpurea, sole occidente caerulea aspiciuntur. Duó genera eius: campestre, maius: silvestre, quod minus est. Quidam teuthrion vocant. Folia canis hominis similia, a radice protinus, núnquam palmo altiora.

XXII. (viii.) Et de odoratis floribus satis dictum: in quibus unguento vicisse naturam gaudens luxuria, vestibus quoque provocavit eos flores qui colore cõmendantur. Hos animadverto tres esse principales. Rubentem, in cocco: qui a rosis migrante gratia,

vulgi, vadem se praeberẽ non audet: quod scilicet nonnulli eam dotem, non, polio, sed tripolio assignarent: quos inter Dioscorides censendus IV, 135. H. — Τριπόλιον Dioscor. quod Noster videtur cum τῷ πολίῳ confidisse, est *Plumbago europaea* (Pentand: monog. gen. 406 Pers. *Plumbagin.* Juss.), de qua dicemus XXVI, 22. Eo. P.

Two genera eius. Viriusque Dioscorides meminit lib. III, cap. 124: Πάσι, τὸ μὲν ἔστιν ὀσπύρον, ὃ καὶ τεύθριον καλεῖται. Est nobis *Triticum montanum* Eo. P.

Folia. Polium Salpasins non vidit, qui p̄gat in Praef. ad Plin. pag. 40 sq. ea tanescere: quoniam id Dioscorides sileat; affirmetque hoc tantum, capitula in summo esse, quodam corymbi specie, caedrici nae simili. Vef si Dodonaeum degisset, P̄kniū erroris insinuando, suum non proderet. Hæm.

XXII. *Rubentem, in cocco.* Rubens, inquit, color, in cocco micat (est enim coccum rubens granum, ut dictum est lib. IX, esp. 65), cuius coloris gratia omnis a rosa profecta, sive a rosae similitudinẽ: inde trahitur et in purpuras, dibaphasque, et Laconicas, in quibus idem colos de-

prehenditur suspecta, id est, quum in sublimi positae spectantur. Misere affectus ad hunc diem locus hic fuit. Sic enim libri editi: *Vinum in cocco, qui in rosis micat. Gratius nihil traditur adspectu: et in purpuras... Alium in amethysto, qui in viola, et ipse in purpureum.* Libri melioris notae, Reg. 1: *In cocco, qui a rosis migrante gratia nihil traditur suspectu, et in purpuras... amethystum, qui viola et ipse in purpureum.* Reg. 2, Pintiani codex: *Vt rubentem in cocco, qui a rosis migrante gratia nihil traditur adspectu et in purpuras... amethystum, qui a viola, et ipse in purpureum, etc.* Sic etiam Vossianus, fests Gronovio. Atque hæc sane sincerior lectio visa nobis est, tutiorque coniecturis semita, si voculam unam exceperis, nihil, cuius vice idem idcirco rescripsimus, quod caetera percommodè congruant, uti ex interpretatione nostra perspicuum est. Nihil fere attinet hic commemorare, quatenus varie hunc locum viri fama insignes emendare conati fuerint: ne tamen aliquid vel negligenter pratermisisse, aut maligne tacuisse videamur, id etiam reserato operae pretium duclmus. Itaque Pintianus ita legebat: *Vinum in cocco, qui rursus migrante gratia trahitur in*

idem trahitur suspectu, et in purpuris Tyrias, dibaphasque, ac Laconicas. Alium in amethysto, qui a viola, et ipse in purpureum, quemque ianthinum appellavimus. Genera epim tractamus, in species multas sese spargentia. Tertius est, qui proprie conchylii intelligitur, multis modis: unus in heliotropio, et in aliquo ex his plerumque saturatio: alius in malva,

species. In purpuris, etc. Salmasius in Tertullian. de Pallio p. 138: *In cocco, qui a rosis micat, et gratius nihil: suspectu trahitur et in purpuris Tyrias, dibaphasque, ac Laconicas. Amethystum, qui in viola et ipse in purpureum, etc.* Idem in Solino pag. 293, libri, ut ait, meliora auctoritate: *Pt rubentem in cocco, qui a rosis, nigrante gratia: hic trahitur suspectu et in purpuris, etc.* Gronovius Notis in aliquot Plinii libros: *Pt rubentem in cocco, qui rosis nigrante gratia (vel micante nigritia) nihil cedit, suspectus et in purpura Tyria, dibaphasque, ac Laconica: amethystum; qui violas, et ipse, in purpura, carum quam ianthinum appellavimus, etc.* Haec vero qui sine praeiudicata opinione cum libris conditis fidei probatae contulerit, accedere oon-propius ad veteris scripturae vestigia, non inficias, ut temur, ferit. Retineri certe oportere illud, *migrante gratia*, indicant illa liquido, a rosis et a viola. *Trahitur quoque non trahitur legi sincere, admet istud in purpuris Tyrias, etc.* et quod mox sequitur de amethysto, et ipse in purpureum, quemque ianthinum, quae libri omnes pertiosaciter defendunt. Haro.

Suspectu. Vnus iterum ea voce Plinius lib. XXXVII, cap. 40: *Prascelleus, inquit, debet esse in suspectu, velut ex carbunculo resurgens, quidam*

in purpura leviter roseus nitor. Vim vocis aperit, egregie Seneca in hocipso purpurae argumento habitans. Quaest. Nat. lib. I, cap. 5: Sunt etiam quidam colores qui ex intervallo vim suam ostendunt. Purpura Tyria, quo melior saturiorque est, eo oportet alius teneat, ut fulgorem suum ostendat, etc. Haro.

Qui a viola. Subintellige ex antecedentibus, qui a viola migrante gratia, et ipse trahitur in purpureum colorem. Est enim quidam purpurae fulgor, non ex toto igneus, sed qui in violam desinat, et vihi colorem, ut ait Plinius, XXXVII, 40. Huius coloris veste qui indutus sit, amethystinus Martialis dicitur l. II, epigr. LVII. Haro.

Quemque ianthinum. Vbi vestigia, thione sueta mentio est c. 14. Virgines coloris nomeo in Notis quae salio Tironi adscribuntur, apud Gruterum pag. 159: *Amethystinum, Ianthinum. Lege Amethystinum, Ianthinum. II. Tertius. Cf. IX, 53. Haro.*

Alius in malva. Graecis malva *porphyræ* est, ut omnes probe norunt. Hinc qui colorem lingebant ad purpuram incipientem, qualis in malvae flore spectatur, *moloelinarii* a Plauto nuncupati in Aulul. act. III, sc. v, vs. 40. Qui violaceum, *violarii*: et auctere Festo, *stammearii*: insectores *stammei* coloris, de quo mox dicemus.

ad purpuram inclinans: alius in viola serotina, conchyliorum vegetissimus. Paria nunc componuntur, et natura atque luxuria depugnant. Lutei video honorem antiquissimum, in nuptialibus flammis totum feminis concessum; et fortassis ideo non numerari inter principales, hoc est, communes maribus ac feminis, quoniam societas principatum dedit.

XXIII. Amaranto non dubie vincimur. Est autem spica purpurea verius, quam flos aliquis, et ipse sine odore. Mirum in eo, gaudere decerpi et laetius renasci. Provenit Augusto mense: durat in autumnum.

HARD. — *Maláxh* Dioscor. II, 144, *χρυσάκη* dicitur, quae nobis *Malva silvestris*. Ed. P.

In *viola serotina*, etc. Leucoio purpureo, quod admodum sero florere perseverat DALEC.

Vegetissimus. Vegetissimus, id est, vividissimus, ac nitidissimus; color, asbaudi, qui ex conchyliis exprimi ac elici potest. DALEC.

In *nuptialibus flammis*. Sive *flammeolis*. Petronius in *Satyr* pag 70: *Consurrexī ad officium nuptiale: Tum Psyche puellae caput involverat flammēto*. Amiculum fuit, quo amiciebatur nubens, inquit Festus, verbo *flameo*, boni ominis causa: quod eo flamminea hoc est, Flaminis Dialis uxore, cui divortium facere nefas erat, assidue utebatur: Atque hinc nomen trāsīt, non a flammae colore: nām erāt lutum. Livius lib. II, vs. 361: *Lutei demjmos volarunt flammēa vultus*. Flammēum vocat Salpitiū Severus, Hist. Sacr. lib. II, de Nerone. Nonius Marcell. cap. xv, num. 41: *Flammēus, vestis vel tegmēn, quo capita matronae tegunt*. Flammēs Juvenali Sat. VI, vs. 224, ubi vetus Schol.

Gēnus amicti, quo se cooperiunt mulieres die nuptiarum. Vide alia multa de flammēo apud Brissonium de ritu Nupt. pag. 178 sqq. II. — *Flammēis*. Flammēum Veneris nuptae amiculum vocat, quo caput tegebat. Neque hoc tantum, verum etiam in sociis luteo colore utebantur novae nuptiae, quod his verbis demonstrat Seneca: *Crura distincto reliqavit auro, Luteo plantis exhibente socco*. Fasciā autem priore versu *crudes* significat, enro intertextas, quibus tibiae et femina obligabant. Magius lib. III, cap. 3. Vid. Alex. ab Alex. lib. II, cap. 5. DAL.

Quoniam. Quoniam qui colores societatem habent, ut *communes maribus feminisque sint*, & principatum obtinent. HARD.

XXIII. *Amaranto*. Amarantus spicatus vocatur in Eysletensi horto, qualem in Regio villosus: *amaranta* vel *pass velours*: Italis, *fiór di voluto*. II. — *Amaranta*. Hoc est, *Celosia cristata* (*Pentstēn*, monog. gen. 588 Pers. *Amarantac*. Juss.). Habitat in Asia; colitur in hortis. Variat floribus flavis et rubris. Ed. P.

Alexandrino palma, qui decerptus asservatur; mireque, postquam defecere cupcti flores, madefactus aqua revivescit, et hibernas coronas facit. Summa eius natura in nomine est, appellato, quoniam non marcescat.

XXIV. In nomine et cyani colos: item holochrysi. Omnes autem hi flores non fuerè in usu Alexandri Magni aetate, quoniam proximi a morte eius auctores siluere de illis: quo manifestum est postea placuisse. A Graecis tamen repertos quis dubitet: non aliter Italia usurpante nomina illorum?

XXV. At Hercules petilio ipsa nomen imposuit,

Mireque. Gronov. et al. *mireumque*; et *mo's*, *reviviscit*. Ed. P.

Summa. Ita MSS. non ut vult Salmasius in *Solin*, pag. 866, *summa eius naturae*. *Ἀμάρυντος* porro dici Plinius affirmat: ἀπὸ τοῦ μὴ μαρῖντος, et vere id quidem. Hase.

XXIV. *Et cyani.* Cyanus vulgaris in Horto Regio, qualis a Labello pingitur in *Obs.* pag. 296. Nostris *bluet* vel *aubifoin*. H. — *Centauraea Cyanus* (*Syngen. frustan.* gen. 1929 Pers. *Cynaroceph. Juss.*). Habitat inter Europae segetes biennes. Variat etiam in hortis floribus albis, roseis, purpureis et plenis. Ed. P.

Holochrysi. Ita MSS. omnes, tum hoc loco, tum in Indice, tum denique huius libri cap. 85. Inter ignotas herbas censenda, Hase. — *Holochrysi.* De ea Noster iterum, cap. 85: *Holochrysus medetur stranguariae id vino pota, et oculorum epiphoris illita; cum saepe vero vini tremata et potentia lichenis emendat.* Ei nihil amplius adiecit. Capite autem tricesimo octavo infr. disertam habet *Heliachrysi* (Vel, apud Dal. *Ellichrysi*; Diosc. IV, 57,

Ἠλιχρύσου; Theophrast. *Ἠλιχρύσου*; descriptionem ex Theophrast. *Hist.* lib. IX, c. 21, desumptam, et rursus c. 96, de medicinis eius: *Cet urinas e vino pota et menses; duritias et inflammationes discutit*, etc. Quae satis apte cum iis congruunt, quae de *Holochryso* dixit cap. 85. An eandem plantam, nomine non prorsus alieno, sed alio tamen, bis, ex diversis nempe auctoribus descriptionem transcribendo, designavit? Vt ut est, Dioscor. et Theophr. plantis nobis erit *Gnaphalium Stoeos* (*Syngen. superfl.* gen. 1840 Pers. *Corymb. Juss.*) Habitat in collibus aridis. Ed. P.

XXV. *Petilio.* MSS. R. Colb. Th. *petellio*. At in Indice *petilium*, in recto casu. Genus esse rosae silvestris videtur, cui a Petilia fortasse nomen inditum est, magnae Graeciae oppido. Hase. — Sprengelio *Genus rivale* (*Isosand. polyg. gen. 1243 Pers. Rosae. Juss.*); Noster tamen autumnalem florem esse dicit. Ed. P.

Ipsa. Italia nomen petilio flori dedit. Hase.

autumnali, circaque vepres nascenti, et tantum colore commendato, qui est rosae silvestris. Folia parva, quina. Mirumque in eo flore, inflecti cacumen, et non nisi retorto folia nasei, parvo calyce, ac versicolori, luteum semen includente. Luteus et bellio pastillicantibus quinquagenis quinis barbulis coronatur. Pratenses hi flores, sine usu plerique, et ideo sine nominibus. Quin et his ipsis alia alii vocabula imponunt.

XXVI. Chrysocome sive chrysis, non habet latinam appellationem, Palmi altitudine est, comantibus fulgore auri corymbis, radice nigra, ex austero dulci, in petrosis opacisque nascens.

XXVII. (ix.) Et ferè peractis colorum quoque celeberrimis, transeat ratio ad eas coronas, quae varietate sola placent. Duo earum genera, quando aliae flore constant, aliae folio. Florem esse dixerim genistas; namque et iis decerpitur luteus: item rhododendron: item zizipha, quae et Cappadocia vocantur: his odoratus, similis olearum floribus. In vepribus

Luteus. Lutei coloris, inquit, et bellio est. Ipsa bellis lutea est, quam chrysanthemum segetum Lobelius vocat in Obs. p. 298, et in Adv. p. 237. Hæro. — *Chrysanthemum segetum* (Synonym. superfl. gen. 1879 Petz. Corymbif. Juss.) Habitat in agris areosis. Ed. P.

XXVI. *Chrysocome, sive chrysis*, non hab. lat. appell. *Χρυσοκόμη* Diosc. lib. IV, cap. 55. Et in Noth. p. 465: *χρυσοκόμη*, οἱ δὲ χρυσίτις, οἱ δὲ χρυσάνθεμον, etc. Galenus de Fac. simpl. med. VIII, pag. 242: *Χρυσοκόμη*, καλεῖται δὲ καὶ χρυσίτις. Πωμπίλιος ἰδιώτῃ Παρθε. Nec vidisse se, nec nosse quæ sit, scribit Anguillara, Part. XIV, p. 264. Hæro. — *Chry-*

socome. Nomen servat; *Chrysocome* *Linosyris* (Synonym. aequal. gen. 1828 Petz. Corymb. Juss.) Habitat in Europa temperatiore. Cf. Caesalp. XII, 14; Columm. Ecphr. I, 20. Miratur Sprengelius eam Anguillarae ignotam fuisse. Ed. P.

Palmi altitudine. Dioscorides, loc. cit. *Χρυσοκόμη θαμνίον ἐστὶν ὑψηλὸν, ἔχει κόμην κορυμβοειδή, ἄνθη δὲ χρυσίτις, etc.* H.

XXVII. *Genistas.* Nobis *Genista tincea*. Conf. lib. XXIV, cap. 40. Ed. P.

Rhododendron. Nobis est *Nerium Oleander*. Conf. lib. XVI, cap. 33; lib. XXIV, cap. 53. Ed. P.

De quo plura alias. Conf. lib. XXV, cap. 67 sq. Ed. P.

nascitur cyclaminum; de quo plura alias. Flos eius colossinus in coronas admittitur.

XXVIII. Folia in coronamentis smilacis et ederae, corymbique earum obtinent principatum, de quibus in fruticum loco abunde diximus. Sunt et alia genera nominibus graecis indicanda, quia nostris maiore ex parte huius nomenclaturae defuit cura. Et pleraque eorum in exteris terris nascuntur, nobis tamen connectanda, quoniam de natura sermo, non de Italia est.

XXIX. Ergo in coronamenta folio venere melothron, spiraea, organon, cneoron, quod casiam Hy-

Flos eius colossinus. Purpureus, a Colossis, urbe Troadis, ubi simile pigmentum paratur. Vide Stralio. lib. XII, pag. 578. Et si id Scaliger negat, Exere. 325 in Card. p. 1044. Plinius, lib. XXV, cap. 67 de cyclamino: *Conde exiguo, inani, floribus purpureis*, etc. Hæro.

XXVIII. *Smilacis.* Nobis *Smilax aspera* et *Hedera Helix*. Conf. XVI, 62, 63; XXIV, 47, 49. Eo. P.

XXIX. *Ergo in coronamenta.* Hæc Theophrastus ut suffruticum genera, τῶν ὀφθαλμῶν, recenset, non ut plantas ad coronamenta expeditas. Hist. lib. VI, cap. 4. Dal.

Melothron. Ex his hæc recenset Theophr. Hist. lib. VI, cap. 1: *Μελιθρον σπειρα, κνέρον, ὀργανον, κόνησα, μάλισσόνφυλλον*, καὶ ἑτέρα τοιαῦτα. Melothron vitem albam esse arbitramur, de qua lib. XXIII, cap. 16. Organon illud est, de quo lib. XX, cap. 69. Spiraea, si Dalecampio credimus, et Rob. Constantino in Lexico, verbo Σπειρία, ea est quæ pro viburno Matthioli, rei herbarie aliqui peritissimus accepit. Alia est spiraea Clusii, Hist. Nat. Plant. lib. I, pag. 84, quam ipse vicinioram Theo-

phrastese, seu Plinianæ putat: et nos in Horto Regio vidimus. Hæro. — *Melothron* Vitis alba, sive ἀμπέλος λευκή Diosc. lib. IV, cap. 184, nobis est *Bryonia dioica* (Monaco. monadelph. gen. 2162 Pers. Cucurbit. Juss); rubrae illi bæccae, quae nigrae sunt τῇ ἀμπέλῃ μελαίνῃ Dioscor. lib. IV, cap. 185, quae dicitur *Bryonia alba*. De utraque fusius Noster agit lib. XXIII, cap. 16. Eo. P.

Spiraea, organon. Gronov. et al. *apicon, trigonon*. Σπειρία Theophr. lib. I, cap. 23, servat nomen; est *Spiraea alpicifolia* (Iconand. pentagyn. gen. 4236 Pers. Rosae. Juss.). Conf. Clus. Nat. pl. lib. I, p. 84 De organo inf. c. 30. Eo. P.

Cneoron. Cneorum album Angulæ; lavandula nostra utraque, mas et fenicia. cneorum nigrum, libanotis coronaria, sive rousmarinus: cuius nusquam sub alio nomine Theophrastus meminit. Dalec. — Cneoron, sive casiam Plinii Virgilique; non aromaticam illam de qua Noster lib. XII, cap. 43, sed quam humilem, herbaceam, apibusque gratam Poeta in Eclog. et Georg. cepinit, nihil aliud esse pronunciat Sprengelius, quam

ginus vocat: et quod cunilaginem, quae conyza: melissophyllon, quod apiastrum: meliloton, quod sertulam Campanam vocamus. Est enim in Campania Italiae laudatissima, Graecis in Sunio: mox Chalcidica et Cretica, ubicunque vero asperis et silvestribus nata. Coronas ex ea antiquitus factitatas, indicio est nomen sertulae, quod occupavit. Odor eius croco vicinus est, et flos, ipsa cana. Placet maxime foliis brevissimis atque pinguissimis.

XXX. Folio coronat et trifolium. Tria eius genera. *Minyanthes* vocant Graeci, alii *asphaltion*, maiore

Daphnen Cneorum (Octand. monog. gen. 967 Pers. *Thymel.* Juss.): ad *D. Gnidium* referre maluit D. Eix; *Flore de Virgile*, tom. VIII, pag. xxxii sq. ed. nostr. Ed. P.

Casiadi. Id nomen inditum ab Hygino, quod iuxta casta agricolarum nascitur. HARD.

Quod cunilaginem. De qua lib. XX, cap. 63: HARD. — *Inula viscosa* *Syngenes*, *superfl.* gen. 1857 Pers. *Corymbif.* Juss. §. Ed. P.

Quod apiastrum. Non ab apio illud quidem, sed ab apibus dictum, quibus illud pabulum suave est. Vide quae de eo diximus lib. XX, cap. 45. HARD. — *Melissa officinalis* (*Didynam. gymnosperm.* gen. 1402 Pers. *Labiata*. Juss. Ed. P.

Meliloton. Dioscorid. lib. III, cap. 48: *Μελίλωτος, κρύστινος, ὁ Ἀτρεῖος, καὶ ὁ ἐν Καλχηδὼν γινώσκουτος κροκίῳ καὶ τινὲς φέρει καὶ ἐν Καρναίῳ*. H. — *Meliloton*. *Melilotus italica* seu *cretica* (*Trifolii species* Linn. *Diadelph. decand.* gen. 1749 Pers. *Lagum.* Juss.) ; alii ad *M. officinalem* aut *caculeam* commode id referri posse putant, Ed. P.

Mox Chalcidica. Forte *Chalcedonica*, ex Diosc. H.

Coronae. *Melilotinae coronae*, apud Athenaeum perquam odoratae, lib. XIV, pag. 678. Unde nunc etiam in Campania Romana retinet nomen *coronello*. Anguillara, P. XII, p. 205. HARD.

Odor. Auctor libri de *Simpl. med.* ad Pat. I. XIII Opp. Galenij, p. 106: *Sertula herba est humilis, odore suavi, exalbedq, flosculum habens subrufum, etc.* Et Diosc. loc. cit. ex quibusdam libris, *ὄμας κροκίῳ* dixit. H.

XXX. *Minyanthes* Schol. Nicandri in *Theriac.* p. 25: *Τὸ τρίφυλλον διοσκίδος μὲν ἐν τοῖς Πιρραϊακοῖς, μινυανθὶς καλεῖται*. Tria genera completitur Dioscorid. his verbis, lib. III, cap. 123: *Τρίφυλλον, οἱ δὲ ἐξόφυλλον, οἱ δὲ μινυανθὶς, οἱ δὲ ἀσφάλτων, οἱ δὲ κρινίων καλεῖται*. Gallice dicitur *trifste*. HARD.

Alii. Quoniam, ut Nicander cecinit, in *Theriac.* p. 36: *Ὀλὴν τ' ἀσφαλ- του ἀκρίβηται*, *asphalto fragra*, *gravis*, inquit interpret. Gorratus, *Columella*, lib. VI, c. 47: *Simonianum trifolium, quod invenitur confra-*

folio, quo utuntur coronarii. Alterum acuto, oxytriphylon. Tertiū ex omnibus minutissimum. Inter haec nervosi cauliculi quibusdam, ut marathro, hippomarathro, myophono. Utuntur e ferulis et corymbis, et ederae flore purpureo. Est et in alio genere earum silvestribus rosis, similis; et in iis quoque colos

gosis locis, efficacissimū trahitur, adictus serpentis, videlicet, et nosolorum animalium, odoris gravis, neque absimilis bitumini, et ideo Graeci eam ἀσφάλτης appellant; nostri autem propter figuram vocant acutum trifolium: nam longis et hirsutis foliis virescit, eademque robustiorem facit, quam pratense. Hæd. — Asphalton. Psoralea bituminosa (Diadelph. decand. gen. 1748 Pers. Leguminos. Juss.). Habitat in Europae meridional. collibus maritimis. Ed. P.

Alterum. Scrib. Larg. Comp. classis: «Trifolium acutum, quod ὀξύτριφυλλον Graeci appellant. Nascitur et hoc Siciliae plurimum: nam in Italiae regionibus nusquam eam vidi herbam, nisi in Lunae portu... plurimum super circumdatos montes. Est autem foliis, et specie, et numero, similis communi trifolio, nisi quod huius pleniora sunt, et quasi sanguinem quamdam super se habent, et in extrema parte velut aculeum eminentem. Sed huius frutex duorum pedum interdum, aut etiam amplius conspicitur, et odorem gravem emittit, quorum nihil circa pratense trifolium invenitur. » Hæd. — Oxytriphylon. Huc iterum Sprengellus trahit Trifolium italicum Linn. (Melilot. Pers.) quod super. esp. cum T. erecto ad Plinianum meliloton retulerat. Ed. P.

Inter haec nervosi cauliculi, etc. Theophr. VI, 3. Hæd.

Marathro, hippomarathro. Μαράθρου Diosc. III, 84, est Anethum Fenniculum (Pentand. dig. gen. 720 Pers. Umbell. Juss.). Duplex idem memorat ἰννομαράθρου genus, III, 82: quorum unum καρχαυῖ ἐπων, est Gachrys Morisoni, vel C. sicula (gen. 694 Pers.); alterum Scutellariae tortuosum (gen. 746 Pers.). De his Noster fusius egit lib. XX, cap. 95 et 96 Ed. P.

Myophono. Quod et μυοτόνον vocant, sive aconitum, de quo XXVII, 2. Theophr. I. c. μυοτόνον. Hæd. — Aconitum Napellus (Polyand. trigyn. gen. 1328 Pers. Ranuncul. Juss.). Ed. P.

Utuntur e ferulis, etc. Utuntur, inquit, ad coronamenta et corymbicis, sive umbellis ferularum. Aspoletæ Scaliger, lib. 1, epist. 47, ad Vertunianum, quum libris invitis omnibus, sphaerulis hoc loco reponit. Hæd.

Et ederae flore. De quo dictum est XVI, 62. Hæd.

Est. Vide quae diximus XVI, capite proxime appellato. Hæd.

Silvestribus rosis similis. De cisto id accipiendum. Cissoa cum cisto hic Plinius confundit, ut et in aliis quibusdam locis: itaque castigandus hic locus ex Theophrasto et Dioscoride. Dat.

tantum delectat, odor autem abest. (x.) et cneori duo genera, nigri atque candidi; hoc et odoratum: ramosa ambo. Florent post aequinoctium autumnum. Totidem et origani in coronamentis species. Alterius enim nullum semen. Id., cui odor est, Creticum vocatur.

XXXI. Totidem et thymis candidum, ac nigricans. Floret autem circa solstitia, quum et apes decerpunt, et augurium mellis est. Proventum enim sperant apia-

Et cneori. Sive casiae, ut dictum est. Theophr. Hist. VI, 2: *Δύο δὲ εἶδη καὶ τοῦ κνεόρου. ὁ μὲν γὰρ λευκός, ὁ δὲ μέλας ... ἐστὶ δὲ ἀρωματικός· ὁ δὲ μέλας ἄρωματον ... καὶ τοὺς ἀνέμους πολλούς ...* *Πικρὰν δὲ καὶ ἀνθεὶ μετ' ἐκπερίαν μεταποιεῖν.* De hac casia Virgilius Georg. IV, 304: *thymum casianisque croentes.* Non est autem ea lavandula, la lavande, ut Dalecampio visum, post Anguillaram P. I, p. 32, reclamante merito Dodonato, pag. 273, et Matthioli. p. 45 et 46. Nigrum vero cneoron forte thymelaea est, ut Dodonaeus suspicatur, p. 369, et post eum Salmasius, p. 405. II. — Confer cap. 29 supra. *Daph. Gnidio* sunt flores patvis odorati, albicantes; *D. Cneoro*, inaevolescentes, rubri. Haec vèrè et aestate denso floret. Ed. P.

Totidem. Subintellige genera, ut cneori, nigri atque candidi: huius quidem fructuosi, illius infecundi. Theophr. I, c. X: *καὶ τὸ ὄρεγανόν δὲ ἡ μέλαινα ἀρωματός· ἡ δὲ λευκὴ ἀρωματός.* HARD. — *Totidem et origani ... species.* Nempe nigrum, quod est *O. heracleoticum*; et candidum, quod *O. creticum* (*Did. gymnasp.* gen. 4404 Pers. *Labi.* Juss.). Ed. P.

Alterius enim nullum semen. Hoc

ex Theophrasto, Hist. lib. VI, c. 2. Dioscoridi tria genera origani, Heracleoticum, onites, silvestre, atque adeo fragoriganum. Fructuosa omnia sunt. DAL.

Id. Plin. XX, 69, de origano: Optimum autem Creticum: nam et incunde olet. HARD.

XXXI. *Totidem et thymi.* Hoc ex Theophrasto loco supra citato. Album tantum Dioscorides agnoscit et describit. Philochorus thymi lignum proprie *αρωματικόν* vocari tradit, eoque veteres primum usos in sacris, quae accenso igne fiebant, ut *ἀπὸ τῆς θυμιάματος καὶ τῆς θυμῆς* appellatum ait. Rhod. XXII, cap. 3. DAL. — *Thymi θυμῆς* Theophr. Hist. VI, 2, Sprengelio iudica, est *Satureia capitata* (*Did. gymnasp.* gen. 4373 Pers. *Labi.* Juss.); hunc thymum laudat praecipuis Galenus Antid. I, p. 427, ut optimam mellis materiam. Theophrasti *ἱερὴν*, Hist. VI, 7; item θυμῆς Dioscorid. III, 44, eodem auctore Sprengelio, nobis erit *Thymus vulgaris* (gen. 4403 Pers.), apibus ipse non ingratus, qui propter odoris suavitatem in hortis colitur. Ed. P.

Floret. Ad verbum haec iterum Theophr. l. c. HARD.

rii large florescente eo. Laeditur imbribus, amittit-
que florem. Semen thymi non potest deprehendi,
quum origani perquam minutum, non tamen fallat.
Sed quid interest occultasse id naturam? In flore
ipso intelligitur, satoque eo nascitur. Quid non ten-
taverunt homines? Mellis Attici in toto orbe summa laus
existimatur. Ergo translatum est ex Attica thymum,
et vix flore, uti docemus, satum. Sed alia ratio na-
turae obstitit, non durante Attico thymo, nisi in af-
flatu maris. Erat quidem haec opinio antiqua in omni
thymo, ideoque non nasci in Arcadia. Tunc oleam
non putabant gigni, nisi intra CCC stadia a mari. Thy-
mis quidem nunc etiam lapideos campos in provincia
Narbonensi refertos scimus: hoc paene solo reditu,
e longinquis regionibus pecudum millibus convenien-
tibus, ut thymò vescantur.

XXXII. Et conyzae duo genera in coronamentis,

Laeditur. Theophrast. loco citato.
HARD.

Semen. Theophrast. loc. cit. et de
Causa, I, 5: Κατὰ μὲν ὅραν οὐ φανερά,
κατὰ δὲ τῆς δυνάμεως φανερά. Σπειρο-
μένως γὰρ τῶν ἀνθῶν γινώσκται, etc.
HARD.

Non potest deprehendi. Flore ipso
intelligitur, in τῷ ἀνθῷ ἀναμύμνεται,
Theophr. DAL.

Ergo translatum est ex Attica thymum Theophr. l. c. II.

Nisi. Nisi quo citius a mari possit
pertingere: Οὐ γὰρ παρὶ δυνάμεως
φύσσει καὶ λαμβάνειν, ὅπου μὴ
ἀναπνεῖν δέκνεται ἢ ἀπὸ τῆς θαλάσ-
σης. Theophr. HARD.

In Arcadia. Theophr. ergo errat,
ita de thymo et olea sentiens, I, c.
HARD.

Nisi intra CCC stadia a mari. Vide
quae diximus XV, 1. HARD.

Thymus. Nigris, sed non albis:
serpyllo aygi Dioscor. Rubra vocat
Arist. lib. IX, cap. 49 Historiarum.
DAL. — *Thymis.* Vulgarl thymo nos
non est niger, sed purpurascens, at-
que ideo vergens in nigredinem, ut
in violis, quae πέλαστα, aut nigras
ob id vocaverunt. Ερπύλλιος ἄγριος, ὅς
καὶ ζυγίς καλεῖται, Dioscor. III, 46,
est nobis eodem nomine *Thymus*
Zygis. Vulgaris autem non solum in
Hispania, Galliaque Narbonensi habi-
tat, sed etiam in Siberia. Zygis in
Alphus. Ed. P.

XXXII. Et conyzae duo genera,
etc. Et his quoque Theophr. simil-
limi sunt, et Hist. VI, 2, De utro-
que genere iam diximus superiore
libro, cap. 63, 64. II. — *Conyzae duo*
genera. Κόνυζα ἄγριον καὶ θηλαία,
Theophr. Hist. VI, 2: *Insula viscosa*
et *Pulicaria*. Cf. sup. cap. 29. Ed. P.

mas ac femina. Differentia in folio. Tenuius feminae, et constrictius, angustiusque; imbricatum maris, et ramosius. Flos quoque magis splendet eius, serotinus utrique post Arcturum. Mas odore gravior, femina acutior, et ideo contra bestiarum morsus aptior. Folia feminae mellis odorem habent. Masculae radix a quibusdam libanotis appellatur, de qua diximus.

XXXIII. Et tantum folio coronant Jovis flos, amaracus, hemerocalles, abrotonum, helenium, sisymbrium, serpyllum, omnia surculosa, rosae modo. Colore tantum placet Jovis flos, odor abest: sicut et

Imbricatum. Imbricis modo curvum et obtortum. Imbres, tegula curva est, per quam imber defluit. HARD.

Femina. Theophr. ἀριμνίρα δι' ὀψιτάς. Hesychius: ἀριμνός, ὀψής. Ita porro MSS. non, ut editi prius, acrior. Aliud enim odor acris est; aliud acutus. HARD.

Folia feminae mellis odorem habent. Scilicet dum teruuntur, ut dictum est libro sup. cap. 64. HARD.

Libanotis. Falsum id, nec a veteribus proditum. DAL. — De qua. Lib. XX, 64. HARD.

XXXIII. Et tant. fol. Theophrast. scribit simpliciter, has esse coronarias, non autem solo folio coronare. DAL. — Et tantum. Nempe conyzae duo genera proxime memorata: nam quae subsequuntur, etiam flore coronant, rosae modo. Theophrast. Hist. VI, 1: Εὐ ταῖς στεφανωτικαῖς ἴσται, ῥόδωνιά, ἰωνιά, διὸς ἄνθος, ἀμάρακος, ἡμεροκαλλές, ἔτι δὲ ἱερύλλος, σισύμβριον, ἰλέμιον, ἀβρότονον· ἅπαντα γὰρ ταῦτα φυλάσθαι, καὶ μικροφυλλὰ. Vt de caeteris sileam, Catullus certe, Carm. LXII, 6: *Cinge tem-*

pora floribus Suaveolentis amaraci. HARD.

Hemerocalles. Conf. de hemerocalle infra c. 90. Eo. P.

Sisymbrium. Σισύμβριον Theophr. Hist. II, 5, et Dioscor. II, 153; est *Mentha silvestris* (Did. gymnosperm. gen. 1382 Pers. *Labiata*. Juss.). Eo. P.

Surculosa. Συλώδη, lignosa. Theophr. l. c. et cap. 6. HARD.

Rosae modo. Vt rosa, viola, ἰωνιά, ῥόδωνιά. Aliter haec Plinius recitat, quam leguntur apud Theophrastum, DALEC.

Colore tantum, etc. Nicander in Georgicis, Π γὰρ καὶ λεπτὰι πετρίδες, καὶ παιδὸς ἱερῆς δρυκοῖα τ' ἀμνηνὰ, καὶ ἐν χρόκος εἴρα μύον Κρίον, κύππιδός τε, σισύμβριον, ὄσση τε χ' οἷα, Ἀσπορ' ἐμυναῖσσι τόποις ἀνιτρέφατο ἡλιμῶν κάλλια, βουφθαλμῶν τε, καὶ εὐειδῆ; διὸς ἄνθος. Sic fere Petronius, *Emicuerunt rosae, violaeque et molle cyperum, Albaeque de viridi riserunt lilia prato.* DAL. — *Colore.* Theophrast. Histor. VI, 6: Ἀνοσμη, ὥσπερ διὸς ἄνθος, φλέξ. Bovis florem, inquit Ruellius, pag. 448, rura nostra, coquelourde nominant. φλόγα, sive φλόγτον, seu flamm-

illi, qui graece phlox vocatur: et ramis autem, et folio odorata sunt, excepto serpyllo. Helenium ex lacrymis Helenae dicitur natum, et ideo in Helene insula laudatissimum. Est autem frutex humi se spargens dodrantalibus ramulis, folio simili serpyllo.

XXXIV. Abrotonum odore iucunde gravi floret. Est autem flos aurei coloris. Vacuum sponte provenit.

meam, nos violae inodorae genus esse ramur, quam vulgus gallicum penseam, *pensee*, vocal, suffragante nobis Ruellio, pag. 449, et Dodonaeo, pag. 358, a quo viola tricolor assurgens appellatur. HARD. — *Flos Iovis* .... *phlox*. Non *Anemone Pulsatilla* Διὸς ἄνθος, neque φλόξ *Viola tricolor*. Flos Iovis aervi hodieque nomen *Agrastanema flos Iovis*; *phlox*, λύχνις Diosc. III, 14, Sprengelio auctore, est *Agr. coronaria* (Decand. *pentag.* gen. 1145 Pers. *Caryoph.* Juss.) Ed. P.

Excepto. Serpyllum tamen Theophrastus, ut caetera, et ramis, et folio esse odoratum scribit, Hist. VI, 6: Τῶν δὲ καὶ αἱ κλώνες, καὶ τὰ φύλλα, καὶ ὅλης ἡ πᾶσα ῥήσις εὐσμός· οἷον ἱερύλλου, ἐλάνου, σισυμβρίου. HARD. — Ερπύλλος Theophr. VI, 7; nobis *Thymus vulgaris*. Ed. P.

Helenium. Fabulam apud Nicandrum in Theriacis vide at Phavorinum. Aelianum quoque, si lubet, adi, Histor. Anim. IX, 21. Helenium istud Aegyptium est, orbi huic nostro incognitum, de quo eadem fere Diosc. I, 28, ex Crateva recitat. In Etymologico Phavorini: Ἐλένιον, βεράνη ἢ ἐν ἀλεξάνδρειᾳ γνωμένη, εἰρηται, ὅτι ἐκ τῶν θαρρύων τῆς Ἐλένης ἀναέρει· ὅτι ἐνὶ Κανόβη τῇ κυβαρονότη Μανίλαος ἐδάκρυεν ὑπὸ αἰμορροϊσίων ἀποθανόντι. Hoc et necta-

rion appellavere, ob suavitatem succi, quum dotem Plinius animadvertit inferius, cap. 91. Hinc nectaritza vinum, de quo IV, 19. HARD. — *Helenium*. Ἐλένιον Theophr. Hist. VI, 6; ἐλένιον Αἰγύπτου Diosc. I, 28, Sprengelio videtur esse *Tencrium creticum* (Did. *gymnos.* gen. 1372 Pers. *Labi.* Juss.). Conf. infr. c. 9, et ibi not. Ed. P.

XXXIV. *Abrotonum odore iucunde gravi*. Ἀβρότονον. Galli nunc vocant, Latinos imitati, *anone*: aliqui vestiarium custodem, *garderobe*, quod armariis sparsum vestes a tineis vindicet. A Lobelio pingitur mas et femina, duo enim sunt genera, in Obs. p. 443. Dioscor. III, 29; Ἀβρότονον ... πληρὸς ἄνθος ... θειραίς γεννώμενον, εὐώδης μετὰ ποσὸν βάρους, πικρὸν τῇ γαστρί. II. — *Floret. Est autem flos*. Sic ex MSS. HARD. *floret aestate*. Flos Gron. et al. Ed. P. — *Abrotonum*. Ἀβρότονον θῆλυ Dioscor. loc. cit. est *Santolina Chamaceyparicus*; Ἀβρότονον ἄρβην, *Artemisia Abrotanum*. Conf. sup. c. 18. Ed. P.

Flos. Ita Diosc. l. c. HARD.

Vacuum sponte provenit. Lego: *Vacuis sponte provenit*; id est, incultis, neglectisque locis, quo loquendi modo praedia vacua scripsit ac dixit Cicero. DALEC. — *Vacuum*. Hoc est, ut quidem interpretor, semine vacuum, vel sine semine sponte

Cacumine suo se propagat. Seritur autem semine melius, quam radice aut surculo: semine quoque non sine negotio: plantaria transferuntur: sic et Adonium. Vtrumque aestate: alsiosa enim admodum sunt, et sole tamen nimio laeduntur. Sed ubi convaluerè, rutae vice fruticant. Abrotono simile odore leucanthemum est, flore albo foliosum.

provenit. Causa subiungitur, quoniam cacumine suo se propagat, dum vertex suo pondere delapsus terra excipitur, et radices agit. Libris omnibus adversantur, qui vel vacuis sponte, vel ut Pellicerio placuit in notis MSS. *vasculis depositum legunt.* HARD.

Seritur autem semine melius, quam radice aut surculo. Ex Theophrasto hoc ad verbum libro sexto, capite ultimo, et tamen vult haec verba depravare Ruellius. Sed videtur Theodori tralatio decepisse hominem, quae diversa ab illa graeca lectione quam aequitur Hermolaus in Corollario cum Plinio. Itaque nihil hac in parte dicit Ruellius. FIXT. — *Seritur.* Hic censoria nota Plinium Dalecampius perstringit; post Ruellium, II, pag. 498, et post utrumque Salmasius in Praef. pag. 99, falsos sequenti Theophrasti codices, quum ex optimis editionibus Ald. et Basil. consentiant Theophrastea Pliniana. Sic enim illo scripsit Hist. VI, 7: *Ἀβρότονον δὲ μάλιστα ἀπὸ σπέρματος βλαστάνει, ἢ ἀπὸ ῥίζης, καὶ παρασπάρδος. Καλεσθῶς δὲ καὶ ἀπὸ σπέρματος, προμοσχυόμενον ἐν ὁσπράτοις,* etc. HARD.

Sic et Adonium. In indice pariter, *De abrotono: Adonium.* Quid adonium sit Plinio, satis ex Theophrasti verbis potest colligi, id est, abrotoni genus, quod in turbinibus eorum, aut testa, viviradice comprehendit,

in quem modum Adonidis hortulos pangebant. Sic enim graecus auctor Hist. VI, 7, de abrotono: *Προμοσχυόμενον ἐν ὁσπράτοις, ὡσπερ οἱ Ἀδώνιδος κήποι, τοῦ θύρου δὲ σπέρται,* etc. Hic tragice, pro suo more, infeliciter tamen, in Plinium Salmasius invehitur, in Praef. pag. 100 sq. errorisque insinuat, quem ut Plinio obiiceret, a Dalecampio, quem tamen non laudat, est mutuatus. II.

Alsiosa. Facile laeduntur a frigore. Theophr. loc. cit. de abrotono, *τοῦ θύρου δὲ σπέρται: δύσπριον γὰρ σπέρμα, καὶ ὁμοίως ἀπὸ κρύου, ὅπου καὶ ὁ ἥλιος σπέρμα λαμβάνει.* II.

Ritu vitis fruticant. (Sic lib. ante HARD. editi.) Scribendum, *rutae vice fruticant*, ex antiquo exemplari, confirmante eam lectionem Theophrasto, libro et capite proxime citatis, his verbis: *Sed quum convaluerit creveritque, magnum, robustum atque arboraceum constat, quemadmodum ruta, nisi quod lignosius, et stocius, et squallidius est.* Viderunt hoc ante me alii: sed primus omnium Hermolaus in secunda editione. FIXT. — *Rutae.* Sic MSS. Reg. Colb. Thuan. Chifflet. in editis perperam, *ritu vitis.* Theophrast. l. c. *ἐμβύσταν δὲ καὶ αὐξηθῆναι, μέγα καὶ ἰσχυρόν, καὶ διεισπράδες, ὡσπερ τὸ πύργον.* HARD.

Leucanthemum est. Anthemis alba. Dioscor. DAL. — *Leucanthemum.* Dif-

XXXV. (XI.) *Amaracum* Diocles medicus et Sicula gens appellavere quod Aegyptus et Syria sampsuchum. Seritur utroque genere, et semine, et ramo, vivacius supra dictis, et odore melius. Copiosum amaraco aequae, quam abrotono, semen: sed abrotono radix una et alte descendens: caeteris in summa terra leviter haerens. Reliquorum satio autumno fere in-

fert ab ea, quae anthemis appellatur, et leucanthemon lib. XXII, 26. De ea nobis nihil compertum. HARD. — *Leucanthemum*. Qua in re differat ab eo quod rursus Noster affert, lib. XXII, c. 26, neque omnino Harduinus explicat, nec nos ipsi videmus. Diosc. III, 154: Ἀνθεμὶς, οἱ δὲ λευκάνθημον, οἱ δὲ ἡράνθημον ... οἱ δὲ χαμαίμηλον ... καλοῦσι. Plin. loc. cit. *Anthemis* ... aliqui *leucanthemida* vocant, alii *leucanthemum*, alii *eranthemum*, alii *chamaemelon* ... genera eius tria ... parvis floribus, ut rutae, candidis, aut melius, aut purpureis ... colligitur vere et in coronamenta reponitur. Quae totidem verbis ab auctore graeco sunt expressa. Tria illa anthemidis genera, ex vario colore radii, modo candidi, modo flavescentis, modo purpurei, ad tres species retulit Sprengelius, nempe ad *Anthemida Cotam*, *A. montanam*, et *Chrysanthemum monspeliense* (*Syn. gen. superfl.* gen. 1886 et 1879 Pers. *Corymb.* Juss.). Hippoc. de Morb. mul. I, 625, ἡράνθημον illud dicit, et de Nat. mul. 570 ἄνθημον χλωρόν, aut ἡράνθημον, quod Galenus idem putat cum χαμαίμηλον. Hoc autem Sprengelius nihil aliud esse censui quam *Matricariam Camomillam* (gen. 1880 Pers.), *camomille* item apud nostrates vulgo dictam. Eo. P.

Folium. Lego, folioso, id est, foliolis per ambitum extrinsecus mul-

tis, orbiculatim cingentibus, quod in floribus medio luteum est. Haec Dioscorides magnitudine cum rutae foliis comparat. DALEC.

XXXV. *Amaracum*. Diosc. III, 47: Σάμψυχον ... καλεῖται δὲ ὑπὸ Κυζικηνῶν, καὶ τῶν ἐν Σικελίᾳ ἀμάρακον. Maiorana nostra, la marjolaine, vulgo officinarum existimatur esse veterum sampsuchum, amaracumve: sed falso errore: σάμψυχον enim, ut caetera argumenta sileam, per terram repit, πῶς ἔρπονται ἐπὶ τῆς γῆς, teste Dioscoride, maiorana in altum assurgit. HARD. — *Origanum Maioranoides*. Conf. sup. c. 48, not. Eo. P.

Appellavere. Apud Athenaeum Chaeremon Persicum vocat his verbis: Πέρσης δὲ θαλερός ἐκτραφεὶς ὁ ἀμάρακος, Αἰγυπτίσι μαλθακῶσι τῶν αὐχένων. DALEC.

Seritur. Theophr. Hist. VI, 7: Οὗ δὲ ἀμάρακος ἀμφοτέρως φύεται, καὶ ἀπὸ περιπάτου, καὶ ἀπὸ σπέρματος. HARD.

Vivacius, Abrotono, et adonio. HARD.

Et odore melius. *Copiosum*, etc. *Mollus* in antiquo codice, non *melius*. Astruitur ea lectio Theophrasti auctoritate, libro sexto, capite ultimo. *Et incendi*, inquit, odoris remanet, et quidem mollioris odoris. PINT.

Summa terra. Gronov. et al. ante Hard. *summo terrae*. Eo. P.

cupiente, nec non et verè quibusdam locis, quae umbra gaudent, et aqua, ac fimo.

XXXVI. *Nyctegreton* inter pauca miratus est Democritus, coloris hyssini, folio spinæ, nec a terra se attollentem, præcipuam in Gedrosia narrat. Erui post æquinoctium vernum radicitus, siccarique ad lunam triginta diebus, ita lucere noctibus. Magos Parthorumque reges uti hac herba ad vota suscipienda. Eandem vocari *chenomychon*, quoniam anseres a primo conspectu eius expavescant: ab aliis *nyctalopa*, quoniam e longinquo noctibus fulgeat.

XXXVII. *Melilotos* ubique nascitur: laudatissima tamen in Attica: ubicumque vero recens nec candicans, et croco quam simillima: quanquam in Italia odoratior candida.

XXXVI. *Nyctegretum* ... miratus est Democritus coloris ignei, foliis spinæ (sic lib. ante Harduin. editi). Scribe: *Nyctegreton* inter pauca miratus est Democritus, coloris hyssini, folio spinæ. Hesych. ὕσσινον, βάρμας τι. Noster lib. IX, 42: Quin et terrena miscere, coccoque tinctum Tyrio tingere, ut fieret hyssinum. Lib. XXI, 26: *Hyacinthum* in Gallia maxime provenit: hoc ibi pro cocco hyssinum tingunt. Sic Hermol. Barbarus pro eo, quod in vell. hoc ibi loco; unde nonnulli postea locorum, quod et Salmasius ad Solin. pag. 272, sequitur. Censeo scribas: hoc ibi fuso hyssinum tingunt. Lib. XXXV, 6: Causa est, quod hyssino maxime inficitur. *Hyssini* sagas quoque Pintianus deprehendit. Gæox. — *Nyctegreton*. Νυκτῆγρον, quasi nocturnas agens excubias. Sunt qui hanc esse censeant, quam chymistæ lunariam nominant, noctibus cum luna lucen-

tem: inde nomen, inquit Ruellius, II, pag. 457. HARD. — *Nyctegreton*. *Caesalpinia* est pulcherrima (*Decand. monog. gen.* 1018 Pers. *Leguminos.* Just.). Ed. P.

Coloris hyssini. Ita MSS. Reg. Colb. etc. non ignei. HARD.

Chenomychon. Χηνόμυχον, quod anseres, χῆνες, ea visa, in recessus locaque abdita, τὰς τοῦ μυχῶς, sugiunt. HARD.

Nyctalopa. Ita MSS. Reg. Colbert. Thuan. tum hoc loco, tum in Indice, non ut olim, *nyctilopa*. Νυκτῆλωπα; similiter quas Græci vocant, dicemus XXVIII, 47. HARD.

XXXVII. *Melilotos*. Haec verbis iisdem interpretes Oribasii, XI, f. 205, post Diosc. III, 48. H. — *Odoratior candida*. Γρονν. et al. *odoratior et candida*. Conf. cap. 29, not. Ed. P.

XXXVIII. *Florum* prima ver nuntiantium *viola* alba. Tepidioribus vero locis etiam hieme emicat. Postea quae ion appellatur, et purpurea. Proxime flammea, quae et phlox vocatur, silvestris dumtaxat. Cyclaminum bis anno, vere et autumno: aestates hiemesque fugit. Seriores supra dictis aliquando narcissus et lilium trans maria: In Italia quidem, ut diximus, post rosam. Nam in Graecia tardius etiamnum anemone. Est autem haec silvestrium bulborum flos, aliaque quam quae dicetur in medicinis. Sequitur

XXXVIII. *Florum*. Tutidem verbis haec traduntur a Theophr. Hist. VI, 7. Transcripsit et Athenaeus, XV, p. 680. HANCO.

Viola alba. Leucoion, Theophrast. nempe bulbosum. DAL.

Tepidioribus. Theophrast. loc. cit. HANCO.

Postea quae ion appellatur, et purp. Gronov. et al. quae appellatur purpurea; omisa. τῷ ἰόν et copula. ED. P.

Proxime. Flos ille nimirum, quem et φλόγα et φλόγιον appellari diximos cap. 33. Theophr. Αὐτὸ δὲ τῷ ἰώ, ἢ μικρότερόν τι ὑστερον τὸ φλόγιον καλούμενον τὸ ἄγριον. Iovis flamma eadem appellatur, XXVII. Hic Plinium inimerito carpit Salmasius, in Solin. pag. 4364. HANCO. — *Phlox*. Sive *Agrostemma coronaria*. Conf. cap. 33, not. 4 fin. ED. P.

Cyclaminum. Ita MSS. veteres, ipso Plotiano teste. In Reg. 4, Coll. 4, *Cochiaminum*. In Reg. 2, *Clyclaminum*. In Thuanæo, *Clyclaminum*. In editis insulse *Codiaminum*. II. — *Cyclaminum*. Conf. lib. XXV, cap. 67 sq. ubi Noster de cyclamino et eius generibus fusiùs agit. Hic autem designare videtur *Cyclamen hederæfolium* (*Pentand. monog.* gen. 384

Fers. *Lysimach.* Juss.), qui in Italia crescit. ED. P.

Seriores supra dictis aliquando narcissus et lilium. Album scilicet, quod λείριον appellavimus cap. 44. Theophr. Hist. VI, 7: Μετὰ δὲ ταῦτα ὁ νάρκισσος, καὶ τὸ λείριον, καὶ τοῦ βολβοῦ κώδιον. HANCO.

Ut diximus. Cap. 44, ubi lilium medio rosarum proventu incipere dicitur. HANCO.

Est autem haec silvestrium bulborum flos. Theophrasti oratio ex Athenæo refingenda est, a quo ea descripta accuratius est, quam in libris nunc editis legitur: Καὶ λείριον, inquit XV, pag. 680, καὶ ἐκ τῶν τριῶν ἀνιμῶντος γένος τὸ καλούμενον, ὄρπον, καὶ τὸ τοῦ βολβοῦ κώδιον. Postea lilium, et ex tribus anemones generibus genus illud, quod montanum vocant, et bulbi codion. Sed quod sit genus illud anemones, nec se nosse quidem, quod ingenui viri est, pŕlam prae se fest. II.

Dicitur. Infra cap. 94. II.

Sequitur. Ea quae describetur inferius, cap. 95, Theophrast. Hist. VI, 7, et ex illo Athen. I. c. Ἐπὶ δὲ τοῖς τοῖς ἢ οὐκ ἀνάνθη, καὶ τὸ μελάνιον, καὶ τῶν ἀγρίων ὅ τε ἰλιόχορος, καὶ

oenanthe, melianthum: ex silvestribus heliochrysos. Deinde alterum genus anemones, quae limonia vocatur. Post hanc gladiolus comitatus hyacinthis. Novissima rosa; eademque prima deficit, excepta sativa: e caeteris hyacinthus maxime durat, et viola alba, et oenanthe, sed haec ita, si divulsa crebro prohibeatur in semen abire. Nascitur locis tepidis. Odor idem ei, qui germinantibus unvis, atque inde nomen. Hyacinthum comitatur fabula duplex, luctum praeferens eius

τῆς ἀνεμώνης ἡ λαιμωνία καλούμενη, καὶ τὸ ἕριον, καὶ ὑάκινθος. H.

Melianthum. Quisquis demum flos ille sit melleus, quem melianthum ex ea re vocat, sineceram hanc lectionem esse huius loci tum libri omnes pertinacissime clamant, tum res ipsa admonet. Nam et hoc loco, et in indice, MSS. R. Colb. Thuanæus *melianthum* legunt: et quod ex Theophrasto scribi *melanion* maluit, abhorret id a consuetudine Plinii, qui violam nigram purpureamve dixisset, uti *λευκὴν*, violam albam proxime ante reddidit: nec res ipsa *μύλαν* *ῥος* seu violam purpuream hoc loco appellari patitur, post narcissum liliumque: quam sere ante reliquos flores prodire martio mense, vere ineunte et Plinius paulo ante docuit, et omnes norunt: unde martiae violae nomen ei vulgus adiudicat. H.

Genus anemones, quae limonia vocatur. Et hoc hortense, et coronarium, *l' anémone*; diversum a silvestribus ac medicis anemones generibus, de quibus, c. 94. Centum et quinquaginta anemones genera in horto Regio vidimus. Hanc Theophrastus *λαιμωνία* vocat, quasi pratensem. H. — *Anemones.* Anemonen, qua Veteres ad seria coronasve utebantur, libenter crediderim *Anemonem* fuisse

coronariam aut *hortensem* (*Polyand. polig. gen.* 1356 Pers. *Romancul.* Juss.), quanquam ad *A. Pulsatillam* nonnulli referunt. Meminit Theophr. VI, 7; VII, 8, anemones quam *λαιμωνία* vocat, et eandem Spreng. habet cum *A. nemorosa*. Dioscor. II, 207, anemones affert *ἡμῶν* et *ἀγρῶν*, quae *A. hortensis* et *apetuinæ*. Ed. P.

Novissima. Et haec habet Theophr. l. c. H.

E caeteris. Theophr. loc. cit. H. Sed haec. Ita diutissime floret, inquit, si crebro florem vellas auferasque, nec semidescere sinas, nec solum apricum desit: Theophrastus: ὡσπύτως δὲ καὶ ἡ οὐδάνθη· καὶ γὰρ τοῦτο ἀνθικόν μιν... ἴαν τις ἀποκινῇ καὶ ἀγκυρῇ τὸ ἄνθος, καὶ μὴ ἐξ ἐπιρματόσθαι, καὶ ὅταν τόπον ὑψηλὸν ἴχῃ. Hanc.

Hyacinthum comitatur fabula duplex. Alteram describit Ovidius, Metam. lib. X, v. 462-220, ubi Hyacinthi pueri, quem Apollo adamarat, in floris sui nominis conversionem enarrat. Alteram lib. XIII, v. 397, sqq. ubi Alacem in eundem quoque florem mutatum scribit: in quo *Litæra communis mediis pueroque viroque, Inscripta est foliis; haec nominis, illa quærelæ.* Nam in illo flore inscripta diphthongus graeca *AI*, quæ-

quem Apollo dilexerat, aut ex Ajacis cruore editi, ita discurrentibus venis, ut graecarum litterarum si-

rimoniae simul indea est occisi ab Apolline pueruli, dum simul disco luderent: et Ajaci eadem nominis nota. De Apolline puerum lugente, Ovidius: *Ipse suos gemitus foliis inscribit, et Al Al flos habet inscriptum, funestaque littera ducta est.* Prudentius quoque, *περί στυγάνων*, hymno 40 in S. Romanum, v. 491: *Mox flevit impuratus occinum gravi Disco, et dicavit florulentum succubari.* Nempe Hyacinthum Apollo. De nomine Aiacis lugubri, ipse Aias apud Sophoclem: *Αἰ αἰ, τίς ἄν ποτ' ἦσθ' ὁδ' ἐνέστυπος Τούμωσιν ἐνοίσας ὄνομα τοῖς ἰμοῖς; κακοῖς; Νῦν γὰρ πάσσει καὶ δις ἀλᾶσιν ἰμοῖ, καὶ ἐπὶς.* HARO. — *Hyacinthum.* Magna olim et solennis etiamnum doctos inter viri de hyacintho Veterum quaestio et controversia, ita ut vere dici possit, nullum paene alium florem exatitisse, qui felicius poetarum faverit ingenio, interpretum vero omnium, et peritissimorum, mentem miserius torserit. Hyacinthum videlicet latinis toties graecisque vatibus decantatum, alii eundem esse pronunciant atque *vaccinia*, Virgilio quoque celebrata, Ecl. II, 48, 50; Dioscoride, ut videtur, suffragante, qui sic habet, III, 85: *Διτρίφυτον... οἱ δὲ ὠνάριον πομαῖον βορυσθόνος*, id est, *vaccinia*, sive *vaccinium*. Hoc autem nihil aliud, Sprengelio quidem auctore, quam *Delphinium Aiacis* (*Polyand. trigyn.* gen. 4327 Pers. *Ranuncul.* Juss.); ex aliorum vero sententia, *Vaccinium Myrtillus* Linn. (*Decand. monogin.* gen. 4086 Pers. *Ericac.* Juss.); conf. Fés, *Flore de Virgile*, tom. VIII,

p. cxxxiii ed. nost. *Hyacinthum* rursus ad *Delphinium Aiacis* supradictum alii referunt, magno praecedente Linnaeo; quae certe opinio probabilior veroque similior diu habita est. Alii hyacinthom malunt esse *Lilium Martagon* (*Hexand. monog.* gen. 791 Pers. *Liliac.* Juss.), nec poenitendis adeo argumentis, ut sibi videntur, sententiam suam confirmant, Ovidique testimonio stabilire stident, *Metam.* X, 212: *formamque capit quam lilia, si non Purpureus color hunc, argenteus esset in illis*, etc. Conf. Martyn. ad Georg. IV, 483; Fés, op. cit. p. lxxvii sq. Dodon. etiam p. 499. Sunt tamen qui contradicant, ut Sprengelius, vir summae his in rebus auctoritatis, qui sic ait, *Hist. Rei herb.* I, pag. 442, « *Gladiolus communis* (*Triand. monog.* gen. 401 Pers. *Irid.* Juss.) est hyacinthus Virgilii Ec. III, 63; Georg. IV, 483; ubi nectaro-stigmatis lineas Al, Aiacis nomen Veteres legebant in flore, unde exponendi versus, Ec. III, 400: *Dio quibus in tercis inscripti nomina regum Nascantur flores.* Martynus male *Lilium Martagon* huc trahit. Conf. Theocr. Id. X, 28, et Sch. Anguill. p. 454. Optimus Sibthorpius, *Flor. graec. tab. xxxviii* varietatem habet quam *Gl. triphyllum* dicit, elegantissimo nectaro-stigmate conspicuam. In tanta auctorum celebratissimorum discordia, nostram nos quoque symbolam conferre minime opus est. la vero Plinius videtur, apud quem plures notae occurrant, quibus lis illa tandem dirimi queat; nempe quoties alias herbas cum hyacintho

gura AI legatur inscripta. Heliochrysos florem habet auro similem, folium tenue, cauliculus quoque gracilem, sed durum. Hoc coronare se Magi, si et un-

componit: sic v. g. lib. XXV, cap. 80 de antirrhino: *Similis lina, radice nulla, flore hyacinthi, semine vituli narium*, etc. quae sine dubio de *Antirrhino maiore* dicta (μᾶλλον πῖναξ habet apud Theophr. IX, 24), nisi sit potius *A. purpureum*, de quo Dioscor. IV, 133, ad *Delphinium Aiacis*, quoad saltem floris speciem referri posse credamus; fatendum vero est in plerisque eiusmodi locis, non ad floris formam et habitum, sed ad colorem Plinium respexisse, ut mox cap. sq. de potho: *Duo genera huius: unum, cui flos hyacinthi est (h. e. hyacinthino colore; an Lychnis Chalcedonica? variat certe quoad florum colorem); alterum candidius*, etc. Vnde ex talibus locis parum, immo etiam nihil auxilii sperandum. Huiusce autem libri esp. 97, aic iterum de hyacintho Noster: *In Gallia maxime provenit; hoc ibi foveo hyacinthum tingitur. Radix est bulbacea, mangonicis venenatis pulchre nota*, etc. Non iam de delphinio vel lilio quodam hic agitur, sed sine dubio de plants, cuius Plinius meminit vacciniarum nomine, lib. XVI, esp. 31: *Item vaccinia, Italiae mancipiis sata: Galliae vero etiam purpureae tingendae causa*, etc. Vaccinia illa Sprengelio, post Dalecampium tamen, sunt *Prunus Mahaleb* (*Icosand. monog.* gen. 1221 Pers. *Rasae*, Juss.), de qua, an olim tingendis vestibus in Gallia utilis fuerit, satis exploratum habemus, etiam ex Vitruvii testimonio, lib. VII, esp. ult. Quum vero radicem *bulbaceam* hyacintho illi attribuit, perspicuum est non iam vaccinia gallica Nostrium intelligere,

sed speciem vulgarem, italicam, mancipiis istam, gladiolum plerisque auctoribus nuncupatam, quod in aentism Sprengelii de hyacintho prius dictam recedit. Inde patet duas hyacinthi species Plinio notas fuisse, qui non satis sibi constans, characteres plantis duobus diversis proprios ac peculiare, unam plantam, seu hyacintho, seu vaccinio perperam indidit. Vt ut est, quis quisque fuerit vere hyacinthus ille Veterum, peritioribus viris pronuntiandum libenter permittimus, nisi quis ad Linnaeanam opinionem tandem redeundum esse censet. En. P.

Inscripta. Auctore Pausan. I, Salaminii tradunt, post Aiacis interitum, apud se primum florem entum candidum, modice rubentem, lilio, et follis, et alijs partibus minorem, inscriptum iisdem litteris, quibus et hyacinthum. *Cosmosandalon* Athenaei esse puto. DAL.

Heliochrysos. Theophr. Hist. IX, 21: *Εχει δὲ ὁ ἡλιοχρυσος τὸ μὲν ἄνθος χρυσοειδές, φύλλον δὲ λεπτόν (non λευκόν), καὶ τὸν καυλὸν δὲ λεπτόν καὶ σκληρόν.* Nomen ei a gemina causa: et ab aureo flore, et a paludibus, in quibus oritur. Hanc amarantii nomine Galenus intellexit, nec aliter vocavit. Huius corymbos rustici, ut qui non facile marcescant, ad hibernas reservant coronas. A Dodonaeo pingitur p. 267. Dicemus de ea iterum esp. 96, H. — Nobis est *Gnaphalium Stoechas*, ut supra diximus, cap. 24. Vulgo *immortelle* appellat. Ed. P.

Hoc. Theophr. loc. citat. *Εὐδοξὸς δὲ καὶ ἕαν τις τὸ ἡλιοχρυσὸν τῷ ἄν-*

guenta sumantur ex auro, quod apyron vocant, ad gratiam quoque vitae gloriamque pertinere arbitrantur. Et verni quidem flores hi sunt.

XXXIX. Succedunt illis aestivi, lychnis, et Jovis flos, et alterum genus lilii. Item tiphyon, et amarus, quem Phrygium cognominant. Sed maxime spectabilis pothos. Duo genera huius: unum, cui flos hyacinthi est: alterum candidius, qui fere nascitur in tumulis, quoniam fortius durat. Et iris aestate floret.

Θα στεφανούται, μύρω βαίνων ἐκ χρυσίου ἀπύρου. H.

Si et unguenta sumantur ex auro. Theophrast. Histor. lib. IX, cap. 21. DAL.

Quod apyron. Quod ignem non sit expertum. H.

XXXIX. *Lychnis*. Theophr. Hist. VI, 7: Τὰ δὲ θεινὰ μᾶλλον, ἢτε λυχνίς, καὶ τὸ Διὸς ἄνθος. H.

Alterum genus lilii. Theophrastus statim post Iovis florem (hic vulgo *aquilegia* dicitur) *cerinthum* et *tiphyon*, ut pro *cerintho* videatur alterum genus lilii vertisse. DAL.

Item *tiphyon*. Theophr. loco citato et ex eo Athenaeus, XV, pag. 679: Καὶ τὸ ἴψον, καὶ ὁ ἀμάραντος ὁ Φρύγιος. In MSS. Reg. et Colb. *Tiphon*. In Iodice, *Tiphyon*. In Thuanio, *ipyon*. Theophrast. ipse Hist. VII, 42, τὸ τίψον scripsisse videtur. Et de Caus. I, 40, τὰ τίψον. Quid sit porro *tiphyon*, nescit Anguillara, P. XII, p. 242, neque nos exploratum habemus. H. — *Tiphyon*. I. Bodaeo est *narcissus persicus* Clus. BROT. — ἴψον seu τίψον Theophr. VI, 6, est *Lavandula Spica* (Did. *gymnansp.* gen. 4379 Pers. *Labiata*. Juss.), ex auctoritate Hesychii, qui ad hanc vocem λαβαν-

τίζ, id est, *lavandulam* dicit. Cf. Bod. ad Theophrast. p. 669 Scaeno.

Sed maxime spectabilis *pothos*. Traduntur haec quoque a Theophr. Hist. VI, cap. 7. Πόθον nos arbitramur esse, quem modo florem Constantinopolitanum vocant, Galli *croix de Jérusalem*, in horto Eystettensi pictum apprime, et apud Dodonaem, pag. 478. HARD. — *Lychnis chalcodonica?* (Decand. *pentagyn.* gen. 4446 Pers. *Caryophyll* Juss.) colitur in hortis: variat quoad colorem florum. Alii referunt ad *Isaminum fruticans* (Diand. *monog.* gen. 33 Pers. *Isam.* Juss.); habitat in Europa australi et toto Oriente. Ed. P.

Qui fere nascitur, etc. Forte, qui fere iacitur in tumulis; nam ita Theophr. Hist. VI, 7: ὃς χεῖνται πρὸς τοὺς τάφους. Sic enim legit Athen. XV, pag. 679. Quid si ambo Theophrastus et Athenaeus latinum hic *quoempium* auctorem transcribere, et inconsiderate *tumulos τάφους* pro *βωμῶς* verterunt? HARD. — An Theophrastus Latinum *Scriptorem* transcripserit, decernant doctiores: ne utiquam ego hoc credo; obstat enim, ut mihi videtur, ratio temporum. T.

Fortius, *Χρονώτερος*, Theophrast. diutius vivit. HARD.

Abunt et hi, marcescuntque. Alii rursus subeunt autumno: tertium genus lilii: et crocum in utroque genere: unum hebes, alterum odoratum: primis omnia imbribus emicantia. Coronarii quidem et spinæ flore utuntur: quippe quum spinæ albae cauliculi inter oblectamenta gulæ quoque condiantur. Hic est transmaria ordo florum. In Italia violis succedit rosa: huic intervenit lilium: rosam cyanus excipit, cyanum amarantus. Nam vincapervinca semper viret, in modum lineæ foliis geniculatim circumdata, topiaria

Et iris æstate. loc. cit. Ἀῖσι δὲ καὶ ἡ ἱρις τοῦ θέρους. Hæd.

Tertium. Purpureum videlicet, sive narcissum, de quo superius cap. 12; quod Theophrast Hist. VI, 6, alterum λαιρίον genus est, ὃ δὲ γάρκιστος, ἢ τὸ λαιρίον. Quare rursus secundum lilii genus appellat, cap. 7: Τὸ δὲ λαιρίον τὸ ἔτιρον, καὶ ἡ πρόδος, καὶ ὁ ὀρεινὸς εὖσμος, καὶ ὁ ἥμερος: εὖδης γὰρ ἀνθούσι τοῖς πρώτοις ὕδασι, subintellige ex antecedentibus, μετοχώρου. Hæd.

Coronarii. Dum spinæ florem audis, acanthi duplex genus intellige, de quo lib. XXII, 34; *Brancam* urvinam vocant. Plinius in Indice huius loci id satis perspicue admonet, quum ea appellat ex ordine, quæ nunc explanat uberius: *Pothii genera duo: Orsinæ genera duo: Vincapervinca*, etc. De spina alba dicitur XXIV, 66. H. — *Spinæ flore utuntur.* Duplex Nostro spinæ genus, unum aculeatum et crispum, alterum læve: nempe *Acanthus mollis* et *spinosus* (*Did. angiosp.* gen. 1529 Pers. *Acanthæ.* Juss.). Xystos hortorum acantho, topiaria videlicet et urbana herba, decorare consueverunt Romani, quod et ex Plinii Iunioris Epist. V, 6, patet, ubi *Acanthus mollis* in plano,

et paene dixerim, *liquidus*; dein *lubricus* et *flexuosus* vocatur. Conf. Sprengel. Hist. Rei Herbar. tom I, pag. 145 Eo. P.

Vincapervinca. Retinet in officinis nomen *pervenche*. Delineatur a Dodonæo, p. 401, ubi ab eo clematis daphnoides maior appellatur. Vidimus in horto Regio. H. — *Vincapervinca.* Κληματίς Diosc. IV, 7, qui in Aegypto sola sponte eam crescere dicit, quum per totam Europam australem proveniat. *Vinea maior et minor* (*Pentand. monog.* gen. 612 Pers. *Apoë.* Juss.). Eo. P.

In modum lineæ. Exprimere voluit, quod sit Diosc. κλήματι δ' ἔχει μὲν ἀπὸ τοῦ σχοίνου πᾶχος: ὀλίγην, seu virgulas habet iunci crassitie: prætenuem virgulam lineam vocavit. DAL. — *In modum.* Alii, *in modum lini*; Dodonæus, loc. cit. *in modum lami*; utrique male. Linea hoc loci est, quam *formidinem* alii in venatione appellant, vario plumarum nexu discolorum, quæ terrentur apri, cervique. Hanc, foliorum congerie, plane representat vincapervinca. H. — De ea linea Virgilius, Georg. III, 372. Conf. tom. I, pag. 477 edit. nost. Eo. P.

Topiaria herba. Topiarium opus,

herba: inopiam tamen florum aliquando supplet. Haec a Graecis chamaedaphne vocatur.

XL. Vita longissima violae albae est trimatu; ab eo tempore degenerat. Rosa et quinquennium perfert, nec recisa, nec adusta. Illo enim modo iuvenescit. Diximus et terram referre plurimum. Nam et in Aegypto sine odore haec omnia; tantumque myrtis odor praecipuus. Alicubi etiam binis mensibus antecedit germinatio omnium. Rosaria a Favonio fossa oportet esse, iterumque solstitio. Et id agendum, ut intra id tempus perpurgata ac pura sint.

XLI. (XII.) Verum hortis coronamentisque maxime alvearia et apes conveniunt, res praecipui quaestus

quum arbuscularum virgulae ductiles facili flexu in varias formas hominum, turrium, aedium, cubiculorum, modo humi, modo per hortorum et viridiariorum spatia, finguntur: unde topiarum eius operis artifices Vlpiano. Alex. ab Alex. III, c. 25. DAL. — Topiaria. Topiarium intelligitur opus, quod ex arbore, frutice, vel herba, ad decorem componebatur in testudines aut cameras fornicatum: hinc topiarum dici merentur arborea, vel herbae, quae nimirum huic operi, quod flexiles sint, et suo lentore sequaces, accommodantur. H.

XL. Vita. Theophr. VI, 7. H. — Violae albae est trimatu. Delevit tamen est Brot. ex MS. Reg. 2 et edit. principe Ed. P.

Rosa. Theophr. I. c. Ποδωνία δὲ πέντε τὰ πρὸς τὴν ἀκτὴν, μὴ ἐπὶ κατισμῆνός δηλονότι, μὴ δ' ἐπὶ τρυμνομένης. HAN.

Diximus. Cap. 40. HARD.

Nam et in Aegypto sine odore haec omnia. Theophr. I. c. H.

Tantum. Theophr. loc. cit. Cur porro

myrtus in Aegypto odoratissima sit, reliquae inodorate gignantur, causam idem investigat, de Caus. VI, 27. H.

Purgata (sic lib. ante HARD. edit. et Brot. ex Regg. Ed. P.). Lege ex Voss. optimo: *perpurgata ac pura sint*. Lib. XXXIV, c. 43: *siccare et exerescentia consumere, perpurgare*. Viuntur et Plautus, et Varro de Re Rust. II, 41. GSON.

XLI. Alvearia, etc. Hoc in vocabulo et ei vicino *alvei*, perpetuus error non vulgaris modo, sed et secundi generis membranaceos obidet. Nam qui nobis hoc negotium fecit, in eo legitur *albaria*, quod est *alvaria*. Sic Infra c. 42 fin. *Impomunt navibus alveos*. Ccd. nosler, *alvos*. Mox: *donec pondere ipso pressis navibus pleni alvei intelligantur*. Scripsit, *plene alvi*. Sic et c. 44: *Alvearia orientem aequinoctialem spectare convenit*. Voss. *alvaria*. Deinde: *Alvearia optima e cortice, secunda ferula, tertia vimine: multi ea et speculati lapide fecere*. Pintiani codex, *alvus optima*. Voss. *alvos optime cortice*;

compendiique, quum favit. Harum ergo causa oportet serere thymum, apiastrum, rosam, violas, lilium, cytisum, fabam, erviliam, cunilam, papaver, cony-

tum nescit rō ea ut et Pintiani. Scribe: *Alvos optimas e cortice, secundas ferula, tertias vimine; multi et speculati lapide fecere.* Item: *Circumlini alveos fimo bubulo utilissimum.* Optimis, alvos. Statim, si magnus sit alveus. Quem sequimur et Chifflet. si magna sit alvus. Ibidem: *Alveoria hieme stramento operiri.* Idem et Pintiani, alvos. Rursus, *Et araneorum quidem exitium facilius est, papilionum maior pestis. Tollitur... acensis lucernis ante alveos.* Scripti omnes, ante alvos. Ibidem: *Alveorum, quum mel eximitur, illini oportet exitus melissophyllo aut genista tristis, aut medius alba vite praecingere, ut apes diffugiant.* Optim. arborum, significat alvorum, nam idem mox: *aut medius alba vite praecingi.* Nempe alvos. Sic et cap. 20 huius libri: *Melissophyllo sive melittaeana si perungantur alvearia, non fugient apes.* Optim. si perungantur alvi. Lib. XXII, 24: *Prima propolis alveorum aculeas, etc.* Idem alvorum. Lib. XXX, 24: *Sparsas apes in alveariis reverti.* Rursus idem: *in alvo; lege, in alvo, ut et Pintianus.* Lib. XXVIII, 7: *apes lactis alveariis fugere.* Is ipse; alvariis, quod praetermisit Salmasius ad Solinum, pag. 26, ubi locum istum tractat. Columella quoque IX, 14: *Alvi aperiendae sunt et fumigandae.* Apud Phaedrum quoque fab. 52: *Alvos accipite et ceris opus insunilite,* in scriptis codd. esse testatur Salmasius ad Histor. Aug. pag. 477. Gron.

Harum ergo causa, etc. Traduntur

haec etiam a Varrone, de Re Rust. III, 9. Haec.

Apiastrum. Hoc est agreste apium, ἀπυστῖνον, non melissophyllon, de quo mox. Colum. IX, 8: «Sunt qui per initia veris apiastrum, atque (ut ille vates ait), *Trita melissophylla, et cernitae ignobile gramen*, aliasque colligant similes herbas, quibus id genus animalium delectatur, et ita alvos perficient, ut odor et succus vasis insuereat.» H. — *Thymum*, etc. Nempe *Satureiam capitata*, aut *Thymum Serpyllum*, de quibus iam egimus: et *Apium graveolens* (Pentand. Digyn. gen. 723 Pers. Umbellif. Juss.), de quo etiam Virgilius, Ecl. VI, 69; Georg. IV, 421. Ed. P.

Rosam, violas, lilium, cytinum. De rosa, violis et lilio iam supra egimus. Cytisus vero est *Medicago arborea* (Diad. decand. gen. 4766 Pers. Legumin. Juss.), de qua abunde dictum tom. V, pag. 261. Ed. P.

Fabam, erviliam, cunilam. Sunt *Vicia faba* et *Ervilia* (Diadelph. decand. gen. 4717 Pers. Legumin. Juss.); cunila vero, de qua Noster XIX, 50, est *Satureia hortensis*, s. *capitata* (Did. gymnosperm. gen. 4373 Pers. Labiat. Juss.). Ed. P.

Papaver, conyzam, casiam, melilotum. Est *Papaver somniferum*, an et *Rhoeas*? (Polyand. monog. gen. 4255 Pers. Papaverac. Juss.). De conyza et de casia, seu *Daphne Cneoros*; et meliloto quod *Trifolium italicum* seu *creticum*, iam in suis locis egimus. Ed. P.

zam, casiam, melilotum, melissophyllum, cerinthen. Est autem cerinthe folio candido, incurvo, cubitalis, capite concavo, mellis succum habente. Horum floris avidissimae sunt, atque etiam sinapis, quod miremur, quum olivae florem ab his non attingi constet; ideoque hanc arborem procul esse melius sit: quum aliquas quam proxime seri conveniat, quae et evolutum examina invitent, nec longius abire patiantur.

XLII. Cornum quoque arborem caveri oportet: flore eius degustato, alvo cita moriuntur. Remedium, sorba contusa e melle praebere his, vel urinam hominum, vel boum, aut grana punici mali, ammineo vino conspersa. At genistas circumseri alveariis gratissimum.

XLIII. Mirum est dignumque memoratu, de alimentis quod comperi. Hostilia vicus alluitur Pado.

Melissophyllum. Quod elapiastrum Hyginus vocavit cap. 29. H. — *Melissa officinalis* (Did. gymnosperm. gen. 1408 Pers. Labiat. Juss.). Cf. Virg. Georg. IV, 63. Ed. P.

Est autem cerinthe. Est ea quae cerinthe quorundam maior versicolore flore appellatur a Clusio, delineaturque Hist. Rar. Plant. V, p. 167, visa a nobis in horto Regio. H. — *Cerinthe maior* (Pentand. monog. gen. 357 Pers. Borragin. Juss.), de qua et Virgilius, Georg. IV, 63. Ed. P.

Sinapis. Videlicet. *Sin nigrae* (Tetrad. siliq. gen. 1756. Pers. Crucifer. Juss.). Ed. P.

Quum olivae florem. Vide quae diximus XI, 8. H.

Quum aliquas. Vt palmam et oleastrum. Virgil. Georg. IV, 20: *Palmaeque vestibulum, aut ingens oleaster obumbret: Vt quum pruna novi ducunt examina reges, Vere suo, ludet-*

que favis emissa iuventus, Vicina invitet decedere ripa calori, Obviaque hospitibus teneat frondentibus arbor. HARD.

XLII. *Cornum q. arborem,* etc. Amygdali quoque florem caveri oportere scribit Varro. DAL. — *Cornum.* Est *Cornus mascula* (Tetr. monogyn. gen. 296 Pers. Caprifol. Juss.) Ed. P.

Alvo cita moriuntur. Et floribus thymalli, ulmiquae samera degustatis, alvi profluvio apes interire Columella prodidit IX, 43. H.

Urinam hominum, etc. Sic etiam Hyginus apud Colum. l. c. H.

Aut grana. Colum. loc. cit. et Pall. lib. IV, in Martio, lit. 15, p. 106. HARD.

XLIII. *Hostilia.* Hostilia vicus Veronensium inquit Tacitus Hist. III, 63. Nunc est Ferrariensis agri, et nomen servat: Ostiglia. H.

Huius inquilini pabulo circa deficiente imponunt navibus alvos, noctibusque quina millia passuum contrario amne naves subvehunt. Egressae luce apes pastaeque, ad naves quotidie remeant, mutantes locum, donec pondere ipso pressis navibus plenae alvi intelligantur, revectisque eximantur mella. (XIII.) Et in Hispania mulis provehunt, simili de causa.

XLIV. Tantumque pabulum refert, ut mella quoque venenata fiant. Heracleae in Ponto, quibusdam annis perniciosissima existunt, ab iisdem apibus facta. Nec dixere auctores, e quibus floribus ea fierent. Nos trademus, quae comperimus. Herba est ab exitio et iumentorum quidem, sed praecipue caprarum, appellata aegolethron. Huius flores concipiunt noxium virus, aquoso vere marcescentes: ita fit, ut non omnibus annis sentiatur hoc malum. Venenati signa sunt, quod omnino non densatur, quod color magis rutilus est, odor alienus, sternumenta protinus mo-

Alvos. Gronov. *alveos*; al. mox *pleni alvei*, non *plenae alvi*; et sic ubique. Eo. P.

XLIV. *Vt mella quoque venenata fiant.* In Heptacometarum arboribus venenati genus mellis nascitur, quod haustum stupefacit, et mentem consternit. Eo tres Pompeii cohortes in potum dato ab ea gente interemptas fuisse memoriam traditum est. Rhod. XVIII, 30. Populos eos in Ponto Stephanus collocat, et Scythicum montem incolere scribit. Apud Trapezuntem in Ponto nuel e buzo defluit gravis odoris quo *Ἰσχυρός* at amentes fiunt. Idem, XXIII, 35. Dal.

Heracleae. Sic Dioscorid. II, 103, et Ejin. II, 138. H.

Aegolethron. Quod sit αἰγὼν ὄλεθρος, caprarum perniciēs. H. — *Aegolethron.* Iuxta Tournesortium est Chamaerhododendros pontica, maxima, mespili folio, flore luteo. Corollar. pag. 42. De hac planta, nos quoque melle, si apes ea pascantur, curiosa scripsit idem Cl. Tournesort, *Mémoires de l'Acad. royale des Sciences.* ann. 1704, p. 345 sqq. Aliter tamen da aegolethro scripsit Cl. Gleditsch, quem vide, *Mémoires de l'Acad. royale de Berlin.* Baor. — *Aegolethron.* Est *Azalea pontica* (Pentland. monog. genera 484 Pers. *Rhododend.* Juss. Eo. P.

Sternumenta. Dioscorid. I. c. H. — Gron. at al. ul. semper alias, *sternumenta.* Eo. P.

vens; quod ponderosius innoxio. Qui edere, abiiciunt se humi, refrigerationem quaerentes: nam et sudore diffluunt. Remedia sunt multa, quae suis locis dicemus. Sed quoniam statim repraesentari aliqua in tantis insidiis oportet, mulsum vetus e melle optimo et ruta; salsamenta etiam, si reiciantur sumpta crebro: certumque est id malum per excrementa ad canes etiam pervenire, similiterque torqueri eos.* Mulsum tamen ex eo inveteratum, innocuum esse constat: et feminarum cutem nullo melius emendari cum costo, sugillata cum aloë.

XLV. Aliud genus in eodem Ponti situ, gente San-

Sudore. Dioscorid. loc. cit. II.

Suis locis dicemus. Scilicet lib. XXIX, 31, etc. HæRD.

Mulsum. De mulso et salsamentis, concludit Plinius Diosc. l. c. sed ita ut salsamenta vomitione reiciantur, quæ Plinii quoque mens est. HæRD.

Excrementa. Sic libri vulgati, cum Reg. 4 cod. At Reg. 2, et Chiffi per *excrementa*. An excretionibus intelligunt, quas lambere canes solent? De excremento seu stercore, Dioscor. Eup. II, 138, scribit: Τῆς ἀροδῶν δὲ τῶν φαχόντων τὸ μῆλα, σῦες, ἢ κύνες φαχόντες, τὸ αὐτὸ πάσχουσι, HæRD.

Cum aloë. Sic etiam MSS. Diosc. l. c. *cum sale*, μετὰ δὲ ἀλός, περιώματα. HæRD. — *Aloë.* Vet. in margine Varior. *salc.* An Noster hic agit de ἀλόη, cuius meminit Dioscorid. III, 25: nempe *Aloës perfoliatæ* Linn. (*Hexand. monog. gen. 835 Pers. Liliec. Juss.*). Ed. P.

XLV. *Aliud.* De eo melle insano, vide Dioscor. Sic XIV, pag. 260; Aelian. Hist. Anim. V, 42, et Auctor libri de mirab. Ansc. e buso legi mel istud aiunt. HæRD.

In eodem Ponto gente Sannorum.

Sic Gelenius, quum legeretur, in eodem Ponti situ viget ex annona mellis. Pintiani codex, in eodem Ponti situ gente Sannorum. Lege, in eodem Ponti situ, gente Sannorum. Poteras suspicari, in eodem Ponti situ, et Iustini lib. II, frustra que et Ponti sinum, et Asiam edomitam esse dicit. Sed Plinius ista voce sic uti gaudet. Lib. IV, cap. 16: *Ex adverso huius situs Britannia insula.* Lib. XI, 1: *Italiæ quoque partibus iuxta et hieme, et aestate fulgurat, quod non in alio situ.* Lib. XII, 19: in quo situ Liber Pater educatus esset. Lib. XXVII, 2: *necantque gustatu earum pantheras, nisi hoc fieret, repleturas illos situs.* Lib. XXXI, 4: *cessasse fontes amnesque, qui in eo situ multi, erant.* Et sic multis aliis locis. Sannos habes et lib. VII, 41: *A portis Caucasii per montes Gordyacos Valli, Sanni, indomitæ gentes: auri tamen metalla fodiunt.* Etiam edatnr Sanni. Strabo lib. XI: *Οἱ Σάονες δυναστεύουσι τῷ κύλῳ τὰ ἄκρα τοῦ Καυκάσου κατέχοντες, τὰ ὑπὲρ τῶ*

norum, mellis, quod ab insania, quam gignit, mae-nomenon vocant. Id existimatur contrahi flore rhododendri, quo scatent silvae. Gensque ea, quum ceram in tributa Romanis praestet, mel, quoniam exitiale est, non vendit. Et in Perside, et in Mauretaniae Caesariensis Gaetulia, contermina Massaesyliis; venenati favi gignuntur; quidamque a parte, quo nihil esse fallacius potest, nisi quod livore deprehenduntur. Quid sibi voluisse naturam iis arbitremur insidiis, ut ab iisdem apibus, nec omnibus annis fierent, aut non totis favis? Parum erat genuisse rem, in qua venenum facillime daretur: etiamne hoc ipsa in melle tot animalibus dedit? Quid sibi voluit, nisi ut cautiorem minusque avidum faceret hominem? Non enim et ipsis iam apibus cuspides dederat, et quidem venenatas? remedio adversus has utique non disle-

Διοσκουριδὸς βασιλέα δ' ἔχειν καὶ συνέδριον ἀνδρῶν τριακοσίων συνάγειναι δ' ὡς φασί, στρατεύειν καὶ εἶχεσι μυριάδων. Παρὰ τοῦτοις λίγας καὶ χρυσὸν καταφέρειν τοὺς χειμάρρους ὑποδύχεσθαι δ' αὐτὸν τοὺς βαρβάρους πάντας καταστρυμμένας, καὶ πολλοταῖς θοραῖς, ἀπ' οὗ δὴ μεμνηθεῖσθαι καὶ τὸ χρυσόμαλλον δῖρος. Suanos et apud Ptolemaeum visere potes, et in tabula Peutingeri. Item in excerptis legationum a Prisco rhetore, et Menandro protectore (ubi longa disputatio de Suanis et Suania inter Iulini imp. legatum et Persas) a D. Hoeschelio vulgatis. Gronov.

Maenomenon. Ναίωμα, graece, insano. H.

Gensque ea, quum ceram in tributa Romanis praestet. Praecipuus, praestent. Pro eo, quod sequitur, *nunc vendit, legendum, quamquam scriptis non secundis, non pendit, nempe in*

vestigali sive tributo. Lib. XII, 25: *Servit nunc haec, et tributa pendit.* Gron. — Non vendit. Forte rectius *legas, non pendit.* H.

— *Parum enim erat (sic olim).* Particula enim optimus non utitur. Livius lib. XXI, in orat. Hannibalis ad exercitum apud Ticinum: *Parum est, quod veterrimas provincias meas Sicilian et Sardiniam adimis?* Plinius lib. IX, 35: *Parum sollicit erat, in gulas condi maria, nisi maribus, auribus, etc. gestarentur.* Ibidem: *Parum est, nisi qui vesciuntur periculis, etiam vestiantur.* Gron.

Non enim ipsi melli, sed apibus iam (sic lib. ante Hard. editi). Iterum brevius: non enim et ipsis iam apibus cuspides dederat. Hoc est, quasi non apes ipsas haberent, quo laedere possent, et hominem cautum esse minusque mellis appetentem cogerent. Et vulgatae profecto sensus

rendo. Ergo malvae succo, aut foliorum ederae perungi salutare est, vel percussos eas bibere. Mirum tamen est, venena portantes ore, fingentesque ipsas non mori: nisi quod illa domina rerum omnium hanc dedit repugnantiam apibus, sicut contra serpentes Psyllis Marsisque inter homines.

XLVI. (xiv.) Aliud in Creta miraculum mellis. Mons est Carina ix m. passuum ambitu: intra quod spatium muscae non reperiuntur, natumque ibi mel nusquam attingunt. Hoc experimento singulare medicamentis eligitur.

XLVII. Alvearia orientem aequinoctialem spectare convenit. Aquilonem evitent; nec Favonium minus. Alvos optimas e cortice, secundas ferula, tertias vimine. Multi eas et e speculari lapide fecere, ut operantes intus spectarent. Circumlini alvos fimo bubulo

nullus, neque hic melli locus est. GRON. — Haclenus Gronov. et totidem fere verbis Hard. Ed. P.

Ergo malvae. Diosc. Edm. II, 424, p. 446. H.

Mirum. Mirari subit, cur apes ipsae non moriantur, quae venena portant ore, et venena fingunt. H.

Psyllis. De quibus dictum est VII, 2. HARD.

XLVI. Mons est Carina. Sic MSS. Regg. Colb. 2, etc. Quidam Carma. Colb. 4, Narina. Forte Carnia: cuius nominis montem in Arcadia esse auctor est Callimachus hymn. in Dian. v 409. Montem Cretae, melle nobilem, ut Atticae Hymettum auctor Geop. XV, 7, Αρκαδικήν vocat H. — Brot. ex MSS. Regg. 4, 2, Colb. 2, Carma. Ed. P.

XLVII. Alvearia. Delecti in orientem brumalem praecipit Colum. IX, 7; Pall. quoque I, 38. H.

Alvos optimas e cortice, etc. Colu-

mel. IX, 6: Igitur ordinatis sedibus, alvearia fabricanda sunt pro conditione regionis: sive illa sterax est uberis, haud dubitanter utilissimas alvas faciemus ex corticibus, quia nec hieme rigent, nec eandem aestate: sive ferulis exuberat, his quoque, quum sint naturae corticis similes, e quibus commode vasa texuntur. Si neadrum austeris, opere textorio salicibus connectuntur, etc. Sic etiam Palladius loc. cit. Denique Varro de Re Rust. III, 46. H. — Alvos optimas... secundas... tertias. Lib. ante Hard. editi, alvearia optima... secunda... tertia; praevalens emendationi Gronov. Conf. cap. 41, not. 4. Ed. P.

Secundas ferula. Addit Colum. e ligno cavatae arboris, et in tabulas dissectae, e fimo, e latere. DAL.

Multi. Et e vitro, et a cornu laernae condita alvearia vidimus, XI, 46. HARD.

Circumlini alvos, etc. Varro l. c.

utilissimum, operculum a tergo esse ambulatorium, ut proferatur intus, si magna sit alvus, aut sterilis operatio, ne desperatione curam abiciant: id paulatim reduci, fallente operis incremento. Alvus hieme stramento operiri, crebro suffiri, maxime fimo bubulo. Cognatum hoc iis, innascentes bestiolas necat, araneos, papiliones, teredines; apesque ipsas excitat. Et araneorum quidem exitium facilius est: papilio pestis maior. Tollitur vero, quum maturescit malva, noctu, interlunio, caelo sereno, accensis lucernis ante alvos. In eam flammam sese ingerunt.

XLVIII. Si cibus deesse censeatur apibus, uvas passas siccasse, licosque tusas, ad fores earum po-

Vitiles fimo bubulo oblinant intus et extra, ne asperitate absterreantur. H.

Ambulatorium. Mobile, ut proferatur intus, quum opus, et sic coangustetur alveare, si minus aequo sit, ne in vasto loco et inani despondeant animus. Varro loco citato. H.

Si magna sit alvus. Maior quam pro numero apum. DAL.

Id. Subintellige, utilissimum. Quod autem sequitur, *fallente operis incremento*, simili forma loquendi Seneca usus, Nat. Quaest. III, 27: *Natura parce utitur viribus, dispensatque se incrementis fallentibus* H.

Alvos. Sic MSS. nunc ubique: sic Varro, et alii, alvos femineo genere pro alveari dixere. II.

Fimo bubulo. Columell. IX, 14, p. 336. H.

Cognatum hoc iis. Ex iuvenico caeso, sepulto, putrescente apex nascuntur, Archestratus in epigrammat. de apibus... βούς γδοιμένης παποικμύα τάχα: et Euripus, Ιππων αὖν σφίσι γενέ, μόσχων δὲ μέιστη. DAL. —

Cognatum. Colum. loc. cit. et Pallad. IV, in Martio, tit. 15, p. 107. H.

Tollitur. Columell. IX, 14: *Quo tempore florent... si vas aeneum simile miliario vespere ponatur inter alvos, et in funiculum eius lumen aliquod demittatur, undique papiliones concurrant: dumque circa flammulam volitant, ardeant.* Ita Pall. V, in Aprili, tit. 8. Sic porro MSS. omnes: non ut editi, tollitur vero. H.

XLVIII. Si cib. Varr. de Re R. III, 16: *Praeparandus hic cibus ne tum nelle cogantur solo vivere... Igitur siccorum pinguium... in offas prope apponunt... Alii aquam mulsam in vasculis prope ut sit, curant: in quae addunt lanam purpuream, per quam sugant: uno tempore ne potum nimum impleantur, aut ne incidant in aquam... Alii uvas passas, aut ficum quum pinserint, affundunt sapam, etc.* Vide etiam Colum. loc. cit. p. 339. H. — *Censeatur.* MSS. Regg. 1 et 2, et edit. princeps, sentiantur. Ed. P.

suisse conveniat. Item lanas tractas madentes passo, aut defruto, aut aqua mulsa; gallinarum etiam crudas carnes. Quibusdam etiam aestatibus iidem cibi praestandi, quum siccitas continua florum alimentum abstulit. Alvorum, quum mel eximitur, illini oportet exitus, melissophyllo aut genista tritis, aut medias alba vite praecingere, ne apes diffugiant. Vasa mellaria aut favos lavari aqua praecipiant: hac decocta, fieri saluberrimum acetum.

XLIX. Cera fit expressis favis, sed ante purificatis aqua, et triduo in tenebris siccatis, quarto die liquatis igni in novo fictili, aqua favos tegente, tunc sporta colatis. Rursus in eadem olla coquitur cera cum eadem aqua, excipiturque alia frigida, vasis melle circumlitis. Optima quae Punica vocatur. Proxima quam maxime fulva, odorisque mellei, pura, natione autem Pontica, quam constare equidem miror inter venenata mella: deinde Cretica, plurimum enim ex propoli

Conveniat. Gronov. et al. ante Hard. *conveniet*, et sic Brot. Ed. P.

Tractas madentes passo. Carminatas, pexas, ut quasi per siphonem, succum apes evocent, Columell. DAL.

Crudas carnes. Ita libri vulgati, cum Colb. 1. Rectius forte cum Reg. 1, 2, Colb. 2, Th. et Ghiff. *crudas carnes*, hoc est, a pelle exutas, ac pingui, ut exhiberi aegris solet. HARD.

Medias. Gronov. et al. *medios*, masculino nempe genere. Ed. P.

Vasa mellaria, etc. Μελτρῶν Galenus vocat lib. de Documento pro epileptico, eaque idem exponit ἢ ὡς ἰατρῶν μέλι. Acetum ex melle fieri probabile Rondeletio non est, sed potius ex propoli, quae acidum olet. DALC.

XLIX. Cera fit expressis favis, sed

ante purificatis aqua, etc. Eleganter Colum. IX, 46: *Expressae favorum reliquiae, posteaquam diligenter aqua dulci perlatae sunt, in vas aeneum coniciuntur: adiecta deinde aqua, liquantur ignibus: quod ubi factum est, cera per stramenta vel incoas defusa colatur: atque iterum similiter de integro coquitur, et in quas quisque voluit formas, aqua prius deiecta, defunditur.* HARD.

Punica vocatur. Omnium videlicet candidissima. DALC.

Proxima quam maxime fulva, odorisque mellei. Sic Dioscorides, lib. II, c. 405. HARD.

Inter venenata mella. Quae in eodem Ponti situ nascuntur, ut dictum est cap. 44, 45. HARD.

Deinde Cretica, etc. Dioscor. loc. cit. HARD.

habet, de qua diximus in natura apum. Post has Corsica, quoniam ex buxo fit, habere quamdam vim medicaminis putatur. Punica fit hoc modo: ventilatur sub divo saepius cera fulva: deinde fervet in aqua marina, ex alto petita, addito nitro: inde lingulis hauriunt florem, id est, candidissima quaeque, transfunduntque in vas, quod exiguum frigidae habeat. Et rursus marina decoquunt separatim; dein vas ipsum refrigerant. Et quum haec ter fecere, iunceae crate sub dio siccant sole, lunaque; haec enim candorem facit. Sol siccatur: et ne liquefaciat, protegunt tenui linteo. Candidissima vero fit post insolationem etiamnum recocta. Punica medicinis utilissima. Nigrescit cera addito chartarum cinere, sicut anchusa admixta rubet. Variosque in colores pigmentis traditur, ad edendas similitudines, et innumeros mortalium usus, parietumque etiam et armorum tute-

De qua diximus in natura apum. Lib. XI, cap. 6. HARD.

Punica fit hoc modo. Candidam ceram αἰνιφαντικῆς Varro in Prometheo apud Nonium his verbis significat: Chrysosandalos locat sibi, et amiculum de lacte (quidam lacteam a cera legunt) ac cera Tarentina, quam apes Milesiae coegerint, ex omnibus floribus libantes, sine osse et nervis, sine pelle, sine pilis, puram putam, proceram, candidam, teneram, formosam. DALEC. — Punica. Huc fere modum candidissimae ceræ concinnandae tradit Diosc. loc. cit. HARD.

Sub divo. Sic ex MSS. HARD. sub dio Gronov. et al. Ed. P.

Inde lingulis hauriunt florem. Ita MSS. sive, ut editi, lingulis, hoc est, cochlearibus. HARD.

Sol siccatur: et ne liquefaciat. Sic ex MSS. HARD. praecunte Plinio. Gronov. et al. siccantes, ne liquefaciant; sed Vet. apud Dalec. non poenitenda lectione liquefiat. Ed. P.

Medicinis. Gronov. et al. medicis; et paulo post, reddendas similitudines, non edendas. Ed. P.

Pigmentis traditur. Fucorum tincluris, ad ὑφαντικῆς et χρυσοφαντικῆς. DAL.

Ad edendas similitudines. Eo artificio nostra memoria quidam imitantur in pensilibus hortis arborum et herbarum omne genus, folia, flores, fructus. DAL.

Parietumque. Ad tutelam picturae, qua parietes, clypeosque, et arma reliqua ornabant, quasi cuiusdam tectorii vice, ceræ tenuissimae crustam corumve inducere, mos Vete-

lam. Caetera de melle apibusque in natura earum dicta sunt. Et horiorum quidem omnis fere ratio peracta est.

L. (xv.) Sequuntur herbae sponte nascentes, quibus pleraeque gentium utuntur in cibus, maximeque Aegyptus, frugum quidem fertilissima, sed ut prope sola iis carere possit: tanta est ciborum ex herbis abundantia. In Italia paucissimas novimus, fraga, tamenum, ruscum, batin marinam, batin hortensiam, quam aliqui asparagum gallicum vocant. Praeter has pastinacam pratensem, lupum salictarium, eaque verius oblectamenta, quam cibos.

rum fuit, nunc antiquatus. Cereorum nulla sit mentio. HARO.

L. *Tamnum*. Alii legunt *tannum*, alii *tannum*. Cyclaminum secundam, quae pro vite nigra Matthiolus pinxit, Itali etiam hodie *Tamno* vocant, eiusque teneros cauliculos et viticulas vere primum erumpentes asparagotum more decoctas mandunt, ac in fasciculos digestas venales eleumferunt. Eius fructus uva Tamnis vocabatur, ... *Tamni* sponte virebant, apud Cismellam legit Pomponius. DALZ. — *Tannum*. Ita MSS. omnes, Regg. Colbert. Thuan. Chiff. tum hoc loco, tum in Indice: non *tannum*, ut editi. Vitis silvestris Dodonaei est, pag. 396. Vitis nigra Matthioli, p. 1285. HARO. — *Tamus communis* (*Dioec. hexand. gen. 2234* Pers. *Asparag. Juss.*). Habitat in Europae australis Orientisque sepibus et silvis. EO. P.

Ruscum. Seu myrtum silvestrem, cuius cauliculi quoque incipientes, asparagorum modo in cibo sumuntur, ut dicemus lib. XXIII, cap. 83. H. — *Ruscus aculeatus* (*Dioec. monadelph.*

gen. 2301 Pers. *Asparag. Juss.*) EO. P.

Batin. De ea dicemus XXVI, 50. HARO. — *Hortensiam*. Gron. et al. *hortensianam*. EO. P. — *Batin marinam*. Est crithmum, sive feniculum marinum, maius, apii odore, C. Bauh. *hortensia* a marina non differt. BAOT. — Nobis *Crithmum maritimum* (*Pent. digyn. gen. 690. Pers. Umbellifer. Juss.*). Alii *batin hortensiam* ad *Portulacum sativum* (*Dodecand. monogyn. gen. 1177* Pers. *Portulac. Juss.*) referunt; marinam vero, sive *crithmon agrion* ad *Crithmum maritimum*, vel ad *Atriplicem Halimum* (*Pentand. monogyn. gen. 636. Pers. Atriplic. Juss.*); Noster vero non *batin* eam appellat, sed *alimon*, lib. XXII, cap. 33. EO. P.

Pastinacam. An *Pastinaca sativa* (*Pentand. digyn. gen. 718* Pers. *Umbellif.*)? de qua Colum. eodem nomine, item staphylini. Quidam ad *Daucum Carotam* (gen. 681 Pers.) referre malunt. EO. P.

Lupum. *Asparagi*, seu primi torionis, qui vere erumpunt, mitiores

LI. In Aëgypto nobilissima est colocasia, quam cyamon aliqui vocant. Hanc e Nilo metunt, caule, quum coctus est, araneoso in mandendo: thyrsos autem,

sunt, et in edulia recipiuntur. H. — *Humulus Lupulus* (Dioc. pentand. gen. 2230 Pers. *Asparag.* Juss.). Vulgo, *houblon*. Ed. P.

LI. *Colocasia*. *Colocasia*, vel, ut Athenaeus, Nicander, Virgilius, colocanon, Dioscoridi non integra planta est, sed eius tantum radix. DAL. — *Colocasia*. Quam in Aegypto colocasiam videre Bellonius et Prosper Alpinus, et ab incolis *calcas* appellari tradunt, radice praedulci, edulique, non a Pliniana modo descriptione discrepat, sed alterius plane formae est, quam qualem esse docere Herodotus, Theophrastus, Dioscorides, silique. Vide Bellon. Observ. lib. II, cap. 19; Alpinum de Plantis Aegypti, cap. xxxiii, pag. 102; Clusium, Hist. Rar. Plant. lib. IV, cap. 50; ex quibus multa Salmasius in suum praegrande volumen Plinianum Exercit. transtulit, p. 937 et sqq. Sed neque arum aegyptium est colocasium istud, seu *eulcas* hodiernum, quāquam ita Salmasio visum est, pag. 975, ut conferenti ea quae de arō diēta sunt lib. XIX, cap. 30, cum icona colocasiae a praedictis auctoribus delineata, constabit. H. — *Arum Colocasia* (*Monoec. polyand.* gen. 2114 Pers. *Aroideae* Juss.), diversum a faba aegyptiaca, *κύαμος αἰγυπτιακός*, quae est *Nymphaea Nelumbo Linn.* seu *Nelumbum speciosum* Willd. et a *Nymph. Loto*, quod et *κολοκάσιον* Diosc. appellat. *Colocasia* laudat Virgil. Eclog. IV, vers. 20. Conf. ad hunc locum D. Fée, *Flore de Virgile*, tom. VIII, pag. xxxix ad. not. Ed. P.

Cyamon. De hac Nicander in Georgicis: *Καὶ κύαμον σπείρεις Αἰγύπτῳ ὄρεα θέρεισης, Ἀνθιστὶ μὲν στεφάνους ἀγρόης· τὰ δὲ παντρώα Λαμναίου κάμπου κλωρία θανυμύνοισιν. Ες χέρας ἔθλῃσι πάλαι ποθέουσιν ὀρέης, Ρίζας δ' ἐν βόλῃσιν ἀπέρχεταις προτῆσθαι.* Hadr. Iun. lib. I, c. 10. DALL. — *Cyamon*. *Κύαμος*, *fabam*. Sed unde isti hanc colocasiae appellationem affinserint, unde haec nata appellatio, incompertum. Hodierna Aegypti colocasia, et fructu, et flore, et caule, atque adeo similitudine omni fabae caret. Cave enim fabam Aegyptiam intelligi hic putet, quae a colocasia diversissima est, uti ex illius descriptione liquet, quā Plinius affert lib. XVII, cap. 30. H.

Araneoso. Hoc est, caule filis minutis, cuiusmodi aranea sunt, fibrisque nervosis. Diphilus Siphniensis apud Athenaeum, III, p. 73, fabae quodque Aegyptiae radicem (quam et *κολοκάσιον* quidam Imperite dixerunt) *ἀρώσῃ* ait esse, hoc est, lanosam. Idem de colocasiae caule Martialis, Epigram. XIII, LVII, cuius lemma, *Colocasia*: «*Niliacum ridebis olus, lanasque sequaces, Improba quum morsu fila manuque trahes.*» Et lib. VIII, XXXII: *Lenta minus gracili crescant colocasia filo.* H. — Non iam haec ad colocasiam, alio *Ar. Colocasiam*, spectant, sed ad *Nymphaeam Loton* (*Polyand. monog.* gen. 1258 Pers. *Hydrocharid.* Juss.), cuius caules edebantur; quae mox Noster adiecit de varia vasorum specie ex implexis colocasiae foliis, de *Nymph. Nelumbo*, quae faba item

qui inter folia emicat, spectabili: foliis latissimis, si arboreis comparentur, ad similitudinem eorum quae personata in nostris amnibus vocamus: adeoque Nili sui dotibus gaudent, ut implexis colocasiae foliis in variam speciem vasorum, potare gratissimum habeant. Seritur iam haec in Italia.

LII. In Aegypto proxima auctoritas cichorio est, quam diximus intubum erraticum. Nascitur post Ver-

aegyptiaca, vere dicere debui. Redit tandem ad *Arum Colocasium*, quam id in Italia iam seri ait. Eo. P.

Foliis latissimis. Petas magnitudine, Dioscorid. pilei thessalici, Theophr. Datze.

Quae personata. MSS omnes, Regg. 1, 2, Colb. 1, 2, Thuan. etc. quae personata in nostris manibus. Forte moenibus, rectius. Nam personata, de qua lib. XXV, 58, in amnibus non nascitur, Salmas. pag. 970, legi, quae per se nata in nostris amnibus notamus, sed nec scriptis secundis, in quibus vocamus legitur: nec oratione satis perspicua, quid enim illud est, per se nata? Quin statim nymphaeam dicebat, quam probe norat, quam prolixè describit lib. XXV, cap. 37, si nymphaeam, ut Salmasius putat, intellexit? H. — *Personata.* Lib. XXV, cap. 58: *Quidam echion personatam vocant, cuius folio nullum est latius, grandes lappa ferentem.* Est *Arctium Lappa* (*Syngen. aequal. gen. 1798 Pers. Cynaoceph. Juss.*), de quo Dioscorides, lib. IV, c. 107. Eo. P.

In variam speciem vasorum. Inde scilicet factum est, ut *κύπερος*, buccae Hesychio, poculi genus sit, ad eorum similitudinem constructum, quae ex colocasiae foliis Aegyptii parabant. Ob eandem causam id

quoque poculum et *κύπερος*, et *κύπερος* dicebatur. Sic enim subam aegyptiam nominant. Eadem industria rysticos in Allobrogum montibus vidi ex geotissae foliis implexis pocula fingere, quibus et gelidis fontium scaturiginibus aquam hauriebant. *Κύπερος* sic dicta interpretatur Athen. lib. III, *οὗτ' αὖτ' ἡρώδης τις σπινθὴν συνέχθη, ὥς τὰ Αἰγύπτου κύπερα.* Dal.

Seritur iam haec in Italia. Ipsa colocasia aegyptiaca, etsi peregrina, alienique soli ac eneli, credebatur olim in Italia. Testis Maro in Ecl. IV, vs. 20: *Mixtaque ridenti colocasia fundet acantho.* Dicit inter acanthos, uotissimam tum in hortis herbam, colocasia quoque sponte sua nascitur passim, quae peregrina erat herba. Est et alia vulgaris colocasia, quam Palladius describit in Februar. vit. 24. Haro.

LII. In Aegypto proxima auctoritas cichorio. De quo diximus XIX, 40, et XX, 29. Haro. — *Cichorium Intybus* (*Syngen. aequal. gen. 1787 Pers. Cichorac. Juss.*). Eo. P.

Nascitur post Vergilium. De plantis omnibus, quas *κύπερος* vocat, id Theophrastus, non de cichorio solo. Dal. — *Nascitur.* Theophr. Hist. lib. VII, cap. 40. Haro.

gillas. Floret particulatim. Radix ei lenta, quare etiam ad vincula utuntur illa. Anthalium longius a flumine nascitur, mespili magnitudine et rotunditate, sine nucleo, sine cortice, folio cyperi. Mandunt igni paratum: mandunt et oetum, cui pauca folia minimaque, verum radix magna. Arachidna quidem et aracos, quum habeant radices ramosas ac multiplices,

Floret particulatim. Theophr. loc. cit. Hlao.

Radix ei lenta. De clehorii caule id Theophr. non de radice: Ο δὲ κυλός, inquit, αχωρίον μέγας, καὶ ἀποφύσεις ἔχων πολλὰς ἔστι δὲ γλασχερός, καὶ δυσδιαίρετος διὰ καὶ διὰ τῆς χρεῖνται Caulis clehorii magnus, multis enascentibus surculis, lentis, fractu contumax, quamobrem pro vinculo utuntur. Dal.

Anthalium. In locis arenosis, inquit Theophrast. Histor. lib. IV, cap. 10, haud procul a flumine: Εὖ δὲ τοῖς ἀρχαίοις χειρίαις, ἃ ἔστιν οὐ πόρος τοῖς ποταμοῖς, φέρεται κατὰ γῆς ὃ καλεῖται Μαλινθαῖλλον. Anthalium, ex ἀνὰ ἐθῶν, regermino, quam vim habet et Theophrastea vox μαλινθαῖλλον, ex μάλιν, valde, et ἀναθῆλλον, regermino. Iisdem notis delineatur a scriptore graeco: Στρογγύλον τῷ σχήματι, μέγας δὲ ἥλικος μέσπilon, ἀνύρηνον δὲ, ἀφύσεων, φύλλα ἀνίσκιν ἀπ' αὐτοῦ ὅμοια κυπρίων. Haro. — *Cyperus esculentus* (Triand. monog. gen. 122 Pers. Cyperac. Juss.). Hab. Mospeliū, in Italia, Oriente et Barbaria. En. P.

Mandunt igni paratum. Theophrast. ἐφ' οὗτοι ἐς βρώτη, decoquunt in dryto, quod potioris geous est ex hordeo, inquit Athenaeus, lib. X, pag. 416, aut ex radicibus, ut Hellanicus, ἐν κτίσσει. Haro.

Et oetum. Theophrast. Histor. lib. I, cap. 10: Οὐλοὺς δὲ καὶ τὸ ἐν Αἰγύπτῳ καλούμενον οὐτόν. Mesyeh. Οὐτόν; τὸ ἐν ἑνίων οὐτόν. Haro. — Οὐίγγον alii legunt in Theophrast. Hist. lib. I, cap. 1, 11; ail fractum sub terra ferre; exillem, βλαστόν; radiceem longam et vescam; colligi Nilo redundantie, et aras eo coronari. *Arachis hypogaea* (Diadelph. decand. gen. 1096. Pers. Legumin. Juss.). Habitat in utraque India; var. β. glabra, in Africa; semina oleo limpidio aculent. En. P.

Arachidna quidem, etc. Arachidna et arachoides minus fructuosa sunt supradictis. Carnosum utrumque, radicem unam crassam habet, in altum descendentem, alias vero, quibus fructus insidet, tenuiores, in summa telluris facie multifariam divisa. Arenosis gaudent. Neutrum aut folium, aut folio simile quidquam gignit; utrumque potius velut ἀμύκαρον est, hoc est, infra supraque terram fructum edit, quod mirum est. Theophrast. lib. I, cap. 11. Dal. — *Arachidna.* Theophrast. loci proxime citato, de ἀραχίδνῃ et ἀράκῃ habet plane paria. Herbae hoc aevo ignotae. H. — *Araxos* Theophrast. Hist. VIII, 8, est *Lathyrus tuberosus* (Diadelph. decand. gen. 1714 Pers. Legumin. Juss.); tubera radiceis edulia. *Αραχίδνα* vero Histor. lib. I, cap. 1,

nec folium, nec herbatum ullam, aut quidquam aliud supra terram habent. Reliqua vulgarium in cibis apud eos herbarum nomina, condrilla, hypochœris, et caucalis, anthriscum, scandix, quae ab aliis, tragopogon vocatur, foliis croco simillimis: parthenium, strychnum, corchorus, et aequinoctio nascens apha-

est *Lathyrus amphicarpos*. Insulse plantam americanam, *Solanum tuberosum*, scilicet, huc retulit Clusius. Ed. P.

Reliqua. Haec apud Theophr. Hist. lib. VII, cap. 7, similiter leguntur. Haas.

Condrilla. Κονδρίλλα Dioscor. lib. II, cap. 164. Apud Theophr. loc. cit. ἀνδρόβια pro κανδρόβια. Nam MBS. Pliniani omnes tum hoc loco, tum in Indice, Regg. Colb. habent *candeyale*. Herba est cichorio similis, ob idque καὶ κικώριον, καὶ σκρίδα quidam vocarunt, teste Dioscorid. et agræstis lutybi genus esse dixerunt, inquit Orbasii interpres, lib. XI, fol. 201. Haas. — *Lactuca perennis* (*Syngenes. aequal.* gen. 1764 Pers. *Cichor.* Juss.). Ed. P.

Hypochœris. Υποχαιρίς Theophr. lib. VIII, cap. 44. *Hyôseris lucida* (*Syngenes. aequal.* gen. 1770 Pers. *Cichorac.* Juss.). Ed. P.

Caucalis. Servat nomen: *Caucalis orientalis* (*Pentand. digyn.* gen. 680 Pers. *Umbellifer.* Juss.). De anthriscio et scandix vid. quae dicturi sumus lib. XXII, cap. 38. Ed. P.

Anthriscum. In exemplaribus Theophr. pro *anthriscio*, Turnebus legit ἐνθουσιχόν, Dal. — *Anthriscum*. Vitis legitur apud Theophrastum ἐνθουσιχόν. Hesychius: Ἀνθρίσκον, λάχανον ἔχει ἄνθος ὡς ἄνηθον. Auctor Etymolog. Ἀνθρίσκα, ἄνθρα λάχανα, τὰ παραπλήσια ἀνέθους. Folio haec

similitudo constat, non umbella aut semine. Haas.

Scandix, quae ab aliis *tragopogon* vocatur. Theophrast. Hist. VII, 8, σκάνδιξ. Et cap. 7: Κάμα, ἐν τραγοπόγωνι αλισσῶσι, ὁ τὴν μὲν ῥίζαν ἔχει μακράν καὶ γλυκύαν, τὰ δὲ φύλλα τῷ κρόκῳ ὅμοια, etc. Haas. — *Tragopogon* Theophrast. loc. laud. est *Tragopogon crocifolius* (*Syngenes. aequal.* gen. 1758 Pers. *Cichorac.* Juss.). Ed. P.

Parthenium, *strychnum*, etc. Παρθένιον, στρίχνον; κόρχαρος. Theophrast. Hist. lib. VII, cap. 7. H. — De Parthenio iam egimus; de strychno vid. inf. cap. 405. Κόρχαρος servat nomen: *Corchorus ochiorius* (*Polyand. monog.* gen. 1273 Pers. *Tiliac.* Juss.). Anguillara, pag. 92, eundem credit cum ἀναγλλιῖτι Dioscoridis, sed vehementer dubitat Sprengelius. Ep. P.

Et aequinoctio. Primis post aequinoctium imbribus germinationem fieri, ἀρχῆς, καὶ τοῦ κώματος, scribit Theophrast. Hist. lib. VII, cap. 8, ubi κώματος Turnebus ait legendum. In MSS. Reg. 2. Colb. Thuan. Chiff. tum hoc loco, tum in Indice, *acypot*. Tamen iisdem inferius, cap. 401, *acino* vocant. Et Reg. 1, qui codex est optimae notae, hoc loco, sic habet: ἀφῆα, *acino*, *epipetron* vocant, etc. In eo Theophrasti loco ἐχινόπους legit Salmasius in Solin. pag. 1292. Sed diversam echinopodā ab acino

ce, acinos: epipetron vocant quae nunquam floret. At e contrario aphace subinde marcescente flore emittit alium; tota hieme, totoque vere, usque in aestatem.

LIII. Multas praeterea ignobiles habent: sed maxime celebrant cnicon Italiae ignotam, ipsis autem oleo, non cibo gratam: hoc faciunt e semine eius. Differentia prima, silvestris et sativae. Silvestrium duae species: una mitior est, simili caule, tamen ri-

puto Aphace haec Theophrastes, ex olerum genere est, et Intubacorum, soli Aegypti cognita. De acino dicemus cap. 104, ubi de cogoatarum aequal herbaram, batis, colocasiae, anthali, stryclmi, corchori medicinis agitur. HARD.

Aphace, etc. Ἀφάκη Theophr. lib. VII, cap. 8: *Leontodon Taraxacum* (*Syngenes. aequal.* gen. 1767 Pers. *Cichorac.* Juss.); ἄκτιος Diosc. lib. III, c. 50, est *Thymus Acinos* Linn. (*Dulya. gymnos.* gen. 1406 Pers. sub *Acino. Labiat.* Juss.); conf. infr. cap. 104. Ed. P.

Acinos. Turnebus, *Advers.* lib. XVI, cap. 9, legendum putat *eynops* ex Theophrast. Legō *acinos*, et quam *epipetron*. Dalec. — Gronov. et al. ante Harduin. *acinos*, quam *epipetron* voco. Ed. P.

Epipetron. Theophrast. Hist. lib. VII, cap. 8: Ἐπὶ δὲ καὶ εἰς ἀναυθὶ, καθάπερ καὶ τὸ ἐπιπύρον. Meminere huius et alii: Arist. de Part. Animal. liber IV, cap. 5: Galen. Meth. med. lib. IV, cap. 5; Hesych. aliique. H. — *Sectum Anacamperos* (*Decand. pentag.* gen. 1139 Pers. *Semperviv.* Juss.); flores purpureos habet. Ed. P.

At e contrario aphace. Theophrast.

Hist. lib. VII, cap. 8, 11, totidem verbis. HARD.

LIII. Habent. Aegyptii nimirum. HARD.

Cnicon. Turnebus loco citato legendum putat *cici*, nempe ricinum. Orpheus in *Atgonauticis* cnicon *σχιτρίν* vocat, veluti scissilem, quod eius Bos in multos apices dividatur. DAL. — Cnicon. De qua Theophrast. Hist. lib. VII, cap. 4: Τῶν χρῆστων δὲ οὐ γένη, etc. Alii *κνίκον* scribunt, Galenus, Aristoteles, caeteri, praeterea Hesychium. Cnicus sativus, seu carthamum officinarum, a Clusio pingitur, lib. V, pag. 152, cnicus vulgaris nomine. In Horto Regio vidimus. Galli vocant *safran bédard*, vel *graine de perroquet*. H. — *Corthamus tinctorius* (*Syngenes. aequal.* gen. 1790 Pers. *Cynarcephal.* Juss.); flores crocei; habitat sponte in Aegypto et in India; semina drastica; psittacis tamen expetita. Ed. P.

Hoc. Oleum scilicet. HARD.

Una mitior est *Atracetylus* ea est a Dodomen delineata, p. 724, et a Lobelio in *Observ.* pag. 483. Grassis *ἀτρακτύλις*, *κνίκος ὀψία*, ut Aetio; Hesychio et Galeno de *Fac. simpl. med.* lib. VI, p. 161. Cnicō, sativus scilicet similem dicit Diosc. lib. III,

gido: itaque et colu antiquae mulieres utebantur ex illis, quare quidam atractylida vocant. Semen eius candidum et grande, amarum. Altera hirsutior, torosiore caule, et qui paene humi serpat, minuto semine. Aculeatarum generis haec est: quoniam distinguenda sunt et genera.

LIV. Ergo quaedam herbarum spinosae sunt, quaedam sine spinis. Spinosaarum multae species. In totam spina est asparagus, scorpio: nullum enim folium habet. Quedam spinosa, foliata sunt, ut carduus,

cap. 140. Visa a nobis in Horto Regio. HAN. — Ατρακτυλὶς Theophr. lib. VI, cap. 4, est *Carthamus lanatus* Willd. *Centaurea lanata* Decand. *Flor. Franc.* p. 102. Altera enici species, de qua *shox* Noster, an referenda, ut quibusdam placuit, ad Linn. *Centaurea benedicta*? Eo P.

Tamen rigido. Hoc est, erecto sive rectiore: εὐθυκαυλότερον dicit Theophrastus. HAN.

Itaque et colu. Theophr. loc. cit. Διὸ καὶ πηνίους εἶναι τῶν ἀρχαίων ἐχρῆντο γυναικῶν. Πένιν εἰ ἀτρακτος colu interdum nant. H.

Atractylida. Scholiastes Theocrilli ad Idyll. IV, vers. 52: Ατρακτυλὶς, εὐδὸς βοτάνης, ἢ ἀκάνθης εἰρηται δὲ ἀπὸ τοῦ τὰς ἀγροίκων γυναικῶν ἀτρυκτους ποιεῖν ἐξ αὐτῶν. HAN.

Semen. Fructus: Καρπὸν δὲ ἔχει μέλας, καὶ μέγαν, καὶ πικρὸν. Theophr. Hist. VI, 4, verius. HAN.

Alter. Altera Dodonaei atractylis, seu carduus benedictus, pag. 725, a Lobelio item delinestus, pag. 454, *chorden ben't*. HAN.

Torosiore caule. Sophei caule. Theophrast. Hist. lib. IX, cap. 4. Προσγυῶδε: Plinius legit *capuōde*. DAL. — Torosiore. Crassiore, pinguiore. HAN.

Et qui paene humi serpat. Theophrast. loc. cit. ἐπὶ τῶν τινα ἐπὶ γῆνιό-κωνος. HAN.

Aculeatarum. Theophr. Hist. lib. VI, cap. 3. Καὶ ὁ κνήκος τῶν γε γῆσιν ἀκάνθωδε ἔχει. Sic etiam Galenus de Fac. simpl. med. lib. VI, pag. 161. HAN.

LIV. In totum spina est asparagus. Quae tantum spinas pro foliis habent, simpliciter ἀκάνθας vocat Theophrast. Hist. lib. VI, cap. 4: Τὰ μὲν ἀπλῶς εἰσιν ἀκάνθαι, καθάπερ ἀσπάρθος καὶ σκόρπιος οὐδὲ γὰρ ἔχουσιν φύλλον οὐδὲν παρὰ τὴν ἀκάνθην. Quod iterum cap. 3 repetit. De ravenstate asparago Martialis Epigr. XIII, καὶ: *Mollis in aequorea quae crevit spina Ravenna*. HAN.

Scorpio. De eo dicemus lib. XXII, cap. 17. HAN. — *Spartium Scorpium* (*Diadelph. decand. gen. 1690 Pers. Leguminis* Juss.); frutex totus ex spinis alterais, quibus flores insident. Eo P.

Quaedam spinosa foliata sunt, etc. Hoc est, quaedam folia habent spinis aculeata: φυλλοκακάνθας ea vocantur a Theophrasto, Hist. lib. VI, c. 3, adducente *σπύλον*, eandem in exemplum: ἀρόγγιον καὶ κνήκον, cap. 1. HAN.

eryngion, glycyrrhiza, urtica. Iis enim omnibus foliis inest aculeata mordacitas. Aliqua et secundum spinam habent folium, ut tribulus, et ononis. Quaedam in folio habent et in caule, ut pheos, quod aliqui stoeben appellavere. Hippophaes spinis geniculatum: tribulo proprietas, quod et fructum spinosum habet.

LV. Ex omnibus his generibus urtica maxime nascitur, acetabulis in flore purpuream lapuginem fun-

Glycyrrhizon. (Sic olim) Inter apionas Theophrast. non recenset. Huic autem fructus tantum echinatus est. Dāu. — *Glycyrrhiza.* Nobis *glycyrrhiza glabra* Linn. de qua cf. lib. XXII, cap. 40. Eo. P.

Aliqua et secundum spinam habent folium. Theophrastus, *Histor.* lib. VI, cap. 3: Παρά τὴν ἀκανθὴν ἔχοντα φύλλον, iuxta aculeum folium gerunt. HARO.

Quaedam in folio habent et in caule. Theophr. loc. cit. Ο τε φλέως, καὶ ὁ τριβόλος, καὶ ἡ κάππαρις ἴδιον ἔχει, τὸ μὴ μόνον τὴν ἐκ τῶν καυλῶν ἀκανθὴν ἔχειν, ἀλλὰ καὶ τὸ φύλλον ἰσχυροκαυτίζον. *Phleos*, *tribulus*, *capparis* quae, peculiare hoc habent, ut non solum caulem aculeatum, sed etiam folium hispidum habeant. Et cap. 4: Η ὄνωνις, καὶ ὁ τριβόλος, καὶ ὁ φλέως, ὃ δὴ τινὲς καλοῦσι στοίχην. HARO.

Ut pheos. Ita libri omnes, etiam MSS. tum hoc loco, tum in Indice. Theophrasto nihilominus, φλέως. Sed eidem *Histor.* lib. VI, cap. 5, ἰσπόρως, quae et ipsa στοίχη nuncupatur HARO. — *Φλέως*, στοίχη καλουμένη, Theophr. *Hist.* lib. VI, cap. 4-5; στοίχη Dioscor. lib. IV, cap. 12: *Poterium spinosum* (Monaec. polyand. gen. 2099 Pers.); cf. Tournefort. *Itin.* lib. I, pag. 61. Hoc et καλυμμάδα dici, et ad vinum conservan-

dum, aromaticam indolem, adhiberi, testatur Galen. *Antid.* lib. I, cap. 426. Ea P.

Hippophaes. In MSS. *hippophes*. Graecis ἰσπορῶις, ἰσπορῶνις, ἰσπορῶις et ἰσπόρως promiscue dicitur. Vide Dioscorid. in *Noth.* p. 474. J. — ἰσπόρῶις Diosc. IV, 163. Non est *Hippophae Rhamnoides* (Diosc. pentand. gen. 2207 Pers. *Elaeagn.* Juss.) An *Euphorbia spinosa* (Dodecand. trigyn. gen. 1190 Pers. *Euphorbiac.* Juss.) fuerit, inquirendum monebat Sprengelius, quum radix eius succum lacteum et drasticum fundat. Conf. quae dicturi sumus lib. XXII, cap. 24. Eo. P.

Tribulo. Theophrast. *Histor.* lib. VI, cap. 4: Ο δὲ τριβόλος ἴδιον ἔχει, διότι περικαυτίζεται ἴσχυ. Id vero *tribulus* peculiare habet, quod fructus integumentum spinosum, sive aculeatum habet. In MSS. *tribula*, pro *tribulo*. HARO. — Gron. et al. *tribula* proprietate. Eo. P.

LV. *Urtica.* Nobis *ortie*, cui cognatam minorem novimus; l'ortie grêche HARO. — Graecis ἀκαλόγη; *Urtica dioica* et *Urt. urens* (Monaec. tetrand. gen. 2067 Pers. *Urtic.* Juss.); de his iam dictum. Eo. P.

Acetabulis. Vasculis quibusdam, quibus semen et lanugo continentur,

dentibus, saepe altior binis cubitis. Plures eius differentiae: silvestris, quam et feminam vocant, mitiorque. Et in silvestri, quae dicitur cania, acrior, caule quoque mordaci, fimbriatis foliis. Quae vero etiam odorem fundit, Herculanea vocatur. Semen omnibus copiosum, nigrum. Mirum sine ullis spinarum aculeis lanuginem ipsam esse noxiam, et tactu tantum leni pruritum, pusulasque confestim adusto similes existere. Notum est et remedium olei. Sed mordacitas non protinus cum ipsa herba gignitur, nec nisi solibus roborata. Incipiens quidem ipsa nasci vere, non ingrato, multis etiam religioso in cibo est, ad pellendos totius anni morbos. Silvestrium quoque radix omnem carnem teneriorem facit, simulque cocta innoxia est. Morsu carens, lamium vocatur. De scorpione dicemus inter medicas.

quae acetabuli speciem representant.
HARD.

Plures eius differentiae. Vide cap.
13 lib. seq. DAL.

Quae dicitur cania, It. MSS. Sunt
qui canina legi malint. H.

Pustulasque Turneb. Advers. lib.
XXIV, cap. 2. leg. pustulas: sic dietas,
quia pos continent. Colum-Hae pu-
mila ignis sacer; unde pustilum, vel
pustulosa ovis. Sic autem vocat, quia
sacer ignis, qua depascitur, pustulas
attollit. DAL. — Pustulasque. Sic libri
omnes MSS. non pustulas. Celsus,
lib. V, cap. 28: Pustularum plura
genera sunt. Nam modo circa totum
corpus, portemus, asperdo quaedam
sunt similia his pustulis, quae ex urtica,
vel ex calore nascuntur: ἐξ ὀφθαλμοῦ
Graeci vocant: eaque, modo rubent,
modo colorem entis non excedunt.
Nonnunquam plures similes variis oriun-
tur, nonnunquam minores pustulae,

lividae, aut pallidae, aut nigrae,
aut aliter naturali colore mutato,
adestque his humor. Vbi haec ruptae
sunt, infra quasi exhulcerata caro ap-
paret: πληττίζωι. Graece nominantur:
sunt vel ex frigore, vel ex igni, vel
ex medicamentis. Gallis, des pustules,
des ampoules. H.

Carnem teneriorem, etc. Pisces,
quadrupedes, aves recens captas vo-
natores et aucupes urticae foliis in-
volvunt, ut minus et tardius cor-
rumpantur. DAL. — Simulque cocta
innoxia est. Morsu carens lamium,
etc. Sic ex MSS. HARD. simul cocta.
Quae innoxia, morsu carens, lamium
voc. Gron. et al. Eo. P.

Lamium. Sive urtica iners, culus
triplex genus a Dodonaeo depingitur,
pag. 135; visum a nobis in Horto
Regio, ortie morte. Galeopsis est Dio-
scoridi, lib. IV, cap. 95. H. — La-
mium maculatum (Didynam. gymna-

LVI. (xvi.) *Carduus* et folia et caules spinosae lanuginis habet. Item acorna, leucacanthos, chalceos, enicos, polyacanthos, onopyxos, helxine, scolymos: *Chamaeleon*, in foliis non habet aculeos. Est et illa differentia, quod quaedam in iis multicaulia ramosa-

sperm. gen. 1388 Pers. *Labiāt.* Juss.) de quo Noster iterum lib. XXII, c. 16: *Albus habet in medio folio*, etc. Γαλιόφας. Diosc. lib. IV, cap. 95, est *Lamium purpureum*, iudice Sprungelio. Ed. P.

De sc. dicemus. Lib. XXII, c. 17.

LVI. *Carduus* et folia, et caules spinosae lanuginis. Sic ex MSS. Harduin. et folio, et caule spinosae lanuginis habet Gron. et al. Ed. P.

— *Carduus.* Theophrast. σχολυμος est, eadem recensenti, Hist. lib. VI, cap. 3: Σχολυμος, ακορνα, λυπηκαυθος, χαλκεος, κενικος, πολυακανθος, ονοπυξος, ιξινη, χαμαιδιων, πλην αυτος ου φυλλακαυθος. H.

Leucacanthos. Est Λευκακανθος Theophr. l. VI, c. 3; Dioscor. lib. III, c. 14, ακανθα λευκα; nobis *Carduus leucographus* (*Syngon. aeq.* gen. 1802 Pers. *Cynaroseph.* Juss.). Ed. P.

Chalceos. etc. Chalceos iuxta Dalec. est *carduus sphaerocephalus latifolius*. Polyacanthos est *carduus spinosissimus, angustifolius, vulgaris*, Polyacanthos Theophrasti, C. Bauh. Onopyxos est *carduus tomentosus, acanthi folio aequantiori*, Tournefort. Bor.

Helxine. Leg. ixine. Hoc vitium esse auctoris, non exemplaris monstrat; quod is scribit lib. XXII, cap. 17: Sed nos qualis vera esset helxine, diximus superiori libro, etc. Dal.

Chamaeleon. In Theophrast. Hist. lib. VI, cap. 3, legendum: πλην αυτος φυλλακαυθος ουκ ακανθωδης. Quotum quidem spinosus hic sit foliis,

acano caret. Vitiatus codex, qualis ad nos pervenit, fasellit Plinium. Chamaeleon quidem niger, ut alii cardul, spinosis foliis est, verum aliorum modo λευκων, id est spinosum capitulum non habet, sed florem in umbella, quod ei peculiare est. Dal.

— *Chamaeleon* in foliis non habet aculeos. Est et illa differentia, quod quaedam in iis multicaulia ramosaque sunt, ut *carduus*; nno autem caule, nec ramosum, enicos. Mendosa ut conficito vetba, et praepostere locata. Scribo: *Chamaeleon id foliis non habet aculeum.* Est et illa differentia, quod quaedam in his multicaulia ramosaque sunt, ut *enecos*. Vno autem caule et ramosum, ut *carduus*. Nam particula negativa nec, in vetere codice non legitur. Theophr. libro sexto, capite tertia: Verum haec omnia eius modi sunt, leucacantha, chalceos, enecos, polyacantha, atrotylis, onopyxos, ixine, chamaeleon, verum haec non habet folia aculeata. Sed praeter praedicta d. scrimina d. statit inter se, quod alia multis constant omnibus; ramosaque fiunt, ut *enecos*. PIST.

— *Chamaeleon.* Χαμαιδιων. πλινος Hippocr. VI, 879; Theophrast. Hist. lib. IX, 13; Dioscorid. lib. III, cap. 11, est *Brotera polydora*, Willd. Acria succus officinalis erat. Χαμαιδιων λευκος Theophrast. ibid. Dioscorid. lib. III, cap. 10, est *Carlina gmelis* (*Syngon. aequal.* gen. 1791, Pers. *Cynaroseph.* Juss. Ed. P.

Est, etc. Traduntur haec quoque

que sunt, ut carduus. Vno autem caule, nec ramosum, cnicos. Quaedam cacumine tantum spinosa sunt, ut eryngium. Quaedam aestate florent, ut tetralix, et helxine. Scolymus quoque floret sero et diu. Acorna colore tantum rufo distinguitur, et pinguiore succo. Idem erat atractylis quoque, nisi candidior esset, et nisi sanguineum succum funderet. Qua de causa phonos vocatur a quibusdam, odore etiam gravis, sero maturescente semine, nec ante autumnum: quantum id de omnibus spinosis dici potest. Verum omnia haec et semine, et radice nasci possunt. Scolymus carduo-

a Theophrasto, loc. cit. sed mutilum scriptoris locum ante nos alii agnovere H. — Vid. nott. supp. Ed. P.

Quaedam cacumine tantum spinosa sunt, ut eryngium. MSS. ut eringe Theophr. non eryngium in exemplum affert, sed rutilum; herbam incognitam, loc. cit. Ένα δὲ ἔσθ' ἐξ ἄκρου (ἀκρόρυσος) καθάπερ τὸ βύτρος. Eryngium campestre pingit Dodonaeus, pag. 718. Nos chardon-roland dicitur. H. — Τύπος Theophr. loc. laud. est Echinops Ritro Linn. Conf. Anguillara, pag. 142. Spreng.

Quaedam aestate florent. Theophr. Hist. VI, 3: Ένα δὲ καὶ τοῦ θέρους ὥσπερ ἡ τετραλίξ ὑπὲρ τινῶν ἑλκωνμένων, καὶ ἡ ἰρίνη, Haro.

Scolymus. Theophr. loc. cit. Εὐάνθης καὶ ὁ σκόλυμος, καὶ ἐκὶ πολλῶν χρόνων. H.

Acorna colore tantum rufo distinguitur, et pinguiore succo. Theophrastus Hist. VI, 4: Acorna, inquit, quoad figuram cnico lativo similis est, colore flavicans, succo pinguis. H. δὲ ἄκρνα προσημαρῆς, ὡς ἀπλῶς εἰπεῖν, κατὰ τὴν πρόσφιν τῇ ἡμέρᾳ χρῶμα. Χρῶμα δ' ἐκίχωνον ἔχει, καὶ λεπρόν

χρῶμα. Hesychius: Ἀκρνα, ἀκρόρυσος φυτόν. In Illyrico reperiri scribit Anguillara P. VIII, pag. 146. Haro. — Ἀκρνα Theophr. Hist. I, 16; VI, 4, forte et ἔσπος 1, 22, Sprengelio auctore, est Centaurea benedicta (Synge. frustan. gen. 1929 Pers. Cynaroceph. Juss.). Huc trahit Broter. carlinam patulam, atractyllidis folio et facie. Tournef. La Carline; ita a nobis appellata, quod ab angelo monstrata Carolo Magno, ad propulsandam ab exercitu suo pestem, dicitur. De atractylide diximus cap. 53. Ed. P.

Idem erat. Sic Virgilius, Laurus erat. Similis est, inquit, acornac atractyllis, nisi candore antecelleret. Et idem tradit Theophr. Hist. VI, 4. Haro.

Et nisi sanguineum succum funderet, Theophr. loc. cit. ait decerpta folia, et carnā admota sanguineum succum effundere, αἰματώδη ποτὶ τὸν χυλόν, τῇ ἀρχῇ προσπερόμενον. Idcirco et ἀνδρορῶσιν dictam a Veteribus scribit Aelius, I. Haro.

Qua de causa phonos vocatur. Theophr. loc. cit. Διὸ καὶ φόνον ἐννοεῖται τοῦ ἀκρόν τούτου. Est enim φόνος Graecis, sanguis effusus. H.

rum generis ab iis distat, quod radix eius vescendo est. decocta. Mirum quod sine intervallo tota aestate aliud floret in eo genere, aliud concipit, aliud parturit. Aculei arescente folio desinunt pungere. Helxine, rara visu est, neque in omnibus terris; est a radice foliosa, ex qua media veluti malum extuberat, connectum sua fronde. Huius vertex summus lacrymam continet iucundi saporis, acanthieen mastichen appellatam.

LVII. Et cactus quoque in Sicilia tantum nascitur,

Vescendo est. decocta. Etiam et eruda, τῶν ῥιζῶν ἰδιόδικον ἔχει καὶ ἐφθὺν, καὶ αἰσίν, inquit Theophrast. De hoc scolymus diximus XX, 99. Non est is sane artocactus noster: quis enim radicem eius edulem dixit? H. Scόλυμος; Theophrast. Hist. VI, 4, nobis est Scolymus maculatus (Syn-genes. aequal gen. 1789 Pers. Cichorac. Juss.), auctore Sprengelio; sic enim ille Hist. Rei Herb. I, p. 101: Scolymi istius tum radix edulis, tum floris basis ipsa. Du arbitratu aum nostram Cynaram Scolymum intelligi donec Anguillarae optulit. pag. 135, Clusii, Hist. I, p. 153. et Beckmanni, Gesch. der Erbd. II, 209, argumenta perpenderim. Docuerunt enim scolymum Linnarum, Bism. i-uis bus eringio etiam, radiceque usque praeditum, omnino enivem esse cum Theophrasteo, alicum autem a Dioscorideo, quippe qui magis cum nostra cynara congruat. Id eryngium Plinii, lib. XXII, cap. 9, esse maxime probabile est. Ed. P. — Murum. Theophr. l. c. HARD.

Helxine. Quae Theophrasto, ἑλίξη dicitur, ubique Plinio helxine est. H. ἑλίξη, inquit ille, οὐ φύεται πολλά-χού. Contra permutatis vocibus, ut

facere vulgus solet, quae helxine ab omnibus sive perdicium appellatur, eadem isine agria ab Apulio nominatur, cap. 81. Diversa haec porro ab ea de qua dicemus lib. seq. c. 19. HARD. — ἑλίξη Theophr. Hist. VI, 6 et IX, 1, est Acarna gumifera (Syn-genes. aequal. gen. 1792 Pers. sub Atractylide Cynaroceph. Juss.); mastichinam lacrymam et sanguineam largitur. Conf. Anguillara pag. 138; Alpin. Exot. c. 54, ic. p. 124-25. Ed. P.

A radice. Theophr. loc. cit. Ριζὴ φύλλον δὲ ἴσται ἀπὸ δὲ τῆς ῥιζῆς ὁ σπαραττικὸς ἄκινος ἐκτείνουται, ὡς σπιν μῆλον εὖ μέλα ἐκτεκρυμμένον ἐπὶ τῶν φύλλων. HARD. — Est a radice foliosa Sic ex MSS. Nord neque in omni terr. est, radice fol. Gron. et al. Mux ex qua; Berl. ex aqua operat. errore. Ed. P.

Mastichen. Ἀκανθίαν μαστίχην, quasi spinalem masticham, inquit Gaza. HARD.

Mastichen appellatam. Sic Theophr. Dioscorides vero quibusdam in locis Piscum circa radicem invenitur, quo mulierci utuntur pro mastiche. DAL.

LVII. Et cactus quoque in Sicilia tantum nascitur. Ad verbum leguntur haec apud Theophrast. Hist. VI, 4,

PLIN. N. H. TOM. VII.

F

suas proprietatis et ipse: in terra serpunt caules, a radice emissi, lato folio et spinoso. Caules vocant cactos: nec fastidiunt in cibis, inveteratos quoque. Unum caulem rectum habent, quem vocant pternica, eiusdem suavitatis, sed vetustatis impatientem. Semen ei lanuginis, quam pappon vocant: quo detractō et cortice, teneritas similis cerebro palmas est: vocant ascaliam.

LVIII. Tribulus non nisi in palustribus nascitur, dira res alibi, iuxta Nilum et Strymonem amnes excipitur in cibis, inclinatus in vadum, folio ad effigiem ulmi, pediculo longo. At in reliquo orbe genera duo:

quae transcripsit etiam Athenaeus II, 70: Η δὲ καὶ τὸς καλούμενα πρὸς Σικελίαν μόνον, etc. In Indico, *Ectacus*, αἶνε cactus. Forte idem cum cinara, seu articato nostro, cuius edulis est globus foliorum cum atipitis medulla summa, uti indicavimus lib. sup. c. 99. Phanias quoque apud Athap. loc. cit. peculiarem Siciliae cactum facit: καὶ τὸς Σικελικῇ. In Graecia reperit Theophrastus negat. H. — Cactus. Nobis est *Cynara Cardunculus* (*Syngenes aequal.* gen. 1804 Pers. *Cynarocephal.* Jus.) i hab. in Galliae, Cretae, et Barbariae arvis, var. est β, *Hortensis*, cuius pilioli et nervi oculi comeduntur, *cardous*, *cardes*, En. P.

Caules. Theophrastus loc. cit. cactus vocari similiter tradit, in cibis grates, al decorticentur, nonnihil subamaros, muria condiri et inveterari. Haseo.

Unum caulem rectum habent, etc. Theophrast. Hist. VI, 4: Εἰς τὸν δὲ καλὸν ὄρθον ἀπέσπιν, ὃν καλοῦσι πτέρωκα. Est πτέρωξ, *Aearia cancellata* (*Syngenes aequal.* gen. 1792 Pers. sub *Atractylide*. *Cynaroceph.* Jus.) i

hab. in Lusitaniae, Hispaniae, Barbariae et Cretae agris. Involucrum cancellatum, stupendum naturae artificium, muscas arceat. Hanc, ut *Aeariam* huncque *gummiferam*, de qua diximus cap. super Cretae incolae in cibis expunt: καλῶν ab his vocari, *scolerac* autem ab incolis Tarenti Anguillara testatur, pag. 137. Schneidero tamen πτέρωξ, nihil aliud est quam caulis καὶ τὸς. En. P.

Pternitis impatientem. Qui sole, ut cacteti condiri nequeat. H.

Semen ei lanuginis. Haec Theophr. ad verbum loc. cit. Haseo.

Vocant Ascaliam. Theophr. Καλοῦσι δὲ αὐτὸ ἀσκαλίαν. Haseo:

LVIII. *Tribulus.* Haec tribuli palustris descriptio pariter Theophr. est, IV, 11: Ο δὲ τριβῶλος αὐτὸς ἐν τῷ ὑδατι γαῖα καὶ βυθόν· τὸ δὲ φύλλον ἐστὶ πλατὺ, προσαρμῆς τῷ τῷ πτερύγῃ, μὲν γὰρ δὲ ἔχει σπῆδος μακρὸν. Haseo. — Τριβῶλος ἐνυδρὸς Dioscor. IV, 15, est *Trapa natans* (*Tetrand. monog.* gen. 312 Pers. *Hydrocarid.* Jus.) i gallice, *moere*, *chaquigne d'eau*. En. P.

At in reliquo orbe genera duo. Tribuli scilicet. Τριβῶλος χερσαίος. Dio-

uni cicerculae folia, alteri aculeata. Hic et serius floret, magisque septa obsidet villarum. Semen ei rotundius, nigrum, in siliqua; alteri arenaceum. Spinorum etiamnum aliud genus ononis. In ramis enim spinas habet, appposito folio rutae simili, toto caule foliata in modum coronae; sequitur a frugibus, aratro inimica, vivaxque praecipue.

LIX. Aculeatarum caules aliquarum per terram

seor. lib. IV, 15, servat nomen. *Tribulus terrestris* et *Fagonia cretica* (Decand. monogyn. gen. 1038 et 1037 Pers. *Rutae*. Juss.), eodem τριβύλου nomine describi Sprengelio videntur apud Theophrast. Hist. VI, 45. Ille foliis cicerinis gaudet; haec etiam in vīs pullaxέθου, sero proventus, et habens semen in siliqua. En. P.

Una cicerculae. Hic est, *cicercia* exigui, ut diximus XIX, 64. Theophr. loc. cit. Τα μὲν γὰρ ἔχει φύλλον ἰσοειδὲς δόξ. *Tribulus terrestris* est Clusii Rar. Plant. VI, p. 441, et Dodonaei, p. 547. Haad.

Alteri aculeata. Quam idcirco φύλλωνδας vocat. Magnani hic habet asinitatem cum tribulo Dioscoridis, IV, 15. Haad.

Hic et serius floret. Theophrastus loc. cit. Dioscorides item loc. cit. H.

Semen ei rotundius, etc. Theophr. loc. cit. Haad.

Alteri arenaceum. Theophrastus I, VI, cap. 4. *sasamodes*, id est, *sasamaceum*. Vtri igitur incuriae crimen intendimus? Libratione, qui pro *sasamaceum* *arenaceum* scripsit, an Plinio nostro, qui quum in Theophrasto, *sasamodes* legisset, postea memoriae lubrico putavit non *sasamodes* legisse, sed *ammodos*, et *arenaceum* transtulit? Part. — *Alteri*. Στενωδής dixit Theophr. *sasamae* vicinam. Est

fortassis ei tribulo, ob formam στενωδής; ob diffinitiam idem ἀμμόδης H.

Ononis. Herbaris nunc *airée de bruy*, quod in opere boves rubinde sistat, nominatur: frustra negante Anguillara; Part. VIII, p. 447. Describitur a Dodonaeo, p. 731. Haad. — Ονωίς Theophr. VI, 5, quem Noster hoc loco transcribit; Dioscorid. III, 21: ἀνωίς ei δὲ ἀνωίξ (xx) videri. Et *Ononis spinosa*, v. β, antiquorum (*Diadelph decandr.* gen. 1694 Pers. *Legumin.* Juss.). Ed. P.

Apposito. Appositumque spinis folium habet rutae simile: Καὶ προσθήκεον... φύλλον ἔχει στενωδός, παρὰ πνευρό; παρ' ὅλον τὸν καυλόν, ὡς περ στενωδόν τὴν ὅλην ἵσταται μορφήν διαλαβόμενος ὡς ἀλλήλων. *Ramiscum leigera* est « folio rutae similis, sed per totum appposito eadem, ut veluti coronam ex intervallis tota species representet. Haad.

Foliatum. Gron. et alii ante Haad. *foliatum*. Broter. non *anomis*, sed *anomis* scripsit ex Regg. MSS. et edit. principe. Ed. P.

Sequitur. Post fruges in segetibus atque cultis sponte nascitur, etc. Theophr. loc. cit. Haad.

Vivaxque. Theophr. loc. cit. Καὶ εἰ ἀνωίξῃς, difficile tota avellitur, excluditur. Haad.

LIX. *Aculeatarum caules*, etc. Ea

serpunt, ut eius quam coronopum vocant. E diverso stant, anchusa inficiendo ligno cetisque radice apta : et e mitioribus anthemis, et phyllanthes, et anemone, et aphace. Caule foliato est et crepis, et lotos.

Theophr. lib. VII, cap. 9; haec Plinius corruptissime citat. Theophrasti verba sunt : « Differunt inter se herbacea (πρώτη) quod alia terrae instrata folia edunt, alia in caules, alia utrobique. Instrata terrae, folia gignunt (ἐνταυτοῖς φύλλα) coronopus, anthemion, anchusa, graminum anemone, aphyllantes, apargia (argemone), plantago, apate. In caula folia mittunt, crepis, anthemum foliosum, lotos Leucioo. Utrobique, cichorium, etc. » Mire hunc locum depravat auctor, ut et quae sequuntur de herbarum comparatione cum arboribus. DAL. — Per terram serpunt. Hoc est, ut ipse ait, lib. XVIII, 40, earum caules per terram sparguntur, si non habeant adminiculum, ut pisa. Haec apud Theophr. non exstant. Hæro.

Coronopum vocant. Dioscorides coronopum non serpere ait, sed terrae inatemi, sive humi procumbere, κατὰ τὸ ἰσάριον στρώωνσθαι : folia vero non quidem spinosa esse, verum in longum fissis, κατὰ σχισμὰς. Sic paulo ante cacti caules in terra dixit serpere, quum ii tantum humi iaceant. DAL.

Coronopum. Dioscorid. II, 158 : Κορωνόπους πρόμηχας βοτάνιον κατὰ τὸ ἰσάριον ἰστρομένον, herbula humi strata. Ea est, quam nostri vocant, corne de cerf, ut placere video Sraligaro, in Theophr. de Cus. Plant. II, 8, p. 417, aliisque omnibus. Pingitur a Dodonæo, p. 110. In multis Italiae locis herba stellata dici auctor est Kogoullars, Part. VII, pag. 415. H. — Coronopus Ruellii (Tetrad.

silioul. gen. 1550 Pers. sub *Senebiera* Cruoif. Jus.) Eo. P.

E diverso stant. Per terram non serpit istarum oculis, anchusae, anthemidis, etc. Hæro. — *Anchusa tinctoria s. italica* (Pentand monogyn. gen. 353 Pers. Borragin. Jus.) capf. de anchusa lib. sq. cap. 23. Eo. P.

Anthemis, etc. Græcis, ἀνθίμις, φύλλονθις, ἀρίστη. De anthemide lib. sq. 26. Φύλλονθις Gaza frondifloram reddidit : ἴσως nigra Dodonæi est, p. 124. Ἀρίστη esse eam, quam rura nostra agrestem viellam vocat, scribit Ruellius II, p. 395; Ἀνταμών, ob floris praestantiam, et pulchritudinem appellari *Parae-flor*, p. 428. Diversa haec ab aphace intubacea est, de qua superius, cap. 62. H. — De Anthemide et anemone iam nobis dictum. Phyllantes Broter. ex Dalecampio refert ad flammuliculi scabiosae capite caeruleo. C. Βαση. Ἀρίστη Theophrast non solum est *Leontodon Taraxacum*, ut vidimus cap. 52, sed et *Lathyrus Aphaca* (Diadelph. deoand. gen. 1744 Pers. Legumin. Jus.) Eo. P.

Caule foliato est et crepis, et apate (sic libri ante Hard. editi). Scribendum certe est noo apate, cuius paulo ante habita est mentio, sed quod mireris, lotos : sic enim antiquum praefert exemplar, et confirmat Theophrast. lib. VII, cap. 9. PINT. — *Crepis* et *apate*. Vossiaoi dup et *Gudianus*, *arepis* et *lotos*. Scribe, *peris* et *lotos* : nam Theophr. loc. sup. cit. Επικυλόςφυλλα καὶ περὶς, ἀνθίμιον τὸ φύλλονθις, λωτός. Lib. et cap. 22

LX. Differentia foliorum et hic, quae in arboribus, brevitate pediculi ac longitudine, angustis ipsius folii, amplitudine, angulis, incisuris, odore, flore. Diuturnior hic quibusdam per partes florentibus, ut ocimo, heliotropio, aphacae, onochili. (xvii.) Multis inter haec aeterna folia, sicut quibusdam arborum: in primisque heliotropio, adianto, polio.

LXI. Aliud rursus spicatarum genus, ex quo est

Noster: *Picris* ab insigni amaritudine cognominatur. Gnon. — *Crepis* Crepis inter ignotas herbas censetur. — *Lotos*. Sic restitimus ex MSS. Reg. Colb. Thuan. aliorumque fide, qua neglecta libri editi perperam habent, et *crepis*, et *opate*. Quia et in Indice huius libri, ex iisdem exemplaribus legitur, *crepis*, *lotos*. Denique Theophr. Hist. VII, 9, Επισκρόφυλλα, inquit, κρηπὶς, λωτός, etc. quanquam sunt qui κρηπὶς ibi, litteris permulatis, legi, quam κρηπὶς, maluit. II. — Πικρὶς Theophr. Hist. VII, 11. *Helminthio* *achiodon* (*Syngrisa*. arguol. gen. 1772 Pers. *Cichorae*. Juss.) Ed. P.

LX. Differentia foliorum, etc. Theophrast Hist. VII, 9. HARD.

Diuturnior hic quib. per partes florent, ut ocimo, etc. Theophr. loc. de ψήμις, ἡλιοτρόπιον, πικρὶς. De ἀρχὴν, et ἐνοχλῆν, cap. 10. II.

Ocimo. Ωκίμον Theophr. Hist. VII, 3, et aliis locis. *Ocimum* *basilicum* (*Didynam. Gymnosum* gen. 1412 Pers. *Labiatae* Juss.), de quo sic Sprengelius: *Dis* quidem, maxime ob radicem lignosam, *hesitavi*, essetne haec *planta*: neque tamen alii assignare possum, quae Theophrastus illi tribuit. Conf. Schol. Niceand. Alex. 280, ἡ δὲ σμυῖ μοιοῖται. *Tragus* perperam *Polygonum* *Fagopyrum* esse vult (*Hist. Stirp.* II, 25), quod *probulum* fuerit,

priusquam uliquis proferat, metendum (*Varr. de Re Rust.* I, 31). Certiores nos tamen facit Belonius, Obs. II, 40, ocimum in Oriente lignescere, in triplo maiorem exercecere altitudinem, atque oleram loco comedi. Cf. *Amorem* in Act. Societ. Reg. Agricult. Paris. 1789: p. 62 sq. Cf. Hist. Rei Herb. I, pag. 96. Ed. P.

Multis inter haec aeterna folia. Sic Theophrast. Histor. VII, 40: Ἀεὶ φύλλα τῶν τοιούτων ἴσθαι ἔναι, καθάπερ τὸ πάλιν, καὶ τὸ ἡλιοτρόπιον, καὶ τὸ ἀδάκτυον. HARD.

Heliotropio, etc. *Ἠλιοτρόπιον* Theophr. Hist. VII, 8; est nobis *Heliotropium* *Europaeum* (*Pentand. monogyn.* gen. 348 Pers. *Corragini*. Juss.); cf. lib. seq. cap. 29. *Ἀδάκτυον* Hist. VII, 43, servat hodieque nomen *Adiantum* *Capillus* (*Cryptog.* Linn; *Filix*. Juss.); conf. lib. seq. cap. 30. Ed. P.

Adianto, *polio*. Sic ex Theophrast. et MSS. Hærd. praeunte Gronovio. Vulgg. editi. τὸ *polium* omittunt. Ed. P.

LXI. *Aliud*, etc. Theophr. loc. cit. Σταχνώδη μὲν οὖν ἐστὶ ὁ τε χήνων (alii κήνωψ) — ὑπὸ τινων καλούμενος, τελείως ἔχων ἰδέας ἐν αὐτῷ καὶ ὁ ἀλωπύκουρος, καὶ ὁ στελέκουρος ὑπ' ἐνίων δὲ ἀνέγκλησσον, τῶν δὲ ἑρτυγῆ καλούμενος. Περὶ ὁμοίων δὲ τούτων τρέπον τιὰ καὶ ἡ θρυαλλίη. HARD.

Ex quo est synopsis. In MSS. staryps

cynops, alopecuros, stelephuros (quam quidam *ortygem* vocant, alii plantaginem, de qua plura dicemus inter medicas): thryallis. Ex iis alopecuros spicam habet mollem, et lanuginem densam, non dissimilem vulpium caudis, unde ei et nomen. Proxima est ei et stelephuros, nisi quod illa particulatim floret. Cichorion, et similia, circa terram folia habent, germinantibus ab radice post Vergilias.

LXII. *Perdicionum* et aliae gentes, quam Aegyptii, edunt: nomen dedit avis, id maxime eruens. Crassas

In Indice *stanypos*. Theophrasti codices hac parte vitiiati. Quia sub eo nomine ignota est haec herba nobis, suspicatio nihil geri potest. HARD. — Forte *Plantago Cynops* (Tetrand. monogyn. gen. 286 Pers. *Plantagin.* Juss.). Habitat in Italia, etc. Ed. P.

Alopecuros. Quasi caudam vulpium discissis. Rura caudati frumenti nomine norunt. H. — *Αλωπεξουρος* Theophrast. VII, 10, est *Saccharum cylindricum* (*Lagurus* L. Tetrand. digyn. gen. 184 Pers. *Gramin.* Juss.). Habitat in Mompeli, in Aetia, Hispania, Italia. Ed. P. ●

Stelephuros. *Στελεφουρος* Theophr. Hist. VII, 10, forte est *Scorula villosum* (Tetrand. digyn. gen. 497 Pers. *Gramin.* Juss.). Habitat in Europa australi et Oriente. Ed. P.

Ortygem: Gron. et alii ante Hard. *ortyga* Ed. P.

Thryallis. Haec θρυαλλίς spicata, omnino pimpinella sanguisorba Indidoni p. 103. *La pimpinelle* H. — *Thryallis*. Θρυαλλίς ἐπιβλήν; Nicander Theriac. v. 896 an *Verbascum Labratis* (*Pentstemon monogyn.* gen. 490 Pers. *Solani*. Juss.)? quod certe ὀδονίς τριπλή, λυγυρία Diosc. IV, 104, Spreng. abet. Ed. P.

Proxima. Theophr. loc. cit. Ομοίως δὲ τοῖς κρι τοῖς στέλεφουρος. Πάντων οὐχ ὡς περ ἐκείνος ἀνοῖσι κατὰ μέρος, ἀλλὰ δὲ διὰ τοῦ στάχυος ὡς περ ὁ πυρός. Huic *stelephuros* similis est, nisi quod florem non quemadmodum illa particulatim edit, sed per totam spicam, spicati modo. HARD.

Post Vergilias. Post Vergiliarum exortum de quo lib. XVIII, cap. 66. HARD.

LXII. *Perdicionum* et aliae gentes, quam Aegyptii, edunt. Supra dixerat, Aegyptios praeter ceteris gentibus herbis vesci, nunc dicit, perdicionum herbarum etiam aliarum gentium cibum esse. GAZ. — *Perdicionum*. Theophrastus de perdicio hoc solum tradit: crassas id habere radices, pluresque quam folia: non enim ei ea re rave, quod perdicem ad id se volent, terram pie insudiant. De hoc perdicio dicitur iterum, XXII, 49. Diversum illud a Celsi perdicio, de quo cap. 401 huiusce libri. HARD. — *Polygonum terre maritimum* aut *divaricatum* (Tetrand. trigyn. gen. 977 Pers. *Polygonum* Juss.) est περδίκιον illud, radice ampla, quod a perdicibus id quaerentibus nomen habet Theophr. Hist. I, 11. Εξέχον σάβην ἐγνωμίδην afferunt Diosc. IV, 86, et

plurimasque habet radices. Item ornithogale, caule tenero, candido, semipedali radice, bulbosa, molli, tribus aut quatuor agnatis. Coquitur in polte.

LXIII. Mirum, loton herbam, et aegilopa, non nisi post annum e semine suo nasci. Mira et anthemidis natura, quod a summo flore incipit: quum caeterae omnes, quae particulatim florent, ab ima sui parte incipiunt.

LXIV. Notabile et in lappa, quae adhaerescit, quoniam in ipsa flos nascitur, non evidens, sed intus occultus, et intra seminat, velut animalia, quae

Galen. de Fac. simpl. VI, pag. 473. Cf. Spreng. I, 89. Eo. P.

Ornithogale. Huc totidem verbis Diosc. II, 74: *Ὀρνιθόγαλον* *καυδὸν ἐστὶν*, etc. Depingitur a Dodonaeo p. 224. Est in Horto Regio. Tota nasci Italia tradit Anguillara, Part. VII, p. 117. H. — *Ornithogalum nutans* (Hexand. monog. gen. 803 Pers. *Asphodel.* Juss.). Habitat in Germania, Helvetia, Italia, etc. Eo. P.

Tribus. Tribus aut quatuor in cacumine mollibus agnatis, seu propaginibus, unde flores prodeunt: *ἄνω παραφυάδες ἔχει τριὰς ἢ τέσσαρας ἀπάλας, ἀπ' ὧν ἄθρο*, etc. Dioscor. loc. cit. Potest et Plinii locus accipi, de hulis minoribus: qui maiori adnascuntur. HARD.

LXIII. *Mirum*. Sic Theophr. Hist. VII, 12: *καθ' ἑνὲς τὸν αἰθέρα παρὰ καὶ τὸν αὐτὸν*. *Aegilops* bulbi genus est, cuius facta iam superius mentio, XIX, 30. H. — *Loton* est *Melilotus cretica* vel *italica*; *aegilops*, *Avena sterilis*; de quibus suis locis diximus. Eo. P.

Mira et anthemidis natura, etc. Theophr. Hist. VII, 13. HARD. — *A summo flore*. Gron. et al. ante HARD.

a summo florere incipit; et sic etiam Brot. Eo. P.

LXIV. *Notabile*. Theophrast. Hist. VII, 14. *Lappa*, Graecis *δυσώκη* nostris, *de la bardane*, *du gloton*. Contactu vestibus adhaerescit, quare *φιλόστροφος* ab Aetio appellatur. H. — *Arctium Lappa* (Synon. aequal. gen. 1798 Pers. *Cynuroceph.* Juss.), herba est quam nostri *bardane* vulgo vocant, sed aliam quam lib. XXIV, cap. 116, *philanthron* Noster appellat, vestibus nempe adhaerescientem, Plin. hic intelligere videtur, quae nobis est *Galium Aparine* (Tetrad. monog. gen. 241 Pers. *Rubiac.* Juss.); vulgo *gratteron*. Eo. P.

Et intra seminat. Prius legebatur: *intra se germinat*, invitis libris omnibus primitivis, Regg. Thuan. Chifflet. quos sequuti sumus: ad stipulante praesertim scripturae veteri Theophr. Hist. VII, 14, ubi de lappa agit: *ἐν τοῦτῳ γὰρ ἐγγίγνεται τὸ τριχὺ τὸ ἄθος οὐ πρότερον, οὐδὲ ὑστερον, ἀλλ' ἐν αὐτῷ παντάμην, καὶ σπυρρογενεῖς ὥστε παρ' ὅσους εἶναι τὸ σπυρρῶδες, ὥστερ' ἐν τῷ γάλλῳ... ἐκείνῃ τε γὰρ ἐν αὐτοῖς ὡσπερ ἄνθρωποι ζωογονοῦν, καὶ τ. λ. Nascitur enim flos in eo ipso*

in se parjunt. Circa Opuntem Opuntia est herba, etiam homini dulcis; mirumque e folio eius radicem fieri, ac sic eam nasci.

LXV. Iasione unum folium habet, sed ita implicatum, ut plura videantur. Condrylla amara est, et acris in radice succi. Amara et aphace, et quae picris nominatur, et ipsa totó anno florens: nomen ei amaritudo imposuit.

LXVI. Notabilis et scillae crocique natura, quod quum omnes herbae folium primum emittant, mox in caulem rotundentur, in lis caulis prior intelligitur,

hirudo et aspero, non exiens, neque evidens, sed intus maturescens, et semen pariens: ut illi simile sit, quod in mistalis evexit: quae ubi intra se ova pepererunt, mox gignunt animalia, etc. Haec.

Opuntia. Hanc descriptam egregie vide in Eystettenai horto. Habet haec Theophr. Histor. I, 42. H. — *Cactus Opuntia* (Leosand monog. geo. 3498 Pers. Cact. Juss.). Ficus Indica item appellatur Theophr. loc. laud. Eo P.

Mirumque. Quod et de ficu Indica, quae est in Eystettensi horto, narant ii qui in eo opere alius horti plantas autóteta testes deser pserunt. De ficu Indica hoc ipsum Plinius admonuit, XI, 41. De ephorbia quoque narratq; hodierni herbarii. H.

LXV. *Iasione.* Theophr. Histor. I, 21: Ένα δέ μονόφυλλα φύεται, διαγραφὴν ἔχοντα μόνον τὸν πλεόντων, ὡσπερ τὰ τῆς ἰασώνης. Florem iasioses aut unico constare folio, sed similitudinem plurium foliorum in ambitu ostendere: est enim, ut filium, sere calathifigura. Vulgo campanulas vocant, *aloeolletes*. Vide quae dicturi sumus, XIII, 39. H. — *Con-*

volvulus sepium (Pentand. monogyn. gen. 416. Pers. *Convolvulus*. Juss.). Ξυλάξ λιγ Dioscori. lib. IV, cap. 445. Cf. lib. XXIV, cap. 49. Eo P.

Condrylla Quae intybi agrestis genus est, ut diximus §. 52. Theophr. Hist. VII, 41: Η χονδρόλλα... ἄφρατος, καὶ ἐν τῇ μέν δριμύν ὁπὼν ἔχει καὶ πολύν. Haec.

Amara Theophr. l. c. Ἀβρωτος δὲ καὶ πικρὰ ἡ ἀφράς. Aphacae haec intubacea est, de qua cap. 62. H. — *Aphace*, *Leontodon Taraxacum*; *picris*, *Helminthia echioides*. Eo P.

Et quae picris nominatur. Theophr. αὐτὸς δὲ καὶ ἡ πικρὴ, καὶ γὰρ αὐτὴ τῷ ἔργῳ ἀνθεῖ, καὶ παρακλητικὰ δὲ δέν τοῦ χειμῶνος. καὶ τοῦ θέρους παραθεῖ τῇ γούτῃ δὲ πικρὰ, διὸ καὶ τοῦνομα εἴληψε. Quae Plinius totidem fere verbis. Est autem πικρὴ haec, non silvestre intubum, de quo diximus VI, 41, sed peculiare quoddam genus, necdum alius nobis comperitum, quod rotundo esse folio dicitur, XII, 34, quale ex intybis nullum habet. H. — Vid. not sup. Eo P.

LXVI. *Notabilis.* Haec sunt pariter apud Theophr. Hist. VII, 42. H.

quam folium. Et in croco quidem flos impellitur caule: in scilla vero caulis exit, deinde flos ex eo emergit: eademque ter floret, ut diximus, tria tempora arationum ostendens.

LXVII. Bulborum generi quidam adnumerant et cypiri, hoc est, gladioli, radicem. Dulcis ea est, et quae decocta panem etiam gratiorem faciat, ponderosiorumque simul subacta. Non dissimilis est et quae thesion vocatur, gustu aspera.

LXVIII. Caeterae eiusdem generis folio differunt. Asphodelus oblongum et angustum habet, scilla latum et tractabile, gladiolus simile nomini. Asphodelus manditur, et semine tosto; et bulbo: sed hoc in

Vt diximus. Scil. lib. XVIII, cap. 65. Hanc.

Arationum. Gron. et al. ante Hard. sationum. Eo. P.

LXVII. Bulborum generi quid. adnumer. et cypiri, hoc est, gladioli, radicem. Quoniam scilicet radix bulborum similitudinem habet, ut ait Diosc. IV, 20, qui illud ξίρον vocat, seu gladiolum, et μαχαρών, a gladii figura: Theophrast. Hist. VII, 41, φάρμακον. Est gladiolus utrimque flor ferus, apud Dodonaeum, p. 209. Est in Horto Regio. Nec κύριος Graecorum is, nec κύριος fuit, sed Latinorum dumtaxat Apuleius cap. xvi: Graecorum quidam xiphion, alii pharganon vocant, Itali gladiolum dicunt. Scrib. Larg. comp. 22, Cypiri radicis; quem nos gladiolum appellamus H. — Σίρον Diosc. l. c. laud. et Theophr. Hist. VI, 7, sine dubio est Gladiolus communis (Triand. monog. gen. 101 Pers. Irid. Juss.) Sitne idem atque φάρμακον, Hist. VII, 41, cuius tubera commendantur, Sprengelius ambigit, quum nihil de hoc usu nostratibus innotescat. Eo. P.

Dulcis. Theophr. l. c. ἡ τοῦ φάρμακον καλουμένου γλυκύα τε βίζα ἰσχυρίσθαι καὶ τριφλίττα μεγυνυμένη τῷ αἰσώρῳ ποιεῖ τὸν ἄστυ γλυκύν καὶ ἄστυ. Hanc.

Non dissimilis est, etc. Theophr. l. c. Ἡ δὲ τοῦ θησίου τῇ μὲν γένει πιπρᾷ, τριφλίττα δὲ καὶ ἰσχυρίσθαι. Similem gladiolo hanc herbam Plinius ait esse, quoniam pariter bulbosa est. Radix est eam minor Dodon. p. 325. H. — Thesium. Servat nomen: Thesium Linophyllum (Pentand. monog. gen. 480 Pers. Elatagn. Juss.), auctore Sprengelio (post Anguill. p. 214), qui θησίον, de quo Theophr. Hist. VII, 41, non probe nosse quid sit, ingenuè fatetur. Eo. P. *

LXVIII. Asphodelus. Sunt ista pariter apud Theophr. Histor. VII, 42, Gallis, asphodèle. Iconem apud Clusium vide II, pag. 196. Est in Horto Regio. Hanc. — Asphodelus ramosus (Hexand. monog. gen. 306 Pers. Asphodel. Juss.). Habitat in Europa australi. De asphodelis Veterum vid. Euxrus. II ad nascem huius libri Eo. P.

Manditur. Theophr. loc. cit. καὶ ὁ

cinere tosto, dein sale et oleo addito: praeterea tuso cum ficis, praecipua voluptate, ut videtur Hesiodo. Traditur et ante portas villarum satum, remedio esse contra veneficiorum noxiam. Asphodeli mentionem et Homerus fecit. Radix eius naris inodiosis similis est: neque alia numerosior, LXXX simul acervatis saepe bulbis. Theophrastus, et fere Graeci, princepsque Pythagoras, caulem eius cubitalem, et saepe duum cubitorum, foliis porri silvestris anthericon vocavere: radicem vero, id est, bulbos, asphodelon. Nostri illud albucum vocant, et asphodelum hastu-

ἀνθηρικός ἐρώδιμος σταδινόμενος, καὶ τὸ σπέρμα φρυγμένον. H.

Tosto. Gron. et al. toto. Ed. P.
Praeterea. Theophr. l. c. H.

Vt videtur Hesiodo. Plato, III de Legibus, Epimenidem vilissimo cibo confecto ex malva et asphodelo contentum fuisse tradit, qui illum servaret ἀλμον καὶ ἑδίσον. Rhodig. lib. VIII, cap. 7. DRY. — *Asphodelo*. Dissimile est, quod legitur in *Ergon* va 41: Νήπιος οὐδ' ἴσταιν ὅτι πλὴν ἡμῶν πάντος, "Οὐδ' ὅτι ἐν μάλα χηρῇ καὶ ἀσφοδίσῳ μὲν ἔκειτο. H. — Gravi annosa confectum fuisse ex asphodelo panem Brot. in not. refert. Cf. *Journal de Trévoux*, ann. 1709, pag. 2206. Monet sanien esse huius panis pericula, quae vid. in Pisano diario, *Giornale de' Letterati*, ann. 1776, tom. XXII, pag. 5. Ed. P.

Noxiam. Del. eod. noxam. Ed. P.

Asphodeli mentionem et Homerus fecit. De asphodelo: Homericus, sic Sprengelinus: *In Odyssae*; ut planta inferorum occurrat. *Hinc procul a rupe Lucaeana* (hodie Gibraltari) *ad Urami undas et Portus Solis, regio insomniorum incipit, ubi homines bene vivunt ad instar dierum, ubi ei prae-*

sternat asphodelorum. Odyss. A, 523; B, 13, 14 *Per australem autem Hispaniam, Chusio, Histor. II, 39, p. 196, et Loxlingo, Span. I, 11, r, pag. 25, tentibus vasti campi Asphodeli ramosa conspici observantur. Tubera radices a prisae Graecorum gente comederantur, ut ex Hesiodo patet, loc. inquit citat et Porphyrius meminit, Vit. Pythag. pag. 195, Pythagorum philosophum etiam hoc cibo vesci solere. Sacer itaque asphodelus is apud Graecos veteres exstimabatur unde et ad tumulos plantari consuevit Porphyrius apud Eustath. ad Odyss. K, 573 Ex Hist. Rei Herb. tom. I, pag. 24 Ed. P.*

LXXX. Centenarium saepe numerum excedere ait Matiholus in Diosc. II, p. 602. Habb.

Foliis porri silvestris. Dioscor. II, 199, φύλλα ἔχον πρᾶσιν μεγάλῳ ὄματι. Habb.

Anthericon Ἀνθηρικόν, et pro tota planta usurpat Theophr. Hist. lib. I, cap. 7. Val. — Illud est *Anthericum* graecum Spreng. l. 88. Ed. P.

Nostri illud albucum vocant, etc. Scribon. Largus, Comp. cuiva *Hastulae regiae, quam ἀσφόμελον Graeci*

lam regiam, caulis acinosi; ac duo genera faciunt. Albucō est scapus cubitalis, amplius, purus, laevis. De quo Mago praecipit, exitu mensis martii, et initio aprilis, quum floruerit, nondum semine eius intumesciente, demetendum; findendosque scapos, et quarto die in solem proferendos: ita siccatis manipulos faciendos. Idem pistanam dicit a Graecis vocari, quam inter ulvas sagittam appellamus. Hanc ab idibus maii usque ad finem octobris mensis decorticari, atque leni sole siccari iubet. Idem et gladiolum aterum, quem cypiron vocant, et ipsum palustrem, in iulio mense toto secari iubet ad radicem, tertioque die in sole siccari, donec candidus fiat. Quotidie autem ante solem occidentem in tectum referri, quoniam palustribus desectis nocturni rores noceant.

LXIX. (xviii.) Similia praecipit et de iuncō, quem

dicitur. Apul. exp. 32: *A Graecis dicitur asphodelos, Latinis hastula regis, aliqui dictantibus. Hanc — Hastulam regiam, caulis acinosi; ac duo genera. Sic ex MSS. H. d. hastulam regiam. Ea est caulis acinosi. Eius duo genera Gronov. et al. Ea P.*

Caulis. Ferentis et rursus rotundum, instar acinorū, Dioscor. loco cit. exp. 32: *δὲ στρογγύλος.* H. d. e.

Duo genera sunt. Mar. et ferminum, inf. lib. XXII c. eod. in pine. Dal.

Albucō. Dioscor. loco cit. servoris modo scapi meminit: *αὐλὸν δὲ λεῖον.* H. d.

Ita siccatis manipulos faciendos. Vel ad pabulum praecorum, vel ad edidicorum tecta, ut in multis locis G. Nise. Dal.

Sagittam. Recentioris sagittalem, alii linguam serpentis. Pingitur a Dodonaeo, pag. 577. Patavii frequentem

esse ait Anguillara, P. XI, pag. 182. H. — *Sagittaria sagittifolia* (Monoco polyand. gen. 2087 Pers. June. Jun.) Ed. P.

Palustrem. Sic a Magone vocatur pabulum botanico Theophrast. et serorum officinarum, vel iuncum triangulum a me descriptum. Dal. — *Et ipsum palustrem.* Quenadmodum et ipsa palustria sagitta est, de qua dictum proxime. Forte gladiolus est aquatilis Dodonaei, p. 599. H. d.

LXIX. De iuncō. Iuncus hidoro, quod radicibus haerent. Maricum; scirpum et holuschoenon eundem iuncum esse volent. Scirpum Festus et hidorus ad texendas tegetes commendant, Mago hic maricum: ad id vero quovis alio iuncu aptiorem esse holuschoenon, ex eius praecitate cognoscimus. Sic idemque eandem plantam ostendit. Dal. — *Οἰζον* Theophr. et Dioscor. *Cladium*

mariscon appellat, ad texendas tegetes: et ipsum iunio mense eximi ad iulium medium praecipiens. Caetera de siccando, eadem quae de ulva suo loco diximus. Alterum genus iuncorum facit, quod marinum, et a Graecis oxyschoenon vocari invenio. Tria genera eius: acuti, sterilis, quem marem, et oxyn Graeci vocant: reliqua feminini, ferentis semen nigrum, quem melancranin vocant. Crassior hic et fruticosior; magisque etiamnum tertius, qui vocatur holoschoenos. Ex his melancranis sine aliis generibus nascitur. Oxys autem et holoschoenos eodem cespite, Vtilissimus ad vitilia holoschoenos, quia mollis et carnosus est. Fert fructum ovorum cohaerentium modo. Nascitur autem is, quem marem appellavi-

germanicum Schrad. (*Schoenus Mariscus* Linn. *Triand. monog. gen.* 421 Pers. *Cyperac. Juss.*), ad πλίγματος maxime utilis. Habitat in Europae paludibus. Eo. P.

Quem mariscon appellat. Gronov. et al. appellant. Eo. P. — Mariscus iuncus, maior iuncus videtur esse, ut ficum mariscum, maiorem ficum diximus XV, 49. Haao.

Suo loco diximus. Lib. XVIII, c. 67, ubi de feni sectione ac siccatione agitur. Haao.

Alterum genus iuncorum facit, quod marinum, etc. Haec apud Theophrast. Hist. IV, 43. Haao.

Tria genera eius, etc. Totidem verbis haec Theophrast. loco citato. Haao.

Oxyn. Οξύσχονος Dioscor. σχοίνος ἄξιος Theophr. *Schoenus mucronatus*. Habitat in meridion. Europae et Barbariae maritimis. Eo. P.

Reliqua feminini, etc. Nempe melancranis, et holoschoenos: utrumque

enim fert nigrum semen. Diosc. IV, 52. Haao.

Holoschoenos. Ολόσχονος, idem qui iuncus mariscus. Sic Theophrast. loc. cit. et Dioscor. IV, 52. Pingitur a Dodon. pag. 595. (Vid. not. 4.) Haao.

Ex his melancranis. A nigro fructu seu semine id ei nomen. Theophr. loc. cit. Η μὲν οὖν μαλακτρανὶς αὐτὸς τις καὶ αὐτὸν. Ο δ' ὀξύς καὶ ὀλόσχονος ἐκ τοῦ αὐτοῦ ἐνχυρώματος γίνονται. Melancranis per se suo genere provenit: acutus autem atque holoschoenus ex eodem cespite exiunt. Hesychius, Μαλακτρανὶς, ὀξύσχονος. Haao. — *Schoenus nigricans*. Habitat in paludibus et in maritimis. Eo. P.

Vtilissimus. Theophr. loco cit. H. — Gronov. utilissimis, operarum errore. Eo. P.

Ovorum cohaerentium modo. Theophr. Κάπριτα ἐκτίττει καθάπερ ὠά. Haao.

Nascitur autem is, Theophrast. lib.

mus, ex semetipso, cacumine in terram defixo: melancranis autem suo semine. Alioqui omnium radices omnibus annis intermoriuntur. Usus ad nassas marinas, vitilium elegantiam, lucernarum lumina, praecipua medulla, amplitudine iuxta maritimas Alpes tanta, ut inciso ventre impleant paene unciarum latitudinem: in Aegypto vero cribrorum longitudinem, non alias utiliore. Quidam etiamnum unum genus faciunt iunci trianguli: cyperon vocant. Multi vero non discernunt a cypiro vicinitate nominis. Nos distinguemus utrumque. Cypirus est gladiolus, ut diximus, radice bulbosa, laudatissimus in insulis Creta, dein Naxo, et postea in Phoenice. Cretico candor odorque vicinus nardo, Naxio acrior, Phoenicio exiguum spirans, nullus Aegypto. Nam et ibi nascitur.

IV, cap. 43, *ἐκ τῆς κεφαλῆς*, id est, radice bulboso capite radículas quotannis renasci tradit, et quae notae sunt, quotannis emori. Deceptus Plinius *κεφαλῆς*, cacumen vertit, et ut errore suo hallucinans, imaginatus est cacumen in terra defigi, et sic iuncum propagari tradidit rubi modo. Dat. — *Nascitur*. Id nempe, quem oxyn, acutum, sterilem, et marem asperavit. HAZO.

Magis. Theophrasto holoschoenus, non oxyschoenos mas, tametsi probatur magis mihi haec Plinii lectio, quam vulgati exemplaria Theophrasti. Nam quum oxyschoenos mas semen non ferat, ex radice bulboso capite is quoflagis ut renascetur, natura constituit. Dat.

Cacumine. Bulbi nempe radice cacumine in terram defixo, ex quo iunci radices quotannis pullulant. Haec etiam Graeci scriptoris sententia est, quum ἀπὸ τῆς κεφαλῆς τοῦ οὐκέτους dicit, Hist. IV, 43. Cave

enim existimes ipsius iunci cacumen intelligi, quo demisso in terram, ut in aliis vidimus, propagatio fiat. H. — Vide sup. Dalecampii not. Ed. P.

Alioqui omnium radices omn. ann. intermor. His radicibus, inquit Theophr. petulante est, quod singulis annis intereant, et rursus superne ex radice capite pullulent: ἀναίσχεται καὶ ἀναστρέφει, καὶ ἡ τοῦ ἀνωτέρου πάλιν ἡ γένεσις HAZO.

Impleant. Vet. apud Dalec. *impleat*, nempe medulla. Ed. P.

Vnciarum latitudinem Pollicis videtur. Librae usurpantur etiam de pedis partibus, ut et lib. XXXIII, c. 8. Pes autem pollices 12, ut libra totidem uncias, continet. DAL.

Non alias. In MSS. non *alii*. Sententia est, non ex aliis rebus fieri in Aegypto cribrum utilem, quam a iuncis. H. — Beot. *alii*. Ed. P.

Et diximus. Cap. 67. *Ἰζίδιον* ibi Dioscoridis esse monuimus. HAZO. — Sive *Gladiolus communis*. Ed. P.

Discutit durities corporum. Iam enim remedia dicemus: quoniam et florum odorumque generi est magnus usus in medicina. Quod ad cypiron attinet, Apollodorum quidem sequar. qui negabat bibendum: quamquam professus efficacissimum esse adversus calculos, os eo fovet. Feminis quidem abortus facere non dubitat; mirumque tradit, barbaros suffitum huius herbae excipientes ore, lienes consumere: et non egredi die omni, nisi ab hoc suffitu: vegetiores enim firmioresque sic etiam in dies fieri. Intertriginum et alarum vitis, perfrictionibusque cum oleo illitum, non dubie mederi.

LXX. Cyperos iuncus est, qualiter diximus, angulosus, iuxta terram candidus, cacumine niger, pinquisque. Folia ima porraceis exiliora, in cacumine minuta, inter quae est semen, Radix olivae nigrae similia, quam, quum oblonga est, cyperida vocant, magni in medicina usus. Laus cypero prima Hammo-

Discutit durities corporum. Et *ἐπεσον* Diosc. IV, 20, panna discutit, *ἔκπεσεν φλογὴν*; quod genus est tumoris ac duritiei. H.

Quod ad cypiron. Sive gladiolum, *ἐπεσον*, ut diximus. H.

Alvum autem. os eo fovet. Gron. et al. ante Hard. *Adversum calculosos, eo fovet*; praeterat emendationi Salmas. Eo. P.

Feminis. Sterilitatem induci potest *ἐπεσον* superchore radice e vino, scribit Diosc. l. c. II

Abortus facere. Mentis pellit Dioscoridi, perfrictionibus vulvae, et praecelus onibus medetur. Dal.

Egredi die omni. Gronov. et al. *Egredi domibus*, et sic etiam Brot. ex MS. B-g. 2 et edit. princ. Eo. P.

LXX. Cyperos huius est. Hic Graeculus *ἰώνιστος* et *ἰώνιστος* est. Cy-

perus officinarum, Gallis *ouchet*. Vidimus in horto Regio. Larg. Comp. xli, n. 61: *Cypiri*, hoc est, *iunci radices*, etc. Hann. — *Cyperus longus* (Triand. monogyn. gen. 122 Pers. *Cyper. Juss*): Ead et Theophrasto *cyperei* species, *ἰώνιστος* ē *ἴσπερος*, Hist. IV, 11; *οξύς*, IX, 19, ob odoratas radices insignis; quam *Cyperei* compositi nomine insignivit Sibthorp. Flor. Graec. t. xlv. Eo. P.

Qualiter distinus. Sup. cap. Quiddam etiamnum unum genus faciunt *iuncus trianguli*, etc. Sunt qui quadratum vocant, ut Cels. III, 21; IV, 20. Hann.

Folia ima porr. exiliora. Ita Diosc. I, 4. Hann.

Radix olivae nigrae, etc. Dioscor. loc. cit. Hann.

Hammoniaco. Armeniaco (Vet. Ar-

niaco, secunda Rhodio, tertia Theraeo, novissima Aegyptio: quod et confundit intellectum, quoniam et cypiros ibi nascitur. Sed cypiros durissima, vixque spirans. Caeteris odor et ipsis nardum imitans. Est et per se Indica herba, quae cypira vocatur, zingiberis effigie: commanducata croci vim reddit. Cypero vis in medicina pailothi. Illinitur pterygiis, hūlceribusque genitalium, et quae in humore sunt omnibus, sicut oris hūlceribus. Radix adversus serpentium ietus, et scorpionum, praesenti remedio est. Vulvas aperit pota. Largiori tanta vis, ut expellat eas.

memie), quovis lib. XI, cap. 23; *Hammoniacum*, vocari scribat, quoniam iuxta oreculum Hammonis ferula ea nascitur, quod et de cypero nos existimare posuimus, quoniam la maxime gaudet fontibus in arenoso loco scaturientibus, qualis est Iovis flammis fons, supra lib. V, cap. 5. DALG.

Theraro. Ita rescripsimus (post Sa'masum) admodum eodicia Reg. 2, in qua *Theraro* *hupus*, suffragane in prima Dioscor. qui lib. I, cap. 4, cyparum priter laudat, qui e Cyclo-
dibus insula petitur, ἀπὸ τῶν Κυκλά-
δων αἰσῶν, in quibus est Thera, ut
in geographica libri decimus. Prius
Theroin legabatur. H.

Quod et confusio intellectum, etc.
Vocum affinitas, inquit, cypri et
cypiri, multos inducit in errorem.
HARD.

Sed cyphos. Gladiolus videlicet,
sing. *King. Harp.*

Cactleya. Ciperio minimum graeco seu κυντρυ, vel κυντρυον, et radici quam κυντρυδα vocant. Hic enim cyperus est quo propter vicinitatem odoris, adulterari uerbum admoquit lib. XII, cap. 27. II.

Est et per ut Indica herba. Diosc. l. 4. Ἰστροπαῖται δὲ καὶ ἑταροὶ εἶδος κυπρίσου ἐν ὅτῳ γινόμενον· προσποι-
κός· γὰρ εὐρίβρις, ὃ δισμαστὴν κρ-
νός· καὶ καὶ πύρρον εὐρίβρις· ἀπὸ
χρυσίου παραχρημα ψιλὸν τὰς ῥίζας,
depulat illico. Hanc porto cyria in
Regg. Colb. Chifflet. et Th. scribitur
tum hoc loco, tum in Indica: non
ut hactenus edidi cypris, quod cyperi
radicis nomen est. H.

Cypero vis., pilosari. Hanc indicem cyperidi Dioscoridea vim adscribit, ut proxime vidimus: nec tamen cypero ideoque abducit. H.

Et quae in humore. Sic infra cap.
76, *ulcera vocat, quae in humidis*
sunt. HARD.

Serpens, ietus et scorpionum, prae-
sententem Groh. et al. ante Hard. *ser-*
pentium ietus, scorpionum praeteritum,
remed. Ex P.

Vulvas aperit potas: Quæritq; Pellierius in vult. MSS. an potius, vulvas aperit fatus? Nam Dineo. l. 4, de typo: Ταὶς παρὰ μήτρας δὲ καταρρέουσιν, καὶ πέσειν πυρρῶνδρα ἀμυγὰς θύσσον ἔρπονται. Vulvae perfert rationibus et obest actionibus fatus. ἀνεκκινώμενος, ἀνεκκινώμενος. Sed nihil movendum.

Vrinam ciet, et calculos, ob id utilissima hydro-
piciis. Illinitur et hulceribus, quae serpunt, sed his
praecipue, quae in stomacho sunt, ex vino vel aceto
illita.

LXXI. Iunci radix in tribus heminis aquae decocta
ad tertias, tussi medetur. Semen tostum et in aqua
potum, sistit alvum, et feminarum menses. Capitis
dolores facit, qui vocatur holoschoenos: eius quae
proxima sunt radicis, commanducantur adversus ara-
neorum morsus. Invenio etiamnum unum iunci genus,
quod euripicen vocant. Huius semine somnum allici,
sed modum servandum, ne sopor fiat.

LXXII. Ob id et odorati iunci medicinae dicentur,
quoniam et in Syria Coele, ut suo loco retulimus,
nascitur. Laudatissimus ex Nabataea, cognomine teu-
chites, proximus Babylonius, pessimus ex Africa, ac
sine odore. Est autem rotundus, vinosae mordacita-

Plinius ipse admonet, subiungens
statim *Largiori tanta vis, ut expellat
eas: quae de largiore potu haud dubie
accipienda sunt.* H.

Vrinam ciet. Diosc. I. cit. et Galen.
de Fac. simpl. med. VII, pag. 198.
HARD.

Hydropiciis. Diosc. loc. cit. et Cels.
III, 21. HARD.

Illinitur. Diosc. loco cit. H.

LXXI Iunci radix. tussi medetur.
Diosc. IV, 52. H.

*Capitisque dolores facit: at qui vo-
catur holoschoenos, eius quae proxima
sunt, etc.* (sic prius legebatur): Emen-
dator antiqua lectio: *Capitis dolores
facit qui vocatur holoschoenos. Quae
proxima sunt, etc.* PERT. — *Capitis.*
Dioscor. loc. proxime cit. H.

Quae proxima sunt radicis. Folia
nimirum radice vicina. Diosc. IV, 52:
Τὰ δὲ πρὸς τὴν ῥίζαν ἀπὸ τῆς φύλλου

καταπλαττόμενα, φελαγγισθῆναι ἀρ-
μοῦσι. HARD.

Quod euripicen vocant. Diosc. loc.
cit. Idemdem verbis: Ἡ δὲ εὐριπικὴ
σχοίνος ὑπνωτικὸν ἔχει τὸν καρπὸν φυ-
λάττεσθαι δὲ δεῖ αὐτοῦ ἐν ταῖς πόσεσι
τὸ πλεῖθος· καρπὸς γὰρ λίαν. H.

Somnum allici. Ὑπνος somnum vo-
cat, καταφορὴν soporem. Sic Galeus
de semine papaveris, ὑπνωτικὸν ὃ ἔ-
στιν, αἱ δὲ καὶ πικρὴν ἰσχυρίαν, κατα-
φορικὴν. DATSC.

LXXII. *Ut suo loco retulimus.* Lib.
XII, cap. 48. H.

Laudatissimus. Ita fere Diosc. I, 16,
sed τευχίτις is Babylonium, non Na-
bataeum vocat. Τευχίτις porro co-
gnominari videtur. quod ex Syria af-
ferebatur vas: τεύχος, ἀγγεῖον est.
HARD.

Est autem rotundus, etc. Talis a
Celso inter aromata, censetur III, 24:

tis ad linguam. Sincerus in confricando odorem rosae emittit, rubentibus fragmentis. Discutit inflationes, ob id stomacho utilis, bilemque et sanguinem reicientibus. Singultus sedat, ructus movet, urinam ciet, vesicae mēdetur. Ad muliebres usus decoquitur. Opisthotonicis cum resina arida imponitur excafactoria.

LXXIII. Et rosa adstringit, refrigerat. Vsus eius dividitur in folia, et flores, et capita. Foliorum partes quae candidae, ungues vocantur: in flore aliud

Iunci rotundi semem, inquit, *σχοίνον* hoc Graeci vocant, etc. H. — *Σχοίνος* *ἴσος* Diosc. I, 16; nobis *Antropogon Schoenanthus* (*Triand. digyn.* gen. 186 Pers. *Gramin.* Juss.). Habitat in Indiae maritimis; in hortis colitur propter odoris suavitatem. Ed. P.

Mordacitatis. Qui linguam multo cum fervore mordeat: *δάκνυσσα τὴν γλῶσσαν μετὰ πολλῆς πυρώσεως*. Dioscor. loc. cit. II.

Sincerus. Totidem verbis Dioscor. I. c. HARD.

Discutit inflationes. Diosc. loc. cit. *Δύναμιν δὲ ἔχει πνευματῶν διελυγνῶν*, etc. HARD.

Urinam. Dioscor. loc. cit. H.

Ad muliebres usus decoquitur. Decoctum ad inflammationes vulvae insidentibus feminis utile. DAL.

Excafactoria. Cui resinae vis est excafactoria. — *Opisthotonicis*. Prius legebatur, *arida imponitur*. *Excafactoria et rosa uteros adstringit, refrigerat*. Insulse: nam si excafactoria rosa est, qui tantam vim refrigerandi habeat? Deinde vox *uterus* abest a MSS. At calefaciendi vim resinis omnibus inesse Galenus admonet, de Fac. simpl. med. VIII, 17: *Ποτίσαι πᾶσαι ξηραίνουσι καὶ θερμαίνουσι*. Rosae vero refrigerant et ad-

stringunt sanē, ut Dioscor. quoque vidit I, 130, et filii caeteri medicorum agnoscunt: *Ρόδα φύχει καὶ στέφει*. Quare apposite Plinius dixit, *Et rosa adstringit, refrigerat*, quemadmodum iuncus odoratus scilicet, de quo proxime antea sermo fuit, quem ipse idcirco bilem et sanguinem reicientibus esse utilem prodit: Diosc. I, 16, leviter ac modice adstringere, ad sanguinis reiectiones esse salutarem; radice etiam magis adstrictoria, nec non ad stomachi fistidia utili: *Δύναμιν δὲ ἔχει ... ὑπερστέφανος μετρίως ... χρήσιμον πρὸς αἱμάτων ἀναγωγὰς ... ἢ δὲ ῥίζα στυπτικώτερα, διὰ καὶ τοῖς ἀσθενέσι στομάχοις δίδεται*, etc. H.

LXXIII. *Et rosa*. Dioscor. I, 130. Peracta iam hortorum ac florum ratione, herbarumque sponte nascentium explanata natura, nunc ad horum omnium vires medicas enarrandas transit. Et rosa primum, inquit, adstringit, refrigerat, ut iuncus, qui idcirco bilem et sanguinem reicientibus utilis. H. — Brot. ex MS. Reg. 2: *rosa adst.* particula et omissa. Ed. P.

Ungues vocantur. Dioscorides *ἔνυχας* vocat. Asclepiades lib. IV, *κατὰ τοῦτους*, in ocularibus medicamentis τοῖς λοβοῖς. DALSC. — *Ungues*. Et

est semen, aliud capillus: in capite, aliud cortex, aliud calyx. Folium siccatur, aut tribus modis exprimitur. Per se, quum ungues non detrahuntur: ibi enim humoris plurimum: aut quum detractis unguibus reliqua pars aut oleo, aut vino maceratur in sole vasis vitreis. Quidam et salem admiscent, et anchusam nonnulli, aut aspalathum, aut iuncum odoratum: quia talis maxime prodest vulvae ac dysentericis. Exprimuntur eadem folia detractis unguibus, trita per linteum spissum in aereum vas, lenique igni succus coquitur, donec fiat crassitudo mellis. Ad hoc eligi oportet odoratissima quaeque folia. (XIX.) Vinum quomodo fieret e rosa, diximus inter genera vini. Vsus succi ad aures, oris hincera, gingivas, tonsillas, gargarizatus, stomachum, vulvas, sedis vitia, capitis dolores. In febre per se, vel cum aceto ad somnos, nauseas. Folia uruntur in calliblepharum. Et siccis

Dioscor. loc. cit. *ὀνύχας* appellat, *ὀνύχας* *ἀπὸ τοῦ ὀνύχου τοῦ ἐν τῷ φύλλῳ*. HARD.

Capillus. Capillum auctor supra c. 4, *luteos apices* vocat. Dioscor. τὸ ἐν *πέταλῳ* *ῥόδου*; *ἐκπεσόντων ἑνὸς*, *florem qui in medietate rosae invenitur*. Idem vocat *φύλλα* non fruticis folium, quod caules et ramos vestit, sed floris veluti laminas, qua significatione saepius utitur Plinius. DAL. — *Aliud capillus: in capite, aliud cortex, aliud calyx*. GRON. et al. ante HARD. *aliud capillus in capite, aliud calyx*. EN-P.

Aliud, etc. Calyx, id quod flore laqueo, papposam lunuginem et semen continet: cortex, ut supra c. 4 huius libri constat, floris, priusquam in alabastris singuletur, et tumescens debescit, involucrum. DAL.

Oleo aut vino maceratur. Oleo, in confectionem unguentum rosacei, apud

Dioscoridem lib. I; cap. 54, quamvis confectio ab eo describitur operosior: vino, ad confectionem vini rhodifis, cuius descriptio est apud Dioscoridem lib. V, cap. 35. DAL.

Exprimuntur eadem folia. Dioscor. loc. cit. HARD.

Igni moxus, etc. Dioscorid. in umbra lerit, et cogit absque igne, nec in aereum vas excipit. DAL.

Vinum quomodo fieret e rosa, diximus. Lib. XIV, cap. 49. H.

Vsus succi ad aures, oris hincera, etc. Haec omnia Dioscor. I, 130, de liquore expresso ex aridis rosis in vino decoctis. HARD.

Folia uruntur in calliblepharum. Dioscor. *Κελεῖται δὲ καὶ αὐτὰ τὰ καλλίβλεφαρα*. *Καλλίβλεφαρον*, medicamentum est, quo fucantur, ornanturque palpebrae. HARD.

Et siccis femina aspergiatur. Zepé

femina asperguntur. Epiphoras quoque arida leniunt. Flos somnum facit. Inhibet fluxiones mulierum, maxime albas, in posca potus: et sanguinis excreationes. Stomachi quoque dolores, quantum in vini cyathis tribus. Semen his optimum crocinum, nec anniculo vetustius: et in umbra siccatur. Nigrum inutile. Dentium dolori illinitur. Vrinam ciet. Stomacho imponitur. Item igni sacro non veteri. Naribus subductum caput purgat. Capita pota ventrem et sanguinem sistunt. Vagues rosae epiphoris salubres. Hulnera enim oculorum rosa sordeseunt, praeterquam initiis epiphorae, ita ut arida cum pane imponatur. Folia quidem vitis stomachi, rosionibus et vitis ventris, et intestinorum, et praecordiis utilissima, vel illita. Cibo quoque lapathi modo condiuntur. Cavendus in his situs celeriter insidens. Et aridiis et expressis aliquis

δι λυα τοῖς μύροις προσπίπτει. Dioscor. Siccatur et trita ulguentis asperguntur. Plinius legit τοῖς μύροις. Dal. — Et siccis. Femorum intertrigines. Dioscorides, Ἐπὶ δὲ λυα πρὸς μύροις προσπίπτει. Vbi Marcellus interpres, παραπρήμασι μύρων. Dalecampius Plinium immerito reprehendit, quod μύροις pro μύροις legerit. Haas.

Stomachi quoque dolores. Ex acri humore. Dal.

Semen his optimum. Καρκίου semen reddit, ut aliis multis locis. Legendum patet, Fructus his optimus crocinus, nec anniculo vetustior, et umbra siccatur. Dal.

Siccatur. Vel. apud. Dal. et Cliff. siccatur. Ed. P.

Capita pota ventrem et sanguinem sistunt. Diosc. loc. cit. Αἱ κεφαλὰὶ δὲ πρὸς τὴν πύλιναν, καὶ τὴν πύλιναν, καὶ αἱματός ἀνθρώπων ἐνίχωνται. H.

Rosa sordeseunt. Succo e rosae folijs expresso. Dal.

Vitis stomachi. Cels. IV, 5: Vitis stomachus exasperant, aceto enim rosae extrinsecus subinde fovendus est, etc. Hard.

Et praecordiis. Inflammatis: Επιπλοσόμενα φύλλα ποταὶ πρὸς ὄνυχον θρόνον πλεγμονέας, κ. τ. λ. Imposita folia hypochondriorum inflammationibus praevalent, etc. Dioscor. loco cit. Hard.

Cavendus in his situs, etc. Rosarum folia, dum siccantur, assidue versanda sunt, sed non εὐπερίεστα, ne situm contrahant, et a vermiculis erodantur. Dioscorid. Nostri, ne eo vitio corrumpantur, aceto quam acerrimo illa conspergunt. Dal.

Expressis aliquis usus. Tritis. Dioscor. ἡσώας. De pastillis roseis Diosc. id tradit, non de rosae folijs. Dal.

usus. Diapasmata inde fiunt ad sudores coercendos, ita ut a balineis inarescant corpori, dein frigida abluantur. Silvestris pilulae cum adipe ursino alopecias mirifice emendant.

LXXIV. Lili radices multis modis florem suum nobilitavere, contra serpentium ictus ex vino potae, et contra fungorum venena. Propter clavos pedum in vino decoquuntur, triduoque non solvuntur. Cum adipe aut oleo decoctae, pilos quoque adustis reddunt. E mulso potae inutilem sanguinem cum alvo trahunt: lienique, et ruptis, vulsis prosunt, et mensibus feminarum. In vino vero decoctae, impositaeque cum melle nervis praecisis medentur. Lichenas, et lepras, et furfures in facie emendant. Erugant corpora. Folia in aceto cocta; vulneribus imponuntur: epiphoris testium, melius cum hyoscyamo et

Diapasmata inde fiunt. Haec totidem verbis Dioscorid. I, 131, *πρὸς ποδῶν.* HARD.

Ad sudores coercendos. Ad sudorum graveolentiam, *πρὸς τὴν τῶν ἰδρώτων δυσωδίαν.* HARD.

Silvestris. Rosae silvestris. H. — *Silvestris pilulae cum adipe* . . . emendant. Gron. et al. ante Hard. *silvestris cum adipe* . . . emendat. Ed. P.

LXXIV. *Lilii rad. multis modis florem suum nobilitavere*, etc. Apuleius cap. 407, tit. 1: *Ad morsum serpentis* . . . *Herbae lilii bulbum conterito*, et expressos succos potui dato: ipsum etiam bulbum tritum morsui apponas. HARD.

Contra serpentium ictus. De foliis et semine hoc Diosc. DAL.

Vulsis prosunt. Convulsis, de quibus XX, 48. HARD. — Spasma, seu convulsio, est nervotum quasi retractio et complicitio. BROU.

In vino. Dioscor. III, 416; et Galen. de Fac. simpl. med. VII, pag. 497. HARD.

Lichenas, et lepras, et furfures. Diosc. loc. cit. HARD.

Erugant corpora. Titinio apud Festum medicamentum hoc *tentipellium* vocatur. *Τέντιππεον*, ut exponit Glossarium vetus, *πάμμαχον πρὸς ὀντίδαξ*. Verba potae sunt, *Tentipellium indolis, rugae in ore extenduntur*. DAL. — *Erugant.* Erugari faciem trita radice, prodidit etiam Dioscor. loc. cit. HARD.

Folia in aceto cocta. Condita ma-
luit dicere Dioscor. loc. citat. *ταρι-
χτυθία ἐν ὄξει*. In vino vetere oleo-
que theocelis sanari ambusta Celsus
prodidit, lib. V, cap. 27, sub finem.
HARD.

Epiphoris. Hoc est, inflammatio-
nibus. Diosc. loc. cit. *Σὺς ὄξει δὲ λεία
(ρίχα) ἢ σὺν ὑπεκώμεν πολλοί, καὶ*

farina tritici. Semen illinitur igni sacro : flos et folia huiusmodi vetustati. Succus, qui flore expressus est, ad aliis mel vocatur, ab aliis syrium, ad emolliendas vulvas, sudoresque faciendos, et suppurationes concoquendas.

LXXV. Narcissi duo genera in usu medici recipiunt. Vnum purpureo flore, et alterum herbaceum. Hunc stomacho inutilem, et ideo vomitorium, alvosque solventem, nervis inimicum, caput gravantem, et a narce narcissum dictum, non a fabuloso puero. Vtrius-

ἀντίφω πυρίνω, ὄρχων φλεγμονῆς παραίτεται. HARD. — *Epiphoris testium nuchis cum.* Grou. et al. ante HARD. *epiphoris testium in melle cam.* Ed. P.

Semen. Diosc. loc. cit. Ἐρωστικίδων δὲ κατάπληγμα, etc. H.

Ab aliis syrium. Ita etiam MSS. Dalecampio legi *siraenus* placuit, hoc est, sapam, ut diximus XIV, 44. HARD.

Ad emolliendas vulvas. Hanc vim assignat unguento liriño Diosc. loc. cit. HARD.

LXXV. *Vau.* Yet. et Chifflet. ungu. Ed. P.

Vnum purpureo flore. Primum est narcissi genus, quod et purpureum lilium vocat, cap. 42. H. — *Narcissum poeticum* esse patet ex Ovidii versibus, *Metam.* lib. III, v. 450 : ... *croceum pro corpore florem Inveniant, foliis nudum cingentibus albis.* Diosc. lib. IV, cap. 461 : *Νάρκισσος, ἄνθος λευκόν, ἰσχυρὸν δὲ προκαΐδης, ἐπ' ἐνίων δὲ πορφυροειδές, κ. τ. λ.* Theophrasto *λεῖπρον* dicitur, *Histor.* lib. VI, cap. 6; nam et *λεῖπρον* Attici narcissus est. Ed. P.

Herbaceum. Tertium narcissi ge-

nus, de quo cap. 42, cui calyx herbaceus. *Πρᾶσιζεν* ait Dioscorid. lib. IV, c. 461, porrum referre. Abscent cum suo helvaceo colore, quibus est omnia corrumpendi verius, quam corrigendi, prurigo. HARD.

Et ideo vomitorium. Q. Seren. Sam. cap. xx, pag. 137: *At vomitum radice narcissi pota movebit.* Sic etiam Apuleius huiusmodi vomitorium vocat, c. 55; Dioscoridem adde lib. IV, c. 461. HARD. — Vomitoria ea species, quae et Dioscorid. lib. II, cap. 301, *βδελγος ἐμμητικός*, est *Narcissus orientalis* aut *Paneratium illyricum* (*Hexand. monog.* gen. 780-81 Pers. *Liliac.* Juss.). Ed. P.

Et a narce. *Ἀπὸ τῆς νάρκης*, hoc est, a torpore. Eandem appellationis rationem afferunt Plinarch. et Clem. Alexand. apud Vossium in *Etymol.* HARD.

Non a fabuloso puero. Narcisso adolescente, a quo flori nomen luditum fabulantur. Vide Ovid. *Metam.* lib. III, 509 sq. et auctorem Geopon. lib. IX, cap. 25, aliosque. H. — Flos ille veteribus Mythis tantopere celebratus, est *Narcissus poeticus*, sive etiam *N. Pseudo-Narcissus*, ut iam monuimus. Ed. P.

que radix mulsei saporis est. Ambustis prodest cum exiguo melle; sic et vulneribus, et luxatis. Panis vero cum melle et avenae farina: sic et infixa corpori extrahit. In polenta tritus oleoque, contusis medetur, et lapide percussis. Purgat vulnera permixtus farinae. Nigras vitilignes emaculat. Ex hoc flore fit narcissinum oleum ad emolliendas duritias, calfacienda quae alserint. Auribus utilissimum: sed et capitis dolores facit.

LXXVI. Violae silvestres, et sativae. Purpureae refrigerant. Contra inflammationes illinuntur stonacho ardenti. Imponuntur et capiti in fronte. Oculorum

Ambustis. Dioscorid. lib. IV, cap. 464. HARD.

Sic et vulneribus, et luxatis. Diosc. loc. cit. praecisior nervos glutinari radice imposita: luxatis malleolis diuturnisque articularum doloribus tritam ex melle et illitam prodesse narrat. Cum oleo et farina ad vulnera Apuleius iubet adhiberi cap. LV, tit. 4. HARD.

Panis. Hoc est, tumoribus abustibusque aegre maturescentibus. Pro avenae farina ervinam admiscet Diosc. lib. IV, cap. 451: τὸν ὀρεῖον δὲ καὶ μέλιτι... τὰ ὀσπεύοντα τῶν ἀποστημάτων βήσσει. HARD.

Sic et infixa corpori. Dioscor. loc. cit. cum acria, liliaceave farina et melle imposita, τὸν αἰρίον ἀλέσσει καὶ μέλιτι ἐπιπλασσομένη. H.

In polenta tritus. Diosc. loc. cit. H.

Purgat. Diosc. loc. cit. H.

Nigras vitilig. Diosc. ἀλφόν. Vitiligo cutis vitium est, ex malo corporis habitu. Huius duo sunt genera, quae diversi humores faciunt: nam ex pituitoso humore fit candida: ex atra bile, nigra. Galenus, tom. II in medico, cap. 48, ἀλφός, λευκός, et

ἀλφός μύλανας vocat. Sic etiam κατὰ τέχνην, lib. I, cap. 3. Quam vitiligo profundius agit, tum eam λούαν vocat: ἀλφός summam tantum corporis cutem immutat. Vide Polluc. lib. IV, cap. 25, et Cels. lib. V, cap. ultim. eni titulus *De vitiliginis speciebus, id est, de alphiō, et mela, et leuce, et earum curatione.* HARD.

Ex hoc flore. Sic Dioscorid. lib. I, cap. 63, τῆσιν γαρρίστειον, cuius concinnandi rhodium edocet: dotea ad eadem vulvae auriumque vitis commendat; sed cavendum capiti monet: Ποσει δὲ πρὸς τὰ ἐν ὤστειον, μάλιστ' αὖτε περὶ αὐτῶν σκληρίας, καὶ μύστις, ἔστι δὲ κεφαλῶν. HARD.

Auribus utilissimum: sed et cap. Gronov. et al. ante Harduin. aur. est utilissimus; sed cap. Ed. P.

LXXVI. *Purpureae refrigerant.* Sic Diosc. lib. IV, cap. 122. H. — Nampe *Viola odorata.* Cf. de Violis Esc. I ad calcem huius lib. Ed. P.

Contra inflammationes. Dioscor. loc. cit. et Galen. de Fac. simpl. med. lib. VI, pag. 479. HARD.

Oculorum. Dioscoridi pariter lib. IV,

privatim epiphoris, et sede procidente, vulvare: et contra suppurationes. Crapulam, et gravedines capitis impositis coronis olfactuque discutiant: anginas ex aqua potae. Id quod purpureum ex iis comitialibus medetur, maxime pueris, in aqua potum. Semen violae scorpionibus adversatur. Contra flos albae suppurata aperit: ipsa discutit. Et alba autem, et lutea, extenuant menstrua; urinam cient. Minor vis est recentibus; ideoque aridis post annum utendum. Lutea dimidio cyatho in aquae tribus, menses trahit. Radices eius cum aceto illitae sedant lienem: item podagram, oculorum autem inflammationes cum myrrha et croco. Folia cum melle purgant capitis huncera:

cap. 122: Καὶ ὀφθαλμῶν φλεγμοναῖς καὶ ταῖς τῆς ἰσθμῆς προσηλώσει. H.

Crapulam. Plutarch. in Symp. III, Probl. 1, pag. 647: Αἱ τῶν ἀνθρώπων ἀπὸ πρὸς τοῦτο θανάσιμους βανθεύουσι, καὶ ἀποτερίζουσι τῆς κεφαλῆς ἀπὸ μύτης ὡς ἀκρόπολιν, τῶν μὲν θερμῶν μάλιστα ἀναχαινόντων τοὺς πόρους καὶ ἀναπνοὴν τῇ οὐκὰ διδόντων ὅσα δὲ ἔσονται ψυχρὰ, τὸ μετρίως ἐκφυλάειν ἀνακρουμένων τὰς ἀναθυμιάσεις, ὥστε οἱ τῶν ἰσθμῶν καὶ πόρων στέφανος στέφει γὰρ ἀμφοτέρω, καὶ στέλλει τῇ ὁσμῇ τὰς κεφαλαίας. *Florum halitus quare huic malo medentur, caputque veluti arces muniant contra ebrietatem: nam et calidi flores molliter aperiendo meatus faciunt ut perspirare vinum possit: ei quae sunt modice frigida moderato contactu vapores cohibent, ut violacea et rasaeca corona: utrumque enim horum adstringit, reprimittque odore suo ea quibus corpus gravatur.* Schola Salernitana de viola: *Crapula discutitur, capitis dolor: atque gravedo.* H.

Gravedines. Τῆς κεφαλῆς βαρύντης intelligit. Gravatum caput dixit Co-

lumell. lib. VI, c. 9, de febre boum. *Pesanteur de tête.* HARD.

Olfactuque. Sic ex MSS. HARD. et Chiff. *olfactu* Gron. et al. Ed. P.

Id quod purpureum. Dioscorid. loc. cit. Φασὶ δὲ τὸ πορφυρεὺν τοῦ ἁλίου, etc. Schola Salerno. *Purpureum violam dicunt curare earlesos.* H.

Flos albae suppurata. Flos τοῦ λευκοῦ, cuiuscunque coloris sit praeter purpureum. DALLÉ.

Alba. Diosc. lib. III, cap. 138, et Galen. de Fac. simpl. med. VII, p. 202. HARD.

Ideoque aridis. Dioscorides et Galenus II. cc. Sicetiam MSS. Reg. Colbert. etc. non attritis. HARD.

Radices. Dioscorid. loc. cit. Marc. Erupt. cap. 1211: *Sedant lienis dolorem, radices violae luteae, si ex aceto splavi vice emplastri apponantur.* Plin. Val. lib. II, cap. 18: *Radices violae lotae (lege luteae), ex aceto illinuntur.* HARD.

Item podagram. Dioscorides, loc. cit. HARD.

Folia. Folia, quibus flos constat,

cum cerato rimas sedis, et quae in humidis sunt. Ex aceto vero collectiones sanant.

LXXVII. Bacchar in medicinae usu aliqui ex nostris perpressam vocant. Auxiliatur contra serpentes, capitis dolores fervoresque: item epiphoras. Imponitur mammis tumentibus a partu, et aegilopis incipientibus, et ignibus sacris. Odor somnum gignit. Radicem decoctam bibere spasticis, eversis, convulsis, suspiriosis, salutare est. In tussi vetere radices eius tres quatuorve decoquuntur ad tertias partes. Haec potio mulieres ex abortu purgat. Laterum punctiones tollit, et vesicae calculos. Tunditur et in diaspasmata. Vestibus odoris gratia inseritur. Combretum, quod simile ei diximus, tritum cum axungia, vulnera mire sanat.

LXXVIII. Asarum iocinerum vitiis salutare esse

intellige, non quae ambiunt. Sic et oris hucera his sanari auctores ad Diosc. loc. cit. HARD.

Cum cerato. Diosc. loc. citat. *Ανταλφθέντα δὲ κηρωτῇ, βυγδαὶς τὰς ἐν δακτύλῳ βερεταιέται*. Ceratum sive cerotum κηρωτόν, medicamentum est cera temperatum, *du cérot*. HARD.

LXXVII. *Perpressam*. Sic Reg. 2, Thuan. et Chifflet. Sic ipse Plinius lib. XXVI, cap. 55. Sic Dioscorid. in Noth. p. 411, etsi ibi bacchar, errore haud levi non sercatur ab *ασαρο*, *Λακρον*, οἱ δὲ γὰρ δὸς ἀγρία... *Ρωμαιοὶ περπρεσάμ*, οἱ δὲ *βάρχχο*. In aliis codicibus *perpensans* legitur. H.

Auxiliatur. Vires plane easdem bacchari Dioscorides attribuit lib. III, c. 24, et Crataevae item, cuius fragmentum citat Anguillara, P. II, pag. 26. HARD. — *Baccharis* Dioscor. est *Gnaphalium sanguineum*. Cf. sup. cap. 16. Ed. P.

Aegilopis incipientibus. Sic libri scripti et editi. Mallet Brot. *aegilopis* ut passim alibi Plinius. *Aegilopia*, *fistule lacrymale*. Ed. P.

Eversis. *Πρώμας*, ex alto praecipitatis. DALEC.

In tussi vetere radices. Ita Reg. 4, Colb. 2, 3, et ipse adeo Diosc. loc. cit. At Reg. 2, Thuan. et Chifflet. *rami*, non *radices* legit. HARD.

Tunditur. Dioscorid. loc. cit. *Καὶ εἰς διαπύσματα χρησιμεύει, ἱκανὴν ἔχουσα τὴν εὐωδίαν*. H. — *Tunditur et in diaspasmata*. Sic ex MSS. HARD. praecunte Salmas. *Couditur cum diaspasmate*. Gron. et al. Ed. P.

Combretum, quod simile ei diximus. Cap. 16. HARD. — *Iuncus maximus*; et mox *asarum europaeum*, de quo iam pluribus locis dictum. Ed. P.

traditur, uncia sumptum in hemina mpsi mixti. Alvum purgat ellebori modo. Hydropicis prodest, et praecordiis, vulvisque, ac morbo regio. In mustum si addatur, facit vinum urinis ciendis. Effoditur quum solia emittit. Siccatur in umbra. Situm celerrime sentit.

LXXIX. (xx.) Et quoniam quidam, ut diximus, nardum rusticum nominavere radicem baccharis, contexamus et gallici nardi remedia in hunc locum dilata in peregrinis arboribus. Ergo adversus serpentes duabus drachmis in vino succurrit. Inflammationibus coli, vel ex aqua, vel ex vino. Item iocineris et renum; suffusisque felle. Et hydropicis per se, vel cum absinthio. Sistit purgationum mulierum impetus.

LXXX. Eius vero quod phu eodem loco appellavimus, radix datur potui trita, vel decocta ad stran-

LXXVIII. *Alvum purgat.* Dioscorides, lib. I, cap. 9, ait radices bibittas drachmis sex ex aqua mulsa, ellebori modo purgare. HAAR.

Hydropicis prodest, etc. Diosc. loc. cit. HAAR.

LXXIX. *Quidam, ut diximus.* Cap. 16. HAAR.

In peregrinis arboribus. L. XII, c. 26. H. — *Valeriana Celtica* (Triand. monog. gen. 77. Pers. *Dipsac.*, Juss.) Ed. P.

Ergo adversus serpentes. Totidem verbis Diosc. lib. I, cap. 7. HAAR.

Item. Subintellige ex antecedentibus, inflammationibus. Dioscorid. I. cit. *Ὁπεία δὲ καὶ τὰς περὶ τὸ ἥπαρ φλεγμονὰς, καὶ ἐκτερινούς, καὶ πνευματώεις στομάχου, μετ' ἀντὶθήματος ἀψιθίου πινόμεν.* HAAR.

Suffusisque felle. Ictericis videlicet. HAAR.

LXXX. *Eius vero quod phu eodem loco.* Lib. XII, cap. 26. Nardum Creticum sic Veteres appellavere. HAAR.

— *Valeriana* Dioscor. Sibthorp. (Flor. Graec. tab. XXXVI); foliis omnibus pinontis, radicalium foliis ovatis dentato-repandis, radice tuberosa quam ad Limyrum fluvium Lyciae Hawkins, Sibthorpii comes, invenit, est sine dubio p̄u Dioscorid. lib. I, cap. 10; namque nasci in Ponto, Smyrnio *Olesiatro* similis haberi folia flores ex albo purpurecentes; radicem digiti minoris crassitudine; quae omnia cum elegantissima Buseri ap. Sibthorpii iconē consentiunt. Sprengel. Hist. Rei Herb. lib. I, pag. 157. Iam nos monuit vir doctus Nardi Creticae descriptionem a Plinio desumptam esse ex Diosc. de Phu. Conf. I. XII, cap. 26. Ed. P.

Vel decocta ad strangulationes (sic prius legebatur). Lege, *strangulatus* Paullo post: *Vulvarum quoque strangulatus.* Sic lib. XXII, cap. 13: *Semen potum cum sapa vulvae strangulantes aperit.* Varum videtur, *vulvae strangulatus.* Lib. XXVI, cap. 15: *Plantago*

gulatus, vel pectoris dolores, vel laterum. Menses quoque ciet. Bibitur cum vino.

LXXXI. Crocum melle non solvitur, nulloque dulci: facillime autem vino, aut aqua. Vtilissimum in medicina. Asservatur cornea pyxide. Discutit inflammationes omnes quidem, sed oculorum maxime ex ovo illitum. Vulvarum quoque strangulatus, stomachi exulcerationes, pectoris, et renum, iocinerum, pulmonum, vesicarumque: peculiariter inflammationi earum vehementer utile. Item tussi et pleuriticis. Tollit et pruritus. Urinas ciet. Qui crocum prius biberint, crapulam non sentient, ebrietati resistent, Coronae quoque ex eo mulcent ebrietatem. Somnum facit. Caput leniter movet. Venerem stimulat. Flos eius igni sacro illinitur cum creta Cimolia. Ipsum plurimis medicaminibus miscetur.

apponitur in lana in dolore vulvae; in strangulatis bibitur. Gaon.

Vel laterum. Dioscor. lib. I, cap. 40, πρὸς πλευρῆς πόνον. HARR.

Menses. Diosc. loc. cit. HARR.

LXXXI. Cornes pyxide. Nostrimeratores plumbea magis utantur. DAT.

Discutit inflammationes. Immo potius coquit. Habet enim vim maxime nenturam et substringentem. DAT. — Discutit. Mitigat erysipelata, inquit Dioscor. lib. I, cap. 25, quae sunt cum inflammatione confuncta: aurium quoque inflammationibus prodest. H.

Sed oculorum maxime. Diosc. lib. I, cap. 25: Πρὸς τὴν ὀφθαλμῶν ἐπιχρίματος στίλλει σὺν γάλακτι γυναικίῳ. Oculorum fluxiones illitus ex lacte muliebri cohibet. H.

Urinas. Dioscorid. loc. cit. et Galen. de Fac. simpl. med. VIII, p. 238. HARR.

Qui crocum prius biberint. Plutarch. Sympos. Qu. III, cap. 1, pag. 647.

Dioscor. loc. cit. libi ideo crocum ex passo iubet. Ἀραιωτικὸς ἐστὶ περὶ γλυκίος πινόμενος. H.

Crapulam non sentient, ebrietati co resistit (sic prius). Illud eo non esse in veteri codice notat Pintianus; ei duo verba delei, ut expositionem proximae praecedentium. Vossian. Qui crocum prius biberint, crapulam non sentient, ebrietati resistent. Nec delendum praeterea quidquam censemus: sed eo ei quatuor alii eiant. Lib. XXXVI, cap. 26: Est et viridis lapis vehementer igni resistens. Gaon.

Somnum. Cels. lib. III, cap. 49, ubi de phreneticis: Omnis vero sic affectis, inquit, somnus et difficilis, et praecipue necessarius est: sub hoc enim plerique anescunt. Prodest ad id, atque etiam ad mentem ipsam componendam crocinum unguentum cum trino in caput datum. HARR.

Movet. Graval, replei, afficit, tenet. Idem Galenus multis locis. DAT.

LXXXII. Collyrio uni etiam nomen dedit. Faex quoque expressi unguento crocino, quod crocomagma appellant, habet suas utilitates contra suffusiones oculorum; urinas. Magis excoalfacit, quam crocum ipsum. Optimum, quod gustatu salivam dentesque inficit.

LXXXIII. Iris rufa melior quam candida. Infantibus eam circumligari salutare est, dentientibus praecipue, et tussientibus, tinearumve vitio laborantibus instillari. Caeteri effectus eius non multum a melle differunt. Hulcera purgat capitis, praecipue suppurationes veteres. Alvum solvit duabus drachmis cum melle. Tussim, tormina, inflationes, pota: lienes ex aceto. Contra serpentium et araneorum morsus, ex

LXXXII. *Collyrio uni etiam nomen dedit.* Quod δὲ κρόνον dicitur, descriptum a Celso lib. VI, cap. 6, tit. δὲ κρόνον collyrium: «Proprie etiam ad caligationem oculorum quae ex lippitudine oritur, componitur quod δὲ κρόνον vocant. Habet pipetis r. x. i; Croci cilleis, papaveris lacrymae, cerussae, singulorum r. x. iij; psorici, gummi, singulorum r. x. iij, hoc est, pondo denarium quatuordecim. In collyrii oculorum plurimis admiscetur a Mare. Emp. cap. viii. HARD.

Ex eo quoque expresso unguento crocino (sic prima legebatur). Lego, faex quoque expressi unguento crocino, etc. ex vet. cod. confirmante etiam eam lectionem Dioscor. libro primo. PINT. — Faex quoque expressi. Ita MSS. tum nostri, tum Pintiani. HARD.

Crocomagma. Dioscor. lib. I, cap. 226: Τὸ δὲ κροκομαγμα γίνεταί ἐκ τοῦ κροκίνου μένον, τῶν ἀρωμάτων ἀντιθέστων καὶ ἀντιθέστων. Crocomagma fit ex unguento crocino, expressis aromatis, et in pastillos digestis. Crocomagma igitur faex est et recrementum olei unguentive crocinal.

Celsus lib. V, cap. 38: Crocomagma, quod quāsi recrementum eius est. H.

Habet suas utilitates contra suffusiones. Dioscorides, loc. citat. Δύναμις δὲ ἔχει σπινθηρὴν τῶν ἐν ὀφθαλμοῖς τῆς κόπης. Vim habet eum detergendi, quas papillis oculorum caliginem obscurant. HARD.

Urinas. Subintellige, habet utilitates et contra urinas, quas admodum ciet; Δύναμις ἔχει οὐρητικὴν, inquit Dioscor. loc. cit. HARD. — Urinas. Magis excoalfac. Gronov. et al. ante Hard. urinas magis excoalfac. Mox pro gustatu, gustatum. Eo. P.

Magis excoalfacit. Et vim ei διππυρτικὴν Dioscorid. assignat loc. cit. H.

Optimum. Dioscorides, loc. c. H.

LXXXIII. Tinearumve vitio laborantibus, etc. Tineas PINT. latine reddit Graecorum Πυρρῆς, lumbricon, quod et multis locis in Dioscoridis versione Ruellius imitatur, ut capite de thymo. DAT.

Tussim. Diosc. lib. I, cap. I, κρόκος βήχας, καὶ σπέρματος. HARD.

Lienes. Dioscorides loc. cit. MAT.

posca valet. Contra scorpiones, duarum drachmarum pondere in pane vel aqua sumitur. Contra canum morsus, ex oleo imponitur; et contra perfrictiones. Sic et nervorum doloribus. Lumbis vero et coxendicibus cum resina illinitur. Vis ei concalfactoria. Naribus subducta, sternumenta movet, caputque purgat. Dolori capitis cum cotoneis malis aut strutheis illinitur. Crapulas quoque et orthopneas discutit. Vomitiones ciet, duobus obolis sumpta. Ossa fracta extrahit; imposita cum melle. Ad paronychias farina eius utuntur: cum vino, ad clavos, vel verrucas, triduoque non solvitur. Halitus oris commanducata abolet, alarumque vitia. Succo duritias omnes emollit. Somnum conciliat, sed genituram consumit. Sedis rimas, et condyloinata; omniaque in corpore excre-

αἶσους δὲ πινόμεναι θηριοθήκτοις ἀρή-
γουν, καὶ σπληνικοῖς. HARD.

Lumbis vero et coxendicibus. Diosc.
loc. cit. HARD.

Vis ei concalfactoria. Δύναμιν ἔχει
θερμαντικὴν, Dioscorides loc. cit. H.

Dolori. Ex aceto ad id et rosaceo
applicari Dioscorides praecipit, σὺν
ᾧ ξυ καὶ ῥοδόλῳ. HARO.

Ossa fracta extrahit. Dioscor. loc.
cit. HARO.

Somnum conciliat. Dioscorides loc.
cit. H.

Genituram consumit. Prodest iis,
quibus genitura effluit. Diosc. τῶν
γονῆν, τὸ σπέρμα. Graeci praeterea
et θωρόν vocant, quasi vim et impe-
tum quendam; nam etiam θούρος,
βίαιος; id quod significavit Arnobius
lib. V, quem scribit: *Sancta et fer-
ventia Numina vini vomuisse Lucili*.
Hesychius ἐταυτομάτηα nominat, prae-
sertim quum cogitatione aut memoria
veneris erumpit sponte, qualem his

versibus Nonnus ostendit: Οὐ τότεν
ἐμῶν ἐπὶ μέντο Κυπρωταῖν, Ἦν
ποθέον ἀνέχετα, γονὴν ἐσπαιπεν ἀρού-
ρη, θερμὸν ἀκοντίζων αὐτόστυτον
ἀπρὸς ἰσώτων. Festus notat sic efflu-
sam in terram genituram Afris dici
būbit, quod vocabulum foeditatem
significat et confusionem, SCAL. —
Genit. consumit. Consumendoque, ne
effluit, facit, unde Diosc. loc. cit.
auxiliari ait itidem potam iis, quibus
genitura effluit, τοῖς γόνος πλούτου τοῖς.
HARD.

Et condyloinata. Scrib. Larg. com-
pend. cexv ad condyloinata: *Multis
et iris contusa, et ex vino mixta, cocta
et posita velut farina hordeacea pro-*
fuit. Καρδύλλωμα, excrecentia earum
est circa anum, et tubercula quaedam
in locis muliebribus sanguinem fun-
dentia; sic dieta a similitudine extre-
morum in quatuor digitis pugno clauso
nodorum, HARD.

scientia sanat. Sunt qui silvestrem, xyrin vocent. Strumas haec, vel panos, vel inguina discutit. Praecipitur, ut sinistra manu ad hos usus eruatur, colligentesque dicant, cuius hominis utique causa eximant. Scelus herbariorum aperietur in hac mentione. Partem eius servant, et quarundam aliarum herbarum, sicut plantaginis: et si parum mercedis tulisse se arbitrantur, rursusque opus quaerunt, partem eam quam servavere, eodem loco infodiunt: credo, ut vitia, quae sanaverint; faciant rebellare. Saliunca radix in vino decocta sistit vomitiones, corroborat stomachum.

LXXIV. Polio Musaeus et Hesiodus perungi iubent

Xyrin. *Ξυρίς* Diosc. IV, 22, est *Iris foetidissima*. Eo. P.

Strumas. Collectiones omnes οἰδήματα, ea apposita discuti auctor est Dioscor. loc. cit. H.

Vt sinistra manu ad hos usus eruatur. Gronov. et al. *sinist. manu lecta ad hos.* Magorum haec praecepta, indigna sane quae Nostro, tali quidem viro, saepius memorentur. Eo. P.

Scelus. Herbarii sunt qui medicas herbas legunt venduntque. Firmicus lib. VIII, cap. 43: *Herbarios faciet, qui scilicet herbas solerti arte collectas ad medelam laborantium servant.* Graeci *φάρμακον* et *βοτανολόγους* vocant. Alias herbarius etiam veneficus sonat. Vide Du-Cangium in Glossar. H.

Aperietur. Gron. et al. ante Hard. *aperitur.* Eo. P.

Quarundam aliarum herbarum. Ut ranunculi. Dal.

Rursusque opus quaerunt. Ab aegrorum advocato. Dal.

Credo. Eruentes, inquit, colligentesque eam herbam, si dicant, cuius hominis causa eximant, profdesse ae-

gro tum creduntur: quid igitur existimandum est aliud velle eos, dum infodiunt rursus eodem loco, ubi parum mercedis tulisse se credunt, quam rebellare iterum ac recrudescere eos morbos, quos ante sanaverint? Horum verborum quis esset sensus, aut quo illa pertinerent, negabat Salmasius se percipere, in Praeexerc. ad Plinium p. 44. Plinius de hystachio herba lib. XXV, cap. 109: *Credunt earum sata, rebellare, quas curaverint vitia; quo scelere et plantagine utuntur.* H. — Credo, etc. Immo si planta, quaecumque sit, rursus infodiat, qua morbum quemlibet ante curaveris, aegrotanti quid inde mali aut esse, aut nasci unquam potuisse, non insipiens homo credas? Meræ haec omnia nugae, quas qui confutare volet, diem et operam perdidit. Eo. P.

Saliunca radix. De salionca conf. ad cap. 20 huius libri. En. P.

LXXXIV. Polio. Nobis *Taurium Polium*, de quo vid. c. 21. Eo. P.

dignationis gloriaeque avidos: polium tractari, coli: polium contra serpentes substerni, uri, vel potari: in vino decoquunt recens, vel aridum, illinique. Splenicis propinant ex aceto: morbo regio in vino: et hydropicis incipientibus in vino decoctum. Vulneribus quoque sic illinunt. Secundas mulierum, partusque emortuos pellit: item dolores corporis. Vesicas inanit; et epiphoris illinitur. Nec magis alia herba convenit medicamento, quod alexipharmacum vocant. Stomacho tamen inutile esse, caputque eo impleri, et abortum fieri poto, aliqui negant. Ad religionem addunt, ubi inventum sit, protinus adalligandum contra oculorum suffusiones, cavendumque ne terram

Dignationis gloriaeque avidos, etc. Gron. et al. ante Hard. *dignationis gratia gloriaeque avidos polium tractare, colere.* Ed. P.

Polium. Hoc ipsum de tripolio narrat Dioscorides: unde Salmas. in Solin. pag. 1067, assidit vult habitam a Plinio magno errore herbam eandem, *πόλιον* ac *τριπόλιον*. Salmasio praecipit Nicol. Leoniceus. Sed aberravere li a vero longissime, dum unius Dioscoridis vestigiis insistant: quem liquet eorum abductum errore, quos Plinius admonet XXVI, 22; cum polio tripolium confudisse. Nam de polio haec accipienda esse, praeter Plinium docet, Dioscoride Anazarbæo vetustior Nicander in Theriac. p. 4, ubi ea recenset, quæ vel instrata serpentes abigant: *ἢ σὺ γ' ὑποστρεφόμενος λόγος πολυέστερα κέφαλα, ἢ πόλιον βαρύνον.* Vbi Gorraeus interpres: *Viticis aut longæ sætis molire cubile Conditibus, polivæ, oleis insternere ramis.* Scholiastes ad eum locum p. 8: *Τὸ πόλιον εἶδος βεράνης βαρύνουσα, etc.* HARD.

Substerni. In editis hactenus, *substernitur, vel portatur.* In Reg. 1, *substernitur portari.* In Reg. 2, *substerni, uri, potari,* lectione sane haud poenitenda. Nam Dioscorid. lib. III, cap. 124, polii decoctum epotum aii venenatorum moribus succurrere; ac mox, *substrato* eo suffitoque abigi bestias venenatas. H. — Brot. ex Reg. 2, et edit. principe, *substerni, uri, potari.* Et mox *alii decoquunt pro decoquant.* Ed. P.

Splenicis. Dioscorid. lib. III, cap. 124. H. — Gronov. ut semper alias, *spleneticis.* Ed. P.

Morbo. Diosc. loc. cit. HARD.

Et hydropicis incipientibus. Diosc. loc. cit. HARD.

Vulneribus. Diosc. loc. cit. H.

Pellit. Gronov. et al. ante Hard. *repellit* Ed. P.

Alexipharmacum *Ἀλεξίφαρμακον*, remedium adversus venena, amuletum contra veneficia. H.

Stomacho tamen inutile esse. Non solum quod utilitatis nihil affert, sed etiam quod noxium est; ut inimicus,

atingat. Hi et folia eius thymo similia tradunt, nisi quod molliora sunt, et lanatiore canitie. Cum ruta silvestri, et si teratur ex aqua caelesti, aspidas mitigare dicitur: et non secus atque cytinus adstringit et cohibet vulnera prohibetque serpere.

LXXXV. *Holochrysos* medetur stranguriae in vino pota, et oculorum epiphoris illita. Cum faece vero vini cremata et polenta, lichenas emendat. *Chrysocomes* radix calfacit, et stringit. Datur potui ad iocinerum vitia: item pulmonum: vulvae dolores in aqua mulsa decocta. Ciet menstrua: et si cruda detur, hydropicorum aquam.

LXXXVI. *Melissophyllo* sive *melittaena* si perungantur alvearia, non fugient apes. Nullo enim magis gaudent flore. Copia istius examina facillime continentur. Idem praesentissimum est contra ictus earum

non solum qui amicus et benevolus non est, sed qui etiam malevolus. Horat. *Namque pila Ippis inimicis et lufere crudis.* DAL. — *Stomacho.* Prodesse certe stomachicis polion cum melle tritum, auctor est Marcellus, cap. xx. Contra Dioscorid. loc. cit. et male stomachum habere, et flere capitis dolorem scribit. HARD.

LXXXV. *Holochrysos.* Conf. huius libri cap. 24. ED. P.

Chrysocomes. Dioscor. quoque lib. IV, cap. 55: *Δύσχαρις δι' ἔχει θορυγνικήν, καὶ στυπτικήν ἢ βίτξ.* H. —

Chrysocomis Linosyris. Cf. sup. c. 26. ED. P.

Datur. Diosc. loc. cit. tum istud, tum caetera chrysocomes remedia totidem verbis offert. H.

LXXXVI. *Melissophylla.* Sic R. 4, 2. Th. Ch. non ut editi, sive *melittide.* Sic Dioscor. lib. III, cap. 148: *Μελισσόφυλλον, ὃ ἐστὶν μελιτταίων καλεῖ-*

σιν. Et Nicand. in *Theor.* pag. 89: *Τὴν ἔτοι μελισσόφυλλον ἐπικαλεσάμενος βοοῦρος.* Oī δὲ μελιτταίων τῇ γὰρ περὶ φύλλῳ μελισσῶν Ὀδυσῆϊ οὐκ ὄνουνται μελισσῶν παλινδῶν ἱστανται. *Agredes melissophyllum eam dixere bubulci, sive melittianam, quod captae mellis odore stridere apes circum solcant, et sidere ramis.* Hesych. *Μελιτταίνα, πόσις τις, ἐν ἧν ἐστὶν μελιτταίων, ἕλλοι μελισσόφυλλον.* H. — *Melissa officinalis, de qua iam dictum.* ED. P.

Copia. Respicit illud Virgilii, *Geor.* lib. IV, vers. 63: *... huc tu insanas asperge vapores, Trita melissophylla, et certatim ignobile gramen: Ipsae consident medicatis solibus: ipsae ultima more suo iace in cistibus conderunt.* H.

Idem praesentissimum, etc. Diosc. lib. III, cap. 118. HARD.

Contra ictus earum vesparumque et araneorum (Sic prius legebatur). Voss. auctiori: earum vesparumque et simi-

vesparumque, et similium, sicut araneorum: item scorpionum. Item contra vulvarum strangulationes, addito nitro: contra tormina e vino. Folia eius strumis illinuntur, et sedis vitiis, cum sale. Decoctae succus feminas purgat, et inflammationes discutit, et hulcera sanat. Articularios morbos sedat canisque morsus. Prodest dysentericis veteribus, et coeliacis, et orthopnoicis, lienibus, hulceribus thoracis. Caligines oculorum succo cum melle inungi eximium habetur.

LXXXVII. Melilotos quoque oculis medetur cum

tion, sicut aran. Lib. XXIII, 7: *vesparumque et similitum venenis.* Notavit et Plinianus. GROS.

Vulvarum strangulationes. Fungorum, μυκήτων. Dioscor. Plinius legit, μυτρών. DAL. — *Item contra.* Ita MSS. omnes edilique libri. Tamen Saracenus in nobis ad Diosc. Plinianam orationem emendatione egere putat, ac *fungorum* potius quam *vulvarum* legi oportere. Dioscorides enim, III, 418, ubi de meliasophyllo: Βερθεῖ, inquit, καὶ τοῖς ὑπὸ μυκήτων πνιγμένοις σὺν νίτρον τὰ φύλλα πινομένα, καὶ στρογγυμέναις. *Folia quoque addito nitro bibita iis auxiliantur, qui a fungis strangulantur, nec non et torminosi.* Strangulati autem eis, qui fungos edunt, vel ex ipso Dioscoride notum est in Alexiph. cap. 23. Corrigendum igitur ex Dioscoride Plinium proponat. Cur, quaeso, magis quam ex Plinio Dioscoridem, cuius vitiosa foede exemplaria norunt eruditi? An non fieri perfacile potuit, ut pro ὑπὸ μυτρών, ab erudito aliquo ὑπὸ μυκήτων scriberetur? Aut si strangulationi quae a fungis oritur, mederi haec herba potest, cur non et eadem strangu-

tionis ei opituletur, quae a conversione vulvae proficiascitur? II.

Folia Diosc. loc. cit. Καταπλασόμενα δὲ (φύλλα) σὺν ἀλαί, διαπορεῖ χουράδας, etc. HARD.

Decoctae. καὶ τὸ ἀπὸ φηραδὶ αὐτῶν... πρὸς ἐμμήνων ἀγωγὴν εὐθετεῖ. Diosc. l. c. H. — *Decoctae succus.* Sic e Chiffi. HARD. Gronov. et al. *cum sale decocto succus*, etc. Et mox *inflationes*, non *inflammationes*. Ed. P.

Articularios. Hoc folia praestare cum sale imposita dicit Dioscorid. loc. citat. et contra canis rabidi morsus eadem cum vino pota prodessae. HARD.

Prodest dysentericis. Dioscor. loc. cit. HARD.

LXXXVII. *Oculis medetur cum l. o. aut l. semine.* Scribo, oculis medetur cum luteo ovi aut lini semine; tum ex antiquo exemplari, tum ex Dioscoride libro tertio ad verbum. PERT. — Reg. 1, *cum luteo*; Reg. 2; *cum luteo ovi ante lini semine.* Quae certissima sinceræ scripturae vestigia. Adde Diosc. III, 48, de meliloto: Δύναμιν ἔχει μαλακτικὴν πάσης φλεγμονῆς, μέλαινα δὲ περὶ ὀφθαλμούς.... ἐνίοτε δὲ μετ'

luteo ovi, aut lini semine. Maxillarum quoque dolores lenit; et capitis cum rosaceo: item aurium e passo, quaeque in manibus intumescunt, vel erumpunt. Stomachi dolores in vino decocta, vel cruda tritaque. Idem effectus et ad vulvas. Testes vero, et sedem proci-
duam, quaeque ibi sint vitia, recens ex aqua decocta, vel ex passo. Adiecto rosaceo illinitur ad carcinomata. Defervescit in vino dulci. Peculiariter et contra meliceridas efficax.

LXXXVIII. (XXI.) Trifolium scio credi praevalere contra serpentium ictus et scorpionum, ex vino aut posca, seminis granis viginti potis: vel foliis, et tota herba decocta; serpentesque numquam in trifolio aspici. Praeterea celebratis auctoribus, contra omnia venena pro antidoto sufficere xxv grana eius, quod minyanthes ex eo appellavimus, tradi. Multa alia

ὡς τοῦ λελύθου, ἢ λιννοσπίρρου, Melilotum ad caligines, obscuritates et suffusiones oculorum commendat pariter Theod. Prisc. I, 49, de oculorum causis, H. — Melilotus officinalis sive eretica. Ed. P.

Et capitis. Dioscor. III, 48: Καὶ κεφαλαλγίαν πράνους ἐμβραχόμενος μετ' ὄζου καὶ ποτίου. HARD.

Item. Diosc. loc. cit. HARD.

Intumescunt vel erumpunt. Brot. ex Reg. 1, intumescant vel erumpant. Reg. 2, rumpant, forte melius; haec enim sunt quae vulgo dicuntur, crevanes, engelures. Ed. P.

Stomachi dolores. Dioscor. loco cit. HARD.

Idem effectus et ad vulvas. Diosc. loco cit. HARD.

Testes vero et sedem proci-
duam. Diosc. loc. cit. HARD.

Vino dulci. Passus ad morbos supra recitatos. DAL.

Peculiariter. Diosc. loc. cit. Θισσάνητος καὶ μελικερίδας, etc. H. — Meliceridas. Requentes per se cum aqua Diosc. DAL.

LXXXVIII. Trifolium. Vide auctorem libri de Simplic. medic. tom. XIII Opp. Gal. p. 4002; Dioscoridem quoque III, 423. Et quae de trifolio acuto refert Scrib. Larg. comp. c. xxi. H. — De trifolii generibus iam dictum c. 30 huius libri. Ed. P.

Minyanthes. Mepianthes (sic Vet. apud Dalec.) quidam ideo dictum volunt, quod integro mense floret: quidam quod ad lunae radios florem mittat: alii, quod floris foliola veluti lunata et falcata sint. Vide supra cap. 9 huius libri. DAL. — Minyanthes. Μινυανθίς Galeno de Fac. simpl. med. VIII, pag. 236, quae quae sit eiusce vocis originationis nescire se faletur. Forte a minuendo dolore: ἄρθος enim florem, μινύω minuire graece sonat.

præterea in remedijs eius, adscribi. Sed me contra sententias eorum gravissimi viri auctoritas movet, Sophocles enim poeta venenatum id dicit. Simus quoque e medicis, decocti, aut contriti succum infusum corpori, easdem ufedines facere, quas si percussis a serpente imponatur. Ergo non aliter utendum eo, quam contra venena, censuerim. Fortassis enim et his venenis inter se contraria sit natura, sicut multis alijs. Item animadverto, semen eius, cuius minima sint folia, utile esse ad custodiendam mulierum cutis gratiam, in facie illitum.

LXXXIX. Thymum colligi oportet in flore, et in umbra siccare. Duo autem sunt genera eius: candidum, radicè lignosa, in collibus nascens, quod et præferitur: alterum nigrius, florisque nigri. Vtrique oculorum claritati multum conferre existimantur, et in cibo, et in medicamentis. Item diutinae tussi:

HARD. — Nobis *Psoralea bituminosa*.
ED. P.

Simus quoque med. d. Tradunt quidam (ait Dioscorides) totius fruticis decoctum dolores finire illorum, quos serpentes percussent. At si eodem decocto cultuspiam alius foveantur ulcera, perinde affici, ac si serpens mom ederet. Miraculi novitatem non satis Plinius explicat. Vide Galenum de Theriaca. Idem. fere narrat Aelianus de phalangiorum morsu, lib. XVII, cap. 11 de animalibus. DAL. — *Simus*. Simo Galenus adstipulatur lib. de Theriaca ad Pis. c. 4, p. 935. HARD.

E medicis. Gron. et alii ante Hard. medicus. ED. P.

Eisdem ufedines. Eisdem pruritus. HARD.

LXXXIX. Alterum, etc. Plinius suo

iudicio, et non veterum scriptorum, hæc statuit. Dioscoridi et Theophrasto unicum est thymi genus, folijs albis, quod in capillo florem habet. Nigrum vero zygis est. Inconsiderate Plin. eius thymi florem nigrum esse putat, quod nigrum a Græcis vocari, præcipue a Theophrasto, legerat. Flos quidem in eo genere thymi subpurpureus est. DAL. — *Florisque*. Hoc est, purpurascens, *πορφύρεος*, ut ait Dioscor. III, 44, atque adeo in nigredinem vergentis, ut violæ. HARD.

Vtrique oculorum. De thymo tantum albo id Dioscorides. DAL. — *Vtrique*. Diosc. ioc. cit. *Ἀπὸ λευκοῦ τὰ ὀφθαλμοῦ ἀνὰ τὴν γῆν ὀφθαλμ.* Hæbetiori oculorum acie præditis in cibo confert. Sic etiam Plin. Vâl. IV, 35, de utroque thymo. HARD.

in ecligmate faciles exscreationes facere cum aceto et salē. Sanguinē concrecere non pati e melle: longas faucium distillationes extra illita cum sinapi, extenuare: item stomachi et ventris vitia. Modice his tamen utendum est; quoniam excalfaciunt, quamvis sistunt alvum: quae si exulcerata sit, denarii pondus in sextarium aceti et mellis addi oportet. Item si lateris dolor sit, aut inter scapulas, aut in thorace. Praecordiis medentur ex aceto cum melle: quae potio datur et in alienatione mentis ac melancholicis. Datur et comitialibus, quos correptos olfactus excitat thymi. Aiunt et dormire eos oportere in molli thymo. Prodest et orthopnoicis, et anhelatoribus, mulierumque mensibus retardatis: vel si emortui sint in utero partus, decoctum in aqua ad tertias: et viris vero contra inflationes cum melle et aceto; et si venter turgat, testesve, aut si ve-

In ecligmate. Groñ. et al. tussi ecligmate faciles. Ed. P.

Cum aceto et sale. Dioscoridi eum salē et aceto potum pituitū per alvum detrahit; cum melle in ecligmate faciles exscreationes facit. Dalec. — Cum aceto. Cum melle; Diosc. loc. cit. Cum vino Marc. Emp. cap. xvii. Haro.

Sanguinem coner. non pati. etc. Dioscor. loc. cit. *Καταπλεσθῆναι περ' ὀξέως ἀφαιρῶς ὑπερβύου; διαλύει.* H.

Item stomachi et ventris vitia. Quibuscumque cum sale et aceto potum, vinum habet pituitum per alvum detrahendi, inquit Diosc. loc. cit. H.

Lateris dolor sit. (sic prius legabatur). E statu melancholico. Diosc. Dal.

Datur et comitialibus, etc. Scrib. Larg. Comp. med. cap. 11, n. 15: *Ad recentem comitientem morbum cito pro-*

ficat ad veterem tardius: thymi albi. X. P. III, ex aceti cyathis tribus, et mellis, basi pondus uncia: ut dilutius ieiunus bibat per dies XLV. H.

Prodest et orthopnoicis, et anhelationis (sic olim). Scribe *anhelatoribus*, pūta *νιτροπνευσίας* Lib. XXII, c. 34: *Anhelatoribus et in tussi vetusta cum pōtro ex aceto datur.* Lib. XXIII, cap. 7: *Vesicae semper utilis et anhelatoribus ac suspiriosis.* Hoc quoque Pintianus. Gaen. — *Prodest* Diosc. III, 44, et Galen. de Eac. simpl. med. VI, p. 178. H.

Vel si emortui s. in ut. partus. Diosc. et Galen. II, cc. Plin. Vatez. IV, 35: *Emortuos partus extrahit.* Haro.

Contra inflationes cum melle et aceto. De epithymo hoc Dioscorides, Dalec.

Aut si vesicae dolor exigit. Vrinam

sicae dolor exigat. E vino tumores et impetus tollit, impositum. Item cum aceto callum et verrucas. Coxendicibus imponitur cum vino: articulariis morbis, et luxatis, tritum ac lanae inspersum ex oleo. Dant et potionem articularibus morbis trium obolorum pondere in tribus aceti et mellis. Et in fastidio tritum cum sale.

XC. Hemerocalles pallidum et viridi et molle folium

ciere thymum produunt Dioscor. et Gal II. co. H.

Impetus tollit impositum. Honorum fluentium et brevi phlegmonem excitatorum irruptiones et epiphoras. DAL. — *Impetus.* Quos Graeci *ἐπιφοράς* appellant, de quibus XX, 26. HARD.

Item cum aceto callum et verrucas. Et haec pariter Dioscor. loco citato. HARD.

Coxendicibus imponitur et articularibus. Sic Gelenus Vassianus. *coxendicibus* imponitur cum vino, *articularis morbis et luxatis tritum ac lanae inspersum ex oleo.* Pleraque horum jam in medium dederunt ex Chiffi, non *articularis*, in Andeav. quoque conspicuum, quod revocari flagitat *articulariis*, Pintiano iam notatum. Capite praecedenti: *articularios morbos sedat.* Sic et lib. XXII, 24: *Item articulario morbo et nervorum infirmitate laborantibus.* Lib. XXV, 5: *Podagris veteribus, articulariis morbis.* Lib. XXXII, 4: *Paralyum et articulariis morbos sentientibus.* Et his quidem locis salvi etiam vulgati codices. Sed et sic legendum lib. XXII, 13: *Articulariis morbis et podagris plurimi.* Lib. XXIII, 1: *Item carbunculis, articularis morbis.* Et cap. 3: *Podagris incipientibus, item articulariis morbis.* Et 9: *Articulariis morbis et collectionibus.* Lib.

XXVIII, 9: *In lepro, elephantiasi, articulariis morbis.* Lib. XXXI, 6: *In tenemisi articulariisque morbis.* Lib. XXXII, 9: *Podagris articulariisque morbis utile est oleum.* Omnibus enim his locis praestantissimus liber *articularis.* Denique, statim post verba e cap. 24 huius libri proposita: *Dant et potionem articulariis bonis trium obolorum pondere in tribus cyathis aceti et mellis, in fastidio tritum cum sale.* Sic MSS. Forte, *articulariis novis.* GROS. — *Coxendicibus.* Diosc. loc. cit. καὶ ἐσχαθιπνοῖς μετ' αἶνον καὶ ἀλφίτων ἐπιτεθὲν ἀρμόζει. H.

XC. *Hemerocalles.* Eadem fere verbis describitur a Diosc. III, 137: *Ημεροκαλλὶς πολλὰ ἔχει καὶ παλὰς ὁμοίας κρῖνον, χλοερὰ δὲ ὡς περ κρᾶσα.* *Caulem ac folia lilii habet, porri instar virentia.* Liliū est rubrum minutum seu Bysantium Claudi Hist. Nat. pl. II, pag. 131. Est et in horto Eystetensi, ubi Hemerocallis Chalcedonica appellata. Vidimus in horto Regio. HARD. — *Ημεροκαλλίς* Dioscor. loco cit. auctore Sprengelio, est *Lilium Martagon*, quod alius idem est atque hyacinthus Veterum. Conf. ad huius libri cap. 38 fin. Anguillar. pag. 231. *Ημεροκαλλίς* vero Theophrasti. Histor. VI, 4 est *Pancratium maritimum* (Hazard. monogyn. gen. 781. Pers. Narciss. Juss.). En. P.

habet, radice odorata atque bulbosa: quae cum melle imposita ventri, aquas pellit, et sanguinem etiam inutilem. Folia epiphoris oculorum, mammarumque post partum doloribus illinuntur.

XCI. Helenium ab Helena, ut diximus, natum favore creditur formae: cutem mulierum in facie reliquoque corpore nutrire incorruptam. Praeterea putant usu eius quamdam gratiam iis veneremque conciliari. Attribuunt et hilaritatis effectum eidem potae in vino, eumque quem habuerit nepenthes illud praedicatum ab Homero, quo tristitia omnis abolea-

Radice odorata. Εὐμεγέθη, magna Plinius legit εὐώδη, odorata. DAS.

Quae cum melle imposita ventri. Cui melle lana subdita in pecto adhiberi Diosc. praecipit loco cit. Πῶς αὖτε ποδῖσιν, καὶ σὺν μέλιτι ἐν ἐρίῳ προστίθεται, πικρὸς ἵστιν ὑδραγωγός καὶ αἱμαγωγός. H.

Folia epiphoris oculorum. Dioscor. loco cit. HARR.

XCI. *Helenium. ab Hel. ut diximus, natum.* Conf. huius libri c. 33. Τὸ ὕδριον, de quo Hippocrat. Nat. mulier 572; Diosc. I, 17, auctore Sprengelio, est *Inula Helenium* (*Syngenes. superfl. gen.* 1837 Pers. *corymb.* Juss.); sed ὕδριον Theophr. dictum Hist. IV, 6; Diosc. I, 28: ὕδριον αἰγυῖον, est *Teucrium creticum* (*Didyn. gymnosp. gen.* 1372 Pers. *Labiat.* Juss.), de quo Noster cap. 33: *Est frutex humi se spargens, dodrantalibus ramulis, folio semis serpyllo.* De *nepenthe* vero Homericum magna est quaestio, nec Plinii quidem testimonio diiudicanda; dicit enim a quibusdam helenio hilaritatis effectum attribui, eumque quem habuerit *nepenthes* Homericum; sed de *nepenthe* ipso nihil certi videtur af-

ferre. Vide Excurs. III. ad calcem huius libri, ubi variae doctorum opinionones de praeclearissimo illo contra tristitiam iramque remedio, tam erudite quam eleganter exponuntur. E. P.

Ab Homero. Locus est Odyss. Δ, v. 221: Αὐτίκ' ἄρ' εἰς οἶνον βάλε γόμομακρον, ἔθεν ὀπινον Νέπενθός τ' ἄρχολόν τε, κακῶς ἐπὶ λελυθὼν ἀπάντων. DAS.

— Eae vero *nepenthes*, quam subsequuta aetas *buglosson* vocavit, nos borraginem, Plutarch. inquit, Symp. quæst. I, 1, p. 614. Nos plane affirmamus, vel eo ducti argumento, quod vis buglosso plane par adscribitur a summis viris, ut dicturi sumus lib. XXV, 40. Nam in vinum deiecta animi voluptates sugit, atque ex ea re vocatur et εὐφρόσυνον. HARR. — *Nepenthes*, etc. Barchusen *Hist. Medicae*, sim., *nepenthes* Homericum nihil aliud quam ipsum opium esse ait, quod in oratione de hac re habita probandum suscepit. Item opium esse iudicat Sprengel. ad Odyss. lib. sup. laud. Hist. Rei herb. I, 25. Cf. etiam de *Nepenthe* Homericæ Exc. HI ad calc. huius libri. E. P.

Quæ. Gron. et al. quod. E. P.

tur. Est autem succi praedulcis. Prodest et orthopnoicis radix eius in aqua ieiunij pota. Est autem candida intus et dulcis. Bibitur et contra serpentium ictus ex vino. Mures quoque contrita dicitur necare.

XCII. Abrotonum duorum traditur generum, campestre ac montanum: hoc feminam, illud marem intelligi volumus. Amaritudo absinthii in utroque. Siculum laudatissimum, dein Gallaticum. Vsus et foliis, sed maior semini ad excalfaciendum: ideo nervis utile, tussi, orthopnoeae, convulsis, ruptis, lumbis, urinae angustis. Datur bibendum manualibus fasciculis decoctis ad tertias partes. Ex his quaternis cyathis bibitur. Datur et semen tritum in aqua drachmae pondere. Prodest et vulvae. Concoquit panes cum farina hordeacea, et oculorum inflammationibus illinitur, cum cotoneo malo cocto. Serpentes fngat. Contra ictus ea-

Est autem. Helenium scilicet. Quare et nectaream appellavere alii, et ex ea vinum neptarites concinatum Plinius Phlegius superius adnotavit XIV, 19. HARD.

Succi praedulcis. Hoc falsum, si de igula Plinius scribit. Suspicio Plinium aut libertum eius scribam, reddere voluisse, quod Dioscorides ait, Helenium passo conditum stomacho utile esse, ac salgamarios radicem parum siccatam, decoctam, refrigeratam, in saporis coniectam recondere. Inulas in horto Columella vocat tristes, id est, ingratas et insuaves. Florat. Sat. VI: Inulas ego primus amaras, etc. DAL.

XCII. *Abrotonum.* Schol. Nic. in Ther. p. 9: Τοῦ ἀβροτόνου δύο γένη ἀίει: τὸ μὲν κατὰ τὸν ὄρειον, τὸ δὲ ὀρεῖον. Diosc. III, 29, duo genera pariter agnoscit, marem feminamque; illud Gallaticum, istud vero Siculum. HARD. — Mas, *Artemisia Abrotonum*; femina,

Syntholus Chamaecyparissus. Conf. sup. c. 34. Ed. P.

Amaritudo. Feminae quidem hanc ideo prodidit Dioscor. loco citato. HARD.

In utroque. In femina candorem foliorum cum seriphio Dioscorides comparat in mare ramorum graecitatem cum absinthio. DALC.

Vsus et foliis. Dioscor. loco cit. et Galenus de Fac. simpl. med. VI, 1, p. 145. HARD.

Orthopnoea. His quoque morbis reliquis mederi abrotonum Diosc. admonet loc. cit. HARD.

Manubibus. Qui manum implent. HARD.

Prodest. Mensibus commorantibus; ἐμμήνων ἐμμήνων, Diosc. loc. cit. H.

Concoquit. Diosc. loco cit. et Gal. totidem verbis de Fac. simpl. med. VI, p. 146. HARD.

Serpentes. De serpentibus, pha-

rum bibitur cum vino, illiniturque. Efficacissimum contra ea, quorum veneno tremores et frigus accidunt, ut scorpionum et phalangiorum; et contra yena alia pota prodest, et quoquo modo argentibus, et ad extrahenda ea, quae inhaerent corporibus. Pellit et interaneorum mala. Ramo eius, si subiiciatur pulvino, Venerem stimulari aiunt: efficacissimamque esse herbam contra omnia veneficia, quibus coitus inhibeatur.

XCIII. (XXII.) Lepcanthemum suspiriosis medetur, duabus partibus aceti permixtum. Sampsuchum sive amaracum, in Cypro laudatissimum et odoratissimum, scorpionibus adversatur; ex aceto ac sale illitum. Menstruis quoque multum confert impositum. Minor est eidem potio vis. Cohibet et oculorum epiphoras cum polenta. Succus decocti tormina discutit. Et urinis, et hydropicis utile. Mores et aridum sternutamenta. Fit ex eo et oleum, quod sampsuchinum vocatur aut amiracinum, ad excalfaciendos molliendos-

langiis ac venenis eadem tradit Diosc. loco cit. post Nicandrum In Ther. p. 7. HARD.

Et quoquo modo argentibus. Etiam periodicis febrium rigoribus, inquit Galen. de Fac. simpl. med. VI, p. 445. HARD.

Pellit et interaneorum mala. Galenus loc. cit. *Ἐπιπύρεσσι*. Item Aelian. Hist. Anim. IX, 33.

XCIII. *Leucanthemum.* De leucanthemo conf. supr. c. 34. Ed. P.

Sampsuchum sive amaracum. Diosc. III, 47, totidem verbis. H. — Conf. c. 35. Ed. P.

In Cypro laudatissimum. Et Cyzico. Diosc. DALEC.

Menstruis quoque multum confert. In peso subditum, *ἐν ποσότητι*, Diosc.

loco cit. HARD.

Cohibet et oculorum epiphoras. Diosc. l. c. HARD.

Succus decocti, etc. Dioscorid. loc. citat. HARD.

Et urinis et hydropicis. Diosc. loc. cit. HARD.

Fit ex eo et oleum. Scorsim ac diversis capitibus de amaracino oleo, et sampsuchino Dioscorides egit: ac de isto quidem, esp. 58, et de illo, capite 68, libri primi: non quod amaracum a sampsuchino differre velli, sed quod unguenta ea conieciendi modos tradat generos: quos ut confectionis genere, sic et appellatione secerni voluit. HARD.

Ad excalfaciendos molliendosque nervos. Diosc. I, 68. HARD.

que nervos; et vulvas calfacit. Et folia sugillatis cum melle, et luxatis cum cera prosunt.

XCIV. (xxiii.) Anemonas coronarias tantum diximus: nunc reddemus ad medicas. Sunt qui phrenion vocent. Duo eius genera: silvestris prima, altera in cultis nascent, utraque sabulosis. Huius plures species. Aut enim phoeniceum florem habet, quae copiosissima est: aut purpureum, aut lacteum. Harum trium folia apio similia sunt. Nec temere semipedem altitudine excedunt, cacumine asparagi. Flos nun-

Et folia. Haec totidem fere verbis Diosc. III, 47. HARD.

XCIV. *Anemonas*. Anemonem Ovid. Metam. X, 732, *Adonidis florem* his verbis appellare videtur: *... sic fata, cruorem Nectare odorato sparsit, quæ tactus ab illo trahunt; sicut pluvio pellucida caelo Surgere bulla solet, nec plena longior hora Facta mora est, quum flos de sanguine concolor ortus, Qualem quæ lento celant sub cortice granum, Punica ferro solent, brevis est tamen uxor in illo. Namque male haerentem, et nimia levitate caputem Excutiant idem, qui perstant omnia venti.* DALL. — Anemonem e lacrymis Veneris natam auctor est Dion, I, 66: *Αἵμα ῥόδου τίχεται, τὰ δὲ δάκρυα τῶν ἀνθρώπων.* Flos vero quem canit Ovid. Metam. X, 725 nūq. est eodem nomine ipsa *Adonis aestivalis*, e cruore iuvenis, quem Venus deperibat. Vid. Sprengel. Hist. Rei herbar. tom. I, p. 34. De *anemone egimus* sup. cap. 38. Ed. P.

Sunt qui phrenion, Φρένιον. Sic sive in Indice. Et MSS. Regg. Th. Ch. *phrenion* habent; vera tamen lectio *phrenion* videtur. Nam Theocriti Schof. ad Idyll. E, vers. 92: *Συρίδιος, inquit, τὰς ἀνέμωνας παρὰ δάκρυσι φρι-*

νίδας καλίσθαι φρεσι. A splendore fortassis et coloris venustate, ἀπὸ τοῦ φαίνεσθαι, HARD. — *Phrenion*. Gron. et al. *phrenion*. Vet. ap. Dal. *phoenion*. Ed. P.

Duo. Eadem leges pariter ap. Diosc. II, p. 207: *Ἀνεμώνη ἀσπὴν, ἢ μὲν ἄγρια, ἢ δὲ ἡμέρος.* Recentiores herbarii centum amplius genera norunt, ut diximus cap. 38. H. — Immo trecenta et amplius *Anemones hortensis* varietates in hortis coluntur, suæ quæque nominibus distinctæ. Ed. P.

Huius. Sativæ scilicet, Diosc. I. c. καὶ τῆς ἡμέρας ἢ μὲν τις ποικίλα φέρει τὰ ἀνθή, ἢ γαλακτικόντα, ἢ πορφυρεὰ. H. — *Ἀνεμώνη ἡμέρος*, seu sativa, est *Anemone hortensis*; ἄγρια, seu silvestris, est *Anem. pennina* (Polyand. polyg. gen. 1336 Pers. *Ranuncul.* Juss.); ἀνέμωνη λαμπρὰ Theophr. VI, 7, VII, 8, de qua Noster cap. 38, est *Anemone nemorosa*. Conf. Sprengel. Hist. Rei herbar. t. I, pag. 94 et 177. Ed. P.

Harum trium folia apio similia. Coriandro, quod eodem ferre recidit, Diosc. loc. cit. et Orbasius, lib. XI, pag. 490. Sed sunt tamen apio, quam coriandro propiora. HARD.

Cacumine asparagi. Nec calyces ha-

quam se aperit, nisi vento spirante: unde et nomen accepere. Silvestri amplitudo maior, latioribusque foliis, flore phoeniceo. Hanc, errore ducti, argemonem putant multi: alii rursus papaver, quod rhean appellavimus. Sed distinctio magna, quod utraque haec postea floret. Nec aut succum illarum anemonae reddunt, aut calyces habent, nec nisi asparagi cacumen. Prosunt anemonae capitis doloribus et inflammationibus, vulvis mulierum, lacti quoque. Et menstrua cient cum ptisana sumptae, aut velere appositae. Radix commanducata pituitam trahit, dentes sanat: decocta oculorum epiphoras et cicatrices. Magi mul-

bent anemonae, nec capita, vascula: sed cacumen instar asparagorum est. Οὐτε καὶ τὸν ἴχθυον, ἀλλ' οἰοντὶ ἀσπρὸν πάγου ἀπὸν. Diosc. loc. citat. Vide iconem anemones primae apud Dodonaeum p. 431. Hæd.

Flos nunquam se aperit, nisi vento spirante: unde et nomen accepit. (sic prius). Voss. *accepere*. Nempe anemonae, quarum de pluribus generibus loquutus est. Γρονόν. — *Flos*. At nostrae etiam tranquillæ sese aperiant. Varius forsitan nomen iis inditum, quod facile flos vento decutitur: Hesychius: Ἀνεμώνη... πᾶν φύτον τὰ χεῖρας ὑπὸ ἀνέμου πτερόμενον. H.

Silvestri amplitudo maior. Dioscor. hæc totidem verbis, lib. II, cap. 207. Hæd.

Hanc. Totidem verbis Dioscor. et Orib. II. cc. Hæd.

Argemonem. Hanc depictam vide apud Lobelium in Obs. p. 144. Est et in horto Regio. Similis fere papaveri rhoadi. Caeteras eius notas discite a Diosc. II, 208, Plinioque ipso; XXV, 56. Hæd. — *Papaver Argemone* et mox *Pap. Rhean* (Polyand.

monog. gen. 1255 Pers. *Papaver*. Juss.), de quo iam Noster egit lib. XIX, cap. 53. Ed. P.

Sed dist. magna. Eadem discrimina asserunt auctores mox appellati. Quod et argemone, et rhean papaver serius florent: nec erpocum, ut argemone, dum caulia concidituri nec candidum, ut papaver, succum reddit, etc. H.

Prosunt anemonae, etc. Radicis succo naribus infuso valere Dioscrides ait loc. cit. ad purgandum caput: folia cum ptisana decocta, et in cibo sumpta, fecunditatem lactis praeberent. Habet hæc etiam Galen. de Fac. simpl. med. VI, p. 457: Hæd.

Et menstrua cient, etc. Dioscor. I, cit. Hæd.

Radix commanducata pituitam trahit, etc. Diosc. et Gal. II. cc. H.

Decocta oculorum epiphoras. Adde duo verba, et *cicatrices*, ex vetusto exemplari: *Decocta oculorum epiphoras et cicatrices.* Piss. — *Decocta.* Decocta in passo, ἐν γλυκύῃ Diosc. I, cit. De cicatricibus Galen. loc. cit. οὐλὰς λανθάνει. Has voculas, et *cicatrices*, ex MSS. addidimus. Hæd.

tum quidem iis tribuere, quamprimum aspiciatur eo anno tolli iubentes; dicique, colligi eam tertianis et quartanis remedio. Postea alligari florem panno roseo, et in umbra asservari, ita quum opus sit adalligari. Quae ex his phoeniceum florem habet, radice contrita, cuicumque animalium imposita, huius facit septica vi. Et ideo expurgandis huiusmodi adhibetur.

XCV. (xxiv.) Oenanthe herba nascitur in petris, folio pastinacae, radice magna, numerosa. Caulis eius et folia cum melle ac vino nigro pota, facilitatem pariendi praestant, secundasque purgant. Tussim e melle tollunt: urinam cient. Radix et vesicae vitii medetur.

XCVI. (xxv.) Heliochrysum, quod alii chrysanthemon vocant, ramulos habet candidos, folia subalbida, abrotono similia: ad solis repercussum, aureae lucis in orbem veluti corymbis dependentibus, qui num-

Magi multum quidem iis tribuere, Notant in margine quidam, ut et in Academico est: sed Vossianus multum quiddam. Sic lib. XXII, cap. 2: intermarium quiddam et hinc numpere. Goss.

Septien. Σεπτεικὴ δέναντις, vis putrefaciendi. Cels. VII, 21, Medicamenta, quae sic exedunt, ne erodant, σεπτεικὰ Graeci vocant. HARD.

Et ideo expurgandis huiusmodi. Gal. loc. cit. HARD.

XCV. Oenanthe. Diosc. lib. c. 435: Οινάνθη... τὰ μὲν πολλὰ ἔχει ὀσπερ σπερμύδα; etc. De forma oentanthes ac viribus eiusdem, paria prorsus cum Plinio tradit. Radicem ad stranguriam adhibet Apuleius cap. 54, lib. 1. H. — Oenanthe sic dicta, vel quod cum vite floret, vel quod eius flos odore et colore florem vitis aemulatur: servat nomen. Oenanthe pimpinelli-folia

(Pentand. digyn. gen. 704 Pers. Vmbell. Juss.). Ed. P.

Numerosa. Dioscoridi radix non est numerosa, sed in numerosa et rotunda capitula extuberal. Aliq. est Oenanthe coronaria Theophrast. supra memorata, cap. 44 huius libri, flore albo, racemoso, lahruscae simili. Observandum Oenanthen significare nunc herbam hic descriptam: nunc coronarium florem modo memoratum; quem nostrum liliū convallium esse puto: nunc lahruscae florem. DALZ.

Tussim e melle tollunt. Mulsio, Dioscorid. DALZ.

Vesicae vitii medetur. Stranguria, Diosc. DALZ.

XCVI. Heliochrysum. Dioscor. iisdem fere verbis; IV, 57: Ελίουχρυσον, αἱ δὲ χρυσάνθεμον. αἱ δὲ καὶ τοῦτο ἀμάραντον καλεῖται, ὃ καὶ τὰ ἰδιώματα στίφασθαι· ῥαβδίων λευκόν, χλωρόν...

quam marcescunt: qua de causa Deos coronant illo, quod diligentissime servavit Ptolemaeus rex Aegypti. Nascitur in frutectis. Ciet urinas e vino pota, et menses. Duritias et inflammationes discutit. Ambustis cum melle imponitur. Contra serpentium ictus, et lumborum vitia bibitur. Sanguinem concretum ventris aut vesicae absumit cum mulso. Folia eius trita trium obolorum pondere sistunt profluvia mulierum in vino albo. Vestes tuetur odore non ineleganti.

XCVII. (xxvi.) Hyacinthus in Gallia maxime pro-

φύλλα γεννάει ἐν διασημαῖς ἔχον πρὸς τὴ τοῦ ἀβροσίου κόμην πυκνότερῃ, χροιοραυτῇ, σκιάδιον περιεργὸς, ὅστις περιμήδους ἑρπύς, etc. H. — *Heliochrysum*. Est *Gnaphalium Stoechas*; *immortelle*. Cf. cap. 24 et 38. Ed. P.

Deos coronant illo. Hoc sit etiam hodie a rusticis nostris. Dal.

Nascitur in frutectis. Dioscor. loc. cit. φύεται δὲ ἐν τραχίαις καὶ χαρσύναις τοῖσις, in asperis et salebrosis. Interpres Oribasii, XI, pag. 496: in asperis et aquosis convallibus. HARR.

Ciet urinas e vino pota. Diosc. loc. cit. HARR.

Ambustis cum melle imponitur. Ex Theophrasto, Histoe. IX, 21: Χρῶνται δ' αὐτῷ πρὸς τὰ πυρίανιστα, κατὰκείσαντες, καὶ μελέωντες πόδιτι. DAL.

Contra serpentium ictus. Theophr. loc. cit. Χρῶνται δὲ αὐτῷ πρὸς τὰ δακτὴ ἐν ῥίσι. *Vnus illius ad serpentium morus p. vido.* Diosc. quoque loc. cit. HARR.

Et lumborum vitia. Dioscorid. loc. cit. HARR.

Sanguinem concretum. Haec rursus iudem verbis Dioscorid. loc. citat. H.

Folia eius trita, etc. Gttonov. et al. ante HARR. folia eius trium obolorum. Ed. P.

Sistunt profluvia mulierum in vino albo. Dioscor. loc. citat. ἵσχυι δὲ καὶ κατὰρροῦς ἔσσην τριώβολον ὑόστει δοθῆναι ἐν κρήνατι οἶνον λευκοῦ. *Sistit et destillationes trium obolorum pondere icinus potui data in vino albo diluto.* Alios sequutus auctores Plinius videtur, aut κατὰρροῦς perperam pro mulierum fluxu accepisse, quum ea vox destillationem pinuitae, et cathartum significet. H.

Vestes tuetur odore. Vestibus interponi ait Diosc. loc. cit. ut eas a teredinum inturiis tuetur. HARR. — Et *Gnaphalio Stoechadi* folia mni suaveolentia. Ed. P.

XCVII. *Hyacinthus*. Hyacinthus iete, vacciniumve gallicum, quo hyacinthum vel porpora inficitur, gladiolus est, et hyacinthus, ut verbis Columellae utar IX, 4, caelestis nominis, hoc est, qui et iris vocatur, ut ex Palladio liquet, I, 37; nec tamen iris est, de qua diximus, cap. 19, quae radix medicinae tantum et unguentis nascitur, non tingendis lanis: sed quam Galli vocant, quasi gladiolum, *du glaieul*. Ita Anguillara Part. IX, pag. 453, quos alii deinde sequuti sunt. Decepti vero errore omnes, qui nihil irin ab hyacintho differre con-

venit. Hoc ibi fuso hyssinum tingunt. Radix est bulbacea mangonicis venalitiis pulchre nota: quae e vino dulci illita, pubertatem coërcet, et non patitur erumpere. Torminibus et araneorum morsibus resistit. Vrinam impellit. Contra serpentes et scorpiones, morbumque regium, semen eius cum abrotono datur.

XCVIII. Lychnis quoque flammea illa adversus serpentes, scorpiones, crabrones, similiaque, bibitur

sent. Hyacinthi porro gallici tractationem Plinius nunc attigisse obiter, ubi de vulgari tantum hyacintho agendum ex proposito videbatur: quod, ut ipse admonuit, XX, 45, saepe contextenda auct ea quae sunt ex eodem nomine pendentia. II. — *Hyacinthus*. Nobis est *Gladiolus communis* (*Triand. monog.* gen. 101 Pers. *Irid.* Juss.): Conf. lib. XVI, cap. 31, et huius lib. cap. 38. Eo. P.

Maxime provenit, Gronov. et al. ante Hard. *eximie*. Eo. P.

Hoc ibi fuso hyssinum tingunt. Hyssinum porro colos est affinis coccineo. Parmensis editio, ceteraque ante Hermolaum, atque adeo libri omnes manu exarati, Regg. Colh. Ch. Th. *Hoc ibi loco hyssinum tingunt*. Reposuit Hermolaus, *hoc ibi pro cocco hyssinum tingitur*. Nos certiore coniectura, *hoc ibi fuso hyssinum tingunt*. Sic rosco fuso purpuram Catullus dixit in Argon. II. — Recte Harduinus; sed iam pridem locum sic emendatum dederat Gron. Conf. ad cap. 36 huius lib. Eo. P.

Radix Hyacinthi nimirum alterius, seu vulgaris, atque Italici, ut diximus XVI, 31, maxime not. Dioscorides Plinio suffragatur IV, 63: *Υάκινθος φύλλα ἔχει ὁμοία βολεῶν... ῥίζαν καὶ αὐτὴν ἀμυρῶς βολεῶν*. Et Et Galen. de Fac. simpl. med. VIII,

p. 237: *Υάκινθον ἢ μὲν ῥίζα βολεῶν δέσῃ. ΗΛΙΟΔ.* — *Υάκινθος* Dioscorid. IV, 63, Sprengelio videtur esse *Narcissus orientalis* (*Hexand. monoïgyn.* gen. 780 Pers. *Narciss.* Juss.); duas species diversas eodem nomine Plinius sine dubio comprehendit. Eo. P.

Mangonicis. Ita MSS. omnes. Venalijii sunt venditores teste Nonio, cap. II, num. 919, testimonio ipsius Ciceronis in eam rem adducto. Mangonici venditores erant, negotiatores maecipiorum, qui pueros puellasque, quo facilius vendi possent, artificio quodam componere, atque horum aetatem tegere pubertate coërcita solebant, ut vendibiliores essent. H.

Quae e vino dulci illita Diosc. IV, 63, de radice hyacinthi: *Ἡ τῆς οὖν οἶνω παραπλασθεῖσα λευκὴ (vel γλυκὴ) ἐπὶ παιδῶν, ἐκλήθους τρεῖς ἡμέρας πείσνυται*. Galen. f. cit: *ἐν οἶνω λαοῦται*. ΗΛΙΟΔ.

Araneorum. Phalangiorum. Diosc. *φαλαγγιοδέκτους ἀράων*. H.

Contra serpentes et scorpiones, etc. Dioscor. loc. cit. ΗΛΙΟΔ.

Morbumque. Diosc. et Galen. abrotonum non adiscunt; sed id solum, *ἱσχυροῦς διδοται σὺν οἶνω*. H.

XCVIII. *Lychnis*. De qua e 10. Habet eadem Dioscorid. III, 114. H. — Nobis est *Agrostemma coronaria*. Eo. P.

e vino semine trito. Silvestris eadem stomacho inutilis. Alvim solvit. Ad detrahendam bilem efficacissima duabus drachmis. Scorpionibus adeo contraria, ut omnino visa ea torpescant. Radicem eius Asiatici boliten vocant: qua alligata oculo, albugines tolli dicuntur.

XCIX. (xxvii.) Et vincapervinca, sive chamaedaphne, arida tusa hydropicis datur in aqua, cochleari mensura, celerrimeque reddunt aquam. Eadem decocta in cinere, sparsa vino, tumores siccat. Auribus succo medetur. Alvinis imposita multum prodesse dicitur.

C. Rusci radix decocta, bibitur alternis diebus in calculorum valetudine, et tortuosiore urina vel cruenta. Radicem pridie erui oportet, postero mane decoqui: ex eo sextarium vini cyathis duobus misceri. Sunt qui et crudam radicem tritam ex aqua bibant: et in totum ad virilia, cauliculis eius ex aceto tritis, nihil utilius putant.

CI. Batis quoque alvim mollit. Illinitur podagri-

Alvim. Dioscorid. III, 115.

Ad detrahendam bilem efficacissimam. Per alvim scilicet, xxix xxi. Diosc. loc. cit. II.

Scorpionibus. Dioscor. loc. cit. post Nicandrum in Ther. pag. 64, cuius et Schok. vide pag. 41. Haro.

XCIX. *Chamaedaphne.* Vincapervincam nos quidem apud Dioscoridem etiam daphnoides vocari legimus, sed non chamaedaphnen. Fallitur hic Plinius. Dal.

Alvinis. Quibus videlicet alvus est fluida. Haro.

Rusci radix, deo. Hoc iterum Plinius libro seq. 83, ubi de oxymir sine, quæ nihil a rusco differt. Haro.
— *Ruscus aculeatus.* Ed. P.

Tortuosiore. Hoc est, ut ipsemet interpretatur, Lib. XXII, 83, difficili urinae, præcipue crasse: hoc est, turbidiori, atque adeo hominem torquenti, dum veluti tortuosa exit. Dioscor. IV, 146, simpliciter *εργασίαν* dicit, II.

Ex eo. Gronov. et al. ante Haro, et ex ea. Ed. P.

Ad virilia. Virilium morbos, præsertim urinae difficultates, et calculos. Dal.

Eius ex aceto. Gronov. et al. ante Haro. *eius in vino et aceto.* Ed. P.

CI. *Batis.* Hæc rursus dicuntur l. XXVI, cap. 30. Haro,

Alvim mollit. nimis potius urinam ciet. Dal.

cis cruda et contusa. Acinon et coronarum causa et ciborum Aegyptii serunt: eademque erat, quae ocimum; nisi hirsutior ramis ac foliis esset, et admodum odorata. Ciet menses et urinas.

CII. (XXVIII.) Colocasía Glaucias acria corporis leniri putavit, et stomachum iuvare.

CIII. (XXIX.) Anthalii, quod Aegyptii edunt, nulum aliud reperi usum. Sed est herba anthyllion, quam alii anthyllum vocant, duorum generum, foliis et ramis lenticulae similis, palmi altitudine, sabulosis apricis nascens, subsalsa gustanti. Altera chamaepityi similis, brevior et hirsutior, purpurei

Cruda et contusa. Sic e Chiff. emendav. Harp. Gron. et al. *testa et contusa.* Eo. P.

Acinon. Dioscorid. III, 50: *Ακινόν, ἢ ἀκινόν.* πῶς ὑπερμακρὴν, καὶ παπλησὶα ὠκύμα, δασυτέρα δὲ καὶ ὑώδης, παρ' ἐνίοις δὲ καὶ κρηπύεται. Quid sibi Dioscoridis *ἀκινόν* nescire se Galeat. Anguillara, part. XII, pag. 206. Videtur esse ocimum silvestre pietum a Dodonseo pag. 279. H. — *Thymus Acinos* Linn. Eo. P.

Ciet menses et urinas. Dioscorid. veto menses et alvum pōla ἵσταναι, statim, Dal.

CII. *Colocasía.* Diosc. II, 428 ad coeliacos, dysentericosque commendat; additque vim habere ὑπερμακρὸν. II. — *Arum Colocasía.* Eo. P.

CIII. *Anthalii.* Malinathallse Theophrast. lib. IV, cap. 10, de qua supra. Ea est nostris, Thrasí. Dal. — *Cyperus esculentus.* Conf. cap. 52 huius libri. Eo. P.

Sed est herba anthyllion. Dioscor. in Noth. p. 460: *Ἀνθύλλιον* οἱ δὲ ἄνθυλλον, οἱ δὲ ἀνθικίον, οἱ δὲ ἰσχυρότερον. Harp.

Anthyllum. Gronov. et al. *anticecl-*

lion. Nobis *Cressa cretica* (Pentand. digyn. gen. 540 Pers. *Convolvulus*, Juss.). Habitat in Cretae littoralibus salis, et apud Tunetanos. Cf. Desfont. Flor. Atlant. tom. I, pag. 320. Eo. P.

Folia. Hanc prior anthyllis descrip- pla a Diosc. iisdem verbis III, 453: *ἢ μὲν γὰρ παρὰ παρλησὶα ὠκύμα ἴχνα*, etc. Delicuisse a Dodonaeo pag. 542. Harp.

Sabulosis, etc. Dioscor. loco citato. *Εν ὑπάρμοις γήραις, καὶ ἐν ἁλῶνι, γινώσκοντο ὑπαλμῶς.* Harp.

Alter. Sic Dioscor. totidem verbis loco citato. Galenus quoque de Fac. simpl. med. VI, p. 457, ei interpretas Orisani f. 190. Est anthyllis chamaepityides minor Lobelli in Obs. p. 208, scite admodum ibi delineata. Fruticat in aridis arborum marginibus iuxta Montem Pessulianum. H. — Nobis est *Ainiga iva* (*Didynam. Gymnos.* gen. 4374 Pers. *Labiata*, Juss.). Hanc in Creta invenit Anguillara pag. 237. Cf. et Clus. Rar. Pl. II, 486. Eo. P.

Hirsutior. Densior, *δασυτέρα.* Diosc. Dal.

floris, odore gravis, in saxosis nascens. Prior vulvis aptissima, ex rosaceo ac lacte imposita, et vulnerebus. Bibitur in stranguria, reniumque arenis, tribus drachmis. Altera bibitur in duritia vulvarum, et in torminibus, et in comitiali morbo, cum melle et aceto, quatuor drachmis.

CIV. (xxx.) Parthenium, alii leucanthes, alii amnaceum vocant. Celsus apud nos, perdicium et murallem. Nascitur in hortorum sepibus, flore albo, odore

Prior vulvis. Diosc. totidem fere verbis l. c. H.

Imposita. Diosc. in presso subdita, *προστίθεται*. H.

Bibitur in stranguria reniumque doloribus. Chiffletianus *anseris* pro doloribus, unde quidam *hulceribus*, inquit Dalecampius. Vossianus quoque *reniumque anseris* tribus drachmis. Coniuncto, *reniumque arenis*. Sic lib. XXII, 21: *Potum id pellit tunicas et renium arenas*. Et sequenti: *Lupules renium*. Item: *Calculusque et arenis pellendis, et vesicae pruritibus*. Lib. XXIII, 3: *Molentur enim arenasque iuinæ*. Lib. XXV, 43: *extrahere rursus arenam*. Semper autem codex optimus *renium* pro *renum*: plerumque et alii. Gron. — *Bibitur.* Diosc. l. c. sed quatuor drachmis bibi iubet. H.

Altera bibitur in duritia vulvarum. Diosc. et Galen. II. cc. II.

CIV. *Parthenium*. Posterior aetas matricariam appellavit, *matricare*. Describitur a Dodonæo p. 35; a Matthioli in lib. III Diosc. pag. 907. — *Amnaceum*. Sic MSS. omnes, etiam in indice: non ut editi, *tamnacum*. Quanquam verius utrobique forsitan, *amaracum*. Nam Diosc. III, 155: *ἡλεβήριον, οἱ δὲ ἀμάραντον, οἱ δὲ λιναρίδιον*. Sic etiam interpret Oribasii, lib. XII, 210. H. — *Leucanthes*, alii

amnaceum. Gron. et libb. ante Harb. editi, *leucanthen*, alii *tamnacum*. Eo. P.

Celsus apud nos. *Perdicium*, sive muralium, etiam parthenium vocari, cum Celso Dioscor. testatur. Verum parthenium quod hic describitur, et amaracum, sive leucanthemum nominari Plinius ait, nusquam perdicii, vel muralii nomen habet. Dal. — *Celsus*. Lib. II, 33: *Herba muralis*, inquit, (*parthenium vel perdicium appellant*), *reprimat ac refrigerat*. Et partheoium istud sane refrigerandi ac reprimendi habere vim inlata, laud. obscure Dioscor. innuit, qui erysipelatis et inflammationibus impositi iubet. Quamobrem immerito carpitur hoc loco a Barbaro Dalecampioque Plinius, perinde ac si parthenium istud cum altero cognomine confuderit. H. — *Matricaria Parthenium* Linn. de qua alio loco dictum. Eo. P.

Et murallem. Sic MSS. Reg. et Ch. non *muralium*. Ita etiam Cels. l. cit. Harb.

Flore albo. Diosc. *ἄλβα λευκά κύματα*. Et vero acandore floris *λευκάνθης* quoque ei nomen inditum fuit. H.

Odore mali. Ita lib. omnes. An odore malo? Nam Diosc. loco citato *ὄσμη ὑπόβρομον*, Oribasii interpret,

mali, sapore amaro. Ad insidendum, decoctum in duritia vulvarum, et inflammationibus. Sicca cum melle, et aceto imposita, bilem detrahit atram. Ob hoc contra vertigines utilis, et calculosis. Illinitur et sacro igni: item strumis, cum axungia inveterata. Magi contra tertianas sinistra manu evelli eam iubent, dicique cuius causa vellatur, nec respicere. Dein eius folium aegri linguae subiicere, ut mox in cyatho aquae devoretur.

CV. (XXXI.) Trychno, quam quidam strychnon scripsere, utinam nec coronarii in Aegypto uterentur, quos invitat florum similitudo, in duobus eius generibus. Quorum alterum, cui acini coccinei, granosi

XII, fol. 210, odore subvireoso. II. — Vet. apud Dal. malo. Ed. P.

Ad. Ad insidendum valet decoctum in vulvarum duritiis et inflammationibus: Τὸ δὲ ἀρίφηναι αὐτῆς; ἐγκάθισμα ὑπὲρ τῶν ἐσκληρωμένων καὶ πλεγματούσης ἐστίν Dioscor. loco citato. HAsD.

Sicca. Ita libri omnes. Sed Dioscoridem unum si audiamus, pota legendum, non imposita: Δύναται δὲ ἐπὶ τῶν συν ἄλκυμιατι, ἢ συν ἄλοι ποθισίαι... φλέγμα καὶ χολὴν ἔχειν κάτω. Diosc. loco citato. II.

Et calculosis. Diosc. l. c. H.

Illinitur et sacro igni. Diosc. loc. cit. HAsD.

Cum axungia inveterata Inflammationibus cum flore Dioscor. Plinius legit, pro συν τοῖς ἄλκυσι, συν στίχαι. Dal.

CV. Trychno. Ita Gal. de Fac. simpl. med. VIII, p. 237: Τρύχνον, ἵστω δὲ μίτῃ τοῦ σίγμου στρύχνον ὀνομάζουσιν. Solanum Latini vocant, teste Plinio, XXVII, 408, ex Celso. Hortense hoc prius a Dodonaeo pingitur

pag. 451. Oribasio in Mus. cod. II: Τρύχνον τὸ ἐδώδιμον, ἐν τοῖς κήποις φυόμενον. Caelio Aureliano, II, 7, una lupina. II. — Gronov. et al. permutatis nominibus, strychno quam quidem trychuon: Στρίχνος κηκκίς Dioscor. lih. 14, cap. 72, est nobis Solanum nigrum (Pentand. monogyn. gen: 506 Pers. Solan. Just.), cuius varietates orientales in Aegypto comedeabantur. Ed. P.

Coronarii in Aegypto. Solo fructu halicacabi coronarii uti, et eum coronis intorquere, non autem hortensis utrisque vel folio, vel flore, vel fructu, Dioscorides ait. Dal. — Alterum certe genus, quod halicacabum dicitur, adhiberi solitum in coronas, auctor est Galen. de Fac. simpl. med. VIII, pag. 237, post. Diosc. IV, 72. HAsD.

Florum similitudo. MSS. Regg. Colbert. Chiff. ederae foliorum, verius, HAsD.

Quorum alterum, cui acini coccinei, etc. Secundum hoc solani genus, πυρρὸν ἔχει τὸν καρπὸν, τοῖσιότα παρὰ

folliculi, halicacabum vocant, alii callion. Nostri autem vesicariam, quoniam vesicae et calculis prosit. Frutex est surculosus verius, quam herba: folliculis magnis, latisque, et turbinatis, grandi intus acino, qui maturescit novembri mense. Tertio folia sunt ocimi, minime diligenter demonstrando, remedia non venena tractantibus: quippe insaniam facit, parvo quoque succo. Quamquam et graeci auctores in iocum vertere. Drachmae enim pondere, lusum pudoris gigni dixerunt, species vanas imaginesque conspicuas obversari demonstrantes. Duplicatum hunc modum, legitimam insaniam facere. Quidquid vero adiiciatur ponderi, repraesentari mortem. Hoc est venenum,

σταφυλῆς κατὰ τὸ σχῆμα, καὶ τὴ μέγεθος, inquit Galenus l. c. Theophr. Hist. IX, 12, καρπὸν dixit. ἐρυθρότατον κόκκον. Dioscorid. IV, 72: Ἐστὶ δὲ καὶ ἕτερον στράγγιον, ὃ ἀλικακῶδες καλεῖσθαι, etc. Et in Nothis: ἀλικακῶδες, οἱ δὲ καλλιὰδα. Cratevas apud Diosc., IV, 75, καλέαν vocat. H. — Folliculi. Brot. gran. in folliculis. Eo. P.

Nouri autem vesicariam, quoniam vesicae, etc. Quemadmodum Graeci ψευκνίδα vocant, quoniam intra folliculos orbiculatos vesicae similes fructum, sive grana, includit, καρπὸν αὖ θυλακίους περιχερόμενον ὁμοιον φέσσαι; ἔχει. Diosc. loc. cit. Officinae Mauritianos sequuntur alkekengi vocant. H. — *Physalis alkekengi* (Pentand. digyn. gen. 505 Pers. Solan. Juss.). Habitat in Italia, etc. calyces fructus sanguinei. Eo. P.

Tertio. Tertio solani generi, quod Graeci θρόνον vocant Dioscor. IV, 74: Στράγγιον μανικόν, ὃ ἐνίοι περισσόν, εἰ δὲ θρόνον λέγουσιν. Τοῦτον τὰ μέν φύλλον παρακλήσιόν ἐστιν αὐρώμω, etc. Solanum lethale Dodonaei, pag. 453. Ital. belladonna. H.

PLIN. N. H. Tom. VII

Ocimi. Ἐξάρων, non ὀκίμου, eruae Dioscorid. lib. IV, cap. 24. DAL.

Demonstranda remedia, non venena tractanti (sic lib. ante Hard. editi). Chiff. tractantibus. Subscribit Vossianus; sed habet praeterea demonstrando, ut referatur ad τὸ tertio, quod multo commodius. Confirmat utrumque liber Academiæ. Gsoss.

Succo. De radice videlicet. Dios. D.

Lusum pudoris, etc. Nam qui drachmae pondere sumunt, inter dormiendum cum formosis puellis viri, cum pulchris adolescentibus feminae, rem habere exercereque se Venerem somniant. Theophrastus habet, αὐτῶς ὥστε παίζειν, καὶ δοκτεῖν ἐκυτῶ καλλίστων τινῶν, ut lasciviat qui sumpsit, et sibi videatur formosissimus. Vide Lacunam in Diosc. cap. de Solano. DAL. — Lusum. Hoc verborum ambitu vanas imagines notat, quibus exercere se Venerem somniantii qui drachmas pondere solanum lethale biberint. Tamen in MSS. vox pudoris obest. HARD.

Repraesentari. Galen. de Fac. simpl. med. VI, pag. 169, et VIII, pag.

I

quod innocentissimi auctores simpliciter dorycnion appellavere, ab eo, quod cuspides in praeliis tingentur illo passim nascente. Qui parcus insectabatur, manicon cognominavere: qui nequiter occultabant, erythron, aut neurada: ut nonnulli, perisson: cavendi causa curiosius dicendum. Quin et alterum genus, quod halicaeabon vocant, soporiferum est, atque etiam opio velocius ad mortem: ab aliis morion, ab

237, si quatuor drachmae libantur. Hæst.

Dorycnion appellavere. Sic Apuleius cap. 22: *Alii strycon manicon, alii dorycnion, alii cacabon, Itali Apollinarem vocant.* Dioscor. quoque in Alexiph. in præfat. p. 401, et c. 6: *Στρυγών μακρόν, ὃ καὶ δόρυχνιον καλεῖσθαι.* Galen. denique *κατὰ τὸν* X, 3, p. 637: *Στρυγών, οἱ δὲ δόρυχνιον βίβλην.* Graecis δόρυ cuspis est et laocœa. II. — *Στρυγών μακρόν;* Dioscor. loco sup. laud. nobis est, auctore Sprengelio, *Solanum insanum.* De quo etiam Theophrastus meminisse Hist. Plantarum lib. XI, cap. 42. Cf. Hist. Rei herbar. tom. 4, in Dioscor. Ed. P.

Passim nascente. Immo rarissima planta est, et hoc sæculo nulli cognita. Dat. — *Solanum insanum* cæte in Indiis habitat.

Qui parcus insectabatur. Libri haecenus editi post Hermolaum, qui *parcus spectaverat.* Prius in edit. Parm. *spectabatur.* At in Reg. 2 eod. *inspectabatur;* unde nos extrita litterula, *insectabatur* rescripsimus. Tria fuisse nomina eius herbae ait; primum quod innocentissimi scriptores indiderint, dorycnion, qui infamare eam voluere, et quantum in ipsis erat, cavere, ne cui noceret. Alterum, quod si qui parcus insecta-

bantur, et subesse tamen in eius usu quiddam periculi admonebant, insaniam videlicet; manicon igitur appellarunt. Postremum est, quod ab eis impositum, qui nequiter occultabant, et virus eius nosci appellato eius nomine nolabant; quare erythron illi, aut neurada dixere. II.

Manicon. *Ἀπὸ τῆς μακρίας,* ab insaniam furiosa sic dicta, vel *ἀπὸ τοῦ μακρύ,* quod pertinas difficultate curetur: vel *ἀπὸ τοῦ μοροῦσθαι,* quod ægri solitudinem captent, vel *ἀπὸ τοῦ παρῶν,* quod mentem laxet atque temeritat. Hadrian. Junius, cap. IV, 7. Dat.

Neurada. Gron. et al. *Nurida,* et max. *ne cavendi quidem causa.* Eo. P.

Ut nonnulla. Sic Diosc. IV, 74, *περισσόν.* Sic enim Jegeodum, non *περισσόν.* II.

Quin et alterum genus, quod halicaeabon. Soporiferum ab halicaeabo disceruit Dioscor. IV, 73, quamquam et ipsi soporifero halicaebi quoque appellationem inditam saletur. II. — *Στρυγών ὑπνωτικόν* vel *ὑπνωδόν,* Dioscor. et Theophr. nobis est *Physalis somnifera.* Eo. P.

Opio. Dioscor. contra loc. cit. vim somnificam habere prodidit, opio mitiorem. II.

Morion. Aliud est morion Theophr.

aliis moly appellatum. Laudatum vero a Diocle et Evenore, Timaristo quidem etiam carmine, mira oblivione innocentiae: Quippe praesentaneum remedium, ad dentium mobiles firmandos, si colluerentur halicacabo in vino: exceptionem addidere, ne diutius id fieret: delirationem enim gigni. En demonstranda

descriptum a Dodonaeo, lib. III, c. 90. DAL.

Mira oblivione innocentiae, quippe, etc. Parmensis exemplaria, et nonnulla recentiora, inducentes legunt, non innocentiae. Ego hunc locum sic ascribendum reor: *mira oblivione hī. Docentes quippe, etc.* claudicante aliis sensu. PIRT. — *Mira oblivione, etc.* Mira oblivionis innocentia. Oblivionem enim asserit iis qui sumpserunt, sed citra nosam valetudinis. DAL. — *Mira oblivione innocentiae.* Dolecampius format, *mira oblivionis innocentiae*: adferre enim oblivionem iis, qui sumpserunt, sed citra nosam valetudinis. Pintianus, quia Parmense exemplar inducentis pro innocentiae, coniecit: *mira oblivione hī. Docentes quippe.* Nimirum iam iam ab Io. Andrea usque ad Gelenium, nimirum, impressa exemplaria vitiose: *miore oblivione iudicantes.* Sed recte quisquis ille, *mira oblivione innocentiae*: nam Plinius in Diocle et Evenore, ac Timaristo accusat oblivionem innocentiae, qui tam periculosam herbam laudarint: quemadmodum paullo ante innocentissimos vocavit, qui nomine ipso absteruerint ab eius usu. Innocentia medicj est nō monstrasse, quod maiori discrimine adhibeatur, quam toleretur, contra quod adhibetur, malum. Hoc lib. esp. 25: Quanto innocentior alia? Lib. XXVIII, 4: Quis veneficia innocentiora fecit, quam remedia? Lib. XXIX 4: Illa autem quae

timuit Cato atque providit, innocentiora multo et parva opinata. Dein legendum videtur: Quippe praesentaneum remedium ad dentium mobiles firmandos, si colluerentur halicacabo in vino, exceptionem addidere, ne diutius id fieret. GROS. — Nec aliter HIRD. qui Gronovium ab verbum transcripsit. ED. P.

Ad dentium mobiles firmandos, si colluerentur, etc. Prius legelatur: *Si colluerentur halicacabo uni exceptionem addidere.* Plane contra Dioclis, Evenoris, ac Timaristi sententiam, quos Plinius laudat auctores: ad eam enim medicinam halicacabum adeo non excepere li, ut in primis potius commendarent; quo nomine carpuntur obiter a Plinio: Et si exceptionem eam, cautionemque adderent, ne diutius in ore id teneretur. In Reg. 2 eod legitur, *halicacabon vino.* In Col. 3, *halicacabon vivo.* At Dioscor. plane rem decidit IV, 73, ubi succum halicacabi decoctum in vino epularsi dentibus sit, si contineatur ore: *Εκπύρεταις δὲ οἷον καὶ διαπρατοῦμενος, δόσιν τάλαντος ἀπὸ γάλακτος.* Vt ex vino Dioscorides, sic ex aceto adhiberi libet Archigenes apud Galen. κατά τὴν V, pag. 474 et 475. H. — Praeerea emendationi Pintianus. ED. P.

Delirationem enim gigni eo. Ne demonstranda (sic prius). Pintianus: Inustum esse ordinem verborum censet, scribitque *delirationem gigni; neque enim demonstranda.* Voss. et

remedia; quorum medicina, maioris mali periculum afferat. Commendatur ergo in cibis tertium genus, licet praeferatur hortensium saporibus. Et nihil esse corporis malorum, cui non salutare sit strychnos, Xenocrates praedicat. Non tamen auxilia eorum tanti sunt, ut vel profutura de iis commemorare fas putem, praesertim tanta copia innoxiorum medicaminum. Halicacabi radicem bibunt, qui sunt vaticinandi callentes, quod furere ad confirmandas superstitiones aspici se volunt. Remedio est (id enim libentius retulerim) aqua copiosa mulsa calida potui data. Nec illud praeteribo, aspidum naturae halicacabum in tantum adversam, ut radice eius propius admota soporetur illa sapore enecans vis earum. Ergo trita ex oleo percussis auxiliatur.

CVI. (XXXII.) Corchorum Alexandrini cibi herba est, convolutis foliis ad similitudinem mori, praecordii, ut ferunt, utilis, alopecisique, et lentigini.

Acad. ignorant tamen nec. Scribe: delirationem enim gigni. En demonstranda remedia, quorum medicina maioris mali periculum adferat! Per ironiam quam continuo etiam in sequentibus, etsi vulgo id non appareat. Sic autem volunt scripti: Commendatur ergo cibus tertium genus, licet: praeferatur hortensium saporibus: ut nil sit corporis malorum, cui non salutare sit strychnos Xenocrates praedicet! Alia etiam ex Chiffi. annotarunt: commendetur primum prodimus ex Voss. et Academico. Hortensium saporibus fecimus ex more Plinii: quod si meminisset Pintianus, temperasset apographo suo laudare hortensium. Illud, cui non salutare strychnos, si quis tenere malit, quia et Chiffi. et Voss. affirmant, instat illius, de quo etiam supra, Triste

lupus stabulis, possis tentare: et nihil esse corporis malorum, cui non salutare strychnos, Xenocrates praedicet. Gron.

Commendatur ergo in cibis. Gron. et al. commendatur et in cibis. Ed. P.

Qui sunt vaticinandi callentes (Chiffi. gallantes). Qui volebant aspici furere gallantes et vaticinari, quasi ab alicuius numinis inspiratione immisso furore, quia id pertinebat ad confirmandas religiones, radicem halicacabi solebant bibere, ut furor inde conciperent et numine repleti viderentur. Gallantes de Gallis Malris Idaei vel Deae Syriae sacerdotibus, ut Bacchantes de Bacchis. SALM.

CVI. Corchorum. Corchorum appellant Cratevas, Theophrastus et Nicander, quam Dioscorides anagalli.

Boum quoque scabiem celerrime sanari ea invenio: apud Nicandrum quidem et serpentium morsus, antequam floreat.

CVII. Nec de cnico sive atractylide verbosius dici par esset, Aegyptia herba, ni magnum contra venenata animalia praeberet auxilium: item adversus fungos. Constat a scorpione percussos, quamdiu teneant eam herbam, non sentire cruciatum.

CVIII. (xxxiii.) Et persolutam Aegyptus in hortis serit, coronarum gratia. Duo genera eius: femina ac mas: utraque subdita Venerem inhiberi, virorum maxime, tradunt.

CIX. (xxxiv.) Et quoniam in mensuris quoque ac ponderibus crebro graecis nominibus utendum est, interpretationem eorum semel in hoc loco ponemus. Drachma Attica (fere enim Attica observatione me-

dem, inquit Anguillara part. V, p. 92. *Αραχάλλης* gemina apud Diosc. II, 209. Pingitur a Dodonaeo, pag. 32. Folia esse ad similitudinem oculi scribit Theophrast. Hist. VII, 7, sed mori dixeria, an oculi, parum interest. II. — Nobis est *Cochorus* olitorius, auctore Sprengelio, Hist. Rei herb. tom. I, pag. 94. Cf. sup. cap. 52. En. P.

Apud. Nicandrum. In Theriacis, pag. 44, ubi adversus serpentes laudat *κόρχον* ἡνύοντα. De eo paroemia vulgata, tunc apud Suidam, tum apud Schel. Nicandri, *Κόρχον ἐν λαχάνοις*, etiam corchorus inter olera, quod vile olus haberetur. II.

CVII. Nec de cnico. Nobis est *Carthamus lanatus*, de quo conf. sup. cap. 53. En. P.

Contra venenata animalia. Scorpionum ictus. Diosc. III, 107.

Constat a scorpione, etc. Dioscor. loc. cit. Haen.

Non sentire cr. Deposita vero statim recrudescere. Diosc. DAL.

CVIII. *Persolutam*. Officinarum petasites, ut quidam censent Iphyum Theophrasti, coronaria planta, quae florem edit ante folia. Vide infra lib. XXV, cap. 9. Petasitis certe alterum genus, quod marem vocant, florem edit rubrum et odoratum: alterum quod feminam appellant, candidum et ipodorum. DAL. — *Persolutam* Peregrina haec et ignota. Haab.

CIX. *Drachma Att.* (fere en. Attica observatione med. utuntur), *denari piri argentei habet onduis*. Hinc ipse passim, ubi apud graecos auctores drachmis definiri ponderis invenit, modo drachmas retinet, modo denarios subiicit. GROS. de Sestert. 492, 493. — *Drachma*. Transcripsit hoc caput Plinius alter Valer. in praef. operis. Sic etiam Galen. de Comp. med. κατὰ τὸν. VIII, 3, pag. 573: Πρώτην ὅτι δραχμὴν λέγομεν νῦν ἐν

dici utuntur) denarii argentei habet pondus; eademque sex obolos pondere efficit. Obolus x chalcos. Cyathus pendet drachmas x. Quum acetabuli mensura dicitur, significat heminae quartam partem, id

τοῖς τοιοῦτοις ἀπέναντι ὅπερ Πωμπίου
δυναρίον ὀνομαζομένου. Cebus ad Na-
talem, epistola praefixa operi Mar-
celli Empirici: *Graeci medici pondera
medicamentorum ad drachmas redi-
gunt: quae quia ad denarium conve-
niunt (octoginta enim quatuor in li-
bram incurrunt), pro nota graecae
drachmae notam denarii ponui, et ad
eius pondus drachmas redegi.* Scrib.
Larg. ad Callistum: *Erit nota dena-
rii unius pro graeca drachma: acque
enim in libra denarii LXXXIV apud
nos, quot drachmae apud Graecos in-
currunt.* Caeteris, qui plurimi sunt,
appellaodis superseileo. Est autem
denarius apud Romanos, nummus
argenteus, quales in cimeliis vulgo
visuntur, seu consulum aevi, seu
imperatorum: quaterius ex his deo-
rios fere nummus noster argenteus
in Gallia complectitur, qui triginta
aeribus aeris permutatur. HARD.

Fere. Caute fere addidit: nam et
urbis Romae ponderibus interdum
usi, ut Andromachus medicus Nero-
nis, ipso referente Galeno κατὰ τὸν.
VI, 6, p. 499. HARD.

Etalemque. Dioscorides, tom. XIII.
Opp. Galeni, pag. 981: ἢ δὲ δραχμή,
ἢ καὶ ὀλίγη λεγόμενη, ἔχει γράμματα
τρία, τοῦτέστιν ὀβολός ε'. Suidas:
Δραχμή, ἔξ ὀβόλων. Cleopatra apud
Galenum t. m. cit. pag. 981: ἢ δρα-
χμή ἔχει ὀβολός ε'. Et apud Mar-
cellum Emp. Victoriatum pondus, seu
denarii dimidii, trium esse obolo-
rum vocatur, cap. 9, p. 78. HARD.

Obolus. Pauciores alii, ut video,
chalcos in obolo uno computant. Dio-

dorus apud Suidam, tantum sex: ὁ
δὲ ὀβολός χαλκὸν ε', Octo Cleopatra
loc. cit. Ὀβολός ἔχει χαλκός κ'. Plin-
ius decem: ut in drachma chalci
agnino sint sexaginta, quas ipse de-
narium sexagesimas vocat, l. XXIX,
cap. 11, et alibi. HARD.

Cyathus. Cyathi mensuram, inquit,
drachmarum decem pondere medici
definiunt: acetabuli quindecim: qui-
cumque demum is liquor fuerit, qui
ad pondus exigeretur. Isidorus Orig.
XVI, 25: *Cyathi pondus decem dra-
chmis appenditur.* Faonius: *At cotyle
cyathos bis ternas una recepat. Sed
de abaco nobis id pondus saepe nota-
tur: Bis quinae hunc faciunt dra-
chmae: si appendere velles. Oxyba-
phum fiet, si quinque addantur aut
istat.* Demetrius Alabaldus, de mi-
nutiis, c. de Mensuris, inter Aucto-
res linguae Lat. pag. 1527: *Cyathi
vero pondus, inquit, fere drachmas
decem, sicut oxybaphi quindecim.* E
Graecis Cleopatra, loc. cit. Ο κύαθος
ἔχει δραχμὴς ι' HARD.

Quam acetabuli mensura. Graeci
ὀξύβαπον vocant, quasi proprie ita
dictum fuerit vasculum infundendo
aceto comparatum, in quod intinge-
rent cibum sumentes. De liquorum
eo pondere, quod acetabulum expe-
ret, suffragatur Plinio praeter Fan-
nium ac Demetrium proxime appel-
latos, Heras medicus, apud Gale-
num, κατὰ γένεα, V, cap. 6, p. 786,
ubi cotylen, quam Plinius heminam
vocat, drachmas duodecim ait sexage-
nas efficere, si appendantur, ὥς ἔ-
στιν δραχμὴς δώδεκας τῆς κοτύλης καὶ

est, drachmas xv. Mna, quam nostri minam vocant, pendet drachmas Atticas centum.

γάρ ἔλεγε ἦγε Ἀττικῇ, ὅ' οὐγγιών
οὕτω τῶν Ἰταλικῶν. Cleopatra, loc.
cit. Ἡ κοτύλη, μέτρῳ μὲν ἔχει κυά-
θους ζ'. σταθμῷ δὲ, < ξ' οὐγ ζ' καὶ
σ'... τὸ ὀξύδαρον, ἔχει μέτρῳ μὲν
κοτύλης τέταρτον, κύαθον α' σ'. στα-
θμῷ δὲ < id. Cotyle sive hemina,
mensura quidem habet cyathos sex,
poudere vero drachmas 60 sive uncias
septem et semis, ... Acetabulum habet
mensura quidem heminae quartam par-
tem, cyathum unum et semis: poudere
vero drachmas XV. HARD.

Mna. Haec Cleopatrae pariter me-
dica definitio est, mnase poudus in-
telligi in medicamentis, ubi sunt
Atticae drachmae centum: Ἡ Ἀττικῇ

μνα ἔχει οὐγγίας εἰς σ' < ρ'. *Mna*
*Attica habet uncias duodecim et se-
mis, drachmas centum.* Nec vero una
semper apud medicos locis omnibus
temporibusque minae aestimatio: Ex
his enim, inquit Galen. xxtā γένη,
V, 3, pag. 778, qui minam in dra-
chmas secant, alii centum, alii etiam
plurium drachmarum esse confirmant:
quia et unciam plerique septem dra-
chmas et semissem valere malunt,
alii septem dumtaxat: octo reliqui:
Ἀλλὰ τῶν εἰς δραχμὰς ἀναγόντων τὴν
μναὺ εἰσὶν οἱ τρεῖς ἑκατὸν εἰναδρα-
χμῶν τῆς μναῖ, ἑνιοὶ πλείονων ἑκα-
τῶν καὶ τὴν οὐγγίαν οἱ πλείστοι μὲν
ἑπτὰ καὶ ἡμίσεως δραχμῶν εἶναι ἡ-
σεν εἶναι δὲ ζ' μόνον ἔτι καὶ δὲ κ'.

EXCVRSVS I

DE VIOLIS VETERVM

Ad ea Plinii verba, lib. XXI, cap. 44 :

Violis honos proximus: earumque plura genera. Purpureae; luteae, albae; plantis omnes, ut olus, satae. Ex iis vero, quae sponte apricis et macris locis proveniunt, purpureae, latiore folio, statim ab radice carnoso, exeunt: solaeque graeco nomine a caeteris discernuntur, appellatae ia, et ab his ianthina vestis. E sativis maxima auctoritas luteis. Genera iis: Tusculana, et quae pharina, appellatur, folio aliquanto latiore, sed minus odorato. In totum vero sine odore, minutoque folio calthiana, munus autumnii, caeterae veris.

Conf. etiam libri eiusdem capp. 38, 40 et 76.

I. Iov, Μελάιον, Viola odorata.

Si optio mihi fuisset atque potestas, ordinem eorum, de quibus in hoc specimine disputatur, statuendi; opportunius nihil mihi accidere potuisset, quam si licuisset earum plantarum praemittere disquisitionem, quae et eruditionem non vulgarem, et aciem ingenii, et rei botanicae intimam cognitionem desiderant. Etenim legem, quam Thebanus poeta sanxit:

Ἀρχομένου δ' ἔργου πρόσωπον
 λρὴ θέμειν τελευτῆς,

aequis non observaverit, qui litteris quaedam mandaturus est? Affam autem seriem susdebant aliae instituti mei rationes, atque earum potissimum plantarum expositio praeferrenda esse videbatur, quae, quum aliena sit a veteribus scriptoribus systematica plantarum finitio, quamque multa saepe vegetabilia uno insigniverint nomine, docet. Cuius quidem rei exemplum afferunt faculentissimum violae, quarum varia occurrunt genera apud Veteres eodem nomine insignita. Si quis itaque tā ex Graecorum crederet nōque unicum dumtaxat genus signare, is vehementer errare mihi videtur.

Antiquissimis autem temporibus τῶν ἰων nomine celebrabantur apud Graecos *Violae odoratae*, quas significanter quoque μελάιον appellare consueverunt. Immo Alexandrini raro quodam connubio λευκίον τὸ μέλαν dixerunt: auctor

enim libri de *natura mulicbri* contra uteri cancerum λευκίου ῥίζην τοῦ μάλανος ἐν οἷνι adhibet (1).

Μαλάναι autem seu nigrae appellabantur violae, vel ob foliorum, vel ob petalorum corollae colorem. Illud arbitratur Salmasius (2), qui eam ob rationem posuisse Veteres discrimen inter λευκοίαι et μαλάναι autumat. Alium etiam haudquaquam ab usu loquendi apud Veteres, foliorum colorem, qui profunde viridis est, nigrum vocare: sic *myrtus pulla*, *ilex nigra* dicitur (3): magis tamen petalorum color epitheton id desiderasse videtur, quum in vetustissimis Graecorum monumentis pullus et fuscus color cum violis comparatur (4). Ita Odys. A, 435:

Αὐτὰρ ἐπεὶ αὐτῷ
Ἠλκῆται τετάνυστο, ἰσθμιαίης αἵρεος ἔχουσα.

Quod Vossius noster optime ita vertit:

Aber darüber

Lag die Spindel gestreckt, mit violenfärbiger Wolle.

Explicat hunc locum Eustathius ita, ut ad similitudinem cum violis et cum atra nube (νῆφος) respiciat.

Hesiodus *ἰσθμιαίαν πόντον*, mare violaceum, dicit (Theog. v. 844), quod Hesychius exponit ἐν τῷ ὀράσθαι παραφουρὺν καὶ μάλαν.

Pindarus Evadnen dicit *ἰσθμιαίαν* (Ol. VI, v. 50), cirros habentem fuscus: ita apud Hesychium occurrit *ἰσθμιαίος* de nigricantibus palpebris, et *ἰσθμιαίη* de pupilla nigricante.

Longe alieni itaque a veritate, qui, ut Servius Grammaticus, τὸ ἔον Graecorum eum *vaccinio* Virgilii aut *ὕκινθῳ* confundunt. Etenim varia occurrunt in veteribus poetis loca, quibus apte distinguitur utrumque plantarum genus. Ita Theocritus, Id. X, 28:

Καὶ τὸ ἔον μάλαν ἐντὶ καὶ ἃ γραπτὰ ὑκίνθους,
- Ἀλλ' ἔμπας ἐν τοῖς στεφάνοις τὰ ποτὶα ἵθιγεται.

ipseque Virgilius, Ecl. X, 39:

Et nigrae violae sunt et vaccinia nigra.

Facit huc quoque Vitruvii locus, ubi silis Attici colorem imitari quosdam ait, qui violam aridam in vas coniectam ad ignem confervescere faciant, e vacciniis vero purpureum confici colorem. (5)

Multo longius autem a veritate recedit Marcell. Virgilius, qui lasminum credit violis comprehendí, quum caeruleus color nulli conveniat violae,

(1) Hippocr. op. p. 570, ed. Fœs.

(2) Homonym. Hyl. iatr. cap. 23, p. 23.

(3) Salmas. Plin. Exercit. p. 674.

(4) Πουρζιου τὰ ἰα δicit Heraclides Tarentinus, Geopon. lib. X, c. 22. p. 828 ed. Niclas, in-8. Lips. 1781.

(5) Architect. lib. VII, cap. 14, pag. 147, ed. Laet. Cf. Dodon. Stirp. Hist. atque pempt. II, lib. I, cap. 4, pag. 157 (fol. Antwerp. 1616).

sed iasmino. Equidem ne iasminum quidem vidi caeruleo colore distinctum, sed violas plures cognosco eo colore insignes. (1)

Iam vero consulamus descriptionem τῷ μίσγνιστον apud Veteres. Theophrastus id et ἄγριον habet et ἀγρίον, quorum illud *Violam caninam*, hoc vero *Violam odoratam* ipsam constituere videtur, colore tamen haudquam utrumque differre docet: frutescere et praestantissimo odore celebrari: suavissimo in primis odore et ἀγρίον insignes esse eas violas, quae circa Cyrenen nascantur. Radiculis epipiosis enim herbam esse instructam, foliis latis, terrae incumbentibus et parumper carnosius, quae perpetuo vireant. Florem proferre duplicem, alterum alteri innatum, sicut et rosis et liliis: quod quidem, meo arbitrio, de luxuriae floris intelligendum. Per totum fere annum florere, quum cultura accesserit. (2)

Dioscorides folia minora hederæ foliis et tenuiora habet, cauliculum ex media radice prodeuntem, cui flosculus insidet suavisimo odore praeditus, purpureus: nasci in umbrosis (3) et salebrosis locis. (4) Eadem, quae Theophrastus et Dioscorides habent, repetit fere Plinius: (5) repetunt Arabes plerique, nomine (benefedach seu benefeidsch) id

insignientes. (6) Solus ferme Abdollatifus addit, in Aegypto suavissime olentis nasci violas, e quibus tamen incolae oleum parare nesciant. (7) Ita et nostris temporibus Forskaleus *violam odoratam* in Aegypto frequentem invenit. (8) Eodem vero nomine incolae Arabiae felicitis *Irin* quam-

dam insigniunt et *Tagetent* (9) veteres quoque Arabes, qui Hispaniam occupabant, *Chrysanthemum*. (10) Id nomen transiit apud recentiores Graecos in *Mavisa*, teste ipso Forskaleo. (11)

Quodsi autem in nomen ipsum *ios* inquirimus, lusisse et pœtas et grammaticos in exponendo eo observamus. Et Nicolaus quidem inde nomen deduxit, quod Iovides nymphae, quae ad fontem fluminis Cytheri in Elide

(1) Conf. Brunfelsii Herbar. pag. 439 (fol. Basil. 1534).

(2) Theophr. Histor. Plant. lib. I, cap. 15, pag. 16, cap. 21, pag. 23; lib. VI, cap. 126, cap. 7, pag. 129. De Causa. Plant. lib. I, cap. 15, pag. 217, edit. Heini.

(3) Παλαιοίς, l. πολυκαίσις.

(4) Dioscor. lib. IV, cap. 122, pag. 289, ed. Sarracen.

(5) Plin. lib. XXI, cap. 11, pag. 244, ed. Harduin.

(6) Avicenn. lib. II, pag. 140, edit. Arab. fol. Rom. 1593. Deficit id capitulum in plerisque versionibus. Serapion Simplic. aggreg. cap. 141, f. 142, b. (ed. Ingd. in 4, 1510. Mesue Simplic. f. 55, d. (ed. Ven. fol. 1516).

(7) Memorab. Aegypt. lib. I, cap. 2, pag. 32, ed. Paul.

(8) Forskal. Flor. Aegypt. Arab. p. XXXIV.

(9) Ib. pag. CIII, CXX.

(10) Casir. Biblioth. Escorial. vol. I, p. 334.

(11) Ib. Flor. Constantinopol. pag. XXXIII.

colebantur, (1) primum hunc florem Ioni, Gargettis, qui eo deduxerat coloniam Atheniensem, largitae fuerint. (2)

En vero Nicandri versus, quos servavit nobis Athenaeus :

Ἀλλὰ τὰ μὲν σπείροισ' τε καὶ ὠρεῖαι φυτεύουσιν
 Ἀνθ' Ἰωνιῇσι· γένη γὰρ μέν ἐστι δισσά,
 ὠχρὸν τε, χρυσῷ τε φῦλιν (3) εἰ σ' ὦ πατὴρ εἶδε,
 Σεύρατ' (4) Ἰωνιάδες νόμῳ καὶ στέφος ἀγνόν ἰωνε,
 Πισαίῳσι ποθέσασθαι ἐνὶ ἀλήροισι δριξάν.
 Πνυσι γάρ χλοῦν, ἣν δὲ μετεσσυμένους σκυλάκασιν,
 Ἀλφειῷ καὶ Ἰσθμῷ ἰδὼν ἐπλύνετο γυνὴν
 Εσπερίους νόμῳσι καὶ Ἰωνιδίῳσι νοχέουσιν.

Mire depravatas foedissimeque inquinatas Nicandri reliquias, quas antiqui librarum iam expositis satis difficiles habebant, ita intelligendas dico, ut duplex violarum genus statuitur: alterum ὠχρὸν, alterum autem aureum (χρυσῷ εἰκός). Haec quidem differentia posset omnino assumi inter violarum alterum genus, Cheiranthorum, de quibus deinde sermo erit, si ὠχρὸν pallorem aut albidum colorem exprimeret, quum omnino cognoscere Veteres duplicem Cheiranthorum speciem, *ασπρὰν* alteram, alteram *Cheiri*.

Qui quidem significatus non vulgarem omnino habet auctoritatem. Homerus enim, quum Alexandri metum et pallorem, quem Menelai aspectus excitaverat, exprimeret conatur, dicit,

ὠχρὸς δὲ μιν εἰλε παριῶς, (5)

quod Vossius bene vertit:

Unde Bläs' umzog ihm die Wangen

Plato diserte exponit hunc colorem, τὸ ὠχρὸν, λευκοῦ ξανθοῦ μετὰ γένος. (6) Ita apud veteres auctores passim metuentium pallor ὠχρότης dicitur. (7)

Vberius autem Galenus colorem ὠχρὸν his verbis: Εστί δὲ τὸ ὠχρὸν χρώμα κατ' ἀλήθειαν τοιοῦτον, οἷον πῦρ, καὶ τὸ τῆς καλουμένης ὠχρᾶς... κατὰ γένειναι τοιοῦτον, ἐπιμεγνυμένης τῷ ὕδατι δὲ περιττώματι τῆς ὠχρᾶς τε καὶ πικρᾶς καὶ ξανθῆς ἀναμεζομένης χολῆς. Ὅσον γὰρ τοῦ ἐρυθροῦ χρώματος ἐπὶ

(1) Pausan. lib. VI, cap. 22, pag. 216, ed. Fae.

(2) Athen. lib. XV, pag. 681, ed. Casaub.

(3) Leg. εἰς ὧπα ἰδόνθαι Casaub. ουτὶ εἰς ὧπα εἰκός Scaliger, uti Homer. Iliad. III, 158: αἰὼς ἀθανάτῃσι θεῆς εἰς ὧπα εἰκίει.

(4) Οὐρα γ' Casaub.

(5) Iliad. III, 35.

(6) Tim. pag. 492, ed. Basil. fol. 1533.

(7) Aristot. Categor. pag. 35 (ed. Pac. in-4, Aurel. Alibr. 1607): Αἰσχυθεὶς γὰρ τὴν ἐρυθρότητα ἐγένετο, καὶ φοβεθὴς, ὠχρὸς.

τὸ λευκότερον ἀπομαχώρηκε τὸ ξανθόν, προσῆτον τοῦτο τὸ ὡχρόν. (1) Alteram itaque habemus ὡχροῦ coloris significationem, quae si his Nicanderi verbis adest, parum interest inter ὡχρόν et χρυσόν colorem. Hinc itaque et Casaubonus, et Salmasius vel lacunam adesse, vel corruptum esse hunc locum arbitantes, ita eum emendare conati sunt, ut ille deesse totum versum post citatum, hic vero, loco ὡχρόν, ἄχρουν esse legendum statueret. Quodsi vero, quid sentiam, libere dicere liceat, in Casauboni potius sententiam absurdum esse ducō: manifesto enim omīssa purpurearum seu caerulearum violarum descriptio, quae multo plus a Veteribus celebrabantur, quam pallidae seu albae.

Has itaque Nicander fingit a nymphis Inaidibus Ioni esse primas oblatas, alioque loco (2) Proserpinam eas collegisse, quum a Plutone raperetur.

Ex *Ida* metamorphosi nomen belle explicat Heraclides Tarentinus. (3)

Ita quoque violis vel ob odorem suavissimum, vel ob nominis sonum, Ionibus gratum, adeo delectabantur antiqui Graeci, ut in singularibus eas colerentur violariis, *ἰωνίαις*, (4) utique vel maximam partem sertorum ac coronarum facerent, quibus redimiti Graeci ad epulas aecedere consueverant. Flores autem, e quibus sarta Graecorum neclebantur, enumerat Cratinus apud Athenaeum (5) sequenti ordine: *Λευρία* (*Lilium candidum*), *κρίνα* (*Lilium Martagon*), *ροσμοσάνθαλα* (*Lilium bulbiferum*), *ρόδα* (*Rosa quinquifolia*), *ἰα* (*Viola odorata*), *σισύμβρις* (*Mentha gentilis s. aquatica*), *ἀνemonῶν κάλυκας ἥριναι* (*Anemone coronaria*), *ἐρπύλλα* (*Thymus Serpyllum*), *κρόκος* (*Crocus vernus seu autumnalis*), *δάκνυθοι* (*Delphinium Aiacis seu Scilla amoena seu Hyacinthus orientalis*), *ὀλγυρσόν* (*Gnaphalium orientale*), *οἰνάρον* (*Sium griseum*), *ἡμερόκαλλας* (*Lilium chalcedonicum*), *μελίλωτος* (*Trifolium Melilotus italica*), *κύνισος* (*Medicago arborea*).

Hinc etiam *ἰοστήφανοι* dicebantur Graeci, praesertim vero Athenienses, uti saepius apud Pindarum et Aristophanem. (6) Hinc nostrorum temporum

(1) Galen. Commentar. in Hippocr. de Victu acut. II, pag. 59 (edit. Basil. Graec. fol. 1538).

(2) Athen. lib. XV, pag. 684:

*ἰωνιάδας τε χαμηλὰς,
Ορηνοτέρας, ὥς τύξῃ μὲν ἄνθρωποι Παρσηφόμενοι.*

(3) Geopon. lib. XI, cap. 22, pag. 827.

(4) Theophr. Hist. Plant. lib. VI, cap. 4, pag. 418; Jul. Polluc. Onom. lib. I, cap. 42, s. 228, pag. 437, ed. Hemsterhus.

(5) Athen. lib. XV, pag. 685.

(6) Equit. v. 1326:

ΑΑΑ. Ποῦ 'στιν (ὁ δῆμος);

ΧΟΡ. Εν ταῖσιν ἰοστήφανοις οἰκᾷ ταῖς ἀρχαίαισιν Αθήναις;

V. 1326:

ΧΟΡ. Ω ταὶ λιπαραὶ, καὶ ἰοστήφανοι, καὶ ἀριζήλωτοι Αἰθῆναι.

Acharn. v. 637:

Πρώτον μὲν ἰοστήφανους ἐκάλουν.

poëta, ὃς χάρει καὶ πολλὰ ἐπέμνητο, Matthiæsonius, Atticam credit violis maxime abundasse.

Kein Gang der Liebenden im Frühlingshain
An Veilchen reich, wie Attika's Gefilde, (1)

quod tamen certis quibusdam antiquitatis testimoniis probari plane non potest.

Quod superest, nequeo, quin a Vossio nostro recedam, dum vulgatam lectionem, Od. E, 72:

Ἀρπὶ δὲ λειμῶνες μελαχμοὶ τοῦ τοῖς σάκκων
Θήλων, κ. τ. λ.

ita exprimit:

Grasige Wiesen umher mit Violeu und Eppich.

Legendum autem esse σάκκων l. τοῦ post Ptolomaeum Evergeten Eustathius iam animadvertit, quum nusquam in pratis violae proveniant.

Germaniam vero pristinis temporibus caruisse hoc florum genere, antequam Conr. Gesnerus ex Sabaudia primus id in hortos inferret, inior: sed testi ipsi Gesnero credendum est. (2)

II. *Δειράνθιον*, *Cheiranthus annuus* et *Cheiri*? *Leucoium vernum*.

Plurimum omnino interesse inter prius violarum genus et albas violas seu *λευκὰ*, prisca iam antiquitas perspexit, unicam fere germanitatem quaerens in florum odore, qui, gratissimus in utroque genere, omnino idem fere est. Protinus dum diffugere nives, ac acris biems soluta est, grata veris vice et Favoni a leucoiis efflorescere, perque totum annum fere durare; ita etiam differre a violis odoratis, ut folia gerat cauli inhaerentia, utque bulbosa gaudeat radice, Theophrastus testatur. (3) Deinde odorem praepriam exponit; e longinquo meliorem esse et gratiorem quam e propinquo, quum subtilior sit, neque servare odorem hanc violam siccitam, (4) quod Plinius quoque repetit, omisso tamen de bulbosa leucoii radice loco: (5) ex quo Salmasius efficit, depravatam esse illum Theophrasti locum, quum vere de cheiranthi nostris nequaquam dici possit, bulbosa radice gaudere. Verumtamen locus ille Linnaeo immortalis occasionem praeuisse videtur, ut plantam, quae verno tempore prinitias fere anni ferre solet, *leucoium* appellaret. Bulbosa enim radix huic omnino convenit, neque tamen adeo gratus floris odor, ac Veteres eum describunt. Hinc dubitandum, utrum *λευκόν*

(1) Matthiæson's Gedichte, der Genfersee, pag. 40.

(2) Gesner. Hort. German. pag. 236 (fol. Basil. 4561).

(3) Theophr. Hist. Plant. lib. VI, cap. 7, p. 429; lib. VII, cap. 9, p. 443.

(4) Eius Caus. Plant. lib. VI, cap. 23, pag. 378; cap. 25, p. 381.

(5) Lib. XXI, cap. 7, pag. 239, cap. 11, pag. 244.

Theophrasti unicuique tantum gentis *cheiranthorum*, an utrumque et *cheiranthorum*, et *leucoi* Linnaeani complectatur.

Plinius quidem praeter eas, quae de leucoio ex Theophrasto mutuatur, peculiaria quaedam de violis addit. Violae albae vitam longissimam trimatu habet, ab eo tempore degenerare: (1) quod et Theocritus testatur: (2)

Καὶ τὸ ἴον καλὸν ἐντὶ ἐν εἴρε, καὶ ταχὺ γηρᾷ.

Species Plinius lutearum, quibus inter satas maxima sit auctoritas, tres exhibet: *Tusculanas*, *marinas*, folio siliquanto latiori, sed minus odoratas, et *Calathianas* aut *Calatinas*. (3) Illas *cheiranthos* habeo, hanc vero, a Calata oppido Italiae dictam, (4) arbitror esse *Gentianam vernam* Linn. seu *Hippion vernum* Schmidt. (5) Etenim tum Dalecampius, tum Dudonaeus, Thaliusque, tum vero Conradus Gesnerus ὁ πᾶν violam calathianam Plinii ita describunt, ut cum nullo fere alio plantarum genere congruere possit, quam cum *Hippio verno* nostratum. (6) Nascitur per totam Italiam in locis alpestribus, ut et per Germaniae et Helvetiae regiones petrosas. Qui flos quum caeruleo colore, eoque amoenissimo, splendat, exponendus inde est Dioscoridis locus, qui τῶν ἰων colorem esse et albidum, et μέλιον, ἢ κυανοῦν, ἢ πορφυρεῖν dicit. (7) Quem cyaneum colorem quum Fuchsius in nullo *cheiranthorum* flore se reperire meminisset, supposititium praepostere autumavit hunc Dioscoridis locum. (8) Servandus tamen hic locus, si calatinas violas a Dioscoride simul comprehendi credimus.

Cavendum tamen, ne cum calatinis violis *caltha* et Plinii, et Columellae confundatur. Hic enim (9)

Candida leucoia et flaventia lumina calthae

coniungit. Ille proximam habet caltham violis concolori amplitudine, odore tamen gravi esse. (10) Alioque loco de *cachla* loquitur, quae *baphthalmus* dicitur; (11) ubi Dalecampius in *marginem caltham* addit. Lodovicus de la Cérda vero (12) substituit *caltham*. Sic Virgilii versus notus est: (13)

Mollis luteola pingit vaccinia caltha.

(1) Plin. lib. XXI, cap. 44.

(2) Id. XXIII, 29.

(3) Plin. lib. XXI, cap. 6.

(4) Salmas. Plin. Exerc. pag. 630.

(5) Romera Archiv für die Botanik, Heft I, S. 45.

(6) Cf. Bouhni πῶς, pag. 488.

(7) Dioscorid. lib. III, cap. 438, pag. 230.

(8) Fuchsii Histor. Stirp. cap. 473, pag. 456 (fol. Basil. 1542).

(9) Colum. Cult. Hort. lib. X, v. 97.

(10) Plin. lib. XXI, cap. 6.

(11) Plin. lib. XXV, esp. 8.

(12) Cerda ad Virgil. Bucol. ecl. II, v. 50.

(13) Loc. cit.

Hanc vero caltham *Calendulam* esse officinalem nostram, non suspicor solum, sed exploratum fere habeo.

Redeam autem e diverticulo in viam. Violae itaque Romanorum albae, seu *leuonia* Graecorum a foliorum magis quam a petalorum colore incanae dictae, ideoque et luteae, et albae habebantur. Hinc lumen accipiunt poeta- rum varia loca, e. g. Virgilii Ecl. II, 47:

Pallentes violas et summa papavera carpens,

Horatii:

Nec tinctus viola pallor amantium,

Columellae, lib. X, vs. 401 seq.

Tum, quae pallet humi, quae frondes purpurat auro,
Fonatur viola.

Et hoc cheiranthorum genus adserta nectenda adhibebatur, testibus Theo- phrasto et Plinio. Arabes vero illud nomine *Khairi* (كيري) insignientes, saepius cum *Viola odorata* commutarunt. Linnaeus vero optime hoc nomen *Cheiranthi Khairi* violis luteis Antiquorum, *Cheiranthi annui* vero, qui incanis maxime foliis gaudet; violis albis adiudicavit. Hic forsitan sistit Plinil alteram speciem, *marinam*, nisi *Cheiranthum incanum* aut *maritimum*, qui uterque ad litora maris mediterranei abunde provenit, intellexeris.

Ex Antiq. Botan. Specim. auctore Sprengelio, cap. 4, p. 3 sqq.

EXCVRSVS II

DE ASPHODELIS VETERVM.

Ad ea Plinii verba, lib. XXI, cap. 68:

Caeterae eiusdem generis folio differunt. Asphodelus oblongum et angustum habet, scilla latum et tractabile, gladiolus simile nomen. Asphodelus manditur, et semine tosto, et bulbo... Asphodeli mentionem et Homerus fecit. Radix eius naps modicis similis est: neque alia numerosior... Theophrastus, et fere Graeci, princepsque Pythagoras, caulem eius cubitalem, et saepe duum cubitorum, folijs porri silvestris anthericon vocare: radicem vero, id est, bulbos, asphodelon. Nostri illud albugum vocant, et asphodelum hastulam regiam, etc.

Conf. etiam lib. XXII, cap. 32:

Miratus sum, priusquam hoc plantarum genus curatius examinarem, Veteres fastopere dissentire in eodem, ut Galeni certe asphodelus alienus plane sit ab Hesiodi asphodelo; miratus sum, nostrorum criticorum et philologorum fere neminem dissensum hunc suspicatum fuisse, praeterque Murrayum neminem fere botanicorum, qui nostris inelaruert temporibus, genus id novis illustrasse observationibus.

Celebratissimum profecto plantarum genus, tum apud inferos, in ὄνυχον, frequentia, tum laudibus ipsi ab Hesiodo tributis, tum denique frequentissima in veteribus monumentis commemoratione. Operae pretium itaque facturum me esse omnino spero, si, quae neglexerunt exegetae, asphodelum Veterum commentariolo hocce illustrare satagero.

Asphodelus autem, quem vetustissimi Graeci describuunt, quum omnino genere differat ab eo, de quo et Galenus, et qui eum sequuntur, praecipiant, praemittenda videtur illius descriptio ex veris fontibus.

Quod primum radices attinet, numerosas illas habent veteres et globosas, ut κίχλῳρῳζον dicat totam plantam Theophrastus. (1) Ob numerum insignem eorum tuberculorum radicibus adnatorum κελῳρῳζον appellat eum Porphyrius in epigrammate quodam quod servavit Eustathius. (2) Oblongas

(1) Hist. Plant. lib. VII, cap. 12, p. 865, ed. Bodaei.

(2) Eustath. in Odys. XI, 573, pag. 183.

habet Dioscorides, rotundas et glaudibus similes. (1) Naporum medicorum speciem prae se ferre Plinius, neque in alia fere planta maiorem tuberculorum radici adnascantium numerum animadverti, octoginta saepe simul acervata bulbis. (2)

Ea singularis radicum structura ad nullam fere aliam Asphodelorum nostrorum speciem applicanda est, quam ad *ramosum*, quem primus fere Dodonaeus (3) latius descripsit, post vero dilucidius exposuit Clusius, (4) Murrayus autem uberior illustravit commentario. (5) Radices eius omnino numerosae, bulbosae, fasciculatae sunt; tubera sesquipalmaria, epidermide brunea vestita, interius sordide lutea, carna extus spongiosa, medio compactiori componuntur. Summitati radicis adhaerent copiae fibrarum siccarum ex foliis et squamis radicalibus marcidis. Numerum eorum tuberculorum adeo ingentem aliquando invenit Clusius, dum Olyssipone Hispalim proficisceretur, ut aratro erutos unius plantae fere duceptos aut plures tuberculos numeraret, putaretque vel quinquaginta libras pendisse totam plantam.

Caulis seu *scapum* esse bulbosarum fere maximum, Theophrastus (6), cubitali maiorem esse proceritatem, Scholiastes Theocriti, (7) dum fere cubitorum Plinius, laeviusculum esse Dioscorides, amplius et purius laeviusque Plinius refert. Tripedalem omnino observamus scapum in Asphodelo ramoso, glaucum, erectum, strictum, tectum, ubi nudus est; angulatum vero, ubi floribus tegitur.

Eum caulem veteres Graeci *ἀνθήριον* passim vocabant, aut *ἀνθήριον*, (8) quod ex variis infra adlegatis locis patet. *Ἀπαύστουτος* eos caules, seu firmos solidosque, qui frangi nequeant; appellat Suidas. (9)

Ex hac caulis indole forte adagium, *ἀνθήριον θηρίον*, *anthericum metere*, originem duxit, quod laborem quemvis inane exprimit.

Albus vocat Plinius eum caulem, seu *hastulam regiam*, quem acinosum habet, a fructuum ipsi adidentium frequentia. Magonem praecipere, esitus mensis martii et initio aprilis, quum floruerit, nondum semine eius intumescente, demetendum, findendumque iuxta longitudinem scapos esse, et quarto die in solem proferendos, ita siccatis deumum manipulos faciendos. Aridos reddi eos caules cochleis, qui milre in Campania eos persequantur, ac sugendo arefiant.

(1) Lib. II, cap. 199, pag. 459.

(2) Lib. XXI, cap. 47.

(3) Stirp. Hist. pempt. II, lib. II, cap. 9, pag. 206.

(4) Rarior. plant. Hist. lib. II, cap. 39, p. 196.

(5) Comment. nov. Gottling. vol. VI, p. 37, s.

(6) Loc. cit.

(7) Idyll. A, v. 52.

(8) Hippocr. coac. praesag. n. 501, p. 198. Capitis enim fracturas ita explorare iubent Coi medici, ut *ἀνθήριον* aut *ἀνθήριον* dentibus cōstripiat aeger, fragoremque acutire experiatur. Scholiast. Homer. Villosion., p. 456. Scholiast. Theocr. Idyll. Z, v. 68. Scholiast. Nicandr. Theriac. v. 531, ubi *ἀνθήριον* in *καχλιόν* mutandum puto.

(9) Tom. I, pag. 211, voc. *Ἀνθήριον*.

Caulē eum aut scapum siccatum Veteres non solum ovibus substernebant, (1) sed thorū etiam Theocritus memorat ex asphodelo, conysia ac selino stratum. (2)

Decipula quoque ex eiusdem caulis fibris, ad capiendās locustas, ludentes pastores conficere consueverunt, (3) quemadmodum et nostrates pastores e iuncis eiusmodi crepundias componere solent.

Ipsa quoque nomadum Libycorum mapalia exstructa fuisse his anthericiis, seu asphodeli caulibus, testatur Hellenicus apud Athenaeum. (4)

Neque tamen negandum, ob similitudinem, quae canes asphodeli siccatos, aliosque vel graminum culmos, vel plantarum etiam marinarum stipites intercedere videretur, calamiferas alias plantas ἀνθρίκων nomine insignitas fuisse. Scilicet enim scapus floriger ita vocari videtur ab Arato: (5) omnium denique plantarum, quae spicas gerunt, summities ἀνθρίκας aut ἀνθρίκας appellantur a Chrysostomo, (6) Neoptolemo, (7) Hesychio, (8) Scholiaste denique Arati. (9) Quin notissimus est Homeri versus de equorum volatus simili cursu: (10).

Ἀχρον ἐπ' ἀνθρίκων καρπὸν ὄϊον, οὐδὲ κατέκλων,

quod Vossius egregie ita vertit:

Über die Spitzen des Halms hin flogen sie, ohn' ihn zu knicken.

Marinarum ipsarum nonnullas plantas ἀνθρίκων nomine venisse, patet tum ex Theophrasto ipso, (11) tum ex Callimacho. (12) Fuci autem hoc anthe-

(1) Florent. in Geopon. lib. XVIII, cap. 2, pag. 1473.

(2) Idyll. Z, v, 68:

Χ' ἂν στίβας ἐσσιταὶ πεπυκασμένα ἐς τ' ἐπὶ πᾶχυν
Κνύξθ' ὁ ἀσφodelῶ τε πολυγυμνῶ τε σιλίνῳ.

(3) Theocrit. Idyll. A, v. 52; Longi Pastor. lib. I, cap. 4, p. 40 (ed. Boden.) Is παιδικὰ haec manifeste vocat, ut itaque otiosae magis vitae ludibria quam utilia instrumenta fuerint.

(4) Lib. XI, pag. 462.

(5) Diosmea, v. 328:

Ὅτως δ' ἀνθρίκος τριχθὲ σκύλλης ὑπεραρθή.

(6) Serm. XI in status, pag. 535, tom. VI, ed. Savill. Καθάπερ γὰρ ἐστὶ τῶν ἀνθρίκων οἱ ἀνθρίκες, ὥσπερ τινὰ θόρακα... οὕτω δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ὀφθαλμῶν, ὥσπερ τινεὶ ἀνθρίκες καὶ θόρακα προβέβληνται αἱ τῶν βλεφάρων τρίχες. Conf. Spanhem. ad Callimach. Hymn. in Delum, v. 193.

(7) Apud Schol. Theocrit. Idyll. A, v. 52.

(8) Voc. h. col. 379.

(9) Ad Diosmea, v. 328.

(10) Iliad. XX, 227.

(11) Hist. Plant. lib. I, cap. 7, p. 8, ed. Heins.

(12) Hymn. in Del. v. 493.

rico intelligi quasdam species, vel *natantem*, vel *canaliculatam*, alio loco docebo.

Nominis 'ea translatio ad alia hexandriae genera, quam apud Antiquos reperisse sibi videbatur Linnaeus, ipsi etiam persuasit, ut novum quoddam genus construeret, e phalangii, asphodelis et bulbocodiis Veterum conflatum, quod antherici nomine insigniret.

Iam vero praecipiamus de foliis asphodeli et flore. Esse illa praelonga et angusta et lubrica, (1) alii silvestris similia, sed longiora et latiora, (2) Graeci ferunt auctores; ipsi quoque Arabes خندى suo tribuunt folia كلكرات الشاعى similia *allio ascalonico*. (3) Eandem foliorum formam pingit Dodonaeus: sunt enim ensiformia, leviter incurva, carinata, caulem amplectentia, glauca, patentissima, radicalia, scapo triplo fere breviora.

Flores spica gestare, δασύ itaque ἄσπερ habere, docet Hesychius. (4) Albos esse flores, colligere possemus ex Arati verbis, (5) ni disertis id doceret verbis Serapion, (6) qui et خندى vocat, et عش et بورق.

Bis fere florere per annum efficitur ex Nicandri loco, ubi ἀσποδῆλον διανθίς meminit: (7)

Albos asphodeli sul flores describunt Dodonaeus et Clusius. Valerius praeterea monet ob florum similitudinem vulgo haberi *Antherium Liliatum*; quod hemerocallen aut silvestre lilium vocat, a pharmacopolis sui temporis, pro vero veterum asphodelo, qui vero utique radicibus magnopere differat. (8) Albida omnino corolla est asphodeio ramoso, ad basin fere, ubi tubulum campanulatum fusco-viridem format, sexpartita, infera. Spica praeterea flores imbricati densissima componuntur, ut κατ' ἄσπερ itaque *speciem* seu *ἀσπίδα* vocare potuerint veteres.

(1) Theophr. Hist. Plant. lib. VII, cap. 42, pag. 865, ed. Boiss. Plin. lib. XXI, cap. 47.

(2) Schol. Theocrit. Idyll. A, v. 52, Z, v. 68. Dioscorid. lib. II, cap. 499, pag. 459; Plin. l. c.

(3) Avic. Canon. lib. II, pag. 274.

(4) Voc. σπόδος, col. 4325.

(5) Dioscor. v. 330:

Τόσση καὶ ἐν σκέλλης τετρακίτης ἀνθὶ λευκῇ.

Ambigendum omnino esse arbitror, scillam nostram sive asphodelum intellescrit Aratus.

(6) Simplic. cap. 224, f. 454, b. Etiamnum بورق nomine in Aegypto insigniri asphodelum, Forskaleus testatur. (Flor. Aegypt. p. LXV.)

(7) Theriac. v. 534, ubi vid. schol.

(8) Valer. Cord. Annot. in Dioscor. lib. II, cap. 499, f. 48, b.

Eos flores odore fragrantissimo praeditos esse, inde effici potest, quod traditum fuerit, Ozolas, qui Locnorum apcolae erant, nomen habere ab insigni asphodelorum bene olentium frequentia. (1) Εὐόσμων quoque vocat eum Hesychius.

Aphus denique eos esse gratissimos, et Palladius (2) et Columella (3) docent, quod ex nectariferis glandulis exsponi potest, quae fructum circumstant; namque valvae natae, conniventes, germen cingentes, quibus stamina nituntur, haudquaquam cum Linnaeo pro nectaris habendae videntur. Eae autem valvae genericum statuunt characterem, quo Asphodelus et ab antherico, et ab aliis eius classis generibus distinguitur.

Sertis coronisque inservisse eas florum spicas, patet ex Theocriti versibus, quibus frondes stringi dicit e quercuum hederarumque foliis et asphodeli depressa loca amantis floribus, in corodas Semelae et Baccho sacras. (4) Suidas refert et Proserpinam et Dianam hisce sertis cinctas fuisse: (5) quam quidem traditionem et postea adhibebimus.

Fructuum ubertate praecipuis insignem esse asphodelum, testatur Theophrastus: (6) male itaque Eustathius in Orco fictum fuisse asphodeli pratum, διὰ τὸ τῶν ἀσφοδελῶν ἀκαρπεν, quod fructus non ferat asphodelus, opinatur. (7) Esse fructum vero lignosum, triquetrum et nigricantem, nasci ἐν τῷ στεργγύλῳ τῷ ὑποκάτω τοῦ ἀνθοῦς, in (germine) retento sub flore, addit Theophrastus. Monendum vero, a veritate omnino alienum esse posterius adsertum: etenim florem asphodeli aliquis inde superum effecerit, quum tamen inferum habeat. Ad fructum eum spectant; quae Nicander habet: (8)

Πολλὰν δ' αὖ καὶ σπέρμα, ὅτου λοφὸς ἄμφω ἀνέη,

ubi Scholiastes notat, τὸ ἄμφω, ἀντὶ τοῦ χωρὶς positum esse, quum quodvis semen asphodeli in singulo λοφῷ aut loculo positum sit, neque plura in eodem legumina lateant.

Cum nostris id, maximam saltem partem, convenit in *Asphodelo ramoso* institutis observationibus, siquidem capsulam fert ovatam, extus rugosam, intus nitentem, trivalvem, trilocularem, quovis vero loculo non unicam, sed bina semina continente, apice dehiscentem. Semina sunt triquetra, rarissime quadrangularia, latere extimo convexo, reliquis concavis, utrinque acuta, coloris plumbei.

Ἀσφρίσκον vero nomen varii scholiasae transferunt potius ad fructum asphodeli, maxime scholiastes Theocriti et Hesychius, quod ita explicandum arbitror, ut, quum spica plantae florestans eo nomine veniret, superasse etiā frutescenti debuerit id nomen.

(1) Pausan. lib. X, cap. 38, p. 299.

(2) Lib. I, tit. 37, p. 52.

(3) Lib. IX, cap. 4, pag. 440.

(4) Idyll. XXVI, v. 4.

(5) Tom. I, p. 364.

(6) Ilist. Plant. lib. VII, cap. 42, p. 865.

(7) In Odys. XI, 573, p. 488.

(8) Theriac. v. 536.

Per Germaniam asphodeli has species sponte non provenire autumant scriptores seculi decimi sexti, qui primi Veterum plantas cum natura ipsa comparare studebant. (1) Haberi autem a vulgaribus pharmacopolis *Anthericum Liliastrium* pro eo, queritur Valerius Cordus, sicut supra monui. Nuperi vero botanici omnino Asphodelum ramosum sponte nascentem inter Germaniae limites, per Carnioliam, (2) Bavariam, ad Tubingam invenerunt. (3) Multo vero frequentius provenit in Hispania, (4) ubi integra pratorum iugera eo consita apparent, in Galloprovincia, Gallia orientali, Italia et Graecia.

In locis vero depressis, pratis floridis et graminosis, cum selino, meliloto aliisque id genus plantis pratensibus crescere constat. Hinc ἀσφοδελὸν τὸν ὑπὲρ γῆς dicit Theocritus. (5) hinc quoque prata hispanica, ultra Leucadiam rupem, asphodeli abundantia, ubi manes mortuorum vagari Veteres credebant, λευκάδας ἀσφοδελούς vocarunt. (6) Notant enim scholiastae fere omnes, ἀσφοδελὸν, περὶ παραγυρόνως profusiatum, ipsam plantam, ἀσφοδελὸν vero ὑπερτόνως lectum, prata seu loca indicare, quibus ea planta proveniat. (7)

Vt autem latius dilucidiusque pateat, qualia fuerint prata asphodelo consita, quae Homerus εἰς Αἰῶνα collocavit, primum observemus, plantae huius tum fructus, tum vero maxime tubera radicibus adhaerentia antiquissimis Graecis cibos praebuisse suavissimos. Priusquam enim Pelaeus docuisset Arcades glandibus *Quercus Esculi* vesci, vitam illi protrahere sebebant radicibus et herbis. (8) Haec itaque tubera, uberrime vel uni radici adhaerentia maxime eligebant. Hinc Hesiodus, frugalitatem commendans, exclamat:

Νήπιοι, οὐδ' ἴσασιν, ὅσον πλέον ἔμισυ πάντος,
Οὐδ' ὅσον ἐν μαλάχῃ τε καὶ ἀσφοδελῷ μέγ' ἐσσαρ.
Κρύψαντας γὰρ ἔχουσι θεοὶ βίαν ἀνθρώποισι. (9)

Bene explicat eos versus Plutarchus, ubi αἶμαον et ἀδιφον vocat asphodelum,

(1) Histor. Stirp. pempt. II, lib. II, cap. 9, p. 207.

(2) Scopoli Flor. Carniol. tom. II, n. 412.

(3) Hosman. Flor. German. p. 420.

(4) Clus. Rar. plant. Histor. lib. II, cap. 39, p. 496.

(5) Idyll. XXVI, 4.

(6) Odyss. XI, 539, 573; XXIV, 43, 14.

Αἶψα δ' ἔκοντο κατ' ἀσφοδελὸν λευκάδα,

Εὐθὺς δὲ ταῖονσι ψυχαί, εἰδὼλα κηρόντων.

(7) Hesych. col. 593; Eustath. ad Odyss. XI, 573, p. 488; Suid. tom. I, p. 364; Schol. Lucian. Menipp. p. 43, ed. Graev.

(8) Pausan. lib. VIII, cap. 4, p. 349.

(9) Op. et Dies, v. 40, 2.

quo Epimenides ipse vitam protraxerit. (1) Pythagoram quoque hoc albo αλίμω et asphodelo et malva usum fuisse testatur Porphyrius. (2) Carpit vero eos Plinius, qui alimon plantam eandem crediderint ac asphodelum; esse enim suo nomine alimon, longeque distare id ab asphodelo. (3) *Glycyrrhizā* nostram *glabram* autem esse banc alimon, Salmasius suspicatur. (4) Equidem vero fateor, plures a Veteribus hoc nomine, αλίμου, comprehensas plantas mihi videri, quae ad famem depellendam sufficiant. Et nostram itaque eo nomine insignitam fuisse arbitror, et *glycyrrhizā*, et *malvā*. Quod egregie probatur Porphyrii supra adlato loco, quem totum hic apponere liceat: Αλίμωις ἔχρητο καὶ ἀσφόδεϊς τροφαίς τὴν μὲν ἀλίμον συντεθειὲς ἐκ μήλωνος σπέρματος καὶ σπασάμου, καὶ φλοιῶ σπύλλας πλυνθείσας ἀκριβοῶς, εἰς τ' αὖ τοῦ περὶ αὐτὴν ὁποῦ καθαρθεῖν, καὶ ἀσφόδεϊον ἀνθηρικών, καὶ μαλάχης ῥιζίων, καὶ ἀλφίτων, καὶ πριθίων, καὶ ἰσοβήθων, ἀπὸρ κατ' ἴσους πάντων σταθμῶν κομίζοντα μέλιτι ἀνίδενον ὑμπτίαν.

Saporem vero glandium radici adnascentium, ubi crude sunt, et Dodonaeus, et Clusius, ipseque Dioscorides tradunt acrem, amariusculum et adstringentem, ut itaque nequaquam palato blandiatur. Tusa vero tubera cum fimbis, Acolaque cineribus et saluberrimum, et dulcissimum praebere cibum testantur Theophrastus et Plinius. Quin ipsa semina cineribus tosta, additque oleo et sale, saporem habere gratissimum ferunt.

Barbari itaque, qui αὐτόχθονες Graeciam habitabant, gratissimis his tuberibus nec mortuorum manes carere posse autumabant, quumque ferretur Hispaniam, quae manes post mortem exciperet, hoc cibo praecipuis abundare, orta esse traditio de pratis asphodeli in Iliade occurrentibus videtur.

His accessit mos antiquorum Graecorum, manibus dicare ac servare eorum portionem. Quidquid enim in περιθυσίαις, seu epulis exsequias comitantibus, eaderet in terram, mortuis sacrum habebatur. (5) Hic asphodelo nostro sepulcra conserebantur cum aliis floribus, sicut patet ex epigrammate Porphyrii, quod Eustathius (6) nobis servavit:

Νῶτον μὲν μαλάχην καὶ ἀσφόδεϊον πολύριζον, κόλπον δὲ τοῦ θείου ὄχλου.

Viget autem is mos et apud nostrorum temporum barbaras nationes, qui arbores, fructibus gratis praeditas, aliasque esculentas plantas in sepulcra mortuorum plantant, Crataevae religiosae et Terminaliae apud Otahitios, ac Adansoniae digitatae apud fluvii Senegal accolae exemplo. (7)

(1) Conviv. septem Sapient. p. 457. Cf. Plato de legib. lib. III, pag. 429. ed. Basil. 1534.

(2) De vita Pythag. p. 495, 496 (ed. Holsten. in-8. Cantabr. 1655).

(3) Plin. lib. XXII, cap. 22.

(4) Plin. Exercit. p. 172.

(5) Euripid. apud Athen. lib. X, p. 427.

(6) Eustath. l. c. Florum et plantarum sepulcra Veterum coronantium testimonia vid. apud Sophocl. Electr. v. 323; Euripid. Electr. v. 896; Suid. tom. III, p. 297; Artemidor. Onirocrit. lib. I, cap. 79.

(7) Forster. de plantis esculent. Océau. Austr. n. 45; Mémoires de l'Acad. des Scienc. Paris, ann. 1761, pag. 218.

Hinc etiam Proserpinae et τοῖς ἄθεοις sacrum habebant asphodelum nostrum Rhodii. (1)

Ob eandem arbitror rationem asphodelum ante portas villarum satum remedium putatum fuisse contra veneficiorum noxas. (2) Medicus praeterea eius usus, ob calefacientem vim, praedicabatur adversus venenata vulnera, rupturas vasorum et contusa membra, convulsiones et dolores; ciere quoque menstruorum cursum et urinam credebatur. (3) Contra alopeciam commendant Paulus Aegineta (4) et Aetius, (5) contra suum varios morbos Democritus physicus et Florentinus. (6)

Alienum denique ab hoc asphodelli genere puto Galeni asphodelum esse. Radicem enim habet scillae acillimam et forma, et magnitudine. (7) quod, quum de nostri fasciculata radice dici non possit; aliam plantam sobintelligendam esse indicat. Simili quoque saporis acrimonia praeditum eum bulbum amittere exim, dum coctus fuerit et arte paratus. Expertum praeterea se esse fatetur, quod rustici, fame grassante, his bulbis vitam protraxerint. Similes quoque facultates medicas ac scillas tribuit huic bulbo. (8)

Hunc Galeni asphodelum Dodonaeus iam cognovit, (9) Cinsius vero anno 1603 e pyrenaeis alpebus acceptum, examinatumque *Ornithogali pyrenaeici* nomine merito insignivit, (10) quod nomen servavit etiam Linnaeus.

SPERDOL, Antiquit. Botanic. Specim. I.

(1) Suid. tom. I, p. 364.

(2) Plin. lib. XXI, cap. 47.

(3) Dioscorid. lib. II, cap. 499, p. 459; Plin. lib. XXII, cap. 22; Rhaz. contin. lib. XXI, cap. 295, f. 435, c. Serapion. Simplic. cap. 221, f. 454, b. Avicenni. lib. IV, sen. 6. tr. 3, p. 433.

(4) Lib. VII, p. 232.

(5) Tetr. I, serm. I, col. 43.

(6) Geopon. lib. XIX, cap. 6, 7, p. 4227, 4228.

(7) De Alimentor. Facult. lib. II, p. 335.

(8) Repetit ea Orisbasius lib. II, cap. 24, f. 48, b.

(9) Hist. Stirp. pempt. II, lib. II, cap. 41, p. 208.

(10) Append. altera ad Hist. Plant. p. 458, et ei. Cur. poster. p. 40.

EXCVRSVS III

DE HOMERI NEPENTHE.

Ad ea Plinii verba, lib. XXI, cap. 35 :

Helenium e lacrymis Helenae dicitur natum, et ideo in Helene insula laudatissimum. Est autem frutex humi se spargens drantalibus ramulis, folio simili serpyllo. Et cap. 91: Helenium ab Helena, ut diximus, natum, favere creditur formae: cutem mulierum in facie reliquoque corpore nutrire incorruptam. Præterea putant usu eius quamdam gratiam his veneremque conciliari. Attribuunt et hilaritatis effectum eidem potae in vino, eumque quem habuerit nepenthes illud prædicatum ab Homero, quo tristitia omnis aboleatur. Et lib. XXV, cap. 5: Homerus quidem primus doctrinarum et antiquitatis parens, gloriant herbarum Aegypto tribuit. Herbas certe Aegyptias a regis uxore traditas suae Helenae plurimas narrat, ac nobile illud nepenthes, oblivionem tristitiae veniamque afferens, et ab Helena utique omnibus mortalibus propinandum.

Non defuere unquam praeclara ingenia, quae ab ipsa antiquitate Homeri, ut scientiarum omnium parenti, luspense operam dederunt: unus tamen omnibus dignitate et studiorum laude antecellit Ptolemaeus Aegypti rex, cognomine Philadelphus. Hic adeo poetam nostrum est admiratus, ac solemniter sectatus, ut non solum eius acerrimus propugnator, sed et doctissimus commentator evaserit. Zoilum enim illum *Ὀυνοπαίδειν*, quod Homeri se castigatorem prosteri foret ausus, delatum prius aliquandiu, extremo tandem supplicio cruciatum necesse; ac praeter alia volumina, τὰ *Ζητήματα Ουνοπαίδη*, id est, *Quaestiones de locis quibusdam in poetis Homerici*, composuisse traditum est. Quarum in numero et hanc illustrem *πρὸς τὰς ἀπορίας* controversiam admisisse procul dubio existimandum foret; quum nepenthes hoc Aegyptium fuerit pharmacum, et donum ex eiusdem regni regibus, vi sua suisque circumstantiis admirandum. Nec deest conjecturae sufficiens auctoritas; si iste ille sit Ptolemaeus, quem Didymus in Scholiis ad lib. IV *Odys.* nempe ad eum de quo agimus, Homeri locum citat. Hos libros, si aevi longinqua vetustas non invidisset, plerisque Veterum, et nobis amplius, de ea re disserendi

in medio sublata esset occasio. Nunc alter ego Philadelphus (absit verbo in-
stantia) non ingratum, non ingenti bibliotheca, quibus omnibus sum destitu-
tus; sed ob sororiam (1) pietatem (ea enim de causa Philadelphi hoc indi-
tum cognomentum), ipsam pertractare coactus, quamvis isopolitima de-
cere nullatenus confido, subtiliter tamen pro meo captu de iis dicam: quae
nisi admiratione prosequi, commendatione tamen digna videantur. Sed ne
diutius praefationibus immoremur, a scripto Homeri loco, quae totam hanc
de nepenthe historiam, singulasque eius proprietates complectitur, ad rem
ipsam aggrediar: inquit Homerus, Odys. IV, 220:

Αὐτίκ' ἄρ' αἰς οἶνον βάλε φάρμακον ἔνθεν ἔπεινον,
Νηπenthὸς τ' ἀχολόν τε, κακὸν ἐπὶ Πηθευ' ἀπάντων.
Ὅς τὸ καταβρόχισεν, ἔπειν κρητὲρ μυχῆϊ,
οὐκ ἂν ἐγκμήριός γε βάλαι κατὰ δάκρυ παροῶν,
ὅδ' εἰ οἱ κατὰ τεύχεα, μήτηρ τε, πατήρ τε,
ὅδ' εἰ οἱ προπάρσθεν ἀδελφεόν, ἢ φίλον υἱόν,
Χαλκῷ θηῖονεν, ὃ δ' ὀρθαλμοῖσιν ὄρετο, κ. τ.).

Quae carmina elegantissime Golielphus Budaeus ita vertit:

Hic Helenae sublit vino miscere venenum
Solvere quod luctus, iras cupire minaces,
Quod memori fertur residues abstergere sensus
Sortis acerbae animo, atque obliviae ferre malorum.

(1) Homerus poëtarum et sapientium eximius multa, eaque praeclara, de
Meoelao narrat, Odys. lib. IV; verum illud praeter caetera haud praetereun-
dum, quom magnam hunc populorum pastorem, nato sibi filio Μεγακλένδου
nomen prodit imposuisse. Quod si ex Eustachio, eruditissimo nempe Homeri
interprete, libuerit indagare, non aliter id actum deprehendemus, nisi quia
ei natus esset, quo tempore propter Helenae pulcherrimae uxoris raptum,
tota Graecia oppleta moerore lugeret. Visum proinde fuit non aliud proli huic
indere nomen: quemadmodum in Sacris Libris, Genes. cap. xxxv, Benoni,
filium doloris, natum puerum, sed ad matris interitum, vocandum existi-
mabat Racheles. Magnum enim luctum, si vox graeca latine reddatur, ma-
gnamque tristitiam significabit. Quod nescio quo. fato, propter obitum Vir-
giniae sororis carissimae mihi contigisse exspecto, quinque altera non minus
Helena, quam Racheles, pulchra videlicet, atque (quod saepius desideran-
dum) castissima femina: non minorem suo funere amaritudinem mihi, fra-
tri que alteri viro, caeterisque consanguineis incussit. At si verum est, quod
inquit Synesius Epistola 1: παῖδας ἐγὼ λόγους ἐγιννησάμην, et liberos ego
libros genui, hoc est foetum, sobolemque hominum esse ingeniorum mo-
numenta: edidi similiter hoc moeroris tempore, partum huiusce commentarii,
et velut alter Luciani Ioviter, Deor. dial. IV, iuxta antiquiores fabulas, capite
Minervam parturii; sed ictu durae bipennis, id est, tam gravi et tam ino-
pinato casu percussus.

Petrus LA SÈVRE, de Nepenthe Homeri, part. I, s. parasevastica
ex Thes. Graecar. Antiq. tom. XI, p. 4335.

Qui semel id patera spistum nepenthes iaccho
 Hauserit, hinc lacrymam, non si suavisima pates,
 Si germanus ei carus, materve, paterve,
 Oppetat ante oculos, ferro confossus atroci, etc.

Quae autem dissertationis est methodus, pauca aliqua de nomine praenotare necessum habeo: et primum quid nepenthes significet, deinde substantivumne, an epitheton sit? Quantum ad significationem attinet, dicitur ἀπό τοῦ νέη, particula primitiva, et πένθος, quae ut ab initio magnus luctus tristitiamque significat: Enstath. in Commest. ad Odys. Δ. » et non solum τὸ ἐπαιρημένον πένθος, quod luctu caret, ἀλλὰ καὶ στερόχον, » hoc est, ut cum Plinio, lib. XXV, cap. 6, dicam; oblivionem tristitiae, veniamque afferens: per translationem vero clarum, serenum, laetumque significabit. Siquidem ita apud epigrammatum exponitur Νηπενθέα Απόλλωνος, quod Anthol. lib. I, cap. 36, legitur.

Reliqua difficultas maior. Nam plerique volunt, ut adiective sumatur; hoc est, φάρμακον νηπενθές, medicamentum, quod laedificum vel exhalans medici dicunt: quemadmodum et alia huic eidem pharmaco adiecta vocabula, ἀχολόν, iram depellens, ἐνληθόν, oblivionem inducens. Cui opinioni non inficiamus; sed in substantivum etiam solvi posse contendimus. Nam quum plura pharmaca, tum simplicia, tum mixta ab effectibus nomina sortiuntur, quid vetat apud Homerum φάρμακον νηπενθές, medicamentum quod est nepenthes exponere? Sic consulto a doctissimo Budaeo, ut propinquiora adducam, in sua versione factum est: qui quum illud Homeri transferret, εἰς τὸ καταβροχθίσαν ἐκ τῶν χρητῶν μυστήν, quod ita ad verbum diceretur, » qui illud medicamen deglutierit, postquam crateri fuerit immixtum: » τὸ nepenthes de suo adiciens, sic habet: » Qui semel id patera mistum nepenthes iaccho hauserit. » Ecce nomina, quaeso, alio nomine poterat tale medicamen insigniri; si hoc non barbare, non ineleganter omnia vis integraque eius virtus exprimitur? qua ratione et nos huius opellae titulum adoptavimus.

Sed haecenus de nomine: nunc rem ipsam agamus. Et primum omnium in disceptationem adducimus, utrum in hac parte, et in his verbis Homericis, aliquid fuerit hoc pharmacum? Facit dubitationi locum Oribasi Colleet. lib. V, c. 7, immo Rufi, antiquissimi medici, in hac re sententia, qui nihil aliud nepenthes est arbitratus, quam ipsum vinum: et nisi me fallit interpres, haec sunt Oribasi verba: » Quippe quum vinum sit moeroris medicamentum, atque Helena quidem mihi videatur hoc crateri infudisse, ut moerorem sedaret. »

Si igitur solummodo vinum Helena misceat, nullo medicamine temperatum, iam verba Homeri eam recipiant interpretationem, opus est: ut illud αἰς οἶνον βέβη φάρμακον νηπενθές, a poeta sit dictum, tantum ut exprimeret Helenam dedisse merum bibere non imbecillum, et (quod alunt) δειγρόφων, sed potens, fragrans, generosum, et amara curarum eferre non efficax modo, ut inquit Florinus, Carm. lib. IV, Od. xi, sed efficacissimum.

Et sane constat apud poetam, non temetum, sed Aegyptiacum quidpiam his epithetis decorari. Quod etiam, ut in hanc causam trahas, nec obstaculum videatur, Helenam ab Aegyptiis huiusmodi disciplinam edoctam: ex Athenaeo Deipnos. lib. I, intelliges Hellenicum scribere, in Plinthe, epido

Aegypti, primum inventam fuisse vitem; quae de causa Dion Academicus φιλόσιμος, καὶ φιλόπονος, hoc est, vini, et bibendi avidus, et amicus, Aegyptios fuisse inquit; ac quoniam ob egestatem vino multis carendum esset, excogitatum apud illos inopiae solatium, ut vinum ex hordeo confectum biberent: cuius potu adeo laetati sunt, ut canerent, saltarent, et quae solent ebrii, facerent omnia. Et addit ad maximum vinolentiae argumentum, morem esse apud ipsos, immo velut lege quadam receptum, brassicas coctas, tanquam ἀμύμοντον, et contra ebrietatem remedium ante omnes alios cibos comedere.

Itaque, ut summam rem expediam, videtur ad diluendos moerores Telemacho et Pisistrato, quos convivio exceperat Menelaus, Aegyptiorum more Helenam propinasse: et hospites ipsos Αἰγυπτιαῖον (ad hunc enim morem transfert Dalecampius in Notis ad Athen.) effecisse; quod nos Itali, quum largius meracisque poculis indulgemus, Teutonico ritu perpotare dicimus.

Num vero haec sufficiant, ut funditus convellatur opinio, iam omnium calculo receptissima, Homerum scilicet aliud quid praeter vinum indicasse, validissimum contra luctum medicamentum, quod ex Aegyptiaco agro productum, et a medicis illius regionis observatum, Polydama Thonis Thebarum regis uxor, Helenae, uti magnum repositum et regiae praeboit donum? Haud equidem ita credo: nec aliter sentiendum, quum valde indicora, et Homero pugnantia, ista continent assertio: nam praeterquam quod feminas vel principes minima deceat à φιλοσίᾳ, non est huiusmodi viui in ea regione proventus, quum frigidum et prorsus Biblinon gignatur, nec ideo Biblinum dici quod βίβλινος αἶνος Aegyptium, ut Guilandinus, putem: sed quis, quum omnibus sit infirmus, maxime ita appellari convenit. Rursus et ex Homericis verbis vipo pharmaceum injectum aperte liquet.

Vade nunc videri possit, quomodo ex eo depromens Rufus, non id animadverterit; sed fortasse annotat quod eius decurtator Orbasius neglexit exprimere, ideo nepenthes non sibi quam in vino dilutum, quia vinum itidem moeroris easet medicamentum, et hilaritatis, ut loquitur Varro, dulcia seminario. Qua ratione, et νεπεθῆς, καὶ κικλῶν ἐπιληθὸν ἀπάντων, per translationem et similitudinem dici potuisset: immo Galenus, lib. eo: *Quod animi mores aequantur corporis temperamentum*, quamvis Oenopiae radicem nepenthes assereret, addit tamen, nihil ea hoc loco opus esse, quum vinum ista quotidie facere videamus.

Re vera autem habuisse Aegyptios huiusmodi medicamenta, Diodorus Siculus, Biblioth. lib. I, quem et S. Iustinus, martyr, citat in Cohort. ad Graecos, abunde testatur his verbis: Τὸ γὰρ νεπεθῆς φάρμακον, ὃ λαβεῖν πρὶν ὁ ποιντὴς τῆς ἑλῆνης ἐκ τῶν Αἰγυπτίων θεῶν παρὰ τῆς Πολυδάμας τῆς θῶνός γενομένης, ἀκριβῶς ἐξητάως φαίνεται. Ἰπὶ γὰρ καὶ νῦν τὰς ἐν ταύτῃ γυναῖκας χρῆσθαι τῇ προσηρυμένη δυνάμει λέγουσι: καὶ παρὰ μόναις ταῖς Διοσπολίταισι ἐκ παλαιῶν χρόνων ὀργῆς καὶ λύπης φάρμακον εὐρεῖσθαι φασί. Quod ex Poggii versione: s Nam potionem ad abolendum luctum, quam praeter Helenam habuisse scribit, in Thebis Aegyptiis a Polydama Thonis uxore factam constat: ubi nunc quoque mulieres, hoc medicamine utuntur. Apud solos vero Diospolitās (eadem enim Diospolis et Thebae sunt), prius etiam temporibus inventum fuisse tradunt, et irae et doloris medicamentum. s

Verum tamen quidnam fuerit hoc nepenthes, plane non tradit Diodorus, neque forsitan ei compertum. Nos, quod nostri est operis, id investigemus: quum sane constet pharmacum fuisse, καὶ τῶν φαρμάκων plura esse genera. Et ut comperiri possit quale hoc Homericum fuerit, primum per aliqua recurrendum, eaque examinanda, quibus Homeri verba, aut ratio, aut scriptorum auctoritas consentire videntur. Deinde paulatim ad certiores nepenthus indaginem, velut manu ducti feliciter descendemus.

Quum haec φαρμακονομία ex simplicibus, item ex composito medicamento constare posuerit, merito dubitare possemus, quodnam istorum fuerit? et quidem in uno solo simplici pharmaco tantam efficaciam, quantam ei tribuit Homerus, non facile debemus agnoscere, sed potius affirmare, collatis aliorum viribus, ut deorum manus, quod dicebant Veteres, hoc est, validissimum et praesentaneum fuerit medicamentum. Siquidem ad tristitiae levamen, quum necessum sit calidis cor fovere remediis, ad ad iram sedandam sanguinis succensionem frigidis conspire: non autem nec simplex esse potest, quod ad utrumque curandum vires possideat. Idque Philostrati antiqui scriptoris confirmat auctoritas, qui in Sophistarum Vitis epist. ad Anton. ad hunc Odysseae locum respiciens, inquit: Τὸ δὲ φρόνημα τοῦτο, ἀριστὸς ὑπάρτων, καὶ τὰ ἄλλα σοὶ κοινὰ τῆς γνώμης, ὥσπερ ὁ κρατὴρ τῆς ἑλάνης τοῖς Αἰγυπτίοις φαρμάκιος. » Et ista lucubratio gravissimos animi labores, velut Helenae crater medicamenti Aegyptiis, tibi quandoque levabit. » Nam κλυθύναιος loquendo, videtur annuere in hac Helene patera, plura Aegyptia fuisse venena.

Verum enim vero rem exactius rimando, haec ab Homeri mente, verbisque dissidentia iudicabimus. Quantoquidem si ex pluribus confectum fuisset nepenthes, poeta noster, cuius haec est praecipua virtus, cum evidentia, et rerum quadam hypotypoi suas explere narrationes, immo potius sub legentium oculos subicere, omnia procul dubio temperaturae accidentia explicasset, ut in Nestoris poculo fecisse animadvertimus, Iliad. XI:

Ἐν τῷ ἀπὸ κρήνης γυνὴ ἄλκυα θήσκει
Οἶνον Πραμνίου, ἐπὶ δ' αἶγαν κνή τυρόν
Κνήσθι χαλκίῳ, ἐπὶ δ' ἄλκινα λευκὰ πάλους.
In hoc ipsis potionem confecit mulier similis drabon
Ex vino Pramnio, et super vinum asprinum rasis caseum
Culstro aereo, ad haec vero farigas albas inspersit.

Et in Vlyssis historia Odys. X, haec eadem a Cere potentibus admixta, repetere non indignatur, quae etsi potius ad cibum, quam ad medicinam spectant, nec nostrum nepenthes extra mensam ab Helena propinatur: ut nihil minus, si quid in eo varium multiplexque, singulatim proderet debuisset. Et quamvis pharmacum asseramus, crescit coniecturae argumentum, quum profecto constet naturae magis consona simplicia esse remedia, et antiquis temporibus propria. Postea enim, ut fere declamat Plinius, l. XXIV, cap. 4: » Fraudes hominum, et ingeniorum capturae officinas invenere istas, et in medicinae nau exoleverunt, quae tum parata vulgo, et inventu facilia erant: quum vera remedia pauperimus quisque coenat, et ex horto petuntur, »

Ad Philostratum quod attinet, sua licentia id dixisse, et ab Homero, hoc est, a proprio historiae auctore, longe aberrasse contendimus. Nam quaecumque Helena plura pharmaca, velut ad plura utilia, a Polydamna accepit, haud tamen haec omnia vino diluisse probari potest. Sed forsas usurpata aliquando dicendi abusione, numerum numero commutavit; aut ad aliud aliquid respexit, quod in ultima parte, et prope huius operis finem indicabitur.

Nunc igitur coagmentatione relecta, uniforme quid, iuxta poetæ verba, et simplex pharmacum fuisse nepenthes, quod alterum erat propositae divisionis caput, firmum remanere consequens est. Sed in tanta rerum medicarum copia ac diversitate (intra enim octingenta simpliciorum numerum finitum, ai Narniensi Gal. Mart. de Promiss. Doct. c. III, credimus, quem multo maiorem nunc temporis recensendum) quid certi statuere possumus? Ultra tamen pergere non dissidimus: et primum cum Apuleio in Apol. affirmamus: « Vi etiam vir egregie doctus, et Veterum aemulator meminerat, Homerum poetam multiscium, vel potius cuncularum rerum opprime peritum, vim unum medicamentum, non mari, sed terræ scripsisse. » Et quamvis marina curatione usos Aegyptios constet, atque Euripidem, una cum Platone in Aegyptum profectum, iuxta Diogenem Laert. lib. III de Platone: *Και αὐτὸς νοσήσας πρὸς τῶν ἱερέων ἀκαλυψῆναι τὴν διὰ θαλάσσης ὁσιαν, ὅτι καὶ σίπην.*

Θάλασσαν κλέψαι πάντα τὰ νοσήσων κακὰ

« Atque ibi morbo comprehensum, a sacerdotibus Thalassica medela fuisse ablutum, qua ex re postea diserit:

Mare universa proluit hominum mala: »

nihilominus de hoc Aegyptio pharmaco expresse testatur Homerus, Odyss. Δ, *ἐπεὶ ζῆθ' ὅπου ἀρούρα, quod producit fertilis terra.* « Non enim, subdit idem Apuleius, marino aliquo (in mari, unde et nonien, margaritas nasci, res est nota) et pisculento medicavit, nec Proteus faciem, nec Ulysses scrobem, nec Aeolus folles, nec Helena pateram; nec Circe poculum, nec Veneris cingulum. » Quum ergo huiusmodi pharmacum fuerit, ut terræ sit adscribendum; aut ad plantas, aut ad lapillos, ex eodem Apuleio pertinere dicendum erit: receptissimæ ex lapidibus medicinae, nec novum, aut absurdum vino commixtos aegrescentibus eos dari, ut de Sphero, Haematide, aliisque Dioscurides observavit.

Agnoscamus sane ex Antiquorum scriptis nonnullas laudari in gemmis qualitates, quae cum Aegyptio nepenthe conferri possunt. Dioscorid. lib. V: « Ex Nilo, Aegypti flumine, lapis producit galactides, quem et Lethaeum nominant; quia praecedentia mala ducit in oblivionem, et vino mulsoque liquatur. » Topasion nonne iram sedare et tristitiam, aut qui asserant? plura ex Orpheo, Dioscoride; Plinio aliisque scriptoribus adduci queunt: sed quum omnia nostra disputatio intra Homeri semitas praeferatur, iam non amplius in hac investigatione immorandum (Ibid. Orig. lib. XVI, cap. 6,) quum lapillos, gemmas, et gemmas, unde gemmae denominationem sortitur; a suo pharmaco satis evidenter Homerus explodit. Et ex eo ita esse

convincitur, quod illud φέρειν ζιῶμαρον ἄρουρα» asserat. Quamvis enim hic dicendi modus frequens sit apud Poetam, nihilominus, si hoc in loco viam eius libet examinare, facile comprehendemus ἄρουραν, non τὴν γῆν simpliciter, sed cultam et ad sationem idoneam, et proprie arvum, παρὰ τὸ ἄρουρον, ἢ παρὰ τὸ ἀροτριῶσθαι, significare: vox autem ζιῶμαρος, sive ἀπὸ τῆς ζιῶσῃ; ut Plinius, lib. XVI, cap. 8; sive ἀπὸ τοῦ ζῆν, ut Eustathius voluit, derivetur: hoc certe denotat quod Hebraeis *הבלי* *thebel*, et in Hel- truscorum disciplina, *vola* dicebatur. Nos vernacule exprimimus *il campo produttore delle vittuaglie*.

Itaque necessario latendum est, Homērum, Odiss. lib. X, pro pharniaco plantarum aliquam hic intelligere, quemadmodum de huius herba, quam Mercurius Vllisi ad Circē se conferenti dedit, verba faciens, similiter inquit:

Ὡς ἄρα φωνήσας πόρε φάρμακον Ἀργεῖφόντης
 Ἐκ γαίης ἱρύσας· καὶ μοι φέρον αὐτοῦ ἔδειξεν,
 Ρίζη μὲν μέλαινα ἴσσε, γάλακτι δὲ εἰκλον ἄνθος.

Quae ita eleganter sunt reddita:

Sic deus effatus, caeso cui nomen ab Argō
 De tetra evulsum mihi dāt medicamen, et addit
 Naturam; radix nigra erat, flos lacteus illi.

Ergo et nepenthes herbam fuisse pro comperto habebimus: quod etiam Theophrastus, utraque tangens historiae, hic confirmat verbis, Hist. Plant. lib. IX, cap. 15: *Φαρμακώδεις δὲ δοκοῦσιν εἶναι τόσαι μάλιστα μὲν ἔξω τῆς Ἑλλάδος, οἱ περὶ Τυρρηνίαν καὶ τὴν Λατίαν, ἐν ᾗ καὶ τὸν Κίρκην εἶναι λέγουσι, καὶ ἔτι μάλλον ὡς Ομηρὸς φησὶ περὶ Ἀἴγυπτον· ἐκείθεν γὰρ τὴν Ἑλένην λαβεῖν.*

Ἐσθλὰ τὰ εἰ Πολύδαμνα πόρεν Ἔθνος παράκτιος
 Αἴγυπτῳ, τοῦτο πλείστα φύει ζιῶμαρος ἄρουρα
 Φάρμακον, πολλὰ μὲν ἐσθλὰ μειγμένα, πολλὰ δὲ λυγρὰ.

En οἷς δὲ, καὶ τὸ νεπευθὲς ἐκείνῳ φησὶν εἶναι καὶ ἄχολον· ὥστε λήθην ποιεῖν, καὶ ἀπάθειαν τῶν κακῶν, hoc est, ut Theodorus verbi: « Tractibus medicamentorum fertiles potissimum tradunt extra Græciam, Etruriam et Latium agrum, quem Circē habuisse affirmant, atque etiam magis Aegyptium auctore Homero. Hinc enim Hecubam inde accepisse inquit: »

Prospera quae quondam Thonis dulcissima coniux
 Aegypti Polydama dedit, quae plurima gignit
 Noxia terra ferax, et multa probata venena.

Inter quae vel illud medicamen luctus et moeroris esse autumant, omnium ita ut malorum oblivione atque indolentiam facere possit, »

Sed clarius ex eodem Theophrasto Plinius, lib. XXV, cap. 6: « *Homerus, inquit, prius doctinarum et antiquitatis parens, multas alias in admiratione Circē, gloriam herbarum Aegypti tribuit: herbas certe Aegyptias a*

regis uore tradita suae Helenae plurimas narrat, ac nobile illud nepenthes oblivionem tristitiae remanque afferens. v. Haftenus Plinius.

Quum iam probatum sit nepenthes herbam fuisse, reliquum est videre, quomodo vino injectam; nam quaepram fuerit postremo examinabitur. Et triplici modo a medicamentariis potuisset id fieri, vel integram herbam immittendo, vel pulverem, vel succum ipsius. Et primo Helenam herbam ipsam crateri inseruisse, Veterum opinione fulcitur, ut ex Plutarcho in Sympos. lib. I, cap. 4, licet perspicere; inquit enim: Οἱ μὲν οὖν τὰ βούγλωσσα καταμυγνόντες εἰς τὸν οἶνον, καὶ τοῖς ἀποβρῆγμασι τῶν περιστερόων καὶ ἀδιδάντων τὰ ἄδρα φάινοντες, ὡς τούτων τινὰ τοῖς ἐστιμμένοις εὐθυμᾶν καὶ φιλοφροσύνην ἐνδιδόντων, ἀπομιμούμενοι τὸν Ὀμηρικὸν Ἐλένην ὑποφάρμακτους τῶν ἀρχαίων. » Nonnulli quidem buglossam vino admiscunt, aut solum rigant verbenarum adiantorumque diluto, quod haec convivii hilaritatem aliquam et comitatem conciliare opinantur, imitantes Homericam Helenem quae vino medicamentum iniecerit. » Si enim ad Helenae exemplum Veteres id faciebant, profectio existimabant et herbam Helenam adhibuisse: nam ita buglosae usus, quemadmodum et pimpinellae, ad animi laetitiam et iucunditatem probatur.

Sed hoc ex eodem Plutarcho, nedum ex Homero, refellitur, quum ille alteram subiiciat nepenthes interpretationem, de qua nos alibi: hic non injectionem tantum, sed commixtionem et confusionem alicuius rei cum vino aperte memoret, ut sorbitione in stomachum immitteretur. Potius itaque pulverem impersisse, rationi videretur consentaneum. Nam si nepenthes Helenam habuisse a muliere Aegyptia, ex Homericis verbis necessario satendum; quum magnum temporis spatium intercesserit ab ipsius in Aegyptum peregrinatione, ad usque Menelai in Graeciam reditum, et Telemachi Pisistratice adventum (nam ὄγδοαυ ἔτη octavum scilicet post annum rediisse ab Homero, Odys. lib. IV, et Strabone, Geogr. lib. I, convincitur): sic cum iam et arfactum medicamentum, quomodo, ut vim suam magis communicaret, aptius immitti potuisset, quam in pulvisculum, et in diaspasmatum speciem redactum? eo magis quod victorum doctorum observatione compertum habemus (vid. Hæd. lun. cap. de Msd.), Veteres diaspasmatum aspergines potui ad luxum et fragrantiam adhibuisse.

Sed nec huiusmodi mihi probatur sententia, quum minime credendum sit nepenthes hoc illud esse, quod Thebida a Polydamna acceperat, et licet Homerus, Odys. IV, dicat:

Τοῖα Διὸς θυγάτηρ ἔχε φάρμακα μητιέντα
Ἐσθλὰ, τὰ οἱ Πολύδαμνα πόρεν,
Talia Iovis filia habebat pharmaca,
Quae illi Polydamna praebeuit;

hæud alio modo intelligendum est, quam in ista Athenæi explicationem Delfphos. lib. IV: Η δ' Ἐλένη, inquit Athenæus, Διὸς οὔσα θυγάτηρ καὶ παρὰ τῶν ἐν Αἰγύπτῳ σοφῶν μαθητικῶς πολλοὺς λόγους, ἐς τὸν οἶνον ἐμβάλλει πάντας τῶ ὄντι φάρμακον. » Helenæ vero Iovis gnata, orationis commercioque sapientum Aegyptiorum multum edocta, panaces et vera pharmaca miscuit vino. »

Igitur privato studio, Helenam in imaginariis vel pensilibus hortis, ad delectationem coluisse dicendum est: et proinde ad rem praesentaneam, non ut inspersile quoddam adhibuisse, πάλυσι, ut in Nestoris poculo, vel alio quopiam peculiari vocabulo significasset Homerus Iliad. XI, sed succum vino permiscuisse. Quod nobis superest affirmare, et affirmare Poëtam contendimus. Inquit enim post locum a nobis supra laudatum :

Αὐτὰρ ἐπεὶ δ' ἐνέχευε κίλεσσι τε οἶνοχοῦσσαι.

Caeterum postquam sane infudit, iussit viuum propinari.

Ita enim verti debet. Nam verbum ἐνέχευε, ex quo illud ἐνέχευε, quo itidem in Circes potione. utitur, propria significatione apud pharmacopoeos *infundere* valet.

Adde dubitatiunculam, et ex illius resolutione id evidentius apparebit. Supra dixerat Homerus, Odiat. X. εἰς οἶνον βάλει φάρμακον ἐνθὺν ἔπινον. Liqueat etenim ex his verbis, primo vinum effusum, deinde pharmaco medicatum; at contrarium subdit, carmine iam a nobis citato, in quo habes primo medicamentum iniectum, deinde vinum propinatum. Quae responsio? facilis. Nam dicimus: Helenam haud in minutis calycibus potionem procurasse, sed in maiori lagena et congiario commixtionem hanc perfecisse; qua perfecta, ex eo iussit οἶνοχοῦν, id est, vini liquorem in poculis effundere. Quibus sane nepenthes arguitur cum vino concorporatum, et liquidi cum liquido perfecta commixtio: cui subobscurae, eleganter tamen, Plinius lib. XXV, cap. 5, annuit: « Quam nobile illud nepenthes, inquit, ab Helena cunctis mortalibus propinandum. » Remanet ergo iam satis sufficienter probatum succum Helenam effundisse (succu nomine, quod decoctum medici vocant, non excludo).

Ultima occurrit disputatio: quae plantarum hoc nepenthe proponatur: et num per nostra prata hoc germen herbescat, vel desit naturae invidia, aut deos efflorescentes cum moly exposcat. Ardua sane quaestio, in qua et Veteres haesitarunt, et praeter eorum opiniones recenseri vix quidquam potest. Sed, ut moras praefationum recidamus, sciendum est plerosque Veterum, buglossum nepenthes existimasse, ut supra ex Plutarchi loco Sympos. lib. I, cap. 4, indubitatum fecimus. Deiecta siquidem in vinum buglossi folia, voluptates animi et laetitiam augere Dioscorides, lib. IV, cap. 423, et Paullus Aegineta, lib. VI, cap. de Buglosso scripserunt. Neque ultra hunc usum buglosso, alium quemquam multi faciendum ab antiquis scriptoribus tribui, recte notat Marcellus Virgilius in Dioscor. lib. IV, cap. 423, cuius causa, et euphrosynon, cognata fere nepenthus voce, ut Plinius memorat, lib. XXV, cap. 40, nominatum.

Accedit Galeni auctoritas, cui adstipulatus Caelius Rhodiginus totam hanc sententiam firmat, lib. XIX, cap. 3, his verbis: « Porro sunt ex diligentioribus, qui rimati exactius, cuiusnam modi foret pharmacum id, ex quibusque concinnaretur, suspicati sunt esse buglossum, propterea quod de ea sic prodiderit Galenus, καὶ τοῖς οἶνις ἐμβάλλομενον εὐφροσύνης αἴτιον γίνεσθαι, id est, vino iniecta hilaritatem inducit. Scribunt medicorum scientissimi eventus mirabilis eam censerī, propter quod sanguis inde clarior fiat, expurgatioque, porro et cor confoveatur, a quo mox et hepatis id autem sic affe-

etum laudabilem sanguinem producere unde exoriatur laetitia. Haecenus Caelius. At nos qui lesiculam buglossi εὐπορώμεν pluries, et praesertim in hac animi consternatione, experti sumus, simplicitati ducimus, hanc anguillarem, maximamque virium herbam, Aegyptiae principis hospitale munusculum, ad tam vulgare olus, tardis tenuibusque facultatibus praeditum, accommodare.

Caeterum, haud liquet ex Plutarcho buglossum Veteres nepenthes Homericum reputasse, sed tantummodo exemplo Heleus illud vino iniicisse: ad quem usum, non succus, ut diximus de nepenthe, sed folia, praesertim vero flosculorum calyculi adhibentur, et proinde nescio quid sibi velit Aloysius Anguillara, nostri saeculi auctor non spernendus, qui et medicinam professus, ad hoc Homeri pharmon respiciens de Simpl. cap. de Οεωπία, buglossi radicem ογαονιστ.

Sed age, an meliora alii diserint? et sane ita videtur. Sunt enim qui Helenium, id esse affirmant: quorum iudicio, vel ipsius herbae nomen argumentum facit. Natam quippe in Cranae, quae una est Sporadum insula, Helena postmodo ab illa vocata, et ex ipsius feminae lacrymis a poetis effertur; cf. Strab. libris IX et X. Hanc Romani, inquit Dioscorides, enulam compnam dixere. Nectarion itidem dictam, ipse Dioscorides affirmat, lib. V, cap. 40, unde vinum nectarites confectum. De quo idem his verbis, ὁ δὲ νηκταρίτης ἐκ τῆς ἑλένης ἐκ τῆς δακρυῆς, a conficitur et nectarites dictum vinum ea Helenii herba, et deinceps, a quam alii nectarion appellant. a Credo hanc ei nomenclaturam fecisse, haud divinitatem in adimendis curis, atque hominum molestiis, sed succi dulcedinem, quod Plinius de Helenio fatetur, lib. XXI, cap. 94. Integrum vero Plinii locum subiiciamus, qui in hac re probanda iudicatur eximius; inquit enim: a Helenium ab Helenae lacrimis (haec verior lectio), ut diximus, natum, favere creditur formae, cutem mulierum in facie reliquoque corpore nutrire incorruptam. Praeterea putant uni eius quidam gratiam eis veneremque concitari: attribunt hilaritatis effectum eidem potae in vino, eumque quem habuerit nepenthes illud praedicatum ab Homero, quo tristitia omnis aboleatur. Est autem succi praedulcia. a Sed ut ptine observat auctor, qui emblemata in Dioscoridem, lib. I, cap. 27, scripsit, Plinius hoc loco haud voluit idem helenium et nepenthes esse; sed ea tantum virtute et facultate assipilat; caeterum distinctas diversasque plantas fuisse demonstrat. Accedit quod neque poetarum signentia recipit fidem, quoniam non lacrymis ortum, sed ab Aegypto Humrus facit advectum.

Sunt propterea ad hoc forsitan intuentes, qui verum nepenthes, non hoc helenium, sed illud Cratevae quod Aegyption Dioscorides nominat, et Oenopiam Galenus, a Anguillarae c. de Oenop. credimus: constat sane Galeum in eo libro, quo animi mores sequi corporis temperamentum, c. III, Oenopiae radicem, Aegyptiae hospitae pharmacum reputasse. Idem vero ac helenium istud fuisse, ex eo quod de uno helenio mentionem faciat, et quae de Oenopia affirmat, cum Cratevae helenio consentiant, voluit Anguillara, lib. Suar. Opig. cap. de Oenopia, hisque opinantibus meo iudicio Aeliani faveat narratiuncula, quam reperias Histor. Animalium lib. IX, cap. 21.

Sed nihil laetificum vel nepenthi simile, nec Cratevae, nec Aelianus,

quos modo appellavimus, huic helenio tribuunt; præterquam quod serpentina arcere, et ὀφιοδίκτας θανάτιν, a contra venenatorum mortis remedium esse dicant.

Sed nunc naturæ fines transilimus: quod non est propositum in hac parte, licet magnopere allubescat digressio. Nam poëtæ haud aese intra hos limites distingunt, ut fideli rerum naturalium histore detineantur; sed ut quid minus doceant, ampliandi, augendi, transferendi, distorquendi, largam ad eorum libitum retinent facultatem: ut re vera potuerit Homerus ad hoc helenium respicere, quamvis medicorum et philosophorum observatione, eandem vim, virtutemque parem, quam de eo prædicat, possidere non dignoscatur. Et pro hac re firmanda, haud omittenda Apuleii sententia de Plant. qui *Chironium panaces*, sive *Centaurion*, ait vocari *Helinium*: de quo panace, non est veneno præsentius antidotum, si Nicandro antiquo poëtæ et medico fidem non denegemus, quem et merito subicimus; inquit enim in Theriacis!

Πρώτην μὲν Χείρωνος ἐπαλθία ῥίζαν εἰσέθῃσι
Κενταύρου Κρονίδαο φερώνυμον, ἣν ποτὶ Χείρων
Πηλὸν ἐν νεφέντι νιχῶν ἐφράσσατο δαιμόνῃ,
Τῆς μὲν ἀμπακίσσασα χυτὴ περιδίδραμι χεῖτη.
Λιδοὶ δὲ χροστὰ φασίνεσσι, ἥδ' ὑπὲρ αἰῆς
Ῥίζα, καὶ αὐτὴ βυθόωσα πελεθρόνιον νόσος ἔσχει.
Ἦν σὺ καὶ ἀνάλειψι ὅτε δ' ἔγχεον ὄλῳ ἀράξαι
Φυρομένους κατ' ὄλην πιδνὺν μαντικίος οἶνος,
Παντὶ γὰρ ἀρκυῖός ἐστι.

Quæ in latinum carmen ita sunt reddita:

Ergo salutarem primum tibi convenit herbam (1)
Vellere, Idem cum centauro cognomén habentem
Quam gelido Chiron in Peli vertice quondam
Prendit: amaracino folio similis coma surgit,
Aureus est flori cultus, non' altaque radix,
Vult silvestre solum, quo plurima nascitur herba.
Hanc tu vel viridem, vel siccam contere, deinde
Nobilis hemina permisce atque accipe vini,
Cui libet hæc homini mensura sat esse videtur.

At quamvis decipi potuerit hoc dicto Apuleius, quum omnes herbarii de helenio, et de panace, tanquam de diversis plantarum speciebus fuerint loquuti, nihilominus, quum nec ipse Dioscorides, lib. III, c. 52, quiverit, nisi Nicandri supra citatum locum ἀρετῶν, et ad verbum infarcire, Apuleianam coniecturam non aspernabimur: cui, quatenus ad Homerum et no-

(1) Centaurium minus nostr. Officin. tanti Veteres fecere, ut inter opp. Galeno adscripta, peculiaris exstet de Centaurii Virtute liber. Est nobis *Chironia Centaurium* Willd. * *Pentand. monogyu.* Linn. *Gentian.* Juss. Ed. P.

atram hanc disquisitionem pertinet, magnopere Athenaeum vulgata receptaque lectione favere intelligimus, Deipnos. lib. IV. Siquidem ut supra ad alium finem laudavimus, ita habet *εἰς τοὺς οἶνον ἐμβαλλὰν πᾶναις τῷ ὄντι φάρμακον*, hoc est, ut recte Dalecampius vertit, immo potius paraphrasi illustravit, a panaces efficax re vera moreroris auxilium iniicit vino. Dicta autem est haec herba *πᾶναις*, id est, *tota bona*, et *salubris*: inde nomen sortita, quod magnarum vtrium sit in propulsandis morbis. Chironium autem a Chirone cognomentum accepit, propterea quod hio Saturni et Phillyrae filius eam in Pelio monte invenierit.

Sed illud interea haud praetereundum, quod in Macrobio, Saturn. lib. VII, cap. 10, aliquantulum vos moratur. Et quidem animadversione est dignum, an sint qui arbitrati nostrum pharmacum ex India advectum? quum non herba folt, non ex India succus, de nepenthe verba faciens, ita scribat. Verum enim vero, ea de causa, hoc a Macrobio dictum puto: nempe, quum omnia admiranda et supra fidem in his regionibus oriri persuasum haberent homines, ut nullibi gentium herbam illam inveniri assereret, et ipsam in India etiam gigni negabat.

Sed curiosulus alioquin investigator, ne quid videretur praetermissum, harum regionum historias perlustravi.

Est autem apud Sinas, Iapones, et eis finitimas gentes, frutex quidam eufus foliis celebris potius, quam *Ciam* vocant, perficitur (1).

Observat autem Trigausius huius frondes ab his gentibus verno caelo legi, easque in umbra exsiccati, et ad decoctionem quotidianam asservari, et in convivis, et quoties aedes hospes amicum visurus ingreditur (hospitibus enim et in convivio Helena suum poculum miscet), salubriter hilariterque hac potione invitari.

Nec praetereundum in hac narratione *folium*, quod *■ Indicum* cognomen habet, Graecis *μαλίζαθρον*, quando id ita sit, de qua re merito dubitetur, vide Iul. Scalig. Exercit. in Card. clxvi. Eius enim haec vis est, ut mirum in modum hominem exhilaret, et fere ut alterum nepenthes a Cardano extollatur, de Subtil. lib. VIII. Similiter ad eius vires accedit, quod Paulus Iovius de Selimo imperatore agens, scribit in Turcie. Histor. illum scilicet vesei semine quodam solitum, quod rerum seriarum ac molestarum memoriam hominibus adimit, eosque liberos ac incundos per aliquot horas facit. Et additum ad libri oram, *forasq. nepenthes fuit*. Quale autem id semen, videtur Iovius ignorasse, quum solum referat, quae a Gritti, Venetiarum duce, acceperat. At Petrus Belo, qui Iovii locum memorat, cuique muneris

(1) Sinis *The*, Iaponibus *Tsia*, nobis est *Thea Bohea*, aut *viridis*; cuius prima mentio occurrit in Itiner. Arab. aet. IX (cf. *Ancient. Relat.* p. 31, ed. *Remusat*.) Miras illi virtutes Sinas tribunt: ab ea vegetiora reddi corpora, hebetiores excitari sensus, cor exhilarari, etc. etc. sed constat apud nos multo minorem esse huius potus efficaciam; sive Theam simpliciter Sinas plus aequo iactitent, ex qua paululum levamini percipiunt, ut mos est hominum; sive deteriores tantum Theae species, quod libenter crediderim, in Europam vulgo advehantur. Ed. P.

id et facultatis erat, quidquid in his regionibus admirabile creiretur, diligenter investigandi, nec illud quivit, saltem per nomen, exprimere, in suis Observ. lib. III, cap. 15.

Sed quid diutius in his immoramur? quia immo Fabii Columnae, viri undequaque doctissimi, in hac re iudicium non interponimus: quod, ut interroganti mihi obsequeretur, ex tempore, ut est herbariae rei columnen et naturalis historiae peritissimus, se inter narcotica pharmaca hoc nepenthea reponendum existimare respondit: quod nec Eustathius scriptor sane eruditissimus ignoravit in Odyss. IV, quum καὶ ἱστορίαν ἐχούτων, historice iuxta hanc partem, quam agimus, putet exponendum: Ὡς καὶ τοιούτων ὄντων παρ' Αἰγυπτίους ναρκωτικῶν τινος ἢ θελκτρῶν φαρμάκων. » Quod huiusmodi fuerit apud Aegyptios stupefacientia vel demulcentia medicamentum. »

Verum, quum a nobis sint explicata, quae delinire animos et exilare creduntur, nunc de his, quae ex stupore et oblivione vim suam patefaciunt quemadmodum de opio, hoc est, de papaveris succo, asseritur. Illius esu Turcae animosiores fiunt, minimeque belli periculum expavescent. Nec apud eos tantum in usu, ut Petrus Belo refert Observat. lib. III, cap. 15, sed apud Persas, Indos, aliasque quamplurimas nationes, inter quas Aegyptiorum gentem notat Prosper Alpinus, qui diu in Aegypto versatus peculiari observatione cognovit, eos pharmaca quaedam animi gratia copius adhibere, quae hilaritatem, deinde stuporem advocant, et visiones conficiunt admodum lucundas, ipsisque optatas. (1) Praeter enim cannablis folium, quod per excellentiam *anis*, id est, herbam, vocant, et alia quaedam, nostrum opium ipsis praecipuo in usu; quod *Affion* dicunt; additque illud, quo omnes utuntur, ex loca Saïeth, ubi olim Thebarum urbs erat praeclearissima, deferri; ibi etenim nigra papavera copiosissime proveniunt, caeterisque omnibus facultate praestant.

Marius Schlipan, vir doctrina et eruditione praecellens, mihi affirmavit, herbam Polydamnae; et Thebarum opium idem fuisse. Quae quidem περὶ νάρκυσθον opinio mirum in modum Poëtae congruit: haud enim de eo narrat, cor laetificare et animi hilaritatem inducere, ut qui ad lugulosum respexere, aut ad Theophrasti oenotheram lib. IX, cap. 21 (nec desunt, qui hanc herbam illud esse affirmant, et brevitati consulens omitto expendere), et vel ex hoc a vero alio aberrasse demonstrari posset, sed tantummodo luctus, irae, et malorum omnium oblivionem inferre, ut recte Lucianus Dialogo de Salt. ληθηδανὸν φάρμακον absolute dixerit, id est, » oblivionem pariens inducensque medicamentum. » Plena enim oblivionis papavera sunt: unde Servius ad illud Maronis carmen G. I, 78: » Vrant lethaeo perfusa papavera somno, » ut in plerisque solet, eruditissime annotat: Cererem ab Iove comonefactam, papavere (*Cercule* apud eundem Virgil. Georg. I, 212, voca-

(1) *Optati* quoddam genus, Kaempferus in Amoen. *electuarium laetificans* appellat; quandoquidem summentium animos miris perfundere gaudiis, et veluti magicis cerebri demulcere imaginibus dicitur. De *papavere somnifero* opium elici nemo non novit, quod pro nepenthe Veterum inter recitantes habent DD. VILLOUSOW, VIREY, SPRENGEL, et multi alii, ut iam ad loc. Plinii citi, monuimus. Eo. P.

tur) orbitatis oblitam, quem iam Proserpinam raptam a Plutone ex inferno recipere non potuisset. Et hic in idō dubitationē occurrir, ne temere a receptis excidamus, quae ἄχολον illud nepenthus epitheton, ut aliter interpretaremur, allexit. Haud enim dissidet iram et moerorem delere, quum per soporiferam vim id contingere affirmemus.

Soporiferum autem nepenthes fuisse, et Poëta etiam indicat, quum paulo post ipsius haustum, inducit Telemachum dicentem, *Odyss. IV*:

Ἀλλ' ἄγστ' εἰς εὐνὴν τρέψῃς ἡμέας, ὅρα κεν ἤδη
Υπνὸς ὑπὸ γλυκερῷ τερπόμεθα κοιμηθίσσας.
Sed agite ad cubile ducite nos, ut iam
Somni dulci delectemur dormientes.

Sed quoniam, gravis et ipse auctor, Plutarchus in *Problem. convulsilibus*, lib. I, quaest. 3. τῶν ὑπνωτικῶν φαρμάκων δύο species recenset: μακρότον, id est opium, καὶ μανδραγόραν, et *mandragoram*: quumque ea, quae iam dudum de papavere relata sunt, ab Homeri narratione non aliena iudicavimus, fortasse etiam ad eum mandragora pertinebit.

Genus enim plantae est soporiferum (1), sed a Veteribus superstitione veneratum, a Magna religione observatum, et in amatoriis potlibus a Circe, unde Circaeam dictam, ut Dioscorides inquit, *IV, 74*, adhibitum. Cuius effudiendi ritus sane haud praeternittendus, quem Theophrastus et Plinius referre operae pretium iudicavunt. Theophrastus, *Plant. Hist. lib. VI, cap. 11*: Παραγάρειν δὲ καὶ τὴν μανδραγόραν εἰς τρεῖς ἔξει, τέμνειν δὲ πρὸς ἐντέραν ἐλίκοντα: τὸν δὲ ἕτερον κύκλῳ περιορχεῖσθαι, καὶ λέγειν ὡς πλείστα περὶ ἀρροδισίων. Quorum sensus: «Circumscribunt et mandragoram gladio ter, secantque ad occasum spectantes: iubent et alium saltantem tripudio circumagi, multaue de Veneris usu et re dicere.» Plinius, *lib. XXV, cap. 11*, addit, «cavent fossuri contrarium ventum, etc.» Quibus caerimonius nobilitata mandragora, velut insigne quoddam miraculum, facile meruerat Helenes fieri donum, et ab eadem propter narcoticam facultatem moestis hospitibus vino misceri: celebre siquidem rum vino eius temperamentum: unde μανδραγορέτην οἶνον, cuius parandi duplicem modum, id est, coctura, et succus, Dioscorides proponit *lib. IV, cap. 74*.

Tertium est omnium delicatissimum, quod ex Plutarcho colligitur, inquit enim de audiendis Rutilis: ὅστις γὰρ ὁ μανδραγόρας ταῖς ἀμπέλαις παρακωμῶμενος, καὶ διαδούς τὴν δύναμιν εἰς τὸν οἶνον, μαλακώτερον ποιεῖ τὴν καταπορὴν τοῖς πόουσιν. «VI enim mandragora prope vites nascens, virtutemque ministrans vino, leniorem elicit illius in potatores vim soporandi.» Veteres enim, quibus mandragorae in ribo potuque maximus usus, eam prope vites plantabant, ut inde, contracta in vinum virtute, lenius soporarentur. Sic etiam brassicis, ut exilius vinum haberent, e-alem modo usum retulit Athenaeus, *Deipnos. lib. I*, quod eo libentius dixi, ut Antiquorum industria

(1) Recentioribus dicitur *Atropa Mandragora* (*Pentand. monogyu. gen. 502 P. r. Solan. Juss.*); de qua fusius agit Plinius, *lib. XXV, cap. 94. Ed. P.*

diligentiaque in ea curanda patesceret. Cui addendum, a Pythagora *ἀνθρωπομαρππον* (1) vocari, ex semihominis forma.

Sed Pierii oscitantiam silentio occultare non possum: ponit enim mandragoram lætitiæ hieroglyphicam, et Xenophontis testimonio in Sympos. eam pro lætitiæ prægumenta haberi confirmat. Quod quantum a vero sit alienum, Xenophontis locus indicabit, quem subiciemus. Sic enim lepidissimus et suavissimus scriptor, immo potius hæc Socratem loquentem inducit: Ἀλλὰ πίναν μὲν, ὡς ἄνθρωποι, καὶ ἔσθον πᾶν δοῦναι, τῷ γὰρ ὄντι ὁ εἶς ἄνθρωπος τὰς ψυχὰς, τὰς μὲν λόγος, ὥσπερ ὁ μανδραγόρας ἀνθρώπους, κοιμίζει: τὰς δὲ φιλοφροσύνας, ὥσπερ ἔλασον φλόγην, ἐγείρει. «Bibendum hæc, o præclari viri, admodum censeo, quandoquidem re vera nostros animos vinum rigans curas et molestias sopit, ut homines mandragora; hilaritatem verò excitat, ut olcum flammam.» Lætitiam quippe et hilaritudinem ex vino oriri, haud ex mandragora, hoc loco Xenophon ait; illudque sedare curas affirmat, pari modo ac mandragoram sensus hominum corrumpere: et sic τὴν ἀνασθένειαν illius exemplo, non iucunditatem exprimit, ut Pierius voluit.

Est et alia somniferi species, cuius fortasse habenda ratio. Hanc *solanum*, Græci *σπύρχον μαυρόν* vocant: in quâ describendo, delineando, egregiam, ut in omnibus, sibi laudem meruit Fabius Columna lyncæus in *Phytobasano* suo, eandemque esse ait, quam Christophorus a Costa *daturam* appellat, medicique legitimam nucem *mirtel* Arbum esse censeant. Vim habet pota in vino radis drachmæ unius pondere, inquit Dioscorides, lib. IV, cap. 72, φαντασίας ὑποτάξιν οὐκ ἀχρεῖς, a imaginationes efficiendi non iniucundas. «Sumi autem a Turcis, at esse apud eos frequenti in usu, ex Belonis Observationibus, constat lib. III, cap. 56.

Veni ergo in mentem, ad hoc illam Alysii Anguillaræ referre opinionem: quum nepenthes, aut oenopiani esse, quam eandem cum helenio facit, addubitat, aut quamdam aliam Italiae notam, quam consulto ait tacere, causatus christianam religionem, quum inde multa mala confici possint. Sic Plinius, ne omnia de solano diceret, causas prætexit, «minime, inquit, diligenter demonstranda remedia, non venena tractantibus.» Li-quet sane ad iurgia, ad res venerateas, et ad insaniam inferendam abuti quosdam solano posse; vid. Gæc. ab Hort. Arom. lib. II, cap. 24; Christoph. a Costa, cap. de Natura.

Sed nuper quum de hac re quemdam ex Africana gente captivum, et Osmannensium ducis triremibus mancipatum, enusuisse; ja me docuit *Mutlac* etiam apud Arabes herbam esse inter frumenta nascentem,

(1) Mandragora, bifurcata, inferne radice, hominis crura duo et radem quamdam effigiem sæpius repræsentat. Circulatores autem in radicibus mandragoræ, byroniæ aliusve adhuc virentibus, tam virorum, quam feminarum formas scite sculpebant, infixis avenæ aut muli granis, illa nempe in locis, quos pilis vestitis natura voluit. Deinde radices infodiebant rursus, donec grana emitterent radicales; quas demum in filamenta quam tenuissima fissa, aptabant, ita ut capillum, barbam et cæteros corporis humani pilos referrent. Hæc est illa Pythagoræ *ἀνθρωπομαρππία*, Eo. P.

hoc est, *lolum* significare: ac rerum medicarum commentariolo, quod se- cum sua lingua exaratum circumferebat, conatus est comprobare. Et porro haud a veritate alienum videtur, quum *lolum* tanebriosas vertigines, et mentis aberrationem, atque temulentiam efficiat; immo *αλφν* a Graecia vo- lunt plerique, *παρά τοῦ αἰσθῆσαι* dictum. Rapitur quippe in cerebrum *loli* vapidā et nocua aura. Qua etiam ratione in soporiferis medicamentis eius farina immiscetur: quod Mathias Lobel peritissimus et diligentissimus bota- nicus in stirpium Observationibus, cap. de Lolio, et in adversariis notat.

Formant ex ea farina Aegyptii, adiectis cannabis seminibus, medicamen- tum, quod *Bosa* eorum lingua nuncupatur: idque ea omnia praestat, et valentius, ut scribit Alpinus, de Medicis Aegypt. l. IV, cap. 2, quae meconio superius adscripta sunt. Vino autem farinas immiscere, non est a moribus Veterum alienum; quum ex Homero in Nestoris et Circes poculo albam fa- rinam inspersam, immo et caprinum caseum adrasum, supra iam sit pro- batum.

Sed his, licet plane videatur exhausta materia, quum fere sint omnes de hac re sententiae in medium productae, insuper aliquid addere excogitavi- mus, quod et propositum attingit finem, et scire haud modicum delectabit; siquidem an medicamentum nepenthes ex chemia officina conflatum sit, su- perest considerare? Et sane, ex Marco Tullio, de Nat. Deor. lib. III, sciri potest, Vulcanum, quem Aegyptii *Opam* nuncupant, in Nilo natum, et Nili filium, nec custodem tantum esse Aegypti, quae et ab eo *Ἰχθυρία* dicta, Eustath. in Diog. Aphr. sed, ut Diogenes Laërtius narrat in Prooem. *ὁν ἀφ- ἔει φιλοσοφίας* « qui primum Aegyptiis philosophiae aperuit principia. » Inve- nit autem Vulcanus, inquit Tzetzes in Chiliad.

Ἦρ, καὶ τέχνας αἱ ἐκ πυρός ὀρώσας.

Ignem, et artes ex igne quot sunt.

Eids ergo philosophia in ignis invento habuisse originem consonum est: et ab eo chemiam artem repertam, eique nomen, si articulum demas, Aegy- ptiam. Siquidem Aegyptum, quae vel maxime nigram habet terram, *ἡμερ τό μῆλαν τοῦ ὀφθαλμοῦ*, chemiam vocari scribit Plutarchus, in libro de Iside et Osiride.

Respuisse autem de chemia Homerum dicere, haud fortasse negabit, cui Helenam ex ovo nasci, aliquid chemicum subolebit. « Non enim, scribit Michael Meierus, de Volucr. Arb. cap. iv, in ovo homines, ut pulli natura- liter, per artificium generantur: quamvis Helena, illa mulierum formosis- sima, belli Troiani, hoc est, opificii chemici causa, una cum Polluce fratre ex uno ovo prodisse fingatur. » Qui etiam Graecos, ex Aegyptiorum do- ctrina, non aliud adumbrasse contendit in Herculis laboribus, Vlyssis erro- ribus, Iasonis periculis, Thesei facinoribus, et aliis plerisque eorum fabulis.

Itaque modesta satis, atque admodum simul amplectenda, nostra haec ap- parebit conclusio: Poëtam videlicet pro Aegyptiaco Helenae pharmaco ex che- mia arte quesitum medicamentum aliquod indicare: unde factum est, ut plerique medicorum filii, qui eam profiteri merito gloriantur, nonnulla hu- ius generis, et tanquam in hanc sententiam euntes, sub nepenthus nomine tradere conati sint: inter ipsa autem medicamenta, et quae ex dictarum alia;

rumque plantarum substantiis erui possunt, nihil auro praestare existimo. Contusum enim et in foliis redactum ad vires cordis reparandas vulgatum remedium. Quod autem optimum, si absolute potabile chemicorum industria efficiatur, ut experientia viris doctissimis observatum. Hoc etiam ab regibus parari, ministrari, ob suumque pretium regale effici donum, et omnia cum Homericis verbis congruere, facile concedendum. Nec opus, ex hilarandi suae potationis eximiam facultatem in dubium revocare, atque ad horum omnium singularem probationem descendere.

Exegi quae ad nepenthus historiam pertinere videbantur. Reliquum est ut hanc partem allegoria compleat. Materia aequae nobilis ac iucunda, certe ad Homeri propositam intelligentiam pernecessaria. Quidquid enim in eo maximum et admiratione dignum, id non in verborum cortice et narrationum figmentis (quibus tamen sua laus), sed in sententiarum recessu fabularumque allusionibus latere a Veteribus compertum est. Metrodorus Lampsacenus, de quo Diogenes in Anaxagora, et Tatianus in Orat. contra Graecos, meminere, totum Homeri poema ad allegorias traxit: idemque Heraclides Ponticus, Proclus, et Eustathius, alique quamplurimi sunt imitati. Strabo, copiosus et elegans auctor, de Homeri fabulis adversus Eratosthenem id convincit Geogr. lib. I, et prudentissimus scriptor Plutarchus, de aud. Poët. Παρά δὲ Ομήρῳ, inquit, σωπαμένον ἴσθι τὸ τοιοῦτον γένος τῆς διδασκαλίας ἔχει δὲ ἀναθεώρησιν ὡρῆαμον ἐπὶ τῶν διαβεβημένων μάλιστα μύθων· οὗς τοῖς πάλαι μετὰ ὑπονοίας, ἀλληγορίας δὲ νῦν λεγομέναις. s. Apud Homerum id mutum doctrinae genus exstat, considerationem habens utilem iis in fabulis etiam quae maxime vituperantur, quae nunc allegorias vocant, antiqui hypopoeas nominabant. »

(Quae supra attulimus, desumpta sunt ex secunda dissertationis parte, seu Historica, de nepenthe Homeri, auctore Petro La SÈVRE, in Antiq. Graec. Thes. vol. XI, pag. 4349, sqq. Ex tertia opusculi parte, quae et Allegorica, nihil fere decerpimus; nihil omnino de quarta, quae et Anagogica; quamvis et in iis sicut in superioribus, quantum eruditionis et doctrinae deprehendatur, tantum iudicii ac subtilitatis eluceat: sed pleraque pro iure nostro, quo saepius utendum fuit, ut nostram ad rem parum facientia, omitenda censuimus; quae in opere mox laudato, integra perlegere, etique, ut libuerit, licebit. Adiciemus tamen, ut nostri ipsius Petri verbis utamur, coronidem operi, ne quid deesse ad complementum huius commentarioli videatur: quod et Homerus exposcit, et ad sententiam Interpretis probe dignoscendam perquam necessarium est. Sunt Petri verba ex quinta dissertationis parte, quae et de Avocamentis dicitur. Ep. P.)

Pindarus nec immerito optat Chironem reviviscere, Pyth. Od. III :

Πηλεὺς Χαίρωνά κ' ἐφίλλυρ' ἔβαν
 Ἐλ' ἔρπων τοῦθ' ἀμείψας ἀπὸ γλώσσας
 σὰς κοινὸν εὖχασθαι ἔπος,
 Ζῶειν τὸν ἀποιχόμενον.

Velim Chironem Philyriden
 Si fas hoc e nostra lingua

Commune optare verbum,
Revivacere mortuum.

Sed quid Chironem requirimus, si alterum habemus Aesculapium? et is est Homerus, qui utramque medicinam in sua admirabili poesi exactissime demonstravit, et, ut est omnis philosophiae auctor, lenitatem Epicuri Stoicorum miscuit severitati, et suo remedio, velut Epicuristico quodam temperamento, ut ita mihi fas sit nominare, mentem instruit, et sensus ad voluptates convertit. Quibus autem animum coniungere opus sit, iam satis supra indicatum; reliqua breviter adiciemus. Et primum illud non ambigendum, sola sorbitione haud absolvi Homeri pharmacum, quum ipsius pharmacoposias nullum Poëta recenseat effectum, sed statim ad Helenae narrationem descendat, et hanc Aegyptiam temperaturam: *Εὐθ' αὖτ' ἀλλ' ὁρώσ', Διὸς ἱεργυγυῖα*, «Inter alia excoctasse Iovis filiam», expresse dicat, ut plura superesse adversus luctum praesidia huiusmodi commemoraret; ea autem ut uno verbo explicem, avocatio est. Nam quum omnia nostra, tum sensatio, tum cogitatio fiat per rerum species, a rebus ad sensus et mentem derivatas, at ea omnia consulto tentanda sint, quas nec minimum nos ad tristitiam convertant, evocandus est ad ea obiecta animus, e quibus voluptatem quamdam haurire et laetitiam possit.

Inter autem avocamenta, tria praecipue commemorat, cibos, Helenam et somnum; quibus ea complector omnia, quae in historia et allegoria superius nobis sunt explicata. Nam etiam morbos non revellunt ab animo, cui recta tantum ratione occurrendum, sanant tamen commotionunculas illas primas, quibus adolescunt affectus. Et quum iam sit maximus inde fluctus, non duxit Homerus silentio praetercunda. Percutram autem singula, inter quae illud potissimum me in admirationem rapit. Quid est quod faciat ad Telemachi, Pisistratique oblectamentum iam undique Ulyssis memoria, et interempti Antilochi, excitatis lacrymis? denuo regem Menelaum instruere mensas, ac reiterare convivium sapientissimo Poëtae placuit. Sic enim ille loc. laud.

*Ἡμεῖς δὲ πλῆθυμόν μὲν ἴσσομεν, ἕς πρὶν ἐρύχθῃ,
Δόρπον δ' ἔξωτες μνησώμεθα, etc.*
Nos vero fletum relinquamus, qui prius incidit,
Coenae rursus memores sinus, etc.

Nec a primis epolis, longinquis temporis intersepedo, et famem sitimque, ciborum potusque copia profligatam docet, frequentato carmine:

Αὐτὰρ ἐπεὶ πόσιος καὶ ἀνηρούς εἰς ἔχον ἔντο.

Quod Virgiliano istoc, Aeneid. VIII, exprimitur:

Postquam exempta fames, et amor compressus edendi.

Quis hoc obiter factum d'cet, et non potius animo iudicio, et doctrinam haud despicabilem continere? an, si superis placet, is erit crapularum et ingluvie magister, qui temperantiae et frugalitatis praecepta frequentissimaeque exempla praesentit? nec sibi dissimilis in hoc Menelai convivio, ut

notatum reliquit Suidas in Homer. » Nam Menelaus Hermionides nuptias celebrans, ait doctus interpres, et filii, et filiae, et quem Telemachus ad eum venisset, assum bovis tergum sustulit, quod ei ipsi appositum erat. »

Vidit has repetitas epulas Athenaeus, et singulariter esse, sed non potuit Poetae mentem istas speculatione attingere. Primum scilicet symposium, hospitalitatis et grati animi commune indicium. Alterum tantummodo ad luctus aversionationis documentum. Sed audiamus Athenaei verba, Deipn. lib. 1: *Ἐπεὶ Μενέλαος ἑτάροισιν συμπόσιον διαπύσσοντας γὰρ ποτὶ οὐλοῦντας, εἰς ἀπονέμειντες ποτὶ πάλιν διαπύσσοντας, καὶ δόρου ἐξαυτῆς μνημόνους, παρὰ τοῦ ἀλλοτρίου.* Hunc in modum verti potest: » Peculare autem, Homerus, apud Menelaum inducit convivium. Præcios siquidem facit confabulari, et lotos iam rursus post lacrymas convivari, et coenae memores fingit. » Idem Homerus non indigna quæ ad hunc locum assummus, in Iliad. XIX (Pallad. in Florileg. lib. 1, cap. 63), cecinit:

Γαστέρι δ' οὐ πῶς ἐντα νέκυι πενέσας Ἀχαιῶς.
Non licet Graecos inani deflere mortuum ventre.

Sed *μνησθεὺς πόσιος καὶ ἰδνύτος*, » meminisse potus et cibi. » Et Il. XXIV, adiecto exemplo, quod etiam Seneca, Epistola LXIV, animadvertit:

Καὶ γὰρ τ' ἄλκυμος Νιόβη ἐμνήσαστο σίτου,
Τῇ περ δώδεκα παῖδες ἐνι μεγάροισιν ὄλοντο.
Nam et Niobe pulchricoma memor cibi fuit,
Cui tamen duodecim liberi in sedibus obierunt.

Plinius addit rationem, lib. XXII, cap. 24, et tamquam ad Homeri scholium: » Ergo et hæc animi asperitas, seu potius animæ, dulciore anteo mitigatur... Nullius non ira luctusque, tristitia, et omnis animi impetus cibo mollitur. » Quamobrem nec exquisita edulia, et quæ ipsius Helenes cibi vocabantur (Ephippus enim apud Athenaeum, *μαλαὶ δίαιται*), et ipsæ Apicianæ artes malæ, si tantum ad hoc remedium: nec immerito apud Locrus, quibus lesus mortuus prosequi interdictum; defunctum *ἐνταῖον ἱερομίστου*, *εὐχχούνται*, » postquam elatum funus est, convivia agitant; » Heracl. de Polit. Quam prudentem disciplinam magnus vir et orator Pollio Asinius edicinus, non solum intra quartum diem, ex quo Aterium filium amiserat, vehementius quàm unquam declamavit; sed eodem, quo exulera, coenavit. Quod et Divo Augusto respondisse fert Seneca. Declamat, lib. IV, in Proem. quum, mortuo in Lycia Cesare, per codicillos questus esset, quod in magno et recenti luctu suo, homo carissimus, pleno convivio coenasset.

Itaque indignam hunc philosophi, illam Hieronymi Cardani sententiam, de Subt. lib. XII, iudicabis, quæ auxilia adversus luctum pericula, tria statuit, lacrymas, suspiria, et inediam: ita ut lugere adversus luctum sit adiumento, ut contra argritudinem argescere, et adversus lethargiam indormire: quod nemini sanæ mentis ita esse existimabit. Nec culpet quospiam minus apte ad hæc epulas referri exhilarantia medicamenta: idque si ex usitata medendi ratione arguatur, profecto bene: quum potiones frequententur acro-

pulatum confectae, mille rebus mistis coinquinatae, quas nec olfacere tuto et absque stomachi fastidio valemus.

Sed nos iuxta Homeri mentem, ex doctrina Aegyptiorum loquimur. Hi autem *ιατρικὴν ἐξέδρουν*, ut clare inquit Isocrates de Busir. laudat. *ἐπικουρίαν οὐ διακεκινδυνυμένους φαρμάκοις χρωμένῃς*, ἀλλὰ τοιοῦτοις, ἃ τὴν μὲν ἀσφάλειαν ἔχει ομοίαν τῇ τροφῇ τῇ κατ' ἡμέραν, τὰς δὲ ὠφελίας τηλικαύτας, ὥστ' ἐκείνους ὁμολογουμένως ὑγιανοτάτους, καὶ μακροβιωτάτους εἶναι. s. Aegyptii medicinam invenerunt, non eam quae periculosus medicamentis utitur, sed eiusmodi, quae, quum aequè tuto sumi possint ac cibi quotidiani, tantas utilitates habent, ut nemo neget, eos saluberrimis esse corporibus, et diutissime vivere. s. Adhibent tamen, ut superius diximus, medicorum sapientissimam sub nepenthus epigraphē, etiam Aegyptiorum, id est, spagyrica, ut aiunt, arte, nonnulla medicamina, quae haud in rem praesentem sperno, sed non mei iuris est ea vel recensere, vel approbare. Praestat tamen eorum obtemperare consiliis.

Subsequitur ab Helena solatium, tum forma, tum interventu, et allocutione. Et primum, tam illustris feminae, in ipso tristicarum puncto articuloque adventus et praesentia, dilui luctum dulcedine societatis demonstrat. Nam quum misero instrumentum mortis sit solitudo, hic magnopere eam cavendam esse Poëta docuit, itemque Iliad. VI de Bellerophonte verba faciens, his verbis:

Ἡ τοι ὁ παπυδίου τὸν Ἀλκίον οἶος ἄλῃτο
Ὁν θυμὸν πατίδων, πάντων ἀνθρώπων ἁλίστιον.

Et ut Cicero, Tuscul. lib. III, vertit:

Qui miser in campis moerens errabat Aleis
Ipse suum cor edens, hominum vestigia vitans, etc.

Notavit istud idem Rutilius Claudius, cuius versus Itin. lib. I:

Sic nimiae bilis morbum assignavit Homerus
Bellerophontaei sollicitudinibus:
Nam iuveni offenso, saevi post tela doloris,
Dicitur humanum displicuisse genus.

Et quamvis, *χρυσὸν ἀντὶ πρῶγμα ἰσημία*, aurea res solitudo, sit qui cum Antiphide asserat, et prudentes sapientesque viri confirmant (nam hoc ex philosophia lucrum, iuxta illud Antisthenis, τὸ δύνασθαι ἐαυτοῦ ὁμολοῖν, posse cum semetipso versari), re vera tamen in ipsa solitudine, aut deus, aut bellua, ut dici solet: quum huiusmodi quidpiam sit, ut bonos secum vivere doceat, malis improba omnia persuadest, et hinc vitis obbrutescant suls. In luctus vero aegritudine, quum in tumore sit animus, haud tutum vitam degere solitariam: hinc illud Senecae est epistol. X: s. Lugentem limentemque custodire solemus, ne solitudine male utatur. s. Non igitur occurrit hospitibus Helena, neque in primis interfuit epulis, sed post escitatas Vlyssis commemoratione lacrymas, in eorum conspectum venit: siquidem ut Philemon Comicus dicebat,

..... ἐπὶ τὴν τυγχάνη λυποῦμενος
 Ἦπτεν ὀδυνᾷται, φίλον ἴαν παρόντ' ἴδῃ.

..... quando moeror quempiam occupaverit,
 Adesse amicum si videt, moeret minus.

Nam dulce afflicto est εἰς ὄραμ' εἶναι φωτὸς ἐκβλέπειν, a in oculus amici hominis inspicere, a ut inquit Euripides. Nec quum adest Helena, silentium tenet, sed loquitur, et alloquitur.

Hinc narratio illa quam tantopere in delinimentum moeroris Macrobius et Plutarchus sunt admirati, ut eam solam, aliudque nihil, nepenthes esse contenderint. Et quidem praeter hoc, quod superius minime verum esse probavimus, magnam vim atque efficaciam volens libensque impertior. Illud insuper addo: huiusmodi narrationem, non solum ὅπως ἀναγκαῖον τῷ ποιητῇ ἐνταῦθα τὴν τῆς Ἑλένης ἐπιστάσειον, ut inquit Eustathius, velut necessarium episodium, ad quarundam rerum de Vlyse cognitionem, quae aliunde sciri non possent: sed principaliter et ex proposito ab Homero confictam in lugentium hospitum delectationem, et veri nepenthus complementum. Quod ipsius Helenae verba perquam manifeste aperiunt, Homer. Odyss. loc. laud.

Ἦτοι νῦν δαίνοσθε καθήμενοι ἐν μεγάροις,
 Καὶ μύθοις τέρπεσθε· ἰσχύς γάρ καταλέξω.

Quare nunc convivamini sedentes in aedibus,
 Et sermonibus delectamini; decentia enim ordine dicam.

Rursum, et in hac causa, illud minime praetereundum, quod huius Helenae orationis efficaciam summo pere exauget, ut desperandum sit unquam aegrescenti alicui id contingere posse solatium, cuius ad exemplar, utque Postum decet, admirabile, hoc tale ab Homero proponitur: et illud est, ut iam monuimus, Helenae pulchritudo et ornatus. De qua formositate si aliqua exordiri vellem, rem-profecto supervacaneam agerem, quum satis Graecorum historici, Asiae atque Europae contentione sit clara: et passim poetarum occurrant testimonia, nec desint optimi oratores, qui peculiari sermone eius laudes celebraverint: ut Gorgias, Orat. de Helena, Isocrates, Helenae laud. eumque aemulatus Lucianus, sive quisquis ille fuerit, qui *Charidemus*, vel de pulchritudine Dialogum, scripserit: ad hanc respexit Homerus ibid. Helenae speciem deae simillimam faciens, quum ait:

Ἐκ δ' Ἑλένη θαλάμοιο θυώδεος ὑφορόμοιο
 Ἠλυθε, Ἀρτέμιδι χρυσολακτέῳ εἰκυῖα.

Helena vero ex thalamo odorifero exegit

Egressa est, Dianae aureum arcum tenenti similis.

Et Athenaeus, Deipnos. lib. V, notat, Telemachum Pisistratumque adeo Helenes pulchritudine captos, ut prope eam taciti sederent, πρὸς τὸ περιβόητον ἱκετοφυμένον κάλλος, velut celeberrima illius forma exardati et attoniti.

Pulchritudo vero eloquentiae conjuncta, quantas ad alliciendos animos

vires habeat, Phavorinus apud Stobaeum, *serm. clix*, non indigno quod huc transferatur elegio demonstravit: *ἑκάν μὲν οὖν ἴσως, καὶ τὸ τῆς ὄψεως μείζον ἂν δὲ ὁ καλὸς, καὶ αἰμύλος ᾗ, καὶ λεκτικός· λέγει, ὃ νεανίσκος, λέγει, Αντίλοχε, γλυκερώτερον Νέστορος ἑρπῆς· λέγει Τηλέμαχε, σφοδρότερον Ὀδυσσεύος ἑρπῆς λέγει Αλκιβιάδην, καὶ μεθύεις, ἀκουσόμεθα τοῦ μεθύοντος ἡδέως τοιοῦτόν ἐστι τὸ καλὸν εἶναι· εὐφραίνει μὲν βλέπων, εὐφραίνει δὲ ἀκούων· εἰ δέ μοι κατὰ Πλάτωνα, τὸ εὐχόρος ᾗ, εἶπον ἂν ὅτι καὶ πάσας τὰς αἰσθήσεις ὁ καλὸς εὐφραίνει, καὶ οὐκ ἂν ἔδειξαι τὴν εὐωχίαν τὴν τῶν καλῶν.* s Satis forsam fuerit, vel sola facies, magis si simul formosus sit, facetus, et affabilis. Dic igitur adolescens, dic Antiloche, suavius Nestore loqueris: dic, o Telemache, vehementius Ulysse dicis: dic Alcibiades, etsi iocundus sis, libenter ebrio tibi auscultabimus. Huismodi res est formosum esse, lucunda visu, delectabilis auditu; et ut cum Platone dicam, sensus omnes formosus delectat, quare pulchritudinis epulo frui non dubito. s

Itaque ad abolendum luctum animique iram et furorem eliminandum, in speciosissimis formis oblectationem aucupari, tum intuitione, tum alloquio, ac mutua consuetudine par est: et quidquid inde voluptatis est, haurire, quatenus tamen minimè honestis moribus et christianae religioni officiat.

Quapropter (dicam cum pervetusto poeta Cn. Mas. ap. Agell. lib. XV, cap. 25, illudque libenter in his casibus suadebo)

... edulcare convenit vitam,
Curasque acerbas sensibus gubernare,

Sed sponte haud subiiciam:

Sinuque amicam recipere frigidam caldo
Columbatimque labra conserens labris.

Quamvis hoc voluptatis genere ad allevandum curas, ait Cardanus de Subt. lib. XII, nihil ait melius. Haud certe illud praeteriit Epicurus, qui quum lavationem aegritudinis potissimum in revocatione ad contemplandas voluptates posuisset, inter eas numerat, ut ait Cicero, Tuscul. lib. III: s Saporem, corporum complexum, et ludos, atque cantus, et formas eas, quibus oculi iucunde moventur. s Plutarchus s quod non possit suaviter vivere, s puellarum nomina recenset, Leontium, Boidium, Hedicia, Niccedium, circa hortum Epicuri frequentantia aorta.

Nec ad sedandam iram imbecillis ipsa Helenes elegantia. Siquidem Chrysippus apud Galenum de Dogm. Hipp. et Plat. lib. IV, cap. 12, et Clemens Alexandrinus, Strom. lib. II, notant ex Euripide in Troad. Menelaum, post Troiam captam, quum impetu ferretur ad occidendam Helenam, ut quae tot fuisset causa malorum, stupore adeo ob pulchritudinem correptum, ut id non potuerit efficere, unde illa exclamatio:

Ergo hebetantur enses pulchritudine!

Detinetur quippe tali obiectu animus, et ita eius capitur admirationis, ut ad hoc unum propriae naturae lenocinio intentus, ceteras omnes nedum

molatae ac tristifica posthabeat curas, sed et eas quae ad corporis subsidium et ad vitae institutum sunt necessariae.

Quamobrem Dion Chrysostomus, Homericæ doctrinæ studiosissimus, ac eloquentia præcellens, Orat. xii, Nepenthus vires esprime transtulit ad pulchritudinem; ei quod mirandum, non ad humanam, corporis scilicet animæque gratificantis ei decus, et formam, membrorum vita, colorum nitore, oculorum irradiatione, motusque concinnitate præstantem; sed ad immobilem, mutam, demortuamque, ut ita dicam, Phidiae sculptoris statuum. Atque (nec enim à propriis verius hominæ scriptoris temperandum:) *Ἀνθρώπων δὲ δὲ ἂν ἡ παντελὴς ἐπιπνοὸς τὴν ψυχὴν, πολλὰς ἀπαντήσας συμφορὰς, καὶ λύπας ἐν τῷ βίῳ, μηδὲ ὕπνον ἡδὺν ἐπιβαλλόμενας, καὶ ἐς θανάτου κατακτανίων στάς τῶνδε εἰκότος τῶν ἀκαθίσταται πάντων, ὅσα ἀνθρώπων βίῳ θανάτου καὶ χαλεπὰ εἴται παθεῖν: οὕτω οὖ γὰρ ἀνθρώπος καὶ ἐμψυχοῦσθαι θέματα ἀτεχνῶς.*

Νηπένθης τ' ἄχολόν τε, κακῶς ἐπιπνοῦς ἀπάντων.

Totum hoc fōs, καὶ τοσαῦτα χάρις ἔστιν ἀπὸ τῆς τέχνης! Id est, « es hominibus vero etiam si quis fuerit omnino afflictus, animi multis esantibus calamitates, ægriquidinesque in vita, neque somnum admittens dulcem, is mihi videtur e regione stans huius imaginis, obliuisci omnium posse, quae humanæ vitæ atrocitas et difficilia accidere solent: tale tu quidem reperisti et machinatus es spectaculum vere:

Luctum adimens bilemque malique obliviam præbens.

Tanta lux, tantaque illi gratia ex arte addita est! Ad huiusmodi etiam avocamenta trahas oportet, quae de splendida Menelai sede, et instructissima, sumptuosissimisque eius suppellectile Homerus narrat Odys. loc. cit. nec quidquam, me iudice, congruentius, magisque ad rem, quam earum pulchritudinem affectate describat.

Namque, ut in repetitis epulis recte admoneremus, non abs re domus elegantia, auri, argenti, electri, eborisque elaborata artificia (et huiusmodi iterationem non ταυτελογία et Poetae vitio vertendam censemus) hic enarrantur extollunturque: sed ut intelligas istic Homerum naturam rerum sequutum esse, ut doceret simpliciter quid in nova obiecta, etque delectabilia, perspicientibus accidere soleat, quod cum regia magnificentia, et nuptiarum apparatu, quae tunc temporis apud Menelaum celebrabantur, congrueret. Rursus ceu inter alia ponderantur excogitata, quae Hellenæ pharnacum consequuntur. Quod si hoc modo non res se haberet, haud Crantære plenius et melius adversus luctum poëtam nostrum concinnasse remedia dicendum foret. Sed fere in hac re plerique hominum perperam faciunt, quum tetricis vestibus atrisque aulaeis sese ac totam domum denigrantes, smotis pictorum tabulis ac caeteris ornamentis, unice student, ut moerore et luctus sibi comparent et adiscant: dum prorsus in contraria studia incumbendum esset. « Quodque nunc facimus, ut verbis Ciceronis dicam, quum lassati curis sumus, ut spectare aliquid velimus, et visere: a id multo tunc faciendum accuratius, et signa, tabulas pictas, vasa caelata mirari, et quodcumque vel ab arte, vel a

natura commendatur, inspicere et contemplari debemus. Id etiam docuit Homerus, Iliad. XIX (Themist. Orat. III); nam clypeum miro artificio ab Vulcano fabrefactum, quem universum caelum continere fingit, solemque ac lunam, et e regione solis, mare, atque terram, arantesque insuper, et uxores ducentes, litigantes, ac bellum inter se gerantes, quum Thetis ad Achillem Patrocli necem lugentem attulisset, continuo eo spectaculo captus, diluto moerore, inquit poeta:

Τέρπετο δ' ἐν χερσὶσιν ἔχον θεοῦ ἀγλαὰ δῶρα.

Oblectabatur, in manibus tenens dei splendida dona.

Ecquis nisi plane *μυόχλος* his non capiat oblectationibus, quibus detineri bonos, prudentes et studiosos viros video? Laudo etiam ac cum iucundissimis hisce occupationibus flosculorum contemplationem annumero, si li quidem non ad hortorum pompsam, quod aetate nostra communis est magnatum fastus, sed tantum animorum causa Lipsiano studio colantur, ut ipse ait de Consolat. lib. II, cap. 2.

Sed superest ut de hoc etiam aliquid dicamus, quod inter luctus avocamenta supra commemoravimus. Dicit autem Poeta, Odyss. I. c.

Ἀλλ' ἄγετ', εἰς σὺνὴν τρέπεθ' ἡμέας, ὄφρα κεν ἦδῃ
Υπνὸς ὑπὸ γλυκερῷ τερπόμεθα κοιμηθέντες.

Agite dum, in lectum nos abducite, somno
Vt blando iam dormientes recreemur.

Procul dubio nepenthus causa, ut inde intelligeres, curandum iis esse de somno, quorum animos moeror invasit, ut in Priamo luctuosissimo sene, Homerus Iliad. lib. XXIV, evidentius demonstravit. Quamobrem et soporifera tentanda. Cardanus ait se solano usum. Opium ex his, quae diximus, maxime excellit. Nolo tamen Turcarum mores ob necessitatem repetendi hic exornare. Opportunius rigari vino, sed Laconice, et nonnunquam, ut ait Seneca de Tranquill. Animi, usque ad ebrietatem, quum inde sopor et laetitia. Nam inde Critias huiusmodi potationem inquit,

Πρὸς θ' ὕπνου ἀρμόζειν τὸν καμάτων λιμένα.

Ad somnum conferre, qui laborum portus est.

Et Homerus noster:

Οἶνόν τοι, Μενέλαε, θεοὶ ποίησαν ἄριστον,
Θνητοῖς ἀνθρώποισιν ἀποσκιδάσκει μελεδῶνας.

O Menelae, dii vinum fecere beati,
Vt curas animi pellat mortalibus acres.

Et Horat. Carm. lib. I, Od. vi:

... sic tu sapiens finire memento
Tristitiam vitaeque labores
Molli, Plance, mero.

Et urgente tristitia, vinum leniter mandragora aliove pharmaco medicabimus, ut cum cessatione sensuum, quae somnus est, reliqua luctus adminicula diluantur. Hinc Chironia illa admonitio, tristem segritudinem vino contuque allevare, ut dignum sapientissimi prudentissimique auctoris consilium reputetur, eo sensu concilianda est, ut mensica, vel intima animorum compositio designetur, de qua supra nos egimus; vel ea, atque extrema corporis recreatio, et pharmaci appendicula refectio intelligatur; non ad solam voluptatem, sed sobriter ad virtutem et hanc lucunditatem comparandam, quibus integrum nepenthes ex Homeri doctrina perficitur. Sed quia flores, odores, eibi, potusque, et quae alia sensuum sunt illecebrae permittuntur, hanc Homeri doctrinam eodem naso suspendet aliquis, quo Cicero Epicurum irridet, Tusculan. lib. III: « Ad haecina igitur vitam, loquit, Telamonem illum revocabis, ut leves aegritudinem? et si quem tuorum afflictum moerore videris, huic acipenserem potius quam aliquem Socraticum libellum dabis? αἰδῶν (vel ὀδύνη), ita etiam legitur apud Athenaeum, lib. X) hortabere ut audiat voces potius, quam Platonis? exspectes quae spectet florida et varia, fasciculum ad nares admovebis, incendes odores, et sertis redimiri iubebis et rosa? » Nec multo post: « Eripiamus huic aegritudinem. Quomodo? Collocemus in eulcitra plumea, psaltiam adducamus, hedyctum incendamus, demus scutellam dulciulae potionis, aliquid vini demus et cibi. » Sed quanto hic in errore versaretur, vel ipse Tullius edoceret: nam extenuis culpatur Epicurum, quatenus pro Socratico libello acipenserem det, et hortetur potius ad bydranticam symphoniam, quam ad Platonis dogmata. Qui autem Socratico plenus grege, divinae philosophiae purissimos latices hauserit, buie et conquisitissimi cibi, atque omnis huiusmodi voluptatis contemplatio ad abstergendum luctum potissima et necessaria medicamenta: nec frustra istud Homeri pharmacum Epicurostoica temperatura concinnari diximus; nam nec ἀνάρτηται et stuporem animi com Stoicis absolute praecipit, nec enervari voluptatibus, ac molli inertia diffundi permittit. Et haec ratione devitalis aiterituri sectae vitii, super omne sapientiae culmen eminentissimus poeta veram in his morbis humanaeque vitae convenientissimam medicinam adinvenit. Et quemadmodum Plato, de Legib. lib. II, computationes et choreas Liberi patris sub moderatione legis coërcuit: ut, habita ratione temperantiae, eas non modo commendabiles, sed utiles et necessariis fecerit; ita si non effuse et temerarie, sed ex huius pharmaci praescripto sensuum voluptatibus quis utatur, longe abest ut insanientis Epicuri sapientias lasimuletur, quum omnia ad virtutem et rectam rationem dirigantur, neque in alia re maiora et solidiora eius adminicula, ut plane iam superius demonstratum.

Hoc igitur medicamen, quotus quisque sibi sapit, repositum in mentis myrothecio, summo studio colere et conservare debet, ut quaecumque opus, et est sane perfrequenter, ex eius copia depromat ad pectus, atque praesentissimo subsidio ingruenti occurrat infelicitati, ut magis aluisse videatur fortunae ictum, quam vulnere medicinam fecisse. Est quidem ita natura comparatum, ut hominibus nec perpetuae adiint felicitates, nec perennent infirmitia. Lacrymas consolatione exsiccare, extremisque gaudia luctibus dilui vidimus, quum Jupiter, ut est apud Homerum Iliad. XXIV, binis dolis, quae promptum ad manus habet, bona malaque distribuat.

Itaque in afflictione animorum, quacumque de causa, nedum ob carissimorum obitum, ad nos ingruat, summa solertia evitandum est eam evomere atque funditus extirpare, nec cum vesanis ingenuis temporis et fortunae beneficiis expectare.

Recurrendum igitur ad Homerum, ex quo, me praevio ac monitore, hoc utilissimum et admirabile nepenthes haurito. Sed prius et semper ad D. O. M. *ἡμετέριον Ἀπόλλωνα*, corporis animaeque incolumitatis auctorem:

Pharmaca cunctorum Juppiter unus habet:

Ζεὺς πάντων αὐτὸς φάρμακα μῦθος ἔχει.

Quod idem noster dixit Homerus.

C. PLINII SECVNDI
NATVRALIS HISTORIAE

LIBER XXII.

I.

Impleſſe poterant miraculum ſui natura atque tellus, reputantium vel prioris tantum voluminis dotes, totque genera herbarum, utilitatibus hominum, aut voluptatibus genita. Sed quanto plura reſtant? quantoque mirabilia inventu? Illa enim maiore in parte cibi aut odoris decoriſve commendatio ad numeroſa experimenta duxit. Reliquarum potentia approbat, nihil a rerum natura ſine aliqua occultiore cauſa gigni.

II. (1.) Equidem et formae gratia ritusque perpetui, in corporibus ſuis aliquas exterarum gentium uti herbis quibũſdam, aduerto animum. Illinunt certe aliis aliae faciem in populis barbarorum feminae; maresque etiam apud Dacos et Sarmatas corpora ſua inſcribunt. Simile plantagini glaſtum in Gallia voca-

1. *Impleſſe*. Sic ex MSS. Hard. Compleſſe Gron. et al. Ed. P.

Vel prioris. Superioris proxime libri. Hard.

II. *Glaſtum*. *Iſatida* Graeci, Latini vitrum dixere, quod vitreo, hoc eſt, caeruleo colore tingit. Marc. Emp. c. xxiij, p. 162: *Leuonis prodeſt*, herba,

quam nos vitrum, Graeci *iſatida* vocant. Caesar Comment. Bell. Gall. V, 14. tradit, omnes ſe Britannos vitro inficere, quod caeruleum colorem efficiat, atque hoc horridiores fieri in pugna adſpectu. Et Mela, III, 6, pag. 56. *Britanni, incertum ob decorem, an aliquot aliud, vitro corpora infecti*.

tur, quo Britannorum coniuges nurusque toto corpore oblitae, quibusdam in sacris et nudae incedunt, Aethiopum colorem imitantes.

III. (II.) Iam vero infici vestes scimus admirabili fuco. Atque ut sileamus Galatiae, Africae, Lusitaniae granis, coccum imperatoriis dicatum paludamentis, Transalpina Gallia herbis Tyrium atque conchylium tingit, omnesque alios colores. Nec quaerit in profundis murices, seque obiciendo escam, dum praeripit belluis marinis, intacta etiam ancoris scrutatur vada, ut inveniat per quod facilius matrona adultero placeat, corruptor insidiatur nuptae. Stans et in sicco

Nunc etiam apud Cambrobritannos retinet vetustum nomen et *glas* appellatur. Similiter et caeruleum colorem *glas* vocant: et qui ab his genus duxisse falso creduntur, Aremorici Galliae Britanni. Magnum quaestum multis regionibus in Gallia affert. Viridem herbam molis premunt, ut herbaceam saniem excludant: dein abacto liquore, digerunt in magnos globos, quos tabulatis in cioerem sinunt computrescere: herbam ipsam *Pastellum* plerisque locis ab effigie pastillorum in quam glomerantur, nominantes: *Pastel*. Hos deinde globos cortina infectoriae coquunt officinae, et laneos paucos ac vellera demergunt, ut caeruleum ebibant colorem. Caeruleam illam spumam innatantem, quam igni confervescentes eructant cortinae, Iodum nostri vocant infectoriae: hanc ad pictorum usus siccant. Haec fere ex Ruellio II, pag. 434, quem alii deinde sunt secuti. His adde quae de isati diximus XX, 25. Cave autem Salmasio credas, qui *guastum*, non *glastum*, scribi iubet, nec libris ullis secundis, neque id ferente Britannici hodieque sermonis

usu. H. — *Isatis tinctoria* (*Tetradyna silicul.* gen. 1563 Pers. *Crucifer.* Juss.). Habitat ad vias in ruderatis, et ad littora Europae australis. Caeruleus etiam nunc apud nos regius est color. Conf. Caes. nosl. ed. pag. 186. Ed. P.

III. *Galatiae*. Coccum Galatiae reliquis omnibus antiqui praetulerunt: ut dictum est IX, 63, et alibi saepe. Vnde *Scarlatti* vox, quae nunc cocco tribuitur, deflexa nobis a Galatico videtur II.

Paludamentis. Paludamentum vestis imperatorum fuit, hoc est, eorum qui exercitus educebant: *cotte d'armes*. Isid. XIX, 24: *Paludamentum erat insigne pallium imperatorum, cocco, purpura, atroque distinctum*. Vide Voss. in Etymol. H.

Transalpina. Vaccinio uti dictum XVI, 31. H. — *Tyrium atque conchylium*. Broter. ex MS. Reg. 2, et ed. principe, *Tyria atque conchylium*. Ed. P.

Stans et in sicco carpit. Minore impendio, inquit, ac labore, stans Gallia Transalpina, et in sicco ac solido ut fruges demetit, sic carpit herbas,

carpit, quo fruges modo: sed culpa, non ablui usu: alioqui fulgentius instrui poterat luxuria, certe innocentius. Non est nunc propositum ista consecrari: nec committemus, ut subiiciendo tutiora luxuriam vilitate circumscribamus, dicturi et alias herbis tingi lapides, parietesque pingi. Nec tingendi tamen rationem omissemus, si unquam ea liberalium artium fuisset. Interim fortius agetur; auctoritasque quanta debeatur etiam surdis, hoc est, ignobilibus herbis, perhibebitur. Siquidem auctores imperii romani conditoresque immensum quiddam et hinc sumpserunt, quoniam non aliunde sagmina in remediis publicis

quibus Tyria atque conchyliis, omnesque alios colores imitetur. H.

Sed culpa non ablui usu, etc. Sententia haec videtur esse, culpam idcirco eum colorem, quod pati aquam non posset, dilabereturque paulatim abluendo, dilutiorque fieret. Vno verbo: culpa eius coloris est, quod ablui in usu vestis non possit, quin diluatur et evanescat color, etc. — Totidem plane syllabis apicibusque locum hunc representamus, quot exhibent codices MSS. Regg. Colb. Ch. et Voss. teste Gronovio. Fuit mirifice alioqui divexatus a criticis. In libris nunc vulgatis legitur, quod frugi mundos exculpât. *His alioqui fulgentibus instrui.* Istud frugi mundos ab Hermol. est: *His alioqui fulgentibus*, a Gelenio. Pinianus: *carpit frugem qua mundus sine culpa non absit.* Salmas. in Solin. p. 272 et 1147: *carpit quod frugi non oderit, culpa non abnuat: usu alioqui fulgentium*, etc. Gronovius: *Sed culpa non placuisse usui, alioqui frugalius.* Sincerum vas alius alio incrustat modo. HARO.

Committemus, Brot, ex Reg. 2, ed.

princ. et Rezzonic. *ommittemus*; et mos utiliora, non tutiora. Eo. P.

Subiiciendo. Quae facilius, nec tanto impendio, aut periculo comparantur. Male hactenus utiliora legebatur. H.

Luxuriam. Non committemus, ut id agere nunc videamur, ut viliora quaedam proponamus, quibus quasi finibus luxuria contineatur. HARO.

Dicturi. Lib. XXXV, t. HARO.

Interim fortius agetur. Fortius acturum nunc se pollicetur, hoc est, argumentis rerum, quae viros fortes magis decant: cuiusmodi sunt usus herbarum minus celebrium in sacris, in legationibus, in praemiis bellicae fortitudinis. Nam quae sunt allata hactenus, ad formam scilicet colendam pertinentia, vestesque tingendas, mollia ac muliebria iure videantur HAR.

Sagmina. Festus: *Sagmina* vocantur verbenae, id est, herbae purae, quia ex loco sacro arcebantur a conde, praetoreve, legatis proficiscentibus ad foedus faciendum, bellumque indicendum. Livius I, pag. 9: *Sagmina*, inquit Fecialis, te rex posco. Vide Vossium in Etymol. Origo ex graeco,

fuere, et in sacris legationibusque verbenae. Certo utroque nomine idem significatur, hoc est, gramen ex arce cum sua terra evulsum: ac semper e legatis, quum ad hostes clarigatumque mitterentur, id est, res raptas clare repetitum, unus utique Verbenarius vocabatur.

IV. (111). Corona quidem nulla fuit graminea nobilior, in maiestate populi terrarum principis, praemiisque gloriae. Gemmatae et aureae, vallares, mu-

ἀγνῆμα, pro *ἀγνῆμα*, unde *sagmen*: ut ex *ἀγνῆμα*, *agmeo*. — *Fortius*, etc. Sic restituimus ex fide codd. MSS. R. et Colb. quum prius et vitiosa interpunctio et corrupta verba sententiam everterent: *Interim fortius augetur auctoritas: quae quanta debeat*, etc. HARD.

Remediis publicis fuere. Vel ornandis aris deorum, quos propitiatos et placatos volebant, vel lustrandis ac purgandis domibus. Conf. lib. XXV, cap. 9. DAL.

Sacris. Verrendae nimirum mensae Iovis. DAL.

Legationibusque. Nam, ut ait Marcellus in Psudectis, Romanorum legati, ne violarentur, herbam ferebant, sicut Graecorum legati τὰ ζῆφυρα, nempe esduccum: vel, ut alii legunt, τὰ ἐντῆρα. DAL.

Verbenae. Livio, Nevio, Servio, Turnebo *verbenae* non herbae privatum genus dicuntur, sed rami, virgae, frondes omnium sacrarum arborum, ut lauri, olivae, myrti: quin etiam herbas ex puro loco decerptas, quibus festis diebus arae corrodantur. Virgil. Ecl. VII, 65: *Verbenasque adole pingues*, etc. Verbenas quasi *herbenas* dictas volunt, illasque facile accendi, et flammam concipere ob pinguitudinem. GUILLARD.

Certe utroque nomine. *Sagminis* ac *verbenae*. De *verbena* seu *verbenaca* privatim Plinius XXV, 59: *Haece est, ait, quam legatos ferre ad hostes indicavimus*. Hunc nempe respiciebat locum. HARD. — Graecis ἱεροτόρν, vel περισπασών; nostris vulgo, *verveine*. Est *Verbena officinalis* (Didym. angiosp. gen. 1424 Pers. *Verben. Juss.*). Habitat in ruderalis. Ed. P.

Gramen ex arce. Vnde arceri dicebatur, auctore Festo, id est, ex arce velli. HARD.

Ac semper e legatis. (Sic prius legabatur). Vossianus: *ac semper e legatis*. Omnino recte: vult enim ex sequentibus cum his coniungi: *e legatis unus*. Praecepit Ptolemaeus. GAON. — *Ac semper e legatis*, etc. *Peciales*, cum eorum principe patre patrasto, a faciendo et patrando dictos, quasi belli et pacis auctores, significat. Fuerunt ii oratores quatuor, qui sancto legatorum officio, ad eos qui rapinis, vel iniuriis hostili mente bellum commoverant, ac pacem violaverant, aut socios laeserant, res repetitum mitterebantur: ac nisi redditae fuissent, facta vibrataque in eorum fines hasta, bellum pium indicabant. NOX.

IV. *Corona*. Vide quae diximus XVI, 3. Festus etymon Gradii Martis quosdam petere ait: *quia gramine sit*

rales, rostratae, civicae, triumphales, post hanc fuere, suntque cunctae magno intervallo, magnaque differentia. Caeteras omnes singuli, et duces ipsi, imperatoresque militibus, aut aliquando collegiis dedere: (iv). decrevit in triumphis senatus, cura belli solutus, et populus otiosus: graminea nunquam nisi in desperatione suprema contigit, nulli nisi ab universo exercitu servato decreta. Caeteras imperatores dedere, hanc solam miles imperatori. Eadem vocatur obsidionalis, liberatis obsidione abominandoque exitio totis castris. Quod si civicae honos uno aliquo ac vel humillimo cive servato, praeclarus sacerque habetur, quid tandem existimari debet, unius virtute servatus universus exercitus? Dabatur haec viridi e gramine, decerpto inde ubi obsessos servasset aliquis: namque summum apud antiquos signum victoriae erat, herbam porrigere victos, hoc est, terra et altrice ipsa humo, et humatione etiam cedere:

ortus: quod interpretantur, quia corona graminea in re militari maximae est honoratiois. HARD.

Collegiis. Firmat hoc Claudius Sallustianus, qui librum de Coronis edidit, quem Tertullianus laudat lib. de Corona Milit. c. x: *Ipsae denique fores, inquit, ipsae hostiae et urae, ipsi ministri et sacerdotes eorum coronantur. Habes omnium collegiorum sacerdotalium coronas apud Claudium. H.*

Graminea nunquam nisi in desperatione, etc. Festus: Obsidionalis corona quae datur imperatori ei, qui obsidione liberavit ab hostibus obsessos. Ea fit ex gramine viridi fere ex eo loco decerpto, in quo erant inclusi. . . Inter obsidionalem et civicam hoc interest, quod altera singularis signum salutis est, altera diversorum civium servatorum.

Gramineae coronae effigiem vide in nummo inscriptio GALLIENAE AVGUSTAE de quo disimus X, 68. HARD.

Namque summum — signum victoriae erat. Festus: Herbam dō, quum ait Plautus, significat, victum me fateor, quod est antiquae et pastoralis vitae indicium: nam qui in prato, arvis aut viribus contendebant, quum superati erant, ex eo solo, in quo certamen erat, decerptam herbam adversario tradebant. Serv. in Aen. VIII, ad eum versum: Et vitta compta voluit praetendere ramos: hinc est illud proverbium, herbam dō, id est, cedo victoriam. Quod Varro in antiquitatis libris ponit: Quum in agonibus herbam in modum palmae dat aliquis ei, cum quo contendere non cupit, et fatetur esse meliorem. HARD.

quem morem etiam nunc durare apud Germanos scio.

V. (v). Donatus est ea L. Siccus Dentatus semel, quum civicas quatuordecim meruisset, depugnassetque cxx praeliis semper victor. Tanto rarius est servatorem unum a servatis donari! Quidam imperatores et saepius donati sunt, veluti P. Decius Mus, tribunus militum, ab exercitu: altera ab his, qui in praesidio obsessi fuerant, quanta esset eius honoris auctoritas, confessus religione: siquidem donatus bovem album Marti immolavit, et centum fulvos, qui ei virtutis causa dati fuerant simul ab obsessis. Hic Decius postea se consul, Imperioso collega, pro victoria devovit. Data est et a senatu populoque romano, qua claritate nihil equidem in rebus humanis

Quem morem etiam nunc durare. Et in Varconia hodieque. In Formulis veteribus, ea quae est ordine XIX, *traditoria de terra*, huiusce moris vestigium servat pag. 434, his verbis: *Vel herbam, vel terram visus fuit tradidisse.* De his similibusque traditionis symbolis multa pererudit Cl. Ducangius in Gloss. verbo *investitura*. HAAD.

V. *Donatus est ea*, etc. Praeter hos, quos memorat auctor, data est et Q. Cincinnatus a Minutio et toto exercitu; M. Valerio consuli, bello gesto contra Samnites; et Iulio Caesari in expugnatione Mitylenarum. Rostratam primus accepit Marcus Varro bello piratico, donante Pompeio, deinde Agrippa bello Siculo ab Augusto. Primus Aul. Postum. Dictator ad lacum Regillum, castris hostium expugnatis auream dedit. Alex. ab Alex. XXII, 18. DAL. — *Donatus.* Vide quae diximus VII, 29. HAAD.

P. Decius. Transcripsit hunc locum Festus verbo *obsidionalis*. Idem tradit etiam Livius, VII, p. 433: *Legiones gramineam coronam obsidionalem*, . . . *Decio imponunt, altera corona eiusdem honoris index, a praesidio suo imposita est.* His decoratus insignibus, bovem eximium Marti immolavit: centum boves militibus dono dedit, qui secum in expeditione fuerant. P. Decius pater is fuit, de quo iam antea dictum est, XVI, 5. Intelligitur porro ad Veserim pugna Samnitico bello. II.

Imperioso. T. Manlio Torquato, L. Manlii Imperiosi dictatoris filio: eo qui filium, quod iniussu suo pugnarat, securi percussit. Consulatum ambo gessere an. V. 414. De Imperiosi cognomine, quod a plebe primum inditum est, mox ab ipso Manlio ad aevitiam ostentationem adscriptum, v. Livium, IV, pag. 76, et VII, p. 122. HAAD.

Pro victoria devovit. Livius, VIII,

sublimius ducō, Fabio illi, qui rem omnem romanam restituit non pugnando. Nec data, quum magistrum equitum et exercitum eius servasset: tunc satius fuit nomine novo coronari, appellatum patrem ab his quos servaverat: sed quo dictum est consensu honoratus est Hannibale ex Italia pulso. Quae corona adhuc sola ipsius imperii manibus imposita est; et quod peculiare ei est, sola a tota Italia data.

VI. (vi). Praeter hos contigit eius coronae honos, M. Calpurnio Flammae, tribuno militum in Sicilia: centurioni vero uni ad hoc tempus Cn. Petreio Atinati, Cimbrico bello. Primum pilum is capessens sub Catulo, exclusam ab hoste legionem suam hortatus, tribunum suum dubitantem per castra hostium erumpere interfecit, legionemque eduxit. Invenio apud auctores eundem praeter hunc honorem, adstantibus Mario et Catulo coss. praetextatum immolasse ad

pag. 139 et 140, et Valerius Maxim. I, 7, n. 3. HARD.

Fabio. Q. Fabius Maximus, qui predictator a populo factus, cunctando restituerat rem, ni plaga Cannensis anno sequente, Urbis 538, alterius temeritate consulis accidisset. HARD.

Magistrum equitum. Minutium, vicum ab Hannibale. HARD.

Appellatum. A Minutio ipso quens servarat. Huius oratio ad suos milites a Livio recitatur eiusmodi, XXII, p. 218: *Castra cum Fabio iungamus: ad praetorium eius signa quum tulerimus, ubi ego eum parentem appellavero, quod beneficio eius erga nos, ac maiestate dignum est: vos milites eos, quorum vos modo arma dexterarumque texerunt, patronos salutabitis, etc.* H.

VI. Calpurnio. Manlii oratio apud Liv. XXII, p. 227: *Sicut nobis ado-*

lescentibus priori punico bello Calpurnius Flamma trecentis voluntariis, quum ad tumultum eos capiendum, situm inter medios hostes, duceret, dixit: Moriamur, milites, et morte nostra eripiamus ex obudione circumventus legiones, etc. Vide Aurel. Vict. lib. de Viris illustr. cap. 39, in Attilio Calatino. HARD.

Primum pilum. Pila, tela rom. suot, Primum pilum, prima centuria est, in qua gravis armaturae milites, et eo genere telii instructi. Caesar de Bell. Gall. V: *T. Baluentio, qui superiore anno primum pilum duxerat, viro forti, etc.* HARD.

Ab hoste. Gronov. et al. ante Hard. ab hoc; item non exclusam, sed inclusam Pintianus legit. Ed. P.

Mario. Martii quarto consulatu, s. V. 652, ut fasti quidem produunt. H.,

tibicinem foculo posito. Scripsit et Sylla dictator, ab exercitu se quoque donatum apud Nolam; legatum bello Marsico: idque etiam in villa sua Tusculana, quae fuit postea Ciceronis, pinxit. Quod si verum est, hoc execrabiliorum eum dixerim, quandoquidem eam capiti suo proscriptione sua ipse detraxit, tanto paucioribus civium servatis, quam postea occisis. Addat etiamnum huic gloriae superbum cognomen Felicem: ipse tamen obsessis in toto orbe proscriptis, hac corona Sertorio cessit. Aemilianum quoque Scipionem Varro auctor est donatum obsidionali in Africa, Manilio consule, cohortibus servatis, totidemque ad servandas eas eductis: quod et statuae eius in foro suo Divus Augustus subscripsit. Ipsum Augustum M. Cicerone filio consule idibus septembris senatus obsidionali donavit. Adeo civica non satis videbatur. Nec praeterea quemquam hac invenimus donatum.

VII. Nullae ergo herbae fuere certae in hoc hono-

Aemilianum. P. Corn. Scipionem, qui de uxoris Aemiliae nomine, Pauli Aemilii filiae, more romano dictus est Aemilianus; idemque Carthaginem, Numantiamque devicit, Africanus sequens, seu posterior appellatus. II.

Manilio. Ann. V, 605. In libris vulgatis: *Manlio eos, tribus cohortibus servatis.* Manlium Appianus vocat, toto libro de bello punico: Manillum Pliniani codices manu exarati: in quibus nec cohortium numerus signatur: credo, quod incertus foret. Nam Liv. in epitome lib. XLIX, duas dicit. *Obsideri*, inquit, *oppugnarique coepta est Carthago a L. Marcio, M. Manlio eos.* In qua oppugnatione quam neglectos ab una parte muros duo tribuni temere cum cohortibus irrupissent, et

ab oppidanis graviter caederentur. a Scipione Africano expliciti sunt. Appianus in bello punico, pag. 42, quatuor; Aurelius Vict. lib. de Vir. ill. c. 58, octo: *Tribunos in Africa*, inquit, *sub M. Manlio imperatore, cohortes octo obsidione vallatas consilio et virtute servavit, a quibus corona obsidionali aurea donatus.* Havn.

Subscripsit. Gron. et. al. ante Hard. adscripsit. Ed. P.

M. Cicerone. In fastis consularibus, ann. Urb. 725, consul notatur, ex. EID. SEPTEMB. N. TULLIUS. N. F. M. N. CICERO. Hard. — Augustum M. Cic. fil. consule. Gronov. et al. Augustum cum M. Cic. fil. consulem, et mox septembris, non septembriis. Ed. P.

re: sed quaecumque fuerant in periculi sede, quamvis ignobiles ignotaeque, honorem nobilem faciebant: quod latere apud nos minus quidem miror, cernens negligi ea quoque, quae ad valetudinem conservandam, cruciatusque corporis propulsandos, et mortem arcendam pertinent. Sed quis non mores iure castiget? Addidere vivendi pretia deliciae luxusque. Nunquam fuit cupido vitae maior, nec minor cura. Aliorum hanc operae esse credimus: ne mandato quidem nostro alios id agere, medicisque provisum esse pro nobis. Ipsi fruimur voluptatibus, et (quo nihil equidem probrosius duco) vivimus aliena fiducia. Immo vero plerisque ultro etiam irrisui sumus ista commentantes, atque frivoli operis arguimur: magno, quanquam immensi laboris, solatio, sperni cum rerum natura: quam certe non defuisse nobis docebimus, et invisus quoque herbis inseruisse remedia: quippe quum medicinas dedèrit etiam aculeatis. Haec enim proxime restant ex his, quas priori libro nominavimus, in quibus ipsis providentiam naturae satis mirari, amplectique non est. Dederat,

VII. *Addidere vivendi pretio deliciae* (sic olim). Hoc Gelenio debemus. MSS. et priores: *pretia*. Multo melius. *Addidere pretia vivendi*, id est, ausere, plura reddidere, fecero, ut maius operae esset vivere: quippe quum per eas mollius commodiusque agi vulgo putetur. Inde illa, quam statim notat, cupido vitae. *Pretia vivendi* blandimenta vitae. Plinius iunior l. I, ep. 42: *Sed tam longa, tam iniqua valetudine conflictabatur, ut haec tanta pretia vivendi mortis rationibus vincerentur.* Gronov.—*Addidere*. Vitam fecere cariorem deliciae, quum valetudo prius parvo constaret, obviis unicuique morbo medicamentis, vel

ex hortorum pròventu. HARR.

Ne mandato. Maiores, inquit, nostri regebant ipsi valetudines suas, et suas operae eam esse ducebant, voluptatibus parcentes: nunc in libidines nos ingurgitamus, quid de corporibus nostris fiat securi, omni ea providentia medicis delegata. Ita recte Gronovius: cui MSS. Regg. et Collb. ac Chiff. favent. HARR.

Magno. Quis enim idem pati, quod natura rarum, gravate ferat? HARR.—*Magno ... solatio.* Gronov. et al. ante Harr. *magna ... solatia.* Ed. P.

Quas priori libro. Proxime superiorì. HARR.

Satis admirari amplectique non est

quas diximus, molles cibusque gratas. Pinxerat remedia in floribus, visuque ipso animos invitaverat, etiam deliciis auxilia permiscens. Excogitavit aliquas aspectu hispidas, tactu truces, ut tantum non vocem ipsius fingentis illas, rationemque reddentis exaudire videamur, ne se depascant avida quadrupes, ne procaces manus rapiant, ne neglecta vestigia obterant, ne insidens ales infringat: his muniendo aculeis, telisque armando, remediis ut tuta ac salva sint. Ita hoc quoque, quod in iis odimus: hominum causa excogitatum est.

VIII. (vii). Clara in primis aculeatarum erynge est, sive eryngion, contra serpentes et venenata omnia nascens. Adversus ictus morsusque radix eius bibitur drachmae pondere in vino: aut si plerumque tales iniurias comitatur et febris, ex aqua. Illinitur plagis, peculiariter efficax contra chersydros ac ranas. Omnibus vero contra toxica et aconita efficaciorum Heraclides medicus, in iure anseris decoctam, arbitratur. Apollodorus adversus toxica cum rana decoquit, caeteri in aqua. Ipsa dura, fruticosa, spinosis foliis, caule geniculato, cubitali, et maiore aliquan-

(sic prius). Vossian. satis mirari; ut cap. 42: *Vt non sit mirari satis ingenium eius.* Gron.

Quas diximus. Lib. XX. Harn.

Exoog. Gr. et al. *Inde exc.* Ed. P.

Remedia. VI ad remedia servarentur. Harn.

VIII. Clara in primis aculeatarum erynge est. Sic Oribasii interpretes, XI, p. 197, post Dioscor. III, 24: *Ερύγγιον τῶν ἀκανθιδῶν ἐστίν*, etc. Diximus de eo superiore lib. cap. 56. Harn.—*Eryngium planum* (Pentand. digyn. gen. 668 Pers. *Umbellifer.* Juss.). Ed. P.

Contra serpentes. Salamandras aquaticas eryngii montani contactu, quod caerulea capita gignit, statim mori deprehensum est; eodem, vel prope tantum admoto, tanquam moribundas iactari, contremiscere supinus everti. DALC.—*Contra.* Nicandr. in Ther. p. 47 et 60, ad id *ἐρυγγον* pariter commendat. Vbi Schol. p. 39: *ἐρυγγος, βοτάνη ἐστίν.* Et pag. 39: *ἐρυγγος, εἶδος λαχάνου ἀκανθιδῶς.* Harn.

Adversus ictus morsusque. Sic Diosc. III, 24. Harn.

Ipsa. Diosc. I, c. Harn.

to, alia albicans, alia nigra; radice odorata, et sativa quidem est. Sed et sponte nascitur in asperis et saxosis: et in littoribus maris, durior, nigriorque, folio apii.

IX. (VIII). Ex his candidam nostri centum capita vocant. Omnes eiusdem effectus, caule et radice in cibos Graecorum receptis utroque modo, sive coquere libeat, sive cruda vesci. Portentosum est, quod de ea traditur: radicem eius alterutrius sexus similitudinem referre, raram inventu: sed si viris contigerit mas, amabiles fieri. Ob hoc et Phaonem Lesbium dilectum a Sappho. Multae circa hoc non Magorum solum vanitates, sed etiam Pythagoricorum. Sed in medico usu praeter supra dicta auxiliatur inflammationibus, torminibus, cordis vitiis, stomacho, iocineri, praecordiis in aqua mulsa, lieni in posca.

Sed et sponte nascitur, etc. Diosc. l. c. Quod vero in littoribus maris nasci dicitur, eryngium marinum est, et Clusio depictum, pag. 459, et a Dodonaeo, pag. 718. HARR. — *Folio apii*. Verius folio scolymi: forte Plinius legit σκλήρου προσκόλυμου ut iam observavit Dalecampius. Est Eryngium maritimum, C. Bath. BAOT.

IX. *Ex his candidam nostri centum capita vocant.* Appellationis causa videtur esse, quod in illius vertice coacte in globum capitella, muricato spiculorum vello, stellae modo radiantur: quorum colos in pubertate viridie, edulterae caruleae, flaccescenti candidus conspicitur. Radix ei pollicaris est, intus alba, foris nigra, sed odorata, quem hodie Gallia saccharo vel melle condit, eryngiatum vocans, Inquit Ruellius, III, pag. 491. In Indice Pliniano, *De centum capit.* HARR. — *Centum capita.* Forte. *Scoly-*

mus maculatus (Synonymes, aequal. gen. 4789 Pers. Cichorac. Juss.). Conf. quae dicta sunt c. 56 super. l. Eo. P.

Et Phaonem. Palsephatus de incred. Hist. p. 66: Οὗτος ὁ Φάων ἴσθιν, ἐκ' ᾧ τὸν ἱππὸν αὐτῆς ἡ Σαπφὼ πολυλάκις ἄσπρα ποιεῖται. *Hic ille Phaon est, in cuius amorem saepe Sappho carmen cecinit.* Prius Lesbium eum esse monuerat. Sappho Lesbica, seu Mitylenaeae, meretrix fuit, de qua Aelian. Var. Hist. XII, 49. Eresism facit Athenaeus, XIII, p. 596. H.

Multae. Si otium est vanitates eas plene nosse, libellum consule, qui falso *Kiranidum* *Korani* inscribitur, pag. 37. HARR. ¶

Sed in medico usu, etc. Tradit haec pariter Diosc. II, 24. HARR.

Torminibus Ἐρπύρας. De suo eryngio silvestri haec pariter Dioscorides. DAT.

Item ex malsa renibus, stranguriae, opisthotonicis spasmis, lumbis, hydropicis, comitialibus, mulierum mensibus, sive subsident, sive abundant, vulvarumque omnibus vitiis. Extrahit infixa corpori cum melle. Strumas, parotidas, panos, recedentes ab ossibus carnes, sanat cum axungia salsa, et cerato: item fracturas. Crapulam praesumpta arcet, alvum sistit. Aliqui e nostris sub solstitio colligi eam iussere. Ex aqua caelesti imponi omnibus cervicis vitiis. Oculorum quoque albugines sanare adalligatam tradiderunt.

X. (ix). Sunt qui et acanon eryngio adscribant, spinosam brevemque, ac latam herbam, spinisque latioribus. Hanc impositam, sanguinem mire sistere.

XI. Alii eryngen falso eandem putaverunt esse et glycyrrhizam, quare subiungi eam protinus refert. Et ipsa sine dubio inter aculeatas est, foliis echinatis, pinguibus, tactuque gummosis, fruticosa, bi-

Opisthotonicis spasmis. Dioscor. I. cit. HARD.

Comitialibus. Idem Dioscor. loco cit. HARD.

Sive subsident, sive abundant. Sic vires oppositas ciendi menstrua, sanguinemque sistendi, Dioscor. quibusdam herbis attribuit, ut adianto, IV, 136. HARD.

X. *Sunt qui et acanon.* Acanon adjectam e Creta describit Anguillara, P. VIII, pag. 489, sed sine vulgari nomine. HARD. — *Ακανος* Theophr. Hist. I, 16, etc. *ώνόπος* Nicand. Ther. 71; nobis est *Onopordon Acanthium* (*Syngen. aequal.* gen. 1800) Pers. *Cynaroceph.* Juss.), auctore Sprengelio. Ed. P.

XI. *Glycyrrhizam.* Vel a radice gustu, qui subdulcis et odoratus est,

vel quod echinatus spinosusque glycyrrhizae fructus sit instar eryngii. HALSC.

Foliis echinatis. Hanc ipsam esse glycyrrhizam, quae a Dioscoride describitur, III, 37, omnia conferenti liquido constabitur. Vnde suspicatur Saracenus in Notis ad Dioscoridem aliique post eum, ut Dalecampius primum, ac deinde Salmasius, in praef. pag. 90, legisse Plinium raptim cursimque apud scriptorem graecum, unde haec hausit, *ἐχίνω*, non *σχίνω*: quum folia echinata dicit, quae demum tisci similis dixisse oportuit. Sic enim Diosc. *Γλυκύρριζα γινώσκου πλείστα ἐν Καππαδοκίᾳ, καὶ Πόντῳ· ἔστι δὲ θαμνίσκος, ῥάβδους ἔχων διεπάρης, περὶ οὗς τὰ φύλλα πυκνά, ὁμοῖα σχίνῳ, λεπρά, καὶ κολλώδη ἀφαιρέων.*

num cubitorum altitudine, flore hyacinthi, fructu pilularum platani magnitudinis. Praestantissima in Cilicia, secunda Ponto, radice dulci, et haec tantum in usu. Capitur ea Vergiliarum occasu, longa ceu vitium: coloris buxei melior, quam nigra, quaeque lenta, quam quae fragilis. Vsus in subditis decoctae ad tertias, caetero ad mellis crassitudinem, aliquando et tusae: quo genere et vulneribus imponitur, et faucium vitii omnibus. Item voci utilissimo succo: sic ut spissatus est, linguae subdito: item thoraci, iocineri. Hac diximus sitim famemque sedari. Ob id quidam adipson appellavere eam, et hydropicis dedere,

το δὲ ἄνθος ὑακίνθου ὁμοίου, καρπὸς δὲ πλατάνου σφαιρίων μεγάλος, etc. HARD. 4. *Glycyrrhiza glabra* Linn. (*Liquiritia officinalis* Moench, Habitat in Europa meridionali. Gen. 4727 Pers. *Leguminos* Juss.), non *G. echinata*, ut ex prava Plinii interpretatione, ad id tempus intellectum est: et haec tamen in Italia quoque provenit. Cf. Spreng. I, pag. 184. Ed. P.

Longa, ceu viti, coloris buxei. Meliorque nigra (sic lib. ante Hard. editi). De radice glycyrrhizae loquitur. MSS. *vitium*. Sed quomodo coloris buxei dicitur in genere, et tamen melior nigra? Dioscorides πυξουδῆ. Lege: *Longa ceu vitium. Coloris buxei melior quam nigra, quaeque lenta, quam quae fragilis.* GRONOV. — *Longa* Dioscorid. loc. citat. ῥίζαι μακραι, πυξουδῆς, ὡς γεινόμενης. HARD.

Vus in subditis. Pellicerio in Not. MSS. et Dalecampio, Plinius videtur subdita hic substantive dixisse, pro his quae linguae subduuntur, et linctu diluuntur, liquescunt, et in fauces arteriasque immittuntur, qualia Graeci elicmata, Latini linctus appellant. Nos longe secus verbum istud accipimus.

Subdita interpretamur medicamenta ea quae molli lana excepta seminis subiciuntur, ut Celsus ait, V, 21, hoc est, naturalibus feminarum apponuntur: πρὸς τοὺς Graeci et πρόσθρα nuncupant. Nam quod ad fauces attinet, quibus linguae subdita glycyrrhizae prodest, id mox Plinius quoque prodet, quod hic indicare iterum superfluum Idcirco fuerit. HARD.

Decoctae. Gr. et al. decocta. Ed. P.

Item voci. Diosc. III, 7: Ποσι δὲ τὸ χύλισμα πρὸς τραχύτητα ἀρτηρίας: οὗ δὲ ὑποτιθέμεναι τῇ γλῶττι ἀποχυλῆσαι. Est vero succus spissatus ad arteriarum scabritias efficax: vtrum oportet, ut linguae subditus eliquescat. H.

Item thoraci, etc. Diosc. loc. cit. post Theophr. Hist. IX, 43. HARD.

Hac diximus. Lib. XI, 119. Maro. Emp. c. xxi, pag. 126: *Glycyrrhizae unculum parvum sub lingua habeto, et solivam quae creverit transglutito, quo facto neque sities, neque os tibi inarescet.* It. c. xx, pag. 143; Columella similiter, I, 35: *Et quia famem situngue sedat glycyrrhiza, ob hoc ἑδίψος vocata est.* Sic etiam Diosc. loco citato. HARD.

ne sitirent. Ideo et commanducata stomatice est, et h ulceribus oris inspersa saepe, et pterygiis. Sanat et vesicae scabiem, rennum dolores, condylomata, h ulcerera genitalium. Dedere eam quidam potui in quartanis, drachmarum duarum pondere, et pipere, hemina aquae, Commanducata sanguinem ex vulnere sistit. Sunt et qui calculos ea pelli tradiderunt.

XII. (x). Tribuli unum genus in hortis nascitur, alterum in fluminibus tantum. Succus ex his colligitur ad oculorum medicinas. Est enim refrigerantis naturae, et ideo utilis contra inflammationes collectionesque. H ulcera per se erumpentia, et praecipue in ore, cum melle sanat: item tonsillas. Potus calculos frangit. Thraces, qui ad Strymona habitant, foliis tribuli equos saginant: ipsi nucleo vivunt, panem facientes praedulcem, et qui contrahat ventrem. Radix caste pureque collecta, discutit strumas. Semen adalligatum, varicum dolores sedat: tritum vero et in aquam sparsum, pulices necat.

Stomatice. Subintellige δύναις, hoc est, compositio ad vitia oris accommodata. Sic Dioscorid. loc. citat. Τροματικὸν διαμυσσόμενον, commanducatum prodest oris affectibus. H.—*Insperisa.* Sunt qui sic interpungendam putent: *h ulceribus oris: inspersa saepe, et pterygiis.* Quod h ulceribus oris inspergi vix possit. Et vero Diosc. loc. cit. H δὲ ῥίζα ξηρά, inquit, λεπτομήθεισα, πτερυγίαις κατάπαστος ἐστὶν ἐπιθήδιος. *Arida autem radix ad laevorem detrita, pterygiis commode inspergitur.* HARD.

Sanat et vesicae scabiem. Diosc. I. c. et Galen. de Fac. simpl. med. VI, p. 167. Vesicae scabiem, seu scabriticin dixcris, nihil interest. Dioscor. πρὸς ψωριάσιν κύστεως dixit, Gale-

nus τραχύτητις ἐν ψωράσει κύστι. HARD.

Sunt et qui calculos ea pelli tradiderunt. Vrinam certe efficaciter promovere ait Marcell. Emp. c. xxvi, pag. 480. HARD.

XII. *Tribuli unum genus, etc.* Sic etiam Diosc. IV, 44, ubi Sarsaceus consulendus in notis. HARD. — Vnum, *Tribulus terrestris*, s. *Fagonia erecta*; alterum, *Trapa natans*. Cf. lib. super. cap. 58. En P.

Succus. Medicinae hae omnes, ad ea verba, *radix caste, etc.* totidem verbis exstant apud Diosc. I. c. Habet nonnullas Galen. de Fac. simpl. med. VIII, pag. 236. HARD.

Tritum. Hoc pariter Diosc. tradit loco citato. HARD.

XIII. (XI). Stoebe, quam aliqui phleon vocant, decocta in vino, praecipue auribus purulentis medetur: item oculis ictu cruentatis: haemorrhagiae quoque et dysenteriae infusa.

XIV. (XII). Hippophyes in sabulosis maritimisque nascitur, spinis albis. Ederae modo racemosa est, candidis, et ex parte rubentibus acinis. Radix succo madet, qui aut per se conditur, aut pastillis farinae. Haec bilem detrahit obolo ponderis, saluberrime

XIII. *Stoebe*, etc. In MSS. ut iam monuimus, *phleon*. Tamen Tiberius Molomedicus, I, 55: *Στοιβή· ἔστι δὲ γλῶσς*. Quae de stoebe hic referuntur, totidem verbis leges apud Galenum l. c. p. 290. In officinis nomen est, ut plurimis videtur, *scabiosa*: leonem vulgaris maioris apud Dodonaeum v. p. 422. HARB. — *Poterium spinosum*. Conf. Clus. Hist. II, 308, et super. l. cap. 54. En. P.

Decocta in vino, etc. liidem fere verbis haec Diosc. IV, 42. HARB.

Item oculis ictu cruentatis Diosc. l. c. HARB.

Cruentatis, *συγχύσαι ὀφθαλμούς τῇ ἐκ πληγῆς*. Dioscor. Est autem is morbus, oculi perturbatio, cum coloris mutatione, pupillae vel dilatatione, vel diminutione, ac interdum divisione. DAT.

Infusa. Clystere videlicet; Diosc. *ἐγκλύζεται*. HARB.

XIV. *Hippophyes*. Sive quod idem est, *hippophaes*. Dioscorid. in Nulh. *Ἰπποφάεις*, si δὲ *ἰπποφύεις*, si δὲ *ἰπποφάνεις*, etc. Et Oribas. XI, p. 499: *Ἰπποφάεις*, quod alii *hippophyes*, id est, *lappaginem* vocant, qua *fullones* vestes potiant, in arenosis maritimisque locis nascitur. In Peloponneso, *ἀκανθὰ καὶ καθαρίση*, hoc est, spina purgatoria, appellatur, inquit Anguillara,

P. VIII, pag. 444, ubi eam accurate describit, nec dum in Italia sibi visam testatur. liidem porro notis a Dioscoride, IV, 462, quibus et a Plinio nostro delineatur. HARB. — *Hippophyes*. *Ἰπποφάεις* Hippocr. et Dioscorid. cum *Hippophaes* *Rhamnoide* recentiorum non confundenda. Vt testatur enim Diosc. IV, 463, *hippophyes*, de qua nunc Noster agit, succo turgescit lacteo et cathartico, quod manifesto in quamdam euphorbiae speciem quadrat. Suffragari videtur Theophrast. Hist. X, 45, dum loquitur de *τὸν ἀλάλη* *ἔξ οὗ τὸ ἰπποφάνεις*, cuius loco *ἰπποφάεις* reposuerunt Parkinson. Theat. 495, et Boecon. Mus. 424. Fueritne Veterum *Hippophyes* *Euphorbia spinosa* (*Dodecand. trigyn. gen. 4190* Pers. *Euphorbiae*. Juss.) inquirendum est; habitat certe in Cretae, Italiae et Gallo-provinciae montibus maritimis. Conf. Spreng. Hist. Rei herb. tom. II, praef. Ed. P.

Ederae modo racemosa est, etc. Diosc. loco cit. HARB.

Radix. Diosc. et Orib. II. cc. Pastillos farinae intellige, ex farina concinnatos globos: quam quidem *ἐρίφρον*, nempe ervinam esse Dioscor. iubet. HARB.

Haec bilem detrahit, etc. Dioscor. l. c. et Marc. Empir. c. xxx. HARB.

PLIN. N. H. TOM. VII

N

cum mulso. Est altera hippophyes, sine caule, sine flore, foliis tantum minutis. Huius quoque succus hydropicis mire prodest. Debent accommodatae esse et equorum naturae, neque ex alia causa nomen accepisse. Quippe quaedam animalium remediis nascuntur, locupleti divinitate ad generanda praesidia: ut non sit mirari satis ingenium eius, disponentis auxilia in genera, in causas, in tempora, ut aliis prosit aliud horis, diesque nullus prope sine praesidiis reperiatur.

XV. (XIII). *Vertica* quid esse invisius potest? At illa praeter oleum, quod in Aegypto ex ea fieri diximus, vel plurimis scatet remediis. Semen eius cicutae contrarium esse Nicander affirmat: item fungis et argento vivo. Apollodorus et salamandris cum iure decoctae testudinis. Item adversari hyoscyamo, et serpentibus, et scorpionibus. Quin illa ipsa amari-

Est altera. Hippophaeston intelligit, de qua dicemus XXVII, 66. HARD.—*Hippophyes.* Gronov. et al. *hippope.* Ed. P.

Huius quoque succus. Succum eius, seu foliis, seu radice, seu capite expressum, ex aqua multa bibitum, aquam pituitamque per alvum detrudere, scribit Dioscor. IV, 136. H.—*Ἰνπὸρῶπιον* Dioscor. loc. citat. est *Cnicus stellatus* (*Syngenes. aequal.* gen. 1802 Pers. sub *Carduo*. *Cynaroceph.* Juss.). Habitat in Europa australi. Ed. P.

Debent. Ego vero sic censeo, et *Ἰνπὸρῶπις* et *Ἰνπὸρῶπιον*, nomen accepisse, quod valde candidos ac lucidos, seu splendidos pannos efficiunt: aut enim plantae fulloniae. *Ἰνπο* in compositis praeslantiam, magnitudi-

nemque significat: *πᾶος* splendorem. HARD.

Generanda. Gron. et al. ante Hard. *gerenda.* Ed. P.

Prosit aliud horis. Gron. et al. ante Hard. edit. atque aliis horis. Ed. P.

XV. *Vertica.* Est *Vertica diolea*, vel *U. minor*; de his iam egimus super. lib. cap. 55. Ed. P.

Diximus. Lib. XV, 7. HARD.

Semen. Nicand. in *Alexiph. adversus cicutam*: *Ἡ πῖπτερ κνίδος τε μέγχε σπέρματι λείνας.* Nicandro concinit Diosc. *Eupor.* II, 142. HARD.

Apollodorus. Nicander quoque in *Alexiph.* pag. 168: *Καὶ ποτὶ κνίδαν Ἐφάλλειν πρέμνισι παλινύκτους ψαγκαρίων,* etc. HARD.

Item. *Dioscorid.* *Eupor.* II, 151: *Πρὸς δὲ ὑστερίων, κνίδος σπέρμα σὺν εἴνῳ, ἢ τὰ πύλλα.* HARD.

tudo mordax, uvas in ore, procidentesque vulvas: et infantium sedes, tactū resilire cogit: lethargicos expergisci, taetis cruribus, magisque fronte. Eadem canis morsibus addito sale medetur. Sanguinem trita² naribus indita sistit, et magis radice. Carcinomata et sordida hulcera, sale admixto: item luxata sanat, et panos, parotidas, carnesque ab ossibus recedentes. Semen potum cum sapa, vulvas strangulantes aperit, et profluvia narium sistit impositum: vomitiones in aqua mulsa sumptum a coena faciles praestat, duobus obolis: uno autem in vino poto lassitudines recreat. Vulvae vitiis tostum, acetabuli mensura: potum in sapa resistit stomachi inflationibus. Orthopnoicis prodest cum melle: et thoracem purgat eodem ecligmate. Et lateri medetur cum semine lini. Addunt hyssopum et piperis aliquid. Illinitur lieni. Difficilem ventrem tostum cibo emollit. Hippocrates vul-

Procidentesque. Diosc. IV, 95: Καὶ ὑστέρας προπτώσεις ἀποκαθίστασι νιχρὰ τὰ φύλλα προσαντρίμενα. HARO.

Lethargicos. Plin. Val. III, 7: *Lethargicis:* Vrtica fronti et pedibus illinitur. HARO. — *Expurgisci.* Brot. ex Reg. 2 et edit. prioc. *expurgiscit.* Ed. P.

Eadem canis morsibus, etc. Ita plane Diosc. loc. cit. HARO.

Sanguinem trita. Diosc. loc. cit et Plin. Val. I, 26. Vide etiam Marcell. Emp. c. x. HARO.

Carcinomata. Dioscor. I. c. Galen. de Facolt. simpl. med. VI, p. 251, et Plin. Val. III, 20. HARO.

Item. Diosc. I. c. HARO.

Carnesque ab ossibus recedentes. Ita videtur reddere vocem graecam Βιοσκορίδης ἀποσπάρματα, et inscite quidem *Abcessus* eodemodis ille verterit. Ni forte illam hoc loquendi

genere, quo aliis multis locis utitur, cutem detritam, pannosam, lacerosam intelligit, igitur abcessu tardius aperto, vel aegri metu, vel imperitia medici, immodice, rodente pure, attenuata et resiccata est, ideoque subiectis partibus agglutinari nequij: ῥακώδης δέρμα Galenus vocat, lib. II ad Glaucon, et ad eum morbum valde inel laudat, de quo Diosc. suo capite scripsit, τὰ ἀριστώτα σώματα παρακολῶν. DAL.

Semen. Diosc. I. c. HARO.

Orthopnoicis. Haec totidem verbis Diosc. I. c. HARO.

Illinitur lieni. Folia cum cerato lienosis imponi scribit Diosc. I. c. II.

Difficilem. Plin. Valer. II, 23, et Gal. I. c. HARO.

Hippocrates. Lib. I de Morb. mul. text. 47: Πρὸς κύστεα αἰδή, κυήκης κερπὸν ὡς πλείστον, καὶ μέλι, καὶ

vam purgari potō eo pronuntiat. Dolore levāri tosto acetabuli mensura, dulci potō, et imposito cum succo malvae. Intestinorū animalia pelli cum hydromelite et sale. Deflūvia capitis, semine illito cohonestari. Articularibus morbis et podagricis plurimū cum oleo vetere, aut folia cum ursino adipe trita imponunt. At eadem radix tusa cum aceto non minus utilis: item leni. Et cocta in vino discutit panos, cum axungia vetere salsa. Eadem psilothrum est sicca.

5 Condidit laudes eius Phaniās physicus, usilissimam cibis coctam conditamve professus, arteriae, tussi, venturis destillationi, stomacho, panis, parotidibus, pernionibus, cum oleo sudorem, coctam cum conchyliis ciere alvum: cum ptisana pectus purgare, mulierumque menses: cum sale, hūlcera quae serpant cohibere. Succo quoque in usu est. Expressus illitusque fronti, sanguinem narium sistit: potus urinam

οἶνον κικρημένον εὐώδεια δίδῃναι ποτόν, τις τῆς ἡμέρας. Si praegrius intumescat, urticae semen plurimum, et mel, ac vinum dilutum odorandum potu bis die dabis. HARD.

Dulci potō. Cūm vino dulci, σὺν γλυκί, seu pasko. Hippocr. de Morb. mul. I, text. 88: Ἦν δὲ αἱ μῆτραι ἐλατθύνει... ὁδύνη ὀξεῖη λαμβάνει ἐς τὰς ἰσθμίας, καὶ ἐς τοὺς βομβῶνας, καὶ ἐς τὴν νεκρὴν γαστέρα, καὶ ἄνω ποιεῖ ἢ ὁδύνη... καὶ ἐς τὰς πλευράς, καὶ ἐς τὰς ὀμοπλάτας... Et p. 474: Κνίδος καρπὸν τρέβων ἐν οἶνῳ εὐώδευ μίλαιν κικρημένῳ. Si uteri fuerint hūlcerati... dolor acutus corrumpit lumbos, et inguina, et intem ventrem, et dolor sursum procedit... ad costas et ad scapulas... Urticae semen terito in vino odorato nigro et potui dato. HARD.

Et imposito cum succo malvae. Libro de Natura mul. t. 405: Ἦν γυνή

μὴ κνίσκῃται, καθαρῆριον κνίδος καρπὸν καὶ μελάγχρην χυλὸν, ἐν στίβῳ χρινὸς τρέψαντα προσθέναι. Purgatorium, si mulier non concipiat. Semen urticae et malvae succum, cum adipe asserino tritum subdat. HARD.

Deflūvia capitis, semine illito cohonestari. Ita MSS. Hoc est, corrigi. Tradit hoc Hippocr. de Morb. mul. II, l. 67. Et Theod. Prisc. I, 4: Ad defectionem capillorum: Agrestis urticae semine oleo contrito loca continget. HARD.

Tussi. Cels. I, IV, c. 4, de tussi. H. Coctam. Haec omnia pariter Diosc. loc. citat. Sed is evocari menses cum myrrha dixit. HARD.

Succo. Nempe urtica. Neque id infrequens Nostrō loquendi genus. Gr. et al. succus. Ed. P.

Potus urinam ciēt. Marc. Emp. c. xxvi, pag. 477. HARD.

ciet, calculos rumpit: uvam gargarizatus reprimit. Semen colligi messibus oportet. Alexandrinum maxime laudatur. Ad omnia haec et mitiores quidem teneraeque efficaces, sed praecipue silvestris illa, et amplius lepras e facie tollit, in vino pota. Si quadrupes fetum non admittat, urtica naturam fricandam monstrant.

XVI. (xiv). Ea quoque num, quam lamium inter genera earum appellavimus, mitissima, et foliis non mordentibus, medetur cum mica salis contusis, incussisque, inustis, et strumhis, tumoribus, podagris, vulneribus. Album habet in medio folio, quod ignibus sacris medetur. Quidam e nostris tempore discrevere genera. Autumnalis urticae radicem alligatam in tertianis, ita ut aegri nuncupentur, quum eruitur ea radix, dicaturque cui, et quorum filio eximatur, liberare morbo tradiderunt. Hoc idem et contra quartanas pollere. Idem urticae radice addito sale,

Uvam. Diosc. l. c. Marc. Emp. cap. xiv, p. 400: *Urtica teritur, eiusque succus expressus et tepefactus, ab eo qui uvam dolet, salubriter gargarizatur.* Et Plin. Val. I, 43: *Ad uvam... succus urticae gargarizetur.* HARD.

Praecipue silvestris illa, etc. Quae cania et Herculanea dicta est, XXI, 55. HARD.

Si. Si equa marem non admittat ad feturam; urtica fricari oportere genitalia aiunt. Si coitum negat, τὰ μέρη τῆς ἰκνου pariter fricari iubet Anatolius in Veter. c. 14, p. 56. Simile est quod habet Hippocr. in Περὶ τρ. Εἰ βούλει συλλαβεῖν φορβίδα, κνίδας ὤσου εἰς τὸ στόμα τοῦ ἰκνου. Vt porro Graeci φῖσιν pro pudendis dicunt tam virorum quam feminarum: sic Latini naturam, Tullius de Divin. II, n. 145: *Parere quaedam matrona*

cupiens, dubitans essetne praegnans visa est in quiete obignatam habere naturam, etc. Th. Pr. I, 25: *De veteri, hoc est, de natura vitii.* Utuntur et alii ea voce, quia Ducangius appellat in Glossario. HARD.

XVI. *Ea quoque num,* Scil. pro etiamnum. Vultur hac particula rursus XXV, 5. HARD. — Brot. ex Reg. 2 et edit. princ. ea quoque, quam lamium. Ed. P.

Quam lamium. Eodem nempe nomine *Lamium maculatum* etiamnunc nos appellamus, Conf. super. lib. cap. 55. Ed. P.

Incussisque. Vt quum quis femere digitum incussit parieti. HARD.

Radicem alligatam. Gronov. et al. ante Hard. *radice alligata.* Ed. P.

Dicaturque cui. Gron. et al. ante Hard. et dicatur quae, cui. Ed. P.

infixa corpori extrahi. Foliiis cum axungia strumas discuti: vel si suppuraverint, erodi complerique.

XVII. (xv). Ex argumento nomen accepit scorpio herba. Semen enim habet ad similitudinem caudae scorpionis, folia pauca. Valet et adversus animal nominis sui. Est et alia eiusdem nominis effectusque sine foliis, asparagi caule, in cacumine aculeum habens, et inde nomen.

XVIII. (xvi). Leucacantham alii phyllon, alii ischiada, alii polygonaton appellant, radice cyperi, quae commanducata dentium dolores sedat. Item laterum, et lumborum, ut Hicesius tradit, semine potodrachmis octo, aut succo. Eadem ruptis, convulsis medetur.

XIX. (xvii). Helxinen aliqui perdicium vocant,

XVII. *Ex argumeto*. Sic Diosc. I. IV, c. 195: Σκορπιουδής; herba, inquit, foliis paucis et semine caudae scorpionis effigie. Haec illita contra scorpionum ictus praesentaneo remedio sunt. Est scorpioides bupleuri folio, a Lobelio delineatum, pag. 224. Galli vocant Chevillie. HARD. — *Scorpiurus sulcata* (Diadelph. decand. gen. 1732 Pers. *Legumin.* Juss.); habitat in Europa australi. ED. P.

Scorpio. Gr. et Al. *scorpius*. ED. P.

Est et alia. Tragos, sive scorpion appellatur, de qua dicemus XXVII, 416. HARD. — Τράγος Diosc. IV, 51; *Salsola Tragus* (Pentand. digyn. gen. 639 Pers. *Atriplic.* Juss.); habitat in Europa australi. ED. P.

XVIII. *Leucacantham* Leucacanthos dicta est XXI, 55. Dioscor. III, 22: Λευκάκωνδρα (et in Nothis additur, οἱ δὲ πολυγόνaton, οἱ δὲ φύλλον, οἱ δὲ ισχιάδα καλοῦσι, Ῥωμαῖοι κυκάρδους, Θουσκε σπίνια ἄλδρα). Ταύτας

ἢ ῥίζα ὁμοία κυκάρδου... ἢ τις μασηθεὶς ἐδονταλγίας παρμυθεῖται. H.

Ischiada. Quoniam ισχιαδικοῖς medetur, ex Diosc. Galenus quoque de Fac. simpl. med. VII, p. 204: Λευκάκωνδρα, οἱ δὲ πολυγόνaton, οἱ δὲ ισχιάδα καλοῦσιν. II. — *Carduus leucographus* (Syngea aequal. gen. 1802 Pers. *Cynar.* Juss.); an potius ad *Cnicum Casabonae* referatur? In Europa meridionali nascuntur. ED. P.

Ut Hicesius tradit. Ei qui Hicesium transcripsit tutidem verbis Diosc. I. c. HARD.

Eadem. Dioscorid. Βοσθαί ῥύγμαιοι σπομίνεας. HARD. —

XIX. *Helxinen*. Diosc. IV, 86: Ελξίνη, οἱ δὲ παρθένιον, οἱ δὲ σιδηρίταν, οἱ δὲ ἡράκλειαν, etc. Et Galenus de Fac. simpl. med. VI, p. 473: Ελξίνη, ἔνιοι δὲ περδίκιον ὀνομάζουσιν, ἄλλοι δὲ παρθένιον, ἄλλοι δὲ σιδηρίταν, οἱ δὲ ἡράκλειαν. Hesych. Ελξίνη, ἢ περδίκιος βοτάνη. Et, Σιδηρίτην πόναν

quoniam perdices ea praecipue vescantur. Alii sideritin, nonnulli parthenium. Folia habet mixtae similitudinis plantagini et marrubio, cauliculos densos, leviter rubentes, semina in capitibus lappaceis adhaerentia vestibus: unde et helxinen dictam volunt. Sed nos, qualis vera esset helxine, diximus priori libro. Haec autem inficit lanas, sanat ignes sacros, et tumores, collectionesque omnes, et adusta. Panos succus cum psimmythio, et guttura incipientia turgescere. Item veterem tussim cyatho hausto; et omnia in

τῆς ἑλξίνης καλουμένην. H.—Ἑλξίς duplex genus Diosc. IV, 39, et IV, 86; quorum unum ad *Polygonum dumetorum* magis quam ad *Convolvulum arvensem* referendum Sprengelio videtur; alterum vero, de quo nunc Noster agit, *Parietaria est officinalis* (*Monoco. tetrand.* gen. 2058 Pers. *Vrtic.* Juss.). *Perdicium* autem sive parthenium, de quo c. seq. si eadem sit cum herba urceolari cuius ineminit Scrib. Larg. comp. xxxix, et quam Plin. Valer. II, 18, *vitraginem* dicit, nihil aliud erit, Sprengelio iudice, quam ipsa *parietaria officinarum*. Plinianum certe *perdicium* diversum videtur a Theophrasteo, Hist. I, 74, de quo actum est sup. lib. c. 62. Iam dudum Dulescamp. subodoratus est, Plinium nomenclaturae varietate deceptum, aut plantas diversas hic confudisse, aut plantam eandem his diverso nomine tractasse. Ed. P.

Mixtae similitudinis, etc. Mercurialis Diosc. Ex sideritidis Heracleae historia Plinius id videtur avellere. Dal.

In capitibus lappaceis. Quae lappae iuste adhaerescunt: HARD.

Helxinen dictam volunt. Quasi ab *Dano*, *traho*: ἑλξίς, attractio, vel tractus, HARD.

Sed nos qualis esset, etc. Verius *helxinen* aevo suo appellatam innuit, quae ἑλξίς Theophrasto dicitur, de qua actum est a nobis lib. sup. c. 56. HARD.

Haec autem inficit lanas. Δύναμιν δ' ἔχει τὰ φύλλα ψυκτικὴν, στυπτικὴν, folia refrigerandi et splendi vim habent. Legit Plinius βαρυνκὴν. Quidam hunc locum sic interpretantur, ad infecturam lanarum esse utilem, quod abstersoria sua vi, radiculae, sive struthil modo, sordes auferat et eluat, impedituras alioqui ne succum suum lanæ bibant. Caeterum an ad id *parietaria* Veteres usi fuerint, a nemine, quod equidem sciam, proditum est. Dal.

Sanat. Hæc potiter Diosc. IV, 6: Καταλασθόμενα λάραι ἰσχυρίζεται, καὶ τοῦ δώματα, κατὰ κράτος, etc. H.

Pannos succus cum psimmythio. Diosc. I, c. HARD.

Item. Diosc. I, c. HARD.

Et omnia in humido. Hoc est, omnia vitla, huletraque, et rimas, quæ sunt in humidis: qua loquendi forma usus est lib. sup. c. 76, extrem. Et I. XXIII, 4: *Sanat ea quæ in humido sunt huletra, ut oris, tonsillarum, genitalium*, Lib. XXVII, 79: *Antena*

humido, sicut tonsillas, et varices, cum rosaceo. Imponitur et podagris cum caprino sevo, ceraque Cypria.

XX. Perdicium, sive parthenium (nam sideritis alia est) a nostris herba urceolaris vocatur, ab aliis astericum, folio similis ocimo, nigrior tantum, nascens in tegulis, parietinisque. Medetur cum mica salis trita iisdem omnibus, quibus lamium, et eodem modo: item vomicae, calfacto succo potu. Sed contra hūlcera, rupta, lapsusque et praecipitia, aut vehiculorum eversiones, singularis. Verna carus Pericli Atheniensium principi, quum is in arce templum aedificaret, repissetque super altitudinem fastigii, et inde cecidisset, hac herba dicitur sanatus, monstra-

quae sunt in teneris partibus corporis. Humida hūlcera, lib. XXXII, 27. H.

Sicut tonsillas. Ad tonsillas oblini et gargarisari succum iubet Diosc. l. c. HARD.

Imponitur et podagris. Diosc. l. c. *Ἐπι ποδάγρας σὺν κηρωτῇ κυπρίᾳ ἀναλεθλίς, ἢ τραχύτις χρίται.* Apul. quoque, c. 81. HARD.

XX. *Perdicium.* Ex tribus nominibus, inquit, quae helicinae superius explicatae nonnulli tribuerunt, herba altera, urceolaris appellata, duo sibi verius vindicat, perdicium partheniumque: tertium, nempe sideritin, altera rursus, de qua dicemus XXV. HARD.

Herba urce. Forte quod apta sit detergendis urceis. Cave tamen eandem hanc esse cum superiore helicine idcirco existimes, cuius vim pariter abstersivam in vitreis vasis Galkius commendat, de Fac. simpl. med. VI, p. 173. Dissimilis enim utriusque facies vel ex ipsa foliorum figura, quam Plinius accurate describit, intelligitur.

Quae sit urceolaris tamen ista, statuere haud proclive est. HARD. — Vid. sup. cap. not. 4. Ed. P.

Medetur. Medetur itaque tumori- bus, podagris, aliisque. De podagris certe scribit Scribonius Larg. Comp. p. 158: *Ad podagram coldam cum fervore et tumore rubicundo: benefacit primis diebus herba urceolaris: item caseus mollis recens per se: postea herbae salis pusillum admiscere oportet.* HARD.

Potu. Grm. et al. *potu.* HARD.

Vehiculorum. Leonem aurigantis v. in nummis consularibus: e curru excussi, in Not. I Rhodii ad Scrib. Larg. pag. 169. HARD.

Verna. Plut. hoc ipsum refert in vita Periclis, p. 160: a Minerva remedia indicata dicit, quibus est puer sanatus: parthenium monstratum non dicit. Sed idem in Sylla monet curatum deinde, ut iuxta arcem herba ea cresceret, ad memoriam rei sempiternam: *περὶ τὴν ἀκρόπολιν ἐνέμερον παρθένον* vocat, pag. 160. H. —

ta Pericli somnio a Minerva. Quare parthenium vocari coepta est, assignaturque ei deae. Hic est vernula, cuius effigies ex aere fusa est, et nobilis ille Splanchnoptes.

XXI. (xviii). Chamaeleonem aliqui ixiā vocant. Duo genera eius. Candidior asperiora folia habet: serpit in terra echini modo spinas erigens, radice dulci, odore gravissimo. Quibusdam in locis viscum gignit album sub alis foliorum, maxime circa Canis ortum, quo modo thura nasci dicuntur: unde et ixiā appellatur. Hoc, ut mastiche, utuntur mulieres.

Verna. Gron. et al. Vernula. Ep. P.

Parthenium. Est enim Παρθένος, ei Palladis, et virginia nomen: ut Παρθένων ei Palladis templum est, et locus ubi virgines habitant. HARD.

Et nobilis ille Splanchnoptes. Ab exilis assalis, ἀπὸ τῶν σπλάγχων ἐπ' τῶν, id ei nomen: quod et argumentum operis declarat: fuit enim statua, exa torrens, ignem oris pleni spiritu accendens, ut dicitur XXXIV, 19. HARD.

XXI. Chamaeleonem. Dioscorid. in Noth. pag. 452, de chamaeleone albo, οἱ δὲ χερσαίτηπτρον, οἱ δὲ ἰξία. Ac paulo post de nigro: Οἱ δὲ πάγκαρπον, οἱ δὲ οὐλορόνον, οἱ δὲ ἰξίον, οἱ δὲ ἑκινύζιον. Dioscoridem sequitur Oribasius, XII, f. 223: Chamaeleo albus, quod ixiā, tracto a visco nomine, vocant aliqui, propterea quod alicubi viscum ad eius radices invenitur, et quo, loco mastiches, mulieres utuntur, folia habet silybo carduove similia: nigri tamen chamaeleonis foliis asperiora, acutioraque, . . . Chamaeleo vero niger, quem aliqui ulophoron, aliqui ixiā, aliqui cynomachon . . . vocaverunt: habet ipse quoque folia carduo similia: minora ta-

men et tenuiora, etc. Hesych. ἰξίας, πῶς τις, ἢ καὶ χαμαιλέον. Nusquam in Italia, Gallia, Germaniave chamaeleon provenit, quare in certi nominis gallici possessionem nondum venit. In Crēta visum a se album prodidit Bellonius αὐτόπτης ei ἀξιόπιστος, Obs. I; in Lemno, nigrum: utriusque iconem apud Dodonaeum vide, p. 747. HARD. — Chamaeleon albus, *Acarna gummiifera*; chamaeleon niger, *Brotera corymbosa*. Cf. sup. lib. cap. 56 fin. Ep. P.

Radice. Sic Theophr. Hist. IX, 43: Τοῦ μὲν γὰρ λευκοῦ λευκὴ, καὶ γλυκύη, καὶ παχὺή, καὶ οσμὴν ἔχουσα βαρύνει. Et Nicand. in Ther. pag. 47: Ρίζα δ' ὑπαργήσσει, μολύβδος δὲ πάσσεται. Alboque mellito radice condita sapore est. HARD.

Quo modo thura nasci dicuntur. Vide XII, 33. HARD.

Vnde. ἰξία, visci appellatio est: plantae unde id manat, ἰξίας. Foliis, ἰξίον. Galen. in Exple: voc. Hipp. t. II, p. 92: ἰξίον, φύλλον τοῦ λευκοῦ χαμαιλέοντος. HARD.

Huc. Visco eo scilicet. ἰξόν, & καὶ ἀντὶ μαστίχης χρῶνται αἱ γυναῖκες, inquit Diosc. IU, 40. HARD.

Quare et chamaeleon vocetur, varietate foliorum evenit. Mutat enim cum terra colores, hic niger, illic viridis, aliubi cyaneus, aliubi croceus, atque aliis coloribus. Ex his candidus hydropicos sanat succo radicis decoctae. Bibitur drachina in passo. Pellit et intera-
neorum animalia acetabuli mensura succi eiusdem, in vino austero, cum origani scopis. Facit ad difficultatem urinae. Hic succus occidit et eanes, suesque, in polenta. Addita aqua et oleo contrahit in se mures ac necat, nisi prolinus aquam sorbeant. Radicem eius aliqui concisam servari iubent funiculis pendente, decoquantque in cibo contra fluxiones, quas Graeci rheumatismos vocant. Ex nigris aliqui marem dixere, cui flos purpureus esset; et feminam, cui violaceus. Vno nascuntur caule cubitali, crassitudine digitali. Radicibus earum lichenes curantur, cum sulphure et bitumine una coctis: commanducatis vero dentes mobiles, aut in aceto decoctis. Succo scabiem etiam quadrupedum sanant. Et ricinos canum necant:

Quare et chamaeleon vocetur. Haec lisdem verbis Dioscorid. III, 44, de chamaeleone universim. HARD.

Mutat. Dioscor. loc. c. ἀνέμασται θὶ χμαλῶν, διὰ τὸ ποικίλον τῶν γούλων, etc. HARD.

Ex his candidus. Diosc. III, 40, et Galen. de Fac. simpl. med. VIII, p. 244, HARD.

Pellit. Hoc est, lumbricos, ὀμνύθα πλατέων inquit, Dioscor. l. c. et Theophr. Hist. IX, 43; Galenus quoque l. c. HARD.

Origani scopis. Scopas medici vulgo manipulos vocant: fasciculos videlicet manuales barbarum, hoc est, qui teneri manu possunt. HARD.

Ad difficultatem urinae. Diosc. l. c.

καὶ πρὸς δυσουρίαν τὸ ἀπέρμα αὐτῆς πίνεται. HARD.

Hic succus. Diosc. l. c. sequutus Theophr. Hist. IX, 43. HARD.

Addita aqua, etc. Dioscorid. l. c. Ἀποκτείνει καὶ κύνας, καὶ ὄες, καὶ μύες σὺν ἀλφίτῳ πυρραμένη, καὶ ὕδατι διελύσσ. HARD.

Rheumatismos. Ρευματισμὸς. Vox haec fluxionem sonat, perinde atque ista κατάρρεος. De huius morbi generibus, causisque ac remediis, vid. Theod. Prisc. II, pag. 2, cap. 7. H.

Vno nascuntur caule. Hoc est, simili ac pari. Tamen in MSS. Et una nascuntur, hoc est, simul. H.

Radicibus. Dioscor. III, 44. HARD.
Commanducatis. Diosc. l. c. H.

iuencos quoque anginae modo. Quare a quibusdam ulophonon vocatur et cynozolon, propter gravitatem odoris. Ferunt et haec viscum hulceribus utilissimum. Omnium autem generum eorum radices scorpionibus adversantur.

XXII. (xix). Coronopus oblonga herba est cum fissuris. Seritur interim, quoniam radix coeliacis praeclare facit in cinere tosta.

XXIII. (xx). Et anchusae radix in usu est, digitali crassitudine. Finditur papyri modo; manusque inficit sanguineo colore: praeparat lanas pretiosis

Iuencos. Ita MSS. Iuencorum. Ταύτες, inquit, anginae modo, angit hic strangulat. Quamobrem οὐλοφόνον appellatur, quasi οὐλον vel θλον φόνον φέρον, perniciosam, vel omnem mortem afferens. Ita Nicand. in Alex. p. 148; ubi Schol. p. 62: Οὐλοφόνος δὲ τὰ οὐλα θλάπτων, ἢ θλον φονεύον. Tamen Pliniani codices MSS. tum hoc loco, tum in indice οὐλοφόνον, quae vox exitiosam herbam indicat, eodem fere significatu. It.—*Ulophonon.* Brot. ex MSS. et ed. pr. ulophyton legendum ait, et scribit tamen ulophonon, mera sane operarum culpa. Ed. P.

Et cynozolon. A foetore canis, κυνός ὄζον. Haad.

XXII. *Coronopus.* Diosc. II, 158, totidem verbis: Κορωνόπους, πρόμυκας βότανον... κατεσχημένον... ῥιζαν λεπτὴν ἔχον, σικτικὴν, ἐσθιομένην πρὸς κοιλιακούς ποιοῦσαν. Galenus de Fac. simpl. med. VII, p. 495: Κορωνόπος ἡ ῥίζα πεπιδνεύται κοιλιακούς ὡρίσιν ἐσθιομένην. Frustra sunt qui colicis ex Aeginetae solius exemplari vitio pro coeliacis hic reponunt. Haad.—*Coronopus.* Servat nomen; *Coronopus Ruellii* (*Tetradyn.*

silicul. gen. 1550 Pers. sub *Senebiera*. *Crucifer.* Juss.). Habitat in ruderalis, ad vias. Ed. P.

XXIII. *Et anchusae radix.* Anchusam hodie Gallia *Orcanettam* vocat, mulieribus non ignotam, quae colorem faciei nativum fuco mentiuntur: quaeque vernaculum generum pallorem, maculasque vultus hoc insectu occultunt: certe malas elegantii commendat purpuris. Et aul aevi hunc morem fuisse Suidas innuit: Ἀγχουσα, inquit, εἶδος βοτάνης, ἣς ἡ ῥίζα ἐρυθρὰ, ἣ ἐρυθραίνουσι τὰ πρόσωπα αἱ γυναῖκες. II.—*Αγχουσα* prima Dioscoridi IV, 23, ἣν εἶσι καλῶν, οἱ δὲ οὐκ εἰσιν, etc. *Anchusa italica* (*Pentand. monogyn.* gen. 353 Pers. *Borragin.* Juss.); habitat in Europa australi. Ed. P.

Finditur. Instar papyri Aegyptiacae. Haad.

Manusque inficit sanguineo. Diosc. τὴν χροὴν ὑπαίματος ἐν τῷ θέρει γινωμένην, per aestatem colore rubescens, καὶ βάπτουσα τὰς χεῖρας ac manus inficiens. Legit Plinius, aut eius scriba, τὴν χροὴν ὀραιμῶς, ὡς πάνυ πορὸς σχηζομένην, καὶ βάπτουσα τὰς χεῖρας, inconsiderate ac negligenter,

coloribus. Sanat hulnera in cerato, praecipue senum: item adusta. Liquari non potest in aqua: oleo dissolvitur: idque sinceræ experimentum est. Datur et ad renum dolores drachma eius potui in vino: aut si febris sit, in decocto balani. Item in iocinerum vitis, et lienis, et bile suffusis. Lepris et lentigini illinitur ex aceto. Folia trita cum melle et farina, luxatis imponuntur: et pota drachmis duabus in mulso alvum sistunt. Pulices necare radix in aqua decocta traditur.

XXIV. Est et alia similis, pseudanchusa ob id appellata, a quibusdam vero echis, aut doris, et multis aliis nominibus, lanuginosior, et minus pinguis, tenuioribus foliis et languidioribus. Radix in oleo non fundit rubentem succum: et hoc ab anchusa

Orpheus in Argon. ἄγχουσαν ἰνυθρῆν vocat. DAL.

Praecipue senum. Vetera hulnera, τὰ παλαιὰ ἕλκη, dixit Dioscor. l. c. Hulnera senilia; Plin. XXXI, 41; Diosc. Εὐπερ. I., 182: ἕλκη πρεσβυτικὰ. HARD.

Item adusta. Sive ambusta, πρὸς κατηκύματα. Diosc. l. c. HARD.

Datur. Diosc. l. c. HARD.

In decocto balani. Hoc est, ex aqua in qua decocta myrobalanus fuerit. De myrobalano diximus XII, 46. Dioscorid. l. c. ex aqua mulsa praebere tum iubet. HARD.

Et lienis. Dioscor. l. c. et Aetius de Re med. I, p. 6. HARD.

Lepris et lentigini. Et vitiligini Diosc. dixit, καὶ ἀλφούς, καὶ λεύκας οὖν ὄζει κατηκυσσμένη. HARD.

Et pota. alvum sistunt, Diosc. et Aetius II. cc. HARD.

XXIV. *Pseudanchusa.* Bryt. ex MSS. Reg. 2 et edit. princ. *pseudoanchusa.* Ed. P.

A quibusdam vero echis, etc. Ita MSS. tum hoc loco, tum in Indice: non, ul editi, *anchusa*. Echion est Dioscoridi IV, 27, ἔχιον, οἱ δὲ ἀρίθου (scribe ex Aegineta, οἱ δὲ θωρίδου vel θωρίδου), οἱ δὲ ἀλκίστου, etc. Iisdem notis a scriptore graeco describitur, quas Plinius offert. Echlos altera Plinii est, de qua XXV, 58. H. — *Echium rubrum* (Pentand. monog. gen. 363 Pers. Borragin. Juss.). Hab. in Pannoniae, Austriae pratis, etc. Ed. P.

Radix. Hanc esse subnigram Diosc. ait. Ita restituimus hunc locum, tum ex MSS. Reg. Colb. et Chiff. tum ita postulante sententia: quum prius perperam legeretur: *Radix oleum non fundit, sed rubentem succum.* Nam neque oleum anchusa fundit: nec si rubentem succum dat pseudanchusa, ab anchusa discernitur. HARD.

discernitur. Contra serpentes efficacissima potu foliorum, vel seminis. Folia ictibus imponuntur. Virus serpentium fugat. Bibitur et propter spinam. Folium eius sinistra decerpi iubent Magi, et cuius causa sumatur dici, tertianisque febribus adalligari.

XXV. (xxi). Est et alia herba proprio nomine onochiles, quam aliqui anchusam vocant, alii arcebion, alii onochelim, aliqui rhexiam, multi anchusam, parvo frutice, flore purpureo, asperis foliis et ramis, radice messibus sanguinea, caetero nigra, in sabulosis nascens, efficax contra serpentes, maximeque vipera, et radice et foliis, aequo cibo ac potu. Vires habet messibus. Folia trita odorem cucumeris reddunt. Datur in cyathis tribus vulva procidente. Pellit et tineas cum hyssopo. Et in dolore renum aut ioci-

Contra serpentes, etc. Diosc. loc. cit. HARD.

Folia ictibus, etc. Diosc. loc. cit. HARD.

Virus serpentium. Ita libri vulgati, cum Reg. 3 cod. Al Colb. 3, forte sincerius, *virus serpentes fugat*: ul vox ea, *virus*, non venenum serpentium, sed gravem pseudanchusae odorem significet, qui serpentes fuget. Sic idem alibi: *Cuius radix evulsa virus hirci redolet*. HARD.

Bibitur. Ad spinæ dolores, et limborum: Dioscorides loc. cit. Πικρία δὲ καὶ ὀσφύος ἀλγημα, μετ' οὐνοῦ ληθίστα. HARD.

Adalligari. Gron. et al. ante HARD. *alligari*. Ed. P.

XXV. *Alia herba proprio nomine onochiles*, etc. Diosc. IV, 24: Ἀγχοῦσα ἰτέρα, ἣν εἶναι ἀνχιδιόδιον, ἢ ὀνοχελιδὸς ἐκάλεισαν. In Notis additur, οἱ μὲν πατάγχοῦσαν, οἱ δὲ ἀρχιτέλλον. Galen. de Fac. VI, pag. 449: ἢ ὀνοχελός. Et hanc Galli *Orcanet-*

tam vocant. Pingitur a Lobellio in Adv. pag. 249. Vidimus in horto R. HARD. — Anchusa secunda Dioscorid. nobis *Anchusa tinctoria*, lanis inficiendis utilior quam medicina. Ed. P.

Multi anchusam. In Indice, *enchrysam*. HARD. — Reg. 2 *enchrysam*. Brol. *enchrysam*. Ed. P.

Parvo frutice, flore purpureo, asperis foliis. Hisdem plane verbis, notisque a Dioscorido describitur, IV, 24. HARD.

Messibus. Hoc est, messis tempore, πρὶ τῶν πύραμντων, inquit Diosc. l. c. HARD.

Efficax. Diosc. loc. cit. cum Nicandro in Ther. p. 60, cuius Scholiasten vide pag. 38. Sic cum Diosc. totidem verbis Galen. loc. cit. H.

Pellit et tineas, etc. Hoc vero cum Diosc. IV, 25, de anchusa altera prodidit, quam Plinius mox describet. Galenus quoque, loc. cit. pag. 450, HARD.

neris ex aqua mulsa, si febris sit: sin aliter, ex vino bibitur. Lentigini ac lepris radix illinitur. Habentes eam, a serpentibus feriri negantur. Est et alia huic similis flore rubro, minor, et ipsa ad eodem usus; traduntque commanducata ea, si inspuatur, mori serpentem.

XXVI. Anthemis magnis laudibus celebratur ab Asclepiade. Aliqui leucanthemida vocant, alii leucanthemum, alii eranthemon, quoniam vere floreat: alii chamaemelon, quoniam odorem niali habeat. Nonnulli melanthemon vocant. Genera eius tria flore tantum distant, palmum non excedentia, parvisque floribus, ut rutae, candidis, aut colligitur vere, et in coronamenta reponitur. Eodem tempore et medici folia tusa in pastillos digerunt: item florem et ra-

Lentigini. Galen. l. eif. vililigini, leprisque dixit: ἀλφούς καὶ λέπρας ἰάται. HARD.

Habentes eam, etc. Diosc. loc. c. HARD.

Est et alia, etc. De qua Dioscor. IV, 25. Nomine hanc carere Galen. ait, l. c. H. — *Lithospermum fruticosum* (Pentand. monog. gen. 351 Pers. Borrag. Juss.); habitat in Europa australi. Ed. P.

Traduntque. Hoc Dioscor. de foliis alterius anchusae, et de semine tertiae tradit. Ed. P.

XXVI. *Anthemis.* Tot nominibus, quot hic representantur, ab Oribasio appellatur, lib. XI, f. 490, post Dioscorid. λευκάνθημον, οἱ δὲ ἐρανθέμον, δὴ τὸ ἀνθεῖν ἐν ἔχει, οἱ δὲ χαμαίμελον, διὰ τὴν πρὸς τὴ μέλας εἰσαέμεντα τῇ ὀσμῇ, οἱ δὲ μελάνθημον, οἱ δὲ χρυσοκόμην, οἱ δὲ καλλίαν καλοῦσι Galen. in explie. voc. Hipp. l. II, p. 90: Εὐάνθημον, ὅπερ καὶ ἔν.

θεῖας ἀφύεται, καὶ χαμαίμελον. Omnibus officinis, interpolato postremo hoc graeco nomine, et vulgo quoque *Camomilla* dicitur; notior quam ut debeat aliis depingi notis. HARD.

Nonnulli melanthemon. Vel, ut MSS. *melanthion*. HARD.

Genera eius tria flore tantum distant. Diosc. loc. cit. ἐνδοθεν μὲν χρυσίζοντα, ἔνθεν δὲ ἔξωθεν παράκινται κυκλωτέρως λευκά, ἢ μέλαινα, ἢ πορφύρεα, etc. Quibus intelliguntur *Anthemides Cota*, et *montana*, et *Chrysanthemum monspeliense*. Cf. sup. l. cap. 34. Ed. P.

Colligitur vere. Dioscor. loc. cit. Apul. c. XLIII: *Legi eam mense aprilis*. HARD.

Est in coronamenta. Non ad luxum modo, sed etiam ad usum medicinae: ad depellendum scilicet capitis dolorem, uti ex Archigene et Galeno discimus, κατὰ τόπου, II, 2, p. 381. HARD.

dicem. Dantur omnia mixta drachmae unius pondere, contra serpentium omnium ictus. Pellit mortuos parvus: item menstrua in potu, et urinam, calculosque. Inflationes, iocinerum vitia, bilem suffusam, aegilopia commanducata, hulcerum eruptiones manantes sanat. Ex omnibus his generibus ad calculos efficacissima est, quae florem purpureum habet: cuius et foliorum, et fruticis amplitudo maiuscula est. Hanc proprie quidam eranthemon vocant.

XXVII. Loton qui arborem putant tantum esse, vel Homero auctore coargui possunt. Is enim inter herbas subnascentes deorum voluptati loton primam nominavit. Felia eius cum melle, oculorum cicatrices, argema, nubeculas discutit.

XXVIII. Est et lotometra, quae fit ex loto sata, ex cuius semine simili milio fiunt panes in Aegypto a

Item menstrua in potu. Diosc. I. c.
HABU.

Inflationes. Dioscor. I. c. totidem verbis. HABU.

Ex omnibus. Diosc. similiter, I. c.
HABU.

Hanc. Dioscorid. loc. cit. II.

Quidam. Gron. *quidam.* Ed. P.

XXVII. *Is enim inter herbas, etc:* Iliad. Z, 347, de Iove et Iunone loquens: Τότῃ δ' ὑπὸ χθονὶ δια γούνοισιν ἔσθῃσι ποτὶν, Ἀσπὸν θ' ἱερὰν τετα, ἰδὲ πρέον, ἧδ' ὑάκινθον. Apud eundem Odys. A, 602, Telemachus sic Menelam alloquitur: σὺ γάρ πεδίοιο ἀνάσσεις Εὐρώπῃ, ἧδ' ἐνὶ μένῳ λωτὸν πολὺν, ἧδ' ἐκ κίππετον. DAL.

Folia eius. loti nimirum herbae, quam Dioscorid. IV, 111, sativam appellat; herbam Plin. XIII, 52, ubi eadem de viribus illius affert. II. — Ἀσπὸν ἡραπος, οἱ δὲ τριφυλλὸν, Diosc. loc. cit. *Melilotus officinalis* (Diad.

decand. gen. 1749 Pers. *Legum. Juss.*), vel ut quidam malunt, *Lotus corniculatus* Linn. (gen. 1753 Pers.); cuius plures numerantur varietates. In pratis. Eo. P.

XXVIII. *Lotometra.* Sic Theophr. Ἀσπὸν τετα, ἐκ τοῦ λωτοῦ σπαρέντος γίνεταί. Non e loto quidem proxime explicata, quae ubique nascitur, sed ex congeneri, hoc est, Aegyptia, quae αὔρωμας sponte nascitur, et agrestis est, culturaque melior efficitur, grandiorque, uode ei lotometrae nomen. Sic ortyometram, coturniem maiorem; echinometra, maiores echines vocant. II. — *Nymphaea Lotus* (Polyand. monog. gen. 1258 Pers. *Hydrochar. Juss.*); de lotometra, seu loto aegyptiaca cf. Her. Theoph. et Escura. de Lotis Vet. tom. V, p. 243 huius edit. Eo. P.

S-mili. Sic XIII, 32: *Intus grana. seu milium.* Diosc. IV, 144: *Εσς δὲ*

pastoribus, maxime aqua vel lacte subacto. Negatur quidquam illo pane salubrius esse, aut levius, dum caleat: refrigeratus difficiliter concoquitur, fitque ponderosus. Constat eos qui illo vivant, nec dysenteria, nec tenesmo, neque aliis morbis ventris infestari. Itaque inter remedia eorum habetur.

XXIX. Heliotropii miraculum saepius diximus, cum sole se circumagentis, etiam nubilo die: tantus sideris amor est: noctu velut desiderio contrahit caeruleum florem. Genera eius duo: tricoccum, et helioscopium. Hoc altius (quanquam utrumque sempe-

ἡ καὶ αὐτὴ μὴ καὶ μεγίστη ἐν ᾧ κερπὸς
ὡς κλυχρὸς, ἐν ξηρὰντας αἱ ἐν Αἰ-
γύπτῳ, βάλαντοις τὴν ἀπρονόαν. Sic
etiam Galen. de Fac. simpl. med. VII,
p. 205. In MSS. Regg. Colb. Chiffi,
legitur *semine simillimo porri*, quod
eodem recidit. HAAB. — Et sic Brot.
ex edit. princeps. Ed. P.

XXIX. Saepius diximus. Vt libro XVIII, cap. 67, etc. H. — Noctu... contrahi caeruleum florem. Movit haec caerulei floris nota, inter herbarios, aliosque, lites ingentes, ut quae planta demum heliotropii nomine censenda esset, pro se quisque statueret. Cichorii florem existimavit esse Dalecampius: risit hoc commentum Salmasius, in Confutat. Ceroetii, p. 141. Hallucinatum esse Plinium vir summus putavit, in Mastigoph. 3, p. 84, qui caeruleum heliotropio florem assignaverit: apud Diosc. IV, 493, non ὑπερόππρον, sed ὑπερόπρον, legi oportere; atque id recentiorum calculo firmat: quibus adiungi Oribasius potuit, XI, p. 198. Nam is *subfulvum* reddidit: nisi id interpretis aut codicum graecorum, quod verius recte, vitium fuit. Nam purpureum, cul-

affinis colos caeruleus est, heliotropio florem Apuleius tribuit, cap. 49: Cum flore, inquit, in *summitate tenui*, et veluti purpureo, atque uncatu, in similitudinem scorpionum... Eius herbae divinus ad solis cursum *ascendit* se vertunt: et quum sol occidit, flores se claudunt, etc. Similem violae facit Ovid. Metamorph. IV, v. 268, ubi de Clytie in heliotropium florem mutata: *Membra ferunt haesisse solo, partemque coloris Luridus exsangues pallor convertit in herbas. Est in parte rubor, violaeque simillimus ora Flos tegit: illa suum, quamvis radice tenetur, Vertitur ad solem, mutataque servat amorem.* H. — Ovidianus flos Sprengelio est *Hesperis matronalis* (Tetrad. Silig. gen. 1571 Pers. Cruetfer. Juss.); v. β, hortensis, flores habet plenos, albos, odoratissimos: vulgo *julienne* Habitat in Gallia, Helvetia, etc. Ed. P.

Hoc altius. Helioscopium videlicet, seu heliotropium maius, cuius iconem apud Clusium vide Histor. Bar. pl. IV, p. 46. H. — Ἡλιοσκόπιον τὸ μέγα Diosc. IV, 493; servat nomen: *Heliotropium europaeum* (Pontand. monog. gen. 348

dalem altitudinem non excedit) ab ima radice ramosum. Semen in folliculo messibus colligitur. Nascitur nonnisi in pingui solo, cultoque maxime: tricoccum ubique. Si decoquatur, invenio cibis placere: et in lacte iucundius alvum moliri: et si decocti succus bibatur, efficacissime exinaniri. Maioris succus excipitur aestate, hora sexta: miscetur cum vino; sic firmior. Capitis dolores sedat, rosaceo admixto. Verrucas cum sale tollit succus e folio: unde nostri verrucariam herbam appellavere, aliis cognominari effectibus digniorem: namque et serpentibus, et scorpionibus resistit; ex vino aut aqua mulsa, ut Apollophanes et Apollodorus tradunt. Folia infantium destillationibus, quod siriasin vocant, illita medentur. Item contractionibus, etiam si id comitialiter accadat. Decocto quoque foveri os saluberrimum est. Potum id pellit tineas, et renum arenas. Si cuminum adiciatur, calculos frangit. Decoqui cum radice oportet, quae cum foliis et hircino sevo podagris illinitur. Alterum genus, quod tricoccum appellavimus, et alio

Pers. Borragin. Juss.); hab. in Europa australi. Ed. P.

Et si d. succus. Eo pitoitam per alvum, bilemque detrahi, pariter docet Diosc. IV, 193. HARD.

Verrucas. Ad verbum ista Marc. Emp. c. xix, pag. 132, et Diosc. l. c. HARD.

Namque et serpentibus. Apul. cap. 49, lit. 3: Ad serpentium morsus, et scorpionum ictus: herba solago maior, etc. Hinc est, quod *αρομολόγιον*, ab effectu videlicet, appellatum idem Apuleius ait. Vi ille solaginem, sic herbas solarem Celsus vocat V, 27, lit. Adverbum iatum scorpionis: Bibere oportet herbas solaris, quam *ὑποτομή*

πύον Graeci vocant, semen, vel certe folia ex vino. HARD.

Folia infantium, etc. Diosc. loc. c. HARD.

Stridat. *Σαπίαν*; arbor. capitis, adustio, ustulatio, est cerebri et membranarum eius inflammatio (*τὸ καύμα*) cum oculorum et synipitis cavitate, totius corporis ariditate, febre ardente, pallore; appetentia deiecta et nunquam diarrhoea. DAL.

Or. Gron. et of. eos. Ed. P.

Potum id pellit tineas. Hoc est, latos ventris teretesque lumbricos. Minori heliotropio hanc vim adscribuit Dioscor. IV, 194, et Apul. cap. 63 § 14. HARD

Alterum genus, quod tr. appellavi.

PLIN. N. H. Tom. VII

O

nomine scorpiuron vocatur, foliis non solum minoribus, sed etiam in terram vergentibus. Semen ei est effigie scorpionis caudae: quare ei nomen. Vis ad omnia venenata et phalangia, sed contra scorpiones praecipue illita, non feriuntur habentes. Et si terram surculo heliotropii circumseribat aliquis, negant scorpionem egredi. Imposita vero herba, aut uda omnino respersum, protinus mori. Seminis grana quatuor pota, quartanis prodesse dicuntur, tria vero tertianis: vel si herba ipsa ter circumlata subiiciatur capiti. Semen et Venerem stimulat. Cum melle panos discutit. Et verrucas hoc utique heliotropium radicitus extrahit, et excrescentia in sedibus. Spinae quoque ac lumborum sanguinem corruptum trahit illitum semen, et potum, in iure gallinacei decoctum, aut cum beta et lente. Cortex vero liventibus colorem reddit. Magi heliotropium quartanis quater, in tertianis ter alligari iubent ab ipso aegro, praecarique eum, soluturum se nodos liberatum, et ita facere non exempta herba.

XXX. Aliud adianto miraculum: aestate viret,

μυρ. Ηλιορρόπον τὸ πανόρον Dioscor. IV, 194, est *Croton tinctorium* (*Monard. monard. gen.* 2438 Pers. *Euphorb. Just.*); *caceralium* praebet colorem: *Gallia tournesol*. Cf. *Clusius*, II, 47, qui fere primus veram Dioscoridis plantam delineavit. *Bo.* P.

Scorpiuron, *Σκορπιούρον*, a floris vel seminis inflexione. *Har.* — *Effigie scorpionis*. Effigiem illam habet caulis, cui semen insidet. *Boer.*

Vis ad omnia venenata, *Nicand.* in *Ther.* p. 48. *Har.*

Seminis grana quatuor pota. De semine heliotropii maioris id Diosc. IV, 439. *Dal.*

Et verrucas, etc. De minore pariter id Dioscor. IV 494. *Har.*

Spinae quoque, etc. Qualem morbum significet obscurum est, nisi forte sanguinem impurum, faeculentum; etiam intelligat, renibus impactum, et dolores excitantem; quo in morbo prodest urinas msiere turbidas, cruentis similes, et tanquam iniecta permixtaque fuligine nigras. Alibi sanguinem inutilem vocat. *Dal.*

Cortex vero, *Boer.* ex *Reg.* 2 et ed. prin. *Cortex seminis*. *Bo.* P.

XXX. Aliud adianto miraculum. Aliud Plinio, aliud Dioscoridi adlatum est. Dioscoridis quidem id est,

bruma non marcescit: aquas respuit, perfusum mer-
sumve sicco simile est: tanta dissociatio deprehen-
ditur: unde et nomen a Graecis: alioqui frutici to-
piario. Quidam callitrichon vocant, alii polytrichon,
utrumque ab effectu. Tingit enim capillum; et ad
hoc decoquitur in vino cum semine apii, adiecto
oleo copiose, ut crispum densumque faciat: defluere
autem prohibet. Duo eius genera: candidius, et ni-
grum breviusque. Id quod maius est, polytrichon:
aliqui trichomanes vocant. Vtrique ramuli nigro co-

quod capillum Veneris vocant officii-
nae, *capillaire*. Plinianum, non aliud
quam Dioscoridis trichomanes est,
pictum a Lobellio in *Obs.* pag. 471.
H. — Aliud Plinio, aliud Dioscoridi
ἀδίατρον esse falso Harduinus autu-
mat. Verius dixisset Nostrum duo
genera, post graecum auctorem, di-
stinxisse; sed praelata unius, *adianti*
nempe, ut vocant, etymologia; di-
sertam alterius, sive trichomanis,
descriptionem ab Dioscoride mutuari
satis habuisse: iure an iniuria, nihil
interest, quod saltem ad medicinas
pertinet. Hic enim Plinius omnes *ad-*
iantii vires et usus receperet, et ipso
teste Anazarbaco: *Τριχομανίς θαντί*
τὰ αὐτὰ δύνασθαι τῷ προσημνύνῃ, sc.
ἀδίατρον. Recentioribus duo illa genera
dicuntur eodem nomine, *Adiantum*
Capillus, et *Asplenium Trichomanes*:
utrumque ex *Filicum* ordine. Eo. P.

Unde et nomen. *Ἀδίατρον*, quod
οὐ διαίεται: quod in aqua non ma-
descat, sive ut ait Nicander, quod
imbres ac pluviarum stillicidia foliis
eius non insideant: in *Theop.* pag. 60:
Ἀχραῖς τ' ἀδίατρον, ὃ οὐκ ὀμβροῖο
ῥαγύντος Λιπταλὴν πίπτουσα ὑγίς
πετάλοισιν ἐφίξει. Et nunquam *madi-*
dum Veneris compositae capillum, Cui
non insideant effusi hybibus imbres.

Tradit autem haec etiam Theophrast.
Hist. VII. 19. HARD.

Frutici topiario. Subintellige ex
antecedentibus, simile est. HARD. —
Nempe quod veluti naturae quodam
artificio muros vestit, e quibus pro-
rumpit. DAL.

Quidam callitrichon. Apul. cap. 47:
Graeci callitrichon, iisdem adianton,
ἴδεντ polytrichon, iisdem trichomanes.
Latini capillum Veneris, iisdem her-
bam capillarem, etc. Sic etiam Marc.
Emp. c. vi, p. 45, et Galenus *κατὰ*
τόπου, cap. 2, p. 391. HARD.

Tingit. Apul. cap. 47, tit. 2: *Ad*
capillos tingendos: Herba callitricho
in aleo tritu capilli uncti inficiuntur.
HARD.

Defluere autem prohibet. Galen. *de*
Fac. simpl. med. VI, 7, etiam ex
alopecia glabrum caput capillis con-
vestire ait, *ἀλωπεκίας διασύνει.* Th.
Histot. VII, 43: *Χρόσιμα δὲ ἀμρότερα*
πρὸς ἐκρυσιν κεφαλῆς τριχῶν ἐν εὐαίῳ
τριβόμενα. Dioscor. quoque IV, 136,
et Marc. *Emp.* cap. vi, pag. 46. H.

Duo eius genera. Haec sunt apud
Theophrast. *Histot.* VII, 13. Maius a
Lobellio pingitur, ut diximus: minus
teneriusque a Bauhino *tom.* III, lib.
XXXVII, p. 755. HARD.

Aliqui trichomanes. Ita MSS. Reg.

lore nitent, foliis filicis: ex quibus inferiora aspera ac fusca sunt: omnia autem contrariis pediculis densa inter se ex adverso: radix nulla. Umbrosas petras, parietumque aspergines, ac fontium maxime specus sequitur, et saxa manantia: quod miremur, quum aquas non sentiat. Calculos e corpore mire pellit, frangitque, utique nigrum. Qua de causa potius, quam quod in saxis nasceretur, a nostris saxifragum appellatum crediderim. Bibitur e vino, quantum terni decerpere digiti. Vrinam cient. Serpantium et araneorum venenis resistunt. In vino decocti alvum sistunt. Capitis dolores corona ex his sedat. Contra scolopendrae morsus illinuntur, crebro auferendi, ne perurant: hoc et in alopeciis. Strumas discutunt,

Coll. Chiff. non ut editi, aliud trichomanes. Est enim ea maioris quoque, et candidi, seu polytrichi, calitrichive appellatio: ut vidit acute Anguillara, part. XIV, p. 289. Eisdem fere verbis a Dioscorid. describitur, 437: Τριχομανές, οἱ δὲ καὶ τοῦτο ἀδίκαντον καλοῦσι... ὁμοίον πτέριδι... στοιχηθὲς ἐξ ἐκατέρου μέρους τὰ φύλλα ἔχον λεπτά. φασκόμεθα, ἐκαστὴν ἀλλήλοισι, ἐπὶ βαθεῖον λεπτὴν καὶ στυλινῶν καὶ στρυφνῶν, ὑπομαλάνων. Virescente adiecit easdem: hinc esse, quae sunt adianto alteri proprio. HARD.

Radix. Sed fibrae tantum et capilli tenues. Val. nullius usus, ὅσα ἔχοντος, ut ait Diosc. IV, 436. H.

Umbrosas petras, etc. Dioscor. IV, 436, de adianto suo: φύεται δὲ ἐν καλσικίῳ καὶ εὐώδῳ τόποις, καὶ τοῖς ὕδασι, καὶ περὶ τὰς κρήνας. *Umbrosas palustribusque locis,* et in parietibus aspergine humentibus, ne circa fontes provenit. Et cap. seq. de trichomane: φύεται κατὰ τοὺς αὐτοὺς τόπους. HARD.

Calculos. Dioscor. loc. cit. et Marc. Emp. cap. xxvi, pag. 481.

Saxifragum appellatum crediderim. Et Apuleius saxifragum agnoscit, c. 97, quod et adiantum vocetur, virtute ad pellendos calculos singulari, ramulis nigro colore nitentibus, quales sunt trichomani: sed folia tribuli similia coribandi, quod falsum est. De hac saxifraga loquutus etiam Q. Serenus videtur, c. xxviii, pag. 446: Si vero is lapides densius convertitur humor Qui retinet cursus, gemitumque dolorum frequentat, Saxifragam seu fontigenam nocuerre credunt. Fontigenam vocat, quoniam, ut Plinius ait, fontium apertus sequitur. HARD.

Vrinam cient. Theophr. Hist. VII, 43: Πρὸς σπάργουγιον τὸ τριχομανές ποιεῖ. Dioscorid. quoque II. cc. HARD. *Serpantium et araneorum.* Dioscor. II. cc. HARD.

In vino decocti. Adiantum scilicet, nam et virili genere Latini extulerunt, ut Apuleius. HARD.

Ne perurant. Lib. ante HARD. editi, ne pereant. Ed. P.

furfuresque in facie, et capitis manantia hulnera. Decoctum ex his prodest suspensio, et iocineri, et lienī, et felle suffusis, et hydropicis. Stranguriae illinuntur, et renibus cum absinthio. Secundas cient, et menstrua. Sanguinem sistunt ex aceto, aut rubi succo poti. Infantes quoque exulcerati perunguntur ex iis cum rosaceo et vino prius. Folium in urina pueri impubis, tritum quidem cum aphronitro, et illitum ventri mulierum, ne rugosus fiat, praestare dicitur. Perdices et gallinaceos pugnaciores fieri putant, in cibum eorum additis; pecorique esse utilissimos.

XXXI. (XXII.) Picris ab insigni amaritudine cognominatur; ut diximus: rotundo folio. Tollit eximie verrucas. Thesium quoque non dissimili amaritudine est: sed purgat alvum: in quem usum teritur ex aqua.

XXXII. Asphodelum de clarissimis herbarum, quam heroion aliqui appellaverunt, Hesiodus et in silvis nasci dixit: Dionysius, marem ac feminam esse. Defectis corporibus et phthisicis constat bulbos eius cum pitisana decoctos, aptissime dari; panemque ex his

Strumas discidunt. Diosc. et Galen. II. cc. HARD.

Decoctum ex his prodest, etc. Diosc. loc. cit. HARD.

Secundas cient, et menstrua. Diosc. II. cc. HARD.

Sanguinem sistunt, etc. Diosc. II. cc. HARD.

Perdices. Coturnices, inquit Diosc. IV, 136, et gallinaceos pugnaciores facit, in cibum eorum additum adiantum: circa ovilia quoque pecorum utilitatis gratia scribitur. HARD.

XXXI. *Picris.* Est *Helminthia* et

chioides; et mox *Thegium Linophytum*. Cf. super. l. c. 65 et 67. Ep. P.

Verrucas. Matthiolus verrucarum elichorium depingit, facultatis praestantissimae ad verrucas delendas. HARD.

XXXII. *Asphodelum.* Est nobis *Asphodelus ramosus*. Vid. quae diximus sup. lib. cap. 68. Ed. P.

Heroion. Ἡρώιον. HARD. — Prot. ex MSS. Regg. 1 et 2, *heroueon*. Ed. P.

Defectis corporibus. Tabē, seu macie. Graeci cachectas vocant, ut alibi dictū sumus. HARD.

cum farina subactis, saluberrimum esse. Nicander et contra serpentes ac scorpiones, vel caulem, quem anthericon vocavimus, vel semen, vel bulbos dedit in vino tribus drachmis; substravitque somno contra hos metus. Datur et contra venenata marina, et contra scolopendras terrestres. Cochleae mire in Campania caulem eum persequuntur, et sugendo arefaciunt. Folia quoque illinuntur venenatorum vulneribus ex vino. Bulbi nervis articulisque cum polenta tusi illinuntur. Prodest et concisis ex aceto lichenas fricare: item h ulceribus putrescentibus ex aqua imponere: mammarum quoque et testium inflammationibus. Decocti in faece vini, oculorum epiphoris supposito linteolo medentur. Fere in quocumque morbo magis decoctis medici utuntur. Item ad tibi arum tetra h ulcera, rimasque corporum quacumque in parte, farina arefactorum. Autumno autem colliguntur, quum plurimum valent. Succus quoque tuis expressus aut decoctis utilis fit corporis dolori, cum melle: idem odorem corporis iucundum affectantibus, cum iri arida et salis exi-

Nicander et contra serpentes ac scorpiones, etc. Nunc ita quidem in Ther. p. 39: *αγρίν δ' ἀσπρόδιον διακρίβας ἄλλοτε ῥίζαν. Ἄλλοτε καὶ καυλίον ὑπέρτερον ἀνθρίκον, Πολλὰ καὶ αὐτὸ καὶ σπέρμα, ἐξ οὗ λόβας ἀμυγδαλέται.* Tu quoque florantis radiceem velle rotundam Asphodeli, aut tolentem alte fastigia caulem, Vel quae distincto clauduntur semina folle. Nicandrum sequitur Diosc. II, 199. De asphodelo egimus super. lib. cap. 68. HARD.

Folia quoque illinuntur. Diosc. loc. cit. HARD.

Item h ulceribus. Diosc. I. c. totidem verbis. HARD.

Mammarum quoque et testium, etc. Diosc. I. c. HARD.

Decocti in faece vini. Diosc. I. c. HARD.

Item ad tibi arum tetra h ulcera. Apul. cap. 32, lit. i: *Ad dolorē tibi arum, vel pedum: Herbas asphodeli oleo cum oleo amygdalino ungere quod dolet, mire sanatur.* HARD.

Corporis dolori. Coli forte tormētis, aut lassitudini. Dax.

Odorem corporis, etc. Quia tetrum odorem corporis, alium praecipue, feminis ac pedum emendat, ut est ex Xenocrate non dicturus. HARD.

quo. Folia etiam supra dictis medentur; et strumis, panis, hulceribus in facie, decocta in vino. Cinis o radice alopecias emendat, et rimas pedum. Decoctae radice in oleo succus, perniones et ambusta. Et ad gravitatem aurium infunditur: a contraria aure in dolore dentium. Prodest et urinae pota modice radix, et menstruis, et lateris doloribus: item ruptis, convulsis, tussibus, drachmae pondere in vino. pota. Eadem et vomitiones adiuvat commanducata. Semine sumpto turbatur venter. Chrysermus et parotidas in vino decocta radice curavit: item strumas, admixta cachry ex vino. Quidam aiunt, si imposita radice pars eius in fumo suspendatur, quartoque die solvatur, una cum radice arescere strumam. Sophocles ad podagras utroque modo, cocta crudaque, usus est. Ad perniones decoctam ex oleo dedit, et suffusis felle in vino, et hydropicis. Venerem quoque concitari cum melle perunctis, aut hibentibus tradidere. Xenocrates et lichenas, psoras, lepras, ra-

Cinis e radice alopecias emendat. Diosc. II, 199. Galen. de Facult. simpl. med. VI, pag. 464. Alex. Iatros. I, 4. II.

Decoctae rad. in oleo succus. Diosc. I. c. HARD.

A contraria. Dentium dolores, inquit, mitigat, oppositae auriculae instillatus. Diosc. I. c. HARD.

Prodest. Haec totidem verbis Diosc. loc. cit. HARD.

Eadem et vomitiones, etc. Diosc. loc. cit. HARD.

Semine. Polum in vino semen, inquit Diosc. violenter alvum delicit. Ο δὲ κερτὰς καταρρέττει τὰν κοιλίαν. HARD.

Chrysermus. Marcell. Emp. cap. xv, p. 107, etiam ad collum suspensa ra-

dice sanari parotidas credit; cave tu credas. HARD.

Item strumas, admixta cachry ex vino. Sic Theodor. Prisc. I, 9, in quo de furunculis, et de strumis, quas choeredas graeco vocabulo appellat: *Asphodeli radices*, inquit, in vino tinetae. H.

Quartoque. Gron. et al. ante HARD. et quarta. Ed. P.

Sophocles. In MSS. R. Colb. Chiff. *Socles*; forte *Diocles*; nam is in huius libri indice appellatur. In quibusdam aliis *Socrates*. Socratis chirurgi meminit Cael. Aurel. Chron. V, t. H.

Cum melle. Gron. et al. *cum vino et melle*. Ed. P.

Perunctis. Illitis genitalibus tam maris quam feminae. Daa.

dice in aceto decocta, tolli dicit. Item si cocta sit cum hyoscyamo et pice liquida, alarum quoque et feminum vitia: et capillum crispiorum fieri, raso prius capite, si radice ea fricetur. Simus lapides renum in vino decocta atque pota eximit. Hippocrates semine eius ad impetum lienis dari censet. Iumentorum quoque hunc ac scabiem, radix illita, aut decoctae succus ad pilum reducit. Mures etiam eadem fugantur, caverna praeclusa moriuntur.

XXXIII. Asphodelon ab Hesiodo quidam alimon appellari existimavere, quod falsum arbitror. Est enim suo nomine alimon, non parvi et ipsum erroris inter auctores. Alii enim fruticem esse dicunt densum, candidum, sine spina, foliis oleae, sed mollioribus: coqui autem haec ciborum gratia. Radix tormina discutit, drachmae pondere in aqua

Simus. In MSS. Regg. Th. Chiff. Timon legitur: haud recte. Simus enim id Iodice huius libri appellatur. Sic Timon in eadem MSS. pro Damone scribitur, lib. XXIV, 120. H. — Renum. Brot. ex MSS. et edit. princ. renium. Ed. P.

Hippocrates. Lienem sanando, quum abundat bile, dato, inquit, quae splenem attenuare quotidie valeant, ut asphodeli semen. Διόνυσος δὲ καὶ ἡ μέλαι τὸν σπλῆνα λεπτόναι ἐκείνης ἡμέρας, ἀσφodelον τοῦ καρπού, etc. Libro de iot. Aff. test. 33, p. 238. H.

— Semine Gron. et al. semen. Ed. P.

XXXIII. Asphodelon. Quamobrem Hesychius: Σφῶδλος, ἄλμυρος; Interpretatur: Σφῶδλος ἔστι ἀσφῶδλος; idem, ut ἐτάχυς et ἄσταχυς. Et ἄλμυρος quidem asphodelum a fame sedanda appellari crediderim, quum Epimenidem Plato in legibus dicat, ex malva et asphodelo compositionem ἄλμυρον

sibi parasse, qua se a fame et siti diu vindicaret. Haec.

Alii. Quos Diosc. sequitur ad verbum, I, 120. Portulaca maritima Dodonaei est, p. 759. Pourpier marin. Videmus in horto Regio. H. — Atriplex Halimus (Pentand. digyn. gen. 656 Pers. Atriplex. Jus.) habitat in maritimis. Ed. P.

Sed mollioribus. Recte id quidem, etsi a Dioscoride praetermissum, ut quidem sunt hodie libri vulgati. H.

Coqui. Ita MSS. R Colb. etc. Hoc est, folia. Diosc. I. cit. λαχανίσταται δὲ αὐτῆς τὰ φύλλα ἰσχυρὰ εἰς βρώσιν. Germina, quum adhuc sunt tenera, in cibis adhiberi, auctor est Galen. de Fac. simpl. med. VI, 22, p. 153. H. — Coqui autem haec. Gron. et al. coquitur autem hoc. Ed. P.

Radix tormina, etc. Haec totidem verbis Diosc. I. c. Haec.

mulsa pota: item convulsa, et rupta. Alii olus maritimum esse dixere salsum, et inde nomen, foliis in rotunditatem longis, laudatum in cibis. Duorum praeterea generum, silvestre, et mitius: utrumque prodesse dysentericis etiam exulceratis cum pane, stomacho vero ex aceto. Ulceribus vetustis illini crudum, et vulnerum recentium impetas leniri, et luxatorum pedum ac vesicae dolores. Silvestri tenuiora folia, sed in eisdem remediis effectus maiores, et in sananda hominum ac pecorum scabie. Praeterea nitorem corpori fieri; dentibusque candorem, si fuerint radice ea. Semine linguae subditi sitim non sentiri. Hoc quoque mandi, et utraque etiam condiri. Cratevas tertium quoque genus tradidit, longioribus foliis et hirsutioribus, odore cupressi: nasci sub edera maxime; prodesse opisthotonis, contractionibus nervorum; tribus obolis in sextarium aquae.

XXXIV. Acanthos est topiaria et urbana herba;

Alii. Et recte illi quidem: nam et folia olerum more eduntur, ut dictum est proxime: et in maritimis oritur, unde nomen ἀπό-της ἀλός. Hesych. Ἀλμῶς καὶ ἁλμῶς, βρώσιμος διὰ ὀρεσιῶν καὶ θαλάσσης, ἢ ἑρπῶς τῶν τοῦ. Diosc. loc. cit. γύεται ἐν παραθαλάσσις. Vnde rectius scripseris *halimon*, etsi variant MSS. Suidas ἁλμῶν scribitur. H.

Rotunditatem. Gronov. et al. *rotunditate.* Ed. P.

Silvestre. Hoc est, silvestre et sativum. HARD.

Dysentericis etiam exulceratis. Hoc est, dysenteriae, quae cum exulceratione intestinorum conjuncta est: quae longe periculosissima. Ἀλμῶν facultas esse subadstringentis, ὕπο-

στέφον ἔχει, scribit Galen. loc. cit. HARD.

Leniri. Gron. et al. *lenire.* Ed. P.

XXXIV. *Acanthos.* Ἀκανθὰ Diosc. III, 419. Lobelio *acanthus-sativus*, in Obs. p. 477. H. — *Acanthos* est *topiaria*, etc. Broet. ex MSS. et edit. princ. *Acanthi. topiariae et urbanae herbae.*, duo genera sunt. Ed. P.

Topiaria et urbana herba. Idcirco: Virgilius nunc mollem, nunc ridentem *acanthum*, nunc flexilem cecinit: lubricum et flexuosum Plinius Junior, V, epist. 5. Sed Georgicon Il refert idem Virgilius *baeas semper frondentis acanthi*: Servius inibi dictum *acanthum* interpretatur quasi spinis plenam: nam spinosam, inquit, est arbor in Aegypto semper fron-

elato longoque folio; crepidines marginum, adurgentiumque pulvinorum toros vestiens. Duo genera eius sunt, aculeatum et crispum, quod brevius: alterum laeve, quod aliqui *paederota* vocant, alii *melamphyllum*. Huius radices ustis iuxatisque mire prosunt; item ruptis, convulsis, et phthisin metuentibus incoctae cibo, maxime ptisana. Podagrís quoque illinuntur tritae et calefactae calidis.

XXXV. *Bupleuron* in sponte nascentium olerum numero Graeci habent, caule cubitali, foliis multis longisque, capite anethi, laudatum in cibis ab Hippocrate: in medicina a Glaucōne, et Nicandro. Semen contra serpentes valet. Folia ad secundas femi-

dent, etc. Sed homo litterator, rem herbariarum parum callens, acanthum cum Aegyptia spina confundit, quae plurimum ab illa dissidet. Hunc enim acanthum utique constat laevem, glabrumve nullis horrere spinis: sed urbanum esse, ac satum, cultuque laetari. HARD.

Elato. Diosc. loc. cit. Folio, quàm lactucat latiore multo et longiore: *ἔχει δὲ πλατύτερα φύλλα πολλὰ καὶ μακρότερα ὑπόλευκα*. H.

Crepidines. Dioscor. φύεται ἐν περσιῶσι, καὶ ἐν περσίδαι καὶ περσίοις χωρίαις. Nascitur in hortis, in petrosis humentibusque locis. H.

Aculeatum. Haec silvestris acantha Diosc. III, 30: φύεται δὲ καὶ ἀγρία ἀναθὰ, ὅπου ἐκ περσίδων, ἀναθώδης, βραχύνειρα τῆς ἐν περσίδων καὶ ὑμπερ. Est ut silvestris acantha, earcheo similis, aculeata, brevior sativa, eaque quae in hortis provenit. Vt nullis urbanis acanthus spinis horret, sic agrestis contra ferus est; et exsertis aculeis aperte minitatur. H. — *Acanthus spinosus* et *max. A. mollis* (Di-

dynani, angiosp. gen. 4529 Pers. *Acanth.* Jusé.) ; hab. in Siciliae et Italiae humentibus. Conf. quae dicta sunt sup. lib. cap. 39. Ed. P.

Alterum. Sativa videlicet, de qua dictum est ante, acantha Diosc. III, 49, cui et φύλλα λεῖα, et καυλὸς λεῖος. HARD.

Paederota. Dioscor. in Noth. pag. 452: *Ἀκανθὰ ... οἱ δὲ μακρόφυλλον, οἱ δὲ παυδέρωτα*, etc. H.

Huius radices. Diosc. III, 49: *καὶ πυρικρότοις καὶ στρέμμασι ἀντιζουσι καταπλάσσειναι*. H.

Item ruptis, convulsis, etc. Diosc. φθισαῖς τε, καὶ ῥήγμασι, καὶ σπασμασιν ἐνδοθεῖσιν. H.

XXXV. *Bupleuron*. Herbariis nunc fere incognitum. — *Bupleuron Baldense*. (Pers. digyn. gen. 678 Pers. *Umbell.* Jusé.) ; conf. *Anguillara* p. 469. Ed. P.

Capite anethi. Vel umbellae tantum figura, vel etiamnum floribus colore. DAL.

Et Nicandro. Ita nunc quidem in

narum, vel succum ex vino illinunt: et strumis folia cum sale et vino. Radix contra serpentes datur in vino, et urinae ciendae.

XXXVI. Buprestim magna inconstantia Graeci in laudibus ciborum etiam habuere; iidemque remedia tamquam contra venenum prodiderunt. Et ipsum nomen indicio est boum certe venenum esse, quos dissilire degustata fatentur. Quapropter nec de hac plura dicemus. Est vero causa, quare venena monstemus inter gramineas coronas, nisi libidinis causa expetenda alicui videtur, quam non aliter magis accendi putant, quam pota ea.

XXXVII. Elaphoboscon ferulaceum est, geniculatum digiti crassitudine, semine corymbis depen-

Theriac. p. 43: Σπέρματα βουπλεόρου τε, καὶ ἰδιάνης κυπαρίσσου. H.

XXXVI. Buprestim. Graeci et olus, quod laudant in cibis, et venenum; contra quod remedia tradi oportuit, eadem signant appellatione. Gal. in Expl. voc. Hipp. t. II, pag. 82: Βούπρηστις, τὸ τε ζῷον, τὸ τῇ καυτάρῃ παραπλήσιον· ὅτι δὲ καὶ τὰ λαχάνων ἄγριον, εὐμένεται δυσκουρίθης, etc. Hesychius: Βουπρήστις, λαχάνων εἶδος. Igitur βούπρηστις genus est animalculi, cantharidi similis, quod si forte comederit bos, inflatur protinus, et moritur: unde nomen παρὰ τὸ πρήσσει τὰς βούς. Vide Nicandr. in Alex. p. 452, et Aelian. Histor. An. VI, 35. Sed, et olus est, cui a magnitudine fortasse nomen, ut βουλάπαθον, magnum lapathum: βουσάκων, apium magnum dixerunt. Latet βούπρηστις Theophr. Hist. VII, 8; sed quae sit eius herbae facies, nec ipse indicat, nec aliunde compertum. Haud Plinius latuit, ut Salmasius calumniatur in praef. pag. 9, Dalecampium, ut saepe

solet, sequulus, buprestim animalis nomen esse, quod sit boum venenum: quum de eo conceptis verbis dispulet XXX, 46. Sed Graecorum quorundam, quique si sint, carpit inconstantiam, qui in ipsa olere veneni virus latere prodiderint. H. — Buprestim, quidam ad Bupleurum rotundifolium referunt. Ep. P.

Quos dissilire, etc. De buprestil herba id non traditur sed de buprestil insecto, scarabaeo longipedi non dissimili, infra descripto lib. XXX, c. 4. DAL.

Pota ea. Gronov. et al. ante Hard. ed. pota. E. P.

XXXVII. Elaphoboscon. Ελαφόβουσκον Diosc. III, 80. H. — Sium Sigarum (Pentand. digyn. gen. 699 Pers. Umbell. Juss.). Eo. P.

Semine. Corymbos appellat umbellae, quas in anetho ceruimus, quibus semen continetur, Dioscorid. loc. cit. ἐκινάκια, alii ἀπρίλια vocant. HARD.

dentibus, silis effligie, sed non amaris, foliis olusatris: et hoc laudatum in cibis. Quippe etiam conditum prorogatur ad urinam ciendam, lateris dolores sedandos, rupta, convulsa sananda, inflationes discutiendas, colique tormenta. Contra serpentium omniumque aculeatorum ictus. Quippe fama est, hoc pabulo cervos resistere serpentibus. Fistulas quoque radix nitro addito illita sanat. Siccanda autem in eos usus prius est, ne succo suo madeat, qui contra serpentium ictus facit eam deteriorem.

XXXVIII. Scandix quoque in olerē silvestri a Graecis ponitur, ut Opion et Erasistratus tradunt.

Silis effigie. In libris hactenus editis, *similis effigie*: ut quae ea demum effigies est? nam buprestis certe, quae proximè antecessit, nota nulla traditur. Mendum indicarunt probatissimi codices, Begg. Colb. Th. Ch. In quibus *silis effigie* legitur. Est autem silis, sive scelus, ut alibi dicimus, forma plane anetho similis, quod ad corymbos seu umbellam attinet. quam in eacetrine utraque gerunt: id quod Dioscorides cum Plinio pariter adnotavit III, 80: Ἐχει δὲ παρρηφύδας: ἐκφυλάς δὲ καυλός, σπιάδια ἰχθύσας, ὅμοια ἀνίθω, etc. *Habet* vero *caulis* ipse *agnatos ramulos complures*, qui quidem *umbellas gerunt anethi similes*, etc. Sive ut Orisbasii interpretæ reddidit, XI, p. 496: *Multas appendices caulis habet, quae umbellas anetho similes gerunt.* H.

Et hoc laudatum in cibis. Dioscor.
l. c. Habb.

Contra serpentium, etc. Diosc. loc. cit. HAND.

Quippe. Diosc. loc. cit. Atque hinc
sine in Noth. Diosc. in magno no-
minum ambitu, *Διαιτὸν, ὑπερὸν,*
ἀπὸ τῶν, ἐκ τῶν, II.

Ictus facit eam. Grosv. et al. ante Hard. *ictus non facit*, etc. Et sic quique Brot. ex MSS. Regg. Manifestum est succum eius non facere eam deterio- rem contra serpentium ictus; si- quidem hoc pabulo corvi serpentibus resistunt. E. P.

XXXVIII. *Scandix quæque*, etc. Inter olera, quæ in cibis sumuntur, præsertim apud Aegyptios, et scandicem et asethiscum recensit. DAT. — *Scandix*. Quæ nunc to nomine indigitanda sit, certo statuere se postea negat Anguillara, parte VII, p. 407: Pingitur tamen a Dodonæo, p. 689. II. — Σκάνδυξ, καὶ τοῦτο ἔγγιστον λεγάνον, etc. Diosc. II, 468. Est *Scandix Cerefolium* Linn. (✓ *Chærophylanthum*. *Pent. dig. gen.* 714 Pers. *Umbell.* Juss.), iudice Sprengelio, qui misetur buis oleris Theophrastum non meminisse, quum tamen satis copiose ab Atheniensibus coleretur. Cf. Hist. Rei herb. I, pag. 466: Vide infra not. 4. Ed. P.

Pt Option. In MSS, Reg. Coll. Th.
Ch. Option, Harv.

Item decocta alvum sistit. Semine singultus confestim ex aceto sedat. Illinitur ambustis, urinas ciet. Decoctae succus prodest stomacho, iocineri, renibus, vesicae. Haec est, quam Aristophanes Euripidi poetæ obiicit ioculariter, matrem eius ne olus quidem legitimum venditasse, sed scandicem. Eadem erat anthriscus, si tenuiora folia et odoratiora haberet. Peculiaris laus eius, quod fatigato Venere corpori succurrit, marcentesque senio iam coitus excitat. Sistit profluvia alba feminarum.

XXXIX. Et iasione olus silvestre habetur, in terra repens, cum laete multo: florem fert candidum: concilium vocant. Et huius eadem commendatio ad stimulandos coitus. Cruda ex aceto in cibo sumpta, mulieribus lactis ubertatem praestat. Salutaris est phthisin sentientibus. Infantium capiti illita, nutrit capillum, tenacioremque eius cutem efficit.

Decoctus succus prodest stomacho, etc. Dioscor. loc. cit. totidem verbis. HARD.

Aristophanes. In ea fabula, quae Acharnensium inscribitur, act. II, sc. 4: Εὐριπίδων γλυκύτατον, ὦ φίλτατον, Κάκιστ' ἀπολοιμὴν, εἰ τί σ' αὐτῶσται ἐν Πλὴν δὲ μόνον, τούτῳ μόνον, Σκάνδικά μοι δός, ἀνθρώδεν δ' ἀδύνατος. Hoc est, Frischlino interprete: Euripides dulcissimo et amiceissimo, Male percam, si quid petam a te hoc amplius: scandicens da mihi a matre acceptam tua. Vbi Scholiastes: Καὶ ἐν τοῖς ἱππεύσι διδάσκοντες, ὅτι ἡ μήτηρ Εὐριπίδου πώλιν ἐλέγετο σκάνδικας, Θελυκῆς δὲ ἡ πᾶσι δὲ ἐλέγετο, ἔστι δὲ λαχανὸν ἄγριον ἐυτελές. Proverb. e Vatican. Cent. 3, n. 86: Σκάνδικ. Λάχανον ἄγριον, παρ' ὃ καὶ σκανδικωμένη τὴν Εὐριπίδην Παύλου, ὡς λαχανωπώλιδος νόον. Et Gellius, XV,

20: Euripidis poetæ matrem Theopompus agrestia olera vendentem, victum quæsisse dicit. Vide et Val. Max. III, 4. HARD.

Eadem erat. Hoc est, eadem foret. Sic: Virgil. Georg. II, 432: Et, si non alium lato lactaret odorem, Laurus erat. Similis haec est chærefolio vulgari: a Clusio delineatur Histor. Rar. pl. VI, p. 499, qualem in horto Regio vidimus. H. — De scandice et anthriscu conf. lib. sup. cap. 52. Eo. P.

Si tenuiora lla Regg. et Coll. 1. Al Ch. Th. tenuiora. HARD.

XXXIX. Et iasione. Vide quae de ea diximus I, XXI, 65, et quae Dodonæus habet, Pempt. II, lib. I, 10. Dissidet tamen a Dodonæo Ruellius, II, pag. 454, iasionemque existimat eam esse, quam nostrum vulgus *Usseron* vocat: namque haec serpit hūmi, ramulis lacte praegnantibus, flore con-

XI. Estur et caucalis, fenicalo similis, brevi caule, flore candido, cordi utilis. Succus quoque eius bibitur, stomacho perquam commendatus, et urinae, calculisque et arenis pellendis, et vesicae, pruritibus. Extenuat et lienis, iocineris, renumque pituitas. Semen menses feminarum adiuvat, bilemque a partu siccatur. Datur et contra profluvia geniturae viris. Chrysippus et conceptionibus eam putat conferre multum: bibitur in vino ieiunis. Illinitur et contra venena marinarum, sicut Petrichus in carmine suo significat.

XII. His adnumerant et sion, latius apio, in aqua nascens, pinguius, nigriusque, copiosum semine, sapore nasturtii. Prodest urinjs, renibus, lienibus,

volvuli candido, etc. H. — Est *Convolvulus sepium*. Conf. super. lib. cap. 65. Ed. P.

XI. *Estur et cauc.* Iisdem fere verbis Dioscor. II, 169, et Oribas. XI, § 200. Rura nostra a foliorum effigie, quam praese se ferunt, appellant *persil bistard*, inquit, Ruellius II, p. 387. *Caucalis* albo flore a Clusio pingitur, VI, pag. 204, qualem in horto Regio vidimus. H. — *Caucalis orientalis*. Cf. super. lib. cap. 62. Ed. P.

Commendatus. Gronov. et al. ante Hard. *convolvatus*. Ed. P.

Et urinæ. Dioscor. loc. cit. Arenis quoque calculisque pellendis, commendat Paxamius in Geop. XII, 32, p. 355. Hian.

Renumque. Obstructiones renium a pituita factis. H.

Chrysippus Καυκαλίος meminisse Chrysippum in opere, quod inscripsit περί λαχάρον, de oleribus, auctor est Schol. Nicandri in Ther. p. 39, ubi ait: Καυκαλὶς λαχάρον ἐστὶν ἀμύμον, etc. Haas.

XII. *Et sion.* Non est Crataevae sion,

de quo Diosc. II, 454; hoc est, nasturtium aquaticum; *crataevae d'ean*, ut visum Dodonaeo p. 584, folio evidenter repugnante, nempe mentis simili: quod folium ab apio, quicum sion confertur, proorsu dissidere nemo inficias ferit. Ruellii magis assentior, aienti II, pag. 369, eum esse, quam officinae berulam vocant, labellam gallicum vulgus, vel berlam adhuc vocat: in quo nomine veteris vocabuli relucet vestigia: ut quod apud Latinos antiquitas *laver* dixerit, appropinquata aetate diminutione gaudens *la-verulam* pronuntiavit: et mox extritis prioribus elementis, in berulam appellationem deflexerit. Iconem apud Matthiolum vide in Dioscorid. II, pag. 483. Est enim *sion* Diosc. loc. cit. et Sparsippi apud Athen. II, p. 61. In indice Pliniano. XXVI, n. 32, *laver*, sive *sion*. H. — *Sion*. Brot. ex MSS. *sium*. Servat nomen: *Sium angustifolium* (Pentand. digyn. gen. 699 Pers. Vmbell. Jus.) hab. in aquis. Ed. P.

Prodest urinæ, renibus, lienibus, mulierumque, etc. Dioscor. l. c. et Ga-

mulierumque mensibus, sive ipsum in cibo sumptum, sive ius decocti; sive semen e vino drachmis duabus. Calculos rumpit aquisque quae gignunt eos, resistit. Dysentericis prodest infusum. Item illitum lentiginis, et mulierum vitiiis in facie noctu illitum, momentoque cutem emendat, et ramices lenit, et scabiem e-
quorum.

XLII. Silybum, chamaeleoni albo similem, aequae spinosam, ne in Cilicia quidem, aut Syria, aut Phoenice, ubi nascitur, coquere tanti est: ita operosa eius culina traditur. In medicina nullum usum habet.

XLIII. Scolymon quoque in cibos recipit Oriens, et alio nomine limonium appellat. Frutex est numquam cubitali altior, cristisque foliorum ac radice nigra, sed dulci: Eratoſtheni quoque laudata in pauperis coena. Vrinam eiere praecipue traditur: sanare lichenas et lepras ex aceto. Venerem stimulare in vino, Hesiodo et Alcaco testibus: qui florente ea cicadas

len. de Fac. simpl. med. VIII, pag. 228. HARD.

Calculos. Diosc. et Galen. ll. cc. H. Dysentericis prodest infusum. Diosc. loc. cit. H.

XLII. Silybum. lisd. verb. Diosc. IV, 169; Ἰλύβον ἄκανθᾷ ὅστις πλατεῖα, φύλλα ἔχουσα χαμκαίδοντι ὅμοια τῷ λινῷ. Diceretur de eo XXVI, 25. H. — *Carduus marianus* (*Syngenes aequal.* g. 1802 Pers. *Cynaros*, Juss.): planta febrifuga, diuretica, sudorifera. Ed. P.

Ita operosa eius culina. Cum oleo et sale coctam edi feribit Diosc. l. c. HARD.

XLIII. Scolymum quoque in cibos recipit Oriens. Haec de scolymō Theophrasti audienda sunt, non Dioscoridis. DAL. — *Scolymon*. Syria. De scolymō diximus XX, 40. H. — *Scoly-*

mus magellatus? Cf. sup. lib. esp. 56. Ed. P.

Limonium, Ita MSS. B. Colb. Th. Chiff. non *limonium*. Theophr. Hist. VI, 3: Ἰσάλυρος ἢ καὶ λειμωνία. Quasi carduum pratensem dixeris, quod sit pratorum gaudium, τῶν λειμώνων. H.

Hesiodo. Nunc ita legitur in Eργων, v. 582: Ἦμος δὲ ἰσάλυρος τ' ἀνθεῖ, καὶ ἡχέτα τίςτις ἀνδρῶν ἀρεῶμενος, λευκὴν καταχέει τ' αὐτοῦ Πικρὸν ὑπὸ πτερόγων, θέρως καματόδεος ὥρη. Τῆμος πηδύται π' αἶγες, καὶ αἰγᾶς ἀριστος. Μαχλάται δὲ γυναῖκες, ἀπαυρόταται δὲ τι ἀνδρῶν. Alcaci vero versus et Proclus recitat, in eum Hesiodi locum: Τέγγε πικρὸς ἀνὴρ. Τὸ γὰρ ἔστρον περικέλλεται. Ἀ δὲρα χαλεπὰ. Sequitur apud Athen. X: Ἀχι δὲ ἐκ πετάλων αἰεὶ ἂν τέττις,

acerrimi cantus esse, et mulieres libidinis avidissimas, virosque in coitum pigerrimos scripsere, velut providentia naturae hoc adiumento tunc valentissimo. Item graveolentiam alarum emendat radicis emedullatae uncia, in vini Falerni heminis tribus decocta ad tertias, et a balneo ieiunio itemque post cibum cyathis singulis pota. Mirum est, quod Xenocrates promittit experimento, vitium id ex alis per urinam effluere.

XLIV. Estur et sonchos (ut quem Theseo apud Callimachum apponat Hecale), uterque, albus et

Ἀνθὺ δὲ καὶ σκόλυμα· Νῦν δὲ μὲν-
ρωτάται γυναῖκες· Ἀντοὶ δὲ τοὶ ἄν-
δρες· Huc respicit Aristot. secl. IV,
Probl. 26: ἄνὰ τὴν ἐν τῷ θύμῳ οἱ μὲν
ἄνδρες ἤττον θύνασιν ἀφροδισιαίται·
αἱ δὲ γυναῖκες μᾶλλον· καθήκον καὶ ὁ
πονητὸς λέγει, ἐν τῷ σκόλῳ Μα-
χλόταται δὲ γυναῖκες, ἀφροδιτατοὶ δὲ
τε ἄνδρες. HARD.

XLIV. Estur et sonchos. Σόγγος,
cuius duo sunt genera apud Dioscor.
II, c. 459, alterum agreste: urbanum
alterum, et esculentum. Sic etiam
Galen. de Fac. simpl. med. VIII, p.
231: Σόγγος. ὁ ἡλιώδης ἔστι καὶ ἀνθαλὴ
θεβήτης, τοῖς ἔλλοις ἀγρίοις λαχάρεος
ὁμοῦτος. Viridis et tener estur perinde
ut cetera agrestia olera. Galli appel-
lant λατρὸν: herbarii nonnulli palatium
leporis: quod hoc animi ut ab aestu
vindictetur, et caloris propulset in-
commoda, soleat sub eius ramis de-
cumbere, et stipennumero stabulari.
Vide Dodon. pag. 632. H. — Sonchos
oleraeacus. (Synq. aequol. gen. 4763
Pers. Clehorac. Juss.) Eo. P.

Hecale. Hecale, amica pauperri-
ma. Theseum adolescentem comiter
hospitiū excepit, unde sacrum Heca-
lesium per pagos celebre Hecalo Iovi,

cum Hecales summis honoribus DAT.

— Hecale. Id nomen poematis fuit,
quod a Callimacho est editum. Scho-
liastes Nicandri in Ther. p. 41, Καλ-
λίμαχος laudat ἐν τῇ Ἐκάλῃ ἢ Ἐκάλῃ.
Scholiast. ipsius Callimachi in hymn.
Ap. v. 406, p. 44, αἰκνίσαι qui Callima-
chum suggillarent, quod magnum ac-
lusum poema non posset condere, id-
circo scripsisse leve quoddam, cui He-
cale nomen esset, ἀναγκάσθη ποιῆσαι
τὴν Ἐκάλῃν. Suidas Ἐκάλῃ ὄνομα πό-
ριον, ἢ ἡρώς: ἢ παρὰ Καλλιμάχῳ,
etc. Aliquot versiculos ex eo poemate
recitat Aristophanis Schol. in Acharn.
pag. 377. Clistus et a Stephano in
Ἀλκίφῳ. Elegans Crinagorae exstat
de eo poematis epigramma ad Mar-
cell. Anthol. I, 67: Καλλιμάχῳ τὸ
τορευτὸν ἔσας· τοῦτ' δὲ γὰρ ἐν αὐτῷ
συνὴ τούτῳ μούσῳ πάσας ἔσονται κά-
λως. Αἰδοῦ δ' Ἐκάλῃς τι φιλοξείνῳ
παλῆν, καὶ Θηοῖ Μαραθῶν τοῖς
ἐνέθῃς πόνους. Τοῦ, οὐ καὶ νταρῶν
χαιρῶν σθένος εἴν' ἀρίσθην, Μάρτυλλε,
κλεινὰ τ' αἶνον ἴσον σφίτον. Calli-
machi carmen teres atpicis: omnia
quippe Qui iura Marathon commovet
hoc opere, Est Hecalis istae casa parva,
sed hospita Thesei: Theseos et mularum

niger: lactucae similes ambo, nisi spinosi essent: caule cubitali, anguloso, intus cavo, sed qui fractus copioso lacte manet. **Albus**, qui e lacte nitor, utilis ortophnoicis lactucarum modo. ex embannate. Erasistratus calculos per urinam pelli eo monstrat, et oris graveolentiam commanducator corrigi. Succus trium cyathorum mensura, in vino albo et oleo calefactus, adiuvat partus, ita ut a partu ambulent gravidae. Datur et in sorbitione. Ipse caulis decoctus facit lactis abundantiam nutricibus, coloremque meliorem infantium; utilissimus his, quae lac sibi coire sentiant. Instillatur auribus succus, calidusque in stranguria bibitur cyathi mensura, et in stomachi rosionibus cum semine cucumeris, nucleisque pineis. Illinitur et sedis collectionibus. Bibitur contra serpentes scorpionesque: radix vero illinitur. Eadem decocta in oleo, Punici mali calyce, aurium morbis praesidium est. Haec omnia ex albo. Clemporus nigro prohibet vesci, ut morbos faciente de albo consentiens. Agathocles etiam contra sanguinem tauri demonstrat succum eius. Refri-

*in Marathonē labor. Par habes opto-
robis, Marseille, iuventutē, Laodaeae
omnigena sūt tibi vita minor.* II.

Albus et niger. Haec pariter Orib.
XI, p. 199. II.

Copioso lacte manet. Inde lacteron
nostrum vulgus appellare coepit. Ex
eo lacte trahit candorem, seu nitorem,
albus. II.

Ex embannate. Eλληνικόν condi-
mentum est, intinctusque ad condiē-
da obsonia. Is helucis, oleo, sale,
acetoque constat. H. — *Ex embam-
mate.* Desunt duo illa verba in Gron-
et ante Hard. vulgg. Eo. P.

Et oris graveolentiam, etc. A vi-

PLIN. N. H. Tom. VII

tioso et putrido humore, vapore ge-
nitam; siccat enim ac refrigerat son-
chus, ideoque pultridini obstat. D.

Ipse caulis dec. facit, etc. Dioscor.
II, 159. II.

Quae lac sibi coire. In manibus
spissari. II.

Et in stom. rosionibus. Aestuantī
stomacho et inflammato illinitur;
stomachi rosiones sorbitione mitigat.
DAL.

Radix. Dioscor. loc. cit. H.

Decocta. Gronov. et al. decocto in
oleo. Punici. Eo. P.

Contra sanguinem tauri, etc. Qui
potu maxime lethalis est. H. — At

P

geratoriam tamen vim esse convenit nigro. et hac causa imponendum cum polenta. Zenon radice albi stranguriam docet sanari.

XLV. Condriillon; sive condrille, folia habet intubi; cirumrosis similia, caulem minus pedali, succo madentem amaro, radice fabae simili, aliquando numerosa. Habet proximam terrae mastichen tuberculo fabae, quae apposita feminarum menses trahere dicitur. Tusa cum radicibus tota dividitur in pastillos; contra serpentes, argumento probabili; siquidem mures agrestes laesi ab his. hanc esse dicuntur. Succus ex vino coctae, alvum sistit. Eadem palpebrarum pilos inordinatissimos, pro gummi efficacissime regit. Dorotheus stomacho et concoctionibus utilem carminibus suis pronuntiavit. Aliqui feminis, et oculis; generationique virorum contrariam putavere.

XLVI. Inter ea quae temere manduntur: et bo-

sanguinem tauri lethalem esse. Recentioribus non constat. Eo. P.

XLV. *Condriillon*. Haec Dodonael condrilla prior, p. 626. Eadem fere verbis a Dioscoride describitur, II, 161, quem condrillam unam in duas species temere discerpsisse, non temere suspicamur. Nostris etiamnum, *Condrille*. H. — *Lactucaporemis* (*Syngenes*. *aequal.* gen. 1764 Pers. *Cichor.* Juss.), an potius, ut quibusdam placuit, *Chondrilla iuvoca*? Eo. P.

Pedali. Gronov. et al. ante Hard. *pedalanti*. Et sic quoque Broi. ex MSS. ut edit princ. Eo. P.

Radice fabae simili. Non est radix fabae similis, sed mastiche, quam fert proximam terrae, est fabae similis. Nomen ducit a *χέντρος*, grumus, quasi diceretur planta in qua grumi obcrescunt. Circa enim ipsos ramulos, ut ait Diosc. II, 161, gummi re-

peritur mastiches simile, fabae magnitudine, quod quidem cum myrrha tritum; et in linteis, olivae instar, appositum, menses trahit. Ba.

Habet proximam terrae mastichen. Diosc. l. c. H. — *Mastichen tuberculo fabae*. Mastichen, quae in chondrilla reperitur, *καυμάκια μυρρίβης* est. Dios. tradit, fabae similem esse. Dal.

Succus ex vino coctae, etc. Diosc. loc. cit. H.

Eadem palpebrarum pilos, etc. Diosc. loc. cit. *Ανακαλλή' δὲ καὶ τρίχας... ῥίζα πρόσφατος, θαντομένης εἰς αὐτὴν βελόνης*, etc. H.

XLVI. *Et boletos*. Graeci quoque *βολετας* vocant, ut Galen. de alim. Fac. II, c. penult. Hi sunt e fungorum genere, qui principatuum obstant, qui minus omnium nocent. De his Martiæ. lib. III, ep. LX: *Sunt tibi boleti: fungos ego sumo nullos. In*

letos merito posuerim, optimi quidem hos cibi, sed immenso exemplo in crimen adductos, veneno Tiberio Claudio Principi per hanc occasionem a coniuge Agrippina dato: quo facio illa terris venenum alterum, sibi que ante omnes, Nerōnem suum dedit. Quorundam ex his facile noscuntur venena, diluto rubore, rancido aspectu, livido intus colore, rimosa stria, pallido per ambitum labro. Non sunt haec in

Gallia vulgus appellat, *des champignons*, quod in campis tepida imbra proveoiunt. Sunt qui ex semine nasci boletos putent. Vide Hist. Acad. Reg. Scient. ann. 1707, p. 58. II. — Inter optimos boletos notissimi, tum fungus campestris, albus superne, inferne rubens J. Baub. tum fungus porosus, rugosus, albicans, quasi fuligine infestus. C. Baub. Bsoz.

Tiberio. Ei qui Caio Caesari Germanico Aug. successit. Vide Dionem, LX, p. 688; Tacitum Annal. XII, sub finem, pag. 493; Suetonium in Claudio, c. xlii. Post obitum ex eisu fungorum relatus est Claudius in divos: qua occasione scripta a Seocēa ἀποκαλύπτουσι. Quo festivo Martialis alludens I, Ep. xxi, ad Caecilium: *Dio mihi, quis furor est? turba spectante vocata, Solus boletus, Caeciliane, voras. Quid dignum tanto tibi ventre, guloque precabor? Boletum, qualem Claudius edit, edas. Quem Claudij boletum, cibum Deorum Nero appellabat.* HARD.

Venenum. Fecit Agrippina, inquit, ut Claudio succederet Nerosus; iure natalium; qui fuit alterius genetis venenum terris aive imperio, maxime vero ipsi matri suae: quoniam depravato suo vivendi genere mores corruptit imperii, et ante omnes Agrippinam matrem pessimo suo exem-

pio corruptit ex optima. Non dicit Plinius nequam a Nerone matrem. Est in Thesouro Regio, et apud Patinum, in Famil. p. 478, innumus ex aere minato, egregiae fabricae; qui quo pertineat, nescire se Patinus fatetur. Ex anteriore parte caput feminae exhibet, cum hac epigrapha, *STENIA MR.* In alteri aedificium parpulchrum est: cum his litteris PS SC. Harum litterarum sententia haec est: *Mausoleum Insigne NERO Imperator Agrippinae Matri Fecit, Publico Sumptu, Senatus Consulto.* Io eo nummo nexae sunt litterae dnas NE, quae Nerōnem significant. In nummis Caesaris appellatur ipsa interdum ΙΟΥΛΙΑ ΑΓΡΙΠΠΙΝΑ. Iulia quidem, quoniam esset ex gente Iulia, proneptis Iulii Caesaris Augusti, neptis Iuliae Augusti filiae, et Agrippae, qui prior Iuliae maritus fuit: filia denique Agrippae, Germanici coniugis; quae Iulia quoque ex matre primam nomen habuit, ex patre Agrippa alterum. HARD.

Rancido aspectu. Qui ipso aspectu fancorem, seu putorem produunt, II. — Maxime memorabilis est differentia, quam ioter fungos edules et noxios stabilivit Diphilus Siphnius, ap. Ath. II, 49: illos quidem esse teneros, graciles, et valde friabiles; hos vero lividos et duros, elisosque piceo co-

quibusdam; sicciq;ue, et nitri similes, veluti guttas in vertice albas ex tunica sua gerunt. Volvam enim terra ob hoc prius gignit, ipsum postea in volva, ceu in ovo est luteum. Nec tunicae minor gratia in cibo infantis boleti. Rumpitur haec primo nascente: mox incremente, in pediculi corpus absumitur, raroque umquam geminis ex uno pede. Origo prima causaque e limo, et acescente succo madentis terrae, aut radicis fere glandiferae; initioque spuma lentior, dein corpus membranae simile, mox partus. Vt diximus, illa pernicialia, prorsus improbanda. Si enim caligaris clavus, ferrive aliqua rubigo, aut panni

lore aquam tingere. Cf. Spreng. Hist. Rei herb. I, 423. Eo. P.

Veluti guttas. Concretam pituitam, γλοιώδες ἐπιπύργον. Diosc. Dal.

Volvam. Sic tiber appellant, quod fungum in sese, ceu fetum vulva, complectitur. H.

Mox incremente, etc. Boletio incremente, in substantiam eius pediculi membrana consumitur. Vocem *incremente* adiecit ex MSS. Regg. Colb. Th. Chifflet, mutila aliquin obscuraque sententia. H.

Origo prima causaque e limo, etc. Obscura etiamnum et incerta fungorum generatio, licet ab auctoribus descripta. Michelius, Hedwigius, et post eos alii plures, pollen masculum et semina in lamellatis tubulatisque fungorum pileis invenerunt, aut invenisse crediderunt; sed idem accidit quod et in muscorum ordine; nempe ut fere omnes dissentirent in definiendis partibus, quas aut masculorum, aut femininorum, ut vocant, organorum nomine insignirent. Tentitas partium in prima evolutione, non sinit nodum plane solvere, sed observata pariter sexum actionem,

et analogiam cum caeteris plantis confirmant. Nascentis fungi primordium filamentisum est atque byssium, in tellure arborumve cortice latens radicis instar, passim tuberculis oblitum occultis, vicissim extra prominulis, et in verum fungum excrecentibus celeri incremento; unde quidam, fungos lichenibus assimilantes, eos pro scutis habent phantarum subterraneorum vel elandestinarum. Cf. Juss. Gen. pl. et auctores supra laudatos, Micheliu, Hedwigium, Persoonium de Fungorum natura et nomenclatione, et luculentissimam Fungor. Hist. nostratis Bulliardii, qui fere omnes delineandas species suscepit, variisque et periculosis saepius experimentis, undecuiusque vires deprehendere tentavit. Eo. P.

Mox partus. Fetus, seu boletus ipse. HARR.

Si enim caligaris clavus, etc. Sic Diosc. IV, 83, exitialios fieri fungos ait, si iuxta clavos rubiginosos, panosque putridos, aut latibula serpentium gignantur: vel arboribus denique, quae privatim noxios pariant fructus, adnascantur: ἢ γὰρ ἀνάγκη

marcor affuerit nascenti, omnem illico succum alienum saporemque in venenum concoquit: deprehendisse qui, nisi agrestes, possunt, atque qui colligunt? Ducunt ipsi alia vitia: et quidem si serpentis caverpa iuxta fuerit, si patescentem primo adhalaverit, capaci venenorum cognatione ad virus accipiendum. Itaque caveri conveniet, prius quam se condant serpentes. Signa erunt tot herbae, tot arbores fruticesque, ab emersu earum ad latebram usque vernantes: et vel fraxini tantum folia, nec postea nascentia, nec ante decidentia. Et boletis quidem ortus occasusque omnis intra dies septem est.

XLVII. (xxiii.) Fungorum lentior natura, et numerosa genera, sed origo non nisi ex pituita arborum. Tutissimi, qui rubent callo, minus diuturno rubore, quam boleti. Mox candidi, velut apice Flaminis in-

καταμύμενοις, ἢ ῥάκται σιτηρόσιν, ἢ ἱερνέων ῥαλεῶς παραφύονται, ἢ δένδροισιν, ἰδίως βλαπτικοὺς πέρουσι τοὺς καρπούς. H.—*Caligaris clavus*. Caliga, militare calceamentum, clavis sufflimum ferreis, argenteis, aureis, ut quisque luau et opibus diffuebat: commune tam gregario, vili, et obscuro militi, quam duci et centurioni: Inde *caligati milites* Suetonio in Augusto et Vitellio. Inde nomen Caligulae imperatoris. Supra lib. VII, c. 43: *P. Ventidius inventam inopem toleravit in caliga militari*. Dst. — *Affuerit*. Brot. *adfuit*. Ed. P.

Deprehendisse qui. Libla ante Hard. edd. *deprehendisseque*. Gron. tamen in not. qui. Ed. P.

Si patescentem primo adhalaverit. Si erumpentem primo fungum e terra serpens halite suo afflaverit. Haro.

Et vel fraxini tantum folia. Id iam superius adnotatum XVI, 24, Haro.

XLVII. *Fungorum*. Humidior. Galen. de Fac. simpl. med. VII, p. 210: Μύκης, ψυχρὸν καὶ ὑγρὸν ἐκπνῶς, etc. HARD.

Qui rubent callo. Quibus caro rubet. H. — Multi quidem sunt fungi esculenti et intissimi. At ob gulam et venenis saepe pascimur, nec nos deterrent infames tot mortes per singulos ferme annos. BROT.

Velut apice Flaminis insignibus pediculis. Pediculis eorum fungorum apicem Flaminis repraesentantibus. Est autem apex, in summo Flaminis pileo virga lanata, hoc est, in cuius extremitate modica lana est: quod primum constat ap. Albam Ascanium atavisse. Haec Servius in Aeneid. II. Huius pilei cum apice, effigiem nummus Iulii Caesaris exhibet, ap. Ant. August. Tab. 8. Apex alter Flaminum, alter Pontificum fuit. De utroque Philippus Rubenius Elect. II, 25. H.

signibus pediculis. Tertium genus suilli, venenis accommodatissimi. Familias nuper interemere, et tota convivia. Annaeum Serenum praefectum Neronis vigilum, et tribunos, centurionesque. Quae voluptas tanta ancipitis cibi? Quidam discrevere arborum generibus, fico, ferula, et gummim ferentibus; nos item fago, aut robore, aut cupresso, ut diximus. Sed ista quis spondet in venalibus? Omnium colos lividus. Hic habebit veneni argumentum, quo similior fuerit arborum fici. Adversus haec diximus remedia, dicemusque: interim sunt aliqua et in his. Glaucias stomacho utiles putat boletos. Siccantur pendentes suilli, iunco transfixi, quales e Bithynia veniunt. Hi fluxionibus alvi, quas rheumatismos vocant, medentur,

Tertium. Deterioris notae, malorisque periculi id fungorum genus: de quo Martialis paullo ante laudatus. Nunc etiam Italia Porcinos vocat. De his aliisque generibus Matthiol. in Diosc. IV, p. 4105, consulendus, et ante caeteros Ruellius, III, p. 619. HARD.

Annaeum Serenum. Fuisse hunc Senecae familiarissimum, auctor est Tacit. Annal. XIII, pag. 200. Seneca ipse Ep. LVIII: *Haec tibi scribo*, inquit, *is qui Annaeum Serenum, carissimum mihi, tam immodice flevi, ut quod minime velim, inter exempla sui eorum, quos dolor vicit. Et inscripserat is eidem libros suos de Tranquillitate.* HARD.

Quidam discrevere arborum generibus. Nostri nunc praeferrunt e montibus inter iuniperos, et in locis aprica enatos: quonquam scribit Notat. Sat. II, 4, v. 20: *Pratenibus optima fungis Natura est: aliis male creditur.* Innocentissimi etiam sunt e rubis et

carduis vere nati, rotunditate cloili, quos spinulos inde, et prunulos appellant et cardopulos. HARD.

Et gummim. MSS. omnes ubique, *guanis et gummim* exhibent semines genere. HARD.

Vt diximus. Lib. XVI, cap. 41. H.

Hic habebit. Ita MSS. non *his aberit*, ut additi, Oerte virus praeferre lividum colorem, etiam in boletis, superiore capite Plinius admonuit. HARD.

Adversus haec diximus. Lib. XX, cap. 43, alibi quoque passim. HARD.

Interim sunt aliqua et in his. Sunt et quae petantur e fungis remedia. HARD.

Rheumatismos. *Προπατισμός* τοῦ αἵματος, rheumatismus alvi, i. e., fluxus mali et noxii humoris in alvum; vel simpliciter fluxio alvi: quo morbo qui laborant, coeliaci dicuntur. *Κολίαι προπατισμού* dixit Diosc. I, 164. Et est dysenteria quoque teste Th. Prisc. II, p. 2, cap. 48: *Intestinorum vulneratio cum rheumatismo.* HARD.

excrecentibusque in sede carnibus: minuunt enim eas; et tempore absumunt. Item lentiginem et mulierum vitia in facie. Lavantur etiam, ut plumbum oculorum medicamento. Sordidis h ulceribus et capitis eruptionibus, canum morsibus ex aqua illinuntur. Libet et coquendi dare aliquas communes in omni eo genere observationes, quando ipsae suis manibus deliciae praeparant hunc cibum solum, et cogitatione ante pascuntur, succineis novaculis, aut argenteo apparatu comitante. Noxii erant fungi, qui in coquendo duriores fient: innocentiores qui nitro addito coquentur, si utique percoquantur. Tutiores fiunt cum carne cocti, aut cum pediculo piri. Pro-

Lavantur etiam, ut plumbum. Dalecampius (quoniam Superis ita placuit) medicus, legi ita iubet: *Limuntur etiam ad plumbum et oculorum medicamenta:* quod nec prationis structura patitur, nec mens scriptoris. Lavari plumbum, quod genus metalli notissimum est, ad oculorum remedia, ipse Plinius prolaxe edocet XXXIV, 50; simili ratione lavari nunc iubet, ad eadem medicamenta: quid planius? HARD.

Oculorum medicamento. Lib. ante Hard. edit. in oculorum medicamenta. Eo. P.

Succineis novaculis. Quarum a succino, hoc est, electro manubrium fuerit. Ait delicatos homines eo luxuriae devenisse, ut fungos manibus ipsi suis praepararent ad cibum: ac simul vel aspectu ipso et cogitatione ante pasci, quam re, quam succineis ad id novaculis utuntur, argenteisque lancibus, in quibus fungi excipiuntur. HARD.

Noxii erant fungi. Itq Diphilus Si-

phanius apud Athen. II, p. 61: *Ανοίχτοι δὲ οἱ μετὰ τὸ ἀφελθῆναι καὶ ταῦθ' ἔχειν πικρὰ μάλιστα. Inconvenientes ei, qui cocti et apposti fiunt duriores.* HARD.

Innocentiores. Nitri certe, oleique, vel aceti, quo diluantur, potu, fungorum venena disenti auctores sunt, Scrib. Larg. Comp. cxcviii, et Diosc. IV, 83. HARD.

Cum carne cocti. Oh carnis pingue. Essent ratione cum oleo vel butyro multo coquunt. DAL.

Aut cum pediculo piri. Aut cum silvestribus piris, dixit Diosc. I, 168. At Celsus, V, 27, ut. *Adversus fungos inutiles:* Specie quidem, inquit, discerni possunt ab utilibus, et cocturae genere idonei fieri. Nam sive ex oleo inferbuerunt, sive piri arculus cum his inferbuit, omni noxa vacant. HARD.

Prosunt. Silvestria quidem, ἀρχαῖοι, si Dioscoridem audimus, in Alex. cap. 23. HARD.

sunt et pira confestim sumpta. Debellat eos et aceti natura, contraria iis.

XLVIII. Imbribus proveniunt omnia haec. Imbre et silphion. Venit primo e Cyrenis, ut dictum est. Ex Syria nunc maxime importatur, deterius Parthico: sed Medico melius, extincto omni Cyrenaico, ut diximus. Vsus silphii in medicina: foliorum ad purgandas vulvas pellendosque emortuos partus: decoquuntur in vino albo et odorato, ut bibatur mensura acetabuli a balineis. Radix prodest arteriis exasperatis: et collectionibus sanguinis illinitur. Sed in cibis concoquitur aegre. Inflationes facit et ructus. Urinae quoque noxia. Sugillatis cum vino et oleo

Debellat. Id multo uberius tractat Athen. II, p. 61, ex Diphilo Siphnio medico. Parari fungos ex aceto iubet, ut virus omne, et venenique vis adimatur. HARD.

XLVIII. *Silphion.* Libyca planta quae ὄνον ὑπερβαλόν, largiebatur, est *Ferula tingitana* (*Pentand. digyn. gen.* 692 Pers. *Umbellifer*, Juss.); folium μάρκετον dictum, cum *Apio Petroselino* ab mictoribus graecis comparatur, semen dicitur φύλλος ab alas membranaceas. Eam speciem alienam a persica *Asa foetida*, primus descripsit Hermannus, *Parad. bot.* p. 465; simul etiam Rivinus *Pentap. reg.* Longe aliena est a persica quam Kaempferus, *Amoenit.* 536, delineavit, quaeque eadem fere cum ea esse videtur, quam P. Alpinus, *Exot.* 210, et seminibus thracis eduxerat. Persicam speciem, sive *Asam foetidam*, in *Cilicis* nasci et a pecudibus adamari Aristobulus refert apud *Artianum*, *Exped. Alex.* III, 28; in *Media* provenire Strabo, XI, pag. 794: De silphio Conf. Laurence, *New System*

of agriculture, p. 381. Nostra species *tingitana* folia magis lacinjata habet, quibus ad *Petroselinum* similitudinem accedit; nilida etiam sunt et e petiolis latissime vaginantibus surgunt: persica autem species quae *Asam foetidam* largitur, habet foliola integruscula, obtusiuscula, alternatim sinuata. Cf. *Spreng. Hist. Rei herb.* I, p. 84. En. P.

Ut dictum est. Lib. XIX, 45. II.

Ex Syria nunc maxime. Diosc. III, 94. HARD.

Prodest. Diosc. III, 94: Ἀρτηρίαι δὲ καὶ βρογχίων χρονίαι τραχύτητα φωνῆς το αἰσθητικῆς διασυνθίσκων ὥσπερ δυνάεις, etc. *Arteria, seu faucibus longo tempore exasperatis opitulatur: ac vocem, quae derepente irruerit, aqua diluit, sorbitione confestim expedit.* HARD.

Sed in cibis concoquitur aegre. Diosc. III, 94. HARD.

Inflationes. Diosc. l. c. HARD.

Urinae quoque noxia. Haec pariter Diosc. l. c. Κύστις κακωτική: ἵαται δὲ καὶ τὰ ὑπὸ πύλινον ἐνς ὑδατὶ κατασφίγγει, HARD.

amicissima, et cum cera strumis. Verrucae sedis crebriore eius suffitu cadunt.

XLIX. Laser e silphio profluens, quo diximus modo, inter eximia naturae dona numeratum, plurimis compositionibus inseritur. Per se autem algores excalfacit, potum nervorum vitia extenuat: Feminis datur in vino. Et lanis mollibus admovetur vulvae ad menses ciendos. Pedum clavos circumscarificatos ferro, mixtum cerae extrahit. Urinam ciet ciceris magnitudine dilutum. Andreas spondet, copiosius sumtum nec inflationes facere, et concoctioni plurimum conferre senibus et feminis: item hieme, quam aestate, utilius, et tum aquam bibentibus; cavendumque ne qua intus sit exulceratio. Ab aegritudine recreationi efficax in cibo. Tempestive enim datum, cauterii vim obtinet: assuetis etiam utilius, quam expertibus. Ad externa corporum, indubitatas confessiones habet. Venena telorum et serpentium extinguit potum: ex aqua vulneribus his circumlinitur: scorpionum tantum plagis ex oleo. hulceribus

XLIX. Quo diximus modo. Lib. XIX, cap. 45. HARD.

Pedum clavos circumscarificatos. Prius circumcisos, Dioscor. lib. 94: Ηλως τε καὶ τήλους αἵου προπεριχραχθέντας, προμυλχθέντες, κρυπτῇ, etc. Clavos callosque prius circumcisos extrahit laser, seu silphii liquor: siquidem cerato ante fuerit subactus, etc. In MSS. Regg. Calb. Th. circumscariphatos legitur. Scarificare, seu scarificare, est per ambitum ac superficiem aliquid scindere. Hesych. Σκαρῖφάσθαι, ξύνειν. Σκαρῖφος, ξίς. H.

Exulceratio. Ne sint exulcerata intestina, HARD.

Cauteri vim obtinet. Καυτήριον, et

instrumentum est, et medicamentum, quod urendi vim habet, ad interceptas fluxiones solitum adhiberi. Itaque laser cauterii vim dicitur obtinere, quod fluxiones ac pituitas intus desiccat, acrimonia sibi innata, quibus interceptendis cauterio esset aliqui opus. HARD.

Ad externa corporum. Ad morbos quibus corpora extetius afficiuntur. H.

Venena telorum et serpentium extinguit potum. Dioscor. lib. III, cap. 91. HARD. ●

Ex aqua vulneribus his circumlinitur. Diosc. loc. cit. HARD.

Scorpionum tantum plagis. Diosc. loc. cit. HARD.

vero non maturescentibus cum farina hordeacea, vel fico sicca. Carbunculis cum ruta, cum melle, vel per se visco superlitum, ut haereat: sic et ad canis morsus. Excrescentibus circa sedem, cum tegmine punici mali ex aceto decoctum. Clavis, qui vulgo morticini appellantur, nitro mixto. Alopecias nitro ante subactas replet cum vino. et croco, aut pipere, aut murium fimo, et aceto. Perniones ex vino fovet, et ex oleo coctum imponitur: sic et callo. Clavis superrasis praecipue utilitatis. Contra aquas malas, pestilentes tractus, vel dies. In tussi, ura fellis veteri suffusione, hydropisi, raucitatibus: confestim enim purgat fauces, vocemque reddit. Podagras in spongia dilutum posca lenit. Pleuriticis in sorbitione vinum poturis datur: contractionibus, opisthotonicis, ciceris magnitudine cera circumlitum. In angina gar-

Carbunculis. Brevius, sed non accuratius, Diosc. l. c. Ἰπὸς τι ἄνθρακας, μετὰ πάχυνον, καὶ νέκρου, καὶ μέλιτος, ἢ καὶ ἱανόν. HARD.

Melle. Gr. vel cum melle. Ed. P.

Sic et ad canis morsus. Diosc. l. c. HARD.

Excrescentibus. Carni excrescenti. Quod de lasere, sive succo Plinius; hoc de silphii radice Diosc. l. c. Τὰς περὶ θανάσιον τι ἐξοχὰς αἶρει, αὐτῶν εἰς ἔξαι ἔρηθιστα, καὶ κατακλαθεῖσα. *Excrescentia circa sedem tollit, tegmini mali punici incocta cum aceto et imposita.* HARD.

Clavis, qui vulgo morticini. Hoc est, ut quidam remur, exitiales, lethales, mortiferi. Prins legebatur: *Clavis pedum, qui vulgo.* nitro mixto. ante subactum. *Carnes replet, etc.* Insigni mediezmentorum perturbatione, et veterum codicum neglectu: in quibus nec vox pedum adest: nec

carnes, sed alopecias diserte legitur. Sic Reg. 2, alique. De clavis pedum ubique paulo post tradentur remedia, quae diversis locis non forent tractanda, si de ipsis nunc ageretur. Sed vox adiecta, *morticini*, non de vulgari genere clavorum, accipi haec oportere declarat. *Alopecias* vero quod attinet, Diosc. ad stipulatur, III, 94: Ἀλωπεκίας θραπέων, εἰς ὅταν καὶ περσέει, καὶ ὅταν καταχρησόμενος. HARD.

Clavis superrasis. Gr. *clavis pedum* sup. et sic Brot. edidit. Ed. P.

In tussi. Diosc. loc. cit. H.

Fellis. Hoc est, *interiticae*. Diosc. loc. cit. HARD.

Confestim. Diosc. l. c. H.

Pleuriticis in sorbitione. Diosc. l. c. HARD.

Opisthotonicis. His oboli pondere dari, laseris succum devorandum praecipit Dioscorid. loc. cit. HARD.

garizatur. Anhelatoribus, et in tussi vetusta cum porro ex aceto datur: aequè ex aceto his qui coagulum lactis sorbuerint. Praecordiorum vitis syntecticis, comitialibus in vino, in aqua mulsa linguae paralyti. Coxendicibus et lumborum doloribus cum decocto melle illinitur. Non censuerim, quod auctores safident, cavernis dentium in dolore inditum cera includi: magno experimento hominis, qui se ea de causa praecipitavit ex alto. Quippe tauros inflammat naribus illitis: serpentes avidissimas vini admixtum rumpit. Ideo nec inungi suaserim cum Attico melle, licet praecipiant. Quas habeat utilitates admixtum aliis, immensum est referre: et nos simplicia tractamus: quoniam in his naturam esse apparet, in illis coniecturam saepius fallacem, nulli satis custodita in mixturis concordia naturae ac repugnantia. Qua de re mox plura.

L. (XXIV.) Non esset mellis auctoritas in pretio minor, quam laseris, ni ubique nasceretur. Illud ipsa fabricata sit natura: sed huic gignendo animal, ut diximus: innumeros ad usus, si quoties misceatur, aestimemus. Prima propolis alvorum (de qua dixi-

In angina gargarizatur. Dioscorid. l. c. et Marc. Emp. cap. xv, pag. 104 sqq. HARD.

Qui coagulum lactis sorbuerint. Quibus haustum lac coagulatum fuerit, sive intus concreverit, sumptus ex aceto mulso silphii succus opitulatur, inquit Dioscorides, l. c. καὶ τοῖς γάλα τορραμωμένον ἐνθον πιᾶσαι, μετ' ὄζυμιλλας ληθεῖς βοηθεῖ. H.

Syntecticis. Syntectica vitia, sive syntexes, συντέξεις, ad verbum colliquescentes consumptionesque, recte cum Tullio dixeris. In corpore nostro sic vocantur ex tabe quae sensum sit

consumptio, colliquata solidi substantia. Ita affectus saepe Plinius syntecticos vocat, συντεκτικούς. H.

Comitialibus. Dioscor. l. c. in aceto mulso, ἐπιληπτικούς μετ' ὄζυμιλλας ληθεῖς. HARD.

Non censuerim, quod auctores suaserint, etc. Sander Dioscorid. loc. cit. HARD.

Qua de re. Nempe cap. 56 huius libri. HARD.

L. Illud ipsa, etc. Laser natura, mel apes fingunt. H.

Et diximus. Lib. XI. H.

Prima) Propolis, quam quidam

mus) aculeos et omnia infixa corpori extrahit, tubera discutit, dura concoquit, dolores nervorum mulcet. hulceraque iam desperantia cicatrice includit. Mellis quidem ipsius natura talis est, ut putrescere corpora non sinat, iucundo sapore atque non aspero, alia quam salis natura. Faucibus, tonsillis, anginae, omnibusque oris desideriis utilissimum, arescentique in febribus linguae. Iam vero peripneumoniciis, pleu-

sacram ceram vocant, inquit Marc. Emp. cap. xv, pag. 111, forte ob eximios in medicina usus. De ea cum Plinio legimus lib. XI, cap. 6. II.

Aculeos. Pariter haec Dioscor. II, 106. HARD.

Dura concoquit. Scrib. Larg. comp. LXXVI: *Malagma ad strumam et omnem duritiem mirificum*. Idem ad mammarum muliebrium duritiem, et ad paniculos, et ad tubera... *Propolis*, quam quidam ceram sacram vocant, etc. HARD.

Iam desperantia. Ita libri omnes: hoc est, iam desperata fere. Tamen in MSS. Regg. Colb. *Iam desperantia cicatricem*, claudit. Credo, rectius: quasi, quae desierint sperare se coitura in cicatricem. Sic vitam desperare, apud Tullium legas, pro Milone, II, 57. Et republicam desperare ad Pamil. XII, 14. HARD.—*Cicatrice includit*. Brot. ex Regg. 1, 2, in cicatricem claudit. Eo. P.

Pt putrescere corpora non sinat. Alexandri corpus melle obliquum corruptum perdurasse monstrant hi Papinii vs. Silv. III, 2, 117: *Duc et ad Aemathios manes, ubi belliger urbis Conditor Hyblaeo perfusus nectare durat*. Xenophon Commentariorum V, Agesipolia, Lacedaemoniorum regem, vita functum, et melle conditum scribit Spartam reflatum, et regio

funere sepultum fuisse. Gemistus Plethon Agesilaum mortuum, inopia mellis cera circumlitum, Lacedaemonem reportatum fuisse tradit. Rhod. XXVIII, 27. Ap. Non. Varro *πρὸς τοὺς ῥῆς*: *Quare Heraclides novitior plus sapit, qui praecepit ut combuerent, quam Democritus, qui ut in melle servarent: quem si vulgus sequutus esset, percam si centum denariis calicem mulsi emere possimus*. Victorius, I, 19. D.—*Pt putrescere*. Babylonios melle corpora defunctorum condire solites, Persas vero cera, testis est Herodotus lib. I. HARD.

Faucibus. Diosc. II, 101. H.

Arescentique in febribus linguae. Ad id potius utile fuerit saccharum, quod iuxta Galen. lib. Methodi, nec sitim facit, nec in bilem vertitur. DAL.

Iam vero peripneumoniciis. Quo morbi genere teneantur hi, qui sic appellantur; Celsus explicat IV, 7: *Ex pulmone*, inquit, vehementer et acutus morbus oritur, quem *πνευμονονία* Graeci vocant: eius haec comitio est: pulmo totus afficitur: hunc eius canum subsequitur tussis, bilem vel pus trahens: praecordiorum, totiusque pectoris gravitas, spiritus diffinitas, magna febris, continua vigilia, cibi fastidium, tabes. Id genus morbi plus periculi, quam doloris habet. Nos pulmonicos vulgo appellamus. II.

riticis decoctum. Item vulneribus, a serpente percussis. Et contra venena fungorum. Paralyticis in mulso: quamquam suae mulso dotes constant. Mel⁴ auribus instillatur cum rosaceo: lendes et foeda capitis animalia necat. Usus despumati semper aptior: stomachum tamen inflat, bilem auget, fastidium creat, et oculis per se inutile aliqui arbitrantur. Rursus quidam angulos exulceratos melle tangi suadent. Mellis causas, atque differentias, nationesque; et indicationem, in apium, ac deinde florum natura diximus, quum ratio operis dividi cogeret miscenda rursus, naturam rerum pernoscere volentibus.

LI. In mellis operibus et aqua mulsa tractari debet. Duo genera eius: subitae ac recentis, alterum inveteratae. Repentina despumato melle praeclaram utilitatem habet in cibo aegrotantium levi, hoc est,

Item vulneribus. Diosc. II, 401, his prodesse pariter scribit, quos serpentes momorderint. HARD.

Et contra venena fungorum. Dioscor. I. c. HARD.

Mel auribus instillatur. Sonantibus, et dolore affectis. Diosc. DAL.— *Instillatur.* Plin. Val. I, 9, HARD.

Lendes et foeda, etc. Dioscor. loc. cit. HARD.

Stomachum. Diosc. loc. cit. *φυσώ-
σται; καλίζει.* HARD.

Rursus quidam angulos. Scrib. Larg. *Cont. med. xxy: Ad sordida huloera oculorum, circitasque habentia, quas ἐσχαράς vocant: item carbunculos, quas ἐνθραξας dicunt, facit bene et per se mel Atticum, pyxide Cyprii aeris conditum, et repositum mensibus duobus, nec minus, etc.* Dioscor. loc. cit. melle purgata severtat en, quae pupillis tenebras offundunt: *Ἀποκα-*

*θαίρει δὲ καὶ τὰ ἐνσπυροῦντα ταῖς κό-
ραις.* HARD.

Et indicationem, in apium, ac deinde florum natura, etc. Indicium pretii, nolae, ac bonitatis. Indicatura en sensu dicitur, in Praef. ad Vespas. De ea voce dicemus uberius, XXIX, 8. Cuius mel quodque notae sit, indicasse se significat XI, 43. ubi opium natura describitur: max. et XXI, 44, sequentibusque, qui liber in explicanda florum natura versatur. H.

LI. In mellis operibus et aqua mulsa tractari debet. Aqua mulsa est, quae melle concinnatur. Qua illa arte paranda sit, ex Columella diace, XII, 42. Hydromeli Graeci vocant, ut diximus XIV, 20. Haseo.

Alterum inveteratae. *Ἰνυαυτὸν* et *ἀποθήρεον*, conditiuae. Dioscorid. hanc proprie *ὕδρῳ μλι* vocat. DAL.

In cibo. Vna cum cibo. H.

alicae elutae : viribus recreandis , ore stomachoque mulcendo , ardore refrigerando. Frigidam enim utilius dari ventri molliendo , invenio apud auctores. Hunc potum bibendum alsiosis : item animi humilis et praeparci , quos illi dixere micropsychos. Et est ratio subtilitatis immensae a Platone descendens : corpusculis rerum laevibus , scabris , angulosis ; rotundis , magis aut minus ad aliorum naturam accedentibus : ideo non eadem omnibus amara , aut dulcia esse. Sic et in lassitudine proniores esse ad ira-

Alicae elutae. De alica diximus XVIII, 29. Alicae elutae iterum mentio inferius c. 61. II.

Viribus recreandis. Ad hos usus vestustiore Diosc. commendat V, 47, aut mediae certe aetatis. II.

Frigidam enim utilius dari. Frigidam mulsam Diosc. V, 47 : Χρῶμεθα δὲ τῇ μὴ ἀργεῖμένῳ, ἣν ὄν καίτιαν μαλάσσει. βουλόμεθα. Cruda utimur , quam ventrem molliere volumus. Sic Hippocr. quoque de Morb. II, §. 42, p. 43. HAN.

Item animi humilis. Iis qui immo-dico ardore digeruntur , et quibus languidus pulsus est : τοῖς διαπορευμένοις, καὶ μικροψύχοις. DALEC. — *Iteu.* Quos Graeci μικροψύχους vocant. Exclamat Salmas. in Praef. Plin. pag. 407 , μικροψύχους confundi a Plinio cum μικροψύχοις. Pusilli animi et praeparci homines , Graecis vocari μικροψύχους, ut contra liberales et prodigos μεγαψύχους. At μικροψύχους appellari, quibus minimus est venarum seu arteriarum, pusillusque pulsus, ut est eorum, quibus animus deficit : Μικρὸν σπυγμὸν medicis dicit, indeque μικροψύχους, quibus talis est. Hoc ante Salmas. dixerat Coel. Rhodig. III, 15. At subicit ille deinde, hanc esse Dioscoridis de me-

licato, seu aqua multa orationem, V. Videlicet, 47 : Τῷ δὲ ἀργεῖμένῳ ἐπὶ τῶν μικροψύχων καὶ ἀσθενῶν, καὶ βησάντων. Audivisse Plinium ab anagnoste legi μικροψύχους, pro μικροψύχοις : esse id vero peritidiculum, aquam multam prodessse hominibus animi humilis ac praeparci. Alterum hoc convitium Salmasius, ut Plinio ingereret, a Dalecampio mutuum accepit, nec reddidit tamen, non appellato eius nomine. Sed lubet de utroque eququeri, et sane licet. Quid enim? Non poterit impune et sine noxa Plinius quaedam asserre in medium, quae Dioscoridi latuerint? Etiamne si quempiam alium sententiae suae adstipulatorem habeat? Etiamne si Platonem? Atqui huius ipsius placiti auctorem hunc allegat, verbis iis quae statim subiecit : *Et est ea ratio, loquitur, sententiaeque, a Platone descendens*, molliori videlicet ac mutari cibo moret, tristitiaque et omnem animi impetum comprimere : neque magis ad corpora, quam ad animos ipsos cibum pertinere. Platoni igitur, non Plinio, si iure licet, dicam scribant eruditi illi nostri reprehensores. HAN.

Sic et in lassitudine. Egrege in eam rem Seneca de Ira, III, 40 : *Fames,*

cundiam, et in siti. Ergo et haec animi asperitas, seu potius animae, dulciore succo mitigatur. Lenit transitum spiritus, et molliores facit meatus, ne scindant euntem redeuntemque. Experimenta in se cuique: nullius non ira luctusque, tristitia et omnis animi impetus cibo mollitur. Ideoque observanda sunt, quae non solum corporum medicinam, sed et morum habent.

LII. Aqua mulsa et tussientibus utilis traditur, calefacta invitat vomitiones. Contra venenum psimythii salutaris, addito oleo. Item contra hyosciamum, cum lacte maxime asinino, et contra haliacabum, ut diximus. Infunditur et auribus, et genitalium fistulis. Vulvis imponitur cum pane molli, subitis tumoribus luxatis, leniendisque omnibus. Inveteratae usum damnavere posterī, minus innocentem aqua, minusque

inquit, et sitis ex iisdem causis vitanda est: exasperat enim et incendit animos. Vetus diemum est, a lasso ritam quaeri: aequae autem et ab emicante, et a sitiēte; et ab omni homine, quem aliqua res urit. Nam ut ulcera ad levem tactum, deinde etiam ad suspicionem tactus condolescent, ita animus affectus minimis offenditur. Nunquam sine querela aegri tanguntur. HARD.

Ergo et haec animi, etc. Sic etiam ei vino, laetle Horatio, Epist. I, 45, v. 18: Ad mare quam veni, generosum et lene requiro, Quod curas abigat, quod cum spe divite manet In venas animumque meum, quod verba ministret, etc. HARD.

LII. Aqua mulsa. Huius dotes Marcell. Emp. explanat, c. xxx, p. 214. Tussientibus praebere calefactam, frigidam vomitoria iubet Diosc. III, 7: Τὸ δὲ ἀρρημένον ἐπὶ τῶν βροσσόντων.

Ei paulo aule: Χρώμεθα δὲ τῷ μὴ ἀρρημένῳ, ἐφ' ᾧ βουλήμεθα ἔμετον κινῆσαι. HARD.

Contra venenum psimythii. Omnibus, qui venenum quodvis hauserint, inquit Diosc. loc. cit. ἐπὶ τῶν θανάσιμον πρῶτον, δίδόντες αὐτὸ μετ' ἑλαίου. HARD.

It. diximus. L. XXI, 405. H.

Genitalium) Ex ulceribus, inquit Celsus V, 28, fistulae oriuntur. Id nomen est ulceri alto, angusto, calloso. Fit in omni fere parte corporis: habetque quaedam in singulis locis propria, etc. VI Graeci quoque σύριγγα vocant: Galli, une fistule. H.

Vulvis imponitur. Tumentibus, et inflatis Diosc. HARD.

Inveteratae usum damnavere. In inflammationibus et obstructionibus viscerum. Dioscorid. ἐπὶ τῶν φλεγμικόντων καὶ στεγνόν. HALEC. — Inve-

vino firmum. Longa tamen velustate transit in vinum, et constat inter omnes, stomacho inutilissimum, nervisque contrarium.

LIII. Semper mulsum ex veteri vino utilissimum, facillimeque cum melle concorporatur, quod in dulci nunquam evenit. Ex austero factum non implet stomachum, neque ex decocto melle, minusque inflat, quod fere evenit. Appetendi quoque revocat aviditatem cibi. Alvum mollit frigido potu, pluribus calido sistit. Corpora auget. Multi senectam longam mulsi tantum nutritu toleravere, neque alio ullo cibo, celebri Pollionis Romilii exemplo. Centesimum

teratae. Vide Hipp. de Vict. in enorb. ac. 1 27, p. 290. II.

Stomacho. Bilioso. DALEG.

LIII. Semp. mulsum. Sic Diosc. V, 46. Mulsum porro vinum est melle definitum: potio ex vino ac melle confecta. HARD.

Quod in dulci nunquam evenit. In vino dulci, cui mos austero opponitur, ex quo fit mulsum optimum. H. — Quod. Br et quod. Ed. P.

Ex austero factum non implet stomachum. Iisdem fere verbis Dioscor. loc. cit. Οἰνώματι δὲ διαφέρει, τὸ ἐκ τοῦ παλαιοῦ οἴνου καὶ αὐστηροῦ, καὶ μίλιτος καλοῦ γινόμενον· ἥττον γὰρ πνευματώδης, etc. Fuisse et istud Ausidii Epicurei placitum videtur, quod Horatius irridet Sat. II, 4, vs. 24: Ausidius forti miscebat mella Falerno, Mendose: quoniam vocis committere venit Nil, nisi leni decet: leni praeconcordia mulso Proclucris melius, etc. Et Sat. i. eod. lib. 2, vs. 45: Nisi Hymettia mella Falerno Ne biberis, diluta. H.

Appetendi quoque, etc. Diosc. loc. cit. HARD.

Alvum mollit frigido potu, etc. Diosc. loc. cit. H.

Corpora auget. Et οὐκ αὐτῶν αὐτῶν esse Diosc. l. c. HARD.

Mulsi tantum nutritu. In MSS. Regg. Coll. etc. mulsi tantum intrita. Est autem intrita, panis cum vino mulsove in mortario pistillis contritus: inde intritae nomen. Sic IX, 9: Nec piscibus tantum, sed intrita panis et vino autiantur. De cibo autem, hoc est, intrita, non mulso mero intelligendum, satis fortassis declarat id quod continenter subiicitur, toleravere; neque alio ullo cibo. Adde Diosphanem in Gerp. XV, 7, ita pronuntiantem: Οἱ οὖν γὰρ μάλιστα μετὰ ἔργου μόνον τριτόμενοι, ἐνὶ πλείστον βιωσι. Qui in senectute melle cum pane nutriuntur, diutissime vivunt. HARD.

Celebri Pollionis Romili exemplo. Plotianus, Vedii Pollionis. Sed Chifflet. et Voss. uterque, Romili. Legend. Pollionis Romilii. Fuit enim gens Romilia. Pollio autem multarum gentium cognomen. Gron. — Pollionis. Romilia gens nota Tullio in Verrem, II. II. — Romilii. Gron. et al. Romuli. Ed. P.

annum excedentem eum Divus Augustus hospes interrogavit, quauam maxime ratione vigorem illum animi corporisque custodisset. At ille respondit: « intus mulso, foris oleo. » Varro regium cognominatum morbum arquatam tradit, quoniam mulso curetur.

LIV. Melitites quo fieret modo ex musto et melle, docuimus in ratione vini. Seculis iam fieri non arbitror hoc genus, inflationibus obnoxium. Solebat tamen inveteratum alvi causa dari in febre: item articulario morbo: et nervorum infirmitate laborantibus, et mulieribus vini abstemiis.

Vigorem illum animi corporisque. Coriaces certe *μακροβίους* et πολυχρόνους: esse tradunt, quod melle assidue utantur, et in eorum buxis, ut Diodorus ait, copiose nascenti. Aristosenus scribit, Pythagorae discipulis mensam pane tantum et melle instructam fuisse. Quin et Democritus morte iam destinata, rogatus dies aliquot differre, ne proximis Theophrasti lugubris funestaque domus esset, complusculum temporis vitam sustinuit solo mellis, vel ut alii narant, calidi panis odoratu. Rhodig. XXI, 3. Dasei: — Intus. Id a Democrito Pollio didicerat: is enim interrogatus, quemadmodum incolumitas diuturna constaret, ac sehectia longa, respondisse fertur: Si extra corporis oleo, interna melle maderent: *Ἐμπόριος ἰρωτηθεὶς, πῶς ἐν ἄνοτοι καὶ μακράωνος γίγνεται οἱ ἄνθρωποι, εἴπεν· εἰ τὰ μὲν ἔξωθεν ἔλαιον τοῦ σώματος, τὰ δὲ ἔσωθεν μέλιτι χρῶνται.* Auctor Diophanes in Geop. XV, 7, et Aithen. II, pag. 66. HARD.

Morbum. Hoc est, icterum. Scrib. Larg. Comp. ca, arquatam morbum, et auruginem, et regium morbum

vocat. Arquatam quidem, sive arcuatam, ab arcu caelesti, cui quodam virore affinis. Auruginem pariter a colore. Regium, a delicatiori cibi genere, mulso videlicet, quo curatur. Q. Seren. cap. LIX, pag. 161: *Regium est vero signatus nomine morbus. Molliter hic quoniam celsa curatur in antea.* Cels. III, 21: *Aequo notus est morbus, quem interdum arquatam, interdum regium nominant. Color iustum eum morbum detegit, maxime oculorum, in quibus quod album esse debet, fit luteum. Per omne vero tempus utendum est clauso loco, ludis, lascivia, per quae mens exhilararetur: ob quae regius morbus dictus videtur.* In MSS. Regg. Colb. Th. Ch. *arquatorem morbum* legitur, haud aspernanda sane scriptura. Nam qui eo morbi genere laborant, *arquati* dicuntur, inquit Nonius Marcell. cap. v, n. 14: *Quibus color et oculi virunt, quasi in arqui similitudinem.* HARD.

LIV. Melitites. L. XIV, 11. H.

Solebat. Quae de melitite vino nunc dicuntur, ea verbis totidem refert Diosc. V, 45. HARD.

PLIN. N. H. Tom. VII

Q

LV. Mellis naturae adnexa cera est; de cuius origine, bonitate, nationibus, suis diximus locis. Omnis autem mollit, calefacit, explet corpora: recens melior. Datur in sorbitione dysentericis, favique ipsi, in pulve alicae prius tostae. Adversatur lactis naturae: ac milii magnitudine x grana cerae hausta non patiuntur coagulari lac in stomacho. Si inguen tumeat, albam ceram in pube fixisse remedio est.

LVI. Nec huius usus, quos mixta aliis praestat, enumerare medicina possit: sicuti nec caeterorum, quae cum aliis prosunt. Ista, ut diximus, ingeniis constant. Non fecit cerotum, malagmata, emplastra, collyria, antidota, parens illa ac divina rerum artifex: officinarum haec, immo verius avaritiae commenta sunt, Naturae quidem opera absoluta atque perfecta gignuntur: paucis ex causa, non ex coniectura, rebus assumptis, ut succo aliquo sicca temperentur ad meatus: aut corpore alio humentia, ad nexus. Scrui-

LV. *Suis diximus locis.* Lib. XI, 8, et XXI, 49. HARD.

Omnia autem mollit, calefacit. Haec totidem verbis Diosc. lib. II, c. 405. HARD.

Explet corpora. Ulcera corporum carne replet. Dioscor. *πληρωτικὴ μάρμαρον.* HARD.

Recens melior. Dioscorid. loc. citat. HARD.

Datur in sorbitione. Ad verbum ista quoque Mare. Emp. c. xxvii, p. 493, et Plin. Val. II, 28. Item Diosc. loc. cit. Praevit his omnibus Celsus IV, 49, de ventris fluxu: *Est pulticula etiam, cum qua paulum ex fava vetere coctum sit.* HARD.

Non patiuntur coagulari lac, etc. Diosc. loc. cit. H.

LVI. *Ut diximus.* Scilicet in fine cap. 49. H.

Cerotum. Sive ceratum, Graecis *κηρίον*, ut alibi diximus. H. — *Cerotum.* Sic ex MSS. emend. Hard. *cerata* Gron. et al. Ed. P.

Malagmato. *Μαλάγματα* compositiones sunt ex rebus emollientibus concinnatae, quae concretas durities emolliant, sensimque per evaporationem discutiant. Materiam Corn. Celsus ass. *Mal.* V, 47: *Malagmata* vero, atque *emplastra*, *pastillae*que, quos *τροχιζαντες* Graeci vocant, quam plurima eadem habeant, differunt eo, quod *malagmata* maxime ex floribus, eorumque etiam succis; *emplastra* *pastillae*que magis ex quibusdam metallicis sunt, etc. HARD.

Ad meatus. Ut labi facilius in altum corpus, atque permeare possint. HARD.

pulatim quidem colligere ac miscere vires, non coniecturae humanae opus, sed impudentiae est. Nos nec indicarum arabicarumque mercium, aut externi orbis, attingimus medicinas. Non placent remediis tam longe nascentia: non nobis gignuntur; immo ne illis quidem; alioquin non venderent. Odorum causa, unguentorumque et deliciarum, si placet, etiam superstitionis gratia emantur, quoniam thure supplicamus et costo. Salutem quidem sine istis posse constare, vel ob id probabimus, ut tanto magis sui delicias pudeat.

LVII. Sed medicinas e floribus coronamentisque et hortensiiis, quaeque manduntur herbis, prosequuti, quoniam modo frugum omittimus? Nimirum et has indicare conveniat. (xxv.) In primis sapientissima animalium esse constat, quae fruge vescantur. Siliginis grana combusta et trita in vino ammineo, oculis illita epiphoras sedant: tritici vero, ferro combusta iis, quae frigus usserit, praesentaneo sunt remedio. Farina tritici ex aceto cocta, nervorum contractionibus; cum rosaceo vero, et sico sicca, anxyisque

Ad nexus. Ad iustam crassiliem; et, ut vulgus loquitur, consistentiam. HARD.

Scrupulatim quidem colligere. MSS. omnes, *scrupulatim*: hoc est, usque ad singula scrupula minute ac scrupulose medicamentorum pondera desumere. *Scrupulum* ponderis nomen est: terna drachmam, denariumve efficitur. Fannius: *In scrupulis ternis drachmam: quo pondere doctis Argenti facili signatur pondus Athenis: Puncta sit drachmis bis quatuor.* HARD. — Brol. ex Regg. 1 et 2, *scrupulatim*. Ed. P.

Delicias. Homines nempe delicias. HARD.

LVII. Quae. Formicas, cornices, equos, cervos, elephantos, etc.

Siliginis grana, etc. Plin. Vol. I, 44. II. — Siligo est *Seriale cereale* (*Triand. dig. gen.* 197 Pers. *Gramin. Juss.*), et mox *Triticum sativum*, var. *aestivum*, gen. 498 Pers. *Secale* est *trigon. Theophrast. Histor. VIII, 4-4: βρόχα* Galen. *Fac. al.* 1, 312; *Siligo* *Columell. lib. II, cap. 9. Ed. P.*

Ferro. In sartagine patinae ferreae. Theod. Prisc. I, 10: De oculorum canis. Grana tritici in lamina ferri calida impones: et similiter ex succo qui manaverit, cum vino commixto, inungito. HARD.

vero non maturescentibus cum farina hordeacea, vel fico sicca. Carbunculis cum ruta, cum melle, vel per se visco superlitum, ut haereat: sic et ad canis morsus. Excrescentibus circa sedem, cum tegmine punici mali ex aceto decoctum. Clavis, qui vulgo morticini appellantur, nitro mixto. Alopecias nitro ante subactas replet cum vino. et croco, aut pipere, aut muriom fimo, et aceto. Perniones ex vino sovet, et ex oleo coctum imponitur: sic et callo. Clavis superrasis praecipue utilitatis. Contra aquas malas, pestilentes tractus, vel dies. In tussi, uva fellis veteri suffusione, hydropisi, raucitatibus: confestim enim purgat fauces, vocemque reddit. Podagras in spongia dilutum posca lenit. Pleuriticeis in sorbitione vinum poturis datur: contractionibus, opisthotonicis, ciceris magnitudine cera circumlitum. In angina gar-

Carbunculis. Brevius, sed non accuratius, Diosc. l. c. Πρὸς τὴν ἄσθρακα, μετὰ πυλάνου, καὶ νίτρου, καὶ μέλιτος, ἢ καὶ ἰανυόν. HARD.

Melle. Gr. vel cum melle. Ed. P.

Sic et ad canis morsus. Diosc. l. c. HARD.

Excrescentibus. Carni excrescenti. Quod de lasere, sive succo Plinius, hoc de silphii radice Diosc. l. c. Τὰς ἐπὶ θανάσιον τι ἔχοντες αἰρεῖ, σιδήρῳ σὺν ὄξει ἐψηθεύσας, καὶ καταπλασθεύσας. Excrescentia circa sedem tollit, tegmini mali punici incocta cum aceto et imposita. HARD.

Clavis, qui vulgo morticini. Hoc est, ul quidem remur, exitiales, lethales, mortiferi. Primum legebatur: Clavis pedum, qui vulgo nitro mixto. ante subactum. Carnes replet, etc. Insigni medietamentorum perturbatione, et veterum codicum neglectu: in quibus nec vox pedum adest: nec

carnes, sed alopecias diserte legitur. Sic Reg. 2, alique. De clavis pedum ubique paulo post tradentur remedia, quae diversis locis non forent tractanda, si de ipsis nunc ageretur. Sed vox adiecta, morticini, non de vulgari genere clavorum, accipi haec oportere declarat. Alopecias vero quod attinet, Diosc. adstipulatur, III, 94: Ἀλωπεκίας θεραπεύων, σὺν ὄξει καὶ πεπύρε, καὶ ὄξει καταχοιόμενος. HARD.

Clavis superrasis. Gr. clavis pedum sup. et sic Brot. edidit. Ed. P.

In tussi. Diosc. loc. cit. H.

Fellis. Hoc est, ἐκτριπνίς, Diosc. loc. cit. HARD.

Confestim. Diosc. l. c. H.

Pleuriticeis in sorbitione. Diosc. l. c. HARD.

Opisthotonicis. His oboli pondere dari, laseris succum devorandum praecipit Dioscorid. loc. cit. HARD.

garizatur. Anhelatoribus, et in tussi vetusta cum porro ex aceto datur: aequè ex aceto his qui coagulum lactis sorbuerint. Praecordiorum vitiis syntecticis, comitialibus in vino, in aqua mulsa linguae paralyti. Coxendicibus et lumborum doloribus cum decocto melle illinitur. Non censuerim, quod auctores sistant, cavernis dentium in dolore inditum cera includi: magno experimento hominis, qui se ea de causa praecipitavit ex alto. Quippe tauros inflammat naribus illitis: serpentes avidissimas vini admixtum rumpit. Ideo nec inungi suaserim cum Attico melle, licet praecipiant. Quas habeat utilitates admixtum aliis, immensum est referre: et nos simplicia tractamus: quoniam in his naturam esse apparet, in illis coniecturam saepius fallacem, nulli satis custodita in mixturis concordia naturae ac repugnantia. Qua de re mox plura.

L. (xxiv.) Non esset mellis auctoritas in pretio minor, quam laseris, ni ubique nasceretur. Illud ipsa fabricata sit natura: sed huic gignendo animal, ut diximus: innumeros ad usus, si quoties misceatur, aestimentus. Prima propolis alvorum (de qua dixi-

In angina gargarizatur. Dioscorid. l. c. et Marc. Emp. cap. xv, pag. 104 sqq. HARD.

Qui coagulum lactis sorbuerint. Qui- bus haustum lac coagulatum fuerit, sive intus concreverit, sumptus ex aceto mulsa silphii succus opitulatur, inquit Dioscorides, l. c. καὶ τοῖς γάλα τεθρομυμένον ἔνδοξον πιεῖται, μετ' ὀξύ- μελιτος ἀπὸ θύτης. H.

Syntecticis. Syntectica vitia, sive synteses, συντάξεις, ad verbum colliquescentes consumptionesque, recte cum Tullio dixeris. In corpore nostro sic vocantur ex tabe quae sensim fit

consumptio, colliquefacti solida substantia. Ita affectus saepe Plinius syntecticos vocat, συντεκτικός. H.

Comitialibus. Dioscor. l. c. in aceto mulso, ἐνληπτίκοις μετ' ὀξύμελιτος λεπτέσις. HARD.

Non censuerim, quod auctores suaserent, etc. Suae Dioscorid. loc. cit. HARD.

Qua de re. Nempe cap. 56 huius libri. HARD.

L. Illud ipsa, etc. Laser natura, mel apes tingunt. H.

Et diximus. Lib. XI. H.

Prima) Propolis, quam quidam

mus) aculeos et omnia infixā corpori extrahit, tubera discutit, dura concoquit, dolores nervorum mulcet. hūlceraque iam desperantia cicatrice includit. Mellis quidem ipsius natura talis est, ut putrescere corpora non sinat, iucundo sapore atque non aspero, alia quam salis natura. Faucibus, tonsillis, anginae, omnibusque oris desideriis utilissimum, arescentique in febribus linguae. Iam vero peripneumonici, pleu-

sacram etiam vocant, inquit Marc. Emp. cap. xv, pag. 111, forte ob eximios in medicina usus. De ea cum Plinio egimus lib. XI, cap. 6. II.

Aculeos. Pariter haec Dioscor. II, 106. IIAR.

Dura concoquit. Scrib. Larg. comp. LXXII: *Malagma ad strumam et omnem duritiem mirificum*. Idem ad mammarum muliebrium duritiem, et ad paniculos, et ad tubera... *Propolis*, quam quidam *ceram sacram* vocant, etc. HARO.

Iam desperantia. Ita libri omnes: hoc est, iam desperata fere. Tamen in MSS. Regg. Coll. iam *desperantia cicatricem*, claudit. Credo, rectius: quasi, quae desierint sperare se cōitura in cicatricem. Sic *vitam* desperare, apud Tullium legas, pro Milone, II, 57. *Elrēmpubliōnn desperare* ad Famil. XII, 14. HARO. — *Cicatrice includit*. Broil. ex Regg. 4, 2, in *cicatrice* claudit. Ed. P.

Vt putrescere corpora non sinat. Alexandri corpus melle obliquū in corruptum perdurasse monstrant hi Papinii v. Silv. III, 2, 117: *Duc et ad Aemathios manes, ubi belliger torbis Conditor Ilyblaco perfusus nectare durat*. Xenophon Commentariorum V, Agesipolia, Lacedaemoniorum regem, vita functum, et melle conditum scribit Spartam reflatum, et regio

funere sepultum fuisse. Gemistus Plethō Agesilaum mortuum, inopia mellis cera circumlitum, Lacedaemonem reportatum fuisse tradit. Rhod. XXVIII, 27. Ap. Non. Varro *πρὸς τὸν ἥρῃ*: *Quare Heracles πρὸς τὸν ἥρῃ plus sapit, qui praecepit ut combuerent, quam Democritus, qui ut in melle servarent: quem si vulgus sciquis esset, peream si centum denarius calicem mulli emere possimus*. Victorius, I, 19. D. — *Vt putrescere*. Babylonios melle corpora defunctorum condire solitos, Persas vero cera, testis est Herodotus lib. I. HARO.

Faucibus. Diosc. II, 101. H.

Arescentique in febribus linguae. Ad id potius utile fuerit saecharum, quod iuxta Galen. lib. Methodi, nec sitim facit, nec in bilem vertitur. DAT.

Iam vero peripneumonici. Quo morbi genere teneantur hi, qui sic appellantur; Celsus explicat IV, 7: *Ex pulmone, inquit, vehement et acutus morbus oritur, quem πνευμονίαν Graeci vocant: eius haec conditio est: pulmo totus afficitur: hunc eius canōn subsequitur tussis, bilem vel pus trahens: praecordiorum, totiusque pectoris gravitas, spiritus dissimulatio, magnae febres, continua vigilia, cibi fastidium, tabes. Id genus morbi plus periculi; quam doloris habet*. Nos *pneumonicos* vulgo appellamus. II.

riticis decoctum. Item vulneribus, a serpente percussis. Et contra venena fungorum. Paralyticis in mulso: quamquam suae mulso dotes constant. Mel auribus instillatur cum rosaceo: lendes et foeda capitis animalia necat. Usus despumati semper aptior: stomachum tamen inflat, bilem auget, fastidium creat, et oculis per se inutile aliqui arbitrantur. Rursus quidam angulos exulceratos melle tangi suadent. Mellis causas, atque differentias, nationesque, et indicationem, in apium, ac deinde florum natura diximus, quum ratio operis dividi cogeret miscenda rursus, naturam rerum pernoscere volentibus.

LI. In mellis operibus et aqua mulsa tractari debet. Duo genera eius: subitae ac recentis, alterum inveteratae. Repentina despumato melle praeclaram utilitatem habet in cibo aegrotantium levi, hoc est,

Item vulneribus. Diosc. II, 404, his prodesse pariter scribit, quos serpentes momorderint. HARD.

Et contra venena fungorum. Dioscor. I. c. HARD.

Mel auribus instillatur. Sonantibus, et dolore affectis. Diosc. DAL. — *Instillatur.* Plin. Vol. I, 9. HARD.

Lendes et foeda, etc. Dioscor. loc. cit. HARD.

Stomachum. Diosc. loc. cit. *πυσσωδης* *κολινης*. HARD.

Rufus quidam angulos. Scrib. Larg. *Cont. med.* xxv: *Ad sordida hucera oculorum, civitasque habentia, quas* *ἰσχυράς* *vocant: item carbunculos, quas* *ἀνθρακας* *dicunt, facit bene et per se mel Atticum, pyxide Cyprii acria conditum, et repositum mensibus duobus, nec minus, etc.* Dioscor. loc. cit. melle purgari asseverat ea, quae papillis tenebris offundunt: *Ἀποκκ-*

θίζον *ὅτι καὶ τὰ ἐπισποροῦντα ταῖς κό-* *ραις.* HARD.

Et indicationem, in apium, ac deinde florum natura, etc. Indicium pretii, notae, ac bonitatis. Indicatura eo sensu dicitur, in Praef. ad Vespas. De ea voce dicemus uberius, XXIX, 8. Cuius mel quodque notae sit, indicasse se significat XI, 43. ubi apium natura describitur: max. et XXI, 44, sequentibusque, qui liber in explicanda florum natura versatur. H.

LI. *In mellis operibus et aqua mulsa tractari debet.* Aqua mulsa est, quae melle concinatur. Qua illa arte paranda sit, ex Columella discite, XII, 42. Hydromeli Graeci vocant, ut diximus XIV, 20. HARD.

Alterum inveteratae. *Ἰσχυαστῶ* et *ἀποθήκευ*, conditiuae. Dioscorid. hanc proprie *ὀσπρηλὴ* vocat. DAL.

In cibo. Vna cum cibo. H.

alicae elutae : viribus recreandis, ore stomachoque mulcendo, ardore refrigerando. Frigidam enim utilius dari ventri molliendo, invenio apud auctores. Hunc potum bibendum alsiosis: item animi humilis et praeparci, quos illi dixere micropsychos. Et est ratio subtilitatis immensae a Platone descendens: corpusculis rerum laevibus, scabris, angulosis; rotundis, magis aut minus ad aliorum naturam accedentibus: ideo non eadem omnibus amara, aut dulcia esse. Sic et in lassitudine promiores esse ad ira-

Alicae elutae. De alica diximus XVIII, 29. Alicae elutae iterum mentio inferius c. 61. II.

Viribus recreandis. Ad hos usus vultuosam Diosc. commendat V, 17, aut mediae certe aetatis, II.

Frigidam enim utilius dari. Frigidam mulsam Diosc. V, 17: Χρῶμεθα δὲ τῇ μὴ ἀρετῇ μῆνι, ἐξ ᾧ καὶ τὴν καλὰν μαλάξας βουλήμεθα. Cruda utimur, quum ventrem mollire volumus. Sic Hippocr. quoque de Morb. II, i. 12, p. 43. HANB.

Item animi humilis. Iis qui immodico sudore digeruntur, et quibus languidus pulsus est: τοῖς διαπορευμένοις, καὶ μικροψύχοις. DIALSC. — *Item.* Quos Graeci μικροψύχους vocant. Exclamat Salmas. in Praef. Plin. pag. 107, μικροψύχους confundi a Plinio cum μικροψύχοις. Puilli animi et praeparci homines, Graecis vocari μικροψύχους, ut contra liberales et prodigos μεγαψύχους. At μικροψύχους appellari, quibus minimus est venarum seu arteriarum, pusillusque pulsus, ut est eorum, quibus animus deficit: Μικρὸν σπυγμὸν medicis dici, indeque μικροψύχους, quibus talis est. Hoc ante Salmas. diserat Coel. Rhodig. III, 15. At subiicit ille deinde, hanc esse Dioscoridis de me-

licrato, seu aqua mulsam orationem, V. Videlicet, 17: Τῷ δὲ ἀρετῇ μῆνι ἐπὶ τῶν μικροψύχων καὶ ἀσθενῶν, καὶ βησιόντων. Audivisse Plinium ab anagnoste legi μικροψύχοις, pro μικροψύχοις: esse id vero perdidicimus, aquam mulsam prodesse hominibus animi humilis ac praeparci. Alterum hoc convitium Salmasius, ut Plinio ingereret, a Dalecampio mutuam accepit, nec reddidit tamen, non appellato eius nomine. Sed lubet de utroque eququeri, et sane licet. Quid enim? Non poterit impune et sine noxa Plinius quaedam asserere in medium, quae Dioscoridi latuerint? Etiamne si quempiam alium sententiae suae adstipulatorem habeat? Etiamne si Platonem? Atqui huius ipsius placiti auctorem hanc allegat, verbis iis quas statim subnectit: *Et est ea ratio*, inquit, *sententiaeque*, *a Platone descendens*, molliori videlicet ac nutari cibo mores, tristitiamque et omnem animi impetum comprimere: neque magis ad corpora, quam ad animos ipsos cibum pertinere. Platoni igitur, non Plinio, si iure licet, dicam scribant eruditi illi nostri reprehensores. HANB.

Sic et in lassitudine. Egrege in eam rem Seneca de Ira, III, 40: *Fames,*

cundiam, et in siti. Ergo et haec animi asperitas, seu potius animae, dulciore succo mitigatur. Lenit transitum spiritus, et molliores facit meatus, ne scindant euntem redeuntemque. Experimenta in se cuique: nullius non ira luctusque, tristitia et omnis animi impetus cibo molliitur. Ideoque observanda sunt, quae non solum corporum medicinam, sed et morum habent.

LII. Aqua mulsa et tussientibus utilis traditur, calefacta invitat vomitiones. Contra venenum psimythii salutaris, addito oleo. Item contra hyosciamum, cum lacte maxime asinino, et contra haliacabum, ut diximus. Infunditur et auribus, et genitalium fistulis. Vulvis imponitur cum pane molli, subitis tumoribus luxatis, leniendisque omnibus. Inveteratae usum damnare posteri, minus innocentem aqua, minusque

inquit, et situs ex hisdem causis vitanda est: exasperat enim et incendit animos. Vetus dictum est, a lasso rixam quaeri: aequae autem et ab esuriens, et a sitiens; et ab omni homine, quem aliqua res urit. Nam ut ulcera ad levem tactum, deinde etiam ad suspicionem tactus condoleant, ita animus affectus minimis offenditur. Nonquam sine querela aegri tanguntur. HARD.

Ergo et haec animi, etc. Sic etiam et vino, teste Horatio, Epist. I, 45, v. 48: *Ad mare quam veni, generosum et leni requiro, Quod curas abigat, quod cum sps divite manet In venas animumque meum, quod verba ministret*, etc. HARD.

LII. Aqua mulsa. Huius dotes Marcell. Emp. explanat, c. xxx, p. 244. Tussientibus praebere calefactam, frigidam vomitibus iubet Diosc. III, 7: *Τὸ δὲ ἀρσσημένον ἐνὶ τῶν βρογχόντων.*

Et paulo ante: *Χρώμαθα δὲ τῷ μὴ ἀρσσημένῳ, ἐν ᾧ βουλόμυθα ἡμῶν κινῆσαι.* HARD.

Contra venenum psimythii. Omnibus, qui venenum quodvis hauserint, inquit Diosc. loc. cit. *Ἐν τῶν θανάσιμον πικρῶτος, διδόντες αὐτὸ μετ' ἑλαίου.* HARD.

Vt diximus. L. XXI, 195. H.

Genitalium. Ex huiusmodi, inquit Celsus V, 28, fistulae oriuntur. Id nomen est huiusmodi alto, angusto, callo. Fit in omni fere parte corporis: habetque quaedam in singulis locis propria, etc. Vi Graeci quoque σύριγγα vocant: Galli, une fistule. H.

Vulvis imponitur. Tumentibus, et inflatis. Diosc. HARD.

Inveteratae usum damnare. In inflammationibus et obstructionibus viscerum. Dioscorid. *ἐνὶ τῶν φλεγμονόντων καὶ στεγνῶν.* HALEC. — Inve-

vino firmum. Longa tamen vetustate transit in vinum, et constat inter omnes, stomacho inutilissimum, nervisque contrarium.

LIII. Semper mulsum ex vetere vino utilissimum, facillimeque cum melle concorporatur, quod in dulci nunquam evenit. Ex austero factum non implet stomachum, neque ex decocto melle, minusque inflat, quod sere evenit. Appetendi quoque revocat aviditatem cibi. Alyum mollit frigido potu, pluribus calido sistit. Corpora auget. Multi senectam longam mulsi tantum nutritu toleravere, neque alio ullo cibo, celebri Pollionis Romilii exemplo. Centesimum

teratae. Vide Hipp. de Vici. in morb. ac. t. 27, p. 290. H.

Stomacho. Bilioso. DALEC.

LIII. Semp. mulsum. Sic Diosc. V, 46. Mulsum porro vinum est melle delinitum: potio ex vino ac melle confecta. HARD.

Quod in dulci nunquam evenit. In vino dulci, cui mox austerrum opponitur, ex quo fit mulsum optimum. H. — Quod. Br et quod. Ed. P.

Ex austero factum non implet stomachum. Iisdem fere verbis Dioscor. loc. cit. Οὐδὲ μὲν δὲ διαφέρει, τό ἐκ τοῦ πάλαιου οἴνου καὶ αὐστηροῦ, καὶ μέλιτος καλοῦ γινόμενον ἥσσον γὰρ πνευματόν, etc. Fuisse et istud Aufidii Epicurei placitum videtur, quod Horatius irridet Sat. II, 4, vs. 24: Aufidius forti miscebat mello Falerno, Mendose: quoniam vomis committere venis Nil, nisi leni decet: leni procor-dia multo Prolicis nectus, etc. Et Sallust. eod. lib. 2, vs. 45: Nisi Hymettio mella Falerno Ne biberis, diluta. H.

Appetendi quoque, etc. Diosc. loc. cit. HARD.

Alyum mollit frigido potu, etc. Diosc. loc. cit. H.

Corpora auget. Et ὁπάρτιον ait esse Diosc. l. c. HARD.

Mulsi tantum nutritu. In MSS. Regg. Coll. etc. multi tantum intrita. Est autem intrita, panis cum vino mulsove in mortario pistillis contritus: inde intritae nomen. Sic IX, 9: Nec piscibus tantum, sed intrita panis et vino satiantur. De cibo autem, hoc est, intrita, non mulso mero intelligendum, satis fortassis declarat id quod continenter subiicitur, toleravere, neque alio ullo cibo. Adde Diosphanem in Geop. XV, 7, ita pronuntiantem: Οἱ οὖν γὰρ μέλιτι μετὰ ἄρτου μόνον τριπόρουν, ἐνὶ πλείστον βιωσι. Qui in senectute melle cum pane nutriuntur, diutissime vivunt. HARD.

Celebri Pollionis Romilii exemplo. Plinianus, Vedii Pollionis. Sed Chifflet. et Voss. uterque, Romili. Legend. Pollionis Romilii. Fuit enim gens Romilla. Pollio autem multarum gentium cognomen. GIOR. — Pollionis. Romilla gens nota Tullio in Verrem, II. II. — Romilii. Gron. et al. Romuli. Ed. P.

annum excedentem eum Divus Augustus hospes interrogavit, quanam maxime ratione vigorem illum animi corporisque custodisset. At ille respondit: «intus mulso, foris oleo.» Varro regium cognominatum morbum arquatum tradit, quoniam mulso curetur.

LIV. Melitites quo fieret modo ex musto et melle, docuimus in ratione vini. Seculis iam fieri non arbitror hoc genus, inflationibus obnoxium. Solebat tamen inveteratum alvi causa dari in febre: item articulario morbo: et nervorum infirmitate laborantibus, et mulieribus vini abstemiis.

Vigorem illum animi corporisque. Corporeas certe μακροβίους et πολυχρόνους esse tradunt, quod melle assidue utantur, et in eorum huxis, ut Diodorus ait, copiose nascenti, Aristoxenus scribit, Pythagorae discipulis mensam pane tantum et melle instructam fuisse. Quin et Democritus morte iam destinata, rogatus dies aliquot differre, ne proximis Theophrasti lugubris funestaque domus esset, complusculum temporis vitam sustinuit solo mellis, vel ut filii narant, calidi panis odoratu. Rhodig. XXI, 3. Dateci: — Intus. Id a Democrito Pollio didicerat: is enim interrogatus, quemadmodum iocolumitas diuturna constaret, ac senectia longe, respondisse fertur: Si extra corporis oleo, interna melle maderenti: Συμπόσιος ἐρωτηθεὶς, πῶς ἂν ἄνθρωποι καὶ μακρόχρονοι γίνοντο οἱ ἄνθρωποι, ἀπεκρίθη οἱ τὰ μὲν ἐξωθεν ἔλαιον τοῦ σώματος, τὰ δὲ ἑνὸς μάλιστα χρίσονται. Auctor Diophanes in Geop. XV, 7, et Athen. II, pag. 66. HARR.

Morbum. Hoc est, icterum. Scrib. Larg. Comp. ca, arquatum morbum, et auruginem, et regium morbum

vocat. Arquatum quidem, sive arcuatum, ab arcu caelesti, cui quodam virore affinis. Auruginem pariter a colore. Regium, a delicatiori cibi genere, mulso videlicet, quo curatur. Q. Sereni. cap. LIX, pag. 161: *Regius est vero signatus nomine morbus. Molliter hic quoniam celsa curatur in aula. Cels. III, 24: Aequo notus est morbus, quem interdum arquatum, interdum regium nominant. Color autem enim morbum detegit, maxime oculorum, in quibus quod album esse debet, fit luteum. Per omne vero tempus utendum est clauso loco, ludis, lascivia, per quae mens exhalaretur: ob quae regius morbus dictus videtur.* In MSS. Regg. Colb. Th. Ch. arquatorum morbum legitur, haud aspernanda sane scriptura. Nam qui eo morbi genere laborant, *arquati dicuntur*, inquit Nonius Marcell. cap. v, n. 14: *Quibus color et oculi virunt, quasi in arqui similitudinem.* HARR.

LIV. Melitites. L. XIV, 11. H.

Solebat. Quae de melitite vino nunc dicuntur, ea verbis eundem refert Diosc. V, 15. HARR.

PLIN. N. H. Tom. VII

Q

LV. Mellis naturae adnexa cera est; de cuius origine, bonitate, nationibus, suis diximus locis. Omnis autem mollit, calefacit, explet corpora: recens melior. Datur in sorbitione dysentericis, faviq; ipsi, in pulve alicae prius tostae. Adversatur lactis naturae: ac milii magnitudine x grana cerae hausta non patiuntur coagulari lac in stomacho. Si inguen tumeat, albam ceram in pube fixisse remedio est.

LVI. Nec huius usus, quos mixta aliis praestat, enumerare medicina possit: sicuti nec caeterorum, quae cum aliis prosunt. Ista, ut diximus, ingenius constant. Non fecit cerotum, malagmata, emplastra, collyria, antidota, parens illa ac divina rerum artifex: officinarum haec, immo verius avaritiae commenta sunt. Naturae quidem opera absoluta atque perfecta gignuntur: paucis ex causa, non ex coniectura, rebus assumptis, ut succo aliquo sicca temperentur ad meatus: aut corpore alio humentia, ad nexus. Scru-

LV. *Suis diximus locis.* Lib. XI, 8, et XXI, 49. HARD.

Omnis autem mollit, calefacit. Haec totidem verbis Diosc. lib. II, c. 105. HARD.

Explet corpora. Ulcera corporum carne replet. Dioscor. *πληρωτικὴ μετρίως.* HARD.

Recens melior. Dioscorid. loc. citat. HARD.

Datur in sorbitione. Ad verbum ista quoque Marc. Emp. c. xxvii, p. 193, et Plin. Val. II, 28. Item Diosc. loc. cit. Praeivit his omnibus Celsus IV, 19, de ventris fluxu: *Est pulicula etiam, cum qua paulum ex favo vetere coctum ut.* HARD.

Non patiuntur coagulari lac, etc. Diosc. loc. cit. H.

LVI. *Ut diximus.* Scilicet in fine cap. 49. H.

Cerotum. Sive ceralum, Graecis *κερότιον*, ut alibi diximus. H. — *Cerotum.* Sic ex MSS. emend. Hard. *cerata* Gron. et al. Ed. P.

Malagmata. *Μαλάγματα* compositiones sunt ex rebus emollientibus concinnatae, quae concretas durities emolliant, sensimque per evaporationem discutiant. Materiam Cora. Celsus *ἀσθμα*, V, 17: *Malagmata* vero, atque emplastra, pastillaeque, quos *τροχισμοί* Graeci vocant, quum plurima eadem habeant, differunt eo, quod malagmata maxime ex floribus, eorumque etiam succulis; emplastra pastillaeque magis ex quibusdam metallicis sunt, etc. HARD.

Ad meatus. Vi labi facilius in album corpus, atque permeare possint. HARD.

pulatim quidem colligere ac miscere vires, non conjecturae humanae opus, sed impudentiae est. Nos nec indicarum arabicarumque mercium, aut externi orbis, attingimus medicinas. Non placent remediis tam longè nascentia: non nobis gignuntur; immò ne illis quidem; alioquin non venderent. Odorum causa, unguentorumque et deliciarum, si placet, etiam superstitionis gratia emanant, quoniam thure supplicamus et costo. Salutem quidem sine istis posse constare, vel ob id probabimus, ut tanto magis sui delicias pudeat.

LVII. Sed medicinas e floribus coronamentisque et hortensiiis, quaeque manduntur herbis, prosequenti, quoniam modo frugum omittimus? Nimirum et has indicare conveniat. (xxv.) In primis sapientissima animalium esse constat, quae fruge vescantur. Siliginis grana combusta et trita in vino ammineo, oculis illita epiphoras sedant: tritici vero, ferro combusta iis, quae frigus usserit, praesentaneo sunt remedio. Farina tritici ex aceto cocta, nervorum contractionibus; cum rosaceo vero, et fico sicca, myxisque

Ad nexu. Ad iustam crassiliem; ei, ut vulgus loquitur, consistentiam. HARD.

Scrupulatim quidem colligere. MSS. omnes, *scripulatim*: hoc est, usque ad singula scrupula minute ac scrupulose medicamentorum pondera definire. Scrupulum ponderis nomen est: lerna drachmam, denariatve efficiat. Fannius: *In scrupulis ternis drachmam: quo pondere doctis Argenti facili signatur pondus Athenis. Vacua sit drachmis bis quatuor.* HARD. — Brot. ex flegg. 1 et 2, *scripulatim*. ED. P.

Delicias. Homines nempe delicatos. HARD.

LVII. *Quae.* Formicas, cornices, equos, cervos, elephantos, etc.

Siliginis grana, etc. Plin. Val. I, 14. II. — Siligo est *Seriale cereale* (Triand. dig. gen. 497 Pers. Gramin. Juss.), et mox *Triticum sativum*, var. *aestivum*, gen. 498 Pers. Secale est *ryza*, Theophrast. Histor. VIII, 4-4: *ῥίζα* Galen. Fac. al. I, 342; *Siligo* Columell. lib. II, cap. 9. Ed. P.

Ferro In sartagine patinae ferreae. Theod. Prisc. I, 40r: *De oculorum emolis. Grana tritici in lamina ferri solida impones: et similiter ex succo qui manaverit, cum viuo commixto, inaugurito.* HARD.

decoctis, furfures tonsillis faucibusque gargarizatione prosunt. Sextus Pomponius praetorii viri pater, Hispaniae citerioris princeps, quum horreis suis ventilandis praesideret, correptus dolore podagrae, mersit in triticum sese super genua; levatusque siccatis pedibus mirabilem in modum, hoc postea remedio usus est. Vis tanta est, ut cados plenos siccet. Paleam quoque tritici, vel hordei, calidam imponi ramieum incommodis experti iubent, quaque decoctae sunt aqua foveri. Est et in farre vermiculus teredini similis: quo cavis dentium cera incluso, cadere vitiati dicuntur, etiam si fricentur. Olyram, arincam diximus vocari. Hac decocta fit medicamentum, quod Aegyptii atheram vocant; infantibus utilissimum: sed et adultos illinunt eo.

Sextus. Rem hanc ipsam tacito viri, in quo id animadversum, nomine, versibus cecinit Q. Serenus cap. de podagra depellenda: *Non pulita mihi sit fas, sed lecta referre: Hoc quidam raptus morbo per tempora nectis Vincio plantas frumenti pressit acervo, Evasisque gravem casu medicante dolorem.* Et in hydropsi pariter morbo aliquos tritico sic tectos, invatos esse scribit Theod. Prisc. II, pag. 2, c. 19. HARD.

Cados plenos. Aqua aut vino plenos, acervi tritici defossos ac sepultos. HARD.

Ramieum. Ramez hernia est, interpræte Nonio. Vide quæ de enterocœle diximus XX, 13. H.

Etiam si fricentur. Vel si ea cera vitali dentes fricentur. H.

Olyram, arincam diximus, etc. Nempe lib. XVIII, cap. 20. Olyra, ex qua far, vel adonum. Nobis est Triticum Spelta (Triand. dig. gen. 198 Pers. Gramin. Juss.): Ολυρα Th.

Hist. VIII, 4; Diosc. II, 113. Ed. P.

Hac dec. fit medicamentum. Fil pullis genus, in medicinae usu potuit. E æa fieri Dioscorides sensit II, 114: Αθήρα δὲ ἐκ τῆς ἀληθινῆς καὶ ἐκ λεπτοῦ ζιτῆος συνάχεται. Subicit deinde, quid athera sit: Εστὶ δὲ βέβημα ὡς πολτάριον ὑγρὸν, παιδίοις ἀρρόστον. Est autem sorbica, liquidæ puliculae instar, infantibus conveniens. Quæ sunt Plinianis satis affinis. Cassianus in Collat. XV, cap. 10; Pulmentum, quod illi Aegyptii monachi atheram nominant. Hesychio, p. 33: Αθήρα βρώμα διὰ πυρῶν καὶ γάλακτος ἡψημένον παρ' Αἰγυπτίους. Edulium, quod Aegyptii ex tritico et lacte conficiunt. Quin et ipsum far Aegyptii Atheram vocant, si Hieronymo credimus, in Genesin: *Moris est*, inquit, *Aegyptiorum Οἶραν etiam far vocare, quod nunc corrupte atheram nuncupant.* HARD.

Atheram. Gron. et al. ante Hard. atharam. Ed. P.

LVIII. Farina ex hordeo et cruda, et decocta collectiones, impetusque discutit; lenit, concoquitque. Decoquitur alias in mulsa aqua, aut fico sicca, locineris doloribus cum posca concoqui opus est, aut cum vino. Quum vero inter coquendum discutendumque cura est, tunc in aceto melius, aut in faeco aceti, aut in cotoneis pirisve decoctis. Ad multipendarum morsus cum melle; ad serpentium; in aceto; et contra suppurantia, ad extrahendas suppurationes, ex posca; addita resina et galla. Ad concoctiones vero et hulcera vetera, cum resina. Ad duritias cum fimo columbarum, aut fico sicca, aut cinere. Ad nervorum inflammationes, aut intestinorum, vel laterum, vel virilium dolores, cum papavere aut meliloto, et quoties ab ossibus caro recedit. Ad strumas cum pice

Sed et adultos illinunt eo. In cataplasmatibus adhibetur: Ποῦν δὲ καὶ εἰς τὰ κατὰπλάσματα, inquit Diosc. l. c. HARD.

LVIII. Farina ex hordeo, etc. Plin. Valer. III, 25. H.

Quum vero inter coquendum, etc. Quum anceps cura est, num mandanda collectio sit, an discutienda. HARD.

Multipendarum morsus. Nempe scolopendrarum. DAL.

Ad extrahendas suppurationes. Ad moyendum pus. Diosc. I, 108, hordeaceae farinae cremiorem ait ex aqua, cum pice oleoque decoctum, puri movendo idoneum esse: Χυλοθὲν δὲ τὸ ἄλευρον σὺν ὕδατι, καὶ ἐξηθὲν σὺν πίσσῃ καὶ ἑλαίῳ πύσσειν ἔστι. H.

Addita resina et galla. Sic libri vulgati, cum Reg. t. end. in quo addita resina galla legitur. At in Reg. 2, Thun. Ch. resina gallica. Quae e Gallia Etrurisque convehitur, resinam in primis commendat Dioscor,

I, 92; itemque lagnam, quae ex Gallia Subalpina affertur: Ἀπὸ Γαλλίας καὶ Τυβέρωνος... καὶ ἀπὸ Γαλατίας τῆς πρὸς Ἀλπίων. H.

Ad concoctiones. Ad concoquendas duritias. Diosc. II, 108: Συμπίσσει δὲ καὶ τὰς φλεγμὰς μετὰ πίσεως καὶ ῥήτινης, καὶ περιστιτρώς κόπρου. II.

Ad duritias. Subintellige, discutiendas. Dioscor. l. c. Διαπορεῖ δὲ τὸ ἄλευρον αὐτῆς μετὰ σύκων καὶ μελεγκράτου ἐξηθὲν, οὐδήματα καὶ φλεγμονάς, etc. Transcripserunt hunc locum Plin. Val. III, 25, 27. H.

Aut intestinorum, vel laterum, etc.

In MSS. Reg. 4, 2, et Ch. nulla laterum, nulla virilium mentio: sed vel aurium tantum legas. In Colb. 3, vel virilium dumtaxat. Eandem tamen medicinam lateris dolori Dioscorides adhibet, II, 108: Σὺν πολλῶν δὲ καὶ καδύαις ἀνωδυναίαν παρῆχει τοῖς πλευρὰν ἀλγοῦσιν. H.

Ad strumas. Prius legabatur, violata interpunctione, extrilique vo-

et impubis pueri urina, cum oleo. Cum graeco feno contra tumores praecordiorum, vel in febribus cum melle, vel adipe vetusto. Suppuratis triticea farina multo lenior. Nervis cum hyoscyami succo illinitur: ex aceto et melle, lentigini. Zeae, ex qua alicam fieri diximus, efficacior etiam hordeacea videtur: trimestris, mollior. Ex vino rubro ad scorpionum ictus tepida, et sanguinem exscreantibus: item arteriae. Tussi cum caprino sebo, aut butyro. Ex feno graeco mollissima omnium. Hulcera immanentia sanat, et surfures corporis, stomachi dolores, pedes et mammas cum vino et nitro cocta. Aerina magis caeteris purgat hul-

erida, pueri urina. Cum oleo et feno graeco, etc. Verum et in MSS. Regg. Culb. Th. Ch. cum graeco feno legitur, et scriptores caeteri oleum ad strumas adhibent: ad praecordiorum seu intestinorum inflationes non adhibent. Marcellus Emp. cap. xv, p. 107: *Farina hordeacea, pix liquida, cum cera et oleo mixta, percoctaque, adiecto puerili lotio subacta, more emplastri imposita, strumas utiliter sanant.* Diosc. II, 108: *Μετὰ δὲ πίσεως ὕδατος, καὶ κηροῦ, καὶ οὖρου παιδὸς ἀγθοροῦ, καὶ ἑλαίου χοϊράδας ἐκπίπτει.* Et paulo ante: *Καταπλάσσεται δὲ καὶ πρὸς ἐμπνευματώσεις ἐντέρων, μετὰ λινωσπίρου, καὶ τέλειος, καὶ πηγάνου.* II.

Contra tumores praecordiorum. Contra inflationes intestinorum, πρὸς ἐμπνευματώσεις ἐντέρων. Diosc. loc. cit. HARR.

Multo lenior. Lenior videlicet, et ad dolorem mitigandum. II.

Nervis, illinitur. Totidem verbis Diosc. II, p. 107. II.

Lentigines. Diosc. l. c. *Σὺν ὀξυπέλει δὲ ρακοῦς αἶσι.* II.

Zeae, ex qua alicam fieri diximus. Lib. XVIII, cap. 29. *Nobis est Tri-*

ticum Zea, vulgo ἰπέαντρο. Et mox *trimestris, nempe Tritici sativi;* quae varietas dicitur *hoberna, bled de mars.* Eo. P.

Trimestris, mollior. Lenior, quam zea. De trimestri tritico diximus XVIII, 12. HARR.

Ex feno graeco mollissima. Farinā ex feno graeco. Haec molliendi, discutendi, et dissipandi vim habet. *Τὸ ἐν τῇς τέλειος ἄλευρον μαλακτικόν, καὶ διαχυτικὸν ἔχει δύναμιν.* Diosc. II cap. 124. HARR. — Est *Trigonella Fenum graecum* (*Diadelph. decand.* gen. 1755 Pers. *Legumin. Juss.*); *βουχίρα;* Hippocrat. de Morb. mul. I, 87, quod Galen. de Facult. simpl. VII, 414, idem est atque *αἰγυλίρα;* talis dicitur Diosc. loc. ipso. Eo. P.

Aerina. Farina e lolio, cui nomen αἰραν Græci perinde ac Latini fecere. Diosc. II, 122: *Λίρα ἢ γνωμένη ἐν τοῖς πυροῖς, ἀλυσία, δύναμιν ἔχει περιχυρακτικὴν νοσῶν, καὶ σπασμῶν, καὶ γαγγραινας, μετὰ ῥιζάνων καὶ ἄλων καταπλασσομένη: καὶ λευχῆνας ἀγρίους, καὶ λίπρας σὺν οὖν ἀκῦρον καὶ ὄζει θεραπεύει.* *Lotium quod inter triticeas segetes nascitur, quam*

cera vetera, et gangraenas: cum raphano et sale, et aceto, lichenas: lepras cum sulphure vivo: et capitis dolores cum adipe anserino imposita fronti: Strumas et panos coquit, cum fimo columbino, et lini semine decocta in vino.

LIX. De polentae generibus in frugum loco satis diximus, locorum ratione. A farina hordei distat eo quod torretur, ob id stomacho utilis. Alvum sistit, impetusque rubicundi tumoris. Et oculis illinitur, et capitis dolori cum menta, aut alia refrigerante herba. Item pernionibus, et serpentium plagis: item ambustis ex vino. Inhibet quoque pusulas.

LX. Farina in pollinem subacta, vim extrahendi humoris habet: ideo et cruore suffusis in fascias usque

*molitum est, nomas, putrescentia hul-
cera, et gangraenam emarginandi vim
habet, si cum raphano et sale impo-
natur. Ferros vero lichenas et lepras,
cum sulphure vivo et aceto sanat. II.
— folium temulentum (Triand. di-
gyn. gen. 199 Pers. Gramin. Juss.).
In Europae agris frequens. Eo. P.*

*Strumas et panos coquit. Dioscor.
Iotidem verbis, l. c. H.*

LIX. De polentae generibus. Lih.
XVIII, c. 14. Habb.

*Locorum ratione. Aliter enim Graeci
polentam, aliter Itali parant, ut di-
ctum est l. c. Ita Reg. 4, et Coll. cum
libris vulgatis, ut opinor, recte et
facili explicatu. In his verbis tamen
explanandis Dalecampius cespitavit.
In Reg. 2, Th. et Ch. medicorum ra-
tione legitur, haud ita sincere: ni
sententia sit, eatenus ibi de polentae
generibus susceptam disputationem
esse, quatenus esset ad medicorum
usus satis. Habb.*

A farina hordei, Diosc. II, 408:

*Τὸ δὲ ἐξ αὐτῶν (πρώτων) ἄλφειτον κοι-
λάε σταλτικόν, καὶ πλεγμαίων πρα-
γντικόν. Ibi enim ἄλφειτον legi oport-
ere, non ἄλευρον, perspicuum est:
quoniam de ἀλεύρω ante discevit.
Habb.*

*Menta, aut alia refrigerante herba.
Menta nimirum urbana humiditatem
aliquam ex assu cultuque traxit, quam
sit aliqui per se, silvestris praeser-
tim, calida, ut docet Galen. de Fac.
simpl. med. VI, 7. Et ad ignem sa-
crum Apuleius adhibet, p. 620. Igitur
refrigeratrix est. Habb.*

*Item ambustis ex vino. Ex aqua
mavult Plin. Val. III, 36, H.*

LX. Farina. Pollen farinae humore
subactus Diosc. II, 407: *Ἡ δὲ ἐκ τῶν
ἀλεύρων ζύμη θερμανθὴκή οὖσα καὶ
ἐπισπαστική, etc. H.*

*Ideo et cruore suffusis. Ideo et illi
qui partes lividas habent ob cruorem
suffusum, sanguinem ea farina sic ex-
trahit, ut fascias ipsas tingat, quibus
ipsa involvitur. H.*

sanguinem perducit: efficacius in sapa. Imponitur et pedum callo, clavisque. Nam cum oleo vetere ac pice decocto polline, condylomata, et alia omnia sedis vitia, quam maxime calido mirabilem in modum curantur. Pulte corpus augetur. Farina, qua chartae glutinantur, sanguinem exscreantibus datur tepida sorbenda efficaciter.

LXI. Alica res romana est, et non pridem excogitata: alioqui non ptisanæ potius laudes scripssissent Graeci. Nondum arbitror Pompeii. Magni ætate in usu fuisse, et ideo vix quidquam de ea scriptum ab Asclepiadis schola. Esse quidem eximie utilem nemo dubitat, sive eluta detur ex aqua mulsæ, sive in sorbitiones decocta, sive in pultem. Eadem in alvo sistenda torretur: dein favorum cera coquitur, ut

Imponitur et pedum callo. Dioscor. H, 107: Τὰ ἐν πῶμασι λεπτόν καὶ τὰ ἄλλα γόμματα, etc. II.

Farina. Hæc totidem verbis Dioscorid. H, 107; Plin. Valer. I, 64. et Marcellus Empiric, cap. xvi, p. 120. Hæc.

LXI. *Non ptisanæ.* Alicæ potius, quam ptisanæ laudes scripssissent, si alicam nosset. Hippocratem Plinius designat, quem de ptisana volumen edidisse diximus XVIII, 15. Plinium nihilominus, tacito viri nomine, reprehendit Galenus, ad eum Hippocratis librum de ptisana, seu de Vitu in Morb. ac. tom. XII, pag. 14: Τοῖς οἰκείοις πρῶτον γρόνθον εἶναι κατὰ τοὺς Ἱπποκράτους γρόνθους, etc. Nam qui alicam Hippocratis temporibus nondum fuisse existimant, eorum inscitiam arguet, tum ex quibusdam Comicis vitiosioribus qui alicæ meminere, tum etiam ex Hippocrate ipso, qui in libro de salubri victu alicæ

mentionem fecit, etc. Quin et lib. de Affectionibus, πρὸς καθῶν, text. 39, alica robustior quam ptisana miliumque dicitur: γρόνθον δὲ, ὡς ἐσχυρότερον πάντων. Et t. 42, alicam laudat, ptisanamque triticeam, γρόνθον καὶ πτισάνην πυρίνην ταῦτα γὰρ τῶν βαρυνάτων τὰ ἐσχυρότερα. II.

Esse. Et esse quidem inde ei nomen Festus testatur: Alica enim dicitur, quod alit corpus. II.

Sive eluta detur. Sive elutur in aqua mulsæ, quæ detur deinde potui: sive decoquatur et percoletur, sorbeaturque is succus: sive denique in pultem coquatur. Alica et pro tritici genere accipi, ex quo puls, sorbitione conficitur: et pro ipsa pulte ac sorbitione solet. II.

Eadem. Plin. Val. II, 29: Dysenteriae conspescendæ: Pulvis fit ex alica, tota priusquam detur, in quem subigitur cera remissa. II.

supra diximus. Peculiariter tamen longo morbo ad tabitudinem redactis subvenit, ternis eius cyathis in sextarium aquae sensim decoctis, donec omnis aqua consumatur. Postea sextario lactis ovili aut caprini addito per continuos dies, mox adiecto melle. Tali sorbitionis genere emendantur syntexes.

LXII. Milio sistitur alvus, discutiuntur tormina, in quem usum torretur ante. Nervorum doloribus, et aliis fervens in sacco imponitur: neque aliud utilius; quoniam levissimum mollissimumque est, et caloris capacissimum. Itaque talis usus eius est ad omnia, quibus calor profuturus est. Farina eius cum

Vt supra diximus. Cap. 55, ubi de cetera: Datur in sorbitione dysentericis: fasque ipsi in pulve alieae prius tostae. HARD.

Peculiariter. Ad tabem et phthisin. Etsi paulo insolentius verbo usus auctor videtur, quam tabitudinem probe disti, sequi tamen exemplarium vetustiorum fidem satius multo visum est, quam vulgatos et typis excusos libros imitari, in quibus ad habitudinem, aut nulla prorsus, aut admodum impedita sententia legitur. Regg. 1, 2, Colb. 4, et vet. cod. D. ad tabitudinem, diserte exhibent. Thurnaeus, aut tabitudinem Latini tabem dicimus, Graeci σντήξις, de qua dictum c. 49. Atque ita sane scripsisse Plinium suadet alter Plin. Val. de Re med. I, 62, cui titulum inscripsit: *Syntexi curandae, Alieae*, Inquit, cyathi tres in passu sextario uno, et aquae sextarius sex coniunguntur, et sensim coquantur, donec aqua consumatur: tunc suffundunt lactis ovili aut caprini sextarium; quo subservecto fit genus sorbitionis, qua per se primis diebus curationis loco utuntur: praecedentibus diebus et mel adiciunt. Quae

plane ad verbum a nostro, ut liquet, auctor mutatus est. Certe ad phthisin, quae tabis species est, sorbitionem ex alica, ptisanaque commendat, III, 12. HARD.

Adiecto melle. Id praecipue convenit in tabe, quae morbis pulmonis succedit. DALEC.

LXII. *Milio.* Haec totidem fere verbis Dioscor. II, 119. Cels. II, 36: *Alvum adstringit pulicida, vel ex alica, vel ex panico, vel ex milio, etc.* HARD. — Milium, κίχρυς, est nobis *Panicum italicum* (Triand. digyn. gen. 157. Pers. Gramin. Just.); hab. in Indiis et Europa australi. EN. P.

Nervorum doloribus, et aliis. Dioscor. I. e. Φωχθίστα ἔστι καὶ φλεβίστα εἰς σάκκους πυρωμένη, στρόβων καὶ τῶν ἄλλων ἀλγυμάτων ἐν τῇ βοήθειᾳ, torminibus, aliisque doloribus auxilio est. Hydropicis similiter teste Prisciano, II, p. II, e. 49. Item ischiadicis, cap. 24. HARD.

Levissimum mollissimumque. Hoc est, quod Hippocrates inquit: καὶ γὰρ κοῦρος, καὶ προσθενίς; ὁ κίχρυς. DALEC.

Farina. Plin. Val. III, 57. H.

pice liquida, serpentium et multipedae plagis imponitur.

LXIII. Panicum Diocles medicus mel frugum appellavit. Effectus habet, quos milium. In vino potum prodest dysentericis. Similiter his, quae vaporanda sunt, excofactum imponitur. Sistit alvum in lacte caprino decoctum et bis die haustum: sic prodest et ad tormina.

LXIV. Sesama trita, in vino sumpta, inhibet vomitiones. Aurium inflammationi illinitur, et ambustis. Eadem efficit, et dum in herba est. Hoc amplius, oculis imponitur decocta in vino. Stomacho inutilis eibus, et animae gravitatem facit. Stellionum morsibus resistit. Item hulceribus, quae cacoethē vocant: et

LXIII. *Panicum*. Μελών; forsitan Diocles, a melleo sapore dictum putavit. Μελών; enimvero idem esse quod panicum, sive ἔλουμεν, e Graecis multi dixere, in quibus Galenus, de alim. Fac. I, tom. VI, c. 15; et Festus, verbo *milium* Alii diversum a panico genus constituunt, in quibus Theophrastus. Harpocration verbo Μελών: Εμοι μὲν οὖν εἶδος κήτρου νομίζουσι τὴν μελίαν ὅπερ τινὰς καλεῖν ἔλουμεν. Θεόφραστος δὲ ἐν ἐξόμῳ περὶ φυτῶν, ὡς διαφέροντα ταῦτα ἀναγράφει. Κήτρου, ἢ Μελίνην, ἢ ἔλουμεν. H. — *Panicum miliaceum* Linn. P. *Milium* Pers. gen. 157. Habitat in India; nunc ubique colitur. Ed. P.

Effectus habet, quos milium. Dioscor. II, 120. Valet itaque ad sistendam alvum, ad tormina, etc.

Quae vaporanda sunt. Sicco solu calfacienda. DALEC.

LXIV. *Sesama*. MSS. omnes, ut alias monuimus, *Sesima*. HARD. — *Sesamum orientale* (*Didynam. ang.* gen. 1508 Pers. *Bignon*, Juss.) Ed. P.

Aurium. Diosc. II, 121. HARD.

Eadem. Diosc. I. c. HARD.

Hoc amplius. Subintellige, dum in herba est; efficit. Dioscor. I. c. H. δὲ πῶς καθάρηθεϊσα ἐν οἶνῳ; etc. H.

Stomacho inutilis eibus. Sesamo olim in bellariis usi sunt, veluti re suavissima et delicatissima, quod etiam nunc fit a Lucensibus. DAL. — Diosc. Σήσαμον κακοστόμαχον, καὶ δυσωδίας στόματος ποιητικόν, ὅπερ ἐκ βρωσιμότητος ἐμμετρή μεταξὺ τῶν ἀδύτων. *Sesama stomacho nocet, et animae gravitatem facit, si quando comminuta dentium comminuris inhuescit.* HARD.

Stellionum. Theod. Prisc. I, 22: *De apum peraussibus, vel scorpionum, ceterorumque serpentum: sesami folia, vel ipsum tritum, vel appositum prodest.* HARD.

Quae cacoethē vocant. Κακὴ θή, hulcera maligna, insanabilia. De hoc hulcerum genere Celsus consule V, 28, iii. *de carcinomate.* HARD.

auribus oleum, quod ex ea fit, prodesse diximus. Sesamoides a similitudine nomen accepit, grano amaro, folio minore. Nascitur in glareosis. Detrahit bilem in aqua potum. Semen illinitur igni sacro: discutit panos. Est etiamnum aliud sesamoides Anticyrae nascens, quod ideo aliqui Anticyricon vocant: caetera simile erigeronti herbae, de qua suo dicemus loco: granum sesamae. Datur in vino dulci ad detractiones, quantum tribus digitis capitur, miscenturque ellebori albi unum et dimidium obolum, pur-

Et auribus oleum, quod ex ea fit. Oleum ex sesama fieri, dictum est XV, 7. Auribus id auxiliari dicitur inferius, XXIII, 49. Quare dicemus legi hoc loco forsitan satius fuerit: ad utrumque enim morbum, qui nunc indicatur, seminum oleum consepia ibi verbis commendat: *Sesaminum*, inquit, *oleum aurium dolores sanat, et ulcera quae serpunt, et quae cacocheth vocant.* Hæd.

Sesamoides. *Σεσαμοειδής*, hilem a Dioscoride verbis describitur IV, 453. Officinis incognitum id graeci, sive seminis genus. Hæd. — *Astragalus sesamoides* (*Diadelph. decand.* gen. 1745 Pers. *Legumin.* Juss.) hab. in Europa australi et Barbaria. Ed. P.

Nascitur. Glareosa arva fere saxosa et sabulosa appellantur. Diosc. l. c. *ἐν τραχέσι dixit.* Hæd.

Detrahit bilem. Haec ita fere Diosc. l. c. Hæd.

Est etiamnum aliqd sesamoides. De quo Diosc. IV, 452: *Σεσαμοειδής τὸ μέγα ἐν Ἀντικύρῃ ἑλλέβορον καλοῦσι, διὰ τὸ μέγιστον ἐν ταῖς καθάρσεσι τοῦ λυγροῦ ἑλλέβορου.* *Sesamoides maius Anticyraei elleborum vocant, quoniam in purgationibus candido vultu admiscetur.* Galeno idcirco, de Fac. simpl. med. VIII, p. 227, *Ἀντικυρικός ἑλλέ-*

βορος appellatur. Et istud pariter officinis herbarisque incognitum. II. — *Reieta alba* (*Dodecand. trigyna* gen. 1188 Pers. *Affin. Capparid. Juss.*) hab. in Gallia australi, Hispania, Barbaria. Ed. P.

Caetera simile erigeronti. Sic Diosc. l. c. *Εοῖσι ἢ πρὸς ἐπιγίνοντι ἢ πηγνύν.* De erigeronte, seu senecione dicemus XXV, 406. Hæd.

Granum. Prius legebatur, *Granum sesamae datur in vino dulci.* Atqui non sesamae modo, sed sesamoidis remedia tractantur: nec ad purgationes sesamae granum, sed sesamoidis adhibent. Itaque priores hae voces, *granum sesamae*, cum superioribus connectendae; ut sententia sit, sesamoidi granum esse simillimum sesamae. Mox nova instituta periodo: *Datur, sesamoides scilicet, in quo versatur in praesenti oratio, in vino dulci, etc.* Sic Diosc. IV, 452; de sesamoide: *Σπέρμα ὅμοιον σπέρματι, πικρὸν ἐν τῇ γούστῃ, ὃ καθαίρει ὅντι πλέγμα τι καὶ χολήν, etc.* II. — *Granum sesamae.* Brot. ex MSS. Regg. 1 et 2, *grano sesamae.* Ed. P.

Ad detractiones. Ad electiones bilis et pituitae per vomitum et eascretiones. Dioscorid. l. c. *Καθαίρει ὅντι πλέγμα τι καὶ χολήν, ὅσον τοῖς τριπ-*

gationem eam adhibentes, maxime insaniae melancholicae, comitialibus, podagricis. Et per se drachmae pondere exinanit.

LXV. Hordeum optimum, quod candidissimum. Succus decocti in aqua caelesti digeritur in pastillos, ut infundatur exulceratis interaneis et vulvis. Cinis eius ambustis illinitur, et carnibus quae recedunt ab ossibus, et eruptionibus pituitae, muris aranei morsibus. Idem asperso sale ac melle, candorem dentibus et suavitatem oris facit. Eos qui pane hordeaceo utuntur, morbo pedum tentari negant. Novem granis si furunculum quis circumducatur; singulis ter, manu sinistra, et omnia in ignem abiiciat, confestim sanari aiunt. Est et herba phoenicea appellata Graecis, nostris vero hordeum murinum. Haec trita e vino pota praeclare ciet menses.

LXVI. Ptisanæ, quae ex hordeo fit, laudes uno volumine condidit Hippocrates, quae nunc omnes in alicam transeunt. Contra quanto innocentior est alica?

δακτύλιος λεῖον ληφθὲν μετὰ ἑλλοβόρου λευκοῦ ἡμικόλων, σὺν μελικράτῃ.
HARD.

Exinanit. Purgat per alvum, κατὰ ποιλίκον. HARD.

LXV. *Cinis eius ambustis.* Addit Plin. Val. III, 36, ex albo ovorum illini. HARD.

Novem. Plin. Val. III, 32, huiusmodi fere verbis. Similis medicina et in circula ad verrucas inferius offertur, c. 72; ad furunculos ipsos in faba, c. 60. HARD.

Est et herba phoenicea. Ea Diosc. III, 43, φοινῖς appellatur, folio quam hordei brevior et angustior, spica lolio simili. A Matthiolo recte pingi Anguillara testatur c. 14, p. 259. H. — Nobis est *Lolium perenne* (Triand;

Digyn. gen. 199 Pers. Gramin. Jus); ubique vulgare. Eo. P.

Ciet menses. E dulci vino pota fortassis; nam ex amero sistit, si Dioscoridem audimus, l. c. H.

LXVI *Ptisanæ.* Accipiendum est ptisanæ nomen hoc loco, ut nomen Læmbinus in Horat. non pro succo, qui in potionem praebeatur, cuiusmodi hodie fieri et parolari consuevit ex hordeo cocto, in qua nihil inest praeter aquam, et hordei cremorem: sed pro pulve, in qua solidae partes ipsius hordei manent, quae dentur in cibum, vulgo nostris *orge mondé*, H.

Hippocrates. Vide quae diximus XVIII, 25. HARD.

Contra quanto innocentior est alica?

Hippocrates tamen sorbitionis gratia laudavit, quoniam lubrica ex facili hauriretur, quoniam, si im arceret, quoniam in alvo non intumesceret, quoniam facile redderetur, et assuetis hic solus cibus in febris his die possit dari: tantum remotus ab istis, qui medicinam fame exercent. Sorbitionem tamen dari totam vetuit,

Quae uti ex hordeo ptisana, sic ipsa ex tritico farina concinnatur. H.

Hippocrates tamen. Sic MSS Reg. Colb. etc. non tantum. Verba nunc Hippocr. haec sunt, lib. de Vietu in morb. ac. t. 12, p. 43, l. XI: Πτισάνη μὲν οὖν μοι δοκεῖ ὀρθῶς προκερίσθαι τῶν αἰτηρῶν γευμάτων... τὸ γὰρ γλίσχρασμα αὐτῆς λεῖον, καὶ συνεγχεί, καὶ προσπνέει ὥστε καὶ οὐκ ἀσθρόν, καὶ πλαθρόν μετρίως, καὶ εὐεκπλυντόν, εἰ τι καὶ τοῦ τέου προσέδοι, καὶ οὕτε στύφην ἔχον, οὕτε ἀραιὸν κακόν, οὕτε ἀνοιδίσταται ἐν τῇ κοιλίῃ, ἀνύδαται γὰρ ἐν τῇ ἐρήτει, σκῆσον ἂν πλείστον ἐπιφύκει διηγηκούσθαι. *Ptisana igitur triticeis edulis recte praeparata fuisse mihi videtur... Cremor enim eius laevis, continuus, suavis, lubricus, et moderate humidus, si im restringit: et si quid cibi indiguerit, id facile eluiur: neque adstrictionem habet ullam, neque pravam perturbationem, neque in alvo turgescit. Nam in elixatione, quoad maxime intumescere potuit, intumescit.* Hæd.

Et assuetis. Graeca nunc Hippocratis haec sunt, l. 19: Καὶ τοῖσι μὲν γὰρ εἰδημένοισι δις αὐτῆσθαι τῆς ἡμέρας, δις ὁστέον, etc. *Bis die cibum sumere consuetis ptisana his danda est, etc.* Et l. 6, mathe sumi ac vespere commodè posse sit, ab us potissimum, qui tota ptisana uti consueverunt: Συμφέρει δὲ τὰ τοιαῦτα ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, τοῖσιν ἄλλοις πτισάνησιν αὐτίκα χρὴ μῖναισιν. Hæd.

Sorbitionem tamen dari totam vetuit. Hoc est, ptisanam solidam, nec colatam. Ptisanam enim Hippocrates l. 30, sorbitionem et ipse vocat, πτισανορόρησιν. Idem et a potu sorbitionem acceruit, lib. de Vet. med. t. 1. 12, ubi, aegros ait, quibus sorbitio gravior est, potu continenter esse oportere: Οὐτότοι δὲ μὴδὲ τῶν ῥοφημάτων ἐδύναντο ὑποκρατεῖν, ἀλλ' ὅλον ἔχει ταῦτα, καὶ ἀρίκοντα ἐς πόματα. Tota ergo, quum dicitur, non colata intelligitur: quod et Galenus ipse admonet Com. I ad Hipp. de ptisana l. p. 22, t. XI: Εἰς τε ὅλας, εἰς τε κριθάδας, εἰς τε ἀπλῶς πτισάνας εἶπη, ἐν καὶ ταυτὸν ἐκ τῶν τριῶν σημαίνεται μίξων, τὰς ἀμειβόμενους πτισάνας δηλοῦντος... ἔπειτα ἰδίᾳ τὸν χυλὸν ἀποκρίνας, ἐκείνων διδόν, οὐδ' ὅλαις πτισάναις, οὕτε κριθάδεσσιν πτισάναις, οὕτε ἀπλῶς εἰρηβέναις πτισάναις ὁ τοιοῦτος λαχθήσεται χρῆσθαι, χυλῷ δὲ μόνον πτισάνῃ. Sive totam, sive hordeaceam, sive ptisanam simpliciter dixerit, unum et idem his tribus dictionibus significatur, ptisanam unaquaque non colatam significante. Nam a decoctione si quis ipsam colaverit, deinde per se cremorem separaverit illamque dederit: is neque tota ptisana, neque hordeacea ptisana, neque simpliciter dicta ptisana uti dicetur, sed solo ptisanae cremore. Vide et l. 46, ubi Hippocratis placita egregio suo Commentario Galenus illustrat. Adde et Commentarium huius secundum in l. 19. Hæd.

aliudve quam succum ptisanæ. Item quamdiu pedes frigidi essent, tunc nec potionem dandam. Fit et ex tritico glutinosior, arteriæque exulceratae utilior.

LXVII. Amylon hebetat oculos, gulæ inutile, contra quam creditur. Item sistit alvum, epiphoras oculorum inhibet, et hūlcera sanat: item pusulas et fluxiones sanguinis. Genas duras emollit. Datur cum ovo his qui sanguinem reiecerint. In vesicæ vero dolore, semuncia amyli cum ovo, et passi tribus ovis suffervescit. a balineo. Quin et avenacea farina decocta in aceto naevos tollit.

Aliudve quam succum. Quam eremorem ptisanæ: τὸν χυλόν, sive τὸν ποτὸν ποῦρον, ἢ τοῦ βραχμῶν, solum potum sine sorbitionibus, hoc est, sine ptisana solida. HAAR.

Quamdiu pedes frigidi essent. Paroxysmorum initio. DALE. — *Quamdiu pedes.* Verba hæc sunt Hippocratis l. 45, l. XI: Οὐδὲ μὲν αἱ πόδες ψυχροὶ ὄντων, ἀπασχῶν χολῇ τοῦ βροχμῶτος τὴν ὁδὸν, μάλιστα δὲ καὶ τοῦ ποτοῦ ἀπὶχθῆναι. *Quam pedes frigidi fuerint, sorbitionis (ptisanæ) exhibitionem prohibere oportet: maxime vero ut a potu temperandum est.* Ac rursum: Ποδῶν δὲ ψυχρῶν ὄντων, μήτε ποτὸν, μήτε βροχμῶν, μήτ' ἄλλο μὲν δίδου τοῖσι, etc. H.

Tunc. Gr. et al. t. quidem. Eo. P.

Ex tritico glutinosior. Κρίμνον vocat Dioscorid. crassiorem tritici farinam, alicæ propemodum similem. DAL.

LXVII. *Contra quam creditur.* Recentiores, credo, ævi sui medicos suggillat, quos Dioscorides tamen est sequutus, qui lib. 4, c. 123: τὰ περὶ ἀρτηρίων πρᾶσσιν, gulæ, sive arteriæ, sive faucium asperitates amyli lenire scribit. HAAR.

Item sistit alvum. Auctor libri de Simpl. med. ad Patern. inter opera Galeni l. XIII, p. 984: *Potest amyli, inquit, leniter stringere; propter quod collyriis ad lacrymam facientibus miscetur, et ad profluvium ventris prodesse comprobatur.* HAAR.

Epiphoras oculorum inhibet. Diosc. II, 123: Ποσι δὲ πρὸς ὀφθαλμῶν ῥέματα, καὶ κοιλότητας, καὶ φλυκτανας. *Efficax est contra oculorum fluxiones, edva hūlcera, pūdasque.* H.

Datur cum ovo. Ita recte codex Reg. 2, et Colb. 3; in quibusdam aliis, cum opio, male. HAAR.

Et passi tribus ovis. Et passi tantundem, quantum trium ovorum putamine continetur (ut recte iam Dalecampius admonuit). Laborat vehementer Plinianus, ut tribus obolis, non tribus ovis legatur; libris invitiis omnibus; frustra. Passi ovis tria quum audis, tantundem, passi intellige, quantum capiat putamen vacuum ovorum trium. Hanc interpretationem gemina auctoritate fukimus, Marcelli primum Empirici, cap. xxvi, p. 180: *Amyli, inquit, semunciam tritico, atque adusto ovum recens, et eius bol testam ter passo impleto: idque pocu-*

LXVIII. Panis hic ipse, quo vivitur, innumeras paene continet medicinas. Ex aqua et oleo aut rosaceo mollit collectiones, ex aqua mulsa duritias valde mitigat. Datur et ex vino ad discutienda quae praestringi opus sit, et si magis etiamnum, ex aceto, adversus acutas pituitae fluxiones, quas Graeci rheumatismos vocant: item ad percussa, luxata. Ad omnia autem haec fermentatus, qui vocatur autopyros, utilior. Illinitur et paronychiis, et callo pedum in aceto. Vetus aut nauticus panis tusus, atque iterum coctus, sistit alvum, Vocis studiosis, et contra distillationes, siccum esse primo cibo, utilissimum est. Sitanius (hoc

*lam diu agitatum et fervescitum stran-
gurio reverso a balneis dato: omni
cum dolore ac difficultate celeriter ab-
solves.* Deinde Plin. Valer. II, 39: *Amyli semineia conteritur; et aquam
eiisque putamen ter impletur passo,
idque a balneo ubi fervescit datur
adversum calculi doloire.* HARD.

LXVIII. Panis hic ipse, etc. Panis
facultates Dioscorides attigit lib. II, c.
407. DAL.

Ex aqua et oleo aut rosaceo. Du-
ritias potro intellige, quales sunt pa-
rotides, de quibus Theod. Prisc. II,
8: *Ex pane munda, cum oleo infuso;
contritoque, cataplasmentur.* HARD.

Quae praestringi. Quae coherceri opus
sit, ut fluxiones pituitae, seu *βύματα*,
HARD.

Fermentatus, qui v. autopyros. Qui
fermentatus sit, et simul *αἰτέριος*.
Hoc est, ut Celsus loquitur, II, 29,
et fermentatus simul, et cibarius.
Mementi panis *αἰτέριος*, Athen. III,
440. Is est, cui nihil fursaris ademp-
tum est, teste Celso, II, 18. Cicero
et Celsus cibarium panem transtulere.
HARD.

Nauticus. Ammianus Marcellianus ad
usum diuturnitatem exactum vocat
buccellatum. Brod. VI, 41. DAL.—
Vetus aut nauticus. Plin. Valer. qui
haec transcripsit, navalem panem ap-
pellat, II, 27. Galli biscoctum, bis-
cuit. Itabet eadem Dioscor. II, 407.
Cels. II, 30: *Contra, alvum adstrin-
gunt, panis ex siligine, vel ex simila,
magis si sine fermento est, magis etiam
si ustus est, intenditurque vis etiam
eius, si bis coquitur.* HARD.

Vocis studiosis. Aut *φωνήτρος*, put
eos, qui claram et altam vocem cu-
stodire volunt, ne aspera et rauca
sint: aut *συμφοωνήτρος* qui canoram,
suavem, plenam, leviorem vocem suis
modulationibus adhibere maxime ni-
tuntur et student. DAL.— *Studiosis.*
Gronov. et Bl. apud Hard. *studiosos*,
ED. P.

Siccum. Iul. Capitolinus in Anton.
Pio, pag 22: *Senex etiam, antequam
salutiores venirent, panem siccum
comedit ad sustentandas vires.* Panis
siccus est, qui citra potum sumitur,
Id Veterum ientaculum fuit. Hinc ap.
Lucian. *ἀποστεινύ*, lentare. HARD.

est, e trimestri) incussa in facie, aut desquamata, cum melle aptissime curat. Candidus aegris, aqua calida frigidave madefactus, levissimum cibum praebet. Oculorum tumori ex vino imponitur. Sic et pusulis capitis, aut adiecta arida myrto. Tremulis panem ex aqua esse ieiunis statim a balineis demonstrant. Quin et gravitatem odorum in cubiculis ustus emendat: et vini, in saccos additus.

LXIX. Auxiliatur et faba: namque solida fricta, fervensque in acre acetum coniecta, torminibus medetur. In cibo fressa, et cum allio cocta, contra deploratas fusses, suppurationesque pectorum, quotidiano cibo sumitur: et commanducata ieiuno ore, etiam ad furunculos maturandos, discutiendosve imponitur: et in vino decocta, ad testium tumores et

Sitanus. Subintellige, panis σιτάνης et σιτάνης Graecis, ut diximus, XVIII, 42. HARD.

Incussa. Percussa in facie, inquit Plin. Valer. haec transcribens, III, 47. HARD.

Aut desquamata, etc. Cutem in squamae modum perstrictam. HARD.

Levisimum cibum. Intritam panis vocat Celsus: DAL.

Oculorum tumori ex vino. Plin. Val. I, 14. Theod. Prisc. I, I, 10: *De oculorum causis: Panis mundus vino infusus, et cum oleo roseo tritus, torpe oculos liberavit.* Ante hos Cels. VI, 6, lit. ad oculos scabros. Succurrit his et aridae lippitudini, si quis panem ex vino subactum super oculum imponit, etc. HARD.

Tremulis. Quibus videlicet artus tremunt. HARD.

In s. additus. Per quos vinum sacatur, sive colatur, ut diximus I. IV, 25, et XVIII, 47. HARD.

LXIX. *Namque solida fricta.* Haec totidem verbis Marc. Emp. c. xxviii, p. 496. HARD.

In cibo fressa. Hoc est, fracta. Graecis ἑρως χυρίων, *puls subacta.* Vide Voss. in Etymol. verbo *Frendeo*. Haec Marc. Emp. cap. xvi, pag. 418, exscripsit ad verbum. HARD.

Suppurationesque pectorum, etc. Quas purulentas excreationes interpretor, cum Plinio alfero Valer. I, 58: *Faba fricta desecta, eaque faba in cibo vel ex melle sumpta, et tussi, et purulentis excreationibus medetur.* HARD.

Et in vino decocta. Marcell. Emp. c. xxxiii, p. 230; Q. Seren. c. xxxvii, p. 149: *Et tumidos testes Nertia lymphae coëret, Aut faba cum tepidis Bacchi decocta fluentis.* Theod. Prisc. I, 24: *Faba in vino cocta, aut mellierato cum melle trita, fervores testium vel indignationes curat.* H.

genitalium. Lomento quoque ex aceto decocto, tumores maturat atque aperit: item livoribus, combustis medetur. Voci eam prodesse, auctor est M. Varro. Fabalium etiam siliquarumque cinis, ad coxendices, et ad nervorum veteres dolores cum adipis suilli vetustate prodest. Et per se cortices decocti ad tertias sistunt alvum.

LXX. Lens optima, quae facillime coquitur, et ea quae maxime aquam absorbet. Aciem quidem oculorum obtundit, et stomachum inflat: sed alvum si-

Lomento. Lomentum farina fabacea est. Hac pariter ex aceto decocta M. Emp. nititur ad podagram leniendam, c. xxxvi, pag. 246, quoniam educit sanguinem et dolorem levat. Q. Serenus coriandrum pro aceto substituit, c. xli, pag. 151: *Mollis odorato faba iungatur coriandro: Proderit appositum, molliorque aperitque tumorem.* H. — *Viciae fabae, seu Fabae vulgaris*, ut et orobi, lupini, hordei, ex farinarum numero est, quas resolventes Neoterici vocant. En. P.

Livoribus. Ad nigredinem, maculasque vultus farinam de faba Maie. Emp. adhibet cap. xix. HARN.

Voci. Inde fabarii olim cantores vocati. Rabanus Maurus, de Inst. Cl. II, 48: *Antiqui pridie quam cantandum erat, cibis abstinebant: pallentia tantum legumina causa vocis numebant, unde et vulgo cantores fabarii dicti sunt.* Si ergo hoc apud gentiles tantum servandae vocis causa agebatur, etc. Rabano praevit Isidorus, de div. Offic. II, 2: *Antiqui pridie quam cantandum erat, cibis abstinebant: pallentes tamen (ex Rabano) malim pallenti tantum legumine in causa vocis assidue utebantur: Unde et cantores apud gentiles fabarii dicti sunt.* HARN.

PLIN. N. H. Tom. VII

Fabalium. Fabalia Plinius hic vocat, quos fabarum culmos Columell. dicit. DALZC. — *Fabalium.* Stipulas fabales appellat Ovid. Fast. IV, 725: H.

Et ad nervorum vet. dolores. Gal. de Fac. simpl. med. VII, p. 498. H.

Cum adipis suilli vetustate. Hoc est, adipe vetusto. Sic XXI, 74, *hulcerum vetustatem*, pro vetustis huiusmodi dixit. L. XXIV extremo, *Nunc claritas herbarum dicitur*, pro herbis clarioribus. Libro vero XXVIII, 48, *obstetricum nobilitatem*, pro nobilibus obstetricibus. Claritates animalium pro clariora animalia c. 22 eius libri. H.

Et per se cortices, etc. Longe plures ad varios morbos et fabae, et eius farinae, et corticis facultates Dioscorides memprat. DAL. — *Cortices Fabarum* videlicet. Haec totidem verbis Plin. Val. II, 27, et Marcell. Empir. c. xxvii, pag. 195. HARN.

LXX. *Lens.* Quae toto hoc espite de sativa lente referuntur, usque ad ea verba, *Est et palustris lens*, totidem ferme verbis exstant apud Diosc. II, 429. H. — *Errum Lens* (Diodor. decand. gen. 4748 Pers. Legum. Juss.), de quo alias dictum. Ed. P.

Sed alvum sistit. Praeter Dioscoridem refert hoc etiam Galen. de alim.

R

stet in cibo, magisque discocta caelesti aqua: eadem solvit, minus percocta. Crustulas hylcerum rumpit, eaque quae intra os sunt, purgat et adstringit. Collectiones omnes imposita sedat, maximeque exulceratas et rimosas. Oculorum autem epiphoras cum meliloto, aut cotoneo. Contra suppurantia cum polenta imponitur. Decoctae succus ad oris exulcerationes et genitalium adhibetur: ad sedem, cum rosaceo, aut cotoneo. In his, quae acrius remedium exigant, cum putamine punici, melle modico adiecto. Ad id demum, ne celeriter inarescat, adiiciunt et be-

Fac. I, 48, p. 323, tom. VI, et de Fac. simpl. med. VIII, p. 238. Plinius quoque Val. II, 23, aliique. Et priores quidem, detracto cortice discoqui accurate iubent, prima aqua inter coquendum effusa: quod primum illius decoctum alvum solvit. HARD.

Crustulas hylcerum. Quae inustis ferro candenti aut emistio partibus sunt. DAL. — *Crustulas.* Crustam dicitur hylcus ducere, quando solidatur. MSS. Regg. Colb. Chiff. *pusulas hylcerum.* Plin. Val. III, 22, haec transcribens, *fistulas* legit: *Fistulas hylcerum*, inquit, *lenticula cocta rumpit: eadem collectiones sedat.* Dioscor. II, 429: *Ερύθρας πίπρῳρτον*, *erustas seu margines hylcerum rumpit.* H. — Brot. ex MSS. et. edit. princ. *pusulas.* Certe scimus pusulas variolarum, *petite vérole*, lente decocta etiamnum apud nos frequentius illini; quam de propinando lentium decocto minime inter se conveniunt medici. Cf. Geoff. Mat. m. t. III, p. 705 sqq. Ed. P.

Eaque quae intra os sunt. Oris hylcera. Diosc. II, 429, καὶ ἴκκιν ἀνὰ

καὶ ἴκκιν. In solo Chiffet. cod. *purgat et abstergit.* HARD.

Collectiones. Plin. Valer. III, 25, et Diosc. l. c. HARD.

Oculorum. Diosc. l. c. et Plin. Val. I, 4: *Ad oculos epiphoras et tumores... lenticula cum cotoneis cocta, et una trita adiuval.* HARD.

Contra suppurantia. Discutendis tumoribus, qui ad suppurationem vertuntur, ne suppurent, DALC. — *Contra.* Plin. Valer. III, 22, de lente: *Intra suppurantia cum polenta decocta imponitur; lege, contra suppurantia.* Nam ut idem admonet cap. 27, *Lens ipsa cum melle imposita, prohibet suppurare.* HARD.

Decoctae succus ad oris, etc. Plin. Val. III, 22. HARD.

Ad sedem. Ad sedis inflammationes, πρὸς πλεγμονῆς ὀφρυλίου, Diosc. II, 429. HARD.

In his, quae acrius remedium exigant. Scrib. Larg. comp. cccxxiv: *Ad veretri tumorem lens ex aqua cocta, et trita, rosaceo oleo mixta prodest. Si maior humor est, mali granati corium ex aqua coctum ac tritum, lenticulae pari pondere admiscere oportet.* H.

tae folia. Imponitur et strumis panisque, vel maturis, vel maturescentibus, ex aceto discôcta. Rîmis ex aqua mulsa; et gangraenis cum punici tegmine, Item podagris cum polenta, et vulvis, et renibus, pernionibus, hulceribus difficile cicatricem trahentibus. Propter dissolutionem stomachi triginta grana lèntis devorantur. In choleris quoque et dysenteria efficacior est in tribus aquis côcta: in quo usu melius semper eam torrere et ante tundere, ut quam tenuissima detur, vel per se, vel cum cotonco malo, aut piris, aut myrto, aut intubo erratico, aut beta nigra, aut plantagine. Pulmoni est inutilis, et capitis dolori, nervosisque omnibus, et felli: nec somno facilis: ad pustulas utilis, ignique sacro, et mammis in

Imponitur et strumis, etc. Plin. Val. iisdem verbis, III, 27. II.

Rîmis. Dioscor. II, 129. II.

Item podagris cum polenta. Diosc. loc. cit. Παρηγορεῖ δὲ καὶ ποδάγρας σὺν ἀλίπτῳ ἰσθὺς κατὰ πλάγας, καὶ κατὰ πλάγας. Decocta cum polenta impositaque podagras lenit.

Pernionibus. Theod. Prisc. I, 28, de Pernionibus: Ἐξ lenticulae cōctae et tritae cataplasma proderit. II.

Hulceribus d. cic. trahentibus. Plin. Val. III, 25. H.

Dissolutionem stomachi. Contra subversionem stomachi, ἀνατροπὴν στομάχου, Diosc. loc. cit. quam nempe stomachus in vomitiones effunditur. Haad.

In choleris quoque. Describit hunc morbum Cels. IV, 14: *Facienda*, Inquit, *mentio est cholerae, quia commune id stomachi atque intestinorum vitium videri potest. Nam simul et detectio et vomitus est: praeterque haec, inflatio est, intestina torquentur, bilis*

supra infraque erumpit. . . Ergo eo nomine morbum hunc χολῆραν Graeci nominarunt, etc. Apud τῆς χολῆς deductum nomen putat; qui communis medicorum error, a Constantino in Lexico configitur. Πύρεξ τῆς χειλῆος fluxionem alvi simpliciter nuncupat II, 19, ubi haec ipsa remedia totidem lemnæ verbis affert. H.

Et ante tund. Gron. et al. ante Hard. *aut tundi.* Bröt. ante et. En. P.

Pulmoni est inutilis. Dioscorid. ad verbum, loco citat. H.

Nec somno facilis. Quia somnia tumultuosa facit, Inquit Diosc. I. cit. *Exci δὲ δυσόπνοος.* H.

Ad pustulas utilis. Pustulas prohibere lenticulae farinam cum melle aut vino, auctor est Celsus; V, 27. Diosc. loco citato, πρὸς δὲ πλινκταῖς καὶ ἰσχυρίσιν. De igne sacro, coniecit et alter Plin. Val. III, 34. H.

Mammis in aqua marina decoctâ. Ad mastitias grumibûs conerectoq; lacte turgentes, himiumque distentas,

aqua marina decocta; in aceto autem duritias et strumas discutit. Stomachi quidem causa, polentae modo potionibus inspergitur. Quae sunt ambusta, aqua semicocta curat, postea trita, et per cribrum effuso suffure, mox procedente curatione addito melle. Ex posca coquitur ad guttura. Est et palustris lens per se nascens in aqua non profluente, refrigeratoriae naturae: propter quod collectionibus illinitur, et maxime podagris, et per se, et cum polenta: glutinat et interanea procidentia.

LXXI. Est et silvestris elelisphacos dicta a Graecis,

πρὸς χυδρῶντας μαστὸς, καὶ σπα-
γανώσε. H.

In aceto autem duritias. Cervicis rigorem (opisthotonon vocant) illa discuti, Q. Serenus cecinit c. xvii, p. 135. B.

Quae sunt ambusta. Explicatis paulo Plin. Valer. III, 36: Ambustis sanandis: Lens ex aqua semicocta imponitur: procedente vero curatione lens eruda conteritur, -iectoque suffure eius, decognitur, et sic imponitur: et postea mel adiecitur. Sic Th. Prisc. I, 47: De unctione calidae, vel ignis. H.

Est et palustris lens. Plin. Val. ad verbum, III, 44, et Diosc. IV, 88: φακὸς ὅς ἐπὶ τῶν τελευτῶν εὐρίσκειται, ἐπὶ τῶν στασίμων ὑδάτων, βρόνθον ὅν ὁμοίον φακῷ. Lens palustris in aquis pigris stagnantibusque reperitur, muscus videlicet lenticulae similis. H. — Nobis Lemna minor (Diosc. diandr. gen. 2025 Pers. Naiad. Juss.), lentille d' Eau. Ed. P.

Profluente. Al. fluente. Ed. P.

Collectionibus. Collectiones videntur humores esse ex collecta pituita vel sanguine, cum inflammatiooe interdum coniunctae. Diosc. l. cit. inflam-

mationibus mederi lentem palustrem dixit, πᾶσαι πλεγμοναί. Neque nunc modo, sed et saepius, ubi Plinius collectiones habet, ordemata, αἰδήματα sere appellantur, hoc est, molles tumores, laxioresque, ac sine dolore. Haro.

Et maxime podagris. Plin. Valer. III, 44, et Marcell. Emp. c. xxxvi, pag. 250. Haro.

Et per se. Hoc est, sola. H.

Interanea. Εντιροαήλας Graeci vocant, descensum intestinorum in alterum naturae locum. Diosc. loc. cit. Ὑπεραλλή δὲ καὶ ἐντιροαήλας τὰς ἐπὶ πᾶσιν. Haro.

LXXI. Est et silvestris elelisphacos. Ex affinitate nominis occasione sumpta, de elelisphaco nunc sermone instruit, quod lenti scilicet, quae Graecis φακός dicitur, proximum habuerit appellationem, σπαγός. Nam re, forma, dotibusque, immensum quantum a lente disidet. Herbariis nostris incognita, H. — Nec sane cognosci potuit herba, quae numquam fuit. Nosler enim nomenclatura deceptus, salivam praepostere lentis speciem habuit. Ex Cl. Gerard. not. ined. Ed. P.

ab aliis sphacos. Ea est sativa lente levior, et folio minore, atque sicciore, et odoratiore. Est et alterum genus eius silvestrius, odore gravi: haec mitior. Folia habet cotonei mali effigie, sed minora et candida, quae cum ramis decoquantur. Menses ciet et urinas, et pastinacae ictus sanat. Torporem autem obducit percusso loco. Bibitur cum absinthio ad dysenteriam. Cum vino eadem commorantes menses trahit: abundantes sistit decocto eius poto. Per se imposita herba vulnerum sanguinem cohibet: sanat et serpentium morsus. Et si in vino decoquatur, pruritus testium sedat. Nostri, qui nunc sunt, herbarii elelisphacon graece, latine salviam vocant, mentae similem, canam, odoratam. Partus emortuos ea apposita extrahunt: item vermes aurium hulcerumque.

LXXII. Cicer et silvestre est, foliis sativo simile,

Ab aliis sphacos. Ita scribendum, non φακός, tum ex Suida, apud quem alphabeti series id certo confirmat: Σφακός, sit, ἀντὶ τοῦ ἐλελίσφακος, etc. tum vero ex Plinio indice. H.

Est et alterum genus. Perinde officinis, herbariisque ignotum. Vt nunc silvestrius, sic XVI, 50, silvestriora dicit. HARD.

Folia habet cotonei mali. Ita fere Diosc. l. c. de elelisphacon. Unde perspicuum est non hanc esse salviam Latinorum, cui folia non sunt cotonei mali effigie, sed mentae potius, ut Plinius recte animadvertit, post Crataevam scilicet, cuius sententiam comprobatur, tum ipsa experientia, tum Anguillara, part. XII, pag. 204, ubi haec scriptoris graeci verba recitat: Φύλλα ἔχει ὁμοία τῷ ἰσθύνω. H.—ἐλελίσφακος Theophr. VI, 2, nobis est *Salvia triloba*; quamquam Hippocrates, iudice Sprengelio, et officina-

lem et creticam hoc eodem habet nomine. Ed. P.

Cum ramis. Diosc. loc. cit. H.

Menses. Dioscor. loc. cit. H.

Pastinacae ictus. Gronov. et al. ante Hard. *pastinacae marinis ictus.* Ed. P.

Per se. Dioscorid. loc. cit. H.

Et si in vino decoquatur, etc. Diosc. loc. cit. HARD.

Latine. Galli nostri vocant *de la sauge.* HARD.

LXXII. Cicer et silv. Ἀγριός ἐπλεῖθος apud Graecos: apud Recentiores nullum adhuc certum nomen invenit. Pictum vide apud Dodonaeum, pag. 546. Dioscorides totidem verbis, II, 126: Γίνεται δὲ καὶ ἀγριός ἐπλεῖθος, ὁμοίως τοῖς φύλλοις τῷ ἰσθύνω, ὁμοῦ ὀριμύς, etc. H.—*Cicer arietinum* (Diadelph. decand. gen. 179: Pers. Leguminos. Juss.), cuius plures Noster Varietates enumerat, ut et XVIII, 83, Ed. P.

odore gravi. Si largius sumatur, alvus solvitur, et inflatio contrahitur, et tormina. Tostum salubrius habetur. Cicercula etiamnum magis in alvo proficit. Farina utriusque hylcera manantia, capitis sanat, efficacius silvestris. Item comitiales, et iocinerum tumores, et serpentium ictus. Ciet menses et urinas, grano maxime. Emendat et lichenas, et testium inflammationes, regium morbum, hydropicos. Laedunt omnia haec genera exulceratam vesicam, et renes. Gangraenis utiliora cum melle, et his quae cacoethe vocantur. Verrucarum in omni genere prima luna singulis granis singulas tangunt, eaque grana in linteo deligata post se abiciunt, ita fugari vitium arbitantes. Nostri praecipiant arietinum in aqua cum sale discoquere, ex eo bibere cyathos binos in difficultatibus trinae. Sic et calculos pellit, morbumque regium. Eiusdem foliis sermentisque decoctis, aqua quam maxime, calida morbos pedum mollit, et ipsum calidum tritumque illitum. Columbini decocti aqua, horrorem tertianae et quartanae minuire creditur, Nigrum autem cum gallae dimidio tritum, oculorum ulceribus ex passo medetur.

Cicercula. Cicerculam Plinius pro cicere saepe dixisse, ipsumque id legumen intellexisse, quod *ἐπίτριτον* Graeci vocant. De silvi ciceris facultate, ad bonam alvum faciendam Diosc. suffragatur loc. cit. *Ἐπίτριτον* ὁ κίρκος, *ἐπίτριτον*, etc. H.

Cet menses. Diosc. II, 126. H.

Emendat. Haec totidem verbis Diosc. loco citato. HAN.

Verrucarum. Totidem verbis haec rursus Diosc. loco citato. H.

Nostri praecipiant, etc. Plin. Val.

II, 39: *Cicer arietinum*, inquit, in aqua discoquatur cum sale, et ex ea aqua bibantur bini cyathi per triduum in difficultate urinae. Marc. Emp. exp. XXVI, p. 484: *Cicer arietinum in aqua decoctum cum sale, nunquam strangu- rioso ad binos cyathos bibendum dato.* HAN.

Sic et calculos pellit. Plinius Valer. loco citato. H.

Morbumque. Plin. Valer. l. c. H.

Columbini d. aqua. Ciceris columbini, de quo XVIII, 32. H.

LXXIII. De ervo quaedam in mentione eius diximus: nec potentiam ei minorem veteres, quam brassicae tribuere. Contra serpentium ictus ex aceto, ad crocodilorum hominumque morsum. Si quis ervum quotidie ieiunus edat, lienem eius absumi certissimi auctores affirmant. Farina eius vapores, sed et maculas toto corpore emendat. Serpere hylcera non patitur: in mammis efficacissimum. Carbunculos rumpit ex vino. Urinae difficultates, inflationem, vitia iocineris, tenesmon, et quae cibum non sentiunt, atrophia appellata, tostum, et in nucis avellanae magnitudinem melle collectum devoratumque corrigit: item impetigines, ex aceto coctum et quarto die solutum. Panos in melle impositum suppurare prohibet. Aqua

LXXIII. De ervo. Nobis *Ervum* *Ervilia* Linn. (*Diadelph. decand. gen.* 4717 P. sub *Vicia. Leguminos. Juss.*) cf. XVIII, 38. Ed. P.

Contra serpentium ictus. Plin. Val. III, 57. Dioscorid. II, 434: *Σύν οὖν ὄντος κυνόθηκτα, καὶ ἀνθρωπόθηκτα, καὶ ἐχιδόθηκτα θιραπεία καταπλασσομένη.* HARD.

Si quis ervum, etc. Carmlae id Q. Serenus expressit, c. xxiv, pag. 440: *Nonnulli memorant consumi posse lienem; Eryum si semper ieiuno numperit ore. H.*

Farina. Diosc. loco cit. Variè apud Celsum, VI, 5, maculae sunt in facie, ut lenticulae et ephelides. Plinius, XXIII, 46: *Vitia cutis in facie, variaeque et lentigines, et angillata emendat, etc.* — *Farina.* In libris hactenus editis, interpolatorum insigni licentia, *Farina eius*, ut Varro ait, *maculas, etc.* In Reg. 4, et Colb. *Farina eius varro, sed et maculas.* Sinceram nos (post Pionianum tamen) scripturam, tum ex iis vestigiis primitivorum codicum,

tum ex Plinio Valeriano eruiamus, quod totum fere opus suum ex Plinianis verbis ac sententiis concinnavit: Is enim, III, 44, cuius lemma: *Varia tollendis: Farina*, inquit, *ervi ex aqua imposita sanatur, et toto corpore maculae emendantur.* HARD.

Serpere. Marc. Emp. c. iv, p. 42; Plin. Valer. III, 22, et Diosc. l. c. Vide et Celsum, V, 28, tit. de fistulis. HARD.

Carbunculos. Plin. Valer. III, III, 30, Diosc. loc. cit. Theod. Prisc. I, 28: *de carbunculis. Ervi pulvis cum vino tritus. H.*

Urinae difficultates. Haec pariter Diosc. loc. cit. II.

Quae cibum non sentiunt. Quae non aluntur cibo. Quae nutritionem a cibo non sentiunt. De hac atrophia nos opportunius XXVIII, 33. Dioscor. l. c. *Ἀρμόζει δὲ καὶ τοῖς ἀτροφῶσι, κερύει μέγιστος ἐρυκτῶν ληρδὲν σὺν μέλιτι.* HARD.

Panos. Marc. Emp. c. xxiii, pag.

decocti perniones et pruritus sanat fovendo. Quin et universo corpori, si quis quotidie ieiunus biberit, meliorem fieri colorem existimant. Cibus idem hominis alienum. Vomitiones movet, alvum turbat, capiti et stomacho onerosum. Genua quoque degravat. Sed madefactum pluribus diebus, mitescit: bubus iumentisque utilissimum. Siliquae eius virides, prius quam indurescant, cum suo caule foliisque contritae, capillos nigro colore inficiunt.

LXXIV. Lupini quoque silvestres sunt, omni modo minores sativis, praeterquam amaritudine. Ex omnibus quae eduntur, sicco nulli minus ponderis est,

224, et Plin. Val. III, 27: *Patros cum melle*, etc. H.

Aqua d. perniones. Ad verbum Dios. loc. cit. HARD.

Quin. Diosc. loco citato. H.

Vomitiones movet, etc. Haec pariter Diosc. loco citato. H.

Genua quoque degravat. Graves genuum dolores excitat. In Aeno mulieres aequae ac viri, qui leguminibus victarunt, crurum impotentia vexati sunt, nec ab eo morbo sanati. Qui autem ervum esitarunt, genuum dolor afflixi. Hippoc. Dalec. — *Genua*. Hipp. Epid. VI, cap. 4, tom. 13, *Οροσφυρτας, γονυαλγίς*. H.

Mitescit. Ervi grana uberiora et candidiora aqua permiscenda macebantur Dioscoridi, et ubi salis aquae combiberint, torrentur, quoad rumpatur hians cortex: moluntur: inde farina fit. DAL.

Nubis. Si elixum apponatur, boves saginat, inquit Dioscor. I. c. *βοὺς δὲ λιπαίνετο ἐξ αὐτοῦ παρατελειμμένον*. H.

Siliquae eius virides. Marc. Emp. totidem verbis, cap. vii, pag. 48: *Ervi siliquae, priusquam arcescant, cum foliis et caule suo conterantur, et*

raso capiti, ut capilli nigrescant, proctinus illinuntur. Plin. Val. I, 7: *De capillis denigrandis: Siliquae eruvae (lege ervi), cum suis foliis et caudibus conterantur, et capiti raso illinuntur*. HARD.

Capillos nigro colore inficiunt. Color in capillis niger non tantum a viris canescentibus expetebatur, ut senectutis vitium dissimularent, sed etiam a mulieribus, quod matronae spectat ac pudicitiae nigro capillo, toga longe ac late fusa, et ad talos demissa, stola, flammeo, vittis et reticulo sese ornarent: meretrices vero flavo capillo, togaeque subducta, stola pulla absque vittis et flammeo internoscerentur. Alex. lib. V, cap. 48. DAL.

LXXIV. *Lupini quoque silvestres sunt*. Sic Dioscor. II, 433: *Γίνεται δὲ καὶ θέρμος ἄγριος, ὑπερὶ τοῦ ἡμέριου, κατὰ πάντα δὲ πικρότερος*. Alii *μικρότερος*. Galen. de Fac. simpl. med. VI, p. 478: *Θέρμος ἄγριος πικρότερος, καὶ ὑπερπικρότερος τῶν ἁπλῶν τοῦ ἡμέριου*, etc. H. — *Lupinus albus* (*Diadelph. decand. gen.* 1679 Pers. *Legumin.* Juss.). Ed. P.

nec plus utilitatis. Mitescunt cinere aut aqua calidis. Colorem hominis frequentiores in cibo exhilarant: amari contra aspidas valent. Hulcera atra, aridi decorticatique tritii, supposito linteolo, ad vivum corpus redigunt. Strumas, parotidas, in aceto cocti discutiant. Succus decoctorum cum ruta et pipere, vel in febris datur ad ventris animalia pellenda, minoribus triginta annorum; pueris vero impositi in ventrem ieiunis prosunt. Et alio genere tosti, et in defruto poti, vel ex melle sumpti. Idem aviditatem cibi faciunt, fastidium detrahunt. Farina eorum aceto subacta, papulas pruritusque in balineis illita cohibet, et per se siccatur hulcera. Livores emendat. Inflammationes cum polenta sedat. Silvestrium efficacior vis est contra coxendicum et lumborum debilitatem. Ex iisdem decocta lentigines, et soventium cutem corrigunt: si vero ad mellis crassitudinem de-

Hulcera atra. Ex vetustate, et corruptione. Cels. lib. V, 642: *Modo hulus nigrum est, quia caro eius corrupta est, idque vehementius etiam putrescendo intenditur.* Et paulo ante: *Interdum enim vetustas hulus occupat, induciturque et callus, et circum orae crassae livent, etc.* Marc. Emp. c. iv, p. 43: *Vetustis hulceribus... medetur farina lupini incocti, et sine cortice, impersa cum vino.* Sic patiter Theod. Prisc. I, 48. H.

Strumas. Diosc. II, 432; Plin. Val. I, 43, III, 29, Marc. Emp. XV, 407. HARD.

Succus. Plin. Valer. II, 24; Marc. Emp. XXVIII, p. 209, et Diosc. I. c. Praeivit his omnibus Cels. IV, 47: *Si tolli sunt lumbri, aqua potui dari debet in qua lupinum decoctum sit.* HARD.

Pueris vero impositi. Vide quae diximus XVIII, 36. H.

Et alio genere tosti. Diosc. loc. c.

Idem. Diosc. loc. cit. II.

Farina. Diosc. I, c. Plin. Val. III, 39, et Serenus; c. vii, de prurigne et papulis, p. 429: *Ferventes papulas oleo curato liquenti, Aut aceto Baccho miscetis furra lupini: Atque hinc in calido percurres membra lavacro.* H.

Livores emendat. Diosc. Καθαίρει πτελώματα, καὶ φλεγμονὰς πρᾶνται σὺν ἄλφιτῳ καὶ ὕδατι. H.

Silvestrium efficacior vis, etc. Et salivis nihilominus dos illa quoque communis, teste Dioscoride II, 432: *Σὺν ἔξῃ δὲ λευκᾶς παραγοῖται.* H.

Cutem corrigunt. Dioscor. loco cit. Καθαίρει τὸ ἄλκυρον χροῖα. Galen. similiter loco citato. H.

Si vero ad mellis, etc. Marc. Emp. c. xix, p. 429. H.

coquantur vel sativi, vitiliginēs nigras et lepras emendant. Sativi quoque rumpunt carbunculos impositi: panos et strumas minuunt, aut maturant, cocti ex aceto; cicatricibus candidum colorem reddunt. Si vero caelesti aqua discoquantur, succus ille smegma fit: quo fovere gangraenas, eruptiones pituitae, hucera manantia utilissimum. Expedit ad lienem bibere et cum melle menstruis haerentibus. Lieni crudi cum fico sicca triti ex aceto imponuntur. Radix quoque in aqua decocta, urinas pellit. Medentur pecori cum chamaeleone herba decocti, aqua in potum collata. Sanant et scabiem quadrupedum omnium, in amurca decocti, vel utroque liquore postea mixto, Fumus crematorum culices necat.

LXXV. Irionem inter fruges sesamae similem esse

Rumpunt carbunculos, etc. Dioscor. loco cit. Ἀνθραξας περιρρησσει. H.

Panos et strumas minuunt, etc. Prius legebatur mutata interpunctione, aut maturant. Cocti ex aceto cicatricibus, etc. VI ille ex aceto temperandi modus ad posteriorem solam medicinam referendum videretur, non etiam ad superiorem. Contra Diosc. II, 52: φύματα καὶ χειρῶν μεταβάλλει ἐν ὄξει ἰσχυραῖς καὶ καταπλασθεῖς. Galenus quoque de simpl. Fac. med. VI; p. 174: Ἀλλὰ καὶ χειρῶν καὶ φύματα σκληρὰ θορακίται ἐν ὄξει δ' ἔσται αὐτὸ χρὴ, etc. Marc. Emp. c. xxxii, pag. 225: *Lupini ex aceto cocti, et subacti, et pro emplastro adpositi, causam panicularum maturant, et minuunt dolorem.* Denique Plinius etiam Valer. II, 1, 22: *Panis depellendis: Lupini*, inquit, *ex aceto cocti, aut minuunt, aut maturant.* Quod ut ita sane se habeat, et in sequenti pariter remedio ex aceto incoqui ni-

hilominus necesse est. Plin. Vål. III, 48: *Ad colorem cicatricibus reddendum: Lupini ex aceto cocti imponuntur.* HARD.

Si vero caelesti aqua. Diosc. et Gal. II. cc. HARD.

Expedit. Diosc. et Gal. II. cc. lienosis aiunt lupini decoctum prodesse, cum ruta potum ac pipere. H. — *Et cum melle.* Adiecit et myrrham praeterea Diosc. loco cit. et subdi in pesso iubet, προσθήτω. Dioscoridem sequitur Galen, I. c. H.

Radix. Diosc. I. c. H.

Aqua in potum collata. Non potum, sed allutione tantum, decoctum eius modi prodesse pecorum scabiei tradit Diosc. loco citato. H.

Utroque liquore. Amurea videlicet ei, decocto lupini: nobis, uti Dalecampio visum est, chamaeleonis decocto. HARD.

LXXV. *Irionem*, etc. Ἐπίστροπον Theophrast. Hist. VIII, 3, nobis est

diximus, et a Graecis *erysimon* vocari: Galli *velam* appellant. Est autem fruticosum, foliis erucæ, angustioribus paulo, semine nasturtii. Ytilissimum tussientibus cum melle, et in thoracis purulentis excreationibus. Datur et regio morbo, et lumborum vitiis, pleuritidis, torminibus, coeliacis. Illinitur vero parotidum et carcinomatum malis. Testium ardoribus ex aqua, alias cum melle. Infantibus quoque utilissimum. Item sedis vitiis, et articulariis morbis, cum melle et fico. Contra venena etiam efficax potum. Medetur et suspiriosis: item fistulis, cum axungia veteri, ita ne intus addatur.

LXXVI. *Horminum* semine, ut diximus, cumino simile est, caetero porro, dodrantali altitudine. Duo-

Alyssum sativum: (*Tetradyn. silicul.* gen. 1558 Pers. sub *Camelina*. *Cru-cifer.* Juss.) ; ἑρυσίμων item Dioscor. II, 188, est *Erysimum officinale* (*Tetradyn. siliq.* gen. 1568). Conf. XVIII, 22. Ed. P.

A Graecis *erysimon* vocari. Plinius admodum inconsiderate *erysimon* herbam descriptam a Dioscoride confundit cum *erysimo* fruge a Theophrasto memorato, lib. II, cap. 17; et lib. VI, cap. 19, de Causis plantarum. Dat.

Galli *velam* appellant. Ita MSS. B. Collb. etc. tum hoc loco, tum in Indice: non *velatum* (ut Gron. et alii). Est autem haec huius loci sententia: iñionis, quæ inter fruges censetur, et a Graecis *erysimon* appellatur, naturam superius atque indolem esse tractatam: nunc ex affinitate nominis occasione sumpta alterum *erysimon* explicari, quod herbacei generis est, Galli quondam *velam* appellaverunt: Sic paulo ante cap. 7, a lente, quæ Graecis *παχάς*, ad elelisphacon, sive

παχάων, orationem transulit. H.

Fruticosum, etc. Eisdem verbis a Dioscorid. describitur II, 188. H.

Ytilissimum. Haec totidem verbis Diosc. I. c. H.

Datur. Diosc. loco citato. H.

Illinitur vero parotidum, etc. Dios. I. c. et Galeb. de Fac. simpl. med. VI, d. 174. H.

Carcinomatum malis. Caecorum, occultorum: de quibus I. VI, aphor. 38; *κρυπτῶν* Diosc. DAREC.

Testium ardoribus. Dioscor. et Gal. II. cc. H.

Contra. Dioscor. J. c. II.

LXXVI. *Horminum*. Ὠρμινον Th. Histor. VIII, 7, ἑρμινον Dioscor. III, 145, nobis est *Salvia Horminum* (*Dianth. monogyn.* g. 64 Pers. *Labiât.* Juss). Habitat in Graecia et Apulia. Cf. Sibth. Flor. Graec. t. xi, et Plin. XVIII, 22. Ed. P.

Porro. Plinius pro *παχάων* legit *πάσων*. DAREC. — Dioscor. III, 145: Ὠρμινον ἡμερον, πῶς ἑστίον ἐμπερὲς παχάων τοῖς φύλλοις. *Horminum* herba

stit in cibo, magisque discocta caelesti aqua: eadem solvit, minus percocta. Crustulas hulcerum rumpit, eaque quae intra os sunt, purgat et adstringit. Collectiones omnes imposita sedat, maximeque exulceratas et rimosas. Oculorum autem epiphoras cum meliloto, aut cotoneo. Contra suppurantia cum polenta imponitur. Decoctae succus ad oris exulcerationes et genitalium adhibetur: ad sedem, cum rosa-ceo, aut cotoneo. In his, quae acrius remedium exigant, cum putamine punici, melle modico adiecto. Ad id demum, ne celeriter inarescat, adiciunt et be-

Fac. I, 48, p. 323, tom. VI, et de Fac. simpl. med. VIII, p. 238. Plinius quoque Val. II, 23, aliique. Et priores quidem, detracto cortice discoqui accurate iubent, prima aqua inter coquendum effusa: quod primum illius decoctum alvum solvit, HARD.

Crustulas hulcerum. Quae inustis ferro candenti aut caustico partibus sunt. DAL. — *Crustulas.* Crustam dicitur hylcus ducere, quando solidatur. MSS. Regg. Colb. Chiff. *pustulas hulcerum*, Plin. Val. III, 22, haec transcribens, *fistulas* legit: *Fistulas hulcerum*, inquit, *lenticula cocta rumpit: eadem collectiones sedat.* Dioscor. II, 429: *Εγχάρως περιπόρεται*, crustas seu margines hulcerum rumpit, II. — Brot. ex MSS. et, edit. princ. *pustulas*. Certe scimus pustulas variolarum, *petite vérole*, lente decocta etiamnum apud nos frequentius illini; quamquam de propinando lentium decocto minime inter se conveniunt medici. Cf. Geoff. Mat. m. t. III, p. 705 sqq. Ed. P.

Eaque quae intra os sunt. Oris hulcera. Diosc. II, 429, καὶ ἴσχυον ἀνα-

καίσιπτ. In solo Chifflet. cod. *purgat et abstergit.* HARD.

Collectiones. Plin. Valer. III, 25, et Diosc. l. c. HARD.

Oculorum. Diosc. l. c. et Plin. Val. I, 4: *Ad oculos epiphoras et tumores... lenticula cum cotoneis cocta, et una trita altuvaf.* HARD.

Contra suppurantia. Discutiendis tumoribus, qui ad suppurationem vertuntur, ne suppurent, DALC. — *Contra.* Plin. Valer. III, 22, de lente: *Intra suppurantia cum polenta decocta imponitur; lege, contra suppurantia.* Nam ut idem admonet cap. 27, *Lens ipsa cum melle imposita, prohibet suppurare.* HARD.

Decoctae succus ad oris, etc. Plin. Val. III, 22. HARD.

Ad sedem. Ad sedis inflammationes, πρὸς πλεγματικὸν δακτυλίον, Diosc. II, 429. HARD.

In his, quae acrius remedium exigant. Scrib. Larg. comp. εἰς αὐτὸν: *Ad vetri tumorem lens ex aqua cocta, et trita, rosaceo oleo mixta prodest. Si maior humor erit, mali granati corium ex aqua coctum ac tritum, lenticulae pari pondere admiscere oportet.* II.

tae folia. Imponitur et strumis panisque, vel maturis, vel maturescentibus, ex aceto discocta. Rimis ex aqua mulsa; et gangraenis cum punici tegmine. Item podagris cum polenta, et vulvis, et renibus, pernionibus, h ulceribus difficile cicatricem trahentibus. Propter dissolutionem stomachi triginta grana lentis devorantur. In choleris quoque et dysenteria efficacior est in tribus aquis cocta: in quo usu melius semper eam torrere et ante tundere, ut quam tenuissima detur, vel per se, vel cum cotoneo malo, aut piris, aut myrto, aut intubo erratico, aut beta nigra, aut plantagine. Pulmoni est inutilis, et capitis dolori, nervosisque omnibus, et felli: nec somno facilis: ad pustulas utilis, ignique sacro, et mammis in

Imponitur et strumis, etc. Plin. Val. lisdem verbis, III, 27. H.

Rimis, Dioscor. II, 129. H.

Item podagris cum polenta. Diosc. loc. cit. Παρηγορί δι καὶ ποδάγρας σύν ἀλφίτῳ ἐνός κατὰ πηθείς, καὶ κατὰ πλάσθεις. Decocta cum polenta impositaque podagras lenit.

Pernionibus. Theod. Prisc. I, 28; de Pernionibus: Et lenticulae coctas et tritas cataplasma proderit. H.

Hulceribus d. cic. trahentibus. Plin. Val. III, 25. H.

Dissolutionem stomachi. Contra subversionem stomachi, ἀνατροπὴν ἐνομήχην, Diosc. loc. cit. quum nempe stomachus in vomitiones effunditur. HARD.

In choleris quoque. Describit hunc morbum Cels. IV, 14: Facienda, inquit, mentio est cholerae, quia communis id stomachi atque intestinorum vitium videri potest. Nam simul et defectio et vomitus est: praeterque haec, inflatio est, intestina torquentur, bilis

supra infraque erumpit... Ergo eo nomine morbum hunc χολεῖραν Graeci nominarunt, etc. Apó τῆς χολεῖς deductam nomen putat, qui communis medicorum error, a Constantino in Lexico colligitur. Πῶμα τῆς χολεῖας fluxionem alvi simpliciter nuncupat II, 19, ubi haec ipsa remedia totidem ferre verbis offert. H.

Et ante tund. Gron. et al. ante HARD. aut tundi Broi. ante et. Ed. P.

Pulmoni est inutilis. Dioscorid. ad verbum, loco citat. H.

Nec somno facilis. Quia somnia tumultuosa facit, loquitur Diosc. I. cit. Est δὲ δυσόμιος: H.

Ad pustulas utilis. Pustulas prohibere lenticulae farinam cum melle aut vino, auctor est Celsus; V, 27. Diosc. loco citato, πρὸς δὲ φλυκταῖνας καὶ ἰσχυρίλατα. De igne sacro, concinat et alter Plin. Val. HI, 34. H.

Mammis in aqua marina decocta. Ad mammas grumosas concretisque lacte turgentes, himiumque distentas,

aqua marina decocta; in aceto autem durities et strumas discutit. Stomachi quidem causa, polentae modo potionibus inspergitur. Quae sunt ambusta, aqua semicocta curat, postea trita, et per cribrum effuso furfure, mox procedente curatione addito melle. Ex posca coquitur ad guttura. Est et palustris lens per se nascens in aqua non profluente, refrigeratoriae naturae: propter quod collectionibus illinitur, et maxime podagris, et per se, et cum polenta: glutinat et interanea procidentia.

LXXI. Est et silvestris elelispacos dicta a Graecis,

πρὸς χονδρῶντας μαστῶδες, καὶ σπαραγνώεις. H.

In aceto autem durities. Cervicia rigorem (opisthotonon vocant) ita discuti, Q. Serenus cecinit c. xvii, p. 135. H.

Quae sunt ambusta. Explicatis paulo Plin. Valer. III, 36: Ambustis sanandis: Lens ex aqua semicocta imponitur: procedente vero curatione lens eruda conteritur, -eicetque fursure eius, decoquitur, et sic imponitur: et postea mel adiecitur. Sic Th. Prisc. I, 47: De unctione calidae, vel ignis. H.

Est et palustris lens. Plin. Val. ad verbum, III, 44, et Diosc. IV, 88: φακὸς ὅς ἐστι τῶν τελευάτων εὐρίσκειται, ἐπὶ τῶν στασίμων ὑδάτων, βρύον ὃν ὁμοίον φακῷ. Lens palustris in aquis pigris stagnantibusque reperitur, muscus videlicet lenticulae similis. H. — Nobis Lemna minor (Diosc. diandr. gen. 2025 Pers. Naiad. Juss.), lentille d'eau, Ed. P.

Profluente. Al. fluente. En. P.

Collectionibus. Collectiones videntur humores esse ex collecta pituita vel sanguine, cum inflammatione interdum coniunctae. Diosc. l. cit. inflam;

mationibus moderi lentem palustrem dixit, πάσαις φλεγμοναῖς. Neque nunc modo, sed et saepius, ubi Plinius collectiones habet, ordemata, αἰδήματα fera appellantur, hoc est, molles tumores, laxioresque, ac sine dolore. HARR.

Et maxime podagris. Plin. Valer. III, 44, et Marcell. Emp. c. xxxvi, pag. 256. HARR.

Et per se. Hoc est, sola. H.

Interanea. Εντεροκήλας Graeci vocant, descensum intestinorum in alterum naturae locum. Diosc. loc. cit. Παράκλησις δὲ καὶ ἐντεροκήλας τὰς ἐνὶ πύθων. HARR.

LXXI. Est et silvestris elelispacos. Ex affinitate nominis occasione sumpta, de elelispato nunc et monem instruit, quod lenti scilicet, quae Graecis φακὸς dicitur, proximam habuerit appellationem, σπαρκός. Nam re, forma, dotibusque, immensum quantum a lente dissidet. Herbariis nostris incognita. H. — Nec sane cognosci potuit herba, quae numquam fuit. Noster enim nomenclatura deceptus, salivam praepostere lentis speciem habuit. Ex Cl. Gerard. not. ined. Ea, P.

ab aliis sphacos. Ea est sativa lente, levior, et folio minore, atque sicciore, et odoratiore. Est et alterum genus eius silvestrius, odore gravi: haec mitior. Folia habet cotonei mali effigie, sed minora et candida, quae cum ramis decoquantur. Menses ciet et urinas, et pastinacae ictus sanat. Torporem autem obducit percusso loco. Bibitur cum absinthio ad dysenteriam. Cum vino eadem commorantes menses trahit: abundantes sistit decocto eius potu. Per se imposita herba vulnerum sanguinem cohibet: sanat et serpentium morsus. Et si in vino decoquatur, pruritus testium sedat. Nostri, qui nunc sunt, herbarii elelisphacon graece, latine salviam vocant, mentae similem, canam, odoratam. Partus emortuos ea apposita extrahunt: item vermes aurium hulcerumque.

LXXII. Cicer et silvestre est, foliis sativo simile,

Ab aliis sphacos. Ita scribendum, non *παύς*, tum ex Suide, apud quem alphabeti series id certo confirmet: *Σφαύς*, ait, ἀπὸ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, etc. tum vero ex Pllioano Indice. H.

Est et alterum genus. Perinde officinis, herbariisque ignotum. Vi nunc silvestrius, sic XVI, 50, silvestriora dixit. HARD.

Folia habet cotonei mali. Ita fere Diosc. l. c. de elelisphaco. Vnde perspicuum est non hanc esse salviam Latinorum, cui folia non sunt cotonei meli effigie, sed mentae potius, ut Plinius recte animadvertit, post Gratevam scilicet, cuius sententiam comprobat, tum ipsa experientia, tum Anguillara, part. XII, pag. 201, ubi haec scriptoris graeci verba recitat: *Φύλλα ἔχου ὁμοία τῷ ἑθνόσμῳ*. H. — *Ἑλληνισμοῦ* Theophr. VI, 2, nobis est *Salvia triloba*; quanquam Hippocrates, iudice Sprengelio, et officina-

lem et creticam hoc eodem habet nomine. Ed. P.

Cum ramis. Diosc. loc. cit. H.

Menses. Dioscor. loc. cit. H.

Pastinacae ictus. Gronov. et el. ante Hard. *pastinacae marinus ictus.* Ed. P.

Per se. Dioscorid. loc. cit. H.

Et si in vino decoquantur, etc. Diosc. loc. cit. HARD.

Latine. Galli nostri vocant *de la sauge*. HACO.

LXXII. *Cicer et silv.* Αἴψιος ἐπί-
κυθος apud Graecos: apud Recentiores nullum adhuc certum nomen invenit. Pictum vide apud Dodonaeum, pag. 516. Dioscorides totidem verbis, II, 426: *Γίνεται δὲ καὶ ἄγριος ἐπὶ βουνόις, ὁμοίως τοῖς φύλλοις τοῦ ἡμῶν, ὅμοιη δριμύς*, etc. H. — *Cicer arietinum* (Diadelph. decand. gen. 479; Pers. Leguminos. JUSS.), cuius plures Noster Varietates enumerat, ut et XVIII, 83, Ed. P.

odore gravi. Si largius sumatur, alvus solvitur, et inflatio contrahitur, et tormina. Tostum salubrius habetur. Cicerculâ etiamnum magis in alvo proficit. Farina utriusque hūlcera manantia capitis sanat, efficacius silvestris. Item comitiales, et iocinerum tumores, et serpentium ictus. Ciet menses et urinas, grano maxime. Emendat et lichenas, et testium inflammationes, regium morbum, hydropicos. Laedunt omnia haec genera exulceratam vesicam, et renes. Gangraenis utiliora cum melle, et his quae cacoethe vocantur. Verrucarum in omni genere prima luna singulis granis singulas tangunt, eaque grana in linteo deligata post se abiciunt, ita fugari vitium arbitantes. Nostri praecipiant arietinum in aqua cum sale discoquere, ex eo bibere cyathos binos in difficultatibus urinae. Sic et calculos pellit, morbumque regium. Eiusdem foliis sermentisque decoctis, aqua quam maxime calida morbos pedum mollit, et ipsum calidum tritumque illitum. Columbini decocti aqua, horrorem tertianae et quartanae minuire creditur, Nigrum autem cum gallae dimidio tritum, oculorum hūlceribus ex passo medetur.

Cicercula. Cicerculam Plinius pro cicere saepe dixisse, ipsumque id legumen intellexisse, quod *ἐπίβρολον* Graeci vocant. De siliivi ciceris facultate, ad bonam alvum faciendam Diosc. suffragatur loc. cit. *Ἐπίβρολον ὁ ἡμικρεός, σίλικος*, etc. II.

Ciet menses. Diosc. II, 126. II.

Emendat. Haec totidem verbis Diosc. loco citato. Habb.

Perrucarum. Totidem verbis haec rursus Diosc. loco citato. H.

Nostri praecipiant, etc. Plin. Val.

II, 39: *Cicer arietinum*, inquit, in aqua discoquitur cum sale, et ex ea aqua bibuntur bini cyathi per triduum in difficultate urinae. Marc. Emp. cap. XXXI, p. 484: *Cicer arietinum* in aqua decoquuto cum sale, cumque stragissimo ad binos cyathos bibendum dato. Habb.

Sic et calculos pellit. Plinius Valer. loco citato. H.

Morbumque. Plin. Valer. l. c. II.

Columbini d. aqua. Ciceris columbini, de quo XVIII, 32. H.

LXXIII. De ervo quaedam in mentione eius diximus: nec potentiam ei minorem veteres, quam brassicae tribuere. Contra serpentium ictus ex aceto, ad crocodilorum hominumque morsum. Si quis ervum quotidie ieiunus edat, lienem eius absumi certissimi auctores affirmant. Farina eius varos, sed et maculas toto corpore emendat. Serpere hūlcera non patitur: in mammis efficacissimum. Carbunculos rumpit ex vino. Urinae difficultates, inflationem, vitia iocineris, tenesmon, et quae cibum non sentiunt, atrophā appellata, tostum, et in nucis avellanae magnitudinem melle collectum devoratumque corrigit: item impetigines, ex aceto coctum et quarto die solutum. Panos in melle impositum suppurare prohibet. Aqua

LXXIII. De ervo. Nobis *Ervum* *Ervilia* Linn. (*Diadelph. decand. gen.* 1717 P. sub *Vicia. Leguminos. Juss.*) cf. XVIII, 38. Ed. P.

Contra serpentium ictus. Plin. Vol. III, 57. Dioscorid. II, 431: Σὺν οἷνῳ χυνομένη καὶ ἀνθρωπίνῃ καὶ ἐχιδνῇ καταπραΰνει καταπλασθέντος. HARD.

Si quis ervum, etc. Carmine id Q. Serenus expressit, c. xxiv, pag. 440: Nonnulli memorant consumi posse lienem; *Ervum* si semper ieiuno sumperit ore. H.

Farina. Diosc. loco cit. Var. apud Celsum, VI, 5, maculae sunt in facie, ut lenticaulae et ophelides. Plinius, XXIII, 46: *Vitia cutis in facie, varosque et lentigines, et sugillata emendat, etc.* — *Farina.* In libris hactenus editis, interpolatorum insigni licentia, *Farina eius*, ut Varro ait, *maculas, etc.* In Reg. 4, et Collb. *Farina eius varro, sed et maculas.* Sinceram nos (post Pintianum famen) scripturam, tum ex iis vestigiis primitivorum codicum,

tum ex Plinio Valeriano eruimus, qui totum fere opus suum ex Plinianis verbis ac sententiis concinnavit: Is enim, III, 44, cuius lemma: *Varis tollendis: Farina*, inquit, *ervi ex aqua imposita sanantur, et toto corpore maculae emendantur.* HARD.

Serpere. Marc. Emp. c. iv, p. 42; Plin. Valer. III, 22, et Diosc. l. c. Vide et Celsum, V, 28, tit. de fistulis. HARD.

Carbunculos. Plin. Valer. III, III, 30, Diosc. loc. cit. Theod. Prisc. I, 28: de carbunculis. *Ervī pulvis omni vino tritus.* H.

Urinae difficultates. Haec poriter Diosc. loc. cit. II.

Quae cibum non sentiunt. Quae non ajuntur cibo. Quae nutritionem a cibo non sentiunt. De hac ἀτροφία nos opportunius XXVIII, 33. Dioscor. l. c. Ἀρμόζει δὲ καὶ τοῖς ἀτροφουσί, καρῖου μεγέθους φρυκτῶν ληρῶν, σὺν μέλει. HARD.

Panos. Marc. Emp. c. xxiii, pag.

decocti perniones et pruritus sanat fovendo. Quin et universo corpori, si quis quotidie ieiunus biberit, meliorem fieri colorem existimant. Cibis idem hominis alienum. Vomitiones movet, alvum turbat, capiti et stomacho onerosum. Genua quoque degravat. Sed madefactum pluribus diebus, mitescit: bubus iumentisque utilissimum. Siliquae eius virides, prius quam indurescant, cum suo caule foliisque contritae, capillos nigro colore inficiunt.

LXXIV. Lupini quoque silvestres sunt, omni modo minores sativis, praeterquam amaritudine. Ex omnibus quae eduntur, sicco nulli minus ponderis est,

224; et Plin. Val. III, 27: *Panos*, cum melle, etc. H.

Aqua d. perniones. Ad verbum Dios. loc. cit. HARD.

Quin. Diosc. loco citato. H.

Vomitiones movet, etc. Haec pariter Diosc. loco citato. H.

Genua quoque degravat. Graves genubum dolores excitat. In Aeno mulieres aequae ac viri, qui leguminibus victitarunt, crurum impotentia vexati sunt, nec ab eo morbo sanati. Qui autem ervum esitarunt, genuum dolor afflixit. Hippoc. DILEC.—*Genua.* Hipp. Epid. VI, cap. 4, tom. 43, *Οροβορυχιστής, γονυαλγής*. H.

Mitescit. Ervi grana uberiora et candidiora aqua permiscenda maceantur Dioscoridi, et ubi salis aquae combiberint, torrèntur, quoad remanet hians cortex: moluntur: inde farina fit. DAT.

Bubus. Si elixum apponatur, boves saginat, inquit Dioscor. I. c. βούς δὲ λαχάνη ἐρβός, παρατεθίμκτος. H.

Siliquae eius virides. Marc. Emp. totidem verbis, cap. VII, pag. 48: *Ervi siliquae, priusquam ardeant, cum foliis et caule suo conterantur, et*

raso capiti, ut capilli utrescant, protinus illinuntur. Plin. Val. I, 7: *De capillis denigrandis: Siliquae erucae (lege ervi), cum suis foliis et caulibus conterantur, et capiti raso illinuntur.* HARD.

Capillos nigro colore inficiunt. Color in capillis niger non tantum a viris canescentibus expetebatur, ut senectutis vitium dissimularent, sed etiam a mulieribus, quod matronae spectat ac pudicitiae nigro capillo, toga longe ac late fusa, et ad talos demissa, stola, flammeo, vittis et reticulo sese ornarent: meretrices vero flavo capillo, togaque subducta, stola pulla absque vittis et flammeo internoscerentur. Alex. lib. V, cap. 48. DAT.

LXXIV. *Lupini quoque silvestres sunt.* Sic Dioscor. II, 433: Γέννηται δὲ καὶ θέρμος ἄγριος, ἐμπαρὴς τῷ ἡμέρῳ, κατὰ πάντα δὲ πικρότερος. Alii μικρότερος. Galen. de Fac. simpl. med. VI, p. 478: Θέρμος ἄγριος πικρότερος, καὶ ἰσχυρότερος σὺς ἀπάρτα τοῦ ἡμέρου ζῆτιν, etc. H. — *Lupinus albus* (Diadelph. decand. gen. 1679 Pers. Legumin. Juss.). Eo. P.

nec plus utilitatis. Mitescunt cinere aut aqua calidis. Colorem hominis frequentiores in cibo exhilarant: amari contra aspidas valent. Hulcera atra, aridi decorticatique triti, supposito linteolo, ad vivum corpus redigunt. Strumas, parotidas, in aceto cocti discutunt. Succus decoctorum cum ruta et pipere, vel in febris datur ad ventris animalia pellenda, minoribus triginta annorum; pueris vero impositi in ventrem ieiunis prosunt. Et alio genere tosti, et in de-fruto poti, vel ex melle sumpti. Idem aviditatem cibi faciunt, fastidium detrahunt. Farina eorum aceto subacta, papulas pruritusque in balineis illita cohibet, et per se siccatur hulcera. Livores emendat. Inflammationes cum polenta sedat. Silvestrium efficacior vis est contra coxendicum et lumborum debilitatem. Ex iisdem decocta lentigines, et foventium cutem corrigunt: si vero ad mellis crassitudinem de-

Hulcera atra. Ex vetustate, et corruptione. Cels. lib. V, 642: *Modo hulus nigrum est, quia caro eius corrupta est, idque vehementius etiam putrescendo intenditur.* Et paulo ante: *Interdum enim vetustas hulus occupat, induciturque ei callus, et circum orae crassae fiunt, etc.* Marc. Emp. c. iv, p. 43: *Vetustis hulceribus... medetur farina lupini incocti, et sine cortice, inspersa cum vino.* Sio pariter Theod. Prisc. I, 48. H.

Strumas. Diosc. II, 432; Plin. Val. I, 43, III, 29, Marc. Emp. XV, 407, HARD.

Succus. Plin. Valer. II, 24; Marc. Emp. XXVIII, p. 209, et Diosc. I. e. Praevit his omnibus Cels. IV, 47: *Si teli sunt lumbrici, oqua potui dari debet in qua lupinum decoctum sit.* HARD.

Pueris vero impositi. Vide quae diximus XVIII, 36. H.

Et alio genere tosti. Diosc. loc. c.

Idem. Diosc. loc. cit. H.

Farina. Diosc. I. e. Plin. Val. III, 39, et Serenus; c. VII, de prurigine et papulis, p. 429: *Ferventes papulas oleo curato liquenti, Aut addito Baccho misceris furra lupini: Atque hinc in calido percurres membra lavacro.* H.

Livores emendat. Diosc. Καθαίρει πέλματα, καὶ φλεγμονὰς προκαίνει σύν ἀλφίτῃ καὶ ὕδατι. H.

Silvestrium efficacior vis, etc. Et sativis nihilominus dos illa quoque communis, teste Dioscoride II, 432: *Εὖν ὅτε δὲ λοχιάδας παρηγορεῖ.* H.

Cutem corrigunt. Dioscor. loco cit. Καθαίρει τὸ ἄλκυρον χρώτα. Galen. similiter loco citato. H.

Si vero ad mellis, etc. Marc. Emp. c. XLX, p. 429. H.

coquantur vel sativi, vitilignes nigras et lepras emendant. Sativi quoque rumpunt carbunculos impositi: panos et strumas minuunt, aut maturant, cocti ex aceto; cicatricibus candidum colorem reddunt. Si vero caelesti aqua discoquantur, succus ille smegma sit: quo fovere gangraenas, eruptiones pisuitae, huncera manantia utilissimum. Expedit ad lienem bibere et cum melle menstruis haerentibus. Lieni crudi cum fico sicca triti ex aceto imponuntur. Radix quoque in aqua decocta, urinas pellit. Medentur pecori cum chamaeleone herba decocti, aqua in potum collata. Sanant et scabiem quadrupedum omnium, in amurca decocti, vel utroque liquore postea mixto. Fumus crematorum culices necat.

LXXV. Irionem inter fruges sesamae similem esse

Rumpunt carbunculos, etc. Dioscor. loco cit. Ἀνθρακας περιρρησσαι. H.

Panos et strumas minuunt, etc. Prius legebatur mutata interpunctione, aut maturant. Cocti ex aceto cicatricibus, etc. VI ille ex aceto temperandi modus ad posteriores solam

medicinam referendum videretur, non etiam ad superiorem. Contra Diosc. II, 52: Φύματα καὶ χειρῶν πατάλλας ἐν ὧν ἰφθίμῳ καὶ καταπλάσθῃ. Galenus quoque de simpl. Fac. med. VI, p. 174: Ἀλλὰ καὶ χειρῶν καὶ φύματα πολλὰ θεραπεύει ἐν ὧν δ' ἴφθιν αὐτὸ χρῆν, etc. Marc. Emp. c. xxxii, pag. 225: *Lupini ex aceto cocti, et subacti, et pro emplastro adpositi, omnium panicularum maturant, et minuunt dolorem.* Denique Plinius etiam Valer. III, 22: *Panis depellendis: Lupini, inquit, ex aceto cocti, aut minuunt, aut maturant.* Quod ut ita sane se habeat, et in sequenti-

pariter remedio ex aceto incoqui nihilominus necesse est. Plin. Vål. III, 48: *Ad colorem cicatricibus reddendam: Lupini ex aceto cocti imponuntur.* HARD.

Si vero caelesti aqua. Diosc. et Gal. II. cc. HARD.

Expedit. Diosc. et Gal. II. cc. lienosis aiunt lupini decoctum prodesse, cum rula potum ac pipere. H. — *Et cum melle:* Adieci et myrthasti praeterea Diosc. loco cit. et subdi in presso habet, προσθήτω. Dioscoridem sequitur Galen. I. c. H.

Radix. Diosc. I. c. H.

Aqua in potum collata. Non potum, sed ablutione tantum, decoctum eiusmodi prodesse pecorum scabiei tradit Diosc. loco citato. H.

Utroque liquore. Amurca videlicet ei, decocto lupini: non, uti Dalecampio visum est, chamaeleonis decocto. HARD.

LXXV. *Irionem, etc.* Εἰς ἱρίον Theophrasti. Hist. VIII, 3, nobis est

diximus, et a Graecis *erysimon* vocari: Galli *velam* appellant. Est autem fruticosum, foliis erucac, angustioribus paulo, semine nasturtii. Utilissimum tussientibus cum melle, et in thoracis purulentis exscreationibus. Datur et regio morbo, et lumborum vitiis, pleuritidis, torminibus, coeliacis. Illinitur vero parotidum et carcinomatum malis. Testium ardoribus ex aqua, alias cum melle. Infantibus quoque utilissimum. Item sedis vitiis, et articulariis morbis, cum melle et fico. Contra venena etiam efficax potum. Medetur et suspiriosis: item fistulis, cum axungia veteri, ita ne intus addatur.

LXXVI. *Horminum* semine, ut diximus, cumino simile est, caetero porro, dodrantali altitudine. Duo-

Alyssum sativum (*Tetradyn. siliol.* gen. 4568 Pers. sub *Camelina*. *Cruasfer.* Juss.) ; ἑρπύριον item Dioscor. II, 488, est *Erysimum officinale* (*Tetradyn. siliol.* gen. 4568). Conf. XVIII, 22. Ed. P.

A Graecis *erysimon* vocari. Plinius admodum inconsiderate *erysimon* herbam descriptam a Dioscoride confundit cum *erysimo* fruge a Theophrasto memorato, lib. II, cap. 47; et lib. VI, cap. 49, de Causis plantarum. Dalec.

Galli *velam* appellant. Ita MSS. R. Colb. etc. tum hoc loco, tum in Indice: non *velarum* (ut Gron. et alii). Est autem haec huius loci sententia: irionis, quae inter fruges censetur, et a Graecis *erysimon* appellatur, naturam superius atque indolem esse tractatam: nunc ex affinitate nominis occasione sumpta alterum *erysimon* explicari, quod herbaei generis est, Galli quondam *velam* appellarunt: Sic paulo ante cap. 7, a lente, quae Graecis *παχὴς*, ad *eleclisphacon*, sive

σπαχόν, orationem transulit. II.

Fruticosum, etc. lisdem verbis a Dioscorid. describitur II, 488. II.

Utilissimum. Haec totidem verbis Diosc. l. c. II.

Datur. Diosc. loco citato. II.

Illinitur vero parotidum, etc. Diosc. l. c. et Galeh. de Fac. simpl. med. VI, d. 174. II.

Carcinomatum malis. Caecorum, occultorum: de quibus I. VI, aphor. 38; ἑρπύριον Diosc. Dalec.

Testium ardoribus. Dioscor. et Gal. II. cc. II.

Contra. Dioscor. J. c. II.

LXXVI. *Horminum*. Ὠρμινόν Th. Histor. VIII, 7, ἑρπύριον Dioscor. III, 145, nobis est *Salsola Horminum* (*Diaud. monogyn.* g. 64 Pers. *Labiast.* Juss). Habitat in Graecia et Apulia. Cf. Sibth. Flor. Graec. t. xx, et Plin. XVIII, 22. Ed. P.

Porro. Plinius pro *παχίων* legit *πράσιον*. Dalec. — Dioscor. III, 145: Ὠρμινόν ἡμετέρον, πᾶσα ἰστίη ἐκπερᾶς πράσιον τοῖς φύλλοις. *Horminum herba*

rum generum: alteri semen nigrius, et oblongum. Hoc ad Venerem stimulandam; et ad oculorum argema et albugines. Alteri candidius semen et rotundius. Utroque tuso extrahuntur aculei ex corpore, per se illito ex aqua: folia ex aceto imposita, panos per se vel cum melle discutiunt: item furunculos, priusquam capita faciant, omnesque acrimonias.

LXXVII. Quin et ipse frugum pestes in aliquo sunt usu. Infelix dictum est a Virgilio lolium. Hoc tamen molitum ex aceto coctum, impositumque, sanat impetigines; celerius, quo saepius mutatum est. Medetur et podagris, aliisque doloribus, ex oximelite. Caratio haec a caeteris differt. Aceti sextario uno dilui mellis uncias duas iustum est: ita temperatis sextariis tribus, decocta farina lolii sextariis duobus usque ad crassitudinem, calidumque ipsum imponi dolentibus membris. Eadem farina extrahit ossa fracta.

LXXVIII. Miliaria appellatur herba, quae necat

est foliis marrubio similis. Apud scriptorem graecum, quisquis ille fuerit, a quo haec Plinius mutuatus est, rectius multo πρᾶσι legi, quam πρᾶσις Dioscorides. Homini enim folia sunt arundinaceis propiora, porraceisque, quam marrubii. H.

Hoc ad Venerem, etc. Haec praeiter Diosc. l. c. H.

Utroque tuso, etc. Diosc. III, 145: Καταπλασθὲν δὲ μεθ' ὕδατος . . . καὶ σκόλον; ἐπισπᾶται. H.

Priusquam capita faciant. Priusquam in capita extuberent, et tubera rotundentur. H.

LXXVII. Infelix dictum est a Virgilio lolium. Lolium panis admixtum vertiginem capitis facit et gravedinem;

unde proverbium, lolio victitare. D. — Infelix Georg. I, 453: interque nitentia culta Infelix lolium, et steriles dominantur avenae. Infelix autem lolium appellatur, vel quod insecundum est, ut Servius interpretatur, vel quod oculis nocet. Ovid. Fast. I, 691: Et careant lolis oculis vitiantibus agri. Fulgent. lib. de prisco Sermone: Luscitiosos dii voluerunt interditi parum videntes, quos Graeci μύωπας vocant. Plautus Milite: Mirum est lolio victitare te, tam vili tritico. ps. Quid iam? sc. Quia luscitiosus. Dicunt enim, quod lolium comedentibus oculi obscurantur. Harb.

Hoc tamen molitum, etc. Dioscor. II, 422. H.

miliū. Haec trita, et cornu cum vino infusa, podagras iumentorum dicitur sanare.

LXXIX. Bromos semen est spicam ferentis herbae: nascitur inter vitia segetis, avenae genere: folio et stipula triticum imitatur. In cacuminibus dependentes parvulas velut locustas habet: Semen utile ad cataplasmata, atque hordeum, et similia. Prodest tussientibus succus.

LXXX. Orobanchen appellavimus necantem ervum et legumina: alii cynomorion eam appellant, a similitudine canini genitalis: cauliculus est sine san-

LXXVIII. *Miliaria* appellatur herba, quae necat miliū. Circumligando sese. Officialis incognita. — Nobis *Panicum verticillatum*. Ed. P.

LXXIX. *Bromos*. Vt Graeci βρώμος, sic avena Latina gemina est: altera sativa et esculenta, quae inter cerealia non postremum obtinet locum: de *Lavoine*: iumentorum cibis: altera sponte nascentis ac sterilis, quae inter frugum vitia numeratur, describiturque a Dioscoride IV, 140; eadem plane cum sativa forma, ut recte Anguillara, parte VI, p. 98. H.

Folio. Diosc. lib. II, 416, de avena sativa: βρώμος κάλαρός ἐστι, πυροῖς ὁμοῖος καὶ τοῖς φύλλοις, γίνεσθαι δὲ διασημαίνουσιν καρπὸν δὲ ἔχει ἱπ' ἀκροῦ ὡς περ ἀκρίδια δίνωλα, ἐν οἷς τὸ σπέρμα χρηστὸν εἰς καταπλάσματα, ὡς ἡ κριθή. *Avena* tum culmo, tum etiam lollis triticum imitatur, sed geniculis distinguitur. In cacumine vero dependentes veluti parvulas locustas bipedes gerit, in quibus semen continetur, atque ut hordeum, ad cataplasmata utile. Totum hoc caput de bromo apud Diosc. supposititium esse spuriumque censet Anguill. p. XIV, p. 290. H. — Nobis *avena sativa*. Ed. P.

Atque hordeum. Forto, atque atque hordeum, ex Diosc. et ex Galeno de Facult. Simpl. med. VI, p. 165. H. — Vet. apud Dalec. atque ut hordeum. Ed. P.

Prodest tussientibus succus. Diosc. l. c. O δὲ ἐξ αὐτοῦ χυλὸς βορρῶματος βήσσωντος ἀρρῶσι. *Eius cremor tussientibus sorbitione prodest* H.

LXXX. *Orobanchen* appellavimus. Lib. XVIII, cap. 44. Vide quae ibi diximus in Notis. HAZO.

Alii cynomorion. Diosc. in Nothis, p. 246: Οροβάρχη, οἱ δὲ κυνομόριον, etc. Sed a coniectore aliquo insertam hanc vocem in Dioscoridis textum inde siquet, quod alia est Dioscoridis, alia Plinii orobanche, quae et cynomorion appellata est, ut antea monuimus, XVIII, 44. H.

Cauliculus. Est ei cralleulus eiusdem nominalis, sine sanguine, hoc est, sine humore, quia fistulosus, et fragilis, ac siccloris naturae. Haec vero Dioscoridis orobanche est, quam ille describit II, cap. 172: πinguίς Dodo-naeus, p. 543. — *Cauliculus*. Sic Mss. R. Coll. etc. non ut editi: *Cauliculus est sine foliis, pinguis, rubens*. Folia subpinguis, subrubrumque caulem

guine, foliis rubens. Estur et per se, et in patinis, quum tenera est decocta.

LXXXI. Et leguminibus innascuntur bestiolae venenatae, quae manus pungunt, et periculum vitae asserunt, solipugarum generis. Adversus omnia eadem medentur, quae contra araneos et phalangia demonstrantur. Et frugum quidem haec sunt in usu medico.

LXXXII. Ex iisdem fiunt et potus, zythum in Ægypto, celia et ceria in Hispania, cervisia et plura ge-

orobanchae pariter Dioscorides attribuit, II, 472: Οροβάγχη καυλὸν ἰστίῳ ὑπέρυθρον ὡς διαπικρατὸν... φύλλοις ὑπολίπαρον, etc. II. — Nobis est *Orobanche elatior* (*Didynam. angiosp.* gen. 4534 Pers. *Pedicular. Juas.*). Habitat in agris. Ed. P.

Estur et per se. Hoc est, sola, sive cruda. Diosc. loco cit. Λαχανεύεται δὲ καὶ ὡρὸν καὶ ἐρβὸν; ἐκ λωπῶδος ὡς ἀσπράγγος ἐσθιάμενον. Estur autem oleris instar cruda, et in patinis asparagi modo decocta. Hæb.

LXXXI. *Solipugarum*. Vido quæ diximus ad lib. VIII, cap. 43. II. — Gron. et al. ante Hard. *splifugarum*. Ed. P.

LXXXII. *Zythum*. Ex hordeo parabatur. Suidas: Ζύθος, οἶνος ἀπὸ χριθῆς γινόμενος. Sic Herod. II, Euterpe, 418, n. 77; et Diod. Sic Bibl. I, pag. 31. *Pelusiæ* pocula *Zythi* appellat Columella, lib. X, de Cultura hortorum pag. 349. H. — *Celia*. Flor. II, 48, de Numantinis: Quam sese prius epulis implevisset, carnis semierulæ, et celiae sic vocant indigenam ex frumento potivorem. — *Celia*. En haud obscure celiam a cervisia Plinius diversam facit egregie, quum non sicut magis terrarum Gallia Hispaniaque dissideant, quam hæc potiones duæ. *Celia* ex frumento concinnatur,

Flora teste, II, 48, hoc est, e tritico, ut Orosius interpretatur, V, 7: Postmodum, inquit, diu obsidione conclusi Numantini diutius desubito portis eunti eruperunt, larga prius potione uti; non vini cuius ferax is Æons non est, sed succo tritici per artem confecto; quem augum a calefaciendo *Celiam* vocant: suscitatur enim illa ignea vis germinis madefactæ frugis, ne deinde siccat, et post in furinam redacta molli succo admiscetur, quo fermentato sapor misteritatis, et solor ebrietatis adiiçitur. Orosium sequitur Isidorus, XX, 5, et Papius. Quibus verbis il non materiam modo celiae designant, sed et conficiendi modum. At cervisia ex hordeo concinnatur, et ex alia quadam simili fruge, quæ propriis caret in Latio appellatione, generali modo frumenti nomenclatione signant. Tac. lib. de mor. Germ. Potus, humor ex hordeo aut frumento, in quamdam similitudinem vini corruptus. Quare nec Matthæum Silvaticum audio, qui parum sibi constans, ita primum: *Celia*, inquit, potio ex succo tritici inebrians: quod quidem utinam solum diceret. At mox inferius: *Celsia*, id est, cervisia, dicta a calefaciendo. Nec Joh. Sarisb. Ep. 85, celiam cum cervisia commiscentem. De cervisiae etymo consulendus, præter iam appel-

néra in Gallia, aliisque provinciis, quorum omnium spuma cutem foeminarum in facie nutrit. Nam quod ad potum ipsum attinet, praestat ad vini transire mentionem, atque a vite ordiri medicinas arborum.

latos, V. Cl. Ducangius in glossario. H. — *Et ceria*, etc. Nomen id Hispanicum pariter, ut *celia* est: nec Bivarium audio, qui in Maximi Chron. a. 516, *cidria* legi putat hic oportere, quae vox in Gallia polum e pomorum sueco concinnatum indicat. Quae parentur e fruge, non e pomis, potiones, Plinius hoc loco attingit: nam uti monuit XIV; 29: *Est et occidentis populus sua ebrietas, fruge madida:*

pluribus modis per Gallias Hispaniasque, nominibus aliis, sed eadem ratione. Idem quae quibus concinnentur e pomis, explicuit XIV, 19. H. — *Cervisia*, etc. Vox haec origine gallica merito censetur a Cambdeno, in Britannia, Vossioque in Etymol. quos consule. Nunc vulgus vocat, *de la bière*: quidam etiamnum vetustas nomenclatione, *cervoise*. HAN.

C. PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE

LIBER XXIII.

I.

Peracta cerealium in medendo quoque natura est, omniumque quae ciborum aut florum, odorumque gratia proveniunt supina tellure. Non cessit his Pomona, partesque medicas et pendentibus dedit, non contenta protegere, arborumque alere umbra quae diximus; immo velut indignata plus auxilii inesse his quae longius a caelo abessent, quaeque postea coepissent. Primum enim homini cibum fuisse inde, et sic inducto caelum spectare, pascique et nunc ex se posse sine frugibus.

II. Ergo hercule has in primis dedit vitibus, non

I. *Supina.* Humi, in ipsa superficie, in qua flores frugesque adherescere natura voluit: pendere contra in sublimi arborum fructus, Pomona. *Colles supinos* Virgilius, Horatius *Tibur aspinum* dixit. HARD.

Et pendentibus. Fructibus ex arbore pendentibus. HARD.

Alere. Fruges et sata quae diximus XVII, 46: *Non fastidienda haec quoque scientia, atque non in ultimis ponenda, quando quibusque satis umbra aut nutrix, aut noverca est, etc.* II.

Primum enim homini cibum fuisse

inde, et sic inductor. Ita libri ante HARD. editi. Vossianus, *inducto.* Recte: praecessit enim homini qui et sic (*ἐμπροσώπων*, etiam hac re, etiam hac occasione) inductus est, ut caelum spectaret. GAON. — *Inducto.* Dum cibum ex alto petit, sursum oculos tollere hominem Pomona, caelumque tueri iussit. HARD.

II. *Has.* Partes scilicet medicas. H. — *Has in primis.* Brot. ex MSS. Regg. edit. princ. et Rezzon. *artes in primis;* nempe medicas dedit natura vitibus.

contenta delicias etiam, et odores atque unguenta, omphacio, et oenanthe ac massari (quae suis locis diximus). nobiliter instruxisse. Plurimum, inquit, homini voluptatis ex me est. Ego succum vini, liquorem olei gigno. Ego palmas et poma; totque varietates: neque ut tellus, omnia per labores, aranda tauris, terenda areis, deinde saxis, ut quando, quantove opere cibi fiant? At ex me parata omnia, nec curvo laboranda, sed sese porrigentia ultro; et si pigeat attingere, etiam cadentia. Certavit ipsa secum, plusque utilitatis causa genuit etiam, quam voluptatis.

III. Folia vitium et pampini capitis dolores, inflammationesque corporum mitigant cum polenta. Folia per se ardores stomachi ex aqua frigida: cum farina vero hordei, articulares morbos. Pampini triti et im-

Sine auctoritate emendatum has in prim. Ed. P.

Omphacio et oen. ac massari. De his egimus XII, 60 sq. HARD.

Plurimum. Pomorum loquentem inducit, omnis pomorum generis Desm. HARD.

Saxis. Seu modis frumentariis. Virgil. G. I, 267: Nunc torrete igni fruges, nunc frangite saxo. HARD.

Nec curvo laboranda. Nec ab homine curvato aranda. Sic curvus arator apud Virg. Ecl. III, v. 47. In libris ad hunc diem vulgatis: Nec curvo adoranda aratro, nec cura laboranda, sed sese, etc. Quid, in contextu verborum, quid interpolatorum coniectura prae-stiterit; liquet: adiectis nempe vocibus his, nec cura laboranda, quae priorum vicerum supplerent, plane asinum, nec curvo adoranda: et aratro praeterea addito: quarum vocum in exemplaribus vetustis, nec vola, ut ajunt, nec vestigium. In Reg. 1, nec

curvo adoranda, sed sese, etc. Reg. 2, nec cura laboranda: Hoc tantum. HARD.

III. Folia. Haec pariter tradidit Diosc. V, 1, totidem verbis: Ἀμπέλου οἰνοπόρου τὰ φύλλα, καὶ αἱ ταῖς λεῖται καταπλασσομένης, κεφάλαιός τε πραῦνοι, φλεγμονὴν τοῦ στομάχου καὶ καύσου σὺν ὀλέῳ. HARD.

Folia per se. Dioscor. loc. cit. καὶ καθ' ἑαυτὰ ἐπιτελέμενα τὰ φύλλα, etc. HARD.

Pampini. Hoc est, capreoli, sive clavicular, αἱ ἰλακίς. Dioscorid. loc. cit. De his diximus XVII, 35. Satis eleganter Rufinus in praef. ad librum Iulianae: Εἰσαχὲν αὖτε ὡς ὁμοῦ ὁμοῦ, non tam palmitem, quam illos rusciculos, vel cincinnulos palmitem, quibus nec crescent palmes ipse, innectere se et suspendere solet, vel palis, vel quibuscumque innotuitur administratis, quos capreolos, si arbitror, appellant agricolae: quibus nexibus tutus, et sine

positi, tumorem omnem siccant. Succus eorum dysentericis infusus medetur. Lacryma vitium, quae veluti gummi est, lepras et lichenas, et psoras nitro ante praeparatas sanat. Eadem cum oleo saepius pilis illitis, psilothi effectum habet, maximeque quam virides accensae vites exsulant; qua et verrucae tolluntur. Pampini sanguinem excreantibus, et mulierum a conceptu defectioni, diluti potu prosunt. Cortex vitium et folia arida, vulnerum sanguinem sistunt, ipsumque vulnus conglutinant. Vitis albae viridis tusae succo impetigines tolluntur. Cinis sarmentorum vitiumque et vinaceorum, condylomatis et sedis vitii medetur ex aceto: item luxatis et ambustis, et lienis

Lapina pericula, vel. gravator fructibus palones, vel vasa proceritate distenditur. Cael. Aurel. Chron. I, 4, de capitibus passione, quam Graeci cephalaeam nominant, eleganter, *αυλός vitis*, quos *helicas* vocant, appellat Haro. — *Viti viniferae capreoli, sive clavigulae, sive cirrhi sunt dichotomi, interdum floriferi, et ideo pro pedunculis sterilibus habendi: nostris vulgo, prilles.* Ed. P.

Succus eorum dysentericis. Plin. Val. II, 28: *Dysenteriae compescendae: succus pampinorum, et vitium clysterio immittuntur.* Hunc vero succum Dioscor. loc. cit. dysentericis non tantum infundi clystare, sed et propinari bibendum iubet. Haro.

Lacryma vitium, etc. Haec totidem verbis Dioscor. V, 4: *Τὸ δάκρυον αὐτῆς ὁμοίον ὅς κομμήτι, etc.* Haro.

Eadem. Dioscor. loc. cit. Haro.

Maximeque quam virides accensae. Subintellige lacrymam, ex antecedentibus, seu liquorem, quem accensa sarmenta vitium exsulant. Dioscor. loc. cit. *Καὶ πάλιν αὖ ἀπὸ τοῦ*

χλωροῦ καυσμένου κλάματος ἀνδρομέανος ἰχώρ ὃς καὶ μυρμηκίας ἐπιχρίματος ἐκβάλλει. H. — *Maximeque quam.* Sic post Plin. emend. Haro. *maximeque aqua quam Gronov. et al. Ed. P.*

Pampini. Hoc est, ut diximus, capreoli, clavigulaeque. Dioscor. loc. cit. *Ἀποβραχύνται δὲ καὶ ὄλινος ἐκ ὕδατος, καὶ ποδίσσας, ἀνδρομέης θυστηρίου, καὶ αἰμοποτεινῆς, καὶ στεμαχικῆς, καὶ μισώσας.* Haro.

Defectioni. Dioscorides *χίσσας* vocat, proprieque fastidium est foeminarum praegnantium, quum alios atque alios cibos appetunt, gustatosque mos respiciunt. Haro.

Cortex vitium et folia, etc. Haec totidem verbis habet Plin. Valer. lib. III, cap. 24. Haro.

Succo impetigines, etc. Gron. et lib. ante Haro. editi, *succo et thure impetigines.* Ed. P.

Cinis sarmentorum, etc. Marc. Emp. cap. xxxi, p. 223, et Dioscor. V, 4, iisdem verbis. Haro.

Item lux. et ambustis; Diosc. l. c. H.

tumori, cum rosaceo, et ruta et aceto. Item igni sacro ex vino citra oleum aspergitur, et intertrigini: et pilos absumit. Dant et bibendum cinerem sarmentorum ad lienis remedia aceto conspersum, ita ut bini cyathi in tepida aqua bibantur; utque qui biberit, in lienem iaceat. Claviculae ipsae, quibus repunt vites, tritae, et ex aqua potae, sistunt vomitionum consuetudinem. Cinis vitium cum axungia vetere contra tumores proficit, fistulas purgat, mox et persanat; item nervorum dolores frigore ortos, contractionesque: contusas vero partes cum oleo, carnes excrescentes in ossibus cum aceto et nitro, scorpionum et canum plagas cum oleo. Corticis per se cinis combustis pilos reddit.

IV. Omphacium qua fieret ratione incipientis uvae pubertate, in unguentorum loco docuimus. Nunc ad medicinam de eo pertinentia indicabimus. Sanat ea, quae in humido sunt hulcera, ut oris, tonsillarum, genitalium. Oculorum claritati plurimum confert. Scabritiae genarum, hulceribusque angularum, nubeculis, hulceribus quacumque in parte manantibus, cicatricibus marcidis, ossibus purulente limosis. Mitigatur

Et lienis tumori. Marc. Emp. cap. xxviii, pag. 466; Plin. Val. II, 18 et Diosc. l. c. HARD.

Et intertrigines, et pilos absumit (sic prius). Lega, et intertrigini, et in inge superioribus. PIST.

Cinis vitium. Marcell. Emp. c. iv, p. 42, et cap. xxxvi, p. 250; et Theod. Prisc. I, 9, de furunculis. HARD.

Fistulas purgat, mox et persanat. Plin. Val. III, 22. HARD.

Et canum plagas cum oleo. Plin. Val. III, 56. HARD.

Corticis per se cinis. Plin. Val. III, 36. HARD.

IV. *In unguentorum loco docuimus.* Lib. XII, 60. HARD.

Sanat ea, quae in humido. Quae ex omphacio medicinae petuntur, toto hoc capite, omnia fere totidem verbis habet ripsum Diosc. lib. V, cap. 6. HARD.

Hulceribusque angularum. In angulis oculorum proxis, *πρωϊστικαῖς καυσίαις*. Diosc. l. c. HARD.

Cicatricibus. Deceptum hoc loco Plinium Sagacenus in Diosc. putat affinitate vocum; quod οὐλὴ cicatricem, οὐλὴν gingivam significat. Eundemque quum apud scriptorem graecum

vehementia eius melle aut passo. Prodest et dysentericis, sanguinem exscreantibus, anginis.

V. Omphacio cohaeret oenanthe, quam vites silvestres ferunt, dicta a nobis in unguenti ratione. Laudatissima in Syria, maxime circa Antiochiae et Laodiceae montes: et ex alba vite refrigerat, adstringit, vulneribus inspergitur, stomacho illinitur, utilis urinae, iocineri, capitis doloribus, dysentericis. Contra fastidia obolo ex aceto pota. Siccat inanantes capitis eruptiones, efficacissima ad vitia quae sunt in humidis: ideo et oris h ulceribus et verendis, ac sedi,

legisset, id quod apud Dioscor. V, 6, exstat, prodesse omphacium contra οὐλὰ πλάσφα, hoc est, gingivas humore flaccidas, minus caute *marcidas cicatrices*, quas nemo intelligat, interpretatum. At ex alio fonte Plinius fortasse basili, cicatricesque *marcidas* humida vulnera, ac minus bene coeuntia intellexit. HARD.

Ombus purulente limosis. Quid sint ossa purulente limosa, fateor me non dum intelligere, nec de mendo tamen quod hic lateat, admonest codices MSS. Verum quum apud Dioscor. V, 9, ubi pares de omphacio medicinae traduntur, legere ipse meminerim, post cicatrices, vel gingivas potius, ut dixi, *marcidas*, statim aures purulentas subiici, οὐλὰ πλάσφα, ὥτε πύρρονται, nullus fere dubito, quin *auribus purulente limosis* accipiasse Plinium existimandum sit. HARD.—
Ossibus. Item *auribus* reponendum Brot. censet, qui tamen, contra codicum manu exaratorum fidem, nihil mutatum voluit, Ed. P.

Mitigatur. Ita Reg. 2, et Ch. In editis, *frangitur.* Reg. 1, et Colb. *satiatur.* H.

V. Dicta. Lib. II, c. 61. HARD.

Laudatissima in Syria. Diosc. V, 5. HARD.

Vulneribus inspergitur. Diosc. loc. cit. HARD.

Stomacho illinitur. Dioscorid. loc. cit. Contra stomachi ardores cum poline polentae, ac vino illinitur. Πρὸς κρυσοῦμενον στόμαχον κατὰ πλάσφαι σὺν πικρῇ ἀλφίτῳ καὶ οἶνῳ. H.

Utilis urinae. Sic Dioscorid. οὐρητικὸν, cicadae utilem urinae prodidit. HARD.

Capitis doloribus. In capitis doloribus, inquit Diosc. loc. cit. tam viridis quam sicca, cum aceto rosaceoque perfunditur. H.

Dysentericis. Gronov. et al. note HARD. *dysentericis, coeliacis, cholericis.* Ed. P.

Contra. Diosc. l. c. HARD.

Siccat inanantes capitis eruptiones. Diosc. l. c. H.

Idco et oris h ulceribus, etc. Sic locus hic interpungeodus est, non ut prius, *verendis ac sedi.* Cum melle ac croco album sitit. Nam per se potam oenanthem, album sistere, cum melle et croco verendis similibusque h ulceribus imponi pro cataplasmate, auctor est Diosc. V, 5: Πυρρὸν... καὶ

cum melle et croco. Alvum sistit. Genarum scabiem emendat, oculorumque lacrymationes: ex vino stomachi dissolutionem: ex aqua frigida pota sanguinis excreationes. Cinis eius ad collyria, et ad hulcera purganda, et paronychia, et pterygia, probatur. Vritur in furno, donec panis percoquatur. Massaris odoribus tantum gignitur; omniaque ea aviditas humani ingenii nobilitavit, rapere festinando.

VI. (1) Maturescentium autem uvae vehementiores nigrae, ideoque vinum ex his minus iucundum: suaviores albae, quoniam e translucido facilius accipitur aer. Recentes stomachum, et spiritum inflant, alvumque turbant: itaque in febris damnantur, utique largiores. Gravedinem enim capiti, morbumque lethargicum faciunt. Innocentiores, quae decerptae diu pendere: qua ventilatione etiam utiles fiunt stomacho, aegrisque. Nam et refrigerant leviter, et fastidium auferunt.

VII. Quae autem in vino dulci conditae fuere,

λίαν ἐπιστάσαν... κατὰ πλάσμά τι ἀναίμων... καὶ τῶν ἐν στόματι οὐλῶν, καὶ νόμον τῶν ἐν αἰσίοις, σὺν μέλιτι, καὶ κρόκῳ, καὶ ποδίνῳ, καὶ σμύρνῃ λαμβάνειν. H.

Sanguinis excreationes. Dios. loc. cit. H. — *Excreationes.* Gron. et al. ante Hard. *excreationem.* Ed. P.

Cinis eius. Diosc. l. c. H.

Massaris. Dictum est de missari XII, 64. HARD.

Odoribus, etc. Eam tamen ad medicos tantum pertinere scribit lib. XII, cap. 28. DALC.

Rapere festinando. Priusquam flos in fructum transeat, DALC. — Nam oenanthe quidem colligitur, quum floret: itemque massaris quae in Africa fit: omphacium vero et ex acerba

vite conficitur, ut dictum est suis locis, hœc est, XII, 60 sq. H.

VI. *Recentes ac, et spiritum inflant, etc.* In MSS. Regg. Colb. Ch. etc. *spiritum inflatione* legitur. Libentius inde agnovimus, *stomachum spiritus inflatione, alvumque turbant.* Dioscorid. V, 3: *Ἡ δὲ πρόσφατος πᾶσα ἐκτυπνύσκει κοιλίαν, καὶ ἐμπνεύματι σπράμαχον.* HARD. — *Brot. et spiritus inflatione alvum turbant.* In edil. princ. *spiritum infl.* forte pro *spiritum.* Ed. P.

Innocentiores. Diosc. loc. c. *eadem verbis.* H.

Nam et refrigerant leviter, etc. Diosc. l. c. H.

VII. *Quae autem in v. dulci, etc.* Plin. XIV, 3: *Conditur et multo uva, ipsaque vino suo inebriatur, etc.* De

caput tentant. Proximæ sunt pensilibus in palea servatae; nam in vinaceis servatae, et caput; et vesicam, et stomachum infestant: sistunt tamen alvum, sanguinem excreantibus utilissimæ, quæ verò in musto fuere, peiorem vim etiamnum habent, quam quæ in vinaceis. Sapa quoque stomacho inutiles facit. Saluberrimas putant medici in caelesti aqua servatas, etiamsi minime incundas: sed voluptatem earum in stomachi ardore sentiri, et in amaritudine iecoris, fellisque vomitione in cholericis: hydropicis, cum ardore febrili aegrotantibus. At in ollis servatae, et os, et stomachum, et aviditatem excitant. Paulo tamen graviores existimantur fieri vinaceorum halitu. Vvæ florem in cibus si edere gallinacei, uvas non attingunt.

VIII. Sarmenta earum, in quibus acini fuere, adstringendi vim habent, efficaciora ex ollis.

reliquis uvarum condendarum modis dictum est abunde. XV, 18. H.

In palea servatae. Palestes idcirco eas vocat Coelius Aurelianus, Chron. lib. III, cap. 21. Vide Columell. lib. XII, c. 23. DaL.

Nam in vinaceis servatae. Et has quidem vesicam, caputque tentare: ori tamen esse incundas, Diosc. scribit V, 3. Quid sint vinacei diximus XIV, 3, H.

Sistunt tamen alvum. Diosc. l. cit. HARD.

Sanguinem. Plin. Val. I, 64, et Dioscor. l. c. H.

Quæ vero in musto fuere, etc. Dioscor. l. c. H.

Stomacho inutiles facit. At si ex τοῦ ἀφάρτου καὶ γλυκὺς κακώτερον, Dioscorides, loco citato. HARD.

Saluberrimas putant medici. Diosc. l. c. H.

Stomachi ardore. Siccitiosis, ardentibus, et longis febribus. DaL.

At in ollis servatae. Diosc. l. c. et Galen. de alimentor. Facult. lib. II, cap. 9, p. 342. H.

Vinaceorum. Quibus scilicet vvæ stipantur ollis inclusæ. Supra XIV, 3: *Aliæ in sua tantum continentur anima, ollis fictilibus, et insuper deliis inclusæ, stipulat vinaceis circumstantibus.* H.

Vvæ florem in cibus, etc. Simile illud est, quod superius attulit XIV, 18, de vitis labrucae acclivis: *Vni-versa nunquam maturantes, et si prius quam tota maturescat uva, inuicta datur gallinaceo generi, fastidium gignit vvas appetendi.* H.

IX. Nuclei acinorum eandem vim obtinent: hi sunt qui in vino capitis dolorem faciunt. Tosti tritique stomacho utiles sunt. Inspergitur farina eorum, polentae modo, potioni, dysentericis, et coeliacis, et dissoluto stomacho. Decocto etiam eorum fovere psoras et pruritum utile est.

X. Vinacei per se minus capiti aut vesicae nocent, quam nuclei: mammarum inflammationi triti cum sale utiles. Decoctum eorum veteres dysentericos et coeliacos invat et potione, et fotu.

XI. Vva theriacè, de qua sub loco diximus, contra serpentium ictus estur. Pampinos quoque eius edendos censent, imponendosque, vinumque et acetum ex his factum auxiliarem contra eadem vim habet.

XII. Vva passa, quam astaphida vocant, stomachum, ventrem et interanea tentaret, nisi pro remedio in ipsis acinis nuclei essent: iis exemptis vesicae

IX. *Nuclei acinorum.* Diosc. V, 3. Acini grana sunt uvarum: nuclei acinis, seu granis includuntur. H.

Tosti tritique stomacho, etc. Diosc. I. c. H.

Inspergitur farina eorum, etc. Dioscor. Φρυγία δὲ καὶ ἀντὶ ἀλφειοῦ ἐκτρασόμενα ἴαται, ἀρροῖσι δυσεντερικοῖς, καὶ κοιλιακοῖς, καὶ τοῖς τῶν στόμαχον ἀναδιλυμένοις. Π.

Dissoluto stomacho. Grogov. et al. ante Hard. *dissolutis stomacho.* Eo. P.

X. *Mammarum inflammationi,* etc. Diosc. loc. cit. Τὸ δὲ στέρημιον αἰσθῶν ἀποτρίβειν, καταπλάττειν μεθ' ὁλοῦν πρὸς φλεγμονὰς, καὶ σκληρίας, καὶ σπαιρώδην μαστῶν. *Reconditi vinacei, inflammatis, praetulis, ac lacte turgentibus mammis cum sale imponuntur.* PAHO.

Decoctum. Dioscorid. I. c. H.

Et coeliacos, etc. Et feminas uteri

fluxione vexatas, καὶ μέλῃς. Dioscor. DALEC.

XI. *Vva theriacè.* De qua XIV, 22. Quae de hoc uvae genere Plinius refert, eadem totidem verbis auctor Geoponic. lib. IV, cap. 7, pag. 107. HARD.

Pampinos. Nunc pampinos pro foliis accipit: nam graecus auctor proxieme laudatus habet, τὰ φύλλα τῆς ἀμπέλου λαμβάνειν, καὶ ἐπιτίθεται. HARD.

XII. *Vva passa, quam ast. vocant.* Haec totidem serè verbis Dioscor. V, 4, ubi hanc uvam σταφίδα vocat, quam ceteri Attici ἀσταφίδα. Vide Lexicon Constantin. H.

Interanea tentaret. Ob dulcedinem, qua laxat, et mollit, obstruccionemque parit. DAL.

Iis exemptis, Dioscorid. I. c. H.

utilis habetur; et tussi, alba utilior. Vtilis et arteriae, et renibus: sicut ex his passum privatim e serpentibus contra haemorrhoida potens. Testium inflammationi cum farina cumini, aut coriandri imponuntur: item carbunculis, articulariis morbis, sine nucleis tritae cum ruta: fovere ante vino ulcera oportet. Sapant epinyctidas et ceria, et dysenteriam cum suis nucleis. Et in oleo coctae gangraenis illinuntur cum cortice raphani et melle. Podagris et unguium mobilibus cum panace, et per se ad purgandum os caputque, cum pipere commendantur.

XIII. Astaphis agria, sive staphis, quam uvam taminiam aliqui vocant falso; suum enim genus habet,

Et tossi. H. λευκὴ ἀγρίη στῆχει, Diosc. l. c. H.

Pilis et arteriae, et renibus. Diosc. l. c. H.

Testium inflammationi, etc. Diosc. loc. cit. Iotidem fere verbis; sed pro coriandri farina, fabarum lomentum adhibet. Idem tamen III, 74, cum uvam passa coriandrum testium inflammationibus, carbunculisque auxiliari prodidit. H.

Item carbunculis, etc. Dioscor. totidem verbis. H.

Epinyctidas et ceria. Sic. lib. XX, cap. 2: Radix sicut ulcera concreta in modum feri, quae ceria vocant. Lib. XXIII, 7: Iotidem cum melle ulceribus, quae ceria vocant, illinuntur. Psellus πρὸς καυτῶν ὀφθαλμῶν ἐν ποσὶ πασὶν Κηρίον, ὄντος ἐν τῷ ὀλίγωρῳ ἔχον καταρράσας. Snon. — Sannit epin. et ceria. Vocabulum hanc, et ceria, hoc est, faves, de quibus XX, 6, addidimus admonitu codicum Regg. Colb. etc: in quibus et cetera, et ceria legitur: tum vero maxime Dioscorida ipso suffragante cuius haec verba Pliniana

plane paria sunt, V, 4: Επινυκτὶδας δὲ, καὶ ἀσθραξας, καὶ κερίας, χυμὸς γυγάρων ἰσχυρὰ λεία οὖν πηγάων ἐπιτελείν. Quibus ille verbis monet sine nucleis uvam passam his morborum generibus adhibendam: ut dysenteriae contra paulo antea cum nucleis iussit edi: καὶ ὀφθαλμῶν οὖν τοῖς γυγάρων, ἐπιτελείν καὶ ἰσχυρὰν. Quae omnia nostram emendationem egregie constabiliunt. H. — Iampridem ex vel. cod. praecral emendationi Pintians. Gronov. et al. ante Hard. epinyctidas et dysenteriam. Lo. PAR.

Gangraenis illinuntur. Et his quoque opitulati, scribit Dioscor. loc. cit. HARD.

Podagris. Haec verbis totidem Diosc. l. c. H.

XIII. Astaphis. Corn. Cels. tradit ea quae hic a Plinio reprehenduntur III, 21: Ἐν ταμινία, quam σταφίδα ἄγρια Graeci nominant. H.

Suum enim genus habet. Suum enim σταφὶς ἄγρια genus habet diversum a taminia, Describitur illud a Dioscor.

cauliculis nigris, rectis, foliis lauruscae: fert folliculos verius, quam acinos, virides, similes ciceri: in his nucleum triangulum. Maturescit cum vindemia, nigrescitque: quum taminiae rubentes norimus acinos, sciamusque illam in aprieis nasci, hanc non nisi in opacis. His nucleis ad purgationem uti non censuerim, propter ancipitem strangulationem: nec ad pituitam oris siccandam, fauces enim laedunt. Phthiriasi caput et reliquum corpus liberant-triti, facilius admixta sandaracha: item pruritu, et psoris. Ad dentium dolores decoquuntur in aceto, ad aurium vitia, rheumatismum cicatricum, hulcerum manantia. Flos tritus in vino contra serpentes bibitur: semen enim

IV, 156: Σταφίς ἀγρία, φύλλα μὲν ἔχει ὡς περ ἀμπέλου ἀγρίας ἐπεσχησμένα, καυλὸν δὲ ὀρθόν... μέλαν... τὸν δὲ καρπὸν ἐν θυλακίῳ χλωροῖς ὡς περ ἰριδίνθου, τρίγωνον, etc. Quae sunt Pliniani prorsus gemina, pariaque. Pingitur a Dodonaeo p. 362. In officinis retinet nomen: Gallia pedicularum vocat, l'herbe aux poux. Et vetus illa quidem appellatio est. Scribonio quoque Largo agnita, Comp. viii, ad capitis dolorem: Σταφίδος ἀγρίας, quam herbam pediculariam, quod pediculus necat, quidam appellant. II. — *Dolichiniuni Staphisagria* (Polyand. Trigyn. gen. 1327 Pers: *Ranuncul. Juss.*); hab. in Europa meridionali. Ed. P.

Quam taminiae rubentes. Eam Plinius inquit, quam silvestrem vilem Dioscorides vocat; quae paulo post describitur, et ampelos agtia nominatur, et quae Theophrasto althragena vocatur. DAL.

* *His nucleis*, etc. Dioscorid. iisdem verbis IV, 156. II.

Nec ad pituitam oris siccandam. Hoc est, trahendam, et exhauriendam.

Nam Dioscoride teste, loc. cit. plurimam pituitam commanucata trahit: διαμασσεύεισα δὲ πλῆγμα ἄγχι κισίεσσι. II.

Phthiriasi. Iisdem verbis Dioscor. l. c. Et Theod. Prisc. lib. I, cap. 4: *de pediculos*, *Staphidos agriae unctis* II. *Sandaracha unctis* una, cum oleo et aceto. postquam contriveris, omne corpus perungendum est. Atque inde sane pedicularise appellationem traxit. Nam φθίσις, Graecis pediculi sunt, II.

Item pruritu et psoris. Diosc. loc. cit. II.

Ad dentium dolores. Diosc. iterum loc. cit. H.

Rheumatismum cicatricum. Ap. Dioscor. est: οὐλὰ τε βινυμαζομένα στίλαι, καὶ ἄλλοις τὰς ἐν στόματι θιγασίαι μετὰ μέλιτος. *Rheumatismum gingivarum sicut, hulcera oris manantia cum melle sanat*. Sic Ruellius cum Plinio. Malletm vertere, *hulcera oris de-pascentia*. Deceptus est Plinius in vocibus οὐλὴ et στίλαι. DAL. — *Rheumatismum*. Quid rheumatismus cicatricum sit, nec scio ego, nec quis-

abdicaverim, propter nimiam vim ardoris. Quidam eam pituitariam vocant, et plagis serpentium utique illinunt.

XIV. Labrusca quoque oenanthen fert, satis dictam; quae a Graecis ampelos agria appellatur, spissis et candicantibus foliis, geniculata, rimoso cortice: fert uvas rubentes cocci modo, quae cutem in facie mulierum purgant, et varos: coxendicium et lumborum vitis tusae cum foliis et succo prosunt. Radix decocta in aqua, pota in vini Coi cyathis duobus, humorem alvi ciet: ideo hydropicis datur. Hanc potius crediderim esse, quam vulgus uvam taminiam vocat. Utantur ea pro amuleto: et ad expuitionem sanguinis

quam medicorum scit. Suspicio vero apud scriptorem graecum, a quo haec accepta, legisse Plinium, id quod apud Dioscoridem hodieque exstat IV, 456: οὐλὰ τε βινυατιζόμενα, hoc est, *gigniturum fluxiones*, quas Graeci rheumatismos vocant: deceptum porro aestate vocum οὐλὰ intellexisse, quae vox cleatrices sonat. Nisi forte, ut diximus cap. 4, haec sententia adhuc vulnera intelligit. H.

Quidam eam pituitariam. Quod pituitam, ut dictum est, e capite eliciat: quod Galenus confirmat de Faculi. simpl. med. VI, 461: ἀπορριζματίζεται. Hano.

XIV. Labrusca. Lih. XII, cap. 61. Sic quoque fere describitur a Diosc. IV, 183: Ἀμπέλος ἀγρία κλέματ' ἀνέσκει μακρὰ, ὡς ἀμπέλου, ξυδῶδη, τριχέα. φλοιὸν ἄγαντον... καρπὸν δὲ βερερῶδες μικροῖς ὀμοῖον, περικλυμένον ἰσχυρῶς. Samenta vitis modo longa emittit, saepe lignosa; aspera et limosa cortice... fructum exiguis uvis similem, atque, ubi maturitatem est assequutus, rubentem. Haec vitis silvestris Dodonae est pag. 396, ut dixi-

mus XXI, 50. H. — *Tamus communis* (Diosc. *Alexand.* gen. 2234 Pers. *Asparag.* Juss.) En. P.

Quae autem in facie. Maculas a sole contractas, caeterasque omnes huiusce vitis uva purgari, scribit Diosc. l. c. Hano.

Et varos. Sequuti sumus fidem exemplarium MSS. Regg. Colb. etc. neglecta librorum, qui sunt hactenus editi, scriptura, quae erat eitusce modis: *Et variis coxendicium et lumborum vitis.* Diosc. IV, 184: Ἀποκαθαίρονται καὶ πάντα σπίλον, omnem maculam in facie expurgant. Est autem varus, ut sibi diximus, macula in facie. H.

Humorem alvi. Aquas, quae alvo continentur: ὕδατος καθαροῦ, inquit Diosc. loc. cit. ὁσῶται δὲ καὶ ὑδροπικρῶς, aquosa purgat: ideo hydropicis datur. Celsus item III, 21, quamquam is uvam taminiam, quam praebere hydropicis praecipit, falso, ut dictum est, στασιδὴ ἀγρίας vocat. Hano.

Ad expuitionem sanguinis. Quum is crassus, et viscidus pituita permixtus, faucibus adheret, et strangulationis

nis quoque adhibent, non ultra gargarizationes, et ne quid devoretur, addito sale, thymo, aceto mulso. Ideo et purgationibus ancipitem putant.

XV. Est huic similis, sed in salictis nascens: ideo distinguitur nomine, quum eodem usus habeat, et salicastrum vocatur. Scabiem et pruriginem hominum quadrupedumque aceto mulso trita haec efficacius tollit.

XVI. Vitis alba est, quam Graeci ampeloleucen, alii ophiostaphylon, alii melothron, alii psilothrum, alii archezostin, alii cedrostin, alii madon appellant. Huius sarmenta longis et exilibus internodiis geniculata scandunt. Folia pampinosa ad magnitudinem ederae, dividuntur ut vitium. Radix alba, grandis, raphano similis intio: ex ea caules asparagi similitudi-

periculum averti. DAL.— Ad. Contra excreationem sanguinis. H.

Et ne quid devoretur. Ita ut ne quid sorbeat ex eo decocto, vel glutiat. H.

XV. Est huic similis, sed in sal. nascent. Haec est glycypticion Dodonaei, et ut quidam volunt, melothron Theophrasti. DAL.— Solamne Daleanara? (Pentand. monog. gen. 506 Pers. Solan. Juss.) Ed. P.

Scabiem Scrib. Læg. Comp. cccxliii: Ad papulas in capite effervescentes, vgl qualibet parte corporis totius pruritum, staphis agria trita, etc. Item alamen liquidum ex aceto, staphide agria adiecta, etc. H.

XVI. Vitis alba est. Ita Dioscorid. VI, (34): Ἀμπέλως λευκή, οἱ δὲ ὀριόστοφυλον, οἱ δὲ χιλοδόνιον, ἢ μέλωθρον, ἢ ψιλοθρον, ἢ ἀρχεζωστίν, ἢ ἀγρωστίν, ἢ κεδρωστίν καλοῦσι. Habet eadem libelli eius auctor, qui Kiranidom Kirani falso inscribitur pag. 13. Hipp. de iul. 1. 6, pag. 586: Τῆς ἀμ-

πύλου τῆς ἀγρῆς, ἣν ἐντοὶ καλοῦσι ψιλοθρον. De causa huius appellationis dicemus XXXII, 24. Ad Dodonaeo pingitur pag. 395. Visa a nobis in horto Regio: Gallis, couleuvre. H.— Bryonia dioica (Manoce. monod. gen. 2162 Pers. Cucurbit. Juss.) hab. in Europae et Barbariae sepibus. Ed. P.

Ampeloleucen. Ἀμπέλως λευκή, a radice colore. Οριόστοφυλον, quasi anguina uva, quod in sepibus nascitur, in quibus angues plerumque latent, etc. H.

Huius sarmenta, etc. Dioscor. II. ec. et auctor Kiranidum Kirani p. 14. H.

Folia pampinosa. Folia pampinis seu claviculis instructa tortilibus, pinnula ederae, etiam vim imitantur. Dioscorid. II. ec. Ταύτης τὰ κλήματα, καὶ τὰ φύλλα, καὶ εἰ ἐλκεα, ὅμοια τῇ ἡμέρῃ ἀμπέλου, etc. H.

Ex ea caules aspar. similitudine. Diosc. loc. cit. Ταύτης οἱ ἀσπάργους κατὰ τὴν πρῶτην ἐπιδησίαν ἴσθαι

ne exeunt. Hi decocti in cibo alvum et urinam cient. Folia et caules exulcerant corpus: utique hulcerum phagedaenis et gangraenis, tibiæque taedio cum sale illinuntur. Semen in uva raris racinis dependet, succo rubente, postea croci, Novere id qui coria perficiunt: illo enim utuntur, Psoris et lepris illinitur: lactis abundantiam facit coctum cum tritico, potumque. Radix numerosis utilitatibus nobilis, contra serpentium ictus trita drachmis duabus bibitur. Vitia cutis in facie, varosque, et lentigines, et sugillata emendat, et cicatrices: eademque praestat decocta in oleo. Decoctae datur et comitialibus potus: item mente commotis, et vertigine laborantibus, drachmae pondere quotidie anno toto. Et ipsa autem largior aliquanto sensus purgat. Illa vis praeclara, quod ossa

ισθύνεται, οὐρανὸν καὶ γαστέραν κινεῖται. II.

Folia. Haec totidem verbis Diosc. loc. cit. et auctor proxime laudatus, p. 40. HARD.

Tibiæque. Tibiarum putridis hulceribus, καὶ σαπρονήμων ἰλίκων, inquit Diosc. II. cc. HARD.

Semen. Dioscor. καρπὸν, fructum dixit: quod Plinius, ut ei solemne est, semen traustulit. καρπὸν δὲ, inquit ille, ἔχει βοτρυοειδῆ, πυρρὸν, ὃ φιλοῦται τὰ διπρατὰ. Fructum gerit racematum, risum, quæ coria depilantur. Sic etiam auctor Kiramidum Kirani, p. 43. HARD.

Psoris et lepris illinitur. Diosc. loc. cit. et auctor libri, cui titulus Kiramidum Kirani, p. 43. HARD.

Lactis abundantiam facit, etc. Auctores mox laudati II. cc. HARD.

Radix numerosis utilitatibus. Totidem verbis Diosc. loc. cit. et auctor modo laudatus, p. 43. HARD. — Ad eundem fere usus etiam nunc commen-

datur bryoniae radix. Confer. Geoff. Mat. med. I. III, p. 222. Ed. P.

Vitia cutis in facie. Dioscor. II. cc. et auctor proxime citatus, pag. 42. HARD.

Eademque. Diosc. I. c. HARD.

Decoctae. Radicis videlicet: atque ita sane Diosc. I. c. et auctor Kiramidum Kirani, p. 43: Ad epilepsiam, inquit, bibitur & 4 per animum quoque die cum oxymelle. HARD.

Item mente commotis. Dioscor. loc. cit. et auctor appellatus p. 43. II. — Cf. Geoffr. loc. cit. Ed. P.

Sensus purgat. Ni codicum manu exaratorum consensus obstaret, qui hanc lectionem pertinaciter tuentur, scriberem intrepide sensus turbat: tum illa, ut quidem videtur, postulante sententia: ut quum prius opitulanti mente commotis, et vertigine laborantibus dixerit, nunc largiorem usum eius cavendum admovent, ne sensum perturbet: tum vero Dioscoride, IV, 184, de bryonia similiter tradente,

infracta extrahit in aqua, imposita, ut bryonia: quare quidam hanc albam bryoniam vocant. Alia vero nigra efficacior in eodem usu cum melle et thure. Suppurationes incipientes discutit; veteres maturat et purgat. Ciet menses et urinam, Ecligma ex ea fit suspensio, et contra lateris dolores, vulsis, ruptis. Splenem ternis obolis pota triginta diebus consumit. Illinitur eadem cum fico et pterygiis digitorum. Ex vino secundas feminarum apposita trahit: et pituitam, drachma pota in aqua mulsa, succus radicis. Colligi debet ante maturitatem seminis: qui illitus per se et cum ervo, laetiore quodam colore et cutis teneritate mangonizat corpora. Tunditur ipsa radix cum pingui fico, erugatque corpus, si statim bina stadia ambulantur: alias tirit, nisi frigida abluatur. Iucundius

ὁποταπάρται δ' ἐνίοτε τὸν διάνοτον. Et auctor libelli, qui Kiranidum Kirani falso inscribitur. p. 13: *Turbat autem ventrem, et sensum, et apposita quoque secundarum educit*, etc. H.

Illu via praeclara. Dioscorid. l. c. *Ανάγει δὲ καὶ ὅτῃ λείψις κταπλῆσται.* Sic etiam auctor Kiranidum Kirani, p. 9 sq. Haro.

Quare quidam. In quibus est Diosc. IV, 184, et auctor Kiranidum Kirani pag. 8 et 13. Galenus quoque de simpl. med. Facult. VI, 34, pag. 155. Haro.

Alia. De qua cap. sq. H.

Suppurationes incip. discutit. Rediit ad vitem albam, cuius dotes absolvit. Inflammationes discutere, ac rumpere abcessus scribit Diosc. loc. cit. H.

Ciet menses. Dioscor. et Kiran. auct. p. 13. Haro.

Ecligma. Diosc. loco citato: *Εκλινκτόν δὲ μετὰ μέλιτος δὲ αὐτῆς, τοῖς πνευμέναις, καὶ δυσπνοοῖς, καὶ βήσσειναι, πληρὰ τε ἀλγούσαι, καὶ ῥέγ-*

μασι, καὶ σπῆσμαισι διδοῖται. H.

Splenem. Diosc. et Kiranidum auctor H. et Apuleius quoque, cap. 66. Haro.

Illinitur. Dioscorid. loc. cit. Galen. de Facult. simpl. med. VI, pag. 155. Haro.

Ex vino secundas; etc. Diosc. loc. cit. *Προσθέντων ὕδατος, ἡμέραν καὶ δεῦτερα ἐπιπνῆται.* Apposita, cioè in pessa subdita, partus et secundas moventes trahit. Sic et Kiranidum auctor, p. 13. Haro.

Et pituitam. Dioscor. loc. cit. *Χυλίζεται δὲ ἡ ῥίζα αὐτῆς ἔκρας πίνεται δὲ σὺν μικρὰντι ὁ χυλὸς... ἄγων φέγγμα.* Succus e radice vere exprimitur, qui ex aqua mulsa potus... pituitam trahit. Haro. — Hydrioporum aqua subducit; viscerumque obstructions tollit. Cf. Geoffr. loc. sup. cit. Ed. P.

Qui illitus per se, etc. Diosc. l. c. et auct. Kir. p. 12: H.

Corpora. Addunt Gron. et al. ser-

hoc idem praestat nigra vitis; quoniam alba pruritum affert.

XVII. Est ergo et nigra, quam proprie bryoniam vocant, alii chironiam, alii gynaeacanthem, aut apro-niam similem priori, praeterquam colore. Huius enim nigrum esse diximus. Asparagos eius Diocles praetulit veris asparagis in cibo, urinae ciendae, lienique minuendo. In frutectis et arundinetis maxime nascitur. Radix foris nigra, intus buxco colore, ossa infraeta vel efficacius extrahit, quam supra dicta. Caeterum eidem peculiare est, quod iumentorum cervicibus unice medetur. Aiunt si quis villam ea praecinxerit, fugere accipitres, tutasque fieri villaticas albes. Eadem in iumento homineque, flemina, aut sanguinem, qui se ad talos deiecerit, circumligata sanat. Et hactenus de vitium generibus.

pentes fugat, quae duo verba ignorant codd. manu exarati. Eo. P.

XVII. *Est ergo et nigra*, etc. De qua Diosc. IV, 485: Ἀμπύλος μύλαινα, οἱ δὲ Ἀρυνίαις μύλαινα, οἱ δὲ Χερσονήσῳ Ἀμπύλος. Eadem ex Crateva refert Nicandri Schol. in Ther. p. 39. Colore tantum ab alba differat: in Saxoniz, Westphalia, Pomerania gignitur, ut Dodonaeus testatur, pag. 395. H. *Est ergo et nigra*. Recentioribus dicitur *Bryonia alba*. Baccis nigres habet; ut prior, habitat in sepibus. Eo. P.

Nigrum esse diximus. Nempe sup. cap. HASD.

Asparagos. Et post Dioclem Diosc. IV, 485. HASD.

Radix foris nigra. Totidem verbis Diosc. loc. cit. HASD.

Vel efficacius. At Dioscor. ἄτρον μύτρον ἐντογεί, inefficacius prodest. Dioscoridem sequitur Galen. de Fac.

simpl. med. VI, p. 455. H.

Caeterum: Diosc. II, cc. 44.

Si quis villam ea praecinxerit. Haec scripsimus ex vestigiis veterum edicium, protinuerit, quod est insulsum. HASD.

Villaticas. Gallinas videlicet: quibus praeterea vitis alba utilis est contra pituitam, ut dictum est lib. X, c. 78. HASD.

Flemina. Decuratum hunc locum Barbarus, et conelamatum putavit. In libris vulgatis, *phlegma*, aut *sanguinem*, qui se ad talos deiecerit. Vbi Dalecampius, in *podagra*, inquit, et *articulari morbo*. Egregium vero medicum, *flemina*, non *phlegmata*, legere oportuit, ex MSS. Regg. Colb. aliisque: ei quid essent *flemina*, tum ex Plinio, tum ex Festo; Caproque, tum ex Platão discere. Festus enim: *Flemina*, inquit, dicuntur, quum ex labore viae sanguis defluit circa talos.

XVIII. Musta differentias habent naturales has, quod sunt candida, aut nigra, aut inter utrumque; aliaque, ex quibus vinum fiat, alia ex quibus passum: cura differentias innumerabiles facit. In plenum ergo haec dixisse conveniat. Mustum omne stomacho inutile, venis iucundum. A balineis raptim et sine interspiratione potum, necat. Cantharidum naturae adversatur. Item serpentibus, maxime haemorrhoidi, et salamandrae. Capitis dolores facit, et gutturi inutile: prodest renibus, iocineri, et interaneis vesicae: collaevat enim ea. Privatim contra buprestim valet. Contra meconium, lactis coagulationem, cicutam,

Et Caper Grammaticus, de Orthogr. *Flemina est, ubi abundant aera sanguine, Flemina, quae in manibus vel in pedibus callosi sunt sulci.* Plaut. Epidic. act. V, sc. 2, v. 5: *Dico ego tibi iam, ut scias. Altum tibi te committens mellis quaerere: ita, dum te sequor, Lassitudine invasorunt misero in genua flemina.* Rursusque in Pseudolo, act. IV, sc. 7, v. 92, et Poen, act. III, sc. 4, v. 67. Quin etiam, vel si flegma hoc loco Plinius, non flemina diceret, de alio morbo, quam de podagra, accipi hoc a Dalecampio oportuit; nempe pro eo quem alio nomine Latini bōm vocavēre, auctore Festo: *Boa, inquit, crurum tumor vine labore collectus appellatur, unde haec ipsa ei qui eo morbo tenetur, haec sit appellatio.* Glossarium vetus, Bōz, ὁ τοῦ πόδας πλεγμαίνων.

XVIII. Cura. Ars, industriaque hominum. HARD.

Mustum. Vinum novum: unde musteum vocatur, quicquid novellum, inquit Nonius. H.

A bulineis, etc. Dioscor. in Alex. c. 34: καὶ τὸ φυχρὸν ὕδωρ ποθὲν, ἢ ἄκρατος πᾶσι, καὶ γλυκύς εἶναι πο-

θῆς, etc. *Aqua etiam frigida unico haustu, ac sine interspiratione bibita, aut meracum vinum, passumve liberalius haustum, praesertim a balneo, aut cursu, et concitatore quavis excretionem, strangulatus ac dolores infert.* HARD.

Cantharidum naturae adversatur. Adversus cantharidas vinum dulce liberalius hauriendum monet Diosc. in Alex. c. 1. HARD.

Collaevat. Laeviores facit vesicam et magis lubricam. Egimus de hac voce XVII, 35. Cave Stephano credas, qui colligare putat hic esse ἐπιχειρῆσαι, quem potius sit ἐπιλαλεῖν. H. — Gron. et al. collavat. Ed. P.

Contra meconium. Scrib. Larg. comp. CLXXX: *Ad opium, sive meconium: Prodest et vini cyathus, et passus, et olei cyathus... Item vinum et acetum pari mensura datum et aqua multa cum rosa eius mensurae, ita ut ista subinde cogatur reicere, etc.* Opium, sive meconium, papaveris viridis succus est. Potum facit capitis gravitatem, gelationem et livorem artuum... Praeterea spirationem impedit, mentem soporat, sensusque aba-

toxica, dorycnium, ex oleo potum, redditumque vomitionibus. Ad omnia infirmius album, iucundius passim mustum, et quod minorem capitis dolorem asserat.

XIX. Vini genera differentiasque perquam multas exposuimus, et fere cuiusque proprietates. Neque ulla pars difficilior tractatu, aut numerosior: quippe quum sit tardum dictu, pluribus prosit an noceat: praeterea quam incipiti eventum potu statim auxilium sit, aut venenum? Etenim de natura ad remedia tantum pertinente nunc loquimur. Vnum de dando eo volumen Asclepiades condidit, ab eo cognominatum: qui verò postea de volumine illo disseruere, innumera. Nos ista romana gravitate, artiumque liberalium appetentia, non ut medici, sed ut iudices salutis humanae, diligenter distinguemus. De generibus singulis disserere immensum et inexplicabile est, discordibus medicorum sententiis.

XX. Surrentinum veteres maxime probavere: sequens actas Albanum aut Falernum. Deinde alia alii iniquissimo genere decreti, quod cuique gratissimum, caeteris omnibus pronuntiando. Quin, ut constarent sententiae, quota portio tamen mortalium his generibus posset uti? Iam vero nec procures usquam sinceris. Eo venere mores, ut nomina modo cella-

lienat, etc. Haec idem Scribonius Largus, loc. cit. H.

Laotis. Lac. potum, si in stomacho coagulatur, et congelatur, hominem praefocet. Vide Scrib. Larg. comp. cxxvii. Hard.

Toxica. Toxicum genus est veneni nobis haud aëlis exploratum. De dorycnio diximus XXI, 405: H.

Iucundius passim mustum. Vini nempe dulcis mustum. H.

XIX. Vini genera .... exposuimus.

Lib. XIV, capp. 8, 9, 10. H.

Neque ulla. Gronov. et gl. ante Hard. neque est ulla. Eo. P.

Tardum dictu. Ita libri omnes. Forte, arduum dictu. H.

Cognominatum. MS. Reg. 2, cognominatus. Ba.

Sed ut iudices. Codices aliqui manu exarati, indices. H.

XX. Quin ut constarent. Quamvis constarent sententiae. H. — Usquam Gr. et Ba. unquam. Eo. P.

rum veneant, statimque in lacubus vindemiae adulterentur. Ergo hercle, mirum dictu, innocentius iam est quodcumque et ignobilius. Haec tamen facere constantissime videntur victoriam, quorum mentionem fecimus. Si quis hoc quoque discrimen exigit, Falernum nec in novitate, nec in nimia vetustate corpori salubre est. Media eius aetas a quinto decimo anno incipit. Hoc non rigido potu stomacho utile, non item in calido. Et in diutina tussi sorbetur merum utiliter a ieiunis: item in quartanis. Nullo aequae venae excitantur. Alvum sistit, corpus alit. Creditum est obscuritatem visus facere: nec prodesse nervis, aut vesicae. Albana nervis utiliora. Stomacho minus, quae sunt dulcia: austera vel Falerno utiliora. Concoctionem minus adiuvant: stomachum modice implent. At Surrentina nullo modo, nec caput tentant: stomachi et intestinorum rheumatismos cohibent. Caecuba iam non gignuntur.

XXI. At quae supersunt Setina, cibos concoqui co-

Vt nomina modo cellarum veneant. Pendebat enim e dolis, vinariisque vasis tabula, in qua vini solum natale et aetas scribebatur, ne quo tempore, quibusve consulibus esset conditum. Juvenal. Sat. V: cuius patriam titulumque senectus Delevit, multa veteris fuligine testar. Brod', I 3. Dal.

Videntur victoriam. Gronov. et al. ante Hard. *videntur sententiae victoriam.* Ed. P.

Quorum. Surrentinum, Albanum, Falernum. In quibus et aetatis differentiae est. H.

Exigit. Gron. *exigat.* Ed. P.

Hoc non rigido potu, etc. Non adeo frigido potu. H.

Et in diutina tussi, etc. Plin. Val. I, 58, iisdem fere verbis H.

Creditum. Credidit Diosc. V, 40: Κόσται ἀθίτος, καὶ ἀμύλων ποθεῖ. *Vesicae nocet, et iis qui visus hebetudinem sentiunt.* H.

Albana nervis utiliora. Diosc. loc. cit. Ἀλβανός... τοῦ νευρώδους ἥπτον κακωτικός. H.

Stomacho minus. Stomacho minus utilis ex Albanis ea quae sunt dulciora. Diosc. I. cit. Ο δὲ Ἀλβανός... ἐγγλυκοί, ἐμπνευματῶν στόμαχον... παλαιωθεὶς δὲ αὐτός, αὐστηρὸς γίνεται. Harro.

At Surrentina. Diosc. totidem verbis loc. cit. Ο δὲ Συρραντικός, αὐστηρὸς ἰκανῶς ἔστιν, ὅθεν ἐντέρων καὶ στομάχου ρεύμα ἔσθην χειρὰς τε ἥπτον ἀπείται. H.

PLIN. N. H. Tom. VII

T

gunt. Virium plus Surrentina, austeritatis Albana, vehementiae minus Falerna habent. Ab his Statana non longo intervallo abfuerint. Alvo citae Signinum maxime conducere indubitatum est.

XXII. Reliqua in commune dicentur. Vino aluntur vires, sanguis, colosque hominum. Hoc quoque distat orbis medius, et mitior plaga a circumiectis: quantum illi feritas facit roboris, tantum nobis hic succus. Lactis potus ossa alit, frugum nervos, aquae carnes. Ideo minus ruboris est in corporibus illis, et minus roboris, contraque labores patientiae. Vino modico nervi iuvantur, copiosiore laeduntur: sic et oculi. Stomachus recreatur: appetentia ciborum invitatur: tristitia et cura hebetatur: urina et algor expellitur: somnus conciliatur. Praeterea vomitiones sistit: collectiones extra lanis humidis impositis mitigat. Asclepiades utilitatem vini aequari vix Deorum potentia pronuntiavit. Vetus copiosiore aqua miscetur, magisque urinam expellit: minus siti resistit. Dulce minus inebriat; sed stomacho innatat: austerum facilius concoquitur. Levissimum est, quod celerrime inveteratur. Minus infestat nervos, quod vetustate dulcescit. Stomacho minus utile est pingue, nigrum,

XXI. *Falerna.* Gron. et al. ante Hard. *Surrentino... Albano... Falerno:* nempe τῶ habent omisso, nobiscum tamen facit Gron. in not. Es, P.

Alvo citae. Vide quae diximus in eam rem XIV, 8. H.

XXII. *Orbis medius.* Zona, ntaiant, temperata, torridam inter gelidamque media. H.

Appetentia ciborum. Mart. V, LXXIX: *Post haec omnia forte si movebit Baechus, quam solet, eversionem,* etc. H.

Potentia pronuntiavit. Gron. et al.

potentia posse pronuntiavit. Es, P.

Stomacho innatat. Stomachum inflare, *στόμαχον πνευματωτικόν*, *βιάξ* Diosc. V, 8. H.

Minus infestat nervos. Ei renes, Diosc. V, 44: *Οἱ μὲν τοὶ παλαιοὶ, καὶ γλυκαῖς, πρὸς τὰ περὶ νεύρους ἐπιτηδειότεροι.* H.

Stomacho. Quod pingue est, et idem nigrum, stomacho minus utile est. Diosc. V, 44: *Οἱ δὲ παλαιὸς καὶ μέλας κακοστόμαχοι, εὐσπώδεις σκληροὶ μύτοι γεννητικοί.* H.

sed corpora magis alit. Tenue et austerum minus alit, magis stomachum nutrit. Celerius per urinam transit, tantoque magis capita tentat: hoc et in omni alio succo semel dictum sit. Vinum si sit fumo inveteratum, insaluberrimum est. Mangones ista in apothecis excogitavere. Iam et patres familias aetatem addi his, quæ per se cariem trahere. Quo certe vocabulo satis consilii dedere prisci: quoniam et in materiis cariem fumus erodit: at nos e diverso fumi amaritudine vetustatem indui persuasum habemus. Quæ sunt admodum exalbida, hæc vetustate insalubria sunt. Quo generosius vinum est, hoc magis vetustate crassescit, et in amaritudinem corpori minime utilem coit. Condirè eo aliud minus annosum, insalubre est. Sua cuique vino saliva innocentissima, sua cuique aetas gratissima, hoc est, media.

Minus alit, magis stomachum nutrit. Et Cels. II, 21, inter ea quæ stomacho idonea sunt, vinum austerum annumerat, licet iam asperum sit. HARD.

Celerius per urinam transit. Hæc pariter Diosc. V, 9, 12. Idcirco fortassis hydropicis dari Celsus idem iuber I, 21: *Vinum austerum, sed quam tenuissimum.* II.

Vinum si sit fumo inveteratum. Dolia vel apothecas ipsas iis locis superponchant, unde fumum accipere, et vetustatem facilius citiusque mentiri vna possent. Hinc Venosinus poeta Qd III, 8, laudat: *Amphorum fumum bibere institutam.* II.

Aetatem addi his quæ per se cariem trahere. Patres familias etiam excogitavere quemadmodum adderetur ætas iis, quæ vetustatem per se sine fumo acquirerent. — Hælegi oportere non modo codices Regg. Colb. Gl. sua-

dent, sed et ipsa loci sententia, cuius acumen Dolecampium sagit. Contrario plane sensu in libris vulgatis hætenus legebatur, *vetatem ademere his.* HARD.

Consilii dedere prisci. Non esse a fumo, sed ab ipsa vini indole, cariem vetustatis expectandam. H.

Insalubria sunt. Sic et Chiff. Gron. et al. ante Harduin. *salubria.* En. P.

Quo generosius vinum. Vide quæ in eam sententiam diximus, XIV, 6. HARD.

Sua cuique vino saliva. Suus cuique vino naturalis sapor, sine ulla conditura, saluberrimus est. Hoc est, suus naturalis sapor, sine ullo condimento. Ille enim vocabulo illud expressit, quod prolixius Colum. XII, 19, cui titulus est: *De ploribus generibus conditurarum, quibus vinum confirmatur: Quæcumque vini nota, inquit, sine condimento valet perennari,*

XXIII. Corpus augere volentibus, aut mollire alvum, conducit inter cibos bibere. Contra minuentibus, alvumque cōhibentibus, sitire in edendo, postea parum bibere. Vinum ieiunos bibere, novitio invento, inutilissimum est curis, vigoremque animi, ad procinetum tendentibus: somno vero ac securitatibus iamdudum hoc fuit, quod Homerica illa He-

optimam esse eam censemus: nec omnino quidquam permiscendum; quo naturalis sapor eius infusctur. Salivam pro gustu, seu sapore, illi disere. Pers. Sat. VI, 24: *Turflorum nosse salivam.* Prop. El. IV, 9: *Et Methy: mnaci graeca saliva meri.* Hoc est vini graeci sapor. Haseo.

XXIII. *Corpus augere volentibus.* Non sitire, et eibus modice proluere, optimum est praeceptum. Diosc. Dal.

Aut mollire alvum, etc. Gal. Comm. 4, spli. 83, tom. IX. Haseo.

Alvumque cōhibentibus. Galen. loc. cit. Haseo.

Vinum ieiunos bibere: novitio invento, inutilissimum est curis, etc. Hunc locum summa fide representamus totidem apicibus ac syllabis, quot in codd. Reg. et Colb. vidimus: serie ipsa orationis ita legi postulante. Corruerant mirum in modum interpolatores, hoc modo: *inutilissimum est. Curas vigoremque animi impedit ad procinetum, etc.* Ceteram hunc morem carpit suctor, inventumque novitium, quod superius attigit XIV, 28: *Tiberio Claudio principe ante hos annos XL institutum, ut ieiuni bibere, potusque vini antecederet cibos, etc.* Estrenio Tiberii anno id excogitatum indicat. De hoc Tiberiani aevi, consequentiumque temporum more, Plutarch. Symp. VIII, qu. 9, p. 734: *Μέγα δὲ καὶ τὸ τῶν κλουμένων προπομάτων*

οὐδὲ γὰρ ὅσων οἱ παλαιοὶ πρὶν ἐντραγίῳ ἐπινον· οἱ δὲ νῦν ἅπτεται προπομάτων ὄντες ἀπτονται τῆς τροφῆς διαβρόχῃ τῷ σώματι καὶ ζῖνται, λεπτὰ καὶ ταμὰ καὶ ὀξέα προσκρίνοντες ὑπέκκαυμα τῆς ὀφελείας, etc. *Magnum etiam illud de praebitionibus, quas vocant propomata. Nam antiqui ne aquam quidem biberunt ante quam edissent: nunc ante cibum vino oppleti, humefacto ac fervescente corpore cibum aggre- diantur, tenuia et acida et vi inci- dendū praedita ad appetitum excitandū ingerentes, etc.* Et hanc consuetudinem Iuvenalis alligit Sat. VI, v. 423: *tandem illa venit rubicundula, totum Oenophorum sitiens, plena quod tenditur urna, Admotum pedibus: de quo stertarius alter Ducitur ante cibum, rabidam facturus orexim.* Quandoque pro vino mulsum ante cibos pariter praesumebant, teste Horatio, Sat. II, iv, v. 25: *Vacuus committere venis Nil nisi leno decet: leni praecordia mulso Prolueris melius.* Haseo.

Inutilissimum est. Galen. Comment. aphor. 28, lib. VI. Dal.

Ad procinetum. Ad bellicam expeditionem, sive potius ad serissa res agendas animum intendentibus. H

Somno vero ac securitatibus. Ad somnum, inquit, conciliandum, sibi- gendasque curas, iamdudum in usu vinum fuit. Adhibuit enim Helens, etc. Haseo.

lena ante cibum ministravit. Sic quoque in proverbium cessit, sapientiam vino obumbrari. Vino debemus homines, quod soli animalium non sitientes bibimus. Aquae potum interponere utilissimum: itemque iugi superbibere. Ebrietatem quidem frigidae potus ex templo discutit. Meracis potionibus per viginti dies ante Canis ortum, totidemque postea sua-

Homeric illa Helena. Odyss. Δ, v. 49: *Ενθ' αὐτ' ἄλλ' ἐνόησ' Ἐλένη Διός ἐκγεγναῖα. Αὐτίκα ἄρ' εἰς οἶνον βάλει γάρμανον, ἐνθεν ἔπιον Νηπυθῆς τ', ἄχολόν τε, κακῶν ἐπιπλεθὺν ἀπάχτων.*

Sapientiam vino obumbrari. Eo pertinent Graecorum illae sententiae: *Οἶνον οὐκ ἔχουν πηδῆλαι, κάτοπτρον εἶδος χαλκός ἐστ' οἶνος δὲ νοῦ.* Ac tutum hoc Xenophontis in Symposio: *Τὸν οἶνον κατὰ τὰς τῶν ἀνδρῶν ψυχὰς ὥσπερ μάδωραγόραν τὰς λύπας κοιμίζειν· τὰς δὲ φιλοφροσύνας ἐγείρειν, ὥσπερ ἰλαίον φλόγα.* Lepide hoc Aristophanes, τὸ δὲ ζῆν, εἰπέ μοι, τί ἐστι; B. τὸ πίνειν, φημ' ἐγώ. Idem et perquam venuste, vinum ἀφροδίτης εἶναι γὰρ λέγει. Rhod. cap. et lib. XXVIII, Dat.—*Sapientiam.* Et est in Proverbii Ecclesiasticis, duo esse quae sapientem etiam virum a mente deficiant, vinum et mulieres. Eccl. XIX, 2. HARN.

Vino debemus. In MSS. Regg. Colb. Ch. *vina damus.* HARN. — Brot. et ed. princ. *vino damus.* Ed. P.

Interponere. Vnus hac voce Martial. Ep. I, cxi: *Interponis aquam subinde, Rufe; Et si cogerys a sodale, raram Diluti bibis unciam Falerni.* Et Sueton. in Vesp. *Inediam unius diei per singulos menses interponebat.* HARN.

Itemque iugi superbibere. Ebrietatem, etc. Forte e iugi, aqua videlicet, quam post computationem superbibere utilissimum sit: quoniam, ut statim sub-

iungitur, ebrietatem frigidae potus discutit. — Ita libri omnes MSS. Regg. Colb. Ch. non uti correctorum vitio vulgati prae se ferunt libri, obscura plane sententia: *Itemque iugi superbibere ebrietati: quam quidem, etc.* Vini perpotationi aquam superbibere utilissimum pariter censet Diosc. V, 41: *Διὰ μάλιστα γὰρ μετὰ τὸν οἶνον οὖδος πίνειν*, quoniam temulentiam discutit. Ne caput vino tentent, aquam superbibere et Galeus iubet, Com. 3 de vict. Rat. in morb. sc. HARN.

Ebrietatem quid frigidae potus ex-templa discutit. Hanc quidem sententiam memorabili exemplo Celsus confirmat, in praefatione operis sui: *Ingeniosissimus, inquit, saeculi nostri medicus, quem nuper vidimus, Cassius, febriq̄nti cuidam, et magna siti affecto, quam post ebrietatem cum premi coepisset cognosceret, aquam frigidam ingessit: qua ille epoto, quam vini vim miscendo fregisset, protinus febrem somno et calore discussit.* HARN.

Meracis potionibus. Meracum a metro distat omnino, quod merum sit, cui nihil: meracum, cui aquae partium admixtum sit. Tamen meracius bibere dicuntur ii, qui vinum aqua minus diluant. Cels. I, 3: *cibum modicum, potiones meracas, etc.* Et infra: *Vinum dilutum pueris, senibus meracius.* Iterumque: *Hieme plus esse convenit; aestate minus, sed meracius bibere.* H. *Totidemque postea.* Exoriente si-

det Hesioidus uti. Merum quidem remedio est contra cicutas, coriandrum, aconita, viscum, meconium, argentum vivum, apes, vespas, crabrones, phalangia, serpentium scorpionumque ictus, contraque omnia quae refrigerando nocent. Privatim contra hæmorrhoidas, presteras, fungos. Item contra inflationes rosionesque præcordiorum, et quorum stomachus in vomitiones effunditur: et si venter aut interanea rheumatismum sentiant. Dysentericis, sudatoribus, in longa tussi, in epiphoris, meracum. At vero cardiacis, in mamma laeva merum in spongia imponi prodest. Ad omnia autem maxime album inveterascens. Utile etiam fovetur vino calido virilitas iumentis: quo etiam infuso cornu lassitudinem auferri aiunt. Simias, quadrupedesque, quibus digiti sunt, negant crescere assuetas meri potu.

XXIV. Nunc circa ægritudines sermo de vinis e-

dere. id a se fieri gloriatur Anacreon.
DAL.

Hesioidus. Is quum ardet Sirius, tribus aquae portionibus quartam vini dilutam bibi iubet, Ερμην v. 194. Επὶ ἀρχαίῃν, καὶ γούνατα Σείριος ἄξει, Τρίς δ' ὕδατος πρὸςδεν τὸ δι τέτρατος ἴσμεν οἶνον. HARO.

Merum quidem remedio est contra cicutas, etc. Totidem verbis hæc Diosc. V, 11. Quin et canum morsus multo meracoque vino epoto sanari quidam censuerit, teste Celso V, 27.

Refrigerando nocent. Diosc. loc. cit. *refrigerando necant:* Οὐκ πλεονάζοντα ἢ δάκνοντα, κατὰ ψύξιν ἀναπαύει. Nempe, ut Celsus ait V, 27: *Necestorum est exorbere potionem meri vini cum pipere, vel quolibet aliud, quo calor movendus est. . . Nam maxima pars venenorum frigore interimit.* HARO.

Item contra inflationes. Diosc. ad verbum loc. cit. Privatim contra cicutam Scrib. Larg. Comp. cxxxix, vinum meracum quamplurimum caldura commendat. Contra coriandrum, Comp. clxxxv: *Coriandrum. . . facit ranciditatem, et mentem movet. Adinari autem debent, qui biberunt, ex vino vero, atque plurimo, etc.* H.

Dysentericis. Diosc. loc. cit. καὶ ἐνδρῶν, καὶ διαπονηστικὸς ἀποδρῶν, μάλιστα δὲ οἱ λευκοὶ (οἶνος) καὶ παλαιὸς, καὶ σῶδης. H.

Meracum. Parum dilutum. Prorsus meracum in iis ægritudinum generibus noxium fuerit. DAC.

Inveterascens. MS. Regg. Colb. Chif. *inveterescens.* H.

Virilitas. Genitalia. HARO.

Quo etiam infuso cornu, in os. Vide quae diximus XIV, 28. H.

XXIV. *Liberatiter genitū.* Bona

rit. Saluberrimum liberaliter genitis, Campaniae quodcumque tenuissimum: vulgo vero, quod quemque maxime iuverit validum. Vtilissimum omnibus sacco viribus fractis. Meminerimus succum esse, qui fervendo vires e musto sibi fecerit. Misceri plura genera, omnibus inutile. Saluberrimum, cui nihil in musta additum est; meliusque, si nec vasis pix adfuit. Marmore enim et gypso aut calce condita, quis non etiam validus expaverit? In primis igitur vinum marina aqua factum, inutile est stomacho, nervis, vesicae. Resina condita, frigidis stomachis utilia existimantur. Non expedire vomitionibus, sicut neque mustum, neque sapa, neque passum. Novitium resinatatum nulli conducit. Capitis dolorem et vertigines facit: ab hoc dicta crapula est. Tussientibus et in

corporis natura praeditis. DAL. — *Liberaliter.* E liberaliori familia genitis, liberaliter educatis, ἑλευθερίως τρεφόμενοις. H.

Validum. Dum is integra valetudine est. HAAR.

Sacco viribus fractis. Ut sacco vino vires frangerent, diximus lib. XIV, cap. 28. HAAR.

Cui nihil in musta additum. Non pix, non resina, non marina aqua. Quae condiendi causa in musta adderent primo fervore, dictum est XIV, 27. In eam rem egregie Colum. XII, 49: Quaecumque vini nota sine condimento valet perennari, optimam eam esse censemus, etc. H.

Si nec vasis pix. Vino condendo dolia picabantur, ut diximus XIV, 25. HAAR.

Marmore. Vide quae dicta sunt XIV, 24. HAAR. — *Quis non etiam,* etc. Gron. legit, *quis non et validus* EN. P.

In primis igitur vinum marina aqua,

etc. Admixta marina aqua, ut dictum fuit, est, XIV, 40, 49. Quae varie marina aqua vina faciliuntur, docet Diosc. V, 27: Οἱ δὲ διὰ θαλάττης οἶνοι ποικίλωσιν σκευάζονται. Et mox. Κακιστάμαχοι μέντοι καὶ οὗτοι, etc. Sane omnia salsa aliena stomacho esse Celsus edoceat II, 25. H.

Resina condita. Diosc. V, 9: Οἱ δὲ πικρὰν ἢ ῥητίνην περιέχοντες ἔχοντες, θερμαντικοὶ καὶ πικτικοί. Picata vina aut resinata excoalsciant et concoctionem adiuvant. Et Celsus inter eas res quae sunt stomacho idoneae, vinum resinatatum annumerat, II, 24; IV, 5. HAAR.

Non expedire. Diosc. loc. cit. Ἀσθενεῖσι δὲ τοῖς ἐμμηνοῖς. H. — *Vomitionibus.* Gron. et al. ante HAAR. vomitoribus. EN. P.

Capitis. Dioscorid. V, 43, de vino resinato: Κεφαλῶδες καὶ σισυμαρτικόν. HAAR.

Ab hoc dicta crapula est. Inde, inquit, et resinae flori, quo musta

rheumatismo nominata prosunt. Item coeliacis et dysentericis, mulierum mensibus. In hoc genere rubrum nigrumve magis constringit, magisque calfacit. Innocentius pice sola conditum. Sed et picem meminisse debemus non aliud esse, quam combustae resinae fluxum. Hoc genus vini excalfacit, concoquit, purgat: pectori, ventri utile: item vulvarum dolori, si sine febre sint, veteri rheumatismo, exulcerationi, ruptis, convulsis, vomicis, nervorum infirmitati, inflationibus, tussi, anhelationibus, luxatis, in succida lana impositum. Ad omnia haec utilius id, quod sponte naturae suae picem resipit, picatumque appellatur. Helvenaco quoque tamen nimio caput tentari convenit. Quod ad febrium valetudines attinet, certum est non dandum in febre, nisi veteribus aegris; nec nisi declinante morbo. In acutis vero periculis, nullis nisi qui manifestas remissiones habeant, et his noctu potius: dimidia enim pars periculi est

condiuntur, crapula nomen est, ut diximus XIV, 25, et ebrietati, quam vina resinata faciunt; ut latinum *crapula*, ita *κραταιά*, graecum est, ἀπὸ τοῦ τὸ κρατᾶ πάλαι, quasi caput vi-
bret. Haan.

Tussientibus et in rheumatismo. Resina condita, mustum αρα, passum. De resinato in primis Diosc. loc. cit. *καταρροισμοῖς, καὶ βήσσουσιν ἀρ-
μοῖς, καὶ πνεύματι, δυνάμει, καὶ
καὶ πνεύματι, καὶ πνεύματι.* H.

In hoc genere. Diosc. V, 43.

Combustae resinae. Igne expressae resinae fluxum: ut diximus lib. XIV, initio cap. 25. Haan.

Hoc genus vini excalfacit, etc. Et has vini picati dotes Dioscorides quoque refert l. c. totidem fere verbiis. Haan.

Veteri rheumatismo. *Χρονίῳ ρευ-
ματι, καὶ ἀνέσσει τοῖς ἐν βᾶθι.
Vetustis fluxionibus et exulcerationibus
profundis. Προπυρρῶς fluxus est mali
ac noxi humoris. H.*

Exulcerationi. Profundarum et ab-
ditarum partium. Diosc. v. 43, τοῖς
ἐν βᾶθι ἀνέσσει.

Picatumque. Egimus de eo XIV, 3. Allobrogicum appellat, et eodem libro, cap. 4, Plinius, et similiter Cel-
sus, IV, 5, atque in resolutione sto-
machi hoc vini genus in primis com-
mendat. H.

In febre. Brot. ex Reg. 2 et edil. princ. *in febre.* Et statim nunc Gron.
et al. *aegris vinum nec.* Ed. P.

Dimidia enim pars periculi. Levius,
ac minus periculum est, quum, re-
missa febre, alliciendi somni causa

noctu, hoc est, spe somni, bibentibus: nec a partu abortive, nec a libidine aegrotantibus, nec in capitis doloribus, nec quorum accessiones cum frigore nec in febris tussientibus, nec in tremore nervorumque doloribus, vel faucium, aut si vis morbi circa illa intelligatur: nec in duritia praecordiorum, venarum vehementia: neque in opisthotono, tetano: nec singultientibus, nec si cum febre dyspnoea sit. Minime vero oculis rigentibus, et genis stantibus, aut defectis gravibusque: nec quorum conviventium perlucebunt oculi, palpebrisve non coeuntibus, vel si dormientibus hoc idem eveniet: aut si cruore suffunduntur oculi, vel si lemae in oculis erunt. Minime lingua fungosa, nec gravi, et subinde imperfecta loquentibus: nec si urina difficile reddetur, neque ex-

bibitur. *Dal.* — *Dimidia.* Dimidio levius periculum est. II.

A libidine aegrotantibus. Vinum enim debilitatos iam immodice venere nervos gravius offendit. *Dal.*

Venarum vehementia. Concitatior venarum pulsu. II.

Tetano. Cels. II, 4: *Frigus modo nervorum distentionem, modo rigorem infert: illud σπασμός, hoc τένεος graece nominatur.* Ei lib. IV, cap. 3, statim initio: *Neque alius impostuior, auctiorque morbus est, quam is qui quondam rigore nervorum, modo caput scapulis, modo mentum pectori anuecit, modo rectam et immobilem cervicem intendit.* Priorem Graeci ὀνιόδορον, insequentem ἐμπροσδορον, ultimum τένεος appellant; quamvis minus subtiliter quidam indiscretis his nominibus utuntur. Tetanum praeterea accurate Hippocrates explicat de morbis I. III, c. 43, p. 404. II.

Singultientibus. Ab acri humore stomachum lancinante. *Dal.*

Dyspnoea. Difficultas spirandi. Cels. IV, 4: *Est etiam circa funces malum, quod apud Graecos aliud atque aliud nomen habet, prout se intendit. Omne in difficultate spirandi comisit. Sed haec, dum modica est, neque ex toto strangulat διαπνοια appellatur. Quum vehementior est, ut spirare aeger sine sono et anhelatione non possit, ἀσθμα. Quum accessit id quoque, ne nisi recta cervicis spiritus trahatur, ὀπθόδοια. II.*

Et genis stantibus. Rigentibus palpebris, quae non moventur. Rientes Caio Germanico Caesari Aug. oculos fuisse diximus XI, 54. Genas pro palpebris dici Plinio solemne ac familiare esse, eodem libro, c. 56 sq. *Hard.*

Perlucebunt oculi. Nigrantibus scintillis. Alias vinum optimum vetus in nocte adhibendum, oculorum aciem reformare, auctor est Theod. Prisc. I, 40. *Hard.*

Vel si lemae. Αἵμα Graecis humor est in oculis concretus, unde lippi-

pavescentibus repente, nec spasticis, aut rursus torpentibus, nec si per somnos genitura effundatur.

XXV. Cardiacorum morbo unicam spem in vino esse certum est. Sed id dandum quidam non nisi in accessione censent, alii non nisi in remissione. Illi, ut sudorem coërceant: hi, quia tutius putant, minuente se morbo: quam plurimum sententiam esse video. Dari utique non nisi in cibo debet, nec a somno: nec praecedente alio potu, hoc est, utique sitienti: nec nisi in desperatione suprema; et viro facilius quam feminae: seni, quam iuveni: iuveni, quam puero: hiems, quam aestate: assuetis potius, quam expertibus. Modus dandi pro vehementia vini: item mixtura. Atque vulgo satis putant unum vini cyathum duobus aquae misceri. Si dissolutio sit stomachi, dandum: et si cibus non descendat.

XXVI. Inter vini genera, quae fingi docuimus, nec fieri iam arbitror, et supervacuum eorum usum:

tudo nascitur. Hesychius: Αἵματι, αἰ περὶ τοὺς καρθεύς τῶν ὀφθαλμῶν πεπυγμένας εὐερέαις, ἐκρούσσει τῶν ὀφθαλμῶν ἀκταρροίας. II.

XXV. In vino. Seneca ep: xv: Bibere et sudare, vita cardiaci est. Cardiaci nempe ex virium imbecillitate, immodico sudore diffiunt, et crebro vini potu soventur. Iluc et Juvenalis allusit Sat. V, v. 32: Cardiaci cyathum nunquam mixtus amico. II.

Dari utique non nisi in cibo debet. Celsus III, 49: Cardiaci morbi curatio... Tertium auxilium est, imbecillitati laetis vino ciboque succurrere... Nisi autem necesse est, ad vinum festinare non oportet. Si verendum est, ne deficiat, tum et intrita ex hoc: et hoc ipsum austerum quidem, sed tamen tantum meracum. II.

Nec a somno. Ne calfacta somno

viscera vino eliamoum magis incalescant. DAT. — Nec a somno. Brot. voculam nec omittit. Ed. P.

Si dissolutio sit stomachi. Ex Celso l. c. Quod si stomachus resolutus parum continet, et ante cibum et post eum, sponte vomere oportet: rursusque post vomitum cibum sumere. Si ne id quidem manserit, sorbere vini cyathum, interpontaque hora, sumere alterum. Si id quoque stomachus reddiderit, totum corpus bubis contritis superillendum est: qui ubi inarserunt, efficiunt ut vinum in stomacho contineatur, exque eo toti corpori calor, venisque vis redeat. Eadem ferme repetuntur IV, 5. II.

XXVI. Quae fingi docuimus. Lib. XIV, capp. 48, 49, 20. II.

Et supervacuum. Subintellige arbitror, ex proxime antecedente sen-

quum ipsis rebus, ex quibus finguntur, doceamus uti. Et alias modum excesserat medicorum in his ostentatio, veluti e nasis vinum utile esse ab armorum equitandive lassitudine praecipientium: atque ut reliqua omittamus, etiam e iunipero. Et quis satius censeat, absinthite vino utendum potius, quam absinthio ipso? In reliquis omittetur et palmenum, capiti noxium, ventrique tantum molliendo, et sanguinem exscreantibus non inutile. Fictitium non potest videri, quod hion appellavimus, quum sit in eo sola pro arte festinatio. Prodest stomacho dissoluto, aut cibos non perficienti, praegnantibus, defectis, paralyticis, tremulis, vertigini, torminibus, ischiadicis. In pestilentia quoque ac peregrinationibus, vim magnam auxiliandi habere dicitur.

tentia. H. — Gron. et al. *supervacuum*. Ed. P.

Veluti e nasis. Praecipit ita aene Diosc. V, 56. H.

E iunipero. Vinum e iuniperis stomacho prodesse ait Marc. Emp. cap. xx, p. 439. ad alia plurima utile esse Diosc. prodidit V, 46. H.

Palmenum. Epalmulischydais, maturis. Dioscorides alvum sistere ait, non molliere, proptereaque caeliacis dat et dysentericis. Das. — *Palmenum*. De quo XIII, 9. Vinum Phoenicites graeca nomenclatione appellatur a Theod. Prisciano II, p. 2, c. 28: Οἶνος φοινικίτης. — Sic libri omnes, etiam manu castrati. Nihilominus Dioscoride V, 49, sic prodente, vino palmeo vim adstringendi competere, stomachicis idcirco, coeliacis et sanguinem exscreantibus esse peraccommodatum: διὰ τὸ στυφνὸν, στυφνυχιστοῖς, καὶ κοιλιακοῖς, καὶ αἱμορροϊκοῖς ἀποδοῦναι. num potius legi in contextu Plin. oportet, *ventrique tantum molliori*, vel

ventrique tantum morando, hoc est sistendo, amplius considerandum est. Harp.

Quod hion appellavimus. Lib. XIV, 40, Omphacitea id vini genus, ut diximus, a Dioscoride appellatur, XIV, 42. Harp.

Festinatio. Quoniam fil ex uvia, ut ibi dictum est, ante maturitatem decerpitis. H.

Prodest stomacho. Has vini omphacitiae utilitates omnes pariter Diosc. commemorat l. c. H.

Praegnantibus, defectis. Quibus virescuntque deficiunt. Nisi forte aut ea verba legenda coniungam, *praegnantibus defectis*, ut sit idem ac *mulierum a conceptu defectioni*, ut Plinius ipse loquitur cap. 3 libri huius, quoniam Dioscoridea utrobique *καταδιδόναι* dixit, hoc est, praegnantibus malacia seu pica laborantibus. H.

In pestilentia. Apud Festum *pestas* pestilentiam vocabant imprecatores, quum fundum lustrantes abigi

XXVII. Vini etiam vitium transit in remedia. Aceto summa vis est in refrigerando, non tamen minor in discutiendo: ita fit ut infusum terrae spumet. Dictum est saepius, diceturque quoties cum aliis prosit: Per se haustum fastidia discutit, singultus cohibet: sternutamenta olfactu. Vim in balineis aestus arceat, si contineatur ore. Quin et cum aqua bibitur. Multorum stomacho utiliter gargarizatur: cum eadem convalescentium et a solis ardoribus. Oculis quoque illo modo saluberrimum fotu. Medetur potae hirudini.

poscebant et averti morbum, mortem, labem, nebulam, impeliginem. DAL.

XXVII. Aceto summa vis est in refrigerando. Diosc. V, 24: Οξος ψύχου, καὶ στέρμα. Traduntur haec eadem a Celso, V, 27: *Vinus*, inquit, ipse docuit eum quem aspis percussit, acetum potius bibere debere. Quod demonstrasse dicitur casus cuiusdam pueri, qui quum ab hoc ictus esset, et partim ob ipsam vulnus, partim ob immodicos aestus, siti premeretur, ac locis siccis aliam humorem non reperiret, acetum quod forte secum habebat, elibit, et liberatus est. Credo, quoniam id, quamvis refrigerandi vim habeat, tamen habet etiam dissipandi. Quo fit ut terra repersa eo spumet. Eadem ergo viveri simile est, spissescentem quoque intus humorem hominis ab eo discuti, et sic dari sanitatem. Venit olim in controversiam, quae natura aceti foret: calidum aliis, aliis frigidum pronuntiantibus, quae de re prolixè Galenus de Facult. simpl. med. I, 49 sqq. HARD.

Singultus cohibet, etc. Galen. de Remed. paratu facil. c. 45. II.

Vim in balineis aestus. Celsus I, 3: Si quis in balneo aestuat, reficit hunc ore exoptum, et in eo retentum

acetum. Si id non est, eodem modo frigida aqua assumpta. II.

Multorum stomacho utiliter. Εὐστώμαχος Diosc. pronuntiat. II.

Cum eadem. Cum eadem aqua prodest stomacho convalescentium ex aegritudine a solis ardore orta. II.

Oculis. Inflammatis, fluxione tentatis. DAL. — Illo modo. Cum aqua. Nos hunc locum ex animi coniectura sanavimus, sequuti vestigia veterum exemplarium, et eorum seculi qui sic interpolant: Oculis quoque illo modo saluberrimum. Plurimum fotu medetur post uredines. Nam vox ea certe a Mass. abest, Regg. Colb. Ch. caeterisque, nec uredines hi, sed hirudines prae se ferunt. Et quod est sane momenti haud levioris Diosc. V, 24, de acetodispulans ita scribit: Βδελλας τὰ πονηρίαις κατὰ ὅσους ἔμεινον ἀποβάλλει. Haustu varatas hirudines, si sorbeatur, eiicit. Quo quidem loco nihil asserri opportunius potest, quod in rem nostram sit. HARD. — Plut. ex Diosc. emendabat, pellit potum hirudines. Eo. P.

Medetur potae hirudini. Dioscor. V, 24. HARD. — Male Franz. post hir. En. P.

Item lepris, furfuribus, hulceribus manantibus, canis morsibus, scorpionum ictibus, scolopendrarum, muris aranei; contraque omnium aculeatorum venena et pruritus. Item contra multipedae morsum. Calidum in spongia, adiecto sulphuris sextante sextariis tribus aceti, aut hyssopi fasciculo, medetur sedis vitis. In sanguinis fluxione post excisos calculos, et omni alia, foris in spongia impositum, intus potum cyathis binis quam acerrimum. Conglobatum utique sanguineum discutit. Contra lichenas et bibitur, et imponitur. Sistit alvum, et rheumatismos interaneorum infusum: item procidentia sedis, vulvaeque. Tussim veterem inhibet, et gutturis rheumatismos, orthopnoeam, dentium labefactionem. Vesicae nocet, nervorumque

Item contra multipedae morsum, etc. Habet has quoque utilitates aetli omnes Diosc. l. c. H.

In spongia. Gron. et al. adiecta una voce, in spongia oppositum. Ed. P.

In sanguinis fluxione. Quam aceto mero Plinius vim attribuit sanguinis sistendi post excisos calculos, hanc aceto solo, seu acidae muriacae Diosc. adiudicat, V, 23, his verbis: Στίλλει δὲ καὶ τὰς ἐπὶ τῶν λεθοτομηθέντων αἰμορροήδας, εὐθέως μετὰ τὴν χειρουργίαν θέρμῃ ἐγκλυζομένη. Celsus quoque, VII, 26; tit. Quae curatio calculo evulso habenda sit, aere acetum postulat, cui aliquantum salis sit adiectum, ad vim aceti scilicet mitigandam. HARD.

Et omni alia. Diosc. V, 24. Erumpentem, inquit, undecumque sanguinem, potu, insensuque sistit: πινόμενον τε καὶ ἑγχαθιζόμενον. H. — *Omni alia.* Nempe sanguinis fluxione. Persperam in Franz. omnia a. Ed. P.

Foris in spongia impositum. Diosc. loc. cit. Laudat hunc Plinii locum, et

superiorem proxime de hyssopo, suctor Annalium Ecel. ad annum Chr. 39, n. 424, ubi de spongia aceto plena, hyssopo circumposita, Christi Domini ori adempta, disserit. H.

Conglobatum. Diosc. l. c. Πόσι καὶ πρὸς αἵματος καὶ γάλακτος θρόμβωσιν ἐν κοιλίᾳ. Facit contra sanguinem in ventriculo conglobatum, et luo ibidem conglutatum.

Contra lichenas et bibitur. Diosc. loc. cit. HARD.

Sistit. Diosc. l. c. H. — *Alvum.* Gron. et al. alvos. Ed. P.

Rheumatismos. Fluxiones humoris pravi et noxii in alvum. H.

Item procidentia. Diosc. loco cit. Στίλλει καὶ ὑστέραν καὶ ἰσθρὺν προσιπτικόν. HARD.

Tussim veterem. Haec totidem verbis Diosc. l. c. Καὶ βῆχ᾽ αἰσιν πρᾶσσει... Ἀρμόζει δὲ καὶ πρὸς ὀρθόπνοιαν, θερμὸν κατὰρροούμενον στίλλει δὲ ἀνταγαρρούμενον καὶ τὰ ἐν τῷ βρογχῷ βύματα... καὶ πρὸς ὀδόντων πόνον, etc. HARD.

infirmatibus. Nesciere medici, quantum contra aspidas polleret. Nuper ab aspidē calcata percussus utrem aceti ferens, quoties deposuisset, sentiebat ictum, alias illaeso similis: intellectum ibi remedium est, potuque succursum. Neque altero os colluunt venena exsugentes. In totum domitrix vis haec non ciborum modo est, verum et rerum plurimarum. Saxa rumpit infusum, quae non ruperit ignis antecedens. Cibos quidem et sapes non alius magis succus commendat aut excitat: in quo usu mitigatur usto pane, aut cum vino: vel accenditur pipere ac lasere: utique sale compescitur. Non est praetereundum in eo

Nescio medici quantum contra aspidas polleret. Celsus ut superius indicavimus, V, 27. Vberius id aliquanto Plin. Valer. III. cap. ult. Ad morsum aspidis, inquit, unum refugium habebant priores, ut percussus urinam suam biberet. Intra paucos annos, inventum est casu et alterum remedium. Nam is qui utrem plenum aceti ferebat, percussus ab aspidē dolore non sensit; donec satigatus requiescendi gratia utrem deponit: de facto perniciem sentire coepit; rursusque imposito sibi utre, desit. Intellectumque est, quod si acetum bibisset, posset sanari, etc. Plinii sententiam laudat et sequitur Quintus Serenus, Comp. XLVII, ubi de serpentium moribus pag. 455: Plinius ut memorat, sumpti iuvat imber aceti. H.

Neque altero. Ita editi omnes cum Reg. 1. At Reg. 2; cum Cb. neque aliter. HARD.

Saxa rumpit infusum. Non per se quidem, et absum, sed praevio igne inecendioque: subsequente etiam vi acieque ferri. Plinius, XXXIII, 24: Occurrunt silices... Hos igni et aceto rumpunt. Ilac certe industria pervias

fecisse sibi Alpes Hannibal memorat. Rem narrat Plutarch. in eius vita. Livius XXI, p. 200: Ad rupem inmaudam, per quam via una esse poterat, milites ducti, quum caedendum esset saxum, arboribus diras immanibus deicotis, detruentisque, struem ingentem lignorum faciunt; eamque quum et vis venti apta faciendo igni coorta esset, succendunt; ardentique saxa infuso aceto putrefaciunt. Ita torridum incendio rupem ferro paudent, niglluantque anfractibus modicis elivos; ut non iumenta solum, sed elephanti etiam deduci possent. Aceto solutos Eleutherarum muros narrat Dio, XXXVI, pag. 8. Nec sane diffictur Galenus hanc inesse aceto vim, de Fac. simpl. med. I, 22, pag. 16, ut instar ignis, lapides, fictilia, aes, ferrum, plumbumque, pervadat ac penetret. Acne veteribus tantum exemplis agamus, hac ipsa industria usum hoc nostro aevo principem Guisium, ut murum solveret, auctor ipse est in Commentariis rerum a se gestarum in Neapolitana expeditione, II.

Vsto pane aut cum vino. Gr. et al. tosto pane aut vino. Eu. P.

exemplum ingens. Siquidem M. Agrippa supremis suis annis conflictatus gravi morbo pedum, quum dolorem eum perpeti nequiret, unius medicorum portentosa scientia, ignorante Divo Augusto, tanti putavit usu pedum sensuque omni carere, dummodo et dolore illo careret, demersis in acetum calidum cruribus in acerrimo impetu morbi.

XXVIII. (II.) Acetum scillinum inveteratum magis probatur. Prodest, super ea quae diximus, acrescentibus cibis: gustatum enim discutit poenam eam. Et his qui ieiuni vomunt: callum enim faucium facit, ac stomachi odorem oris tollit, gingivas adstringit, dentes firmat, colorem meliorem praestat. Tarditatem quoque aurium gargarizatione purgat, et transitum auditus aperit. Oculorum aciem obiter exacuit. Comitiales, melancholicis, vertiginosis, vulvarum strangulationibus percussis, aut praecipitatis, et ob

Siquidem M. Agrippa, etc. Idem fere de Servio Clodio narratur, lib. XXV, cap. 3, Daler.

Demersis in acetum calidum cruribus. In eo genere morbi demergi in muriam Celsus praecipit IV, 24, ut dicturi sumus XXXI, 33: *Si tumor, calorque est, recte in aqua quam frigidissima articulos contineris idem adiungit: sed neque quotidie, neque diu, ne nervi laedantur.* HARD.

XXVIII. *Diximus.* Lib. XX, c. 39. HARD.

Acrescentibus cibis. Ventriculo acidam pituitam in fauces eructante. HARD.

Et his qui ieiuni, etc. Dioscor. lib. V, cap. 25. HARD.

Callum. Dioscor. loc. cit. κατὰ-φαρμάκων δὲ τὸν βρόγχον σπασσοῖ, καὶ τυλώδη ποιεῖ, καὶ τὸν ἥχον αὐτο-

νων, καὶ λαμπρὸν ἀποκαίει. *Faeces sorbitione durat, callonemque reddit, vocem denique expedit, ac limpidam canoramque facit.* HARD.

Odorem oris tollit. Dioscor. loc. cit. Plin. Val. III, 33: *Ad foetorem oris; Si alitus foetet, inquit, quum dormitum vadit, cyathum aceti boni per partes sorbeas: hoc et in eversionem cadit, etc.* HARD.

Gingivas adstringit. Dioscor. loc. cit. Marc. Emp. cap. 12, pag. 93: *Acetum tepidum scilliticum in ore tentum, et gingivas tumentes constringit, et continet dentes vacillantes.* HARD.

Tarditatem quoque aurium. Dioscor. loc. c. HARD.

Oculorum. Dioscor. l. c. II.

Comitiales, melancholicis. Dioscor. l. c. HARD.

id sanguine conglobato, nervis infirmis, renum vitis perquam utile. Cavendum exhulceratis.

XXIX. Oxymeli antiqui, ut Dieuches tradit, hoc modo temperabant: mellis minas decem, aceti veteris heminas quinque, salis marini pondo libram et quadrantem, aquae marinae sextarios quinque pariter coquebant, decies defervescente cortina, atque ita diffundebant, inveterabantque. Sustulit totum id Asclepiades, coarguitque: nam etiam in febribus dabant. Profuisse tamen fatentur contra serpentes, quas sepa vocant, et contra meconium, ac viscum: et anginis calidum gargarizatum, et auribus, et oris gutturis-

Cavendum exhulceratis. Internis exhulcerationibus, nervorumque vitis ipsis cavendum Dioscorides admonet. HARD.

XXIX. *Vt Dieuches tradit.* Et post illum Diosc. V, 22, ipseque Plinius, non hoc loco modo, sed et XIV, 21. HARD.

Mellis minas. Sive libras decem ex ipso Plinio l. c. H.

Salis marini pondo libram et quadrantem. Prius legebatur, *Salis marini pondo, thymbrae quadrantem.* Verum in oxymelitos compositione, neque apud Diosc. V, 22, neque apud Plin. XIV, 21, neque hoc ipso loco in codd. nullis MSS. *thymbrae* ulla mentio est: sed *libram* omnes exhibent. Et est aliqui bonis auctoribus familiaris ea locutio, Colum. Inprimis XII, 33: *Scillae, inquit, aridae pondo libram et quadrantem adici oportere.* Et c. 35: *Pontici absinthii pondo libram.* Festo quoque: *Grave aet, inquit, dictum a pondere, quia deni asses, singuli pondo libras, efficiebant denarium, ab hoc ipso numero dictum.* Vbi *libras* in casu gignendi est, ut alii ante nos viderunt. H.

Aquae marinae. Aquam pluviam Dioscor. adhibet, Pliniusque ipse loc. cit. HARD.

Defervescente cortina. Cortina, vas aeneum est, aquae, oleo, coloribusve decoquendis. H.

Diffundebant. Quid sit vina diffundi, diximus XIV, 16. H.

Nam etiam in febribus dabant. In quibusdam MSS. *databant.* Mos ille fuit Hippocratis, ipso ita prodente et probante de Virt. in Morb. acut. 29, p. 291. HARD.

Profuisse Dioscor. loc. cit. Ἀρήται καὶ τοῖς ὑπὸ ἰχθύος τῆς ἀλουμένης σαρπὶς ἀνχθῆσι, καὶ τοῖς μυχώμασι, ἢ ἰχθυοποιήσιν. Viperæ generis hunc sepa Dioscorides facit. Et Aetius similiter. Serap. XIII, cap. 26, p. 256. Est et generi cuidam lacertorum communis hæc appellatio, ut dicemus XXIX, 32. De priore Lucanus, IX, 723: *Ossaque dissolvens cum corpore tabificus seps.* HARD.

Et anginis. Dioscor. loc. cit. Ἀνχθῆσι καὶ τοῖς ὑπὸ ἰχθύος τῆς ἀλουμένης. H.—*Anginis.* Gron. et al. ante Hard, *anginas.* Eo. P.

que desideriiis, quae nunc omnia oxalme contingunt: id sale et aceto recente efficacius est.

XXX. Vino cognata res sapia est, musto decocto, donec tertia pars supersit. Ex albo hoc melius. Vsus contra cantharidas, buprestim, pinorum erucas, quas pityocampas vocant, salamandras, et contra mordentia venenata. Secundas partusque emortuos trahit, cum bulbis potum. Fabianus auctor est venenum esse, si quis ieiunus a balineis id bibat.

XXXI. Consequens horum est vini faex, cuiusque generis. Ergo vini faeci tanta vis est, ut descendentes in cupas enecet. Experimentum demissa praebebat lucerna, quamdiu exstinguatur, periculum denuntians. Illota miscetur medicamentis. Cum iridis vero pari pondere, eruptionibus pituitae illinitur: et sicca vel madida contra phalangia, et testium mammarumque inflammationes, vel in quacumque parte corporis. Item cum hordeacea farina, et thuris polline in vino decocta crematur et siccatur. Experimentum est

Oxalme. Οξάλμην acetum salsum, seu acidam muriam Latini nuncupant. HARD.

Id sale et aceto recente efficacius est. Multas et insignes acidae muriæ, τῆς ὀξάλμης, facultates a Dioscorid. proditas, V, 22, auctor silentio præterit. DALZC.

XXX. *Vino cognata res sapia, etc.* De qua lib. XV, cap. 41. H.

Melius. Legend. *melior*, nisi ad graecam vocem ἑψημα referas, vel latinam *defrutum*. DAL. — *Ex albo hoc melius.* Haec res, sapia videlicet, melior. HARD.

Pityocampas. Πιτυοκάμπαζ. De harum veneno, remediisque ad id adhibendis, Dioscoridem consule in Aleph. c. 2. HARD.

Trahit. Gron. et al. *trahi*. Ed. P.

PLIN. N. H. Tom. VII

XXXI. *Ergo vini faeci tanta vis.* Habet enim urendi vim maximam, exedendi, sicesudii: Δύναμιν ἔχει καυστικὴν σφόδρα, σηπτικὴν ἄγαν καὶ ζήρκευτικὴν. Cupa, vas vinarium malus, *unc cuve*. H. — *Enecet.* Nempit acido vapore, quem proprie recentiores vocant *gas carbonique*. Ed. P.

Cum iridis, etc. Theod. Prisc. I, 16, de *papulis*, contra exanthemata, sive eruptiones pituitae, *Faeces vini*, inquit, et *iris Illyrica*, utraque contrita, et cum oleo roseo commixta, *medebuntur*. HARD.

Inflammationes. Quas alibi testium epiphoras vocat. Legit *inflationes* Pinlianus, *perperam*. H. — Brol. tamen ex Regg. 4 et 2, *inflationes*. Ed. P.

Experimentum. Diosc. V, 132, ubi et coquendae modum tradit. H.

V

legitime coctae, ut refrigerata linguam tactu videatur urere. Celerrime exanimatur, loco non incluso condita. Crematio ei multum virium adiecit. Vtilissima est ad compescendos lichenas, furfuresque cum fico decocta; sic et lepris et h ulceribus manantibus imponitur. Fungorum naturae contraria est pota, sed magis cruda. Oculorum medicamentis cocta et lota miscetur, medetur illita et testibus, et genitalibus; in vino autem adversus strangurias bibitur. Quum exspiravit quoque, lavandis corporibus et vestibus utilis, tuncque usum acaciae habet.

XXXII. Faex aceti pro materia acrior sit necesse est, multoque magis exulceret. Resistit suppurationum incrementis: stomachum, interanea, ventrem illita adiuvat. Sistit earum partium rheumatismos, et mulierum menses. Panos discutit nondum exulceratos, et anginas: sacros ignes cum cera: mammas lactis sui impatientes eadem exstinguit: ungues

Celerrime exanimatur. Exspirat. Dioscor. loc. cit. Χρηστότερον δὲ τῆς τρυγί προσήκοντος οὐσῆς, ταχὺ γὰρ διαπνέεται· ὅθεν οὐδὲ ἀσπύπαστον, οὐδὲ χωρὶς ἀγχοῦς αὐτὴν ἀποτίθελον. *Recenti succo utendum est, quoniam celeriter exspirat, et exanimatur; proinde non nisi tecta, et vase aliquo condita inclusum reponi debet.* HARD.

Fungorum naturae. Diosc. in Alex. c. 23. HARD.

Oculorum medicamentis. Diosc. V, 132. HARD.

Vestibus utilis. Ad vestes lavandas ac lintea, in lixivitis nostrates adhibent. HARD.

Usum acaciae. Cuius semine ad perficienda coria pro galla utuntur, uti dicturus est libro sq. cap. 67. H.

XXXII, Pro materia acrior, etc. Vi

est aceti materia acrior, sic et faex eius. HARD.

Sistit. Diosc. V, 132. Ventris stomachique fluxiones sistit adhibita: Κοιλίῳ τε καὶ στομάχῳ πνευματικῶμενον καταπλάσσεια στέλλει. H.

Panos. Diosc. l. c. II.

Mammas lactis sui impatientes. Dioscor. loc. cit. Μαστοῦς τα σπαργῶντας πλέοντας γάλα σβέννυσσι. *Turgentes mammas, suaeque lactis impatientes exstinguit.* Q. Serenus, cap. xxi, pag. 138: *Vbera fecundo multum lactantia succo Serpe sibi noxae nuntium manando fuerunt: Faece igitur valida duri reprimuntur aceti.* H.

Ungues scabros auferit. Diosc. loc. cit. Hanc vim vini facci adiudicat Theodor. Prisc. I, 30: *Scabrosos, velut elephantuosos, si quis forte ungues*

scabros aufert. E serpentibus contra cerastas validissima cum polenta; cum melanthio autem contra crocodili morsus, et canis. Et haec cremata ampliat vires; tunc addito lentiscino oleo illita una nocte rufat capillum. Eadem ex aqua in linteolo apposita, vulvas purgat.

XXXIII. Sapae faece ambusta sanantur, melius addita lanugine arundinis, eadem faece decocta potaque, tusses veteres. Decoquitur in patinis cum sale et adipe ad tumorem quoque maxillarum et cervicum.

XXXIV. (m) Olearum proxima auctoritas intelligitur. Folia earum vehementissime adstringunt, purgant, sistunt. Itaque commanducata imposita hulceribus medentur, et capitis doloribus illita cum oleo. Decoctum eorum cum melle his quae medici usserint, gingivarum inflammationibus, paronychiis, sordidisque hulceribus, et putrescentibus. Cum melle profluvium sanguinis e nervosis partibus cohibet.

habuerit, vini faex sicca, trita, et cum cerotario imposita curat. Et si vis sicca, purgata, et thusa, superimposita, acque medetur. HARD.

Cum melanthio, Plin. Val. III, 54: *Adversus morsum canis non rabiosi: Faex aceti cum melanthio plagae imponitur.* H. — Μελάνθιον Dioscor. III, 93, est nobis *Nigella sativa* (Polyand. pentagyn. gen. 1335 Pers. *Ranuncul.* Juss.), eadem ac gith Latinorum; habitat in Germania, Creta, etc. Ed. P.

Rufat capillum Dioscorid. loc. cit. Ξνθὸς ποιεῖ τὰς τρίχας. H. — *Rufat*, Serenus, ut quidam exponunt, eam compositionem unguentum cineris vocat: *Ad rutilam speciem nigros flavescere crines, unguento cineris praefixit* Plinius auctor. Cato: *Mulieres nostrae*

cinerem capillum unguunt, ut rutilus esset crinis. Servius in Georg. *immunum cinerem* exponit, quo puellae non utuntur ruffandis crinibus. DALEC.

XXXIII. *Sapae faece.* Prius legebatur, *saepe faece.* Mendose. In indice hui. loc. *de faece saepae*, IV. H.

XXXIV. *Folia... adstringunt* Diosc. I, 137: φύλλα στεντενικά, etc. Idcirco in vino cocta et trita vulneribus adhibentur, teste Theod. Prisciano, I, 20. HARD.

Commanducata. Plin. Val. III, 22; Marc. Emp. c. IV, p. 42, et Diosc. I, 137: ἴσται δὲ καὶ τὰ ἐν στόματι ἔλκε, καὶ ἄρθρα διαμαρτυρήντα. *Oris hulceribus et aphthis commanducata medentur.* HARD.

Sordidisque hulceribus. Diosc. l. c.

Succus eorum carbunculantibus circa oculos hulceribus et pusulis, procidentique pupillae efficax: quapropter in collyria additur, nam et veteres lacrymationes sanat, et genarum erosiones. Exprimitur autem succus tuis, affuso vino et aqua caelesti, sicatusque in pastillos digeritur. Sistit menses in lana admotus vulvae: utilis et sanie manantibus: item condylomatis, ignibus sacris, quaeque serpunt hulcera, epinyctidi.

XXXV. Eisdem et flos earum habet effectus. Vruntur et cauliculi florescentes, ut spodii vicem cinis praestet; vinoque infuso iterum uritur. Suppurationes et panos illinunt cinere eo, vel foliis tuis cum melle, oculos vero cum polenta. Succus fruticis recentis accensi distillans sanat lichenas, furfures, manantia hulcera. Nam et lacryma quae ex arbore ipsa distillat, Aethiopicae maxime oleae, mirari satis

Ἀνάσθαιπες δὲ καὶ τὰ ῥυπαρὰ ἴλκν.
Purgat sordida hulcera. H.

Succus eorum carbunculantibus. Dioscor. loc. cit. Carbunculantia hulcera sunt quae carbunculis furunculisque sunt similia. Carboneculum ἄνθραξ medici vocant, furunculum ignitum, et ex adusta bile inflammatum; sive similem illis quae ista fuerint, exulcerationem. Carbunculos in ipsis oculis ex inflammatione nasci: pustulas quoque hulceraque e pustulis, Celsus docet, VI, 6, quem consulte. H.

Veteres lacrymationes sanat. Diosc. l. c. HARD.

Exprimitur autem succus. Diosc. l. c. totidem verbis: sed affundi vinum, quum aquam, multo praestabilius esse, idem asseverat. H.

Sanie manantibus. Sic et Chiffel. Gron. et al. ante Hard. *saniem emanantibus.* Ed. P.

Ignibus sacris. Diosc. loc. cit. Ερυσιπέλατων, ἱρπητῶν, ἐπινυκτιδίων. En rursus, ubi ignem sacrum Plinius habet, erysipelas Dioscoridi est. H.

XXXV. *Vruntur et cauliculi.* Folia cum floribus tantum Dioscorides uri praecipit, spodio huic concinnando. HARD.

Spodii. Dioscor. l. c. Ἀντὶ σποδίου λαμβάνεται. Cinerulam latine σπόδιον commodè dixeris. Quid illud sit, dicemus suo loco lib. XXXIV. Praecipuum id habet in oculorum medicamentis usum, H.

Succus. Dioscor. I, 138: Τὸ δὲ ἐκ χλοεροῦ τοῦ ξύλου καίομένου ἐκκρινόμενον ὕγρον, πύρρα, καὶ ψώρας, καὶ λιχηνᾶς καταχρούμενον ἴσται. Qui humor ex aoceno virente ligno emanat, furfures, scabiem, et lichenas illitu sanat. HARD.

Mirari satis non est repertos. Ex

non est repertos, qui dentium dolores illinendos censerent, venenum esse praedicantes, atque etiam in oleastro quaerendum. E radice oleae quam tencerrimae cortex derasus, in melle crebro gustatu medetur sanguinem reicientibus, et suppurata extussientibus. Ipsius oleae cinis cum axungia tumores sanat; extrahitque fistulis vitia, et ipsas sanat.

XXXVI. Olivae albae stomacho utiliores, ventri minus. Praeclarum habent, antequam condiantur, usum recentes, per se cibi modo devoratae. Medentur enim arenosae urinae, item dentibus carnem mandendo attritis, aut convulsis. Nigra oliva stomacho inutilior, ventri faciliior, capiti et oculis non convenit. Vtraque ambustis prodest trita et illita. Sed nigra commanducatur, et protinus ex ore imposita, pus-

horum esse numero Dioscoridem scimus I, 141. H. — Satis non est. Gron. et al. satis est repertos. Ed. P.

Venenum esse praedicantes. Quam venenum id esse ipsi fateantur. Dioscor. loc. cit. Αναγνώριται δὲ καὶ ἐν φθαρτικαῖς. In medicamenta refertur, quae sunt exitiali vi praedita. H.

Atque etiam in oleastro. Nostrales oleae, oleastrique, inquit Diosc. l. c. talem lacrymam ferunt. H. — *Quaerendum.* Gronov. et al. ante Hard. *quaerendam.* De oleastro conf. cap. seq. not. i fin. Ed. P.

XXXVI. Olivae albae stomacho utiliores, etc. Diosc. I, 139: Ἐντι δὲ ἡ μὲν ὑπόλευρος καὶ πρόσφατος ἰαία, δύσκολως, εὐστόμαχος. H.

Item dentibus aut attritis, aut convulsis (sic lib. ante Hard. editi). Scribe ex eodd. velt. *item dentibus carnem mandendo attritis.* Guox. — *Carnem.* Haec verba ex Regg. Colb. ac Ch. codice adiecimus, H.

Aut convulsis. Dentes emotos stabiliri eo cibo scribit Diosc. l. c. H.

Nigra oliva stomacho inutilior. Dioscor. loc. cit. Ἡ δὲ μέλαινα καὶ πέπιτος, εὐδιάφθορος καὶ κακωστόμαχος, ὀφθαλμοῖς τε ἀνεπιτέλειος καὶ κεφαλῇ. Nigra et matura corrumpi facilis, stomacho contraria: nec oculis convenit, nec capiti. HARD.

Vtraque ambustis prodest. Dioscor. l. c. Plin. Val. III, 36: Ambustis sanandis: olivarum carnes teruntur, et imponuntur. Nigra oliva continuo si imponatur commanducata, pustulas gigni prohibet. Theod. Prisc. I, 47: De unctione calidae, vel ignis: unctiones antequam vesicas erigant, muriam olivarum frequenter infunde: aut easdem olivas salsas contritas imposito. H.

Sed nigra, etc. Dioscor. et Plin. Val. II. cc. H. — *Pustulas.* Gron. et al. ut semper alias, *pustulas.* Ed. P.

las gigni prohibet. Colymbades sordida hulcera purgant, inutiles difficultatibus urinae.

XXXVII. De amurca poteramus videri satis dixisse, Catonem sequuti: sed reddenda medicinae quoque est. Gingivis et oris hulceribus, dentium stabilitati efficacissime subvenit: item ignibus sacris infusa, et his quae serpunt. Pernionibus nigrae olivae amurca utilior: item infantibus fovendis. Albae vero, mulierum vulvae in lana admovetur. Multo autem omnis amurca decocta efficacior. Coquitur in cyprio vase ad crassitudinem mellis. Usus eius cum aceto, aut vino vetere, aut mulso, ut quaeque causa exigat, in curatione oris, dentium, aurium, hulcerum manantium, genitalium, rhagadam. Vulneribus in linteolis imponitur, luxatis in lana: ingens hic usus, utique inveterato medicamento; tale enim fistulas sanat. Infunditur sedis, genitalium, vulvae, exulcerationi. Illinitur vero podagris incipientibus: item articulariis morbis. Si vero cum omphacio recoquatur ad mellis

Colymbades. Diosc. l. c. H.

XXXVII. *Dixisse.* Lib. XV, cap. 8. HARO.

Gingivis et oris hulceribus. Plin. Val. haec strictim I, 30: *Amurca ex oliva nigra oris vititiis subvenit.*

Stabilitati. Gronov. et al. ante HARO. *stabilitate.* E. D. P.

Ignibus acris infusa. Plin. Val. III, 4: *Amurca olivae nigrae igni sacro infunditur.* HARO.

Amurca decocta efficacior. Diosc. I, 134. HARO.

Coquitur. Diosc. loc. cit. H. — Cyprio. Gron. et al. *cypreo.* E. D. P.

Usus eius, etc. Totidem verbis haec Diosc. l. c. HARO.

Rhagadam. *Payáδας*, ani fissuras Scribonius Larg. exponit. Sic etiam

pedum rimas vocant *payáδας* τὰς ἐν ποσὶ. Dicuntur autem *payáδες*, ἀπὸ τοῦ πῆγνυμι, hoc est, a frangendo. HARO.

Vulneribus in linteolis imponitur. Theod. Prisc. I, 49: *Olivarum amurcam coques primum igne fortiori... Quam vero coagulaverit, reponis in vas mundum: et quam frigescere coeperit, linteola inflata loco percusso imponimus.* H.

Inveterato medicamento. Amurca, ioquii, inveterata melior evadit. Παλαιωμένη τε βελτίων γίνεται, ait etiam Diosc. l. c. HARO.

Infunditur. Diosc. l. c. *Εγχεσμά τε ἔδρα, καὶ μήτρας εὐλασμέναις ἐστὶ χρῆσιμος.* HARO.

Si vero cum omphacio. Reliquae

crassitudinem, casuros dentes extrahit. Item iumentorum scabiem, cum decocto lupinorum, et chamaeleone herba, mire sanat. Cruda amurca podagras foveri utilissimum.

XXXVIII. (iv) Oleastri foliorum eadem natura. Spodium e cauliculis vehementius inhibet rheumatismos. Sedat et inflammationes oculorum, purgat hulcera, alienata explet, excrescentia leniter erodit, siccaturque, et ad cicatricem perducit: caetera, ut in oleis. Peculiare autem, quod folia decoquantur ex melle, et dantur cochlearibus contra sanguinis excreationes. Oleum tantum acrius, efficaciusque: et de eo os quoque colluitur ad dentium firmitatem. Imponuntur folia et paronychiis, et carbunculis, et

deinceps ex amurca medicinae, totidem verbis exstant apud Diosc. l. c. HARD.

Canroa. Dentes corruptos extrahit, inquit Dioscor. ἐκβάλλει δὲ καὶ τοὺς ἐρυσσινίους ὀδόντας. H.

Iumentorum scabiem. Diosc. loc. cit. Item Cato de Re Rust. c. xcvi, p. 56: Oves ne scabrae fiant, amurcam condito, puram bene facito; aquam ubi lupinus defuerit, et faecem de vino bono, inter se omnia commisceto pariter... Eodem modo in omnes quadripedes utitor, si scabrae erunt. H.

Cruda amurca. Diosc. l. c. II. — Podagras. Gronov. e libb. ante Hard. editi, podagris. Ed. P.

XXXVIII. Spodium. Diosc. I, 437: *Fruntur*, inquit, *cum floribus folia*, ut spodii vicem praestent... ita ut in medicamentis oculorum spodio minime cedant. Καίεται δὲ τὰ φύλλα μετὰ τῶν ἀνθῶν, καὶ ἀντὶ σποδίου λαμβάνεται... Δοκίμῃ δὲ ἡ τοιαύτη καύσις μὴ λείπεισθαι τοῦ σποδίου αἰς τὰ ὀφθαλμικά. H. — Oleaster. Nobis est *Elaeagnus an-*

gustifolia (*Tetrand. monog. gen. 317* Pers. *Elaeagn. Juss.*) Hab. in Bohemia, Hispania, Syria, Cappadocia, etc. Ed. P.

Alienata explet. Vulnere quae non coeunt, rimas fissurasque carne replet. H.

Peculiare. Iisdem verbis Plin. Val. I, 64. HARD.

Et de eo os quoque colluitur, etc. Dioscor. I, 46: Τὸ δὲ ἐκ τῆς ἀγρίας Ἰλαίας Ἰλαίον διακλυσμα οὖλοις μυθῶσι καὶ σταλτικῶν ὑποσάλων ὀδόντων ἐστί. *Silvestris olivae oleum ad gingivas putri uligine laborantes colluitur, dentesque lubantes confirmat.* Q. Serenus c. xv, de dentium vitio p. 433, eam vim quoque commanducatorum foliorum succo attribuit: *Mannus item prodest succis oleaster oerbis.* HARD. — *Oleum tantum, etc.* Grön. et al. ante Hard. *Oleum tamen acrius atque efficacius: et os quoque colluitur illo ad dentium infirmitatem.* Ed. P.

Imponuntur folia et paronychiis, etc. Plin. Val. III, 25. HARD.

contra omnem collectionem cum vino: iis vero quae purganda sunt, cum melle. Miscentur oculorum medicamentis: et decoctum foliorum, et succus oleastri. Vtiliter etiam auribus instillatur cum melle, vel si pus effluat. Flore oleastri condylomata illinuntur, et epinyctides; item cum farina hordeacea venter, in rheumatismo: cum oleo, capitis dolores. Cutem in capite ab ossibus recedentem cauliculi decocti, et cum melle impositi comprimunt. Ex oleastro maturi in cibo sumpti sistunt alvum. Tosti autem et cum melle triti, nomas repurgant, carbunculos rumpunt.

XXXIX. Olei naturam causasque abunde diximus. Ad medicinam ex olei generibus haec pertinent. Vtillissimum est omphacium, proxime viride. Praete-

Miscentur oculorum medicamentis. Diosc. I, 437. Hæro.

Vtiliter. Diosc. I. c. Hæro.

Venter, in rheumatismo. Subintellige, illinitur, in fluxione alvi. Diosc. I. c. Ὡλλὰ καὶ ἐνι κοιλιακῶς εὐδεται καταπλασθῆναι ἐν ὠκλύσει. Folia cum hordeacea farina illita coeliacis conveniunt. H.

Capitis dolores. Subintellige, illinuntur; ut cap. 35, dentium dolores oleæ Aethiopicae lacryma illinendos dixit. Hæro.

Cutem. Haec totidem verbis Plin. Val. III, 22. Quid sit porro cutis recedens ab ossibus, Marc. Emp. c. 14, p. 42, hunc locum transcribens non intellexit, quum putavisset nimirum cutem in vulneribus plus aequo excrecentem: Oleastri, inquit, cauliculi teneri, decocti, et melle impositi, carnes supra oscula in vulneribus quaelibet prohibent excrecere, Diosc. rem perspicue et sperte explanat I, 437, ubi de oleastri foliis: Ἐν μάλιστα, inquit, καταπλασθῆναι θὲ θέρμα κίρα-

λλὰ ἀποσπασθὲν παρακollῆ. Cum melle imposita cutem a capite avulsam agglutinant. Quam vim et eorum succo ac decocto adiudicat. Recedit ab ossibus caro, quum ea putrescente ossa nudantur, in huleeribus phagedaeniciis et cancris. Hæro.

Tosti. Refert de foliis eadem Diosc. I. c. H.

XXXIX. *Diximus.* Lib. XV, 2, sq. Hæro.

Est omphacium. De quo XII, 60. Id ex acerbis seu immaturis olivis exprimitur: sive ut dicitur XV, 2, ex oliva eruda, atque nondum inchoatae maturitatis. Hæro. — *Est omphacium.* Gron. et al. ante Hæro. omphacium. Brot. esse. Eo. P.

Proxime viride. Diximus de eo XII, 60. Huic ab omphacio secunda laus, et paene gemina bonitas atque nota, nisi quod viride est, omphacium candidum, ut ibi diximus. H.

Praeterea quam maxime recens. Sic Diosc. I. 29. H.

rea quam maxime recens, nisi quum vetustissimum quaeritur, tenue, odoratum, quodque non mordeat, e diverso quam in cibos eligitur. Omphacium prodest gingivis. Si contineatur in ore, colorem dentium custodit magis, quam aliud: sudores cohibet.

XL. Oenanthino idem est effectus, qui rosaceo. Omni autem oleo mollitur corpus, vigorem et robur accipit: stomacho contrarium. Auget hulcerum incrementa: fauces exasperat, et venena omnia hebetat, praecipue psimmythii, et gypsi, in aqua mulsas, aut siccorum siccarum decocto potum: contra meconium, ex aqua: contra cantharidas, buprestim, salamandras, pytiocampas: per se potum redditumque vomitionibus, contra omnia supra dicta. Et lassitudinum perfrictionumque refectio est. Tormina calidum potum cyathis sex, magisque ruta simul decocta pellit: item ventris animalia. Solvit alvum heminae mensura, cum vino et calida aqua potum,

Prodest gingivis. Diosc. I. c. H.

Colorem dentium custodit. Dentes firmare ait Diosc. I. c. ὀδόντων κρατυντικόν, κρατούμενον ἐν τῷ στόματι, HARO.

Sudores cohibet. Diosc. I. c. H.

XL. Oenanthino idem. De oenanthino non oleo, sed unguento, Dioscorides tradit, quod hic Plinius scribit. DAL. — Oenanthino. De quo Plinius XIII, 64. Vim ei adstringendi rosaceo similem Diosc. attribuit I, 56. H.

Oleo mollior corpus. Diosc. I, 30. HARO.

Auget. Carne explet hulcera. Eodem sensu Corn. Cels. VIII, 4, ali hulcus ait, id est, coalescere, σκληροῦσθαι. Diosc. I, 53, de rosaceo oleo: Ἐστὶ δὲ καὶ θρεπτικὸν καὶ ἰσχυρὸν ἔλαιον. Facit incrementa carnis, hulceribus impositum, illitumve, H.

Et venena omnia hebetat. Diosc. I, 30. H.

Cantharidas. Sic Diosc. in Alexiph. c. 4, sq. H.

Contra omnia supradicta laudatissimum, et (sic lib. anté Hard. editi). Duo illa verba *laudatissimum, et*, non agnoscit exemplar antiquum. Reliqua sic legenda censeo: *Supra omnia supradicta lassitudinum, etc.* PINX. — *Lassitudinum.* De oleo laurino hoc Diosc. prodidit lib. I, cap. 49, et de sampsuchino cap. 58. H.

Tormina Totidem verbis Dioscor. I, 30. H.

Item ventris animalia. Lumbricos, ἡμινθὰς τε ἐκβάλλει. Diosc. I. c. H.

Solvit alvum. Diosc. loc. cit. totidem verbis, H.

aut ptisanæ succo. Vulnerariis emplastris utile. Faciem purgat. Bubus infusum per nares, donèc ructent, inflationem sedat. Vetus autem magis excalfacit corpora, magisque discutit sudores. Duritias magis diffundit. Lethargicis auxiliare, et inclinato morbo. Oculorum claritati confert aliquid, cum pari portione mellis acapni. Capitis doloribus remedium est: item ardoribus in febris cum aqua; et si vetusti non sit occasio, decoquitur, ut vetustatem repræsentet.

XLI. Oleum cicinum bibitur ad purgationes ventris cum pari caldæ mensura. Privatim dicitur purgare præcordia. Prodest et articulorum morbis duritiis omnibus, vulvis, auribus, ambustis. Cum cinere

Inflationem sedat. Interaneorum. Sic et infusum clystere homini prodest ad ilecos maxime affectus. Dioscor. l. c. Καὶ ἐνίεται δὲ τὸ αὐτὸ μάλιστα πρὸς τὰς τιλώδεις. H.

Vetus. Dioscor. loc. cit. Τὸ δὲ παλαιὸν θερμαντικώτερον, καὶ διαπορητικώτερον. H.

Lethargicis. Anelox etiam est huius medicinae Celsus III, 20; Excitat autem, inquit, lethargicos validissime; repente aqua frigida infusa post remissionem: itaque perunctum oleo multo corpus, tribus aut quatuor amphoris, totum per caput perfundendum est, etc. HARD.

Auxiliare. Gronov. et al. libb. ante Harduin. vulgg. magis auxiliare. En.P.

Oculorum claritati. Diosc. loc. cit. Πρὸς ὀφθαλμίων τε ὑπάλμυμα. H.—Cum pari portione. Broil. cum portione. En. P.

Capitis doloribus. Cels. IV, 2: Caput vehementer perfricare: deinde calido oleo implere; veste velare; quidam etiam id devinciunt. H.

Et si vetusti non sit occasio. Si desit oleum vetus, inquit, de eo, cu-

ius copia est, quod præstantissimum est, ad mellis crassitudinem decoquitur. Sic eandem atque vetustum vim habet. Sic Diosc. l. c. H.

XLI. *Oleum cicinum bibitur ad purgationes, etc.* De hoc cicino oleo Plinius supra lib. XV, c. 7: Proximum fit et e eici arbore in Ægypto capiose. Alii crotonem, alii rhabin, alii sesamum silvestre appellant. De eodem et Dioscorides libro primo proprio capite. Caeterum in hoc Plinii loco non cicinum scribi debet, sed cnicinum, hoc est factum ex cnice herba quam Dioscorides lib. IV, et Theophrastus VI, memorant. De cniceo vero oleo Dioscorides lib. I, capite peculiari sic disserit: Conficitur et cnicinum oleum similiter. Vis illi eadem quæ ex grano Gnidio confecto oleo est. Quæ verba mire quadrant cum illis Plinii verbis, quæ aliquanto post sequuntur hoc ipso capite: Ex Gnidio grano factum eandem vim habet quam cnicinum. Sic enim legendum, non cicinum. Confirmat etiam correctionem nostram, quod Dioscorides tundi semen cnici

vero muricum, sedis inflammationibus, item psoræ. Colorem cutis commendat, capillumque fertili natura evocat. Semen ex quo fit, nulla animans attingit. Ellychnia ex uva fiunt, claritatis præcipuæ: ex oleo lumen obscurum propter nimiam pinguitudinem. Folia igni sacro illinuntur ex aceto: per se autem recentia mammis et epiphoris. Eadem decocta in vino inflammationibus, cum polenta et croco: per se autem triduo imposita faciem purgant.

XLII. Oleum amygdalinum purgat, mollit corpora, cutem erugat, nitorem commendat, varos cum melle tollit e facie. Prodest et auribus, cum rosaceo et melle, et mali punici germine decoctum, vermiculosque in his necat, et gravitatem auditus discutit,

iradit; darique expressum ex eo succum ad purgandum alvum in aqua dulci; quæ hic ferme verba Plinius repetit, magna Hermolai hallucinatione, qui *cicinum* hic pro *cineinum* agnoscit. In quem errorem incidit etiam Marcellus Dioscoridis interpres lib. IV, c. de ricino frutice. Cuius falsam traditionem, ne dicam temeritatem, quo minus profitear me demerari, temperare mihi non possum; scribi enim hoc ipso capite de ricino, *oleum cicinum* seu *ricinum*, in nullo sanitatis usu esse. Quod neque in Graecis duarum impressionum Dioscoridis exemplaribus habetur, neque Hermolaus aut Ruellius Dioscoridis interpretes tale quippiam in suis translationibus posuerunt. Nam lib. I, multos ei in re medica usus Dioscorides assignat, ut in promptu est legere volentibus. PINT.—*Oleum*. Commendat illud in primis Dioscorides, I, 38, ad hucera capitis, ad psoras, et sedis inflammationes: ad pellendas ex alvo aquas, lumbricosque: ad aurium dolores, etc. Pintianum nihil

moror, qui contra omnium exemplarium fidem, *cicinum* hoc loco, non *cicinum*, legit; Galeno quoque, quem non legi, admodum ei reluctantem, cuius verba referemus c. 45. H.

—*Oleum cicinum*. Nempe ex *Ricino communi* (*Monoc. monadelph. gen. 2141 Pers. Euphorbiae, Juss.*), quem Graeci *ῥιόνισα*, Egyptii vero *nixi* appellant. Cf. Galen. et Diosc. IV, 164. Eo. P.

Capillumque fertili natura evocat. Et hoc ipsum prodit de oleo cicino Marcell. Empir. cap. vi, pag. 47. HARD.

Ellychnia. Fert enim arbor ea semen uvarum gracilium pallidarumque, ut dictum est lib. XV, c. 7. Vid. infra lib. XXXV, c. 50, de sulphure. H. et Ed. P.

XLII. *Oleum*. Diosc. I, 39, de eo plura. HARD.

Cutem erugat. Diosc. l. c. H.

Varos cum melle tollit. Plin. Vales, III, 41. HARD.

Gravitatem auditus discutit, etc. Diosc. l. c. HARD.

sonos incertos et tinnitus, obiter capitis dolores, et oculorum. Medetur furunculis, et a sole ustis cum cera. Hulcera manantia et furfures cum vino expurgat: condylomata cum meliloto. Per se vero capiti illitum, somnum allicit.

XLIII. Oleum laurinum utilius quo recentius, quoque viridius colore. Vis eius excafactoria; et ideo paralyticis, spasticis, ischiadicis, sugillatis, capitis doloribus, inveteratis distillationibus, auribus, in calyce punici calfactum illinitur.

XLIV. Similis et myrtei olei ratio: adstringit, indurat: medetur gingivis, dentium dolori, dysenteriae, vulvae exulceratae, vesicis, hulceribus vetustis vel manantibus, cum squama aeris et cera. Item eruptionibus, ambustionibus. Attrita sanat, et furfures, et rhagadas, condylomata, articulos luxatos, odorem gravem corporis. Adversatur cantharidi, bu-

Capitis. Marc. Emp. cap. 4, p. 36, et Dioscor. l. c. H.

Et oculorum. Diosc. l. c. Kai ἀμ-
βλωπίας δὲ ἐστὶν ἀνασκειν κατὰ τὸν. *He-*
betem etiam oculorum aciem emendat.
HARD.

Et a sole ustis. Diosc. loc. cit. Αἴρεται
δὲ καὶ ἐρηλίκας μελὶτι μινύμενον, καὶ
κρίνον ῥίζην καὶ κυπρίνην, καὶ ῥόδιν
κηρωτῇ. *A sole ustis medetur admix-*
tum melli, lilii radici, ac rosaceo,
cyprinove cerato. H.

Hulcera. Totidem verbis haec Dios-
cor. loc. cit. Marc. Emp. c. iv, pag.
40. et Plin. Val. III, 22. H.

XLIII. *Oleum laurinum.* Haec pariter
Diosc. l. 49. HARD.

Vis eius excafactoria. Diosc. l. c.
HARD.

In calyce punici. Vel, ubi punici
mali non sit occasio, in strigili fer-

rea, ut ait Plin. Val. I, 40, *missum et*
tepefactum, infusumque auribus, do-
lorem omnem tollit. Iisdem haec pro-
didit Marc. Emp. c. ix, p. 80. H.

XLIV. *Similis.* Μυρσίνων ἔλαιον.
Diosc. l. 48: Δύναμις δὲ αὐτοῦ στυ-
πτικὴ, σκληρυντικὴ. H.

Hulceribus vetustis vel manantibus,
cum, etc. Hulcera capitis manantia
(ἀχῶρας Graeci vocant) sanari eo
Diosc. ait loc. cit. H.

Item eruptionibus. Diosc. loc. citat.
Καὶ πρὸς πυρίκανστα, ἐξανθήματα, etc.
Facit quoque ad ambustiones, eruptio-
nes popularum, etc. H.

Attrita. Diosc. παρατρίμματα, ῥα-
γάδας, κονδυλώματα, ἄρθρα κεφάλ-
σματα. HARD.

Odorem. Certe sudores compescit,
ἰδρωτας στέλλει, inquit Dioscor. loc.
cit. HARD.

presti, aliisque malis medicamentis, quae exulcerando nocent.

XLV. Chamaemyrsinae, sive oxymyrsinae eadem natura. Cupressinum oleum eosdem effectus habet, quos myrteum; item citreum. E nuce vero iuglande, quod caryinum appellavimus, alopeciis utile est, et tarditati aurium infusum; item capitis dolori illitum. Caeterum iners et gravi sapore. Enimvero si quid in nucleo putridi fuerit, totus modus deperit. Ex gnidio grano factum, eandem vim habet, quam cicinum. E lentisco factum, utilissimum acopo est: idem-

XLV. *Chamaemyrsinae*. Hoc est, myrti silvestris, ut dictum est XV, 7. H. — *Ruscus aculeatus*. De qua egimus loco proxime laudato. Eas. P.

Quod caryinum. Lib XV, c. 7. Καρύϊνον quaque Galeno de Faculi. simpl. med. VI, p. 472. HAAO.

Et tarditati aurium. Marc. Empir. c. ex, p. 82: *Oleum ex nuce iuglande instillatum auriculae gravius audienti valde prodest*. Diosc. quoque I, 41: Ἀρμύζει δὲ καὶ ὠταλγίαις, καὶ ἥχοις, καὶ σφυγμῶσι, μετὰ χηνίου στέντος ἰγχνύμενον. *Contra dolores aurium, sanos atque tinnitus, auxilio est, cum anserino adipe infusum*. H.

Item capitis. Marc. Empir. c. 4, pag. 35: *Oleum ex nuce iuglande quae manducatur, expressum, subitum capitis dolorem, si eo perfrietur, mire compescit*. HAAO.

Dolori. Gron. doloribus. Eo. P.

Totus modus. Sincerius forsitan modius fuerit. Centenos olei modios, inquit Plinius XV, 6, *factum* vocant. Sed et modus olei de tota lacu accipi potest; ut vulgo dicunt, *la cuée*. H.

Ex gnidia grano. Hic cicinum Pinianus iterum inenecat pro cicinum, quod et aggredi ausus est, initio c. 41. Relunditur ea coniectura non modo

codicum omnium conspirante consensu, sed et Galeni calculo, eadem ac plane gemina cum Plinio afferentis, de olea cicino, de simpl. med. Fac. VI, p. 472: Τὸ δὲ κίκινον ἔλαιον ὑπάρχει γαστρίδα· τοῦτου δ' ἐστὶ μᾶλλον τὸ ἐκ τοῦ κνιδίου κόκκου· καὶ τοσοῦτον γὰρ μᾶλλον, ὅσῳ ὁ καὶ κόκκος αὐτοῦ τοῦ κίκκου καθαρτικώτερος ὑπάρχει. *Oleum porro cicinum alvum subducit: multa vero magis quod fit ex Cnidia grana: quam gramum vehementiorem purgandi vim obtineat quam cici*. HAAO.

Ex gnidio grano. Nempe ex seminibus *Daphnes Gnidii*, de qua iam alias egimus. Eo. P.

E lentisco. Dioscor. I, 50: Τὸ δὲ σχίνιον... εἰς ἄσπον. Sunt autem ἄσπον apud medicinae scriptores, remedia contra lassitudines confecta, quod contra κόπον, id est, labores, utilia sint. Ruellius apud Diosc. ἄσπον vertit medicamenta quae nervorum lassitudines reficiunt. Scribon. Larg. Comp. 268: *Acopum ad perfriktionem, lassitudinem, tensionem nervorum*. Vide plura in Lexico Constant. H. — *Pistacia Lentiscus*, quae Graecis auctoribus σχίνος nuncupatur. Eo. P.

Durius. Habet enim vim adstring-

que proficeret aequè ut rosaceum, ni durius paulo intelligeretur. Utuntur eo et contra nimios sudores, papulasque sudorum. Scabiem iumentorum efficacissime sanat. Balaninum oleum repurgat varos, furunculos, lentigines, gingivas.

XLVI. Cypros qualis esset, et quemadmodum ex ea fieret oleum docuimus. Natura eius excalfacit, emollit nervos. Folia stomacho illinuntur: et vulvae concitatae succus quoque eorum apponitur. Folia recentia commanducata, hulceribus in capite manantibus, item oris medentur, et collectionibus, condylomatibus. Decoctum foliorum ambustis et luxatis prodest. Ipsa rufant capillum tusa, adiecto struthei mali

gendi, καὶ στέρας, inquit Galen. de Fac. simpl. med. VI, p. 171. H.

Utuntur. Diosc. I, 50. H.

Scabiem iumentorum efficacissime. Diosc. l. c. HARD.

Balaninum. Quod fit ex uoquentaria balano, de qua XII, 46; Diosc. I, 4. — Gingivas. Et nunc tertium gingivas vertisse perperam Plinius videtur, pro cicatricibus, ut iam ante, cap. 4 ac 13, monuimus. Nam Dioscorides, qui eadem graece tradit, I, 10: περὶ βαλανίου ελαίου. Δύναμιν δὲ, inquit, ἔχει καθαριστὴν σπένων, φακῶν, ἰσθῶν, οὐλῶν μελανίας. Vim habet repurgandi maculas, lentigines, varos, cicatricumque nigras. Sic idem Diosc. IV, 154, οὐλὰς μελανίας dixit cicatrices nigras. Οὐλῶν itaque neutro genere, et in priore syllaba servato accentu, quo gingivas significet, Plinius legit: rectene, an secus, medicorum filii diiudicent. H.

XLVI. Cypros qualis esset, etc. Est *Lawsonia inermis*, s. *spinosa* (Octaul. monog. gen. 941 Pers. *Salicar.* Juss.), de qua conf. lib. XII, cap. 51. Eo. P.

Natura. Haec pariter Diosc. I, 65 et 124. HARD.

Vulvae concitatae. Sanguinem emittenti, vel procidenti. PAL.

Folia recentia commanducata. Dioscor. I, 124: ἀριμυκτηθῆντα ἄρθρας ἰσθῶν. HARD.

Decoctum. Dioscor. I, 124: Τὸ δὲ ἀφέψημα αὐτῶν, πυρκαϊστῶν κατὰν τλεμα. Decoctum foliorum igni ambustis affunditur. H.

Ipsa rufant capillum tusa, adiecto struthei mali meco. Et hic ἑμμενόμεν vocum delusum esse Plinium non immerito quis suspicatur. Nam quum apud graecum scriptorem id legisse videatur, quod exstat apud Dioscor. I, 124: Σπινθῆρα δὲ καὶ τριχῆς στρουθίου χυλῶν τὰ φύλλα λεῖα βραχύνοντα καὶ ἰσχυροθῆντα. Rufant capillos folia trita et illita, quae in struthii succo maduerint. Στρούθιον eo loci, radícula herba est. De strutheo malo Plinius intellexit quod e genere coloneorum est. Sed et suos forte haec quoque medicina habuit auctores. H. — Struthea mala sunt fructus *Pyri Cydoniae* Linn.

succo. Flos capitis dolores sedat cum aceto illitus. Idem combustus in cruda olla nomas sanat et putrescentia hulcera per se, vel cum melle. Odor floris olet, quisomnum facit. Adstringit gleucinum, et refrigerat, eadem ratione qua et oenanthinum.

XLVII. Balsaminum longe pretiosissimum omnium, ut in unguentis diximus, contra omnes serpentes efficax. Oculorum claritati plurimum confert, caliginem discutit. Item dyspnoeas, collectiones omnes duritiasque lenit. Sanguinem densari prohibet, hulcera purgat: auribus, capitis doloribus, tremulis, spasticis, ruptis perquam utile. Adversatus aconito ex lacte potum. Febres cum horrore venientes perunctis leviores facit. Utendum tamen modico, quoniam adurit, augetque vitia non servato temperamento.

(*Icosand. pentag.* gen. 1232 sub *Cydonia* Pers. *Rosae*. Juss.), de qua conf. XV, 40. *Ἰσπανόθεν* vero Diosc. II, 193, est *Cypsophila Struthium* (*Decand. digyn.* gen. 1115 Pers. *Coryophyll.* Juss.); de qua egimus XIX, 48. Ed. P.

Flos capitis, etc. Totidem verbis Diosc. loc. cit. H.

Adstringit gleucinum. Diosc. I, 67, calfacere dicitur, relaxare, mollire. Et ea sane aromata, quibus concinnatur apud Colum. XII, 51, et apud Diosc. l. c. iis sunt dotibus ac facultatibus praedita, ut oleum iis conditum, refrigerare vix ullo modo possit. Adstringendi vim oenanthino dat quoque Diosc. I, 56. H.

XLVII. *Balsaminum.* Obliviose Plinius hic oleum vocat, quod apertissime et clarissime XII, 54, succum esse scripserat, ut revera est. DAL.

Serpentes. A vipera demorsa opitulari scribit Diosc. I, 48. H.

Oculorum claritati plurimum. Dioscor. I, 48. HARD.

Item dyspnoeas. *Δυσπνοῦσας ἀπρό-
ζων*, negre spirantibus convenit. H.
Hulcera. Diosc. l. c. H.

Auribus. Q. Ser. Sam. qui ex Plinii sententia medicum opus versibus concinnavit, idem prodidit, c. II, p. 126: *Balsama si geminis instillans auribus addas, Tum poteris alacrem capitis reparare vigorem.* Et cap. III, p. 127: *Portio si capitis morbo tentetur aento, Allia diversam lana contexta per aurem Inducta prosunt: et eodem balsamo pento.* HARD.

Adversatur aconito ex lacte, etc. Dioscor. l. c. II.

Febres cum horrore. Dioscor. *Πῶς συγχεσθεὶς λύει*, rigores illita solvit. HARD.

Modico. Gronov. et al. ante Hard. modice. Ed. P.

Quoniam adurit. *Θερμακτικώτατος ὢν*, inquit Diosc. loc. cit. H.

XLVIII. Malobathri quoque naturam et genera exposuimus. Vrinam ciet. Oculorum epiphoris vino expressum utilissime imponitur: item frontibus, dormire volentibus: efficacius, si et nares illinantur; aut si ex aqua bibatur. Oris et halitus suavitatem commendat linguae subditum folium, sicut et vestium odorem interpositum.

XLIX. Hyoscyaminum emolliendo utile est, nervis inutile. Potum quidem cerebri motus facit. Therminum e lupinis emollit, proximum rosaceo effectum habens. Narcissinum dictum est cum suo flore. Raphaninum phthiriasis longa valetudine contractas tollit, scabritiasque cutis in facie emendat. Sesaminum aurium dolores sanat, et hulcera quae serpunt, et

XLVIII. *Malobathri quoque*, etc. Cf. XII, 59. H.

Vrinam ciet. Diosc. I, 44. H.

Oculorum epiphoris. Dioscor. I c. Καὶ πρὸς τὰς ὀφθαλμικὰς φλεγμονὰς ἀρμόζει ἀναθεσθῆναι ἐν εἴνῳ, καὶ λείον ἐπιχρῶμενον. *Oculorum inflammationibus in vino servessatum, tritumque, ac illitum apprime confert*. H.

Oris. Diosc. loc. cit. ὑποτίθεται δὲ καὶ γλώσση πρὸς τὴν ὀδὴν στόματος. HARD.

Vestium odorem. Dioscor. loc. cit. Καὶ σὺν ἱματίοις τίθεται: ὁδρωτὰ γὰρ καὶ τὴν ὀδὴν ταῦτα τηροῦν. *Vestibus utiliter interponitur: siquidem eas et a tineis defendit, et odore non ineleganti tuctur*. HARD.

XLIX. *Hyoscyaminum emolliendo*. Dioscor. I, 42: ὑοσχύμεινον... μαλακτικὸν ἐν. H. — *Utile est*. Gron. et al. utilis. Eo. P.

Therm. e lupinis. Falsum hoc esse statim indicabit, cui lupini vis et natura perspecta fuerit. DAL. — *Therminum*: etc. Θέρμης lupinum vocant,

Vim ei discutiendi Galenus adiudicat, διασκορητικὴν, de Fac. simpl. med. VI, p. 478. H. — Θέρμης suctoribus graecis est *Lupinus albus* (*Diadelph. decand. gen. 4697 Pers. Legumin. Juss.*); cuius inter edulia tempore Galeni frequens erat usus, qui apud nos hodie fere nullus est, quanquam etiam nunc in Lusitania comedi seminis auctores quidam tradunt. Lupini, dum nativam servant amaritudinem, extergendi digerendique vim obtinent; intus vero sumpti, accipitem quadamtenus et periculosam contra lumbricos medicinam faciunt; quare praecipuus eorum usus contra psoras, scabies, strumas, quibus imponuntur. Conf. Geoffroy, Tract. de Mat. med. t. III, p. 753. Eo. P.

Narcissinum dictum est. Lib. XXI, cap. 75. HARD.

Raphaninum phthiriasis, etc. De raphanino haec eadem prodidit Dioscor. ad verbum I, 44. H.

Sesaminum aurium dolores. Diosc. I, 44. HARD.

quae cacoethe vocant. Lirinon, quod et Phaselinnun et Syrium vocavimus, renibus utilissimum est, sudoribusque evocandis, vulvae molliendae; concoquendoque intus. Selgiticum nervis utile esse diximus, sicut herbaceum quoque, quod Iguyini circum Flaminiam viam vendunt.

L. Elaeomeli, quod in Syria ex ipsis oleis manare diximus, sapore melleo, non sine nausea, alvum solvit: bilem praecipue detrahit, duobus cyathis in hemina aquae datis: qui bibere, torpescunt, excitanturque crebro. Potiores certaturi praesumunt ex eo

Lirinon. Lib. XXI, cap. 11: *Est et rubens lilium, quod Graeci crinon vocant... Laudatissimum in Antiochia, et Laodicea Syriae, max in Phaselide.* Diosc. III, 116: *Κρίνον βασιλικόν... ἀφ' οὗ καὶ τὸ χρίσμα κατασκευάζεται, ὃ τινες λείρινον, οἱ δὲ σούσινον καλοῦσι. Crinon seu lilium region... ex quo paratur unguentum, quod aliqui lirinon, usinum alii appellant. Et lib. I, 62: Τὸ δὲ σούσινον, ὃ ἐνιοὶ κρίνον καλοῦσιν, etc. H. — Rubens lilium nobis est Lilium chalcedonicum; phaselium vero sunt qui ad Lilium candidum referant. Ed. P.*

Sudoribusque. Hanc vim evocandi sudoris Plinius ipso succo assignat, qui e lilii flore exprimitur, XXI, 74. H.

Vulvae molliendae. Haec omnia claptur ex Diosc. nimis presse.

Concoquendoque. Concoquendis, quae intus latent, vulvae vitia. Simile est quod de crocino oleo tradit Diosc. I, 64: *Καὶ πρὸς τὰς ἐν τῇ μήτρῃ σκληρίας, καὶ μύσεις, καὶ τὰ ἐν αὐτῇ κακοῦσθαι... Συμπίπτει γὰρ, καὶ μαλίσσιν, καὶ ὑγραίνει, καὶ πρᾶνται. Valet et ad uteri duritias, praeclosurenes, malignaque hulnera... Concoquit enim, emollit, humectat, lenit. Quan-*

quam et de suppurationibus concoquendis accipi hic locus potest, quem habemus in manibus. Nam et de succo qui e lilii flore elicitur XXI, 74, *ad emolliendas vulvas, inquit, valet, sudoresque faciendas, et suppurationes concoquendas. H.*

Selgiticum. Lib. XV, 7. H.

Flaminiam viam. A Flaminio dictam, qui eam stravit lapidibus ab urbe Roma Ariminum usque. H.

L. *Elaeomeli.* Aurel. Xpeneū lib. II, cap. 4; olenm Syricum vocat, laudatque in paralysi ut mordicans, accendens, emolliens. Vide supra lib. XV, c. 7. Dal.

Solvit. Gron. *emollit.* Ed. P.

Bilem. Diosc. I, 37, totidem verbis. Hard.

Qui bibere. Diosc. I. c. *Εννοεῖται δὲ γίνονται καὶ ἔκλυται εἰ λαμβάνοντες, ὅπερ οὐ δεῖ ἐλαβείσθαι. διωγίται δὲ αὐτοὺς μὴ ὄντας καταλείβεσθαι. Qui assumere, torpescunt, viribusque deficiunt; attamen minime terri oportet: quin excitandi sunt, neque sinendum, ut somno graviore consopiantur. Hard.*

Potiores. Quasi sic viribus suis fendant, ut et vini vim ebrietatem, et

cyathum unum. Pissino oleo usus et passim ad quadrupedum scabiem est.

LI. A vitibus oleisque proxima nobilitas palmis: inebriant recentes: capitis dolorem afferunt: minus, siccae: nec, quantum videtur, utiles stomacho: tussim exasperant, corpus alunt. Succum decoctarum anti- qui pro hydromelite dabant aegris ad vires recreandas, sitim sedandam, in quo usu praeferebant Thebaicas. Sanguinem quoque excreantibus utiles, in cibo maxime. Illinuntur caryotae stomacho, vesicae, ventri, intestinis, cum cotoneis et cera, et croco. Sugillata emendant. Nuclei palmarum cremati in fictili novo,

elasmelitos soporem afferentis, sustinere possint, aut vincere. H.

Pissino oleo unus et passim, etc. De eo Plinius XV, 7, et Diosc. I, 95, qui ad eundem usum et pissinum-oleum et picem ipsam liquidam adseiscit. — Sic libri editi, cum Reg. cod. 1; at in Reg. 2 et Ch. *Pissino oleo unus ad tussim et quadrupedum scabiem est.* Forte sincerius: Dioscorides enim, I, 95, de pissini olei viribus disserens, uno verbo extulit, facere illud ad eadem omnia, ad quae liquida pix adhiberetur. At capite superiore de ea ipsa agens, valere ad tussim, suspiria, purulentasque excreantiones dixit: ut ad tussim ideoque huic loco accommodatius, quam et passim videtur. Haan. — Brot. ex Reg. 2 et ed. principe, *ad tussim et quod.* iampridem locum sic refingendum docuerat Pinius. Ed. P.

LI. *Capitis dolorem afferunt.* Diosc. I, 148. Haan.

Nec, quantum videtur. Ita sane Dioscoridi visum est: qui palmas esitatis stomachicis prodesse scripsit: αὐτὸ δὲ ἔχει ἀφελῶς βιβρωσκόμεναι.... στρογγυλός, etc. Haan.

Alunt. Sic Hard. post Pint. et Gron. *argent* al. Ed. P.

Succum. Cum hydromelite, non pro hydromelite Diosc. adhibuit I, 149: τὸν δὲ Θεβαϊκὸν τὸ ἀγρίαν, πυθὶν, πάλιν καὶ σῶμα, καὶ τὰς ἀνὰ μᾶς ἀνακτᾶται, μετὰ ὑδρομελίτης πικρῆς λαμβανόμενος. Thebaicarum decoctum potus datum, febrilem ardorem ac sitim sedat, et cum hydromelite vetusta sumptum vires recreant. H.

In quo usu. Gron. et al. ante Hard. *in quem usum.* Ed. P.

Sanguinem quoque excreantibus. Diosc. I, 148. Haan.

Illinuntur. Plin. Valer. II, 39: Caryotae tritae imponuntur, adversus urinae difficultatem. Diosc. loc. cit. ἀπὸ τοῦ δὲ τὰ περὶ κύστιν, κατὰ πλάσσειναι λαίμ μετὰ κυδωνίου καὶ κυρτωτὸς εὐανθίνης. Tritae cum cotoneis, et cerato oenanthina, vesicae vitis utiliter illinuntur. Haan. Sugillata. Male distinguunt Gron. et al. cum cotoneis, et cera, et croco sugillata emendant. Ed. P.

Nuclei palmarum cremati, etc. Haan totidem verbis Diosc. I, 149. Haan.

cinere loto spodii vicem efficiunt, miscenturque collyriis, et calliblephara faciunt addito nardo.

LIi. (v.) Palma quae fert myrobalanum, probatissima in Aegypto, ossa non habet reliquarum modo in balanis. Alvim et menses ciet in vino austero, et vulnera conglutinat.

LIi. *Palma quae fert myrobalanum.*

Haec palma est, cuius historiam scripsit, XII, 47, cuius fructus, quum maturitatem esse assequutus, phoenicobalani proprie nomen; ante maturitatem idem, ob affinitatem aliquam, similitudinemque cum glande unguentaria, et myrobalani appellatorem habuit. Plinius loco mox citato:

Myrobalano in unguentis similem, prothimumque nomen habet palma in Aegypto... phoenicobalanus vocatur.

Et Plin. Val. III, 20: *Myrobalanum...* genus est caryotae, quod os non habet etc. Similitudinem eam fructus cum Arabica myrobalano attigit Diosc.

I, 148: *Θεὸν δὲ ἐν Αἰγύπτῳ παραμυρῶν τῇ Ἀραβίᾳ μυροβάλανον.* Hanc esse remus balanum Aegyptiam, quam Plutarchus ait bellaria suavitare vincere, Symp. Qu. VIII, 4, p. 723. Suggillat hoc loco Plinium Salmasius in praef. p. 96, Dalecappium et alios sequutus; sed ita, ut livorem potius suum, quam scriptoris perdiffidentis prodat errorem ullum. Quod si qua nihilominus exemplaria scripta manu faverent, *Palma quae refert myrobalanum*, legi hoc loco haud gravate ferrem.

Haec. — *Palma quae fert myrobalanum.* Vnice Plinius hic *Phoenicem dactyliferam* intellexit, de qua iam nobis actum XII, 47 (Broterius ad Musam, Gallia binanier, referre maluit). Quae autem fert myrobalanos arbor, βάλανους παραμυρῶν, non

Palma, sed *Leguminosis* adscribenda

est; nempe *Moringa arabica* Pers. gen. 1023 (*Gymnocladus* Lam. Encyc. 1, 733), de qua satis abunde dictum in Escura. XI de myrobalan. t. V, p. 430 sqq. Eo. P.

Ossa non habet. Quoniam immatura colligitur, montium genito intus nucleo, ut diximus XII, 47. H.

Alvim et menses ciet. Immo, si Dioscoridi fides habenda, sistit potius: *Est, inquit, fructus ille acerbissimus atque adstringens, et contra alvi profusio, fluxumque muliebrem, in vino austero habetur.* Est δὲ στυπνός, στυπτικός, πινόμενος σὺν οἴνῳ αὐστηρῶς πρὸς διάρρηξιν καὶ ῥοὴν γυναικείαν.

Et sane haec via sistendi, et fructus acerbitati, et austeritati vini, quicum assumitur, optime congruit. Nihilominus sic Mss. omnes Regg. Colb. Ch. alique. Et Parmensis editio, caeteraeque ante Hermolum, cui sistit reponendum satius visum est. Quin et Plin. Val. II, 23, cui titulum fecit

Ventri molliendo: Myrobalanus, inquit, *genus caryotae nascens in Aegypto, quae quae non habet, vino austero trita et pota alvim ciet.* Sed iam huius aevo irrepsisse id mendum in Plinii libros suspicari forsitan haud temere licet. Haec. — *Ciet.* Gron. et al. *sistit.* En. P.

Et vulnera conglutinat. Diosc. I. c. *ιστῆσι δὲ καὶ αἰμαρροΐδας, καὶ τραύματα τοῖς κατανάλουσι.* Plin. Val. III, 20: *Myrobalanum, ut iam diximus, genus est caryotae, quod os non*

LIII. Palma elate, sive spathe, medicinae confert germina, folia, corticem. Folia imponuntur praecordiis, stomacho, iocineri, h ulceribus quae serpunt, cicatrici repugnantia. Psoras: cortex eius tener cum resina et cera sanat diebus xx. Decoquitur et ad testium vitia. Capillum denigrat suffitu, partus extrahit. Datur bibendus renum vitiis, et vesicae, et praecordiorum: et capiti, et nervis inimicus. Vulvae ac ventris fluxiones sistit decoctum eius. Item cinis ad tormina potus in vino albo, in vulvarum vitiis efficacissimus.

LIV. (VL) Proximae varietates generum medicinarumque, quae mala habent. Ex his verna acerba, stomacho inutilia sunt: alvum, vesicam circumagunt, nervos laedunt: cocta meliora. Cotonea cocta suaviora: cruda tamen, dumtaxat matura, prosunt san-

habet: haec ex vino tripta austero, vulnera curat et solidat. HARD.

LIII. *Palma elate*. De hac palma Noster egit lib. XII, cap. 62: alibi iam notavimus elatem non arborem esse, sed involucrium fructus palmarum arboris, sive, ut recentiores ex graeco vocabulo nuncupant, *spatham* Phoenicis dactyliferae, de qua paulo supra. Quum autem in Regg. codd. 4 et 7 legatur *palmae elatae*, lectionem haud poenitendam sane Broterius elicit, *palmae elate*; Plinium tamen, ut loco sup. citato, sic etiam nunc balucinatam fuisse constat. ED. P.

Folia. Vires plene similes elatae suae, hoc est, tenerarum adhuc palmarum involucri, Dioscor. Tribult. I, 50. HARO.

Psoras cortex eius. Haec rursus in elaten sumpsit Dioscor. transtulit loc. cit. HARO.

Capillum denigrat suffitu. At illitu, fricatuque etiam crebro spathe suae

seu elatae, nigredinem conciliari capillis, auctor est Dioscor. loc. citato. HARO.

Datur bibendus renum vitiis. Dioscor. de elate seu spathe sua, loc. cit. TI.

Nervis inimicus. E diverso Dioscoridis elate laxatos committit articulos: χαλκxμoς τι ἀρθρων συνάγει. II.

LIV. *Verna*. Vere vigentia, matura, tempestiva. Dioscor. talia sunt cerasa, pruna, mora, fraga. DAL. — *Verna*. Dioscor. I, 159: τὰ δὲ τοῦ ἱαποῦ ἀμύχοντα μέλα, χοληποικί, ἄδιστα τῷ νεφώδεϊ παντὶ ἐμπνευματοῦντα. Quae mala verno tempore maturescunt, billem gignunt, nervos omnes laedunt, inflationeisque parjunt. HARO.

Cruda. Marc. Emp. c. xvi, p. 420: *Phthisici et empyici* prodest aqua in qua cydonea mala cocta fuerint, assidue propinata: ipsa etiam si in cocta manducentur, iuvant. EI c. xvi, p. 420: *Cydonea bene matura non cocta, in cibo accepta, prosunt cholericis*

guinem exscreantibus ac dysentericis, cholericis, coeliacis. Non idem prosunt decocta, quoniam amittunt constringentem illam vim succi. Imponuntur et pectori in febris ardoribus; et tamen decoquantur in aqua caelesti ad eadem, quae supra scripta sunt. Ad stomachi autem dolores cruda decoctave cerati modo imponuntur. Lanugo eorum carbunculos sanat. Cocta in vino, et illita cum cera, alopecii capillum reddunt. Quae ex his cruda in melle condiuntur, alvum movent. Mellis autem suavitati multum adiciunt, stomachoque utilius id faciunt. Quae vero in melle condiuntur cocta, quidam ad stomachi vitia, trita cum rosae foliis decoctis dant pro cibo. Succus crudorum lienibus, orthopnoicis, hydropicis prodest. Item mammis, condylomatibus, varicibus. Flos et viridis, et siccus inflammationibus oculorum, excreationibus sanguinis, mensibus mulierum. Fit et succus ex his mitis, cum vino dulci tuis, utilis et coeliacis, et ioci-

reprimendis. Plin. Val. I, 64, cui titulus: Sanguinem reiicientium curatio: Cydonia matura, inquit, devorantur cruda. Et II, 26: Dysenteriae compescendae: Cydonia matura cruda eduntur. Et c. 25: Cholerae quomodo incurritur: Cydonia si matura cruda in cibo sumentur. HAAB.

Prosunt. Gr. et al. posunt. Eo. P.

Ad stomachi. Marc. Emp. c. xx, p. 139, sqq. Plin. Val. II, 45. II.

Lanugo eorum carbunculos sanat. Vitiosa interpunctione laborabat hic locus: Lanugo eorum carbunculos sanat, cocta in vino et illita cum cera. Alopecii capillum reddunt. Quamobrem Dalecampius reddidit arbitratur commodius quam reddunt hoc loco legi: ut ad lanuginem sententia ea spectet non ad ipsa mala. Verum praeter codicum Regg. Colb. caele-

rorumque auctoritatem, conectoram eam pessumdant auctores duo, qui e Plinianis fontibus areolas suas rigarunt. Marc. Emp. c. vi, p. 46: Cydonia mala, inquit, discocta cum vino, dehinc trita, ceraeque liquifactae addita, et capiti imposita, capillum nutriunt. Et Plin. Val. I, 6: Cydonia cocta ex vino, et cum ceratrita et illita, capillos restitunt. HAAB.

Ex his cruda. Plin. Val. ad verbum, II, 23. HAAB.

Quae vero in melle condiuntur. Dioscor. I, 460; Marc. Emp. c. xx, p. 139. HAAB.

Succus crudorum lienibus, etc. Diosc. loc. cit. HAAB.

Mammis. Diosc. loc. cit. Μαστῶς φλεγμαίνοντα, mammarum inflammationes adiuvat. HAAB.

Flos. Diosc. loc. cit. HAAB.

neri. Decocto quoque eorum soventur, si precipiant vulvae et interanea. Fit et oleum ex his, quod melinum vocavimus, quoties non fuerint in humidis nata: ideo utilissima, quae ex Sicilia veniunt. Minus utilia struthia, quamvis cognata. Radix eorum circumscripta terra manu sinistra capitur, ita ut qui id faciet, dicat quae capiat, et cuius causa: adalligata, strumis medetur.

LV. Melimela et reliqua dulcia, stomachum et ventrem solvunt, siticulosa, aestuosa, sed nervos non laedunt. Orbiculata sistunt alvum, et vomitiones, urinas cient. Silvestria mala similia sunt vernis acerbis, alvumque sistunt. Sane in hunc usum immatura opus sunt.

LVI. Citrea contra venenum in vino bibuntur, vel ipsa, vel semen. Faciunt oris suavitatem, decocto eo-

Decocto. Diosc. loc. cit. HARD.

Fit et oleum ex his. Lib. XIII, cap.

2. Hoc pariter Diosc. loc. cit. et Plin.

Vol. IV, 42. HARD.

Minus utilia struthia. Diosc. loc. cit. Τα δὲ λεγόμενα στρουθία καὶ μέγιστα, ἴστων ἴστων εὐχρηστοί. H. — Duplex scilicet *Pyræ Cydoniae* varietas: *στρουθίου*, *cydonia oblonga*, et *κυδωνίου*, *cydonia maliformis*. Conf. Theophr. Hist. Pl. II, 3; Athen. III, 81. Ed. P.

Qui id faciet. Gron. et al. ante HARD. qui facit. Ed. P.

LV. *Melimela.* Dioscor. lib. I, cap. 161: Τα δὲ μελίμηλα κοιλίαν μαλακοῦσι... κικροτόμαχα δὲ. H. — Conf. I. XV, cap. 15. Ed. P.

Siticulosa. Sitim et aestum afferentia. HARD.

Orbiculata. Diosc. I, 162: Τα δὲ Περιωστικὰ λεγόμενα, ρομαίονι δὲ

ἐρβιουλὰτα, εὐστόμαχα, κοιλίας σταλτικὰ, οὖρων προκλητικὰ, etc. Sic etiam Diphilus apud Athen. III, 90, ubi ἐρβουλὰτα vocat. HARD.

Silvestria. Totidem verbis de ea malorum genere Diosc. I, 163. HARD. LVI. *Citrea:* Theophr. Hist. IV, 4, et ex eo Athen. III, 84; Diosc. I, 166; Oppian apud Macrobi. Saturnal. II, 45, et eleganti eodemque Virgil. Georg. II, 426: *Media fert tristes succos, tardumque saporem Felicis mali: quo non praesentius ullum, Pocula si quando sacvae infocere novercat, Miscueruntque herbas et non innoxia verba, Auxilium venit, et membris agit alicæ venena.* HARD. — Nobis item *Citrus medica*, *citronier*. Ed. P.

Faciunt oris suavitatem. Diosc. loc. cit. Διακλυστικὰ τὴν ὀστέον πρὸς εὐωδίαν στόματος τὸ ἀρίστημα, καὶ ὁ χυλὸς ἀντὶ τῶν. HARD.

rum collati, aut succo expresso. Horum semen edendum praecipiunt in malacia praegnantibus: ipsa vero contra infirmitatem stomachi, sed non nisi ex aceto facile manduntur.

LVII. Punici mali novem genera nunc iterare supervacuum. Ex his dulcia, quae apyrina alio nomine appellavimus, stomacho inutilia habentur, inflationes pariunt, dentes gingivasque laedunt. Quae vero ab his sapore proxima vinosa diximus, parvum nucleum habentia, utiliora paulo intelliguntur. Alvum sistant, et stomachum, dumtaxat pauca, citraque satietatem. Sed haec minime danda: quamquam omnino nulla in febris, nec carne acinorum utili, nec succo. Caveantur aequae vomitionibus, ac bilem reiicientibus. Vvam in his, ac ne mustum quidem, sed protinus vinum

Collati. Gronov. et al. ante Hard. *colluto.* Ed. P.

Horum semen edendum. Diosc. loc. cit. *Σπέρμα ἔχει ἀντὶ τοῦ ἐλαχέος. Δύναμει δὲ ἔχει πόνον ἐν οἴσφι...* περιώσπεται δὲ μέλιστα ὑπὸ γυναικῶν πρὸς τὴν κίσσαν. Quae Dalecampius ad corticem succunive mali punici prave transtulit. HARD.

In malacia. Malacia est in gravis ille languor, et molities dissoluti, et cuncta fastidientis stomachi; Graeci κίτταν, Latini, etiam picam appellant. HARD.

LVII. *Punici mali novem genera.* Sic in Indice lib. XIII, n. 39: *Punici mali genera IX.* Vide quae disimus XIII, 34. HARD. — *Punica Granatum, grenadier.* Ed. P.

Apyrina. Supra lib. XIII, cap. 34, ἀπύρινα vocat, non quidem dulcia, sed quibus nucleus minime lignosus est, verum candidiore et molliore natura. DAL. *Apyrina.* De his Plinius Val. II, 40, de *Puniciis*, Nostro adsti-

pulatur: *Dulcia*, inquit, *inflationes stomacho movent, nec tunc febricitantibus dari possunt.* HARD.

Inutilia habentur. Dioscoridi punica omnia stomacho utilia: atque adeo dulcia vinosis et acidis stomacho utiliora. DALEC.

Vinosa diximus. Lib. XIII, cap. 34. Vinolenta vocat Plin. Val. IV, 40, et ab his, acida secessit. Haec medicae inter acida ac dulcia facultatis esse censet Diosc. I, 151: *μέτῃν ἔχει δύνανται.* HARD.

Et stomachum. Gron. et al. ante Hard. et stomacho prouunt. Ed. P.

Sed haec minime danda. Sed vinosa minime danda, immo omnino nulla sunt danda febricitanti. Diosc. I, 151. HARD.

Caveantur aequae vomitionibus. Medentur acini vomitionibus. In Dioscoride est: *καὶ ἐν τοῖς ἐμέτοις, καὶ ἐν τοῖς ἐμέτοις.* DAL.

Vvam. Vvam in his, et non mustum modo, sed cum uva vinum ste-

aperuit natura; utrumque asperiore cortice. Hic ex acerbis in magno usu. Vulgus coria maxime perficere illo novit: ob id malicorium appellant medici. Vrinam cieri eodem monstrant; mixtaque galla in aceto decoctum, mobiles dentes stabilire. Expeditur gravidarum malaciae, quoniam gustatu moveat infantem. Dividitur malum, caelestique aqua madescit ternis fere diebus. Haec bibitur frigida coeliacis, et sanguinem exscreantibus.

LVIII. Ex acerbo fit medicamentum, quod stomatice vocatur, utilissimum oris vitiis, narium, au-

tim ostendit natura, hoc est, succum vino parem; utrumque autem, et uvam, et vinum, sub asperiore cortice includit. Hæro.

Hic ex acerbis. Plinius supra XIII, 34: Corticis maior usus ex acerbis ad perficienda coria. Hæro.

Vulgus. Plin. Val. IV, 40: Illa vero acerba sunt, quibus coria curantur, etc. Hæro.

Ob id malicorium appellant. Ita mali punici corticem vocant Latini: Celsus in primis II, cap. post. Graeci αἰθιον. Simplicius id ei factum nomen putat, quod corio similis est ob duritiem, crassitienque maiorem, quam sit in vulgari malorum caeterorum cortice. Hæro.

Decoctum. Gron. et lib. ante Hæro. editi. decocto. Eo. P.

Expeditur gravidarum malaciae. Alludere ad hunc mali punici dotem Plinius videtur in Amphitr. act. II, sc. 2, v. 91: Enimvero praegnantis oportet et malum dari, ut quod obrodatur ut, animo si male esse occuperit. Hæro.

Quoniam gustatu moveat infantem. Sic omnes vulgati, manuque exorati codices conspirante consensu. Iohann. Jac. Chiell. lib. II, Daedala. c. 5, pag.

34, ait avunculi sui fuisse coniecturam, scribi oportere, quoniam gustatu moveat famem. Qua coniectura ipse damnata legend. monet, quanquam gustatu moveat infantem. Vt haec sit loci sententia: Licet ob gulae fastidium gravidis expetatur, ut et alia absurdiora; hoc tamen inde aequi periculum, quod malicorium si simant, movetur infans, hoc est, sequitur abortus. Theodorum deinde Prisc. laudat, de Pass. mul. II, 6, de abortivis: ubi succo mali granati vim parem ait excludendi fetus, ac dictamno, tribui. At neque quidquam eiusmodi Theodorus habet; nec moveri infantem in contextu Pliniano, expelli abortu sonat, sed excitari leniter, ne torpescat. Hæro.

Dividitur malum. De punico malo universe id accipiendum, uti Plin. Val. IV, 40, non de singulari uno genere. Hæro.

LVIII. Ex acerbo fit medicamentum. Id fieri tradit Dioscor. I, 151, ex acinorum succo cum melle cocto, praesertim acidorum. Dat. — Ex. Haec verbis totidem Plin. Val. IV, 40. Hæro.

Stomatice. Στρωματικὴ subintellige, ὀνύχου, hoc est, compositio, quae ad

rium, oculorum caligini: pterygiis, genitalibus, et his quas nomas vocant, et quae in hulceribus excrescunt. Contra leporem marinum hoc modo: acimis detracto cortice: tuis, succoque decocto ad tertias, cum croci, et aluminis scissi, myrrhae, mellis Attici selibris. Alii et hoc modo faciunt: punica acida multa tunduntur: succus in cacabo novo coquitur mellis crassitudine, ad virilitatis et sedis vitia, et omnia quae lycio curantur, aures purulentas, epiphoras incipientes, rubras maculas. In manibus rami punicorum serpentes fugant. Cortice punici ex vino decocti et impositi, perniones sanantur. Contusum malum ex tribus heminis vini, decoctum ad eminem, tormina et taenias pellit. Punicum in olla nova, cooperculo in-

uvas, lonsillas, omnesque repentinas oris, quod Graeci στόμα vocant, inflammationes accommodatur. Scrib. Larg. Comp. LXIV: *Ad faucium utraque tumorem stomatice hoc sece utuntur*, etc. Schola Salernitana: *Mora sitim tollunt, recreant enim faucibus utramque*. Haad.

Oculorum caligini, etc. Praeter Diosc. et Plin. Val. II. cc. Priscianus I, 40: *De oculorum causis: Si autem obscuritas haec senectutis magis quam oculorum vitium fuerit, suorum mali granati melle Attico aequa mensura commisceas, et uteris. Hoc etiam scriptoribus et pictoribus saepe profuit.* H.

Contra leporem marinum. Habent ea verba libri omnes etiam manu exarati: Plin. Val. qui caetera ad verbum exscripsit non habet. Eoque magis in suspicionem venimus, minime es genuina esse, sed spuria, quod adversus leporem marinum quae vulgo remedia statuuntur, intra corpus omnia sumi necesse sit; istud, cuius forma nunc scribitur, externis tantum

vitiis apponi posse videatur. Ad leporem marinum iamem Scrib. Larg. Comp. CLXXXVI, prodesse sit malorum punicorum grana assidue data, sed per se ac sola: nec myrrham adiecit, nec alumen. Sic etiam Diosc. in Alex. c. XXX. Haad.

Acinis. Plin. Val. IV, 40: *Filix acido punico medicamentum, στοματικόν a Graecis nominatum, cuius compositio eiusmodi est, detracto cortice mala tunduntur; ex his succus exprimitur; is decoctus ad tertias, quem ad sextarium venerit, croci scrupuli sex, myrrhae sex, aluminis sex, mellis optimi libra una, miscentur: et ex hoc medicamento*, etc. Haad.

Contusum malum. Marc. Emp. cap. XXVIII, pag. 200; Plin. Val. H, 26 ad verbum. Et cum caeteris Cato cap. 126, p. 66. H. — *Tormina et taenias.* Gron. et al. *tormina sedat et lineas pellit.* Eo. P.

Cooperculo indito. Prius *operculo indito* legebatur. Nos exemplaria maxime probata sequuti sumus, Regg. 9;

lito, in furno exustum, et contritum, potumque in vino, sistit alvum, discutit tormina.

LIX. Primus pomi huius partus florere incipientis, cytinus vocatur Graecis, mirae observationis multorum experimento. Si quis unum ex his, solutus vinculo omni cinctus et calceatus, atque etiam annuli, decerpserit duobus digitis, pollice et quarto sinistrae manus, atque ita lustratis levi tactu oculis, mox in os additum devoraverit, ne dente contingat, affirmatur nullam oculorum imbecillitatem passurus eo anno. Idem cytini siccati tritique, carnes excrescentes cohibent: gingivis et dentibus medentur: vel si mobiles sint, decocto succo. Ipsa corpuscula trita, hulceribus quae serpunt putrescuntve, illinuntur. Item oculorum inflammationi intestinorumque: et ferè ad omnia, quae cortices malorum. Adversantur scorpionibus.

2, Colb. Chiff. auctoresque idoneos. Marc. Emp. cap. xxvii, p. 196: *Malum punicum*, inquit, *in olla gypsata alatum*, in furno lombures, et postea diligenter tores, atque in pulverem tenuissimum rediges, quem repones et paratum habebis: et quam opus fuerit, ad subitas torationes tum vini potione datur. Plin. Val. IV, 40: *Alvum sternum* miro modo sistit *punicum* in olla nova cooperulo illito in furno exustum, et in pulvere redactum, et in vini potione ductum. HARD. — Exustum. Sic Chiff. tostum Gron. et al. Ea. P.

LIX. Primus pomi huius partus florere incip. cytinus vocatur. Plin. Val. IV, 40, fere ad verbum. Hesychius: κύτινος, τῆς ποτῆς τὰ πρώτα ἱκανόματα. Ea vox calycem sonat, quo dehiscens in sua se folia flos pauidit et explicat: ἐν γὰρ τοῦ πύθου ἄνθος,

inquit Teophr. Adde his, si lubet, ex quæ Rob. Const. habet in Lexico. H. — Nec illud tacendum, cytinus, quamquam proprie mali sunt punicæ, dicit tamen et de aliis. Sic hyoscyami cythnos dixit Dioscorides. Dai.

Si quis usum, etc. Haec totidem verbis Plin. Val. IV, 40. Contractius passio, neque adeo superstitiose Diosc. I, 152. HARD.

Passurus. Gronov. et al. ante H. passurum. Ea. P.

Idem. Plin. Val. loc. cit. H.

Gingivis et dentibus. Dioscor. loc. cit. τὸ δὲ ἀγρίσμα αὐτῶν, οὕτως πλεονάζοντων, καὶ ὀδόντων στρομελῶν διάλυσμα. H.

Ipsa corpuscula trita Cytini partem inferiorem intelligit, quæ in fructum transit ac pomum: dum superior una cum staminibus ipsi medio insidet pomu. HARD.

LX. Non est satis mirari curam diligentiamque priscorum, qui omnia scrutati, nihil intentatum reliquere. In hoc ipso cytino flosculi sunt, antequam scilicet malum ipsum prodeat, erumpentes, quos balaustium vocari diximus. Hos quoque ergo experti invenerunt scorpionibus adversari. Sistunt potu menses feminarum: sanant oris hucera, et tonsillas, uvam, sanguinis excreationes, ventris et stomachi solutiones, genitalia, hucera quacumque, in parte manantia. Siccavere etiam ut sic quoque experirentur, inveneruntque tusorum farina dysentericos a morte revocari, alvum sisti. Quin et nucleos ipsos acinorum experiri non piguit. Tosti tusique stomachum juvant, cibo aut potioni inspersi. Bibantur ex aqua caelesti ad sistendam alvum. Radix decocta succum emittit, qui taenias necat, victoriati pondere. Eadem discocta in aqua, quas lycium, praestat utilitates.

LXI. Est et silvestre punicum, a similitudine ap-

LX. In hoc ipso cytino, Plin. Val. IV, 49, ad verbum. Haad.

Diximus. Cf. XIII, 34. Κύτρινος Diosc. I, 452, est flos puniceae activae; Βαλαύστρινος, I, 454, flos puniceae silvestris: κύτρινος vero Theophrast. de Caus. I, 446, et Galen. κατά τόνους, VII, 256, pro fructus rudimento, seu pro fructu immaturo, ponitur. Ed. P.

Sanant oris hucera. Hanc, totidem verbis Plin. Val. I. c. H.

Siccavere etiam, etc. Marcell. Em. c. xxvii, p. 493. H.

Inveneruntque. Scrib. Larg. Comp. med. c. xxi, n. 85: Balaustium contunditur, siccatur, siccato mortario teritur... Atque ille quidem pastillus bene facit ad dysentericos, id est, torminosos. Adde et Galen. de Fac. simpl. med. VI, p. 463. H.

Tosti. Dioscor. I, 454. H.

Bibantur. Dioscor. I. c. H.

Radix. Marq. Emp. c. xxviii, pag. 499 Dioscor. quoque I, 453: Τὸ δὲ ἀγρίον τῶν πέτρων, ὁμοίας πλεονεξίας τοῖς ἀκονίτιον. H.

Eadem discocta. Hoc est, ita cocta ut deliquescat. Verbis Colymellae utor, ex lib. XII, c. 44. H.

LXI. Est et silvestre punicum. Potius Graeci malum punicum vocant: ποταὰ μύκωνα, papaver erraticum, sic dictum, quod protinus flos decidat. Horum vocabulorum affinitate deceptus Plinius, papaver cum punico occitanter confundit. Dab.—Est. Dioscor. I, 454: Ποτὰ ἀγρία. Hanc temere cum erratico papavere, qui ποταὰ μύκων a Graecis vocatur, Plinium miscuisse, Dalecampius falso calum-

pellatum. Eius radices rubro cortice denarii pondere ex vino potae somnos faciunt. Semine poto, aqua quae subierit cutem, siccatur. Mali punici corticis fumo culices fugantur.

LXII. (γν) Pirorum omnium cibus etiam valentibus onerosus, aegris quoque vini modo negatur. Decocta eadem mire salubria et grata praecipue Crustumina. Quaecumque vero cum melle decocta, stomachum adiuvant. Fiunt cataplasmata e piris, ad discutienda corporum vitia; et decocto eorum ad duritias utuntur. Ipsa adversantur boletis atque fungis, pelluntque pondere et pugnante succo. Pirum silvestre tardissime maturescit. Conciditur, suspensumque siccatur ad sistendam alvum: quod et decoctum

oletur, eumque sequutus, ut solet Salmas. in Praef. p. 44 et 42. HARD. — Ποιῶς μήκων Diosc. IV, 64, nobis est *Papaver dubium*; non, ut vulgo putant, *Pap. Rhoeas*, cui non est κεφαλὴ προμήκης. Hoc autem ad silvestrem papaveris speciem, quae πικρὴ καὶ ποιῶς appellatur Dioscor. IV, 65, referendum censet Sprengel, Hist. Rei barbar. tom. I, p. 476. Ed. P.

Eius radices, etc. Ποιῶν et Ποιῶδα non esse a Plinio pro uno eodemque accepta, vel hoc unum declarat: quod papaveris erratici κεφαλῆς sive capitibus hanc vim ellicendi somnum scriptores edisciverint: Plinius ipse in primis XX, 77: radicibus nemo unus. HARD.

Semine poto, aqua quae subierit cutem, siccatur. Dioscor. erratici semen ἐπιπύς κοιλίαν μαλίσσιν, alvum leniter mollire: corniculati vero, ἐπισπύς κοιλίαν καθαίρειν, elementer alvum purgare inquit, sed non aquam subter cutem educere. DAL. — Semine, etc. Haec ποιῶς quoque seu mali granati

dos propria. Ποιῶς μήκωνος semen exinanit elvum: equam quae subter eum subierit, non educit. H.

LXII. Pirorum. Scholae Salerno. *Persion*; poma, pira, et lac, caseus, et caro salsa, *Atra* haec bile nocent, usque infirmis inimica. Iterumque: *Dum coquis, antidotum pira sunt: sed cruda, venenum: Cruda* gravant stomachum, relevant sed cocta gravatum. Aq paulo ante: sine vino sunt pira virna. HARD.

Fiunt cataplasmata, etc. Dioscor. lib. I, 468, de piris: Εἰς τὰ ἀποκρουστικά κατὰ πλάσματα ἀρμόζουσι. In cataplasmata repellentia convenienter adduntur. H.

Adversantur boletis, etc. Henc pirs silvestribus vim asserit Diosc. Euph. II, 460. HARD.

Pirum. Diosc. I, 468. H.

Conciditur. Diosc. loc. cit. H.

Quod et decoctum eius. Diosc. loc. cit. et Plin. Val. IV, 39. H. — *Pota*. Gron. et al. potum. Ed. P.

eius potu praestat. Decoquantur et folia cum pomo ad eosdem usus. Pirorum ligni cinis contra fungos efficacius proficit. Mala piraque portatu iumentis mire gravia sunt vel pauca. Remedio aiunt esse, si prius edenda dentur aliqua, aut utique ostendantur.

LXIII. Fici succus lacteus, aceti naturam habet. Itaque coaguli modo lac contrahit. Excipitur ante maturitatem pomi, et in umbra siccatur, ad aperienda hulcera, cienda menstrua appositum cum luteo ovi, aut potu cum amylo. Podagris illinitur cum farina Graeci feni et aceto. Pilos quoque detrahit, palpebrarumque scabiem emendat: item lichenas et psoras. Alvum solvit. Lactis ficulni natura adversatur crabronum, vesparumque, et similium venenis, privatim scorpionum. Idem cum axungia verrucas tollit. Folia, et quae non maturuere fici, strumis illinuntur, omnibusque quae emollienda sunt, discutiendave: praestant hoc et per se folia. Et alii usus eorum, tamquam in fricando lichene, et alopeciis, et quae-

Decoquantur. Dioscor. et Plin. Val. II. cc. HARD.

Pirorum. Diosc. loc. cit. II.

LXIII. Itaque coaguli modo lac contrahit. Colum. VII, 8: Nec minus lac cogitur ficulneo lacte, quod emitit odor si prius virentem saucies corticem. Diosc. I, 183: Ο γάρ ὁπὸς τῆς ἀγρίας καὶ τῆς ἡρίπου σπυγῆς, περικτικὸς ἐστὶ γιγακτὸς ὥσπερ ἡ πιτῦν· λέει δὲ καὶ τὸ πεπηγὸς ὥσπερ τὸ ὄζος. Tam silvestris quam sativae fici, lacteus succus coaguli modo lac contrahit, coagulatumque aceti modo dissolvit. H. — De Ficu Carica iam dictum. Ed. P.

Ad aperienda, etc. Totidem verbis haec Diosc. I, 183. H.

Cum amylo. Ita cap. sq. de caprifici succo: Pulverem cum amylo aperit.

Tamen Diosc. loc. cit. μετὰ ἀμυγδαλῶν scripsit, ni mendosus est codex, non μετὰ ἀμύλου. Dioscoridi faveat Saracenus in Nolt. H. — Podagris. Dioscor. loc. citato. H.

Psoras. Dioscor. loc. cit. H.

Alvum. Dioscor. loc. cit. H.

Lactis ficulni natura, etc. Dioscor. loc. cit. H.

Verrucas. Diosc. l. c. et Plin. Val. III, 42. HARD.

Folia. Plin. Val. III, 29. H.

Omniibusque quae emollienda. Plin. Valer. III, 25: Ad collectiones vel tumores: Ficus, quae adhuc non maturavit, admixto adipe anserino imposita mire sanat. HARD. — Sunt. Brot. sint. Ed. P.

Praest. hoc. Gr. et al. haec. Ed. P.

cumque exulcerari opus sit. Et adversus canis morsus ramorum teneri cauliculi cuti imponuntur. Idem cum melle hulceribus, quae ceria vocantur illinuntur. Extrahunt infracta ossa cum papaveris silvestris foliis. Canum rabiosorum morsus folio trito ex aceto restringunt. E nigra ficu candidi cauliculi illinuntur furunculis, muris aranei morsibus cum cera. Cinis earum e foliis, gangraenis, consumendisque quae ex crescunt. Fici maturae urinam cient, alvum solvunt, sudorem movent, papulasque. Ob id autumno insalubres, quoniam sudantia huius cibi opera corpora perfrigescunt. Nec stomacho utiles, sed ad breve tempus; et voci contrariae intelliguntur. Novissimae salubriores, quam primae: medicatae vero nunquam. Iuvenum vires augent: senibus meliorem valetudinem faciant, minusque rugarum. Sitim sedant: calorem refrigerant. Ob id non negandae in febris

Et adversus canis morsus, etc. Plin. Val. III, 51, ad verbum. H.

Idem cum melle. Plin. Val. III, 22. HARD.

Extrahunt infracta ossa. Schola Salern. de ficu: *lunga papaver el, confracta foris trahat ossa.*

Canum rabiosorum morsus. Plin. Val. III, 50. HARD.

Fici maturae urinam. Diosc. I, 483: *Ἡνὴ μίστρα τὴ ἀπὸ τῆς καλοτέρας καὶ καλῆς λυτικῆς... ἐξανθημάτων καὶ ἰσχυρῶς προκλητικῆς.* H.

Nec stomacho utiles. Diosc. *κακοστόμαχα.* HARD.

Sed ad breve tempus. Nocere stomacho innuit, sed haud longo temporis intervallo. Idem dicendi genus, cap. 66, de prunis: *Ipsa pruna alvum solvant: stomacho non utilissima, sed brevi momento.* H.

Et voci contrariae. Demetrius Sce-

pius apud Aeth. III, 80. H.

Medicatae. Medicatas vocat, quarum maturitas, ut sint praecociiores, caprifigatione acceleratur. Dalc. —

Medicatae. Quae vis huius voci subsit, dixerunt XVI, 51, nec Dalecampio assensu sumus. H. — Hordeo milioque terra myrtis siccis medicabant antiqui, maturitatis causa; sed insalubres erant: sicut et insalubres et ingratae ex caprifigatione, ut Tournefortius adseverat. Baot.

Iuvenum vires augent. Herod. Lycius, in opere suo de Ficibus, ubique quos Athenaeus offert, III, pag. 78. HARD.

Minusque rugarum. Isidor. Orig. XVII, 1: *A senibus in alimentum sumptae sorpius ficus, rugas eorum ferunt distendere.* H.

Sitim sedant. Diosc. loc. cit. *Ἀσβεστὴ καὶ ὀστρεῖα ὑδατῶδες.* H.

constrictis quas stegnas vocant. Siccae fici stomachum laedunt: gutturi et faucibus magnifice utiles. Natura his exalfaciendi: sitim adferunt: alvum molliunt, rheumatismis eius, et stomacho contrariae. Vesicae semper utiles, et anhelatoribus, ac suspiciosiis. Item iocinerum, renum, lienum vitiis. Corpus et vires adiuvant: ob id ante athletae, hoc cibo pascebantur: Pythagoras exercitator, primus ad carnes eos transtulit. Recolligenti se a longa valetudine utilissimae. Item comitialibus, et hydropicis, omnibusque, quae

Quas stegnas vocant. Febres haec sunt, inquit Delecampius, adstricta cute, praecclusis eius spiraculis, impeditoque humorum et vaporum transpiratu. Galen. de Fac. simpl. med. V, p. 129, στεγνά vocat ea quae sensibiles excretiones prohibent. Alibi, adstricta renum vitia, et quaecumque impedimento sunt, ut urina quae aut difficulter, aut saepe nulla, aut saltem per intervalla temporis stillia fluit. Hæd.

Siccae. Diosc. I, 183, H.

Natura his exalfaciendi. Dioscor. loc. cit. Hæd.

Sitim. Diosc. loc. cit. Τὰ δὲ ἑρὰ τρώειν, ὀρεῖται, διψᾷ, ὀρεῖται.

Alvum. Diosc. loc. cit. H.

Vesicae semper utiles. Dioscor. loc. cit. Hæd.

Item iocinerum, etc. Diosc. loc. cit. Cel. III, 21: Si iocur aut lienem affectum esse, manifestum est, si cum pingvem consutam adiecto melle asperponere. Et cap. 24: Arida ficiis imposita prodest, si iocur aut lien affectus est. Hæd.

Lienum. Praeter Diosc. loc. citat. Q. Serenus l. iv, de splene curando pag. 140: Arida ficiis item fervente

domatur aorta Et trita illinitur, vel splen apponitur hoedi. H.

Corpus et vires adiuvant. Galeus libris de alimentis, vulpium corpus ficuum et uvarum esu maxime pinguescere tradit, sed carne laxa et fluida. Dat.

Ob id ante athletae. Ad verbum haec Isidor. XVII, 7, et Plin. Val. IV, 47. Hic victus athleticus, quo corpus firmandum, apud Celsum, IV, 6. De hoc Pythagora porro, qui athleta fuit, vide Diogen. Laert. in Pythagor. VIII, et Iamblich. de vita Pyth. I, 4. Cave autem existimes eundem hunc esse cum illo percelebri Mnesarchi filio, qui Pythagorae a se cognominatae disciplinae auctor ac princeps esset. Oribasius Goram pro Pythagora mendose vocat. Hæd.

Ad carnes eos transtulit. Illarum esu carnem et habitum corporis augeri docuit. Dat.

Recolligenti. Diosc. loc. cit. Τὸ ἐν μακροστίχῃ μακροχρόνῳ, ἵς qui a longa valetudine decolorati sunt. H. — Recolligenti. Gron. et al. recolligenti. Eo. P.

Item comitialibus, etc. Diosc. loco citato: Hæd.

maturanda aut discutienda sunt, imponuntur: efficiacius calce aut nitro admixto. Coctae cum hyssopo pectus purgant, pituitam, tussim veterem. Cum vino autem ad sedem et tumores maxillarum. Ad furunculos, panos, parotidas decoctae illinuntur. Utile et decocto earum fovere feminas. Decoctae quoque eadem: cum feno Graeco utiles sunt pleuriticis et peripneumoniacis. Cum ruta coctae torminibus prosunt: tiliarum hulceribus cum aeris flore: pterygiis

Efficacius calce aut nitro. Locusest, ut sentio, hians et truncatus. Dioscor. loc. cit. Panos maturant, multoque magis additis radicis iridis, aut nitro, aut calce. PINX.

Coctae cum hyssopo. Plin. Val. I, 58: Adversus dithurnam tussim, ficius acidae coquantur cum hyssopo et aqua: et ex ea aqua tussientibus propinatur. Et IV, 47 de feno: Coctae ex aqua cum hyssopo, dant potionem, quae pectus expurget. Similiter Celsus, IV, 4, iuvare ait ad tussim veterem, quam pinguisimas ficius uncias tres supra pridias incoctas esse. HARD.

Pituitam. Pituitosum humorem in pulmones delapsum. Diosc. loc. cit. Τοῖς παρὶ πνεύμονα χρανοῖς πάθει. HARD.

Cum vino. Plin. Val. II.

Ad furunculos. Dioscor. haec totidem verbis loc. cit. et Plin. Val. III, 31. H. — Ad furunculos. Gron. et al. et furunculosis. Eo. P.

Panos. Praeter Diosc. Plin. Val. III, 27, et IV, 47. Item Marc. Emp. cap. XXXII, pag. 225. HARD.

Parotidas. Plin. Val. I, 43, de parotidum curatione: Ficius sicca et vino cocta, et trita adiuvant. Diosc. Item l. o. HARD.

Utile et decocto earum fovere feminas. Annon femina? Gron. — Utile.

Quaerit Gron. annon fovere femina sit legi satius. Dioscoridem si legisset, non quaereret. Is enim I, 483, de ficia agens: Τὸ δὲ ἀφύγημα αὐτῶν... καὶ αἰς τὰς αἰμηλῶσιν μέγνεται, καὶ αἰς γυναικείας πυλῆας μετὰ τήλαος ἢ πτωσάνης. Ipsarum deoncum, cataplasmatibus ex hordaeacea farina admiscetur, itemque in muliebres fotus; cum feno graeco, aut ptisana. HARD.

Decoctae quoque eadem. Plin. Val. IV, 47. H.

Et peripneumoniacis. In vet. cod. ae pleumoniacis, attioe; plennuma enim illi vocant, quem communis lingua pneumonia, ut grammatici notant. DAL.

Cum ruta coctae torminibus. Diosc. I, 483. H.

Tiliarum hulceribus. Plin. Val. loc. cit. ad verbum Diosc. loc. cit. Μετὰ χαλκάνθου δὲ, τὰ ἐν κήμαις πνευματικά, δυνάμει καὶ κακοῦ ἐκταί. Plinius apud scriptorem unde haec hausit, non μετὰ χαλκάνθου, hoc est, cum atramento autorio, sed μετὰ χαλκοῦ ἀνθους, cum aeris flore legit. Verum, utut legit, nihil interest. Nam et apud Galenum lib. de succed. med. p. 974: ἀντὶ χαλκάνθου, λυτὴ χαλκοῦ substituitur; et interea quae exedunt, aequae florem aeris, atque autorium atramentum Celsus affert V, 7. H.

Pterygiis. Diosc. I, 483: Σύν σινδύρ

cum punico malo: ambustis, pernionibus cum cera: hydropicis coctae in vino, cum absinthio et farina hordeacea, nitro addito. Manducatae, alvum sistunt. Scorpionum ictibus cum sale tritae illinuntur. Carbunculos extrahunt in vino coctae et impositae. Carcinomati, si sine hulcere est, quam pinguissimam ficum imponi, paene singulare remedium est; item phagedaenae. Cinis non ex alia arbore acrior: purgat, conglutinat, replet, adstringit. Bibitur et ad discutiendum sanguinem concretum. Item percussis, praecipitatis, convulsis, ruptis, cyathis singulis aquae et olei. Datur tetanicis et spasticis: item potus vel in-

δι φοιᾶς, πτερύγι ἀνακαθαίρει. Cum malicoria pterygia purgant. H.

Pernionibus cum cera. Hoc est cum cerato. Diosc. loc. cit. H.

Hydropicis. Plin. Val. III, 42: De hydropisi: Ficus siccae coquantur, et ex vino, et absinthio suffunduntur farina hordeacea, addito nitro: omnia in unum conteruntur, ebullitione imponuntur. — Cum absinthio. Gron. et al. ante Harb. et cum absinthio; et sic quoque Brot. En. P.

Alvum. Et nitrum hic adhibet Diosc. loc. cit. καὶ λίαν παλάσσει καπνίζοντ' ἐν τῷ κρατὶ... καὶ ἐσθίουσιν.

Carbunculos. Plin. Val. III, 30. Th. Prisd. I, 18: De carbunculis: Ficus siccae et vino coctae, et contritae imponuntur, ut ex altitudine evocare possint. H.

Carcinomati. Totidem verbis haec Plin. Val. III, 32; et privatim de narium carcinomate, Marc. Emp. c. x, p. 86. H.

Cinis non ex alia arbore acrior. Ita locum hunc restituiamus admonitu cod. Reg. 2, et quos Pintianus vidit; quum sic vulgati prae se ferant: Cinis ex alia arbore aciem purgat acrior, etc.

PLIN. N. H. Tom. VII

inculcata temere vocula aciem, quem commodum efficere sensum hoc loco nullum potest. Nam de cute purganda in hulcerum medicina, de conglutinanda, replendaque agitur. Dioscor. I, 186, ubi de cinere crematorum cauliculorum fitis: Ἀρμόδι δὲ καὶ πρὸς τὰ καυστικὰ, καὶ γαγγραινομένα ἀνακαθαίρει γὰρ καὶ ἀναλύνει τὰ περισσά. Et infra: Καθαίρει γὰρ, καὶ κολλᾷ, καὶ σκληροῖ, καὶ συμφοῖ ἐνικνῶς τοῖς ἐνάλιοις. Valis est ad medicamenta caustica, et prodest cuti gangraena tentatae: nam expurgat et consumit, quae exerescunt... Etenim purgat, conglutinat, carne replet, et oras committit H.

Ad discutiendum sanguinem. Diosc. I, 186. Harb.

Cyathis singulis. Cum aquae cyatho ad singula ea mala, admisto exiguo olei, inquit Dioscor. loc. cit. Harb.

Tetanicis et spasticis. Dioscor. Καὶ τοῖς τετανικοῖς, καὶ σπαστικοῖς σύγχρισται ἁρμόδιον οὖν χυμῷ, ἰσχυρῶς κινῶσα. H. — Item. Gron. et al. idem; et sic quoque Brot. Es. P.

Y

fusus coeliacis, et dysentericis. Et si quis eo cum oleo perungatur, excalfacit. Idem cum cera et roseo subactus, ambustis cicatricem tenuissimam obducit. Lusciosos ex oleo illitus emendat, dentiumque vitia crebro fricatu. Produnt etiam, si quis inclinata arbore, supino ore aliquem nodum eius morsu abstulerit, nullo vidente, atque cum aluta illigatum licio e collo suspenderit, strumas et parotidas discuti. Cortex tritus cum oleo, ventris hulcera sanat. Crudae grossi verrucas et thymos, nitro farinaeque additis tollunt. Spodii vicem exhibet fruticum a radice exeuntium cinis. Bis tostus adiecto psimmythio digeritur in pastillos, ad hulcera oculorum et scabritiam.

LXIV. Caprificus etiamnum multo efficacior fico. Lactis minus habet: surculo quoque eius lac coagulatur in caseum. Exceptum id coactumque in duritiam, suavitatem carnibus affert. Fricatur diluto ex aceto. Miscetur exulceratoriis medicamentis. Alvum solvit: vulvam cum amylo aperit. Potâ menses ciet cum luteo ovi. Podagris cum farina Graeci feni illinitur. Lepras, psoras, lichenas, lentigines expurgat: item venenatorum ictus, et canis morsus. Dentium quoque dolori hic succus appositus in lana prodest,

Cum aluta. Aluta *ἀλὺτάριον*, pellis mollior est, delicatius elegantiusque concinnata. Licium vero, filum appellatur seu stamen.

Crudae. Dioscorid. I, 183: *ὅμοι δὲ μύρμηκας καὶ θύμους σὺν ὑτέρῳ κατανέσθόντες, καὶ ἀλεύρω ἀίθρουσι.* Crudae cum nitro et farina impositae, verrucis thymosque tollunt. *Θύμος* verrucas nomen est, seu hulceris, Aegyptiae fabae magnitudine, quae thymi florem representat. H.

LXIV. *Lac.* MSS. omnes, *lacte*, antiquo more in nominandi casu. Caprificum porro tum ad hunc effectum, tum ad caeteros perinde valere atque ficum auctor est Dioscor. I, 184. Fici ramus autem lac cogit, inquit Columell. VII, 8, p. 287. H.

Alvum solvit. Q. Serenus cap. xxix, de ventre molliendo p. 144: *Silvestris fici lacrimam prodeste loquantur.* H. — *Podagris.* Brot. ex Chiff. *podagris.* Ed. P.

aut in cava eorum additus. Cauliculi et folia, admixto ervo, contra marinorum venena prosunt: addicitur et vinum. Bubulas carnes additi caules magno ligni compendio percoquant. Grossi illitae strumas, et omnem collectionem emolliunt, et discutiant. Aliquatenus et folia. Quae mollissima sunt ex his, cum aceto hucera manantia, et epinyctidas, et furfures sanant. Cum melle foliis ceria sanant, et canis morsus. Recentes, cum vino, phagedaenas, Cum papaveris foliis osse extrahunt. Grossi caprifici inflationes discutiant suffitu. Resistunt et sanguini taurino potio, et psimmythio, et lacti coagulato potae. Item in aqua decoctae atque illitae parotidas sanant. Capliculi aut grossi eius quam minutissimae ad scorpionum ictus e vino bibuntur. Lac quoque instillatur plagae, et folia imponuntur: item adversus murem araneum. Cauli-

In cava. Gronov. et al. ante Hard. in cavis. Ed. P.

Cauliculi et folia. Dioscor. I, 485. HARD.

Addicitur. Sic e Chiff. Hard. addi-
ciunt Gr. et al. Ed. P.

Bubulas carnes. Quin etiam et arbori ficui suspensae carnes tenerescunt, teste Plutarcho Quaes. Symp. VI, 10, p. 696. H.

Grossi illitae strumas. Dioscor. I, 485: Οἱ δὲ ἔλυνθαι, ὑπὸ δὲ τινῶν ἱερνδοῖ καλούμενοι, ἱερνοὶ καταπλάσθεις, πᾶσαν συνέρρηξιν, καὶ χοιρᾶδος ἐκμαλάσσουσιν. Grossi, quae a nonnullis trinci vocantur, coctae et illitae collectionem omnem, strumasque emolliunt. H. — Omnem. Gron. et al. omnium. Ed. P.

Aliquatenus et folia. Diosc. I, 485. HARD.

Quae mollissima sunt. Diosc. loco citato. HARD.

Cum melle. Hoc est, impositum fo-

liorum cum melle. Ita MSS. Prius, cum melle item et foliis. Haec quoque Dios. loc. cit. Περὶ καὶ πρὸς τὰ κοινὰ δὴ καὶ σὺν μέλει, καὶ πρὸς τὰ κηρία. H. *Cum papaveris foliis.* Diosc. loc. cit. Ανάγονται δὲ οἱ ἔλυνθαι καὶ δοτὰ σὺν μήκωνος ἀγρίου φύλλοις, etc. Grossi osse etiam extrahunt cum foliis papaveris erratici, etc. H.

Inflationes. Gron. et al. inflammationes. Ed. P.

Resistant, etc. Nicand. in Alexiph. pag. 151. HARD.

Parotidas.) Ad χειρᾶδας quae frequentes in collo vel sub mento, vel sub ascellis nuci noximus, inquit Theod. I, 9, de furunculis, utamur caprificis in aqua decoctis et contritis. Est autem hoc parotidibus affine malum in primis. HARD.

Lac. Q. Serenus cap. cxlvii, pag. 155. HARD.

Adversus murem araneum. Dioscor. loc. cit. HARD.

colorum cinis uvam faucium sedat: arboris ipsius cinis ex melle rhagadia: radix defervefacta in vino, dentium dolores. Hiberna caprificus in aceto cocta et trita, impetigines tollit. Illinuntur ramenta rami sine cortice quam minutissima ad scobis modum. Caprifico quoque medicinae unius miraculum additur. Corticem eius impubescentem puer impubis si defracto ramo detrahat dentibus, medullam ipsam adalligatam ante solis ortum, prohibere strumas: Caprificus tauros quamlibet feroces, collo eorum circumdata, in tantum mirabili natura compescit, ut immobiles praestet.

LXV. Herba quoque, quam Graeci erineon vocant,

Cauliculorum) Succo ipso, vel lacte caprifici in cochleari posito, uva optime sublevatur, Inquit Marc. Emp. c. xiv, pag. 100. H.

Dentium dolores. Plin. Val. I, 36, et Marcell. Empir. cap. xii, pag. 93. HARO.

Corticem eius impubescentem. Ita vulgati libri pariter, et manu exarati. Quid si intumescens legas? Nam impubescentem illud, occasione vocis proxime subsequens puer impubis, nstum temere confectumque ab amanuensibus videtur. Et sane Plin. Val. qui hunc locum expressit III, 29: *Caprifisci corticem intumescenscentem*, inquit, *puer impubis si diffracto ramo tollat dentibus, et medulla ipsa alligetur ante solis ortum, prohibere strumas, constat.* Intumescere porro corticem credimus in germinatiooe, quoniam tum praegnantior arborum rumpitur cortex, ut dictum est XVI, 51. HARO.

Caprificus tauros, etc. Isidorus. Orig. XVII, 7, ad sicum hanc dotem referi: *Tauros quoque ferocissimos,*

inquit, *ad fici arborem colligatos repente mansuescere dicunt.* Plut. item Symp. Quaest. II, 7, p. 641: *Αγριος δι ταυρος ἀγριμει και πραυνεται συνη προσθηκῃ.* HARO.

LXV. *Graeci erineon vocant.* Dioscor. IV, 29, *ἐρίωνος*. Sed aliis aliter. Nicand. in Theriac. 47, adversus serpentes vlm commendat: *Κλύδοντος ἐν ἀπὸλκυσιν ἐρίωνος.* In madidis qui vallibus exit, erunt. Schol. in eum locum pag. 581: *Τὸν δι ἐρίωνος, τὸν καὶ ἐρῖονος διὰ τὴν ἐν τῷ Ριζοτομικῷ φησὶν εἶναι ὁμοίον οὐκ ἔμψυ· βονθεὶ δὲ πρὸς τὰ θηρία· φέρεται δὲ πρὸς ποταμούς καὶ κρήνας, etc.* Haudisse a scriptore graeco, quisquis ille est, Plinium ea, quae de erioeo retulit, certum est. Aevi nostri herbarii plantam nullam agnoscunt, quae huic descriptioni congruat, inquit Aoguillara, parte xiv, p. 255. Ruellius, III, pag. 592, eam esse putat, quam rura nostra laciariam vocant: herbarii, herbam lactis: ocimum alii aquatile, H. — *Ερίωνος* Diosc. IV, 29, eodem nomine est *Campanula Erinus* (Pentand. monogyn. gen. 428 Pera.

reddenda in hoc loco propter gentilitatem. Palmum alta est, cauliculis quinis fere, ocimi similitudine, flos candidus, semen nigrum, parvum: tritum cum melle Attico, oculorum epiphoris medetur: utcumque autem decerpta manat lacte multo et dulci. Herba perquam utilis aurium dolori, nitri exiguo addito. Folia resistunt venenis.

LXVI. Pruni folia decocta tonsillis, gingivis: uvae prosunt in vino, decocto eo subinde ore colluto. Ipsa pruna alvum molliunt, stomacho non utilissima, sed brevi momento.

LXVII. Vtiliora persica, succusque eorum, etiam-

Campanulac. Juss.), iudice Sprengelio, qui testimonium affert Caesalp. IX, 31; ἑρπας autem Nicand. Ther. 647, eidem est *Campanula Rapunculus*, suffragante Column. Phytob. pag. 83, t. 23. En. P.

Propter gentilitatem. Propter similitudinem nominis; H.

Tritum cum melle Attico, etc. Dioscor. IV, 29; H.

Manat lacte multo et dulci. Diosc. loc. cit. Hard.

Herba. Diosc. loco citato. H.

LXVI. Pruni folia. Marcell. Emp. cap. xv, pag. 106: Pruni arboris folia ex vino decocta et gargarizata tonsillas molliunt. Et cap. xi, pag. 88: ad gingivis: Arboris pruni folia cum vino decoquuntur: eorum succus expressus intra os retentus, plurimum prodest. Haec pariter Galenus prodidit de Fac. simpl. med. VII, p. 192. H.

Uvae prosunt. Marc. Emp. c. xiv, p. 99, et Plin. Val. I, 43. H.

Decocto eo subinde, etc. Gron. et al. ante Hard. in vino decocta, et subinde. En. P.

Ipsa pruna alvum molliunt. Plin. Val. II, 23; Galen. loc. cit. et expe-

rientin. Lepide Martialis, Epigr. XIII, 29, cui lemma praefigatur: pruna Damascena: Pruna peregrinae carie rugosa senectae Summe, solent duri solvere ventris onus. H.

Stomacho non utilissima, etc. Hanc lectionem, quae sane sincera est, Frobenius interpolavit; scribens, stomacho vero utilissima: reclamantibus licet editionibus vetustis, Parmensi, caeterisque; nec MSS. ullis codicibus secundis: nam omnes ii, quos videre licuit, Regg. et Colb. non utilissima prae se ferunt; itaque postulat loci sententia, qua nocere stomacho, sed ad breve tempus, pruna dicuntur. Sic paulo ante Plinius ipse de ficis: nec stomacho utilis, sed ad breve tempus. Atque eam ob rem Diosc. I, 174, pruna ait male habere stomachum, alvum mollire: Κοκκυμυλία δένδρον ἐστὶ γινώμενον, οὗ ὁ καρπὸς ἰδιώδης, χαλαρόμαχος, κοιλίας μαλακτικός; H. — Prunus domestica (Icosand monog. gea. 4221 Pers. Rosac. Juss.), cuius plurimae in hortis coluntur varietates; de iis iam alias actum. En. P.

LXVII. Vtiliora persica. Diosc. I, 464: Τὰ δὲ περσικά μῆλα εὐετόμαχα.

num in vino aut in aceto expressus. Nec est alius eis pomis innocentior cibus. Nusquam minus odoris, succi plus, qui tamen sitim stimulet. Folia eius trita illita, haemorrhagiam sistunt. Nuclei persicorum cum oleo et aceto, capitis doloribus illinuntur.

LXVIII. Silvestrium quidem prunorum baccae, vel e radice cortex, in vino austero si decoquantur, ita ut triens ex hemina supersit, alvum et tormina sistunt. Satis est singulos cyathos decocti sumi.

LXIX. Et in iis, et sativis prunis est limus arborum, quem Graeci lichena appellant, rhagadiis et condylomatis mire utilis.

LXX. Mora in Aegypto et Cypro sui generis, ut

H. — *Amygdalus Persica* (Icosand. monog. gen. 4220 Pers. Rosae. Juss.). Eo. P.

Haemorrhagiam sistunt Αιμορρογίαν. Ea vox sanguinis profluvium sonat, sive e naribus, sive ex alvo. Hmo.

LXVIII. *Silvestrium.* Ita fere Diosc. I, 474. At Marc. Emp. paene ad verbum cap. xxvii, p. 194, et Plin. Val. II, 22. Hmo.

LXIX. *Et in iis, et sativis prunis est limus, etc.* Muscus. Qui sunt animo in Plinium minus aequo, deceptum scriptoris graeci verbis, quae Diosc. retulit I, 474, nec quid legeret intellexisse, arbitrantur. Το δὲ νόημα τῆς παραμυθίας... οὐκ ὀκνῶ ἀναγνώμην, λαιχηνος τοῦ ἐπὶ παιδίων θεραπεύοντι. Gummi prunorum ve aceto illitum lichenas infantium sanat. Quo vero eiusmodi homines calumniandi libido, aut verius furor abripit, ut tam parum coherencia proferant? Gummi prunorum lichenas sanari graecis scriptor prodidit: et idoneum

id argumentum putant, quo probent, lichenis nomen temere derivatum a Plinio in muscum limusve, qui prunis adhaeret. Quid vero vetat id ei musco nonnisi iudicium fuisse, ut musco alteri, qui petris adhaerescit, quo lichenes ipsi sanantur, hanc ipsam lichenis nomenclaturam attributam fuisse, Diosc. ipse asseverat IV, 53. An si quid Plinius offert in medium, quod Dioscoridi latuit, cadere debet in eum erroris alicuius iusta suspicio? In Indice huius loci: *De limo, sive lichene arborum*, plane legitur. II. — *Et in iis.* Nempe silvestribus prunis: is arborum limus, Graecis λαιχην appellatus, forte est *Physcia prunastri* Decand. Flor. gallic. Sinops. ex *Lichenum* ordinae: *Parmeliis* Achar. adscribitur. Eo. P.

LXX. *Mora.* Ficum Aegyptiam, sive sycamorum, Cypriamque intelligit, arbores moro similes. H. — De his et *Fico Sycomoro* iam nobis fusiuse actum est lib. XIII, cap. 14 sq. Eo. P.

diximus, largo succo abundant, summo cortice desquamato: altiore plaga siccantur, mirabili natura. Succus adversatur venenis serpentium, prodest dysentericis; discutit panos omnesque collectiones: vulnera conglutinat, capitis dolores sedat, item aurium; splenicis bibitur, atque illinitur; et contra perfrictiones. Celerrime teredinem sentit. Neque apud nos succo usus minor. Adversatur aconito et araneis, in vino potus. Alvum solvit: pituitas, taeniasque et similia ventris animalia extrahit. Hoc idem praestat et

Cortice desquamato. Defractio. Dioscor. I, 181: Ορίζεται δὲ τὸ δένδρον πρὶν καρποφορεῖν ἔσρος πρώτου, τοῦ φλοιοῦ ἐξεπιπολῆς λίθον θλαμίνου βλ. ὁύτερον γὰρ θλασθεὶς οὐδὲν ἀνέξει. *Liquorem fundit arbor primo vere, priusquam fructum profertur, lapidis actu summo cortice desquamato: si enim fiangatur altius, nihil quidquam emit.* Hoc ipsum et de moro nostrate Plin. XVI, 72, II.

Adversatur venenis serpentium. Dioscor. loc. cit. Πίνεται δὲ καὶ συγχρίνεται πρὸς ἑρπετῶν ὀφθαλμοὺς. *Bibitur et illinitur contra serpentium ictus.* II.

Discutit panos. Galenus Meth. XIV, 7, in curatione tumoris ex crasso vaporosoque spiritu geniti, ipsum in modum laudat emplastrum διὰ συκομέρου, cuius descriptio est apud Aeginetam, DALEC. — *Discutit.* Dioscor. loc. cit. Δύναμιν ἔχει ὁ ὀπὲς μαλακτικὴν, καλλητικὴν, διαφορητικὴν τῶν δυσπέντων. HARD.

Capitis. Hunc succum, hanc lacrymam ad inducendum quoque somnum in phrenesi, prodesse Celsus prodidit III, 48. HARD.

Splenicis bibitur, atque illinitur. Dioscorid. I, c. illini ait contra induratos in scirrhum lienes: Σύγχριετχι πρὸς ἐσκαρῶμένους σκλήρας. HARD.—

Gron. et al. bibitur. Illinitur et. Ed. P.

Perfrictiones. Dioscor. iterum loc. cit. Στομάχου τε ἀλγήματα καὶ φρενίας. HARD.

Celerrime teredinem. Dioscor. loc. cit. HARD.

Neque, etc. Neque succo mororum, quae nascuntur apud nos, minor usus. Est autem hic succus, lacryma, quae cortice desquamato mamat. Mororum dotes in medicinae usu, cecinit haud ineleganti carmine Passeratius, Kallend. lan. 1689. HARD.

Et araneis. Dioscor. I, 180. phalangis, quod genus araneorum est, succum foliorum mederi scribit: Ὁ δὲ χυλὸς τῶν φύλλων παλαγγιοθήκταις ἀρήγει, ποθεὶς κνάθου πλεθος. Aconito, radicis decoctum τοῖς ἀρόνιτον πεπωκόθεν, etc. HARD.

Alvum solvit. Marcell. Emp. c. xiii, p. 212: *Aquam ex alvo solum deducit mori lacryma, vel radix incocta potui data.* HARD. — *Pituitas taeniasque, etc.* Gronov. et libb. ante Hard. vulgg. *pituitasque ac tinea, etc.* Ed. P.

Cortex tritus. Diosc. loc. cit. radicis cortex decoctus in aqua et potus latus ventris tinea expellit: Ὁ δὲ τῆς ρίζης φλοιὸς συνψηθεὶς ὕδατι καὶ πο-

cortex tritus. Folia tingunt capillum cum fici nigrae et vitis corticibus simul coctis in aqua caelesti. Pomi ipsius succus alvum solvit protinus. Ipsa poma ad praesens stomacho utilia, refrigerant, sitim faciunt. Si non superveniat alius cibus, intumescunt. Ex immaturis succus sistit alvum: veluti animalis alicuius, in hac arbore observandis miraculis, quae in natura eius diximus.

LXXI. Fit ex pomo panchrestos stomatice, eadem arteriace appellata, hoc modo: Sextarii tres succi e pomo, leni vapore ad crassitudinem mellis rediguntur. Post additur omphacii aridi pondus x duorum, aut myrrhae x unius, croci x unius. Haec simul trita

ὄλε... πλατέϊαν ὀμνὸν ἐκτενέσσει.
HARD.

Folia tingunt capillum. Dioscorid.
loc. cit. HARD.

Pomi. Maturi videlicet. Plin. Valer. II, 23, et Galen. de Fac. simpl. med. VII, p. 210. HARD.

Ipsa poma ad praesens stomacho utilia. Ad breve tempus, quo fere saepeantur. — Sincerius forsitan videatur, inutilia. Nam et Dioscorid. I, 480, κακοσμίαχχ mora vocat: et vox ea ad praesens eandem sententiam praesens fert, atque haec de prunis ficisque oratio, superioribus capitibus: Nec stomacho utiles fici, sed ad breve tempus. Ipsa pruna stomacho non utilissima, sed brevi momento. HARD.

Si non superveniat alius cibus. Contraria Catli doctrina apud Horatium, Sat. II, IV, 21: ille salubres Aedates peraget, qui nigris prandia moris Fliniet, ante gravem quae legitur arbore solem. HARD.

Ex immaturis. Galen. I. e. et Plin. Vol. II, 27. HARD.

Veluti animalis alicuius. Mira etc.

nlm fici, ceu animalis alicuius, sapientia. Ad illud respicit, quod superius animadvertit, XVI, 41: *Morus, novissima arborum germinat, nec nisi exacto frigore: ob id dicta sapientissima arborum. Sed quum coepit, in tantum universa germinatio erumpit, ut una nocte peragat, etiam cum strepitu.* HARD.

LXXI. *Panchrestos.* Πάγχροστος, prorsus utilis compositio. Nam δύναις subintelligitur. De stomatice diximus esp. 58. De arteriace, XX, 79. Similem arteriacem succi e moris expressi, aliorumque medicamentorum, ex Ptolemaeo Evergete, refert Marc. Emp. e. XIV, pag. 402. quum is ad usum commendat. Alias quinque huic Plinianae similliores, Plin. Val. I, 51. Vide et Dioscor. I, 482. HARD.

Leni vapore. Modico nempe calore. HARD.

Pondus X duorum. Hoc est, denariorum duorum. HARD.

Vt supra. Nempe, leni vapore, ut dictum est proxime. HARD.

miscentur decocto. Neque est aliud oris, arteriae, uvae, stomachi, iucundius remedium. Fit et alio modo: succi sextarii duo, mellis Attici sextarius, decoquuntur; ut supra diximus. Mira sunt praeterea quae produntur. Mori germinatione, priusquam folia exeant, sinistra decerpi iubentur futura poma: ricinos Graeci vocant. Hi terram si non attigere, sanguinem sistunt adalligati, sive ex vulnere fluat, sive ore, sive naribus, sive haemorrhoidis: ad hoc servantur repositi. Idem praestare et ramus dicitur luna plena defractus, incipiens fructum habere, si terram non attigerit, privatim mulieribus adalligatus lacerto, contra abundantiam menses. Hoc et quocumque tempore ab ipsis decerptum, ita ut terram non attingat, adalligatumque existimant praestare. Folia mori trita, aut arida decocta, serpentium ictibus imponuntur: ad idemque potu proficitur. Scorpionibus adversatur e radice corticis succus, ex vino aut postea potus. Reddenda est et antiquorum compositio. Succum expressum pomi maturi immaturique mixtum, coquebant in vase aereo ad mellis crassitudinem. Aliqui myrrha adiecta et cupresso praeduratum ad solem torrebant, permiscentes spatha ter die. Haec erat stomatice, qua et vulnera ad cicatricem perducebant. Alia ratio: succum siccato, exprimebant pomum, multum saporis obsoniorum conferente. In medicina vero contra

Priusquam folia. Gron. et al. *priusquam in folia.* Ed. P.

Futura poma. Erumpentis primum mora. HARD.

Ricinos. Ita etiam MSS. Herm. Barbarus *cyttinos* reponebat. HARD.

Cupresso. Sive cupressi pilulis, sive succo. HARD.

Ad solem torrebant. Sic Pintianus

ex vetusto codice. Alioqui libri, *ut sole torrebant.* HARD.

Spatha. Σπάθη, rudis sive rudicula est, eademque spathula dicta Celsi ac Columellae: instrumentum quo aliquid movetur et agitur a chirurgia et pharmacopolis, *ut spatula.* H.

Alia. Dioscor. I, 180. HARD.

nomas, et pectoris pituitas, et ubicumque opus esset, adstringi viscera. Dentes quoque colluebant eo. Tertium genus: succi foliis et radice decoctis ad ambusta ex oleo illinenda. Imponuntur et per se folia. Radix per messes incisa succum dat aptissimum dentium dolori; collectionibusque, et suppurationibus. Alvum purgat. Folia mori in urina madefacta, pilum coriis detrahunt.

LXXII. Cerasa alvum molliunt, stomacho inutilia: eadem siccata alvum sistunt, urinam cient. Invenio apud auctores, si quis matutino roscida cum suis nucleis devoret, in tantum levari alvum, ut pedes morbo liberentur.

LXXIII. Mespila, exceptis setaniis, quae malo propiorem vim habent, reliqua adstringunt stomachum,

Dentes quoque colluebant eo. Foliorum et corticis decocto dentes utilissime collui docet Dioscorid. loc. cit. HABO.

Tertium genus. Scilicet compositionis. Afferit illud Plin. Val. III, 36. Folia trita cum oleo ambustis mederi Dioscor. ait loc. cit. HABO.

Radix per messes incisa succum dat aptissimum dentium dolori, etc. Haec totidem verbis Dioscor. loc. citat. et Marcell. Emp. XII, 95. HABO.

Pilum coriis. Quae a coriatis aptantur, continenturque in officinis. H.

LXXII. *Cerasa alvum, etc.* Ad verbum Plin. Val. IV, 50. Diosc. I, 457: *Κεράσια καὶ πῦρά μὲν χλωρὰ λαμβανόμενα, εὐκρίσια τυγχάνει. Ἐπεὶ δὲ ἰσχυρὰ καὶ λίαν.* Item Galen. de Fac. simpl. Med. VII, p. 489. humida cerasa ventrem subducere, sistere siccata scribit. HABO. — *Κεράσια* fructus *Pruni Cerasi* (Icosond. monog. gen. 4221 Pers. *Rosae*, Juss.), quam graeci auctores *μύρσων* appellant. Ed. P.

Invenio. Plin. Valer. loco citato *A non paucis auctoribus traditur, si mane roscida cum suis nucleis devorata sint, alvum tamen copiose fluere, ut ex eadem causa pedes morbo implicati liberentur.* HABO.

LXXIII. *Mespila ex. setaniis.* *Μέσπιλος ἀνθηδών* Theophr. Hist. III, 12, est *Pirus torminalis* Willd. (Icosond. dig. gen. 4227. Pers. sub *Sorbo Rosae*, Juss.) iudice Sprengelio: *μέσπιλος* vero *σητάριος* Theophr. dictus ibid. 6: *ὅτι ἐν αὐτῇ ἐπιπληθύνει καὶ οὖτον, οἱ δὲ σητάριος*, Diosc. I, 470, est *Mespilus Cotoneaster* (Icosond. pentag. gen. 4229. Pers.); sorba autem, de quibus nos Noster, οὖρα Dioscor. I, 473. sunt fructus *Sorbi domesticae*, sive οὖρα Theophr. Hist. III, 12. Ed. P.

Quae malo propiorem vim habent. Et formam quoque malo propiorem: *ἐνδρὸν γὰρ ἔστι μὲν ἰσχυρὸς καὶ τοῖς φύλλοις*, inquit Dioscor. I, 470, et vim parem: nam mala matura

sistuntque alvum. Item sorba sicca: nam recentia stōmacho et alvo citae prosunt.

LXXIV. (VIII.) Nuces pineae, quae resinam habent, contusae leviter, additis in singulas sextariis aquae ad dimidium decoctae, sanguinis excreationi medentur, ita ut cyathi bini bibantur ex eo. Corticis e pinu in vino decoctum contra tormina datur. Nuclei nucis pineae sitim sedant, et acrimoniā stomachi rosionesque et contrarios humores consistentes ibi: et infirmitatem virium roborant, renibus et vesicae utiles. Fauces videntur exasperare,

vim adstringendi non habent, ipso teste, I, 459. Habent autem reliqua mespila, ut idem tradit, I, 469: Στέφαι δὲ βιβρωσκόμων... καὶ κοιλίας ἐγγνωτίζον. Sic etiam Plin. Valer. lib. IV, cap. 45. Et Schola Salernitana: Multiplicant mictum, ventrem dant mespila strictum. HARD.

Item sorba sicca. Subintellige, ai-stunt alvum. Mart. XIII, 26: Sorba molles nimium durantia ventres. Et Dioscor. I, 473, de sorbis: Σηραμβίντα ἐν ἡλίῳ, ἑλκτικὰ γίνονται κοιλίας ἐσθιδύμενα. H.

LXXIV. Nuces pineae, etc. Hoc remedium Marc. Emp. ita digessit, cap. XVI, p. 117: Nuces pineae, inquit, inanes contusae in ollam mittuntur: et quot fuerint nuce, tot hyoscyami unciae, et aquae sextarii adiciuntur: haec ad medias decoquuntur: atque inde ad tussis remedium, etiam phthisico bibenda ieiunio quotidie potio, etc. Hoc spectat inscriptio vetus apud Gruter. pag. 41: αἰνὰ ἀναγέροντι Ιουλιανῷ ἀπελπισμένῳ ὑπὸ παντός ἀνθρώπου ἐχρηματίσθη ὁ θεὸς ἰδοὺν καὶ ἐκ τοῦ τριδάμων ἄραι κόκκους ὑποθέτον καὶ φραγὶν μετὰ μέλιτος ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας καὶ ἐσθῆν καὶ ὁδὸν δημοσίᾳ κύνχαρίζειν ὑποσθῆν τοῦ θήμου.

Sanguinem vomenti Iuliano, desperato ab omnibus hominibus, ex oraculo respondit deus, veniret, et ex ara (vel e templo, ubi tres arae sunt) nuceas pineas acciperet, et ex melle comederet per triduum. Et convalescit, et veniens publice gratias egit, praesente populo. Addit marmorea tabula, sed falso, id Antonino Pio principe contigisse. H.

In singulas. Gron. et al. ante Hard. in singulis. Ed. P.

Corticis e pinu in vino, etc. Plin. Valer. II, 28: Pini arboris corticem, etc. HARD.

Nuclei. Plin. Val. ad verbum, IV, 56. Dioscorid. pariter I, 88: Παρηγοροῦσαι δὲ καὶ σωμαχίων δηγμούς. etc. HARD.

Contrarios humores. Dioscor. loc. cit. τὰς τῶν ὕγρῳ διαφοράς. H.

Et infirmitatem. Dioscor. loc. cit. Ἐξίπτιδοναί τε ἀτονίαν σώματος. Et paulo antea: Ἀμῶλυτικὸν τῶν περὶ κόπιν καὶ νέφρους θραμυτήτων. Humorum acrimoniā herbetant, qui vesicam et renes infestant. H.

Renibus. Scrib. Larg. Comp. cXLIII: Ad renium tumorem et exulcerationem, etiamsi sanguinolentam urinam faciant, rosae aridae Juliorum papa-

et tussim. Bilem pellunt poti ex aqua, aut vino; aut passo, aut balanorum decocto. Miscetur his contra vehementiores stomachi rosiones cucumeris semen et succus porcilacae. Item ad vesicae hulcera et renes, quoniam et urinam cient.

LXXV. Amygdalae amarae radicum decoctum cunctem in facie corrigit, coloremque hilariorem facit. Nuces ipsae somnum faciunt, et aviditatem. Vrinam et menses cient. Capitis dolori illinuntur, maximeque in feбри: si ab ebrietate, ex aceto et rosaceo, et aquae sextario. Et sanguinem sistunt, cum amylo et menta. Lethargicis, et comitialibus prosunt. Ca-

veris nigri seminis, nucleorum pineorum paria pondera, conduntur setisum, etc. Haad.

Et tussim. Tamen ad tussim vetustatem vel phthisio conducere plurimum auctor est Dioscor. loc. cit. Ἀρμύζουσι παλαιαῖς βήξει καὶ φθίσει. H.

Aut balanorum decocto. Hoc est, palmularum, quas vulgo dactylos vocamus et balanos. Vide XIII, 9. H.

Miscetur his contra vehementiores stomachi rosiones cucumeris semen et succus, etc. Dioscor. I, 88: Πάρεργαστοι δὲ καὶ συμίχων θηγμούς, μετ' ἀνδράχνης χυλοῦ λαμβανόμενοι, et Marcellus Empiricus, cap. xxx, pag. 214: Cucumeris quod vescitur, seminis cyathus tritus, etc. H.

Porcilacae. Gronov. et al. portulacae. Est Portulaca oleracea (Dodecand. monog. gen. 1177. Pers. Portulac. Juss.). Ed. P.

Item ad vesicae hulcera. Dioscor. loc. cit. Στρέβιλοι καὶ καθαροὶ ἐσθιόμενοι, ἢ μετὰ γλυκῆς καὶ σικίου σπέρματος πικόμενοι οὐρητικοί, ἀμβλυνητικοὶ τῶν περὶ κύστιν καὶ νεφροῦς δριμυτήτων. Nuclei pinei, si repurgati

edantur, aut cum passo et cucumeris semine bibantur, urinas cient, et humorum acrimoniam hebetant, qui vesicam et renes infestant. Sic et Cels. IV, 10. H.

LXXV. Amygdalae amarae. Diosc. I, 176, et Plutarch. Symp. Quaest. I, 6, p. 621. H. — Amygdalus communis (Icosand. monog. gen. 1220 Pers. Rosac. Juss.), var. γ, amara. Ed. P.

Nuces ipsae somnum faciunt. Diosc. loco citato. H.

Vrinam et menses cient. Diosc. loc. cit. Haad.

Si ab ebrietate. Si ex ebrietate capitis dolor abortus est. H.

Et sanguinem sistunt, etc. Praeposteram interpunctione in libris ad hunc diem vulgaris laborabat hic locus, eo modo: et sanguinem sistunt. Cum amylo et menta lethargicis, etc. Relexit errorem Dioscor. primum I, 176: Καὶ πρὸς αἵματος ἀναγωγὴν, μετὰ ἀμύλου καὶ ἡδυόσμου λαμβανόμενα. Promunt et ad sanguinis repletionem, si cum amylo et menta sumantur. Tum vero etiam ii qui e Plinianis sententiis suum opus consarcinaverunt: Marc.

pite peruncto epinyctidas sanant: e vino vetere hucera putrescentia: canum morsus cum melle: et furfures ex facie, ante fotu praeparata: item iocineris et renum dolores ex aqua potae: et saepe ex ecligmate cum resina terebinthina. Calculosis et difficili urinae in passo: et ad purgandam cutem in aqua muls a tritae, sunt efficaces. Prosunt ecligmate iocineri, tussi, et colo, cum elelisphaco modice addito. In melle sumitur nucis avellanae magnitudo. Aiunt, quinis fere praesumptis ebrietatem non sen-

Emp. cap. xvi, pag. 420: *Nuclei amygdalarum*, inquit, *tritum, amydon, et menta*, trita, in qualibet potione utiliter ab haemoptoicis vel empyricis hauriuntur. Et Plin. Vol. I, 64, cui titulus est: *Sanguinem reicientium curatio: Nuclei*, inquit, *amygdalarum cum amylo et mentastro devorantur.* HaRD.

Epinyctidas sanant: e vino vetere hucera, etc. Dioscorid. loc. citato epinyctidas e vino: putrescentia hucera ex melle sanari iubet. II.

Canum morsus. Plin. Valer. III, 51, et Dioscorid. loc. citato. Item Habdarrhamanus Aegyptius de amygdalis, c. 2. HaRD.

Item iocineris et renum. Diosc. I, 476: *Καὶ ἡπατικῶς*, etc. Q. Seren. cap. xxvi, *De lumbis et renibus sanandis*, p. 442: *Fertur amygdalinae mucus nucis esse bibendus: Piusitur, ac tepidis sorbebitur addita lymphis.* HaRD.

Ecligmate, etc. Diosc. loc. citato ἡ ἐκλειγμένα σὺν ψήτιν τερεβινθίνῃ. *Calculosis.* Dioscor. loc. citato Δυσουρίας δὲ καὶ λιθῶσι σὺν γλυκῇ βηθέϊ. HaRD.

Prosunt... cum elelisphaco. Diosc. loc. cit. καὶ ἡπατικῶς, καὶ βηθέϊ, καὶ κώλου ἰμπεριματώσας σὺν μέλιτι καὶ

γάλακτι ἐκλειγμένα, καρὸν Ἰουκί-
νος τὸ μέγιστον. Item ecligmate cum
melle et lacte, iocineri, tussi et
coli inflationibus nucis avellanae ma-
gnitudine. Elelisphacum is neglexit:
ut et Galen. de Fac. simpl. med. VI,
pag. 455. HaRD. — *Ἐκλεισφακος* Theo-
phrast. Hist. VI, 2, est *Salvia triloba*
(*Diand. monog.*, gen. 64 Pers. *Labiast.*
Juss.); et apud Hippocrat. saepius oc-
currit *Ἐκλεισφακος*, quo nomine, ut
iam monuimus, tres species *Salvia*
nempe *triloba*, vel *eretica*, vel *offi-
cinaria*, aequè intelligi possunt. Ed. P.

Aiunt... ebrietatem non sentire po-
tores Diosc. loc. cit. ε' δ' ζ', quinis, se-
nive. Hunc morem quum diligenter
servaret Drusus, Tiberii Caesaris P.
palam hibeodi praecipiebat ceteris,
ut auctor est Plut. Symp. Quaest. I,
6, p. 624. et ex Athen. II, pag. 52.
Tradit hoc et Simenn Sethi de amy-
gdalis, et Plin. Vol. IV, 51. Causam
asserunt huius aevi scriptores, qui
miscellaneas medico-physicae sive Ge-
maicas Ephemeridas nuper ediderunt
in lucem anno scilicet octavo, p. 85:
quod amygdalae constringentes saepe-
rius ventriculi orificium, vaporibus
temulentiam allaturis viam praeculant,
etc. HaRD.

tire potores; vulpesque, si ederint eas, nec contingat e vicino aquam lambere, mori. Minus valent in remediis dulces, et hae tamen purgant, et urinam cient. Recentes stomachum implent.

LXXVI. Nucibus graecis cum absinthii semine ex aceto sumptis, morbus regius sanari dicitur: item illitis per se vitia sedis, et privatim condylomata. Item tussis et sanguinis reiectio.

LXXVII. Noces iuglandes Graeci a capitis gravedine appellaverunt. Etenim arborum ipsarum foliorumque vires, in cerebrum penetrant: hoc minore tormento, et in cibis, nuclei faciunt. Sunt autem recentes iucundiores, siccae unguinosiores, et stoma-

Vulpesque. Dioscor. et Plin. Val. II. cc. Plut. Symp. Quaest. I, 6, p. 624. Nec vulpes solum, sed et feles; et sciuros, esu earum necari referunt auctores proxime appellati: gallinis pariter exiliosum hunc cibum esse, plurimis experimentis comprobant. HARD.

Minus valent, etc. Diosc. loc. citat. Η δὲ γλυκύτις καὶ ἰδιώδης ἀμυγδαλή, κατὰ πολὺ ἥστων ἐστὶν ὡς πρὸς ἐνέργειαν τῆς πικρᾶς. Καὶ αὐτὴ δὲ λεπτοὺν τιμὴν, σφύρητικὴν. HARD.

Recentes stomachum implent. Etsi his verbis constat sententia, nihilominus an stomachum deplent legi satius, considerandum amplius videtur. Nam Diosc. I, 176. amygdalas ait, quae virides cum suo pulamine deglutuntur, humida stomachi vitia emendare: Βρωθὲντα δὲ σὺν τῷ λίπντι τὰ ἀμύγδαλα χλωρά, σμάχου πλεόνος καθίστασι. HARD.

LXXVI. *Nucibus.* Plin. Val. II, 59: *Nucci graecae cum absinthii semine teruntur: deinde pilulae ex aceto eduntur.* Ita et Cels. III, 24. HARD.

Tussis et sanguinis reiectio. Sohan, intellig. sanari dicitur ex superioribus, Prius legebatur: tussi et sanguinis reiectioni prodest. Ed. P.

LXXVII. *Noces iuglandes Graeci a capitis gravedine appellaverunt.* Graecis nempe κάρυα sunt noces; κάρος, gravedo, uxor. De Iuglande regia nostrate varisque nucum generibus, quae Noster supra recenset, vide quae dicta sunt lib. XV, cap. 24. Ed. P.

Foliorumque vires. Alii virus... penetrat legi maluit, cum Reg. Cod. 2, et Ch. HARD.

Hoc minore tormento. Perspicua admodum, planaue sententia, quam librorum ad hunc diem editorum lectio impeditam reddebatur, quam sic scriberetur: hocque minore tormento, sed in cibis. Emendation. Reg. c. 2, debemus. HARD.

Sunt autem recentes. Diosc. I, 478: Τὰ δὲ χλωρά, ἤτιον κακοσμίαχα, γλυκύτερα ὄντα. Et paulo ante: Δύσπεπτα, κακοσμίαχα, χολοποιὰ, καβαλγῆ. βήσσουσιν ἐναντία. II.

Siccae unguinosiores. Ita Reg. I

cho inutiles, difficiles concoctu, dolorem capitis inferentes, tussientibus inimicae, et vomituris ieiunis: aptae in tenesmo solo; trahunt enim pituitam. Eaedem praesumptae venena habent; item anginam cum ruta et oleo. Item adversantur caepris, leniuntque earum saporem. Aurium inflammationi imponuntur cum mellis exiguo: item cum ruta mammis, et luxatis: cum caepa autem et sale, et melle, canis hominisque morsui. Putamine nucis iuglandis, dens cavus inurit. Putamen combustum tritumque in oleo aut vino, infantium capite peruncto, nutrit

cod. At Reg. 2, et Pintiani cod. vi-
nosiores tantum. Quid sit unguinosum
diximus XIII, 2. H.

Difficiles concoctu. Idcirco fortassis
schola Salernitana, *Paucis nux prodest,
nocet altera, tertia mors est.* H. —
Plerique intelligunt per unicam qui-
dem, paucas nuces quae citra dena-
rium numero consistenterent; per *alte-
ram*, quae paulo largiore copia sume-
rentur; per *tertiam* vero, quae im-
moderate prorsus ingererentur. Cf.
Geoff. Mat. med. III, 629, ubi aliam
versiculi interpretationem, si lube-
bit, inveneris. Eo. P.

Tussientibus. Tussiculosis, iussu ob-
noxii; quoniam impleto yaporoso
halitu capite fluxionem concitant. D.

Vomituris. Laxatum enim ac emol-
litum oleo suo unguine ventriculi
os, ad vomitionem imbecillum red-
dunt. DAL. — *Ieiunis.* E diverso Diosc.
I, 478, utiles ait in cibo ieiunis ad
vomitiones concitandas: *Χρήσιμα δὲ
βιβρωσάντων πρὸς ἐμέτους κίστες.*
HAB.

Aptae in tenesmo solo. Conveniunt
in tenesmo, non quia trahunt pitui-
tem, sed quia status crassos recti,
juteatini extremam oram distenden-

tes, discutunt, et viscidam pituitam
inherentem proinde abstergunt. DAL.

*Eaedem praesumptae venena herbe-
tant.* Q. Serenus, c. LXII, de venenis
prohibendis, p. 162: *Ante cibos igitur
iuglandis fetus edatur.* Diosc. loc.
cit. καὶ θανάσιμον φαρμάκον ἐστὶν
ἀντιφάρμακον, προφάρμακον, καὶ ἐπι-
βρωδία σὺν ἰσχάρι καὶ πηγάνῳ. *Ve-
nena hebetant, et praesumptae, et post
venena hausta comestae: cum ficibus
et ruta.* H.

Item arginunt cum ruta. Huc per-
tinet quod Marc. Emp. habet, cap.
xv, p. 406: *Nucis iuglandis nuclei
tritii, cum ruta et oleo impositi, fun-
cibus prorsunt.* HAB.

Adversantur caepris. Diosc. aliis di-
xit, τοῖς σπορδοῖς. HAB.

Item cum ruta mammis. Diosc. I,
478. HAB. — *Item cum.* Brot. ex
MSS. Regg. et edil. princip. et cum
legit. Eo. P.

Cum caepa. Ad verbum haec Plin.
Val. III, 54, et Diosc. lib. I, cap. 478.
HAB.

Putamen combustum. Marc. Emp.
lib. VI, cap. 45, et Diosc. loc. cit.
HAB.

capillum: et ad alopecias eo sic utuntur. Quo plures nuces qui ederit, hoc facilius tineas pellit. Quae perveteres sunt nuces, gangraenis et carbunculis medentur: item suggillatis. Cortex iuglandium, lichenum vitio, et dysentericis. Folia trita cum aceto, aurium dolori. In sanctuariis Mithridatis maximi regis devicti, Cn. Pompeius invenit in peculiari commentario ipsius manu compositionem antidoti, e duabus nucibus siccis, item ficis totidem, et rutae foliis viginti simul tritis, addito salis grano: et qui hoc ieiunus sumat, nullum venenum nociturum illo die. Contra rabiosi quoque canis morsum, nuclei a ieiuno homine commanducati illitque praesenti remedio esse dicuntur.

Ad alopecias. Diosc. et Marc. II, cc. HARD.

Quo plures. Diosc. loc. cit. *Πλίσιντα δις βρωβίοντα, πλατεῖον ὀμυρὸν ἐπιβάπτοντι.* HARD.

Quae perveteres. Plin. Valef. III, 22, vulneribus aie mederi ait. Hulneribus, Marc. Emp. esp. IV, p. 42, commanducatas, impositasque Theodor. Prisc. I, 48: *De carbunculis:* Noces vetustae contritae imponuntur: haec adhibita bene novimus operata. Ad gangraenas et carbunculos oucum vetustarum nucleos commanducari pariter iubet Diosc. et imponi. HARD.

Item suggillatis. Ad suggillata et liventia emendanda, nuces recenteos imponit Diosc. loc. cit. H.

Cortex. *Culiolum* Inuoe, et *gulliolam* Latini propria appellatione nuncupavere. Festus: « *Culiola*, cortices nucum viridium, dieta a similitudine euleorum, quibus vinum, sive oleum continetur. » Iterum: « *Gulliolae*, nucum iuglandium summa et viridia putamina. » H. — Nucum iuglandium

cortices, vi quadam adstrictoria praeditos, etiamnunc in usu esse testatur Geoff. Mat. m. I, III, p. 626. Eo. P.

Dysentericis. Gron. et al. addita una vocula, *dys. prodest.* Eo. P.

Folia. Marc. Emp. c. IX, pag. 80: *Nucis iuglandis foliorum succus tepidus instillatus, dolenti auriculae mire proderit.* HARD.

In sanctuariis. Haec Plin. Val. III, 53, plane totidem verbia. II.

Compositionem. Mithridatis antidoti plures formulae, eaeque diversae ap. Galeoum leguntur de Antid. II, 4 sq. et 9, a quibus etiam discrepant esse, quae apud Cels. exstant V, 23 extremo, et ap. Scribon. Larg. Comp. cLXX. Plinio vero io descriptione continet Q. Ser. Samon. c. II, de venenis prohibendis, p. 162: *Antidotos vero multis Mithridatica fertur Consociata modis: sed Magnus scribita regis Quam caperet viator, vilem deprehendit in illis Synthesin, et vulgata satis medicamina risit. Bis denas rutae frondes, salis et brevis granum,*

LXXVIII. Nuces avellanae capitis dolorem faciunt, inflationem stomachi et pinguitudinem corporis conferunt, plusquam sit verisimile. Tostae et destillationi medentur. Tussi quoque veteri tritae, et in aqua mulsa potae. Quidam adiiciunt grana piperis, alii e passo bibunt. Pistacia eosdem usus et effectus habent, quos pinei nuclei, praeterque ad serpentium ictus, sive edantur, sive bibantur. Castaneae vehementer sistunt stomachi et ventris fluxiones, alvum cient, sanguinem exscreantibus prosunt, carnes alunt.

LXXIX. Siliquae recentes, stomacho inutiles, alvum solvunt. Eadem siccatae sistunt, stomachoque

Juglandesque duas; totidem cum corpore ficus. Haec oriente die parco conspersa Lyaeo Sumebat, metuens dedecus quae potula matri. At non vilem modo, ut apparet, sed et plane fallacem esse hanc compositionem scribit Ioh. Rhodius in Not. ad Scrib. Larg. observasse se, quum Patavinam urbem lues vastaret. HARD.

LXXVIII. *Naves avellanae.* Ad verbum haec refert et Plin. Val. IV, 52. Nuces omnes, praeter pineas inflare, testis etiam Celsus est, II, 26. HARD. — *Corylis Avellana* (Monoc. polyand. gen. 2102 Pers. Amentac. Juss.); de qua cf. lib. XV, c. 24. Ed. P.

Pinguitudini. Gronov. et al. ante Hard. pinguedini. Ed. P.

Destillationi medentur. Dioscor. I, 479: *Φρυγία δὲ ἐστὶν οὐκ οὐκ πικρὰ ὀλῆρα, κατὰ βόαν πετραίνε. Τὸ πᾶν vero, si cum piperis exiguo comedantur, destillationem concoquunt. Plin. quoque Val. loc. cit. ad verbum. H.*

Tussi quoque. Plin. Val. et Diosc. II. cc. HARD.

Quidam adiiciunt. Plin. Val. et Diosc. II. cc. HARD.

Pistacia. Diosc. I, 477, haec totidem verbis, ut et Plin. Val. IV, 53. II. — *Pistacia vera.* (Diac. perland. gen. 2212 Pers. Terebinthac. Juss.); hab. in Arabia, Syria, Persia, etc. Ed. P.

Castanede. Vim illis adstringentem Diosc. attribuit I, 445: *Στόμαχος καὶ αὐταί. HARD.* — *Fagus Castanea* Linn. (Monoc. Polyand. gen. 2104 Pers. sub *Castanea*. Amentac. Juss.); de qua iam dictum I. XV, c. 25. Ed. P.

Alvum cient. Nempe si largius esitentur. HARD.

Sanguinem. Reiectionem sanguinis, inquit Marc. Emp. c. xvi, p. 424, repriment castaneae, si, coctae quam plurimae manducentur. HARD.

Carne alunt. Fortissimum quidem cibum corpori praestant; inquit Plinius Valer. IV, 54, sed qui difficile concoquatur. HARD.

LXXIX. *Siliquae recentes.* Haec Plin. Val. ad verbum, IV, 49, et Diosc. I, 458. HARD. — *Ceratonis siliqua*, vulgo cacoubier, vel carou-gier. Conf. lib. XV, c. 26. Ed. P.

Eadem siccatae sistunt. Diosc. et Plin. Val. II. cc. HARD.

utiliores fiunt. Vrinam cient, Syriacas in dolore stomachi ternas in aquae sextariis decoquunt quidam ad dimidium, eumque succum bibunt. Sudor virgae corni arboris lamina ferrea candente exceptus, non contingente ligno, illitaque inde ferrugo incipientes lichenas sanat. Arbutus sive unedo, fructum fert difficilem concoctioni, et stomacho inutilem.

LXXX. Laurus excafactoriarum naturam habet, et foliis, et cortice, et baccis: itaque decoctum ex his, maxime e foliis, prodesse vulvis et vesicis convenit. Illita vero vesparum, crabronumque, et apium, item serpentium venenis resistunt, maxime sepis, dipsadis, et viperæ. Prosunt et mensibus feminarum cum oleo cocta. Cum polenta autem, quae tenera sunt trita, ad

Vrinam cient. Diosc. al Plin. Val. II, cē. HARD.

Syriacas. Haec quoque Plin. Val. loc. cit. HARD. — De his vid. quae dicta sunt lib. XIII, c. 16. Eo. P.

Sudor. Brevius Diosc. I, 173, de corno arbore, περί αρκνίας: Sanies, inquit, sive sudor, quem virentia ligna, dum uruntur, exsulant, lichenibus convenienter illinitur. Ο δὲ τῶν χλωρῶν ξύλων ἰχώρ καιμένῳν, ἀρμόζει πρὸς λειχῆνας καταχρίμενος. HARD. — *Cornus muscula* (Tetraud. monogyn. gen. 296 Pers. Caprifoliac. Juss.); hab. in sepibus Europae. Eo. P.

Illitaque inde ferrugo. Ferri nempe rubigo. HARD.

Arbutus. Diosc. I, 175, αὐτὸ ἐστὶ κρυπτόμαχον καὶ κεραλάγη. Galenus quoque de Fac. simpl. med. VII, p. 193. HARD. — Serevat duplex nomen: *Arbutus Unedo*, de qua iam nobis dictum est lib. XV, cap. 27. Eo. P.

LXXX. *Laurus.* Dioscor. totidem verbis, I, 106, et Galen. de Facult. simpl. med. VI, 169. H. — De *Laur*

nobili, et eius varietatibus, conf. lib. XV, c. 39. Eo. P.

Itaque. Diosc. I. c. HARD.

Illita. Diosc. loc. cit. ὡφθαλμοὶ δὲ λατα καταπλάσθονται σφακίων καὶ μελιτῶν πληγῆς. Theod. Prisc. I, 22: *Apium percussus, lauri folia molliora trita cum vino, potui clauda, saepe curaverunt.* HARD.

Dipsadis. Προσπῆρα, καύσωνα, μελιουόρον, ἀρμόζαντα, κεντρεία, αἰε κεντρίνην etiam vocant Libyae alumnosin, minorem vipera, sed perniciosiorem, corpore, ut ait Sosteatus, olivaceo, cauda nigris lineis duabus distincta. Rhodig. lib. XXV, cap. ult. Dāl. — *Dipsapis.* Laccap. lib. IX, v. 718, τοιαύτα dipsas dicta est, ob urens venenorum. Meminit eius Shaw. Voyag. tom. I, pag. 235. Eo. P.

Cum polenta. Diosc. loc. cit. Δύσεται δὲ καὶ πάσαν φλεγμονὴν πράυνειν σύν ἀλφίτῳ καὶ ἄρτοφ καταπλάσθονται. *Folia lauri adhibita cum polenta et pane ad inflammationem quamlibet valent.* HARD.

inflammationes oculorum; cum ruta, testium; cum rosaceo, capitis dolores, aut cum irino. Quin et comanducata atque devorata per triduum terna, liberant a tussi. Eadem prosunt suspiriis trita cum melle. Cortex radice cavendus gravidis. Ipsa radix calculos rumpit, iocineri prodest tribus obolis in vino odorato pota. Folia pota vomitiones movent. Baccæ menses trahunt appositæ tritæ, vel potæ. Tussim veterem et orthopnoeam sanant binæ, detracto cortice in vino potæ. Si et febris sit, ex aqua, aut ecligmate ex aqua mulsa, aut ex passo decoctæ. Prosunt et phthisicis eodem modo, et omnibus thoracis rheumatismis. Nam et concoquunt pituitam et extrahunt. Adversus scorpiones quaternæ ex vino bibuntur. Epinyctidas ex oleo illitæ, et lentigines, et hucera manantia, et hucera oris, et furfures. Cutis pruriginem succus baccarum emendat, et phthiriasin. Aurium dolori et gravitati instillatur, cum vino vetere et rosaceo. Perunctos eo fugiunt venenata omnia. Prodest contra ictus et potus, maxime autem eius laurus, quæ tenuiora habet folia. Baccæ cum vino serpentibus, et scorpionibus, et araneis resistunt. Ex oleo et aceto

Aut cum irino. Subintellige, oleo. Marc. Emp. cap. A, p. 34: *Ad capitis dolorem folia lauri, vel baccas, vel stemm terere oportet cum uento, et irinum oleum iis admiscere: atque ita caput nareque perungere.* HARD.

Liberant a tussi. Brot. ex Regg. codd. 1 et 2, *liberant tussi.* Ed. P.

Cortex. Quia partus necat, inquit Diosc. loc. cit. *Ὅτι φλοιὸς τῆς ῥίζης.. ἔμβρυον κτείνει.* HARD.

Ipsa radix. Hæc pariter Dioscorid. et Gall. II. cc. II.

Folia. Diosc. I. c. HARD.

Et orthopnoeam. Minus enucleate

hæc Diosc. I. cit. *Προσθῆναι σὺν ἐκλειχόμεναι, λείπει σὺν μέλει ἢ γλῆκει, πρὸς φθίξιν, καὶ ἀρθροπνοίαν, καὶ τοὺς περὶ θώρακα βένιματισμούς.* H.

Concoquunt. Brot. et ex Regg. cod. 1 et 2, *coquunt.* Ed. P.

Adversus scorpiones. Diosc. loc. cit. *Πίνονται δὲ σὺν οἴνῳ πρὸς σκορπίων πλήκτους.* HARD.

Lentigines. Diosc. ἀλφούς, vitiliginæ. HARD.

Aurium dolori. Totidem verbis Diosc. I. c. HARD.

Eius. Qualis est cypria, de qua XV, 39, HARD.

illinuntur et lienī, et iocineri: gangraenis cum melle. Et in fatigatione etiam aut perfrictione succo eo perungi, nitro adiecto, prodest. Sunt qui celeritati partus multum conferre putent radicem, acetabuli mensura in aqua potam: efficacius recentem, quam aridam. Quidam adversus scorpionum ictus, decem baccas dari iubent potui. Item et in remedio uvae iacentis, quadrantem pondo baccarum foliorumve decoqui in aquae sextariis tribus ad tertias, eamque calidam gargarizare: et in capitis dolore, impari numero baccas cum oleo conterere, et calfacere. *Laurus Delphicae* folia trita, olfactaque subinde, pestilentiae contagia prohibent: tanto magis si et urantur. Oleum ex *Delphica*, ad cerata, acopumque, ad perfrictiones discutiendas, nervos laxandos, lateris dolores, febresque frigidas utile est. Item ad aurium dolorem, in mali punici cortice tepefactum. Folia decocta ad tertias partes aquae, uvam cohibent gargarizatione: potu alvi dolores, intestinorumque. Tenerrima ex his trita in vino, papulas, pruritusque, illita noctibus. Proxime valent caetera lauri genera. *Laurus Alexandrina*, sive *Idaea*, partus celeres facit, radice potatium denariorum pondere, in vini dulcis cyathis tri-

Uvae. « Si quando afflictam langior deiecerit uvam, » inquit Q. Seren. Sammonicus. Morbus is est, quum uva (Graeci γαρφαύρα vocant, nomine a genere aspi indito, *la lutte*), hoc est carunculae quam gultui nuda pro tegumento addidit, ex imbecillitate et languore deicitur, laxiorque fit. H.

In capitis dolore. Marc. Emp. c. 1, p. 35: *Etiam in febribus baccae lauri impari numero in oleo contritae, et capiti initae, dolorem sedant.* Et paulo post: *Baccae lauri impari nu-*

mero contritae, et adiecto oleo calido fronti impositae prouent. Sic etiam Plin. Val. lib. I, cap. 1. Haan.

Nervos laxandos. In opisthotono, telanone: de quibus morborum generibus dictum est c. 24. H.

Potu. Ad verbum Marc. Emp. c. xxvii, p. 494. Haan.

Lauri. Brol. ex Reg. 2 et edit. princ. *laurorum.* Ed. P.

Laurus. Haec Dioscor. pariter IV, 447, de radice *laurus Alexandrinae*; sed drachmarum sex, senuumve denarium pondus adbibet. Haan. — *Laurus Ale-*

bus. Secundas etiam pellit, mensesque. Eodem modo pota daphnoides, sive his nominibus quae diximus, silvestris laurus prodest; alvum solvit, vel recenti folio, vel arido, drachmis tribus cum sale in hydro-melite manducata. Pituitas extrahit folium et vomitus, stomacho inutile. Sic et baccae quinae denae purgationis causa sumuntur.

LXXXI. (IX.) Myrtus sativa candida, minus utilis est medicinae, quam nigra. Semen eius medetur sanguinem exscreantibus. Item contra fungos in vino potum. Odorem oris commendat vel pridie comman-

xandrina. Est *Ruscus Hypophyllum* (*Diaec. gynand.* gen. 2301 Pers. *Asparag.* Juss.), de quo Noster egit lib. XV, cap. 39. Eo. P.

Mensesque. Galen. de Fac. simpl. med. VI, p. 469. H.

Eodem modo pota. Pari scilicet drachmarum pondere radice pota, Daphnoides prodest ad secundas pellendas, mensesque educendos. — *Secundas*, etc. Prius legebatur, inter-punctione praepostera, *mensesque eodem modo pota*. *Daphnoides*, etc. Emendationis auctor Diosc. IV, 148: Ἀγνὴ δὲ καὶ τὸ φύλλον αὐτοῦ (de daphnoide loquitur) ξηρὸν ἢ νερὸν ποθὲν κατὰ κοιλίαν φλεγματώδη. Κινεῖ καὶ ἰμέτους καὶ ἰμμηναί· ἔστι δὲ καὶ πταρμικόν. Καθαροὶ δὲ καὶ ἡ καρπὸς αὐτοῦ ὅσον κόκκοις ἐπινόμενοι. Quae sunt Plinianis omnino geminae ac paria. — *Daphnoides*, etc. Laureola officinarum. Dalec. — *Δρυνοειδὲς* Diosc. IV, 148, non *Daphne Laureola* est, ut Dalecampio placuit, sed *Clematis Vitalba* (*Polyand. polygyn.* gen. 4358 Pers. *Ranuncul.* Juss.), iudice Sprengelio, Histor. Rei Herbar. lib. II, cap. 3. Eo. P.

Sive his nominibus. Sive his lubet

appellare nominibus, quae diximus XV, 39. HARD.

Pituitas, etc. Diosc. IV, 148. Idem Eupr. I, 5, eos qui diuturno capitis dolore infestantur, commendare in primis iubet daphnoidi semen ad extrahendam pituitam: διαμασσομένου δρυνοειδούς σπέρματος, εἰς ἀποφλεγματισμὸν. Apul. 59, phlegmata intercludi illius esu scripsit. H. — Brot. aliter distinguit, *pituitas extrahit: folium*, etc. Eo. P.

Stomacho inutile. Apul. c. 58: Si cymas eius post coenam ederit, digestionem stomachi tollit. H.

Sic et baccae quinae denae. Sic MSS. Regg. Colb. etc. non *quinae denaeve*. Sic etiam Diosc. I, 148: ὅσον κόκκοις ἐπινόμενοι. H.

LXXXI. *Myrtus*. Haec totidem verbis Diosc. I, 155. H. — *Myrtus communis*, de qua Noster egit fusius lib. XV, c. 37, sq. Eo. P.

Semen. Diosc. l. v. Simeon Sethi de Aliment. tit. μυρσινόσχημα. Plin. Val. I, 64. Seminis nomine, ut saepe monuimus, fructum Plinius, non καρπὸν intelligit. HARD.

Odorem oris. Q. Serenus c. xv, p.

ducatum. Item apud Menandrum Synaristosae hoc edunt. Datur et dysentericis denarii pondere in vino. Hulcera difficilia in extremitatibus corporis sanat, cum vino subservefactum. Imponitur lippitudini cum polenta, et cardiacis in mamma sinistra: et contra scorpionis ictus in mero: et ad vesicae vitia, capitis dolores, et aegilopas, antequam suppurent: item tumoribus: exemptisque nucleis in vino vetere tritum eruptionibus pituitae. Succus seminis alvum sistit, urinam ciet. Ad eruptiones pusularum, pituitaeque, cum cerato illiniuntur: et contra phalangia. Capillum denigrat. Lenius succo oleum est ex eadem myrto: lenius et vinum, quo numquam inebriatur. Inveteratum sistit alvum et stomachum: tormina sanat, fastidium abigit. Foliorum arentium farina sudores cohibet inspersa, vel in febris. Vtilis et coeliacis, et proidentiae vulvarum, sedis vitiis, ulceribus manantibus, igni sacro fotu, capillis fluentibus, farfuribus: item aliis eruptionibus, ambustis. Additur quoque in

434: *Lentiscus*, *myrtusque*, *entendant* *oris* odorem. H.

Synaristosae. Edidit etiam Synaristosia Crates, teste Athenaeo, VI, p. 248, et Iulio Polluce VI, 47; et inter Latinos postea Caecilius, teste N. Gellio, XV, 15. *Συναριστώσαι*, *Feminae simul prandentes*, eius fabulae titulus fuit. Risum Orlilius movet, qui loci id vel oppidi nomen esse putat, in Theauro Geogr. H.

Dysentericis. Sineon Sethi, loc. cit. Inter ea quae alvum adstringunt, myrta Celsus adnumerat, II, 30. H.

Hulcera. Diosc. I, c. H.

Imponitur lippitudini. Dioscor. loc. cit. HARD.

Et cardiacis. Plin. Val. IV, 44, et Dioscor. loc. cit. H.

Aegilopas antequam, etc. Dioscor. c. HARD.

Succus. Succus e semine, seu e virentibus bacis expressus; nam et hunc *ὀσπριζόν* Diosc. ait esse. H.

Phalangia. Diosc. I, c. H.

Capillum. Dioscor. loc. cit. *Καὶ τὸ ἀπὸ τῆς αἰχμῆς τοῦ καρποῦ βάνει τρίχας*, *Semis decoctum capillos tingit*. H.

Inveteratum sistit alvum. Cato de Re Rust. cxxxv, p. 66, ex cuius verbis murteum vinum descripsimus, XV, 37: *Id est*, inquit, *ad alvum crudam, et ad lateris dolorem, et ad coeliacum*. Vide et Diosc. V, 36. H.

Foliorum arentium, etc. Plin. Val. III, 44, et Cels. III, 49, totidem verbis. HARD.

Vtilis. Diosc. I, 455. H.

Aliis eruptionibus. Dioscor. papularum eruptiones dicit *ἐξανθήματα*. H.

Additur. Diosc. loc. cit. *Μύρτυναι δὲ καὶ λυπαραί*, etc. *Lenia quaedam*

medicamento, quod liparas vocant, eadem de causa qua oleum ex his, efficacissimum ad ea quae in humore sunt, tamquam in ore et vulva. Folia ipsa fungis adversantur trita ex vino, cum cera vero articularibus morbis et collectionibus. Eadem in vino decocta dysentericis et hydropicis potui dantur. Sicantur in farinam, quae inspergitur hunceribus, aut haemorrhagiae. Purgant et lentigines, pterygia, et paronychias, et epinyctidas condylomata, testes, tetra huncera: item ambusta cum cerato. Ad aures purulentas et foliis crematis utantur, et suco, et decocto. Comburantur et in antidota. Item canlieuli flore decerpti, in novo fictili operto cremati in furno, deintriti ex vino. Et ambustis foliorum cinis medetur. Inguen ne intumescat ex huncere, satis est surculum tantum myrti habere secum, non ferro, nec terra contactum.

LXXXII. Myrtidanum diximus quomodo fieret. Vulvae prodest, appositu, fotu, et illitu. Multo efficacius et cortice, et folio, et semine. Exprimitur et

emplastra, inquit Celsus, V, 49, quas λειπράς fere Graeci nominant. Sic dicta videlicet, quod adipum, pinguedinum, oleorumque mixtura constant. II. — Quae horum nihil, aut omnino parum habent, ἀλειπράς dicuntur. Dalec.

Qua. Subintellige, qua oleum ex foliis arentibus in eadem medicamenta additur. Celsus I, c. olei cicini myrtisque heminis lenibus emplastris admiscet, quae liptras vocant. H.

Eadem in vino. Plin. Val. II, 28, et III, 42. Harb.

Purgant et lentigines. Haec totidem verbis Diosc. I, 155. Sed lentigines Plinius, ἀποδός vitiligines graecus auctor nominat. De paronychiis idem testatur et Theod. Prisc. I, 30. De

lentiginibus, seu maculis albis ac nigris, Idem c. 32.

Ambusta cum cerato. Dioscor. loc. proxime cit. Harb.

Ad aures. Diosc. loc. cit. H.

Ambustis. Diosc. I, c. II.

Inguen. Plin. Val. II, 43, et Marc. Emp. c. xxvii, p. 225, ad verbum. H.

LXXXII. Diximus. Lib. XIV, cap. 49. Harb.

Appositu, fotu. Gron. et al. appositum fotu. Ed. P.

Multo efficacius. Efficacius aut myrtidanum esse, quam sit vel cortex, vel folium, fructusque myrti per se. Ita de suo pariter myrtidantio Diosc. prodidit I, 156. Harb.

Exprimitur et foliis succus. Diosc. I, 155. Harb.

foliis succus mollissimis in pila tuis, affuso paulatim vino austero, alias aqua caelesti: atque ita expresso utuntur ad oris sedisque hulnera, vulvae, et ventris: capillorum nigritiam, malarum perfusiones, purgationes lentiginum, et ubi constringendum aliquid est.

LXXXIII. Myrtus silvestris, sive oxymyrsine, sive chamaemyrsine, baccis rubentibus et brevitate a sativa distat. Radix eius in honore est, decocta vino, ad renum dolores pota, et difficili urinae, praecipueque crassae, et grave olenti: morbo regio, et vulvarum purgationi trita cum vino. Cauliculi quoque incipientes asparagorum modo in cibo sumpti, et in cinere cocti. Semen cum vino potum, aut oleo; aut aceto, calculos frangit. Item in aceto et rosaceo tritum; capitis dolores sedat: et potum, morbum regium. Castor oxymyrsinen myrti foliis acutis, ex qua fiunt ruri scopae, ruscum vocavit, ad eosdem usus. Et hactenus habent se medicinae urbanarum arborum. Transeamus ad silvestres.

In pila. In mortorio. H.

Capillorum nigritiam, malarum perfusiones. Mantillarum in eodem, non malarum. PINT.

Malarum. Alarum alii, alii-mantillarum malant. HARD.

LXXXIII. *Myrt. silvestris.* Myrtus silvestris, nunc vera myrtus est sponte nascent, nunc ruscus. Haec Plinius non distiuguit. DAL. — *Myrtus.* Ruscum intelligit, non verum myrtum. *Κεττομυρσίνη* a Theophr. dicitur III, 47. Alii *ἄξυμυρσίνη*, quod foliis sit spinosis, alioqui myrto proximis. A Dioscoride, IV, 146, *μυρσίνη ἀγρία*, ἢ *ἄξυμυρσίνη*. Et in Nothis: οἱ δὲ *ἰσχυμυρσίνη*, οἱ δὲ *ἄξυμυρσίνη*... οἱ δὲ *χρημαμύρση*... *Ρωμαίοι* *ρούκνον*. *Pin-*

giur a Dodonae p. 732. H. — Nobis est *Ruscus aculeatus*, de quo iam supra dictum; vulgo, *petit Houx*, *Houx-frelon*. ED. P.

Radix, etc. Iisdem fere verbis, sed minus accurate paulo, medicis eae omnes e silvestri myrto petita, a Dioscoride traduntur loc. cit. H.

Semen. Q. Seren. c. XXXI, de vesica et calculo purgando p. 146: *Praeterea semen myrti silvestris Iaccho Atque oleo mixtum bibitur: nec desit acetum.* HARD.

Oxymyrsinen... ruscum vocavit. Et recte is quidem, ut diximus. Neque enim oxymyrsine Graecorum quidquam a rusco distat. H.

C. PLINII SECVNDI
NATVRALIS HISTORIAE

LIBER XXIV.

I.

(1.) Ne silvae quidem, horridiorque naturae facies medicinis carent, sacra illa parente rerum omnium nusquam non remedia disponente homini, ut medicina fieret etiam solitudo ipsa: sed ad singula illius discordiae atque concordiae miraculis occurrentibus. Quercus et olea tam pertinaci odio dissident, ut altera in alterius scrobe depactae moriantur: quercus vero et iuxta nucem iuglandem. Pernicialia et brassicae cum vite odia: ipsum olus, quo vitis fugatur, adversum cyclamino et origano arescit. Quin et annosas iam, et quae sternantur arbores, difficilius cædi, ac celerius inarescere tradunt, si prius manu, quam ferro, attingantur. Pomorum onera a iumentis statim sentiri: ac nisi prius ostendantur his, quamvis pauca portent, sudare illico. Ferulae asinis gratissimo

1. *Quercus et olea.* Vide quae in eam sententiam diximus, XVII, 30. HARD.

Pernicialia, etc. Egimus de hoc vitis et brassicae odio XX, 36.

Sternantur. Gron. et al. ante HARD. sternuntur, Ed. P.

Pomorum onera. Superiore libro, cap. 62: *Mala piraque portatu iumentis mite gravia sunt vel pauca. Remedio aiunt esse, si prius edenda dentur aliqua, aut utique ostendantur.* H.

Gratissimo. Sic et Chiffi. *gratissimae* Gron. et al. Ed. P.

sunt in pabulo, caeteris vero iumentis praesentaneo veneno: qua de causa id animal Libero Patri assignatur, cui et ferula. Surdis etiam rerum sua cuique sunt venena, ac minimis quoque. Philyra coci et polline nimum salem cibus eximunt. Praedulcium fastidium sal temperat. Nitrosae aut amarae aquae, polenta addita mitigantur, ut intra duas horas bibi possint. Qua de causa et in saccos vinarios additur polenta. Similis vis Rhodiae cretae, et argillae nostrati. Concordia valent, quum pix oleo extrahitur, quando utrumque pinguis naturae est. Oleum solum calci miscetur, quando utrumque aquas odit. Gummi aceto facilius eluitur, atramentum aqua. Innumera praeterea alia, quae suis locis dicuntur assidue. Hinc nata medicina. Haec sola naturae placuerat esse remedia parata vulgo, inventu facilia, ac sine impendio, et quibus vivimus. Postea

Surdis etiam rerum. Sensus omnis expertibus. HARD.

Philyra coci et polline. Recentibus tæniis, membranis, fasciis, tiliæ, minutim concisis, et cibo inspersis, quae veluti salem assugunt, et ebibunt. DALEC. — *Philyra.* Etiamnum multis in locis rura nostra tiliæ foliis cœtes salitas involvunt, ut salutem diluant. HARD. — *Φίλυρα* Graecis; nobis *Tilia Europæa* (*Polyand. anonog.* gen. 1270 Pers. *Tiliac.* JUSS.), de qua conf. l. XVI, cap. 25. Ed. P.

Polenta addita. Ut citius vinum defaecetur. DAL.

In saccos vinarios. Quibus vinum sacetur, sive colatur, ut diximus XIV, 28. HARD. — *Et in.* Brot. ex Mas. et edit. prine. copulam opmittit. Ed. P.

Similis vis, etc. Ad aquas et vina mitiganda. HARD.

Concordia. Concordia contra rerum intelligitur, ut quum pis oleo avellitur, quoniam utrumque naturæ pinguis est. HARD.

Quum pix oleo. Ut et emplastrum quodvis. DAL.

Gummi aceto facilius eluitur. Ob summam, quam habet acetum, vim attenuandi. Verum id quidem est et de nostro gummi Arabico, et de gummosis aliis, ut opopanax, etc. DAL.

Praeterea. Leg. ex Gronovii sententia, praeterea Ed. P.

Ac sine impendio, ex quibus vivimus. (sic prius legebatur). Legendum reor, ac sine impendio eorum quibus vivimus. Significat autem pecunias, quae, ut Hesiodus ait, vita sunt miseris mortalibus. PIST. — *Et quibus.* Eadem sententia mox: *quum remedia vera quotidie pauperissimis quibusque coenent.* Nullus hic pecuniae locus,

fraudes hominum et ingeniorum capturae officinas invenere istas, in quibus sua cuique homini venalis promittitur vita. Statim compositiones et mixturae inexplicabiles decantantur. Arabia atque India in medio aestimantur; hulcerique parvo medicina a Rubro mari imputatur, quum remedia vera quotidie pauperimus quisque coenet. Nam si ex horto petantur, aut herba, vel frutex quaeratur, nulla artium vilior fiat. Ita est profecto: magnitudo populi romani perdidit ritus, vincendoque victi sumus. Paremus externis, et una artium imperatoribus quoque imperaverunt. Verum de his alias plura.

II. (II.) Loton herbam, itemque Aegyptiam eodem

nti visus est Pintiano; sed hortensibus tantum oleribus fruticibusque obviis. HAARD.

In medio. Reg. 2, Colb. et Chiff. *in media.* Forte, *in remedia:* propter id quod sequitur haud multo post: *quum remedia vera quotidie pauperimus quisque coenet.* HAARD. — Br. I. *in remedia.* Eo. P.

Imputatur. Assignatur H.

Nulla artium vilior. Nulla magis vilesceat ars, quam medicina. H.

Perdidit ritus. Mores. Lib. XXIX, cap. 8: *Illam perdidit imperii mores,* etc. HAARD.

Imperaverunt. Arte una sua externi medici imperatoribus nostris etiam imperaverunt. HAARD. — Gr. et al. ante HAARD. *imperat.* Eo. P.

Verum de his alias, etc. Lib. XXIX, a cap. 1 ad 9. HAARD.

II. *Loton herbam,* etc. *Lotos* arbor triplex est, prima diospyros Graecorum, faba graeca Latinorum, *usa d' India* Italorum, guaiacana quorundam, quam improprie *lotos* vocant ob fructus dulcedinem; ceraso similis, auctore Theophrasto lib. III, cap. 13,

nucleo duro. Secunda Dioscoridis, prior Theophrasti, celtis Plinii, magnitudine piri, folio ilicis; fructu dulci, nunc exosso, nunc durum nucleum ambiente; colorem, aivae modo, mutante, quum maturescit; e quo vinum exprimitur; Monspensulanis *ruicocoulier.* Tertia, quae Theophrasto secunda est, lauro cerasus quibusdam, quod folium lauro simile sit, fructus ceraso; fruticosa, ramosa; caudice firmo, semine nuce incluso, externa fructus parte minime carnosa, ut in amygdala, sed eutis modo tenera, ut in ceraso; sapore non tam dulci, quam gustui grato; e quo vinum exprimitur, in hiduum aut triduum durans, post aescens; *lotos* Polybii apud Athenaeum lib. XIV; arbor non magna, aspera, spinosa; folio herbaceo, ramis simili, paulo latiore et spiciore: fructu initio myrtis albis perfectis, colore et magnitudine simili, sed dum augebit, phoeniceo, magnitudine ollivae teretis; nucleo prope exiguus; ut arbitror, pallidius Theophrasti est: nemo enim alius spinosas esse *lotos* scripsit: nostra vero *ziziphus.* DAL.—

nomine, alias et Syrticam arborem, diximus suis locis. Haec lotos, quae faba graeca appellatur a nostris, alvum baccis sistit. Ramenta ligni decocta in vino prosunt dysentericis, menstruis, vertigini, comitialibus. Cohibent et capillum. Mirum, his ramentis nihil esse amarius, fructuque dulcius. Fit et e scobe eius medicamentum, ex aqua myrti decocta, subacta et divisa in pastillos; dysentericis utilissimum, pondere victoriali cum aquae cyathis tribus.

III. (nr.) Glans intrita durities, quas cacoëthes vocant, cum salsa axungia sanat. Vehementiora sunt ligna et in omnibus cortex ipse, corticique tunica subiecta: haec decocta iuvat coeliacos. Dysentericis

Lotos, etc. Lotos herba, nobis *Meli-lotos officinalis*, de qua iam saepe egimus; Aegyptia, *Nymphaea Nelumbo* Linn. seu *Nelumbium speciosum* Willd. Syrtica arbor, *Rhamnus Lotus*, seu *Zisiphus Lotus* Willd. de quibus conf. lib. XIII, cap. 32, et Emeric. de Lotis Veterum, tom. V, p. 243 huiusce edit. Eo. P.

Haec lotos, quae, etc. Nostris, inquit, lotos, sive Italica. In indice huius loci: *De loto Italica, VI.* Videtur esse *luros* Dioscor. I, 471. HARD. — Quibusdam *Diospyros lotus*; nobis *Celtis australis* (Pentand. digyn. gen. 634 Pers. Amentac. Juss.), de qua conf. lib. XIII, cap. 32, et D. Fex, *Flore de Virgile*, p. LXXXVIII sq. Virg. t. VIII ed. nost. Eo. P.

Alvum baccis. Fructu. Diosc. loc. cit. *Καρπὸν δὲ φέρει γλυκύν, βρώσιμον, εὐστόμαχον, καὶ λίαν στερνωτικόν. Τῶν δὲ πρισμάτων τοῦ ξύλου ἀρίστημα πινόμενον καὶ ἐγκλυζόμενον, βοηθεῖ δυσεντερικοῖς καὶ γυναιξὶ βοήθειαις. Σαντίζει δὲ καὶ τριχάς καὶ ἐπιχειρεῖ μείωσας.* Quibus sunt plane paria ac gemina quae Plinius de sua loto

affert, et quae Galenus de Fac. simpl. med. VII, p. 205. HARD.

Cohibent et capill. Desluentem continent. Dioscor. et Galen. locis citatis. HARD.

Fit et e scobe eius. Ita fere Marc. Emp. c. XXVII, p. 495. II.

III. *Glans.* Dioscor. I, 443: *περὶ βελάνων*, de glandibus: *τὸν στέλετι δὲ χοιρέω ταριχεύω πρὸς κακοῖθας σκληρίας καὶ πονηρευόμενα ἔλκη ἀρμύζουσι.* Marc. Emp. cap. XXII, IV, p. 42: *Glandes de robore tritas cum axungia, et impositae, durities quas cacoethes medici vocant, emendant et reprimunt.* Et Plin. Val. III, 22: *Glans roborea trita cum axungia, durities quas κακοῖθας vocant, et evocat, et emendat.* HARD. — *Quercus roboris* Linn. cortice, cupulis ac glandibus etiam ovine utuntur in medicinali: conf. de Quercub. Veterum E-cura. ad calc. l. XVI, tom. V, pag. 645 huiusce ed. Eo. P.

Vehementiora. Hoc est, magis adstringentia. Dioscor. I, 142, haec totidem verbis habet. HARD.

Haec decocta. Dioscor. loc. cit.

etiam illinitur, vel ipsa glans: eademque resistit serpentium ictibus, rheumatismus, suppurationibus. Folia, et baccae, vel cortex, vel succus decocti prosunt contra toxica. Cortex illinitur decoctus lacte vaccino, serpentis plagae. Datur et ex vino dysentericis. Eadem et ilici vis.

IV. (iv.) Coccum ilicis vulneribus recentibus ex aceto imponitur. Epiphoris ex aqua, et oculis suffusis sanguine, instillatur. Est autem genus ex eo in Attica fere et Asia nascens, celerrime in vermiculum se mutans, quod ideo scolecion vocant, improbantque. Principalia eius genera diximus.

V. Nec pauciora gallae genera fecimus, solidam,

Marc. Emp. cap. xxvii, p. 188: *Glandis quercinae tres aut quatuor, vel eiusdem folia, vel liber eius, coctus ex aqua; quae vel sola, vel cum vino, torminosis potui data plurimum prodest. Torminosos saepe dysentericos vocat. Hanc.*

Eademque. Glans videlicet, quam Dioscorid. quoque I, 143, exaltatam ait resistere venenatorum ictibus; crudam et intritam, inflammationibus, ex quibus suppurationes fieri solent, illis mederi.

Suppurationibus. Fluxionibus, quae, excitata phlegmone, suppurationes tandem efficiunt. Dat.

Baccae. Vel glandes, quae baccarum modo adnascuntur. Dat.

Contra toxica. Et baccarum, seu glandium, et corticis pariter decoctum valere adversus toxica, scribit Dioscor. loc. cit. et quidem bibitum ex lacte vaccino. Il.

Cortex. Illini per se sine lacte Diosc. l. c. suadet. H.

Eadem et ilici vis. Ad omnia supradicta. Diosc. I, 144. Il.

IV. Coccum. Hanc quoque in eo

medendi vim Dioscorides agnoscit IV, 48: *Δύναται δὲ ἔχει στυπτικὴν, ἀρροζουσαν τραύματα, καὶ κύρως τρώσσει, λεία μὲν δὲ οὐκ καταπλασσομένη.* Hanc. — Τῆς κόκκου βαμνυλῆς, quam ex *Quercu coccifera* nostrale legelut, veteres Graeci, testibus Dioscoride et Galeo, vim adstringentem tantum agnoscebant; quae capsae vulneribus nervisque sauciatis, ex aceto tritam imponebant. Arabes primi eius virtutis cardiacae meminerunt; nunc vero in difficili partu ad collapsas vires sustinendas, vel restituendas, et ad abortum praecavendum, plurimum celebratur. Cf. Geoffroy, Mat. medic. tom. II, pag. 788 sqq. et Exc. I de Gallis et Coeco ad calcem huiusce lib. Ed. P.

Scolecion. Σκολεκιόν, quae vox graece vermiculum sonat. H. — Et a *vermiculo* nobis color ipse dicitur *vermillon*, ut alias adnotavimus. Ed. P.

Principalia eius genera diximus. Lib. XVI, cap. 12. H.

V. Gallae genera fecimus. Lib. XVI, cap. 9. Hanc.

perforatam: item albam, nigram, maiorem, minorem. Vis omnium similis; optima Commagena. Exerescencia in corpore tollunt. Prosunt gingivis, uvae, oris exulcerationi. Crematae et in vino extinctae, coeliacis, dysentericis illinuntur. Paronychii ex melle, et unguibus scabris, pterygiis, hulceribus manantibus, condylomatibus, vulneribus quae phagedaenica vocantur. In vino autem decoctae auribus instillantur, oculis illinuntur: adversus eruptiones, et panos cum aceto. Nucleus commanducatus dentium dolorem sedat: item intertrigines, et ambusta. Immatu-
rae ex his ex aceto potae, lieuem consumunt. Eaedem

Exerescencia. Dioscor. I, 146: Στλ-
λασαι λαιαι τας υπερασπιστας. *Ex-*
erescencia in carne tritas cohibent.
HARD. — Tollunt, Gron. et al. tollit.
Eti. P.

Prosunt gingivis. Dioscor. loc. cit.
Marc. Emp. cap. xiv, p. 99: Gallae
tritae pulvere una contacta eodem die
resiliit, si ter ei interiectis horis medi-
camentum fuerit appositum. H.

Crematae. Diosc. loc. cit. Et Marc.
Emp. cap. xxvii, p. 193: Galla Com-
magena comburitur; et cinis eius ex-
stinguitur vino, contritusque ventri
coeliacus indinitur: statim subvenit. His-
dem verbis et Plin. Val. II, 28. H. —
Et in vino. Brot. ex codd. Regg. 1 et
2, et edit. princ. et vino. Ed. P.

Paronychii. Theod. Prisc. I, 30:
Paronychii thuris masculi pulvis cum
melle mixtus medebitur. Sic etiam
Gallaram. H.

Auribus instillantur. Marc. Emp. c.
ix, p. 80: Gallae ex vino decoctae
humor instillatus auriculae, ex qua
sanies fluit, etiam quae fuerint puru-
lenta purgabit. H.

Oculis illinuntur. Marc. Emp. cap.

viii, p. 75: Gallae contritae, thurisque
nari modo pulvis, vino permixtus, et
fronti intus, tumorem oculorum, do-
loremque sedat. HARD.

Adversus eruptiones. Εξαντιματα,
eruptiones, pustulas, papulas, popula-
rum et pituitae eruptiones, Plinius
promiscue vocat. Et Theod. Prisc. I,
46, de papulis minutis ubique na-
scentibus: Quibus in facie quam ma-
xime, veluti levissimus tumor repente
innascitur, humorem aliquando pin-
guem, aliquando aquaticum mittens,
etc. Et mox: Si vero veluti exanthema-
mata, quas scabies dicimus, in facie
vel genis, ex humorum aedificio, vel
plevitudine apparuerint, etc. H.

Nucleus. Rotundus nimirum et in-
terior gallae globus. Dioscor. I, 146:
Τὸ δὲ μέσον σφόνδον. Marc. Emp. cap.
xii, pag. 95: Nucleus gallae comman-
ducatus medetur dolori humorigue den-
tium. HARD.

Item intertrigines. Marc. idem, c.
xxxii, p. 225: Gallae contusae et in
vino coctae, atque impositae, intertri-
gini plurimum prosunt. H.

Eaedem crematae. Haec Dioscor.
totidem verbis, I, 146. H.

crematae, et aceto salso extinctae, menses sistunt, vulvasque procidentes fotu. Omnis capillos denigrat.

VI. Viscum e robore praecipuum diximus haberi, et quo conficeretur modo. Quidam contusum in aqua decoquunt, donec innatet: Quidam commanducantes acinos, exspuunt cortices. Optimum est, quod sine cortice est, quodque levissimum, extra fulvum, intus porraceum, quo nihil est glutinosius. Emollit, discutit tumores, siccatur strumas. Cum resina et cera panos mitigat omnis generis. Quidam et galbanum adiiciunt, pari pondere singulorum: eoque modo et ad vulnera utuntur. Unguium scabritias expolit, si septenis diebus solvantur, nitroque colluantur. Quidam id religione efficacius fieri putant, prima luna collectum e robore sine ferro. Si terram non attingit, comitialibus mederi. Conceptum feminarum adiuvere,

Omnis Diosc. loc. cit. Μαλάνευος δὲ τριχάς, ἀποβραχυσις ἐν ὄξυ, ἢ ὕδατι. H. — Omnis. Gr. et al. ante Hard. omnes. Ed. P.

VI. Viscum e robore. Nobis Viscum album (Diac. tetrand. gen. 2204 Pers. Caprifoliac. Juss.) planta in diversis arboribus paravatica, de qua conf. lib. XVI, cap. 44 et 93: de modo autem quo conficeretur viscum, c. 94 eiusdem lib. Ed. P.

Quidam. Diosc. III, 403. H.

Donec innatet. Ita Reg. eod. 4; et Reg. 2 et Chifflet. donec nihil innatet. Hard.

Quidam commanducantes, etc. Dioscor. loc. cit. Ἐνδοὶ δὲ μασσάμενοι αὐτὸν ἐργάζονται, H.

Optimum. Optimum censet Diosc. loc. cit, quod recens est, intus coloris porracei, extra fulvi: vel, ut Oribasii interpres ait, flavescens (græce

ὀκράζαντος dicitur), quodque nihil asperi habet, aut furfuracei. H.

Emollit. Diosc. loc. cit. et Plin. Val. III, 35. H.

Siccatur. Q. Ser. XII: de struma depellenda: Proderit et manuum quod traxeris arbore viscum. H.

Panos. Diosc. loc. cit. H.

Quidam id religione, etc. Sexta luna Gallorum Druides religiosius colligi putarunt, teste Plinio, XVI extremo, seundistem facere tum omni antiquali existimantes, scilicet potu, non smuleto, ut nunc gestari praecipitur. Hard.

Comitialibus mederi. Quod multis recentioribus experimentis confirmatum. Boer. — Ad epilepsiam certe visci querni usum laudat summus Linnaeus, Mat. med. pag. 234, cur. Schreber. Ed. P.

si omnino secum habeant. Hulcera commanducato impositoque efficacissime sanari.

VII. Roboris pilulae ex adipe ursino alopecias capillo replent. Cerri folia, et cortex, et glans, siccata collectiones suppurationesque: fluxiones sistit. Torpentes membrorum partes corroborat decoctum eius lotu: cui et insidere expedit, siccandis adstringendisve partibus. Radix cerri adversatur scorpionibus.

VIII. Suberis cortex tritus, ex aqua calida potus, sanguinem fluentem ex utralibet parte sistit. Eiusdem cinis, ex vino calido, sanguinem exscreantibus magnopere laudatur.

IX. (v.) Fagi folia manducantur in gingivarum labiorumque vitis. Calculis glandis fagineae cinis illinitur: item cum melle alopeciis.

X. Cupressi folia trita, serpentium ictibus im-

Hulcera commanducato, etc. Hulcera vatera, malignosque abscessus cum thure mollit, inquit Dioscor. loc. cit. Σύν λιβανώτῃ δέ ἄλχη παλαιά καὶ χαρῆθις ἀποστάντις μάλισσι. H.

VII. *Roboris pilulae, etc. lisdem verbis Marc. Emp. c. vi, p. 46. Quint. Seren. cap. ix de fluore capillorum, p. 130: Roboreasve pilas ursino iungito sevo, etc. H.*

Cerri folia, etc. Nobis est Quercus Cerris gen. 2106 Pers. et mox Quercus Suber, le liège; de quibus iam actum est lib. XVI, 8 et 13. Conf. et Esc. I de Quercubus ad calc. eiusdem lib. I. V. p. 645. Ed. P.

Corroborat decoctum. Post usum effascientium et desiccantium. Dal.

VIII. *Suberis cortex, etc. Q. Seren. cap. xxxv. p. 148: Sed quaecumque fluit via immoderata, cruoris, Subereus cortex calidis potatur in undis, ante minutatim studio vincentē, terendus, H.*

Ex utralibet parte. Hoc est, sive ex ora, sive e naribus. H.

Eiusdem cinis. Q. Seren. cap. xxi, de reiectione sanguinis restringenda, pag. 139: Vritur interdum raptus de subere cortex, Et cinis ex calido prodeat epota Lyaeo. Sic enim legi hunc locum oportere ex Plinio liquet: non de robore cortex: Et cinis italico.

IX. *Fagi. Plin. Val. I, 29, et Marc. Emp. cap. ix, pag. 88. H. — Fagus silvatica (Monac. Polyand. gen. 2103 Pers. Amentac. Juss.), de qua iam Noster egit lib. XVI, cap. 7. Ed. P.*

Calculis. Ita Reg. 2 eod. alique: in Reg. 1 cancellis: unde quidam oculis legi malunt, cum Hier. Mercenriali: callis alii, cum Guillandino. Alii cancellis; nos calculis malumus. H.

Item. Marc. Emp. cap. vi, pag. 46, et Plin. Val. I, 6. H.

X. *Cupressi folia, etc. Nobis Cu-*

nuntur: et capiti cum polenta, si a sole doleat: item ramici: qua de causa et bibuntur. Testium quoque tumori cum cera illinuntur. Capillum denigrant ex aceto. Eadem trita cum duabus partibus panis molliis, et e vino ammoneo subacta, pedum ac nervorum dolores sedant. Pilulae adversus serpentium ictus bibuntur, aut si eiiciatur sanguis: collectionibus illinuntur. Ramici quoque tenerae tusae cum axungia et lomento, prosunt. Bibuntur ex eadem causa. Parotidi et strumae cum farina imponuntur. Exprimitur succus tuis cum semine, qui mixtus oleo caliginem oculorum aufert. Item victoriati pondere in vino potus illitusque cum fico sicca pingui, exemptis granis,

premus sempervirens (Monacc. monadelph. gen. 2133 Pers. Coniferi: Jun.). habitat in Italia, Creta, etc. strobili vi adstrictoria gaudent. Ed. P.

Capiti. Marc. Emp. cap. i. p. 35: Si de Sole caput doleat, cupressi folia contrita, cum polenta de hordeo, vel amygdalis, et succo portulacae fronti illinuntur. H.

Ramici. Q. Seren. c. xxvii, pag. 149: Ramicis immensum fertur colere tumorem. Far madidum lymphæ, et feræ fronde cupressi: Vnde etiam potu frons huic memoratur amica. Adde Diosc. I, 102: Στάλις δὲ τὰ σπαιρία καὶ ὑπερπικρὰς κατανέσθεται. Et sic imponi hydropicis ex axungia iubet Prisc. II, p. II, c. 49. H. — Fructus (strobili) recentes herniosos magno perie iuvant. Geoffr. Mal. med. I. II, p. 385. Ed. P.

Capillum denigrant. Diosc. I, 102; Marc. Emp. cap. vii, pag. 48, et Plin. Val. I, 7. Q. Seren. carmine satia eleganti c. v, pag. 127: Quos pides ætatis longæ, quos longa senectus Offendit, cupiunt properos abscondere canos, Et nigrum crinem fæco simu-

lare doloso; His prodest acri contrita cupressum aceto, Vel frons lentisæ, vel tristia poma sabui. H.

Panis molliis. Teneri et adhuc calenti. Q. Seren. cap. xliii, de podagra depellenda, pag. 153: Aut si corruptus persederit altius humor, trita cupressus ibi Baccho iungatur acerbo, Panibus et teneris. Et c. lv, p. 159: Si vero occultus nervos dolor urit intertes, Aut Baccho mædefucta Ceres cum fronde cupressi, Quo poteris fatis recreare rigentia membra. Non ut Pythoei codex, quo poteris patu. H.

Vino. Pro vino axungiam Marc. Emp. adhibet cap. xxi, p. 246: Folia cupressi contrita, inquit, cum panis molliis partibus duabus, et axungia veteri subacta, medentur doloribus podagrac. H.

Pil. Nicmō. in Ther. p. 43.

Si eiiciatur sanguis. Si sanguis ore reiciatur, ἀρμόζει πρὸς αἱματός ἀναγωγὴν, inquit Diosc. I, 102. H. Ramici. Diosc. I, 102: Στάλις δὲ καὶ ὑπερπικρὰς κατανέσθεται. Galen. de Fac. simpl. med. VII, pag. 200; Plin. Val. II, 42, et Marc. Emp. cap.

vitia testium sanat, tumores discutit: et cum fermento strumas. Radix cum foljis trita potaque, vesicae et stranguriae medetur: et contra phalangia. Ramenta pota menses cient, scorpionum ictibus adversantur.

XI. Cedrus magna, quam cedrelaten vocant, dat picem, quae cedria vocatur, dentium doloribus utilissimam. Frangit enim eos et extrahit: dolores sedat. Cedri succus ex ea quomodo fieret, diximus, magni ad lumina usus, ni capiti dolorem inferret. Defuncta

xxiii, p. 229. H. — *Bibantur*. Marc. Emp. cap. xxiii, p. 228: *Pilulas curant virides ex vino utere ad tertias decoque, et cyathos binos quotidie ieiuno hornoso potui dato; tum folia eiusdem trita testiculis imposito: melle proderis*. Haad.

Radix. Marc. Emp. c. xvi, pag. 489, et Q. Serap. cap. xxiii, p. 446. Diosc. loc. cit. Τὰ φύλλα ποθέντα μετὰ γλυκὺς καὶ πικρὸς ὀλέης, κύσσις βενμυκτομένη, καὶ δυσουρίαε βοηθεῖ. Haad.

Contra phalangia. Marc. Emp. cap. xvi, p. 424. Haad.

XI. Quae cedria. Diosc. I, 105: Κήδρος, δένδρον ἀπὸ μέγα, ἐξ οὗ λαγόμενη κισθία συνάγεται. Cedriam alii gummi, alii lacrymam, et unguentum vocant Matth. Silvaticus: Cedria, idest, gummi cedri. Io. de lanua: Cedria a cedrus; haec cedria: unguentum factum, quo asseres limbi non patrescant, vel tempore, vel verme. Et verbo Cedrus: Huius arboris gummi, sive lacryma, dicitur cedria, quae ad episcurationem tibrorum summo est necessaria. Nam libri ex hac lacryma limbi, nec a tinea corrumpuntur, nec tempore senescunt. Picem hoc loco Plinius pro resina dixit, quae cedrus fundit crassietem, ut idem admonuit XLY, 25. H. — *Pinus cedrus*. Lign.

(*Monac. monachoph. gen.* 2430 Pers. Conf. Juss.); habitat in Syria, Libano, Tauro, etc. Et alia est κέδρος Diosc. loc. cit. quae nobis *Lupipernus* (*Uxoe*, *drua*. Cf. Spreng. Hist. Reiberb. tom. I, p. 191; Rod. a Stapel. in Theophr. Hist. III, p. 497. En. P.

Dentium. Scrib. Larg. Comp. lvi: Item proderit motis dentibus hoc medicamentum: Aetii acerrimi sextarius una semis, cedriae viciae, ne habeat picis aliquam mixturam, hemina. Hoc medicamento si quis ter in mensibus fricaverit, dolorem eorum non experietur. Haad.

Frangit enim eos, etc. Dioscor. I, 405. Haad.

Succus. Cudri succus cedrium est, quod ex cedro primum fuit, quae ad conficiendam picem comburitur; ut dictum est XVI, 24.

Magni ad lumina usus. Ad candelas videlicet ungendas, quae ex scirpis fiabanti. Nam ex scirpis detracto cortice, candelae luminibus serviant, inquit Plinius XVI, 70. Sic XVI, 49: tecta lumini sacrorum grata, dicitur, hoc est, ad lustrales fides. Net Pinitianum audio; qui lumina hoc loco de oculis accipit, quoniam oculis inunctam cedriam Diosc. I. cit. ait conciliare claritatem. Haad.

corpora incorrupta aëvis servat, viventia corrumpit: mira differentia, quum vitam auferat spirantibus, defunctisque pro vita sit. Vestes quoque corrumpit, et animalia necat. Ob hoc non censeam in anginis hoc remedio utendum: neque in cruditatibus: quod suasere aliqui, gustu. Dentes quoque colluere ex aceto in dolore timuerim, vel gravitati aut vermibus aurium insillare. Portentum est, quod tradunt, abortivum fieri in Venere, ante perfusa virilitate. Phthiriasen perungere eo non dubitaverim, item porrigines. Suadent et contra venenum leporis marini

Defuncta. Hæc totidem verbis Dioscor. I, 405. Vide quæ diximus XVI, 21. HARD.

Vestes quoque corrumpit. Dioscorid. I. c. καὶ ἡμέτερά τε καὶ ἄλλα φθίπτει, ὅτι τὸ θερμὸν ἐνὶ τοῖς πόροις, καὶ ἔσθληται. Vestes quoque, pellesque corrumpit: eo quod vehementius aufaciat, et exsiccat. HAAR.

Animalia necat. Serpentes, lentes, pediculos, etc. Diosc. Dat.

Ob hoc. Brot. ex MSS. Regg. 1 et 2. ob hæc. Ed. P.

Non censeam. At censet intrepide Dioscorid. I. c. συνεγγιχὼν τὰ περίχριστός ἐστι, καὶ παρισθῆναι φλεγμοναῖς βροχεί. Anginosi quoque eo perunguntur: et consilium inflammationibus auxilium est. H.

Dentes. ut timuerim. Non timet Dioscorid. I. c. aut dentibus, aut auribus insillare. Σὺν ὧν δὲ διανυχομένη, συνάληκται τοὺς ἐν αὐτῇ ἀρεῖται ἄχους τε καὶ σπυγμοὺς καὶ ἄλλα, etc. Εἰς τὰ ἑμπρόσθια τῶν ὀφθαλμῶν, etc. Dioscoridem, ut fere solet, sequitur Galen. de Fac. simpl. med. VII, p. 487. Nec dentibus timet Marc. Emp. cap. xu. Seriphonium sequutus antea laudatum. HAAR.

Ante perfusa virilitate. Si cedri

succo antea virilia perfundantur. Dioscorid. I. c. ἡπαρξομένη δὲ αἰδέσθῃ πρὸ τῆς συνουσίας, ἀνένδον ἐστί. Genitali ante coitum circumlita, conceptionem impedit. Sic etiam Galenus de Fac. simpl. Med. VII, p. 487. H. Phthiriasen. Dioscorid. I. c. φθίπτει δὲ καὶ τοὺς πόρους ἐν τῇ περιχρυσίᾳ. Pediculos et lentes illitu erogat. Sic libri omnes editi. In MSS. *pitiriasis*. Qui phthiriasen legi maluerint, tueri se possunt Q. Sereni calculo, cap. vi, cui titulus est *phthiriasi arcendæ*, quo morbi genere interiisse Pherecydem, Syllamque commemorat, pronuntiatque oportere corpus, succo perducere cedri. Qui *pitiriasen* sincerius putaverint, ob id, quod sequitur, et *porrigines*, obiciere Marcellum iū possunt, cap. iv, pag. 40, ita statuentem: *Ad pitiriamin et porrigines capitis, prodest, cedria tantum ungere caput.* Est autem *pitiriasis* idem quod Latinis *porrigo*: de qua diximus lib. XX, c. 23. HAAR.

Item porrigines. Q. Serenus, cap. iv, pag. 427, inter remedia porrigini depellendæ: *Et prodest cedro demissus ab urbe succus.* H. — Item, Gr. itemque. Ed. P.

Suadent. Dioscorid. totidem verbis

bibere in passo. Facilius in elephantiasi illinatur. Et hulnera sordida et excrescentia in iis auctores quidam, et oculorum albugines caliginesque inunxere eo: et contra pulmonis hulnera cyathum eius sorbere iusserunt: item adversus taenias. Fit ex eo et oleum, quod pisselacon vocant, vehementioris ad omnia eadem usus. Cedri scobe serpentes fugari certum est: item baccis tritis cum oleo, si qui perungantur.

XII. Cedrides, hoc est, fructus cedri, tussim sanant, urinam cient, alvum sistunt: utiles ruptis, con-

loco citato: πρὸς τὴν λαγύου θάλασσιον πύθου, οὗν γλυκεῖ λαμβανόμενῃ βοηθεῖν. HARD.

In elephantiasi. Dioscorid. loc. cit. Ὀφθαλμὶ καὶ ἑλεφαντιῶντας. Q. Seren. cap. xi, de elephantiasi propellenda, p. 430: Huic erit adversus cedri de cortice succus, Mustelaque cinis, vel sanguis fusus ab illa. Adde et Marc. Emp. cap. xix, p. 430. HARD.

Illinatur. Reg. i, illiunt; unde Brot. illinunt. Ed. P.

Oculorum albugines. Dioscor. loc. cit. Εὐθετεῖ δὲ εἰς τὰ ὀφθαλμικά' ὄψιν. δορκὸς οὕσα ἐγχρίομεν, καὶ λευκώματα, καὶ οὐλὰς σπύγγει. HARD.

Pulmonis hulnera. Iubet Dioscor. totidem verbis loc. citat. et contra pulmonis hulnera, et adversus taenias, sive tinea, hoc est, teretes ventria lumbricos. HARD.

Fit ex eo. E cedri succo, sive cedris. Dioscorid. I, 105: Γίνεται καὶ Πικρὸν ἐξ αὐτῆς (κεδρίδας) χωρισθέντος ἀπὸ τῆς κεδρίδας... ὥς ἐπὶ τῆς πύθου. Fit et a cedria oleum, quod ab ea separatur... ut de pice dictum est. Id nempe, quod pinguisimum, exprime oleosum, suspensis supra cedriam, dum coquatur, lenis excipitur,

colligiturque, ut ait Galenus loc. c. HARD.

Quod pisselacon. Sic appellatur iterum XV, 7; et XXV, 22. Nempe initio huius capituli docuit cedrum dare picem quae cedria vocaretur: quamobrem quod ex ea extraheretur oleum, recte voce ex utroque conflata pisselacon huncupavit. Frustra sunt, qui MSS; invitis, cedrelaeon substituant. Sic pisselacon picis florem appellat Scrib. Larg. Comp. xi, id nempe quod excipitur, dum ea coquatur, lenis superposita eius vapori HARD.

Scobe serpentes. Nicand. in Ther. p. 4 et 7. HARD.

Baccis. Cedri fructu: quo si perungitur corpus, cum cervi adipe seu medulla, fugari serpentes eo et Diosc. fatetur l. c. Διούκουντι καὶ θύρεα χρισμένου τοῦ σώματος οὗν διακρίει στίχαι ἢ μυελῶ. HARD.

XII. Cedrides. Diosc. I, 105: χεδρίδας δὲ καλοῦνται οἱ ἐξ αὐτῆς (κεδρου) καρποί. Galen. quoque de Fac. simpl. med. VII, p. 487: Αἱ δὲ κεδρίδες, οὕτω γὰρ ὀνομάζουσιν τὸν καρπὸν τῆς κεδρου; etc. HARD.

Tussim. Diosc. loc. cit: βοηθεῖσι δὲ βηξί, σπᾶσμασι, βήγμασι, στραγγουρίαις. HARD.

vulsis, spasticis, stranguriae, vulvis, admoti: contra lepores marinos, eademque quae supra: collectionibus, inflammationibusque.

XIII. De galbano diximus. Neque humidum neque aridum probatur, sed quale docuimus. Per se bibitur ad tussim veterem, suspiria, rupta, convulsa. Imponitur ischiadicis, lateris doloribus, panis, furunculis, corpori ab ossibus recedenti, strumis, articulorum nodis, dentium quoque doloribus. Illinitur et cum melle capitis hulceribus. Purulentis infunditur auribus cum rosaceo, aut nardo. Odore comitialibus subvenit, et vulva strangulante, et in stomachi defectu. Abortus non exeuntes trahit appositum vel suffitum: item ramis ellebori circumlitum atque subiectum. Serpentes nidore urentium fugari diximus. Fugiant et per-

Admoti. Appositi. Ita MSS. Poti tamen multo mallem. Nam Diosc. I, 405: Καὶ ἔμμενα ἄγουν κατὰ μηνῆς λίπου πίνόμενα. Ex trito pipere poti, menstrua, cient. Vel legi satius fortasse, vulvis. Ac poti contra lepores marinos, etc. Pergit enim graecus auctor: Καὶ πρὸς λαγῶν θάλασσιον πόσι συν οἶνῳ λαμβάνονται. Contra haustam leporem marinum in vino sumuntur, HARD.

Eademque quae supra. Hoc est, ad eadem, quibus utilem esse cedriae succum sup. c. dictum est. H.

XIII. De galbano diximus. Lib. XII, cap. 57. HARD. — De galbano Graecis γαλβαν. Bubon Galbanum (Pentand. digyn. gen. 702 Pers. Umbellifer. Juss.); conf. Excurs. II de Galbano ad calc. huj. lib. Ed. P.

Neque, etc. Totidem verbis Diosc. III, 97. HARD.

Per se bibitur. Diosc. Καταπίνεται δὲ πρὸς παλαιὰν βήχα, δύσπνοϊαν, ἀσθρὰ, ῥήγματα, σπάσματα, H.

Imponitur. Diosc. I. c. de laterum, dentiumque doloribus, et de furunculis. De panis Marc. Emp. c. xxxix, p. 224, et Plin. Val. III, 27. De strumis idem Marcellus, c. xv, p. 407, et Plin. Val. I, 43. HARD.

Corpori ab ossibus recedenti. Ab ossibus recedit caro, quum ea putrescente ossa nudantur, in hulceribus phagedaenicis et cancerosis. DAL.

Purulentis. Marc. Empl. c. ix, p. 75, et 81. Item Theod. Pr. I, 8 de aurium causatione. HARD.

Comitialibus subvenit. Comitiales enim odore excitat, uti et lethargicos; quod et Celsus testatur III, 20. De comitialibus, feminisque, quas vulva strangulat, subscribit Diosc. loc. cit. HARD.

Abortus. Inimicuros partus. DAL. — Diosc. loc. cit. HARD.

Serpentes... fugari diximus. Lib. XII, cap. 57. HARD.

Fugiant. Diosc. I. c. H.

unctos galbano. Medetur et a scorpione percussis. Bibitur et in difficili partu sabae magnitudine in vini cyatho; vulvasque conversas corrigit. Cum myrrha autem et in vino mortuos partus extrahit. Adversatur et venenis, maxime toxicis, cum myrrha, et in vino. Serpentes oleo et spondylis mixto tactu necat. Nocere urinae existimatur.

XIV. (vi) Similis ammoniaci natura atque lacrymae, probandae, ut diximus: molli, calfacit, discutit, dissolvit. Claritati visus in collyriis convenit: pruritus, cicatrices, albugines oculorum tollit: dentium dolores sedat, efficacius accensum. Prodest dyspnoicis, pleuriticis, pulmonibus, vesicis, urinae cruentae, lieni, ischiadicis potum: sic et alvum solvit. Articulis et podagrae cum pari pondere picis aut cerae et rosaceo coctum. Maturat panos, extrahit clavos cum melle: sic et duritias emolli. Lienem cum aceto et cera Cypria, vel rosaceo, efficacissime imponitur. Lassitudines perungi cum aceto et oleo, exiguoque nitro, utile est.

Mortuos partus extrahit. Dioscor. loc. cit. HARR.

Adversatur. Diosc. loc. cit. ex aëlo: *ἔω δέξαι καὶ σάβην μεγάλαν, ἀντιπάρχει καὶ τοῖσιν.* HARR.

Serpentes... necat. Dioscor. ad verbum, loc. cit. HARR.

Nocere urinae existimatur. Immo prodesse, si Dioscoridi fides: *δοξεί δὲ καὶ δυσσπύου πρῶτον.* Sed ibi legendum *δυσσπύου πρῶτον*, contraria plane sententia, ex Serapione, alii autem nos viderunt. HARR.

XIV. *Similis.* Similis, inquit, Ammoniaci natura est galbano, similisque natura lacrymae, cuius probatio fieri debet, eo pacto, quo dictum est lib. XII, 49. H. — *Hernaeum gum-*

miferum ammoniaci lacrymam largiri ducet Willdenovius, Hort. Berol. I, t. 53, 54. *Αγάρωλι;* Dioscorid. III, 98. Vid. Esc. III de Ammoniaco ad calcem huius libi. Ed. P.

Molli, calfacit, etc. Haec quoque Diosc. I, 98. HARR.

Albugines. Dioscorid. I. cit. *ὑπόχει δὲ καὶ τὰ ἐν ὀφθαλμοῖς λευκώματα.* Theodor. Prisc. I, 40: *De oculorum causis: Nam et lactenti mō mater guttū Ammoniaci masticando, albugines oculi... saepius permundavit.* H.

Prodest. Reliquae deinceps Ammoniaci medicinae totidem fere verbis exstant apud Dioscorid. l. c. H.

Oleo. Oleum Cyprium Dioscor. desiderat loc. cit. HARR.

XV. Et styracis naturam in peregrinis arboribus exposuimus. Placet praeter illa quae diximus, maxime pinguis, puris, albicantibus fragmentis. Medetur tussi, faucibus, pectoris vitiiis, vulvae praeclosae duritie laboranti. Ciet menses potu, apposituve, alvum mollit. Invenio potu modico tristitiam animi resolvi, largiore contrahi. Sonitus aurium emendat infusu: strumas illitu, nervorumque nodos. Adversatur venenis, quae frigore nocent: ideo et cicutae.

XVI. Spondylion una demonstratum, infunditur capitibus phrenelicorum, et lethargicorum: item capitis doloribus longis. Cum oleo vetere bibitur, et in iocinerum vitiiis, morbo regio, comitialibus, orthopnoicis, vulvarum strangulatione: quibus et suffitu prodest. Alvum mollit. Illinitur halceribus serpentibus cum ruta. Flos auribus purulentis efficaciter infunditur. Sed succus quum exprimitur, integendus est, quoniam mire appetitur a muscis et

Utile est. Voculam est Brot. ex codd. omittit. Eo. P.

XV. *Styracis naturam*, etc. De *Styraci officinali*, iam dictum est l. XII, cap. 55. Vid. Exc. IV de *Styrace* ad calc. hui. lib. Eo. P.

Albicantibus fragmentis. Micis grumisque Diosc. I, 79: *Θρόμβους ἔχον ὑπολευκούς.* Hano.

Medetur tussi, faucibus. Haec totidem verbis Diosc. loc. cit. et Galen. de Pac. simpl. med. VIII, p. 232, H.

Ciet menses potu, etc. Ad verbum Diosc. et Galen. II. c. Hano.

Infusu... illitu. Grop. et edit. ante Hard. lib. *infusum... illitum.* Eo. P.

Ideo et cicutae. Hausto cicutae veneno. resistere styracem et vino potum scribit Diosc. Εὐπορ. II, 442, H.

XVI. *Spondylion*, etc. Nobis *Heracleum Sphondylium* (*Pentand. digyna*, gen. 696 Pers. *Umbellifer* Juss.), de quo iam Noster egit lib. XII, c. cap. 58. Eo. P.

Infunditur. Plin. Val. III, el. IX, 7. Dioscorid. quoque tofidear plane verbis, III, 90. Hano.

Cum oleo vetere, etc. Diosc. I. c. ad verbum et Gal. I. c. p. 233. H.

Alvum. Diosc. I. c. II.

Illinitur halceribus. Plin. Val. III, 22, et Diosc. ad verbum, loc. cit. Hano. — *Serpentibus.* Brot. ex MSS. Regg. 2, 3, et edd. princip. quae servant. Eo. P.

Flos. Hoc est, flos tritus, seu floris succus. Diosc. loc. cit. Τοῦ δὲ ξυθους χλωροῦ ἢ χυλὸς πρὸς ἀκαρμύν

similibus. Radix derasa, et in fistulas coniecta, cal-
lum earum erodit. Auribus quoque instillatur cum
succo. Datur et ipsa contra morbum regium, et in
iocineris vitio et vulvarum. Capillos crispōs facit per-
uncto capite.

XVII. Sphagnos, sive sphacos, sive bryon, et in
Gallia; ut indicavimus, nascitur, vulvis decocto in-
sidentium utilis: item genibus et feminum tumori-
bus, mixtus nasturtio, et aqua salsa tritus. Cum
vino autem ac resina sicca potus, urinam pellit celer-
rime. Hydropicos inanit, cum vino et iuniperis tri-
tus ac potus.

XVIII. Terebinthi folia et radix collectionibus im-
ponuntur. Decoctum eorum stomachum firmat. Se-
men in capitis dolore bibitur in vino, et contra dif-
ficultatem urinae. Ventrem leniter emollit. Venerem
excitat.

XIX. Piceae, et laricis folia trita, et in aceto de-
cocta, dentium dolori prosunt. Cinis corticum, in-

ῶτα, καὶ πνεύρονες ἀποδίδει. Ex-
scripsit haec quoque Galen. l. c. H.

Radix. Totidem verbis Diosc. l. c.
HARD.

Auribus. Diosc. loc. cit. HARD.

Datur. Diosc. loc. cit. HARD.

XVII. Sphagnos, sive sphacos, sive
bryon. Nobis *Parmelia lobata* ex Li-
chemum ordine (*Algaram* Juss.). Cf.
lib. XII, cap. 50. Ed. P.

Vulvis. Diosc. l. 20: Πιστὺν πρὸς
τὰ περὶ μήτραν ἐν ἀρτηρίᾳ τὴν ἐν-
κάτω, Facit decoctus ingressu ad
vulvae affectiones. HARD.

XVIII. Terebinthi. Τέρπεντος Grae-
cis; nobis *Pistacia Terebinthus*, de
qua saepius iam dictum est. Ed. P.

Difficultatem urinae. Diosc. l. 94,
et Galen. de Fac. simpl. med. VIII,
p. 234. HARD.

Venerem excitat. Diosc. loc. citat.
Esti δὲ ἀπιστοὶ πρὸς ἀποδίδει. H.

XIX. Piceae, et laricis. Πίτυς et
πύκνος, quas pinum et laricem Plin-
ius fere reddit, easdem esse dotes
Dioscorides asseverat, l. 86. Sunt
nempe pinus, picea, pinaster, con-
generes arbores, quibus et cognatae
vires: quoniam et nomina saepe promi-
scae a bonis auctoribus permutantur.
Vide Strac. in Noll. ad Diosc. l. 87,
p. 45. HARD.

Cinis. Ramenta corticum. Dioscor.
l. 86: Ἀμύζων (φλοιὸς) ἥρως τε πικ-
ρατρύμματα ὁσὶς καταπλεσσομένης,
καὶ πρὸς τὰ πικρυνόμενα Cortex tritus et
inspersus ad intertrigines et comlanta
confert. HARD.

tertrigini et ambustis. Potus alvum sistit, urinam movet. Suffitu vulvas corrigit, Piceae folia privatim iocineri utilia sunt, drachmae pondere in aqua mulsula pota. Silvas eas dumtaxat quae picis resinaeque gratia radantur, utilissimas esse phthisicis, aut qui longa aegritudine non recolligant vires, satis constat: et illum coeli aera plus ita, quam navigationem Aegyptiam, proficere, plus quam lactis herbidos per montium aestiva potus.

XX. Chamaepitys latine abiga vocatur propter abortus, ab aliis thus terrae: cubitalibus ramis, flore pinus et odore. Altera brevior, et incurvae similis. Tertia eodem odore, et ideo nomine quoque, par-

Potus alvum sistit. Dioscorid. l. c. Κεῖλαι τε ποτίσας ἐπιστάναι καὶ οὐρα κατὰ. HARO.

Vulvas corrigit. Vulvas conversas emendat. Suffitu partus et secundas evicere Diosc. ali l. c. H.

Piceae folia privatim, etc. Hoc rursus Diosc. l. c. de foliis πικρῆς καὶ πύρρος. HARO.

Silvas. Fere ad verbum haec Mare. Emp. cap. xxvi, p. 149, et Plin: Val. I, 61. HARO.

Quam navigationem Aegyptiam. Celsus, de tabidorum curatione lib. III, c. 22: Opus est, ut vires pabuntur, longa navigatione, caeli mutatione, sic ut densius quam id est, ex quo discedit aeger, petatur: ideoque aptissime Alexandriam ex Italia itur. DAL.

Navigationem. De ea navigatione dicemus XXXI, 33. H.

Lactis. Ex herbis nempe virentibus et vegetis geniti. DALC.

XX. Chamaepitys latine abiga. Apul. c. 26: Graeci chamaepityn, Itali abigam, alii eupressum nigram, etc. Pro abiga libri quidam aiuga perperam exhibent. H. — Χαμαίπυτος Dioscor.

III, 175; eodem nomine dicitur officin. Aiuga Chamaepitys (Teucrium Linn. Didyn. gymnosperm. gen. 1374 Pers. Lobiat. Juss.); non flore, ut ait Plinius, sed odore, ipso teste Diosc. resinam piceam qui lagnam refert. Ed. P.

Altera. Hanc quoque Dioscor. III, 176; ait esse ramis cubitalibus in speciem ancorae incurvatis, ἀγκυροειδής. H. — Chamaepitys secunda Dioscor. loc. proxime laud. est nobis Teneriote Botrys (Didynum. gymnosperm. gen. 1372 Pers. Lobiat. Juss.); habitat in alvis, et apricis cultis; tertius vero, de qua mox Nootee, est Teucrium Parado-Chamaepitys, auctore Sprengelio. Conf. Clus. Histof. II, 183. In Hispania, Gallia Narbonensi et Italia non infrequens. Ed. P.

Tertia eodem odore. Nempe odore pious. Sic Dioscor. l. c. καὶ ἔστω τῆς ἰσχυρῆς χαλκωμένης. Ἐκ δὲ καὶ τοῦτο πύρρος. Pingitur a Lobelio in Obâ. pag. 207, sub Aiugae nomine. A Dodozeo, p. 46, a quo chamaepitys prima appellatur. Iam Gallii vocant, cognomento Arthriticam, Subscribit

vula, cauliculo crassitudine digitali, foliis scabris, exilibus, albis, in petris nascenti. Omnes herbae, sed propter cognationem nominis non differendae. Pro sunt adversus scorpionum ictus. Item iocineri illitae cum palmis, aut cotoneis. Renibus et vesicae, decoctum earum cum farina hordeacea. Morbo quoque regio, et urinae difficultatibus, ex aqua decoctae bibuntur. Novissima contra serpentes valet cum melle. Sic et apposita vulvas purgat. Sanguinem densatum extrahit pota. Sudores facit perunctis ea, peculiariter renibus utilis. Fiunt ex ea et hydropicis pilulae, cum fico alvum trahentes. Lumborum dolorem victoriati pondere in vino finit, et tussim recen-

Anguill. P. XIII, p. 244. Carnae-pitya officinarum et a Dioscoridis Plipitque delineatione abest, et indigna prorsus quae iugensibus adnumeretur, quum nullo sit pinus odore, ut Ruellius animadvertit III, 75, p. 576. H. — *Iva arthritica*, sive *arthetica* officinar. ea est quam paulo supra *Augae Chamaepityos* nomine distinximus. Planta est amara, aromatica, odore resinam piceam aut larignam referens; praecipuae vero aestimationis in ischiadicis et arthriticis affectionibus; unde illi nomen. Habitat in agris Angliae, Galliae, Italiae, etc. Cf. Geoffr. Mat. med. I. III, p. 306, sqq. Ed. P.

Parvula, cauliculo crass. digitali. Gron. et al. ante Hard. *parvula, cauliculo, crass. dig.* Brot. ex Regg. coll. et edit. principe, *parvula, cauliculo digitali.* Ed. P.

Propter cognationem. Propter affinitatem nominis cum picea, de qua cap. proximo dictum; est enim etiam Theophrasto picea, *πίτνη*, ut diximus; quare de chamaepity ex occasione digressit. Hard.

Item iocineri. Galen. de Fac. simpl. med. VIII, p. 241. Hard.

Renibus. Dioscor. III, 475; Marc. Emp. c. xxvi, p. 478. II.

Morbo quoque regio. Dios. et Gal. II. cc. Hard.

Sanguinem densatum. Sive coagulatum, ut dictum c. 27 sq. quod in praecipitatis potissimum evenit. II.

Fiunt. Diosc. loc. cit. *Αιζυθίων δὲ οὖν σῶσαι, καὶ ἀντὶ καταποτίου διὰ πύλιν μάλιστα χρῆσθαι.* Contrita vero cum ficibus, et pilularum instar exsiccata (Plin. addit *hydropicis*) alvum emollit. Hard.

Fico. Sic et Chiff. Gron. et al. ante Hard. *fico.* De fico nuper inventa in Herculanis ruinis, vide Exc. V ad finem hui. lib. Ed. P.

Lumborum dolorem. Diosc. et Gal. II. cc. et Marc. Emp. c. xxiv, p. 473. H. — *Lub. dolorem.* Gronov. et al. *Lumb. quoque dolorem.* Ed. P.

Victoriati. Hoc est, argentei quinariorum, dimidiive denarii, vel drachmae dimidiae pondere. Victoriati pondus obolorum trium esse recte Marc.

tem. Mortuos partus, ex aëlo coëta, et pota, elicere protinus dicitur.

XXI. Cum honore et pityusa simili de causa dicitur, quam quidam in tithymali genere numerant. Frutex est similis piceae, flore parvo, purpureo. Bilem et pituitam per alvum detrahit radix, decocti hemina: aut seminis lingua in balanis. Folia in aceto decocta, furfures cutis emendant: mammas quoque mixto rutae decocto et tormina, et serpentium ictus, et in totum collectiones incipientes.

XXII. Resinam e supra dictis arboribus gigni docuimus, et genera eius, et nationes in ratione vini, ac postea in arboribus. Summae species duae: sicca et liquida.

Emp. alt. c. ix, p. 78. Nam drachma seu denarius sex obolos efficit, ut XXI, cap. ult. Nota in medicina ponderibus haec est, Denarius I. A. S. H. — Est et nummus Clodia lege percussus, et Victoria signatus; unde nomen. Ed. P. — Coeta et pota. Sic et Chiff. cocta potaque Grou. et al. Ed. P.

XXI. *Pityusa simili de omni dicitur.* Propter cognationem nominis, cum picea, quae πῖκος, ut diximus, Theophrasti. quoque aut. Dioscor. IV, 166: Πεύκειον... εἶδος δὲ καὶ διαφέρει τοῦ κωνοειδὸς τελευκίου ὅθεν καὶ εἶδος ἐν αὐτοῖς καταριθμῆται. *Pityusa a cyparissia tithymali specie differre sola creditur: ideoque in tithymali genere connumeratur.* Nunc omnibus herbariis, officinisque ac recentioribus medicis *Emla* nominatur, teste Ruellio III, p. 653. A Dodonaeo pingitur, p. 370. H. — *Euphorbia Pityusa*. (Dodonaei: trigyn. gen. 1190 Pers. *Euphorbiae*. Juss.) hab. in Europae australis arenae. Sub *emlae* nomine diversis in regionibus diversas *Euphorbiae* species exhibent pharmacopoei, sive *palustrem*, sive *heliosco-*

piam, sive *cyparissiam*, sive aliam quaecumque ex his quae in Europa crescunt, speciebus; nec in eo vituperandi, ut iam pridem Tournefortius Bergiusque monuerunt, quandoquidem possent iidem euphorbiae illae virtutibus, eodemque modo saltem praeparari. Ed. P.

Similis piceae. Follis piceae, τὸς πῖκος, exigua flore, ac panno purpureo, inquit Dioscor. li. c. Haad.

Bilem. Dinac. loc. cit. Καθάρσις δὲ χύμα ἢ μὲν πῖκος ἢ β' ὀλκὴ δόσιον εἰν μέλιπράτῳ τοῦ δὲ καρποῦ, α'. Purgat per inferna radix, drachmis duabus data in aqua misa: sciatu vero, drachma una. Ita serp. et Galen. loc. cit. Haad.

In balanis. Balani hoc ideo non palmulae videntur esse, ut libro sup. c. 74, sed glandes quae in pedicem induntur anasus ad subducendam alvum. Medici suppositoria nuncupant. H. — Al. *ligula*. Ed. P.

XXII. *Resinam.* Coqf. lib. XIV, c. 25; lib. XVI, cap. 16, et Escutsum VI de Resina ad calcem hui. lib. Ed. P.

Sicca e pinu et picea fit: liquida e terebintho, larice, lentisco, cupresso, Nam et eae ferunt in Asia et Syria. Falluntur qui eandem putant esse, e picea atque larice. Picea enim pinguem, et thuris modo suceosam fundit: larix gracilem, ac mellei liquoris, virus redolentem. Medici liquida raro utuntur, et in ovo fere: e larice propter tussim hunceraque viscernm: nec pinea magnopere in usu: caeteris non nisi coctis. Et coquendi genera satis demonstravimus. In arborum differentia placet terebinthina, odoratissima atque levissima: nationum, Cypria et Syriaca: utraque mellis Attici colore: sed Cypria carnosior, sicciorque. In sicco genere quacrunt, ut sit candida, pura, perlucida. In omni autem, ut montana potius quam campestris: item aquilonia potius, quam ab alio vento. Resolvitur resina ad vulnere usus et malagmata, oleo: in potiones, amygdalis amaris. Natura in me-

Sicca et pinus et picea. Sic auct. libri de Simpl. ad Patern. t. XHI Opp. Galei, p. 998: *Resina sicca*, inquit, *invenitur circa nucupinam, et pityn* (quae Theophrasto picea est, ut monimus): *alia liquida circa terebinthum, et peucea* (quae semper a Plinio larix appellatur), et cupressum, et quae circa lentiscum, quam aliqui mastichinam esse dicunt, in Chio insula, etc. Negant tamen alii liquidam e lentisco fundi. Vide Dalec. Hist. pl. I, 20, p. 69. Resinam e larice, λάτρινος, manare liquidam, scribit et Diosc. 29. H. — *Liquida...* e lentisco. E lentisco non fluit resina liquida, sed sicca, *le mastic*, de qua vid. Tournefort, Voyag. t. II, pag. 69. Baor.

Eae ferunt. Lentiscus videlicet et cupressus: illa in insula Asiae Chio, ista in Syria. Larix enim Italiae et

Galliae peculiaris arbor. H. — *Et eae.* Gron. et al. eae. Ed. P.

E picea atque larice. Hoc est, ut cum Theophrasto loquimur, ἐκ τῆς πίττης καὶ ἐκ τῆς λάρικος. H.

Ac mellei liquoris. Plin. Val. XVI, 49, de larice: *Plusculum huius erumpit liquoris, melleo colore, atque lentiore, nunquam duretantis.* H.

Demonstravimus. Lib. XVI, cap. 22. HARD.

In arborum differentia. Diosc. I, 92. HARD.

In omni. Haec tradit etiam Theophrast. IX, 2, HARD.

Item. Theoph. I. c. H.

In potiones. Si in potiones sumi resina debet, resolvi prius necesse est oleo ex amygdalis amaris confecto. HARD.

Natura. Diosc. I, 91. Vide et Theoprisc. I, 49. HARD.

dendo contrahere vulnera, purgare, discutere collectiones: item pectoris vitia terebinthina. Illinitur eadem calida membrorum doloribus, spasticisque in sole. Illinitur et totis corporibus, mangonum maxime cura, ad gracilitatem emendandam, spatiis ita laxantium cutem per singula membra, capacioraque ciborum facienda corpora. Proximum locum obtinet e lentisco. Inest ei vis et adstringendi. Movet et ante caeteras urinam. Reliquae ventrem molliunt, cruda concoquunt, tussim veterem sedant, vulvae onera extrahunt etiam suffitae. Privatim adyersantur visco. Panos et similia, cum sevo taurino et melle sanant. Palpebras lentiscina commodissime replicat. Fractis quoque utilissima, et auribus purulentis: item in pruritu genitalium. Pineae capitis vulneribus optime medetur.

Item pectoris vitia. Diosc. loc. cit. de omni resinarum genere: Βούξιν, inquit, ἀρμόζουσιν, καὶ ῥθίσουσιν, ἐν ἐκλεπτοῖς καὶ ταῦτ' ἢ μετὰ μέλιτος, ἀνακαθαίρουσιν καὶ τὰ ἐκ θύρακος. *Tussi quoque tibi conveniunt in veligmate per se, aut ex melle: quaeque ex pectore educi oportet, expurgant.* Alludere huc Plinius videtur in Mercat. act. I, sc. 2, v. 27: *sc. Tua causa rupi ranices, iam dudum sputo sanguinem.* *et. Resinam ex melle Aegyptiam vocato, solum fiteris.* De terebinthina speciatim Marcell. Emp. c. xvi, pag. 132: *Resina terebinthina deoritur ad magnitudinem fabae Aegyptiacae ad eo quae insipio laborat, vini cyathis supersumpto, quae res magno remedio est.* Idem Theod. Prisc. II, P. II, cap. 10, de empyicis. Praevius utrique Celsus IV, 4, de difficultate spirandi. H.

Illinitur. Laudes in primis hoc piectionis genus ad gracilitatem corporis emendandam, Galen. de Sanit. Juenda

VI, toto cap. 8, p. 174, tom. VI. H.—*Spasticisque in sole Illinitur, etc.* Gr. et al. *Spasticisque illinitur in sole, totisque.* Eo. P.

Spatii. Lathores sic facimus culla meatus per artus singulos. H.

Inest. Dios. I, 91. H.

Movet. Diosc. loc. cit. H.

Reliquae. Diosc. loc. c. *Ἐστὶ δὲ καὶ οὐδαμῶς, καὶ ἴσως τε μελίσσι... βούξιν ἀρμόζουσιν, καὶ ῥθίσουσιν, etc.* H.

Privatim. De visco eo, XX, 51. diximus. Harn.

Palpebras lentiscina... replicat. Hoc est, replet, et pilis ornat. Sic infra e, 28: *Mastiche lentisci replicandis palpebris*, Diosc. I, 91, de quavis resina, et c. 90, de lentiscina: *ἐν τῇ ἀνακλήσει τριγῶν ἀρμόζει τῶν ἐν βλεφάρων.* *Ad angustinandis palpebrarum pllos confert.* H.

Fractis quoque. Auribus scilicet. Harn. ●

Purulentis. Diosc. I, 91: *Πρὸς τὴν*

XXIII. (vii.) Pix quoque unde et quibus conficetur modis, indicavimus: et eius duo genera, spissum; liquidumque. Spissarum utilissima medicinae Brutia, quoniam pinguiissima et resinossissima utraque praebet utilitates: ob id magis rutila, quam caeterae. Id enim quod in hoc adiiciunt, e mascula arbore meliorem esse, non arbitror posse intelligi. Picis natura excoalfacit, explet. Adversatur privatim caerastae morsibus cum polenta: item anginae cum melle, distillationibus et sternutamentis a pituita. Auribus infunditur cum rosaceo: illinitur cum cera. Sanat lichenas, alvum solvit, excreationes pectoris adjuvat ecligmate, aut illita tonsillis cum melle. Sic et hulcera purgat, explet. Cum uva passa et axun-

τα ἰχθυόροσθητα ὅτα σὺν μέλιτι καὶ δαίει, καὶ πρὸς κυστέον αἰδοίου. H.

XXIII. Indicavimus. Lib. XIV, c. 25. HARD.

Utraque praebet utilitates. Et picis, et resinae. Diosc. I, 97, de pice Brutia, δὴ φύσιν ἔχουσα, πύσης ἀμυ καὶ ῥητίνης. HARD.

Ob id magis rutila. Et ad id rutila magis accommodata, quam caeterae. Diosc. I, 97. H.

Non arbitror posse intelligi. Quoniam, etsi in resiniferis arboribus, ipsaeque teda, unde pix coquitur, mas et femina ternauntur, ut dictum est XVI, 19, in pice tamen notae discrimen ullum agnoscere, haud proclive est. HARD.

Picis natura. Diosc. I, 97, et Galen. de Fac. simpl. med. VIII, pag. 220. HARD.

Explet. Replet hulcera. Δύναμις δὲ ἔχει πληρωτικὴν ἰσχύον, Dioscor. I. c. HARD.

Adversatur. Diosc. I, 94: ἵππος ἐρπητῶν ἀλγμάτων σὺν αἰσὶ λάϊσις κατα-

πλετομένη. *Valet ad serpentium morsus cum trito sale adhibita.* H.

Item anginae, etc. Plin. Val. lib. I, cap. 52. HARD.

A pituita. Sic et Chiffi *Purulentis*, nempe auribus, Gronov. et al. apud HARD. Ed. P.

Auribus. Ad aures purulentas cum rosaceo pariter Dioscor. adhibet, I. c. HARD.

Sanat lichenas, etc. Diosc. et Galen. II. cc. HARD.

Excreationes. Dioscor. I, 94: ἀναγκάτω τῶν ἐν θώρακι ὑγρῶν, ἐκλειχόμενῃ κυάθου πλεθρὸς μετὰ μέλιτος. *Valet ad humores intra pectus contentos, aegre excreabiles, si cyathi mentura cum melle delingatur.* II.

Aut illita tonsillis cum melle. Diosc. I. c. HARD.

Sic et hulcera purgat. Mutata haecque interpunctio medicinas confederat in hunc modum: *Sic et hulcera purgat: explet cum uva passa et axungia: Carbunculos purgat, etc.* et quo temperamento carbunculos purgaret,

gia, carbunculos purgat, et putrescentia hulcera: quae vero serpunt, cum pineo cortice, aut sulphure. Phthisicis etiam cyathi mensura quidam dederunt, et contra veterem tussim. Rhagadas sedis et pedum, panosque et ungues scabros emendat: vulvae duritias et conversiones odore: item lethargicos. Strumas item cum farina hordeacea, et pueri impubis urina decocta ad suppurationem perducit. Et ad alopecias sicca pice utuntur. Ad mulierum mammas Brutia, ex vino subservefacta cum polline farraceo, quam ca- lidissimis impositis.

XXIV. Liquida pix, oleumque quod pisselaeon vocant, quemadmodum fieret, diximus. Quidam iterum decoquant, et vocant palimpissam. Liquida anginae perunguntur intus, et uva. Ad aurium dolo-

obscure est. Erroris admoniti primi sumus a Plinio Val. III, 12, ila prodente: *Pix Brutia*, inquit, cum melle ulcera purgat, explet, sanat; eadem pix cum uva passa et axungia hulceribus putrescentibus medetur. Et c. 30: *Carbunculo* medendo: *Pix Brutia cum uva passa*, exemptis nucleis, addita axungia purgat. Tum deinde a Diosc. I, 94, etsi is pro axungia mel adsciscit: *Ἰν σταγίδι δὲ καὶ πλῆτι, ἀνθρακx καὶ σπινθόνας πρι- χνάζουσι*. Quin et cum uva passa et melle, carbunculos putrescentiaque hulcera emarginat. HARR.

Quae vero serpunt, etc. Diosc. I, 94, totidem verbis. HARR.

Phthisicis. Diosc. loc. cit. et Marc. Emp. c. XVI, p. 449. H. — Etiam. Voculam hanc Brot. delet ex MSS. et edid. princ. Ed. P.

Rhagadas. Diosc. loc. cit. Marcell. Emp. cap. XXXI, p. 222, et Theod. Prisc. I, 29. HARR.

Vulvae duritias, etc. Dioscor. loco cit. HARR.

Lethargicos. Cels. III, 20, inter ea quae lethargicos odore fardo moveunt, piceam crudam recenset. H.

Strumas, etc. Totidem verbis Dioscor. loc. cit. et Marc. Emp. c. XV, p. 407. HARR.

Sicca pice. Liquidam Dioscor. adhibet I, 95. HARR.

XXIV. Liquida pix, oleumque, etc. De liquida pice, XVI, 21. De pisselaeon, XV, 7. HARR.

Palimpissam. Vid dictam nat. XVI, 23. Diosc. I, 97: *καλεῖται δὲ αὐτὴ ὡς ἂν πάλιν πισσα, quasi pila iterum cocta*. HARR.

Ad aurium dolores, etc. Piceis florem, seu pisselaeon, Marc. Emp. c. IX, p. 76, auribus parulenti instillat. Scribon. Larg. multo ante Comp. XI: *ad aurium dolorem. Sed praecipue piceis flos, quod τριπλάσιον appellatur... dolores sedat, et fore non patitur sup-*

res, claritatem oculorum, oris circumlitiones, suspiciosos, vulvas, tussim veterem, et crebras exscreationes pectoris, spasmos, tremores, opisthotonos, paralyses, nervorum dolores. Praestantissimum ad canum et iumentorum scabiem.

XXV. Est et pissasphaltos, mixta bitumini pice naturaliter ex Apolloniatarum agro: Quidam ipsi miscent, praecipuum ad scabiem pecorum remedium, aut si foetus mammas laeserit. Maturum optimum ex eo, quod quum fervet, innatat.

purationem fieri. . . Florem picis autem appello, quod excipitur, dum ea coquitur, lana superposita eius vaporibus.

Ad canum et iumentorum scabiem. Diosc. I, 95, et auct. Geop. XVII, 24, p. 446. HARR.

XXV. *Pissasphaltos, mixta bitumini pice.* Arist. *πῆσι θρυαλαῖς ἀρσυσσῇ*. Falsum tamen. Picem enim facitiam a natura cum bitumine misceri credibile non est. Pissasphallon vero bitumen est sole et ventis resiccatum et densatum ad picis crassitiam. Sic dictum vult Diosc. quod picem simul et bitumen oleat, et id perperam: *ἴτραν* verum, quod quum nativum bitumen sit, picem sua crassitie aemulatur: DAL.

— *Pissasphaltos.* Ea vox constat ex bitumine ac pice naturam significat: sive naturaliter sic ex utroque constet, quod affirmat Brassavolus, in examine terrarum, p. 435; Plinium ille quidem, ut auctorem libri de mirab. Ausc. Plinius est sequutus: sive id nomen et modo inditum, quod picem bitumenque respicit; sive quod quum bitumen sit, crassitie picem aemulatur, ut Dalecampius existimat, post Agricola de Nat. foss. IV, p. 215. Illud quod in Apolloniatarum agro

manat, Vitruvius VIII, 3, picem appellat, bitumen Aelianus, Var. Hist. XIII, 6; *μίσσαςφαλτον* Diosc. I, 100, HARR.

Quidam ipsi miscent. Bitumen picis admisceant. HARR.

Maturum optimum ex eo, etc. Mature coctum. Priorem vocem huius sententiae verbis antecedentibus Pansianus adnectit, et *matrum* legit, eo pacto: aut si foetus mammas laeserit matrum. Optimum ex eo, etc. Herm. Barbarus ex Dioscor. *Naturale optimum* reponit. Sed quidquid id ex Dioscoride corrigi velit, ego maturum cum omnibus libris antiquis, Regg. Colb. Ch. editionibusque pervetustis, defendam. De artificiali enim pissasphalto, quod bitumini admixta pice confici proxime ante indicarat, agere videtur: mature coctum et commixtum, optimum esse, quod innatat, quum una coquantur, et fervent: alioqui non video quemadmodum intelligi queat naturale fervendo innatare, quando quidem glebarum modo concretum in littora siccetur e Ceraunias montibus fluminum impetu ad Apolloniata Epiri, at historici referunt. Sed et magna mihi suspicio est, quod ex Dioscoride Hermolani confirmare ni-

XXVI. Zopissam eradi navibus diximus cera marino sale macerata. Optima haec a tirocinio navium. Additur autem in malagmata ad discutiendas collectiones.

XXVII. Teda decocta in aceto, dentium dolores efficaciter colluunt.

XXVIII. Lentisci ex arbore, et semen, et cortex, et lacryma, urinam cient, alvum sistunt. Decoctum eorum hulcera quae serpunt, fotu. Illinitur in humidis, et igni sacro: gingivas colluit. Folia dentibus in-

titur, existimasse eum, id quod de asphalto ipso, hoc est, bitumine, ille refert, quod in Agrigentinorum agro fontibus supernatare proditur, ad fervorem innatantis pissasphalti trahi oportere. Haas.

XXVI. Zopissam. Zopissa, sive apochyma, non tantum cera est navibus derasa, sed cera cum resina mixta, qua naves oblinuntur, tum ut facillior et magis lubricus per undas eorum sit cursus, tum ut eo velut testorio defensae navium tabulae, maris edaci salsugine minus corrumpantur. Northmani sua navigia hodie pice et axungia suis simul liquatis ungunt, idque linimentum vocant *brai*. Mellior zopissa ad discutiendum es nave tum primum fluctus experta, quoniam praeter smam et salis vim resiccantem, ligni quoque adhuc integram facultatem habet, quae navigationibus continuatis evanescit. Dal. — *Zopissam*. Lib. XVI, 23. H.

A tirocinio navium. A nave primum fluctus experta. Haas.

Additur. Disentiendi, diffundendi, dissipandi vim Diosc. eidem adscribit: *ἀποχύματα*, l. 98. H.

XXVII. *Teda.* Nobis est *Pinus Cembra*; de qua conf. lib. XVI, cap. 49. Eo. P.

Decocta. Plin. Val. I, 36: «Ad dentium dolorem: tedas pingues in astatas concides, et in aceto decoques, idque acetum in ore continebis.» Haas. — *Teda decocta.* Gron. at al. *tedas decoctae.* Eo. P.

XXVIII. *Lentisci.* Diosc. l. 89, exprimi succum ait, ex cortice, radice, foliis, qui ad sanguinis eiectionem, ad alvi profluvium, ad urinam ciendam prosit. Sic et Gal. de Fac. Simpl. m. VIII, p. 233. H. — *Σχῖνος* Græcis; nobis *Pistacia Lentiscus* (Diosc. *pentand.* gen. 2242 Pers. *Terebinthac.* Juss.), et qua lacryma *μαστιχη* dicta. Eo. P.

Ex arbore. Gron. et lib. ante Hard. edit. et *arboresq.* Eo. P.

Decoctum. Diosc. loc. cit. de lentisci foliis: καὶ τὸ ἀγένημα δι' αὐτῶν καταπλούμενον τὰ ἀστυμλήρωτα πηλοῖ. *Decoctum* eorum fotu cava replet, Plin. Val. III, 22: *Aqua in qua lentiscus decoctus est, hulcera quae serpunt, utiliter foveantur.* Totidem verbis Marc. Emp. c. rv, 42. Haas.

Illinitur in humidis. Hulceribus quae sunt in humido, ut disimus, XXII, 49. Haas.

Folia dentibus in dolore atteruntur. Itaque ex eius surculis cuspidatim consecilis ac mucronatis auctore

dolore atteruntur: mobiles decocto collubuntur. Capillum tingunt. Lacryma sedis vitiis prodest, quum quid siccat exalherive opus sit. Decoctum et ellacryma stomacho utile, ructum et urinam movens, quod et capitis doloribus cum polenta illinitur. Folia tenera oculis inflammatis illinuntur. Item mastiche lentisci replicandis palpebris, et ad extendendam cutem in facie, et smegmata, adhibetur, et sanguinem

Dioscorid. ὀδοντόλυγα sive dentiscalpia fiunt, purgandis, scalpendisque dentibus, ut attritu, quae inhaerent, extergantur et detrahantur. Vitebantur ad id et myrti ramulo. Clemens Alexandrin. III Paedag. εὐρυτεῖ ὀδόντας ἐτχειν, ἰδὲ ἀνάγκης δαί γαλᾶν ἵνα θεωρῶσιν οἱ παρόντες τὸ στόμα ὡς ὅτι κομφόν ᾖ οὐκ ἴδαν δὲ μὴ χαίρει γαλῶσα, διατελεῖ τὴν ἐμφορὰν ἐυλήριον μυρρίνης ἔχοντα λιπτόν ἐν τοῖς χειρὶσιν, ὥστε τὸ χροῖόν σίσειεν, ἔν τε βούλῃται, ἔν τε μὴ. Victorius, VI, 12 Dal.

Mobiles, Plin. Val. I, 36. Dioscor. I, 89: Ἰστέσι δὲ τὸ ἀπρόψημα καὶ σισομένους ὀδόντας διακλυζόμενον. *Decoctum dentes mobiles collutione firmat*. Sed et lentisci surculi dentiscalpiorum purgandis dentibus vicem praebuere: in usu a Martiale commendantur, XIV, xxii, cuius lemma: *Dentiscalpia: Lentiscum melius; sed si tibi frondea cuspis Desuerit, dentes penna levare potest*. II.

Capillum tingunt. Nempe folia. H. — *Capillum tingunt*. Non male recentiores editiones. Fronde enim lentisci canos capillos nigrum colorem iadueri docet Q. Serenus (carmine recitato cap. 10). Mss. Regg. et editio princeps, *capillum tingunt lacryma*. Boxt.

Lacryma. Hoc ipsum Diosc. loc. cit.

de succo foliorum radicis ac corticis. Καὶ πρὸς τὰς προπετώσεις ὑστέρας καὶ δακτύλου, ὁδῶν ὡς ὅτι κομφόν ᾖ οὐκ ἴδαν δὲ μὴ χαίρει γαλῶσα, διατελεῖ τὴν ἐμφορὰν ἐυλήριον μυρρίνης ἔχοντα λιπτόν ἐν τοῖς χειρὶσιν, ὥστε τὸ χροῖόν σίσειεν, ἔν τε βούλῃται, ἔν τε μὴ. Victorius, VI, 12 Dal.

Folia. Plin. Val. I, 14: *Lentisci tenera folia contritu, et fronti imposita, oculorum epiphoras suspendunt*. II.

Item mastice. Hoc est, resina lentiscina a nonnullis mastiche dicta. Diosc. I, 90: Γινώσκται δὲ καὶ ῥητίχη ἐξ αὐτῆς σχινίον καλουμένη, ὡς ἐνίων δὲ μαρτίχη. *E lentiscina resina nascitur, lentiscina cognominata, et a nonnullis mastiche*, II. — *De mastiche conf.* Eacurs. VII ad calcera huius libri. Eo. P. — *Replicandis palpebris*. Ea voce superius usus c. 22, sursumque inferius lib. XXXV, cap. 51. Diosc. I, c. Ανακαλῶ δὲ καὶ τρίχας ἐν ὀφθαλμοῖς. *Pilos oculorum fluentes glutinat et cohibet*. Haro.

Ad extendendam cutem. Ad extendendas rugas in cute. *Ad extergendam alii*, alii ad extergulam legunt. A libris antiquis Regg. Colb. etc. non discedo, auctore etiamque Q. Sereno, c. xii, p. 131. *Attrito iapone genas purgare memento, Rugarum sulcos lentisci mastice tendens*. Facit tamen ad nitorem cutis faciei illita. Diosc. I, 90: Μίγνεται δὲ καὶ... ἐπιχρίσματα προσώπου στιλαιοποιῶσα. Haro.

Et smegmata. Dentificia, σμήγματα ὀδόντων, Diosc. loco cit. II.

reiciantibus, tussi veteri: et ad omnia quae hammoniaci vis. Medetur et attritis partibus, sive oleo e semine eius facto ceraeque mixto, sive foliis, ex oleo decoctis, sive cum aqua virilia foveantur. Scio Democratem medicum in valetudine Considiae M. Servilii consularis filiae, omnem curationem austeram recusantis, diu efficaciter usum lacte caprarum, quas lentisco pascebat.

XXIX. (VIII.) Platani adversantur vesperilionibus. Pilulae earum in vino potae denariorum quatuor pondere, omnibus serpentium et scorpionum venenis medentur: item ambustis. Tusae autem cum aceto acri-

Sanguinem reicientibus. Dioscor. pariter l. c. Χανσιμύδουσα πρὸς αἵμα-
τος ἀκαταγυῖαν; καὶ πρὸς πάλαιαν βήχιν
πρὸς μὲν. Gal. quoque l. c. H.

Et ad omnia quae hammoniaci vis. Sic libri omnes editi. In Reg. 4, et ad omnia quae eius; vel quodvis. Alii aliter, sed ita ut certis nihil ex ulla eruas. Diosc. l. 89, necum lentisci prodesset scribit ad omnia ea ad quae prosit asocia: καὶ καθόλου ἀντι ἀκωνίαν, ἐν-
στι αὐτῇ χρηστέον. Hanc.

Piridia. Ergo naturalia, nempe vulvae; quarum sanguinem erumpentem reprimit. Diosc. Dalec.

In valetudine. Morbum eum fuisse huiusmodi pulmonia rautive credibile est, aut immodicas sanguinis profusiones. Dal.

M. Servilii. De eo diximus in anteriorum Indice, verbo *Servilius Democrales*. Hanc.

XXIX. *Platani adversantur vesperilionibus.* In veteri libro scorpionibus legi non vesperilionibus Dalecampius admonet. Quisquis is liber fuit, fidem hanc meretur, recrementibus caeteris, tum Mas. tum scriptoribus etiam antiquis. Vertigine premi vesparti-

lionem, si platani folio tangatur, scribit Sext. Emp. Pyrrh. hypotyp. l. 14, p. 12: Πλατάνου φύλλον θύοντες, νυκτερίης καρούτας. Africanus in Geop. XIII, p. 372, obiectis platani foliis aditum obstrui vesperilionibus asseruit: Εἰς τὰς σισέθους χρέμμεται φύλλα πλατάνου, καὶ οὕτως σισαλέουσιν νυκτερίδας. Addit idem auctor XV, 1, p. 404, ciconias nidis suis platani folia imponere: ne vesperilionem subeant. Πελαργοὶ πλατάνου φύλλα ταῖς νυκτερίαις ἀντιθέσθαι διὰ τὰς νυκτερίδας. Quod et Philo prodidit, de Propr. anim. p. 74; Aetian. Hist. Anim. I, 37. H. — *Platanus orientalis* (*Monac. polyand. gen. 2408 Pers. Amantae. Juss.*); de ea satis abunde a Nostro dictum lib. XII, cap. 8. Es. P.

Pilulae earum in vino potae denariorum, etc. Nicand. in Ther. p. 43. Diosc. l. 1, 107: Τὰ δὲ σκαρίαι χλωρά οὕς εἶναι ποθέντα, ἀρπυγοδόντας βοηθεῖ. *Pilulae virides in vino potae, serpentium moribus auxiliantur.* H.

Item ambustis. Diosc. l. c. Ἀναλόγηται δὲ στίφαι, περιέχοντα θέραινα. *Pilulae excoctae adipis, igni ambusta sanant.* Sic enim Galen. de

magisque scilliti, sanguinem omnem sistunt. Et lentiginem, et carcinomata, melaniasque veteres, addito melle emendant. Folia et cortex illinuntur collectionibus et suppurationibus, et decoctum eorum. Corticis autem in aceto, dentium remedium est: foliorum tenerrima in vino albo decocta, oculorum. Lanugo foliorum, et auribus, et oculis inutilis. Cinis pilularum sanat ambusta igni vel frigore. Cortex e vino scorpionum ictus restinguit.

XXX. Fraxinus quam vim adversus serpentes haberet, indicavimus. Semen foliis eius inest, quo me-

Facul. simpl. med. VIII, pag. 221.

HARD.

Tusae, Plin. Val. III, 21; Q. Serenus, cuius verba recitabimus cap. 37. HARD.

Melaniasque veteres addito melle, etc. *Melanix* nigritudo est. Graeca voce pro latina abotitur. In Mss. *malandriasque*, male. H.

Corticis. Subintellige, decoctum ex antecedente sententia. Diosc. I, 407: Ο δὲ γλοιὸς ἰσηθεὶς ἐν ὄξει, ὀδονταλγίας ἰστί διέχλυσμα. *Cortex in aceto coctus ad dentium dolores colluitur*. Galeus quoque l. c. H.

Foliorum tenerrima. Ita Mss. Reg. Colb. et Ch. quos sequuti sumus: quum prius perperam legeretur, *folia eorum tenerrima*. Diosc. I, 407: Πλάτανου τὰ τρυφερά τῶν φύλλων ἔψηθῆντα ἐν οἶνῳ, καὶ καταπλασθέντα, στίλβει μέμματα ὀφθαλμῶν. *Tenerrima platani folia in vino decocta, maxillita, oculorum fluxiones sistunt*. H.

Lanugo foliorum, et auribus, et oculis, etc. Diosc. l. c. Ο δὲ χνούς τῶν φύλλων καὶ τῶν σφαιρέων ἀκοῦν, καὶ ὄψιν ἐμπικρῶς λυμάνεται. *Foliorum pilularumque lanugo in aures et oculos illapsa, auditum visumque labefactat*.

Sic et arteriam laedi ea lanugine, si spiritu attrahatur, docet Galen. de Fac. simpl. med. VIII, p. 221: Φυλάττεσθαι δὲ τὸν ἐπὶ τοῖς φύλλοις τοῦ δένδρου χνούν. καὶ γὰρ τὴν ἀρτηρίαν ἀδίκαι ὥσπερ γὰ καὶ τὴν ὄψιν, καὶ τὴν ἀκοήν, etc. H.

Cinis pilul. Q. Seren. c. 131: *De combusturis igne vel frigore*, p. 162: *Conversa in cinerem platani pila curat utrumque*, HARD.

XXX. *Fraxinus*. Nobis *Fraxinus excelsior* (Dioc. Triand. gen. 2184 Pers. *Jasmin*. Juss.), de qua conf. l. XVI, cap. 24. Ed. P.

Semen foliis eius inest. Hoc perperam. Non enim in eius foliis semen est, sed ἐν λοβοῖς, id est in siliquis, Theophrasto, Hist. lib. VIII, cap. 47. Quidam hic legunt, *semen folliculis eius inest*, etc. DAT. — *Foliis*. Sive folliculis. De fraxino sermo instituitur. At folliculis scribi oportere, non foliis eius, sunt qui vehementer contendunt, quoniam contineri siliqua sive folliculo semen illud constat. Itaque a Dalecampio aliisque hoc loco Plinius erroris arguitur. Verum non intelligunt viri alias eruditi, siliquam enim, qua semen includitur, toliacea

dentur iocineris et lateris doloribus in vino. Aquam quae subit cutem, extrahunt. Corpus obesum levant onere, sensim ad maciem reducentes, iisdem foliis cum vino tritis ad virium portionem: ita ut puero quinque folia, tribus cyathis diluantur, robustioribus septem folia, quinis cyathis vini. Non omittendum, ramenta eius et scobem a quibusdam cavenda praedicari.

XXXI. Aceris radix contusa e vino iocineris doloribus efficacissime imponitur.

XXXII. Populi albae uvarum in unguentis usum exposuimus. Cortex potus ischiadicis et stranguriae pro-

in circumferentia praeferre lacinias, atque adeo folii latitudinem imitari: quamobrem et folii nomenclationem haud immerito in eam transferri. II. — Siliquam illam, folliculumve, aut potius capsulam recentiores botanici *samarā* vocant; quo quidem vocabulo et ulmi fructum designant, ul Noster ipse lib. XVI, cap. 29. Fraxino autem samara est monosperma, et ala lanceolata munita. Eo. P.

Quo medentur iocineris. Galenus I. VIII, κατὰ τόπον, ex Asclepiade sub finem libri, hepaticum medicamentum describit hoc titulo: Ἀλλη ἐπιτετευγμένη πικρὴ καὶ πρὸς τὰς ἄλλας τῶν ἐντὸς διαθέσεις χωρὶς βροχός. In eius compositione admittitur et fraxini, et betonicae semen. DALSC. — Quo. Q. Seren. c. xxiii: *De iecoris et lateris vitiiis medendis*, p. 439: Summitur et semen quod fraxinus alta producit. HARD.

Aquam quae subit cutem. Semina proxime ante laudato. Q. Seren. cap. xxviii: *De hydropisi depellenda*, p. 443: Fraxinaceum semen cum Bacchiorum bibeendum est. II.

Non omittendum, ramenta eius et

scobem, etc. Dioscorid. lib. I, c. 409: Τὰ δὲ τορυμύματα τοῦ ξύλου ποθέντα πικρὰ ἀναίσιρκά εἶναι. ligni ramenta pota lethalia esse a quibusdam perhibentur. HARD.

XXXI. *Aceris*, etc. Q. Seren. c. xxiii: *De iecoris et lateris vitiiis*, p. 439: Si latus inmeritum morbo tentatur acuto. . . Aut aceris radicem turdis, et una Cum vino capis: hoc praesens medicamen habetur. II. — De *Acere Pseudoplatano*, *Platanoides*, *eretic*, etc. Noster abunde dixit lib. XVI, cap. 26. Eo. P.

E vino. Haec duo verba ignorant Gron. et al. ante Hard. Eo. P.

XXXII. *Populi*, etc. De *Populo alba*, *nigra*, et *graeca* (Diosc. octand. gen. 2249 Pers. *Amentac.* Juss.), quae in Creta et in insulis Archipelagi nascitur, iam Noster egit lib. XII, cap. 64. Eo. P.

Cortex. Diosc. I, 409: Δύοκις τοῦ δένδρον ὁ φλοιὸς ποθὶς ὅσον εὐγγίης μᾶζι πλεῖθος, ἰσχυρὰς ἀγλαὶ καὶ στραγγουρῆς. Q. Seren. cap. xxxviii, pag. 450: Saepius occultis victa coxendice morbus Percurrit, et gressus diro languore moratur: *Populus alba*

dest. Foliorum succus calidus aurium dolori. Virgam populi in manu tenentibus intertrigo non metuitur. Populus nigra efficacissima habetur, quae in Creta nascitur. Comitialibus semen ex aceto utile. Fundit illa et resinam exigua, qua utuntur ad malagmata. Folia podagris in aceto decocta imponuntur. Humor e cavis populi nigrae effluens, verrucas, papulasque ex attritu ortas tollit. Populi ferunt et in foliis guttam, ex qua apes propolim faciunt. Gutta aequae propoli ex aqua efficax.

dabit medicos de oortioe potus. HARD.

Foliorum succus. Q. Serenus, cap. xiii, pag. 131: *Quam saevus teneras dolor alte sauciat aures, Frazinea in flammis fundit quem talca succum Instilles, sive obscenos ex virgine rores, Aut succum, ex folio dederit quem populus alba, etc.* Et apud Dioscorid. loc. cit. exstant ea totidem verbis. H.

Virgam. De vitice idem inferius, cap. 38. HARD.

Non metuitur. Brot. ex Reg. 2 et edit. princeps, *non metuitur*. Intertrigo autem, malum est quo femora laborant, quum equitatu aliave de causa conteruntur; vel herpetis genus, quod adulterum femora invadit. Ed. P.

Comitialibus. Sic Dioscorid. I, 443: *Ο δὲ καρπὸς μετ' ὅζου πινόμενος, ἀνάλκτικὸς ὤφελει.* HARD.

Fundit. Totidem verbis Diosc. loc. cit. HARD.

Humor e cavis populi nigrae effluens. E cavitatibus, quae sunt in media incisura positae, dum castratur. Ita MSS. omnes, editique libri. Quae lectio si cui non admodum arriserit, coniecturam ei aliam lubet hoc loco proponere: num e *cymis* legi magis probaturus sit. Nam e germinibus et

surculis incipientibus (*cyma* Graeci Latiniq. vocant), crassiusculus et lentore suo resinaceus, gummosusve exit humor, odoratissimus aromatum modo: unde unguenti populei vulgo dicti materiam sumendam ceuauerim. HARD.

Ex attritu ortas. Sic legend. monuit Gron. Libb. ante Hard. vulgg. et attrita corporis. Ed. P.

Ex qua apes propolim faciunt. Lib. XI, cap. 7, e gummi populorum ac vitium pissocerna sit, non propolis. DALEC. — *In foliis guttam, ex qua.* Gron. et al. ante Hard. *tò in;* Brot. vero *tò ex* omittunt. Ed. P.

Gutta aequae propoli ex aqua effloax. Eadem ac propolis in medicina vires habet ex aqua. Quae sint propolis facultates in usu medico dictum est XXII, 50. Libri ante nos editi, impedita admodum, vel ut verius, nulla sententia, *Gutta quoque aquae propolis ex aqua remedium quam efficax est.* In MSS. hoc tantum: *Gutta quoque aquae propolis ex aqua effloax.* In quibus vestigia haud obscura sinceræ scripturae. Sententia est, ut diximus, pares ei guttae vires in usu medico ac propoli, esse. Aequae *propoli*, pro aequae ac *propolis*, pluribus

XXXIII. Ulmi et folia, et cortex, et rami, vim habent spissandi, et vulnera contrahendi. Corticis utique interior tilia lepras sedat, et folia ex aceto illita. Corticis denarii pondus potum in hemina aquae frigidae, alvum purgat, pituitasque et aquas privatim trahit. Imponitur et collectionibus lacryma, et vulneribus, et ambustis, quae decocto fovere prodest. Humor in folliculis arboris huius nascens, cuti nitorem inducit, faciemque gratiorem praestat. Cauliculi foliorum primi, vino decocti, tumores sanant, extrahuntque per fistulas. Idem praestant et tiliae corticis. Multi corticem commanducatum vulneribus utilissimum putant: folia trita aqua aspersa pedum tumori.

est Pliniana; qua usus iterum lib. XXXV, 6: Quibus equidem nullas aequae demiror tam longo aeo durantes. Hic quibus aequae, vel aequae illis dixit, pro aequae atque illis. Nec Pliniana modo locutio, sed etiam Plautina, in Amphitru. act. I, sc. 13, vs. 437: Nullus est hoc meticolosis aequae. HARR.

XXXIII. Ulmi. Haec pariter Diosc. I, 114. HARR. — Πτεῖδα Graecis; nobis *Ulmus campestris* (*Pentand. digyn. gem. 652 Para. Amentac. Juss.*); de qua Noster egit, XVI, 29; alinae autem gallicae nomine, cuius ibidem meminit, non ulmi speciem; sed *Carpinum nostratens Betulum* designat Columell. V, 6, ut auctor est Sprengelius. Ed. P.

Corticis. Diosc. totidem verbis, loc. cit. Ποῖσι δὲ τὰ φύλλα πρὸς λέπρας λαῖα σὺν ὄξει ἐπιπλαττόμενα, μᾶλλον δὲ ὁ φλοιός, etc. H — Interior tilia. Id est, cortex interior. Plinius ipse, XVI, 25, ubi de tilia arbore: *Interior corticem ac lignum tenues tunicae multipliei membrana...* tiliae vocantur; tenuissimae eorum philyrae. Ed. P.

Corticis denarii pondus potum. Folia trita ex aceto lepris medentur: eadem vulnera glutinant, sed magis corticis tilia, fasciae loco advolta: nam lori modo facile scetitur. Diosc. Haec Plinius pervertit, et perturbat. DAL. — *Cort. den.* Ad verbum haec Plin. Val. II, 23, et Dioscor. loc. cit. HARR.

Imponitur. Meminit eius lacrymae Theophr. Hist. IX, t. Gummi Diosc. vocat, in Alex. c. 22: κόμμι πτείδας. HARR.

Lacryma. Quae praecisis ramis fuit e medulla, dum arbor castratur. DAL.

Humor. Haec totidem verbis Diosc. I, 3. In foliis ipsis folliculi inter corrugatis, complicatisque, humorem eum reperiri aiunt. Φόσας tamen Dioscorides: Αἰγινετα θυλάκια, folliculos dixere. HARR.

Tiliae corticis. Ita MSS: non cortices. Tunicae interiores in ulmi corticibus, tiliae a Plinio nuncupantur. Sic paulo ante, hoc ipso capite: *Corticis utique interior tilia lepras sedat.* HARR.

Humor quoque e medulla, uti diximus, castratae arboris effluens, capillum reddit capiti illitus, defluentesque continet.

XXXIV. Arbor tilia leniter tusa ad eadem fere utilis est, atque oleaster. Folia autem tantum in usu, et ad infantium hulcera in ore commanducata: decocta urinam cient: menses sistunt illita: sanguinem pota detrahunt.

XXXV. Sambucus habet alterum genus magis silvestre, quod Graeci chamaeacten, alii helion vocant, multo brevius. Vtriusque decoctum in vino veteri foliorum, vel seminis, vel radicis, ad cyathos binos potum, stomacho inutile est, alvo detrahens aquam. Refrigerat etiam inflammationem, maxime recentis ambusti: et canis morsum cum polenta mollissimis folio-

Humor. Lib. XVI, 74, his verbis: *Circumcisis quoque ad medullam aliqui non insuliter relinquunt, ut omnis humor stantibus defluat.* HARD.

XXXIV. *Tilia leniter*, etc. Quae de tilia arbore medicinae a Plinio nunc referuntur, has totidem place verbis phillyreae arbori, diversi omnino a tilia generis, Diosc. adiudicat, I, 125. An phillyram Plinius pro phillyrea acceperit, an eadem utriusque vires, non est in promptu statuere. Quare ampliandum censemus. II. — Arbor tilia, *φίλυρα*, est *Tilia europaea*, de qua non semel diximus; *φύλλυρα* vero Dioscor. loc. proxime laud. nobis est eodem nomine; *Phillyrea latifolia* (*Diand. monogyn.* gen. 36. *Peta. Jasmin.* Juss.); hab. in Europa australi. Eo. P.

XXXV. *Sambucus*. MSS. omnes, *sabucus*. Vtrumque recte, ut alibi monuimus. HARD.

Alii helion. Hoc est, palustrem, quoniam in pinguibus locis, uligino-

siaque nascitur. Diosc. IV, 475: *Τὸ δὲ ἴτερον ἀκτῆς, χαμαιάκτε καλεῖται, αὐτὴ χαμαικτῆς οὐρα, ἰλάσσων ἐστὶ καὶ βοτανισθεστέρα.* Et in Nothis p. 474: *Χαμαιάκτε... οἱ δὲ ἰλασάκτε οἱ δὲ ἀγρία ἀκτὴ, αἱ δὲ Εὐβοϊκὴ, Ρωμαῖοι ἔβουλον.* Quae Oribasius quoque transcripsit, XI, pag. 188. HARD. — *Ακτὴ* Diosc. IV, 374, nobis *Sambucus nigra* (*Pentand. origin.* gen. 729. *Pers. Caprifol.* Juss.), *χαμαιάκτε*, *Sambucus Ebulus*; gallice, *hieble*, vel *yèble*. Eo. P.

Vtriusque, etc. Diosc. I. cit. utriusque vim pariter comminorem agnoscit, et aquas detrahendi alvo, et stomachum laedendi. *Δύναμις δὲ ἡ αὐτὴ ἀμφοτέραις καὶ χρῆσις, ἐκπρακτικὴ, ὑδραγωγός, κακιστόμαχος μέντοι.* Adde et Marcell. Emp. c. xxx, p. 215. HARD.

Refrigerat. Haec totidem verbis Diosc. I. c. HARD.

Canis morsum. Diosc. iterum loc. cit. HARD.

rum illitis. Succus cerebri collectiones, privatimque membranae, quae circa cerebrum est, lenit infusus. Acini eius infirmiores, quam reliqua, tingunt capillum. Poti acetabuli mensura, urinam movent. Foliorum mollissima ex oleo et sale eduntur, ad pituitam bilemque detrahendam. Ad omnia efficacior, quae minor. Radicis eius in vino decoctae duo cyathi poti, hydropicos exinaniunt: vulvas emolliunt, has ei foliorum decoctum insidentium. Caules teneri mitioris sambuci, in patinis cocti, alvum solvunt. Resistunt folia et serpentium ictibus in vino pota. Podagricis

Succus. Q. Serenus, e. viii: *Decapite purgando*, p. 192: *Vngitur et moeis dederit quos parva sabucus*. H.

Acini eius infirmiores. Diosc. loc. cit. Marc. Emp. e. vii, de capilloni-grando, pag. 48: *Herba quae graece ehamaeacta, latine ebulus, exprimitur etiam cum suis granis, eiusque succo quotidie illito pectine, crines qui inficiendi sunt, perduuntur*. Adde et Q. Seren. carmine a nobis allato, c. x. HARD.

Poti. Q. Seren. cap. xxxiii, p. 146: *Si cui vesicae tardus cunctabitur humor, Prodest ex parvis acinos potare sabuci, Aut ederae succum*, etc. H.

Foliorum mollissima. Diosc. loc. cit. HARD.

Radicis. Diosc. loc. cit. et Plin. Val. III, 12, ad verbum. Q. Seren. e. xxviii, *De hydropisi depellenda*, p. 143: *Conveniet tenerae radix decocta sabuci, In geminis calidi cyathis potanda Lyasi*. Cum oxymelle praebet Th. Prisc. II, P. II, c. 49, de hydropicis. HARD.

Vulvas emolliunt, etc. Diosc. loc. c. HARD.

Has. Has vulvas ei foliorum decoctum emollit insidentibus feminis. Diosc. l. c. et ἐνθάδε. Porro ἐνθα-

θάρτα a medicis dicuntur inessiones, vel inessus. Sunt autem decocta ex herbis radicibus, atque id genus medicamentis, quibus insidetur, ut solu procedenti vulvae succurratur, aliisque malis, ut renum, coli, vesicae: supplent balneorum vicem, quum haec desunt, aut quum prae imbecillitate horum usum aeger ferre non possit. Ita fere Constantinus. H. — foliorum decocto si, etc. Brot. ex Reg. cod. 2, foliorum decocta. Ed. P.

Caules. Diosc. loc. cit. Marc. Emp. ad verbum, c. xxx, p. 218. Q. Serenus, c. xxix, *de ventre molliendo*, p. 144: *Aut edis in patinis tenerae decocta sabuci*. H.

Resistunt. Diosc. loc. cit. Q. Seren. e. xlvii, *de serpentium moribus excludendis*, p. 154: *Proderit et caules cum vino haurire sabuci*. H.

Podagricis. Diosc. loc. cit. Marc. Emp. c. xxxvi, p. 244 sq. Q. Seren. c. xliii, *de podagra depellenda*, p. 153: *Cohibebitque addita questus Parva sabucus item, si hircino est collita zevo*. Scrib. Larg. tribus illis vetustior, Comp. cli: *Ad frigidam podagram... sabucum cum axungia veteris tritum et impositum*. HARD.

cum sevo hircino vehementer prosunt cauliculi illiti: iidemque in aqua macerantur, ut ea sparsa pulices necentur. Foliorum decocto si locus spargatur, muscae necantur. Boa appellatur morbus papularum, quum rubent corpora; sambuci ramo verberatur. Cortex interior tritus, ex vino albo potus, alvum solvit.

XXXVI. Juniperus vel ante caetera omnia exalfacit, extenuat, cedro assimilis. Et eius duo genera: altera maior, altera minor. Vtraque accensa serpentes fugat. Semen stomachi, pectoris, lateris doloribus utile. Inflationes algoresque discutit, tusses concoquit et duritias. Illitum tumores sistit: item alvum, bacca ex vino nigro potis: item ventris tumores illitis.

Boa. Graeci τὰ τῶν βρεγῶν ἔχον-
θάρρα vocant; Galli, *la rougeole*;
Latini rubentes papulas. Etiam tumo-
rem crurum viae labore collectum,
appellari *boam* Festus est auctor: et
vetus Glossarium: Βόα, ὁ τοῦ πόδα
πλεγμῶν. Et boum morbum, ibi-
dem: Βόα, νόσος βούων. H.

XXXVI. *Juniperus.* Iis Dioscorides,
I, 103. HARO.

Exalfacit, extenuat. Verbum *ex-
tenuat*, codex antiquus non agnoscit.
Scio tamen haberi in Dioscoride la-
tino ex translatione Marcelli, sed in
graecis exemplaribus desideratur. PINT.

Cedro assimilis. Voss. et Chiſſi. et
Pintiani: *cedro alias similis.* Plinii
fuit, *cedro alia similis*, ut, *omnia
Mercurio similis.* GRON. — *Cedro.*
Galen. de Fac. simpl. med. VIII,
187; Auct. Geop. XI, 1, aliiq. H.
— *Cedro assimilis.* Brot. ex cod. Reg.
2, et edit. principe, *cedro alias si-
milis.* EO, P.

Genera... altera minor. Ad verbum

haec quoque Dioscorid. loc. cit. cuius
verba restituit Anguillara, P. II, p.
46. H. — Ἀρκευθός Theophr. et Dio-
scorid. est nobis *Juniperus communis*
(Dioec. monadelph. gen. 2286 Pers.
Couifer. Juss.); ἀρκυίδιον μεγάλη; no-
mine *Juniperum Oxycedrum* Diosco-
rides describit, I, 103, teste Spre-
ngelio, Hist. Rei herbar. I, I, pag. 106;
qui subinde *Oxycedrum* eisdem spe-
ciem esse pronuntiat (p. 191) cum
τῇ κέδρω, de qua graecus auctor agit,
I, 105. EO, P.

Vtraque accensa. Dioec. I, c. H.

Semen. Bacca, fructus, ἀρκυίδις
dictus a Graecis: Dioec. pariter at-
testante, ἐντόμαχος, ποτὶν πρὸς τὰ
ἐν θάρρα, etc. HARO.

Inflationes algoresque discutit. Dio-
scor. loc. cit. HARO.

Tumores sistit. Plin. Valer. III, 25.
HABN.

Item alvum. Marc. Em. ad verbum
c. XXVII, p. 196, et Plin. Val. II, 27.
HARO.

Miscetur et antidotis oxyporis. Vrinas ciet. Illinitur et oculis in epiphoris. Datur convulsis, ruptis, torminibus, vulvis, ischiadicis cum vino albo potum pilulis quaternis, aut decoctis viginti in vino. Sunt qui et perungant corpus e semine eius in serpentium metu.

XXXVII. (ix.) Salicis fructus ante maturitatem in araneam abit: sed si prius colligatur, sanguinem reicientibus prodest. Corticis e ramis primis cinis, clavum et callum aqua mixta sanat. Vitia cutis in facie emendat, magis admixto succo suo. Est autem hic trium generum. Vnum arbor ipsa exsudat cummum modo.

Miscetur et antidotis. Laudat Galenus medicamentum adversus venena, quod quia iuniperi fructum edisciscbat, διὰ τῶν ἀρκινθίδων vocabatur, de Fac. simpl. med. IX, p. 248. HARO.

Antidotis oxyporis. Si hæc coniunctum legas, *antidotis oxyporis*: sunt ea antidota quasi a celeritate dicta penetrandi, ἐξύπορα. Si divisim, *antidotis, oxyporis*; hoc est, et oxyporis: medicamenta intellige ad facilem concoctionem utilis. Et sane in eiusmodi oxypora, ad digestionem parandam, iuniperi baccas adhibet Marc. Emp. cap. xx, pag. 145 sq. II.

Vrinas. Diosc. I, 403. H.

Illinitur et oculis in epiphoris. Rectius in Vet. cod. *Illinitur et oculorum epiphoris.* PINT.

Datur convulsis, ruptis. Diosc. loc. cit. καὶ σπάζματι, καὶ πρήγματι, καὶ ὑστερητικῇ πνευμονίᾳ (vel πνέμονος) ἀρμόζει. HARO.

Ischiadicis. Cato de Re Rust. cap. 123, p. 66. HARO.

XXXVII. *In araneam abit.* In aranea fila: idcirco florem alii, non semen vocant. H. — *In araneam.* Semina sunt pappis instructa, De salice

fragipерda, ἰτέα ἀλεσικάρπῳ, ut graecus Præia appellat, conf. lib. XVI, c. 46. Eo. P.

Sanguinem reicientibus. Dioscor. I, 136, de salice: Ο δὲ καρπὸς πρὸς τὰς αἱμοποιοῦσας ὥρα δὲ. Marcell. Empir. cap. xv, pag. 120: *Semen salicis tritum, et ex vino austero sumptum, sanguinem tussientis sistit, et vitium potenter emendat.* Q. Serenus, cap. xxii, pag. 139: *Aut manus salicium fructus prodesse putatur, Aut platani pilulas acri infundemus aceto: Nullus erit sanguis quem non cibus isto moretur.* HARO.

Corticis. Marc. Empir. c. xxxiv, p. 237: *Salicis ramorum primorum vel summorum cortices exsurgunt: eorum cinis cum aqua impositus clavellis confestim medetur.* Plin. Valer. II, 52: *Salicis ramorum prunorum cortices,* etc. Lege *primorum.* Dioscor. I, 136, pro aqua acetum adhibet. H. — *Cortex ramulorum Salicis fragilis, aut pentandrac,* etiamnunc in medicina usurpatur; amarus, subtypticus, tonicus, antifebrilis; teste Schreber. Mat. med. p. 253. Eo. P.

Cummium modo. Gron. et al. ante Hard. *gummium modo.* Eo. P.

Alterum inanat in plaga, quum floret, exciso cortice trium digitorum magnitudine. Hic ad expurganda, quae obstant oculis: item ad spissanda quae opus sunt, ciendamque urinam, et ad omnes collectiones intus extrahendas. Tertius succus est detruncatione ramorum a falce distillans. Ex his ergo aliquis cum rosaceo in calyce punici calfactus auribus infunditur: vel folia cocta, et cum cera trita imponuntur: item podagricis. Cortice et foliis in vino decoctis foveri nervos utilissimum. Flos tritus cum foliis furfures purgat in facie. Folia contrita et pota intemperantiam libidinis coercent, atque in totum auferunt usum saepius sumpta. Amerinae nigrae semen cum spuma argenti pari pondere, a balneo illitum, psilothrum est.

XXXVIII. Non multum a salice vitilium usu distat

Alterum inanat in plaga, quum floret, exciso cortice. Manat arbor e plaga succum alterum. Ita libri omnes. H.

Hic ad expurganda. Diosc. pariter l. c. de eo succo, qui cortice inciso manat: *Δύναμιν δὲ ἔχει σμηκτικὴν τῶν ἐπισκατούτων ταῖς κόραις. Vim habet ea expurgandi quae pupillis offundunt caliginem.* Sic etiam Galen. de Fac. simpl. med. VI, p. 480. H.

Collectiones intus. Pituitae vel sanguinis collectiones, quae intus sunt. HARO.

Ex his ergo aliquis. Ex his nullum Diosc. l. c. Sed e cortice foliisque iussis succum ad eandem prorsus remedia adhibet: *Ὁ δὲ ἐκ τῶν φύλλων*, inquit, *καὶ τοῦ φλοιοῦ χυλὸς ἐν κλύθῃ ῥοαῖς θερμηθῆις μετὰ ῥοδίνου, ὡταλγίαις ἀρήγει καὶ τὸ ἀγένημα δὲ αὐτῶν, κατὰ νόσημα ποδῶντος ἀριστον.* Succum foliorum appellant Marcell. Emp. cap. ix, pag. 80, et Plin. Val. I, 10. HARO.

In calyce punici. Punici, pro punici mali, familiaris Plinio locutio. H.

Cortice. Sic Dioscorid. loc. cit. Q. Seren. cap. xliii, pag. 452: *Quaedam sunt rabidae medicamina digna podagrae. Ergo age, et arreptam salicis frondemque, librumque, Cum vino tere, sic contractos perline nervos.* HARO.

Flos. Q. Seren. cap. xii: *Invidia si maculat faciem lentigo decoram, Frons salicis cum flore suo contrita medetur.* Non flori, sed cortici trito cum foliis Diosc. loco citato, hanc vim adscribit: sed is multa miscet. H.

Folia. Diosc. loc. cit. de salicis foliis: *Καθ' ἑαυτὰ δὲ σὺν ὕδατι ληθόντα, ἀπολλήφραν πατερράζειται. Folia per se sumpta cum aqua conceptum impediunt.* Hoc ipsum Plinius de semine dixit sote XVI, 46. HARO.

Amerinae. Tolidem verbis ac syllabis haec Plin. Val. IV, 52. H.

vitex, foliorum quoque aspectu, nisi odore gratior esset. Graeci *lygôn* vocant, alii *agnon*, quoniam matronae Thesmophoriis Atheniensium castitatem custodiētes, his foliis cubitus sibi sternunt. Duo genera eius: maior in arborem salicis modo assurgit: minor ramosa, foliis candidioribus lanuginosis. Prima album florem mittit cum purpureo, quae candida vocatur: nigra quae tantum purpureum. Nascuntur in palustribus campis. Semen potum vini quemdam saporem habet, et dicitur febres solvere: et quum unguentur oleo admixto, sudorem facere: sic et lassitudines dissolvere. Vrinam cient, et menses. Caput ten-

XXXVIII. *Alii agnon*. Hoc est, *castum*. Vnde herbarii *agnum castum* appellant, utraque voce idem significante. *Άγνός* vero dicitur, quod auctore Galeno, de Facult. simpl. med. VI, p. 448, castitatem conservet lis, quibus aut estur, aut bibitur, aut substernitur. Idcirco *άγνόν* dici, quasi *Άγνόν* contendit Eustath. in Iliad. A, pag. 834. Pingitur a Matthiolo, in Dioscor. I, p. 496. H. — *Vitex Agnus castus* (*Didynam. auginp.* gen. 4441 Pers. *Vitio*. Juss.) ; habitat in meridionalis Italiae Siciliaeque paludosis. De illius arbusculae virtute antiveeerea, ab omni aevo praedicata, non consentiunt inter se recentiores medici. Conf. Geoff. Mat. Med. III, pag. 45. Ed. P.

Quoniam matronae, etc. Haec totidem verbis Diosc. I, 135, et Galen. loc. cit. Aelian. item Hist. Anim. IX, 26. Sunt autem *Θεσμοφόρητα* sacra Cereris, quibus nomen est a ferendis legibus: nam post inventas fruges, mores quoque hominum ea excoluisse creditur, et a silvestri vita ad humanitatem datis legibus revocasse: itaque

mortales tanti beneficii memores, haec sacra instituisse, et *Θεσμοφόρητα* vocasse. Diodor. Sic. Bibl. I, Plin. VII, 57, de Cerere: *Eadem prima leges*, etc. Hinc *Θεσμοφόρος* Ceres appellata apud Pausan. Att. I, p. 79, et apud Gruter. in vetusto lapide p. 309: *ΤΗΣ ΜΕΓΑΛΗΣ ΘΕΑΣ ΘΕΣΜΟΦΟΡΟΥ ΔΙΗΜΗΤΡΟΣ*. Haec.

Duo genera. Haec pariter Dioscor. I, c. Haec.

Prima album florem, etc. Dioscor. loc. cit. *Τὸ δὲ ἄνθος, ἢ πρὶν τις λευκὸν εἶναι τῷ ὑποπορφύρεοντι: ἢ δὲ πορφύρεον ἔσται: σπέρμα δὲ ὡς πέπαι.* Habet his affinia Theophr. Hist. III, 47. Haec.

Nascuntur in palustribus. Dioscorid. loc. cit. Et idcirco inter aquarum notas vitex censetur, lib. XXXI, 27. H.

Vinguntur oleo admixto. Gron. et al. ante Hard. *unguntur, oleo admixtum*. Ed. P.

Et menses. Diosc. loc. cit. de fructu, aen semine: *Ερμηναι ἄγχι πινόμενος ὅσον α' πλῆθος σὺν αὐτῇ*. Haec.

Caput. Diosc. I, c. H.

tant vini modo: nam et odor similis est. Inflationes pellunt in inferiora. Alvum sistunt; hydropicis, et lienibus perquam utiles. Lactis ubertatem faciunt. Adversantur venenis serpentium, maxime quae frigus inferunt. Minor efficacior ad serpentes: bibitur seminis drachma in vino vel posca, aut duabus foliorum tenerrimorum. Et illinuntur utraque adversus araneorum morsus: vel perunctis tantum, suffitu quoque aut substratu fugant venenata. Ad Venerem impetus inhibent; eoque maxime phalangiis adversantur, quorum morsus genitale excitat. Capitis dolorem ex ebrietate sedant cum rosaceo flos, tenerique cauliculi. Seminis decoctum vehementiorem capitis dolorem dissolvit fotu: et vulvam etiam suffitu vel appositu purgat: alvum cum pulegio ei melle potum.

Hydropicis, etc. Diosc. loco citato, et Galen. de Simpl. med. Fac. VI, p. 148. HARD.

Lactis ubertatem faciunt. Diosc. loco citato. HARD.

Minor efficacior. Aelian. Hist. Anim. IX, 26. HARD.

Bibitur. Diosc. loc. cit. Sed medicamenti modum non statuit. H.

Et illinuntur. Diosc. καταπλασμένα ἐν τῷ ὀπιδήκῳ σπυρί. HARD.

Suffitu quoque aut substratu. Diosc. loco citato. HARD.

Ad Venerem impetus inhibent. Ideo matronae Athenienses in Thesmophoriis, quae castissime celebrabantur, eius foliis cubile substernebant. Eodem consilio quidam e piscibus laevibus ac non squamosis utebantur: Hierophantiae vero pontificatum adepti cicula se castrabant. Sacra enim maxima castimonia tractanda esse ostendunt Mysi et Esaei ἄγιοι καὶ ἀνομι-

γοι. Galli Matris sacerdotes, qui virilitatem sibi adiuvant, Gymnosophistae pomis, oryza, farina contenti, Indorum magi carnibus abstinentes, Iovis in Creta sacrificii in cibum nihil admittentes quod coctum est, et quod iure pontificio cautum erat, Ad divos caste adueto, pietatem adhibento, opus amovento, qui socus faxit, deus vindex erit. Alex. ab Alex. lib. IV, c. 17. DALLG.

Seminis. Dioscor. l. c. Λύω δὲ καὶ κεφαλὰ γὰρ καταπλασσομένην. H. — Fotu. Chiffet. potu; eed refragatur Diosc. loc. cit. Ed. P.

Et vulvam. Diosc. loc. cit. Τὸ δὲ ἀπὸ σπέρματος καὶ πόνος καὶ τοῦ σπέρματος, εἰς ἐγκαθίσματα ταῖς περὶ ὀστέραν διαθέσται καὶ ῥεγμαναῖς ἀπύγει. *Herbae ac seminis decoctum ad intestus, vulvae affectibus et inflammationibus opitulatur.*

Alvum. Totidem verbis Dioscor. l. c. HARD.

Vomicas panosque difficile concoquentes, cum farina hordeacea molliat. Lichenas et lentigines cum aphronitro et aceto semen sanat: et oris hulcera, et eruptiones cum melle: testium, cum butyro et foliis vitium: rhagadas sedis, cum aqua illitum: luxata cum sale, et nitro, et cera. Et semen, et folium, additur in malagmata nervorum, et podagras. Semen instillatur in oleo decoctum capiti in lethargia, et phrenesi. Virgam qui in manu habeant, aut in cinctu, negantur intertriginem sentire.

XXXIX. Eriken Graeci vocant fruticem non multum a myrice differentem, colore rorismarini, et paene folio. Hoc adversari serpentibus tradunt.

XL. Genista quoque vinculi usum praestet. Flores apibus gratissimi. Dubito an haec sit, quam graeci auctores sparton appellavere, quum ex ea lina piscat-

Vomica. Vomica tumor est accrescens cum sanie, sine suppuratione. Celsus IV, 8. Sunt etiam vomicas internae collectiones, quas Graeci ἐμπύματα vocant, ut ait Coel. Aurel. V, 40. Fiant autem eae in pulmone, in membrana, quae latera cingit, in liene, in renibus, in intestinis; in vesica, aliisque partibus. H.

Difficile concoquentes. Qui haud facile concoquantur, maturantur. H.

Testium. Subintellige, eruptiones, ea antecedente sententia: quas et testium dixit Diosc. I, 135: Ἰνδύριος δὲ διδύμων μετὰ βουτύρου καὶ φύλων ἀμπύλου μαλάττει. Παράδας τε τὰς ἐν δακτυλῷ σὺν ὕδατι ἐπιπλασθὲν τὸ σπέρμα πρᾶνται σὺν τοῖς φύλλοις στέρματά τε καὶ τραύματά λατται H.

Semen. Cum oleo et aceto. Diosc. loc. cit. Habb.

Virgam qui in manu habeant, etc. Diosc. l. cit. Idem de populo Plinius supra c, 32. Habb.

In cinctu. Sic at Chifflet, aut cinctu Gron. et al. Ed. P.

XXXIX. *Eriken.* Dioscor. I, 447: Ἐρίκη, δένδρον ἐστὶ θυμαῖδες, ἔλαιον μυρική, μικρότερον δὲ πολλῷ, etc. Sic etiam Orib. lib. XI, f. 496. Dioscorus de co XII, 35. H. — *Erica arborea* (Oeland. monogyn. gen. 963 Pers. *Ericae*. Juss.); habitat in Europa meridionali. Ed. P.

Hoc adversari serpentibus tradunt. Diosc. loc. cit. Orib. et Plin. H. ed. Habb.

XL. *Genista.* Genista haec scoparia vulgi, du gené, cuius iconem Lobelius exhibet, in Obs. p. 534. Dioscor. IV, 458: Σπάριον, Plinius supra XVI, 69: Sequidem et genista... colligunt. Mart. XLV: Non pira, quae lenta pendunt religata genista H. — *Spartium ruicorum* (Diadelph. decand. gen. 4690 Pers. *Leguminos. Juss.*); hab. in Europa australi. Ed. P.

Quum ex ea lina piscatoria. Lib.

toria apud eos factitari docuerim: et numquid hanc designaverit Homerus, quum dixit navium sparta dissoluta. Nondum enim fuisse Africanum vel Hispanum spartum in usu, certum est: et quum sutiles fierent naves, lino tamen, non sparto, umquam sutas. Semen eius, quod Graeci eodem nomine appellant, in folliculis, phaseolorum modo, nascens, purgat ellebori vice, drachma et dimidia pota in aquae mulsaе cyathis quatuor ieiunis. Rami similiter cum fronde in aceto macerati pluribus diebus, et tasi, succum dant

XVI, cap. 2 extremo: *Asia e genista fuit lina ad retia praecipua, in piscando durantia, frutice madefacto decem diebus.* Nunc vero id Plinius iure miratur: est enim genista nostra quidem ad vinculorum usum apta: eadem nectendis retibus minus idonea. Sed σπάρτον, non σπάρτον, Graeci dixere de herba omnibus, atque adeo de lino, et cannabi, aliisque ad vitulis textilibus idoneis. H.

Homerus. Locus est Iliad. B: καὶ δὴ δοῦρα σάπησι νῶϊν, καὶ σπάρτα λίνυνται, de quo Vatro apud Gellium: Ego, inquit, apud Homerum sparta non plus spartum significare puto, quam σπαρτός, qui dicantur in agro Thubano nati. In Graecia sparti copia modo coepit esse ex Hispania. Neque ea ipsa facultate usi Liburni, sed hi plerumque loris naves suebant, Graeci magis cannabe et stupa, caeterisque sativis rebus, a quibus σπαρτὴ appellabant. Eustathius funes a sparto, id est, genista compactos interpretatur, de quibus proverbium vetus iactatum est, τὸν λίβον παρὶ τὸν σπαρτὸν ἄγειν. GELLIANUS. — *Homerus.* Loco a nobis allato, XIX, 6, ubi vide quae in not. diximus. H.

Spartum. Hispanum hoc spartum certe est *Lygeum Spartum*, aut *Stipa*

tenacissima, de quibus egimus lib. XIX, cap. 7. En. P.

Semen. Haec Dioscor. fere totidem verbis, IV, 158, sed σπάρτιον vocat. Galeno de Fac. simpl. med. VIII, p. 231: σπάρτη, ἣ τὰς ἀμπόλους παρ' ἡμῶν δεσμεύουσιν, etc. Ex Aetio I, lege σπάρτιον. Aetii interpres pag. 18: *Genista*, qua vites apud nos necit solent, etc. H.

Purgat. Haec totidem verbis Dioscor. IV, 158. Haen.

Rami similiter cum fronde in aceto. Ineptum hoc, quum foliis carere auctores testentur. DAE. — *Rami.* Cum foliis minutis. Da genista loquitur, cui minuta sunt folia. Tamen hoc inepte a Plinio dici Dalecampius asseverat: quod foliis carere σπάρτιον auctores testantur. Qui tandem? Dioscorides, credo, cuius haec verba, IV, 158: σπάρτιον θάμνος ἐστὶ φέρων ῥαβδούς μικράς, ἀφύλλους, etc. Verum dictionem eam ἀφύλλους in vetustioribus libris abesse iam dudum monuit Saraceus. Et folia inesse genistae, non modo res ipsa clamat, sed et ipse Diosc. perspicuis verbis Eup. I, 137: ἰσχυρτικὸς δὲ ὡφέλει πινόμενα... σπαρτίον τὰς ῥαβδούς σὺν τοῖς φύλλοις ἐν ὄξυ βράχων πλεονεῖς ἡμέρας, ἔπειτα κίψας καὶ χυλίσας

ischiadiciis utilem, cyathi unius potu. Quidam marina aqua macerare malunt, et infundere clystere. Perunguntur eodem succo ischiadici addito oleo. Quidam ad stranguriam utuntur semine. Genista tusa cum axungia, genua dolentia sanat.

XLI. Myricen, quam ericen vocat Lenaeus, similem scopis Amerinis dicit. Sanari ea carcinomata in vino decocta tritaque cum melle illita. Arbitrantur quidam hanc esse tamaricen: sed ad lienem praecipua est, si succus eius expressus in vino bibatur: adeoque mirabilem eius antipathiam contra solum hoc viscerum faciunt, ut affirmant, si ex ea alveis factis bibant sues, sine liene inveniri. Et ideo homini quo-

καὶ τοῦ ἑξ ὀνόμας. Quae Plinianis plene paria ut gemina. Neque verum nesciusa Marcell. Emp. cap. xlv, p. 174, et a Plin. Vol. II, 45, haec totidem verbis exscribi: voculas tamen eas cum fraude ab utroque praetermitti: id vero factum ab iis eo consilio recte, non quod fronde carere genistam putarint, sed quod eam in medicis usus adhiberi haud operae pretium esse fortasse censuerint. II.

Quidam marina aqua macerare, etc. Ad verbum Dioscor. loc. cit. et Etmop. I, 137. Haaro.

Genista tusa cum, etc. Marc. Emp. cap. xxxvi, p. 246. Haaro.

XLI. Myricen. MSS. Regg. Colb. Chiff. Myrice americanam Lenaeus. Libri haecenus editi, Myrice, quam et tamaricem. Perperam: nam de hac altera appellatione dicitur inferius. A Pompeio Lenaeo ericen vocatam et illam, ob similitudinem innuit: recte, an aecus, non desinit. Plinius, cap. 39 huius libri: Eriken Graeci vocant fruticem, non multum a myrice differentem. Inde oris perturbatio no-

minum. II. — Tamarix gallica (Pentand trigyn. gen. 732. Pers. Portulac. Juss.); de qua iam Noster egit, lib. XIII, cap. 37. Ed. P.

Similem scopis Amerinis dicit. Eandem usum praebere ad domos converrendas, et inquinamenti purgandas. Dalec.

Arbitrantur quidam. Et si quidem recte. Haaro.

Sed ad lienem. Diosc. totidem verbis I, 116; Marc. Emp. c. xxiii, pag. 166; et Q. Serenus, cuius verba referemus cap. 47. Haaro.

Ut affirmant, si ex ea; etc. Marc. Emp. loc. cit. Haaro.

Et ideo homini quoque splenico cibum, etc. Dioscorid. loc. citat. Κατασκευάζουσι δὲ τῆς ἐρίκης καὶ κύλικας ἐκ τοῦ πρίμου, αἷς ἐπὶ τῶν σπληνικῶν χρῶνται ἀπὸ ποτηρίων, ὥς τοῦ δὲ αὐτῶν πόματος ὠφέλιοντος. Sunt qui et e calyce calyces parent, quibus potulorum vice splenici utantur, seu datus in eiusmodi vasis potus lieni conferat. Cael. Aurel. III, 4: Item cibum vel potum sumere iubent aegrotantes in

que splenico cibum potumque dant in vasis ex ea factis. Gravis auctor in medicina, virgam ex ea defractam, ut neque terram, neque ferrum attingeret, sedare ventris dolores asseverat impositam, ita ut tunica cinctuque corpori apprimeretur. Vulgus infelicem arborem eam appellat, ut diximus, quoniam nihil ferat, nec seratur umquam.

XLII. Corinthus, et quae circa est regio, bryam vocat, eiusque duo genera facit: silvestrem plane sterilem; alteram mitiorem. Haec fert in Ægypto Syriaque etiam abundanter lignosum fructum, maiorem galla, asperum gustu, quo medici utuntur vice gallae, in compositionibus, quas antheras vocant. Et lignum autem, et flos, et folia, et cortex in eisdem usus

in oculis tamarici ligno confectis. H.

— *Homini quoque splenico.* Sic et Chifflet. *splenitico* Gron. et al. *Ed. P.*

Gravis auctor in medicina. Sic etiam Q. Sereu. cap. xxvii, de ventris dolore mitigando, pag. 142: *Nec non iungenda est utero nova virga myricae: Illaesa haec ferro teraque intacto teratur.* Haro.

Neque terram, neque ferrum. Duo illa priora verba ignorant Haro. et Franzius. Restituimus ex Gronov. et al. ante Haro. item ex Brot. qui paulo postasseveravit exhibet, ut Regg. codd. et ed. pr. *Ed. P.*

Distans. Lib. XVI, c. 45. H.

Nec seratur umquam. Apud nos, sed in Ægypto et Syria tantum. *Dat.*

XLII. *Corinthus, et quae circa est regio, bryani vocat.* Bryam, quoniam ut Dioscorides ait, et florem, et fructum gignit *βρυονίδες*, muscæum. *Dat.* — *Bryam.* Libri editi, *bryoniton*, male. MSS. omnes, Regg. Colb. alique tum hoc loco, tum in indice, *bryam* scribunt. Ipsa est de quadem

Plinius, XIII, 37: *Achaia fert bryam silvestrem: insigne in ea, quod sativa tantum ferat gallae similem fructum.* In Achaia Corinthum esse nemo ignorat. Haro. — De Brya, quae nobis est tamaricis supra dictae varietas vide quod nobis dictum est lib. XIII, cap. 37. *Ed. P.*

Utuntur vice gallae. Ita quidem fieri Galenus praecipit de Fac. simpl. med. VII, pag. 24: *Χρησάμεθα μύρταις αὐτῆς (καρκῆ) δένδρεσι, μὴ παρῶσαις κινίδας, εἰς ὅταντες ἐκείνης. Vbi galla ad manum non erit, uti eo (myricae semine) licetbit, ad ea omnia ad quae illa utitur.* H. — *Gallae, in compositionibus.* Gronov. et al. ante Haro. *gallae, et in comp.* *Ed. P.*

Antheras. *Ανθράκι* compositiones sunt ita dictae, vel a colore florido, vel à florum mixtione, quae praecipue adhibentur adversus oris huiusmodi. Galen. *κατὰ τόμ.* IV, 8, pag. 437, et alibi *ἀνθράκις* vocati: idem *κατὰ γένος*, V, 15, pag. 801, *ἀνθράκις*. Haro. *Cortex.* Diosc. I, 116. H.

adhibentur, quanquam remissiora. Datur sanguinem reiicientibus cortex tritus, et contra profluvia feminarum, coeliacis quoque. Idem tusus impositusque collectiones omnes inhibet. Foliis exprimitur succus ad haec eadem. Et in vino decoquuntur; ipsa vero adiecto melle gangraenis illinuntur: decoctum eorum in vino potum, vel imposita cum rosaceo et cera sedant. Sic et epinyctidas sanant. Ad dentium dolorem auriumque, decoctum eorum salutare est: radix ad eadem similiter. Folia hoc amplius. ad ea quae serpunt, imponuntur cum polenta. Semen drachmae pondere adversus phalangia et araneos hibitur. Cum altium vero pingui surunculis imponitur. Efficax et contra serpentium ictus, praeterquam aspidum. Nec non morbo regio, phthiriasi, lendibusque decoctum infusum prodest, abundantiamque mulierum sistit. Cinis arboris ad omnia eadem prodest. Aiunt, si bovis castrati urinae immisceatur, in potu, vel in cibo, Venerem finire. Carboque ex eo genere urina ea restin-

Sanguinem reiicientibus. Haec de fructu Diosc. cui tamen facultate similem esse corticem mox subiungit. DAL.

Idem tusus, etc. Dioscorid. loc. cit. Οὐδὲ μὲν δὲ στελλὰ κατανέσθεις. H.

Decoctum eorum in vino, etc. Multa haec visa nonnullis oratio: sed nihil MSS. praetera habent. Voce postrema superioris sententiae forte repetita, erit fortasse qui legal, *lienem decoctum eorum,* etc. Nam Dioscor. loc. cit. Τῶν δὲ φύλλων τὸ ἀγέρηναι σὺν ὀνὶ πρὶν σπλῆνα τέχει καὶ ὀδονταλγίας βροθεὶ διακλυζόμενον. *Foliorum decoctum in vino potum lienem abruinit: et ore collutum ad dentium dolores salutare est.* Attamen colle-

ctiones potius ex antecedente sententia putem subintelligi oportere. HARD.

Similiter. Hoc est, decocta. H.—

Similiter. Folia, etc. Gron. et al. autē Hard, *similiter et folia.* Haec, etc. Ed. P.

Semen. Dioscor. loc. citat. H.

Morbo. Dioscor. loc. cit. H.

Abundantiamque. Vulvae profluvium: ἀρρόβει βέλκας γυναιξὶ Diosc. loc. cit. HARD.

Cinis. Ligni e caudice Diosc. loc. cit. Καὶ ἡ ἀπὸ τῶν φύλλων τέσσα προσσθίσαι, πρὶν σπλῆνα ἐκ μήτρας σπλῆνα. Sed et ligni cinis appositus fluxionem ex utero sistit. HARD.

In potu. Gronov. et al. vel in potui et paulo post id et spadamis, omissio nempe τῷ ex. Ed. P.

ctus in umbra conditur: idem quum libeat accendere, resolvitur. Magi id et ex spadonis urina fieri tradiderunt.

XLIII. (x.) Nec virga sanguinea felicior habetur. Cortex eius interior cicatrices, quae praesanavere, aperit.

XLIV. Sileris folia illita fronti capitis dolores sedant. Eiusdem semen tritum, in oleo phthiriasis coërcet. Serpentes et hunc fruticem refugiunt; baculumque rustici ob id ex eo gerunt.

XLV. Ligustrum si eadem arbor est quae in Oriente

XLIII. *Neo... felicior*. Quam myrice, quam cap. 41, censeri dixit inter infelices arbores. Tarquitiuss Etruscus in Ostentario arborario apud Macrobiū Sat. II, 16, pag. 378, ubi perperam *Tarquinus Priscus* scribitur, sic ait: *Arbores, quae inferum deorum avertentiumque iu tutela sunt, eas infelices nominant: Alaternum, sanguinem, etc. Modestia. Dig. 48, tit. 9, leg. IX: Poena parricidii more maiorum haec instituta est, ut parricida virgis sanguineis verberatus, deinde culo innatur. Sanguineus frutex, et sanguinea virga, idem. H. — Cornus sanguinea (Tetrand. monog. gen. 296 Pers. Caprifoliae. Juss.), de qua iam Noster egit lib. XVI, cap. 30. Eo. P.*

Quae praesanavere. Hoc est, quae prius sunt sapatae, quam opus esset. Sic cap. 38, *panos difficile concoquentes*, dixit, hoc est, qui difficiliter concoquuntur: c. 69, *genitalia carbunculantia*, hoc est, quae carbunculantur. II.

XLIV. *Sileris folia*. Siler Moisius esse putat salicem latifoliam, eandem folio, e cuius cinere, sulphore, et aphronitro sit pulvis exentiendis machinis bellicis utilis. DALECH. — An-

guillara, pag. 86, *Salicem capream* credit esse siler, de quo etiam Virg. Georg. II, 42: cf. ad hunc locum D. Fée, qui *Salicem vitellinam* habet, *Flora de Virgide*, tom. VIII, p. cxxxv edit. nost. Quum vero Noster hoc ipso capite seminis medicamentum praebere dicat, maluit Caesalpin. II, 50, ad *Evonymum europaeum* (Pentand. monogyn. gen. 539 Pers. *Rhamn. Juss.*) referre. Conf. Spreng. Hist. Rei Herbar. tom. I, p. 447. Eo. P.

XLV. *Ligustrum*. In Regg. et Colb. cod. si ex eadem. Forte, si haec eadem. Hoc loquendi forma usus inferior, cap. 94: *Dracontium, si modo hic est, qui apud nos dracuncululus vocatur*. Plin. XII, 54: *Quidam hanc esse dicunt arborem, quae in Italia ligustrum vocetur*. At non est sane ligustrum Cypros, ut eo loci diximus: nec Plinius sibi, sed quibusdam ignotis auctoribus, ita videri ait. H. — *Ligustrum vulgare* (Diand. monog. gen. 35 Pers. *Jasmin. Juss.*) praeposere Noster dubitare videtur, au sit eadem arbor eum cypro orientali, seu *Lawsonia inermis*, de qua egimus lib. XIII, cap. 51. Eo. P.

Si eadem. Gronov. et al. ante Hard.

cyprios, suos in Europa usus habet. Succus eius nervis, articulis, algoribus; folia ubique veteri hulceri cum salis mica, et oris exulcerationibus prosunt. Acini contra phthiriasin: item contra intertrigines, foliave. Sanant et gallinaceorum pituitas acini.

XLVI. Folia alui ex ferventi aqua certissimo remedio sunt tumori.

XLVII. Ederae genera viginti demonstravimus. Natura omnium in medicina anceps. Mentem turbat, et caput purgat largius pota: nervis intus nocet: iisdem nervis adhibita foris prodest. Eadem natura, quae aceto, ei est. Omnia genera eius refrigerant. Urinam cient potu: capitis dolorem sedant, praecipue cerebro, continentique cerebrum membranae, utiliter molibus impositis foliis: cum aceto et rosaceo tritis et decoctis, addito postea rosaceo oleo. Illinuntur autem fronti: et decocto eorum fovetur os, caputque perungitur. Lien et pota, et illita prosunt. Decoquantur et con-

ligustrum eadem. Ed. P.

Exulcerat. Brot. ex Reg. 2 et ed. pr. *exulcerationi.* Ed. P.

XLV. *Folia alui.* Ad verbum Marc. Emp. cap. xix, p. 132. H. — *Alnus glutinosa* (Monoc. tetrand. gen. 2046 Pers. *Amentac.* Just.); alui folia et cortex apud nostrates etiam in utrum, sed raro, veniunt, ad tumores discutiendos. Ed. P.

XLVII. *Ederae genera viginti demonstravimus.* De *Edera Helice* et eius varietatibus, conf. lib. XVI, cap. 62. Ed. P.

Mentem turbat. Dioscorid. II, 210: Τοῦ δὲ μύλανος κισσῶ οὐ χυλὸς, καὶ οἱ κόρυμβοι ποτίζοντες... ταράσσουσι τὴν διάνοιαν πλεονασθέντες. *Nigrae ederae mecus, et eorymbi epoti... mentem turbant largius sumpti.*

Nervis intus nocet. Dioscorid. II,

210, de edera: τοῦ στενωπώδους ἀπτιχῆς, *nervorum genus tentat.* HARD.

Iisdem nervis. Marcell. Empir. cap. xxxvi, p. 246. HARD.

Urinam cient. Q. Seren. laudatus a nobis cap. 35. HARD.

Capitis. Q. Seren. cap. ii, inter remedia capiti medendo, p. 126: *Præfuit aut edera ex olen colata vetusto.* HARD.

Cum aceto. Diosc. loc. citat. Πρὸς τὰ χορδία τῆς κεφαλῆς ἀλγῆματα ἀρμύζει, καὶ ἐπιβεβήκεται σὺν ὄξει καὶ ῥοσίνῳ. *Contra veteres capitis dolores... perfunditur eo caput cum aceto et rosaceo.* Apul. c. xcviii, tit. 2: *Ad capitis dolorem: Ederae meco cum vino, tempora vel frontem perfricabis: sedat dolorem.* HARD.

Lien. Dioscor. loc. citat. et Galen. de Fac. simpl. med. VII, pag. 494.

tra horrores febrium, eruptionesque pituitae, aut in vino teruntur. Corymbi quoque poti vel illiti lienem sanant; iocinera autem illiti. Trahunt et menses appositi. Succus ederae taenia narium graveolentiamque emendat, praecipue albae sativae. Idem infusus narium caput purgat, efficacius addito nitro. Infunditur etiam purulentis auribus, aut dolentibus cum oleo. Cicatricibus quoque decorem facit. Ad lienes efficacior albae est, ferro calefactus; satisque est acinos sex in vini cyathis duobus sumi. Acini quoque ex eadem alba terni, in aceto mulso poti, tineas pellunt, in qua curatione ventri quoque imposuisse eos utile est. Ederae, quam *chrysocarpon* appellavimus, baccis aurei

Q. Seren. cap. xiv, de splene curando, pag. 140: *Sive myrica potens, seu ros quoniam panis marinus, Aut ederae succus potu, appositusque invabit.* Marcellus item Emp. cap. xviii, p. 166, et Plin. Val. II, 18. HARA.

Aut in vino teruntur. Cum melle teri et illiti ad exanthemata, hoc est, ad eruptiones pituitae, praecipit Th. Prisc. I, 16. HARA.

Corymbi. Hinc Plinius alterum Valerianum obiter emendabis II, 18: *Spleni quomodo succurrendum: Gummi ederae, inquit, poti vel illiti praevaluit.* Scribe, *corymbi ederae.* HARA.

Trahunt. Diosc. loc. cit. *Κινούσι δὲ καὶ καταμήνια ὑποτιθέντες οἱ κόρυμβοι λίαν.* *Movent et menses et corymbi triti ac subditi.* *Καταμήνια* menses, menstrua: quod mulieribus per singulos menses solet accidere profluvium. HARA.

Succus. Marc. Emp. cap. x, pag. 86: *Narvis graviter olentes emendat succus ederae frequenter infusus.* Apul. cap. xxviii, tit. 5: *Ad nares graveolentes: Herbae ederae succus volutus in nares infunditur, et nares male olen-*

tes emendat. Diosc. quoque loco cit.: *Ὁ δὲ χυλὸς ἐνσταζόμενος τὰς ἐν τοῖς ῥινοῖσι θυρωδίας... ἐκκαθαίρει.* H.

Idem infusus narium. Haec totidem verbis Diosc. et Galen. locis citatis. Q. Serenus c. viii, de capite purganda pag. 129: *Expressusque ederae mandatur narium humor.* Marc. Emp. cap. v, p. 41, pro nitro florem aeris adsciscit: *Aeris floribus, inquit, scripulus una, et de succo ederae idem pondus in unum mixtum, et narium infusum, evocant pituitam, et defluere compellunt.* Scrib. Larg. Comp. xii: *Per nares purgatur caput his rebus infusus per cornu.* Ederae succo per se vel betulae succo cum exigua flore aeris, etc. HARA.

Infunditur. Diosc. et Galen. II, ce. Apul. c. xxviii, tit. 6 H.

Cicatricibus, etc. Q. Serenus cap. xlv, pag. 154: *Et succis ederae pulchrescit foetula cicatrix.* Adde Galen. I, c. HARA.

Acini. Ad verbum haec Marcell. Emp. c. xxviii, p. 200, et Plin. Val. II, 21. HARA.

Ederae quam chrysocarpon. Haec

coloris viginti, in vini sextario tritis, ita ut terni cyathi potentur, aquam quae entem subierit, urina educit Erasistratus. Eiusdem acinos quinque tritos in rosaceo oleo, calefactosque in cortice punici, instillavit dentium dolori a contraria aure. Acini, qui croci succum habent, praesumpti potu a crapula tutos praestant: item sanguinem excreantes, aut torminibus laborantes. Ederae nigrae candidiores corymbi poti, steriles etiam viros faciunt. Illinitur decocta quaecumque in vino omnium hulcerum generi, etiamsi cacoëthe sint. Lacryma ederae psilothrum est; phthiriasinque tollit. Flos cuiuscumque generis trium digitorum captu, dysentericos et alvum etiam emendat, in vino austero his die potus. Et ambustis illinitur utiliter cum cera. Denigrant capillum corymbi. Radicis

verbis lere totidem Plin. Val. III, 12: *Est edera*, inquit, *quae chrysocarpos appellatur, propterea quod fert grana aurei coloris, etc.* Apul. item cap. cxiix, t. 4. H. — De edera chrysocarpo, quam nihil nisi *Hed. Helicis* varietatem esse bene animadvertit Anguillara p. 180 sq. conf. quae dicta sunt l. XVI, c. 62. Eo. P.

Urina. Sic et Chiff. *per urinam* Gron. et al. Ep. P.

Eiusdem acinos. Totidem verbis Diosc. l. c. Hasn.

Ederae nigrae candidiores corymbi poti, steriles. Dioscorid. loco citato: Τοῦ δὲ μέλανος κισσοῦ ὁ χυλὸς καὶ οἱ κόρυμβοι πλεόντες ἀγόνια ποιῶσι. Hasn.

Illinitur decocta quaecumque in vino, omnium, etc. Folia illini Diosc. disil loco citato: Καταπλάσσεται δὲ τὰ φύλλα πρὸς πᾶν ἔλκος, ἰσχυθὲντα σὺν αἵματι. Item Plin. Valer. III, 22, et Marc. Emp. c. iv, p. 42, H. — *Quae-*

cumque. Hoc verbum ignorant Gron. et al. ante Hard. Eo. P.

Lacryma ederae psilothrum est. Diosc. et Galen. locis citatis, et Q. Serenus cap. vi, p. 128, H. — Lacrymam, aut potius resinam, officiois gummi ederae dictam, Diosc. δάκρυον τοῦ κισσοῦ, psilothi vim habere recentioribus experientia non comprobavit; ita ut aliquis in codicibus error latent, vel aliud quid a veteribus intellectum fuerit, ex Geoffr. sententia. Eo. P.

Flos. Diosc. loco citato Marc. Emp. xxvii, pag. 193, et Plin. Val. I, 28. Hasn.

Et ambustis illinitur utiliter. Diosc. et Galen. locis citatis, et Plin. Val. III, 36. *Cum cera* pro more Plinius, pro cerato dixit Diosc. σὺν κηρωτῇ. Hasn.

Denigrant. Dioscorid. loco citato: Μελανίσουσι δὲ καὶ τὰς τρίχας οἱ κόρυμβοι. Hasn.

Radiciis succus in aceto, etc. Diosc.

succus in aceto potus, contra phalangia prodest. Huius quoque ligni vase splenicos bibentes sanari invenio. Et acinos terunt, moxque comburunt, et ita illinunt ambusta, prius perfusa aqua calida. Sunt qui et incidant succi gratia, eoque utantur ad dentes erosos; frangique tradunt, proximis cera munitis, ne laedantur. Gummi etiam in edera quaerunt, quod ex aceto utilissimum dentibus promittunt.

XLVIII. Graeci vicino vocabulo cisthon appellant fruticem maiorem thymo, foliis ocimi. Duo eius genera. Flos masculo rosaceus, feminae albus. Ambo pro-

loco citato, et Apuleius cap. lxxxix, t. 4. HARD.

Spleucos. Plin. Val. I, 18. Q. Serenus cap. xiv, pag. 110: Quando lieu tonido circumligat ilia vinulo, Et plenum splenis demonstrant membra rigorem, Mollibus ex edera totantur pocula lignis: Illino trahet assuetos aeger quoscunque liquores, H.

Sunt. Sunt ei qui ederam incidant, succi elicendi gratia, eoque succo utantur ad dentes erosos: frangique eos dentes tradunt, proximis dentibus interim cera munitis, ne laedantur. HARD.

Frangique. Cels. VI, 9: Quod si dolor eximi dentem cogit, bocca ederae coniecta in id foramen, dentem firmit. HARD.

Gummi. Marc. Emp. cap. xii, pag. 94: Ad dentes cavos, inquit, et exesos ne penitus excedantur, aut excident, facies hoc: Gummi quod in edera nascitur, cavordenti inserito. H.

XLVIII. Graeci vicino vocabulo. Nam ederam Graeci κισθόν, fruticem hunc κισθόν vocant. Sic propter solam cognationem nominis, chamaepityos et pityusae tractationem instituit, una cum larice, piccaque cap.

20 sq. huiusce libri: sic herbam erineon, cum caprifico connectit, propter gentilitatem, ut dictum est super libro, c. 65. Idque ipse aperte praefatur, ne quemquam falleret similitudo nominis, ne quis eiusdem generis ea esse existimaret, quae essent eiusdem fere appellationis, H.

Duo eius genera. Diosc. I, 126: Ἀνθ' ἄρρενος, ὠσπερ ποιά; ἐνὶ δὲ τοῦ θήλεως, λευκή. Flores masculo, veluti mali punice: feminae, albi. Vtriusque generis icones habet Clusius Hist. Rar. plant. I, p. 68, 70, quae in horto Regio vidimus. H. — Cistus mas Dioscorid. est nobis Cistus villosus, aut C. incanus (Polyaud. monogyn. gen. 1313 Pers. Cist. Jus.); femina vero, Cistus salvifolius. Masculum cisti genus Theophr. Histor. VI, 2. cui ἄνθ' ἐντοσσοφύκιστον, ὠσπερ ποιά; videtur esse Sprengelio Cistus creticus. Eo. P.

Flos masculo rosaceus, Dioscorid. ὠσπερ ποιά; veluti punice; sed in vet. cod. Matthioli. legi adnotat, ὠσπερ ποιά; nec male, nam revero cisti flos quoad figuram, rosam silvestrem aemulatur. Duo cisti genera distinxit quoque Theophr. Histor. VI, 2, quo-

sant dysentericis et solutionibus ventris in vino austero, ternis digitis flore capto, et similiter bis die potio: h ulceribus veteribus et ambustis cum cera: et per se oris h ulceribus. Sub his maxime nascitur hypocisthis, quam inter herbas dicemus.

XLIX. Cissos erythranos ab iisdem appellatur similis ederae, coxendicibus utilis e vino potus: item

rum ἀνθὴ ὁμοία ῥόδου τοῖς ἀγρίαις, flores silvestribus rosis similes. Quum vero Plinius rosaceum florem dixit, videtur potius ad colorem respexisse, nempe ad purpuram inclinantem, ἐμπυρροῦντα, ut ait graecus auctor loco cit. Ed. P.

Provant dysentericis et solutionibus ventris, etc. Dioscorid. loco citato, et Galen. de Fac. Simp. med. VII, pag. 190. Hald.

Et similiter. VI de edera dictum est c. sup. Hald.

Cum cero. Hoc est, cum cerato, Diosc. loc. cit. καὶ αὐτὰ δι' ἡτανύου θύματα, νομὴς ἐπίστανται οὗς κρηστὴν δι' πυρίανυστα, καὶ παλαιὰ ἔλκη ἱάταν. Hald.

Sub his maxime nascitur hypocisthis, quoni, etc. Est nobis *Cytinus Hypocisthis* (*Mousee. monadelph.* gen. 2155 Pers. *Aristoloch. Juss.*); parasitica, radicibus cisthorum innascens; habitat in Europa australi. De ea vide quae dicturi sumus lib. XXVI, cap. 31. Eo. P.

Quam inter ederas diximus. Obliviose citat hoc Plinius. Nullam enim hypocisthidis prorsus mentionem fecit in ederarum historia et descriptione lib. XVI, cap. 34. Dal.—*Inter herbas dicemus.* Prius legebatur, *quam inter ederas diximus.* Qua lectione perculsus Dalecampius, Plinii memoriam desiderat; qui nullam hypocisthidis mentionem in ederarum histo-

ria fecerit. Amanuensium potius fidem desideraret, non scriptoris sane perquam diligentis et accurati. In Reg. 4 cod. *quam inter ederas dicemus.* In Reg. 2 totidem plane apicibus, quot representamus. *quam inter herbas dicemus;* nempe XXVI, 31, quo volumine pectrantur herbae, ut ipse in fine lib. XXIV, praestiturum se his verbis pollicetur: *Nunc ipsa claritas herbarum dicitur.* Eo enim libro et capite mox citato de hypocisthide: *Noscitur, inquit, ut diximus, sub cistho, unde nomen, etc.* Hunc locum restituere ita Salmasius tentabat in Solin. pag. 367: *Sub his maxime nascitur hypocisthis. Iam inter ederas diximus cisson. Erythranos, etc.* Ios. Scaliger I, Ep. 18 ad Fec. Vertit hunc in hunc modum: *Sub his... hypocisthis. Quam inter ederas diximus, cisson erythranos, etc.* Angelum Politianum sequutus. Hinc factum est, ut in Indicibus Ptoleianis, qui haecenus concinnati exstant, *hypocisthis ederae* genus appelleretur falso. H.—*Inter herbas, etc.* Sic emendandum iam praemouerat Gron. in not. Eo. P.

XLIX. *Cissos erythranos ab iisdem appellatur similis ederae.* Lib. XVI, cap. 62 de edera: *Quidam apud Graecos citionum duo genera huius faciunt a colore acinorum: erythronum et chrysocarpon.* Ergo genus est ederae, κισσού, erythranum, sic dictum a ru-

lumbis. Tantam vim acini aiunt, ut sanguinem urina detrahat. Item chamaecisson appellant ederam, non attollentem se a terra. Et haec contusa in vino acetabuli mensura lienimedetur. Folia ambustis cum axungia. Smilax quoque, qui et nicophoros cognominatur, similitudinem ederae habet, tenuioribus foliis. Coronam ex eo factam impari foliorum numero, aiunt capitis doloribus mederi. Quidam duo genera smilacis dixere. Alterum immortalitati proximum, in convallibus opacis, scandentem arbores, comantibus acinorum corymbis, contra venenata omnia efficacissimis, in tantum, ut acinorum succo infantibus saepe instillato, nulla postea venena nocitura sint. Alterum genus culta amare, et in his gigni, nullius effectus. Illam esse smilacem priorem, cuius lignum ad aures sonare diximus. Similem huic aliqui clematida appellaverunt,

bro acinorum colore, qui Graecis ἰπυθρός, Ed. P.

Tantamque vim accipiunt, ut Sanguinem urina detrahant. Voss. *tantam vim accipi, ut sanguinem urina detrahant.* Belle, modo corrigas, *tantam vim acini.* Pintianus scribendum arbitrabatur: *tanta vi ut sanguinem.* Gron. — *Tantum.* Nos ita ex coniectura emendavimus, quum prius insulse legeretur, *Tantumque vim accipiunt, ut, etc.* Hard.

Chamaecisson. Herbariorum plerisque chamaecissus est *Glechoma hederacea* (*Didym. gymnosperm. gen. 4387 Pers. Labiat. Juss.*); quam vulgo vocant, *lierre terrestre*. *Glechome* autem flores caerulei; pallantes vero χαμαίσις. Diosc. IV, 126, ἀπὸ λευκῶς ὀψία, nempe floribus leucis, seu violae albae: unde Sprengel. referre maluit ad *Antirrhinum Asarinum* (*Didynam. angiosperm. gen. 4464 Pers. sub Orentio, Scrophular. Juss.*) de

chamaecisso ism Noster egit XVI, 62. Ed. P.

Alterum immortalitati, etc. Συλάξ τραχὺν. Diosc. IV, 444; nobis *Smilax aspera* (*Diosc. hexand. gen. 2235 Pers. Asparagin. Juss.*); de qua iam dictum est lib. XVI, c. 63. Ed. P.

Comantibus acinorum corymbis. Observa *conare*, quod foliorum et frondis proprium est, dictum de racemo: praeterea corymbum de acino. Dal.

Contra venenata, etc. Diosc. loc. cit. Hard.

In tantum. Diosc. l. c. totidem verbis. Hard.

Alterum genus. Συλάξ λευκὴ dicitur Diosc. IV, 445, *smilax laevis*; nobis est *Convolvulus sepium* (*Pentand. monogyn. gen. 416 Pers. Convolvulac. Juss.*); μαλακχόκιστος appellatur Geopon. XII, 6. Ed. P.

Diximus. Conf. sup. lib. XVI, c. 63. Hard.

repentem per arbores, geniculatam et ipsam. Folia eius lepras purgant. Semen alvum solvit acetabuli mensura, in aquae hemina aut aqua inulsa. Datur ex eadem causa et decoctum eius.

L. (XI.) Arundinis genera xxix demonstravimus, non aliter evidentiore illa naturae vi, quam continuis his voluminibus tractamus. Siquidem arundinis radix contrita et imposita, filicis stirpem corpore extrahit: item arundinem filicis radix. Et quoniam plura genera fecimus, illa quae in Iudaea Syriaque nascitur odorum unguentorumque causa, urinam movet cum gramine aut apii semine decocta. Ciet menstrua admota. Medetur convulsis duobus obolis pota, iocineri, renibus,

Clematida. Κληματίτις dicta Diosc. IV, 182, similacis in inorem sese arboribus circumvolvens: Παριλίτις δὲ τοῖς δένδροις ὡς περιλάβῃ. H. — *Clematis Viticella* (Polyand. polygyn. gen. 1358 Pers. Rou. Juss.); habitat in Hispaniae, Italiae, etc. sepibus; Gallis viorne. Ed. P.

Folia Dioscor. loc. cit. Τὰ δὲ φύλλα καταπλάσσειν, λέπρας ἀφίεται. H.

Alvum solvit. Diosc. totidem verbis loc. cit. HARD.

L. *Demonstravimus.* Lib. XVI, cap. 64 sqq. HARD.

Illam naturae vi. Antipathia et sympathia H. — *Illam naturae vi.* Gron. et al. ante HARD. *illa natura.* Ed. P.

Arundinis radix. Totidem verbis Marc. Emp. esp. xxxiv, pag. 233, et Plin. Val. III, 49. Hauseri embo a Celso V, 26 sub finem: *Ἐδὲ surculus corpori infixus est... Surculum si fieri possit, oportet vel manu, vel ferramento eicere. Si vel praefractus est; vel alius descendit, quam ut ita fieri possit, medicamento evocandus est. Optime autem educit superimposita arundinis radix, si tenera est, protinus*

contrita: si iam durior, aut in mulso decocta: cui semper mel addiciendum est, aut aristolochia, cum eodem melle. Pessima ex surculis arundo est, quia aspera est: eandemque offensam in filicis hastula est. Sed non cognitum est utramque adversus alteram medicamentum esse, si contrita superimposita est. HARD. *

In Iudaea Syriaque. Ita Mas. omnes. Tolerabilis tamen vulgata quoque lectio, *In India Syriaque.* Nam de calamo aromatico agitur, quem India Syriaque communem esse diali XII, 48, cum Diosc. V, 18. H. — *Acorus Calamus* (Hexand. monogyn. gen. 839 Pers. Aroid. Juss.), varietas indica; Graecis κάλαμος ῥύσπερς et ἄρωματικός. Ed. P.

Urinam movet. Dioscor. V, 47, haec totidem verbis de calamo aromatico: Δύναται δὲ οὖρα κινεῖν ποδῖς ὄθεν ἄρροζον μετὰ ἀγρόστου ἢ σπίνου σπέρματος ἀφύψουσι καὶ ποδῖς, ὕδρω πικρῷ, νεφριτικοῖς, etc. H.

Ciet menstrua admota. Diosc. l. c. HARD.

Medetur... tussis. Dioscor. loc. cit.

hydropi, tussi etiam suffitu, magisque cum resina. Furfuribus hulcerumque manantibus cum myrrha decocta. Excipitur et succus eius, sitque elaterio similis. Efficacissima autem in omni arundine quae proxima radici. Efficacia et genicula. Arundo Cypria, quae donax vocatur, corticis cinere alopecias emendat: item putrescentia hulcera. Folis eius ad extrahendos aculeos utuntur: efficacibus et contra ignes sacros, collectionesque omnes. Vulgaris arundo extractoriam vim habet, et recens tusa, non in radice tantum. Multum enim et ipsam arundinem valere tradunt. Medetur et luxatis, et spinæ doloribus radix in aceto illita. Eadem recens trita in vino pota, Venerem concitat. Arundinum lanugo illita auribus, obtundit auditum.

LI. Cognata in Aegypto res est arundini papyrus,

Βῆχας τε ἰάται, ὑποθυμώμενος καὶ ἰκνύων, καὶ σὺν ῥήτινῃ περιθεμένη.
HARD.

Excipitur et uncus eius, sitque elaterio. Absurdum hoc, nescio e quo petitum. DIL.

Arundo Cypria, quae donax. Haec totidem verbis Diosc. I, 114, et Alexand. Intr. I, 4. II. — Arundo Cypria. Etismadne servat nomen. Δόναξ Graecis; nobis eodem nomine Arundo donax (Triand. digyn. gen. 181 Pers. Gramin. Juss.) de qua dictum est lib. XVI, c. 66. Ed. P.

Folis eius utuntur. Diosc. loc. cit. radice. HARD.

Efficacibus. subintellige foliis. Ita Mss. non efficacius. Plinius ignes sacros: Dioscorides, ut sarpe monimus, ἐρυσσιπλάτα: ille collectiones, φλεγμονάς iste dixit. Τὰ δὲ φύλλα χλωρὰ κοπέντα καὶ ἐπιτεθέντα, ἐρυσσιπλάτα τε καὶ τῆς ἄλλης φλεγμονῆς ἰάται. Folia viridia tusa et imposita sacros

ignes et ceteras inflammationes sanant. HARD.

Vulgaris arundo. Videtur esse arundo Phragmites; crescit in Europae aquis. Ed. P.

Extractoriam vim habet. Dioscor. loc. cit. HARD.

Medetur luxatis, etc. Dioscor. loc. cit. Σὺν ὄξει δὲ στρέμματα καὶ ὀσφύος ἀλγέματα παρηγορεῖ. Cum aceto luxatis et spinæ doloribus medetur. HARD.

Arundinum lanugo illita auribus, obtundit auditum. Diosc. loc. citatus: Ἡ δὲ ἀνθήλη τῶν καλῶν ἐμποσοῦσα εἰς τὰς ἀκοὰς, κώρωσιν ἐργάζεται. Paniculae flos, si aures intraverit, exsurdat. HARD.

LI. Papyrus. Πίπυρος Graecis; nobis Cyperus Papyrus (Triand. monog. gen. 422 Pers. Cyper. Juss.), de quo iam Noster egit abunde lib. XII. Ed. P.

praecipuae utilitatis, quum inaruit, ad laxandas siccandasque fistulas, et intumescendo ad introitum medicamentorum aperiendas. Charta quae fit ex ea, cremata, inter caustica est. Cinis eius ex vino potus somnum facit: ipsa ex aqua imposita callum sanat.

LII. Ne in Aegypto quidem nascitur ebenus, ut docuimus: nec tractamus in medicina alienos orbes: non omittetur tamen propter miraculum. Scobem eius oculis unice mederi dicunt; lignoque ad cotem trito cum passo, caliginem discutit. Ex aqua vero radice,

Praecipuae utilitatis. Diosc. I, 415: Εύχρηστοί δὲ εἰς τὰν ἐν ἱατρικῇ χρῆσιν πρὸς ἀναπτόμενον σπέρματι, σκελετοποιήσαν, πικρὸν καὶ ἰσχυρὸν. Περὶ τοῦ αἵματος ἰσχυρὸν καὶ πικρὸν. Στεγνοῦμένη γὰρ καὶ καυμένη ἐπιπλητταὶ ὕγρασις, καὶ ἰσχυρὰ διανοῖται τὰς σπέρματι. *Praecipuae in medicina utilitatis est, ad laxanda fistularum orificia, si arfacta fuerit, mox macerata liquore, lino fuerit obvoluta, donec inaruerit. Ita etiam madida atque immissa, humore completur, et intumescendo fistulas aperit.* HARR.

Quum inaruit. Ad eum usum papyri caulem advectum Aegypto, iam exsuccum et aridum aqua mergant, madefactumque et in oblongam cylindri formam arete vinculo ligatum siccari permittent: deinde quum opus esset exsolutum fistulis indebant, ut intumescens earum os aperiret; quaratione chirurgi nostra tempestate medullam Indici milii, gentianae radicem, spongiam cera imbutam immittunt Alexandro lib. I, problemate 93, papyrus σπαιρωδίστα alvo aupressa, balani modo subicitur in aedem, ut diducta aedis musculis, faeces eaeant. Χρυσόφισαν ad recludendas fistulas Dioscorides poscit, id est,

qua industria diximus, paratam, quo loco Marcellus et Cornarius legendum putant, σκελετοποιήσαν, arefactam et siccata[m] ὡς σκελετόν. GYLL.

Charta quae fit ex ea Diosc. I, 415: Papyrus usta, inquit, dum iur cinerem redacta fuerit, d'aspercentia hucera cohibet; id vero charta combusta melius efficit: Βελτίον δὲ ὁ χάρτης ὅταν τὸ τοιοῦτον. Meminit huius medicamenti δὲ τὸ καυμένου χάρτου, ad pudentorum affectus et hucera Galen. κατὰ τότ. IX, 8, p. 624. Et ὁ ἀχῶς σμυandos, hoc est, manantia e-pitia hucera, chartae combustae eius cum aecto medetur, inquit Theod. Prisc. I, 5, de achoribus. HARR.

Caustica. Καυστικὰ medicamenta sunt quae adurendi et exedendi vim habent. HARR.

Cinis. Q. SEREN. cap. LVI de somno aegris adsciendo p. 160: Charta igitur, variis quam pinxit littera verbis, Vritur: inde cinis calido potatur in unni. HARR.

LII. Ebenus. Videtur esse Diospyros Ebenaster Koenig. (Diosc. octand. gen. 2250 Pers. Guaiacum. Juss.); de quo conf. quae dicta sunt lib. XII, c. 8. Ed. P.

albugines oculorum. Item tussim, pari modo dracunculæ radicis adiecto cum melle. Ebenum medici et inter erodentia assumunt.

LIII. Rhododendros ne nomen quidem apud nos invenit latinum: rhododaphnen vocant, aut nerium. Mirum, folia eius quadrupedum venenum esse, homini vero contra serpentes praesidium, ruta addita e vino pota. Pecus etiam, et caprae, si aquam biberint, in qua folia ea maduerint, mori dicuntur.

LIV. Nec rhus latinum nomen habet, quum in usum pluribus modis veniat. Nam et herba est silvestris, foliis myrti, cauliculis brevibus, quae tineas pellit: et frutex coriarius appellatur, subrutilus, cu-

Albugines oculorum. Diosc. I, 429. HARD.

LIII. *Rhododendros ne nomen quidem apud nos invenit.* Nobis *Nerium Oleander*, de quo saepius iam dictum; nostra vulgo *laurier rose*. Ed. P.

Mirum. Vide quas diximus lib. XVI, 33. HARD.

LIV. *Quum in usum.* Quum in usu medicinae pluribus rebus id nomen accommodetur; et frutici nimirum, fructuque Syriaco, de quo XIII, 43, et herbae silvestri quae tineas pellit: et frutici coriario, de quo mox dicitur. HARD.

Nam et herba est silvestris. Chamaeagnus Dodonaei haec est, pag. 768. Alia rhus myrtifolia belgica, aliis myrtus Brabantica: Gallia auna, *fustet*, *corinaire*. Vidimus in horto Regio. Viri docti hodie censent eandem esse cum ea quam vulgo *thé Sinaram* vocant: neque ab ea vel forma, vel viribus discrepare. Vide commentarium Simonis Pauli de abusu labaci et herbae *thé*. H. *Herba est silvestris.* Non herba, sed frutex. Paus. Theophr.

Histor. III, 18; ubi egregie describuntur folia pinnata, villosa; inflorescentia, fructus et usus ad rem coriariam. Paus. *ῥυσοδρυφία* Diosc. I, 147; nobis *Rhus Coriaria* (*Pentand. trigyn.* gen. 726 Pers. *Terebinthae*. Juss.); habitat in Europa australi, Palaestina et Syria. Omnino diversum ab arbore quae *The* vel *Tsia* Sinis Japonensibusque dicitur; nobis *Thea Boha* seu *viridis* (*Polyand. monogyn.* gen. 1306 Pers. *Theae*. Juss.); habitat in China et Iaponia. Ed. P.

Foliis myrti, cauliculis brevibus. His verbis describere Plinius videtur Rhus Monapeussulanam, cuius historia traditur in silva universae historiae plantarum. DAL.

Quae tineas. Et glires obigi, et pediculos necari ea scimus: nec serpentes in saltibus iis, in quibus ea frequens est, posuere cubilia. H. — *Quae tineas pellit.* Gron. et libb. ante Hard. vulgg. *quae venena et tineas* Ed. P.

Et frutex coriarius. Hoc est, quo coria perficiuntur, ut est alias dictum saepius. Haec rhus myrtifolia Lobe-

bitalis, crassitudine digitali: cuius aridis foliis, ut malicorio, coria perficiuntur. Medici autem rhoicis utuntur ad contusa; item coeliacos, et sedis hulcera, aut quae phagedaenas vocant, trita cum melle, et illita cum aceto. Decoctum eorum instillatur auribus purulentis. Fit et stomatice decoctis ramis ad eandem, quae ex moris: sed efficacior admixto alumine. Illinitur eadem hydropicorum tumori.

LV. Rhus, qui erythros appellatur, semen est huius fruticis. Vim habet adstringendi refrigerandique. Aspergitur pro sale obsoniis. Alvus solvit, omnesque carnes cum silphio suaviores facit. Ulceribus medetur manantibus cum melle: asperitati linguae, percussis, lividis, desquamatis eodem modo. Capitis hulcera ad cicatricem celerrime perducit: et feminarum abundantiam sistit cibo.

lū, in Adv. p. 412, quam et nos in Regio horto vidimus. H.

Rhoicis utuntur. Subintelligitur, foliis: rhois illius videlicet quae Syriaca dicitur, expedita a nobis lib. XIII, c. 13, non myrtifoliae. H.

Item coeliacos Diosc. l., 147. MonsPELLI, ubi rhus ille fruticat, panem conficiunt ex iure huius seminis, et farina, ad dysenteriam accommodatissimum. HARO.

Instillatur auribus. Dioscor. loc. cit. HARO.

Fit et stomatice decoctis ramis ad eandem, quae ex moris. De stomatice, quae sit ex moris, eiusque dotibus, dictum est XXIII, 71. H.

Tumori. Sic et Chiff. Gron. et al. tumoribus. Ed. P

LV. *Rhus, qui erythros appellatur.* Prius legebatur: *Rhus, quae erythros appellatur, frutex est: et huius fruticis semen vim habet*, etc. Quae lectio Dacampium impulit, ut Plinium dice-

ret rhus erythron a rhoë coriario- rum, seu diversos frutices, inepte discriminare. Sed librariorum ille non Plinii omnis error est. Quid ille senserit, scripseritque, sincera scriptura exhibet, quam totidem syllabis apicibusque representamus, quot sunt in Reg. 2 codice. Et sane si fruticem diversum putaret, formam, ut solet, ob oculos poneret: neque tantum fruticem esse admoneret, quae ipsi cum rhoë altero communis appellatio est. Sed de semine eius fruticis, non de toto frutice agi. HARO.

Adstringendi refrigerandique. Cf. Galen. de Fac. simpl. VIII, p. 255. HARO.

Aspergitur pro sale. Dioscor. loco citato. HARO.

Alvus solvit. Marc. Emp. c. xxvii, p. 491. HARO.

Asperitati linguae, etc. Diosc. loc. cit. HARO.

Et feminarum abundantiam. Diosc.

LVI. Alia res erythrodanus, quam aliqui erenthodanum vocant, nos rubiam, qua tinguntur lanae, pellesque perficiuntur: in medicina urinam ciet: morbum regium sanat ex aqua mulsa, et lichenas ex aceto illita: et ischiadicis, et paralyticos; ita ut bibentes laventur quotidie. Radix semenque trahunt menses, alvum sistunt, et collectiones discutiunt. Contra serpentes rami cum foliis imponuntur. Folia et capillum inficiunt. Invenio apud quosdam morbum regium sanari hoc frutice, etiamsi adalligatus spectetur tantum.

LVII. Distat ab eo, qui alysson vocatur, foliis tantum et ramis minoribus: nomen accepit, quod a cane

loc. cit. καὶ λευκὸν ῥόδον ἰσχυρὸν. H.

LVI. Alia res erythrodanus, etc. Alia nimirum ab erythro rhoë, cum quo nominis aliquam cognationem habet. Cael. Aurel. Chron. III, 5: *Rubēā, quam Graeci erythrodanous vocant.* Vide et Diosc. III, 160. Galli vocant *garance*. H. — *Res. Gron.* et al. ante Hard. est. Eo. P.

Rubiam. Nobis eodem nomine *Rubia tinctorum* (*Tetrand. monogyn. gen. 244 Pers. Rubiac. Juss.*); habitat sponte Monspelii, in Italia, etc. Graecis auctoribus ἰσχυρὸν ῥόδον, quamquam alia eodem nomine planta occurrit apud Theophr. Hist. IX, 44, foliis ederaceis, sed rotundioribus, de qua certi aliquid definire non posse testatur Sprengel. Hist. Rei herb. tom. I, p. 81. Conf. etiam Plinium lib. XIX, cap. 47. Eo. P.

Urinam ciet. Diosc. loc. supra cit. HARD.

Morbum regium sanat ex aqua mulsa, et lichenas, etc. Diosc. loc. citat. ἰσχυρὸν κατὰ μολύβδατον πικρὸν ῥόδον. Plinius quoque Valer. II, 59. Q. Seren. cap. LXI, de morbo regio,

pag. 161: *Huic rubia ex mulsa fertur conducere lympham.* H.

Et paralyticos. Dioscor. loco citato. ἰσχυρὸν καὶ τὰ παραλυτικὰ, et Gal. de Fac. simpl. med. VI, p. 475. Sic etiam Marcell. Emp. cap. xav, p. 474; Plin. Val. II, 45, et Q. Seren. cap. de ischia, et articulari morbo. HARD.

Trahunt menses, etc. Diosc. loc. cit. totidem verbis, et Galen. loco citato post Hippocr. de Natur. mul. Aest. 29, p. 379. HARD.

Contra serpentes, etc. Diosc. loco citato. HARD.

Rami cum foliis imponuntur. Succus cum foliis bibitur: ἑρπιοχόκτοις βοηθεῖ χυλὸς κατὰ τὸν φύλλον ποθείς. Plinius legisse videtur, βοηθεῖ καυλὸς κατὰ φύλλον ἐπιτεθείς.

Folia et capillum inficiunt. Sic etiam Chifflet. tingunt Gronov. et libb. ante Hard. vulg. Eo. P.

LVII. Distat ab eo, qui alysson. Nec Galeani istud, nec Dioscoridis ἄλυσσον, etsi eadem utrobique originationo nominis, et geminae vires. Neutrum enim ex his folia habet, ramosque

morsos rabiem sentire non patitur, potus ex aceto adalligatusque. Mirum est quod additur, sanie conspecto omnino frutice eo siccari.

LVIII. Tingtibus et radícula lanas praeparat, quam struthion a Graecis vocari diximus. Medetur morbo regio et ipsa decocto eius potu, item pectoris

rubiae, seu erythrodani pares. H. — *Alysson*... foliis tantum et ramis minoribus. Plinianum alyssum Broterio est *Rubia silvestris laevis*, C. Bauh. quae mera *Rubiae tinctorum* varietas, de qua sup. cap. egimus. *Αλυσσον* Dioscor. III, 405, iudice Sprengelio, eodem nomine est *Alyssum alpestre* (*Tetradynam. silicul.* gen. 1559 Pers. *Crucifer.* Juss.), licet Fab. Columnae idem videatur cum *Veronica arvensis* aut *montana*. *Αλυσσον* vero Galen. Antid. II, 41, doctissimo viro est *Marubium Alyssum* (*Didynam. gymnosperm.* gen. 1394 Pers. *Labiata.* Juss.). Conf. Hist. Rei herb. tom. I, p. 131 et 182. Eo. P.

Morsos, Gronov. et al. ante Hard. *commorsos*. Eo. P.

Rabiem sentire non patitur. Et de alyso pariter alyssum id Dioscorid. III, 405: *Ἀπὸ τοῦ λύσσαν κυνὸς ἰσθάν.* II.

Mirum est quod additur. Plutarchus tertio Symposiaco scribit alysson, si manu teneatur, vel omnino aspicatur, singultu liberare: quo loco pro *λυγμῶ* quidam legendum putant *λύσσης*. Est apud Pausaniam in Arcadiciis Alysson fons, oppido Cinacethensium vicinus, cuius aqua potu sanat a cane rabioso commorsos. Alysson hoc Plinii, Dioscoridis historiae nihil convenit, ut si prorsus reiliciendi non sint, qui alysson Plinii, herbariorum asperulam esse putant. Alysson Galeno est folio prasii, flore cyaneo, lib. II, de Antidotis. Dat.

PLIN. N. H. Tom. VII

— *Sanie conspecto omnino frutice eo siccari*. Pus videlicet quod in huleere est, a mrsu canis. De sanie quae fluat ab huleere ex mrsu canis nunc agi, commonstral ipsa per se orationis series. Et *sanie* quidem, et *siccari*, prae se ferunt MSS. omnia exemplaria: praeter Reg. 2, in quo *insaniam* manifesto errore legitur: quid enim est, *insaniam siccari*? Non placet tamen Saraceno ea lectio, sed *singultum*, non *sanie*: mosque *sannari* non *siccari* scribi contendit oportere in nott. ad Diosc. Plinii porro sic retingendi mentem Dioscorides primum iniecit. Sic enim ille, III, 405, de alyso: *Ταύτης τὸ ἀπὸ φήμα πῶθεν, λυγμοὺς τοὺς δίχρα πυρετοῦ λύει, καὶ κρατερεῖν δὲ ἢ σπαραχνεῖν τὸ αὐτὸ δρᾷ.* Huius decoctum potu solvit singultus, qui sunt citra febrem: idem praestat, si teneatur, vel olfiat. Mos etiam Plutarch. Symp. III, ubi ia eodem argumento habitat: *Τὴν δὲ ἄλυσσον καλουμένην βοτάνην, καὶ λαβόντες εἰς τὴν χεῖρα μόνον, οἱ δὲ καὶ προσβλέψαντες, ἀπαλλάττονται λυγμοῦ.* Sed quidquid illi demum scripsere, nec dei a Plinio necesse est omnia ea quae illi commemorarint: nec tractare nefas miraculum naturae aliquod, quod illi non attigerint. H.

LVIII. *Struthion*. Nobis *Gypsophila Struthium*, de qua iam nobis est dictum Conf. sup. lib. XIX, c. 48. Eo. P.

Decocto eius potu. Gron. et al. ante Hard. *decocti eius potu*. Eo. P.

Dd

vitiis. Vrinam ciet, alvum solvit, et vulvas purgat. Quamobrem aureum poculum medici vocant. Ea et ex melle prodest magnifice ad tussim, orthopnoeae cochlearis mensura. Cum polenta vero et aceto lepras tollit. Eadem cum panace et capparis radice calculos frangit, pellitque. Panos discutit, cum farina hordeacea et vino decocta. Miscetur et malagnatis, et collyriis, claritatis causa: sternutamento utilis inter pauca: lieni quoque ac iocineri. Eadem pota denarii unius pondere ex mulsa aqua, suspiriosos sanat. Sic et pleuriticos, et omnes lateris dolores, apocyni semen ex aqua. Frutex est folio ederae, molliore tamen, et minus longis viticulis, semine acuto, diviso,

Vrinam ciet. Haec pariter Dioscor. II, 193. HARD.

Ad tussim. Totidem verbis Dioscor. I, c. HARD.

Lepras. Diosc. loc. cit.

Calculos frangit. Diosc. ad verbum I, c. HARD.

Panos discutit. Diosc. loc. cit. Δις-φορεῖ καὶ τὰ ψύματα σὺν θαύρῳ κρε- θίνῳ, καὶ οἶνῳ ἐψηθέν. II.

Miscetur et malagnatis. Diosc. loc. cit. Μίγνυνται δὲ καὶ κολλυρίοις ὀξυδερ- κίῃ, καὶ μαλὰ γμασι. *Miscetur et collyriis ad oculorum claritatem, et mala- gnatis.* HARD.

Sternutamento. Gron. et al. ad ster- nutamenta. Eo. P.

Sic et pleuriticos. Hoc est, ex aqua mulsa pota unius denarii pondere. Sic MSS. omnes, editique libri. An igitur ἀπόκυνον Galeni, de Fac. simpl. med. VI, p. 95, quod ait esse homini quoque venenum, ἐστὶ δὲ ἀνθρώπων δηλητήριον, nihil a Plinio discrepet: an legendum hic potius, sic et pleu- riticos, et omnes lateris dolores semen ex aqua: ut ad radiculam, de qua proxime antea legitur, ista referan-

tur: innox *Apocynon frutex* est, etc. quod iam visum est non nemini a- lius: amplius considerandum censeo. II. — Sic et pleuriticos, etc. Haec cum superius dictis Broterius innuit, ex editione principe; et deinde *Apocynum frutex* est, etc. Eo. P.

Frutex est folio ederae. Totidem verbis describitur a Dioscoride, IV, 81: Ἀπόκυνον, οἱ δὲ κύναρχων, etc. Pingitur a Dodonaeo, Periplocae pri- oris nomine, p. 403; et a Clusio Hist. Rar. plant. I, p. 125, quo apocynum tertium latifolium appellatur. II. — *Apocynum.* Nobis *Periploca angustifolia* (*Pent. monogyn.* gen. 623 Pers. *Apocyn.* Juss.) ; habitat in Atlante et Syria. Conf. Desfont. Fl. Atlant. tom. I, p. 209. Canes ab ea trucidari expertus est Anguillara p. 274. Eo. P.

Viticulis. Virgultis, cauliculis, sar- mentis. HARD.

Semine. Semine acuto, in aliqua fabrum instar discreto, molli intus candidaque lanugine, quae tomento similis, incluso. HARD.

Diviso. Omissum hoc verbum in

lanuginoso, gravi odore. Canes et omnes quadrupedes necat in cibo datum.

LIX. Est et rosmarinum. Duo genera eius. Alterum sterile, alterum cui et caulis, et semen resinaeum, quod cachrys vocatur. Foliis odor thuris. Radix vulnera sanat viridis imposita, et sedis procidentia, condylomata, et haemorrhoidas. Succus et fruticis, et radicis morbum regium, et ea quae repurganda sunt. Oculorum aciem exacuit. Semen ad vetera pectoris vitia datur potui: et ad vulvas cum vino

Hard., ex caeteris edit. restituiimus. Ed. P.

Gravi odore. Dioscor. I. cit. φάλλα βαρύσσμα. Hard.

Canes et omnes quadrupedes. Diosc. loc. cit. Hard.

LIX. Est et rosmarinum. Αῖθανωρίς est Dioscoridis III, 87, a quo haec duo pariter genera totidem verbis delineantur. Hard.

Cachrys vocatur. Dioscor. loc. cit. κάτρυς, et Apuleio *cauchrys*. Theophrast. qui similia tradit Hist. IX, 42, κάτρυς II. — *Rosmarinum*. Αῖθανωρίς Dioscor. loc. sup. laud. ἢ τὰ φύλλα μαράθρου ὁμοία, nobis est *Cachrys Libanotis* (*Pentand. digyn. gen. 691 Pers. Umbellifer. Juss.*); habitat in Sicilia. Αῖθανωρίς ἰτέρα ibid. iudice Sprengelio, est *Laserpitium Libanotis* (*Pentand. digyn. gen. 693 Pers. Umbellifer. Juss.*); habitat in Italia. Libanotis vero coronaria, ἢ Ρωμαιοὶ καλοῦσι *ροσμαρίνου*, Dioscorid. III, 89, est *Rosmarinus nostras officinalis* (*Diand. monogyn. gen. 63 Pers. Labiat. Juss.*), vulgo *romarin*. Ed. P.

Foliis odor thuris. Dioscor. loc. cit. φύλλα δὲ... τὴν θύαν. At de radice mox: Ρίζα δὲ... ὀξυτέρα λεβάνου. Sic Theophrast. Hist. IX, 42: Ρίζαν δὲ μεγάλην καὶ παχίαν, λευκὴν, ὀξυτέραν ὥσπερ

λευκωτοῦ. Idcirco teste Apuleio de Virt. herb. cap. LXXIX, de rosmarino, *antequam thus sciretur, haec herba homines deos placabant*. H.

Radix. Herbae ipsi Dioscorid. has vires adscribit: ἡ πᾶς καταπλασθεὶσα λεία, etc. At Theophrast. loc. citat. radicis: Χρησιμὴ δὲ ἡ μὲν ρίζα, πρὸς τὰ ἔλκη. Hard.

Morbum regium, etc. Hoc vero Dioscor. I. e. potio semini: idem cap. 89; decocto radicis adiudicet. H.

Oculorum aciem exacuit. Dioscor. loc. cit. O δὲ χυλὸς τῆς ῥίζης καὶ τῆς πᾶς, ὀξυτέρως, μυγνύμενος μέλιτι, καὶ ἐγχυόμενος. Galen. item de Fac. simpl. med. VII, p. 203, et Apuleius c. LXXIX, lit. 7. Hard.

Semen ad vetera pectoris vitia. Dioscorid. loc. cit. Hard.

Et ad vulvas. An Plinius hoc loco ex Dioscoride: an, quod verius puto, ex Plinio Dioscorides emendandus sit, eruditi diiudicent. Scripsit ille III, 87, de libanotide, seu rosmarino: O δὲ καρπὸς πινόμενος... βοηθεῖ... ἐκτετακτοῖς τε, μετὰ πικρίως καὶ οἶνου διδόμενος. Semen potum... auxiliatur ioticis, hoc est regio morbo laborantibus, cum pipere de vino exhibitum. Legisse Plinium ὑπερτετακτοῖς, non ἐκτετακτοῖς plane apparet: hoc est, mulier

et pipere. Menses adiuvat: podagris illinitur cum aërina farina. Purgat etiam lentigines, et quae exalfacienda sunt, aut quum sudor quaerendus, illitum: item convulsis. Anget et lac in vino potum: item radix. Ipsa herba strumis cum aceto illinitur; ad tussim cum melle prodest.

LX. Cachrys multa genera habet, ut diximus. Sed haec, quae ex rore supra dicto nascitur, si fricetur, resinosa est. Adversatur venenis et venenatis, praeterquam anguib. Sudores movet, tormina discutit lactis ubertatem facit.

LXI. Herba Sabina, brathy appellata a Graecis, duorum generum est: altera tamarici similis folio, altera cupresso. Quare quidam Creticam cupressum

res vulvae malo opportunas: non morbum arquatum, seu regium. HARD.

Menses adiuvat. Dioscor. loc. cit. De radice hoc Theophr. l. c. H.

Aërina farina. Hoc est, liliacea loc. cit. Ποδάγρας τε καταπλασθέντες λείος σύν αἰρώδι αλάτρω καὶ ὄζω. Frustra igitur *ervina* hic nonnulli reponunt. H.

Purgat. Αἰσός τε σμήγρι. Diosc. loc. cit. HARD.

Anget et lac. Hoc de aemine, seu fructu, pariter habet Theophr. loc. cit. HARD.

Strumis. Dioscor. loc. cit. Καὶ χροπαῖδας συνπνέται. HARD.

Ad tussim. Apul. c. LXXIX, lil. 5: *ad tussim: Herbam rosmarinum cum piperis granis centum, mellis uncias duabus teres, et facies pastillos, et dabis unum mane et unum sero, quum dormitum vadit, tussim sedat.* H.

LX. *Diximus.* Lib. nempe XVI, c. 44. HARD.

Ex rore supra dicto. Hoc est, e rosmarino, sive libanotide, de quo

proximo cap. dictum est. Hanc libanotidem cachryferam adversus serpentes et scorpiones commendat Nicander in Theriac. pag. 60: Ἀμμυγὰ πυχχυρόρου λιθανώτιδι. H.

LXI. *Sabina, brathy appellata.* Dioscorid. l. 404: Βράθυς, ἐνὶ βέραιον καλεῖται. Ἐπὶ δὲ τοῦτου εἶδη δύο. τὸ μὲν γὰρ ἴσται τοῖς φύλλοις ὅμοιον κυπαρίσσου... τὸ δὲ ἕτερον μυρική, etc. Sic et Oribas. XI, p. 493. Diversa haec ab arbore peregrina brato, de qua XII, 39. Nunc *sabine* et *savinier* Galli vocant. Myricae seu tamaricis folio pingitur a Matthiolo in Dioscor. I, p. 424, aine baccis illa quidem, seu sterilis. Altera cupressi folio, sive baccifera, a Lobellio in Advv. pag. 447. Vtrique visa nobis in horto Regio. II. — *Sabina.* Serval nomen: *Juniperus Sabina* (Dioec. monadelph. gan. 2286 Pers. *Conifer.* Juss.): varietal foliis cupressinis aut tamariscinis. Habitat in Lusitania, Italia etc. Ed. P.

Creticam cupressum. Sabinam cupressum nominat Apuleius, c. LXXXV.

dixerunt. A multis in suffitus pro thure assumitur: in medicamentis vero duplicato pondere eosdem effectus habere, quos cinnamum, traditur. Collectiones minuit, et nomas compescit. Illita hulcera purgat. Partus emortuos apposita extrahit, et suffitu. Illinitur igni sacro et carbunculis. Cum mellē et vino pota, regio morbo medetur. Gallinacei generis pituitas fumo eius herbae sanari tradunt.

LXII. Similis herbae huic Sabinae est selago ap-

Neophytus in glossis Iatricis = Βραβύ, νεοφύτος Κρητικός. HAAR.

A multis in suffitus. Dioscorid. et Orib. II. cc. Hesychius: Βραβύ, πόντις ὄσις θωπείνη. Ovid. Fast. I, 344, de vetustioris aevi moribus: *Thura nec Euphrates, nec miserat India costum, Nec fuerant rubri cognita fila croci. Ara dabat fumos herbis contenta Sabinis, Et non exigua laurus adiuta sono.* H.

Pro thure assumitur. Virgilius in Calice, v. 403: *Herbaque thuris opes priscae imitata Sabina.* Conf. D. Fée, *Flore de Virg.* t. VIII, p. cxlvii ed. nost. Eo. P.

In medicamentis, etc. Haec totidem verbis Galen. de Fac. simpl. med. VI, p. 165. HAAR.

Collectiones minuit. Dioscorid. pariter loc. cit. Τὰ φύλλα ἰστέπιν νομάς, καὶ πλεγμονὰς καταπλαττόμενα πράβυτι. HAAR.

Hulcera purgat. Dioscorid. et Galen. II. cc. HAAR.

Partus emortuos. Diosc. loc. citat. *Et vivos necat, et mortuos extrahit, καὶ τὰ ζῶντα τῶν ἐμβρύων διαρθεῖσι, τὰ νεκρὰ δὲ ἐκβάλλει,* inquit Galen. loc. cit. HAAR.

Illinitur igni sacro et carbunculis. Aliter, ut opinor, distinguenda verba

et scribenda: *Illinitur igni sacro et carbunculis ex vino. Cum melle pota regio morbo medetur.* Dioscorid. lib. I, cap. de herba sabina. PINZ. — *Illinitur.* Plin. Val. III, 30 et 34. H.

Regio morbo. Plin. Valer. II, 59: *Regio morbo pellendo: herba sabina, quae habet folia quasi cupressus, trita ex vino potui datur.* Apul. cap. LXXXV, l. 4: *Ad morbum regium.... Herba Sabina cum melle et vino pota auriginaem discuit,* etc. H.

Gallinacei. Vide quae diximus X, 78. HAAR.

LXII. Selago appellata. Herbaris hodie incognita. Nic. Chorier, *Histor. Delphin.* II, pag. 90, existimat esse chamaepencen, de qua dicemus cap. 86. H. — Selago. Quibusdam *Camphorosma montepeliaca* (Tetrand. monogyn. gen. 326 Pers. *Atriplic.* Juss.); vulgo *camphrée*. Nobis eodem nomine: *Lycopodium Selago* (Crypt. Linn. *Musc. spur.* Juss.). Habitat in Europae iuniperetis. Conf. Sprengel. *Hist. Rei herb.* tom. I, p. 206. Planta heroica Linnaeo, contra hydropises et phthirias commendata: *Mater. med.* p. 275, ed. Schreber. Chamaepeuce, de qua Noster inf. c. 86, est *Stachetina Chamaepeuce*; de ea dicemus suo loco. Eo. P.

pellata. Legitur sine ferro dextra manu per tunicam, qua sinistra exuitur velut a furante, candida veste vestito, pureque lotis nudis pedibus, sacro facto prius quam legatur, pane vinoque. Fertur in mappa nova. Hanc contra omnem perniciem habendam prodidere Druidae Gallorum, et contra omnia oculorum vitia fumum eius prodesse.

LXIII. Idem samolum herbam nominavere nascentem in humidis: et hanc sinistra manu legi a ieiunis contra morbos suum bouumque, nec respicere legentem: nec alibi, quam in canali, deponere, ibique conterere poturis.

LXIV. Gummium genera diximus. Ex his maiores effectus melioris cuiusque erunt. Dentibus inutiles sunt. Sanguinem coagulant, et ideo reiciendis sanguinem prosunt: item ambustis, arteriae yitiis. Inutilem urinam cient, amaritudines hebetant ad-

Legitur sine ferro dextra, etc. Hinc discere est, quam superstitiosa fuerit Druidarum doctrina. BAOT.

Pane vinoq. Forte, *thure vinoque*. Gr. — *Paue*. Ita MSS. omnes.

LXIII. *Samolum*. Sic etiam in Indice. At hoc loco MSS. quidam *samoum* habent. Bononiensibus *samiolo*, teste Anguillara P. XI, p. 197; nostris *pulsatilla* dicitur. Pingitur a Dodonaeo, pag. 430. H. — Anguillarae est *Aemone Pulsatilla* (*Polyand. polygyn. gen.* 2336 Pers. *Ranunculac.* Juss.); habitat in campis silvestribus collibusque. Mavull tamen Sprengelius referre ad *Samolum, Valerandi* (*Pcutand. monogyu. gen.* 388 Pers. *Lynmoch.* Juss.); habitat in paludosis, maritimis, saliosis locis per totum terrarum orbem. Eo. P.

LXIV. *Gummium genera diximus*. Lib. XIII, cap. 20. In MSS. *cummium*.

Veteres *cummium* dixere, femineo genere: ut diximus XIII, 20. HARR.

Reiciendis. Plin. Vol. I, 64, cui lemma inscriptum, *Sanguinem reiciendum curatio: Gummi optimum*, inquit, *cum vino solvitur, et datur: et si fieri potest, gummi ex amygdalis est*. Iterumque, cap. 66, cui titulus: *Ad eos qui sanguinem de stomacho vel vena satis emittunt: Gummi optimum in ore solvatur: sic paulatim glutiatur: multoque melius, si id amygdalinum fuerit*. Ita fere etiam Marcell. Emp. cap. xvi, pag. 120. H.

Arteriae yitiis. Galen. de Fac. simpl. med. VII, 193: *Τραχυτάτων ἰατρικῇ, μετέχου ἀσπεριτάτους*, faucium scilicet. HARR.

Amaritudines hebetant. Medicamentorum acrimoniam hebetat, quibus admiscetur. Dioscor. de gummi Aegyptiae spinæ. DAT.

strictis caeteris. Quae ex amygdala amara est, spissandique viribus efficacior, habet excalfactorias vires. Praeponuntur autem prunorum, et cerasorum, ac vitium. Siccant illitae et adstringunt: ex aceto vero infantium lichenas sanant. Prosunt et tussi veteri, quatuor obolis in mixto potis. Creduntur et colorem gratiorem facere, ciborumque appetentiam, et calculosis prodesse cum passo potae. Oculorum et vulnorum utilitatibus maxime conveniunt.

LXV. Spinae Aegyptiae, sive (xii.) Arabicae, laudes in odorum loco diximus: et ipsa spissat stringitque distillationes omnes, et sanguinis excreationes,

Adstrictis Caeteris conglutinalis, spissatisque humoribus. H.

Spissandique viribus, etc. Dioscor. adstringendi I, 176: Τὸ δὲ κόμμι αὐτῆς σπύραι καὶ θερμαίνει, καὶ βοηθεῖ πρὸς αἵματος ἀναγωγὴν πυνόμενον. Gummi ex amygdala adstringit, calfacit, et contra sanguinis reiectionem potum auxilium est. HARD.

Praeponuntur. De his gumminum generibus diximus lib. XIII, 20. H.

In mixto potis, haec enim MSS. Forte sincerius, in mixto. HARD.

Et calculosis. His cerasorum in primis gummi prodesse scribit Galen. de Fac. simpl. med. VI, p. 189. H.

Utilitatibus. In MSS. Regg. et ed. princ. vulnerum inutilitatibus. BAOT.

LXV. Spinae aegyptiae, sive arabicae, laudes, etc. Acacia est, seu spina aegyptia, cuius iconem exhibet Clusius Histor. Bar. plant. II, pag. 164, et Bellonius Obs. I, 56. Ea nunc in Gallia provenit: sed propter soli calique mutationem ab Aegyptiaca degener. — Spinae. Divulsa haec ad hunc diem sententia, distractaque in partes duas, impeditum babel intellectum. Sic enim legebatur: *Spina*

aegyptia, quae verba superiori adnectebantur lectioni. Mox ducto a sequentibus verbis initio capitis alterius; Spinae arabicae laudes, etc. quod incogitanter et obliviose scriptum a Plinio Dalecampius exclamavit. At sinceram esse, quam representamus, scripturam, vel ex ipso huius loci indice perspicuum est: sic enim habet, *spina aegyptia, sive arabica*. Et suffragatur etiam Galen. de Fac. simpl. med. VI, 17, pag. 152: *Ἀκανθὸς Αἰγυπτία ἐνταῦθα Ἀραβικὴν ὀνομάζουσιν*. H. — Spinae Aegyptiae duplex Theophrasto genus, candidum et nigrum: nobis *Acacia Senegal* et *A. arabica* (*Monadelph. polyand. gen.* 1655 Pers. sub *Mimosa. Leguminos. Juss.*); cf. lib. XIII, cap. 19, not. 4. Ed. P.

Spissat stringitque distillationes. Dioscor. V, 15: *Ἀκανθὰ Ἀραβικὴ ἐπικύει τὴν φύσιν εἶναι δυνεῖ τῇ λευκῇ ἀκάνθῃ, σπύραισιν καὶ πρὸς τοὺς γυναικίους, καὶ πρὸς ἀναγωγὴν αἵματος καὶ πρὸς τοὺς ἄλλους βλεμματισμοὺς, ἢ ῥέξα παρακλυσίους εὐθετεῖ*. Spina arabica natura spinae albae sinistis esse creditur: siquidem adstringit: et ad fluxum muliebrem, sanguinis reiectio-

mensiumque abundantiam, etiamnum radice valentior.

LXVI. Spinae albae semen contra scorpiones auxiliatur. Corona ex ea imposita, capitis dolores minuit. Huic similis est spina illa, quam Graeci acanthion vocant, minoribus multo foliis, aculeatis per extremitates, et araneosa lanugine obductis: qua collecta, etiam vestes quaedam bombycinis similes fiunt in Oriente. Ipsa folia vel radices ad remedia opisthotoni hibuntur.

LXVII. Est et acacia e spina. Fit in Ægypto alba

nem, cæterasque fluxiones radix simili modo valet. Galen. quoque de Fac. simpl. med. VI: Στυπτικώτερά δι καὶ ἡραπυτικώτερά τῶν δυνάμεϊν ἰστέ. Ex ea spina gummi fit, laudatum iam ante a Plinio, XIII, 20; quod gummi acanthium Celsus vocat V, 2, atque inter ea adnumerat, quæ vulnus glutinent. HARD.

LXVI. Spinae albae semen. Diosc. III, 44. H. — Nobis est *Carduus Leucographus* (*Syngenes. aequal. gen.* 4802 Pers. *Cynaroceph. Juss.*); habitat in Gallia, Italia. Describit hoc nomine Anguillara, p. 443, plantam ex Umbria et Sclavonia oriundam, quæ Sprengelio *Carthamus caeruleus* esse videtur. ED. P.

Graeci acanthion vocant. Dioscor. III, 48: Ακανθιον ἰμπεροῦ τὰ φύλλα ἔχει τῇ λευκῇ ἀκάνθῃ· ἐν ἄκρῳ δὲ ἀκανθώδεις ἐξοχὰς, καθ' ὧς ἀραχνοειδὲς ἔστι χυνοῦς τοῦ συλλεγομένου, etc. *Acanthium folia gerit spinæ albae similia, in summo vero aculeatas eminentias, araneosa lanugine obductas, e qua collecta vestes bombycinis similes fieri aiunt.* Ignota hæc nobis, ut et Aloisio Anguillarsæ, ipsoistente, P. VIII, p. 448. II. — *Acanthion.* No-

bis est *Onopordon Acanthium* (*Syngenes. aequal. gen.* 4800 Pers. *Cynaroceph. Juss.*); habitat in ruderalis et collibus. Cf. *Histor. Rei herb. tom.* I, pag. 486. ED. P.

Aculeatis. Dioscor. loc. citat. ἐν ἄκρῳ δὲ ἀκανθώδεις ἐξοχὰς, in summitate eminentias aculeatas, quales nimirum cernimus in carduis, et congeneribus acanthi spinis, quæ summum capitulum floris iaster habent, qui quum senescit, in pappos lanuginosos abit. Verum Plinius non in summitate caulis ac spinæ, sed in foliorum extremis marginibus hanc lanuginem ioesse ait, indeque depecti vesti texendæ, ut ex foliis arborum Sericarum fieri diximus, VI, 20. Quod ut in orientali acanthio verum sit (neque enim scire id certo licet), de nostro certe acanthio, quale in horto regio contemplati sumus, pietum a Lobelio in Obs. p. 476, accipi utique non potest. HARD.

Etiam vestes. Acanthinæ inde appellatæ: de quibus Vossium vide in *Etym. verbo, acanthium.* HARD.

Folia vel radices, etc. Diosc. loc. cit. HARD.

LXVII. Est et Acacia e spina. Ex

nigraque arbore, item viridi, sed longe melior e prioribus. Fit et in Galatia tenerrima, spinosiore arbore. Semen omnium lenticulae simile: minore est tantum et grano, et folliculo. Colligitur autumnio: ante collectum nimio validius. Spissatur succus ex folliculis aqua caelesti perfusis: mox in pila tuis

aegyptia quidem, arabicaque spina, de qua cap. 63, quam esse acaciam Dioscoridis, I, 133, docuimus apertissime XIII, 49, sq. Sed et acaciae nomen ei succo haesit, qui ex ea arbore premeretur. Prius legebatur, est et acaciae spina, litterulis a et e in unam perverse conflatis, perturbataque eam ob rem sententia. Acaciae nomen inditum semioi ipsi fructuique arboris, succoque qui inde exprimitur, scriptores plurimi contestantur. In quibus Auctor libri de Simpl. med. ad Pater, tom. XIII Opp. Galeni, pag. 984: *Acacia fructus est arboris spinosae, quae maxime in Aegypto nascitur: hio igitur fructus velut oliva exprimitur, et succus in sole siccat, et in glebam redigitur*, etc. Galenus ipse de Antidotis, I, 44, p. 899, ad hunc versiculum Andromachi senioris, eius qui Neronis medicus fuit: *Δάκρυον τῷ μίσγῳ βάλων κρυπτὸν ἀκάνθης. ἀληθὶ γάρ*, inquit, *τὸν ἐκ τῆς Αἰγυπτίας ἀκάνθης γεννωμένην ἀκκίαν. Lacrymam misceto caeruleae spinae. Inmit acaciam ex Aegypto spina factam*. H. — Est et acacia e spina. De Acacia Veterum, seu Gummi nostrate Arabico, conf. Excurs. VIII ad calc. huius lib. Ed. P.

Fit in Aegypto. Plin. XIII, 49: *Nec minus spina celebratur in eadem gente (Aegypto), dumtaxat nigra.... candida facile putrescit*, etc. Qui color ei succo est, Dioscorides attigit, loc. cit. Nempe ex fructu maturo, niger:

sibfulvus ex immaturo. Quis color arborum praestantissimus, non expressit. Album nigrumque aegyptiacae spinae genus et Theophrastus agnoscit, Hist IV, 3. H.

Tenerrima. Dioscor. item III, 132, acaciae tenerioris, *τρυφερώτεραι*, quae sit in Galatia et Ponto. Brot. tamen ex Reg. cod. 2 et ed. principe, *deterioria* in cod. Reg. 1, *teterioria*. Ed. P.

Spinosiara. Cui et acaciae pariter nomen est inditum. Describitur a Dioscor. loc. cit. *Φέται δὲ καὶ ἐν τῇ Ἰταλίᾳ ἐν Καππαδοκίᾳ, καὶ Πόντῳ παρὰ μακρόν τε τῇ Αἰγυπτίᾳ, ἑλάττω μάλιστα παρὰ πολὺ καὶ Χαμαίῃ, καὶ τρυφερώτεραι περιπλεῖται δὲ ἀκάνθης σκολοποιδοῦς*, etc. *Minor, quam aegyptiaca, dicitur, humilis, ac tenerior, aculeis vallorum in madum obrita*. H. — Acacia illa Pontica Dioscor. lib. I, cap. 133, nobis est *Spartium spinosum* (*Diadelph. decand.* gen. 4690 Pers. *Leguminos. Juss.*); habitat in Hispania, Italia, Barbaria, etc. et in Corica illud invenit Anguillara p. 63. Conf. Alpin. Exot. XII. Ed. P.

Lenticulae simile. Mole lenticulae simile, siliquis inclusum. *Σπέρμα ἐν θυλάκῃ... ἑλάττω φακός*, inquit Dioscorid. de acacia Pontica: *ἐν λοβοῖς, de Aegypto*. Habb.

Colligitur autumnio, etc. Dioscor. loc. cit. H.

Nimiovalidius. Quoniam fructus aetate immaturus acerbissimus est. Dal.

Mox in pila tuis, Mox in mortario

exprimitur organis: tunc densatur in sole mortariis in pastillos. Fit et ex foliis minus efficax. Ad coria perficienda semine pro galla utuntur. Foliorum succus et Galaticae acaciae nigerrimus improbatur: item qui valde rufus. Purpurea aut leucophiaea, et quae facillime diluitur, vi summa ad spissandum refrigerandumque est, oculorum medicamentis ante alias utiles. Lavantur in eos usus pastilli ab aliis, torrentur ab aliis. Capillum tingunt. Sanant ignem sacrum, hucera quae serpuunt, et humida vitia corporis, collectiones, articulos contusos, perniones, pterygia. Abundantiam mensium in feminis sistunt, vulvamque et sedem, procidentes. Item oculos, oris vitia, et genitalium.

LXVIII. (XIII.) Vulgaris quoque haec spina, ex

tusis folliculis, succus exprimitur machinis. De hac voce *organū* Vitruvium vide X, 1, quid nempe distet a machina: haec pluribus operis, aut vi maiore agitur: istud unius operae prudenti tractu perficit, quod propositum est. II.

Densatur in sole. Dioscorid. loc. cit. *Σπαρτόμενον ἐν ἡλίῳ.* Legit tamen et Oribasius, cum Plinio, *ἐν ἡλίῳ, in sole.* II.

Fit. Diosc. loc. cit. HARD.

Galaticae. Gron. et al. ante HARD. *Galacticae.* Ed. P.

Qui valde rufus. Quoniam acerbior est fructus e quo extrahitur. DAL.

Purpurea aut leucophara. Sobintellege, acacia, seu succus arboris. *Απυρόμας* color fuscus est, hoc est, mistus ex albo nigroque. II.

Lavantur. Dioscor. loc. cit. *Μύσσαι δὲ καὶ εἰς τὰ ὀφθαλμικά... καὶ οὕτως ἀναλαμβάνεται εἰς τροχίσκους... Οπταῖται δὲ ἐν ἡνθρώποις ἐκρυσσωμένη,*

Laetatur et ad oculorum medicamenta... atque ita in pastillos cogitur. Torretur et super carbonibus: igne foliis ventilato. II.

Capillum tingunt. Dioscor. de succo Aegyptiae acaciae: *μελάιν δὲ καὶ τρίψας.* II.

Sanant. Reliqua deinceps exstant et apud Dioscor. loc. cit. qui has esse dotes Aegyptiae acaciae proprias innuit. HARD.

Et humida vitia. Hucera quae sunt in humidis, ut dictum est, XXII, 19. HARD.

LXVIII. *Vulgaris quoque haec spina,* etc. Spinam fulloniam hic intelligo hippophaeston, quemadmodum et lib. XVI, cap. ult. Dioscorides certe et hippophaeston spinas esse fullonias tradidit DAL. — *Vulgaris.* Hippophaeston intelligit, quae de spina dicitur XXVII, 66. H. — *Ιπποφάιστος* Dioscorid. IV, 163; nobis *Cnicus stellatus* Willd. (*Singenes*, aequal, gen.

qua cortinae fulloniae implentur, radices usus habet. Per Hispanias quidem multi; et inter odores, et ad unguenta utuntur illa, aspalathum vocantes. Est sine dubio hoc nomine spina silvestris in Oriente, ut diximus, candida, magnitudine arboris iustae.

LXIX. Sed et frutex humilior, aequae spinosus, in Nisyro, et Rhodiorum insulis, quem alii erysisce-

1802 Pers. sub *Carduo*. *Cynaroceph.* Juss.); habitat in Europa meridionali. Eo. P.

Cortinae. Cortinae eae vasa sunt, in quibus foventur aqua calida, curantur, poliunturque vestes. In MSS. non *cortinae*, sed *unae* legitur: forte, *aeneae*, ut I. XXVII, cap. 66: *Hippophaeston nascitur in spinis, ex quibus fiunt aeneae fulloniae*, etc. H.

Radices. Radiculae, qua diximus lanas lavari, utilitatem repraesentant. De radícula, quae lanis lavandis est utilis, diximus XIX, 48, H. — *Gypsophila Struthium*. Eo. P.

Vtuntur. Vtuntur spina vulgari, quam aspalathum, sed forsitan male, nuncupant. H.

Aspalathum vocantes. Oscitantur Plinius aspalathum orientale alium esse putat, quam Rhodium. Dat.

Spina silvestris. Nobis *Spartium aspalathoides* *Diadclph.* *Decand.* gen. 1690 Pers. *Leguminos.* Juss.); habitat in Barbaria. Conf. lib. XII, cap. 52. Eo. P.

LXIX. Sed et frutex h. Aspalathi quoque nomine donatus, etiam a Dioscoride, a quo describitur, I, 19; diversus ab eo, quem dixit Plinius, XII, 52, assurgere in magnitudinem arboris modicae. Officinae retinent nomen; *Aspalathe*. Vis ligno eadem quae aloes. Describitur a Charasio, in Phar. pag. 382. In insula Rhodo nasci ait

Anguillara pag. 36, et aloes Rhodium vocat, de Nat. Stirpium 1, pag. 413. HARD.

In *Nisyro et Rhodiorum*. Dioscor. I, 19: Ασπάλαθος, οί δέ ἐρυσίσκη-
προν, θάμνος ἐστὶ ξυλόθης, ἀκάλυκτος
πολλὰς κεικμηένος, γεννώμενος... ἐν
Νισύρῳ, καὶ Ρόδῳ, etc. II. — Aspa-
lathus res est proprus ignota in officinis
nostris; et si quae sub aspalathi no-
mine lignea frusta occurrant, dissimi-
lia omnino inter se, diversaeque origi-
nis videntur. Nec mirum, quum
Veteres etiam de hoc ligno dissen-
tiant. Dioscorides enim aspalathum
dicit esse fruticem lignosum, spinis
crebris, aculeatum, nascentem in Ni-
syro, etc. caulisque liguum in usu eli-
gendum praecipit, cuius cortex de-
trahendus est. Galenus vero, de Ant.
megra hedychronum describendo,
aspalathi corticem exstulatur: et in
vocabulary Hippocrat. interpreta-
tione, μίσχων ῥίζαν aspalathi aro-
matici radicem vertit; unde illi aspa-
lathus videtur esse radice cortex.
Plinius, in hoc ipso, de quo nunc
agimus capite, Dioscoridem licet in
caeteris sequatur, maiorem etiam con-
fessionem affert. Duplicem enim aspa-
lathum constituit: unum arboracen-
tem, alterum frutescentem: Orienta-
lem unum, alterum vero in Rhodo,
Nisyroque nascentem, etc. Nec magis
consentiunt Neoterici in definiendo

ptrum, alii adipsatheon, sive diacheton vocant. Optimus, qui minime ferulaceus, rubens, et in purpuram vergens, detracto cortice. Nascitur pluribus locis, sed non ubique odoratus. Quam vim haberet caelesti arcu in eum innixo, diximus. Sanat tetraoris hulcera et ozaenas, genitalia exulcerata aut carbunculantia: item rhagadia: inflationes potu discutit, et strungurias. Cortex sanguinem reddentibus medetur. Decoctum eius alvum sistit. Similia prae-
stare silvestrem quoque putant.

Veterum aspalatho: siquidem alii lignum esse Rhodium existimant; alii lignum quod aloës dicimus, alii demum cytisum verum a Maranta descriptum. Eodem rursus de ligno Rhodio controversia. Aliud enim lignum Rhodium Ruellius describit, aliud Cordus, aliud Matthioli, etc. Quis vero tantas liles dirimere audebit? Nobis satis sit certo scire nulum medicamen aspalathi nomine nostris temporibus in pharmacopoliis haberi, nec de Veterum aspalatho certi quidquam doctioribus botanicia innotuisse. Conf. Geoff. Mat. med. II. 218 sqq. Linn. Mat. med. pag. 285 edit. Schreber. Aspalathi lignum est Agallochum praestantissimum, Bauh. Pin. 393, Arabibus calampat dictum: id autem nobis est *Erearcaria Agallocha* (Dioc. monadelph. gen. 2293 Pers. *Euphorbiac.* Juss.), de qua iam alias dictum. Eo. P.

Sive diacheton. In Indice huius loci: *Erysipectro*, sive *adipsatheo*, sive *diatiron*. In Reg. 4 cod. hoc loco: alii *gyrispectrum*, at ipsi phoenices *Syri diatiron* vocant. Forte, at ipsi *Phoenixes Syri diatiron* vocant. Diosc. in Noth. p. 441, a *Syris diaxyton* vocari scribit: Ασπάλαθος, οἱ δὲ σπάγγον, οἱ δὲ πάσγαρον, Σύροι δὲ διαξύλον καλεῖσθαι. HARD. —

Gron. et al. sive *dipsacon*, sive *diacheton*. Brot. ex Reg. 4, sive *diatiron*. Ed. P.

Optimus. Non medulloribus, ut ferula, sed lignosus: ξυλώδης a Diosc. imprimis laudatur loco citato, καὶ βαρὺς, ὑπερῶθος, ἢ περισφύζων, πυκνός, εὐώδης, etc. HARD.

Diximus. Lib. XII, 52. H.

Sanat tetraoris hulcera et ozaenas, genitalia exulcerata, etc. Diosc. loco citato: Πρὸς τὰς τὰς ἀφθὰς ἐφθλίσμετ' οἶνον, καὶ διακλυζόμενος ἀρμόζει, καὶ πρὸς τὰς ἐν αἰδοῖσι νομῆς καὶ ἀκαθαρσίας ἐγκλυζόμενος, καὶ πρὸς τὰς ἑλκύντας. Ad tetraoris hulcera in vino decoctus, collatusque convenit: atque etiam ad genitalium nomas, immun-
damque illavim: nec non ad ozaenas commode infunditur. Quid sit ozaena Celsus aperit VI, 8: Siu autem ea hulcera, inquit, circa nares sunt, pluresque crustas et odorem foedum habent, quod genus Graeci ἑλκύναν appellant, sciri quidem debet, vix ei malo posse succurri. Scrib. Larg. ἑλκύναν gravem odorem narium interpreta-
tur. HARD.

Inflationes. Potu decocti eius reiectionem sanguinis cohiberi, urinæ difficultatem, inflationesque discuti, ait etiam Dioscorides l. c. H.

Decoctum eius alvum solvit, Diosc.

LXX. Spina est appendix appellata, quoniam baccae puniceo colore in ea appendices vocantur. Hae crudae per se, et aridae in vino decoctae, alvum citam, ac tormina compescunt. Pyracanthae baccae contra serpentium ictus bibuntur.

LXXI. Paliurus quoque spinae genus est. Semen eius Afri zuram vocant, contra scorpiones efficacis-

loc. cit. Τὸ δὲ ἀπὸ τῆς αὐτοῦ κοιλίας ἔξωσι. HAN. — Aliter distinguunt Gron. et Al. ante Hard. *stranguriae cortex*. Sanguinem reddentibus medetur, decoctum eius. Alvum sistit cortex. Postremam vocem superfluere praemonuerat Pictianus. Eo. P.

LXX. *Spina est appendix*, etc. Harl. Iunius eam esse existimat, quae in officinis hodie Berberis dumetorum vocatur: in Gallia vulgo *épine vinette*. A Clusio pingitur Histor. rar. plant. l. p. 124. Ego magis esse censuerim, quam vulgus officinarum oxyacanthum, Gallia *ambépine* nuncupat. Delineatur a Dodonaeo pag. 738; oxyacanthi, seu spinae acutae nomine. H. Nobis *Berberis vulgaris* (Hexand. monogyn. gen. 854. Pers. *Berberid.* Juss.). Habitat in Europae silvis, Oriente, Libano, etc. Eo. P.

Baccae puniceo colore, etc. Oxyacanthae, de qua intelligenda quae sequuntur. DALAC.

Alvum citam. Mss. omnes, Regg. Colb. Chiffet. *alvum citant*. HAN. — Et edit. prin. teste Brot. Eo. P.

Pyracanthae. Dioscoridis haec ὄξύανθα est, seu spina acuta, l. 122, pluri folio, myrti baccis, spinis asperissima. Pingitur a Lobelio in Ad. p. 438. Galli vocant rubum ardentem, *buisson ardent*. Itarescripsimus admonitucodicium Mss. tum hoc loco, tum vero in Indice: quum prius legeretur *pyracanthi*. At de pyracantho sermo insti-

tuitur cap. 77. De pyracantha nunc agi et Nicander probat, qui in Ther. p. 66 commendat in primis adversus serpentes et scorpiones: Ἀδύο καὶ πυράκανθον, ἰδὲ γλῶσσιν ἄρρηνος ἄνθον. Πυράκανθα quasi ignea dicitur spina, id est, valde urens, pungensque. Diosc. l. 122, oxyacanthum vocet, et a nonnullis πυρίαν appellari, et πυρίανθον ait: lege πυράκανθον, quod nempe urentes, pungentesque spinas habet. H. *Pyracanthae*. Est *Crataegus Pyracantha* (Icosand. digyn. gen. 4226 Pers. *Rosae*. Juss.); habitat in Galliae meridionalis et Italiae sepibus. Eo. P.

LXXI. *Paliurus*. Geminum est paliuri genus: vulgare alterum, de quo Diosc. l. 124; alterum Africanum, de quo Plinius XIII, 33 Vulgare a Dodonaeo pingitur, pag. 744. Africanum a vulgari fructus forma discrepat, magnitudine ea qua cedri bacca est. H. — Πάλιυρος; Theopr. Hist. IV, 3, et Diosc. loc. sup. laud. Nobis *Ramus Paliurus* Linn. (*Pentand. monog.* gen. 532 Pers. *Frangulac.* Juss.); aliis *Rhamnus Spina Christi*. Conf. D. Fex, *Flore de Virgile*, p. LXXXVI ed. nost. Eo. P.

Semen eius. Eius nempe spinae quum Afri paliurus vocant. H.

Contra scorpiones. Et haec paliuro quoque vulgari communes sunt doctes atque vires. Diosc. l. c. Τὸ σπέρμα πύριον βλάσιν ἀράγνι, καὶ τοὺς

simum: item calculosis et tussi. Folia adstrictoriam vim habent. Radix discutit panos, collectiones, vomicas: urinas trahit pota. Decoctum eius potum in vino alvum sistit: serpentibus adversatur. Radix precipue datur in vino.

LXXII. Agrifolia contusa addito sale, articulorum morbis prosunt: baccae purgationi feminarum, coeliacis, dysentericis, ac cholericis. In vino potae alvum sistunt. Radix decocta et illita extrahit infixa corpori. Vtilissima est et luxatis, tumoribusque. Aquifolia arbor in domo aut villa sata, veneficia arcet.

ἐν κύστει λίθους θρύπτει, καὶ πρὸς ἰσχυρῶν δόγματα πείσῃ. HARD.

Folia. Diosc. loc. cit. τὰ φύλλα καὶ ἡ βίζα στεινὰ καὶ. Galenus quoque de Fac. simpl. med. VIII, p. 217. H.

Radix. Diosc. et Galen. ad verbum II. cc. HARD.

Urinas trahit pota. Dioscorid. loco citato. HARD.

Alvum sistit. Dioscor. loco cit. H.

LXXII. Agrifolia. Agrifolium frutex est, cui et parvae ilicis aquifoliae nomen, ut diximus XVI, 12. Prius legebatur: *Aliqui folia contusa... articulorum morbis imponunt: prosunt baccae*, etc. Vt ad paliurum haec spectare viderentur, de qua proxime antea legebatur. At vocem *imponunt* Mss. codices, Regg. Colb. nullus denique unus agnoscit. Bacca paliurus nullas habet: habet aquifolium quales describuntur XV, 29. Et de agrifolio sermonem hoc loco inatitit vel ex eo credibile sit, quod statim oh affinitatem nominis, ut fere Plinio familiare est, hoc ipso capite ad aquifoliam arborem transferatur oratio. Sed rem plane decidit, emendationemque nostram egregie constabit Plinius alter Valerianus, qui suum fere opus ex

scriptoris nostri sententiis verbisque coucinnavit. Is enim de Re med. III, 45: *Ad nervos, articulos, arthriticos*, hunc ipsum locum exscribens: *agrifolium unum*, inquit, *addito sale et oleo prodest*. Idem II, 25: *cholerae quomodo succurritur, baccae agrifolii tritae ex vino datae prosunt*. Denique III, 49: *Ad extrahenda ea quae corpori infixa sunt: radix etiam agrifolii coquitur, et teritur, et sic imponitur*. Quae totidem plaoe verbis Noster hic habet: qui quum *agrifolia contusa* multitudinis numero dixit, folia fruticemque simul intellexit. H. — *Agrifolia*. In huius arboris numine variavit Mss. codices. Sed certe pertinet ad aquifolium, *le houx*; ut patet ex eius virtutibus. Sic recte Broterius: baccifera autem arbor, de qua nunc Noster agit, nobis dicitur *Hex aquifolium* (*Tetrandl. tetragyn. gen. 339 Pers. Frangulae. Juss.*); habitat in Europa australiori. Non confundendum cum *agrisolia* arbore, quae ab illo prorsus et genere, et ordine differt. Eu. P.

Purgationi feminarum. Sistendae videlicet. DAL.

Aquifolia arbor, etc. Hoc etiam de

Flore eius aquam glaciari Pythagoras tradit : item baculum ex ea factum, in quodvis animal emissum, etiamsi citra ceciderit defectu mittentis, ipsum per sese recubitu propius adlabi : tam præcipuam naturam inesse arbori. Taxi arboris fumus mures necat.

LXXIII. Nec rubos ad maleficia tantum genuit natura ; ideoque et mora his, hoc est, vel hominibus cibos dedit. Vim habent siccandi adstringendique : gingivis, tonsilis, genitalibus accommodatissimi. Adversantur serpentium sceleratissimis, haemorrhoidi et presteri, flos, aut mora. Scorpionum vulnera sine collectione periculo inungunt, urinam cient. Caules eorum tunduntur teneri, exprimitur succus, mox sole

rhanno prodidit Diosc. I, 149: Ἀγυ-
ται δὲ καὶ κλύωνες αὐτῆς θόρυπος ἢ θυ-
ρίσι προστεθέντες ἀποκρούουσιν τὰς τοῦ
χαρμᾶκος κακουργίας. *Fervitur et*
huius rami, ianais fenestrisve appositū,
veneficorum maleficia depellere. Sic et
Laërtius in vita Bionis, et Nicand. in
Ther. De aquifolia puto loquutum
esse Theophr. Hist. VII, 49: Ἀγούσι
γὰρ ἀπαιθῶν τινα εἶναι, ἃ πηγύσσιν
τὸ ὕδωρ ἐκβάλλουσιν. *Spinam enim*
quandam enarrant, quæ aquam inie-
cta congelet. II. — *Aquifolia.* Nobis
Quercus Ilex (Monaco. polyand. gen.
2404 Pers. *Amentac.* Juss.) ; habet
in Europa australi et Africa boreali.
Conf. tom. V, p. 657 huiusce edit.
Ed. P.

— *Per sese.* Vitro, sponte. Brot. ex
Reg. cod. 1 per se. Ed. P.

Taxi. Venenosam arborem leviter
sana perstringit: nos corollarii vice et
ad viperae morsum prodesse laxum
adiciamus; vademque præbemus Tran-
quillum in Claudio c. xvi. H. — *Taxi.*
Μῶς Theophr. Hist. III, 40; σιμῶξ
Diosc. IV, 80; nobis *Taxus baccata*
(*Dio. monadelph.* gen. 2287 Pers.

Conifer Juss.), de qua iam Noster
egit XVI, 20. Ed. P.

LXXIII. *Rubos.* Graecis auctoribus
βᾶτος dicitur *Rubus fruticosus*; βᾶτος
ἰδία, *Rubus idaeus* Icosand. *polygyn.*
gen. 1238 Pers. Rosae. Juss.) ; nostris
vulgo, *ronce* et *framboisier*. Ed. P.

Et mora his, hoc est, vel hominibus.
Et mora rubis, hoc est, non asinis
tantum, qui rubos ac scutes rodunt,
sed hominibus quoque cibos dedit.
— *Mora.* Liéb. ante Hard. edit. ex
eis mora vel homin. quamquam emen-
dationi præciverat Gronov. in not.
Ed. P.

Vini habent siccandi. Etiam et ner-
vos præcisos, ac vulnera colligendi,
gluthandique, teste Th. Prisc. I, 49:
Rubus elixa et trita, hoc facit. Hard.

Adversantur. Hanc vim Iulius Dio-
scorides adscribit IV, 37, et Apul. c.
87, tit. 9. Nicander in Ther. p. 60,
adversus serpentes commendat ἄρδα
φαιά βᾶτος, *florida sarta raborum.*
Hard.

Mora. Τὰ βᾶτια, *des mires.* H.

Caules eorum tunduntur. Haec toli-
dem verbis Mære Emp. cap xv, pag.

cogitur in crassitudinem mellis, singulari remedio contra mala oris, oculorumque, sanguinem exscreantes, anginas, vulvas, sedes, coeliacos, potus aut illitus. Oris quidem vitiiis etiam folia commanducata prosunt, et huculceribus manantibus, aut quibuscumque in capite illinuntur. Cardiacis vel sic per se imponuntur a mamma sinistra: item stomachi doloribus, oculisque procidentibus. Instillatur succus eorum et auribus. Sanat condylomata cum rosaceo cerato. Cauliculorum ex vino decoctum, uvae praesentaneum re-

406, et c. xvi, p. 120; et Plin. Val. I, 45 et 64: Dioscorid. item loco cit. HARD.

Oris quidem vitiiis Plin. Val. I, 29. Diosc. IV, 37: Κρατύνει δὲ καὶ οὖλα καὶ ἀφθὰς ὑγιάζει διαμασσόμενα τὰ φύλλα. Firmant gingivas, orisque huculcera sanant commanducata folia. Q. Seren. cap. xv, pag. 134: Manditur npta rubus gingivis et boua lobris. Et c. xtvii: Omnibus obscenis medendis: Obscenos si forte locos nova vulneca carpent, Horrentum mansa curantur fronde ruborum. HARD.

Cardiacis vel sic. Hoc est trita vel commanducata. Apul. c. 86, de erusco, sive rubo tom. 4: Ad cardiacos: Erusci folia per se trita imponuntur mamillae sinistrae, et sic dolori resistunt. Plin. Valer. lib. cap. III, 44: Cardiacis sanandis: Mammae sinistrae... folia rubi in quo moranascuntur trita per se imponuntur. HARD.

Stomachi doloribus. Diosc. IV, 37: Ὁσπαστὸν καὶ ὀφθαλμῶν προπτῶσιν... καὶ ἐνι σφαρχιδῶν, etc. HARD.

Instillatur. Plin. Val. I, 9: Foliorum rubi, in quo mora nascuntur, succus tepidus instillatus, medetur auricularum fracturis. Item Apul. cap. 87, tit. I, ad aurium dolorem. HARD.

Sanat. Apul. c. 87, tit. 9, et Diosc. I. c. HARD.

Cauliculorum ex vino decoctum. In aliis exemplaribus calculorum scriptum invenias, non cauliculorum; haud omnino spernenda lectione, nam in fine capitis alterum genus rubi tradit, qui gignit pilulam castaneae similem, praecipuo remedio calculosis. Sed quoniam Dioscorides succum ex foliis caulibusque expressum, mox in sole densatum, multos in medicina usus habere tradit, quod et Plinius paulo ante dixit, rem in medium relinquo. PIST.

Uvae praesentaneum. Prius legebatur vel praesentaneum: ut ad sananda condylomata, de quibus prius agebatur, spectare id quoque remedium videretur. In Reg. 4 cod. ve praesentaneum. Nos uvae rescripsimus, indubitata coniectura. Auctor ita coniciendi primum existit Marc. Emp. c. xiv, p. 99: Rubi, inquit, cauliculi teneri discoguntur ex vino: idque vinum gargarizatur, quod confestim uvam prominentem coarctet. Folia rubi arefacta in umbra in cinerem concremantur; is cinis in cochleari uvae subiectus, praesentaneo remedio eam contrahit. Et Plin. Val. I, 45, cuius lemma est:

medium est. Idem per se in cibo sumpti cymae modo, aut decocti in vino austero, labantes dentes firmanant. Alvum sistunt et profluvia sanguinis: dysentericis prosunt. Siccantur in umbra, ut cinis crematorum uvam reprimat. Folia quoque arefacta et contusa, iumentorum hulceribus utilia traduntur. Mora, quae in his nascuntur, vel efficaciorum stomaticen praebuerint, quam sativa morus. Eadem compositione, vel cum hypocisthide tantum et melle bibuntur in cholera, et a cardiacis, et contra araneos. Inter medicamenta, quae styptica vocant, nihil efficacius rubi mora ferentis radice decocta in vino ad tertias partes, ut colluantur eo oris hulcera, et sedis foveantur; tantaque vis est, ut spongiae ipsae lapidescant.

LXXIV. Alterum genus rubi est, in quo rosa na-

Ad uvam distillantem: Rubi, inquit, in quibus mora nascuntur, canticuli decoquantur ex vino, et eo ipso vino gargarizetur. Et Pintiani inde coniectura exploditur, calculorum scribere emittentis, pro cauliculis. HARD.

Idem. Marc. Emp. c. xii. p. 93 et 95. HARD.

Alvum sistunt. Diosc. IV, 47; Gal. de Fac. simpl. med. VI, p. 463; Plin. Val. II, 27. HARD.

Et profluvia. Fluorem muliebrem Diosc. intellexit et Galen. II. ca. et Apul. c. 87, tit. 3. Haemorrhoidum sanguinem Marc. Emp. c. xxxi, pag. 222. Sanguinis reiectionem ex ore. Plin. Valer. I 64, cuius lemma est: *Sanguinem reicientius curatio. Ruborum*, inquit, in quibus mora nascuntur, caules ex vino austero decocti eduntur, idque vinum bibitur in potione. HARD.

Siccantur. Apul. cap. 87 de erusco, sive rubo lit. 6: *Ad uvam remedium: Erusci herbae folie arefiant in umbra*:

erematorum cinera in cochlearis tanta resiliat. Marc. Item Emp. c. xiv, H.

Vel efficaciorum. Gron. et al. *vel quam efficaciorum*. Eo. P.

Stomaticen. Stomatica medicamenta sunt, ut diximus XXIII, quae ad uvas, tonsillas, faucium tumores et oris vitia accommodantur. HARD.

Hyp. Omnes quas vidi editiones, *hypoc*. male; nam gr. ὑποκόστις. Eo. P. *A cardiacis*. Plin. Val. III, 44.

Styptica vocant. Στυπτικά, adstrictoria: adstringendi, spissandique vim habentia. HARD.

LXXIV. *Alterum*. Nunc, ut opinor, herbariis incognitum. Rubum rosarium vocat Marc. Emp. mox citandos. Cynosbatus ipse est, de quo mox dicetur: quem similitudinem rosae Noster ferre dixit, lib. XVI, cap. 72. HARD. — *Alterum genus rubi*. Graecis auctoribus *κυνόσβατον*; nobis est *Rosa canina* (Icos. polygyn. gen. 4237 Pers. Rosae. Juss.); cave ne idem credas

scitur. Gignit pilulam castaneae similem, praecipuo remedio calculosis. Alia est cynorrhoda, quam proximo dicemus volumine. (xiv.) Cynosbaton, alii cynospaston, alii neurospaston vocant; folium habet vestigio hominis simile. Fert et uvam nigram, in cuius acino nervum habet, unde neurospastos dicitur. Alia esta cappari, quam medici cynosbaton appellaverunt. Huius thyrsus, ad remedia splenis et inflationes, conditus ex aceto manditur. Nervus eius cum mastiche Chia commanducatus os purgat. Ruborum rosa alo-

eum cynosbato, de quo paulo intr.
Ed. P.

Gignit pilulam. Spongiam vocat Marc. Emp. c. xxvi, p. 484: *Spongia, inquit, ex rubo rosario agresti sumpta, et aqua frigida, dauce mutescent, macerata, ac deinde trita, et ex aqua per triduum potui data, efficaciter calculosos emendat.* Et c. xxvii, p. 496: *Spongia, quae in prunis silvestri, vel in spina aut in rosa silvestri nascitur, etc.* Sed is rosam silvestrem, seu Eglanterium, cum hoc genere rubi miscuisse, de quo nunc sermo est, nobis videtur. Spongius pariter et spungiosus Columella lib. XI, capite ultimo, radículas asparagorum vocat illigatas, implexasque mutuo, atque connexas. HARD.

Alia est cyniorrhoda. Quae Eglanterii cognomine apud nos venit, *églantier*. De ea libro sequente. cap. 6. HARD.

Cynosbaton. Latine, *sentem canis* recte appellaveris. H. — Nabis est *Ribes nigrum* (Pouand. *monogyn.* gen. 575 Pers. *Grossular*. Juss.); habitat ad sepes et fluviorum ripas. Nostris vulgo, *groseiller noir*, *cacis*. Cf. Sprengel. Hist. Rei herb. tom. I, p. 202. Ed. P.

Cynospaston. Regg. 1, 2, ac Colb.

cynapastin. HARD. — Et sic Brot. edidit. In edit. princeps legebatur *cynapastin*. Ed. P.

Vestigio hominis simile. *Αγνώστου* Theophr. Hist. III, 48. Plinius legisse videtur *αγνώστου*. Athenaeus legit *αγνώστου*: Hermodorus *γλυνώστου*: Milleus *αγρυνώστου*. Plinium recte legisse arbitror. DAL.

Fert, etc. Plinius cynosbati historiam, cuius fructus subruber est foliumque *αγνώστου*, miscet ne confundat cum chamaebato. quod uvam nigram fert, sive morum nigræ simile, eius rubi modo, quem erectum, ac procerum, *αγρόφυτον*, vocat Theophr. Legendum porro sic est: *Fert chamaebatos et uvam nigram*, etc. ut diximus superiori capite. DAL. — *Χαμαέβατος* Theophr. Hist. III, 48, nobis est *Rubus caesius*. Ed. P.

Uvam nigram. Hoc nemo praeter Plinium, quod sciam, confirmat. H.

Alia est a cappari. Diosc. in noth., p. 418: *Κάππαρις, οὐ δὲ κυνόβατος, οὐ δὲ χαμῆα*, etc. HARD. — Nobis *Capparis spinosa* (Polyand. *monogyn.* gen. 4247 Pers. *Capparis*. Juss.) Habitat in Europa meridionali, Africa et Oriente. Ed. P.

Huius thyrsus. Cynosbati scilicet, qui diversus a cappari. HARD.

pecias cum axungia emendat. Mora-capillum tingunt cum omphacino oleo. Flos mori per menses colligitur. Candidus pleuriticis præcipuus ex vino potus; item coeliacis. Radix ad tertias decocta, alvum sistit, et sanguinem: item dentes collutos decocto. Eodem succo soventur sedis atque genitalium hulcera. Cinis e radice deprimit uvam.

LXXV. *Idaeus rubus* appellatus est, quoniam in Ida non alius nascitur. Est autem tenerior ac minor, rarioribus calamis innocentioribusque, sub arborum umbra nascens. Huius flos cum melle epiphoris illinitur, et ignibus sacris; stomachicisque ex aqua bibendus datur. Caetera eadem praestat, quae supra dicta.

LXXVI. Inter genera ruborum rhamnos appella-

Cinis. Deprimit tumentem uvam. HARO. — Vet. et Ch. *reprimat*. Ed. P.

LXXV. *Idaeus rubus* appellatus. Recentioribus eodem nomine est *Rubus idaeus*, de quo iam dictum; nostris vulgo, *framboisier*. Habitat in lapideosis montosisque. Ed. P.

Quoniam in Ida non alius. *Idaeus* appellatus est, inquit Diosc. IV, 38, quod in eo monte copiosius nascitur. Nullum praeter id genus, nasei rubum ibi Plinius adiecit. Ita porro Reg. 2. cod. Olim non alias, perperam legebatur. HARO.

Rarioribus calamis. Aculeis. *Minoribus spinis*, hoc minus aduncis, dixit ipse Plinius XVI, 71. Dioscor. l. c. ἀκνέλης μικράς. HARO.

Flos cum melle epiphoris. Oculorum videlicet inflammationibus. Plinius ipse XVI, 71: Flos eius contra lippitudines illinitur ex melle; et igni sacro. Diosc. IV, 38: Τὸ αὐτὸς ἄνθος σὺν μέλιτι λαμβάνειν ὀφθαλμιασὶς φλε-

γμοναῖς παραχρησόμενον βονθεῖ καὶ ἐπικατακαταστέλλουσι. HARO.

Stomachicisque. Ita restitutus, admonitu codicum MSS. Regg. Colb. etc. tum ipsius Plinii, qui lib. XVI, c. 71, de eodem rubo *Idaeo* agens: *Contra stomachi quoque vitia*, inquit, bibitur ex aqua. Dioscoridis quoque lib. IV, 38, ita scribentis: *Στομαχικὸς τε καὶ ὀφθαλμικὸς ἐν ποτῶν δίδοται*. Prius *stomaticis*, legebatur. H.

LXXVI. Inter genera ruborum. Latius accepta significatione vocis eius, *rubus*; alias in ruborum genere censi rhamnos non debet. Rhamni genera duo similiter Theophrastus agnoscit, nigrum et candidum: Nicander quoque Scholastes: *Ἐστὶ δὲ λευκὴ καὶ μέλαινα*. Rhamni varia genera delineantur a Clusio Hist. Rarior. plant. I, p. 109 sq. HARO.

Rhamnos. Duplex rhamni genus Theophr. Hist. III, 47; candidum nempe ac nigrum. Candidum nobis

tur a Graecis, candidior et fruticosior. Is floret, ramos spargens rectis aculeis; non, ut caeteri, aduncis: foliis maioribus. Alterum genus est silvestre, nigrius, et quadamtenus rubens; fert veluti folliculos. Huius radice decocta in aqua sit medicamentum, quod vocatur lycium. Semen secundas trahit. Alter ille candidior adstringit magis, refrigerat, collectionibus et vulneribus accommodatior. Folia utriusque et cruda, et decocta illinuntur cum oleo.

LXXVII. Lycium praestantius e spina fieri tradunt, quam et pyxacanthon Chironiam vocant, quales in Indicis arboribus diximus, quoniam longe prae-

est *Zizyphus vulgaris* Willd. (*Pentand. monogyn.* gen. 532 Pers. sub *Rhamno Frangulae* Juss.); nigrum vero, an sit *Rhamnus lycioides* Sprengelius addubitat, *Histor. Rei herb.* I, 83. Praeter *Zizyphum vulgarem* Willd. seu *Rh. Zizyphum* Linn. duas species memorat Diosc. I, 119: *ἰς τὴν λευκοτρίαν*, quae *Rh. infectorius*; καὶ *τρίτην μιλαντρίαν*, quae *Rh. saxatilis*. Conf. Sprengel. ibidem p. 163; Anguillar. p. 54. Eo. P.

Quod vocatur lycium, Hoc falsum, et a nemine proditum. DAL. — *Lycium*. Graecis *λύκειον*, cuius hodie in officinis usus incognitus, ut Dodonaeus queritur p. 745. Nomen a Lycia, unde advehebatur optimum, vel ab ipsa spina, habet. H. — De Lycio conf. quae dicta sunt tom. V, p. 113 edit. nost. Eo. P.

Folia utriusque. Ea hulceribus quae serpunt, erysipelatibus illini, auctor est Diosc. I, 119. HARD.

LXXVII. *Lycium praestantius*. Lycium Indi vocant. Graeci, quoniam Indicam nomen non satis noverant, pro cate, principio quidem acanthon

nominarunt: et quia in Lycia et Capadocia ea arbuscula buxi folio est, pyxacanthum appellaverunt, arboris indicae figuram ignorantes, quae tamarisci folium habet, alias spinosissima. DAL.

Pyxacanthon. Quin et ipsi spinae, medicamenti quod ex ea sit, nomen est inditum: lycei nimirum Dioscor. I, 132: *λύκειον, ὃ ἔμοι πυξάκανθον καλεῖται, δίδωσαν ὅστις ἀκανθώδες*, etc. Pyxacanthum latine buxeam spinam iure dixeris. Bellonius repertam a se in Palaestina scribit. H. — *λύκειον* Diosc. loc. laud. est nobis *Lycium europaeum* (*Pentand. monog.* gen. 510 Pers. *Solan.* Juss.). Habitat in Gallia, Italia, Graecia, etc. Iam lycium indicum retulimus ad *Acaciam Catechu* (*Monadelph. Polyand.* gen. 1655 Pers. sub *Mimosa. Leguminos.* Juss.); habitat in India; etiam ex hac planta succus *catechu* dictus. Conf. lib. XII, cap. 15, et Eursi. ad calcem eiusd. lib. Eo. P.

Quales in Indicis. Tum in India, tum in Pelio monte natus. Vide XII, 15. HARD.

stantissimum existimatur Indicum. Coquuntur in aqua tusi ramī, radicesque, summae amaritudinis, aereo vase per triduum, iterumque exempto ligno, donec mellis crassitudo fiat. Adulteratur amaris succis, etiam amūrca, ac felle bubulo. Spuma eius ac flos quidam oculorum medicamentis additur. Reliquo succo faciem purgat, et psoras sanat, erosos angulos oculorum: veteresque fluxiones, aures purulentas, tonsillas, gingivas, tussim, sanguinis excreationes, fabae magnitudine devoratum: aut si ex yulneribus fluat, illitum: rhagadas, genitalium hulnera, attritus, hulnera recentia, et serpentia, ac putrescentia. In naribus clavus, suppurationes. Bibitur et a mulieribus in lacte contra profluvia. Indici differentia, glebis extrinsecus nigris, intus rufis, quum fregeris, cito nigrescen-

Praestantissimum existimatur. Scrib. Larg. Comp. xix: Nulli collyriorum tantum tribuo, quantum lycio Indico vero per an: Hoc enim inter initia, si quis hoc collyrio imungatur protinus, etc. Sic etiam Galenus de Fac. simpl. med. VII, 204, post. Dioscor. loc. cit. HARD.

Coquuntur in aqua tusi ramī, etc. Totidem verbis haec Dioscor. I, 132. HARD.

Adulteratur. Diosc. l. c. Δολοῦται δὲ ἀμύργης ἀμυρ τῇ ἐψηθεὶ μυγνυμένης, ἢ ἀφηνίον χυλίσματι, ἢ βουίᾳ χολῇ. Adulteratur amurea inter coquendum admixta, aut absinthii succo, aut felle bubulo. Plinius ipse, XII, 15: Ea spina (pyracanthos, seu lycium) et in Pelio monte nascitur, adulteraturque medicamentum: nempe verum, seu Indicum. Item asphodeli radix, aut fel bubulum, aut absinthium, vel rhus, vel amurea. HARD.

Spuma eius ac flos. Dioscor. I, 132: Καὶ τὸ μὲν ἐπὶ νηχόμετρον ἀπρῶδες ἐν

τῇ ἐψηθεὶ ἀπὸ λίον ἀπὸ θου εἰς τὰ ὀφθαλμικά, etc. Quod porro σπυμώμα innotat inter coquendum (id florem vocant) eximito et ad oculorum medicamenta reponito. Κυλίσεται δὲ τῶν μύρων (sic enim legit Orib. non ut libri editi habent τῶν φύλλων) σὺν τοῖς θάμνοις θλασθέντων, καὶ βραχύντων ἐφ' ἱκανὰς ἡμέρας, εἰς ἐξηθέντων, καὶ τῶν μὲν ζύλων ῥιπτομένων, τοῦ δὲ ὑγροῦ πάλιν ἐφομένου μέχρι μελιτώδους συστάσεως. HARD.

Faciem purgat, et psoras sanat, erosos angulos, etc. Haec totidem fere verbis Diosc. loc. cit. Galen. Item de Facult. simpl. med. VII, pag. 204. HARD.

Ex vulneribus fluat. Sanguis videlicet. Ita Reg. 4, recte; non, ut caeteri, ex haleribus. H.

Profluvia. Contra fluxum mulierum: Ισθμὶ δὲ ῥοῦν γυναικίδων ... ποθὲν μετὰ γάλακτος. Diosc. loc. cit. HARD.

Indici differentia, glebis extrinsecus

tibus: adstringit vehementer cum amaritudine. Ad eadem omnia utile est, sed praecipue ad genitalia.

LXXVIII. Sunt qui et sarcocollam spinæ lacrymam putent, pollini thuris similem, cum quadam acrimonia dulcem, gummosam. Cum vino tusa sistit fluxiones: illinitur infantibus. Vetustate et haec maxime nigrescit: melior, quo candidior.

LXXIX. Vnam etiamnum arborum medicinis debetur nobile medicamentum, quod oporiceum vocant. Fit ad dysentericos stomachique vitia, in congio musti albi lento vapore decoctis cotoneis quinque cum suis seminibus, punicis totidem, sorborum sextario,

nigris Indicum lycium dissejt a vulgari, glebis extrinsecus nigris, etc. Sic etiam Diosc. l. c. II.

Adstringit. Idecirco dysentericis prodesse loc, in quo lycium Indicum solvitur, scribit Theod. Prist. II, P. 2, cap. 18. Haro.

LXXVIII. *Spinæ lacrymam putent.* Diosc. III, 99: II δὲ σαρκώδης ἐστὶ δένδρεον δένδρεον γέννημαίον ἐν Ἠερσιδῇ, ἰσικὸς δὲ καὶ ἰσικὸς ἀπὸ τοῦ ὀνόματός, ὁπότερ' ἔστιν, ἔστιν ἐκ τῆς γένου. *Sarcocolla lacryma est arboris in Perside nascentis, thuri æque similis, subfulva, gustu amarissima.* Nunc incognita officinis. Habet his affinita, ac prope gemina Galeu. de Fac. simpl. med. VIII, p. 226. Haro. — *Sarcocolla nostras, succus est gummosus, aliquantisper resinosus, minutis et veluti friatis constans granis albicantibus, aut ex albo rufis, aut rubentibus, spongiosis, friabilibus; micis lucentibus subinde micis; sporis subactis, amari, cum quadam ingrata dulcedine amara, nauseam provocantis. Sub dentibus lentescit et in aqueo humore dissolvitur; lucernis adnota, primum ebullit, postea claram in flammam*

exardet. Ex Persia et Arabia nunc, ut et Dioscoridis temporibus, adhibetur. Plantam, quæ succum illum largitur, a nullo vel Veterum, vel Recentiorum huc usque descriptam, eandem Linnaeus esse ait cum *Pentaea macrocarpa* (Tetrand. monogyn. gen. 277 Pers. Plant. incert. sedis Jus.); habitat in Aethiopia. Conf. lib. XII, 20, et Esc. IX de Sarcocolla ad calc. lui. lib. Eo. P.

Gummosam Hanc vocem ignorant libb. autg Haro edit. quam ex codd. restituendam præempuerant Pint. et Gronov. in nott. ad hunc loc. Brot. *gummosamam.* Eo. P.

Sistit fluxiones. Ad oculorum certe epiphoras, sive fluxiones, sarcocollam receptiores medici commendant, assinum in lacte maceratam. Præterea viam illi vulnera conglutinandi et cicatrice obducendi tribuunt, unde nomen adeptæ est. Notam tamen pronuntiat Linnaeus, internumque illius usus damnant alii prorsus et relictunt. Cf. Linn. Nat. med. pag. 55, ed. Schreber. Geoffr. Nat. med. II, 647, Eo. P.

LXXIX. *Nobile medicamentum.* Otto-

et pari mensura eius, quod rhun Syriacum vocant; croci semuncia. Coquitur usque ad crassitudinem mellis.

LXXX. His subtexemus ea, quae Graeci communicatione nominum in ambiguo fecere, anne arborum essent. (xv.) Chamaedrys herba est, quae latine trixago dicitur. Aliqui eam chamaeropen, alii teucrion appellare. Folia habet magnitudine mentae, colore et divisura quercus. Alii serratam, et ab ea serram inventam esse dixere, flore paene purpureo. Carpitur praegnans succo in petrosis, adversus serpentium venena potu illituque efficacissima: item sto-

mach, sive στανάξ δὲ ὄνυκων, confectio ex fructibus, qualem concinnat Galen. κατὰ τὴν. III, p. 568, ad stomachi subversionem, ad coeliacos, ac dysentericos. Hæro.

Rhus. Sic et Chüß. Gron. et sl. ante Hard. rhus. Eo. P.

LXXX. Chamaedrys. Dioscor. III, 412: Χαμαίδρυς, οἱ δὲ χαμαιδρυφ... δὲ δὲ τὸ αἰχμὴν τινὰ ἐμφέρεται τῷ τευκρίῳ, καὶ ταύτην τινὲς τεύκριον ἐκάλεσαν. Et in Noth. p. 457: Πωμαίον τριῖδος μέσος. Chamaedrys porro, quasi coactae brevitatis quercus appellatur. Unde et in Gallia servat appellationem, chénette, ou germande, Italis, querciola, et calamandrina, teste Anguillara, P. XII, pag. 220. Chamaedrys est vulgaris Clusii, Hist. Rar. pl. III, p. 354; vix a nobis in horto regio. Hæro. — Nobis eodem nomine Teucrium Chamaedrys (Didynam. gynnoisp. gen. 4372 Pers. Labiat. Juss.) in apricis non infrequens. Eo. P.

Trixago... chamaeropen. Gron. et sl. ante Hard. trimago... chamaedropem. Eo. P.

Aliquid. Sic MSS. Ragg. Colb. etc.

tum in Indice. Tamen Diosc. χαμαίδρυφ. Et Marc. Emp. c. xxviii, p. 436: Chamaedropis, inquit, quae herba simillima quercui folia habet, etc. Al. Apul. c. 24: Chamaerops: Itali trixaginem appellare. H.

Folia. Diosc. loc. cit. post Theophr. Hist. IX, 10. Hæro.

Purpureo. Dioscor. loc. cit. Ἀνθὸς ὑποκόκκινον. Hæro.

Carpitur. MSS. omnes, capitur. Dioscorid. loc. cit. Συλλέγειν δὲ αὐτὴν δεῖ ἐγκύμβου τοῦ κερπύ. Et paulo ante φέρεται ἐν τραχέσι καὶ πετρώδεσι τόποις. Hæro.

Adversus. Diosc. loc. cit. et Apul. c. 24, t. 3. Hæro. — I. Rainus scribit hanc plantam in agro Cantabrigiensi Theriacum Anglicum nuncupari; procul dubio quia alexipharmaca censentur Caeterum easdem fere, quas Veteres, neoterici virtutes illi attribuunt. Cf. Geoff. Mat. med. II, 298. Eo. P.

Stomacho, tussis, etc. Dioscor. tollidem fere verbis loc. cit. βοηθεῖ ἐνδομασι, βήχι, σπλῆνι ἐνερπόμενῳ, δυσουροῦσι, etc. et Marc. Emp. cap. xvii, p. 426, de vulsis, sive raptis,

macho, tussi vetustae, pituitae in gula cohaerescenti, ruptis, convulsis, lateris doloribus. Lienem consumit, urinam et menses ciet. Ob id incipientibus hydropicis efficax, manualibus scopis eius in tribus heminis aquae decoctae usque ad tertias. Faciunt et pastillos, terentes eam ex aqua, ad supra dicta. Sanat et vomicas, et vetera hucera, vel sordida cum melle. Fit et vinum ex ea pectoris vitii. Foliorum succus cum oleo caliginem oculorum discutit. Ad splenem ex aceto sumitur. Excalfacit perunctione.

LXXXI. Chamaedaphne unico ramulo est, cubitali fere: folia tenuiora lauri folio. Semen rubens

et rheumaticis cum Theophrast. loc. cit. HARD.

Pituitae in gula cohaerescenti. Broter. ex Reg. 4 cod. *pituita*. cohaerescente, Ed. P.

Lateris. Cels. IV, 6, de laterum doloribus, *Multa*, inquit, a medicis praecipuntur: ut tamen sine his rusticos nostros epota ex aqua herba trixago satis adiuvet. HARD.

Lienem consumit, urinam et menses ciet. Diosc. loc. proxime cit. *Αγχι και ιμμηνα, και ημερνα σπληνα τηχει συν εζει ποθεινα.* Vide et Galen. de Fac. simpl. med. VIII, p. 240. H.

Hydropicis efflux: etc. Et haec pariter Diosc. l. c. et Apul. c. 25, t. 3. HARD.

Ad supra dicta. Ad eandem effectus, quisquis supra commemorati. Sic etiam Diosc. III, 142: *Asia δε θυνεται και τις καταποτια αναλαττεσθαι προς τα τρημενα.* Sed et trita in catapotia redigi potest ad supra dicta. Mutata prius interpunctione, perturbataque sententia, legebatur, *terentes eam ex aqua.* Ad supra dicta sanat et vomicae. HARD.

Vetera hucera. Diosc. loc. cit. *Ανακαθαρει ελκη παλαια συν μελιτι.* Sic Theophrast. pariter Histor. IX, 10. HARD.

Fit et vinum. De quo dictum est, XIV, 19. HARD.

Foliorum. Diosc. loc. cit. post Theophrast. IX, 10. HARD. — *Caliginem.* Gron. *caligines.* Ed. P.

Ad splenem ex aceto. Dioscor. l. c. *Σπληνα τηχει συν εζει ποθεινα.*

Excalfacit. Diosc. *και αλειφομενη δε ιστι θερμαντικη.* HARD.

LXXXI. *Chamaedaphne.* Tolidem fere verbis describitur a Diosc. IV, 149: *Χαμαιδάφνη, οι δε και ταύτων Αναξανδρεων εκάλισαν,* etc. Herbarii nostri hanc lauream vocant. H. — Nobis *Ruscus ramosus* (Diosc. monadelph. gen. 2301 Pers. *Asparag.* Juss.). Habitat in insulis Archipelagi. Ed. P.

Folia tenuiora lauri folio. Sic ex MSS. Hard. praecunte Gron. quum prius legeretur: *Folio tenui, lauri similitudine.* Ed. P.

Semen rubens adnuxum. Ita MSS. Regg. Colb. etc. non, ut editi, ad-

adnuxum foliis illimitur capitis doloribus recens. Ardore refrigerat: ad tormina cum vino bibitur. Menses succus eius, et urinam ciet potu, partusque difficiles in Jana appositus.

LXXXII. Chamelaea similitudinem foliorum oleae habet. Sunt autem amara, odorata, in petrosis, pal- mum altitudine non excedente. Alynum purgat: de- trahit pituitam bilemque: foliis in duabus absinthii partibus decoctis, succoque eo cum melle poto. Fo- liis impositis et hucera purgantur. Aiunt, si quis ante solis ortum eam capiat, dicatque ad albugines oculorum se capere, adalligata discuti id vitium: quoquo modo vero collectam iumentorum pecorum- que oculis salutarem esse.

LXXXIII. Chamaesyce lentis folia habet, nihil se

mixtum. Quia et sinceris forte, ad- nexum. Dioscor. loc. cit. τοῖς φύλλοις ἀπὸ τοῦ ἀνδρός. H. — Brót. ex Reg. 2, adnexum. Ed. P.

Ardores. Dioscor. loc. cit. Καρ- χάλυψις, καὶ στομάχου ἐγκαύσεσιν ἀρῶσι. Capitis doloribus, inflamma- tionibusque stomachi succurrit.

Menses succus eius, et urinam ciet potu. Dioscorid. loc. cit. Ἐν περὶ τοῦ προσέθου, ἡν περὶ τοῦ θού. H.

LXXXII. Chamelaea. Haec Iotidem verbis Diosc. IV, 172: Χαμελάει, etc. et Marc. Emp. xxx, pag. 211. Me- zereum id Arabes appellant: Hispani, Olivilla: herbaril, Chamelaea Tri- coccos: Narbonenses, Garou, Clusio pingitur Hist. Rar. plant. I, 87, et a Dalec. Hist. pl. XVI, p. 1664. Vi- dimus in horto Regio. II. — Nobis Daphne Gnidiu (Oetand. monogyn. gen. 907 Pers. Thymel. Juss.) i ha- bitat in Hispania, Gallia Narbonensi, Italia, etc. in locis aridis. Ed. P.

Sunt. Diosc. loc. cit. HARD.

Alynum purgat. Diosc. loc. cit. et Marc. Emp. c. xxx, p. 211. Idem p. 212, hanc restim olivae appellat, ait, et habere alias dotes ac vires; quas eo loci enuinerat. Praeivit ambobus Scribon. Larg. Comp. cxxxvi: Pur- gat ergo belle chamelaea, quae herba olivae folia similia habet, quorum quinque vel sex dare oportet, trita ex aquae mulsae cyathis... Detrahit enim aquam largiter. H.

Folia in duabus, etc. Dioscor. loc. cit. et Galeu. de Fac. simpl. med. VIII, p. 110. II.

Vero. Sic et Ch. verbum hoc omit- tunt Gron. et al. En. P.

LXXXIII. Chamaesyce. Dioscorid. IV, 170: Χαμαίσυκη... φύλλα χαμου- δῆ... πρὸς τῇ γῇ... γίνεται ἐν περὶ- θῆτι καὶ ἀνυπαρτοῖς τόποις. Retinet nomen in officinis. Visa a nobis in horto Regio, quasis Dodonaeo pin- gitur p. 373. H. — Nobis Euphorbia Chamaesyce (Dodecand. trigyn. gen. 1190 Pers. Euphorb. Juss.). Habitat

attollentia, in aridis petrosisque nascens. Claritati oculorum, et contra suffusiones utilissima, et cicatrices, caligines, nubeculas in vino cocta, inuncta. Vulvae dolores sedat apposita in linteolo. Tollit et verrucas omnium generum illita. Prodest et orthopnoicis.

LXXXIV. Chamaecissos spicata est tritici modo, ramulis quinis fere, foliosa: quum floret, existimari potest alba viola, radice tenui: cuius bibunt ischiadici folia tribus obolis, in vini cyathis duobus septem diebus, admodum amara potione.

LXXXV. Chamaeleucen apud nos farfarum, sive

in meridionalis Europae locis aridis.
Ed. P.

Claritati oculorum. Haec totidem verbis Dioscorid. loc. cit. et Galen. de Fac. simpl. med. VIII, pag. 241. HARO.

Vulvae dolores sedat. Dioscorid. loc. citat. *Δύναται δὲ ἔχουσαι οἱ κλῶνεις λευκόντιες σὺν οἶνῳ τὰς περὶ μὲτραν αἰῶνας παύειν, ἀντὶ περσσοῦ προστιθέντις.* Rami ex vino tritici, et in peso appositi, vulvae dolores sedant. HARO.

Tollit et verrucas. Dioscor. et Gal. li. cc. HARO.

LXXXIV. Chamaecissos. De qua iam ante diximus XVI, 62. Vide Ruellium, III, pag. 634, qui nobiscum et cum Plinio facit. II. — *Χαμακίσσος* Diosc. IV, 126; nobis *Antirrhinum Asarum*, de quo iam actum. Vide quae diximus supra cap. 49. Ed. P.

Ischiadic. Folia, non radicem ischiadicis bibi utiliter ait Dioscor. IV, 126. Florem, Galen. loc. cit. p. 240. II.

In vini cyathis duobus. Longe hoc a Dioscoridis placitis diversum est; proinde non dubito quin aliqui hic

verba librariorum incuria praetermissa sint. Nam in Dioscoride tres sunt cyathi, non duo: et ab ischiadicis hanc potionem insigniter amarum 40 aut 50 diebus bibendam praecipit: ab his autem qui regio morbo laborant, 5 aut 6 diebus, non 7. Verba eius subtexui ex lib. IV, cap. de chamaecisso, seu terrestri edera: *Contra coxenditeis. dolores trioboli ppolere in aquae cyathis tribus quadraginta quinquaginta diebus folia eius utiliter bibuntur. Quin etiam folia suffusiones quinque aut sex diebus pariter pota emendant.* DAL.

LXXXV. Chamaeleucen. *Χαμακίσσος* Galeno, loco citato, pag. 241. In Indice huius loci: *De chamaeleuce, sive farfaro, sive farfugio.* Diosc. in Noth. pag. 458: *Βάχων... οἱ δὲ χχχαλῶν.* Ρωμαῖοι τρισπλάγω, οἱ δὲ περρῆσιχα. Libri quidam, *farfano*, male. Meminit huius Plantus in Poenulo, act. II, sc. 1, v. 32: *Eo praesternebam folia farfari.* Apuleius: *Folia sunt farfari, et, nugae merae.* Fortasse a Farfaro amae, de qua Quid. Metam. lib. XIV, 330: *et opacae Farfarus umbrae.* Graece *βάχων*, Latini bechion et tussilaginem nominant. Lu

farsugium vocant. Nascitur secus fluvios, folio populi, sed ampliore. Radix eius imponitur carbonibus cupressi, atque is nidor per infurnibulum imbibitur in vetere tussi.

LXXXVI. *Chamaepence larici* foliis similis, lumborum et spinæ doloribus propria est. *Chamaecyparissos* herba ex vino pota contra venena serpentium omnium scorpionumque pollet. *Ampeloprason* in vinetis nascitur, foliis porri, ructu gravis. Contra serpentium ictus efficax. Vrinam et menses ciet: eru-

oscinis, *Farsura*, ungula caballina, *populago*: Galli *pas d'ane*, vel *tussilage*. Pingitur a Dodonæo p. 486. De ea plura dicuntur XXVI, 16. H. — Nobis *Tussilago Farsura* (*Syngenes. superfl.* gen. 1863 Pers. *Corymb. Juss.*). Habitat in humidis argillosis; flores prinio vere, folia æstatis initio profert. Eo. P.

Farsurum... *farsugium*. Gr. et al. *farsagium*, non *farsurum*. Eo. P.

Secus. Menutius in editione Plinii maluit *secundus*, quam *secus* legi: tametsi conlatis librorum omnium ante eum consensus foret in eam vocem *secus*. Et sane Cæsonem meminius de Re Rust. cap. xxi, *secus laminas* dixisse. Quintil. VIII, 2, *secus viam*. Hæro.

Infurnibulum. Ita Reg. 1. At Reg. 2, et Chl. *infundibulum*. Instrumentum intelligit, quo in vasa liquores infundimus, ut *eutonnoir*. Refert hoc quoque Diosc. V, 126. Plin. XXVI, 16, pro infundibulo adsciscit arundinem. Hæro.

LXXXVI. *Chamaepence*. Quidam aliam esse non putant *chamaecyplyn*. Dæ. — *Chamaepence*. Diosc. IV, 126: *Χαμαίπτυκσι ποιεῖ πρὸς ὀφθαλμοῦ ἀλγῆματα, ἐν ὕδατι λάβα πινόμενα*. A *cha-*

maecity, de qua diximus cap. 20, ita herba hæc distare videtur, ut *larix* a *picea*. Fruticem esse ait Anguillara, juvenumque a se in insula di *Veghia*, iisdem plane notis, quibus a Plinio delineatur Part. XII, pag. 202. Hæro. — *Stachelina Chamaepence* (*Syngenes. aequal.* gen. 1804 Pers. *Cynaroceph. Juss.*); habitat in Creta. Conf. Alpin. *Exotic.* c. xxxv. Eo. P.

Larici foliis. Brot. ex Regg. 1 et 2, *laricis folio*. Eo. P.

Chamaecyparissos. Nonquam in certi nominis apud herbarios nostrates possessionem venit. Dodonæum vide p. 268. H. — Quibusdam *Santolina Chamaecyparissos*, quæ Sprengelio eadem esse videtur cum *Abrotano* femina Diosc. III, 29; item Plin. XXI, 92. Eo. P.

Ampeloprason. *Αμπέλοπρασον* a vitibus et natali loco nomen accepit, quasi porrum vitium, aut vitigineum. Pingitur a Dodonæo pag. 678. *Αγριον πρᾶσον* vocat Guil. de Fac. simpl. med. VI; pag. 151. H. — *Allium Ampeloprason* (*Hexand. monogyn.* gen. 790 Pers. *Liliac. Juss.*). Habitat in Angliæ, Oriente, etc. Eo. P.

Serpentium ietus. Dioscor. II, 180: *Θηριόδηκτος δὲ βίβρωσκέμενον ἀρ-*

ptiones sanguinis per genitale inhibet potum impostumque. Datur et a partu mulieribus, et contra canis morsum. Ea quoque quae stachys vocatur, porri similitudinem habet, longioribus foliis pluribusque, et odoris iucundi, colorisque in luteum inclinati. Pellit menstrua.

LXXXVII. Clinopodion, alii cleonicion, alii zopyron, alii ocymoides appellant, serpyllo similem, surculosam, palmi altitudine: nascitur in petrosis, orbiculato foliorum ambitu, speciem lecti pedum

μύζα. Contra bestiarum morsus in cibo convenit. HARD.

Urinam et menses. Dioscorid. loc. cit. HARD.

Stachys. Alia Plinii stachys est, alia Dioscoridis. Illa porri, ista marrubii foliorum similitudinem refert. Quae Dioscoridi stachys est, ea Plinio scorditis appellatur, uti dicemus XXV, 26. Phloiaoa stachys officinis incognita. H. — Dioscor. III, 120: *Στάχυς θάμνος ἰαμαρὸς πρασίη, ὑπομηκίστατος δι, καὶ πλείστα φύλλα ἔχου. τὴν δὲ, λευκὰ, κ. τ. λ. Stachys frutex est marrubio similis, sed aliquando longior, et folia proferens numerosa, odoris iucundi, candidi coloris, etc. Plinius folia in luteum inclinare dicit, quae scriptori graeco candida sunt; et, ut saepenumero alias, vocum πράσιον et πρασίον similitudine deceptus, stachyn porro, non marrubio similem facit. Stachys est germanica (Didynam. gymnosperm. gen. 1392 Pers. Labiat. Juss.). Habitat in silvaticis et ad versuras agrorum. Eo. P.*

Pellit menstrua. Dioscor. loc. cit. *Τὸ ἀποστραφὲν τῶν φύλλων ἱμμηνα καὶ δούναρα ἔχει πινόμενον. Foliorum decoctum menstrua secundasque post partum.* Ed. P.

LXXXVII. *Clinopodion.* Dioscor. in Noth. pag. 456: *Κλινopόδιον, οἱ δὲ κλεώνιον, οἱ δὲ κλεονιστὸς. οἱ δὲ ζόπυρον καλοῦσι. Progitur a Matthiolo p. 814. H. — Servat nomen: Clinopodium vulgare (Didynam. gymnosperm. gen. 1399 Pers. Labiat. Juss.) Habitat in silvis, dumetis, ad sepes. Clinopodium in officinis nostris *Melissae Calaminthae* non ita bene succedaneum habetur. Ep. P.*

Serpyllo. Folia serpyllo similibus. Dioscor. III, 19. HARD.

Surculosam. Lignosam, σφυγανώδες Diosc. HARD.

Palmi altitudine. Palmi maioris, qui duodecim digitorum. Dioscorid. διαπνέμων. HARD.

Nascitur. Dioscor. loc. citat. H. — *Nascitur.* Verbum hoc delet Brot. ex Regg. 1 et 2; et mox non praebens, sed praebentem exhibet. Eo. P.

Orbiculato foliorum. Ita MSS. omnes, non florum: etsi nihil interest: nam in singulis fere geniculis adnexi folia flores adhaerescunt. Diosc. loc. cit. *Καὶ τὰ ἄνθη ὁμοιά πως κλίσης ποσιν, ἐκ διαστημάτων ἰσχυρῇ πρασίῳ. Et floribus (orbiculato suo ambitu) lecti pedum speciem praebentibus, ex intervallo marrubii modo dispositis.* HARD.

praebens. Bibitur ad convulsa, rupta, strangurias, serpentium ictus. Item decoctae succus.

LXXXVIII. Nunc subtexemus herbas mirabiles quidem, sed minus claras, nobilibus in sequentia volumina dilatis. Centunculum vocant nostri, foliis ad similitudinem capitis penularum, iacentem in arvis: Graeci clematidem: egregii effectus ad sistendam alvum in vino austero. Item sanguinem sistit tritus cum oxymelitis, aut aquae calidae cyathis quinque, denarii unius pondere: sic et ad secundas mulierum efficax.

LXXXIX. Sed Graeci clematidas et alias habent: unam quam aliqui echiten vocant, alii laginem, nonnulli tenuem scammoniam; ramos habet bipedales, foliosos, non dissimiles scammoniae, nisi quod ni-

Bibitur. Diosc. l. c. totidem verbis.
HARD.

Decoctae succus. Herbas nimirum Dioscorid. loc. cit. Πένταξι δὲ ἡ πῶς καὶ τὸ ἀγρίον καὶ αὐτὸς, πρὸς ὅπως δὴ γράφεται, etc. HARD.

LXXXVIII. *Centunculum*, etc. Aloisio herba, quam Dodoniaeus pingit pro helvine cissampelo: sed vires non conveniunt. Placet magis Dodonaei iudicium, qui herbae impiae genus centunculum vocat, lib. I, cap. 60. DAL. — *Centunculum*. Gnaphalium videtur esse, de quo rursum, XXVII, 61, quum et vires ei plane similes ibi adscribantur: et in Noth. Dioscor. pag. 459: Γναφάλιον, πομπάσις κισσάμου, spinor pro κισσάμου κισσάμου, iampridem appellarint. Pingitur a Dodonaeo, pag. 65. H. Centunculus, Sprengelio iudice, est *Polygonum convolvulus* (Ostend. trigyn. gen. 977 Pers. *Polygon.* Juss.). Habitat in agris. Scribon. Larg. Comp. XLVI,

πολύρον herbam vocari ait, quia multa est, et ubique nascitur. Conf. Hist. Rei herb. t. I, pag. 203. Eo. P.

Nostri. Sic ex MSS. post Pint. emendabat Hard. Itali *centunculum* voc. *rostratis*, etc. et mos: Graeci autem *clematid.* Est eius *egreg.* Eo. P.

LXXXIX. *Aliqui echiten vocant.* Echiten sive echion, ut legitur cap. 9 libri sequentis, ideo vocarum, quod imposita serpentium et viperarum morsibus iuvamentum praestet, auctore Dioscoride. DAL. — *Vnam*, etc. Haec clematis altera Dodonaei, p. 402; in Noth. Dioscorid. p. 462: Ερίφα κισσάτις, etc. H. — *Echiten vocant*, etc. Est Clematidis peregrina, foliis piri incis. C. Bauhin. Ba.

Tenuem scammoniam: et pedales, foliosos, (sic prius legebatur). Lege es Voss. Nonnulli tenuem scammoniam. Ramos habet bipedales, foliosos, etc. Gron.

griora minoraque sunt folia. Invenitur in vineis arvisque. Estur, ut olus, cum oleo ac sale; alvum ciet. Eadem a dysentericis cum lini semine ex vino austero sorbetur. Folia epiphoris imponuntur cum polenta, supposito udo linteolo. Strumas imposita ad suppurationem perducunt; deinde axungia adiecta percurant. Item haemorrhoidas cum oleo viridi. Phthisicos iuvant cum melle. Lactis quoque ubertatem faciunt in cibis sumpta. Et infantibus illita capillum alunt. Ex aceto edentium Venerem stimulant.

XC. Est et alia clematis, Aegyptia cognomine, quae ab aliis daphnoides, ab aliis polygonoides vocatur: folio lauri, longa tenuisque: adversus serpentes, ac privatim aspidas, ex aceto pota efficax.

XCI. (xvi) Aegyptus hanc maxime gignit, quae et

Ex. Gron. et al. in vino. Ed. P.

Edentium Venerem. Sic ex MSS. post Pin. et Gron. emend. Hard. quum prius legeretur: *dentium dolores sedant. Venerem stim.* Ed. P.

XC. *Est et alia clematis.* Dioscor. IV, 7: Κλήματις, οἱ δὲ θαρσυνιδῆς, οἱ δὲ μυρσινουιδῆς, οἱ δὲ πολυγωνουιδῆς, καλοῦνται. Sic etiam Gal. de Fac. simpl. med. VII, 192, daphnoides, a lauri similitudine, ut et thyrsoinoides, appellata. A crebris geniculis, polygonoides. Est Doilonaei clematis daphnoides, pag. 461; visa a nobis in horto Ragio. Vide, si lubet in Adagis, Chil. I, Cent. 4, ad. 22: *clematis Aegyptia*. II. — *Clematis, Aegyptia cognomine.* Cl. Tournesfortio clematis daphnoides est *Pervinca*, le *pervenche*. At quum pervincam aliosque effectus memoraverit Plinius, XXI, cap. 99, haec mihi videtur esse clematis, sive flammula repens, C. Buhl. quum observavit Cl. Shaw.

BROT. — Κλήματις Dioscorid. loc. sup. laudat. nobis est *Vinea maior* et *minor* (*Pentand. monogyn.* gen. 612 Pers. *Apocyn.* Juss.); habitus per totam Europam australem. Ed. P.

Aegyptia cognomine. Prior Diosc., qui huius cognominis nusquam meminil. DAL.

Folio lauri. Dioscor. loc. cit. Πένταλον δὲ μικρόν, θάρνη ἡμερῆς τῷ τε σχήματι, καὶ τῷ χρώα, μικρότερον, οἱ πολλοί, HARD.

Longa. Dioscor. Κλήματα δὲ ἔχου μακρά. *Sarmentosas spargit viticulas, easque longas* HARD.

Adversus serpentes. Diosc. loc. cit. HARD. — *Aspidus.* Gronov. et al. *aspides.* Ed. P.

XCI. *Aegyptus hanc maxime gignit.* Verba illa bene Solmas. cum hoc espungendis monuit, quae in libb. ante Hard. editi, superiori adnectebantur. Ed. P.

aron, de qua inter bulbos diximus, magnae cum dracontio litis. Quidam enim eandem esse dixerunt. Glaucia sattu discrevit, dracontium silvestrem arum pronuntiando. Aliqui radicem aron appellarunt; caulem vero dracontium, in totum alium, si modo hic est, qui apud nos dracunculus vocatur: namque aros radicem nigram in latitudinem rotundam habet, multoque maiorem, et qua manus impleatur. Dracunculus subrutilam, et draconis convoluti modo: unde et ei nomen.

XCII. Quin et ipsi Graeci immensam posuere differentiam, semen dracunculi servens mordaxque tradendo: tantumque ei virus, ut olfactum gravidis abortum inferat. Aron miris laudibus extulere: primum

Aron, de qua inter bulbos diximus. Lib. XIX, cap. 30. Sed cave aron vulgarem intelligas, aliamve quam aegyptiacam. HARD.

Glaucia sattu discrevit. Solo sattu discrevit aron a dracontio: dracontium, aron silvestrem pronuntiendo. Ita, credo, etiam Galenus, qui de Fac. simpl. med. VI, pag. 169, dracontion ait aro esse persimile, et foliis, et radice: amarius tamen aliquanto. Dioscoridem is sequutus est, II, 197. Setapion quoque dracontii genera bina statuit: alterum, quod dracontium simpliciter: alterum quod aron appellaretur. HARD.

Aliqui radicem, etc. Sic Erolian. in Onon. voc. Hipp. Opp. Galen. tom. II, p. 117: Δρακόντιον βοτάνης εἶδος οὗτω δὲ καλεῖται καὶ ὁ τοῦ ἄρου καρπός, παρὰ τὴν πρὸς τὸ ζῶον ὁμοιότητα. Dracontium, herbae genus: sic et ari caulis vocatur, ex similitudine quam cum animali habet. HARD.

Aros radicem nigram in latitudinem rotundam, etc. Aros nempe Aegy-

ptiaca, ut diximus. Nam vulgari radix alba est, et dracunculi radici proxima, ut ait Dioscorid. lib. II, cap. 197. HARD.

Vnde et ei nomen. Sic appellari aiunt hodierni, quod caulem habet angulum more maculosum, et versicolore, cum laevore. Idcirco et Draconteam, et colubrinam quoque Romani dixerunt, teste Apuleio, cap. 14. Recentiorum plerique maiorem serpentariam vocant, grande serpenteaire. Pingitur a Matthiolo in nott. Diosc. lib. II, pag. 390. HANO.

XCII. *Graeci immensam posuere differentiam, etc.* In his Dioscorid. II, 196; dracunculi semen esse ait sapore mordax, ἰσχυρόν τῶν γούτων κακός: olfactuque ipso rezens conceptos foetus anecare: Καὶ τὴν ὀσπρὴν δὲ φατὶ..... τῶν ἄρτι συνειλημμένων ἰσχυρὸν φθαρτικὸν εἶναι, II.

Et virus. Grot. et al. ante HARD. inesse ei. Eo. P.

Aron. Sive aegyptiacam hoc loco intelligas, sive graecam, nihil inter-

in cibis feminam praeférentes, quoniam mas durior esset, et in coquendo lentior. Pectoris vitia purgare: et aridum in potione inspersum, aut ecligmate, urinam et menses ciere. Sic et in oxymelite potum stomacho; interaneisque exulceratis ex lacte ovillo bibendum: ad tussim, in cinere coctum ex oleo dedere. Alii coxere in lacte, ut decoctum biberetur. Epiphoris elixum imposuere: item suggillatis, tonsillis. Ex oleo haemorrhoidum vitio infudere, lentigines ex melle illinentes. Laudavit Cleophrantus et pro antidoto contra venena: pleuriticis, peripneumoniacis, quo tussientibus modo: semen intritum cum oleo aut rosaceo infundens aurium dolori. Diuchus tussientibus, aut suspiriosis, et orthopnoicis, et pura exscreantibus, farina permixtum in pane cocto dedit. Diodotus phthisici e melle ecligmate, et pulmonis vitiis: ossibus etiam fractis imposuit. Partus omnium animalium extrahit, naturae circumlitum. Succus radicis cum melle Attico, oculorum, caligines, ac stomachi vitia

est: affines enim utrique cognataeque vires, et invicem, et cum dracontio. Quae autem apud hos aros appellatur, non est ullo modo edulis. H. — *Αρος πύξ* Hippocr. de Morb. III, 493, est *Arum maculatum* (Monac. Polyand. gen. 2114 Pers. *Aroid*. Juss.); variat etiam foliis non maculatis: in silvaticis apud nos non infrequens. *Αρος* item Theophr. Hist. VII, 14, Sprengelio indice, est *Arum Colocasiam*, de quo iam sup. dictum, quodque Plinius ipse testatur in Italia iam aeri, lib. XXI, cap. 54; sed colocasiam appellat, ut et Virg. multitudinis numero, Ecl. IV, 20: *Mixtaque ridenti colocasia funderet acantho*. *Αρος* autem Dioscor. II, 197, nobis erit *Arum italicum*, de quo Noster nunc agere videtur. Conf. Histor. Rei

herb. tom. I, pagg. 47, 103 et 190. Eo. P.

Pectoris vitia purgare. Hoc de dracontio Dioscor. II, 196, de aro quoque vulgari, cap. 197. HARD.

Urinam et menses ciere. Diosc. I. cit. HARD.

Infudere. Gronov. et al. ante Hard. infundere. Ed. P.

Diuchus. Diosc. loc. cit. H.

Et pura. Sive purulenta. Ita MSS. *απύς, πύς*. II. — Gron. et al. ante Hard. *purulenta*. Ed. P.

Partus omnium animalium. Affine est, quod Dioscorid. praedidit II. cc. e dracontio, arove, collyria fingi ad extrahendos partus. HARD.

Succus radicis. Diosc. II. cc. et Galien: de Fac. simpl. med. VI, 469. HARD.

discutit, tussim decocti ius cum melle. Ulcera omnium generum, sive phagedaenae sint, sive carcinomata, sive serpant, sive polypi in naribus, succus mire sanat. Folia ambustis prosunt ex vino et oleo cocta. Alvum inaniant ex sale et aceto sumpta; ex luxatis cocta cum melle prosunt: item articulis podagricis cum sale, recentia vel sicca. Hippocrates utralibet ad collectiones cum melle imposuit. Ad menses trahendos seminis vel radicis drachmae duae in vini cyathis duobus sufficiunt. Eadem potio, si a partu non purgantur, et secundas trahit. Hippocrates et radicem ipsam apposuit. Dicunt et in pestilentia salutarem esse in cibis. Ebrietatem discutit. Serpentes nidore, quum crematur, privatimque aspidas fugat, aut inebriat, ita ut torpentes inveniantur. Perunctos quoque aro e laureo oleo fugiunt. Ideo et contra ictus dari potu in vino nigro putant utile. In foliis ari caseus optime servari traditur.

Hulcera. Haec positer Diosc. et Galen. ll. cc. HARD.

Sive polype in naribus. De draconio Marc. Empir. cap. x, pag. 86: *Polypum*, inquit, *emendat herba, quae graece draconium appellatur, vel si succus eius naribus infundatur: vel si papyrus inde infecta, et specillo involuta, naribus inferatur, et postera die educatur.* HARD.

Alvum inaniant. Vrsi quum talebris exeunt, id devorant laxandis intestinis, alioqui contritis, lib. VIII, cap. 36. DAL.

Item articulis podagricis cum sale, recentia, etc. Radicem ari cum fimo bubulo podagricis impositam auxiliari scribit Dioscor. II, 497. HARD.

Utralibet. Sive recentia folia, sive sicca. H. — Gron. et al. ante HARD. qualibet. ED. P.

PLIN. N. H. Tom. VII

Secundas trahit. Eam ob rem et cervinae aro a partu ednot, ut diximus VIII, 50. HARD.

In pestilentia. Pulpa radicis (ari) recentis et contusae Tragus ait praesentissimum esse remedium, ac minime fallax, adversus venenum et pestem, sive solam, sive cum pari theriacae pondere. Conf. Geoffr. Mater. med. t. III, p. 428. FO. P.

Perunctos. Diosc. II, 496: *Αἰνūt, inquit, et qui manus radice perfricuerit, a viperae morsu tutum et illaenum existere.* Φασὶ δὲ ὅτι καὶ σὶ διατρέψει τις τὰς χεῖρας τῇ βίζῃ, ἀπὸ ἐχιδνῆς ἀσσηκτος μένει. HARD.

In foliis ari. Et draconitil pariter. Dioscor. loc. cit. Τυρός τε ἐνιλοῦμενος τοῖς φύλλοις ἀσσηκτος διαμένει. HARD.

. . Ff

XCIII. *Dracunculus*, quem dixi, hordeo mature-
scente effoditur, luna crescente. Omnino habentem
serpentes fugiunt. Ideo percussis prodesse in potu
aiunt maiorem: ut et menses, si ferro non attinga-
tur, sistat. Succus eius et aurium dolori prodest. Id
autem, quod Graeci dracontion vocant, triplici effi-
gie demonstratum mihi est: foliis betae, non sine
thyrsos, flore purpureo. Hoc est simile aro. Alii ra-
dice longa, veluti signata articulosaque, monstrave-
re: tribus omnino cauliculis: folia eius ex aceto de-
coqui contra serpentium ictus iubentes. Tertia de-
monstratio fuit, folio maiore, quam cornus, radice
arundinea totidem, ut affirmabant, geniculata nodis,
quot haberet annos, totidemque esse folia. Hi ea ex
vino vel aqua contra serpentes dabant.

XCIV. Est et aris, quae in eadem Aegypto nasci-
tur, similis aro, minor tantum minoribusque foliis, et
utique radice, quae tamen olivae grandis magnitudi-

XCIII. *Dracunculus*. Cap. 91, sub
fin. qui apud nos *dracunculus* vocatur.
Huius radicem effodi hordei messibus
scribit Dioscorid. loc. cit. ἐν πυραυνοῦ.
H. — Δρακοντίον graecis scriptoribus.
Dracontium, seu serpentaria officinar.
Nobis *Arum Dracunculus*; habitat in
Europa meridionali. Eo. P.

Maiorem. Nam et alter minor dra-
cunculus est, delineatus a Matthiolo,
p. 591. Harn.

Sistat. Parum credibile, ab herba
iam acris sisti menses. Dal.

Aurium dolori. Marc. Empir. cap.
ix, §, p. 77. Harn.

Hoc est simile aro. Ita etiam MSS.
Est dracontium maius, sive dracun-
culus modo explicatus. H.

Alii radice longa. Haec historia
nunc vulgo dicitur, a radice intorta

et convoluta anguini more. *La bi-
storte*. A Dodonaeo pingitur, qua-
lem vidimus in horto Regio, p. 331.
H. — *Polygonum Bistorta* (*Octand.
trigyn* gen. 977 Pers. *Polygon.* Juss.).
Habitat in montibus et pratis humi-
dis. Eo. P.

Tertia. *Dracunculus aquatilis* Do-
donaei, p. 329. Gesneri, arum pa-
lustre. Vidimus quoque in horto
Regio. Harn.

XCIV. *Est et aris*. Ἀρίστων a Dio-
scorid. appellatur, a quo et verbis
totidem describitur, H, 498, ut et
ab Oribasio, XI. Pingitur a Lobelio
in Adv. pag. 260. In Italia vulgo nota,
etsi nomine vulgari carens, auctor
est Anguillara, part. XI, pag. 176.
H. Nobis eodem nomine *Arum Ari-*

nem implet: alba geminum caulem, altera unum tantum emittens. Medetur utraque hūlceribus manantibus: item combustis, ac fistulis collyrio immisso. Nomas sistunt decocta earum in aqua, et postea tritarum rosaceo addito. Sed unum miraculum ingens: contacto genitali cuiusque feminini sexus, animal in perniciem agit.

XCV. Myriophyllum, quod nostri millefolium vocant, caulis est tener, similis feniculo, plurimis foliis: unde et nomen accepit. Nascitur in palustribus, magnifici usus ad vulnera. Cum aceto bibitur ad difficultates urinae et vesicae; et suspiria praecipitatisque ex alto. Efficacissima eadem ad dentium dolores. Etruria hoc nomine appellat herbam in pratis te-

sarum; habitat in meridionalis Europae nemoribus. Eo. P.

Ac fistulis collyrio immisso. Prius legebatur, ac fistulis. Collyrio immixto nomas sistunt, decoctarum in aqua, etc. Emendandi auctor, Diosc. exstitit, qui de ari seu arisaro ita prodidit, II, 198: Νομάς ἰστέσι καταπλασθεμένη· κολλύριά τε πρὸς σύρρυγγας ἐνεργὴ ἐξ αὐτῆς γίνεται. Illi nomas sistit: ex eadem collyria concinnantur, ad fistulas efficacia. H.

Miraculum ingens. Dioscor. loc. c. Φθέραι δὲ καὶ αἰδοῖον πάντες ζώων ἐντολίῃσιν. Imposita, inditave, cuiuslibet animalis genitale corrumpit. H.

XCV. Myriophyllum. De eo prius prodidit Diosc. IV, 115: Μυριόφυλλον, etc. Millefolium aquaticum est, seu feniculus aquaticus Dalec. Hist. plant. IX, pag. 1023. Vidimus in horto Regio. H. — Nobis eodem nomine est Myriophyllum spicatum (Monoc. polyand. gen. 2086 Peré. Naiad. Juss.). Habitat in aquis quietis. Eo. P.

Nascitur, Dioscor. loc. cit. Φύεται

ἐν ἰαλίδεσι τόποις. — *Ad vulnera.* Num satius sit ita legi, ad vulnera cum aceto. Bibitur, etc. considerandum simplicius. Nam Dioscor. IV, 115, de millefolio: Τοῦτο τερμὶ, inquit, ἀφλέγματ'α τὰ νύκτωρ τῶν ἰληῶν, σὺν ὄξυ χλωρὸν τε καὶ ξηρὸν καταπλασθέντων. Προτίθεται δὲ καὶ πρὸς πτώματ'α σὺν ὕδατι καὶ αἰσίν. Vulnera recentia ab inflammatione vindicat: seu viride, seu etiam siccum ex aceto oblinatur. Praecipitatis quoque ex alio cum aqua et sale potui datur. Tamen Apuleius vulgatae quoque scripturae succurritur, cap. 88, tit. 4: Ad urinae difficultatem. Herbae millefolii succus cum aceto potus, prodest et sanas. H.

Praecipitatisque. Plin. Val. I, 64: Si ex alto praecipitati sunt, millefolium bibendum datur ex aceto, eruenta exereantibus. H.

Effic. eadem. Apul. c. 88, tit. Ad dentium dolorem: Herbae millefolii radicem ieiunus manducet laborans dentibus. HæRD.

Herbam in pratis. Stratiolen myriophyllum intelligit. DAL. — *Herbam.*

nuem a lateribus capillamenti modo foliosam, eximii usus ad vulnera: boum nervos abscissos vomere solidari ea, rursusque iungi addita axungia affirmans.

XCVI. Pseudobunion napi folia habet, fruticans palmi altitudine. Laudatissima in Creta. Contra tormina atque stranguriam, laterum praecordiorumque dolores, bibuntur rami eius quini senive.

XCVII. Myrrhis, quam alii smyrrhizam, alii myrrham vocant, simillima est cicutae, caule foliisque et flore, minor tantum et exilior, cibo non insuavis. Ciet menstrua et partus cum vino. Aiunt eam-

Millefolium terrestre purpureis foliis illud est, pictum Lobelin in Obs. p. 431. Militarem etiam vocant, στρατωτικόν, in Noth. Dioscor. p. 476, quia vulnera ferro facta sanat: ideoque in militia et castris multus eius est usus. Apul. cap. LXXXVIII, l. 2: *Ad vulnera ferro facta: herba millefolium cum axungia pisata et imposita, vulnera purgat et sanat.* Vide et Galen. de Fac. simpl. med. VII, p. 211. Describitur ea rursum a Plinio, XXV, 19. Lepidum est quod refert Schenkius, Obs. med. I, tit. de naribus, pag. 201, et Follerio Chir. II, 5: *Cuiusdam decius nasus, inquit, quia os in cartilagine desinit: rusticus propendentem partem alteri digiti coniunxit, herbam tunc et e vino nigro tritam, quod millefolium appellant, impegit, rudius omnia colligavit, unde celerime restitit profluens sanguis, et vulnus pulchra cicatrice brevi coit.* H. — Millefolium a myriophyllo proreus diversum; hoc enim aquatilius, illud vero terrestrium e numero est; Recentioribus dictum *Achillea Millefolium* (*Syngenes. superfl.* gen. 1887 Pers. *Corymbif.* Juss.). Habitat in pascuis et pratis: variat albis aut purpureis floribus, Ed. P.

XCVI. *Pseudobunion.* Diosc. IV, 425: *Ψευδοβούνιον θαμνίον ἐστὶ σπιθαμιαῖον ἐν Κρήτῃ, ἔχει φύλλα βουνίου ὁμοία*, etc. H. — Nobis est *Bunion aromaticum* (*Pentand. digyn.* gen. 684 Pers. *Umbellifer.* Juss.). Habitat in Creta et Syria, Ed. P.

Contra tormina. Totidem verbis Diosc. loc. cit. Harn.

XCVII. *Myrrhis.* Dioscor. IV, 416: *Μύρρις, οἱ δὲ μύρραν καλοῦσι, τῷ κυλῶ καὶ τοῖς φύλλοις ὅμοια κωνείῃ. ῥίζαν δὲ ἔχει ἐπιμήκη ἀπαλὴν, περιγεῖη, εὐώδη, ἡδύαν βρωθῆναι.* Pingitur a Dodonaen, pag. 689. Galli vocant, *cerfeuil musqué*, ab odoris iucunditatem. Vidimus in horto Regina. H. — *Scandix odorata* Linn. (*Pentand. digyn.* gen. 710 Pers. sub *Myrrhida.* *Umbell.* Juss.). Habitat in silvis montosis. Cf. Fab. Column. Ephras. I, LXXXIII, pag. 412. Ed. P.

Smyrrhizam.... myrrham. Dalec. *smyrrhizam.* Frasz. *smyrrhinam.* Ita MSS. in Indice myrrisan, forte *smyrrhizam*, vel *myrrisum*: quod odore myrrham unguenulūve referat. H.

Ciet menstrua. Diosc. loc. cit. et Galen. de Fac. simpl. med. VII, pag. 211. Harn.

Aiunt eandem. Gron. et al. aiunt

dem potam in pestilentia salutare esse. Subvenit et phthisicis in sorbitione. Aviditatem cibi facit. Phalangiorum morsus restringit. Hulcera quoque in facie aut capite succus eius in aqua triduo maceratae sanat.

XCVIII. *Onobrychis* folia habet lentis, longiora paulo, florem rubentem, radicem exiguam et gracilem. Nascitur circa fontes. Siccata in farinae modum, et inspersa vino albo, strangurias finit. Alvim sistit. Succus eius perunctis cum oleo sudores movet.

XCIX. (XVII.) In promisso herbarum mirabilium, occurrit aliqua dicere et de magicis. Quae enim mirabiliores sunt? Primi eas in nostro orbe celebrare Pythagoras atque Democritus, consecrati Magos Coracesia et callicia Pythagoras aquam glaciari tradit: quarum mentionem apud alios non reperio, nec apud eum alia de his.

quoque eandem. Ed. P.

In pestilentia. Arcere sic mali contagia scribit ei Diosc. loc. cit. Ἰστορεῖται δὲ ἱστοῖσι πινόμενης αὐτῆς δις ἡ τρίς τῆς ἡμέρας σὺν οἴνῳ ἐν λοιμικαῖς καταστάσεσι, βοηθεῖν πρὸς τὸ ἀνέσθαι διαμύειν. Hæd.

Phalangiorum. Dioscorid. loc. cit. Πινόμενη σὺν οἴνῳ φθλαγγιοδῆκτοις βοηθεῖ. Hæd.

XCVIII. *Onobrychis*. Hæc tolidem verbis Diosc. A Dodonæo delineatur, p. 536. Recentioribus ἀνώνυμος est. In Paduano agro nasci tradit Anguilara P. XIII, p. 242. Hæd. — *Ovo-ερυχίς* Diosc. III, 470; Sprengelio est *Hedysarum Onobrychis* (*Onobrychis sativa* Decand. *Diadelph. decand.* gen. 1740 Pers. *Leguminos. Jus.*); nostris vulgo *sain-foin*. Habitat in apricis, cretaceis; ad pabulum jumen,

torum pecorumque colitur. Huius planta apud nos in medicina usus exolevit. Eo. P.

Nascitur circa fontes. Diosc. loc. c. Hæd.

Siccata, etc. Diosc. loc. cit. et Galen. de Fac. simpl. med. VIII, pag. 215. Hæd.

Sudores movet. Dioscor. et Galen. II. ec. Hæd.

XCIX. *Consect. Magos*. Aegyptios Chaldaeosque intelligit, apud quos Pythagoras peregrinando vixit. H.

Coracesia. Gron. et al. *coriacesia*; et statim mox Broj. ex Reg. cod. 4, *calycia*. Eo. P.

Aquam glaciari. Flore aquifoliae arboris id quoque fieri Pythagoras tradidit, ut dictum est supra, c. 72. Hæd.

C. Idem minyada appellat, nomine alio corysidiam, cuius decocto in aqua succo, prolinus sanari ictus serpentium, si foveantur, dicit. Eundem effusum in herba qui vestigio contigerint, aut forte respersi fuerint, insanabili leto perire, monstifica prorsus natura veneni, praeterquam contra venena.

Cl. Ab eodem Pythagora aproxis appellatur herba, cuius radix e longinquo concipiat ignes, ut naphtha. de qua in terrae miraculis diximus. Idem tradit: si qui morbi humano corpori acciderint florente aproxi, quamvis sanatos admonitionem eorum sentire, quoties florere eam contigerit: et frumentum, et cicutam, et violam similem conditionem habere. Nec me fallit, hoc volumen eius a quibusdam Cleemporo medico adscribi: Pythagorae pertinax fama antiquitasque vindicant. Et idipsum auctoritatem voluminibus assert, si quis alius curae suae opus; illo viro

C. *Minyada*. Ita MSS Regg. Colb. etc. non *menaidem*, ut editi. Minyanthes autem, tum ex allusione vocum, tum ex virium proprietate singulari, intelligi oportere hoc loco censuerim: has enim facultates Galenus, Aegineta, Dioscorides, Plinius ipse XXI, 88, huic trifolii generi adscribunt. HARD.

Corysidiam: Sic MSS. non *corinthadem*, ut editi. HARD.

Insanabili leto. Gron. et al. *insanabiles perire*. Ed. P.

Monstifica prorsus natura. Crediderim non fuisse herbam aliquam peculiarem, sed magis venenis acerrimis illuisse. HARD.

Venena. Contra serpentium ictum, ut dictum est proxime, II.

Cl. *Aproxis*. Ilgostixi, accedere; ἀποψις, quod metu et pavore accedere propius non auderent. DAL. —

Forte est Dictamnus albus vulgo, sive Fraxinella officin. C. Bauh. Pin. 222. Certe concipit ignes; ut non radix, sed ipsa folia. BAOT — Fraxinella nobis est *Dictamnus albus* (Dreand. monogyn. gen. 4040 Pers. *Rutae*. Juss.); variat floribus albis, et, ut plurimum, purpureis. Habitat in Germania, Gallia, Italia, etc. Non ipsa plantae folia ignem concipiunt; sed summi caules florumque calyces innumeri scatent vesiculis, oleo essentiali turgidis; quae sulphureos quasi halitus tanta copia aestivis diebus exhalant, ut, admoto igne, ingens flamma de repente accendatur, et totam plantam lambat. Cf. Geoff. Mat. med. t. II, p. 52. Ed. P.

Diximus. Lib. II, 109. II. — *Aproxi*. Broter. ex Regg. codd. 4 et 2, non *aproxi*, sed *brassica*. Ed. P.

Si quis, etc. Si quis alius scriptor

dignum iudicavit: quod fecisse Cleemporum, quum alia suo et nomine ederet, quis credat?

CH. Democriti certe chirocineta esse constat. At in his ille post Pythagoram Magorum studiosissimus, quanto portentosiora tradit? Aglaophotin herbam, quae admiratione hominum propter eximium colorem acceperit nomen, in marmoribus Arabiae nascentem Persico latere. Qua de causa et marmaritin vocari. Magos utique ea uti, quum velint Deos evocare. Achae-menida, colore electri sine folio, nasci in Tardisilis

industriæ suae opus, illius viri nomine dignum iudicavit. HARD.

CH. *Chirocineta*. Ita editio Rom. anni 1470, aliaeque vetustae. De veneficiis tractasse hic liber videtur, quae solo manus motu ficerent: τῆς χειρὸς κινήσει; inde χειροκίνητα appellata. Alii *chirocineta* malunt. Χειροκίνητα, hoc est, manu ipsius facta. Hesychius, χειροκίνητα, χειροποίητα, ἄγουν ὑπὸ χειρὸς γεγεννημένα. Vitruv. IX, 3: *Multas res attendens, admiror etiam Democriti de rerum natura volumina, et eius commentarium, qui inscribitur, χειροκινήτων, in quo utebatur amulo, signans cera molli, quae esset expertus.* Scripsit Zosimus Alexandrinus philosophus ad Theoseliā sororem suam χειροκινήτων, id est, Manufactorum libros XXVIII, teste Suida verbo Ζώσιμος. Harn. — Brot. *chirocineta*. Ed. P.

Aglaophotin. De hac Aelian. Hist. Anim. XIV, 7, qui et cynospaston vocari sit, nocte stellae instar lucere, et igneo splendore facile internosci. Vide et Theodorum Tarsensem, ap. Photium in Bibl. cod. 223, p. 781. Et Paoniae id nomen esse inlitterum scribit Apuleius, c. 64: *Ἀγλαοφατίς* graece dicitur, ἀγλαία φάτις, admiratio luminum. HARD. — *Aglaophotin*, *Aglaophotin* dictam esse paoniaem, la pi-

voine, docet Apuleius loc. sup. laud. Aliae sunt herbae quae noctu loquent, ut cardaminum, la capucine. Brot. — *Tropaeolum maius*, nostris vulgo capucine, nonnisi ann. 1684 e Peruvia advectum, Europaeis innotuit. Paonia autem, sive γλύνουσιδη Hippocr. de Morb. mul. I, 611; Dioscor. III, 157, nobis est *Paonia officinalis* (Polyand. digyn. gen. 1321 Pers. *Ranunculac.* Juss.); habitat in montium helveticorum nemoribus. Vi tamen verum fateamur, in his pluribus plantis certo definiendis, merae conjecturae. An et huc trahi possit *Caesalpinia pulcherrima*, sive *Nyctegretum*? in Oriente certe habitat. Ed. P. *Persico latere*. Qua Persidem spectat Arabia. Harn.

Marmaritin. Brot. ex Reg. 2, *marmaritin*. Ed. P.

Achaemenida. Forte a Persis negotiatoribus sic appellata, in gratiam Achaemenis, a quo Darius Hystaspae filius originem ducere, ab illo septimus, gloriabatur, teste Herod. lib. Polym. p. 389, n. XI, vel gentis totius, quae Achaemenis pariter ab eo est cognominata. HARD. — Gron. et al. sine interpunctione, *evocare deos Achaemenidon*. Ed. P.

Indiae: cuius radice in pastillos digesta, in dieque pota in vino, noxii per cruciatus nocte confiteantur omnia, per varias numinum imaginationes. Eamdem hippophobada appellat, quoniam equae praecipue caveant eam. Theombrotion xxx schoenis a Choaspe nasci, pavonis picturis similem, odore eximio. Hanc autem a regibus Persarum comedi aut bibi contra omnia corporum incommoda, instabilitatemque mentis: eamdem semnion a potentiae maiestate appellari. Aliam deinde adamantida, Armeniae Cappadociaeque alumniam. Hac admota leones resupinari cum hiatu laxo. Nominis causam esse, quod conteri nequeat. Arianidem in Arianis gigni, igneam colore: colligi, quum sol in Leone sit. Huius tactu peruncta oleo ligna accendi. Therionarca in Cappadocia et Mysia nascente, omnes feras torpescere, nec nisi hyaenae urinae aspersu recreari. Aethiopida in Meroe

Tardisilia. MSS. *Taradistilis*. H. — Brot. *Taradistilis*. Ed. P.

Noxii. Rei criminum. HARD.

Hippophobada. Ab ἵππος et φόβος, quasi equis terrorem incutens, ἵπποφοβός. HARD. — Gron. et al. *hippophovada*. En. P.

Theombrotion. Θεομπρότιον, Deorum cibus. H. — MS. Reg. 4, *theombrotion*. Apud Garciam I, 3, princeps regni *Bimagar*, cum Lusitano colloquens, *Asam foetidum* deorum cibum appellabat. Et adhuc est in exquisitissimis Indorum saporibus. Da. — De ferula quae usam foetidam Officin. largitur, iam fusius supra dictum est. Ed. P.

Instabilitatemque mentis. Contra amentiae videlicet fatuitatisve periculum. DALZG.

Eamdem semnion a potentiae mai-

estate, a Graecis σεμνός, venerandus, colendus. HARD.

Adamantida. Scilicet ἀπό τοῦ α, καὶ δαμάσσω, quod nulli materiae cedat. HARD.

Conteri nequeat. Non crediderim quod conteri nequeat, sed quod artus resolvat. BAOT.

Arianidem, etc. Arianida, antiquus codex, rectius: ut paulo ante *hippophobada et adamantida*: et infra *Meroïda* potius quam *Meroïdem* (sic prius) legerem. PIST.

Therionarca. Alia est *therionarca* nobis familiaris, roseo flore, descripta lib. XXV, cap. 49. DAL. — *Therionarca*. Θεριονάρκη, quod torporem serpentibus inferat. HARD.

Aethiopida. Visa nobis in horto Regio, qualis a Dodonaeo pingitur, p. 148. HARD. — *Aethiopis* est *Sclarea vulgaris*, lanuginosa, amplissimo folio.

nasci: ob id et meroida appellari, folio lactucae, hydropicis utilissimam e mulso potam. Ophiusam in Elephantine eiusdem Aethiopiae, lividam, difficilemque aspectu, qua pota terrorem minasque serpentium obversari, ita ut mortem sibi eo metu consciscant: ob id cogi sacrilegos illam bibere. Adversari autem ei palmeum vinum. Thalasseglen circa Indum amnem inveniri, quae ob id nomine alio potamantis appellatur: hac pota lymphari homines, obversantibus miraculis. Theangelida in Libano Syriae, Dicte Cretae montibus, et Babylone, et Susis Persidis nasci, qua pota Magi divinent. Gelotophyllida in Bactris,

Tournefort. Baor. — *Αἰθωνία* Diosc. IV, 405, nobis est *Salvia argentea* (*Diand. monogyn.* gen. 64 Pers. *Labiat. Juss.*); media *Salviam Sclaream* inter et *Salv. Aethiopida*. Conf. Sibthorp. Flor. Graec. tab. 27. En. P.

Folio lactucae. Genus fortassis aliquod tithymali. DALC.

Ophiusam. Dracontii genus aliquod. DALC.

Potamantis. Vel potius *ποταμίτις*, quasi fluvialis: vel, ut in Indice, *potamucyde*, quasi *ποταμῶν κῦδος*. H. — Brot. ex Regg. 1, 2, et edit. principe, *potamaeus*. Eo. P.

Obversantibus miraculis. Animo per noctem miras species imaginante. H.

Theangelida. Multus adhuc in Perside usus herbarum ex quibus pilulae fiunt, quae nientem movent et ad magicas illas divinationes accendunt. Vide P. Angelum de Sancto Iosepho, *Pharmacopoea Persica*, p. 366. Insignis est ille Plinii locus, quo magorum artes, quae tamdiu miseris mortalibus illusere, perdocemur. Baor.

Dicte. Vbi apes, teste Virgilio, Georg. IV, 152: *Curetum sonitus, ere-*

plantiaque aera tepidae, Dictae caeli regem parere sub antro. Et lib. II, 536: *Ante etiam sceptrum Dictae regis.* Hoc est, Iovia. H. — Gron. et al. *Dictae*. Vet. apud Dal. *dictaeis*. Eo. P.

Gelotophyllida. Γελωτοφυλλίδα, quasi folio risum ciente, si edstur. Forte apiastrum, sive batrachion illud est, quod ei herbae Sardoniae nomine vulgatus venit. H. — Haec herba videtur esse, quam adhuc in Oriente celebratissima; et dicitur *bangue*, similis cannabi, *le chanvre*. De hac herba eiusque effectu vide P. Angelum de Sancto Iosepho loco supra laudato. Baor. — Inebriante ei stupefaciente vi praedita novimus folia *Cannabis sativae* (*Dioec. hexand.* gen. 2229 Pers. *Urtic. Juss.*), quae vulgo apud nos colitur, et sponte in Perside habitat. Potus ex illa paratur inebrians, toto in Oriente usitatissimus; cannabina nempe folia ex aqua fervida conterendo, et aquam cum pulvere permixtam ac turbidam statim hauriendo. Conf. Geoffr. Mat. medic. III, 249; P. Alpin. de Med. Aegypt. f. 421, b; Kaempfer. Amoen. 645; Chardin. Itiner. IV, 207. Sardoa au-

et circa Borysthenen. Haec si bibatur cum myrrha et vino, varias obversari species, ridendique finem non fieri, nisi potis nucleis, pinae nucis cum pipere et melle in vino palmeo. Hestiatorida a convictu in Perside nominari, quoniam hilarentur illa. Eamdem protomediam, qua primatum apud reges obtineant. Casigneten, quoniam secum ipsa nascatur, nec cum ullis aliis herbis. Eamdem Dionysonymphadem, quoniam vino mire conveniat. Helianthes vocat in Themiscyrena regione et Ciliciac montibus maritimis, folio myrti. Hac cum adipe leonino decocta, addito croco et palmeo vino, perungi Magos et Per-

lem herba, de qua sup. Hardwinus, nobis est *Ranunculus hirsutus* Ait. seu *Philonotis* Retz. *Polyand. polygyn.* gen. 4363 Pers. *Ranunculac.* Juss.). Habitat in Europae udīs, et ad margines agrorum. Est βαρβαχίων ἱερσον, ὃ δὴ καὶ σκιδνοῦ ἄγριον ἀλοῦσι Dioscor. II, 206; *Ranunculum alterum* Plinio ipsi, XXV, 109, qui ad eam plantam in hoc, de quo nunc agimus, loco minime respicere videtur. De sardoa herba Dioscor. iterum in *Alexipharm.* cap. 14: Πολύτιστα ἢ βρωθίσα, παραγορὰν διαβολὰς ἐπιέρπει, καὶ σπᾶματα μετὰ συνολκῆς χυλῶν, ὥστε γλυωτο; παντασίαν παρῆχεν. In cibo potuque sumpta, mentem turbat, et convulsiones facit cum rictu labiorum et contractione, quae rini speciem praebeat. Hinc de sardonin risu adagium in vulgus Infanto omine manavit. Conf. Anguillara, p. 178, et ad Virgill. Ecl. VII, 44, D. Fén, *Flore de Virgile*, tom. VIII, pag. LXIV edit. nost. Eo. P.

Hestiatorida. Prius in edilis legabatur, *zysitictorida.* In Reg. 4 cod. *hesitaterida.* Reg. 2, *hesitaterida.* Nos *hestiatorida*, ἡστιατορίδα, ab ἡστία-

τορ, convivor. H. — *Hestiatorida.* Hestiatoris videtur esse l'Arèque, cuius tantus adhuc est usus in Perside et remotioribus Orientis partibus. Arboris iconem vide apud E. Tachard. *Voyage de Siam*, p. 369. Eius vim expertus est P. Angelus de Sancto Iosepho, *Pharmac. Persic.* pag. 368. Boor. — *Areca Catcehu* (*Monote. monadelph.* gen. 2125 Pers. *Palm.* Juss.). Habitat in India orientali. Ex fructu ab extrema pellicula libero, simul cum foliis *Piperis Bette*, le léel, addito paulillo calcis ex ostreis, fit masticatorium, quod Indi continuo summa cum voluptate in ore volvunt, ut malus corrigatur halitus, et dentes ac stomachus corroborentur. Conf. Garc. apud C. Clus. *Exotic.* 187. Eo. P.

Qua primatum. Qua primum locum apud Medice reges aulici eam edentes obtineant. Hæd. — *Qua.* Gron. et al. qui. Eo. P.

Casigneten. Forte *acasigneten*, quasi sine frutibus: nam κασιγνήτος, est frater germanus. Hæd.

Themiscyrena. Gron. et al. *themiscyra.* Eo. P.

sarum reges, ut fiat corpus aspectu iocundum. Ideo eandem heliocallidem nominari. Hermésias ab eodem vocatur, ad liberos generandos pulchros bonosque, non herba, sed compositio e nucleis pineae nucis tritis cum melle, myrrha, croco, vino palmeo, postea admixto theombrotio et lacte, bibere generaturos iubet, et a conceptu puerperas partum nutriendes: ita fieri excellentes animo et forma, atque bonos. Harum omnium magica quoque vocabula ponit. Adiecit his Apollodorus assectator eius, herbam aesclynomenen, quoniam appropinquante manu folia contraheret. Aliam crocida, cuius tactu phalanga morerentur. Gratevas oenotheriden, cuius aspersu e vino,

Sed compositio e nucleis pinene nucis tritis cum, etc. Talium compositio-nium mercatores in Perside plurimi sunt, et dicuntur *Keiffrousch*, id est, ebrietatis stultitiaeque mercatores; illis herba, de quibus iam dixi, parantur. BNOT.

Magica quoque vocabula. Et non tantum graeca, magna ex parte ab effectu sumpta. DAL.

Aesclynomenen, quoniam appropinquante manu, etc. Herbam vivam Lusitani vocant octo pedes altam, folio polypodii, flore luteo: quae contacta refugit, et ad terram velut indignabunda folia deiecit, accessu hominum se contrahens, discessu pandens. GRIL. — *Aesclynomenen.* *Δίσκυνόμενον*, quasi verecundam. Ex eo genere est, atque in huius nomina possessionem venire pro suo iure potest arbor ea quae circa Memphim crescere dicitur a Theophrasto, quam et Plinius attigit XIII, 19, ut et herba ea quae impatiens a Dodonaeo dicitur, p. 648, a Lobelio in Obs. p. 171, *Persicaria* siliquosa, et in Advv. p. 135; quae

trahit: vulgus herbariorum *noli me tangere* idcirco vocitat. Maxime vero ea, quam herbam vivam nuncupant, visum satamque a Dalecampio, ipso prodente Hist. plant. XVIII, p. 1915, ubi ea delineatur. Hanc si quis cupit apprehendere, folia contrahit: si quis assequatur, marcescit: si manum retrahat, revirescit: Persidi haec Asiaeque familiaris est. Similis denique sensitiva Brasiliana, quam in horto Regio saepe conspeximus. HARD. — *Υληνα ἰδιον* *πρὸς Μέρμης*, etc. Theophrast. Hist. IV, 3. Frutex totus spinis horridus, foliis filicinis; quae si quis tetigerit, collabi derepente et post aliquod tempus iterum erigi tradunt. Est nobis *Mimosa polyacantha* (*Monadelph. polyand.* gen. 1655 Pers. *Leguminos.* Juss.), quam nulla mimosa Africae incola sit, quae eadem sensitiva, praeter hanc speciem a Brutto (Reise V, tab. 7) nomine *Erget* et Krone delineatam. Conf. Sprengel. Hist. Rei herbar. I, 107. Eo. P.

Crocida. *Κροκίδα*, a colore croceo. HARD.

feritas omnium animalium mitigaretur. Anacampserotem celeberrime arte grammatica paulo ante, cuius omnino tactu redirent amores, vel cum odio depositi. Et abunde sit hactenus attigisse insignia Mago- rum in his herbis, alio de his aptiore dicturis loco.

CIII. (XVIII.) Eriphiam multi prodidere. Scarabaeum haec in avena habet, sursum deorsum decurren- tem cum sono haedi, unde et nomen accepit. Hac ad vocem nihil praestantius esse tradunt.

CIV. Herba lanaria ovibus ieiunis data, lactis a- bundantiam facit. Aequae nota lactoris vulgo est, plena lactis, quod degustatum vomitiones concitat. Eandem hanc aliqui esse dicunt, alii similem illi, quam militarem vocant: quoniam vulnus ferro fa- ctum, nullum non intra dies quinque sanat, ex oleo imposita.

Anacampserotem. Hesychius: Ἀνα- κμψέρως, φυτόν τι, ὃ καὶ ἀρβέν ἀπὸ γῆς ζῇ. *Herba quaedam, quae evulsa et extra terram vivit.* — An Sedi vi- vacior species? Eo. P.

Celeberrime arte grammatica. Apionem significat, artis grammaticae peritis- simum, Pleistonice cognominatum, quod eruditione plurimos superasset, quemadmodum ἱερωνίκην Thessalus se appellabat. Nisi quis intelligi mlii Apollodorum paulo ante dictum, grammaticae scientia tam clarum, ut honorem Amphictyones ei habuerint lib. VII, cap. 37. Dalec. — *Celeberrime.* Apionem grammaticum signat, de quo nos in Auctorum indice. Hic paulo ante Plinii tempora Tiberii principatu vixit. Hard.

CIII. *Eriphiam.* Nunc laud assis cognitam. Hard. — Eriphis, sic dicta ab ἐρίφῳ, hoedo. De illis planta silent omnes rei herbariae scriptores, praeter

Ruellium, qui ad ranunculorum ge- nus, non certo satis retulit. Eo. P.

Vnde et nomen. Voce graeca ἐρίφος hoedum significante. Hard.

CIV. *Herba lanaria.* In Noth. Dio- scor. ἐρεχ λανάρια πυμαίος, στρούθιον est, sive radícula, l'herbe au foulon: de qua nos egimus XIX, 48. Hard. — Nobis *Gypsophila Struthium*, de qua iam saepe dictum. Eo. P.

Aequae nota lactoris. Forte lactuca maris, de qua XX, 24. Hard. — *Nota lactoris.* Est Hieracium fruti- cosum, latifolium, hirsutum, C. Bauh. Broterio iudice. Eo. P.

Aliqui esse dicunt. Hallucinantur ii. Stratiotes enim lacte non turget. Dal.

Militarem vocant. Millefolium ter- restre, de quo egimus cap. 95. Hard. — Nobis *Achillea millefolium*. Conf. loc. laud. Eo. P.

CV. Celebratur autem et a Graecis stratiotes, sed ea in Aegypto tantum et inundatione Nili nascitur, aizoo similis, ni maiora haberet folia. Refrigerat mire, et vulnera sanat ex aceto illita. Item ignes sacros, ac suppurationes. Sanguinem quoque qui defluit a renibus, pota cum thure masculo mirifice sistit.

CVI. (XIX.) Herba in capite statuae nata, collectaque alicuius in vestis panno, et alligata in lino rufo, capitis dolorem confestim sedare traditur.

CVII. Herba quaecumque a rivis aut fluminibus ante solis ortum collecta, ita ut nemo colligentem

CV. *Celebratur.* Haec totidem fere verbis Diosc. IV, 402: Στρατιώτης, etc. Delineatur haec stratiotes a Prospero Alpino, αὐτάντη, lib. de plantis Aegypti, p. 408. Στρατιώτης etiam Galeo de Fac. simpl. med. VIII, p. 432. HARD. — Στρατιώτης, οἱ δὲ ποτάμιον, Diosc. loc. laud. oobis est eodem nomine Pistia Stratiotes (Monadelph. octand. gen. 1602 Pers. Hydrochar. Juss.). Habitat in Asia, Africa, etc. Planta lemnae instar, aquis innatans; ἐπὶ νάχιστα τοῖς ὕδατιν, καὶ χορὶς βῆλος ζῆ, Diosc. Στρατιώτην εἰ χιλιόφυλλον habet Graecus auctor, ibid. cap. 403, qui Sprengelio videtur idem esse cum *Hottonia palustri*; quam ad *Phellandrium aquaticum* referunt Matthiol. 797; Amal. Lusitan. 446; Marsola, II, 45, p. 178. Conf. Histor. Rei herbar. tom. I, pag. 461. Ed. P.

Stratiotes. Gron. et al. ante Hard. *stratiotis.* Ed. P.

In Aegypto tantum, etc. Hoc Plinio minime credunt herbarii. Nullius quidem scriptoris testimonio id scribit. Dioscorides ea de re tacet. DAL.

Refrigerat mire, et vulnera sanat ex aceto, etc. Diosc. et Galen. II. cc. HARD.

Ignes sacros. Καὶ ἀρυσιπλάτα, Dioscor. loc. cit. HARD.

Sanguinem quoque qui defluit a renibus, etc. Diosc. loc. cit. Επιστάτων τὰς ἐκ νεφρῶν αἱμορραγίας πινόμενον. HARD.

CVI. *Herba in capite statuae.* Haec totidem verbis Mare. Emp. c. II, pag. 39, et Plin. Val. I, 4, Theod. Prisc. IV: *Herba polygono coronatus .i. dolore capitis caret. Similiter etiam herba illa, quae forte inventa fuerit in capite aenearum statuarum.* Vide Eusebii H. E. VII, ubi de herbae igooto genere, ad pedes Christi statuae enasceole Caesareae Philippi, morborum omnium medela certissima. Sed haec ei vis praeter naturam ab auctore Naturae. HARD.

Alligata. Brol. e Regg. 4, 2, et ed. princ. illigata. Ed. P.

CVII. *Ita ut nemo coll. videat.* Plinius iisdem fere verbis plerumque, quibus Dioscorides, plantas plantarumque virtutes descripsi; medio tamen aevo gratior fuit auctore Graeco, quod non latine solum scripserat, sed quod plures etiam superstitiones ac fabulas admiscuerat. Conf. Sprengel. Histor. Rei herbar. tom. I, lib. II, cap. 3. Nec supra dictis fides

videat, adalligata laevo brachio, ita ut aeger quid sit illud ignoret, tertianas arcere traditur.

CVIII. Lingua herba nascitur circa fontes. Radix eius combusta et trita cum adipe suis (adiiciunt ut nigra sit et sterilis, alopecias emendat unguentum in sole.

CIX. Cribro in limite adiecto, herbae intus exstantes decerptae adalligataeque gravidis, partus accelerant.

CX. Herba quae gignitur supra simeta ruris, contra anginas efficacissime pollet ex aqua pota.

CXI. Herba, iuxta quam canes urinam fundunt, evulsa ne ferro attingatur, luxatis celerrime medetur.

CXII. Rumbotinum arborem demonstravimus inter arbusta. Iuxta hanc viduam vite nascitur herba, quam Galli rhodoram vocant: caulem habet virgae ficulneae modo geniculatum, folia urticae in medio exalbida, eadem procedente tempore tota rubentia,

aut probatio deest in hoc ipso capite, et in superiori, et in aq. En. P.

Contra tertianas adalligata (sic olim). Duo prima verba contra omnia exemplaria contenderim supervacanea esse. PIST.

CVIII. *Lingua herba*, etc. Quae lingulae dicitur XXV, 84. Vide quae ibi dicturi sumus. HANN. — *Lingua*. Est Ranunculus longifolius, palustris, maior. C. Bauh. Maxime est acrimoniae. BAOT. — *Ranunculus Lingua* (*Polyand. polygyn* gen. 1363 Pers. *Ranunculus* Juss.)? Habitat in fossis, aquis limosis. En. P.

CIX. *Adiecto*. Ita enim MSS. Nallim abiecto. In Indice, *Herba de cribro*, subintellige, nata. H.

CXII. *Rumbotinum arborem demon-*

stravimus. Lib. XIV, cap. 3. Gron. et al. ante Hard. *rumbotinum*; Brot. ex cod. Reg. 2, *rumpotinum*. Nobis est *Acer Opalus*, vel *Acer Campestris* (*Oxaul. monogyn.* gen. 951 Pers. *Aceris* Juss.); est arbustum gallicum viribus sustentandis idoneum, de quo iam dictum est, Columellae lib. V, c. 7. En. P.

Galli rhodoram vocant. Nempe Galli Circumpadani. In MSS. R. et Colb. *rhodaram*. In Indice, *rhodorum*. H. — *Rhodoram*. *Rhodora* est Barba caprae, floribus oblongis. C. Bauh. BAOT. — Nobis *Spiraea Vlnaria* (*Iconesand. pentagyn.* gen. 1236 Pers. *Rosae* Juss.). Habitat in pratia uliginosa. Subscribit etiam Sprengel. Hist. Rei herbar. tom. I, pag. 204. En. P.

florem argenteum : praecipua contra tumores , fervoresque , et collectiones , cum axungia vetere tusa , ita ut ferro non attingatur : qui perunctus est , despuat ad suam dextram ter. Efficacius remedium esse aiunt , si tres quoque trium nationum homines perungant dextrorsus.

CXIII. Herba impia vocatur incana , roris marini aspectu , thyrsi modo vestita atque capitata. Inde alii ramuli exsurgunt sua capitula gerentes : ob id impiam appellavere , quoniam liberi super parentem excellent. Alii potius ita appellatam , quod nullum animal eam attingat , existimavere. Haec inter duos lapides trita fervet , praecipuo adversus anginas succo , lacte et vino admixto. Mirum traditur , numquam ab eo morbo tentari qui gustaverint. Itaque et suis dari : quaeque medicamentum id noluerint haurire , eo morbo interimi. Sunt qui et in avium nidis inseri aliquid ex ea putent , atque ita non strangulari pullos avidius devorantes.

CXIV. Veneris pectinem appellant a similitudine pectinum , cuius radix cum malva tusa , omnia corpori infixa extrahit.

CXV. Vaterno liberat , quae exedum vocatur ,

CXIII. *Herba impia*. Filago ea est , sive Impia Dodonaei , p. 63 , visa a nobis in horto Regio. Subscribit etiam Anguillara , P. XII , p. 203. HARD. — *Herba impia*. Nobis est *Gnaphalium gallicum Syngenes. superfl. gen.* 1844 Pers. sub *Filagin. Corymbifer Juss.* Habitat in glareosis. *Carta filago* Anguill. loc. proxime laud. Eo. P.

Capitula. Gron. et al. ante Hard. *capitella*. Eo. P.

CXIV. *Veneris pectinem*. Haec esse Ruellius arbitratur , quam Plinius alibi scandicem vocat , XXII , cap. 38 de-

lineatam a Dodonaeo , p. 689. H. — *Pectinem*. Nobis eodem nomine dicitur *Scandix Pecten* (*Pentand. digyn. gen.* 711 Pers. *Umbellifer Juss.*) ; in agris inter segetes frequens. Eo. P.

CXV. *Vaterno liberat*. Gron. et al. *veternosa curat* ; et mox dicitur *aliisque nom.* Eo. P.

Exedum. *Exedum* , acris herba videtur fuisse , ab exedendo dicta. In Indice huius loci. *Exedum* , sive *Nodia*. Caeteris scriptoribus inco- gnita. HARD. — *Vocatur Nodia*. Sic

nodia herba coriariorum officinis nota: ea mularis est aliis, aliisve nominibus. Nomas curat: efficacissimamque adversus scorpiones esse potam in vino aut posca reperio.

CXVI. Philanthropon herbam Graeci appellant hirsutam, quoniam vestibus adhaerescat. Ex hac corona imposita capitis dolores sedat. Nam quae canaria appellatur lappa, cum plantagine et millefolio trita ex vino carcinomata sanat, ternis diebus soluta. Medetur et suibus effossa sine ferro, et addita in colluviem poturis, vel ex lacte ac vino. Quidam adiiciunt et fodientem dicere oportere: haec est herba argemon, quam Minerva reperit suibus remedium, qui de illa gustaverint.

CXVII. Tòrdylon alii semen silis esse dixerunt: alii herbam per se, quam et syreon vocaverunt. Neque aliud de ea proditum invenio, quam in monti-

etiam distinguit Gron. aliter Brot. vocatur, nodia. Eo. P.

Mularis. In Reg. 2 cod. villaris legitur. Hano.

CXVI. *Philanthropon*. Est *Aparine* Dodonaei, p. 350, et Lobelii in Obs. p. 464; Fuchsii *φιλάνθρωπος*, Hist. pl. c. 14. Vulgus in Gallia *Gratteron* vocat. H. — Nobis *Galium Aparine*. Conf. sup. lib. XXI, cap. 64. Eo. P.

Corona. *Περίχυμα*. Hoc remedium ex Archigene Galenus citat lib. II, κατά τόνου. Dal.

Sedat. Sic et Chiff. sedantur Gron. et al. Eo. P.

Canaria. Lappam canariam habere quandam cum philanthropo affinitatem haud obscure innuit: proisus ut alterum lappaginis genus esse videntur, quod mollugo a Plinio appellatur, XXVI, 6, pingiturque a Dodonaeo, p. 351. H. — *Canaria*.

Est *Caucalis arvensis*, echinata, latifolia, C. Bauh. Baor.

Colluviem. Impuram et sordidam aquam cum sero lactis, surfure concisis oleribus mixtam, quam bibendam suibus offerunt: vulgo *lavinille*. Dal.

CXVII. *Semen silis*. Hoc est *sese- lis*. Diosc. *Τορδύλιον*, ἐνίοι δὲ σίσυλα, etc. Et in Nothis, p. 455, οἱ δὲ τὸρδύλιον. H. — *Tordylon*, etc. Gr. et al. ante Hard. *tordylen*. Eo. P.

Alii herbam per se. Ipsum est *Creticum seseli*, de quo nos egimus, XX, 18 et 87. Dioscorid. III, 63: *Τορδύλιον*, ἐνίοι δὲ σίσυλα Κρητικὸν καλοῦσι. H. — *Seseli Creticum* Diosc. loc. laud. nobis est *Tordylium officinale*, gen. 695 Pers. *Umbellifer*. Juss.): habitat in Gallia Narbonensi, Italia, Sicilia, etc. Conf. Sprengel. Hist. Rei herbar. t. I, p. 64. Eo. P.

bus nasci : combustam potu ciere menses, et pectoris exscreationes, efficaciores etiamnum radice : succo eius ternis obolis hausto renes sanari : addi radicem eius et in malagmata.

CXVIII. Gramen ipsum est inter herbas vulgarissimum. Geniculatis serpit internodiis, crebroque ab his, et ex cacumine novas radices spargit. Folia eius in reliquo orbe in exilitatem fastigantur. In Parnasso tantum ederacea specie densius, quam usquam, fruticant, flore odorato candido. Iumentis herba non alia gravior, sive viridis, sive in feno siccata, quum detur aspersa aqua. Succum quoque eius in Parnasso excipi tradunt propter ubertatem. Dulcis hic est. In vicem eius in reliqua parte terrarum succedit decoctum ad vulnera conglutinanda, quod et ipsa

In montibus. In Amano Ciliciae monte. Diosc. loc. cit. HARD.

Potu ciere menses. Diosc. rursus loc. cit. HARD.

Succo. Diosc. loc. cit. H.

CXVIII. Gramen. Dioscor. IV, 30: Ἀγρωστὶς κλημάτις ἔχει γονατώδη ἔρποντα ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ ἀπὸ τῶν κλάδων προεμμένα ῥίζας γλυκεῖας, γονατώδεις. Gramen viticulas habet viticulatas, per terram repentes, quas a suis articulis radices spargunt dulces, internodiis seu geniculis distinctas. Hoc gramen caninum vocant rura nostra, etiam nunc. Pingitur a Lobelio, qui Caninum medicatum appellat, in Obs. pag. 41. H. — *Triticum repens* (Triand. digyn. gen. 498 Pers. Gramin. Juss.)? In cultis nimium frequens. Tō est Brot. omittit. Eo. P.

Et ex cacumine. Quum depresso cacumine terra obruitur, vel sic radices agit : tam pertinacis est vitae. HARD.

PLIN. N. H. Tom. VII

In exilitatem. Instar exilis arundinis inquit Dioscorid. loc. cit. φέλλα ὄξυς. ὡς καλαμὸν μικροῦ. H.

In Parnasso. Dioscorid. IV, 32: Ἡ δὲ ἐν τῷ Παρνασσῷ γεννωμένη ἄγρωστις, πολυχλαδωτέρα ἐστὶ, densius fruticat : ἄνθος λευκὸν καὶ εὐώδες, flore candido et odorato, etc. H. — Nobis est *Parnassia palustris* (Pentand. tetragyn. gen. 745 Pers. Caparid. Juss.). Habitat in pratis Europae subhumidis, uliginosis Eo. P.

Non alia gravior, etc. Dioscor. IV, 30 et 32. HARD.

Propter ubertatem. Ad fecunditatem. HARD.

In vicem. In locum Parnassii graminis, gramen vulgare succedit in orbe reliquo. Dioscorid. loco citato. Ταύτης ἡ ῥίζα καταπλακτομένη λεῖλα, τραύματα πολλὰ. Huius trita radix et imposita, vulnera glutinat. H.

G g

herba tusa praestat, tueturque ab inflammationibus plagas. Decocto addicitur vinum ac mel: ab aliquibus et thuris, et piperis, myrrhaeque tertiae portiones. Rursusque coquitur in aereo vase ad dentium dolores et epiphoras. Radix decocta in vino torminibus medetur, et urinae difficultatibus, h ulceribusque vesicae. Calculos frangit: semen vehementius urinam impellit. Alvi vomitionesque sistit. Privatum autem draconum morsibus auxiliatur. Sunt qui genicula novem, vel unius, vel e duabus tribusve herbis, ad hunc articulorum numerum involvi lana succida nigra iubeant, ad remedia strumae, panorumve. Ieiunum debere esse qui colligat: ita ire in domum absentis cui medeatur, supervenientique ter dicere, ieiuno ieiunum medicamentum dare, atque ita adalligare, triduoque id facere. Quod e graminum genere septem internodia habet, efficacissime capiti contra dolores adalligatur. Quidam propter vesicae cruciatus decottum ex vino gramen ad dimidias a balineis bibi iubent.

Plagas. MSS. placata ut ad vulnera referatur. H.

Decocto. Parnassii scilicet graminis, ubi id suppetit, ita prodente Diosc. IV, c. 32; reliquo in orbe, vulgaris. HARD.

Coquitur. In Reg. 2, cogitur. Condi in aereo vase oportere ait Diosc. IV, 32. HARD.

Et epiphoras. Oculorum inflammationes. Diosc. I. c. $\tau\acute{\alpha}\rho\mu\alpha\chi\acute{o}\nu \epsilon\sigma\tau\iota\nu \epsilon\pi\iota\sigma\tau\epsilon\nu \pi\rho\acute{o}\varsigma \acute{o}\phi\theta\alpha\lambda\mu\acute{o}\varsigma \acute{\alpha}\nu\omicron\tau\iota\theta\epsilon\tau\alpha\iota \delta\iota \iota\nu \chi\alpha\lambda\omega\eta \nu\omicron\zeta\iota\delta\alpha$. Praestantissimum est ad oculos medicamentum: conditur in aerea pyxide. Apul. c. 77, l. 2: *Ad epiphoras oculorum: Herba gramen... de crescente luna sublata plurimum valet. Repositum habetis diligenter: exinde*

lippire incipientibus ad collum ligato, ocleriter imminuentem epiphoram disvertere et sanare diximus. HARD.

Radix decocta. Et haec pariter de vulgari gramine Diosc. IV, 30. HARD. — *Seu Triticeo repente.* Ed. P.

Calculos. Diosc. loc. cit. et Gal. de Facult. simpl. med. VI, 3. Vide et Marc. Emp. esp. xxvi, p. 180. H.

Semen. Diosc. et Galen. II. ec. H. — *Velen.* urinam impellit. Fraxinus, vehementius impellit. Ed. P.

Alvi vomitionesque sistit. Diosc. et Gal. II. ec. HARD.

Articulorum numerum. Nempé tot caplus, radiceve, ut is geniculorum numerus habeatur. DAL.

Quod e graminum genere, etc. Q.

CXIX. Sunt qui et aculeatum gramen vocent trium generum: quum in caeruleo aculei sunt plurimum quini, dactylon appellant: hos convolutos naribus inserunt, extrahuntque sanguinis ciendi gratia. Altero, quod est aizoo simile, ad paronychia et pterygia unguinum, et quum caro unguibus increvit, utuntur enim axungia: ideo dactylon appellant, quia digitis medeatur. Tertium genus dactyli, sed tenuis, nascitur in parietinis, aut tegulis. Huic caustica vis est. Sistit haecera quae serpunt. Gramen capituli circumdatum, sanguinis e naribus fluxiones sistit. Camelos necare traditur in Babylonis regione, id quod iuxta vias nascitur.

Ser., & 11, p. 126, inter remedia capitis haec habet: *Vel quae septenis censetur gramina nodis. Filiter neotes. Haec.*

CXIX. *Dactylon* appellant. Hoc primum aculeati graminis genus Gramen aculeatum, inquit Ruellius III, p. 563, circa nostra etiam canarium dentem appellat: aliqui e vulgo capriolam, quod capris grato sit pabulum, multi ab effectu *sanguinariam*, quod aculei foliorum quini sive in echinatum fastigium una convoluti nates forciunt, eliciendi sanguinis gratia, quum extrahuntur. **HARD.** — *Dactylon*. Nobis eodem nomine *Cynodon Dactylon* (*Panicum* Linn. *Triand. digyn.* gen. 459 Pers. *Gramin.* Juss.). Spicas patentes digitatas habet: ex radice dura, perenni, sarmenta exserit repentina longissima. Habitat in arenesis, etiam maritima. **EO. P.**

Altero, quod est, etc. Secundum illud genus dactyli Dalecampius post Anguillar. idem esse ait cum *παρυγγί* Diosc. IV, 54, quae prolo similis, sed brevior: foliis tamen maioribus. Et haec contra paronychia

remedio est: nobis *Illecebrum Paronychia* (*Pentand monogyn.* gen. 589 Pers. *Amaranthac.* Juss.). Habitat in Hispania et Gallia meridionali. Broterius habet Anthyllum maritimum, alsinefolium. **C. Bauh.** **EO. P.**

Aizoo simile. Et illud dactyli genus, et tertium quod sequitur, aizoi tertiam speciem, sive illecebram Dioscoridis IV, 94, ita repraesentant, ut nulli paulum versato non liquido constet, nihil discrepare. Vide Lobelium in Advv. et Aloys. Anguill. P. V, p. 94. De hac illecebra dicemus XXV, 403. **HARD.** — *Αἰζωὸν ὑπὸ πύρρον* Diosc. loc. laud. nobis est *Sedum stellatum* (*Decand. pentagyn.* gen. 4439 Pers. *Semperviv.* Juss.). Habitat in Gallia, Italia, Helvetia, etc. **EO. P.**

Camelos. Inmenta universim omnia necari illo gramine, quod secus vias in Babylonis regione nascitur, prodit Diosc. I, 54. **HARD.** — *Arundinaceum* gramen est, sive *καλαμίσκος* Dioscor. loc. sup. laud. Nobis eodem nomine *Arundo Culmaginea* (*Triand. digyn.* gen. 463 Pers. *Gramin.* Juss.). Habitat in uliginosis. **EO. P.**

CXX. Nec feno graeco minor auctoritas, quod telin vocant, alij carphos: alij buceras, alij aegoceras, quoniam corniculis semen est simile, nos sili-
ciam: quomodo sereretur, suo loco docuimus. Vis
eius siccare, mollire, dissolvere. Succus decocti fe-
minarum pluribus malis subvenit: sive duritia, sive
tumor, sive contractio sit vulvae, foveatur, insi-
dunt: infusum quoque prodest. Furfures in facie
extenuat. Spleni addito nitro decoctum et impositum
medetur: item ex aceto. Sic et iocineri decoctum. Dio-
cles difficile parientibus semen eius dedit acetabuli
mensura tritum in novem cyathis sapae, ut quum
tertiis partes biberint, calida lavarentur; et in bal-
neo sudantibus dimidium ex relicto iterum dedit: mox
a balneo reliquum pro summo auxilio. Farinam feni
graeci cum hordeo, aut lini semine decoctam aqua
mulsa contra vulvae cruciatus subiecit. Item imposuit
imo ventri. Lepras, lentigines, sulphuris pari por-
tione mixta farina curavit, nitro ante praeparata cu-

CXX. *Feno graeco*. Nobis *Trigonella fenum graecum*, de qua iam alias
egimus. *En. P.*

Quod telin. Τέλιν. Gal. in Expl.
voc. Hipp. torn. II, p. 89: Βουνίρας,
ἢ τέλιν. Et κατὰ τόπ. I, 2, pag. 335:
Ονομάζεται δὲ παρ' ἡμῶν ἐν Ἀσίᾳ τοῦτο
τὸ φυτόν, αἰγόνιρος. Diosc. in Noth.
p. 441: Τέλιν, οἱ δὲ κέρρος, quae
vox paleam et festucam sonat. II.

Quoniam corniculis. Quoniam sili-
qua quae semen continet, in cornus
speciem est falcata. *Hard.*

Sili- ciam: quomodo. Gronov. et al.
sili- cam; quod quomodo. *Ed. P.*

Docuimus. L. XVIII, 30. II.

Siccare. Diosc. II, 424, hoc tan-
tum: μαλακτικὴν καὶ διαχυτικὴν ἔχει
δύναμιν, molliendi ac discutiendi vim

habet. II. — Farina seminis tumores
emollit, digerit, discutit, doloresque
conspescit, usus adeo frequentia ut
in fomentis et cataplasmatibus emol-
lientibus fere omnibus usurpetur. In
clysteribus utiliter praescribitur, ad
alvi profluvia, dysenteriam, etc. Potu
datur rarissime. Cf. Geoff. Mat. med.
tom. III, p. 486. *Ed. P.*

Succus decocti. Haec totidem verbis
Diosc. I. c. *Hard.*

Contractio. Μόσχ Diosc. h. e. adi-
tus et osculi veluti condipientis prae-
clusio. *Dal.*

Furfures. Diosc. I. c. *Hard.*

Spleni, etc. Diosc. I. c. *Hard.*

Difficile parientibus. Instante par-
tus tempore. *Dal.*

te, saepius die illinens, perungique prohibens. Theodosius feno miscuit quartam partem purgati nasturtii acerrimo aceto ad lepras. Damon semen feni acetabuli dimidii mensura cum sapae et aquae novem cyathis ad menses ciendos dedit potu. Nec dubitatur, quin decoctum eius utilissimum sit vulvis, interaneisque exulceratis: sicuti semen articulis atque praecordiis. Si vero cum malva decoquatur, postea addito mulso potus, ante caetera vulvis interaneisque laudatur: quippe quum vapor quoque decocti plurimum prosit; alarumque etiam graveolentiam decoctum feni emendat. Farina porrignes capitis furfuresque cum vino et nitro celeriter tollit. In hydromelite autem decocta addita axungia genitalibus medetur: item pano, parotidi, podagrae, chiragrae, articulis, carnibusque, quae recedunt ab ossibus: aceto vero subacta luxatis. Illinitur et lien decocta in aceto, et melle tantum. Carcinomata subacta ex vino purgat: mox addito melle persanat. Sumitur et sorbitio e fa-

Perungique praecipiens (sic olim). In vetusto codice *prohibens* legitur, non *praecipiens*; et paulo post *acetabuli dimidii*, non *dimidia*. PIET. — *Perungique prohibens*. Ita MSS, omnes: non, ut vulgati libri, *praecipiens*. HARD.

Theodorus feno. Graeco scilicet. Ita MSS. HARD.

Damon. Qui et *Damion*. Vide Auctorum Indicem. In MSS. *Timon*, mendose. HARD.

Feni acetabuli dimidii mensura, etc. Gronov. coniunctim, ut semper, *fennigræci*; et statim *inox acetab. dimidia mens.* Ed. P.

Nec dubitatur, quin decoctum eius utilissimum, etc. Dioscorid. loc. cit. Τὸ δὲ ἀπλήρως αὐτῆς ἐγκύβλημα σίς

τὰ γυναικίαι, ὅσα κατὰ φλεγμονάς, ἢ μύσιν συνίσταται. Decoctum eius *feminarum malis*, quae ex *vulvarum inflammatione*, vel *praeclosure* oriuntur. HARD.

Feni. Gron. et al. ante Hard. *fennigræci semen* — *Furfures*. Diosc. loc. cit. Σπύγχι δὲ καὶ τρίχας, καὶ πύτυρα, etc. *Capillos purgat*, *furfures tollit*, etc. Ed. P.

Genitalibus. Tumentibus, inflammatis. DALEC.

Sumitur et sorbitio e farina ad pectus, etc. Plin. Valer. 1, 58: *Feni græci farina*, inquit, *cum aqua decocta*, donec *amaritudinem amittat*: adiecto melle iterum coques: et *devo-rata tantum tussim sedat*; et *pectoris ulcera expurgat*, HARD.

rina ad pectus exulceratum, longamque tussim. Diu decoquitur, donec amaritudo desinat. Postea mel additur. Nunc ipsa claritas herbarum dicetur.

Nunc ipsa claritas herbarum dicetur.
Herbae clariiores et insigniores. Quia
forma loquendi saepius abutitur. Sic
Vetustatem adipis pro adipis vetusto
alibi dixit. Locum autem nunc respicit

huiusce libri c. 38, ubi haec praefatus
erat: *Nunc subtexemus herbas mira-*
biles quidem, sed minus claras, no-
bilibus in sequentia volumina dilatis.
HARD.

EXCVRSVS I

DE COCCO ET GALLIS.

Ad ea Plinii verba, lib. XXIV, cap. 42.

Coccum ilicis vulneribus... imponitur, etc. Et cap. 5:

Nec pauciora gallæ genera fecimus, etc.

Gallæ, Officin. *Κακίδας*, Græcorum; vulgò noix de galle. Corpora sunt quercubus adnascentia, quorum genera traduntur multa, magnitudine, colore, laevitate aut asperitate superficiei, pondere, figura differentia. Quercubus adnascentur seu arboribus glandiferis; sed non in omnibus regionibus; siquidem in frigidioribus non reperiuntur. Observat enim I. Raius quercus in Anglia numquam gallas protulisse; cuius rei hanc rationem affert, scilicet insecta illa quibus gallæ ortum suum debent, ibi non reperiri. Arboris fructus non sunt, ut quidam opinantur; sed tumores præter naturam, qui insectorum quorundam animalium moribus, laniationibusve originem suam (1) debent. Insecta enim et in primis muscæ quædam huius arboris gem-

(1) « Les galls sont des excroissances formées sur les végétaux par la piqûre du *cynips*. Cet insecte habite sur diverses plantes; il y a même des arbres, tels que le chêne, qui nourrissent plusieurs espèces de *cynips*. Les uns piquent les fleurs, les autres les rameaux; ceux-ci les feuilles, ceux-là les pétioles. La bouche des *cynips* est garnie de mâchoires et dépourvue de trompe; ils ont la tête petite, les antennes minces, longues de treize à quinze articles; les ailes grandes et presque sans nervures; le thorax comme houx; l'abdomen comprimé sur les côtés et tranchant par en bas, où il contient, entre deux lames écailleuses, un aiguillon qui se recourbe en spirale, et sort seulement lorsque l'insecte veut déposer son œuf sous l'épiderme d'une plante. Sa piqûre y cause une protubérance qui va toujours croissant, et dans laquelle la larve vit jusqu'au moment de sa métamorphose; alors elle ronge sa prison, et le lieu de sa sortie est marqué par le trou dont la galle est percée. Quelquefois cependant la larve meurt avant cette époque, ou bien elle ne peut parvenir à se frayer un passage: dans ce cas la galle reste imperforée. La noix de galle laisse déposer par sa simple infusion dans l'eau, des cristaux disposés en soleil, de couleur grise, de saveur aigre et styptique: c'est l'acide gallique qui conserve les propriétés de la substance qui l'a fourni. L'alcool bouillant dissout parties égales de cet acide; froid, il en dissout le quart. L'alcool gallique qui en résulte, paraît un astringent très-énergique, susceptible de remplir des indications curatives variées. » Conf. *Dictionn. medic. Scient.* tom. XVII pag. 265 sq. ubi gallarum usum tantepere a veteribus celebratum, nostris apud nos diebus in medicina paene exclusum

mas, folia, surculos teneriores pungentia, tenuia vasa dilacerant: succus inde effluit, copiosior appellit ob minutam resistantiam, vasa ab humore uberius appellente ampliuntur magis ac magis; inde tumores illi multiformes, qui licet arboris respectu praeternaturales aint, a natura tamen destinantur, ut sint velut matrices et uteri insectorum eorumdem ovis excipiendis, tuendis, fovendis, foetibus excludendis editisque alendis inservientes. Dum gallae maturae atque recentes aperiuntur, vermiculi, vel potius nymphae, modo unicae in centro, modo plures in totidem cellulis reperiuntur, quae post aliquod temporis intervallum in muscas evolvuntur eiusdem vel etiam diversi generis. Paulo post viam sibi quaerunt gallae substantiam erodendo, ac tandem in superficie foramen rotundum aperiunt, per quod exeunt et avolant. Si gallae foraminibus perforatae non sint, vermiculus aut musca in illis deprehenditur: si vero apertae aint, vacuae reperiuntur, aut aliis animalculis refertae, quae forte fortuna foraminulum subierunt, et in hoc cuniculum se receperunt.

Gallarum genera duo in officiis distinguuntur, scilicet Alepenses seu orientales, vulgo, *noix de galles d'Alep* vel *Alepines*, et nostrates.

Alepenses subrotundae sunt, avellanae vel nuculae magnitudinem aequantes, angulosae, tuberculis interdum paucis, interdum multis asperatae, ponderosae, colore albicante, glauco, aut nigricante, intus densae et resinosae, gustu astringente et acerbo. Nostrates rotundae sunt, subrubrae vel rubrae, superficie laeves, pondere leviores, fractu faciles, substantia rariore, fungosae, nonnumquam cavernosae. Mins praestant, tum in arte infectoria, tum in medicina: nec Veteribus ignotae fuerunt. Prior *ἐμπυρῆτις* altera *ὀνομυρῆτις*, quasi asinina dicta fuit.

Gallae vehementer astringunt. Hinc in dysenteris, alvi fluxu, haemorrhagiis intus sumptae a plurimis laudantur.

Externè quoque ad astringendum, reperiendum et partes laxiores firmandas ac roborandas adhibentur. Ad insessus uteri, contra vulvae et sedis praecedentias fluxionesque decoctum eorum usurpatur.

Hactenus de Gallis nostras Cl. Georrior, Tract. de Mater. med. t. II, pag. 278 sqq. Nunc de Cocco disserentem audiamus.

Kermes. granum infectorium, coccum baphicum, coccum infectorium Offic. *κόκκος βαφικὴ* Dioscoridis: kermes et karmes Arabum: vulgo, *graine de kermès*, *graine d'écarlate*, *vermillon*. Folliculus est membranaceus, pisi magnitudine, laevis, splens, ex rubro fuscus prunorum adinstar, tenuis-

auctor queritur. Gallis quoque vim stypticam inspissantem corroborantemque Linnaeus tribuit, et ad haemorrhagiam commendat, Mat. med. pag. 25, ed. Schrebero. Infectoriis familiaris est earum usus, necnon etiam ad atramentum, quod scriptorium vocamus, praeparandum. Quod ad ipsum pertinet insectum, Hymenopteris adscribitur: *Cynips quercus folii*, nigra, thorace lino, pedibus griseis, femoribus subtus nigris. System. Natur. 918; Frisch. Insect. II; t. 3, f. 5. Optimas autem gallas ferre dicitur *Quercus Cerris*, de qua alias diximus. Huic arbori tuberculorum eorum, quae cynips excitat, tanta insidet copia, ut ramulus vix palmam superans, novem aut decem eiusmodi gallis obitus reperiatur. Aliis tamen videntur eae praestantiores, quae Q. *Aegylopi* innascuntur. Ed. P.

sima lanugine vel pulvisculo cinereo tectus, innumeris turgens ovulis rubentibus vel etiam animalentis, quae digitis attrita liquorem fundunt coccineum, saporis subacris, subamaricantis, odoris non ingrati. Foliis et teneris surculis cuiusdam ilicis adhaeret: non quidem in omnibus regionibus, sed in calidioribus solummodo, nec omni tempore reperitur, sed mensibus maio et iunio, et quidem calidioribus annis.

Planta dicitur illex aculeata cocciglandifera, C. B. P. 425 (1).

Frutex est qui ex radice lignosa, longe lateque serpente, cortice tecta coloris diversi pro ratione soli, modo rubente, tenui, quatuor vel sex lineas crassa, nonnumquam fibrata, plures stolones emittit ad trium quatuorve palmorum altitudinem, lignosa, cortice tenui albicante vel cinereo circumvestitis, et in plures ramos divisos, onustos foliis inordinatim positis, sinuosis et undulatis oris spinisque armatis, aquifolii proximis sed minoribus, octo decemve lineas longis, sed septemve latis, utrinque glabris, laete et semper virentibus, pediculis innixis lineam circiter longo. Flores proferit masculinos et femininos in eodem individuo. Flores masculini in amentum laxum digesti perianthio duocantur monophyllo, quinquefido vel quadrifido, laciniulis bifidis acutis, absque corolla; staminibus vero pluribus (octo circiter) brevissimis, quorum antherae magnae et didymae. Feminini vero in gemma sessiles constant perianthio monophyllo, coriaceo, hemisphaerico, scabro, integerrimo, in flope vix manifesto, etiam absque corolla. Germini ovato minimo styli duo vel quinque insident, setacei, calyce longiores, stigmata simplicia et persistentia gerentes. Fructus nux est ovalis crusta gaudens coriacea, univalvi basi detersa, affixa brevi calyci et quasi spinoso, teres et glabra. Nascitur in Gallia meridionali, Hiapsuis, Italia, Oriente, etc.

Praeter genuinos fructus, glandes nempe, quidam, veluti folliculus maio mense, variis in huiusce fruticis partibus conspicitur, magno opere celebratus, coccum infectorum dictus, de cuius origine inter auctores diu certamen fuit. Alii enim fructum esse opinati sunt; alii quoddam recrementi genus ex vulnere ab insecto quodam arbori inflicto natum; alii denique aliud senserunt. Verum sagacissimus naturae arcanorum scrutator D. DE REAUMUR, (2) quo diligentiore accuratiorive reperire est neminem, detexit tandem coccum infectorum Insecti quoddam esse genus illorum ex familia, quae gallo-insecta ipsi dicuntur. (3)

In huius cocci accremento tria cum F. Merico Aquisextiensi Medico (4) tempora distinguit:

1° Ineunte martio, animalculum quoddam semine milii minus, millepedarum forma oblongo-ovata; versus caudam paulo acutiore, parte supina convexum, rubrum, punctulis plurimis aureis micantibus insignitum, et rugis aliquot transversis distinctum, sex donatum pedibus, duobus antennis facile mobilibus, et totius corporis longitudinem fere aequantibus, oculis nigris

(1) Nobis *Quercus coccifera*, de qua conf. Excurs. de *Quercubus Veterum* ad calcem lib. XVI, tom. V, pag. 658 edit. huiusce. Eo. P.

(2) Mémoires pour servir à l'Histoire des Insectes, t. IV, Mem. I.

(3) Insectum illud a Linnaeo *Hemipteris* adscribitur: *Coccus quercus cocciferae*. System. Natur. 740. Eo. P.

(4) Histoire des Plantes qui naissent aux environs d'Aix, par M. Garidel.

et duplici eanda immobili eiusdem cum corpore longitudinis, ilicis trunco, ramis et foliis adhæret, ibique torpidum et immobile sit et sensim intumescit. Si tunc temporis in ilice ope microscopii animalculi corpus observetur dum intumescit, coccineum apparet punctulis aureis nitens, tomento quodam involutum albicante, quod in quibusdam dorsi locis, sub ventre et circa ventrem in floccos erigitur, ac nidi speciem repræsentat. Dorsum in hæmisphaerium multum intumescit rugosum; et in anteriore corporis parte capitis vice protuberantiæ tres perspicuntur, media crassior subrotunda, duæ laterales exiliiores, et versus mediam incurvatae.

2° Alterum accretionis tempus est circa mensem aprilis; tunc animal prorsus mutatum pisi figuram et magnitudinem aequat. Eius membrana seu cutis firmior est, et tomentum quod initio fasciatum tantum in eius cõtim nascebatur, totam grani superficiem pulvisculi adinstar tegit; tuncque non amplius animalculum, sed folliculus videtur sanguine pallido et seroso repletus.

3° Circa maii medium vel finem, tertium occurrit tempus, quo in interiore folliculi parte sub animalculi ventre tenuissima reperiuntur granula ovata, seminibus papaveris albi dimidio circiter minora, colore pallide rubentia, et punctulis aureis distincta. Constat ex membrana tenui, candida, pellucida et liquore pallido rubente. Duo milia circiter in singulis folliculis continentur. Primis animalculi ovula sunt, ex quibus excussis prodeunt eiusdem generis animalcula prorsus similia, quæ per ilicis ramos et folia vagantur, donec vere sequenti ad trunci ramorumque divisiones sedem figant suos foetus editura.

Dum hoc animalculum seu kermes ad debitam magnitudinem intumescit, tunc ventris cutis seu corporis pars propria intus circa dorsum convellitur, et vacuum quoddam spatium inter ventrem et tomentum cui insidebat, relinquitur sicque millepedæ semiconvolutæ similis fit. Hoc in spatio vacuo ovula sua deponit; quo facto, moritur et exsiccatur.

Excussis ovulis, animalcula aliquandiu sub matris cadavere delitescunt; deinde in lucem prodeunt, palillum in foliis quæsiura, non rodendo ut cruciæ, sed illorum succum proboscide sugendo.

Duplicis sexus inter ea distinguit D. DE BRAUNER; feminas nempe de quibus hætenus, et mares a prioribus distinctissimos. Sunt enim, iuxta Emericum, muscæ exiguae culicibus quadamtenus similes; sex pedibus instructæ, quatuor anterioribus brevioribus, et duobus posterioribus longioribus, quatuor articulationibus divisæ et tribus unguiculis curvis armati. Duæ sunt antennæ in capite æsquilineæ longæ, molles, oblique striatæ, articulatæ. Cauda quædam posticæ corporis parti subnectitur, semilineam longa, quæ identidem in duas partes dehiscit. Totum corpus duabus alis translucidis obtegitur. Ad instar pulicum magno impetu saltant, et feminis foecundandis destinantur.

Mensis, prout hiems sævior mitiorve fuerit, minus vel magis fertilis est. Mulieres ante solis ortum unguibus coecum detrahunt; et ne iectura fiat insectulorum exclusione, illud aceto inspersione, ac deinde soli exponunt siccandum; unde colorem rubrum acquirit.

De alia kermes specie albicante Caridellus et Emericus mentionem fa-

ciant, quoniam vermiculi mallem a rusticis nominari referunt. Sed asserunt hanc speciem ova parturire albicantia, ex quibus albicantia quoque animalcula maculis argenteis notata nascuntur, non vero rubra, ut Quinquemani narrat, ita ut secundum eorum sententiam, alia species sit kermes a rubra parum discrepans.

Aliam ergo speciem nigricantem Hyacinthus Cestonius in Ileruria circa Li-burnum observavit super illices pumilas, cocco infectorio similem. Hoc maturitatem adeptum, mucro albicante et albidis ovulis turget: ex eo erumpunt animalcula kermesinis haud dissimilia, sed albicantia; quorum historiam fuisse enarratam legere est in operibus Antonii Vallisneri. Ex his itaque concludere licet plurimas esse horum animalculorum coccorumque species colore tantum diversas, quarum rubra sola in usum medicum et infectorium venit.

Coccum baphicum duobus usibus inservit, nimirum medicinae, et lanis aut sericis tingendis.

Pro medicinae usu grana recens collecta et bene matura in mortario marmoreo tunduntur: contusa digeruntur in loco frigido per septem vel octo horas, ut succi tenacitas tantisper dividatur: postea succus exprimitur, per aliquot horas in loco remoto reponitur, ut crassiores partes in vasis fundo subsideant. Sensim effunditur liquor, et a faecibus crassioribus separatur. Succo defaeco sacchari albi aequalis portio admiscetur, et blando ignis calore ad spissioris syrupi consistentiam excoquitur. Misturam hanc conservam appellant, aut necum syrupumve de kermes, ex quo celebria illa confectio al-kermes praeparatur. Alii eundem syrupum sine igne praeparant hac ratione. Vnicæ contusorum granorum kermes parti tres sacchari partes permiscuntur, et per diem integrum macerantur in loco frigido. Succus cum expressione transcolatus syrupi consistentiam obtinet. Praestantior censetur priore, cui non mediocrem volatilium partium portionem ignis ademit. Ex Occitania sub nomine succi vel syrupi kermes ille succus sic paratus, ad exterarum nationes magna copia transvehitur.

Si vero grana integra servare velint, matura illa colligunt, et in cubiculo undique aperto aeri libero super linteamina exponunt. Initio, quamdiu humore abundant, his terve in die versant, ne incalescant nimium. Si vero animalcula, incitato calore, procreant et effigere nitantur; tum a custode qui continuus assidet, concussu lintei in medium usque reiciuntur, donec emoriantur. Tunc animalcula sub coccinei pulveris specie cribro a foliis separantur; deinde digitis leniter prehensa comprimuntur, et in pilas seu pastillos rediguntur sole exsicccandos. Pastilli dicuntur scarlatini, vulgo *pastel d'écarlate*, vel *écarlate de grainé*. Folliculi vero semivacui seorsim exsiccati servantur.

Pro infectorum usu coccum eodem supradicto modo praeparatur, in tantum discrimine, quod evarusti folliculi et corbibus excepti his terve in acetum acerrimum immerguntur, ac tandem super lintea expansi exsiccantur; unde colorem rubicundum, et magis nitentem acquirunt. Pulvis quoque rubens seu animalcula, statim atque se incipiunt movere, forti aceto irroran-

tur, donec in massam redigantur, ex qua formantur pastilli seu massulae probe exsiccaendae, et ad exterarum nationes transmittendae. Hodie in Gallia rarior est usus apud infectores, ex quo tempore coccinella (*la cochenille*) nobis allata fuit (1).

(1) *Coccinellam* ex insula Jamaica Mexicanoque regno advehunt; collectam nempe in *Cacto coccinellifero*; *Isosand. monogyn.* Lin. *Cact.* Juss. Insectum ex *Hemipterorum* familia, *Coccus Cacti coccinelliferi* dicitur Linnæo *System. Natur.* 742. Ed. P.

EXCVRSVS II

DE GALBANO.

Ad ea Plinii verba, lib. XXIV, cap. 13:

*Neque humidum, neque aridum probatur, sed quale docuimus.
Per se bibitur, etc.*

Nous avons retenu cette dénomination employée par les Latins, qui l'ont eux-mêmes traduite du grec γαλβάν ou γαλβάν, pour désigner un suc gomme-résineux, concret, tenace, d'une couleur blanchâtre lorsqu'il est récent, jaunâtre ou fauve quand il est vieux, marbré de taches blanches, brillantes, ressemblant beaucoup aux ongles.

Il nous est apporté, tantôt sous forme de grains ou de larmes, purs et demi-transparents, tantôt en masses ou en pains bruns, non tachetés, sans la plus légère apparence de pellucidité, et souillés de terre, de sable, de bois ou d'autres impuretés.

Le galbanum imprime sur la langue une sensation de chaleur, d'amertume et d'âcreté; il exhale une odeur forte particulière qui, désagréable pour la plupart des individus, ne déplaît point aux hystériques et aux hypocondriaques.

Plusieurs ombellifères fournissent, sinon du vrai galbanum, du moins un suc très-analogue. Toutefois, le galbanum en larmes, que les pharmaciens conservent dans leurs officines, paraît distiller du *Bubon Galbanum* de Linné, qui va se ranger, avec les autres ombellées, dans la pentandrie digynie de l'immortel naturaliste suédois.

Cet arbrisseau toujours vert croît en Afrique et en Asie. La tige, cylindrique, grosse comme le ponce, articulée, lisse, rameuse, s'élève à la hauteur de trois à cinq pieds. Les feuilles alternes, deux fois allées, se divisent en folioles eucéiformes, striées, incisées et dentées en leur bord supérieur. Les ombelles, terminales, solitaires au sommet des rameaux, sont munies de collerettes polyphylles. Les fleurs petites, jaunâtres, produisent chacune deux graines accolées, glabres, cylindroïdes, striées, et non ailées.

Toute cette plante, dit Lamarck, est remplie d'un suc visqueux, laiteux, clair, qui découle en petite quantité par l'incision, et quelquefois de lui-même, des noeuds des tiges qui ont trois ou quatre ans, mais on a généralement l'habitude de couper celles-ci à deux ou trois travers de doigt de la racine, et le suc distille goutte à goutte. Quelques heures après il se condense, se durcit, et on le recueille.

Analysé par l'habile pharmacien J. Pelletier, le galbanum a donné 66,86 de résine, 19,28 de gomme, 7,51 de ligneux, 6,34 d'eau et d'huile volatile.

Si, pour apprécier les vertus d'un remède, il suffisait d'accumuler les autorités, peu de substances occuperaient dans les fastes de la matière médicale un rang plus distingué, plus éminent que le galbanum. En effet, Dioscoride énumère longuement les propriétés de ce suc, et indique le moyen de le purifier. Hippocrate en recommandait l'application contre les affections morbides de l'utérus. Galien l'employait dans les cachexies, pour échauffer et stimuler. Le professeur Finel, thérapeute aussi judicieux que nosographe illustre, déclare que le galbanum dissipe les flatuosités et calme les douleurs des intestins qui en proviennent; il ajoute qu'on le regarde comme atténuant dans l'asthme et la toux opiniâtre, et qu'on s'en sert à titre de topique pour calmer certaines névroses.

Le docteur Alibert juge plus sévèrement le galbanum, qui doit à son antique renommée l'avantage de figurer encore parmi les substances médicinales. On le prescrit intérieurement, soit suspendu dans un jaune d'œuf ou dans un mucilage de gomme arabique, soit incorporé dans des pilules, à la dose de six à vingt grains. Il est plus souvent appliqué à l'extérieur: on en fait des liniments, des emplâtres, des fumigations. Dissous dans le vinaigre, il contribue puissamment à la guérison des cors, selon Spielmann et Bonrdet. Digéré dans l'huile de térébenthine, il lui communique une couleur bleutée, et constitue le *galbanetum* de Paracelse; qu'on a vanté avec la plus fastueuse et la plus ridicule exagération.

Le galbanum entre dans une foule de mélanges pharmaceutiques qui malgré leur composition bizarre ou monstrueuse, n'ont pas entièrement perdu leur vogue, et conservent même des partisans, à la vérité plus ardents qu'éclairés. Je citerai seulement la thériaque, le mithridate, l'orviétan, le dia-cordium de Præstor, l'onguent des apôtres ou dodécopharmaque d'Avicenne, le baume utérin de Charar, les emplâtres diaphorétiques de Mynsicht, diachylon gommé, d'althaea de Nicolas Myrepsus, divin de Jacques Lémort, *maius dei*, magnétique, d'Ange Sala, opodeldoch, diabolium de Blondel.

Ex Scientiar. medic. Diction. voc. *Galbanum*. Cf. etiam GEORGEOR, Tractat. de Mater. medic. tom. II, pag. 631 sqq.

EXCVRSVS III

DE HAMMONIACO.

Ad ea Plinii verba, lib. XXIV, cap. 14:

*Similis ammoniaci natura atque lacrymae, probandae,
ut diximus: mollit, calfacit, discutit, dissolvit, etc.*

Hammoniaccum et gummi hammoniaccum Officin. *ἀμμωνιάκη* Dioscoridis: *ἀμμωνιάκη θυμιάκη* Galeoli: gutta hammoniacæ Latinorum: vulgo, *gomme ammoniacque*. Succus est concretus inter gummi et resinam medius, dum manibus tractatur lentore mollescens, modo in maiores glebas coactus, et ex grumis congestus, unguis lactei coloris nitentibus aut rufis disseminatis per substantiam coloris obsoleti et fere fusci, ut benzoini mitioni amygdaloides non inepte possit comparari, modo in lacrymas seu grumulos densos solidosque concretus, thuri non dissimiles, feris flavescentes vel fuscis, intus candidos aut flavescētes, nitidos et splendentes; sapore primum dulci, postea amaricante; odore fragranti, ad galbanum accedente, sed virescente, Sub dentibus facile diducitur sibi cohaerens, magisque albescit: carbonibus accensis iniectum in stuppam exardet; et aceto vel aqua calida solvitur. Ex Alexandria Aegypti affertur.

Lacrymae pro usu interno glebis anteponuntur. Eliguntur maiores, purae, aridae, quae nullis arenis, terra, aut aliis rebus extraneis sordescunt. Glebae vero probantur sinceræ, quae multa grana pura permista habent. Si sordibus coquinatae fuerint, ab illis purgantur, solvendo in aceto, percolando, et inspissando: sed haec praeparatio multum de partibus eius tenuibus et volatilibus aufert.

Dioscorides *ῥαυτομα* dicit illud hammoniaccum, quod nitidum est et in lacrymas concretum; et *ῥόραμα* quod impurum est, terrae arenularumve particeps. Narrat liquorem esse seculaeae cuiusdam arboris quae nascitur in ea Libyae parte quae est iuxta Hammonis templum. Ille frutex, inquit, *ἀγροϋλλίς* dicitur: illum vero Plinius metopion nominat.

Revera hammoniaccum, lactis instar, vel sponte, vel per vulnera sinit ex quadam nondum descripta planta umbellifera, ut manifestum est ex semini-
bus, quae in glebis huius gummi haec reperiantur, foliaceis utrope efane-
thalis similibus, sed maioribus. Planta vero nascitur in ea Africae parte
quae Aegypto ad occasum adiacet; quaeque hodie dicitur Regnum *de Barca*,
in quo fuit olim templum celeberrimum Iovi Hammoni dictum, unde
gummi nomen.

Hammoniaccum partes duras emollit, humores crassos incidit, lentos ac

tenaces resolvit, collectos discutit. Asthmaticis prodest; cruda pulmonum tubercula dissipat; hepatis, mesenterii, lienis, et uteri scirrhus resolvit; menses suppressos promovet, obstructions aperit; articularum tophos discutit, et alvum nonnumquam blande subducit, etc.

Hædæus S. F. Geopnort, Tractat. de Mater. med. t. II, p. 602, sqq. Quæ dum eruditissimus ac limatissimus, ut Linnæus ait, auctor proderet, ad medicæ, qualis tunc erat, artis normam satia exacta videri poterant: quum vero nostris temporibus, pro medicæ et chymicæ Rei incrementis, plura in Geopnortæ desideranda intelligeremus, operæ pretium fore judicavimus pauca ex illa quæ de gummium generibus Dr. Baarsæ nostras scripsit, delibata subiungere, ut non intègram quidem, sed paulo pleniorẽ hainmoniaci historiam sisteremus.

GOMME AMMONIAQUE, *gummi ammoniacum*. Cette substance appartient à la classe des gommes-résines. On a long-temps ignoré de quel végétal sortait cette substance. Willdenow nous a appris qu'elle provenait d'une espèce d'heracleum, qu'il a nommée *Heracleum gummiferum*, famille des ombellifères (1). La gomme ammoniacque nous vient de l'Égypte et des Indes-Orientales. Il paraît qu'on la retirait d'abord d'une contrée de l'Égypte où Jupiter Ammon avait un temple, et que c'est de là qu'a lui vient le nom d'ammoniacque. Cette substance est solide, en masses ou en larmes; elle a une couleur jaune-pâle, rousâtre au dehors: on trouve dans son intérieur des morceaux de la grosseur d'une amande, qui sont plus blancs et plus purs.

La gomme ammoniacque a une saveur légèrement amère et nauséabonde, une odeur faible et désagréable. Cette substance se dissout en partie dans l'eau et en partie dans l'alcool. La dissolution aqueuse est laiteuse d'abord, elle dépose peu à peu une portion résineuse. L'alcool en dissout 0,50: La liqueur est très-limpide, et ne laisse rien précipiter par le repos. Lorsque l'on distille la gomme ammoniacque avec l'alcool ou avec l'eau, il ne passe aucun principe de cette gomme dans le produit de la distillation. La gomme ammoniacque se dissout aussi dans le vinaigre et dans les alcalis, selon M. Hatchett. L'analyse chimique de 100 parties de gomme ammoniacque a fourni ce résultat: gomme, 48,4, résine, 70, matière glutiniforme 4,4, eau, 6, perte, 1,2. Bracconnot, *Annal. de chimie*, tom. LXVIII.

La gomme ammoniacque exerce sur nos organes une impression stimulante: par son action immédiate elle appartient à la classe des médicaments excitants. Donnée à la dose de quinze à vingt grains et au-dessus, la gomme ammoniacque cause des nausées, de la soif, un sentiment de chaleur à la région épigastrique, quelquefois elle excite des évacuations alvines. Tous ces effets tiennent à l'impression directe que cette substance exerce sur la surface gastro-intestinale; ces effets ne durant pas, ils cessent après trois ou quatre prises de gomme ammoniacque; ils sont, en quelque manière, indépendants des changements ultérieurs que la vertu excitante de cette substance médicamenteuse suscite dans toutes les parties. La soif, les nausées, les déjections dérivent de l'irritation que le premier contact de la gomme ammoniacque occasionne sur la surface interne de la gorge, de l'estomac et des intestins;

(1) Hort. Berolin. I, t. 53, 54. Es.

mais bientôt cette surface s'habitue à l'impression de cet agent, ces effets ou ces accidents n'ont plus lieu, et la gomme ammoniacque n'en développe que mieux sa puissance excitante, qui dérive de l'absorption de ses molécules et de leur action sur l'économie animale. Elle accélère la circulation du sang, élève la température vitale, cause une excitation de tous les appareils organiques, donne lieu, en un mot, à une medication générale; or, c'est aux principes de la gomme ammoniacque, importés par l'absorption dans le torrent circulatoire, qu'il faut attribuer ces changements organiques.

Les effets immédiats de la gomme ammoniacque serviront à expliquer les avantages que l'on obtient de son emploi. On a vanté cette substance comme un puissant expectorant; en effet, lorsque des mucosités toujours renaissantes semblent remplir les bronches, comme dans les catarrhes chroniques, les toux humides, dans les péripleumonies fausses, etc. et que le système pulmonaire paraît dans l'inertie, que son action espultrice est affaiblie, la gomme ammoniacque se montre un moyen très-efficace pour rétablir l'expectoration. L'impression stimulante qu'elle exerce sur la surface gastrique, et qui, par sympathie, se transmet aux poumons, l'action immédiate que les molécules de cette substance portent sur le tissu pulmonaire, si l'on prend une dose assez forte de gomme ammoniacque pour que le produit de l'absorption de ses molécules doive être compté, voilà des causes qui expliqueront bien les changements que l'on remarque dans l'appareil pulmonaire, après l'emploi de l'agent médicinal dont nous nous occupons. On donne tous les jours, avec succès, comme médicament expectorant, un looch fait avec la gomme ammoniacque dissoute dans l'eau d'hyssope, de menthe ou de roses, unie à l'oxymel scillitique ou au sirop de lierre terrestre.

La gomme ammoniacque a aussi la réputation d'un bon emmenagogue. On conçoit facilement que l'influence stimulante que met en jeu cette substance sur tout le système animal, peut, quand elle s'exerce sur l'appareil utérin, aider l'établissement de la congestion sanguine qui précède et amène l'écoulement menstruel. Il est évident, par suite de ce premier principe, que dans les cas où les règles sont retenues par un défaut d'activité de l'utérus, ou par une débilité qui embrasse tout le corps, comme cela se rencontre souvent dans les jeunes filles, la gomme ammoniacque sera un moyen très-recommandable.

On donne aussi, dans les auteurs de matière médicale, la gomme ammoniacque comme un fondant héroïque. Mais avant de chercher d'où peut procéder cette vertu, il faudrait se pénétrer de la nature des lésions organiques que l'on veut combattre quand on a recours aux fondants. Car rien n'est plus vague que la signification de ce titre en médecine, et la pathologie, qui doit toujours servir de guide à la matière médicale, a tellement changé la doctrine des obstructions, que les fondants ont perdu tout leur crédit. Si la gomme ammoniacque s'est montrée utile dans quelque empiètement de viscère, par suite d'atonie, c'est encore de son action stimulante qu'il faut faire dériver ces avantages. Dans ces occasions on unit la gomme ammoniacque avec le savon médicinal, avec l'extrait de pissenlit, de mélianthe ou autre.

On fait aussi usage, pour des applications topiques, de la matière gomme-résineuse qui nous occupe; et c'est encore sa vertu excitante qui fait alors tout son mérite. On applique cette substance sur des tumeurs indolentes,

pour en déterminer ou la résolution ou la suppuration. Son action excitante explique également ces deux résultats. En augmentant la vitalité dans le tumeur que recouvre le topique, on y provoque un travail intestin qui doit avoir pour produit, ou de faire rentrer dans la masse circulatoire les humeurs accumulées dans ce point, ou de déterminer le travail de la suppuration. La gomme ammoniacque entre dans la composition des emplâtres fondants, diachylum gommé, de ciguë, etc.

A l'intérieur, on administre la gomme ammoniacque à la dose de quatre à six grains, réitérés deux à trois fois dans la journée; alors on continue l'emploi de cette substance pendant un certain temps. On peut aussi la donner à plus haute dose, à un scrupule, par exemple; on n'a ordinairement recours à la gomme ammoniacque que pour en obtenir un effet momentané, quand on l'emploie à cette dose.

Ex laud. sup. medic. Scientiar. Diction. voc. *Gomme ammoniacque*, tom. XVIII, p. 575 sqq.

EXCURSVS IV

DE STYRACE

Ad ea Plinii verba, lib. XXIV, cap. 15:

*Placet praeter illa quae diximus, maxime pinguis,
purus, etc.*

Officinæ, præeuntibus Arabibus, styrcem distinguunt hodie in liquidum et siccum; quæm Græci unicum tantum styrcem agnoscant, siccum nempe, liquidum vero non novisse videntur. Haec duo styrcia genera sunt prorsus diversa. De siccæ paulo post tractabimus, nunc autem de liquido.

Styrax liquidus Officin. *Mish* Arabum: *coiter-mija* Turcarum: *ropamatha* Sinensium, *Garcia*: vulgo *storax liquida*. Succus est resinosus, cuius duplex genus in officinis reperitur; purum, et impurum aut crassum. *Styrax* liquidus purior succus est resinosus, malleæ et tenacis substantiæ, terebinthinæ eimilis, semipellucidæ; coloris fuscæ aut ex fusco rubentis, vel etiam ex cinereo fuscæ; odore valido ad styrcem solidum nonnihil accedente, sed oh vehementem sere ingreto; sapore acriusculo, aromatico, oleoso. Probatur lentus, fulvus, pellucidus, odoratissimus.

Styrax minus purus est crassus succus est resinosus, faeculentus, fuscus vel aubcinereus, opacus, pinguis et minus odoratus, et videtur esse portio faeculentæ prioris: nec in medicamentis etiam exterois nisi coietus et a faecibus purgatus usurpâri debet. Officinarum vulgus, post quosdam Arabes, stactes nomen styrci liquido tribuerunt, sed perperam, quum stactes Græcorum sit myrrhæ colamen, ut videre est apud Dioscoridem. Raro *styrax* liquidus purus et sincerus in officinis reperitur: sæpe enim ligni acrobæ vel pulvere conspurcatur, aut facitili liquoris in eius locum substituitur.

De styrcis liquidi origina magna inter euctores dissensio est: alii enim opinantur nihil aliud esse quam myrrhæ colamen, ratione nominis stactes quo donatur a quibusdam. Sed præter saporis et odoris discrepantiam inter myrrham et styrcem, res prorsus diversas esse liquet ex eo quod myrrhæ, utpote medicæ inter gummi et resinas substantiæ, in quovis aquoso liquore facili pro parte dissolvitur; liquidus autem *styrax* minime, sed in oleoso et pingui tantummodo, ut eliae resinæ. Aliis facitium quid ex styrcæ calamita in oleo ac vino soluto, admistaque terebinthine Venetæ excoctæ; quæ decoctio quum refrixerit, *styrax* liquidus ad fundum secedere dicitur, superius vero innectare oleosam substantiam. Alii expressione idem moluntur. Aliis est oleum ex nucleis orbis etoracifluæ expressum. Aliis fit per decoctionem corticis vel ramusculorum tenerorum et gemmarum styrciæ,

vel; ut alii volunt, liquidambaris. Alii styracem calamitam et liquidum eundem esse succum, consistentia tantummodo diversam asserunt. Samuel Dale testatur quoddamque in pharmacopoliis Londinensibus pro styrace liquido venditur, rem omnino factitiam esse.

Verumtamen Iacobus Petiver. pharmacopoeus Londinensis, Regiae societatis socius, et sagax naturalis historiae scrutator, Actis Philosoph. Reg. Soc. Lond. n. 313, refert styracem liquidum, a Turcis et Arabibus *catter-mija* dictum, succum esse cuiusdam arboris *rosa mallos* dictae, (1) quae in insula Cebros maris Erythraei nascitur, trium dierum itinere ab urbe Sura distante. Huius arboris corticem singulis annis deglubunt, et contusum in aqua marina coquant usque ad visci consistentiam: tum resinosa substantiam superstantem colligunt. Verum quum adhuc multum crassamenti seu corticis pulverati contineret, eam denuo aqua marina bulliente liquant et percolant. Sic defaecatam resinam et crassamentum faeculentum residuum seorsim do-
liolis includunt, et Moccam Arabiae emporium transvehunt. Et haec duae sunt styracis liquidi species quae in officinis occurrunt.

Hoc odorsamentum apud orientales populos multum aestimatur, et magni est usus. Geoffroy, Tract. de Mat. med. tom. II, pag. 492 sqq.

Quae Geoffroy, dum Materiam medicam tractaret, neque noverat, neque novisse poterat, nostras Dr. Merat, tam erudite, quam enucleate publicae notitiae fecit in magno med. Scient. Diction. Sic enim ille:

STYRAX, *styrax*, *storax liquidus*: substance liquide de la nature des baumes naturels, qui découle d'un arbre de la famille des amentacées, nommé par Linnæus *Liquidambar styraciflua*, et placé par ce botaniste dans la monocée polyandrie. L'*Altingia excelsa*, arbre de la famille des conifères, paraît produire aussi un suc analogue au styrax (De Candolle).

On distingue dans le commerce deux qualités de styrax, la première, qui est pure, est le suc tel qu'il coule de l'arbre dans les contrées chaudes de l'Amérique, le Mexique, etc. au moyen d'incisions que l'on fait à l'arbre; c'est cette qualité qu'on appelle *copalme*, *baume copalme*, *huile copalme*, *copalme de la Louisiane*, et qui est fort rare. Le second provient de la décoction que l'on fait des branches et rameaux de l'arbre dans l'Amérique septentrionale, en Virginie, à la Caroline, etc. pays où il ne sort pas spontanément par défaut de chaleur: c'est cette qualité qui est la plus ordinaire dans le commerce, et dont on se sert habituellement. Heureuse quand elle n'est pas falsifiée avec des huiles, de la térébenthine, etc.

Ainsi, le liquidambar et le styrax ne sont pas deux produits distincts,

(1) *Altingia excelsa* (*Monoc. monadelph. gen.* 2131 Pers, *Conifer. Juss.*). Conf. Noronn. Annal. Bot. Anglic. n. V, pag. 325. Haec arbor altissima Invae, Cochinchinae, et insularum maris Rubri indigena, pinnis maxime affinis, solo distinguitur numero binario seminum sub unaquaque strobili squama latentium. Ea est arbor *Rosamala*, quae storacem liquidum largitur, e rimis corticis emanantem. Cognoverunt autem eum Arabes nomine *niab*. Avicenn. 214; Serap. cap. 46. Hunc jam *Hobeischus* e cortice arboris excelsae effluere, et ex insulis Indiae orientalibus advehi bene scivit. Conf. Sprengel, Hist. Rei herb. tom. I, pag. 268. En. P.

quoique Geoffroy les ait séparés dans sa matière médicale, (1) que cela semble même indiqué dans l'article *liquidambar* de cet ouvrage et dans quelques autres ailleurs.

On obtient du *liquidambar orientalis*, Lam. arbre qui croît dans l'Orient, vers la mer-Rouge, dans l'Inde, un suc analogue au styrax provenant du *Liquidambar styraciflua*, Lin. Cette espèce qui nous arrive par Smyrne est identique à celle d'Amérique; on s'en sert souvent dans le pays pour composer du storax avec l'écorce et le bois moulus du *Styrax officinale*. Ce styrax se prépare par l'ébullition des branches et de l'écorce de liquidambar dans l'eau de mer jusqu'à consistance de glu; on recueille la substance résineuse qui surnage que l'on purifie de nouveau.

Le styrax qui arrive maintenant est de si mauvaise qualité, qu'on est obligée de le purifier, soit par la filtration après l'avoir chauffé, soit par sa solution dans l'alcool et sa précipitation lorsqu'on veut l'employer pour des médicaments internes.

On ne confondra donc pas le storax avec le styrax, comme on le fait dans plusieurs ouvrages, puisqu'ils proviennent d'arbres différents, et que l'un est solide et l'autre liquide, bien qu'ils aient entre eux de l'analogie de composition, et que leurs propriétés se ressemblent beaucoup.

Geoffraeus iterum de *styrace solido*, Mat. med. t. II, pag. 565 :

Styrax solidus vel storax. Offic. στυράξ Dioscoridis et Graecorum veterum: *astarac* vel *astorac* et *lebni* Avicennae, vulgo storax. Est substantia resinosa, cuius duae species iam a veteribus Graecia distinctae, nunc adhuc in officinis distinguuntur, scilicet styrax calamita, et styrax vulgaris, seu in glebas compactus.

Illae duae resinae styracis species non ab se invicem differunt. Prima est styracis lacryma, quae ex tenuioribus arboris rimis vel incisuris guttatim stillavit, et citissime exsiccata fuit atque collecta. Altera vero succus est ex grandioribus vulneribus uberius diffluens, qui nonnisi post diuturniorem moram inspissatur; ita ut aëris calidioris contactu rufescat vel nigrescat, antequam exsiccetur.

Tandem scobs quaedam lignea nonnihil resinosa, odore styracis perfusa, venalis prostat in officinis, quae scobs styracina, *sarilles de storax* vulgo dicitur. Ad usum medicum inutilis est, et prorsus abicienda.

Quidam ex Arabibus, et praesertim Serapio, styracem liquidum de quo iam egimus, quemque *miah* nominant, cum solido hoc styrace, sive styrace Graecorum confundunt. Haec duo tamen distinxit Avicenna, qui de styrace liquido sub nomine *miah*, et de styrace Graecorum seu sicco, tum sub nomine *astorac*, tum sub nomine *lebni* tractavit.

Paulus Aegineta, Nicolaus Myrepsus et Graecorum nonnulli de quodam stacte styrace mentionem faciunt, qui pro resina peculiari, et a styrace prorsus diversa a plurimis habetur: alii vero nihil essa videtur aliud quam styracis resina liquida collecta et asservata, antequam arescat; de qua Dioscoridea mentionem facit. Fortasse quoque illud nomen styraci liquidas seu *miah*

(1) De *Liquidambaro*, Mat. med. t. II, p. 490; de *Styrace liquido*, ib. p. 492. Ed. P.

Arabum Graeci imposuerunt, Rem decernere difficile est admodum, et caeteroquin parvi momenti.

Fusius et pro temporibus nostris aptius ad Rem botanicam medicamque Storace disseri Dr. Merat, iam supra laudatus :

On a souvent confondu , et beaucoup d'auteurs confondent encore le storax avec le styrax , produit liquide et de la nature des baumes , qui découle du *Liquidambar styraciflua* , Lin. Ces deux substances , quelque ayant entre elles les plus grands rapports , sont distinctes : l'une est un produit solide , l'autre est toujours liquide. Tout ce que les Anciens ont dit du styrax se rapporte probablement au storax , puisque le premier découle d'un arbre d'Amérique , tandis que le second provient d'un végétal qui croissait sous leurs yeux et qu'ils en employaient les produits tous les jours. Cependant comme le *Liquidambar orientalis* , Lam. vient dans l'Orient , et qu'il paraît donner un suc liquide , comme le *Liquidambar styraciflua* , il ne serait pas impossible qu'ils eussent aussi connu ce dernier ; mais la confusion entre ces deux substances est surtout venue des noms : toutes les deux s'appellent *storax* ou *styrax* dans beaucoup de livres où on ne les distingue qu'en y ajoutant l'épithète de solide ou de liquide. Il vaut mieux , à l'exemple de la plupart des Modernes , appeler le suc solide du *Styrax officinale* , storax , et celui du *liquidambar* , styrax , ou mieux *liquidambar* ; ce qui éviterait toute erreur de nomenclature.

Le *Styrax officinale* , Lin. appelé en français aliboufier , est un arbre de la hauteur de l'olivier , à écorce grise , unie ; ses feuilles sont alternes , pétiolées , ovales , entières , vertes et luisantes en dessus , blanchâtres et légèrement cotonneuses en dessous , molles et assez semblables à celles du cognassier (ce qui le faisait désigner , par C. Baublin , par la phrase de *Styrax folio mali cotonei*) ; ses fleurs sont blanches , grandes , naissent cinq ou six ensemble , en grappes fort courtes , au sommet des rameaux de l'année , elles ont un calice monophylle à cinq dents courtes ; une corolle monopétale , infundibuliforme , divisée profondément en cinq découpures lancéolées et presque droites ; elle renferme huit ou dix étamines moins longues que la corolle ; un ovaire supérieur auquel il succède une espèce de baie charnue , arrondie , du volume et de la figure d'une noisette , qui contient deux noyaux renfermant chacun un amande blanche , huileuse , d'une odeur résineuse , aplatis d'un côté et adossés l'un contre l'autre : ce fruit est couvert d'une peau blanche et cotonneuse ; il reste environné à sa base par le calice. Cet arbre , qui fleurit au printemps , croît dans les forêts en Provence , d'où j'en ai reçu de beaux échantillons provenant des environs de Toulon , en Italie et dans le Levant. La grande quantité de fleurs dont il se couvre , et qui sont un peu semblables à celles de l'oranger , en fait un arbre d'ornement très-agréable.

Toutes les espèces du genre styrax paraissent propres à donner un suc semblable : le *Styrax grandifolium* d'Aiton , qui croît dans l'Amérique septentrionale , était pris par Walter pour le *Styrax officinale* ; le vrai benjoin , le premier des baumes , est le produit du *Styrax benzoin* , Lin. comme on le soupçonnait. On voit donc qu'il y a la plus grande analogie entre tous ces sucs balsamiques.

Notre espèce ne donne que peu ou point de storax en Provence; cependant Duhamel dit en avoir vu couler abondamment d'un arbre près la Chartrreuse de Montrieu; mais cet écoulement n'était sans doute qu'accidentel, et probablement le suc n'avait pas les qualités convenables, faute d'une chaleur suffisante pour se dessécher; tout celui du commerce vient de différents pays du Levant, tels que la Syrie, la Cilicie, la Palestine, l'Éthiopie, la Pamphylie, etc. par la voie de Marseille, venant de Smyrne et d'Alep.

On connaît, dans les officines, deux espèces de storax: 1.º le storax en larmes; 2.º le storax commun ou en masse.

Le storax en larmes paraît exsuder naturellement des fentes de l'arbre; il est composé de petits grains transparents, purs, brillants, un peu gras, s'amollissant sous les dents, d'un goût résineux, d'une odeur agréable, se fondant au feu en répandant une odeur pénétrante et donnant une flamme très-claire. On apportait autrefois cette substance de la Pamphylie dans des roseaux, d'après le témoignage de Galien (de Simpl. Lib. VIII): aujourd'hui il n'en vient plus de cette qualité, et les droguiers les plus riches en possèdent à peine quelques parcelles.

Au surplus, le nom de *calamite*, qui paraît avoir appartenu primitivement à cette espèce de storax, a été transporté parfois à la suivante; ce qui ajoute encore de la confusion dans leur détermination: il vaut donc mieux employer les expressions du storax en grains et de storax en pains. Murray prétend (*Appar. med.* pag. 107) que le nom de *calamite* ne vient pas de roseau (*calamus*), mais de *gabalanum*, c'est-à-dire de la ville de Gabala, d'où on le récoltait. Les trois espèces que cet auteur admet rentrent dans les deux nôtres, car sa troisième espèce n'est que notre seconde ramollie.

Le storax en pains nous arrive en masses rougeâtres, résineuses, odorantes, suaves, du volume du poing jusqu'à celui d'une amande (ce dernier prend quelquefois le nom de *storax amandé*); on le reçoit dans des boîtes rondes de diverses grosseurs, parfois, d'après Pomet, dans des courges: quelquefois la masse s'amollit, jette une liqueur mielleuse dans laquelle on distingue des poussières ou éclats blanchâtres; ce qui ne lui fait perdre ni de son goût ni de sa saveur. Cette espèce découle abondamment de grandes incisions faites à l'arbre, et le suc qui se répand ne se coagule qu'avec le temps: nous en avons sous les yeux un morceau qui peut peser trois onces, de forme arrondie et qui paraît avoir été pétri étant encore mou, tant le contour en est lisse; ce qui fait supposer qu'il a été renfermé dans une vessie, comme cela avait lieu autrefois: il est sec et friable; son odeur est suave, tirant sur celle de la vanille; il se ramollit sous la dent, est d'une saveur amère-résineuse, qui n'a rien d'absolument désagréable.

Le storax est, comme tous les autres baumes, composé de résine, d'un peu de gomme, d'acide benzoïque et d'une huile essentielle: cette dernière est d'autant plus abondante, qu'ils sont plus liquides. Le storax en contient plus par conséquent que le benjoin, et le styrax plus que le storax; l'acide benzoïque, au contraire, est d'autant plus abondant, que le baume est plus solide: la résine est particulière à chaque espèce, et établit la différence entre elles. Au surplus, on n'a pas d'analyse exacte et récente du storax, non plus que du styrax; elle pourrait fournir des caractères plus positifs pour établir de nouvelles différences entre ces deux produits qui ont d'ailleurs tant de

rapports entre eux, quoique provenant d'arbres différents et de familles très-éloignées; ce qui prouve que des principes analogues peuvent se rencontrer dans différents groupes de plantes. La composition chimique du storax explique pourquoi ce médicament est plus soluble dans l'alcool que dans l'eau, à laquelle il donne pourtant son odeur et une couleur jaunâtre, et pourquoï on peut retirer de cette substance de l'acide benzoïque, comme du benjoin lui-même.

Le storax est un médicament dont on faisait autrefois un usage fréquent; on l'employait dans l'asthme humide, la raucité de la voix, la toux opiniâtre, les engorgements des poumons, la phthisie, etc. on s'en servait aussi comme antispasmodique et anodin dans les maladies nerveuses, les douleurs de tête, la paralysie, pour aider à la digestion, etc.

Aujourd'hui qu'on n'admet dans le storax qu'une propriété excitante, dont l'action a beaucoup d'analogie avec celle des résines, on en fait rarement usage, parce qu'on possède des moyens plus certains et d'une efficacité plus marquée pour produire la stimulation. Toutefois, on peut l'administrer à petite dose dans les maladies où on a besoin de corroborer les tissus, de soutenir l'énergie défaillante des organes, et pour donner à l'économie le ton qui lui manque pour exercer convenablement ses fonctions habituelles, ou en rétablir l'intégrité naturelle.

Nous passons sous silence les propriétés, tant célébrées par Morton et autres médecins, du storax et produits analogues pour la guérison des ulcères des poumons, et de la phthisie, non pas que ce moyen ait fait tout le mal qu'on en dit, mais parce qu'il y est inutile, et que sa propriété excitante pourrait parfois nuire si on en usait à trop grande dose. J'ai souvent administré ces médicaments dans ces maladies sans lui voir produire ni bien ni mal, et surtout sans en obtenir une guérison que je savais être impossible. C'est donc moins l'impuissance du médicament qu'il faut accuser, que l'inscurabilité du mal pour lequel on le conseille.

Au surplus, on n'emploie guère maintenant le storax qu'à l'extérieur, en fumigation ou comme topique. Dans le premier cas, on reçoit la fumée dans les voies aériennes en le brûlant sur des carbons, à l'instar du benjoin, pour remédier au spasme de ces parties, à l'asthme, aux engorgements muqueux, pour faciliter l'expectoration, etc. dans le second cas, c'est en en composant des médicaments emplastiques qu'on applique le long de la colonne épinière pour remédier à la paralysie, au lumbago, et sur tous les lieux où on soupçonne de l'engorgement, etc. qu'on se sert du storax; mais nous le répétons, aujourd'hui surtout, cette dernière manière de l'employer est à peu près inusitée. L'impression vive qu'il opère sur l'odorat pourrait être utile dans le cas d'insensibilité de l'olfaction, etc.

Le storax entre dans la *poudre léthifante*, la *thériaque*, le *mithridate*, le *diacordium*, le *baume apoplectique*, l'*onguent martiatum*, etc. etc.

La dose du storax à l'intérieur ne doit pas s'élever au-delà d'un à deux grains, à cause de l'âcreté de ce médicament.

Un des plus grands obstacles à l'emploi du storax, est moins encore l'obscurité de ses propriétés que l'état de sophistication où il nous arrive. Il n'existe aucun produit dans la matière médicale où il se fasse plus de fraude que sur cet objet; elle est telle, que nous n'avons peut-être pas, dans le com-

merce, un seul envoi de storax pur. Effectivement, on nous vend pour cette substance de la sciure de l'arbre qui le produit, mêlée avec le suc encore liquide: c'est là la moins impure des drogueries; d'autres fois c'est la sciure provenant du *Liquidambar orientalis*, Lam. ou de toute autre écorce aromatique, délayée avec du styrax liquide qui forme le *storax en pains* du commerce, qui arrive en grosses masses rondes de Smyrne. On en fabrique souvent à Marseille et ailleurs avec de la mélasse, une écorce odorante et un peu de baume de Tolu: la sciure seule nous arrive aussi quelquefois sous le nom *sarilles* ou de *styrax rouge*. On s'en sert dans les églises pour encenser. Bergius va même jusqu'à croire que le storax est toujours une production de l'art. On trompe jusque dans le storax en larmes, qui n'est parfois que de la gomme ammoniacque. Il résulte de ces difficultés à se procurer du storax un peu pur, que le plus commun coûte environ 20 fr. la livre, et que le pur n'a pas de prix: il vaudrait mieux remplacer ce médicament par le benjoin, dont la valeur est moitié moindre et les propriétés analogues et même plus prononcées.

La parfumerie a fait un grand usage du storax; son odeur suave le fait encore rechercher pour la composition de plusieurs aromates ou cosmétiques; il sert dans l'embaumement des corps depuis un temps immémorial: ces usages expliquent pourquoi on emploie encore tant de cette substance en France, malgré la duplicité des marchands, et bien que la pharmacie n'en consomme presque plus. On voit, par le registre des douanes, qu'il en est entré en France, en 1802, 6,600 livres pesant. Les Orientaux sont au surplus très-curieux de l'odeur de cette substance, et s'en servent encore plus que nous: on sait que ces peuples mettent les parfums au nombre de leur joissances les plus chères.

Ex laud. sup. medic. Scientiar. Diction. tom. LIII, pag. 22. sqq.

EXCVRSVS V

DE FICO.

Ad ea Plinii verba, lib. XXIV, cap. 20:

*Fiunt ex ea (chamaepity) et hydropicis pilulae, cum fico
alvum trahentes.*

Plinius lib. XV, cap. 49, plures ficorum species, aut potius varietates enumerat: Idaeas, seu Alexandrinas, Chias, Chalcidicas, Lydias, purpureas, mamillanas, callistruthias, Tarentinas, Africanas, Rhodias, Caunaeas, Tiburtinas, Livas, Pompeias, mariscas, maculosas, Herculaeas, albiceratas, aratias, porphyritis, populares, chelidonias, albas ex Ebuso, Marruccinas, caricas, cottana; et has inter species, albas aut nigras, siccas aut recentes, praecoces aut serotinas, biferas aut triferas, etc. Nusquam *Duplices ficus* memorat, quarum sola fere apud Horatium mentio occurrit, Serin. II, 2, ubi Ofellum quendam a rusticum, abnormem sapientem, crassaque Minervas nonnulla de victus frugalitate praecepta tradentem inducit, quae antestae vitae exemplo confirmare conatur. Atque inter alia:

Tum pensilis uva secundas

Et nux ornat mensas cum duplici ficu.

Iam vero interpretatio *duplicis ficus* eruditos in duas diversas coëgit ire sententias, quae tamen ambae a recto sensu videntur aberrare.

Scilicet interpretatorum plerique, Sanadonius, Tarteronius, Juvencius, Torrentius, Lambinus, Turnebus, Forcellinus per *duplicem ficum*, magnam ficum intelligunt; Joh. Bondinus, Despretius, Pulmannus, Dacerius, mariscam esse volunt, ficum nempe inspidam, fatuam, crassiorem, ideo et frugali Ofelli mensae magis convenientem. Alii voce *duplici ficum* diversi generis, colorisque et aliquantum saporis significatam esse contendunt, ut Rodellius; aut biferam, ut Porphyrio; aut recentem et siccam, ut Badius Ascensius, etc.

Ex qua doctorum virorum recensione, eorum opiniones ad duas tantum redigi luculenter patet. Pars enim putat *duplicem ficum*, magnam ficum denotare; pars ficum duplicis generis, quum bifera ficus, quam nonnulli volunt hic ab Horatio indicari, vel ad alteram certe opinionem commodè possit referri. Sed inde non magis liquet; immo magis, opinionum conflictu, dubium sit, quid demum fuerit *ficus illa duplex*.

Iam diu typis mandatum erat Plinii nostri volumen, ubi de ficis fusius agitur, quum *Διατρίβην ἐμπνευσμένην* in laudatum Flacci locum, a Julio Caponio, Neapolitano adolescente, iam de Latinis litteris optime merito, accepi-

mus, in qua novam sane et, ut omnia comprobant, simplicissimam signal ac verissimam loci interpretationem nobis proponit. Hanc autem eruditia incognitam diutius in scriniis nostris latere fas esse non duximus. Rem igitur viris latinarum litterarum amantibus gratam nos esse facturos sumus arbitrati, si pauca ex dissertatiuncula illa excerptaerimus, quae legentibus utilia videbuntur et seitu profecto digna. Libenter etiam hanc occasionem amplectimur viris doctis, et nationum quidem externarum, dignas, ut par est, agendi gratias; qui, quum litterarum rempublicam nec unius gentis, nec unius hominis, sed communem ingeniorum omnium patriam haberent, labores nostros laboribus suis, ne dicam benevolentia solum atque hortatu, adjuvare ac tueri ultro voluerunt. Quam voluntatem civibus nostris decesse si quando dolesmus, magno tamen solatio esse non diffitemur, quod nostras tot et tam longas in illustrandis Veterum monumentis elucubrationes Viri docti atque sapientes non aspernentur.

Sic, postquam varias variorum ventilavit opiniones, suam ipse Julius Caponius interpretationem proponit:

* Si omnium tutissima illa est interpretatio (1), quae ad communem propriamque notionem verborum quam maxime accedit, hand certe verendum est, ne nobis succenseatur, quod in penitiora Musarum recessus tantorum tamque amplisimorum virorum auctoritatis parum deterriti, inferre pedem ausi sumus.

* Primum igitur omnia verba proxime praecedentia *duplicem ficum*, multamque illi affundentia lucem, probe observanda sunt. Ait itaque Ofellus:

Ac mihi quum longum post tempus venerat hospes,
Siva operum vacuo gratus conviva per Umbres
Vicinus, bene erat non piscibus urbe petitis,
Sed pullo, atque haedo: tum pensilis uva secundas
Et nux ornabat mensae cum duplici ficu.

His omnibus verbis exponit Ofellus primum, qui eum convenire solerent apud illum coenaturi, nempe aut aliquis hospes, aut aliquis vicinus illi amicitia iunctus; tum occasionem, qua vicinus amicus impulsus ipsum adiret, scilicet pluvium tempus; deinde anni tempestatem, qua imbres sunt frequentiores, nempe hiemem; denique res, quas tum hospiti, tum vicino convivae apponeret.

* At inter cibos sese offert considerandum *pensilis uva*, ita dicta, quod de solariis, aut de trabibus suspendebatur, ut diutius servaretur, sicut docet Facciolatus. Dacierius Vir Clar. ait, hunc morem ex alio uvam pendendi frequentissimum fuisse apud Romanos, eoque modo per totum fere annum uvam servare sic solitos, ut ea pro recenti hieme uti possent; Graecos hac in re aemulari stantes, qui ad ver usque in vineis suspensam uvam se servare isetbant. Torrentius docet uvam ad hoc suspendi, ut passa hieme ederetur.

(1) Verbum *duplex*, ait Jacobus Facciolatus, indicat id, cuius sunt *duae* partes à *duo* et *plico*, id est, à *duobus plicis*. En. P.

Despretius etiam monet uvam pensilem eandem esse ac passam hieme col-
medendam. Varro enim de R. R. lib. I, cap. 68: « Cato ait... uvas, quas su-
spendas oportunissimas esse Duracinas, Amineas et Scantianas ». Et cap. 68:
« Pensilia, ut uvae, sorbo, ipsa ostendunt, quando ad usum oporteat promi;
quod colore mutato, et contractu acinorum, si non dempseris ad edendum, ad
absciendum descensurum se minitantur ». Plinius de uvis etiam ait lib. XIV,
cap. 4: « Durant aliae per hiemem pensili concameratae nodo a. »

« Patet igitur luculentissime, quod hiems erat, quando Ofellius coenam in-
struebat amicis, et quia per *hibrem* ad illum veniebant, et quia utebantur
uva pensili, in secundis mensis. Et sane agricolae quum per hiemem operi-
bus sint soluti, epulari inter se solent, ut docet Virgilius Georg. I, vs.
299:

Hiems ignava colono.

Frigoribus parto agricolae plerumque fruuntur;

Mutuaeque inter se laeti convivia curant;

Invitat genialis hiems, curasque resolvit.

Quamobrem nuces ad mensas adpositae erant exsiccatae, nam brumali tem-
pore nuces recentes esse non possunt. Iam vero, si nec uva, nec nuces re-
centes erant, multo magis de ficibus hoc est dicendum. Ficus igitur, de qua
hic agitur, est carica.

Atque inde etiam animadvertere licet, quum opinionem eorum, qui du-
plicem *ficem* vertunt *magnam*, tum eorum, qui interpretantur duplicis gene-
ris, nulla ratione habita de caricis, a vera sententia huius loci quam longis-
sime aberrare.

« Quum ergo de caricis hic Horatium loqui non sit dubitandum, nos eas
esse libentius arbitramur, quae quum exsiccantur ita dividi solent, ut bifa-
riam a pediculo ad basim fissae, duae earum partes vix imo cohaereant cor-
tice, atque ita divisae, quae parte semina continent, binae iunguntur; eoque
ex duabus ficibus unum quiddam efficitur. Nam quum eiusmodi caricae duabus
constent partibus plicatis, atque coniuunctis, quod apprime conveoit verbi du-
plicis notioni, pro certo habemus eiusmodi ficem indicare voluisse Horatium
illas *duplices* appellando.

« At, ne Veterum de huiusmodi caricis destitui auctoritate dicamur, tum
latini nobis, tum graeci favent scriptores.

« Aristoteles probl. sect. XXII, quaest. 9, ait: *Διὰ τί τῶν ἰσχυρῶν γλυκώ-
ταται αἱ δίχα ἰσχυμέναι οὕτε δὲ αἱ πολυσχυδαίς, οὕτε αἱ ἀσχυδαίς; ἢ διὰ τὴν
ἐν μὲν τῶν πολυσχυδῶν, διαπέπνευσι καὶ ἐξίκαται μετὰ τοῦ ὕγρου τὸ πλεῖστον
τοῦ γλυκέος; Ἐν δὲ ταῖς ἀμυγδαλαῖς πολὺ τὸ ὑδατῶδες ἴσθι. διὰ τὸ μὴ ἀπαικίναται
αἱ δὲ ἰσχυμέναι μὲν, μὴ εἰς πολλὰ δι, ἀμροτέρων τούτων ἰσχύος εἰσὶ παθημά-
των. Quem quidem locum sic Theodorus Gaza interpretatur: « Quasi ob
causam caricae bifidae tantum dulcissimae sint, nec multifidae, aut omnino
infissae dulcedinem praesentent? An quod ex multifidis respiravit, evapora-
vitque cum humore pars dulcedinis plurima? Io his autem, quae infissae coe-
riant humoris diluti copia est; quod nihil fere inde exactum fuerit. At quae
fissae quidem, sed tamen fissura multiplici sunt imponentes, utroque isto in-
commodo carent. »*

Ex quibus videre est Aristotelis etiam tempestate caricae bifariam dividi. Porro si huiusmodi caricae erant dulcissimae, quum maximam partem dulcedinis retinerent, nec per varias emitterent rimas, ut fiebat in multitudine, necessario sequitur esse etiam inter se compositas; secus enim hic patulae maxime ea dulcedinis parte, quam illis inesse testatur Aristoteles, carerent: et sequitur etiam compositas esse binas, qua parte semina continent, nam bifariam divisae sicut hoc tantum pacto simul coalescere possunt.

Et vel ex hoc Aristotelis loco colligi potest *duplices ficus*, de quibus mentionem facit Vegetius (1), easdem esse ac caricae bifariam divisas, et binas compositas, quas ut indicaret eandem, qua Horatius, voce usus est. Nam Vegetius vult *duplices ficus* adhiberi in curatione a iumentis rotas vel axis ictu elisi, ut nempe earum ope emolliretur, ac putresceret illa pars ictu contusa. At mariscae, vel aliae grandiores ficus recentes non semper, prout illis opus esset, repertae essent; neque praestare potuissent idem, quod caricae; et quidem bifidae, quippe quae sua maxima dulcedine supputationem optime producerent.

Ad haec Colum. lib. XII, cap. 45, ait: Alii pinguissem quamque viridem ficorum eligunt, et arundine vel digitis divisam dilatant, atque ita in sole arescere patiuntur; quas deinde bene siccatas meridie temporibus, quum calore solis amollitae sunt, colligunt, et, ut est mos Afris, atque Hispanis, inter se compositas comprimunt in figuram stellarum, flosculorumque, vel in formam panis redigentes: tum rursus in sole assiccant, et in vasis recondunt.

Ubi nullum est dubium, quin de ficis, de quibus agimus, Columella loquatur. Primum enim ait eas esse caricae, quippe in sole assiccantur. Deinde monet dividi, sed ex eiusdem verbis patet divisas esse bifariam, quum non indicasset ullam peculiarem divisionem, et haec divisio ea sit, quae vel manibus, vel arundinibus effici posset commodius. Postremo docet inter se compositas, qua semina continent, et uniuscuiusque ficus partes imo cortice cohaerere inter se. Nulla enim esset ratio, cur semel eas dividerent, si rursus eiusdem ficus partes simul coalescere vellent; nec, nisi semina saminibus adhaerent, alio pacto inter se componi possent; quod procul dubio bene fieri potuisset, nisi eiusdem ficus partes imo cortice continerentur. Porro his fribus binis ita connexis, quolibet formam dari stellarum, flosculorum aut panis, etque in vasis recondere nihil omnino vetat. Quin immo etiam bodia ficus aridae binas compositae in vasis servantur, et in varias huiusmodi formas vulgo rediguntur.

Quae quum ita sint, quid est simplicius ac naturali sensui verborum accommodatis, quum *duplices* huiusmodi ficus appellare? Si vera notio verbi *duplicis* servetur, sic nihil est, quod per varias investigationes caecus sensus, verbisque alienus eruatur; sic denique rustici Ofelli de frugalitate loquentis secundis mensis conveniens cibus tribuitur.

(1) Veget. de Re Veterin. III, 21: Si iumentum aut rotas, aut axis ictu fuerit elisum, in recenti lanam succidam ex aceto et oleo colligabis per tri-duum; post *ficus duplices*, et nitrum pariter tritum; die tertio solvito, et renovato. Eo, P.

Iam nihil amplius, nostra quidem sententia, desiderandum videbatur ad tuendam lul. Caponli interpretationem, quum certissimo omnium argumento, experientia videlicet, ac re ipsa oculis subiecta (1), confirmatam denuo corroboratamque novimus. Nuper enim, ut nostris diebus mos est, quidquid ex Herculano oppido eruitur, diligeatè observare, inter alia repertum fuit vas antiquum, *ficus duplicibus* repletum, quae, licet in carbonis speciem reductae, pristinam tamen retinerent figuram, qualem I. Caponius, ad hunc diem unicus, multo ante divinaverat. Has *ficus* sedulo pingendas curavit optimus adolescens, et iconem nobis libens communicavit (Vid. illius epistol. fragm. inf.). Ergo iam nullus, ut ipse ait, nobis inquirendi locus, quae qualesque fuerit apud Antiquos *ficus duplex*.

(1) « Peu de jours après je sus qu'on venait de trouver, dans une fouille commencée à Herculanum depuis quelque temps, un vase rempli de figues sèches, fendues en long, et attachées l'une à l'autre; mais qui, quoiqu'carbonisées, s'étaient conservées fort bien quant à la forme. Cette découverte a été faite le 25 de novembre de l'an 1828, c'est-à-dire plus de deux mois après vous avoir adressé ma dissertation de *duplices figs*, et huit mois environ après l'avoir écrite. J'ai vu ces figues, et les ayant examinées, je les ai trouvées parfaitement comme je les avais imaginées. Le vase surtout dans lequel elles étaient renfermées, et toutes les autres circonstances, s'accordent précisément avec la description qu'en fait Columelle, livre XII, chap. 15, et que j'ai rapportée dans la dissertation. J'ai donc fait faire la figure d'un couple de ces figues, dessinée en deux situations différentes; je vous la remets, pour vous en faire juger par vos propres yeux. Voilà donc, Monsieur, un fait qui confirme absolument mon opinion touchant ce passage d'Horace, et dont j'ai voulu vous donner connaissance, soit pour ne vous laisser aucun doute sur cette matière, soit aussi pour vous faire connaître l'exacte époque de cette découverte, parce qu'on l'a déjà annoncée dans le Bulletin archéologique de Rome, sous la date du 31 juillet 1829, mais sans précision; et on y a rapporté les mots d'Horace, *Nux cum duplices figs*. » J. L. CAPONI.

EXCURSVS VI

DE RESINA ET PICE.

Ad ea Plinii verba, lib. XXIV, cap. 32 :

Summae species duae : sicca et liquida , etc.

Quatuor succorum resinosorum genera in officinis terebinthinæ nomine insigniuntur, licet unice conveniat resinæ quæ ex terebintho stillat. Quadruplex igitur terebinthina, scilicet Chia, Veneta, Argentimensis, et communis.

Terebinthina Chia, vel Cypria, Officin. *πικρία τερεινθίνη* Græcorum: terebinthina Latinorum, vulgo *terebenthine de Chio*. Succus est resinosus, liquidus, ex terebintho arbore effluens, colore candidus, subflavus, virens, aut candidus, ad caeruleum nonnihil vergens, interdum pellucidus, consistentiæ modo firmioris, modo mollioris, lentæ ac glutinosæ, ita ut inter digitos fricata nonnumquam in micæ teratur, sæpius tamen mellis solidioris instar digitis cedat et adhaerent, odore acri, non ingrato, latices resinæ seu terebinthinae Venetae non dissimili, præsertim manibus tractata, aut prunis imposita; gustu modice amarescens, acris. Plurimi aestimatur quæ ex insulis Chio et Cypro affertur, unde nomen sumpsit. Veteribus Græcis cognita fuit, et apud eos usitata.

Stillat ex arbore quæ dicitur terebinthus (1) vulgaris, C. B. P. Arbor est semper virens, piri magnitudine, cortice crasso et lævulo, cinereo, ramis patulis, in quibus alternatim folia nascuntur conjugata, rigida et firma, laurinis non prorsus abimilia, sed magis obtusa. Flores, incipiente malo, in summis ramulis racematim congeruntur staminei, purpurascens, steriles: species enim quæ fructus profert, staminibus omnino caret. Fructus racematim etiam nascuntur subrotundi, duas vel tres lineas longi, cum testis membranaceis purpurascens vel flavescens, subacida, slyptica et resinosa obducta. Testa autem univascularis, inanis sæpe, nucleum continet pedunculatum. In Gallia Narbonensi frequens occurrit; et in silva Valsena circa Monspelium ex vulneris terebinthis terebinthinam fluere observavit Lobelius. In insula Chio secus vias sponte nascitur, et terebinthinam abunde fundit crassam, e candido in colorem subcaeruleum vergentem, saporis et odoris fere expertem, dentibus vix adhaerentem, quæ facile induratur, ut clariss. Tournefortius observavit.

(1) *Pistacia Terebinthus* (Dioc. pentand. gen. 2212 Pers. *Terebinthas*, Juss.) Habitat in Europa australi, Barbaria et India. Ea. P.

Vindemiarum tempore quosdam folliculos seu vesculas foliis et ramulis inhaerentes promit, quales fere in ulmi foliis nascuntur, sed pallido aut purpurascente colore: interdum etiam extremis ramis oblonga et cartilaginea cornicula quatuor, quinque, sex digitos aut amplius longa, varia forma excresecntia, rubentis, concavae quae, sicut folliculi, aperta lentorem quemdam continere deprehenduntur, cui permista sunt cinerea et fuliginosa excrementa atque exigua animalcula alata. Horum corniculorum meminerunt omnes fere qui de hac arbore scripserunt. Nilil autem aliud sunt, ut Joanni Baio videtur, quam excresecntiae quaedam ab insectis folia et surculos compungentibus et ibidem ova sua deponentibus excitatae, ut matricum seu nterorum loco iis inserviant fovendis et excludendis, foetibusque editis alendis et protegendis, mira naturae providentia. In illis tamen folliculis aut corniculis non colligitur resina, sed ex ligno. Arbor ipsa sicut et reliquae resiniferae post germinationem inciduntur tum in caudice, tum in ramis: et ex vulneribus resina distillat primum liquida, quae deinde paulatim inspissatur et arescit.

Kaempferus de terebinthina Persica mentionem facit apud orientales populos usitatissima, Cypriae non dissimili, quae colligitur in petrosis ac desertis montium recessibus circa Schmachiam Mediae, Schirassum Persidis, in Luristano et Laremi territoriis, et praesertim in petroso monte circa *Majin* pagum celebrem, una diaeta dissitum *Sjiraso*, ubi terebinthi seu, ut ait, plantacinae silvestres copiosae nascuntur. Accolae liquorem resinosum, qui vel ex arbore sanciat prolicitur, vel ex rimis nodisque stirpium putrescentibus, aestuante Syrio, sponte promanat, copiosum excipiunt. Exceptum liquorem parum lenteque coquant, antequam ebullire incipiat, effundendum. Ita refrigeratus picis albae colorem et consistentiam refert.

Huius terebinthiniae apud orientales populos usus, inquit Kaempferus, non est alius, quam ut pro masticatorio serviat, quo mulierculae citra Indum maxillas sine intermissione exercent; ita ut aegre, si ei adsuverint, carere hac resina possint. Dicitur lympham proliciendo catharos tollere, albedinem et firmitatem dentibus conferre, appetitum excitare, ac gratum ori conciliare alitum. Prostat ubique in officiois et myropoliis Turcarum, Persarum et Arabum, sub *Sakkis* Turcico et *Konderum* Persico nominibus.

Accolae montis Benna in Persida ex stipite vuloerato terebinthinam non excipiunt; sed ipsa ligna comburendo resinam extorquent, quoad colorem spadiceum obscurum acquisiverit, quae pro coloris specie pictoribus inservit: est enim dura, friabilis et splendida.

Huius et caeterarum terebinthiniae specierum usus est externus et internus. Externe admota emollit, digerit, disculit, resolvit, hulcera expurgat, et vulnera recentia glutinat. Verum haec resina apud nos ad usum externum raro adhibetur, quum laricea vulgatior sit, minus pretiosa, nec viribus inferior. Saepius ad usum internum praescribitur, quum minus acris sit. Inter vulneraria et balsamica medicamenta recensetur. Revera insignis est eius coergia ad interna hulcera mundificanda et abstergenda. In pulmonum, ventriculi, intestinorum, hepatis, renum, vesicae, et caeterorum viscerum exulcerationibus utiliter praescribitur. Confert veteri tussi, sputo purulento, et incipienti phthisi. Urinas provocat, easque odore violaceo perfundit: valet ad urinae ardorem, suppressionem et nephritim, si ab acri, spisso ac glutinoso sere

orientur. Saepe quoque arenulas pellit, serum viscidum quo agglomerabantur solvendo: verum non exhibenda est, quin prius sedata fuerit inflammatio. Ab ea quoque abstinendum, si calculus adsit in renibus maior quam ut per vias urinarias transgredi possit: tunc enim aut inutilis est; quum non sit lithon- triptica; aut partem iam ad inflammationem dispositam incendit. Verumta- men a quibusdam mediis ad nephritim praevendendam diuturnior illius usus praescribitur, quo nempe serum viscidum arenularum et calculorum causa dissolvitur. Magnae quoque sunt ipsius laudes in podagra et omnibus articu- laribus morbis, si accipiatur, ut docet Avicenna, quantitas nucis avellanse singulis mutationis ieiunio ventriculo. Nec mirum quod calculo confert, etiam podagrae prodesse; quum cognati sint illi morbi, et eandem causam conti- nentem seu materiam habeant; unde non raro in se mutuo transmutantur. Alvm quoque movet, et purgandi causa in senibus optime et sine noxa a Galeno vocatur, ad magnitudinem nucis Ponticae et amplius propinata.

Ex terebinthina Chia spiritus, oleum; resina seu colophonia praeparari possunt. Sed haec praeparata, ob huius terebinthinae defectum, raro in offi- ciis reperiuntur; quum insuper terebinthina laricea maiorem spiritus co- piam praebet quam terebinthi resina, quae nobis iam inspissata et partibus magis volatilibus iam orbata advehitur.

Terebinthina Chia usurpatur in Theriaca Andromachi, Mitridatio Dama- cratis.

Terebinthina Venata, larigna vel laricea, Officin. *Σάπυς* Graecorum: vulgo *terebenthine de Venise*, ou *des mélèses*. Substantia est resinosa, liquida, lim- pida, lenta, tenax, oleo quidem crassior, melle vero liquidior, quae ab intin- cto digito contumascit et aequaliter defluit, aliquantulum translucida, vitri instar; aoloris flavescentis; odoris resinosi, fragrantis, acris, non ingrati, ali- quantulum tamen gravis; saporis tenuis, aeris, amaricantis; quae acriedine et calore terebinthi resinam superat. Probatur recens: quae magis pellucida, can- dida, liquida, nullis inquinamentis aut faecibus conspurcata, et cuius gustae ungui adhaerent, non vero diffuunt. Venata dicitur, quia olim Venetiis nobis afferebatur; nunc vero ex Delphinatu et Sabaudia. Haec resinae species olim veteribus Graecis cognita fuit; et iam Galeni temporibus, sicut et abiecta pro genuina terebinthi resina a quibusdam vendebatur. Galen. lib. III de Comp. Medic. sec. gen.

Fluit ex arbore (1) quae larix, folio deciduo, conifera, L. B. I. 265; La- rix Dodonaei 868, vulgo *mélèse*. Arbor est procera, caudice recto; cuius cortex inferiore parte quae ramis subest, fuscus, crassus, asper, in frequentes rimas dehiscit; praecisus interius rubere conspicitur, reliqua parte laevis, glaber, nonnihil foris inalbicans; materia firma satis et solida, pectinibus rectis, fulve odorata. Ramos multos promit in alios minores divisos, qui lenti ac obsequiosi sunt, deorsumque dependentes. Folia circa ramulos multa, ab uno tuberculo numerosa, simul cohaerentia, breviora, tenuiora, mollioraque quam pini folia, aut aculeata. Flores amentacei sunt, et steriles. Fractus coni sunt parvi, cupressinis magnitudinis fere similes, sed tamen longiores, gracilibus foliosis squamulis axi communi affixis compacti, sub quibus latent se- mina gemina, exigua, foliata seu coniuncta, cum tenui membranula spum

(1) *Pinus Larix* Linn. *Larix Europaea* Hort. Paris. En. P.

aut vesparum alis simili, magnitudine seminis cupressi, foris cinericeo cortice, intus candido nucleo constantes, sapore dulci et pineam nucem referente. Dum fructus illi adhuc teneri sunt, subrotundi sunt, et eleganter purpura rubentes. In Alpibus Gallicis, Sabaudis, Rhaeticis, Stiriacis et Carinthiacis: necnon etiam in Apenino abunde provenit.

Ex ea vel sponte vel per incisionem vere et autumnis fluit resina aquae limpidae instar consistentiae oleo similis; brevi vero nonnihil flavescit, et tractu temporis crassescit. Ex eadem alia succi species quibusdam anni tempestatibus exsudat, mannae prorsus similis; qui idcirco manna laricea dicitur vulgo *manne de Briançon*, a loco ubi frequentius reperitur.

Observandum est terebinthinam non modo per os sumptam, aut per anum injectam, sed etiam externe vulneribus adnotam, immo ipsius spirituosas ac volatiles partes odore solo naribus et pulmonibus exceptas, urinas adeo afficere, ut violarum odorem referant. Unde concludimus terebinthinam vires suas exercere potissimum spirituosas ac volatilibus suis particulis, quae facile per totum corpus diffunduntur, massam sanguineam, caeterosque humores subeunt, dividunt et attenuant, etc.

Terebinthina laricea jussu ac terebinthi resina virtutibus donatur, et apud nos ad usum internum prae caeteris anteponitur. Balsamica est, vulneraria, diuretica, et alvum simul movet. In pulmonum, renum, vesicae et caeterorum viscerum exulcerationibus utiliter praescribitur. Magni est usus in gonorrhoea et fluore albo muliebri. Ad viscerum apostemata resolvendo vel maturanda plurimum confert; siquidem nonnumquam purulentam materiam a parte affecta subducit, et per urinarias vias foras cum urinis auferat. A Riverio et aliis medicis celeberrimis commendatur ad calculos renum praecavendos; et caeteris diureticis eo magis anteponitur, quod urinas movendo simul alvum laxet, ita ut crassiores humores qui ab aliis diureticis ad renes deducerentur, per alvum delurbentur.

De modo terebinthinam Venetam praescribendi, idem dicendum est quod de Cypria. Exhibetur enim sub forma boli aut pilularum, vel cum ovi vitello soluta. A multis aqua communi aut alio liquore lavari solet; ab aliis levi coctione in massam solidiusculam inspissatur. Sed inutilis est eius coctio, lotio vero non magis utilis: lotionem enim et coctionem plurimae eius particulae avolant et dissipantur.

Eiusdem externe adhibitae vis balsamica et vulneraria satis praedicatur. Unde nullum ferme linimentum, nullum fere emplastrum, vel unguentum ad vulnera et huncera est, quod terebinthina Veneta, tamquam anima et corpus, inquit Ettmullerus, non ingrediatur.

Ea terebinthina in officinis spiritus, oleum terebinthinae et Colophonia praeparantur.

Spiritus terebinthinae interne exhibetur ad guttas aliquot. Urinas potenter movet: convenit in urinae suppressione a muco spissiore vias urinarias infarciens, in rictu cruento ac purulento ab huncera renum et vesicae oriundo, in affectionibus pulmonum.

In plenitudine a Bartholeto commendatur, quod humorem in thorace impetum solvat, et ad vias urinarias felici cum successu perducit. Raro oleum flavum iotus propinatur. Externe spiritus et oleum tamquam balsamica et vulneraria adhibentur.

Colephonia digerit, resolvit et consolidat: minus detergit et penetrans est quam ipsa terebinthina, ob oleosas partes distillatione ablatas. Intus nonnumquam exhibetur, sed raso: externe in quibusdam emplastris usurpatur.

Terebinthina abiegna, seu abietina, terebinthina argentoratensis, Off. *pinivm flavum*, Graecorum: vulgo *térébenthine de Strasbourg*, *résine liquide des sapins*; *bigion*. Substantia est resiquosa, liquida, dum recens est, laricea pellucidior, minus lenta, minusque tenax, odore magis grata, et amara magis, corticis mali citrei odorem et saporem quodammodo referens: per tempus flavescit et spassescit. Argentoratensis dicitur apud nos, ex eo quod ex Argentorato nobis afferatur.

Resinosus ille humor manet ex arbore quae dicitur abies, (1) *taxi folio*, fructu rursim spectante, Just. B. H. 585. Proceræ et excelsa est arbor, pinum altitudine superat. Caudex eius rectus, inferius enodis, cortice albicante et fragili circumvestitur. Rami in circuitu circa truncum crescunt, interdum quatuor, interdum quinque, sex aut plures, at sic per intervalla dispositi ad caecumen usque observantur: utrimque surculos ut plurimum emittunt inster crucis, quibus undique adnascuntur folia brevia, minime pungentia, asperne satura virentia, inferne ex adverso paululum candicantia, et linea viridi distincta. Flores amentacel sunt, pluribus constantes apicibus, qui in duo loculamenta dividuntur, transversa dehiscunt, pulveremque fundunt minutissimum, saepe lunatum, ut microscopii ope facile patet. Steriles sunt. Fructus in aliis eiusdem arboris partibus nascuntur: conii sunt oblongi, ovati fere, picese vulgaris conis breviores et crassiores; constant ex squamis in superiore parte latius, axi affixis, sub quibus latent semina, gemina, foliata, subalbida, plena acri et pingui humore. Conii virent autumnii initio, et multaque resina fundunt; sub autumni vero finem et hiemis initium maturitatem consequuntur. Frequens crescit haec arbor in Germania et septentrionalibus regionibus.

Non solum ex caudice et ramis, sed etiam ex tuberculis quibusdam intra corticem positis resina seu oleum abiegnum extrahitur. Quae ex caudice vulnere effluit, minus odorata est minusque pretiosa: exsiccata thus colore et odore aliquantisper ementitur; sic eius loco a nonnullis sufficitur. Resina vero quae ex tuberculis inest effunditur, plurimè aestimatur, at speciatim lacryma abiegna, oleum abietinum, vulgo *bigion* nuncupatur.

Ea est huius resinae exprimendae ratio a Bellonio relata. Qui pecora pascent, interdum, ne desidia torpescant, vaccinum cornu vacuum dextra tenentes ad abietis silvas accedunt. Illi autem quum in novellas adhuc abietes inciderint, et abietem glabro cortice vestitam, tuberculis asistentem compererint (annosarum enim cortex in rugas contractus nulla tubercula ostendit), oleum subesse statim coniciunt, illaque tubercula sic labio coram premunt, ut liquorem inde oleosum detrudant. Neque tamen hoc modo, quam diligentissima etiam adhibita opera, ultra uncias quatuor uno die legere possunt; siquidem singulare quodcumque tuberculum nonnisi guttam unam, aut alteram continet: eo quo quidem fit ut resina haec caeteris rarior sit, maiorisque vendatur.

(1) *Pinus Picea* Aiton. *Abies taxifolia* Hort. Paris. Ed. P.

Argentoratensis itaque terebinthina ex caudice vulnerato apud Germanos extrahitur. Pinus piceasve mense maio aggrediuntur; et in parte superna qua ascia pertingere possunt incipientes, detrahunt corticem latitudine trium digitorum usque in partem imam, ita tamen ut pedibus duobus a terra plaga absit: deinde stant corticem in arbore latitudine unius circiter palmi integrum, et iterum talem plagam inserunt, et sic pergunt, donec tota arbor sit sauciata. Quae statim effluit resina, liquida est, et terebinthina Argentoratensis dicitur. Verum per tempus spissescit: et duobus aut tribus annis elapsis, plagae illae admodum sunt repletae resina crassiore. Tunc cultris ancipitibus incurvis longis baculis infixis deradunt resinam, eamque recoidunt. Haec autem resina picem postmodum praebet ulterius in hunc modum tractata. Furnum quadratum, oblongum in officinis construunt, in quo duobus fere pedibus a terra duos ligneos canales in posteriori furni parte tantum prominentes disponunt: his imponunt ollas tres figulinas oblongas, in fundo foramine donatas, quas taedis aut resina replent; deinde accendunt ignem intra fornacem, et calore liquescens resina stillat in canales suppositos, ex quibus effluens aliis vasis excipitur. Ibi concrescit pix in consistentiam satis firmam, friabilem, molliusculam tamen, diciturque pix liquida, ut distinguatur a pice aëtea seu Colophonis, quae siccioris longe est compagis, quaeque coctione ulteriori ad tenacitatem extremam deducitur.

Iisdem principiis instruitur ac Veneta, iisdemque fere virtutibus donatur: paulo tenuioribus tamen partibus eam constare existimat C. Hofmannus, quum sapor eius magis sit acris et amarus, consistentia fluidior: ideo ad hucera interna abstergenda lariceae illam anteponit. Veram eam ob rem quoque calidiorē illam esse affirmat, et idcirco maiori cum cautione usurpandam. Eodem modo exhibetur; et ad easdem affectiones quibus laricea, convenit.

Terebinthina communis, et resina pinea, Offic. *ῥινὴν πινυὴν καὶ σπογγίαν* Graecorum: vulgo *terebenthine commune*, *grosses terebenthine*. Substantia est resinosa, lenta, tenax, crassior et magis ponderosa quam abiegna aut laricea, nec pellucida, albicans, consistentia fere olei frigore nonnihil densati; odoris resinosi, gravis; saporis acris, amaricantis, nauseosi.

Ex variis pini speciebus⁽¹⁾ resina haec sponte vel ex infecto vulnere manat. At vero in Gallo-Provincia circa Massiliam et Tolonem, et in Aquitania circa Bûrdigalam extrahitur potissimum ex arbore quae dicitur pinus silvestris vulgaris Genevensis, J. B. I. 253. Sativae haud dissimilis est, humilior tamen: folia gerit breviora, fructusque minores.

Duplex resina ex hac arbore fluit: una quae strobilina dicitur, et ex strobilis sponte exsudat, ac ab illis deraditur: altera vero ex arbore vulnerata, quae pinea.

Arbor illa taeda dicitur, quum resina turget. Resinae enim turgescencia est pini silvestris proprius et peculiaris morbus, quo non solum intima substantia, sed etiam pars externa caudicis abundantiori succo resinoso liquidiori replatur; unde a suae nutritiæ nimis copiâ arbor quodammodo strangulatur. Tunc ex eius ligno, praesertim prope radicem desumpto, assulae caeduntur pingues, et ad ignem accendendum, aut lumen praebendum ido-

(1) *Pinus silvestris* Linn. et *Pinus maritima* Lamarck. En. P.

neae. In taedam quoque transeunt picea et larix, sed raro admodum. In Gallo-Provincia singulis annis indigenae non solum resinam colligunt, sed etiam diversas picis species aliquo resinosa producta praeparant ea ratione. Fossulas ad arborum radices excavant, et ad liquorem resinosum ex arboria vulneribus dimanantem recipiendum accommodant. Tum ineunte vere, arbores in inferiore parte radicibus viciniore vulnerant, singulis annis novo vulnere supra annotium indicto, donec ad decem aut duodecim pedum altitudinem pervenerint, et humor ab ea parte manare desierit; tum demum simili modo ex alia parte, ac deinde alia aperitur. Humor ex vulneribus abundanter diffusus fossulis recipitur, ejusque pars superna solis aestu inspissatur, et per tempus in crustam quandam resinosam concrevit, quae *barras* vulgo dicitur.

Si crusta illa candida sit et sordibus minime conspurcata, *galipot*, *garipot*, resinae candidae, vel etiam thuris albi nominibus insignitur. Si vero sordibus et fusco colore contaminata sit, thus variegatum, thus vulgare, aut rusticum: vulgo *madré* et *eucus de village* nominatur.

Resina candida quae *galipot*, cum cera ad faces conficiendas ab artificibus cerariis saepius permiscetur.

Humor ex fossulis extractus per corbes quasdam traicitur, cujus fluidior pars trajecta sub terebinthinae nomine reservatur: crassior vero in corbis residua cum aquae duplo vel triplo in alambices conicitur; et distillatione spiritum et oleum terebinthinae suppeditat, massa dura, friabili, rufescente, in vasorum fundo remanente, cui picis aridae seu palimpissae nomen assignatur, vulgo *arcançon* vel *bray sec*.

Quaedam picis nigrae species componitur ex palimpissa et pice nigra, liquida, vulgari. Ex hac artificiali pice nigra, cum palimpissa, sevo bovino et pice nigra, liquida, vulgari, igne simul liquatis pix navalis praeparatur, qua nares illiniri solent aut picari, antequam aequori committantur. Haec autem a navibus maritimis tam diu picatis derasa, quae salsedinem quandam ab aqua maris contraxit, sopissa dicitur, et a nonnullis apochyma.

Ex resina candida liquata, cum terebinthina communi et oleo terebinthinae, fit pix lenta, Burgundiae dicta.

Quibusdam in locis antiquorum pinorum trunci stantes adhuc, facta prius circum arborem fossa, incenduntur, et liquorem fundunt resinoso-oleosum nigrum, qui pix nigra vulgaris dicitur, vulgo *tare*, *goudron* et *bray liquide*. Alibi taedae in hastulas concissae aggeruntur in furno lapideis aut lateribus artificiose constructo, in quo foramen tantum relinquitur, per quod ignis immitti et flamma primum emitti queat. Accensis taedis, omnia accurate occluduntur. Tum assulae taedae vi ignis aestuantes copiosum liquorem nigrum effundunt in canales affabre constructos, per quos et ipse deducitur in scrobes ac vasa idonea fluenti picis excipiendae affabre dicta.

Picis nigrae liquidae in vasis idoneis per sat longum tempus repositae innatant liquor fluidus, niger, oleosus, pisselaecum dictus, improprie oleum cadinum. Quidam crassiorem picis partem ad siccitatem usque coquunt et aliam palimpissae seu picis aridae speciem conficiunt.

Ex illis omnibus resinosiss substantiis incensis atra levisque colligitur fuligo, vulgo *noir de fumée*, ad colorum quorundam et patamenti librariorum praeparationem saepius usurpata. [Alia fuligo similis colligitur ex oleo-

rum faecibus combustis; sed pinguis est oleosaque, et idcirco ab operariis minus aestimatur.

Terebinthina communis ad medicos usus raro adhibetur; licet eadem fere virtutibus donetur. Artificibus quibusdam tantummodo inservit.

Vnus resinarum, tum liquidarum, tum aridarum multus est. Emolliunt, digerunt, resolvunt, et emplastris unguentisque plurimis ad huc et vulnorum curationem dicatis admiscuntur. Pix liquida pus movet, impetigines emendat. Siccior potentius siccet, et coalescendis vulneribus magis convenit.

Conf. GEORGIOS, Mater. med. tom. II. pag. 494.

EXCVRSVS VII

DE MASTICHE.

Ad ea Plinii verba, lib. XXIV, cap. 28:

Lentisci ex arbore, et semen, et cortex, et lacrymae, etc.

Mastiche, mastix et resina lentiscina, Offic. *ῥατὶν ὀξύιν, καὶ μαστίχα*, Dioscoridis: *mastech* Arabum: vulgo *mastic*. Resina est acida, eleganter pellucida; ex flavo pallescens, in lacrymas vel grumos contreta, pisi minoris vel orizae, crassitie, fragilis, quae statim sub dente dissilit, mox tamen calore lentescit adinstar ceræ, prunis injecta flammam concipit, odoremque non ingratum spirat, et sapore donatur leviter aromatico, resinoso et subadstringente.

Eligenda est candida, vel pallida, ad citrinum vergens, pellucida, acida, fragilis, stridens, odorata. Nigra, viridis, livida, aut impura nullius est momenti.

Ex Chio maris Aegaei insula, ubi optima et copiosissima colligitur, ad nos affertur.

Resinosae quaedam massae aridae, crassae, ex mastiche et aliis resinis coagmentatae, in officinis sub *mastiches* nomine venduntur ad medicinam prorsus inutiles. Ad lapidum scissuras replendas et conglutinandas reservantur.

Mastiche ajonte vel vulnerato cortice exsudat ex arbore (1) terebinthorum generi affini, quae dicitur lentiscus vulgaris, C. B. P. 399. Radice est valida, multifida, fusca, dura et fibrata, stolonibus vero lentis, coryli aut coloneae altitudinem sequantibus, densis et brachiatis, in quibus folia nascuntur coniugata, nullo impari claudente, glabra, nitida, unciam longa, utrimque acuta, angusta, resinosa, firma, laete virentia, sulcatae annexa costae quae in spinulam mollem desinit, acuti odoris, saporis acidiusculi et adstringentis; foliis interdum folliculi, vel vesiculae quaedam adnascuntur, culicibus exiguis referti, haud secus quam in terebinthinis aut ulmeis. Lentisci species quae flores stamineos profert, fructu omnino destituitur: quae vero fructum fert, staminibus orbatur. Flores staminei, racematim cohaerentes, rubentes, ad alae inum exoriuntur: fructus vero in botrum congeruntur subrotundi, rubentes, et per maturitatem nigricantes, duas lineas longi, cum testa duriore mem-

(1) *Pistacia Lentiscus* (Diore. pentand. gen. 2212 Pers. *Terebinthac.* Juss.). Habitat in Europa meridionali, insula Chio, Palaestina. Ea. - P.

brana resinosa et pingui obducta: intus nucleis continetur albus, oleaginosus et odoratus. Hoc plantae genus a terebinto tantum diversum est foliis, quae per coniugationes quidem costae affiguntur, sed nullo impari plerumque claudente. In Gallia Narbonensi, Italia, Hispania, insula Chio, caeteris maris Aegaei insulis frequens nascitur.

Bellonius lentiscum in sola insula Chio resicam mastichen fundere affirmat. Olim tamen in Aegypto nascebatur; quandoquidem Galenus, lib. II ad Glaucanem, Aegyptiacam mastichen commendat. Nonnulli in Italia ex lentiscis distillare quoque asserunt. Verum hodie mastiche quae in officinis reperitur, ex sola Chio insula affertur. Ibi lentisci arbores tili diligentia et cura excolluntur, inquit Bellonius, ut non minores in eam rem sumptus fiant quam apud nos in vinetorum culturam; nec immerito, quum potiores huius insulae opes in mastiche consistant; nisi autem diligenti cura colerentur, exiguum resinae proventum darent. Equidem tantus est eius proventus in hac insula, ut singulis annis Turcico imperatori pendant trecentas mastiches cistas seu 84375 libras: singulae enim cistae 284 libr. cum 4 scrup. continent. Incolae lentiscos mensibus augusti et septembri compungunt; et ex vulneribus in cortice factis mastiche exsudat, et in granna concrevit.

Chienses, tam viri quam feminae et pueri, mastichen fere semper in ore habent, ad roborandos dentes et gingivas, necnon ad halitum oris emendandum: panibus etiam immiscere et incoquere soleant, ad eos gusti deliciae reddendos.

Mastiche in foro medico ad multa commendatur, aliquantisper aromatica est: inter adstringentia et stomachica recensetur.

Conf. GORFFAOT, Mat. med. tom. II, pag. 544 sq.

EXCVRSVS VIII

DE ACACIA.

Ad ea Plinii verba, lib. XXIV, cap. 67:

*Est et acacia e spina. Fit in Aegypto alba, nigraque
arbore, etc.*

Gummi Arabicum Offic. *κόμμι ἀραβίας ἀκίας*; Dioscoridis: *κόμμι* proprie dictum, et *κόμμι Θεβαίων* Galeni: gummi Babylonicum, gummi Saracenicum, quorundam: gallice *gomme arabique*. Sæpius est concretus in grumos, nucia Ponticæ vel juglandis magnitudine et amplius, globosos, siliæ longos et teretes vermium instar, aut contortos et in se convolutam erucam imitantes, pellucidos, ex flavo pallescentes, aut omnino flavos, aut rutilos, superficie fere rugosos, fragiles, et intus splendentes vitri instar, in ore lente-
scentes et dentibus adhaerentes, aquæ in qua dissolvuntur, lentorem viscidum conciliantes, asporis expertes. Ex Aegypto, Arabia et Africanis oris affertur.

Probatur candidum vel pallide flavescens, pellucidum, nitens, siccum, nullis coinquinatum sordibus.

Affertur quoque in maiora glebas compactum rufescentes, sordidas, quæ ad usus mechanicos tantum reservantur.

Satis constat gummi proprie dictum, gummi Thebaicum vel Aegyptium Graecorum, gummi Arabicum Serapionis, esse gummosum succum ex arbore spinosa acacia dicta exsudentem. At nonnulli dubitarunt utrum gummi in officinis Arabicum hodie dictum idem sit ac Graecorum gummi, an potius pomorum, cerasorum, prunorum gummi? Verum omne gummi quod nobis per Masiliam ex Aegypto et Africanis oris affertur, non potest esse harumce arborum gummi, quæ illis in regionibus non reperiuntur. Deinde acaciæ arbores in illis regionibus luxuriant, et uberrimam gummi copiam fundunt, ut Bellonius et Alpinus testantur. Insuper fructus et spinæ quæ in gummi Arabici capsâ deprehenduntur, sunt acaciæ Aegyptiacæ fructus; unde concludi potest, si non ex sola huius acaciæ specie colligitur, saltem illud pro maiori parte ex hac arbore desumi.

Arbor ex qua gummosus ille succus diffluit, dicitur acacia folio scorpioidis leguminosæ, C. B. P. 392: acacia vera; J. B. I. 429. Arbor est procerâ et patula, radicibus multifidis hac illac diffusis, trunco pedem sæpe crasso, cæteras acaciæ arbores altitudine æquante aut superante, firmo, brachisto, aculeis validis armato, foliis coniugatis tenuissimis, costæ duas uncias longæ utrimque adhaerentibus. Pinnulae obscure vicescunt, tres lineas longæ, unicam lineam vix latae, Flores in eorum alis oriuntur in glomeramen sphae-

ricum coarservati, petiolo unciali insidentes, aurei, monopetali, inodori, ex tubulo angusto in calathum quinquepartitum ampliati, cum numerosa staminum congerie et pistillo abeunte in siliquam lupini siliquis quodammodo similem, quinque unciss plus minusve longam, fuscam vel rufescentem, compressam, in medio lineam crassam habentem, circa oras tenuiorem, non aequaliter latam, sed per intervalla adeo coarctatam, ut orbiculos depressos quatuor, quinque, sex, octo vel decem aut amplius quasi filo quodam traiectione connexos repraesentet. Latior orbiculorum pars seu diameter semiumciam aequat, intermedium vero orbiculorum vix lineam attingit. Singulorum orbiculorum medium occupat semen ovatum, depressum, durum, minus quam carobae, apudiceum, circulo in orbem ducto ut in tamarindis, mutagine quadam gummosa, adstringente, subacida, rufescente involutum. In Aegypto circa Cairum frequens nascitur, teste Aug. Lippi, Epist. ad ill. D. FAGON.

Ex siliquis adhuc viridibus contusis succus exprimitur, qui inspissatus acacia dicitur; de quo, suo loco agemus.

Ex corticis ramorum et trunci fissuris humor viscidus sponte fluit, qui per tempus indurescit: et est gummi haud dissimile gummoso succo qui sponte ex prunis, pomis, cerasis aut aliis arboribus hic distillat. Saepius in grumos variae magnitudinis et figurae concrevit, nonnumquam etiam in stiris longas, teretes, incurvas, vermium aut erucarum instar, quae vermiculata dicitur, et ab antiquis plurimi aestimabatur, licet ab altera nonnisi sola figura differat.

Gummi nostras Offic. vulgo *gomme du pays*, ab Arabico discrepare non videtur. Ex cerasis, prunis, pomis, persicis, aliisque eiusmodi arboribus stillat. Eisdem virtutibus cum Arabico donatur. Verum enimvero ad usum medicum gummi Arabicum caeteris anteponitur, quandoquidem eius virus usui diuturniori cognitae sunt et comprobatae.

Hactenus de gummi arabico Geoffraeus, Traet. de Mat. med. tom. II. p. 572 sqq. nunc idem rursus de acacia vera, ibid. p. 716 sqq.

Acacia vera et succus acaciae, Offic. ἀκκία Galeni, Damocratis et aliorum: ἀκκία ἐγγύλιμα Dioscor. δάκρυον κωνωνίδος ἀκάνθος Andromachi. Succus est inspissatus, gummosus, colore extus fuscus aut nigricans, intus rufescens seu subfulvus, consistentiae firmioris, durae; in ore lentescens, saporis austri adstringentis, non ingrati, in massulis subrotundis 4, 6, vel 8, unciarum pondere, et tenuioribus vesicis involutas compactas.

Probatum recens, purus, nitidus, qui aqua facile dissolvitur. Nigerrimus et siccissimus improbatum, sicut etiam sordibus conspurgatus. Ex Aegypto per Massiliam nobis affertur.

Exprimitur ex siliquis immaturis plantae, cuius descriptio exposita fuit, quandoquidem eadem arbor gummi Arabicum et hunc succum suppeditat. Siliquae nondum maturae, aqua perfusae contunduntur, exprimuntur, et succus/expressus coctione inspissatur, et in massulas cogitur.

Inter incrassantia, adstringentia et repercussentia medicamenta numeratur. Venterculum firmat, vomitum sedat, et alvi profluvia, haemorrhagias quascumque sistit, sanguinem inspissando, humorum acrimoniam demulcendo, et solidas partes roborando ac firmando.

Aegyptii, referente Alplino, sanguinem spuentibus acaciae drachmam sin-

gulo mané aliquo liquore dissolutam potandam offerunt. Idem mulieribus quae immodicis uterina potantur haemorrhagiis, hunc succum dissolutum et in uterum injectum proponit. Frequentissimus est in collyriis apud Aegyptios illius usus ad oculos roborandos, atque ad inflammationibus, quae ibi frequentissimae sunt, tuendos. In gargarismatibus repercutientibus, in angina ad fluxionem incipientem cohibendam utiliter usurpatur. Ad anum uterunque procidentem succo dissoluto cum foliorum florumque decocto nihil praestantius esse idem Alpinus asserit. Ab eodem ad podagricos dolores in fom commendatur, sed adstringendo repercutit: quare his in affectibus minus tutum est, quandoquidem haemorrhia fluxum coarctet, saepiusque versus interiora repellit.

Cairi, inquit P. Alpinus, coriarii ad denigrandas pelles multam copiam illius succi absumunt.

In officinis acaciae verae defectu alium succum extractum saepe substituant, quem acaciam nostralem seu Germanicam nominant, licet viribus ab acacia vera paulo diversa. Quapropter ad theriacae confectionem pharmacopoei curare debent, ut veram et genuinam acaciam conquirant, quae magni est usus in Aegypto, et facile apud nos reperitur.

Acacia nostras et *Acacia Germanica* Offic. Succus est inspissatus, siccus, durus, ponderosus, niger, intus nitens, in massulas vasis intyplutas compactus, sapore acido austero. Ex Germania affertur, necnon etiam in officinis nostris praeparatur.

Planta ex cuius fructu succus ille elicitur, dicitur prunus silvestris, C. B. P. 444: vulgo *prunellier*, vel *prunier sauvage*. Arbor fructifera est, sepius notissima, multis ramis donata, et spinosa, cortice subpurpureo et cinereo circumvestitur. Folia profert lanceolata, in ambitu serrata, sapore adstringente. Flores ante folia e ramulorum tuberculis nascuntur conferti, niveo candore insignes, teneri, amari aliquantisper odorati, rosacei, pentapetali, in quorum medio stamina alba spicibus intense croceis ornata stylum viridem longiorem circumdant, ex calyce exsurgentem; qui calix deinde in fructum abit. Ploeculia pari fertilitate succedunt fructus parvi, ex rotundo oblongi, cerasi vulgaris minores, primum virides, paulo ante maturitatem glauci, tandem maturescentes atro-caerulei, insigni astrictione praediti, ossiculum continentes cerasi ossiculo par aut paulo minus, sed longius, cum nucleo simili. Radice nigra est.

Folia, cortex et fructus immaturi refrigerant, exsiccant et adstringunt: unde usus eorum in haemorrhagiis et alvi profluvio frequens.

Ex prunis silvestribus immaturis in clibano exalecatis et postea cum musto vel cervisia fermentis apud Germanos vins et cerevisiae praeparantur in alvi profluvio et immoderato mensium fluxu prolicui.

Ex hisdem immaturis et recentibus succus exprimitur, coquitur et inspissatur ad extracti solidi consistentiam sub acaciae Germanicae nomine, et acaciae verae succedaneum habetur. Maiori tamen aciditate donatur; quapropter magis refrigerans et adstringens censetur: multo minus olei continet; idcirco humorum acrimoniam non aeque ac vera acacia temperare valet.

Sic de acacia et gummi eleganter nitideque, ut solet, Geoffrauds monet, et pro tempore, quo scribebat, utiliter et docte, Fusius autem et quod ad

rem medicam pertinet, vel chymicam, vel botanicam, aptius et enucleatius Dr. Barbier nostras, in laud. sup. med. Scientiar. Diction. tom. XVIII, pag. 578 sqq.

Gomme-arabique, *gummi arabicum*. La gomme arabique est une substance de nature gommeuse qui provient de l'arbre que les Anciens nomment *acacia vera*, et que Linné a désigné sous le nom de *mimosa nilotica*; plusieurs autres espèces du même genre en fournissent aussi. Ces arbres, de la familles des légumineuses, sont très-abondants en Égypte, sur les bords du Nil, dans les déserts de la Libye, dans l'Arabie, dans l'intérieur de l'Afrique. La gomme arabique découle de ces arbres spontanément; on augmente ce produit excrété, par des incisions que l'on fait au tronc de ces végétaux. Cette exsudation est très-abondante: c'est d'abord un suc liquide et visqueux: mais au contact de l'air, il se durcit. On le trouve, dans le commerce, en masses arrondies ou hémisphériques, souvent creusées d'un côté, de la grosseur d'une noisette et plus. Cette substance est d'une couleur blanchâtre; sa cassure paraît vitreuse; elle est inodore, et donne une saveur fade ou visqueuse.

La gomme arabique se dissout en totalité dans l'eau; elle donne à ce liquide de la viscosité. Huit onces de gomme arabique portent deux livres d'eau à la consistance des sirops. L'alcool n'a aucune action sur la gomme arabique; il en est de même de l'huile: cependant lorsque l'on triture la gomme en poudre avec l'huile, cette dernière devient miscible à l'eau. Si l'on verse de l'alcool dans une solution aqueuse de gomme, celle-ci se précipite en flocons blancs, mous et opaques; l'eau s'unit alors à l'alcool avec lequel elle a beaucoup d'affinité, et elle abandonne la gomme. La gomme arabique contient toujours quelques parcelles salines. M. Vauquelin, en brûlant cent parties de cette substance, obtint trois parties d'une cendre formée de carbonate de chaux et d'un peu de phosphate de chaux et de fer.

La gomme arabique a une qualité alimentaire; elle est susceptible d'être digérée et convertie en chyle. Il serait facile d'accumuler les faits en faveur de la propriété nourrissante de la gomme arabique. Hesselquist, dans l'histoire de son Voyage du Levant, rapporte qu'une caravane qui allait d'Éthiopie en Égypte, ayant consommé toutes ses provisions, ne subsistait pendant deux mois que de gomme arabique dissoute dans l'eau; cette substance se trouvait heureusement parmi les marchandises qu'elle portait. Lind ajoute que la gomme nourrit des villes entières de nègres, quand il survient une disette, et que les Arabes qui, deux fois l'an, ramassent cette gomme dans les forêts de l'intérieur du pays, n'ont pas d'autres aliments pendant deux mois (*Malad. des Europ. dans les pays chauds*). Cependant M. Magendie vient d'élever des doutes sur la qualité nutritive de la gomme. Il a vu que des chiens, nourris seulement avec cette substance, maigrissaient dès la deuxième semaine, éprouvaient bientôt une faiblesse considérable, et périssaient dans le marasme le plus complet.

La gomme arabique jouit d'une propriété médicinale qui mérite aussi de nous occuper. Cette substance est un puissant émollient. Son impression sur les tissus vivants tend à produire un relâchement des fibres qui les constituent. Cet effet sera surtout marqué, si un état morbifique tient trop élevé le ton, l'énergie vitale des organes. Une légère solution de gomme dans

l'eau, prise comme boisson habituelle, est un secours utile dans la fièvre inflammatoire, dans le début des phlegmasies innqueuses, cutanées, etc. comme la dysenterie, la diarrhée, la gonorrhée, l'entérite, la péripneumonie, la pleurésie, etc. On s'en sert aussi avec succès dans les irritations des voies urinaires. Les pâtes de guimauve, de jujubes et autres, si souvent employées contre les rhumes, la toux, etc. doivent toutes leurs vertus à la gomme arabique. Cette substance convient aussi dans les hémorrhagies qui ont un caractère actif. La puissance émolliente, adoucissante, qu'exerce sur le système animal la gomme arabique dissoute dans l'eau, explique suffisamment les succès qu'elle procure dans le traitement des hémorrhagies actives et des diarrhées; il est inutile, sans doute, d'y chercher une vertu astringente pour concevoir ces avantages. Nous nous garderons bien surtout d'assigner un rôle aux molécules ferrugineuses dont on a signalé l'existence dans cette substance; il serait trop plaisant d'ériger en cause d'une action thérapeutique, quelques particules de fer toujours inappréciables dans la dose à laquelle on donne la gomme arabique.

Cette gomme fait la base des juleps, si usités dans les hôpitaux, pour calmer la toux, pour adoucir l'irritation des voies aériennes. Elle devient un excellent correctif des ingrédients qui entrent dans la composition des pilules. Dans les arts, on s'en sert pour donner de la consistance et du lustre aux tissus légers, aux rubans, au taffetas; enfin, on met de la gomme arabique dans l'encre, dans le cirage pour les souliers, les bottes, etc.

Acacia Nilotica Linn. (*Monadelph. polyand. gen. 1655 Pers. sub Mimosa. Leguminos. Juss.*), *Acacia vera seu Arabica* Willd. item *Acacia Senegal*, ex quibus gummi flavescens, aut albicans, Arabise, Aegypti, et calidarum Africae regionum omnes incolae. Diversa omnino genere arbor illis est, quae nostris vulgo *acacia*, vel *pseudo-acacia* dicitur, ex America boreali oriunda, nunc apud nos ubique culta; cuius stirps una, in Europa omnium antiquissima, a Vespasiano Robin plantata, exstat etiam nunc in Horto Regio Parisiensis. *Pseudo-acaciae* primus mentionem fecere Ioh. Robinus pater, in *Linocleri Hist. Plant. ed. sec. Paris. 1619*; et Cornutus, *Hist. Plantarum Canadensium, Paris. 1635*. Nobis ea nunc arbor, ex qua nullus fluit, aut elicitur succus, dicitur *Robinia Pseudo-Acacia* (*Diadelph. decand. gen. 1724 Pers. Leguminos. Juss.*); flores albos habet, odoratis. Variat caule inermi, foliis maioribus. Cf. Duhamel, *Hist. des arbres, etc. ed. sec. tom. II, pag. 6, fig. 46*. Sprengel. *Hist. Rei herbar. tom. II, p. 112, sq. Ed. P.*

EXCURSVS IX

DE SARCOCOLLA

Ad ea Plinū Verba, lib. XXIV, cap. 78:

*Sunt qui et sarcocollam spinæ lacrymam putent,
pollini thuris similem, etc.*

Sarcocolla Offic. Σαρκοκόλλα, Graecorum, *Anasarot*, *Anazaron* et *Auxurus* Arabum: vulgo *sarcocolle*. Succus est gummosus, aliquantisper resinosus, minutis et veluti friatis constans grumis albicantibus, aut ex albo rutilis, aut rubentibus, spongiosis, friabilibus, micis lucentibus subinde mistis; saporis subacris, amari, cum quadam ingrata dulcedine obscura, nauseam provocantis. Globosarum pisi aut avellanae magnitudine lacrymarum fragmina videntur, quae seminibus papaveris non multo maiora sunt. Sub dentibus lentescit, in aqueo humore dissolvitur, et candelae admota primum ebullit, postea in claram flammam exardet. Eligenda est rara, spongiosa, candida, amara. Ex Persia et Arabia affertur.

Alia est sarcocollae species fusca, sordida, et in glebas compacta, de qua Pometus mentionem facit; sed prorsus reiicienda.

Planta quae hunc succum fundit, a nullo vel Veterum, vel Recentiorum, descripta fuit; hodieque adhuc ignota est.

De sarcocollae viribus auctores inter se non conveniunt. Eius purgatoriae virtutis veteres Graeci non meminerunt, eaque annuasi extorsum utebantur. Arabes pituitam crassam et glutinosam purgandi facultatem illi tribuunt. Galenus refert eam citra morsum cascicare et vulnera glutinare. Serapio inter cathartica medicamenta illam recenset: extus comedere carnes hunc, intus exulcerare intestina, et inducere calvitium asserit. C. Hoffmannus interquum illius succum prorsus damnat et reiicit.

Attamen fere omnes sarcocollam emmendant maceratam in lacte asinino vel muliebri in ophthalmiis seu oculorum fluxionibus, quas lymphae acrimoniam demulcendo compescit. Praeterea vulnera abstergit, consolidat, et cicatrice obducit. Unde nomen adepta est.

Sic Geoffraeus, Tract. de Mat. med. tom. II, pag. 676 sq. Operae vero pretium credidimus ex laud. sup. Dr. Merat, ined. Scient. Diction. excerptare, quae Recentioribus innotuerunt, ne manca prorsus ac supervacua, de substantia tantopere Veteribus celebrata, haec mentio videretur.

La sarcocolle est une substance qui découle d'un petit arbrisseau du genre *Penaea*, de la tétrandie monogynie de Linné, et qui se rapproche de la famille des bruyères. On regardait avant Thomson la sarcocolle comme une gomme-résine; ce chimiste a montré que c'était une substance différente qui tient de la gomme et du sucre.

Le végétal qui produit cette substance, nommé par Linné *Penaea Sarcocolla*, croît dans l'Éthiopie et au Cap de Bonne Espérance, et probablement en Perse. La sarcocolle découle particulièrement des calices de la plante, contre l'ordinaire des produits semblables qui s'échappent de l'écorce; elle est en petits grains irréguliers, inégaux en grosseur, ayant depuis le volume d'une tête d'épingle jusqu'à celui d'un pois ou plus, anguleux, les uns d'un rouge de grenat, les autres d'un jaune paille, d'autres avec des nuances intermédiaires ou plus foncées, en général demi-transparents, quelquefois transparents, ou enfin opaques; elle n'a pas d'odeur manifeste; sa saveur est âcre et chaude; on ne peut tenir un instant les morceaux de cette substance dans la bouche sans éprouver le besoin de les rejeter de suite, tant ils sont incommodes et provoquent l'écrtion de la salive.

Cette espèce de causticité de la sarcocolle explique pourquoi on n'en fait point usage à l'intérieur. Il paraîtrait pourtant, d'après ce qu'en disent les auteurs arabes, surtout Mesué, qu'on l'a employée comme purgative; dans ce cas, elle doit l'être avec excès, et se classe parmi les drastiques les plus violents; Scorpion dit même qu'elle ulcère les intestins: c'est donc avec raison que C. Hoffmann en condamne tout usage intérieur. Les Grecs ne s'en servaient qu'extérieurement, et c'est de la vertu qu'ils lui supposaient de consolider les chairs qu'est venu le nom qu'elle porte.

La sarcocolle doit être rangée parmi les substances les plus actives, peut-être sur la même ligne que l'euphorbe: elle ronge les chairs baveuses, déterge les viciis ulcérés dont elle facilite ensuite la cicatrisation. Elle nous semble pouvoir remplacer les caustiques ordinaires dans les occasions où en se sert de ceux-ci, et qu'on a besoin de les employer en poudre, ce qu'on ne peut faire ni de la potasse caustique, ni du nitrate d'argent qui se fondent à l'air. Son action rongearite est bien plus prononcée que celle de la sabine, de la rue, etc. etc. On pourrait, sous ce rapport, l'employer plus qu'on ne fait, car elle est presque inusitée.

L'analyse chimique a trouvé dans cette substance un principe particulier qu'on a désigné sous le nom de sarcocolline: elle en forme les deux tiers environ, d'après Thomson, qui lui donne pour caractères d'être insoluble, incristallisable, brune, cassante, d'apparence gommeuse, d'offrir une saveur sucrée suivie d'amertume, d'être soluble dans l'eau et l'alcool; Geoffroy avait déjà remarqué que la sarcocolle se ramollit au feu sans se fondre; qu'elle se décompose ensuite en répandant une légère odeur de caramel, et sans laisser à peine de résidu, etc.

D'après l'abondance de ce principe, le chimiste anglais regarde les autres matières qui lui sont jointes dans l'état où elle nous arrive dans le commerce, comme lui étant étrangères, et pour lui la sarcocolle n'est que la sarcocolline.

M. Pelletier a répété l'analyse de la sarcocolle, et l'a trouvée ainsi composée :

Sarcocolline	65, 30.
Gomme	4, 60.
Matière gélatineuse	3, 30.
Matière ligneuse	26, 80.
	<hr/>
	100.

C. PLINII SECVNDI
NATVRALIS HISTORIAE

LIBER XXV.

I.

(1) Ipsa quae nunc dicetur herbarum claritas, medicinae tantum gignente eas tellure, in admirationem curae priscorum diligentiaeque animum agit. Nihil ergo intentatum inexpertumque illis fuit: nihil deinde occultatum, quodque non prodesse posteris vellent. At nos elaborata iis abscondere atque suppressimere cupimus, et fraudare vitam etiam alienis bonis. Ita certe recondunt, qui pauca aliqua novère, invidentes aliis: et neminem docere, in auctoritatem scientiae est. Tantum ab excogitandis novis, ac iuvanda vita mores absunt, summumque opus ingeniorum diu iam hoc fuit, ut intra unumquemque recte facta veterum perirent. At hercules singula quosdam inventa deorum numero addidere: omnium utique vitam clariorem fecere cognominibus herba-

L. Fraudare vitam. Et fraudare homines qui vivunt, bonis quae alii invenerunt. HARK.

In auctoritatem. Id auctoritatem conciliare scientiae videtur. H.

Singula quosdam. Quae singuli homines invenerunt, quosdam e suis inventoribus in deorum numerum addidere: omnium certe, qui in eo elaborarunt, vitam clariorem fecere, co-

rum, tam benigne gratiam memoria referente. Non aequae haec cura eorum mira in his, quae statu blandiuntur, aut cibo invitant: culmina quoque montium invia et solitudines abditas, omnisque terrae libras scrutati invenere, quid quaeque radix polleteret, ad quos usus herbarum folia pertinerent, etiam quadrupedum pabulo intacta ad salutis usus verentes.

II. (11) Minus hoc, quam par erat, nostri celebrare, omnium utilitatum et virtutum rapacissimi: primusque et diu solus idem ille M. Cato, omnium bonarum artium magister, paucis dumtaxat attigit, hominum etiam medicina non omissa. Post eum unus illustrium tentavit C. Valgus eruditione spectatus, imperfecto volumine ad divum Augustum, inchoata etiam praefatione religiosa, ut omnibus malis humanis illius potissimum principis semper mederetur maiestas.

III. Antea condiderat solus apud nos, quod equidem inveni, Pompeius Lenaeus, Magni libertus: quo primum tempore hanc scientiam ad nostros pervenisse animo adverto. Namque Mithridates, maximus sua aetate regum, quem debellavit Pompeius, omnium ante se genitorum diligentissimus vitae fuisse

gnomine herbis indito, II. — *Omnium utique.* Pintianus script. mallet hominum. Ed. P.

Mira ipse haec. Gr. et al. ante Hard. *mira esset in.* Ed. P.

Sed culmina, etc. (Sic prius). Particula *sed* in nullo est nostrorum. Et eleganter id talibus eam omitti sapientius ad Livium et Senecam monendum nobis fuit. Gron.

II. *Praefatione.* Inserta praecautio, ut humanis calamitatibus opularetur

principis maiestas, felici administratione imperii. Hard.

Mederetur. Sic et Chiff. *medicetur.* Gron. et al. et paulo post *animadverto.* Ed. P.

III. *Praeterquam fama.* Forte, ut alibi, *praeterque*: hoc est, ac praeterea. Praeter singularem famam, quam ille apud omnes obtinuit, etiam argumentis quamplurimis diligentissimus notitiae scrutator fuisse intelligitur. Hard.

argumentis, praeterquam fama intelligitur. Vni ei excogitatum, quotidie venenum bibere praesumptis remediis, ut consuetudine ipsa innoxium fieret. Primo inventa genera antidoti, ex quibus unum etiam nomen eius retinet. Illius inventum autumant, sanguinem anatum Ponticarum miscere antidotis, quoniam veneno viverent. Ad illum Asclepiadis medendi arte clari, volumina composita exstant. quum sollicitatus ex urbe Roma, praecepta pro se mitteret. Illum solum mortalium viginti duabus linguis loquutum certum est, nec de subiectis gentibus ullum hominem per interpretem appellatum ab eo annis LVI, quibus regnavit. Is ergo in reliqua ingenii magnitudine medicinae peculiariter curiosus, et ab omnibus subiectis, qui fuere pars magna terrarum, singula exquirens, scrinium commentationum harum

Vni ei excogitatum. Cels. V, 23: *Nobilissimum est antidotum Mithridatis, quod quotidie sumendo, rex ille dicitur adversus venenorum pericula tutum corpus suum reddidisse.* Vide Dioscori Cassium lib. XXXVII, cap. 35. HARD.

Illius inventum autumant. Gellius lib. XVII, cap. 16, pag. 972: *Anates Ponticas dicitur cunctis vulgo venenis victitare. Scriptum etiam a Lenaeo Cn. Pompeii liberto, Mithridatem illum Ponti regem medicæ rei et remedium genus id solertem fuisse: solitumque cum sanguinem miscere medicamentis, quæ digerendis venenis valent: eumque sanguinem vel potentissimum esse in ea confectioe.* Sanguinem anatum, utilissime in antidotis misceri, tradit quoque Dioscor. II, 97, at heris quoque atque luedi. Meminit etiam Scribonius Larg. Comp. CLXXXVII. HARD.

Sanguinem anatum, etc. Inde nata est ac inventa medicis confectio δι' αἱμάτων. DAL.

Ad illum, etc. Ad Mithridatem libros misit de arte medendi Asclepiades, quum sollicitatus ab eo rege, ut ad se veniret, pro æe, praecepta ab Urbe misit. Commentarios edidisse in quosdam libros Hippocratis, aliæque plurima scriptis consignasse, ex Brasavoli indice in Galenum intelliges: præter ea quæ recensuimus in Auctorium syllabo. HARD.

Solum mortalium. Transcripsit hæc Gellius, XVII, 17, p. 974, indicavitque Plin. VII, 24, ed. Rosl. tom. III, pag. 105 et 275. Ko. P.

Annis LVI. Sic libri etiam MSS. Regg. Colb. etc. Appianus de bello Mithrid. pag. 249, vixisse ait annos novem supra LX; imperitasse annos LXVI: Εἶς δ' ὅτε δ' ἔπειτα ἀπὸ τοῦ ἐξήκοντος ἔτι καὶ τοῦτον ἔτι καὶ

et exemplaria, effectusque, in arcanis suis reliquit. Pompeius autem omni regia praeda potitus, transferre ea sermone nostro libertum suum Lenaeum, grammaticae artis, iussit: vitaeque ita profuit non minus, quam reipublicae victoria illa.

IV. Praeter hos graeci auctores medicinae prodidere, quos suis locis diximus. Ex his Cratevas, Dionysius, Metrodorus, ratione blandissima, sed qua nihil paene aliud, quam rei difficultas intelligatur. Pinxere namque effigies herbarum, atque ita sub-

πεπλάκωτα ἑσθίων ἰσχυράων. Strabo lib. X, pag. 477, auctor est aetatis anno undecimo susceptum ab eo imperium. H. — *Annis LVI, quibus regnavit. Brat. annis LXI, etc. Eo. P.*

Pompeius autem omni regia praeda potitus. Antidotus vero multis Mithridatica fertur Consociata modis: sed Magnus Grinia regis Quam raperet victor, vilem deprendit in illis Synthesin, et vulgata satis medicamina risit. Serenus esp. de venenis. DAL.

Lenaeum, gramm. artis doctissimum. Vox ultima est ab non doctissimo. Chiff. et Vossianus relegant. Et eodem modo loquutus est Plinius (vid. infr.). GRON. — *Grammaticas artis.* Libri editi, *grammaticae artis doctissimum*, quae vox inserta temere ab interpolatore aliquo, nec Plinium sapit. Abest ea sane a MSS. Regg. Colb. Chiff. Sic XXX, 6: *Adolescentibus nobis visus Apion grammaticae artis*, hoc est, grammaticus. Et supra VII, 40: *Grammaticae artis Daphni Gnatō.* Lib. IX, 8: *Arionem quoque citharoedicae artis interficere nautis in mari parantibus.* HARN. — *Grammaticae artis.* Sic bene MS. Reg. 4, Vossian: et editio princeps: neque addendum fuit positum: BROX.

IV. *Ex his Cratevas, etc.* In libris haetenus editis ita legitur: *Ex his Evax rex Arabum, qui de simplicium effectibus ad Neronem scripsit: Cratevas, etc.* Interiecta verba nulli codices agnoscunt manu exarati, non Regg. Colb. Chiff. aliive. Vnde vero ea huc irreperint, conicere haud in promptu est. Meminit illius Marbodeus, lib. de gemmis, f. 6: *Evax rex Arabum, fertur scripsisse Neroni, Qui post Augustum regnavit in orbe secundus.* Tiberium igitur Caesarem intelligit, eum cui et Neronis cognomentum fuit, et summa post Augustum reipublicae cura commissa. Hunc Plinius Neronem nusquam vocat: ne si Neronem diceret, Domitius Nero intelligeretur. Pergit: *Quot species lapidis, quae nomina, quive colores, Quaeque sit his regio, vel quanta potentia cuique: Hoc opus exerpens dignum componere duxi, Aptum gestanti forma brevioris libellum.* At diversum id opus est ab eo quod de simplicium effectibus inscriptum esse dicitur. Huius Evax opera earmine elegiaco scripta haberi aiunt Ferrariae, aut Viennae Austriae, inquit Andr. Tiraquellus lib. de Nobil. cap. 31, p. 194. HARN.

Qua nihil paene aliud, quam rei difficultas intelligatur. Summae pro-

scripsere effectus. Verum et pictura fallax est, et coloribus tam numerosis, praesertim in aemulatione naturae; multum degenerat transcribentium sors varia. Praeterea parum est singulas earum aetates pingi, quum quadripartitis varietatibus anni faciem mutant.

V. Quare caeteri sermone eas tradidere: aliqui ne effigie quidem indicata, et nudis plerumque nominibus defuncti, quoniam satis videbatur potestates vimque demonstrare quaerere volentibus. Nec est difficile cognitu. Nobis certe, exceptis admodum paucis, contigit reliquas contemplari scientia Antonii

fecto difficultatis fuit ei esse debuit, dum Noster ea proderet, plantarum, ut nunc loquimur, Iconographia. Nostris vero temporibus, minime fallax appellari aut videri possit pictorum industria, si quis per se aestimare velit, quid in aemulatione naturae, arte iam adulta, effecerint nostratum ingenis, e. g. in *Facis*, *Fingis* et *Muscis*, extricatu difficillimis, ob exiguitatem partium; ut sileamus de *Liliacis*, *Rosis*, plurimisque aliis iam immensi pretii operibus, tam vivido florum colore, tam nativo habitu depictis, ut in herbariorum (*herbiers*) vicem succedant, quae *Florae* vel *Horti*, vel *Monographiae* nomine plerumque inscripta priore abhinc saeculo prodire. Ed. P.

Transcribentium. De pingentium. Scribere. Veteres dixere pro *pingere*. Statius Theb. VIII, 270: *inscriptaque deus, qui navigat aeno*. HARD.

V. Nobis certe, exceptis admodum paucis, contigit reliquas contemplari, etc. Veteres commentatores, viri alias doctissimi, sed rei herbariae non satis periti, Hermolaus, Leoniceus,

Salmasius, etc. acriter Plinium perstrinxerunt, quod penitioris linguae graecae cognitione destitutus, sine iudicio ac delectu undique corraserit, quae curiosa scilicet digna ipsi visa fuerint; et auctores graecos saepius falso, aut negligenter saltem interpretatus sit. Quod enim reprehendit in maioribus suis, quod notas ipsas herbarum, veluti vulgares, stricte tantum et nominibus indicaverit, id et in ipsum cadit. Licet plures, et dissitas quidem, romanis imperii provincias perlustraverit, plantas tamen perpancas (centenas circiter novas species, Plinio proprias ac peculiare enumerat Sprengel. loc. infra citat.) solummodo cognovit, minime vero rariores. Plurimas proficitur herbas in hortulo Antonii Castoris aemet observasse, qui tertius fere post Theophrastum et Mithridatem regem, peculiarem plantis alendis hortum constituit: neque tamen rari sunt in tam vasto opere errores gravissimi, et cognitione plantarum manca orti. Conf. Sprengel. Hist. Rei herbar. I. I, p. 498 sq. Ed. P.

Castoris, cui summa auctoritas erat in ea arte nostro aevo, visendo hortulo ejus, in quo plurimas habebat, centesimum aetatis annum excedens, nullum corporis malum expertus, ac ne aetate quidem memoria aut vigore concussis. Neque aliud mirata magis antiquitas reperietur. Inventa iam pridem ratio est praenuntians horas, non modo dies ac noctes, solis lunaeque defectuum. Durat tamen tradita persuasio in magna parte vulgi, veneficiis et herbis id cogi, eamque numq. seminarum scientiam praevalere. Certe quid non replevere fabulis Colchis Medea, aliaeque, in primis Itala Circe, diis etiam adscripta? unde arbitror natum, ut Aeschylus e vetustissimis in poetica, refertam Italiam herbarum potentia proderet; multique Circeios, ubi habitavit illa, magno argumento etiamnum durante in Marsis a filio eius orta gente, quos esse domitores serpentium constat. Homerus quidem primus doctrinarum et antiquitatis parens, multas alias in admiratione Circes, gloriam herbarum Aegypto tribuit: quum etiam, quae rigatur, Aegyptus illa non esset, postea fluminis limo invecta. Herbas certe Aegyptias a regis uxore traditas suae He-

Herbis id cogi, eamque numq. etc. Sic enim interdum hac parectica parientis Plinius utitur, ut supra l. XXII. cap. 46 initio: *Ea quorū numq. quantū lenium*, etc. GEL. — *Eamque*. Hanc voculam iam ante mirati sumus, XXII; 46. HARN.

Aeschylus. Huius praeter versiculum ex τῶν ἱερῶν recitat hunc Theophrast. Hist. Plant. IX, 45: Τυρρῆων γενεῇ ὑπερβαρύνοντες ἴβας. *Genus Tyrrhena suis clara veneficiis*. H.

In Marsis, etc. De his egimus lib. VII, cap. 2. HARN.

Quum etiam, quae rigatur, Aegy-

ptus, etc. Tantum enim Aegypto, eggerentē Nilo, accessit, ut Pharis insula, quam Homerus aetate sua unius diei cursu a continente abesse scribit, postea littorali urbi Alexandriae ponte iungeretur. GEL. — *Aegyptus*. Pars Aegypti cū quae Delta dicitur, ac Nili ostii secatur. Vide quae diximus II; 87. HARN.

A regis uxore. Fuit ea Pelydamna Thonis Aegyptii regis uxor; Odys. IV, vers. 228: Εὐθὺς, τὰ οἱ Πελύδαμα πόρτα θῆνος παράκοντις Αἴγυπτον, τῇ πλείστῃ ἔλπει ζευξάμενος ἄρουρα Φάρωνα, πολλὰ μὲν ἐσθλὰ μεμυμένα,

lenae plurimas narrat, ac nobile illud nepenthes, oblivionem tristitiae veniamque afferens, et ab Helena utique omnibus mortalibus propinandum. Primus autem omnium, quos memoria novit, Orpheus de herbis curiosius aliquo prodidit. Post eum Musaeus et Hesiodus polion herbam in quantum mirati sunt, diximus. Orpheus et Hesiodus suffitiones commendavere. Homerus et alias nominatim herbas celebrat, quas suis locis dicemus. Ab eo Pythagoras clarus sapientia, primus volumen de earum effectu composuit, Apollini, Aesculapioque, et in totum diis immortalibus inventionem et origine assignata. Composuit et Democritus, ambo peragratiss Persidis, Arabiae, Aethiopiae, Aegyptique. Magis: adeoque ad haec attonita antiquitas fuit, ut affirmaret etiam incredibilia dictu. Xanthus historiarum auctor, in prima earum tradit, occisum draconis catulum revocatum ad vitam a parente herba, quam balin nominat: eademque Thydonem, quem draco occiderat, restitutum saluti: et Iuba in Arabia herba revocatum ad vitam hominem

πολλὰ δὲ ῥηγὰ. Prospera, quae quondam Thonis dulcissima coniux Aegypti Polydamna dedit, qua plurima gignit Noxia terra ferax, et multa probata venena. De nepenthe disimus XXI, 91. Vide et Euseb. Pr. Evang. p. 481. Haec potest totidem verbis traduntur a Theophr. Histor. IX, 15. Hanc.

Ac nobile illud nepenthes. Hinc ap. Philostratum κρατὴρ Ἑλλήνης, de eo quod animi curam et moerorem lenit, τὸ δὲ φρόνισμα τοῦτο, inquit, ἀρσενεὺς ὑπάρτων, καὶ τὰ ἄλλα οἱ κοινὰ τῆς γνώμης, ὥστε οὐ κρατὴρ τῆς Ἑλλήνης τοῖς Αἰγυπτίσι φαρμάκους. Idem auctor Antiphontem, quem ob excellentem eloquentiam Nestorem

eognominarunt, scribit promittere solitum τὰς τοῦ νεπενθὸς ἀρρώστους. Plutarchus scribit ab Antiphonte excogitatam τῆς ἀλυσίας τίσιν. Rhod. XIX, 3. Dal. — De Nepenthe conf. Excurs. III ad calcem lib. XXI edit. nost. Ed. P.

Diximus, De polio herba, quae nobis est Teucrium Polium, epimus lib. XXI, capp. 24 et 84. Ed. P.

Adeoque ad haec attonita. Ad eximias herbarum vires sic harsit attonita, ut audacior facta nihil vereretur etiam auditu incredibilia addere. II. — Affirmaret. Brot. ex Reg. cod. 4 et edit. princ. affirmavit. Ed. P.

Ad vitam. Non a morte, sed ab asphyxia ad vitæ sensus. Ba.

tradit. Dixit Democritus, credidit Theophrastus, esse herbam, cuius contactu illatae ab alite, quam retulimus, exsiliret cuneus a pastoribus arbori adactus: quae etiamsi fide carent, admirationem tamen implent; coguntque confiteri, multum esse quod vero supersit. Inde et plerosque ita video existimare, nihil non herbarum vi effici posse, sed plurimarum vires esse incognitas: quorum in numero fuit Herophilus clarus medicina, a quo ferunt dictum, quasdam fortassis etiam calcatas prodesse. Observatum certe est, inflammari vulnera ac morbos superventu eorum, qui pedibus iter confecerint.

VI. Haec erat antiqua medicina, quae tota migrabat in Graeciae linguas. Sed quare non plures noscantur, causa est, quod eas agrestes litterarumque ignari experiuntur, ut qui soli inter illas vivant: praeterea securitas quaerendi, obvia medicorum turba. Multis etiam inventis nomina desunt; sicut illi quam retulimus in frugum cura, scimusque defossam in angulis segetis praestare, ne qua ales intret. Turpissima causa raritatis, quod etiam qui sciunt, demonstrare nolunt, tamquam ipsis periturum sit, quod tradiderint aliis. Accedit ratio inventionis anceps. Quippe etiam in repertis, alias invenit casus, alias (ut vere dixerim) deus. Insanabile ad hosce annos fuit rabidi canis morsus, pavorem aquae, potusque

Quam retulimus, etc. Scilicet lib. X, 20. HARD.

VI. *Quae tota migrabat in Gr. linguas.* Scribendum reor, *migravit*, potius quam *migrabat*. PIN.

Securitas quaerendi. Quaerendi curam admittit obvia medicorum turba. HARD.

Illi, quam retulimus. Lib. nempe XVIII, cap. 45. HARD.

Insanabile. Sic MSS. non *insanabilis* (ut Gronov. et lib. ante Hard. ed.), Vt *Triste lupus stabulis*. H.

Pavorem aquae, potusque omnis asferens odium. Υδροφοβία Graeci vocant. Vide quae de eo morbo dist. VIII, 63. HARD.

omnis asserens odium. Nuper cuiusdam militantis in praetorio mater vidit in quiete, ut radicem silvestris rosae, quam cynorrhodon vocant, blanditam sibi aspectu pridie in frutecto, mitteret filio bibendam: in Lacetania res gerebatur, Hispaniae proxima parte; casuque accidit, ut milite a morsu canis incipiente aquas expavescere, superveniret epistola orantis ut pareret religioni; servatusque est ex insperato, et postea quisquis auxilium simile tentavit. Alias apud auctores cynorrhodi una medicina erat: spongiolae, quae in mediis spinis eius nascitur, cinere cum melle, alopecias capitis expleri. In eadem provincia cognovi in agro hospitis nuper ibi repertum dracunculum appellatum caulem, pollicari crassitudine, versicoloribus viperarum maculis, quem ferebant contra omnium morsus esse remedio: alium, quam quos in priori volumine eiusdem nominis diximus: sed huic

Nuper cuiusdam militantis, etc. Indicavit hoc ipse superius, VIII, 63. HARD.

Silvestris. Rosa silvestris haec est, quae eglanterii nomine apud Gallos venit, *Eglantier*. Est in Eysietlensi horto: vidimus in Regio. Scribonius. Largo, Compos. LXXXV: *Rosa silvatica*, quam canistam quidam vocant. HARD.

In frutecto. Frutectum per synecopen, pro fruticetum, habent libri MSS. ubique omnes. Vulgo tamen et *frutetum* scribitur. HARD.

In Lacetania. Lacetania est regio Pyrenseo vicina, in ea citerioris Hispaniae parte, quae prima se Roma venientibus offert. GR.

Spongiolae. Eam in cynosbato vocat pilulam cap. 43 libri superioris. DAL. — *Spongiolae.* Spongiam ex

ruben rossio agresti sumptam vocat Marcell. Emp. cap. XXVI, p. 181, et cap. XXVII, pag. 196. HARD.

Dracunculum appellatum caulem. Caulis is est dracontium minus frequens in insula Corsica, et Maiorica. DAL.

Contra omnium morsus esse remedium. Alius est, etc. (sic prius legabatur). Forte: *Contra omnium morsus esse remedio, alium, quam quos in priori volumine eiusdem nominis diximus.* Sic enim Vossianus. GR.

In priori volumine. Superiore libro, cap. 93. Nondum mihi herbae compositum genus illud est, in quod omnia ea conveniant, quae hic referuntur: idque in primis, ut seris anni mensibus, quibus lateat anguis, ipsum arescat. In Indice, *dracunculus caulis* appellatur. HARD.

alia figura, aliudque miraculum exserentis se terra ad primas serpentium vernationes, bipedali fere altitudine, rursusque cum iisdem in terram condentis; nec omnino occultato eo apparet serpens: vel hoc per se satis officioso naturae munere, si tantum praemoneret, tempusque formidinis demonstraret. (II) Nec bestiarum solum ad nocendum scelera sunt, sed interim aquarum quoque ac locorum. In Germania trans Rhenum castris a Germanico Caesare promotis, maritimo tractu fons erat aquae dulcis solus, qua pota intra biennium dentes deciderent, compagesque in genibus solverentur. Stomacacen medici vocabant, et sceletyrben, ea mala. Reperta auxilio

Sed huius alia figura. Plinius quum auditione tantum id cognovisset, facile narranti quidvis credidit. Caeterum dracontium id, tantum a vulgari magnitudine discrepat. Itaque folia hapatli non sunt, sed potiusari, allio ursino similia: nec caulis huculi crassitudine est, sed pollicis: florere aiunt octobri et novembri. Quod autem scribit nasci prodeuntibus vere serpentibus, areocere quum sese condunt, in vulgari nostro etiam spectatur; id mihi credibile non est, quum ut aiunt, seris anni mensibus floreant, quibus latent angues. DALM. — Est Dracunculus caule maculis notto: *la serpenteaire*. Est et caule immaculato. BOY. — De *Aro Draconiculo* iam nobis actum est. Radix et folia, *Ari maculati* radice ac foliis effigiosiora, etiam nunc in usum recipiuntur. Cf. Geoffr. Mat. med. III, pag. 407 sqq. Ed. P.

A Germanico Caesare. Neronis Claudii Drusi Germ. imp. filio, Gail Caesaris Germanici Aug. patre. Vide Tacit. Annal. lib. II, cap. 43, sq. II.

Qua pota intra biennium, etc. Et Susis, inquit Vitruv. lib. VIII, cap. 3, pag. 465, *in qua civitate est regnum Persicum, fonticulus est, ex quo qui biberunt, amittunt dentes.* Quam in rem lepidum idem epigramma graecum eo loci recitat. HAZEN.

Stomacacen medici vocabant, etc. Cornarius eos morbos ad Oceanum magnum orientalem et occidentalem adhuc durare tradit, eosque sepe simul ingruere. DAL. — *Stomacacen*, *Στομαχάκην*, vel potius, ut ars suadet, *στομαχάκην*, quae vox vitium quoddam oris sonat. Scorbutum aetas posterior appellavit: *le scorbut*. Vide Sennert. lib. III, p. 504. Sont qui *Στομαχάκην* malini hic legi, quoniam scorbuticis os *χάκην*, hoc est, stercus; olet. Et id morbi genus hodieque grassatur in Frisia; ex aquarum vitio. II.

Sceletyrben. *Σκελετόρβην*, *paralytica species, quando recti nequeunt incedere: sed nunc in laevam, nunc in dextrum corpus contorquent, pedesque proferunt: interdum etiam, velut im-*

est herba, quæ vocatur Britannica, non nervis modo et oris malis salutaris, sed contra anginas quoque, et contra serpentes. Folia habet oblonga nigra, radicem nigram. Succus eius exprimitur et ex radice. Florem vibones vocant: qui collectus prius, quam

pile seyrma, anguium hore pedem promouent. Σκαλοτύρβη ἔστιν αἶθος παραλύσας, ὥστε περιπατεῖν ἐπ' αὐθίας μὴ δύνασθαι, καὶ ποτὶ μὲν κατ' αὐτοῦ, ποτὶ δὲ εὐώνυμον εἰς τὰ δεξιὰ περιελθεῖν, ἢ τὸ δεξιὸν εἰς τὰ ἀριστερά, καὶ ποτὶ μὲν ἐπισύρειν τὸ σκέλος, ὥστε περιπαλεῖν τὸ μέγα. Galeo. in Def. med. tom. II, n. 293, p. 265. Α σκέλος ἐτὺρβη, quod crura is morbus tentaret, turbaretque. Aelii Galli exercitum laborasse hoc utroque mali genera ex Arabicorum fructuum esu et aquarum potu, auctor est Strabo lib. XVI, p. 781: Τῶν μὲν περὶ τὸ στόμα, τῶν δὲ περὶ τὰ σκέλη παραλύσιν τινα, etc. Et paulo ante, Ἰσχυρίζηται καὶ σκαλοτύρβη. H. — In MS, Reg. 2, scelosurbin, teste Broterio, qui monet multos etiamnunc apud Frisios, ex aquarum vitio stomachicis laborare; nec non frequentes esse fontes, quorum aqua dentibus nocet: Eo. P.

Herba, quæ vocatur Britannica. Hydrolapathum nigrum esse, quam Veteres Britannicam appellarunt, satia idoneis efficit argumentis Abr. Muntingius, opere singulari de vera antiquorum herba Britannica. Galeus certa de simpl. med. Fac. VI, folia ait esse agresti lapatho similia, ὅμοια τοῖς τῶν ἀγρίων αἰτα λαπάθων. H. — Alii et Dioscor. IV, 2: πολλὰ ἰσχυροὶ λαπάθων ἀγρίων, etc. Abraham Muntingius, Groninga-Frisius, medicinæ et botanices professor, 'Tractat. de vera Antiquorum herba Britannica, Amstelodam. ann. 1681, plantam hanc

eandem esse contendit cum Lapatho aquatico, sive palustri Officin. quod est Lapathum aquaticum, folio cubitali, Casp. Bauhino. Pin. 116. Idem censet Broterius in nott. ad hunc locum: nec ab ea opinione recedunt Lint. Mat. m. p. 114, ed. Schreber. item Spreng. Histor. Rei herb. tom. I, p. 171. Consentit et Geoffraeus, Mater. med. tom. III, p. 677 seq. siquidem descriptionibus eius quæ ap. Veteres estant, tum facie, tum viribus per omnia respondeat: nempe adversus stomachicæ, nobis scorbutum, plurimum valere, etc. quæ plenius disputata loco proxime appellato conferre possis. Item ad hunc ipsum Plinii locum Poinssinet-de Sivry, Trad. de Plin., t. IX. pag. 465: Saracen. not. in Diosc. loc. sup. cit. Bod. a Stapel. in Theophrast. lib. VI, p. 675. Nobis autem Britannica est *Rumex aquaticus* (Hex. trigyn. gen. 876 Pers. Polygon. Juss.), nostris *patience aquatique*. Habitat ad ripas fluviorum ac paludum. Brot. ex Reg. cod. 4, *britannica*. Eo. P.

Sed contra anginas. Apul. e. 881x, de Britannica, titul. 7: *Ad anginam: Herbae Britannicæ flos antequam totum annu audiat collectus; qui eo usus fuerit, per totum annum anginam non experietur.* HARO. — *Et contra serpentes.* Gron. et al. ante Hard. et serpentes, omisso præposit. Eo. P.

Florem vibones. Strabo auctor est VI, p. 165, ad Vibonem oppidum (de quo lib. III, c. 10), a Sicilia Proserpinam migrasse ad legendos flores:

tonitrua audiantur, et devoratus, securos in totum reddit. Frisii, qua castra erant, nostris demonstrare illam; mirorque nominis causam: nisi forte confines Oceano Britanniae, velut propinquae, dicavere. Non enim inde appellatam eam, quoniam ibi plurima nasceretur, certum est, etiamnum Britannia libera.

VII. Fuit quidem et hic quondam ambitus, nominibus suis eas adoptandi, ut docebimus fecisse reges: tanta res videbatur, herbam invenire, vitam iuvare, nunc fortassis aliquibus curam nostram frivolam quoque existimaturis: adeo deliciis sordent etiam quae ad salutem pertinent. Auctores tamen quarum inveniuntur, in primis celebrare par est, effectum parum digesto in genera morborum. Qua qui-

ubi matronae collectis eis texunt coronas: hincque repertum coronis floresnectere. Vnde putandum viborum florum nomen venisse. H. — *Florem vibonem*. Florem Britannicae vibonem. Frisii dictum docet Brotarius. in nott. nomine, ut opinatur eruditus Langius, ducto a confirmandis dentibus. Ed. P.

Mirorque nominis causam. Mirum est, inquit, Britannicam vocari quae non in Britannia, sed in Germania inventa sit. At vero Lipsius in Taciti Annal. I, pag. 30, paludes ait, uliginisque, haud procul Amisia flumine, inter linguam, Weddam, et Coëvordam, aliquot miliarium spatium occupare: vocari ab aëolis Britanige uliginis, *bretonche heyde*: ab ista Britannia in Frisii, nomen herbae Britannicae duci. Muntingius pag. 131, a stabiliendis dentibus Frisiorum lingua deductum id nomen suadere nititur quidem: at non omnino persuadet. HAN. — Conf. etiam de fru-

polayiz nostr. Poininet de Sivry, *Tractat. de Plin.* tom. VIII, ad eum, de quo nunc agimus, locum. Ed. P.

Non enim inde appellatam eam, etc. Non est verisimile appellatam eam herbam esse a milite romano de Britanniae nomine, quoniam ibi plurima nasceretur, quam praesertim Britannia tum sui iuris esset, nec Romanis subiecta. HAN.

VII. *Vt docebimus fecisse reges*, etc. Cap. 33; et sqq. HAN.

Vt res tanta debeatur; herbam invenire, vitam iuvare. In codice antiquo, *tanta res videbatur herbam invenire, vitam iuvare*. Scribendum *res, tanti eis, videbatur, herbam invenire, vitam iuvare*. PINT. — *Tanta*. In libris ad hunc diem vulgatis, *ut res tanta debeatur*. In Reg. 2, *tanta res ut debeatur*: quae sinceræ lectionis haud obscura retinent vestigia. Plinius haud male quoque coniiciat: *tanti eis videbatur herbam*, etc. HAN.

dem in reputatione misereri sortis humanae subit, praeter fortuita casusque, et quae nomina omnis hora excogitat, ad millia morborum singulis mortalium timenda. Qui gravissimi ex his sint discernere, stultitiae prope videri potest, quum suus cuique ad praesens quisque atrocissimus videatur. Et de hoc tamen iudicare avi experimento, asperrimos cruciatus esse calculorum a stillicidio vesicae; proximum stomachi; tertium eorum quae in capite doleant: non ob alios fere morte concita. A Graecis et noxias herbas demonstratas miror equidem. Nec venenorum tantum: quoniam ea vitae conditio est, ut mori plerumque etiam optimi portus sit; tradatque M. Varro, Servium Clodium equitem romanum magnitudine doloris in podagra coactum, veneno crura perunxisse, et postea caruisse sensu omni, aequae quam dolore in ea parte corporis. Sed quae fuit venia monstrandi, qua mentes solverentur, partus eliderentur, multaue similia? Ego nec abortiva dico, ac ne amatoria quidem, me-

Et quae nomina. Nomina nova novis morborum geeribus, quae subinde nascuntur, indita. HARD. — *Et quae.* GROSIOV. et al. ante HARD. et nomina quae; et paulo post stultitia non stultitiae. EO. P.

Avi experimento. Io MSS. omnibus experimenta legimus. Quare aut vitae, aut avi experimenta malim: nam avi pro maioribus dici non admodum aridet. HARD. — BROU. avi experimenta. EO. P.

Non ob alios. Non alios fere morbos morte consecuta. Farmensis editio, et codex Chifflet. fors inelius, morte concita. HARD.

Vt mori plerumque etiam optimi portus sit. Optimus, non optimi, in

veler. cod. PINT. — *Vt mori,* etc. Caesar apud Sallostium: *In luctu atque miseriis, mortem acerrimam requiem, non cruciatum esse. Eam cuncta mortalium mala dissolvere: ultra neque curas, neque gaudia locum esse.* DAL. — *Mori.* Ferd. Pinstianus, qui in eadem exornanda sparta laboravit, in qua nos sudamus, insculpi Salmanticae sepulcro suo iussit, OPTIMUM VITAE SOLUM MORS. Vide quae dicta sunt VII, 54. HARD.

Venenis crura perunxisse. Frigido, ut cicuta, opii, alterci, sive hyoscyami. DAL.

Qua mentes solverentur. Quae herba faceret insaniam, partus elideret, etc. HARD.

mor Lucullum imperatorem clarissimum amatorio periisse: nec alia magica portenta, nisi ubi cavenda sunt aut coarguenda; in primis fide eorum damnata. Satis operae fuit abundeque praestitum vitae, salutare dixisse, ac postea inventas.

VIII. (iv) Laudatissima herbarum est, Homero teste, quam vocari a diis putat moly, et inventionem

Amatorio. Amatorium poculum dicitur, quoddam amoris insaniam impellit: quale Lucullo Callisthenes libertus suus obtulit, ut impensius ab eo diligeretur: verum veneni vi alienata domini mens est, et mors consecuta. Plutarch. in Lucullo pag. 520. Haad.

VIII. *Laudatissima herbarum est,* etc. Moly quod Mercurius Vlyssæ contra Circes veneficia commendat, Odys. lib. X (vide notam seq.), optimum quasi ebrietatis antidotum, in maximam iam dudum venit contentionem, varie a variis scriptoribus expositum. Nigram hanc radicem, effossam difficillimam, lacteumque florem Hæmerus tribuit. Theophrastus, Hist. Pl. lib. IX, cap. 15, radicem contendit esse rotundam, caeparum more, προσμυρεῖ χρομύνη (βλῆστοιδῆ Diosc. III, 54; caepæ magnitudine Plinius ait; Galenus quoque de Fac. simpl. med. μικρὴ βλῆστῶ παραπλήσιον): folia scillæ similia; neque effodi tam aegre, quam graecus Poëta perhibeat: optimum provenire apud Pheneum Arcadiæ et Cyllenen: praestans esse antidotum. Quae omnia quamdam allii speciem esse videntur. Simili prope ratione moly suum describit Dioscorides loco laudato, flore albedo, λευκοῖς ὀφθαλμοῖς, foliis angustis et radice exigua. Plinius nunc addit graecos auctores florem flavum pingere, quem album Homerus esse scribat. Incertum

tamen quos auctores designare, voluerit. Hunc vero sequens Car. Clusius, ineunte saeculo decimo septimo, allii speciem quamdam moly declaravit, quod folia radicalis lanceolata, et flavum florem haberet (Append. alt. ad Stirp. rarior. in Exot.). Clusii auctoritate nixus I. Bauhinus, Hist. plant. II, pag. 562, allium id e Pyraeneis montibus acceptum, verum moly Antiquorum pronuntiavit: et illius sententiae favit Linnaeus, dum plantam eam *Allii Moly* nomine insigniret. Nilominus verum illud moly Homericum ab ipso Clusio indicatur, Stirp. Histor. II, 37, pag. 491, quem optime sequitur I. Raïus, Hist. II, p. 1122. Plantam hanc Clusianam cum plurimis aliis neglexit Linnaeus; sed eadem est omnino cum ipsius *Allio nigro*, et *Allio monspeliensano* Gouani (Illust. 24, t. 16). Omnes enim a Veteribus, excepto uno Plinio, indicatae notae ad hanc speciem probe referuntur: nempe radix nigra, folia latiuscula radice, flos lacteus; immo ipsae radices, quum planta exaruit, aegerissime effodiuntur. Crescit autem per totam Europam australem, et in insulis Balearicis, quarum una sine dubio *Aëza*, Circes domicilium, fuit. Cl. Spreng. Hist. Rei herb. t. I, pag. 23 sq. Ed. P.

Homero teste. Odys. X, vs. 302: ὅς ῥα ποινήσας πῶς ἐχάρηκεν Ἀργεϊφόντης. Ex γαίης ἐρύσας, καὶ μετὰ

eius Mercurio assignat, contraque summa veneficia demonstrat. Nasci eam hodie circa Pheneum, et in Cyllene Arcadiae tradunt, specie illa HomERICA, radice rotunda, nigraque, magnitudine caepae, folio scillae: effodi autem difficulter. Graeci auctores florem eius luteum pinxere, quum Homerus candidum scripserit. Inveni e peritis herbarum medicis, qui et in Italia nasci eam diceret, afferrique Campania mihi aliquot diebus effossam inter difficultates saxeas, radicis xxx pedes longae, ac ne sic quidem solidae, sed abruptae.

IX. Ab ea maxima auctoritas herbae est, quam dodecatheon vocant, omnium deorum maiestatem commendantes. In aqua potam omnibus morbis mederi tradunt. Folia eius septem, lactucis simillima, exeunt a lutea radice.

φύσιν αὐτοῦ ἰδμεν. Πίζη μὲν μέλαν ἔσται, γάλακτι δὲ εἰκλον ἄνθος, Μόλυ δὲ μιν καλέουσι θεοὶ χαλαπὸν δὲ τ' ἑρυσσιν Ἀνδράσι γὰρ θνητοῖσι. Θεοὶ δὲ τὰ πάντα δύνανται. Transcripsit hunc Plinii locum Apul. cap. XLV. Homericum moly, esse Democriti aglaophotin, de qua nos egimus lib. superiore, Lobellus scribit in Not. marginalibus MSS. ad Anguillar. p. 90. Esse rutam silvestrem affirmat Galen. de Fac. simpl. VIII, pag. 249. HARD. — Homero teste. Posteriorem vocem ignorant libb. ante Hard. vulgg. Conf. not. sup. Ed. P.

Quam vocari a diis putat moly. Illud quidem est moly Homericum, Dioscoridis vero moly molon a Plinio vocatur, describiturque lib. XXVI, cap. 7. DALL.

Nasci. Tota haec descriptio apud Theophr. est Hist. IX, 15. Sed is errasse Homerum ait, qui aegre evelli hanc e tellure cecinit. Vide et Diosc.

III, 51. HARD. — Et notam huiusce capillis primam. Ed. P.

Effodis autem difficulter. Ob saxa, inter quae nascitur. DALL.

Graeci auctores. Quos Priapeiorum auctor est secutus, eo earmine: *Hinc legitur radix, cuius flos aureus exit: Quam quum moly vocant, mentula moly vocant.* HARD.

Quum Homerus candidum scripserit. Loco allato: et qui Homerus imitatus est Naso, Melam. XIV, v. 294: *Pacificus huc florem dederat Cyllenius albus: Moly vocant sapere: nigra radice tenetur.* Diosc. quoque loc. cit. ἄνθη λευκοῖσι ὄμας, γαλακτόχροα dicit esse, violae albae flores similes, et lactei coloris. Galen. de Fac. simpl. med. VII, p. 214, ἄνθος γαλακτώδες. HARD.

IX. Dodecatheon. δωδεκάθεος, herba a duodecim diis maioribus appellata. HARD.

Folia eius septem, etc. Profecto huc

X. Vetustissima inventu paeonia est, nomenque auctoris retinet, quam quidam pentorobon appellant, alii glycy siden. Haec quoque difficultas est, quod eadem aliter alibi nuncupantur. Nascitur opacis montibus, caule inter folia digitorum quatuor, ferente in cacumine veluti graecas nuces quatuor aut quinque. Inest iis semen copiosum, rubrum nigrumque.

effigie, inquit Ruellius II, pag. 449, frequenter in dumetis enatam vidimus: verum quum nec plura de ea tradantur, an dodecatheos sit, non ausim affirmare. H. — Dodecatheon. Broterio est Sanicula montana, flore calceari donato, Casp. Bauh. la grassette; quam Pinguiculae nomine recentiores insigniverunt. Dodecatheon autem Sprengel, habet *Primulam vulgarum* (*Pentand. monogyn. gen. 380 Pers. Iysimach. Juss.*). Cf. Lobel. Obs. 317. Planta prorsus diversa ab *Dodecatheo Meadia*, nostris vulgo *giroselle* dicta, quae America septentrionali oriunda, in hortis colitur. Ed. P.

X. *Vetustissima inventu paeonia*. A Pacone medico nomen invenit, qui vulneratum Plutonium ab Hercule, ut Homerus quidem fabulatur, Iliad. V, v. 401, crasse ea perhibetur. Nomen in officinis servat: vulgus pivoniam vocat: *pivoine*. Genera eius quatuordecim in horto Regio vidimus. Paeonia mss a Matthiolo delineatur in Diosc. III, p. 914: *Haap — Paeonia*. *Γλυκυσίδη χερσίδις* et *μελαινα* Hipp. de Morb. mul. I, 611; *γλυκυσίδη θέλαια* Diosc. III, 157; nobis eodem nomine est *Paeonia officinalis* (*Polyand. digyn. gen. 4321 Pers. Ranunculac. Juss.*). Habitat in nemorosis montium Helvetiae, etc. *Γλυκυσίδη ἀρόρη* Diosc. I. c. est *Paeonia coral-*

lina, quae in Europa meridionali et in Sibiria crescit. Cf. Sprengel. Hist. Rei herbar. tom. I, pagg. 43 et 477. Ed. P.

Quam quidam pentorobon, etc. Dioscor. III, 157: *Παιονία, ἢ γλυκυσίδη, οἱ δὲ πεντόροβον*. Sic etiam Galen. de Facult. simpl. Medic. lib. VI, pag. 467. Dicitur sane *πεντόροβον*; quasi quintuplex ervi granum: a granorum numero, quae ervum imitantur. *Γλυκυσίδη*, quod acinos dulces, mali ponici similes habere videtur: nam *σίδη* Boeotia malum punicum est. Vide etiam Apuleium, c. LXIV, et auctorem libri, qui Kiranidum Kirani inscribitur p. 48. Haad.

Nascitur. Haec totidem fere verbis Diosc. I. c. Haad.

Caule inter folia. Inter singulos nodos, unde folia erumpunt. Alias totus caulis bicubitalis est, ut ait Dioscor. loc. cit. *καυλὸς ὡς διαπύθαμναίος*. H.

Inest iis semen copiosum. Dioscor. I. c. *Λόβους δὲ τινὰς ἀνέτην ἐν ἄκρῳ τοῦ καυλοῦ, ἀπυρράλοις ὁμοίους, ὡς ἀπυρρῶντων εὐρίσκονται ἰσχυροὶ κέκοι πολλοί, ἐμφερῆς τοῖς τῆς βόειας· ἐν μέσῳ δὲ μέλαινα, ἐμπόρφυροι, α' ἢ στ'.* Summo caule fort. siliques quasdam, veluti graecas nuces: quibus dehiscensibus grana multa rubentia, parva, acinis puniceorum similia inveniuntur; et inter tota media quinque aut sex, nigra, purpurea. Haad.

Haec medetur et Faunorum in quiete ludibriis. Praecipiant eruere noctu, quoniam si picus Martius videat, tuendo in oculos impetum faciat.

XI. Panaces ipso nomine omnium morborum remedia promittit, numerosum et diis inventoribus

Faunorum in quiete ludibriis. Sic ephialten vocat, quod opinione Veterum Fauni haec visa dormientibus immittere crederentur. Diosc. appellat τοῦ τῶν ἐπιπλῶν πνεύματος, The- mison in epistolis πνεύματος; alii πνευμάτιον; medici incubum: si autem δὲ τὴν ἀναθυμίασιν ἐξ ἀδδερ- γίας καὶ ἀπὲρξας εἰς ἡραλὴν ἀνατρε- χούσιν. DALEC. — *Faunorum.* Faunos XXX, 24, nocturnos deos interpre- latur, Diosc. l. c. Οἱ δὲ ἡραλῆς καὶ πρὸς τοὺς ἐπιπλῶν πνεύματος, etc. *Grana ni- gra* valent aduersus suppressiones incu- borum nocturnas, quas ephialtas vocant. Quindecim grana bibi ex aqua iubet idem Euphr. 1, 22. *Επιπλῶς* sive ἐπιπλῶ- τος malum est, ubi aliqua noctu se grandi mole opprimi, invadique ab alio credit. Macrobius de hac re ita pro- didit in Somn. Scip. 1, 3, pag. 43: *Φάντασμα vero hoc est visum, quum inter vigiliam, et adultam quietem, in quadam, ut aiunt, prima somni ne- bula, adhuc vigilare se existimus, qui dormire vix coepit, aspiciere videtur irrumpentes in se vel passim vagantes formas.* In hoc genere est ἐπιπλῶς, quem publica persuasio quiescentes opi- natur invadere, et pondere suo pressos ac sentientes gravare. De hoc genere morbi plura Cael. Aurel. III, 3: *Quidam veteres, inquit, ephialten voca- verunt.* Afficit crapula vel indige- stione lugi vexatos. Sequitur per som- num gravedo atque pressura, et veluti praefusio, qua sibi quemquam irruisse repente existiment, qui sensibus oppres- sis sensus exanimet, neque clamare

permittat: quo fit ut saepe erumpentes non articulata, sed confusa voce ex- clament... Ac paulo ante: *Sed quod neque deus, neque semideus, neque cupido sit, libris Cousarum, quos αἰ- τισιολογούμενους Soranus appellavit, ple- nissime explicavit.* Iode paeonia *Επιπλῶς* dicitur apud Aetium, 1, p. 32 (sic enim legendum non *ἐπιπλῶς*), quia τὸν ἐπιπλῶν curat. HANCO. — *O ἐπιπλῶς*, nostris vulgo dictus: *le cauchemar.* Paeonia Linnaeo planta heroica, quae vi narcotica, antispasmodica, hypnotica, anodyna, etc. gaudet Cf. Nat. medic. pag. 164, ed. Schreber. Eo. P.

Praecipiant eruere noctu. Haec apud Theophr. totidem verbis Hist. IX, 9. HANCO.

XI. *Panaces ipso nomi.* Απὸ τοῦ πάντα ἀκρίβ, quod omnia medetur: sive a πᾶς et ἄνως, hoc est, ab omni remedio. HANCO.

Numerosum. Theophrastus sex de- scribit panacis genera Hist. lib. IX. Primum Syrium cap. 40, cuius radix irino unguento additur ob suaveo- lentiam, secatur per messem, vali- diore tamen semine. Ego ex spatha, myrrha, oleo, iride tantum unguen- tum id parari reperio. Quoque alia genera cap. 42 referuntur: tria suis nominibus Chironium, asclepium, he- racleum: duo nulla certa appellatione, praeterquam panacia, his verbis: *Sunt autem aliae quaedam panaces, una folio tenui, altera lato, Vires eodem ad ciendos menses cum farina illitis, et huiusmodi tam putrida, quam alia*

adscriptum. Vnum quippe Asclepion cognominatur, quoniam is filiam Panaceam appellavit. Succus coactus ferulae qualem diximus, radice multi corticis et salsi. Hac evulsa scrobem repleri vario genere frugum religio est, ac terrae piamentum. Vbi, et quonam fieret modo, et quale maxime probaretur, inter perëgrina docuimus. Id quod e Macedonia affertur, bucolicon vocant, armentariis sponte erum-

Syracum ego amyrnium esse puto, quod in Amano monte plurimum gignitur, et pro *myrrha*, quae in confectione irini unguenti requiritur, substitui potest, auctore Dioscor. alia vero duo, quae nomine suo non appellavit, ligusticum et origanum silvestre. Cap. sequenti achilleam sideritin etiam vocatam fuisse panacem heracleon Plinius scribit. Ligusticum panacem etiam dictum fuisse et origanum silvestre Diosc. testatur. DAL. — *Numerosum*. Cuius multa generis. H.

Vnum quippe Asclepion. τὸ πᾶναξ τὸ Ἀσκληπίον, Theophr. Hist. IX, 9; ab Aesculapio medico, ut Nicander cecinit in Ther. Filiam eius Πανάκειον, cum altera, quae Ὑγίεια appellata est, in suo iurando testem Hippocrates advocat, p. 1. Idem panacis genus Ἡράκλειον Diosc. appellatur III, 55, et a Galeno de Facult. simpl. med. VIII, pag. 217. HANB. — Vnum quippe Asclepion cognominatur, quoniam; etc. Panacis genus τὸ Ἀσκληπίον Theophr. Hist. IX, 12, et Dioscor. III, 56, idem Sprengelius esse iudicat cum *Lascepio* nostrate hirsuto (Pentand. digyn. gen. 693 Pers. *Vmbellif. Juss.*); diversam prorsus a panace Ἡράκλειον, cuius meminit Dioscor. III, 55, ex quo succus alicitur, etiam tunc *opopanax* dictus: hoc autem nobis est *Pastinaca Opopanax*

(Pentand. digyn. gen. 718 Pers. *Vmbellif. Juss.*). Habitat in Italia, Sicilia et Syria Conf. Sprengel. Histor. Rei herbar. tom. I, pag. 80, 84, 167; item vid. Bod. a Stapel. nott. in hoc loco Theophrast. pag. 1074 sqq. ubi plura invenies quibus varia panacis genera confudisse Noster congeritur, Eo. P.

Succus coactus ferulae. Notandus error Plinii, qui ex Asclepii panace fieri tradat *opopanaxem*, quum is fiat ex heracleo. DALEC. — Succus coactus ferulae, qualem diximus, etc. Est, inquit, ferula panaces: cuius succus excipitur inciso caule, cogiturque: coacti candor probatur, ut diximus XII, 37. HANB.

Radici multi corticis. Radices per multas habet, crasso et submari gustus cortice vestitas: Πῆξας πλείονας;... παχὺν ἰχθύος τὸν φλοιὸν, ὑπόπικρον τῇ γούρῃ. Diosc. III, 55, post Theophr. Hist. IX, 12. HANB.

Scrobem repleri vario genere, etc. Placenta mellita ex omni genere frugum. Theophr. Hist. IX, 9: τῇ πανακίῃ μελιττότῃ. DAL.

Vbi et quo fieret modo (sic prius). Voss. cod. et quoniam. Lege: Vbi et quonam fieret modo: ΓΑΡ. — Docuimus. Lib. XII, c. 57. HANB.

Bucolicon. Βουκολικόν, quasi pastoritium. HANB.

pentem succum excipientibus: hoc celerrime evanescit. Et in aliis autem generibus improbatum maxime nigrum ac molle. Id enim argumento est cera adulterati.

XII. Alterum genus heraclion vocant, et ab Hercule inventum tradunt: alii origanum heracleoticum silvestre, quoniam est origano simile, radice inutili: de quo origano diximus.

XIII. Tertium panaces. Chironion cognominatur

In aliis autem generibus. In aliis succis, qui non sponte erumpunt, sed inciso caule vel radice manant. Ipse Plinius XII, 57: *niger color improbatum.* Dioscor. III, 55: *Ο δὲ μέγας φάλλος καὶ μαλὸν δολοῦται γὰρ ἀμμωνιακῷ ἢ κηρῷ.* HARO. — *Argumento.* Gron. et al. ante Haro. *argumentum.* Ed. P.

XII. *Alterum genus.* Dioscor. III, 56: *Καλοῦσι δὲ τινες πᾶνικες καὶ τὴν ἀργεῖαν ὀρίγανον οἱ δὲ καὶ ἡρακλεοτικόν, οἱ δὲ κοινῶν περὶ ἧς εἶπεται ἐν τοῖς περὶ ὀρίγανου. Πλαν.* — *Alterum genus.* Theophr. Hist. IX, 42: *Τὸ Ἡράκλειον φύλλον μὲν ἔχει μέγα, καὶ πλατὺ, τρισηπίθμον πανταχῇ, ῥέζαν δ' ὡς δακτύλου τὸ πάχος, etc.* *Panax Heracleion folium habet magnum, et latum, ut quoque versus truncus palmorum sit; radicem crassitudine prope digiti, etc.* Diosc. III, 55, fusius hanc plantam describit; cuius item meminit Hippocrat. de Vict. in morb. acut. 406. Est autem nobis *Pastinaca Opopanax*, ut iam supra diximus. *Κασσιπίων Chironium* Linnaei Gouanus, Illustrat. 20, idem esse contendit cum *Pastin.* *Opopanax* immo se, ex hac planta resinoseum succum elicere nullum se potuisse sit, quod sane non mirum, quum Monspeliacum coelum a graeco, pul syriaco

multum differat. Cf. Sprengel. Hist. Rei herbar. tom. I, locis supra citat. *Ορίγανος Ἡρακλεωτικῷ* Dioscor. III, 32, diversa praesus est a panace *Ἡρακλίσῃ*, nobisque eodem nomine dicta *Origanum heracleoticum* (*Didyn.* nam. *gymnosperm.* gen. 4401 Pers. *Labiāt.* Juss.); habitat in Europa australi et Graecia. *Ορίγανος* autem ἀργεῖα, seu ἀγριορίγανος Dioscor. III, 34, a superiore distat: Recentioribus nempe est *Satureia graeca* (*Didyn.* *gymnosperm.* gen. 4373 Pers. *Labiāt.* Juss.). Habitat in Archipelagi insulis. Ed. P.

Heracleion vocant. Plutarchus medicinae peritum fuisse Herculem tradit. Itaque quod apud Euripidem legitur, Alcestin, quae pro Admeto mortem oblerat, ab eo eum morte luctato per vim ereptam, et ad maritum rediectam fuisse, sic intelligendum, quum graviter aegrotans, et ferme desperata illa esset, medendi arte, qua exercebat, ab Hercule curatam, reddita pristina valetudine. Muret. Var. lib. VIII, cap. 23.

XIII. *Tertium panaces Chironion.* Ista sunt Theophrasti verba Hist. IX, 42: *Ἐχει δὲ τὰ μὲν Χείρωνιον φύλλον μὴ ὅμοιον λατάνῃ, μέζον δὲ καὶ δασύτερον ἄνθος δὲ χρυσοειδὲς ῥέζαν δὲ μικράν. Φιλί δ' ἐστὶ χωρὶς τὰ πύονα.* Neque Nicandri, neque Dioscoridis

ab inventore. Folium eius lapathum simile, maius tamen et hirsutius. Flos aureus, radix parva. Nascitur pinguibus locis. Huius flos efficacissimus, eoque amplius, quam supra dicta, prodest.

XIV. Quartum genus panacis ab eodem Chirone repertum, centaurion cognominatur: sed et Pharnaceon; in controversiam inventionis, a Pharnace rege deductum. Seritur hoc, longioribus, quam caetera, foliis, et serratis. Radix odorata in umbra sic-

panaces Chironium esse constat: sed est Helenium Dioscoridis primum, sive iula, ut recte vidit Anguillara, P. V, p. 89; etsi id minus probare Ruellius videtur, III, p. 524. Pingitur a Lobelio in Obs. p. 309. HARD. — Broterius quoque Chironion panaces idem esse pronuntiat cum τὸ ἑλάνιον Dioscor. I, 27, quod nobis eodem fere nomine *Iula Helenium* (*Syngenes. superfl.* gen. 1857 Pers. *Corymbif.* Juss.). Radix illi magna, amara et aromatica. Habitat in hortis, ad pagos: nostris vulgo, *aurie*. Refragantur tamen rei herbariae auctores peritissimi, quibus τὸ πᾶναξ Χαιρώνιον Theophrast. IX, 12; Diosc. III, 57, nihil aliud videtur quam *Laserpitium latifolium* (*Pentand. digyn.* gen. 693 Pers. *Umbellifer.* Juss.). Habitat in Europae nemoribus siccis. Folia λατάνου similia dicuntur Theophr. loc. cit. Nicanderi Scholiastes ἀνρί τὸ λατάνου reponit ἀπαράου: melius tamen illud, siquidem plantae nostrae folia multo magis cum *Rumice* quam cum *Origano Maioranoide* conferantur. Bene eam speciem delineavit Dodonaeus Pemptad. II, pag. 369. Monimus supra *Laserpitium Chironium* Linn. idem videri ac *Laserp. latifolium*. Cf. Lam. *Encycl.*

III, 423. Spreng. *Histor. Rei herb.* I, lib. II, capp. 4 et 3. Eu. P.

Radix parva. Immo magna, vel longa hic a Nostro scribi oportuisse nonnulli existimant, ex Theophrast. Hist. IX, 12, qui radicem μακράν esse ait, non μικράν. Sed sciendum in vulgari exemplaribus μακράν quoque legi, licet alia magis lectio placeat. Eu. P.

XIV. Quartum. Herbariis id genus incognitum. Hinc.

Centaurion. Centauri magni radicem panacem vocari Dioscor. inquit, quoniam omnibus fere morbis succurrit. DAL. — Κενταύριον τὸ μέγα ... βίττα δὲ ἐν ἡλίου πᾶσι πᾶσι, etc. Diosc. III, 8; nobis eodem nomine est *Centauraea Centaurium* (*Syngenes. fistulan.* gen. 1929 Pers. *Corymbif.* Juss.). Habitat in Alpibus, Italia, etc. Nostris vulgo, *grande centauris*; et magis etiam nunc in officinis usus. Eu. P.

In controversiam. Alii Chironi Centauro, alii Pharnaci regi originem assignantibus. Chironi medicinam inventionem Plinius adiudicat, VII, 57. Pharnaces ille est, qui prima regnavit in Ponto, ut Plinius loquitur, XXXIII, 54; nempe circiter annum urbis Romae 450. H. — *In controversiam.* Brot. in *contraversia*. Eu. P.

catur, vinoque gratiam adiicit. Huius genera duo fecere, alterum laevis folii, alterum tenuius.

XV. *Heracleon siderion* et ipsum ab Hercule inventum est, caule tenui digitorum quatuor altitudine, flore puniceo, foliis coriandri. Juxta lacus et amnes invenitur, omniaque vulnera ferro illata efficacissime sanat.

XVI. Est *Chironia* inventum ampelos, quae vocatur *Chironia*, de qua diximus inter vites, sicuti de herba, cuius inventio assignatur Minervae.

XVII. *Herculi* eam quoque adscribunt, quae *Apol-*

Vinoque gratiam adiicit. Apud Dioscoridem de centaurii radice haec leguntur: Πῶς πικρία, στιβόα, βερμύς ἐπὶ πύχῃς ὁδῷ, ἀσπὴ χυλοῦ, παρὰ ποτῆς στύβου καὶ γλυκύτης, ὀνίανθος. Anagnostae et prolectores Plinii suspicor legisse, παρὰ ποτῶν, aut ποτοῦ, non animodversis quae sequuntur, et inde natam erroris occasionem, ut vino gratiam adicere interpretarentur. DAL.

Huius genera duo. Alio spectat Theophrastea panocis universim distributio in duo genera, τὸ μὲν λεπτόφυλλον, τὸ δὲ πλατύφυλλον, Histor. IX, 42; alterum latinis folii, tenuioris alterum. HARO. — *Huius genera duo.* Genus quod laevis folii est Broterio est *Centaurium* majus Officin. de quo supra egimus: quod vero tenuius, illi videtur idem atque *Centaurium* minus, quod nobis dicitur *Chironia Centaurium* Wild. (*Pentand. monogyn.* gen. 633 Pers. sub *Erythraea. Gentian.* Juss.). Habitat in silvis nostris. Vulgo *petite centauree*. EO. P.

Laevis. Gronov. et al. ante Hard. *levioris*; et statim mox *tenuioris*, non *tenuius*; edit. princeps, Brot. teste, *tenuis*. EO. P.

XV. *Heracleon siderion.* Haec sideritis tertia Dioscoridis est, IV, 35, quam et Crataevae ibi Ἡράκλειον vocat, flore puniceo, foliis coriandri, caulibus στιβακιστοῖς, hoc est, palmi altitudine. Ceranium est Dodonaei Robertsonum, p. 62, visum a nobis in horto regio. HARO. — Στὴν πύχῃς ποτῆς Dioscorid. loc. sup. laud. nobis est *Phellandrium Mutellina* Linn. (*Pentand. digyn.* gen. 708 Pers. sub *Mco. Umbell.* Juss.). Habitat in Alpibus. Fab. Columna perperam ad asniculam retulit. Conf. Sprengel. Histor. Rei herb. tom. I, pag. 166. EO. P.

Et ipsum ab Hercule inventum est. Haec est sideritis heraclea posterior, Crataevae: non prior, quae folium quercus habet. DAL.

Omniaque vulnera. Dioscorid. loc. cit. καὶ ταύτης ἡ δύναμις ἐντελερμένης καλλήτην ἐνέριμον καὶ νεοπέτρων. *Huius impositae ea vis est, ut cruentia recentiaque vulnera glutinet.* H.

XVI. *De qua diximus inter,* etc. Lib. XXIII, cap. 47. HARO.

De herba. Parthenio scilicet, de quo XXII, 20.

XVII. *Herculi eam quoque adscribunt,* etc. Vox haec ὁσπύριος, suis

linaris, apud Arabas altercum, apud Graecos vero hyoscyamos appellatur. Plura eius genera: unum nigro semine, floribus paene purpureis, spinosum. Talis nascitur in Galatia. Vulgare autem candidius est et fruticosius, alius papavere. Tertiū semen irionis semini simile: et omnia insaniam gignentia, capi-

labam, seu labam porcinae sonat. Quam porro suam, aprum Erymanthium Hercules occiderit, qui aper in Arcadium terra fuerit enutritus, idcirco et laba suis arcadicae haec appellata est, et in partem aliquam eius inventionis Hercules venit. Vide Galen. κατά τόν. IX, 4, p. 619. Eadem Apollinaris dicitur, quod mentem percellat, quasi aestu Apollinis. Hano.

Apud Arabas altercum. Ita Reg. 2, librique editi. Reg. 4, apud Arkilas: unde quidam apud alios lingunt. Certe haud temere apud Plinium Arabica in plantis tralatitiis et possum nascentibus nomina inveniri: ac vocem eam esse Latini oris, non Arabici soni, vel ex Scribonio Largo intelligitur, Comp. cxxxix: *Altercum*, inquit, quod Graeci ὑσκόρυον vocant, qui biberunt, caput grave, venisque distentum habent: utpote abulsiuntur, cum quadam vrborum alitercione: inde enim hoc nomen trahit herba altercum. Sic etiam Apuleius, c. iv: *A Graecia hyoscyamos dicitur, et Dyoscyamos...* Latius insavani vocant, aliqui Apollinarem, alii alterculum, etc. Ab altercatione gignentia nomen etiam altercugeni lectum ei esse aliqui divinant. fusquiamus officinis. Ter-gemini hyoscyami icones exhibet Dodon. p. 147. Vidimus in horto Regio. Hano: — *Altercum*. Gron. et al. ante Hard, addunt, sive altercum genon; quae duo verba ex vet. cod-

Plinianus delenda esse monuit. Ed. P.

Hyoscyamos appellatur. Nobis *Hyoscyamus niger*; cui corolla ochroleuca. Habitat in Europae ruderalis pingulibus. Planta venenosa. Nostris vulgo, *fusquiamus*. Ed. P.

Unum nigro semine. Dioscor. IV, 69: Ο μὲν γὰρ ἀνθὴ ὑποπόρφυρα φέρει..... σπέρμα μέλαν, καὶ τοὺς κυτίνους σκληροὺς καὶ ἀκανθώδεις. II. — *Floribus paene purpureis, spinosum*. Nobis est *Hyoscyamus reticulatus* (Pentand. monogyn. gen. 494 Pers. Solan. Juss.). Habitat in Creta, Syria, Aegyptio: corolla illi campanulata; rubra, obscuris venis pulchre reticulata. Cf. Camerac. Hort. med. philos. p. 77. Ed. P.

Vulgare autem candidius et fruticosius. Dodonaeus legit, *vulgare autem fruticosius est, et alius papavere*, etc. Ego nihil deleo, candidiusque dici puto, quod semen minus nigrum sit. Dux. — *Vulgare*. Et idem nigrum, sed huius caeli, solique, non Galatici: nec saturi coloris, sed ex candido nigri. Hano.

Tertiū semen, etc. Alterum hoc Dioscoridis, qui omnia genera attigit, altercum est. Ο δὲ τις, ἀνθὴ μενιχαδῆ,..... σπέρμα ὑπόκρινον, ὡσπερ ἐρύσιμον, οὗτοι δὲ μανιώδεις ὑπάρχουσιν καὶ καρποὶ τοῖς. Alterius flores sunt lutei... *subflavum*, et irionis seminis simile. *Insaniam illa gignunt*, et soporem. Hano. — Nobis *Hyoscyamus aureus*; corolla illi aurea, fauce atro-

tisque vertigines. Quartum genus molle, lanuginosum, pinguius caeteris, candidi seminis, in maritimis nascens; hoc recepere medici. Item rufi seminis. Nonnumquam autem candidum rufescit, si non ematuruit, improbaturque. Et alioqui nullum, nisi quum inaruit, legitur. Natura vini, ideoque mentem caputque infestans. Vsus seminis et per se, et succo expresso. Exprimitur separatim, et caulibus foliisque: utuntur et radice, temeraria in totum (ut arbitror) medicina: Quippe etiam foliis constat mentem corrumpi, si plura quam quatuor bibantur. Etiam antiqui in vino febrem depelli arbitrabantur. Et oleum fit ex semine, ut diximus, quod ipsum

purpurea, striata. Habitat in Creta et Oriente. Eo. P.

Quartum genus. Quod Dioscoridi l. c. tertium est, eisdemque plane verbis ab eo describitur. Il. — *Molle, lanuginosum, pinguius caeteris*, etc. Nobis *Hyoscyamus albus*. Habitat in Europa meridionali. Eo. P.

Item rufi seminis. Quod, inquit, est rufi seminis, ξανθοῦ, in medicinae usus adhibetur. Dioscor. loc. sup. cit. HARD.

Nonnumquam autem. Sic Vet. apud Dalec. nonnumquam ante Gron. et al. ante HARD. Eo. P.

Si non ematuruit. Quum nequit maturescere videlicet, aut percoqui. Il.

Natura vini. Inest vis ei vini: nam caput tentat, etc. Ita libri omnes, non veneni. Est aliud ei nomen ab ea causa inditum. *Milimindram*, inquit Papias, vulgus vocat, pro eo, quod elevationem mentis indicat: haec herba hyoscyamos appellatur. HARD.

Exprimitur separatim. E semine ait, et caulibus, et foliis, separatim exprimi succum, utilem in medicina. Prius vitiosa interpretatione legeba-

tur: et caulibus foliisque utuntur et radice: periude quasi e semine solo separatim, de quo proxime ante sermo erat, non etiam e caulibus foliisque, succus exprimeretur. Retexit ergorem Diosc. IV, 69: Κυλίζεται δὲ ὁ καρπὸς ἀπαλός, καὶ τὰ φύλλα, καὶ οἱ κανθαὶ κοπτόμενοι, καὶ ἐκθλιβεόμενοι, ἐν ἡλίῳ ξηρανομένου τοῦ ὑγροῦ... Κυλίζεται δὲ καὶ τὸ σπέρμα αὐτοῦ κατ' ἰδίαν κοπτόμενον ξηρόν, etc. *Recenti semine, foliis, caulibusque tuis succus exprimitur qui ad solem exsiccatur...* Elicitur et separatim succus e semine, quum inaruit, etc. Nec suam interim priori lectioni constare sententiam inficias eo. HARD.

Etiam antiqui. Diosc. l. c. *Terna*, inquit, quatuorve folia cum vino potu febres epicalas depellunt; ἡπιάδους πυρετῶνς θεραπεύει. Febris continua quotidianae genus hoc nomine Graeci intelligunt. HARD.

Febris. Chiff. *febrim*; quae variatio in membranis Plinianis fere perpetua. Ep. P.

Ut diximus. Nempe lib. XV, 7, et lib. XXIII, 49. HARD.

auribus infusum tentat mentem: mireque, ut contra venenum, remedia prodidere his qui id bibissent, et ipsum pro remedio: adeo nullo omnia experiendi fine, ut cogerentur etiam venena prodesse.

XVIII. (v) *Linozostis*, sive *parthenion*, Mercurii inventum est, ideo apud Graecos *Hermupooan* multi vocant eam, apud nos omnes *Mercurialem*. Dno eius genera: masculus et femina, quae efficacior, caule cubitali, interdum ramoso in cacumine, ocimo angustioribus foliis, geniculis densis, alarum cavis

Auribus infusum tentat mentem. Prodest auribus, menti nocet. Apul. c. iv, de *Symphonica*, sive *hyoscyamo* tit. 4: *Ad aurium dolorem: Herbae symphoniacae mucus tepidatus cum oleo rosaceo, et in aurem instillatus, aurium dolorem mirifice tollit: et si vernies fuerint, necat eos.* H.

Mireque. Mirum est a medicis, tantum contra venena remedia tradi, ab iis sumenda, qui *hyoscyamum* bibissent: et ex ipso simul *hyoscyamo* remedia peti. HARD. — *Mireque*, etc. Vet. apud. Dalec. *mirumque*. Eo. P.

XVIII. *Linozostis*. Diosc. IV, 191: *Λινόζωστις, οἱ δὲ παρθένιον, οἱ δὲ Ἐρμού βοτάνιον καλοῦσιν*. Et in Nothis: *Παρμαίτη ἔρβη Μερκουρίαις μάσουλαις*. *Mercurialem* Gullii, ut Latini, vocitant, *mercuriale*. Vide iconem maris ac feminae apud Lobelium in Obs. 431. Vidiuius in Horto Regio. HARD.

Hermupooan. *Ἐρμού πῶς (βοτάνιον* Dioscorid. Eo. P.), id est, Mercurii herba: quo sensu et *Hermabotane*, *Ἐρμού βοτάνη*, ab Apuleio etiam appellatur, cap. lxxxi. HARD.

Mercurialem. Hodieque nobis dicitur *Mercurialis annua* (Dioec. enneand. gen. 2254 Pers. *Euphorb.* Juss.).

In cultis ac ruderalis frequens. Planta Linnaeo dubia; si hypnotica, purgante gaudens; cosmetica, non emolliens, etc. Antiquis eleorum loco habebatur. Sed eius apud nos usus parior. Eo. P.

Duo eius genera. Haec totidem verbis Diosc. l. c. HARD. — *Masculus et femina*. Masculus, est *Mercurialis testiculata*; femina, *Mercurialis spicata*, Cesp. Bauh. Brot. — Immo recentioribus probe notum *mercurialem* testiculatam vere feminam esse quae fructum ferat: spicatam vero marem, quae stamina. Similis apud veteres botanicos nomenclationis error in canobi caeterisque dioecis, ut vocant, plantis, priusquam sexus differentia bene innotuerit. Eo. P.

Alarum. Diosc. *μαρχάλας πολλὰς, πυκνάς ἔχουσα*. Ala proprie pars est hominis concava, subter brachium, quae et axilla dicitur. Ad huius similitudinem, in herbis ala, quae Graecis *μαρχάλα*, significat cavum illum, inter caulem, et ramulos, anfractum. unde nova proles egreditur. In arborum ramis pars eorumdem cava, qua matri adhaerescunt: in qua et gigni aliquando viscum fungosque contingit. HARD.

multis, semine in geniculis dependente: feminae copioso, mari iuxta genicula stante, rariori ac brevi, contortoque: feminae, soluto et candido. Folia maribus nigriora, feminis candidiora: radix supervacua, praetenuis. Nascuntur in campis tribus cultis. Mirum est, quod de utroque eorum genere proditur: ut mares gignantur, hunc facere; ut feminae, illam. Hoc contingere, si a conceptu succus protinus bibatur in passo, edanturve folia decocta ex oleo et sale, vel cruda ex aceto. Quidam decoquunt eam in novo fictili cum heliotropio, et duabus aut tribus spicis, donec decoquatur. Decoctum dari iubent, et herbam ipsam in cibo, altero die purgationis mulieribus per triduum, quarto die a balneo coire eas. Hippocrates miris laudibus in mulierum usu praedicavit has: ad hunc modum medicorum nemo novit. Ille eas vulvae cum melle, vel rosaceo, vel irino, vel lirino admovit: item ad ciendos menses secundasque. Hoc idem praestare potu fortasse dixit. In-

Semine in geniculis. E sinu foliorum dependente. HARD.

Brevi. In formam testiculorum, ὡς περ ὀρχιδῶν, inquit Dioscor. unde et testiculatam Latini mercurialem dicere, ut auctor est Apul. c. lxxvii. HARD.

Contortoque. Parvo, rotundo, duorum testiculorum figura. DAL.

Mirum. Hoc pariter Diosc. eisdem verbis, l. c. HARD.

Hoc contingere, si, etc. Diosc. loc. cit. HARD.

Decoctum dari iubent, etc. Dioscor. loc. cit. HARD.

Hippocrates. De Morb. mul. l. 1, t. 63, pag. 455; l. 74, p. 461; l. 82, p. 465; l. 85, p. 468, etc. Lib. de Nat. mul. t. 8, p. 364; t. 41, p. 366; t.

48, p. 371, etc. Lib. II de Morbis, l. 42, p. 43, etc. HARD.

Medicorum nemo novit. Plinius hac in re se parum medicinae peritum ostendit, qui pessorum ad eiusmodi mala utilium confectionem ignoraverit. DALSC. — *Medicorum.* Carpilae sui medicos. Nostra etiam aetate mercuriali utuntur in pessis. H.

Vulvae. Suffocanti. DAL.

Item ad ciendos menses. Apul. cap. lxxvii, tom. 2: *Ad menstrua cienda: Herba mercurialis cum oleo irino vel rosaceo admota, mox provocat sanguinem menstruum.* HARD.

Hoc idem praestare. Hipp. lib. de Nat. mul. l. 29, p. 377, ad ciendos menses, ἢν τὰ ἐπιμήνια μὴ γίνωνται. Δινοῦστος τὸν καρπὸν καὶ τὰ φύλλα

stillavit auribus olidis succum, inunxitque cum vino vetere. Alvo folia imposuit, epiphoris: stranguriae, et vesicae. Decoctum eius dedit cum inyrrha et thure. Alvo quidem solvendae, vel in febris, decoquitur quantum manus capiat in duobus sextariis aquae ad dimidias: bibitur sale et mellé admixto: necnon cum ungula suis, aut gallinaceo decoctum salubrius. Purgationis causa putavere. aliqui utramque dandam, sive cum malva dedoctum. Thoracem purgant, bilem detrahunt, sed stomachum laedunt. Reliquos usus dicemus suis locis.

XIX. Invenit et Achilles discipulus Chironis, qua vulneribus mederetur, quae ob id Achilleos vocatur. Hac sanasse Telephum dicitur. Alii primum aëru-

iv εἰς τὸν δούναν μίξαι. Mercurialis semen et folia in vino bibenda praebe, Ἀτροκέσττος φύλλα τρέφας ἐν ῥάκῃ ποσθύναι. Mercurialis folia trita in lacte subde, Haad.

Instillavit auribus olidis. Quum quis ex aure male olei, ἐκ τοῦ ὠτός κακόν ἔξει, inquit Hippocr. de int. Affect. lib. 34; id quod splenitis accidere docet. Apul. cap. xxxxi, l. 4, si aqua in aures introierit, ad extrahendam, mercurialis quoque succum instillat. Haad.

Epiphoris. Fluxionibus in ventrem. Dicitur — Epiphoris. Oculorum videlicet: neque enim alias Plinius intelgit, nisi specialim significet. Dalecampius fluxiones in ventrem interpretatur, quo sensu nusquam vocem eam Noster accipit. Sed et ab Apuleio Lugdunensis medicus arguitur, ita scribente scilicet cap. lxxxii: Ad epiphoras oculorum: Herbae mercurialis folia, inquit, cum vino, etc. H.

Alvo quidem solvendae, Q. Seren. cap. xxx, p. 443: Saepe tibi specie,

vitia vel corporis ipso Potibus aut duris restricta morabitur alvus: Vincitur talis mora gramine mercuriali, Cuius aquam cocti minimo cum melle beemus. Et Apul. cap. lxxxii, tit. 1: Ad ventris duritiam: Herbam mercurialem coques, et tritam ex passio dabis: statim detrahet, et stomachum purgabit: Aut semen eius tritum ex passio dato, etc. Scrib. Larg. Comp. cxxxv: Mollit ergo alvum herba mercurialis, semibus oleribus quamplurima mixta. H.

Ungula. Pede suis salso, qui sua salugine alvum irritat. Dal.

Gallinaceo decoctum. Nempse veteri, cuius iusculum alvum subducit. Dalac.

Utramque. Marem videlicet seminamque. Haad.

Bilem detrahunt. Mare. Emp. c. xxx, p. 217. Haad.

XIX. Quae ob id Achilleos, etc. Haec sideritis Heraclea est, de qua c. 45. Haad.

Hac sanasse Telephum. Herculis filium, Mysorum regem, ab Achille

ginem invenisse, utilissimam emplastris, ideoque pingitur a cuspide decutiens eam gladio in vulnus Telephi. Alii utroque usum medicamento volunt. Aliqui et hanc panacem heracleon, alii sideritin, et apud nos millefoliam vocant, cubitali scapo, ramosam, minutoribus quam seniculi foliis vestitam ab Imo. Alii fatentur quidem illam vulneribus utilem, sed veram achilleon esse scapo caeruleo pedali, sine ramis, ex omni parte singulis foliis rotundis eleganter vestitam. Alii quadrato caule, capitulis marrubii,

ipso sanatum, a quo vulneratus fuerat. Consulto enim oraculo, responsum tulit, Ο τρώας λήσεται. Supplex itaque Achilli factus, id ab ipso impetravit. Hor. Epod. XVII, vs. 8: *Movit nepotem Telephus Nereium, In quem superbus ordinat agmina Mysorum, et in quem tela acuta torserat.* HARD.

Alii. Quo spectat Ovid. de Rem. Amor. v. 47: *Vulnus in Heracleo quae quondam fecerat hoste, Vulneris auxilium Pelias hosta tulit.* Hoc iterum Plinius repetit XXXIV, 45. HARD.

A cuspide. Sic et Chifflet. *ex cuspide* Gron. et al. Eo. P.

Aliqui et hanc panacem. Prima achillea Plinii, eadem est Dioscor. Secunda, myriophyllon Dioscor. Tertia, sideritis, heraclea prima Diosc. Quarta et quinta, sideritis heraclea Cratevae, et tertia Dioscoridis. Sexta, sideritis secundae Dioscorid. DAL. — *Aliqui.* Aliqui sanatum, inquit, Telephum avari, herba millefolia, quam et panacem heracleon, et Achilleam, et sideritin vocant. In his Apuleius, cap. LXXXVIII: *Graeci myriophyllon... alii achilleon... Latini millefolium... Hanc herbam Achilles invenit; unde vulnera ferro facta sa-*

nabat: et ob id Achilles vocatur: hanc sanasse Telephum dicitur. Haec *Αχιλλεος* Dioscoridi est, IV, 36, quam et sideritin appellatam ait. Millefolium idem terrestre, seu militaris herba, de qua diximus libro anteriore, cap. 95; picta a Lobelio, ut diximus, et Dodonaeo, pag. 401, H. — *Αχιλλεος* Dioscorid. loc. cit. καλῶς τις καὶ τὰν ἀχιλλεον σιδιτην, etc. fert scapos dodrantales, aut etiam maiores fusorum effigie, foliis, circumdatos minutulis, ex obliquo crebras habentibus incisuras... umbellam vero in eacumine rotundam, floribus candidis, vel aurum aemulantibus, vel etiam purpureis. Achilles autem, cui τὰ ἄνθη χαλωρίζοντα, nobis, auctore Sprengelio, est *Achillea tomentosa* (*Syngenes. superfl. gen. 4887. Pers. Corymbif. Juss.*). Habitat in siccis, apricis, subalpinis: *Achillea tanacetifolia* est cuius τὰ ἄνθη ποπυρεῖα, ut fert V, cod. apud Sarac. Habitat in subalpinis: *Achillea demum nobilis*, cuius τὰ ἄνθη λευκὰ; crescit in apricis, nemorosis. Conf. *Histor. Rei herbar.* tom. I, p. 488. Eo. P.

Alii quadrato caule, capitibus marrubii (sic olim). Lege, capitulis. Lib. XXVII, 9: *In eacumine capitula sunt*

folio quercus. Hanc etiam præcisos nervos glutinare faciunt. Alii sideritin in maceriis nascentem, quum teratur, foedi odoris. Etiamnum aliam similem huic, sed candidioribus foliis et pinguioribus, tenuioribus cauliculis, in vineis nascentem. Aliam vero binum cubitorum, ramulis exilibus, triangulis, folio filicis, pediculo longo, betae semine, omnes vulneribus præcipuas. Nostri eam, quæ est latissimo folio, scopam regiam vocant. Medetur anginis suum.

echinata spinis; eiusdem cap. 11: Capitula sunt in summo caule tenuia. GROS. — Alii. Hæc sideritis prior Dioscor. IV, 33, de qua ille paria refert totidem verbis: folio nempe marrubii, ad similitudinem foliorum quercus accedente, et quadrangulis caulibus, in quibus orbiculata interdum, ut in marrubio, verticilla conspiciuntur. Recentior aetas in officinis herbam iudaicam, et *Tetrahitis* barbaro nomine vocat; a Dodonæo pingitur pag. 94, Ruellio adstipulante; III, p. 594. II. — Σιδηρίτις, αἱ δὲ Ἡράκλειαν Dioscorid. loc. laud. nobis *Stachys Heraclea* (*Didynam. gymnosperm.* gen. 1392 Pers. *Labiæ.* Juss.), Habitat in Pedemontio, agro Nicaensi, etc. Ed. P.

Hanc etiam præcisos nervos, etc. Dioscorid. loc. cit. *Δύναμις δὲ ἔχει τὰ φύλλα κατὰ πλάσσομα τραυμάτων πολλοῦ τικτὸν, etc.* Et est ea dos herbæ iudaicæ propria. H.

Alii sideritin. Et id heracleæ sideriti natale solum, de qua c. 15 diximus. Dioscorid IV, 33: Σιδηρίτις... Ἡράκλειαν... φασὶν ἐν τοῖς τοῖς καὶ ἀμπιῶν, in maceriis vineisque. II. — *Phellandrium Mutellina* Linn. (*Pentand. digyn.* gen. 708 Pers. sub *Meo. Umbellif.* Juss.), de quo iam dictum. Ed. P.

Aliam vero binum cubitorum. Nempe sideritin Dioscoridis alteram, quam ille iisdem omnino notis delineat, IV, 34, quæ omnes pulchre cadunt in eam, quam pimpinellam in Gallia vulgus appellat, *la pimprenelle*: quam et thryallidem Theophr. vocari diximus XXI, 61. Huius est eximia vis ad vulnera. Anguillara, Parl. XIV, pag. 257: *La seconda siderite non è altro che la Pimpinella nostra comune.* Haarp. — Σιδηρίτις ἄλλη Diosc. IV, 31, nobis est *Sanguisorba officinalis* (*Tetrand. monogyn. gen. 294 Pers. Rosæ.* Juss.). Habitat in pratis siccioribus. Confer Colum. Ecphr. I, 37, pag. 124. Hermodorum Listarchum primum fuisse, qui hanc plantam detexerit, affirmat Anguillar. loc. proxime laud. et in insulis Archipelagi eam σιδηρίτιδα etiamnum nominari. Planta Linnaeo exoleta, superflua, cui tamen vis adstringens, tonica. Conf. Mat. med. p. 56, ed. Schr.-Spreng. Hist. Rei herb. t. I, p. 159 sq. Ed. P.

Scopam. In Indice *scopa regia*. In MSS. quibusdam *scopas regias* h. loc. legitur. Pimpinella silvestris est, seu sanguisorba maior, delineata a Dodonæo, p. 165. Ruellius, III, p. 594, falso arbitratur eam esse quam vulgus *carpentariorum herbam* appellat;

XX. Invenit et Teucer eadem aetate Teucrion, quam quidam hemionion vocant, spargentem iuncos tenues, folia parva, asperis locis nascentem, austero sapore, numquam florentem: neque semen gignit. Medetur lienibus: constatque sic inventam: quum exta super eam proiecta essent, adhaesisse lieni, eumque exinanisse. Ob id a quibusdam splenion vocatur. Narrant sues, qui radicem eius ederint, sine splene inveniri. Quidam ramis hyssopi surculosam, folio fabae, eodem nomine appellant, et colligi florentem adhuc iubent: adeo florere non dubitant; maximeque ex Ciliciis et Pisidiae montibus laudant.

quod materiarii fabri saepiuscule haec utuntur ad glutinanda vulnera. HARO. — *Scopam*. Brot. ex MSS. Regg. et editt. princeps, *scopas regias*. *Scopa regia*, de qua iam Noster egit XXI, 15, auctore Sprengelio, est *Chenopodium Scoparia* (*Pentand. digyn.* gen. 657 Pers. *Chenop.* Juss.). Habitat in Carniola, Graecia, etc. Brot. post *Dalecampium*, habet *Tanacetum minus album*, odore camphorae. Ed. P.

Medetur auginis suum. In antiquo codice legitur *sucous*, non *suum*. PINT.

XX. Invenit et Teuc. Telamonis filius, Priami sororis filius. De quo Horat. Carm. IV, Od. 7: *Primusque Teucer tela cydonio direxit arcu*. H.

Teucrion. Teucrion, *chamaedryn* quoque vocari Dioscor. ait: *splenon* vero *hemionion*. DAL. — *Teucrion*. Non illud quidem Dioscoridis *Teuchrium* est, sed *hemionitis*, cuius illisdem fere verbis meminit, III, 152: *ἡμιώνιτις, οἱ δὲ σπληνιον*, etc. Sic etiam Orib. XI, p. 198. Pingitur a Dodonaeo, p. 464. *Hemionion* pariter Teucrion appellari auctor est Apuleius, cap. LVI. Sed cum *lonchitide* male confundit. HARO. — *ἡμι-*

νιτις Dioscor. loc. cit. nobis eodem nomine est *Asplenium Hemionitis ex Cryptogam.* Linn. *Filic.* ordine. Juss. *Ἀσπληνιον*, οἱ δὲ ἡμιώνιον, de quo Graecus auctor III, 151, nobis est *Asplenium Ceterach*; sic appellatum non quod splenem absumat, ut falso quidam putant, sed quod spleni, ut caeteris obstructis visceribus ferat opem. Conf. Geoffr. Mat. med. tom. III, p. 292. sq. Ed. P.

Constatque. Haec totidem verbis Apul. I. c. HARO.

Narrant sues, qui radicem eius ederint, etc. Apull. II. cc. HARO.

Quidam. Et haec pariter Apuleius, l. c. Hoc Teucrium Dioscoridis videtur, III, 111, simillimum *chamaedryi*, vel ipsa forte *chamaedrys*, de qua libro anteriore diximus, cap. 80. Nam et ipsam aliqui appellavere Teucrion. H. — *Τεύκριον, οἱ δὲ καὶ τοῦτο χάμαδρυον* Dioscorid. loc. imp. laud. nobis est *Teucrium lucidum* (*Didynam. gym.* gen. 1372 Pers. *Labi.* Juss.). Habitat in Subsidia, Galloprovincia, etc. Cf. Hist. Rei herh. tom. I, p. 179. Ed. P.

XXI. Melampodis fama, divinationis artibus nota est. Ab hoc appellatur unum ellebori genus Melampodion. Aliqui pastorem eodem nomine invenisse tradunt, capras purgari pasto illo animadvertentem, datoque lacte earum sanasse Proetidas furentes. Quamobrem de omnibus eius generibus dici simul convenit. Prima duo sunt, candidum et nigrum. Hoc radicibus tantum intelligi tradunt plerique. Alii folia nigri, platano similia, sed minora, nigrioraque et pluribus

XXI. *Melampodis*. De quo nos strictim, VII, 33. HARO.

Aliqui pastorem. Ita Dioscor. IV, 151. At Apollodorus Athen in Bibl. purificationem Proeli filiarum, potius ad valem Melampoda, quam ad pastorem referi: natusque aut ex Proeto et Stenoboea filias, Lysippen, Iphinoen, et Iphianassam: quae ubi primum adleverunt, vestes insonia sunt: sed Melampodis cura purificatione usae ex his dnas resipuisse. Hunc autem in eis errorem fuisse mentis animique, boves ut se crederent, quod Virgil. quoque in Bucol. Ecl. VI, v. 48, significat, neutiquam fabulosum videri debere, discere ex Aegineta, III, ubi de atra bile. HARO.

Pasto illo animadvertentem. Theophrastus id animadversum tradit in ovibusque veratrum gustassent. DAT.

Sanasse praetidas furentes. Atra bile percitas. Vide lib. XI, c. 37. Apud Sextum Empiricum, lib. VI, Pyrrouion, Polyantius Cyrenaeus ab Aesculapio curatus fuisse ait, non a Melampode, ut Eudoxus apud Stephanum scribit. Vide Ovid. ult. Metam. Viruvium, III, 8; Pothian. Miscell. cap. 50. HARO.

Prima duo sunt. Tradit haec deinceps ad verbum Theophrasti. Histor.

IX, 11. Genus utrumque vidimus in horto Regio. Nigrum, *ellebore noir*, a Chusio pingitur accurate Hist. Rar. pl. 2, p. 274. Candidum, *ellebore blanc*, in Eystettensi horto. II.

Hoc radicibus, etc. Alii similia esse sunt genera ellebori duo: radice tantum differre: huius candida, alterius nigra: Οἱ μὲν γὰρ ὁμοίους εἶναι, πλὴν τοῦ χρώματι μόνον διαφέρειν τὴν τε ῥίζαν τοῦ μὲν λευκῆν, τοῦ δὲ μελανῶν. Theophr. loc. cit. HARO.

Alii folia nigri platani similia. Voss *nigra platano*. Scribe: *Alii folia nigra platano similia*. Gr. *Alii*. Diosc. de veratro nigro, IV, 151: Ἐξυ δὲ τὰ πῶλλα χλωρὰ, πλατάνων προσμυρίῃ, ἐλάττων δὲ, καὶ πηλυσχυδίστερη, καὶ μελάντερη. II. — Εὐλάβορος μελας, αἱ δὲ μελμπόδιον Diosc. IV, 151; nobis *Helleborus orientalis* (*Polyand. polygin.* gen. 1366 Pers. *Ranuncular.* Juss.). Habitat in Oriente; optime provenire in insula Anticyra, haud procul ab Euboea et in Olympo monte ferebatur. Ibidem et nostras Clar. Tournefortius observavit hanc speciem quae ab *H. vicidi* foliis subtus pilosis, caule ramoso et floribus subrubicundis differt Conf. Lamarck. *Encycl.* III, 93. Pausanias X, 37, auctor est eam radicem ab Amphictyo-

divisuris scissa: albi, betae incipientis: haec quoque nigriora, et canalium dorso rubescentia. Vtraque caule palmi ferulaceo, bulborum tunicis convoluto, radice simbrata caeparum modo. Nigro equi, boves, sues necantur; itaque cavent id, quum candido vescantur. Tempestivum esse tradunt messibus. Plurimum autem nascitur in Oeta monte: et optimum uno eius loco circa Pyram. Nigrum ubique provenit, sed melius in Helicone, qui mons et aliis laudatur herbis. Candidum probatur Oetaeum: secundum Ponticum; tertio loco Eleaticum, quod in vitibus nasci

nibus Cirrham oppidum Solenis tempore obsidentibus, in fontem Plisti fluminis iniectam fuisse, ut venenaret aqua, Ed. P.

Albi. Ellebori albi folia sunt, inquit Dioscor. IV, 150, betae silvestris similia, sed breviora, nigrioraque, et dorsi spina rubescit: ὁμοία τοῖς τοῦ στυλίου ἀργίον, βραχύτερα δὲ καὶ μελάντερα, καὶ τῇ ῥάχει ἰσχυρότερα. II. Ἐλλήβορος λευκός graecis scriptoribus, nobis est *Veratrum album* (Hexand. trigyn. gen. 882 Pers. Junc. Juss.). Habitat in Europae et Amerjc. Boreali, montosis, ad rivulos. Ed. P.

Vtraque. De candido id discrete Dioscorid. loc. cit. Κανὼν δὲ παλαιωτικῶν, καὶ ἰσχυρὸν, περιτριζόμενον ὅταν ἄρξῃται ξηραίνεσθαι. Cautem palmi altitudine coneanum, quod quidem tunicas, quibus convolvitur, abluat, quum arescere incipit. II.

Radice simbrata. Fibrata, tenuibus fibris distincta. Prius insulse, vibrata, legebatur. Sequenti sumus fidem codicum MSS. Heg. Colb. Ch. et vet. Dalec. et quod his multo certius est, Diosc. ipsum, cuius haec verba de elleboro candido, IV, 150: Πῖζον δ' ὕψισι πολλὰι, λήπται, ἀπὸ κεφαλίου

μικροῦ καὶ ἐπιμήκους, ὡς περὶ προμυῶν, συμπεριζυῖται. Radices subiacent numerosae, tenues ac fibratae, ab exiguo et oblongo capitulo, seu caepa, exeuntes, eademque adnexas. Tradit eadem et de veratro nigro cap. sq. HARR.

Nigro. Sic Theophrast. l. c. sed idem candido vesci tantum oves dixit, τὰ πρόβατα. HARR.

Tempestivum. Candidum quidem messibus colligi Diosc. iubet IV, 150. HARR.

Plurimum autem nascitur in Oeta monte, etc. Theophrast. l. c. Ex τῆς Οἰτῆς συλλέγουσι πλείους γὰρ ἑταῦθα φύεται καὶ ἄριστος μοναχοῦ δὲ γίγνεται τῆς Οἰτῆς περὶ τὴν Πύραν. Pyra locus est in eius montis vertice, in quo sacrificentem Herculem; ubi se coniecisset in rogam, arsiat flunt. Claudianus, de tertio Cons. Honorii, v. 114; *Iuga desoris Oetes, Heracleo glanmata rogo.* HARR.

Nigrum ubique provenit. Dioscorid. IV, 151, post Theophrast. loc. c. ad verbum. HARR.

Candidum probatur Oetaeum. Theophrast. l. c. HARR.

3 ferunt; quarto Parnassium, quod adulteratur Aetolico, ex vicino. Nigrum ex his Melampodion vocant, quo et domos suffiunt purgantque, spargentes et pecora, cum precatione solenni: hoc et religiosius colligitur. Primum enim gladio circumscribitur. Dein qui succisurus est, ortum spectat: et precatur, ut id liceat sibi concedentibus diis facere, observatque aquilae volatus: fere enim secantibus interest: et si prope advolavit, moriturum illo anno qui succidat, augurium est. Nec album facile colligitur, caput aggravans, maxime nisi praesumatur allium, et subinde
4 vinum sorbeatur, celeriterque fodiatur. Nigrum alii ectomon vocant, alii polyrrhizon: purgat per infer-

Parnassium. Parnassicus et Aetolicus, quos vendeutes et ementes multi discernere nesciunt, duri sunt, perquam rugosi et staccidi. Theophrast. Dalec.

Melampodion. Ab inventore. Theophrast. loc. cit. Καλοῦσι δὲ τὸν μέλανά τινες ἐκ τοῦ ταμῆντος καὶ ἀνισυρόντος; Μελανπόδιον, etc. Sic etiam Diosc. IV, 150. Hano.

Quo et domos suffiunt. Diosc. loc. cit. Περιβάλλουσι δὲ καὶ οἰκίας αὐτῶν, καθαρτικὸν εἶναι νομίζοντες. Sed et eo domos aspergunt, purgandi expiandique vim inesse ei rati. Theophr. l. c. Καθαίρουσι δὲ ὕασι αὐτῶ καὶ πρόβατα, συνεπαθόντι; τινα ἐκποθόν. Lustrant autem eo suos, ovesque cum incantatione quadam. Hano.

Primum enim gladio, etc. Hic ritus omnis a Theophrast. quoque describitur Hist. IX, 9. Hano.

Et precatur, etc. Stant, inquit, et Apollinem Aesculapium deprecantur, ut ea res sibi feliciter cedat. Dioscor. IV, 151. Hano.

Observatque. Observat, num aquila

sibi in eo opere occupato, interveniat: abstinet, si cernat. Periculum enim imminet secanti, etc. Theophr. et Dioscorid. locis supra appellatis. Hano.

Nec album. De nigro haec Diosc. prodidit, l. c. de elleboro universim, Theophr. Histor. Plant. IX, 9. H.

Nigrum. Galen. in Explic. voc. Hippocr. pag. 89. Ἐκτόμον, ἑλλέβορον μέλαν; Hesychius ἐκτόμον, ἑλλέβορος. Erotian. in coll. diction. Hipp. apud Galen. p. 419: ἐκτόμου Διοκλῆς γησίῳ οὕτω καλεῖσθαι τὸν μέλανα ἑλλέβορον. Dioscorid. loc. cit. Ἑλλέβορος μέλας, οἱ δὲ Μελανπόδιον, οἱ δὲ Ἐκτόμον (lege Ἐκτόμον), οἱ δὲ πολλὰ ῥίζον, a multa, ut disimus, radice limbrata. Prius in editis libris ectomon: in MSS. eucymon: utrumque perverse. Hano.

Purgat per inferna, etc. Purgatio ex elleboro nascenti medicinae coeava fuit. Hippocrates utraque ellebori specie usus est, qui ellebori simpliciter dicti voce, album designat; nigrum vero cum adiectione semper

na: candidum autem vomitione. causasque morborum extrahit; quondam terribile, postea tam promiscuum, ut plerique studiorum gratia ad pervidenda acrius, quae commentabantur; saepius sumptitaverint. Carneadem responsurum Zenonis libris: Dru- sum quoque apud nos, tribunorum popularium clarissimum (cui ante omnes plebs stans plausit, optimates vero bellum Marsicum imputavere), constat hoc medicamento liberatum comitiali morbo in Anticyra insula. Ibi enim tutissime sumitur, quoniam,

denominat, ut putat Galenus. Haec autem purgandi ratio spectatissimis omnibus medicis suspecta fuit, nec nisi summa cum cautione ab ipsis Veteribus adhiberi solita. Hodie apud nos ellebori usus fere exolevit, ex eo potissimum tempore quo stibii (emétique) praeparationes catharticae et vomitoriae innoverunt: quae quidem tutiores longe videntur purgandi rationes, nec minus efficaees. Conf. Geoffr. Mater. med. tom. II, p. 74 aeq. et Escurs. I de Elleboro ad calc. huius libri. Eo. P.

Candidum. Marcell. Emp. c. xxx, p. 21, et Dioscorid. IV, 150: Καθα- ριστὸν δὲ δι' ἐμέτων, ἀγνὸν πικρὸν. Purgat vomitionibus varii coloris humores extrahens. H.

Et plerique. Haec Intidem verbis Gellius, XVII, 15, p. 968, de Carneade in primis. Et Valer. Maxim. VIII, 7, n. 5: Carneades cum Chrysippo disputaturus, elleboro se ante purgabat, ad exprimendum ingenium suum attentius, et illius refellendum acrius: quas potiones industria solidae laudis cupidus efficit appetentias. De Carneade alias diximus, VII, 31. Hæro.

Carneadem. De Chrysippo idem

PLIN. N. H. Tom. VII

accipit Petronius in Satyra: Chrysi- pus, inquit, ut ad inventionem afficeret, ter elleboro animum deterisit. DALEG.

Druum. Hunc locum Cellius ita resitat l. c. p. 97: Sed elleborum sumi- pone tutissime in insula Anticyra Plinius Secundus in libris naturalis histo- riae scripsit: propterea Livium Dru- um, qui tribunos plebis fuit, quam morbum, quæ comitialis dicitur, pate- retur, Anticyram navigasse, et in ea insula elleborum bibisse ait, atque ita morbo liberatum. Nigrum verum ad comitalem morbum Celsus quo- que commendat, III, 23. H.

Optimates vero bellum Marsicum imputavere. Nostrum exemplar, im- putavere, non imputavere. Caeterum verba hæc, cui ante omnes plebs stans plausit, optimates vero bellum Marsicum imputavere, non puto esse Pliniane: aliena enim videntur ab ipsa re de qua agitur. PARR. — Opti- mates. Sociale, vel Marsicum bellum appellatum est, quod a Marsis pri- mum concitatum fuit. Etenim Latini omnes, ac plerique Italiae populi, indigne ferentes, se laborum omnium ac periculorum participes, ab com- munionis imperii et honoris excludi,

Mm

ut diximus, *sesamoides* admiscent. Italia veratrum vocat. Farina eorum per se, et mixta radícula, quæ lanas diximus lavari, sternumentum facit, amboque somnum. Leguntur autem tenuissimæ radices brevæque, ac velut decurtatæ etiam hæc. Nam summa, quæ est crassissima, caepis similis. canibus tantum datur purgationis causa. Antiqui radicem cortice quam carnosissimam seligebant, quo tenuior eximeretur medulla. Hanc humidis spongiis opertam et turgescentemque acu in longitudinem findebant. Deinde fila in umbra siccabant, iis utentes: nunc ramulos ipsos ab radice quam gravissimi corticis ita dant. Optimum, quod acre gustu fervensque, in frangendo pulverem emittit. Durare vim eius xxx annis ferunt.

frustra per Drusum, qui hæc arte conciliatis animis affectabat imperium, sperata civitate, quod iure non poterant, armis consequi studuerunt. Hæc prolixius Flor. III, 18, et alii. H.

Sesamoides. Σαμασιδής ῥίζα Dioscor. IV, 62, quod antityricum elleborum Galen. vocat, de Facult. simplic. med. VIII, 408; nobis est *Regeda alba* (*Dodecad. trigyn. gen.* 1188 Pers. *Cappariid. affin. Juss.*). Habitat in Gallia australi, etc. Cf. lib. XXII, cap. 64. Ed. P.

Quæ. Lib. XIX, 18. HARD.

Sternumentum. Scrib. Larg. Comp. 1, n. 10: *Proritat sternumentum etiam per se contutum, et naribus injectum veratrum album. Nigrum, siccum, et aridum sternutationem statim irritat.* H. — *Sternumentum*. Gron. et al. ante Hard. *sternutamentum*. Ed. P.

Amboque somnum. Nec verum id, nec verisimile. Lego, *somnum discutunt*. DAL.

Ac velut decurtatæ. Id est, quod Antylus et Posidonius apud Aethem

præcipiunt, veratri deligendas esse radices parvas, sive tenues, sed plenas, non rugosas, nec in acutum instans caudæ muris desinentes. DAL.

Antiqui. Sic Dioscorid. de utroque elleboro, eligi iubet carnosum, et cui tenuis medulla sit: Εχέτω δὲ τὸν εὐσπαρὸν, καὶ εὐρὸπον, λεπτὴν ἔχοντα τὴν ἐντρίωσιν.

Hanc humidis spongiis. Vt aqua madesca radix turgesceret, faciliusque divideretur acu, vel forficula, in tenuia fila. HARD.

Acu in longitudinem findebant. *Forficula*, non *acu*, legendum esse Plinius ipse ostendit non multo post. Conf. cap. 23 fin. PIER.

Ramulos ipsos. Fibras radicum integras. HARD.

Optimum. Candidum probat Diosc. IV, 150, quod non sit admodum gustu fervens, ἐκπυρὸν τῇ γέσσει οὐ λίαν. Nigrum cap. 34. acre gustu, fervensque, δριμύον ἐν τῇ γέσσει, καὶ πυρρὸν. HARD.

Pulverem emittit. Fumorem saponem.

XXII. Nigrum medetur paralyticis, insanientibus, hydropicis, dum citra febrim, podagris veteribus, articulariis morbis. Trahit alvum, et bilem, pituitasque. Ex aqua datur ad leniter molliendam alvum, plurimum drachma, modice quatuor obolis. Miscuere aliqui et scamnoneam, sed tutius salem. In dulcibus datum copiosius periculum infert; oculorum caliginem fotu discutit: ob id quidam et inunxere trito. Strumas, suppurata, duritias concoquit et purgat; item fistulas, tertia die exemptum. Verrucas tollit cum squamis aeris et sandaracha: Hydropicorum ventri imponitur cum farina hordeacea et vino. Pecorum et iumentorum pituitas sanat, surculo per aurem traiecto, et postero die eadem hora exempto. Scabiem

rem. Actius ex Antylo. Pulvis evanidam vetustatem indicat, quamvis Dioscorides tale probet. Dalec. — Plinius ex sententia Casp. Hofmanni in Varr. Lectt. lib. I, t. p. 2, hoc indicat. Elleborus dum frangitur, debet emitte fumosum quid ceu pulverem, quod subito nares feriat, et acredine sua sternutationem cieat, Actii locus est Tetr. I, lib. III, cap. 126. Ergo Dioscorides lib. IV, cap. 145, et Plinius inter se non pugnant. HARD. — Pulverem. Dioscor. IV, 150: Χρὸν ἀπὸς ἐν τῷ θρῆνέσθαι, pulverem emittens, dum frangitur. VI plurimum evanidam vetustatem sapit, quod dum frangitur, satiscit in pulverem. II.

XXII. Nigram. Haec totidem verbis Diosc. IV, 151. HARD.

Trahit. Marc. Emp. c. x, pag. 212. Dioscor. II, cc. Καθίζει δὲ τὴν κίττω κοιλίαν, ἔχων πλέγμα καὶ χολήν, purgat per inferna, trahitque pituitam et bilem. HARD. — Trahit alvum. Brot. ex Reg. cod. 2, trahit ex alvo bilem. Ed. P.

Ex aqua datur ad, etc. Diosc. loc. cit. HARD.

Miscuere aliqui. Marc. Empir. et Diosc. II, cc. HARD. — Scamnoneam. Σκαμνώνιον Hipp. de Morb. mulier. I, 59; σκαμνώνιον Dioscor. IV, 171; nobis *Convulvulus Scammonia* (*Pentand. monogyn.* gen. 416 Pers. *Convulvulac.* Just.). Hshital in Syria, Mysis, Cappadocia. De eo fosiussuo loco agemus. Ed. P.

Oculorum. Collyriis admisceri ait Dioscorides ad oculorum discutiendam caliginem. HARD.

Item fistulas, etc. Diosc. IV, 151; Σπέρμας δὲ καθάρσις κρυαῖς, καὶ μετὰ τρίτην ἡμέραν. *Fistulas indutum ac tertia die exemptum purgat.* HARD.

Hydropicorum. Totidem verbis Dioscor. Ed. P. II, 67. HARD.

Pecorum. Vim omnino parem ac geminam consiliginis radiei inferius attribuit, XXVI, 21. HARD.

Scabiem quadrupedum cum thure aut cera, ac pice, vel cum pisselaco. Scri-

quadrupedum cum thure aut cera, ac pice, vel cum pisselaeo.

XXIII. Album optimum, quod celerrime movet sternumenta: sed multum terribilius nigro, praecipue si quis apparatus poturorum apud antiquos legat, contra horrores, strangulatus, intempestivas somni vires, singultus infinitos aut sternumenta, stomachi dissolutiones, tardiores vomitus aut longiores exiguos aut nimios. Quippe alia dare soliti, quae concitarent vomitiones, ipsumque elleborum extraherent medicamentis, aut clysteribus: saepe etiam sanguine venis emissio. Iam vero et quum prospere cedat, terribili visu, variis coloribus vomitionum, et post vomitiones observatione alvi, balinearum dispensatione, totius corporis cura, antecedente omnia haec magno terrore famae: namque tradunt absumi carnem, si coquatur una. Sed antiquorum vitium erat, quod propter hos metus parcius dabant: quum celerius erumpat, quo largius sumitur. Themison binas non amplius drachmas datavit: sequentes et quaternas de-

be, ut ante monui cedrelaeo. Dioscorides lib. IV: *Scabiem sanat illitum cum thure aut cera et pice et cedrino oleo*. PRAX. — *Scabiem*. Diosc. IV, 151: *Θυρακινύει διὰ καὶ φόβου, μετὰ λιχνοῦ τοῦ, ἢ κρηοῦ, καὶ πίστεως, καὶ κισσέου ἐλαίου καταχρησόμενος*. Quod *ἐλαίου κισσέου* vocat Dioscorides, Plinio, ut monuimus XXIV, 44, pisselaeon est. HARD.

XXIII. *Album optimum*, etc. Dioscor. IV, 150. HARD. — *Si quis appar.* De antiquo elleborum praeparandi modo, ita ut horrores praecaverentur, et strangulatus, etc. quem receduntiores medici *elleborismum* dixerunt, cf. Exc. I ad fin. hui. lib. Ed. P.

Balinearum dispensatione. Lib. IV, Aphorism. 43, 44, 45, Hipp. humectari prius corpora eorum iubet, qui veratro non facile purgantur: quod optime fit balneo, quiete, plenioris cibo. Balneum etiam prodest in convulsione ab elleboro escitata, cuius meminit Hipp. I, V, aph. 4; balneum etiam sumpto veratro. tardiores vomitus accelerat. Paulus. DASEC.

Namque tradunt absumi carnem. Hoc pariter Dioscor. J. c. *Συγχρηθιφόρμονός τε κρέασι, συντάξει αὐτά. Η.*

Datavit. Ita Reg. I, cum editis. Reg. 2, dedit. HARD.

dere, claro Herophili praeconio, qui elleborum fortissimi ducis similitudini aequabat. Concitatis enim intus omnibus, ipsum in primis exire. Praeterea mirum inventum est, quod incisum forficulis, ut diximus, cribrant: cortex remanet, hoc inaniunt: medulla cadit; haec in nimia purgatione data vomitiones sistit.

XXIV. Cavendum est felici quoque cura, ne nubilo die detur: quippe impetibiles cruciatus existunt. Nam aestate potius, quam hieme dandum, non est in dubio. Corpus septem diebus ante praeparandum cibis acribus, abstinencia vini, quarto et tertio die vomitionibus, pridie coenae abstinencia. Album et in dulce datur, aptissime vero in lente aut pulte. Nuper in-

Qui elleborum fortissimi ducis similitudine aequabat. Similior veras lectio est; qui elleborum fortissimo duci similitudine aequabat, quamquam suspicor verbum similitudine adiectivum esse. PIER.

Lucinum forficulis. Tot modis sumitur veratrum album. 1° Radicula tota nocte confixa eius festucis ad drach. VI postridie sumitur ex osymelite. 2° Infusum in hemina aquae pluviae drach. VI citra decoctionem, post triduum bibitur. 3° Decoctum lib. I in duobus sextariis aquae additis mellis lib. II percoctum, ad cochlear magnum lingitur. 4° Segmenta minutim forfice concias, furfuris magnitudinis, ad drach. II dantur cum alica, pissana, hydromelite, calidis. 5° Pulvis crassiusculus sorbetur cum cremore pissanae, ad drach. I. 6° Pulvis tenuissimus ad drach. IV cum melle formatis catapoliis devoratur. Ita Antylus et Posidonius apud Aëtium. DAL.

Vt diximus. Cap. 21. II.

Hoc inaniunt. Hoc sumpto cortice exaniunt purgantque alvum. Sic

XXVI, 36: *Et alvum, et bilem, et pituitum exinanit, hoc est, purgat. Haec locum nec Dalecampius intellexit, nec interpret gallicus. Sed et in aliis pluribus cessitant. HARD.*

XXIV. *Impetibiles cruc.* Sic et Chifflet. *impatibiles* Græc. et vulgg. ante Hard. libb. Ed. P.

Nam aestate potius, etc. Vere iunioribus, senibus aestate dari suadet Aëtius, I, 429, p. 448. Celsus, II, 3, de vomitu: *At ubi longi valentesque morbi sine febre sunt, ut comitialis, aut insania, veratrum quoque albo utendum est: id neque hieme, neque aestate recte datur: optime vere, tolerabiliter autumno.* HARD.

Corpus septem diebus, etc. Aëtius, I, 431, p. 445. HARD.

Cibis acribus. Esm radiculæ cum osymelite. DAL.

Vomitionibus. Levioribus videlicet. Galen. Comment. aph. 43, lib. IV. DALEC.

Album. Diosc. IV, 450: *Διόταν δὲ νήστευε καὶ ἰαντὸν; καὶ μετὰ σποῦμον... ἢ μελιχράτον, ἢ φακοῦ, ἢ ἑλ- λον ῥοπήματος.* HARD. — *In lente.* Sic

venere, dissectis raphanis inserere elleborum, rursusque comprimere raphanos, ut transeat vis, atque eo lenimento dare. Reddi post quatuor fere horas incipit. Totum opus septenis peragitur horis. Medetur ita morbis comitialibus, ut diximus, vertigini, melancholicis, insanientibus, lymphaticis, elephantiasi albae; lepris, tetano, tremulis, podagricis, hydropicis, incipientibusque tympaniticis, stomachicis, spasticis cynicis, ischiadicis, quartanis, quae aliter non

ei Chlmi. in lacte. Gronov. ei al. ante Hard. Ed. P.

Nuper. Tradit hunc modum uberior paulo Aetius, I, 424, pag. 414. HAN.

Raphanusque comprimere raphanos. Antylus apud Paulum raphanos comedendos ex oxymelite praebet. DAL.

Vt transeat vis. Vt vis ellebori vehementior dissipetur. H.

Vt diximus. Nempe cap. 24. His morborum generibus mederi elleborum scribit pariter Aetius, I, 425, pag. 414. In comitiali morbo in primis, ter aut quater veratro albo utendum, haud ita multis interpositis diebus, Celsus admonet III, 23. HAN.

Lymphaticis. Furiosis, qui vitium contraxerunt ex aquae conspectu, vel ex imagine via in aqua. Festus: *Lymphae dictae sunt a Nymphis. Vulgo autem memoriae proditum est, quicumque speciem quamdam e fonte, id est, effigiem nymphae viderint, fuendi non fecisse finem, quos Graeci νυμφολήπτους vocant, Latini lymphatos appellant.* Vide plura, si lubet, in Elym. Vosii. HAN.

Elephantiae albae. Diosc. *Elephantiae, leucae, lepris*, Plinius etc. homonymia vocis λευκή deceptus est. DALAC. — *Elephantias.* Elephantias elleborum mederi Celsus testatur, III, 25.

— *Elephantias.* Sic MSS. omnes! Cur albae Plinius addiderit Dalecampius miratur: apud graecum scriptorem, a quo haec mutuatus sit, legisse su. spicatur idem, *ἐλεφαντιάται, λεύκη*, deceptumque vocis *ὀψωνυγίαι* Pliniani: quum sit λεύκη aliud nihil, quam vitiligo alba, quae ab humore pituitoso fit, de qua nos alibi disimus. Verum elephantiasin incipientem, elephantiae albae nomine intelligi, discere medicus potuit ex Theod. Prisc. non illo quidem Caesariensi grammatico, sed medico perillustri, cuius exstant libri ad Timotheum, aliosque. Sic enim Ille I, 32: *Sunt quibus certis ex accidentibus maculae in corporibus frequentius inhaerent. Sunt nigrae, sunt albae, velut elephantiasin aliquando annuntiantes, etc.* HAN.

Tympaniticis. Qui hydropes incipiente laborant. Est enim hydropis genus τυμπανίτις, sive τυμπανίτης, quod nomen est a tympano: quia pulsatus venter vento distentus, qui inter peritonaeum et intestina tympanum refert sonitu. Nicaud. in Ales. τυμπανίτης ὄψωνός appellatur. Et Celsum vide, III, 21. H. — *Tympaniticis.* Erol. ex MSS. Regg. et ed. princ. *tympanicis.* Ed. P.

Cynicis. Κυνικός σπασμός oris est convulsio distorsioque, inde nomen

desinant; tussi veteri, inflationibus, torminibus redeuntibus.

XXV. Vetant dari senibus et pueris: item mollis ac feminei corporis animive, exilibus aut teneris: et feminis minus quam viris. Item timidis, aut si exulcerata sint praecordia, vel tumeant: minime sanguinem exscreantibus, causariis vel latere, vel faucibus. Medetur extra corporis, eruptionibus pituitae cum axungia salsa illitum: item suppurationi veteri. Mures polentae admixtum necat. Galli sagittas in venatu elleboro tingunt, circumcisoque vulnere te-

sorlita, quod rictum canis repraesentet. Ita MSS. Regg. Colb. et Vel. epud Dalec. quam vocem interpolatores Pliniani quum non intelligerent, cliniciis reposuere: quod hic locum habere nullum potest. Est enim id verbum aegris omnibus commune, qui lecto affisi sunt. HARR.

Inflationibus. Sic et Chifflet. *inflammationibus* Gron. et al. Eo. P.

XXV. *Vetant dari senibus et pueris; item, etc.* Haec totidem fere verbis Aetius, I, 128, pag. 115, secutus Hippocratem, libro singulari περί ἀσθενήσεως, p. 611. HARR.

Teneris. Molli habitu corporis praeditis, qui causarium violentia facile offenduntur. DAL.

Praecordia. Intestina vel renes, aut aliae partes sub hypochondriis sitae, ut ventriculus. DAL.

Minime sanguinem exscreantibus. Particule *ve* redundat ex codice antiquo. Sensus enim est minime dandum esse sanguinem exscreantibus. PERR.

Causariis. Valetudinariis. Livius VI, p. 107: *Tertius exercitus ex causariis senioribusque a L. Quintio scribatur, qui urbi moribusque praesidio*

ait. Seneca ep. 69: *Sic in animo nostro sunt quasi causariiae partes, quibus adhibenda curatio est.* Theod. Prisc. I, 7: *De aurium causatione.* Et cap. 10: *De oculorum equis.* Vlpiano, *causaria mixta*, quae valetudinis causa datur, Martino IC, *causarius miles*. HARR.

Medetur. Externis corporis vitiiis. Sic lib. XXII, 49: *Ad externa corporum.* HARR.

Mures. Diosc. IV, 160, de elleboro albo, καὶ μύας κτίσιν οὖν μέλιτι καὶ ἀλφίτῳ πυρεθῆς. Sic etiam Paxamius in Geopon. XIII, 4, p. 364: Οἱ μύας ἀναρπύονται, ἐλλεύρου μετὰ ἀλφίτῳ παρακλίνοντες. II. — *Polentae.* Gron. et al. ante Hard. *polenta.* Eo. P.

Galli. Hoc fuit venenum venatorium, quod uti in primis Gallos scribit Corn. Celsus, V, 27. Gellius, XVII, 15, pag. 972: *Præterea scriptum legimus, inquit, Gallos in venatibus tingere elleboro sagittas: quod his totae examinatae ferae teneriores ad epulas fiant: sed propter ellebori contagium, vulnera ex sagittis facia circumcidere latius dicuntur.* H.

Elleboro tingunt. Idem et limeo, lib. XXVII, cap. 11. DAL.

neriorem sentiri carnem affirmant. Muscae quoque necantur albo trito, et cum lacte sparso. Eodem et phthiriasis emendatur.

XXVI. (vi) Ipsi Mithridati Cratevas adscripsit unam mithridatiam vocatam. Huic folia duo a radice acantho similia. Caulis inter utraque sustinens roseum florem.

XXVII. Alteram Lenaeus, scordotin, sive scordion, ipsius manu adscriptam, magnitudine cubitali, quadrangulo caule, ramosam quernae similitudine, foliis

Eodem. Marc. Emp. esp. iv, p. 43: Ad pediculos in omni parte corporis necandos effeox hoc remedium est: ellebori radiceis nucia, etc. II.

XXVII. *Mithridati Cratevas adscripsit unam mithridatiam.* Gron. et al. ante Harduin. *mithridation.* Singulare studium duo reges, Pergamenus Attalus Philometor, et Mithridates Eupator Ponticus, in herbis colendis earumque experiendis viribus collocare. Attalus venenatas plantas in horto diligentissime educatas observavit, hynoscymum, aconitum, conium, elleborum, etc. quarum virtutes et noxas, antidotis simul exhibitis, curiosissime investigavit. Plutarch. Demetr. 897; Galen. Antidot. I, 425. Iisdem experimentis Mithridates inclaruit. Plin. sup. c. 3; Applan. Bell. Mithrid. 428. Huius regiam quoque auctoritatem habet, ut ait infra Noster, capite 29, herba quae ex eo *Eupatoria* cognominatur, nobis *Agri-monia* generico nomine dicta. Mithridatiam vero Cratevae, quam in agro Foroiuliensi videbat Anguillar. *Samplie*, pag. 174, Caesalpinus, de plant. X, 48, *Erythronium Dentem canis* (*Hexand. monogyn.* gen. 796 Pers. *Liliac.* Juss.) esse docuit. Hoc primum illud est praemii exemplum,

quod tanti Linnaeus aestimavit, ut unicum id ei immortale praedicaret. Nostris etiam temporibus Commer-sonius Schreberusque, Pontici regis nomen plantae singulari satia, ad *Dorsteniam* accedenti, adscriptum voluerunt, quæm *Tambourissam* (quæ *Ambora Tambourissa* gen. 2097 Pers. *Vrtic.* Juss.) barbarico, Madagascariensi videlicet, nomine Sonneratus appellaverat. Conf. Sprengel. *Histor. Rei herb.* tom. I, p. 124 sq. Ed. P.

Mithridatiam. Hanc a se repertam in Foroiuliensi agro, describit Aloysius Anguill. part. XI, pag. 174 H.

XXVII. *Alteram.* *Ἐράγος* haec est Dioscor. III, 120, picta a Lobelio in Obs. p. 285. Visa a nobis in horto Regio. HARD. — *Ἐράγος* Dioscorid. loc. laud. nobis eodem nomine est *Stachys germanica*, de qua alias egimus. Scordotis vero Lenaei, cuius hic Noster meminit, Sprengelio iudice, est *Nepeta Scordotis* (*Didynam. gymnosperm.* gen. 4378 Pers. *Labi-iat.* Juss.). Habitat in Creta. Bene delineavit Pr. Alpin. *Exotic* 283. Cf. *Hist. Rei herb.* tom. I, p. 204. Ed. P.

Ipsius. Mithridatis manu adscriptam. HARD.

Quernae similitudine. Querna potius, vel quercus. HARD.

lanuginosis: reperitur in Ponto, campis pinguibus humidisque, gustus amari. Est et alterius generis, latioribus foliis, mentastro similis, plurimosque utraque ad usus per se, et inter alia in antidotis.

XXVIII. Polemoniam, alii philetaeriam, a certamine regum inventionis appellant. Cappadoces autem chiliodynamam, radice crassa, exilibus ramis, quibus in summis corymbi dependent, nigro semine: caetero rutae similis, nascitur in montuosis.

XXIX. Eupatoria quoque regiam auctoritatem habet, caulis lignosi, nigricantis, hirsuti, cubitalis, et aliquando amplioris, foliis per intervalla quinque-

Est et alterius generis. Et hoc scorodii genus visum a nobis in horto Regio. H. — Nobis est *Teucrium Scorodonia* (*Didyma gymna* gen. 1372 Pers. *Labiata* Juss.). Habitat in silvis et in arenosis editis. Conf. Lobel. *Observat.* pag. 262; *Hist. Rei herb.* I, 204. Ed. P.

Et inter alia, etc. Vide Galen. de *Antid.* I, 42, pag. 883. H.

XXVIII. *Polemoniam*. Dioscor. IV, 8: Πολυμάνιον, οὗ δὲ Φιλεταίριον. Καππαδόξας μὲν χιλιόδυναμιν, etc. Eadem fere verbis ab utroque describitur. Latino ore ac sono Plinius, tum hoc loco, tum in Indice, chiliodynamam vocat. Quae venire hodie possit in possessionem eius nominis non constare sibi videtur Anguillara Part. XIV, pag. 249. H. — *Polemoniam*. Nobis eodem nomine est *Polemonium caeruleum* (*Pentand. monogyn.* gen. 421 Pers. *Polemoniaceae* Juss.). Habitat in Asia et Europa; variet floribus albis; colitur in hortis, iam pridem medicinis inutile visum Eo. P.

A certamine. Quam certent inter se duo reges, Polemon et Philetaerus, ille Ponti Polemoniacy, iste Cap-

padociae, uter pelor chiliodynamam herbam invenerit. In nummo argenteo maximae molis, capite laevrato, ex parte altera legimus. ΦΙΛΕΤΑΙΡΙΟΥ. Est hic numus in hac urbe, apud D. de Boze, ex Academia gallica, et in Academia Inscriptionum, humaniorumque litterarum secretarium publicum. HARD.

Rutae similis, etc. Foliis rutae scilicet, sed minoribus paulo, Dioscor. l. c. HARD.

XXIX. *Eupatoria*. Haec verbis totidem Dioscor. IV, 41. Officinarum Agrimonia est, ut recte Anguillara P. XIV, pag. 258; in Italia frequens, picta a Lobelio in Obs. pag. 394, qualem in horto Regio vidimus: at-gremioine. Eadem plane forma, iisdemque viribus a Dioscor. describitur l. c. A Mitridate Eupatore nomen sortita. H. — *Agrimonia Eupatoria* (*Dodecand. digyn.* gen. 1187 Pers. *Ros.* Juss.). Habitat in pratis, secus vias. Folia styptica in usum apud nos veniunt. Cf. Geoffr. *Mater. medic.* tom. III, p. 47 sqq. Ed. P.

Aliquando. Gron. et al. sube HARD. aliquando. Ed. P.

foliis, aut cannabis, per ambitum incisus quinquepartito, nigris et ipsis, plumosisque: radice supervacua. Semen dysentericis in vino, potum auxiliatur unice.

XXX. Centaurio curatus dicitur Chiron, quum Herculis excepti hospitio pertractanti arma, sagitta excidisset in pedem: quare aliqui Chironion vocant. Folia sunt lata et oblonga, serrato ambitu, densa ab radice, caules ternum cubitorum, geniculati. In his capita ceu papaverum. Radix vasta, rubescens, tenera fragilisque, ad bina cubita, madida succo, ama-

Quinquepartito. Vel amplius. Dioscor. Diligentiores et doctiores herbarii in Dioscoridis Plinijque historia non abs re haerent, quosum pacto in agrimonia vulgari folium observari possit, ut monstrat historia, cannabi, vel pentaphyllo simile, et pariter ut in illa utraque planta, in quinque partes vel etiam plures diffusum, quum agrimoniae folium unicum sit, ac simpliciter porrectum, nisi forte existimemus in Graecia plantam hanc folia mittere illo modo divisa, ut multarum speciem figuramque videmus pro loci diversitate mutari. DAL. — *Quinquepartito.* Sic etiam Dioscor. l. c. φύλλα δὲ ἔα διχασμάτων ἐνσχισμένα—μάλιστα πον εἰς ε' μοῖρας ἢ καὶ πλείους, τοῖς τῆς πενταφύλλου ἢ καννάβως μᾶλλον ἐσκότῃ, etc. Foliis per intervalla quinquepartito ut plurimum, aut etiam amplius divisis; quinquefolii aut cannabis potius similibus, nigricantibus et ipsis, ac per ambitum serrae modo incisus. HARD.

Semen dysentericis in vino, etc. Dioscor. l. c. HARD.

XXX. *Centaurio.* Centaurium hoc magnum Dodonaei est, p. 332.: In Apulia frequens, ubi ab incolis *Ra*

Ponticos appellatur, ut testis est Anguillara Part. XII, pag. 194. Est in horto Regio. Chironiam quoque Apuleius vocat, cap. xxxiv: Κενταύριον ἢ κενταύριον Graeci. Virgilius, Georg. IV, 270, *gravenantia centaurea* dixit. IL. — *Centaurio.* Gron. et al. ante Harduin. *centaureo*. Nobis isdem nominibus *Centauria Centaurium* (*Syngenes frustran.* gen. 1929 Pers. *Corymbif.* Juss.). Habitat in Alpibus Italiae, etc. Nostriis vulgo, *grande centauree*. ED. P.

Folia. Haec isdem fere verbis Dioscor. III, 8. HARD.

Caules... geniculati. Postremam hanc vocem Dioscorides non habet, hoc tantum: Καυλὸν δὲ ἔχει ὡς λαπάθου διπλῶν, ἢ καὶ τριπλῶν, *caulem habet binum ternumve cubitorum, ceu lapathi.* HARD. — *Geniculati.* Falsum id est, nec ab alijs auctoribus proditum. DAL.

In his capita, etc. Diosc. l. c. Παπαγαδάς ἀπὸ βίβης ἔχοντα πολλὰς, ἐφ' ὧν κεφαλὰὶ ὀρεσσαι μένων. IL.

Ceu papaverum. Non quidem is natura similia, sed magnitudine pari. DALEC.

Radix vasta, rubescens, Diosc. totidem verbis l. c. HARD.

ra cum quadam dulcedine. Nascitur in collibus pingui solo. Laudatissima in Arcadia, Elide, Messenia, Pholoë, et Lycia: et in Alpibus vero plurimisque aliis locis. In Lycia quidem et ex ea lycium faciunt. Vis in vulneribus tanta, ut cohaerescere etiam carnes tradant, si coquantur simul. In usu radix tantum duabus drachmīs bibenda, quibus dicitur: si febris sit, in aqua trita, caeteris in vino. Medetur et iisdem morbis decoctae succus.

XXXI. Est alterum centaunion cognomine lepton,

Nascitur in collibus pingui solo. Dioscor. I. c. HARD.

Laudatissima. Dioscor. I. c. iisdem verbis. HARD.

Et in Alpibus vero plurimisque aliis locis: quidam et ex ea lycium faciunt (sic prius). Scribo, et in Alpibus plurimisque aliis locis. In Lycia quidem et ex ea lycium faciunt, tum ex vetusto exemplari, tum ex Dioscoride, lib. III, de centauro maiore: Abundat, inquit, in Lycia, Peloponneso, Elide, Arcadia et Messene. Et πικρὸν. In Lycia, suorum ex ea exprimunt, et pro lycio utantur. PIST. — Lycia, Diosc. I. c. Οἱ δὲ ἐν Λυκίᾳ αὐτὴν χρυλοῦσιν, χρύεται αὐτῇ ἀντὶ λυκίου. HARD.

Vis in vulneribus tanta, etc. Vulnera, inquit Dioscor. I. c. colligat et conglutinat: quin et iusam si quis simul cum caruibz coquat, carnes ipsae cohaerescunt. Συνάγει γὰρ καὶ κολλᾷ: καὶ τὰ ἐφόμιστα δὲ πρὸς συνάγει, ἰδὲ τις αὐτὴν κάρφας συνιφέρει. Apul. c. 34, de centauria maiore, tit. 5: ad vulnera recentia: Herba centauria maior tam efficax est ad plagas glutinandas, ut etiam carnes coquant, quae ex aqua eius coquantur. HARD.

In usu radix. Totidem verbis Dioscor. III, 8. HARD.

Medetur et ovium morbis decoctae succus. B. Hermolaus omnium legit, non ovium. Marcellus Dioscoridis interpreter priorem lectionem contra Hermolaum defendit. Ego neutram probor: sed pro duobus illis verbis et omnium, reponendum puto, eisdem omnibus. Nam et codex scriptus obuius habet, non omnium aut ovium. Dictionem vero morbis adiectitiam puto. Dioscorides lib. III, cap. de centauro maiore: Raptis utilis centaury radix est, equulatus iudem, laterum doloribus, spiritus angustis, antiquaetate, cruenta excrementibus. Si febris abuit, cum vino; in febre vero cum aqua, daturque drachmarum duarum pondere, etc. Et πικρὸν statim. Potest eadem et succus. PIST. — Medetur. In libris hactenus vulgatis, Medetur et ovium morbis. In MSS. et obuium. Nos interim dum certius occurrat aliquid, et iisdem morbis, rescripsimus, auctore Dioscorid. III, 48, qui enarratis centauriae viribus, e radice praesertim, mox subdit, ὅ τε χυλὸς τὰ αὐτὰ ποιεῖ, eadem succus etiamnum praestat. Galenus quoque similiter de Fac. simpl. med. VII, p. 488: τὰ δ' αὐτὰ τῇ ῥίζῃ καὶ ὁ χυλὸς αὐτῆς ἐργάζεται. H.

XXXI, Est alterum. Diosc. III, 39: Κενταύριον τὸ μικρὸν καὶ λεπτὸν, etc.

XXXI, Est alterum. Diosc. III, 39: Κενταύριον τὸ μικρὸν καὶ λεπτὸν, etc.

minutis foliis, quod aliqui libadion vocant, quoniam secundum fontes nascitur, origano simile, angustioribus et longioribus foliis, anguloso caule paululum alto, fruticante, flore lychnidis, radice tenui et supervacua, succo efficax. Ipsa herba autumnò legitur, succus e fronde. Quidam caules concisos madefaciunt diebus xviii, atque ita exprimunt. Hoc centauration nostri fel terrae vocant, propter amaritudinem summam. Galli exacon, quoniam omnia mala medicamenta potum e corpore exigat per alvum.

XXXII. Tertia est centauris, cognomine triorchis.

Centaurium minus Dodonaei p. 334, pictum et in Eystettensi horto: vidimus in Regio. Hæro. — Nobis *Chironia Centaurium* Wild. (*Pentand. monogyn.* gen. 633 Pers. sub *Erithroca. Gentian.* Juss.), Habitat in silvis humidiusculis. Variat floribus albis. En. Paa.

Libadion. Ita MSS. omnes, tum hoc loco, tum in Indice. Dioscorid. l. c. ὁ τινες λιμναῶν καλοῦσι, quasi palustre, quoniam humecta loca et rigua amat. Quae cauda et *libadion* recte cognominatur, quotiam sunt λεβίδες, rivi, stagna, latices, scaturigines. H.

Origano. Diosc. πόα... ὀριγάνω παπυλῆσις ἔστι. Hæro.

Anguloso caule. Ἐκυλὸν ἔχουσα ὑπὲρ σπυδαμέν, γυγωνιαῖον. Diosc. l. c. ex quo forte legendum, *anguloso caule, palmum alto.* H.

Supervacua. Inutili. Πῖζα μικρὰ, ἀχρηστος, etc. nullius usus, ut ait interpretis Orib. XI, p. 204. H.

Succus e fronde. Succus fit ex herba frondosa, id est, virenti, et semine praegnanse ante autumnum. Dal. — *Succus.* Diosc. l. c. H.

Quidam caules concisos, etc. Succi extrahendi modum alterum Dioscor. edocet l. c. Hæro.

Nostri fel terrae vocant. Diosc. in Noth. pag. 451; ipsi quoque maiori centauryo tribuit hanc nomenclationem, Οἱ δὲ Χαιρυντιάς. Πομαῖος, ῥηληταιά. Hæro.

Exacon. Απὸ τοῦ ἀκρίσθαι, a mendo. Pint. — *Galli.* Celticae vocis originationem e graeco fonte qui repetunt, ἀπὸ τοῦ ἀκρίσθαι, a mendo hoc vocabulum ellictum volunt. Iis qui venena sumperint, centauriam minorem commendat in primis Apul. c. xxxv, lit. 5, ex aceto bibendam. H.

XXXII. *Tertia est centauris.* Hanc Plinius somniavit, et inepte *triorchen* vocavit, iis tributis quae de centauryo magno scripsit Theophrast. Dal. — *Tertia.* Quis eam centauryda Plinio Theophrastoque demonstravit, obscurum: quae forma ac facies illius sit, ne ipsi quidem indicant: divinare nec licet, nec lubet. Hæro. — *Centauris.* Haec videtur esse *Lapathum* folio acuto, rubente, Casp. Bauh. Pin. 115, *le sang de dragon.* Baot. — *Lapathum* nobis illud est *Rumex sanguineus* (*Hexand. trigyn.* gen. 876 Pers. *Polygon.* Juss.); conf. Linn. *Mater. med.* pag. 114, ed. Schreber. Alii ad *Centaurium* referre malunt, de qua paulo supra egimus. Haec

Qui eam secat, rarum est, ut non vulneret sese. Haec succum sanguineum mittit. Theophrastus defendi eam, impugnarique colligentes tradit a triorche accipitrum genere, a quo et nomen accepit. Imperiti confundunt haec omnia, et primo generi assignant.

XXXIII. (VII) Clymenus a rege herba appellata est, ederae foliis, ramosa, caule inani, articulis praecincta, odore gravi, et semine ederae, silvestribus et montuosis nascens. Quibus morbis pota medeatur, dicemus. Sed hic indicandum est, dum medeatur,

aulem sunt Theophrasti verba, qualia nunc exsiant: *Centaureum quoque secantes accipitrem tristatigerum, τριπόρην muncupatum, cavere debent, ut sine vulnere possint discedere, et alia huiusmodi in quibusdam aliis notant, etc.* Scriptoribus autem graecis duo tantum centaurei genera, minus et minus; tertium hic Plinius addit quod *triorchen* vocat. Nec tamen Theophrast. X, 9, de centaureide, ut de tertia aliqua specie, scripsit, sed simpliciter *centaureidem* nominavit pro centaureo. Noster autem, dum alios qui succum sanguineum, et caetera primo generi, seu maiori, assignarunt, notet ac reprehendit, ipsè culpandus est, Dioscoridis testimonio lib. III, c. 8, quem non exacte satis transtulit. Cf. Bed. a Sisip. Nott. in Theophr. l. c. p. 1044. Eo. P.

Haec succum sanguineum mittit. Quidam centaureida esse volunt plantam quam officinae vocant *sanguinem draconis*, sanguineo succe turgentem. Alii centaureum magnum a Theophrasto significari putant, quoniam radia natura rubescens mansa et trita, rufum succum, aut potius phoeniceum reddit. In hac opinione fuit Gesnerus libro de Avibus c. de Triorche. DAL.

Theophrastus. Histor. IX, 9. HARD.

— *Tradit.* Gronov. et al. ante Hard. tradidit. Eo. P.

Imperiti. Et sunt haec aetate herbarii, qui se istis adiungant. H.

XXXIII. *Clymenus.* Fuit is Caenei filius, Arcadiae rex, teste quidem Hyggo, l. 206, p. 47. Gemina porro clymenus a Plinio hoc capite describitur. Prior haec alio nomine a Dioscor. IV, 14, periclymenos appellatur, pingiturque iisdem plane notis. Eandem esse sane vel ex remedium similitudine saepius ostensuri sumus. Clymenos a Theophrasto appellata. A Dioscorid. ipso in Nothis p. 462: *περικλύμενος, οὗ δὲ κλύμενος, οὗ δὲ σπλήτων*, etc. quod et Orib. confirmat. Pingitur a Matthiolo pag. 972. Galli, *chevrefeuille*, et caprifolium officinis. HAAO. — *Clymenus.* Gronov. et al. ante Hard. *Clymenus.* *Περικλύμενος* Dioscor. loc. cit nobis eodem nomine *Lonicera Periclymenum* (Pentand. monogyu. gen. 435 Pers. *Caprifoliaceae*. Juss.). Habitat in nemorosis. Eo. P.

Dum medeatur. Interim dum medetur. Theophrast. quoque Hist. IX, 9, sterilesce penitus hominem ait, si diebus XXX cotinuous clymeni semen e vino albo ad sextarii mensuram ebiberit. *Αγρον* idcirco dici

sterilitatem pota etiam viris fieri. Graeci plantagini similem esse dixerunt caule quadrato, folliculis cum semine inter se implexis, velut in polyporum cirris: et succus autem in usu vi summa in refrigerando.

XXXIV. Gentianam invenit Gentius rex Illyriorum: ubique nascentem, in Illyrico tamen praestantissimam, folio fraxini: sed magnitudine lactucae, caule tenero, pollicis crassitudine, cavo et inani, ex intervallis foliato, trium aliquando cubitorum, radice lenta, subnigra, sine odore, aquosis montibus Subalpinis plurima. Usus in radice et succo. Radicis natura est excafactoria, sed praegnantibus non bibenda.

Diosc. prodit in Nothis p. 462. HARO.

Graeci plantagini signident. Haec eadem, a Dioscoride quidem VI. 43, sic appellata, clymenos est, quam verbis ille totidem delineat: Κλύμενον καυλὸν ἀνέσσι τετραγώνον, ὁμοίον τῷ τοῦ κυάμου. Φύλλα δὲ πρὸς τὰ τοῦ ἀρνογλόσσου· θυλάκια δὲ ἔχει ἐπὶ τοῦ καυλοῦ εἰς ἄλλα νύοντα, φοιτῶτα ἱερῇ, καὶ πολύπιδος πλακτάναις. Clymenon caulem profert quadrangulum, seu fabae, folia plantagini similia: folliculos vero habet supra caulem ita dispositos, ut alter in alterum propendat, velut in iride, et polyporum cirris. Quae notae omnes satis apte in Matthioli Clymenum cadunt, quod ipse exhibet pag. 974, et Lobelius in Obs. pag. 517. HARO. — Κλύμενον Diosc. loc. laud. Sprengelio idem videtur cum Lathyro Clymeno (Diadelph. decand. gen. 474 Pers. Leguminos. Juss.). Habitat in Africa et Oriente. Scorpiurum tamen vermiculatam Column. Ephr. I, 49, p. 155, sed non certo satis habet. Conf. Hist. Rel. hemb. I, 483. Eo. P.

Inter. In sese mutuo conversis,

εἰς ἄλλα νύοντα. HARO.

Et succus autem in usu. Diosc. haec paulo uberius, i. e. HARO.

XXXIV. *Gentianam invenit Gentius.* Iisdem verbis Dioscorid. lib. III, cap. 3, Γεντιανήν, etc. Nomen apud omnes officinas retinet, gentiane. A Dodonaeo pingitur, p. 340. De Gentio rege multa Livius, lib. XL, p. 517. Cum Perseo Macedone bellum Romanis intulit, cum eo ductus in triumphum est. Vide Eutrop. lib. II, pag. 767 et 769. H. — *Gentianam.* Hodieque nobis *Gentiana lutea* (Pentand. digyn. gen. 635 Pers. *Gentian*, Juss.). Habitat in Alpibus et subalpinis pratis. Eo. P.

Caule tenero, pollicis, etc. Dioscorid. loc. cit. HARO.

Sine odore. Falsum id est, nec ab alio proditum: Dioscorides acerrimum odorem sufflari reddere scribit, qui ideo muscas interficiat, et serpentes fuget. DAZ. — *Sine odore.* Al non est omnino expertus odoris in caelo nostro solumque. HARO.

Usus in radice et succo. Dioscor. loc. cit. HARO.

XXXV. Invenit et Lysimachus herbam Lysimachiam, quae ab eo nomen retinet, celebrata Erasistrato. Folia habet salicis viridia, florem purpureum, fruticosa, ramulis erectis, odore acris gignitur in aquosis. Vis eius tanta est, ut iumentis discordantibus iugo imposita, asperitatem cohibeat.

XXXVI. Mulieres quoque hanc gloriam affectavere: in quibus Artemisia uxor Mausoli, adoptata herba quae antea parthenis vocabatur. Sunt qui ab

XXXV. *Invenit et Lysimachus herbam*, etc. Hesychius: *Λυσιμαχία βοτάνη εὐρωμένη ὑπὸ Ἀνσιμαχίου*, a Lysimacho scilicet Thraciae rege, Alexandri comite. Sic dictam alii putant, *παρὰ τὸ λύνει μάχην*, quod animalium pugnas dirimat. Retinet nomen apud herbarios. Pliniana haec, quae purpurea est, maior et communis, accurate delineatur a Clusio, Hist. Rar. pl. IV, p. 51; visa a nobis in Horto regio. HARD. — Nobis est *Lythrum Salicaria* (Dodecaud. monogyn. gen. 1182 Pers. *Salicar.* Juss.). Habitat in aquosis: a *Lysimachia*istrate et genere, et ordine omnino diversum. Ed. P.

Folia. Siq. etiam a Dioscoride describitur, lib. IV, cap. 3: *Λυσιμαχίου, οἱ δὲ λύτρον καλοῦσιν*... φύλλον λεπτὸν, παραπλήσιον τοῖς τῆς ἱτιάς. HARD.

Odore. Sapore et gustu acpi esse folia Dioscorides prodidit loco citat. *στυρόντιν ἐν τῇ γαστρὶ*. HARD.

Gignitur in aquosis. Dioscorid. loc. cit. HARD.

XXXVI. *Artemisia*. Artemisiam tamen herbam ab Hippocrate nuncupatam, ante huius Artemisiae tempora, apud ipsum Hippocratem reperio. Artemisia enim Mausoli uxor Hippocrate multo posterior est. Cé-

minam Artemisiam agnoscit Harporation, pag. 48. Agnoscit et Tzetzes, Chil. XII, v. 966, Hist. 455: *Μένειν Ἀρtemisiaν μὲν ἔχεις, τὴν τοῦ Μανυσώλου, Ἄλλην Ἀρtemisiaν δὲ τὴν Εὐατόμου ἔχεις, ἅμω δὲ στρατηγίδης, γενναίας ἀμφοτέρων*. Sed ille utramque dicti Caribae reginam fuisse, et Mausoli quidem coniugem priorem altera. HARD.

Adoptata. Hanc Galli *armoslatm* vocant et matrem herbarum, *armoise*. A Lobelio pingitur in Oliss. pag. 441, qualis visa a nobis in Horto regio. HARD.

Parthenis. Parthenion Apuleio, c. x de Artemisia: quasi virginea, quod Diana inventrix nomen ei herbae fecerit, ut idem significat c. xii. HARD.

Sunt qui ab Artemide. «Sunt qui ab Artemide», potius lectionem ducit. PINT. — *Sunt qui ab Artemide* *Ilithya*. Solemne autem erat graecis feminis in partu Artemidem Ilithyiam invocare, quemadmodum romanae lunonam Lucina implorabant. Intelligendum igitur ab obstricta Artemide, hoc est, Diana, denominatam herbam, non a venatrice. GELES. — *Artemide*. Ovid. Metam. lib. IX, v. 284: *Præpositam tunicis partibus Ilithyam*. HARD.

Artemide Ilithyia cognominatam putant, quoniam privatim medeatur feminarum malis. Est autem absinthii modo fruticosa, maioribus foliis pinguibusque. Ipsius duo genera: altera latioribus foliis, altera tenera tenuioribus, et non nisi in maritimis nasceus. Sunt qui in mediterraneis eodem nomine appellent, simplici caule, minimis foliis, floris copiosi, erumpentis, quum uva maturescit, odore non iniucundo:

Est autem absinthii modo fruticosa, maioribus foliis pinguibusque, etc. Multa hoc in loco, ut conicio, vitia delitescerant. Primum non pinguibus legendum arbitror, sed pinguioribus. Deinde verbum tenera putamus redundare. Legendum item, nonnumquam in maritimis nasceus. Postremo verborum ordinem mutandum censemus, ut in universum scribatur sic: Est autem absinthii modo fruticosa, maioribus foliis pinguioribusque, et nonnumquam in maritimis nasceus. Ipsius duo genera: altera latioribus foliis, altera tenuioribus. Dioscor. lib. IV, cap. de Artemisia: In maritimis plerumque artemisia nascitur fruticosa herba absinthio similis: maiora tamen et pinguiora habet folia. Estque in artemisiae genere speciosior altera et pinguior, latioribus foliis et erasrioribus ramulis. Altera tenuior, exiguo flore, tenui, candido et graveolenti. Floret haec aestate, etc. Quae omnia videntur ad verbum ferme hic a Plinio desumpta. PIST. — Est autem, etc. Diosc. lib. III, cap. 127: Ἀρtemisia φύεται ἐν παραθαλάσσις τόποις ὡς τὸ πολλὸν, πῶς θαμνοειδὲς, παρόμοιος ἀψινθίου, μικρὰ δὲ καὶ λεπτότερα τὰ φύλλα ἔχουσα, etc. Auctor libri de Simpl. med. ad Patern. Opp. Galeni tom. XIII, pag. 986: Artemisia herba est subsimilis

absinthio, sed per omnia vastior, id est, foliis latior et fortior, sed ad aspectu et colore humilis. HARD.

Ipsius duo genera. Dioscorides, lib. III, cap. 127, sq. et Apuleius, cap. x et xii. II. — Tres Artemisiae nostratis species Dioscorides delineasse videtur loc. proxime laudat. Ἀρtemisia πλεονέστερα τὰ φύλλα ἔχουσα, quibus est Artemisia chamaemelifolia (Syngeu superfl. gen. 1837 Pers. Corymbifer. Juss.). Habitat in collibus apricis Galliae australis, Italiae, Orientis. Folia Motricariae Chamomillae similis. II δὲ λεπτότερα ἔχουσα τὰ φύλλα, nobis Artem. pontica; erescit in collibus apricis siecis Germaniae, Helvetiae, Italiae, etc. Ἀρtemisia μονόκλωνος, εὐωδιστέρα, etc. Quae eadem est cum Art. camphorata; habitat in rupibus Galliae, etc. Conf. l. Bauhin. Hist. III, 194; Sprengel. Histor. Rei Herb. tom. I, p. 187. Ed. P.

Tenuioribus: Broter. ex Regg. codd. et ed. pr. tenerioribus. Ed. P.

Sunt qui, etc. Haec totidem fere verbis Dioscorides lib. III, cap. 127; Εντοι δὲ τὸ ἐν μεσόγειοις λεπτόκαρπον βοτάνιον ἀπλοῦν τῷ ἡκυλῷ . . . καλοῦσιν ἀρtemisiai μονόκλωνον, etc. Diversa haec botrys ab ea, de qua dicitur XXVII, 31. HARD.

quam quidam botryn, alii ambrosiam vocant. Talis in Cappadocia nascitur.

XXXVII. Nymphaea nata traditur Nympha zelytypia erga Herculem mortua. Quare heracleon vocant aliqui, alii rhopalon, a radice clayae simili; ideoque eos qui biberint eam duodecim diebus, coitu genituraque privari. Laudatissima in Orchomeno et Marathone, Boeoti madon vocant, qui et semen edunt. Nascitur in aquis, foliis magnis, in summa aqua,

Quam quidam botryn. Cum artemisia botryn Plinius confundit, quoniam apud Graecos, ut Dioscoridem, legerat botryn a Capusd. cibis etiam vocari tum ambrosiam, tum artemisiam. DAL. — Dioscor. lib. III, cap. 129, ambrosiam nominat, οἱ δὲ βότρυν, οἱ δὲ ἀμβροσίαν, quae nobis eodem nomine dicitur *Ambrosia maritima*. Περὶ βότρυος peculiariter item agit Anazarbaeus, c. cxxx, τὴν ἀμβροσίαν Καππαδόκῃ καλοῦσι, τινὲς δὲ ἀρτεμισίαν, quae nobis, auctore Sprengelio, est *Chenopodium Botrys*; sed de his aliis dicendum. Eo. P.

XXXVII. *Nymphaea*. Νύμφαία Dioscorid. lib. III, cap. 147. Ab aquis dictam putat, in quibus nascitur. *Nymphar* ab officinis barbara Maurorum voce nuncupatur. A caeteris in Gallia quidem, *lys d'étang*. Haec Nymphaea alba Dodonaei est, pag. 575, observata a nobis in Horto regio. H. — *Nymphaea alba* (Polyand. monogyn. gen. 1258 Pers. *Hydrocharid.* Juss.) in Europae stagnis fluviisque, etc. Nymphaeam heracleam Noster appellat infra cap. 83. Eo. P.

Quare heracleon vocant. Apul. cap. LXVII: *Graeci nymphaeam ... rhopalon, heracleon*. Dioscorid. Περὶ ῥόπαλονδός. In Indice huius libri, n. 83,

PLIN. N. H. Tom. VII

Nymphara Heractia Πόντιον Graecis clavam sonat. Quare Marc. Empir. cap. XXXIII, pag. 231, hanc *clavam Herculis* vocat. HARN. — *Heracleon*. Gronov. et al. ante Harduin. *heractian*. Eo. P.

Ideoque eos. Dioscorid. loc. citat. Αποτίαν τε ἐργάζεται αἰδοῦν πρὸς ὀλίγας ἡμέρας, εἴτε ἐνδελιχῶς πίνοι. Τὸ αὐτὸ δὲ ποιεῖ καὶ τὸ σπέρμα ποδῶν. Galen. de Fac. simpl. méd. lib. V, pag. 213, nymphaeam ait cohibere genituram, sive per somnium, sive alio pacto, immodice profluentem. HARN.

Duodecim diebus. Decem modo si Marc. Emp. credimus, cap. XXXIII, pag. 231: *Herba est, inquit, quae graece nymphaea, latine clava Herculis, gallice baditis appellatur: eius radix contunditur, et ex aceto edenda datur puero per continuos decem dies: mii audum in modum fiet evivulus*. H.

Laudatissima. Theophr. Hist. I. IX, cap. 43. HARN.

Boeoti madon vocant. Hesych Μαρδόν, πόα. Theophrast. loc. citat. Καλοῦσι δ' αὐτὴν οἱ βεωτοὶ Μαδωνίαν, καὶ τὸν καρπὸν ἐστίονσι. Vt ῥόδον et ῥοδωνίαν graece dicitur, sic μάρδον et μάρδωνίαν. HARN.

Nascitur in aquis. Haec totidem verbis Diosc. loc. cit. HARN.

Nn

et aliis ex radice prodeuntibus, flore lilio simili, et quum defloruit, capite papaveris, tenui caule: secatur autumnno. Radix nigra in sole siccatur, adversaturque alvinis. Est et alia nymphaea in Thessalia, amne Peneo, radice alba, capite luteo, rosae magnitudine.

XXXVIII. Invenit et patrum nostrorum aetate rex Iuba, quam appellavit Euphorbiam, medici sui nomine. Frater is fuit Musae, a quo divum Augustum conservatum indicavimus. Iidem fratres instituere a balineis frigida multa corpora adstringere. Antea non

Capite papaveris. Dioscorides, loc. citat. ad verbum. II. — *Tenui caule.* Gronov. et al. ante Hard. in *caule* accatur. Ed. P.

Alvinis. Is qui alvi profluvio laborant: *πολεμνός* καὶ *δυσεντερικός*, inquit Dioscor. loc. cit. cum Theophrasto. Sic etiam Apul. cap. LXVII, lit. 1: *Ad dysentericos: Heibae Nymphaeae semen*, etc. HARR.

Est et alia nymphaea. De qua Iotidem verba facit Dioscorid. III, 149: *Γίνεται καὶ ἄλλη νυμφαία*, etc. Nymphaea lutea Dodonaei, pag. 575, visa a nobis in Ilio regio. Eadem apud vulgus et officinas nomina, quae prior habet. HARR. — Nobis item *Nymphaea lutea*. Ed. P.

Capite luteo. Hoc est, flore: *Αυθός μέλανος, στέλεος, ὁμοίον βέδω*, inquit Diosc. loc. cit. HARR.

XXXVIII. *Invenit.* Dictum id superius, lib. V, cap. 1. Nihilominus Homeri aevo cognitam, et ab Euphorbo, qui Patroclum percussit, de quo Hom. II, XVI, appellatam ait Galen. κατὰ τέχνην, lib. IX, cap. 4, p. 609; itaque a Plinio disidet. De Iuba rege diximus in auctorum Indice. Euphorbium hodieque nomen

retinet in officinis. HARR.

Euphorbiam medici sui nomine et fratris Musae. (Sic olim). In antiquo exemplari; *medici sui nomine, fratris fuit Musae*; legeodum, *frater is fuit Musae*. PINT. — *Euphorbiam.* Εὐφορβίου δένδρον appellat Dioscor. lib. III, cap. 96; sed male id *εὐφρονησίδης* habet. Nobis eodem nomine est *Euphorbia officinarum* (Dodecaed. trigyn. gen. 1190 Pers. *Euphorbiae*. Juss.) ; ex hac gummi-resina caustica, cathartica. Habitat in Aethiopia et Africa calidiore. Ed. P.

Frater. Antonii Musae, de quo diximus XIX, 38. HARR.

Iidem fratres instituere, etc. Frigida sic lavari a balneis docuit etiam Agathinus apud Orib. Coll. med. X, 7. HARR.

Frigida multa corpora adstringere. Aquae frigidae lotione, Marcellum adoptatum a Caesare, Musam, quum curare vellet, occidisse scribit Dion. lib. LVIII: non sine vulgi opinione, Liviam muliebriter ac impotenter infensam, quod eius filiis anteferretur, eo genere mortis necandum curasse. DAREC. — *Adstringere.* Gron. et al. ante Hard. *adstringi*. Ed. P.

erat mos, nisi calida tantum lavari, sicut apud Homerum etiam invenimus. Sed Iubae volumen quoque exstat de ea herba et clarum praeconium. Invenit eam in monte Atlante: specie thyrsi, foliis acan-

Apud Homerum. Iliad. XII, vers. 444: Οὐρὰ πλῆστο λασπρά. Tamen aqua marina primum lavabantur, hoc est, frigida, qua sudorem sor-desque detergerent: mos dulci, seu calida, recreandi animi gratia. Ho-meri versus ex Iliad. X sunt hi, v. 572: Αὐτοὶ δ' ἰδρῶ πολλὸν ἀνυΐζοντο θαλάσῃ Εὐδάντες, etc. II.

Sed Iubae volumen. Vide Aucto-rum Indicem. Haad.

Invenit, etc. Solin. c. XXIV, p. 46.

In monte Atlante: spectatur foliis, etc. (Sic prius). Lege: specie thyrsi: foliis acanthinis; ὄσπρος et νάρθηξ, idem. Reliqua sic lege: Vis tanto est, ut e longinquo succus exei-piatur incipae cocto, subtus exei-pulo ventriculo-hoe-dino: vel, subdito exei-pulo, ventri-culo haedino. Ventriculus haedinus es-cipuli vice subditur. Exei-pulum ἐν-δοκτίον. Porro quae sequuntur ita le-gas: Humor lactis videtur defluens: siccatus quem coit, thuris effigiem habet; quum defluit, humor lactis videtur: ubi defluxit, ei siccatus coit, thuri similis est. SATM. Specie thyrsi. Specie baculi longiorisque caulis. In plantis id quod in virgulae modum, vel teli rectitudinem consurgit, thyrsi nomen sibi vindicat. Prius legebatur, spectatur foliis acanthinis. At in Reg. 1, spectetur si foliis, etc. In Reg. 2 et Chiff. specie tunsi. Nihil est nostra emendatione certius. Sic XXIV, 413: Herba impia... thyrsi modo vestita atque capitato dicitur. Atque ex ea sane intelligitur, non esse euphor-bium. Integra facie delineatum ab her-baris, a Dodonaeo quidem, pag.

374, et Lobelin in Obs. p. 642, quum nullus ibi caulis, ramusve, aut thyr-sus appareat: sed fructus dumtaxat, qui e radice prodeunt. Integram re-praesentat Scalig. in Card. Ex. 484, pag. 586: *Afri*, inquit, qui hodie e regno Fex et Marecho, cum Hispanis ineunt rationem commerciorum, oñunt esse spinosam plantam, silvestri cinarae similem: ex eius radice fru-ctus exire, cucumerum specie, sed ob-longos oideo, ut binos interdum pedes explcant vicenos, aut vicenos quenos numero. Vbi moturuerint, ferro pun-ctim operiuntur: ex quibus exit lactis liquor lentus, quem in utrem lapsum condunt. Eum num Alfarbium vo-cant. Haec ille, quae dudum antea oc-cuparat Ioh. Leo Africanus, Descr. Africae, lib. IX, p. 300: Euphorbium est quoddam herbae liquor, quae in modum capituli silvestris cardui nascitur, inter cuius ramos fructus quidam prodeunt, crassitudine viridis cucume-ris, ad cuius etiam similitudinem grana quaedam perparvo emittunt; longitu-dine quidem alii ulnom excedunt, oliv paulo etiam amplius. Atque hi quidem fructus non oriuntur ex plantae ramis, sed velut stipites ex humo procedunt, et uno cespite saepe viginti, nonnun-quom etiam triginta nascuntur. Agres-tes eius regionis homines, ubi motu-erint fructus; cultello pungunt, unde exit liquor lacti per similis, qui sensim crassescit, et viscosus efficitur. Hinc cultello ita crassum liquorem tollunt, et in utres mittunt, atque sic exsiccat. Planta est undique spinosa. Haad.

Foliis, Acantho similibus de quo

thinis. Vis tanta est, ut e longinquo succus excipiat-
tur: incisae conto, subditis excipulis ventriculo hoe-
dino, humor lactis videtur effluere: siccatus quum
coiit, thuris effigiem habet. Qui colligunt, clarius
vident. Contra serpentes medetur, quacumque parte
percussa: vertice inciso, et medicamento addito. Ibi
Gaetuli, qui legunt, hoedino lacte adulterant, sed
discernitur igni. Id enim, quod sincerum non est,
fastidiendum odorem habet. Multum infra hunc suc-
cum est, qui in Gallia fit ex herba chamelaea, gra-

dictum est lib. XXIV, cap. 34. Quam
immerito Plinium carpal hoc loco
Salmasius in Praefatione, pag. 29, in,
lector ipse, si otium est, excute. II.

Incisat. Inciditur planta conto ha-
stilive: subditur utriculus, qui suc-
cum manantem excipiat, ex hoedi
ventriculo. Ita Dioscor. pariter lib.
III, cap. 96. Excipulum pro utriculo
qui excipit, dictum. De ea voce iam
diximus lib. IX, cap. 38. HARD. —
Subditis excipulis. Sic ex MSS. post
Pintian. HARD. *subditur excipulus* Gr.
et al. Fd. P.

Thuris. Coire vitri effigie dixit Dio-
scorid. loc. cit. Τὸ δὲ τι ἐν ταῖς κοι-
λίαις ὁλωδες καὶ συνιστάς. II.

Qui colligunt, etc. Dioscor. loc.
citat. haec eius herbae dotem esse so-
lus admonuit, ut eius succus oculo-
rum suffusiones discuteret, et colly-
riis misceretur. HARD.

Contra serpentes medetur. Dioscor.
loc. citat. ἰσποῦσι δὲ τινες μὲν
παρκαλουθεῖν δυσχερὲς τοῖς ἱππο-
δάκτοις, ἐν τῇ ἐκπόφῃς ἄχρως ὀπίου
τὸ ἔλεμα τῆς κεφαλῆς, ἐγγίη τὸν ὀφόν
λαῖον, καὶ βάψῃ τὸ τραῦμα. Tradunt
nonnulli nihil incommodi seniores,
qui a serpentibus devorati fuerint, si-
quidem, incisa osse tenuis capitis cute,
intritus liquor infundatur, vulnusque

consuantur. Plin. Val. lib. III, esp. 57:
*Eius qui pereissus est, vertex inciditur,
eoque additur euphorbium et medetur
quacumque corporis parte periculum
est.* HARD.

Discernitur igni. Πυρῶσι Dioscor.
ignea et urente acrimonia, diuque
durante, adeo ut quidquid in os su-
mitur, euphorbium respiciat. Eum lo-
cum ineptissime, ut patet, vertit Plin-
ius, DAL.

Odorem. Vel nidorem potius, dum
igni aduritur. Sic galbanum odore
vel nidore probant, ut dictum est I.
XII, cap. 56: *Nam sincerum si ura-
tur, fugat odore serpentes.* Hoedinum
hoc, quae dicitur euphorbium adul-
terari, olet pessime. II.

Qui in Gallia. Nempe Circumpa-
dana. In partibus Italiae, quae Gal-
line adiacent, inquit auctor libri de
Simpl. med. ad Pat. Opp. Gal. tom.
XIII, p. 987. HARD.

Ex herba chamelaea. Ex chamelaeae
foliis recentibus tuis succus exprimi
potest, quemadmodum et ex aliis
permultis, sicut Dioscorid. monstrat
cap. de Centauro. parvos aut ex iis-
dem maceratis in aqua et decoctis:
verum, quod legērim, praeter Plin-
ium alius nullus auctor id prodidit.
Eum existimo voluisse id merere.

num cocci ferente. Fractus hammoniaco similis est, etiam levi gustu os accensum diu detinens, et magis ex intervallo, donec fauces quoque siccet.

XXXIX. (viii) Celebravit et Themison medicus vulgarem herbam plantaginem, tamquam inventor, volumine de ea edito. Duo eius genera: minor angustioribus foliis et nigrioribus, linguae pecorum simillimis, canle anguloso, in terram inclinato, in pratis nascentis; altera maior, foliis laterum modo inclusa: quae quia septena sunt, quidam eam heptapleuron

quod Dioscorides scribit, Thymelaeae farinam urvae acerbae succo excipi, et in pastillos digerj. *Dalac.* — *Herba.* Thymelaeam intelligit, quam et chamelaeam vocant: de qua nos egius lib. XIII, cap. 35. Significat porro Plinius caute admodum et erudite chameleae suctum ab euphorbio longe discrepare: neque adeo se favere hae in parte Sextio Nigro, qui teste Dioscorid. in praef. lib. I, p. 2; euphorbium esse chameleae in Italia nascentis succum prodidit. II. — Chameleae nobis aut *Daphne Gnidium*, de qua alias dictum. Eo. P.

Fractus. Iam redit ad verum euphorbii succum, de quo haec accipienda sunt, quae totidem verbis recitat pariter Dioscorid. cap. 96, et Galen. κατὰ γένη, lib. III, cap. 4, p. 725. Ille sunt in Plinium, ut fere esse solent, iniquiore animo, Dalec. in nott. et Salmas. in Solin. pag. 301 et 303, nullo scriptoris, ut apparet, accurati crimine. II.

XXXIX. Celebravit et Themison medicus. In eodem Themiso, non Themison; recte, ut Plato, Cicero, terminatione latina. *Pixt.* — *Plantaginem.* Graecis est ἀργύλευσσαν: Gallis plantain. *Ilabd.*

Duo eius genera. Vtrumque a Do-

donaeo pingitor, pag. 407. II. — Ἀργύλευσσαν habet Theophr. Hist. lib. VII, cap. 9 et 10, quod nobis *Plantago maior* (*Tetrand. monogyu. gen. 286 Pers. Plantag. Juss.*); ad vias non infrequens. Duplex plantaginis genus memorat, quem Noster sequitur, Dioscorides lib. II, cap. 153: τὸ μέγαν, quod idem nobis cum *Plantagine media*: habitat in pascuis sterilibus, apricis, argillosis: τὸ δὲ μικρόν, quod ad *Plantaginem altissimam* Sprengel. retulit; crescit in Italia; foliis illi seaequipedalia. Conf. Hist. rei herbar. tom. I, pagg. 82, 100. Eo. P.

Linguae pecorum simillima. Vnde nomen ἀργύλευσσαν, agnina lingua, προβατίου et ἀρνίου. *Ilabd.*

Heptapleuron vocare. Quasi serpentis costis instructum. Dioscor. in Noth. p. 415: Ἀργύλευσσαν, οἱ δὲ ἄρνιου, οἱ δὲ προβάτιου, οἱ δὲ κυνέλευσσαν, οἱ δὲ ἐπτάπλευρον, οἱ δὲ πολύνευρον, ῥωμαίων ἐκαστὸν μίσην. II. — *Quidam eam heptapleuron vocare.* Pierisque plantaginis speciebus quolatiore sunt folia, eo pluribus nervis, sive costis (côtes, nervures), distincta; unde Recentioribus trinervia, quinquenervia, etc. cognominantur. Sic *Plantagini altissimae* folia laceolata, glabra, dentata, quoliquenervia

vocavere. Huius et caul is cubitalis est, et napi similis. Nascitur in humidis multo efficacior. Vis mira in siccando densandoque corpore, cauterii vicem obtinens. Nulla res aequae sistit fluxiones, quas Graeci rheumatismos vocant.

XL. Iungitur huic buglossos: boum linguae similis, cui praecipuum, quod in vinum deiecta, animi voluptates augeat: et vocatur euphrosynum.

etc. Cespitavit ad hunc locum, ut saepius solet, Poinssinet de Sivry, qui septena numero folia herbae esse credidit, non septenos folio nervos. Pro inclusa, ex Dioscoride inclusa repositum vellet Cl. Gerard. Not. in Plin. inedit. Eo P.

Et napi similis. Apud Dioscor. est, καυλός δ' ἐκ τούτου γυνώσκεις, etc. Suspicio auctoris scribas, quorum in his colligendis opera utebatur, legisse καυλός δ' ἄνθρωπος τούτου γυνώσκεις. Fortassis et apud herbarium graecum, ex quo haec sumpta sunt, legebatur καυλός δ' ἀνὴρ τούτου, caul is huius procerus. Dalec. — Napi similis. Brot. et angulosus: et ita vetus exemplar a Coruario laudatum. Certe *Plantagini mediae* scapus est teres: *altissimae* vero angulosus. Eo P.

Vis mira in siccando. In exsiccando adstringendisque: Δύναμιν δὲ ἔχει τὰ φύλλα ξηραντικὴν, στεγνυτικὴν. Dioscorid. loc. citat. Densare, pro adstringere, Plinio familiarè est. Il. — Plantagini vltin adstringentem et vulnerarium Linnaeus agnoscit, eamque ad hucera diarrhoeaeque commendat. Mat. med. p. 55, ed. Schreber. qui *Plantagin. maiorem, mediam et lancoletam* sibi invicem absque discrimine substitui posse monet, ex Ph. Paris. 94. Eo P.

Nulla res aequae sistit, etc. Dioscor. loc. cit. Hand.

XL. Iungitur huic buglossos. Quoniam affinis utriusque est appellatio- nis causa: a lingua nempe animalium, ἀρβύλωστος et βοῦγλωστος. De ea Diosc. lib. IV, cap. 128: Βοῦγλωσσαν... φύλλον ἔχει ὁμοίον βοῦς γλώσσῃ· ὅπερ καθύπευον τίς τὸν οἶνον, εὐφροσύνην δοκεῖ εἶναι. Borriginem nunc vulgus vocat *bourrache*. Pingitur a Dodonaeo, pag. 616. Hand. — Nobis item *Borrigo*, seu *Borago officinalis* (*Pentand monogyn.* gen. 369 Pers. *Borragia*, Juss.); in Syria sponte habitat, et Normannia? Vulgo in hortis colitur. Eo P.

Cui praecipuum. Dioscorid. loc. e. et Galen. de Fac. simpl. med. lib. VI, p. 164. Apul. cap. xi: *Buglosson Graeci...* Romani linguam bubulam dicunt... Haec in vino mixta hilaritatem convivis facit. Et Schola Salernitana: *Vinum potatum, quo sit macerata buglossos, Moerorem cerebri dicunt auferre periti; Fertur convivas decoctio reddere laetos.* Buglosson esse nepenthes Homericum diximus lib. XXI, cap. 91. Est autem vis eadem et buglossos nostrae vulgari, quam eadem schola borraginem nuncupat, eodem versiculo: *Dicit borrago, Gaudia semper ago; Cardiacos aufert, borrago gaudia confert.* Il. — De Nepenthe Homericò iam dictum satis abunde fuit Escurs. ad cal. lib. XXI huiusce edit. Φάρμακον tantopere ab

XLI. Iungitur et cynoglōssos, caninas imitans linguas, topiariis operibus gratissima: aiuntque quae tres thyrsos seminis emittit, eius radicem potam ex aqua ad tertianas prodesse: quae quatuor ad quartanas. Est alia similis ei, quae ferat lappas minutas: eius radix pota ex aqua, ranis et serpentibus ad-versatur.

XLII. Est et buphthalmos, similis boum oculis,

Antiquis celebratum nostrates peritis-
simi auctores nihil aliud pronuntia-
vere, quā opium, sive *Papaveris*
somniferi succum; et quidem recte.
Borraginem tamen non negamus car-
dicis medicamentis adscribi: vim
corroborandi, laetitiam afferendi, li-
pethymiam amovendi, vulgo illi tri-
bui nemo non novit. Sed refragantur
Medicae rei scriptores gravissimi,
quibus aut effoetorum, aut nullum
omnino virium iste *euphrosyni* succus
habetur. Eo. P.

XLI. *Iungitur et cynoglossos:* De
qua Diosc. lib. IV, cap. 129, *κυνό-
γλωσσον*, etc. Celso, lib. V, cap. 27,
sub finem, *Lingua canina*: Plantagini
similem Dioscor. sit esse. Sed non-
dum satis nobis explorata; nec An-
guillariae, ut ipse fatetur, Part. XIV,
p. 287. HARO. — *Cynoglossos.* Nobis
eodem nomine est *Cynoglossum offi-
cinale* (*Pentand. monogyn.* gen. 354
Pers. *Borragin.* Juss.). Habitat in
Europae ruderatilis. Vim illi adstrin-
gentem, narcoticam, anodinamque
tribuunt recentiores Pharmacop. au-
ctores. Commendatur ad tussis, flu-
xiones, phthiriasis, etc. Conf. Linn.
Mater. med. p. 61 ed Schreb. Geoffr.
Mat. med. t. III, p. 395 sq. Eo. P.

Aiuntque, quae tres thyrsos, etc.
Quae trigeminum caulem, seu ramu-
lum; semine instructum habeat. Haec
Dioscorides incaute ad *ἀρνυγλωσσον*,

hoc est, ad plantaginem transtulit,
lib. II, cap. 153, quoniam et *κυνό-
γλωσσον* nomine aliquando ea desi-
gnata est, ut diximus. Quin et Dio-
scoridis interpolator in Noth. p. 474,
buglossū hanc propriam dotem esse
credidit, ipseque Apuleius, cap. XII,
tit. 4, qui tamen et ipse, cap. xcvi,
tit. 2, cynoglossō adiudicat: *Ad quar-
tanas*, inquit, *herbaque cynoglossa*,
quae folia habet, pisata, et ex aqua
potui data, prodest. HARO. — *Tres*
thyrsos. Haec omnia quae Dioscori-
des scripsit περί κύνος γλωσσόν, id est,
de plantagine, Plinius transtulit ad
cynoglossum. DAL.

Est alia similis, etc. Haec Dodo-
naei cynoglossos est, pag. 53, a Lo-
belio quoque delineata, in Obs. p.
313; visa a nobis in Horto regio. Fert
seminis fere quaterna, simul cohae-
rentia, aspera, et lapparum modo ve-
stituti inhaerentia. A Dioscoridis cy-
noglossō diversa. HARO. — *Est alia.*
Est Buglossum angustifolium, semine
echinato, C. Bauh. Boer. — *Quae fe-
rat.* Vet. et Ch. quae fert. Nobis *Myo-
sotis Lappula* (*Pentand. monogyn.*
gen. 349 Pers. *Borragin.* Juss.), se-
minibus, seu fructibus echinatis. Ha-
bitat in argillosis; ruderatis, muris.
Conf. Spreng. Hist. Rei herb. I, 201.
Eo. P.

XLII. *Est et buphthalmos.* Habet
ei Dioscor. lib. III, cap. 456: *Βούφθαλ-*

folio feniculi, circa oppida nascens, fruticosa caulibus, qui et manduntur decocti: quidam cachlam vocant. Haec cum cera scirrhomata discutit.

XLIII. Invenere herbas et universae gentes. Scythia primum eam, quae scythice vocatur, circa Boeo-

μον... ὅλλεα δὲ μαρσποτιδῆ, ἀνθὴ μὴ-
θεν... ὅσον καὶ ὠρεμα-
σαι. *Folia feniculi, flores oculorum*
similitudine gerit: unde nomen. Pin-
gitur a Clusio, Hist. Rar. pl. lib. III,
p. 332. Vidimus in Horto regio. Gal-
lis, *œil de bœuf*. HæRD. — *Buphthal-*
mos. Broter. ex MSS. Reg. et edit.
princ. *buphthalmus*. Nobis est *Anthe-*
mis valentina Linn. (*Syngenes*, *im-*
perfect gen. 1885 Pers. sub *Anacycla*
Corymb. Juss.). Habitat in Europa
austaliore. Cf. Hist. rei herb. tom. I,
p. 188. Eo. P.

Quidam cachlam vocant. Diosc. l. c.
Βοιωθῶν: οἱ δὲ καὶ λαν καλοῦσι.
HæRD. — Hinc in radice *Buphth.* sive
cachlam, sed soluta, quoniam *cachlas*
manifesto legendum sit. Eo. P.

Hæc cum cera, etc. Dioscor. loc.
cit. Τάυται τὰ ἀνθὴ καὶ πρὸς τὴν περὶ τῆς
αὐτῆς καὶ τῆς αὐτῆς διαφέρει. Huius
flores triti cum ceroto ordinata, du-
ritiasque discutunt. Dioscoridem Ga-
lenus sequitur, de Fac. simpl. med.
lib. VI, p. 165. Est autem σκίρρος, sive
σκιρρῶμα, *scirrhus*, durities, tumor
præter naturam durus et doloris ex-
pers. Vide Goryæum in Def. medic.
HæRD.

XLIII. *Scythia*, primum eam, quae
scythice vocatur circa Boeotiam na-
scens. Scribo, circa Mæotiam, non
circa Boeotiam, ex Theophr. IX, 43:
Dulcis, inquit, et *Scythica*. Et qui-
dam novum illi dulcem eam appellant.
Nascitur apud Mæotiam. Diosc. quo-
que in Cappadocia ei pouto propin-

quioribus locis Mæotidi plurimam
nasci tradit lib. III, cap. de glycyrr-
hiza. Hist. — *Circa Boeotiam*, etc.
Ita libri omnes, tum editi typis, tum
exarati manu. Placet tamen emenda-
tio Pintiani, circa Mæotiam legentis,
tum quia hæc ipsa Theophrasti Scy-
thice est, de qua ille Hist. lib. IX,
cap. 43: Γλυκὴ δὲ καὶ ἡ Σκυθικὴ
καὶ ἐντοί γε καλοῦσιν αὐτὴν εὐθρογ-
κίαν αὐτὴν. (leg καλοῦσι γλυκὴ-
μαίαν αὐτὴν). Γίνεται δὲ περὶ τὴν
Μακρόν tum quia de hac ipsa Plin-
ius sermonem iterum instituens lib.
XXXVII, cap. 4: *Scythicam herbam*,
inquit, a Mæotidis paludibus. Se-
quitur in eo Plinii loco, quem nunc
versamus: *prædulcem alias, utilissi-*
mamque ad ea quae spasmata vocant.
Sic enim ex MSS. Reg. Colbertinisque
rescripsimus: Perperam in editis prius,
perdulcis Aliam utilissimam ad ea, etc.
extrema videlicet vocula quæ, cæteris-
que, quæ restitimus, immutata.
Eandem esse sane, quæ scythice vo-
catur, a circa Mæotiam nascitur, cum
ea quæ est ad spasmoda utilis, docet
aperte Theophrast. his verbis, quæ
superioribus statim adnectit: Χρη-
σίμη δὲ πρὸς τὰ κράσματα, καὶ πρὸς
βῆχα ἐντόν, etc. *Utilis ad anhelitus*,
et ad tussim viscam, etc. Vnde et
anhelitus forte satius legi, quam *spa-*
smata cuiuspiam (cum Solmsio) vi-
deatur, quod iam pridem visum est
Pantiano. Sed in MSS. *spasmata* legi-
mus, cui voci affinium est ea, *spasmata*.
HæRD.

tiam nascens, praedulcem alias; utilissimamque ad ea quae spasmata vocant. Magna et ea commendatio, quod in ore eam habentes, famem sitimque non sentiunt.

XLIV. Idem praestat apud eosdem hippace dicta,

Praedulcem. Hoc est, praeter caeteras dotes; praedulcem. II. — Γλυκύρριζα Dioscor. lib. III, c. 7; nobis *Glycyrrhiza glabra* Linn. (*Diadelph. decand. geo.* 1727 Pers. sub *Liquiritia. Legumin.* Juss.). Habitat in Europa australiore. Male Schreberus addit, Mat. med. p. 205, antiqua *Glycyrrhiza echinata* usos fuisse, quae nostris temporibus in Rossico imperio ad liquiritiae succum praeparandum adhibetur. Dioscorides enim quem adducit testem, folia non echino, *ἰχύν*, sed *σχήν*, lentisco similia dicit. Cf. XXII, 34. Sprengel. ad Theophrast. *Glycyrrhizam asperimam* habet, ex Pallasio, *Beise*, I app. n. 121, qui hanc speciem frequentissimam in deserto ad *Iamum* invenit, a *Calmucis* devorata avidè, et *thene* loco infusam. Es. P.

Magna et ea commendatio, etc. Theophrast. *Histor.* lib. IX, cap. 13: *Δύναται δὲ καὶ τὴν δίψαν παύειν, ἴαν τις ἐν στόματι ἔχῃ· διὸ ταύτη καὶ τῇ ἱππᾷ διάγειν παρὰ τοὺς Σκυθὰς ἡλίρας καὶ ἰνδιχα, καὶ θόδιχα. Σίτιμ ἐσθίγει, σὶ τεύεται ἰν ὀρε: quapropter Scythas contentos ea et hippace, unguis aut duodenos dies vitam tolerare aiunt. Haro.*

XLIV. Idem praestat apud eosdem hippice. Scribo hippace, non hippice, ex Theophrast. (vid. not. super) Est porro hippace, auctore Dioscoride lib. II, cap. de caseo, equinus caseus, viroso odore, egregie lamen nutrens, bubulo proportionè respondens. Sunt qui equinum coagulum hippacen hanc

esse dixerint. Haec Theophrasti et Dioscoridis verba impellunt me ut suspecta habeam illa quae sequuntor: Dicta quod in equis quoque eundem effectum habent. Pint. — Idem Hippacen (sic enim libri omnes habent, tum hoc loco, tum in Indice, non *Hippicen*) herbae genus esse Plinius credidit. Pintianus alique post eum, caseum equinum interpretantur. Hippocrates de Morb. lib. IV, num. 25: *Ἀπὸ τοῦ Σκύθαι, ἰνκίον, πορεύουσιν ἐκ τοῦ ἱππικοῦ γάλακτος. Ἐγχείοντες γὰρ τὸ γάλα... Ἐπὶ δὲ παρὰ καὶ ξηρανοῦ, ἱππᾶν μὲν καλίουσιν. Quod e lacte concretum et siccatum fuerit, hippacen vocant.* Dioscor. lib. II, cap. 80: *Ἡ δὲ καλούμενη ἱππᾶν, τρυφὸς ἐστὶν ἱππικῆς... καὶ πολὺτροφός, etc.* Quod hippacen vocant, caseus est equinus... qui magnopere alit. Hesychius danique: *ἱππᾶν, Σκυθικὸν βρώμα ἐξ ἱπποῦ γάλακτος, etc.* Verum singulare quiddam narrare velle de Scythia Plinius ac Theophrastus videntur: nullam vero admirationem habet dies duodecim aut paulo plures, ea radice, quae glycyrrhiza dicitur, et equino caseo, qui plurimum alat, aliquando transigi, quom Zoroastrem prodat ipse Plinius annos viginti totis caseo vixisse, XI, 97. Neque hippaces appellationem casei aut coaguli equini propriam esse idem nescivit, qui id diserte prodit lib. XXVIII, cap. 34 et 58; sed et cum herba aliqua singulari, quae sit incomperta nobis, communem esse eam, graeco scriptori alicui credidit, Haro. — Hippace.

quod in equis quosque eundem effectum habeat: traduntque his duabus herbis Scythas etiam in duodenos dies durare in fame sitique.

XLV. Ischæmonem Thracia invenit, quæ ferunt sanguinem sisti, non aperta modo vena, sed etiam præcisa. Serpit e terra milio similis, foliis asperis et lanuginosis, farcitur in nares. Quæ in Italia nascitur, et sanguinem eadem adalligata sistit.

XLVI. Véttones in Hispania eam, quæ vettonica dicitur in Gallia, in Italia autem serratula, a Graecis cestros, aut psychotrophon, ante cunctas laudatissima. Exit angulosò caule; cubitorum dom, a radice

Scythia sciri adhuc potest quæ sit illa herba. Forte est Canadensis magna longa radix, de qua iam dixi. BAOT. — Graeca sua exemplaria adeo negligenter legit Plinius, et interpretatus est, ut Scytharum hippacen, quæ ex Hippocratis, Dioscoridis aliorumque testimoniis, cnicus equinus fuit, plantam crederet, etc. Sprengel. Hist. Rei herb. tom. I, pag. 499. Eo. P.

Traduntque his duabus herbis. Verba quæ paulo supra ex Theophrasto et Dioscoride attuli, indicant dictionem illam herbis falso insertam esse. Neque enim hippace herba est, sed equina caseus, aut coagulum equinum. PEST.

XLV. Ischæmonem Thracia invenit. Hæc Theophrast. lib. IX, cap. 15. Παρί δὲ τὴν Θράκην... τὴν Ἰσχυμον, ἣν δὲ λέγουσιν, οἱ μὲν πενταθέσις τῆς φλεβός, οἱ δὲ καὶ σφοδρότερος διατρηθεῖς ἰσχυν καὶ καλύειν τὴν χύσιν. Thracia... fort ischæmonum, quam alii puncta vena, alii etiam altius secta, sistere ac prohibere omnino sanguinis profusum, aiunt. Est Matthioli panicum silvestre in Dioscor. lib. II, p.

407. A sistendo sanguine vi nomen, παρὰ τὸ ἰσχεῖν τὸ αἷμα. H. — N. bis Autropogon Ischæmon (Triand. digyn. gen. 186 Pers. Gramin. Juss.). Habitat in aridis australioris Europæ arvis et collibus. Eo. P.

XLVI. Véttonica... eam, quæ Vettonica dicitur. Nomen betonicae in officinis reliquit: Gallis betoine. Pingitur a Dodonæo p. 40. De hac singulare volumen edidit Antonius Musa, quod inscripsit, de herba Vettonica. Hæc.

Cestros. Gron. et al. ante Hard. cestron. Eo. P.

Psychotrophon. Quoniam frigidis reperitur in locis, ut ait Musa lbc. cit. pag. 4; Diosc. quoque lib. IV, cap. 4: κίστρον τὸ καλούμενον ψυχροτρόφον (vel ψυχροτόφον), ἐπιδὴ ἐν τοῖς ψυχροτάτοις εὐρίσκεται τόποις. 6 Πομαῖος οὐτερονίκην καλοῦσιν. Hæc. — Est Betonica officinalis (Didyn. Gymnosar. gen. 1391 Pers. Labiat. Juss.): habitat in silvis. Vim illi nerviosam, tonicam, erythram Recentiores tribuunt. Eo. P.

Exit angulosò caule. Hoc est, quadrangulo. Diosc. l. c. ἡὸς ἐστὶ καυ-

spargens folia fere lapathi, serrata, semine purpureo. Folia siccantur in farinam plurimos ad usus. Fit vinum ex ea et acetum, stomacho et claritati oculorum: tantumque gloriae habet, ut domus, in qua sata sit, tutā existimetur a piaculis omnibus.

XLVII. In eadem Hispania inventa sic Cantabrica, per divi Augusti tempora a Cantabris reperta. Nasctur ubique caule iunceo pedali, in quo sunt flosculi oblongi, veluti calathi: in his semen perquam minutum. Nec alias defuere Hispaniae herbis exquirendis: ut in quibus etiamnum hodie in numeroso et laetiore convictu, potionem e centum herbis mulso additis, credidēre saluberrimam suavissimamque: nec quisquam genera earum iam novit, aut multitudinein: numerus tamen constat in nomine.

λάν ἔχουσα πάχυνος τὸ ὕψος, ἢ καὶ μάλιστά, τετραγώνου. H.

Folia. Rectius ita multo Plinius quam Dioscorides, qui similia quernis foliis prodidit. HARD.

Semine purpureo. Semine in summis caulibus thymbrae modo spicatis, flore purpureo. Apud Dioscoridem ἐσταχυομένους καυλῶν, non ἐσταχυομένων σπέρμα. DAL.

Folia siccantur, etc. Plinius in farinam siccari folia dixit, quoniam farina sit leguminum et cerealium tantum. Dioscorides simpliciter ait ξηρανέσθαι. DAL. — Folia. Et mox iteruntur in farinam Diosc. l. c. τὰ πολλὰ ξηρὰ λαίχ, breviter et concise dixit. H.

Fit vinum Diosc. lib. V, cap. 54: Ἡπὶ ποτρύτου οἴνου. Γίνεται καὶ ἐκ τοῦ κίστερου τοῦ ψυχροτέρου αἵνος. H. — Ex aqua et aceto. Sic HARD. 2 et FRANZIUS: sed Gron. et al. ante HARD. ex ea et aceto; et sic Broterius habet. Ed. P.

Tantumque gloriae habet. Ant. MUSE,

loc. cit. Animas hominum et corpora custodit, et nocturnas ambulationes a maleficiis et periculis, et loca sancta ac busta etiam a viibus mchendis tuetur et defendit, etc. HARD.

Tuta existimetur a piaculis omnibus. Pura, non tuta, in vetusto exemplari: rectius. PERR.

XLVII. Sic Gron. et al. est. Ed. P.

Cantabrica. Vulgo Cantabrorum, seu Navarorum, hodie escortzonera. DAL. — Cantabrica. Pingitur a Clusio Histor. Rarior. plant. lib. IV, p. 49. Videre nondum licuit. HCHO. — Nobis etiamnum dicitur. Convolvulus Cantabrica (Pentand. monogyn gen. 446 Pers. Convolvulac. Juss.). Crescit in Europa meridionali, Africa, Tauria, etc. Ed. P.

Constat. Genera herbarum, quibus ea potio constaret, nemo scit: numerus constat ex potionis nomine: appellatur enim ea potio centum herbarum. HARD.

XLVIII. Nostra aetas meminit herbam in Marsis repertam. Nascitur et in Aequicolis circa vicum Nervesiae: vocatur consiligo. Prodest, ut demonstrabimus suo loco, deploratis in phthisi.

XLIX. Invenit nuper et Servilius Democrates e primis medentium, quam appellavit iberida, quanquam ficto nomine; inventioni eius assignato carmine. Nascitur maxime circa vetera monumenta parietinas-

XLVIII. *Nostra aetas meminit, etc.* Consiliginem multimediciis nunc pulmonariam dici testatur Vegetius. Vulgus gallicum Pomelaeam vocat, *pomelée*, quasi pulmoneam: herbarii quidam *Leons patam*, pastoribus bubulcis, equisq; totique ruri praecellere cognitam, qui ad eandem, quos Veteres consiliginem, usurpant effectus. Haec uberius multa tractat Ruellius lib. II, pag. 448. Crepit pulmonaria dici, quod pulmonum vitilis praesens habeatur auxilium: invenitque in posteris nomen a viscere, cui praesertim duncupatur. Consiliginem rustici veteres olim vocarunt, quod in campis inter siliginem triticumque saepius emicet. Pingitur a Lobelio in Obs. p. 317. Vide quae dicturi sumus ex Columella lib. XXVI, c. 24. *HABO.*

Circa vicum Nervesiae. Situs hodie incogniti. *HABO.*

Vocatur consiligo. Videtur esse El-leborus albus, flore subviridi, C. Bauh. *ellébore blanc*. Certe veterinarum *παύρι*, quod est pulmonum vitium, in veterinis sanant el-leboro albo, quod Vegetius consilagine fieri scribit. Observandum autem non in Europa tantum, sed et in Asia ad praecellendum morbos promiscuum usum esse el-lebori nigri et albi. Albus consiligo est el-leborus niger, tenuifolius, buphthalmi

flore, C. Bauh. *Bast.* — Consiliginis meminit Plinius veluti herbae nuper in Italia repertae; quum autem genus el-lebori duplex iamdudum alii descripissent, non vero simile est novam hanc herbam ab el-leboro vel nigro, vel albo, Nostrum non distinxisse, de quibus ipse supra fusius egit. Sprengelio iudice, nihil aliud est consiligo quam *Pulmonaria nostras officinalis* (*Pentand. monogr. gen. 355 Pers. Borragin Jus.*). Habitat in nemoribus, ad radices montium. *EO. P.*

Suo loco. Lib. nempe XXVI, cap. 21. *HABO.*

XLIX. *Quam appellavit iberida.* Graecis *ἰβερὶς* et *καρχαμαστίνη*. Galen. *κατὰ τὸν* lib. X, c. 2, p. 635, aliisque apud ipsum pag. 636, etiam *λεπιδίων*. Vidimus in Horto regio. De eius inventore Servilio Democrate, sive Damocrate, diximus in Auctorum Indice. *HABO.* — *Iberida.* Gron. et al. ante Hard. *iberida* *ἰβερὶς* Dioscorid. lib. I, c. 188, nobis est *Lepidium Iberis* (*Tetradyn. Silicul. gen. 1553 Pers. Crucifer Jus.*) Cf. Dodon. 714; Anguill. 20. *EO. P.*

Assignato carmine. Quod apud Galen. existit lib. c. p. 636, expressumque est a Plinio totidem fere verbis hoc reliquo capite. *HABO.*

que, et inculta itinerum. Floret semper folio nasturtii, caule cubitali, semine tam parvo, ut vix aspicere possit. Radici odor nasturtii. Vsus aestate efficacior, et recenti tantum. Tunditur difficulter. Coxendicibus et articulis omnibus cum axungia modica utilissima, viris plurimum quaternis horis, feminis minus dimidio adalligata; ut deinde in balineis descendatur in calidam, et postea oleo ac vino corpus perungatur; diebusque vicenis interpositis idem fiat, si qua admonitio doloris supersit. Hoc modo rheumatismos omnes sanat occultos. Imponitur non in ipsa inflammatione, sed imminuta.

L. Animalia quoque invenere herbas, in primisque chelidonium. Hac enim hirundines oculis pullorum in nido restituant visum, ut quidam volunt, etiam

Floret semper folio nasturtii. Democritus, l. c. Αἰ δὲ θάλλει, φύλλ' ἑχονσα παρθάμον, ἔσρος μὲν εὐθαλὴ τε καὶ μαζών, etc. Florere hoc loco virere est, non florem mittere: quem colosse lacteo ferre aestate mox idem subdit: Φέρει δ' ὁ καυλὸς ἐν ὄρει λεπτὸν πᾶν Πολύχρονον ἄνθος, τῇ χρόῳ γαλακτινόν. HARR.

Radici. Servilius, loc. cit. Ἡ ῥίζα δὲ καὶ ὁσμήν ὀριμυτάτην ἔχει Μαλιστα πάντων παρθάμων. προστιμωρῇ HARR.

Vsus aestate felicior. Servilius, loc. cit. Ταύτης ὀρύξεως καὶ λαβῶν πλεόνος πολὺ, θέρους μάλιστα ὅ ἐστι πρακτικωτάτη, καὶ πρόσφατος· ἥρα γὰρ ἀδρανὴς τυγχάνει. Quae ideo referuntur a me, ut intelligant illi, qui Plinium ex Dioscoridis verbis sensuque meliuntur, quam inique agant, quum Plinium de Iberide scribentem, hanc semel errasse autumet, qui ab illo discedat scriptore, quem a Democrate ipso, longe probatioris fidei, deficere intelligimus. H.

Coxendicibus. Haec totidem verbis Democritus, l. c. HARR.

Adalligata. De eiusmodi ligaturis, sive amuletis, multa perarudite vir Cl. Du-Cangius in Gloss. verbo *ligaturae*. HARR.

L. *In primisque chelidonium.* Pingitur a Undonaeo chelidonium maius appellatum p. 48. Gallis. *éclaire*. In Horto regio visum a nobis. H.

Haec enim hirundines, etc. Aristoteles, de Ortu animal. lib. IV, cap. 6, *καὶ οὕτως* reddit: nemo eos renasci si pungantur ac evellantur, quum adhuc sunt, non autem ubi perfecti fuerint. DALEC.

Et quidam volunt, etiam cravis oculis. Id vulgo credi refert etiam Dioscorides lib. II, cap. 214. Fabulosum Celus existimat lib. VI, cap. 6, sub finem: *Harum avium, inquit, acies extrinsecus laesi interposito tempore in antiquum statum redit, celerumque hirundinis. Vnde etiam locus fabulae fectus est, aut per parentes, aut id herba chelidonia restitui, quod*

erutis oculis. Genera eius duo : maior fruticosa caule, folio pastinacae erraticae ampliore, ipsa altitudine duum cubitorum. Colos albicans, flos luteus. Minori folia ederae rotundiora, minus candida. Succus croci mordax, semen papaveris. Florent adventu hirundinum, discessu marcescunt. Florentibus succus exprimitur, et in aereo vase cum melle Attico leniter cinere ferventi decoquitur, singulari remedio contra caligines oculorum. Utuntur et per se succo in collyriis, quae chelidonia appellantur ab ea.

LI. Invenerunt et canes canariam, qua fastidium

per se sanescit. Vide in eam rem quae afferant auctores Miscellaneorum medico-physicorum, seu Ephemeridum Germanicarum, an 8, obs. 18, p. 32. Haas.

Genera eius duo. Quae de gemina chelidonis specie hoc capite deinceps continentur, ea totidem fere verbis habet Dioscor. loc. cit. Minor delineatur a Dodonaeo p. 49, et a Dalecampio, pag. 1048. Gallis est *petite chélidoine*. Italis, disce ab Anguillara, P. XI, p. 181. Haas. — Genera eius duo. *Χελιδόνιον μέγα* Dioscorid. lib. II, cap. 214, nobis eodem nomine est *Chelidonium - Glaucium* Linn. (*Glaucium luteum*, polyand. monogyn. gen. 124 Pers. *Papaverac.* Juss.). Habitat in arenosis. Tum ex eo, tum e *Chelidonio corniculato* Linn. sive *Glaucio phaeniceo*, succus *glaucium* dictus parabatur, de quo Anazarhaeus, lib. III, cap. 100. *Chelidonium maius* Officinarius est *Chelidonium vulgare maius*, C. Bauh. Pin. 144; item *Chelidonia maius* Linn. *Χελιδόνιον μέγαν* coius meminit auctor graecus, lib. II, cap. 212, idem Sprengelio videtur esse eum *Ranunculo Ficaria* Linn. (*Polyand. Poly-*

gyn. gen. 1362 Pers. sub *Ficaria*, *Ranuncul.* Juss.). Crescit in umbrosis, humidis, ad rivus et fossas. Cf. Hist. Rei herb. tom. I, pag. 178 sq. Ed. P.

Albicans. Caesius, *ὀνύλαρος*.

Diosc. Haas.

Minori. Haec est *Chelidonia rotundifolia minor*, C. Bauh. Pin. 309; *Chelidonium minus* etiam nunc Officina nobis *Ficaria ranunculoides*, seu *F. verna*. Conf. supra not. 4. Ed. P.

Succus croci mordax. Hoc est, croceus, sive crocei coloris: non, croci instar mordax, ut quidam male interpretati sunt; nam succus croci minime acris. Croceum vero *Chelidonii maioris*, vel *Glaucii lutei* succum nemo non novit. Ed. P.

Contra caligines oculorum. In oculorum affectionibus *Chelidonium* (*Ch. maius* Linn.) plurimum celebratur: succos eius oculis instillatur ad holcera detergenda, removendasque nubes. Sed quia est admodum acris, vel diluitur aliquo liquore idoneo, vel aqua eius distillata usurpatur, quae longe mitior est. Conf. Geoff. Mat. medic. tom. III, pag. 313 sq. Ed. P.

LI. Invenerunt et canes canariam.

deducunt, eamque in nostro conspectu mandunt, sed ita ut numquam intelligatur quae sit: etenim depasia cernitur. Notata est haec animalis hujus malignitas in alia herba maior, Percussus enim a serpente mederi quadam sibi dicitur: sed, illam homine inspectante non decerpit.

LII. Simplicius cervae monstravere elaphoboscon, de qua diximus. Item seseli, enixae a partu.

LIII. Dictamnum ostendere, ut indicavimus, vul-

Gramen esse legitimum Clusii videtur, Hist. Rar. plant. lib. VI, pag. 247. In insula Chio dici nunc quoque ἀκρόνυφ, simillimamque graminei esse ait Anguillar. port. XII, pag. 190. HARD. — Nobis *Panicum Dactylon* Lion. (*Triand. digyn.* gen. 459 Pers. sub. *Cynodo. Gramin.* Juss.). Habitat in arcuosis et maritimis. De eo iam Noster egit *Dactyl.* nomine, lib. XXIV, cap. 419. Ed. P.

Qua fastidium deducunt. Cienti et vulgari gramine vomitum, ut deducant pituitam canes: gramine eo, inquam, quod Graeci ἔγρωστον vocant, de quo anterie libro diximus, cap. 118. H.

Eamque in nostro conspectu mandunt. Fabulosum id nimis credulus Plinius refert. Licet enim quotidie videre graminem a canibus rosam, et vomitu cum pituita reiectum. DAL.

LII. *Monstravere elaphi boscon.* Nobis *Sium Sisarium* (*Pentand. digyn.* gen. 699. Pers. *Umbellifer.* Juss.). Conf. lib. XXII, cap. 37. Ed. P.

Seseli. Plures enumerat seseliens species Anazarbaeus: μασσλιωτικόν, lib. III, cap. 60, seu massiliense, quod capris caeterisque pecudibus, πρὸς ἐκτορίαν, ad partum adiuvandum potui datur: nobis *Seseli elatum* (*Pentand. digyn.* gen. 716 Pers. *Umbellifer.*

Juss.). Cf. Gerard. Flor. Gallo-provinc. 253. Habitat in Austria, Gallia, etc. Huc alii *Seseli tortuosum* trahunt; alii *Daucum Visnagam.* Αἰθιοπίαν Dioscor. lib. III, cap. 61, est *Euplevrum fruticosum* (gen. 678 Pers.). Habitat in Galliae australis et Orientis saxosis maritimis. Bene describit, ut prope Massillam invenerit, Anguillara, p. 212. Περίσπυρον, l. III, cap. 62, quod *Ligusticum peloponense* (gen. 697 Pers.); in Graeciae Rhactiae montibus nemorosis Τορδύλιον, lib. III, cap. 63, quod nonnulli seseli creticum vocant, servat nomen *Tordylium officinale*; de eo iam egimus. Seseli Romani veteres sili nuncupabant. Cf. lib. XX, cap. 48, ubi plures sili species et varios usus Noster enumerat. Ed. P.

Item seseli enixae a partu. Haec battologia est, *enixae a partu*, leg. *helxinen a partu*. Falsum est seseli cervae ostendisse a partu aut enixae. Etenim ante partum, ut scellius eo defungerebatur, id expeiebant. SALM.

LIII. *Dictamnum.* Δικτὸν etiam vocat Nicander, ut interpretatur Zenodotus Mallotes. Partum mirae adjuvat, εὐτόκην ποιεῖ. Quamobrem Eileithyae corona ex eo texebatur. Euphorion, σπρεφχεινὴ θαλεροῖσι συνήντιστο δικταμνοῖσι. Rhodigin. lib.

neratae, pastu statim decidentibus telis. Non est alibi, quam in Creta, ramis praetenuis, pulegio simile, fervens et acre gustu: foliis tantum utuntur. Flos nullus ei, aut semen, aut caulis. Radix tenuis ac supervacua. Et in Creta autem non spatiose nascitur: mireque capris expetitur. Pro eo est et pseudodictamnium,

XXVIII, cap. 24. Orph. ψαπαρόν vocat, id est, cano velut situ obductum. DAL. — *Dictamnium*. Conf. lib. VIII, cap. 41. *Dictamnium* hoc Francum seu Gallicum Angli vocant. A Lobelio pingitur in Obs. p. 267. H. — Est *Origanum Dictamnus*, de quo iam alias dictum. Alibi etiam quam in Creta provenit, sed apud Antiquos Creticum vel Idaeum, nempe ex Ida monte, laudatissimum habebatur. Eo. P.

Pastu. Gronov. et al. ante Hard. pastae. Eo. P.

Non est alibi, quam in Creta. Haec habet pariter Theophr. Hist. IX, 16. HARD.

Flos nullus ei, etc. Apud Dioscoridem legendum, οὔτε ἄνθος, οὔτε καρπὸς συμμέρει. Nullis morbis flos prodest, nullis semen. DAL. — *Flos nullus*. Nullius in medicina usus: nam prius dixit: *Folliis tantum utuntur*. Sed florem habere, caulemque; vel ipse Maro recinit Aeneid. XII, 412: *Dictamnium genitrix Cretaea carpit ab Ida, Puberibus caulem foliis et flore comantem*. *Purpureo*: non illa feris incognita capris *Gramina*, quum tergo volucres haerere sagittae. Democritus quoque apud Galenum κατὰ γένη, V, 10, pag. 789, dictamni meminit; quae florem habet, ἄνθος ἔχουσα. Confirmant interpretationem nostram Theophrasti verba Hist. IX, 16: Χρῆσται δὲ τοῖς φύλλοις, οὐ τοῖς

κλωνίς, οὔδῃ τῷ καρπῷ. *Folliis utuntur, non ramulis, neque fructu*. Quare apud Dioscor. ubi legitur III, 37, οὔτε ἄνθος, οὔτε καρπὸς φέρει, aut errasse illum, quod verius puti, existimandum est: aut legi oportere, quod Matthiolus censuit, οὔτε καρπὸς συμμέρει. . . . Verum haud ita acipissem Dioscoridem, sed ut in editis habetur, et Oribasii interpres admonet, et Apuleius, qui ita reddidit, cap. LXII: *Et neque florem generat, neque fructum*. H. — *Flos nullus ei*. Postremam vocem Brot. delet ex Reg. cod. 2; tueturque Harduini interpretationem, quae sola certe admittenda est, si quis Nostrum, dum prava sequeretur Dioscoridis exemplaris, a vero longe aberrasse velit. Eo. P.

Radix tenuis ac supervacua. Partus accelerat Diosc. loc. cit. DAL.

Non spatiose nascitur. Theophrast. loc. cit. Σπάνιον δὲ ἐστὶ καὶ γὰρ ὁλόγος ὁ τόπος ὃ φέρων καὶ τούτων αἱ αἴγες ἐκτρέπονται διὰ τὸ φιληδεῖν. *Et rara, inquit, haec herba est: locus enim qui fert, exiguus est admodum: camque caprae depascunt, quod ut eis pergrata*. HARD.

Pro eo est et pseudodictamnium. Haec totidem verbis Theophrast. Hist. IX, 16. Pingitur a Lobelio, in Obs. pag. 267, pseudodictamnium. In paucorum hortis repertum ait Dodonaeus, pag. 281. Vidimus in horto

multis in terris nascens, folio simile, ramulis minoribus, a quibusdam chondris vocatum. Minoris effectus statim intelligitur. Dictamnium enim minima portione accendit os. Qui legere eam, in ferula vel arundine condunt, praeligantque, ne potentia evanescat. Sunt qui dicant, utramque nasci multifariam, sed deteriores in agris pinguibus: veram quidem dictamnium non nisi in asperis. Est et tertium genus dictamnium vocatum, sed neque facie, neque effectu simile, folio sisymbrii, ramis maioribus, praecedente persuasione illa, quidquid in Creta nascitur, infinito praestare caeteris eiusdem generis alibi genitis: pro-

Regio. Chondris iterum appellatur, XXVI, 34, et in Indice eius loci. Hæd. — Ψευδοdictamnus Dioscor. III, 38; nobis *Marrubium Pseudodictamnium* (*Didyium gymnos.* gen. 4394 Pers. *Labiæ*: Juss.). Habitat in Creta. Totum hoc capitulum in auctore graeco supposititium temere dicit Anguill. p. 201. Conf. Sprengel. Hist. Rei herb. I, 480. Ed. P.

Simile. Sic. et Chifflet. simili Grön. et al. ante Hæd. Ed. P.

Minoris effectus. Theophrast. loc. citat. Ἐστὶ δὲ εὐθὺς ἐν τῷ στόματι φανερά ἡ τοῦ dictamnii δύναμις, διαμύλει γὰρ ἀπὸ μικροῦ σπόδρα. H.

Ne potentia evanescat. Ne vis omnis expiret. Theophr. loc. cit. Τίθεται δὲ καὶ τὰς διαμύδας ἐν νάρθηκι καὶ χαλκῳ, πρὸς τὸ μὴ ἀποκτείνεσθαι σίτηρον γὰρ ἀποκτείνουσιν. *Manipulos ferula aut canna intercludunt, ne expiret: imbecillius enim, quam exspiraverit.* Hæd.

Sunt. Totidem verbis Theophrast. loc. cit. Hæd.

Est et tertium genus. Hæc pariter Theophr. loc. cit. ad verbum: Ἐστὶ δὲ καὶ ἕτερον dictamnium, ὥσπερ ὁμώνυ-

μον, οὗτε τὰν ὅψιν ἔχον, οὗτε τὰν δύναμιν αὐτῶν, etc. Est hoc Dioscor. dictamnium alterum. Hæd. — Nobis *Origanum Tournefortii*. Habitat in insula Amorgo, etc. Cf. Tournefort, *Voyag.* I, pag. 240, ie. Sprengel. Hist. Rei herb. tom. I, pag. 94; qui Dioscorideam speciem, ibidem pag. 480, ad *Origanum creticum* refert. Crescit in Europa australi, Crata, Palaestina, etc. Ed. P.

Praecedente. Theophrast. loco cit. Hæd. — Gronov. et al. ante Hæd. *procedente*. Ed. P.

Quidquid in Creta nascitur, infinito praestare. Posteriori saeculo magis ac magis invaluit illa persuasio. Galenus, Antid. I, 424, ipsius temporibus non docet ab imperatoribus romanis in Creta, plantarum utilium seracissima, botanicos alii, qui herbas radicesque sedulo collectas Romam inde transmitterent. Ipse tamen, ibid. 431, medicos taat, qui omnia medicamina simplicia ex ea insula petant, ac respuant quæ a eretensibus botanicis lecta non fuerint. Crescere enim per Italiam aliasque regiones, plurimas plantas, et iisdem virtutibus

xime quod in Parnasso. Alioqui herbiferum esse et Pelium montem in Thessalia, et Telethrium in Euboea, et totam Arcadiam ac Laconicam tradunt. Arcades quidem non medicaminibus uti, sed lacte circa ver, quoniam tunc maxime succis herbae turgeant, medicenturque ubera pascuis. Bibunt autem vaccinum, quoniam boves omnivorae fere sunt in herbis. Potentia earum per quadrupedes etiamnum duobus claris exemplis manifesta sit. Circa Abderam, et limitem, qui Diomedis vocatur, equi pasti inflammantur rabie: circa Potnias vero et asini.

LIV. Inter nobilissimas aristolochiae nomen dedisse gravidae videntur, quoniam esset ἀρίστη λεχούσαις.

pollentes, quibus in Creta natae: quod μάρον, ἀμαράκτον, etc. exemplis probare conatur. Conf. Sprengel. Hist. Rei herb. tom. I, p. 207. Ed. P.

Alioqui herbiferum esse et Pelium... tradunt. Theophr. Hist. IX, 45: Τῶν δὲ περὶ τὴν Ἑλλάδα τόπων, φαρμακωδέστατον τὸ τι Πῆλιον τὸ ἐν Θηταλίᾳ, καὶ τὸ Τελεθρίον τὸ ἐν τῇ Εὐβοίᾳ, καὶ ὁ Παρνασσός· ἐν δὲ ἡ Ἀρκάδιᾳ, καὶ ἡ Λακωνική· καὶ γὰρ αὐταὶ φαρμακώδεις ἀμφοτέραι. Montes herbiferos Plinius appellat, qui herbis scalent, quarum usus in medicina frequens et probatus. Haas.

Arcades. Pro medicamine, inquit, quod alvum purget, hoc sorbant vere, etc. Theophr. loc. cit. Ἀρκάδες αἰώθασιν ἀντὶ τοῦ φαρμακοποιῆν, γαλακτοποιῆν περὶ τὸ ἴαρ, etc. H.

Medicenturque. Vim medicotam accipient. Haas.

Bibunt autem vaccinum. Theophr. Πίνουσι δὲ τὸ βόειον· δοκεῖ γὰρ πολυνημάτατον καὶ παμφαγώτατον πάντων ἡ βοῦς. Haas.

Potentia. Herbarum scilicet, non dictamni. Haas.

LIV. Inter nobilissimas. Ege: Inter nobilissimas aristolochiae nomen dedisse gravidae videntur, quoniam est ἀρίστη λεχούσαις, vel ἀρίστη λεχοῦσαις. SALMAS.

Nomen dedisse gravidae videntur. Victorius lib VI, cap. 3, quaerit, nec aliter, quid sibi velit Cicero lib. I de Divinat. quum ait, aristolochiam ad morsus serpentium posse, quae ex inventore nomen suum reperit, inventor rem ipsam ex somnio. Canterus lib. I, cap. 14, tradit ex scholiaste Nicandri, Aristotelem scripsisse, herbam illam a muliere inventam. Idem et Brod. cap. et lib. II. DAL. — Ἀρίστη. Diosc. III, 4: Ἀριστολόχια ὠνόμασται μὲν ἀπὸ τοῦ δοκεῖν ἄριστα βοηθεῖν ταῖς λεχοῖς. Ex eo nomen accepit, quod optime puerperis opitulari credatur. Auctor est Tullius, de Div. I, a muliere inventrice nomen habere. Favet et Nicolaus Schol. in Ther. Ταύτην δὲ φησιν Ἀριστοτέλης γυναικὶ εὐρηκῆναι. Haas. — Praecipua utriusque (aristoloch. rotundae et longae.) vis est et eximia in ciendis menibus, et

Nostri malum terrae vocant, et quatuor genera eius servant. Unum tuberibus radicis rotundis foliis inter malvam et ederam, nigrioribus mollioribusque. Alterum masculae, radice longa quatuor digitorum longitudine, baculi crassitudine. Tertium longissimae tenuitatis, radicum vitis, cuius sit praecipua vis, quae

espurgando post partum utero, quam ob rem ab Hippocrate, de Morb. mul. peculiariter commendantur. Cavendum tamen ne Intempestive gravidis intus exhibeantur: abortum enim provocant. Conf. Geoffr. Nat. t. II, p. 16. Ed. P.

Nostri malum terrae: Apuleius, cap. xix: *A Graecis dicitur aristolochia... Itali terrae malum, Daci ab-sinthium rusticum.* Dioscor. in Noth. p. 451: *Σικελοὶ δὲ χαμαίμηλον, ἱερ-λοὶ τῆρεν μέλα.* Nunc retinet in officinis nomen, et in vulgo, *aristolochiae, aristolochae*. HAAR.

Tuberibus radicis rotundis. Radice in orbem tuberis aut napi modo conglobata. Haec aristolochia prima, rotunda, eademque femina appellata, *στρογγύλη, θήλεια καλουμένη, ὅλλα ἔχει χισσοειδῆ*, inquit Dioscor. III, 4. Foliis inter ederam et periclymenum, inquit Nicand. in Ther. pag. 36. A Clusio delineatur, Histor. Bar. plant. IV, p. 70. HAAR. — Nobis item *Aristolochia rotunda* (Cynand. hexand. gen. 2011 Pers. *Aristoloch. Juss.*). Habitat in Gallia Narbonensi et Europa australiore. En. P.

Radicis. Gron. *radicum.* Ed. P.

Alterum. Quo de genere Dioscor. III, 5: *ἢ δὲ μακρὰ ἀριστολόχια, ἄρρεν καλῆται, καὶ δακτυλῆτις*, etc. Cael. Aurel. Chron. III, 5. Clusio item dicitur aristolochia longa prima, pingitur l. c. Italiam a graeca discrepare scribit Anguillara, Part. XII,

p. 491. Verum in Graecia, Apulia, Syriaque nasci. HAAR. — *Aristolochia longa.* Habitat in Gallia, Lusitania, Hispania, Italia, etc. Hirsuta et priora in medicinis non infrequens hodieque usus, caeterarum rarior. Ed. P.

Tertium. Diosc. III, 6: *Ἔστι δὲ τις καὶ τριῖνα μακρὰ, ἥτις καὶ κληματῆτις καλῆται, κλωνία ἔχουσα λεπτά, etc.* Est etiamnum *tertia longa*, quae et *clematidis*, quasi *sermentosa*, sive *sermentitia* vocatur, ramulos tenues habet, etc. Galeno pariter de Fac. simpl. med. VI, p. 458: *Κληματῆτις τὴνδερτῆρα.* Et haec a Clusio delineatur l. c. pag. 71. HAAR. — *Tertium*, etc. Nobis hisdem nominibus *Aristolochia Clematidis*. Habitat in cultis, vineis, collibus, circa Parisios, Montpelii. *Aristolochia baetica* Clus. Histor. II, 74, esse non potest, quippe quae purpureos flores, nostra flavicundos habeat, *ἰσχυρὰ πικράτα*. Loco *ἀνθρώπου μακροῦ*, seroperviivi minoris, cuius foliis similia haec sunt, Anguillara bene *ἀνθρώπου*, post Valer. Cordum reposuit pag. 493. Conf. Satrac. notit. in Diosc. p. 54. Sprengel. Hist. Rei herb. tom. I, pag. 490, cui *ἀριστολόχια* Hippocr. passim; Theophr. IX, 43, 22; Nicand. Ther. 510, eadem est atque *Aristolochia cretica*, quam speciem fortasse Noster a clematide non satis bene distinxit. Ed. P.

Radicum vitis. Gronov. et al. *vitis*

clematidis vocatur, ab aliis Cretica. Omnes colore buxæ, caulibus parvis, flore purpureo: ferunt bacculas parvas, ut capparis: valent radice tantum. Est et quæ pistolochia vocatur, quarti generis, tenuior, quam proxime dicta, densis radicis capillamentis, iunci plenioris crassitudine. Hanc quidam polyrrhizon cognominant. Odor omnium medicatus, sed oblongæ radici tenuiorique gratior. Carnosi enim est corticis, unguentis quoque nardinis conveniens. Nascuntur pingüibus locis et campestribus. Effodere eas messibus tempestivum: ita desquamato terreno servantur. Maxime tamen laudatur Pontica: et in quocumque genere ponderosissima quæque, medicinis aptior. Rotunda contra serpentes. Oblonga tamen

novellæ; statim mox cui, et paula post clematis. Brot. quoque, vitis novellæ. Eo. P.

Omnes colore buxæ. Dioscorid. III, 4, 5, duos priora genera ait esse colore buxæ: florē purpureo: fructu piri simili. Pirastro Nicander assimilat, in Ther. p. 36. H. — Aristolochia, rotundæ flos ex purpureo nigricans; longæ, candicans ex viridi, sed extrema parte coloris herbacei: Clematidis flores pallidi. Folia omnibus obscure virentia, aut ex viridi pallescentia. Fructus capsularis, in sex loculos divisus, mali vel piri exigui formæ et magnitudine. Conf. Geoffr. Mal. med. tom. II, p. 125qq. Eo. P.

Est et quæ pistolochia. Sic MSS. tum hoc loco, tum in Indice: quasi maxime puerperis opis. Sic Aoxia Diana cognominatur, parturientium opitulatrix. Potest et pistoloxia dici, fidelis puerperis. Et huius iconem Clusius exhibet l. c. pag. 72. Et istud et tria superiora genera vidimus in horto Regio. H. — Pistolochia. Gron.

et al. ante Hard. pistoloch. Dioscoridi et veteribus Graecis hæc species ignota videtur fuisse. Nobis Aristolochia Pistolochia. Habitat in Hispania, Gallia, Helvetia, etc. Eo. P.

Polyrrhizon cognominant. A densa radicibus. In Indice, Lochia polyrrhizos. H.

Unguentis. Aristolochiæ tertiæ, seu clematidis radices esse crasso cortice vestitas, quæ aroma redoleant, privatimque unguentaria utiles ad unguenta spissanda, auctor est Dioscorid. III, 5. H.

Desquamato terreno. Derasa, excussæ terra, qua obvolutæ ac actidæ extrahuntur. H.

Rotunda contra serpentes. Hic Brot. monet in insula Cayenne dicta, alia quoque aristolochia contra serpentes Africanos uti: nempe Arist. folio euberaceo trifido, maximo flore, radice repente, Plum. Vulgo, liane aux serpens. Nobis Aristolochia trilobata, quæ et in Jamaica crescit. Vim ale-

in summa gloria est, si modo a conceptu admota vulvis in carne bubula, mares figurat, ut traditur. Piscatores Campaniae radicem eam quae rotunda est, venenum terrae vocant, coramque nobis contusam immixta calce, in mare sparsere: advolant pisces cupiditate mira, statimque exanimati fluitant. Quae polyrrhizos cognominatur; convulsis, contusis, ex alto praecipitatis, radice pota ex aqua, utilissima esse traditur: semine pleuriticis et nervis: confirmare, excalfacere, eadem satyrion esse.

LV. Verum et effectus earum ususque dicendi sunt ordiendumque a malorum omnium pessimo, id est, serpentium ictu. Medentur ergo Britannica herba: panacisque generum omnium radix e vino, Chironii

asteriam, sudoriferam Linn. agnoscit, et contra serpentium morsus commendat: easdem virtutes tribuit et eundem usum *A. Serpentariae*, quae habita in America septentrionali. Ed. P.

Oblonga. In eam sententiam Albertus Mag. de Anim. X, tr. 2, c. 3, pag. 328: *Dixerunt quidam de velle expertis, quod si sumatur aristolochiae aureus unus, et teratur, et conficiatur cum melle, et supponatur in vulvam cum lana viridi a mane usque ad meridiem ieiunanti mulieri: tunc si dulcescit saliva eius, concepit musculum: si amaricatur, concepit feminam: sed ego miror, si hoc est verum*. H. — Eadem fere de Arsenogono tradit Noster lib. XXVI, c. 91. Ed. P.

Mares figurat. Mirum et praestigiosum. Dal.

Semine pleuriticis et nervos confirmare (sic olim). Quinque nostri: *pleuriticis nervis*. Distingue: *Quae polyrrhizos cognominatur, convulsis,*

contusis, ex alto praecipitatis, radice pota ex aqua, utilissima esse traditur; semine pleuriticis et nervis; confirmare, excalfacere, eadem satyrion esse. Sic enim et Vossius. ut intelligas, traditur. Gron.

Et nervis. Theod. Prisc. I, 49: *Sitelo, aut moris canuni, seu ex quolibet casu nervo vulntrato, quos νευροπόρους appellamus... hoc adhibendum erit quod glutinare et curare valeat membra vulnerata... aristolochiae pulvis cum aqua mixtus, hoc idem facit*. H.

Eadem satyrion esse. Subintellige, traditur. Et satyrion vim, inquit, inesse ei creditur, hoc est vim Veneris conciliatricem. Prius legebatur: *Semine pleuriticis et nervos confirmare, excalfacere. Eadem satyrion est*. At MSS. *pleuriticis et nervis, et satyrion esse*. H.

LV. *Panacisque generum omnium radix*. Sic quoque Dioscorid. III, 55 sqq. H.

flos et semen potum, illitumve ex vino et oleo: privatimque, quae cunila bubula appellatur: Polemonia vel Philetueria radice drachmis quatuor ex mero: Teuceria, sideritis, scordotis ex vino, privatim ad angues, potaë et illitae, sive succo, sive folio, sive decocto: centaurii maioris radix drachma in vini albi cyathis tribus: gentiana praecipue adversus angues, duabus drachmis cum pipere et ruta, vini cyathis sex, sive viridis, sive sicca. Et lysimachiae odorem fugiunt. Datur ex vino percussis chelidonia. Morsibus imponitur Vettonica praecipue: cui vis tanta perhibetur, ut inclusae cicculo eius serpentes, ipsae sese interimant flagellando. Datur ad ictus semen eius

Chironii flos et semen. Panxci chironii, Dioscorid. III, 57. H. — *Chironii flos.* Nempe *Laerpitii latifolii*. Conf. sup. cap. 30. Ed. P.

Privatimque, quae cunila bubula. Nobis *Satureia graeca*, de qua iam diximus; ἀγριοπύραος Dioscor. III, 34, qui eam ab aliis pauces heraclion, ab aliis cunilam vocari ait. Cf. lib. XX, 61; XXV, 12. Ed. P.

Polemonia. Dioscorid. IV, 8, et Edr. II, 114. H. — *Polemonium caeruleum.* Cf. sup. c. 28. Ed. P.

Teuceria. Sive Teucrion. Tradit hoc Dioscorid. de altera Teuceria, quae et chamaedrys dicta est, III, 111, et e Plinio, XXIV, 80. H. — *Teueria.* Nobis est *Teucrium lucidum*. Conf. supra c. 20. Ed. P.

Sideritis. Sideritis Heraclea. Haro. — *Stachys heraclea*, de qua cap. 15: *Nepeta scordotis*, cap. 27. Ed. P.

Centaurii maioris. Et minoris quoque, teste Apuleio, cap. xxxv, l. 1: *Ad viperæ mormum: Herbae centauriae minoris pulvis in vino exhibitus, aut ipsa pisata in vino veteri, et po-*

tui data, validissime proficit. Plin. Valer. III, 57: *Centauriae radix pondere denarii in tribus cyathis vini bibitur, adversus serpentium morsus* scilicet. H. — De *Centauria Centaurio*, et *Chironia Centaurio*, pluries dictum. Ed. P.

Gentiana. De gentianae temperamento ad venenatarum bestiarum morsus, haec totidem verbis Diosc. III, 3. Haro. — Item nobis *Gentiana lutea*. Ed. P.

Et lysimachiae. Dioscorid. IV, 3. H. — Nempe *Lythri splicariae*. Cf. sup. cap. 35. Ed. P.

Morsibus imponitur. Dioscorid. IV, 4; Plin. Val. l. c. H.

Cui vis tanta perhibetur. Scribo ex Vet. codice: cuius tanta perhibetur vis. PIER.

Vt inclusae cicculo, etc. Nihil Diosc. Mirum tamen id et adnotandum, DAL. — Vt. Simile est quod de fraxino Noster retulit, lib. XVI, cap. 24. Haro.

Datur. Diosc. IV, 4. H.

denarii pondere cum tribus cyathis vini: vel farina drachmis tribus sextario aquae imponitur. Cantabrica, dictamnium, aristolochia: radice drachma in vini hemina saepius bibenda. Prodest et illita ex aceto: similiter plistolochia. Quin et omnino suspensa supra focum fugat e domibus serpentes.

LVI. (ix.) Argemonia quoque, radice eius denarii pondere in vini cyathis tribus pota. Plura de ea convenit dici, caeterisque quae primum nominantur; in eo autem genere medendi primum nominari quamque, in quo maxime valebit. Folia habet, qualia anemone, divisa apli modo, caput in cauliculo papaveris silvestris, item radicem. Succum croci colore acrem et acutum. Nascitur et in arvis apud nos. Nostri tria genera eius faciunt, et id demum probant, cuius radix thus redoleat.

LVII. Agaricon ut fungus nascitur in arboribus

Aristolochia. Plin. Val. III, 57: *Aristolochiae radix pondere denarii in vini hemina saepius bibitur: et ipsa ex aceto contrita imponitur plagae.* Sim etiam Apuleius cap. ix de *Aristolochia*, l. 5, et Theophr. Hist. IX, 43. HARD.

LVI. *Argemonia.* Apul. c. xxxi, tit. 5: *Ad morsum serpentis, et scorpionis percussum: Herba argemonia drachmis duabus in vini cyathis duobus potui data, mire discutit venenam.* H. — *Argemonia* Nobis item *Papaver Argemone* (Polyand. monogyn. gen. 1255 Persk. *Papaverac.* Juss.). Habitat in campis arenosis. Conf. de anemone, quam multi *argemonem* putant, lib. XXI, cap. 94. Ed. P. *

Folia habet qualia anemone. Hæc totidem verbis Dioscorid. II, 208, et Oribas. XI, 490: *Αργεμώνη, ὅλον*

μὲν ὅστις ὁμοίον ἄγρῳ μήλωνι, τὸ δὲ πύλλον ἀντιμῶνη, etc. H.

Tria genera eius faciunt. Dioscorides unicum tantum facit. Plinius supra anemone dixit et argemonem vocari, quævis falso, lib. XXI, c. 23. Secundum genus hoc est. Idem lib. XXIV, cap. 19, lappam capariam, cuius radix lucundum odorem thuri similem spirat, argemonem quoque nuncupari tradit. Hoc est tertium genus. Idem lib. XXVI, cap. 9, inguinariam etiam argemonem appellari testatur. Quartum id genus statui potest. DAL.

LVII. *Agaricum ut fungus.* Diosc. ab *Agaria* Sarmatiae regione deduci id nomen putat. H. — *Αγαρίκον* Dioscor. III, 4: *Agaricum etiam nunc Offic. in. Agaricus sive Fungus Laricis, C. Bauh. Pin. 375: Boletus laricinus.*

circa Bosphorum; colore candido. Datur obolis quatuor contritum cum binis cyathis aceti mulsi. Id quod in Gallia nascitur, infirmius habetur. Praeterea mas spissior, amariorque. Hic et capitis dolores facit. Femina solutior, initio gustu dulcis, mox in amaritudinem transit.

LVIII. Echios utriusque generis: pulegio similis foliis coronata: drachmīs duabus ex vini cyathis

Gerard. *Fl. Galloproy.* 42; *Crypt.* Linn. *Fung.* Juss. Trunco Iaricum (*mélèzes*) adnascitur in Alpibus Galliae, Helvetiae, etc. Dioscoridi et Plinio duplex agarici genus, mas et femina; haec praefertur, ille reprobat, etc. Hanc distinctionem officinae hodie non observant. Candidius et levis eligitur, et feminam quidem dicunt; mas vero vulgo appellatur aliud agarici genus ponderosum ac nigricans; minime in usu medico receptum, sed arti insectoriae inseruiens, vel ad vicem igniarum praebendans; nostris *amadou*. Annosus iuglandium, quercuum aliarumve arborum truncis adnascitur, a genulino officin. agarico prorsus diversum. Vim anbadstringentem, ecoproticam, anthelminticam neoterici agarico tribuunt, et potissimum ad pituitans evacuandam commendant, in morbis catharralibus, coryza, distillationibus, asthmate, tussi, etc. Externe raro usurpatur, licet contra morsus et ictus venenatorum animalium a Veteribus adhibitum fuerit. Cf. Linn. *Mater. med.* p. 278, ed. Schreber, Geoffr. *Mater. medic.* tom. II, pag. 771 sqq. Eo. P.

Datur. Plin. Val. cap. 57, ad serpentium morsus: *Agarici oboli quatuor in duobus cyathis aceti mulsi proponantur.* HARD.

Id quod in Gallia nascitur. Plinius, XVI. 43: *Galliarum glandiferae maxime arbores agaricum ferunt: maxime vero latices, ut ibi diximus.* HARD.

Amariorque. Ita Reg. 2. In Reg. 4, maiorque, minus recte. H.

Initio gustu dulcis. Haec de utroque, mare et femina, Dioscor. loc. cit. Galen. Item de Fac. simpl. med. VI, p. 450. HARD.

LVIII. *Echios.* Lib. XXIV, c. 45, clematis echites dicitur, quod utilis sit viperarum et serpentium moribus. At quoniam ea duplex sit, altera daphnoides, et ea rursum duplex; haec floris purpurei, illa candidi, vel punicei; utraque foliis coronis expetita; altera acerulmi gustus per sepes et arbores repens: de duplici daphnoide intelligenda sunt haec Plinii verba, non de altera, quam flammulam officinae vocant. Potest et non absurde intelligi echios utriusque generis, clematis daphnoides sativa, et silvestris. Utraque enim passim reperitur. DAT. *Echios.* Serpentium moribus, inquit, opitulatur echios utriusque generis: hoc est, ea quae pulegio similis... Item altera, etc. Priorem hanc ocimum illud esse silvestre censent herbarii eruditi, de quo egimus XX, 48. Plinius ibidem: *Silvestri ocimo vis efficiatior... contraque bestiarum morsus*

quatuor datur. Item altera, quae lanugine distinguitur spinosa, cui et capitula viperæ similia sunt, haec ex vino et aceto. Quidam echion personatam vocant, cuius folio nullum est latius, grandes lappas ferentem. Huius radicem decoctam ex aceto dant potui. Hyoscyamum contusum cum foliis ex vino datur peculiariter contra aspidas.

LIX. Nulla tamen romanae nobilitatis plus habet,

e vino radice efficacissima. H. — *Ἐχίονος*; Dioscor. IV, 28, sive *ἔριον ἔχιον*; ut inscriptio huius est capitis in vet. cod. et in Noth. *οἱ δὲ καὶ τὰ τὴν ἔχιον καλοῦσι* Conf. Saracen. ed. p. 255 et 464. Folis fert ocimi, etc. (*psalegi* Plinius cit., sed parum intereat). Vim hene habet semen in vino potum, ut viperarum caeterarumque serpentum morsibus medetur. Radix Plinio, loc. sup. laudat. efficacissime habetur, quae auctori graeco ἀχρηστος, inutilis, superflua. Nobis *Saponaria Ocimoides* (*Desand.* digyn. gen. 416 Pers. *Caryophyll.* Juss.). Habitat in Europae petrosis, umbrosis, et in Attente. Eo. P.

Item altera, etc. *Echium vulgare* Clusii, *Histor. Rar. plenl.* V, p. 443. *Buglossum* nostri vocant, *buglose*. *Borraginem*, scholae Selernitana, ut diximus, esp. 40. H. — Altera quae lanugine, etc. Nobis est *Echium rubrum* (*Pentand. monogyn.* gen. 363 Pers. *Borragin.* Juss.), a borregine, seu buglosso, de qua sup. protus verum. Cf. Clus. *Histor. Rar.* II, 444 sq. Quibusdam *Echium vulgare*, minus hene. Vid. etiam lib. XXII, c. 24 et 25. Eo. P.

Cui et capitula. Semina, Nicand. in Ther. p. 44, cum *Sehol.* p. 4. Dioscor. IV, 27: *Ἐχίονος τὰ μέν φύλλα ἔχιν προμήκη... πρὸς τὰ τῆς ἀγγούσης...*

τὰ δὲ ἄλλα παρὰ τὰ φύλλα πορφυροῖσθαι, ἐν οἷς ἐστὶ καὶ ὁ καρπὸς κεφαλῇ ἔχιν ὁμοίος. *Echion... folia habet oblonga... anolusae proxima... flores secundum folia purpureos, in quibus semen est viperæ capitulo simile. Addit demorsis a serpente opitulari e vino, et, minime a serpentibus feriri eos, qui radicem praebiberint.* HARD.

Quidam *echion personatam* vocant. Alia non est haec personata, quam *lappa maior*, de qua egimus XXI, 64. Ita restituimus, tum auctoritate codicum MSS. Regg. Colb. Chiff. tum *Permensis* etiam editionis: quibus et Index suffragatur, in quo ea ex ordine describende promittit, quae nunc persequitur: *171 Argemonia, 17. 1711 Agarico, xxxiii. 17111 Echio, genera, ii. 171 Hierobotane, etc.* Ipsa etiam argumenti ratio, in quo nunc Plinius habitat, apertissime ita legi postulat. Quum enim de echio proxime ante egerit, ex occasione ad personatam transit, quod eohii nomine olim eo quoque venerit. Prius in editis legabatur, *quidam arcion*: transducte huc scilicet e cap. 66 ex voce, quae persolutae propria est, non personatae. H. — *Personatam*. *Ἀπχίων* Dioscorid. IV, 407; nobis *Aretium Lappa* (*Syngenes aequal.* gen. 4796 Pers. *Cynarocéphal.* Juss.), de qua iam Noster alias. Nostris vulgo, *bardane*. Eo. P.

quam hierobotane. Aliqui peristereona, nostri verbenacam vocant. Haec est, quam legatos ferre ad hostes indicavimus. Haec Iovis mensa verritur, domus purgantur lustranturque. Genera eius duo sunt: fo-

LIX. *Aliqui peristereona.* Dioscor. IV, 61: ἱερὰ βότρυς, οἱ δὲ περιστέριον καλεῖται, etc. Gallis, *verveine*. A Clusio pingitur IV, p. 45. Apuleius. cap. 10: *Peristereona, hoc est, columbinam*. Est enim Graecis columba, περιστέριον. Vide quae dicturi sumus XLVII, 6. PARO. — *Peristereona.* Duplex περιστέριος Dioscoridi genus: unum, IV, 60, περιστέριον simpliciter dictum, quod nobis *Verbena* est officinalis (*Dianth. monog.* Linn. *Dynam. angiosperm.* gen. 1424 Pers. *Vitis* Juss.). Habitat in ruderalis. Alterum genus, IV, 61, ἱερὰ βότρυς, quae *Verbena aspera*. Crescit in Hispania, etc. *Salviam* autem *Verbenacam* (*Dianth. monogyn.* gen. 64 Pers. *Labiata* Juss.) iuxta cum *Verbena aspera* tractare Plinium Sprengelius animadvertit. Haec autem salviae species per totius Europae australis et Orientis pascua nascitur, adeo frequens, ut esset mirum, si Noster eius non meminisset. Conf. Hist. Rei herb. tom. I, p. 200. Ed. P.

Indicavimus. Lib. XXII, cap. 3: H. — Dioscorides ad amuleta et purificationes, sive expiationes, adhiberi verbenacam solenne fuisse tradit: διὰ τὸ εὐχρηστὸν ἐν ταῖς καθαρίαις αἷμα, etc. Dalec.

Haec Iovis mensa verritur. Iovis Dapalis, τὰ δαπάνιστατον, ἀνὶ κυβαντὶ in lectulo, cum Iamone et Minerva sedentibus in sellis, septemviri epulones sacram mensam exstruebant in Capitolio, et apparatus convivii splendidum ac magnificentum apponebant. Arnob. lib. II, Iovis Dapalis meminit

— Cato lib. de Re rust. Dat. — *Haec Iovis.* Magnus in templis sacraeque gentilium, usus mensarum fuit. Festus: *Mensae in aedibus sacris aram vicem obtinebant.* Hinc Tullius or. de Arusp. resp. aras, mensas, focosque coniungit. In mensis sacris sacra fiebant, ac res divinae. Aureas argenteasque fuisse discimus ex Valer. Maxim. I, 12; Tullioque de Nat. Deorum III. Marmoreas, ex eodem, in Verrem. Proprio autem vocabulo, teste Festo, *Anclabris mensa ministeriis divinis apta aspinatur.* Quibus verrendi eas munus obigit, *everratores* crediderim appellatos: quae voce a Festo signari alios intelligo, qui domum purgarent, ex qua mortuus ad sepulturam efferendus esset, certo scoparium genere adhibito, ab *extra verrendo*. Ut porto Iovis, sic et aliorum deorum peculiares mensae fuere: in primis Iunonis: quae Curiales nominatae sunt, auctore Festo, *quod Iuno curis est appellata*. II.

Domus purgantur lustranturque. Lustrationes, cerimonias fuere, quibus se a noxis purgare, mala avertere, numen placare nitebantur. Domus, si funus in illis fuisset: urbes, si prodigia nuntiat, si triste aliquod averruncandum omen: homines ipsi, tum aliis causis, tum vero in primis si caede se polluisent, purgabantur, lustrabanturque. De omnibus testis Plinius Festusque, verbo *everrator*. De urbibus quoque ipsis Plinius X, 17. Lucanus Phars. lib. I, apud quem Aruus vates: *Mox iubet ei totam pavida a civibus urbem Lustrari, et festo*

liosa, quam feminam putant : mas rarioribus foliis. Ramuli utriusque plures, tenues, cubitales, angulosi. Folia minora, quam quercus, angustioraque; divisuris maioribus, flos glaucus, radix longa, tenuis. Nascitur ubique in planis aquosis. Quidam non distinguunt, sed unum omnino genus faciunt, quoniam eosdem effectus habeat. Vtraque sortiuntur Galli, et praecinunt responsa. Sed magi utique circa

purgantes moenia lustrò, Longa per extremos pomœria cingere fines, etc. Romines a caede praesertim, Plin. XV, 40, ubi laurum docet esse sufficientem credis et purificationem: similiterque Festus, verbo *Laureati*: *Laureati milites sequebantur currum triumphantis, ut quasi purgati a caede humana intrarēt urbem. Itaque eandem laurum omnibus suffitionibus adhiberi solitum erat, vel quod medicamento siccissima sit: vel quod omni tempore vires, ut similiter respublica virescat.* Quia et exercitus lustrari mos fuit, quem Livius lib. XL fusa describit. Nil porro varii in lustrationibus culti: Iupiter ῥαψαῖος, Apollo ἀπορροαῖος, hoc est depulsor malorum: Hercules ἀλγέκταρος, Iuno Siapita, Venus Cluseina, hoc est, purgatrix, ut dictum est XV, 36. A sacerdotibus lustratio saepe peracta: etiam et a mulierculis. Ovidius: *Et veniat quae lustrat anus laetantque, locumque, etc.* Etiam se ipsi quandoque lustrabant. Sic Aeneas: *Donec me flumine vivo Abluero.* Lustrationum denique multiplices ritus. 4.º Circumactio, sive circumlatio. Quod animi rei lustrandae admovebant, id in orbem ducebant. Hinc illud Maronis, Aen: VI: *socios pura circumtulit unda.* Hoc est, purgavit, ut ait Servius: *Nam lustratio dicta est a circumlatione vel tedae, vel sulphuris.*

Hanc religionem et villaribus inesse gallinis, ut se circumactae purificent, credidit Plinius X, 57; et Aristoteles, ut ibi monuimus, *Histor. Anim.* VI, 3, p. 650, ubi de περισσέστατον gallinarum. 2.º Aspersio, quae in lustrationibus praecipuas partes obtinuit. E lauro fiebant aspergilla. Testis Theophrast. in *Char. tit. de superstitione*: Ovid. *Past. V, 677: Vda fit hinc laurus: lauro sparguntur abula Omnia quae dominos sunt habitura novos,* etc. Idcirco adhiberi solita in purificationibus a Plinio dicitur lib. XV, cap. 40. 3.º Fumus et suffitus, sive sulphure, tedisque accensis, sive herbis. De sulphure dicemus suo loco; XXXV, 50. Inter herbas principem tenuit locum verbenae; de qua Virg. in *Ecl. VIII, v. 65: Verbenasque adole pingues.* Myrtus denique, quae et verbenae idcirco myrtea appellata est, XV, 37; nam quaevis virgulta religioni, suffituique apta, verbenae dicebantur. Tum lapideus, ut ex allatis Plinii, Festique testimoniis, atque adeo aliis, palam est. De sabina pariter herba, de rose marino, ac caeteris, quae in hos adhibentur usus, diximus suis locis. Hanc.

Quidam non distinguunt. Ut Dioscorides. Hanc. — Vide not. hui. esp. primam fin. Eo. P.

Vtraque sortiuntur Galli. Vel sor-

hanc insaniant. Hac perunetos impetrare quae velint, febres abigere, amicitias conciliare, nullique non morbo mederi. Colligi circa Canis ortum debere, ita ut ne luna aut sol conspiciat, favis ante et melle terrae ad piamentum datis. Circumscriptam ferro effodi sinistra manu, et in sublime tolli. Siccari in umbra separatim folia, caulem, radicem: aiuntque, si aqua spargatur triclinium, qua maduerit, laetiores convictus fieri. Adversus serpentes conteritur ex vino.

LX. Est similis verbasco herba, quae saepe fallit pro ea capta, foliis minus candidis, cauliculis pluribus, flore luteo. Haec abiecta blattas in se contrahit, ideoque Romae blattaria vocatur.

LXI. Lemonium succum lacteum mittit, concre-

tes et oracula feddunt, vel iudicia insituunt. Virgilius: Nec vero haec sine sorte datae, sine iudice sedes. DAL. — *Vtragq̃e*. Vtramque adhibent in sortibus, ut futura praenuntient. H.

Aiuntque. Diosc. l. c. H.

Laetiores convictus fieri. Id est, quod Plutarchus scribit initio Συμποσιακῶν, Οἱ μὲν οὖν τὰ βρώγλωσσαι καταμυγνύσας εἰς τοῦ οἴνου, καὶ τοῖς ἀποπρίγμασι περιστρώνων καὶ ἀδιάντων φέρονται. DALEC.

Adversus serpentes conteritur. Diosc. iterum l. c. HARD.

LX. *Est similis verb. herba*. Saepe verbasculum herbaril quidam etiamnum vocant. Blattaria est flore albo, quam Lobelin delinca in Obs. pag. 304. Vidimus in horto Regio. H. — *Verbasco similis herba*. Dioscor. IV, 104: Γίνεται καὶ φλόμος ἡ λεγομένη ἀγρία, βάλανος ὑψηλῆς φέρουσα καὶ διουρώδεις· ἔχει δὲ ἀνθος μέλιον, χρυσοειδές. Est et verbasculum silvestre

dictum, virgas gerens altas et arboris specie lignosae (vel circuibas): habet etiam florem luteum, auro similem. Nobis est *Phlomis Lychnitis* (*Didynam. gymnos.* gen. 1397 Pers. *Labi.* Juss.). Habitat in Europa meridionali. ED. P.

Blattaria vocatur. Gron. et al. ante Hard. *Blattariam* vocant. ED. P.

LXI. *Lemonium*. Vide supra lib. XXII, c. 2, Plinius scolymum leimoniam vocari putavit, sc. ideo de leimonio id scripsit. Vide quae notata sunt cap. 7 sequentis libri de silybo. Scolymum cuius radix lacteo succo manat, et in cibis cruda coctaque recipitur, describit Anguillara lib. VIII. DAL. — *Lemonium*. Ασπώνιος, quoniam in pratis provenit, ἐς λεμώνσι, humidisque locis. Dioscor. IV, 16. In quibusdam MSS. *molemonium* inepte legitur. Est beta silvestris, de qua XX, 28. HARD.

Lemonium succum lacteum mittit,

scentem gummi modo, humidis locis. Datur denarii pondus in vino.

LXII. Quinquefolium nulli ignotum est, quum etiam fraga gignendo commendetur: Graeci vocant

Plin. lib. XX, cap. 28: *Est et beta, silvestris, quam limonium vocant, alii neuroides*, etc. Item Dioscor. IV, 46: *Αιμάριος, ὃς δὲ στρουθίς*, etc. Hoc limonii genus plerique referunt ad Limonium maritimum maius, C. Bauh. Pin. 192, seu Behen rubrum Officin. quod nobis *Statice Limonium* (*Pentand. pentag.* gen. 748 Pers. *Plumbagin.* Juss.), a beta silvestri legitima omnino genere diversa. Hanc autem staticeon designare hoc loco Plinius sane non voluit, quae succum nullum fundit; neque etiam ad silybum Dioscor. IV, 159 videtur respexisse (nobis est *Carduus marianus*, de quo conf. lib. XXII, 42), quamquam τῆς βίτης ὁπός, succus e radice stillans denarii pondere potui datur (conf. lib. XXVI, e. 25). Scolymon potius Noster intellexit, de quo fusius ipse lib. XXII, cap. 43: *Scolymon quoque in cibis recipit Oriens, et alio nomine limonium appellat*, etc. Est σκόλυμος, ἡ δὲ λεμονία Theophrast. Histor. lib. VI, cap. 3: *ῥίζην ἰσώδη μὲν ἔχουσαν, ἢ σκληρυνομένην ἀπὸ τῆς ὁπῆς, radicem edulem habens, quae durescens succum emittit*. Lib. VI, cap. 4. Nobis *Scolymus maculatus* (*Syngen. aequal.* gen. 1789 Pers. *Cichorac.* Juss.). Habitat in Gallia Narbonensi, Lusitania, Italia, Barbaria, etc. Cf. l. XXI, cap. 56. En. P.

LXII. *Quinquefolium*. Marc. Emp. cap. xii, pag. 93: *Quinquefolium in quo fraga nascuntur*, etc. Et quinquefolium quidem fragiferum a Clusio pingitur Hist. Rar. plant. V, p. 107, visum a nobis in horto Regio. Quare

hic temerè Pliniani Dalecampius inconsiderantiae arguit HARN. — *Quinquefolium*. Πεντάφυλλον μάλιν Hipp. πεντάφυλλον Theophr. Hist. IX, 14; Dioscorid. IV, 42; nobis *Tormentilla erecta* (*Icosand. polyg.* gen. 4242 Pers. *Rosac.* Juss.). Habitat in pascuis siccis, et silvis; et ipsa quidem medicaminibus simplicibus etiamnum adscribitur. Cf. Linn. Mst. Med. pag. 157, eur. Schreber. Pentaphyllum vero Officinar. est *Potentilla reptans* (gen. 4241 Pers.). In Europae ruderalis, aprica, argillosis non infrequens. Quinquefolium autem fragiferum, C. Bauh. Pin. 326 et sl. nobis est *Potentilla rupestris*; nascitur in rupibus umbrosis alpinis, a *Fragaria vesca* et fructu, et genere omnino diversa. Vid. not. seq. Eo. P.

Fraga gignendo commendatur. Ineogitanter foliorum similitudine deceptus Plinius, cum pentaphyllo, quod edulem fructum nullum gignit, miscet herbam fraga ferentem, folio sane diversam a pentaphyllo, quum huic triplex tantum sit, pentaphyllo vero quintuplex. DAL. — Erravit Plinius quum pentaphyllum atque herbam fraga ferentem pro eadem accepit, ac pentaphylli notas simul ac vires eidem herbae praeter πεντάφυλλον nomen censuit adscribendas. Existimarem tamen in re tam nota esse codicis potius quam Plinii errorem, ac pro pentaphyllo trifolium legi oportere, quoniam ea herba quae fraga gignendo commendatur, et quae nulli ignotum est, non quinis, sed trinis foliis constat: nisi postea Plinius caetera no-

pentapetes, sive pentaphyllon. Quum effoditur, rubram habet radicem. Haec inarescens, nigrescit, et angulosa fit. Nomen a numero foliorum habet. Et ipsa herba incipit et desinit cum vite. Adhibetur et purgandis domibus.

LXIII. Adversus serpentes bibitur et eius radix, quae sparganion vocatur, ex vino albo.

LXIV. Dauci genera quatuor fecit Petronius Diosdotus, quae persequi nihil attinet, quum sint differentiae duae: probatissimi in Creta, mox in Achaia,

mis graeca subiungeret, atque alia. asserret indicia, quae non sunt alterius herbae quam pentaphylli propria. Cf. Leonio. Vincentin. de Phioi Errorib. Eo. P.

Pentapetes. Πενταπέτης. Dioscor. in Noth. pag. 465, et Nicandro in Ther. pag. 60, πενταπέτηλον, utrumque a foliorum numero, in quae se pandit et extendit: ἀπὸ τοῦ πετάζειν, quod est extendere. Sic et πενταφύλλον. Χαμαίζηνον humi depressum ac repens sonat. HARD — *Pentapetes*, sive *pentaph*. GRONOV. et al. *pentapet*. sive *chamaezelon*, sive *pentaph*. Eo. P.

Quum effoditur. Sic Theophr. Hist. IX, 14: Ἢ δὲ τοῦ πενταφύλλου, ἢ πενταπέτου... ἀρυττομένη ἐρυθρὰ: ἐξηρανομένη δὲ μέλαινα γίνεται, καὶ τετραγώνος. HARD.

Et ipsa herba incipit. Theophr. l. c. HARD.

Adhibetur et purgandis domibus. Diosc. IV, 42: Τίμνεται δὲ καὶ πρὸς καθαρμοὺς. Inciditur ad expiationes, lustrationesque. HARD.

LXIII. Et eius radix. Et eius herbae radix. Cave enim cum Indicis Pliniani concinnatoribus, qui hactenus fuere, ad quinquesequium ista spectare existimes, ut eius radix sparganion vocetur. De sparganio, seu peculiari her-

ba, tum index operi huic praefixus, tum Dioscorides IV, 21: Ζαργάνιον... δίδεται ἢ ῥίζα καὶ ὁ καρπὸς σὺν ὄσμῃ θηριοδότης. Butomus laet. Theophrasti est, cuius ille meminit Hist. lib. IV, c. 11. Pingitur a Lobelio, in Obs. pag. 41. Platanaris a Dodonaeo appellatur pag. 591. Vidimus in horto Regio. HARD. — *Sparganion*. Servat nomen *Sparganium ramosum* (*Monoc. triand.* gen. 2027 Pers. *Typhac.* Juss.). Habitat in aquosis. Βούτομος Theophr. IV, 11, alius est generis, et nobis eodem nomine dicitur *Butomus umbellatus* (*Enneand. Hexagyn.* gen. 1002 Pers. *Junc.* Juss.). Habitat cum priori. Conf. Spreng. *Histor. Rel herb.* tom. I, p. 90. Eo. P.

LXIV. Genera quatuor. Tria Dioscorid. Diocles vero libro de Salubribus quartum addidit, nempe atphylinum. DALEC. — Quatuor. Scholias. Nicandri in Ther. pag. 10: Δαῦκόν ἐστι ῥίζιον, παρόμοιον σταφυλίνῳ... εἰσι δὲ δύο γένη τῆς δαύκου· ἡ μὲν Κρητικὴ, ἡ δὲ Ἀσιατικὴ. Ὁ δὲ Πλούταρχος πλεονάζει μὲν φησὶ αὐτῶν γένη εἶναι. *Daucus* est *radicula similis pastinacae*... Sunt autem genera duo: *Creticum* et *Asiatium*. *Plutarchus* etiam *plura* agnoscit. II.

Probatissimae in Creta (sic olim).

et in siccis ubicumque-nati, feniculi similitudine, candidioribus foliis et minoribus hirsutisque: caule pedali recto, radice suavissimi gustus et odoris. Hoc in saxosis meridianis. Reliqua genera ubique nascuntur terrénis collibus limitibusque, neo nisi pingui solo, foliis coriandri, caule cubitali, capitibus rotundis, saepe pluribus quam ternis, radice lignosa; et quam inaruit supervacua. Semen huius cumino simile prioris, milio: album, acre, odoratum omnibus, et fervens. Secundum priore vehementius est ideoque parce sumi debet. Si iam maxime tertium

Scribo *probatissimi* ex vet. cod. et sequitur *confestim*, et in *siccis ubicumque nati*. PARR. — *Probatissimi*. Haec primi Dauci differentia, qui Creticus, Achaicusque cognominatur. Dioscor. III, 83, Creticus: Theophr. Hist. IX, 22, Patrensis ex Achaia: Δαῦκον τὴν Πατρικὴν τῆς Αχαιῆς. Describitur item notis a Diosc. loc. cit. Pingitur a Matthioli in Diosc. I, p. 779. Vidimus in horto Regio. II. — Δαῦκος Κρητικὸς Diosc. loc. laud. nobis est *Athamanta cretensis* (Pentand. digyn. gen. 688 Pers. *Umbellif.* Juss.), sive *Daucus creticus* Offic. Habitat in Helvetia, Austria, Carniola, et Creta, unde semen advehitur quod in usum medicum venit. Eo. P.

In *saxosis*. Gron. et al. in *saxosis nascitur mer.* et sic quoque Brot. ex MSS. Regg. et edit. prine. Eo. P.

Reliqua genera ubique. Quae coriandri, apiive folio constant. Es hoc est numero daucus selinoides secundus Lobelii in Obs. p. 414; Matthioli in lib. III, pag. 780. H. — *Reliqua genera*. Quamvis *reliqua* dicat, Noster ipse unum hic subesse genus significat, dum paulo post *tertium*, non *quartum* subiungit. Broterius item unum, ut videtur; credit, quod re-

fert ad *Daucum* vulgarem Clus. seu *Pastinacam tenuifoliam*, silvestrem Dioscoridis, vel *Daucum* Officin. C. Bauh. Pin. 151; qui nobis est *Daucus carota* (Pentand. digyn. gen. 681 Pers. *Umbellif.* Juss.), var. 6, silvestris, Dioscorides tamen, quem Plinius hoc loco non satis exacte transulit, post creticum, duplex etiam describit distinguítque dauci genus: ὃ δὲ τις αὐτῶν σέλιου ἀγρίου παραπλήσιος, unum apio silvestri simile, quod Sprengello idem cum *Laserpitio silaifolio* (Pentand. digyn. gen. 693 Pers. *Umbellif.* Juss.). Habitat in saxosis asperis Austriae, Carniolae, etc. Alterum, ὃ καπνὶς πύλλα ἵσται, foliis coriandro simile; quod nobis est *Pimpinella peregrina* (Pentand. digyn. gen. 722 Pers. *Umbellif.* Juss.). Habitat in Italiae pascuis sterilibus. Cf. Column. Ephras. I, p. 408, t. 409; Sprengel. Histor. Rel herb. I, 465 et 467 sq. Eo. P.

Prioris. Cretici Haen.

Secundum. Quod selinoides appellavimus: quod apii, et quod coriandri folio est. Haen. — Conf. sup. not. 4 fin. Eo. P.

Tertium. Immo quartum. Vid. lib. XIX, cap. 5. DAL. — *Tertium genus*.

genus facere libeat, est simile staphylino, quod pastinacam erraticam appellant, semine oblongo, radice dulci. Omnia haec hieme et aestate sunt intacta quadrupedi, nisi post abortus. Ex aliis usus seminis: ex Cretico, radice est: magis ad serpentes bibitur e vino drachma una. Datur et quadrupedibus percussis.

LXV. Therionarca alia quam Magica, et in nostro orbe nascitur fruticosa, foliis subviridibus, flore roseo: serpentes necat: cuicumque admota ferae, et haec torporem affert.

LXVI. Persolata, quam nemo ignorat, Graeci

A duobus proxime appellatis diversum: carotae nomine vulgo notum, de quo egimus XIX, 27. HARD. — *Tertium genus.* Item Broterio est Pastinaca tenuifolia, radice lutea, C. Bauh. quae nobis *Daucus Carota*, var. α , sativa: nostris vulgo, *carotte*. Σταχυόλος ἄγριος Dioscor. III, 69, Sprengelio idem est cum *Dauco mauritanico*. Habitat in Hispania, Italia, Mauritania. In medio umbellae *trapopouidi* π , purpureo colore quidam esse ait graecus auctor, quo significantur flosculi centrales abortivi, dilute purpurei, vel carnosii. Conf. Hist. Rei herb. tom. I, p. 164. Ed. P.

Aestate sunt intacta. Quum caeli fervor ad pabula viridia quadrupeda incitat. DAT.

Post abortus. Ad partus mortuos expellendos, vel secundas eiiciendas. Diosc. III, 83. HARD.

Ex Cretico, radice est, etc. Sic ex MSS. HARD. post Pintianum et Gronovium. Prius legebatur: *ex Creta radice dulcis*, et magis ad serpentes est. *Bibitur*, etc. Ed. P.

LXV. *Therionarca.* Herbariis incognita. H. — *Therionarca.* Haec vide-

tur esse Chamaenerion angustifolium, alpinum, flore purpureo. Tournef. De magica dictum supra lib. XXIV, cap. 102. BROU.

Cuicumque admota ferae et haec, etc. Sensus est, eam vim huic quoque therionarcae inesse, quam magicae illi supra memoratae, unde et nomen utrique commune, *θηριονάρχη*, ac si dicas, *ferae torpor*. GELEY.

LXVI. *Persolata.* Officinarii Petasites Matthiolo: tamen haec descriptio prorsus eadem est cum historia personatae apud Dioscoridem. Hoc ipso capite de hac iam Plinius tractaverat. Vid. lib. XXI, cap. 33. DALEE. — *Persolata.* Dioscor. lib. IV, cap. 107, de ἀρξισί, arcio, sive personata: *φύλλα ἔχον ὅμοια τοῖς τῆς κολοκύνθης, μείζονα μὲν τοῖς, καὶ σκληρότερα, καὶ μέλαιντα, καὶ διαστά: ῥίζα μεγάλη καὶ λευκὴ ἐνδοτὴν*, etc. Folia habet cucurbitae, maiora tamen, duriora nigrioraque et hirsuta; radix grandis est, et intus alba, etc. Quae totidem verbis fere hoc ipso Noster repetit: sed quoad medicinas pertinet, ab auctore graeco discedit; nec tamen quae nunc commendat, ad tussilaginem cuius infra meminit

vero arcion vocant, folia habet maiora etiam cucurbitis et hirsutiora, nigrioraque et crassiora, radicem albam et grandem. Haec ex vino bibitur denariorum duum pondere.

LXVII. Item cyclamini radix contra serpentes omnes. Folia habet minora, quam edera, nigriora-

Dioscorid. lib. IV, cap. 108, commodè referri possunt. An pro *persolata*, una mutata litterula, legere satius sit *personata*? Hoc libentius crediderim; sed scrupulum iniicit, quod ἀρχαῖον Diosc. loc. citat. (nobis est *Arctium Lappa* Lino. nostris vulgo *bardane*) peculiariter Plinius paulo supra tractaverit, cap. 58. Eo. P.

Persolata, quam nemo ignorat. In magno haec est ambitus nominum. Apuleius enim cap. xxxvi: Graece, inquit, *prosopites* aut *prosopes* vocata est... *Itali personatam*. Diosc. lib. IV, cap. 187: Ἀρχαῖον, οἱ δὲ προσωπῶνα, οἱ δὲ προσωπίον καλεῖται. Et in Nothis: Πρωπίλοι προσωπίκειν, οἱ δὲ λάντρα. Sed haec postrema verba merito inter notha seu apuria censentur, quum ad personatam illa spectent, de qua cap. 58, non ad persolatam; haec enim lappas nullas habet, personata plurimas; caulem haec habet, persolata non habet. Eodem in errore versatus Apuleius videtur loc. cit. Petasites haec officinarum est: pediculus scilicet cubito maior, crassitudine pollicis, a quo prægrande folium galeri modo amplum, et fungus, dependet. Petasites a petaso pileum significante, nomen traxit apud Graecos, apud quos petasati Castor et Pollux dicuntur: nec aliud in Mercurio petasus est, quam galerus. Tantaè amplitudinis folium est, ut et caput ab insolatu et pluviis vindicare possit: inde persolatae no-

men. Pingitur a Dodonaeo pag. 487. Vidimus in Horto regio. Hæd. — Πηταςίτης nobis eodem nomine est *Tussilago Petasites* (Syngenes. *superfl.* gen. 1863 Pers. *Corymbifer*, Juss.). Habitat ad margines fossarum, rivorum, in Anglia, Gallia, Germania, etc. Eo. P.

Graeci vero arcion vocant. Etiam et ἀρχαῖον apud Galen. de Fac. simpl. med. lib. VI, p. 459. Hæd.

Folia, Tollidem verbis Dioscor. lib. IV, cap. 107; Galenus, loco citato, Hæd.

Haec ex vino bibitur. Apuleius, c. xxxvi, tit. 1, quanquam is ibi, ut diximus, personatam cum persolata mistel. Dioscorid. loc. cit. drachmae unius tantum pondere adhibetur H.

LXVII. Item cyclamini radix. Est Cyclamen orbiculato folio; inferne purpurascens, C. Bauh. Pin. 308. Baot. — *Cyclamini*. Dioscor. lib. II, cap. 194: Κυκλάμινος ῥύλλα ἔχει πρὸς ὁμαίαν, etc. Nobis est *Cyclamen ederae folium* (Pentand. monog. gen. 384 Pers. *Lysimach.* Juss.). Habitat in Italia, etc. Eo. P.

Folia habet minora, quam edera. Dioscorid. loc. cit. etiā minus accurate quam Plinius. Nunc mutata, interpolatione ineruditorum, voce, partim *cyclamen*, partim *panem porcinum* nostra aetas appellat: sunt et qui S. Claudii nomine indigent. Vidimus folio maculato cyclaminum in Horto regio, qualis a Clusio describitur, lib.

que et tenuiora sine angulis in quibus albicant maculae. Caule exiguo, inani, floribus purpureis, radice lata, ut rapum videri possit, cortice nigro. Nascitur in umbrosis: a nostris tuber terrae vocatur: in omnibus serenda domibus, si verum est, ubi sata sit, nihil nocere mala medicamenta: amuletum vocant. Narrant et ebrietatem repraesentari addita in vinum. Radix siccata, scillae modo concisa, reponitur: decoquitur eadem ad crassitudinem mellis. Suum tamen venenum ei est; traduntque, si praegrans radicem transgrediatur, abortum fieri.

LXVIII. Est et altera cyclaminos cognomine cis-

II, pag. 264, tit. *Cyclamini odorati varietas*. H.

Amuletum vocant. Graecis *αμύλητον*, sive *φουλακτήριον* et *ἀμυντήριον*. Amuleta Varro, de Lingua Latina, lib. VI, et Festo, *procheia*, vel ut Scaliger acute correxit, *procheia* dicuntur, quemadmodum inebrias *αἴσα* nominarunt, quod prohibeant ne quid noceret. Amuletum fascipus pueris fuit: turpicula res, ut ait Varro, nempe imago pudendi virilis appensa collo: unde Plauto *praefiscine*, bono omine, *ἀσφαλέστερος*. Graeci, amuleta etiam *βαρύναι* nominarunt, et *ἀλγισθήναι*. Pro amuleto Satyrica signis in hortis ponuntur supra lib. XIX, cap. 4. Dat.

Ebrietatem. Statim induci. *Μεθύσκει δὲ αὖτις μύθησιν*. Dioscor. loc. citat. cum Theophr. Hist. lib. IX, c. 40. Haan.

Radix. Diosc. loc. citat. H. — *Radix siccata.* Radix *Cyclaminis* Officinarum (*Cyclanthis* Europaei Linn. Spec. pl. 207; Hort. Vpsal. 47) recens valde acris est: ubi vero. exsiccata est, nulla acredo percipitur (assata, sit esculenta Linn.). Inter purgantia

vehementiora refertur: bilem et aerum educit, sed parum totus videtur internus usus: nam fauces urit, ventriculorum, etc. Conf. Geoff. Mat. med. III, p. 392. Ed. P.

Traduntque, si praegrans, etc. Dioscorid. loc. cit. totidem verbis. Simile est quod Theophr. habet, Hist. lib. IX, cap. 10, ad accelerandum partum utile esse cyclamini radicem adalligari, *εἰς ὠκυτόκον*. H. — Suecus radice abdomini illitus ventrem subducit, aquas hydropicorum per alvum, menses suppressos movet, foetum nonnumquam expellit. Geoff. loc. cit. Vim drasticam, emmenagogam cyclaminis radicis Linnæus item agnoscit, Mat. med. p. 63, ad. Schreber. Ed. P.

LXVIII. *Est et altera cyclaminos.* Totidem verbis Dioscorides, lib. II, cap. 195: *Κυκλάμινος ἑτέρα, ἣν ἔτι καλεῖσθαι, ἢ κυστόφυλλον καλοῦσι. Φύλλα ἔχει κισσῶϊ ἰσικότερα*, etc. Hanc Ruellius lib. II, p. 413, male confundit cum uva taminia, de qua nos egimus lib. XXI, cap. 50, 50, et lib. XXIII, cap. 14. Est Dodonaei Dulcamara, p. 398. A similitudine cum

santhemos, geniculatis caulibus, supervacuis, a priore distans, circa arbores se volvens, acinis ederae, sed mollibus, flore candido, specioso, radice supervacua. Acini tantum in usu, gustu acri, sed lenti. Siccantur in umbra, tusique dividuntur in pastillos.

LXIX. Mihi et tertia cyclaminos demonstrata est, cognomine chamaecissos, uno omnino folio, radice ramosa, qua pisces necantur.

LXX. Sed inter primas celebratur peucedanum, laudatissimum in Arcadia, mox Samothrace. Caulis

folio et flore ederae graeca nomina ea accepit. HARD. — Altera. Cf. nol. sequent. EN. P.

Altera cyclaminos cognomine eis-santhemos. Brot. est Bryonia laevis, sive nigra, racemosa, C. Bauh. nobis Bryonia alba (Monoc. monad. gen. 2162 Pers. Cucurbitac. Juss.), de qua iam Noster egit; habitat in sepiibus. Sprengelio autem *πυράνθου* ἢ *πυρίφυλλον* Diosc. loc. laud. idem esse videtur atque *Lonicera Caprifolium* (Pentand. monogyn. gen. 485 Pers. Caprifoliac. Juss.): crescit in nemorosis et dumetis Europae, praesertim australis. Conf. Hist. Rei herb. tom. I, pag. 461. ED. P.

Circa arbores. Vicularum et capreolorum more: *ἰλακιδεύς*. Diosc. loc. cit. HARD.

Radice supervacua. *Πίζα ἄχρηστος*, nullius una. HARD.

Sed lenti. Dum manduntur viscosi ac lubrici. *Καπνός δὲ γλυκύς*. Diosc. loc. cit. HARD.

LXIX. Tertia cyclaminos. Broterio est Parnassia palustris, vulgaris Tournefort. Gramen Parnassii albo simplici flore, C. Bauh. Pin. 309, quod nobis Parnassia palustris, de qua

iam egimus XXIV, 418. Illa vero cyclaminos, cognomine chamaecissos, Sprengelio iudice, nihil aliud est quam *Convallaria bifolia* (Hexand. monogyn. gen. 817 Pers. Asparagin. Juss.). Habitat in Europae et borealis Americae silvis. Eandem cerastiae nomine Noster iterum, ut saepius accidit, tractat lib. XXVI, cap. 34. Conf. Hist. Rei herbar. tom. I, pag. 202 sq. ED. P.

LXX. Sed inter primas celebratur peucedanum. Officinae pleraeque feniculum porcinum appellant. Graecis *πυράνθος*, quod pinastellum, *πυρίον*. Iconem vide apud Lobelium, in Ohas. pag. 453, et apud Dodonaeum, pag. 314. Ipsum in Horto regio vidimus. HARD. — *Πυράνθος* Dioscoridis, I, III, cap. 92, nobis eodem nomine est Peucedanum officinale (Pentand. digyn. gen. 689 Pers. Umbellif. Juss.). Habitat in Europae australioris pratis pinguibus. ED. P.

In Arcadia. Diosc. loc. sup. laud. quem Serapion, Oribasius, Apuleius c. XLIV, sequuti sunt: *ἐν Λαρκωνία*, dixit, καὶ Λαρκωράκη. HARD.

Caulis est ei tenuis. (Sic olim.) Voss. Caulis et tenuis. Alii omnes:

ei tenuis, longus, feniculo similis; iuxta terram foliosus, radice nigra, crassa, gravi odore, succosa: gignitur in montibus opacis: foditur exitu autumni. Placent tenerrimae et altissimae radices: hae conciduntur in quaternos digitos osseis cultellis, funduntque succum in umbra, capite prius et naribus rosaceo perunctis, ne vertigo sentiatur. Et alius succus invenitur caulibus adhaerens, incisisque manat. Probatur crassitudine mellea, colore rufo, odore suaviter gravi, fervens gustu. Et hic in usu, et radix, et decoctum eius, plurimis medicamentis. Succo tamen efficacissimo, qui resolvitur amaris amygdalis aut ruta, bibiturque contra serpentes et ex oleo perunctos tuetur.

LXXI. (x.) Ebuli quoque, quem nemo ignorat, fumo fugantur serpentes.

LXXII. Privatim adversatur scorpionibus polemoniae radix, vel adalligata tantum: item phalangio, ac caeteris minoribus venenatis. Scorpionibus aristo-

Caulis est tenuis. Fail ab auctore: *Caulis ei tenuis.* Gronov. — *Caulis ei tenuis*, etc. Totidem verbis Dioscorides, loc. cit. HARD.

Placent tenerrimae et altissimae. Diosc. loc. cit. HARD.

Hae conciduntur in, etc. Diosc. totidem verbis loc. cit. HARD.

Ne vertigo sentiatur. Inter colligendum capitis dolorem vertiginemque inducit, nisi quis prius nares rosaceo perunxerit, eodemque caput irigaverit. Dioscorides, loc. cit. H.

Et alius succus. Diosc. loc. cit. totidem verbis. HARD.

Odore suaviter gravi. Hanc esse optimi indicaturam succi, etiam Diosc. approbat loc. cit. HARD.

Plurimia. Gronov. et al. ante HARD. pluribus. Ed. P.

Qui resolvitur. Diluitur, commiscetur, ad potiones. Dioscor. Ἀντὶ τοῦ ἐνὶ τῇ πόσει καὶ τῇ περὶ τὴν κεφαλὴν ἀνὰ τὸν ὄφιν, ἢ πνεύματι, etc. item pane calido, et anetho. HARD.

Et ex oleo perunctos. Nicand. in Theriac. pag. 7. Vel solo suffitu fugari serpentes auctor est Dioscor. l. cit. HARD.

LXXI. *Ebuli.* Nobis *Sambucus Ebulus* (Pentand. trigyn. gen. 729 Pers. *Caprifoliae*. Juss.) nostris vulgo *hiëble*; de qua iam Noster egit lib. XXIV, cap. 35. Ed. P.

LXXII. *Adv. scorpionibus.* Totidem verbis Dioscorides, lib. IV, cap. 35. HARD.

Scorpionibus. Dioscor. lib. IV, cap. 6, de aristolochia clematidi. H.

lochias : agaricum obolis quatuor in vini mixti cyathis totidem. Verbenaca et phalangio cum vino aut posca : item quinquefolium, daucum.

LXXIII. Verbascum Graeci phlomon vocant. Genera habet prima duo : album, in quo mas intelligitur : alterum nigrum, in quo femina. Tertium genus non nisi in silvis invenitur. Sunt folia brassicae latiora, pilosa, caulis erectus, cubitali amplior. Semen nigrum inutile. Radix una, crassitudine digiti. Nascun-

Agaricum obolis quatuor. Dioscor. lib. III, cap. 4, drachmae unius pondus propinat. Hæro.

Verbenaca. Apuleius, cap. III, tit. 8 : *Ad morbum arancorum : Graeci phalangia vocant : Herbae verbenacae ramulos ex vino decoquito, et contrito : deinde quod adtulerit, plagae imposito et adaperiet : postea erudam contritam cum melle in hulus ocula eter insertam mature ad sanitatem perducere, certus auctor affirmat.* H.

Daucum. Dioscorides, lib. III, cap. 83. Hæro.

LXXIII. *Verbascum.* Dioscor. lib. IV, cap. 104 : *Φλόμος τὴν μὲν ἀνωτάτω διαφορὰν ἔχει διττὴν ἢ μὲν γὰρ ἴσθαι αὐτῆς λευκὴ, ἢ δὲ μελανὴ καὶ τῆς λευκῆς ἢ μὲν θήλειαν, ἢ δὲ ἀρσενίαν.* *Verbascum genera habet summa duo : siquidem hoc album est, illud nigrum : rursumque in albi genere alterum mas est, alterum femina.* Dioscoridem non satis exacte Noster transcripsit, qui tria tantum genera fecit, dum quatuor graecus auctor describeret. In albi genere femina, *θήλειαν*, nobis est *Verbascum Thapsus* (Pentand. monogyne. gen. 490 Pers. Solanac. Juss.). Habitat in Europae glareosis sterilibus *Ἀρόνη*, mas, idem ac *Verbascum sinuatum*. Habitat in Gallia meridionali et Europa australi.

Nigrum autem, *μελανὴν*, item nobis est *Verbascum nigrum* ; in silvaticis non infrequens. Tertium autem genus qui non nisi in silvis invenitur iam Noster indicavit sup. cap. 60, dum similem verbasco *γερβαν* describeret, quae ubiecta blattas in se contrahit : ideoque Romae blattaria vocatur. Est *Phlomis Lychnitis*, de qua loc. cit. egimus. Eo. P.

Genera habet prima duo. Haec loquidem verbis Apuleius, cap. 71. Paulo aliter Dioscorides, IV, 104, qui genera primum duo summa statuit, album et candidum : posteridris deinde generis marem ac femidam, Dioscoridem, ut solet, sequitur Galeon, de Fac. simpl. med. lib. VIII, p. 239. A caeteris dissidet in forma verbasci gemina delineanda Cratevas apud Schol. Nicandri in Theriac. p. 39. Nos etiam genera plura in Horto regio vidimus. Marem et feminam pingit Lobelius in Obs. p. 303. H.

Tertium genus. Nempa silvestre, de quo mox. Hæro.

Sunt folia. Verbasco nempe salivo, mari ac feminae, Diosc. et Apul. II. cc. Hæro.

Semen nigrum inutile. Dioscor. l. c. Hæro.

Radix. Diosc. loc. cit. Hæro.

tur et in campestribus. Silvestri folia elelisphaci, alta, ramis lignosis.

LXXIV. Sunt et phlomides duae hirsutae, rotundis foliis, humiles. Tertia lychmitis vocatur, ab aliis thryallis, foliis ternis, aut quum plurimum quaternis, crassis, pinguibusque, ad lucernarum lumina aptis. Aiunt in foliis eius, quam feminam diximus, ficus omnino non putrescere. Distingui genera haec paene supervacuum est, quum sint omnia eiusdem effectus. Contra scorpiones bibitur radix cum ruta ex aqua, magna amaritudine, sed effectu pari.

LXXV. Thelyphonon herba ab aliis scorpiōn vo-

Silvestri folia elelisphaci. Sive, quod idem est, salviae. Dioscor. et Apul. ll. cc. Effigiem vide apud Dodon. p. 146, ubi silvestre alteram vocat. H. — Vid. not. 1 sup. Eo. P.

LXXIV. *Sunt et phlomides duae.* Diosc. totidem verbis, loc. cit. Εἰσι δὲ καὶ φλομίδες διπλαῖ, θαλαῖαι, etc. Est autem φλομὶς verbasculum Latinis veteribus: recentioribus herbariis, primula veris, cuius varias species delineat Clusius, Hist. Rar. plant lib. III, p. 301 sq. nos in Horto regio vidimus. *Primevère.* His vero ne place assentiamur, prohibet laevis foliorum, quae in primula verisprehenditur: quum hirsuta esse verbasculi, Dioscorid. Pliniusque testentur. H. — *Phlomides.* Sunt phlomis fruticosa, salviae folio longiore et angustiore; et phlomis fruticosa, flore purpureo, foliis rotundioribus. Tournef. Boor. — *Phlomides duna.* Nobis eodem nomine *Phlomis fruticosa* et *Phlomis italica* (*Didyn. gymnos.* gen. 1397 Pers. *Labiata*, Juss.). Habitat in Lusitania, Hispania, Italia, Sicilia. Cf. Dodon. 146. Eo. P.

Tertia lychmitis. Pingitur a Lobelio

in Obs. p. 304. Etiam Graecis dicta φλόμος, et θρυαλλίς, et λυχνίτις. Suidas: Φλόμος, βετάνη, ἥ καὶ ἀντι ἐλνυχίου χρόνται. Ηερε. θρυαλλίς... τῶν φουμένων, ἐξ οὗ ἐλνυχία γίνονται. Diosc. loc. cit. Καὶ τρίτη φλομὶς ἡ καλουμένη λυχνίτις, ὑπὸ δὲ τινῶν τρυαλλίς, etc. Totidem verbis, quot Plinius. Cavē porro hanc cum thryalide spicata confundas, de qua nos egimus lib. XXI, cap. 61. Haen. — *Tertia Lychmitis.* Nobis eodem nomine *Verbasum Lychmitis* (*Pentand. monogyn.* gen. 490 Pers. *Solanac.* Juss.). Habitat in pascuis et ad vias, solo calcareo. Eo. P.

Ad lucernarum lumina. Vicem ellychnii praestant arida folia. H.

Aiunt. Diosc. loc. citat. Τὰ δὲ τῆς θηλείας φύλλα παρὰ σύκων ξερῶν συντιθέμενα, ἄσχητα αὐτὰ διαφυλάττειν. *Feminae folia* servant caricis interposita eas incompactas et a putredine immunes tueri. Haen.

Contra scorpiones. Dioscorid. loc. cit. ex aceto folia a scorpiōne ictis opitulari ait. Haen.

LXXV. *Thelyphonon.* Eadem haec est cum aconito pardalianche, de quo

catur, propter similitudinem radice, cuius tactu moriuntur scorpiones. Itaque contra eorum ictus bibitur. Scorpionem mortuum si quis elleboro candido linat, reviviscere aiunt. Thelyphonon omnem quadrupedem necat, imposita verendis radice: folio quidem intra eundem diem, quod est simile cyclamino. Ipsa geniculata nascitur in opacis. Scorpionibus adversatur et vettonicae succus, ac plantaginis.

LXXVI. Sunt et ranis venena, rubetis maxime; vidimusque Psyllos in certamine patinis candefactas

lib. XXVII, cap. 2. Diosc. lib. IV, cap. 77: Αχόνιτον, οἱ δὲ παρδαλιανγίς, οἱ δὲ κάμμορον, οἱ δὲ θηλυφόνον, οἱ δὲ μυοκτόνον, οἱ δὲ θηροφόνον. Eam vero θηλυφόνου nomenclationem accipit, quod tactis genitalibus feminae sexus animalium eodem die inferat mortem, inquit Nicandri Scholiastas. Hæb. — *Thelyphonon*. Est Ramunculum cyclaminis foliis, asphodeli radice, maior. Tournef. Aconitum Pardalianches primum, seu Thora maior. C. Bauh. Boiss. — *Thelyphonon*. Nobis aut *Doronicum scorpioides* Wild. (*Syngenes. superfl.* gen. 1862 Perr. *Corymbif.* Juss.), affinis *Doron. Pardalianchi*, sive offic. Habitat in montosis silvaticis. Cf. Theophrast. Hist. lib. IX, cap. 19; Column. Ecphr. lib. II, cap. 18, p. 36; Sprengel. Hist. Rei herb. lib. I, cap. 102. Ed. P.

Propter similitudinem radiceis. Plinius, lib. XXVII, cap. 2: *Radix incurvatur paulum, scorpionis modo: quare et scorpion aliq̃ appellavere.* Dioscor. loc. cit. Πῶς ὅμοια σκορπίου οὐρῇ, etc. Sic et Theophrast. lib. IX, cap. 14. Hæb.

Cuius tactu moriuntur. Non eo tactu mori, sed resolutas torpescere ait serpentes, Dioscorid. loc. citat. alle-

bori contra tactu excitari: Τούτων τὴν ῥίζαν παρὶ προσηχθεῖσαν σκορπίῳ, παραλίαν αὐτόν. Διευρίσθαι δὲ πάλιν, ἢ λαβέρεν προσθέντος. H. — *Scorpionem mortuum si quis elleboro candido linat*, etc. Theophrast. loc. cit: Hæb.

Thelyphonon. Dioscorid. rursus l. cit. Hæb.

Omnem quadrupedem necat. Feminam, atque adeo mulieres. Idem de Aride, lib. XXIV, cap. 16. Dalec. — De Doronici radice gravis existit inter botanicos quaestio, utrum sit venenum, an alexipharmacum; dum alii huic sententiae assentirentur, illi alii. Rationum römanta ad hanc reiciendam radicem plerique petunt ab experimentis, tum in canibus, tum in hominibus tentatis. Cortusius enim Matthiolum monuit, factis a se pluribus periculis, extingui facili canes, qui hasce radices devorarent, adeo nocivum ac praesens inter venenum quod Math. ipse deinde, et Germ. experimentum in se ipso facere ausus, varum esse comprobavunt. Cf. Geoff. Mat. medic. tom. II, p. 54, 56. Ed. P.

Et vettonicae succus. Dioscorid. l. IV, cap. 1. Hæb.

admittentes, ocyore etiam quam aspidum pernicio. Auxiliatur eis phrynion in vino pota. Aliqui neurada appellant, alii poterion, floribus parvis, radicibus multis, nervosis, bene olentibus.

LXXVII. Item alisma, quam alii damasonion, alii lyron appellant. Folia erant plantaginis, nisi angustiora essent, et magis laciniosa, convexaque in terram, alias etiam venosa similiter, caule simplici et tenui, cubitali, capite thyrsi, radicibus densis, tenuibus, ut veratri nigri, acribus, odoratis pinguibus. Nascitur in aquosis. Alterum genus eiusdem in silvis, nigrius, maioribus foliis. Vsus in radice utriusque adversus ranas et lepores marinos, drachmae pondere in vini potu. Lepori marino adver-

LXXVI. *Admittentes*, etc. Obiicientes se earum morsibus. H.

Auxiliatur eis Phrynion. Φρύνιον a rubellis nomen habet, quae Φρύνον vocant, quod adversus eas auxilio sit. Herbariis incognita: neque existimatur a nobis eadem esse cum ea quae illud quidem nominibus, sed facie longe dispari describitur a Plinio, XXVII, 97. — Περύριον, ἡντι δὲ στυπιδία, Dioscorid. lib. III, cap. 47, nobis est *Astragalus Poterion* (*Dia-delph. decand.* gen. 1745 Pers. *Leguminos.* Juss.). Habitat in Lusitaniae, Baeticae, et Orientis siccis locis. Cf. Lobel Hist. 492; Clus. Hist. lib. I, rap. 408. Plantam eandem tractare Nonius videtur, lib. XXVII, c. 97: *Poterion, aut phrynion, vel neurada*, etc. sed luculentiori descriptione, tota fere ex Dioscoride desumpta loc. cit. Ed. P.

Bene olentibus. Fructus quidem bene olet, non radix. DAL.

LXXVII. *Alisma, quam alii damasonion, etc.* Diosc. III, 469: Ἀλίσμα,

οἱ δὲ ἀλκάν, οἱ δὲ δαμασώων, οἱ δὲ ἄκυρον, οἱ δὲ λύρον καλοῦσι. Plantago est aquatica humilis, angustifolia dicta a Lobeño, et ab eodem delineata in Obs. p. 160; visa a nobis in horto Regio. Haad. — *Alisma*, quam alii *damasonion*. Est plantago aquatica stellata, C. Baulh. BROT. — *Alisma*. Nobis eodem nomine *Alisma parnassifolia* (*Hexand. polygyn* gen. 899 Pers. *Junc.* Juss.). Nascitur in paludibus. Ob folia angustiora et flores albos, Dioscorideam speciem huc potius quam ad *Alism.* *Plantaginem* aut aliam pertinere credit Sprengel. Nec aliud est δαμασώων Galen. Anlid. I, 433, quamquam semipedem altum illud tantummodo praedicat. Cf. Hist. Rei herb. tom. I, p. 174. Ed. P.

Folia erant plantaginis. Totidem verbis Dioscorid. loc. cit. et post Dioscor. Oribas. XI, p. 188. Haad.

Vsus in radice. Et haec totidem verbis Diosc. l. c. Haad.

Lepori. Dioscor. II, 194. Haad.

satur et cyclaminos, Veneni vim canis quoque rabidi morsus habent, contra quos erit cynorrhodum, de quo diximus. Plantago ad omnes bestiarum morsus pota atque illita prodest. Vettonica ex mero vetere.

LXXVIII. Peristereos vocatur, caule alto, foliato, cacumine in alios caules se spargens, columbis admodum familiaris, unde et nomen. Hanc habentes negant latrari a canibus.

LXXIX. Proxima ab his malis venena sunt, quae sibimetipsi homines excogitant. Contra haec omnia magicasque artes erit primum illud Homericum moly, dein Mithridation, et scordotis, et centaurium. Potu omnia mala medicamenta exigit per alvum Vettonicae semen in mulso aut passo, vel farinae drachma in vini veteris cyathis iv. Vomere cogendi, atque iterum bibere. Iis qui quotidie gustent eam, nulla

Cynorrhodum, de quo diximus. Nerbpe cap. 6. Hæro.

Ad omnes bestiarum morsus. Hæc Plin. Val. ad verbum, III, 50. Vide et Apul. cap. 4, de plantagine, tit. 7: *Ad morsum serpentis.* Titul. 8: *Ad scorpiouis ictum.* Et tit. 23: *Ad morsum rabidi canis.* Hæro.

Vettonica. Ant. Musa lib. de Vettonica, tit. 42: *Ad serpentium morsus: Vettonicae drachmas tres in vini heminis tribus diluito, et potui dato...* Item illinito super vulnus... Et tit. 43: *Ad rabidi canis morsum: Vettonica contusa morui imponatur.* Hæro.

Vetere. Sic et Chiff. Groen. et al. veteri. Ed. P.

LXXVIII. *Peristereos vocatur, caule alto, etc.* Latino ore ac sono dixit, quam Graeci περιστεριών, a recto περιστεριών vocant. A Diosc. totidem fere verbis describitur IV, 60: Περιστεριών ἴσεται ἐν ἐνδρείοις τόποις. Ἀρκί δὲ σωμαίνεται ἐν τοῦ τῶς περι-

στεριῶς ἰδίῳ διατρίβειν ἐν αὐτῇ. Verbenacae genus istud est quod supinum dicitur: quum alterum, quod Graecis ἡπὲρ βοτάνη, rectum Aetius vocet, I, p. 44. Pingitur a Clusio Hist. Rar. plant. IV, p. 46. Vitis a nobis in horto Regio. II. — Περιστεριών Diosc. loc. laud. nobis est *Verbena officinalis*, de qua iam supra egimus. Sic dicta quibusdam, quod circa eam herbam columbae libenter versari solent, ut certe Dioscoridi et Galeno placuit; aliis, quod iisdem iucunda esca sit, ut Apuleio; vel quod iisdem familiaris, ut Nostro; Rondeletio autem, quod circa columbaria frequentissime reperitur, etc. Ed. P.

LXXIX. *Proxima ab his.* Brot. ex Reg. cod. 2 et edit. princeps. *proxima his.* Ed. P.

Moly. Nobis *Allium nigrum*, de qua vld. supra cap. 8. Ed. P.

Mithridation. Cf. cap. 26. Ed. P.

Iis qui. Diosc. IV, 1. H.

nocitura mala medicamenta tradunt. Poto veneno aristolochia subvenit eadem mensura, qua contra serpentes: quinquefolii succus: Agaricum, postquam vomuerint, denarii pondere ex aquae mulsae cyathis tribus.

LXXX. Antirrhinon vocatur, sive anarrhinon, sive lychnis agria, similis lino, radice nulla, flore hyacinthi, semine vituli narium. Et hoc perunctos venustiores fieri, nec ullo malo medicamento laedi posse, aut veneno, si quis in brachiali habeat, arbitrantur magi.

LXXXI. Similiter ea, quam euplean vocant,

Poto. Diosc. III, 6. H.

Qua contra serpentes. Hoc est, radice drachma in vini hemina saepius bibita, ut dictum c. 55. H.

Quinquefolii. Tenerae radice succus: ὁ ὅλος τῆς ῥίζης ἀπλῶς, Diosc. IV, 42. HARR.

Agaricum. Id esse venenis pro antidoto, denarii seu drachmae unus pondere cum diluta vini portione sumptum, scribit Diosc. III, 1. HARR.

LXXX. *Antirrhinon*. Diosc. IV, 133: Ἀντίρρινον, οἱ δὲ ἀνάρρινον, ἐστὶ δὲ καὶ ταύτην λυχνίδα ἀγρίαν. Apul. cap. LXXXVI: Graeci *eynocephalon* dicunt, alii *antirrhinon*, alii *anarrhinon*, *prophetas* (hoc est, magi), *osireostaphen*, Itali *canis cerebrum*, etc. Pingitur a Lobelio in Obs. pag. 224. Vix assentior Anguillarae, anrhinon Dioscoridis a Theophrasto sive Plinio distinguenti, Part. XIV, pag. 288 HARR. — Ἀντίρρινον Diosc. loc. laud. nobis eodem nomine est *Antirrhinum purpureum* (*Didynam. angiosp.* gen. 1463 Pers. *Scrophular.* Juss.). Habitat in Italia. Theophrastea autem species, *Hist. Plant.* IX, 21, Sprengelio iudice, est *An-*

tirrhinum maius; nostris vulgo, *muste de veau*. Sed corruptus graeco auctori locus dum ἀνάρρινον simile dicitur; bene tamen, 'fructus μύσχου ῥίζας' habere. Conf. *Hist. Rei herb. tom.* I, p. 96. Ed. P.

Similis lino. Vel ut Theophr. ἀνάρρινον, cuius folia quoque lini similia. HARR.

Radice nulla. Apud Theophr. *Hist. Hist. lib. IX*, cap. 21, legitur, ῥίζα δ' οὐχ ὕπστειν. Alii ῥίζα δὲ μακρὰ ὕπστειν. Gaza, *Radix nulla vel minima subest*, quasi legeodum palasset, ῥίζα δ' ἡκίστη, quod probat. DALEC.

Semine vituli uarium. Theophrast. loc. cit. Ο ὅς ἐστι κατὰ ὥσπερ μύσχου ῥίζας ἔχει. Sic etiam Diosc. et Galen. de Fac. simpl. med. VI. HARR.

Et hoc perunctos, etc. Haec totidem verbis Diosc. loc. cit. post Theophr. *Hist. IX*, 24. HARR.

LXXXI. *Similiter ea*, etc. Εὐπλεῖαν Plinius, si corruptus locus non est, pro εὐχλαῖαν legit. Est uilem εὐπλοῖαν felix at prospera navigatio. Homerus *Iliad. IX*: Εἰ δὲ καὶ εὐπλοῖαν δώη κλυτὸς ἐνὶ οὐρανῷ, ἤματι καὶ τριτῷ.

traduntque ea perunctos commendationis esse famae. Artemisiam quoque secum habentibus negant nocere mala medicamenta, bestiamve ullam, ne solem quidem. Bibitur et haec ex vino adversus opium. Alligata privatim potens traditur, potave, adversus ranas.

LXXXII. Pericarpum bulbi genus est. Duae eius species: cortice rubro alterum, alterum nigro papa-

τη φύλιν ἀριθλον ἰσχυρὸν, de quibus Homerī verbis Victorius, VI, c. 9, et Muret. Var. cap. LXXIX. DALC. Similiter ea, quam eupliam. In herbarum haec magicarum censu habenda est. Sic libri omnes, etiam manu exarati, Reg. 4, Colb. Chifflet. etc. tam hoc loco, tum vero in Indice. Reg. 2, eupliam. In libris quibusdam euclyam legi monet Dalecampius. Arripuit hoc avide Salmasius in praefat. in Plinium, ne columiniandi Plinio locum ullum praetermitteret. Is igitur euclyam scripsisse hunc asseveranter affirmat: adeoque stilpitem ac fungum fuisse, ut ex his Theophrasti verbis euclyam herbam commentus sit, quae nihil aliud significant, quam opinione magorum, prodesse ad εὐκλειαν, hoc est, ad commendationem famae sibi conciliandam. Καὶ τὰ περὶ τῆς εὐκλείας, inquit, Hist. IX, 21, καὶ εὐδοξίας ὁμοίως καὶ πολλόν, εὐκλειαν γὰρ παρὸν αἰὶ ποτὶν τὸ ἀντιρρήνον καλούμενον. Tantam vero supinitatem, quantam affingit Plinio, ne Salmasio quidem inesse, vel ipse putarem. Et benignioris animi, et ingenii cautiore esse videtur, de magica incognitaque nobis herba sermonem hoc loco institutum suspicari, quam redarguendi studio vetustum scriptorem alias, ut vidimus, perdiffidentem, temere laesare. H. — Similiter ea, quam eupliam (sic Brot.) vocant. Haec sunt

omittenda. Aliter Plinius gravissimum in errorem incidit. Quum enim Theophrastus Hist. Plant. XI, 21, dixerit antirrhinon conferre ad famae commendationem, περὶ τῆς εὐκλείας καὶ εὐδοξίας: eupliam, vel potius euclyam, pro planta accepit Plinius. Forte tamen scripserat: et hoc perunctos venustiores fieri, nec illo malo medicamento.... arbitrantur magi: tradunt quoque eo perunctos commendationis, etc. Baor.

Artemisiam quoque secum habentibus. Apul. c. x, tit. 4: Ad iter faciendum: Herbam artemisiam monoclonon si quis iter faciens secum in manu portaverit, non sentiet itineris laborem. Fugat et daemonia in domo posita, et prohibet mala medicamenta, et avertit oculos malorum hominum, hoc est, visus effascinationem. HARR.

LXXXII. Pericarpum. Pericarpum id dicitur, quod fructus undique caulem cingat et ambiat. DAL. — Pericarpum. Brot. est Hyacinthus ornatus, maior, purpureus, C. Bauh. Hyacinthus ornatus Linn. (Hexand. monogyn. gen. 828 Pers. Asphodel. Juss.) quibusdam eodem videri cum τῷ βελῶ ἰσχυρῶ, bulbo esculento Dioscor. II, 200, testatur Sprengel. Histor. Rei herb. tou. I, p. 469. Ed. P.

Cortice rubro alterum. Panorathum officinarum. DAL. — Cortice rubro. Est Hyacinthus ramosus, caeruleus, maior, C. Bauh. Baor.

veri simile. Sed vis maior quam priori: utrique autem excalfaciendi. Ideo contra cicutam dantur; contra quam et thus, et panaces, Chironium praecipue. Hoc et contra fungos.

LXXXIII. (XI.) Verum et generatim membratimque singulis corporum morbis remedia sublexemus, orsi a capite.

Alopecias emendat nymphaeae et cicutae radix, si una tritae illinantur. Polythrix distat a callitriche, quod iuncos albos habet, et folia plura, maioraque. Frutice quoque maior est: defluentem capillum confirmat et densat.

LXXXIV. Item lingulaca circa fontes nascens,

Nigro papaveri simile. Meo iudicio, vomitorium, radiceis nigro cortice, Diosc. Dalec. — Bulbus vomitorius Diosc. II, 201, nobis, Sprengelio auctore, est *Panacratium illyricum* (Hazard. monog. gen. 781 Pers. *Narciss.* Juss.), de quo iam alias dictum. Habitat in maritimis Galliae, etc. Possit etiam ad *Narcissum orientalem* (gen. 780 Pers.) commodè referri. Conf. Hist. Rei herb. tom. I, p. 168. Eo. P.

Hoc et contra fungos. Valel et panaces, chironium contra veneralos fungos. Hano.

LXXXIII. *Alopecias.* Ἀλωπεκία, vel ἀλωπεκία, defluvia capillorum. In MSS. Regg. et Chifflet. *nymphaeae locitae radix.* Diosc. III, 148, nymphaeam cum pica impositam alopecii mederi scribit: hoc tantum: Ἀλωπεκίᾳ τε σὺν πίκῃ ἐπιθεῖσθαι λέγεται. Hic alibi lampadem trado. Hano. — *Nymphaeae et cicutae.* Brql. *Nymphaeae et heracilae.* In edit. prine. *Nymphaeae locitae.* In Indice est *Nymphaea heraclea*, de qua conf. lib. XXVI, cap. 28. Eo. P.

Polytricha distat a callitriche (sic libb. ante Hard. editt.) Lege: *Polythrix distat a callitriche quod iuncos albos habet, etc.* Sic adianthum proprie πολύτριχον. Trichomanes autem καλλιτρίχον. SALM. — *Polythrix.* Plinius ipse, XXII, 30: *Id quod maius est, polythricon... vocant.* Hano. — *Polythrix... callitriche.* Nobis *Adiantum Capillus et Asplenium Trichomanes*; utrumque ex *Cryptog.* Lion. et *Fiknam* ordine Juss. De his vid. quas diximus sup. lib. XXII, c. 30. Eo. P.

Quod iuncos albos habet. Recte id quidem. Sed et alibi haud minus commodè ramulos vocat: Diosc. IV, 136, καυλὶς appellatur, et ῥαβδίς. Hano.

Defluentem capillum confirmat. Dioscorid. Eὐπορ. I, 96: Τὰς δὲ ριζοῦσας τρίχας ἀπὸ τῆς κεφαλῆς ἰστέουσιν... πολύτριχον ἐφέτας ἐν αἶνι μίλαν. etc. Theod. Pr. I, 3: *de crementis capillorum... Polytrichi herbat radiceis pondo duo, florum eius pondo duo*, etc. Hano.

LXXXIV. *Item lingulaca.* De hac antea Plinius lib. XXIV, c. 11: *Lina-*

cuius radix admixta combusta teritur cum adipe suis nigrae. Id quoque excipitur, ut eius sit suis quae numquam peperit. Sol deinde plurimum confert illitae. Similis usus est cyclamini radicis. Porriginem veratri radix tollit in oleo decocta, vel in aqua. Capitis dolori medetur panacis omnium generum radix in oleo contrita: aristolochia, et iberis adalligata hora, vel diutius, si pati possit, comitante balinei usu. Medetur et daucum. Purgat autem cyclaminos cum melle in nares addita: et hucera capitis sanat illita. Medetur et peristereos.

LXXXV. *Cacalia* sive *leontice* vocatur, semen mar.

gua herba nascitur circa fontes, etc.
Pingitur a Dalecampio Hist. Plant. IX,
p. 1037: HARD.

Sol... plurimum confert. Si herbae illitae sol superveniat. HARD.

Similis usus est cyclamini. Dioscor. II, 494. At Marcell. Emp. cap. IV, pro suillo adipe, fel scrophae, paululumque sulphuris adsciscit. H.

Veratri radix. Verare, vera dicere. Ennius, "... autin' vates verant actate ia agunda Inde verator et veratrix. Apud Sueton. in Vitellio, veraculus, pro quo legitur perperam vernaculus: Nullis tamen infestior, quam veraculus, inquit, et mathematicis. Alii legunt, vericolis, qua sortina Iovénal. caelicolas Indaeos appellat, quia Nil praeter rubes et carli lumen adorant. Et quoniam veratores pro insanis habuerunt, veratrum inde dictum quod insaniam et amentiam caret. SCAL.

Capitis dolori medetur. Plin. Val. I, 4. HARD.

Comitante balinei usu. Sic etiam ad ischiadicorum sanationem cum iberide balinei usum adsciscit Dioscorid. I, 488, et Galenus ex Democrate κατά τόν. X, 2, p. 636. HARD.

Purgat autem cyclaminos. Marc. Emp. cap. V, p. 44. HARD.

Medetur et peristereos. Nempe dolori capitis, ut panacis radix daucumque. Theodor. Prisc. II, p. 2, cap. 4: *De querelis capitis, si oculis veluti iuctis caput doluerit...* Peristereon herba alco infusa medetur. H.

LXXXV. *Cacalia* sive *leontice*, Dioscor. IV, 423. Κακάλια, οἱ δὲ λεοντικὴν, φύλλα ὅμοια λεοντῇ, εὐμυγέθη... ἐν ὅροις δὲ φύεται. Pingitur a Clusio Hist. Rar. plant. V, p. 415, qualem in horto Regio vidimus, gemina facie. In Illyrico et Graecia nasci tradit Anguillara, Part. XIV, p. 286. H. — *Cacalia*, etc. Diosc. loc. laud. φύλλα ὅμοια λεοντῇ, εὐμυγέθη παυλὸς δὲ ἐξ αὐτῶν μέσος ἑρβός, etc. Folia profert caudēda, praegrandia: e quarum medio caulis enūcat rectus, etc. Nobis *Bupleurum longifolium* (Peatand. digyn. gen. 678 Pers. Umbellif. Juiss.). Habitat in Germania, in monte Iura Helvetiae, Thuringia, etc. Cf. Sprengel. Hist. Rei herb. I, 464. Ed. P.

Margaritis minutis simile. Aliter

garitis minutis simile, dependens inter folia grandia, in montibus fere. Huius grana quindecim in oleo macerantur, atque ita adverso capillo caput ungitur.

LXXXVI. Fit et ex callitriche sternutamentum. Folia sunt lenticulae: caules iunci tenuis similes: radicem minima. Nascitur in opacis et humidis, gustatu fervens.

LXXXVII. Hyssopum in oleo contritum phthiriasi resistit, et prurigini in capite. Est autem optimum Cilicium e Tauro monte, dein Pamphylium, ac Smyr-

haec Plinius recitat quam Dioscor. loc. laud. DALMG.

Huius grana quindecim. Ad extendendam cutem in facie, et a rugis vindicandam, haec grana Dioscorides adhibet loc. cit. HAED.

LXXXVI. Fit et ex callitriche, etc. Haec omnia de trichomane Dioscorides, praesertim saporis fervorem. Fortassis Plinius ut aliquando *δριπύ* vertit acerbum, sic *στυπνόν* aere et fervens reddidit inconsiderate. Genus tenuissimum Nasturtii aquatici esse volunt, nascentis in humidis et umbratis sepius. DALMG. — *Callitriche*. Callithrix idem quod trichomanes, de quo XXVII, 114. H. — *Callitriche*. Nobis *Adiantum Trichomanes*. Conf. sup. c. 83, et l. XXII, c. 30. Ed. P.

Folia sunt lenticulae: caules iunci tenuis similes. Sic ex MSS. post Pinitianum HAED. *lenticulae similia*; *caules iuncis tenuissimis*. Gron. et al. Ed. PA.

LXXXVII. *Hyssopum*. Plin. Valer. I, 4, ed verbum. Hodiernis herbariis incognitum. Nam quae hyssopi nomine in officinis venit, appellationem tantum cum hyssopo Veterum communem habet, formam non habet. Vide Dodonaeum, p. 286. Certe Dioscor. IV, 55, in chrysocome descri-

bendam, comem gerere hanc ait, specie corymborum, hyssopo simili, *ἔχει κόμην κορυμβοειδῆ, ὁμοίαν ὑσώπῳ*. Quae nota abest eb hyssopo nostro vulgari, Plin. XXVI, 70, 76 baccae hyssopo tribuit: nullae sunt nostro. H. — *Hyssopum*. *Hyssopum*, quod id memorat Plin. et infra lib. XXVI, cap. 70 et 76, non est nostra hyssopus, *Physope*; sed videtur esse *Hyssopus Graecorum*, Prosp. Alpin. seu *Clinopodium Creticum*, fruticosum, foliis lanceolatis, Tournefort. BAED. — *Hyssopum*. *ὑσώπος* Hippocrat. de Morb. III, 490; *ὑσώπος ὀπαινή*, montenum genus, Diosc. III, 30, Sprengelio idem est ac *Teucrium Pseudo-Hyssopus* (*Didynam. gymn.* gen. 4372 Pers. *Labi.* Juss.). Habitat in montibus aridis, apricis Italiae, Cretae, etc. Conf. Column. Ecphr. I, 14, p. 67. *Hyssopum* vero hortense, *κνιπύρι* Dioscor. ibid. nobis est *Hyssopus officinalis* (*Didynam. gymnosp.* gen. 4376. Pers. *Labi.* Juss.; in rudetis nascitur et montosis; colitur in hortis. Conf. Histor. Rei herb. I, p. 479. Ed. P.

Est autem optimum cilicium. Diosc. item loc. cit. *ἀρίστη δὲ ἔστιν ἡ ἐκ Κιλικίας γινώμενη*. HAED.

naeum: stomacho contrarium. Purgat cum fico sumptum per inferna: cum melle, vomitionibus. Putant et serpentium ictibus adversari, tritum cum melle et sale, et cumino.

LXXXVIII. *Lonchitis* non, ut plerique existimaverunt, eadem est quae *xiphion*, aut *phasganion*, quanquam cuspidi similis semine. Habet enim folia porri, rubentia ad radicem, et plura, quam in caule, capitula, personis comicis similia, parvam exseren-

Purgat. Diosc. loc. cit. Haro.

Putant et serpentium, etc. Nicand. Ther. p. 63. Plin. Valer. III, 57. *Serpentium morsibus.... hyssopi semen dabitur.* Haro.

LXXXVIII. *Lonchitis*. Videtur esse iris tuberosa Dodon. p. 249. *Lonchites* Dioscoridis prior, Lobelio in Obs. p. 54. H. — *Lonchitis*. Quum Plinius *lonchiton* *xiphion* et *phasganion* distinguat, *lonchitis* multis videtur esse Iris tuberosa, folioso anguloso, C. Bauh. Radices tamen hae iris praelongae non habet. Bort. — *Λογχίτις* Diosc. III, 161, ubi iisdem fere verbis, sed fuzius describitur; nobis est *Serapias lingua* (gynand. diand. gen. 1990 Pers. *Orchid.* Juss.). Habitat in montium nemorosis. Hanc plantam omnes rei botanicae scriptores ignorant, praeter Caesalpinium, qui in montibus Etruriae eam invenit, et ad Dioscoridia *lonchitida* sagacissime retulit, X, 21. Conf. Column. Eephr. I, 148, t. 322, ubi tamen folia nimis angusta pinguntur. Bauh. Hist. II, 766; Morison. III, xii, t. 14, f. 21. Irim tuberosam huc ipse trahit Sibthorpius, sed non respexit γλωσσόσπιον λευκόν ἀπὸ τοῦ χάσματος, nempe ad parvam veluti linguam, ex hiatu corollae exsertam. Neque semina in hac iride sunt ὅμοια λόγχῃ,

lanceae cuspidi similia; immo nec in nostra *serapiade*. Conf. Sprengel. Hist. Rei herb. tom. I, p. 189. En. P.

Quanquam cuspidi similis semine. Semen triangulare et lanceae cuspidi simile, τὸ σπέρμα δὲ ὁμοιον λόγχῃ, τρίγωνον ἐν προκαρπίοις. Dioscor. l. cit. et Galen. de Fac. simpl. med. VII, p. 204. Haro.

Habet enim folia porri. Apud Dioscoridem legendum: *Λογχίτις φύλλα ἔχει πρᾶσα κάρτα ὅμοια, πλατύτερα δὲ καὶ ὑπερυθρα, πλατὰ, non πλαίστα.* Sunt enim, ut in arundine, polygonato, et porro, circa caulem in orbem advolula, sed numero paucae: quod etiam monstrant haec quae aequuntur verba, *ἔχει δὲ καὶ περὶ τὸν καυλὸν ὀλίγα.* Dal. — *Habet.* Totidem verbis Diosc. III, 161: *Λογχίτις φύλλα ἔχει πρᾶσα κάρτα ὅμοια, πλατύτερα δὲ καὶ ὑπερυθρα πλαίστα, πρὸς τὴν βέλαν περικλώμενα ὡς ἐπὶ τὴν γῆν.* *ἔχει δὲ καὶ περὶ τὸν καυλὸν ὀλίγα.* ἐφ' οὗ βυθὸν ὅμοια πλίσκοις, τῷ τύπῳ δὲ κομικοῖς προσωπείοις κιχνηόσι, etc. Ex quo interpreta Oribassi, XI, f. 204: *Lonchitis folia habet porri, sed latiora, subrubra, plurima, ad radicem circumfracta, et ad terram procumbentia: paucae etiam habet in caule, in quo flores sunt pileoliti similes, more comicarum personarum*

tibus linguam, radicibus praelongis. Nascitur in sitientibus.

LXXXIX. E diverso xiphion, et phasganion in humidis: quum primum exit, gladii praebet speciem, caule duum cubitorum, radicis ad nucis avellanae figuram simbratae, quam effodi ante messes oportet, siccari in umbra. Superior pars eius cum thure trita, aequo pondere admixto vino, ossa fracta e capite extrahit; aut si quid in corpore suppurat, vel si calcata sunt ossa serpentis: eadem contra venena efficax. Caput in dolore veratro, vel oleo, vel rosaceo decocto tritoque ungi convenit: peucedano ex oleo, vel rosaceo, et aceto. Tepidum hoc prodest et doloribus, qui plerumque ex dimidia parte capitis sentiuntur, et vertigini. Perungunt et radice eius sudoris causa eliciendi, quoniam caustica vis ei est.

XC. Psyllion, alii cynoides, alii crystallion, alii

hiantes, etc. Brevius Apuleius c. lvi, quem consule. HAAB.

Nascitur in sitientibus. Diosc. l. cit. Φύεται ἐν τρυχέσι καὶ ἀνέμοις τόποις. HAAB.

LXXXIX. *E diversa xiphion.* Diosc. IV, 20: Σίριον, οἱ δὲ γάργαρον, οἱ δὲ μαχαρώνιον καλοῦσι, διὰ τὸ τοῦ φύλλου σχῆμα... φύεται δὲ μέλειτα ἐν ἀρούραις. HAAB. — *Xiphion*, etc. Nohis *Gladiolus communis*, de quo iam saepius actum. Conf. lib. XXI, cap. 67; Theophrast. *Histor. Plant.* VI, 7, et VII, 11. HAAB.

Fimbriatae. Plures fibras, seu radículas, seu capillamenta habentis, quae e radice orbiculata, ut in caepta, aliisque pendent. Theophr. VII, 11. II.

Ossa fracta e capite extrahit. Sic etiam spicula et aculeos e corpore extrahit, teste Diosc. loc. cit. Δύναται δὲ ἡ ἔνωθεν ῥίζα καταπλησσομένη μετ'

οἴνου καὶ λίβανου τοῦ ἀντίου καὶ σκέλης ἐπιπᾶσθαι. *Superior radix cum vino et thure spicula et aculeos e corpore extrahit.* Diximus de hac radice lib. XXVI, 28. HAAB.

Serpentis. Legend. *carpentis*, « si agili currus pondere obrita sint assa. » DAT.

Caput in dolore. Plin. Valer. lib. I, cap. 1. HAAB.

Peucedana, Plin. Val. loc. cit. Marc. Emp. cap. 11, pag. 30, et Diosc. III 92. HAAB.

Tepidum hoc prodest et, etc. Marc. Emp. loc. cit. HAAB.

XC. *Psyllion.* Diosc. in Natib. pag. 467: Ψύλλιον... οἱ δὲ κυνοκεφάλιον, οἱ δὲ κρυστάλλον, οἱ δὲ κυνόμνια, εἰ δὲ Σικελιωτικόν... Ρωμαῖοι δὲ... ἔρβαν ποσειδάριον. Plinius *Siculicón*, quod idem est ac *Siculum*, ex alio scriptore representat. Non videtur

sicelicon, alii cynomyiam appellant, radice tenui, supervacua, sarmentosum, fabae granis in cacuminibus, foliis canino capiti non dissimilibus, semine autem pulici, unde et nomen: hoc in baccis, ipsa herba in vineis invenitur. Vis ei ad refrigerandum et discutiendum ingens. Semen in usu. Fronti imponitur in dolore et temporibus, ex aceto et rosaceo, aut posca. Ad caetera illinitur acetabuli mensura sextario aquae; densat se ac contrahit: tunc terere, et crassitudinem illinire oportet cuicumque dolori, et collectioni, inflammationique. Et vulneribus capitis medetur aristolochia, fracta extrahens ossa, et in alla quidem parte corporis, sed maxime capite:

illud esse quod a Lobelio pingitur in Obs. p. 239, vulgoque dicitur, *l'herbe aux puces*. Nam neque sarmenta huic ullae, nec fabae grana, nec folia canino capiti similia adsunt. Anguil-lara, Part. XIV, p. 269, existimat nihil psyllion discrepare a tithymalo πτυσσόν. HARD. — *Psyllion*. Πτυσσόν nobis *Euphorbia Pityusa*, de qua alias. *Psyllion* Plinianum Broterio est *Psyllium maius*, supinum, C. Bauhin. Nobis vero *Psyllium minus*, erectum, C. Bauh. Plin. 194, sive *Psillium* Officinarum: quod nunc dicitur *Plantago Psillium* (*Tetrand. monog. gen. 286 Pers. Plantagin. Juss.*). Habitat in australi Europa, inter segetes. ED. PAR.

Sicelicon. Gron. et al. ante Hard. *sicelion*. ED. P.

Canino capiti. Coronopo. Dioscor. Plinius fortassis legit, κύωνας. Orpheus in Argonauticis ψύλλων ἀνδρὶς vocat, tanquam herbam turpem et deformem aspectu. DAL.

Vnde et nomen. Nam ψύλλα pulicem apud Graecos sonat. H.

Ipsa herba in vineis. Dioscor. in

ἀράραις in arvis, IV, 70. HARD.

Vis ei ad refrigerandum. Dioscor. loc. cit. HARD.

Fronti imponitur, etc. Diosc. loc. cit. et EUN. I, 4. HARD.

Ad caetera illinitur, etc. Diosc. I. c. Διὰ δὲ ὀφθαλμοῦ πλεονεξοῦς λειπόμεντας βλεφαρὶν ἐν δυσὶν ὕδατος κατόλοις καὶ ὅταν παρὰ τὸ ὕδωρ, ἐπιπλάττειν. *Acetabuli mensuram tritam in duabus aquae heminis macerare oportet: ac ubi sese aquae densaverit, lentoremque contraxerit, illini*. HARD. — *Densat se ac contrahit*. Gron. et al. ante Hard. *densat ac contrahit*. ED. P.

Crassitudinem. Aquam quae con-crevit. Dioscor. vulgo mucilaginem. DALEC. — *Crassitudinem*. Id quod in fundo subsedit. HARD.

Fracta extrahens ossa. Et osium squamas, et aculeos, ac spicula extrahere dicitur a Dioscor. III, 6. Vide et Theophr. Histor. IX, 43. Theod. Prisc. I, 23: *Aristolochiae pulvis patefacto vulneri imponendus est, et velocius exsiliet telum, aut aliud quod diu latuerit*.

PLIN. N. H. Tom. VII

Qq

similiter plistolochia. Thysselium est non dissimile apio. Huius radix commanducata purgat capitis pituitas.

XCI. (XII.) Oculorum aciem centaurio maiore putant adiuvari, si addita aqua foveantur. Succo vero minoris cum melle, culices, nubeculas, obscuritatem discuti, cicatrices extenuari: albugines quidem etiam iumentorum sideriti. Iam chelidonia supra dictis omnibus mire medetur. Panacis radicem cum polenta

Thysselium est, etc. eam describit Dodonaens lib. VI, cap. 46, nomine hydroselini. DAL. — *Thysselium.* In MSS. *Thyrsellium*. Forte, *Thyrsellium*, quasi a *θύρον*, quod herbam palustrem, et *σάλας*, quod apium sonat. Est enim apium silvestre, in uliginosis humidisque locis nascens, delineatum a Dodonaeco, p. 687. H. — *Thysselium.* Est apium silvestre, lacteo succo turgens, C. Bauh. Broterio, qui ex MS. Reg. et edit. princ. *Rhyssellium* reposuit. Ed. P.

XCI. Si addita aqua foveantur. Alium modum adhibendae centaureae maioris contra caliginem oculorum, vide apud Marcell. Empir. cap. VIII, pag. 61, et Plin. Valer. lib. I, c. 48. II.

Succo vero minoris cum melle. Dioscorid. III, 9: Ο δὲ χυλὸς πρὸς τὰ ὀφθαλμικὰ εὐχρηστός. Sic Galen. de Fac. simpl. med. VII, p. 188; Apul. cap. XXXV, l. 2. HARD.

Culices, nubeculas, etc. Ita libri sane omnes: sed culex in oculo quid porro sit, alibi me legere non memini. Caligines scribi haud dubie sinerius fuerit, aut certe intelligi; nam et Dioscor. III, 9, de centaurio minore: Ο δὲ χυλὸς, inquit, πρὸς τὰ ὀφθαλμικὰ εὐχρηστός, ἀποκαθαίρων τὰ ἐπισκευοῦντα τὰς κάραις σύν μελιτι. Succus oculorum medicamentis

perquam utilis: quippe qui, quae pupillis caliginem offundunt, una cum melle discutiat. Et Apul. cap. XXXV, l. 2: Ad oculorum vitia: Herbae centaureae minoris succo oculos inunges: acies oculorum extenuatam sanat: adiecto etiam melle mirifice proficit: caligantibus quoque oculis et claritas restituitur. Et Marcell. Empir. cap. VIII, p. 61: Centaureae minoris succo oculi ex melle inuncti caligine cito deposita, tenuissimam aciem resumunt. II. — Culices. Vasa suffusionis incipientis, quam aegri putant oculis muscae et culices obvolitare. DAL. — Brot. item culices videntur esse signa quaedam apparentia, quae ut muscae, araneae, aliave id genus oculis obversantur, et praevia fere sunt indicia mali nascentis, cui guttae serena nomen Recentiores fecerunt, goutte serena. Ed. P.

Chelidonia. Apul. c. LXXIII, tit. I: Ad caliginem oculorum, et scabredinem, et qui vulnera habet in oculis, et albuginem oculorum. Marcell. Empir. cap. VIII, p. 57: Chelidonia herba, inquit, in hirundinum stercore nascitur, quae oculis plurimum suffragatur: maxime autem caliginem delerget, etc. HARD.

Panacis radicem cum polenta. Succo, seu opoponace oculorum aciem excitari, si inungantur, scribit Dioscor

epiphoris imponunt. Hyoscyami semen bibunt obolo tantumdem meconii adiicientes, vinumque ad epiphoras inhibendas. Adiungunt et gentianae succum, quem collyriis quoque acrioribus pro meconio miscunt. Facit claritatem et euphorbium inunctis. Instillatur plantaginis succus lippitudini. Caligines aristolochia discutit. Iberis adalligata capiti eum quinquefolio, epiphoras, et si qua in oculis vitia sunt, emendat. Verbascum epiphoris imponitur. Peristereos ex rosaceo, vel aceto. Ad hypochysin et caliginem, cyclaminon in pastillos diluunt. Peucedani succum, ut diximus, ad claritatem et caligines, cum meconio et rosaceo. Psyllion illitum fronti epiphoras suspendit.

III, 55. HARD. — *Radice...* imponunt. Sic et Chifflet. *radix...* imponitur Gron. et libb. ante Hard. vulgg. Ed. P.

Hyoscyami semen bibunt obolo. Dioscor. IV, 69: Τὸ δὲ σπέρμα... πρὸς βεῦμα ὀφθαλμῶν καὶ περιουσίαν... δυνάμειν ἐν μύκωνος σπέρματι καὶ μελιχράτω πολλῷ. Meconium Plinio succus est papaveris, ut diximus XX, 76. Semen ipsum papaveris Dioscorides adhibet. HARD.

Adiungunt et gentianae succum. Dioscorid. III, 3, succum gentianae laudat, ad oculorum inflammationes: misceri quoque collyriis acrioribus pro meconio iubet: Τὸ χυλίσμα ὀφθαλμῶν ἐπιχρίσας φλεγμονώδων. Μέννεται δὲ καὶ εἰς τὰ δριμύτα τῶν κολυβίων τὸ χυλίσμα ἀντὶ μύκωνος. H.

Pro meconio miscunt. Legé, cum meconio. Apud Dioscoridem quoque legendum, μετὰ μύκωνος, non ἀντὶ μύκωνος. DALEC.

Facit claritatem. Plin. Val. I, 18, et Diosc. III, 96. HARD.

Instillatur. Marcell. Emp. c. VIII, et Diosc. II, 153. HARD.

Verbascum epiphoris imponitur. Dioscor. IV, 104. HARD.

Peristereos. Simili temperamento ad erysipelata Diosc. adhibet IV, 60. H.

Ad hypochysin. Dioscorid. II, 194: Καὶ πρὸς τοὺς ὑποκρυμένους καὶ ἀποσπέντας ὀφθαλμούς· ἐγχρίσας ὁ χυλὸς εὖ μελεῖ ἀρμόζει. *Suffusis herbis.* bisque oculis, oblitus cum melle succus prodest ὑπόχυστι, sive ὑπόχυμα, suffusio oculorum est: hoc est, crass humoris in cornea membrana iuxta pupillam concretio. H. — *Hypochysin.* Hypochysis, suffusio, cataractae, est pupillae obstructio, ab opaco aliquo interposito induta, quae visum semper minuit, nonnunquam extinguit. BAOT.

In pastillos. Subintellige, digestum in pastillos. HARD.

Et diximus. Cap. 70, ubi dilui resolvique peucedani succum admonuit amaris amygdalis, aut ruta. H.

Psyllion illitum fronti. Et vim in-

XCII. (XIII.) *Anagallida* aliqui *corchoron* vocant. Duo genera eius: mas flore phoeniceo, femina caeruleo, non altiores palmo: frutice tenero, foliis pusillis, rotundis, in terra iacentibus: nascuntur in hortis et aquis. Prior floret cerulea. Vtriusque succus oculorum caliginem discutit cum melle, et ex ictu cruorem, et argema rubens, magis cum Attico melle inunctis. Pupillas dilatat; et ideo hoc inunguntur ante, quibus paracentesis fit. Iumentorum quoque oculis medentur. Succus caput purgat per nares infusus, ita ut deinde vino colluatur. Bibitur et contra angues succi drachma in vino. Mirum, quod pecora feminam vitant. At si decepta similitu-

esse ei contra erysipelata efficacem scribit Dioscor. IV, 70. Haas. — *Ilitum fronti*. Gronov. et al. ante Hard. *illinitum fronti*; et sic etiam Broterius habet. Eu. P.

XCI. *Anagallida* aliqui, etc. Dioscor. in Noth. p. 449: *Αναγallis ἢ κικνή, οἱ δὲ κόρχορον*. Haas. — *Corchoron* vocant. Aliud est *corchurus*, Alexandrinum ohus, descriptum lib. XXI, cap. 32. Dal.

Duo genera eius. Haec totidem verbis Diosc. II, 209, et Orib. XI, p. 489, 6; et lib. II de Virtut. simpl. p. 53 ea MS. nostro: *Αναγallis ἰκκίτρα ἢ τὰ τὸ κικνέειν ἄνθος ἔχουσα, καὶ τὸ ποικίλειν*. Gallis, *mouron*. Genus utrumque pingitur a Dodonseo, p. 32. Genera undecim in horto Regio vidimus. Haas. — *Duo genera*. *Anagallis* est, altera mas, phoeniceo flore, C. Bauh. Pin. 252; altera femina, caeruleo vel albo flore, C. Bauh. ibid. Bx. — Nobis *Anagallis arvensis* Linn. (*Pentand. monogyn.* gen. 391 Perr. *Lysimach.* Juss.), quae habitat in Europae arvis: et *Anagallis*

caerulea Schreber. Cum priore crescit, sed minus frequens. Vtriusque plantas inter cephalicas recensetur; sudorifera habetur et vulneraria: sed *anagallis*, flore phoeniceo, seu mas Officin. potissimum in usu est ad hypocondriacos affectus, et infantium tormina. Conf. Geoffr. Mat. med. tom. III, p. 90 sq. Ep. P.

Vtriusque succus. Totidem fere verbis Diosc. loc. cit. De mare, qui flore purpureo est, eadem Marcell. Empir. prodidit cap. VIII, p. 64. Haas.

Paracentesis. Ita vocatur a medicis curationis genus, quod punitione fit acu trajecto, ut in suffusione oculorum: fit autem ad latus pupillae: ideo non *κέντησις* simpliciter, sed *παρά-κέντησις* vocatur. Adpunctio esset ad verbum, si quis praevisset. Haas. — *Paracentesis* fit, quom cataracta acu curatur, *opération de la cataracte*. Bx.

Succus caput purgat, etc. Dioscor. loc. cit. et Galea. de Facult. simpl. med. VI, 39, p. 456. Haas.

Bibitur et contra angues. Diosc. loc. citat. Haas. — *Bibitur et contra an-*

dine (flore enim tantum distant) degustavere, statim eam, quae asyla appellatur, in remedio quaerunt : ea a nostris ferus oculus vocatur. Praecipiant aliqui effossuris, ante solis ortum, priusquam quidquam aliud loquantur, ter salutare eam tum sublatam exprimere : ita praecipuas esse vires. De euphorbii succo satis dictum est. Lippitudini, si tumor erit, absinthium, cum melle tritum, itemque vettonicae farina conveniet.

XCIII. Aegilopas sanat herba eodem nomine quae in hordeo nascitur, tritici folio, semine contrito cum farina permixta impositaque, vel succo. Expri-

gues. Anagallidis succus, aut decoctum ex aqua, vel vino, hucera mundificat et sanat; medeturque serpentium et viperarum ictibus et canis rabidi morsui, si bibatur, aut si eodem vulnera colluantur et herba contusa imponatur, etc. Conf. Geoffr. loc. sup. laud. Item Linnaeus, contra hydrophobiam commendat, Mater. medic. p. 64, ed. Schröber. sed anagallidi, ut tot aliis, et vehementioris quidem effectus, plantis, vim tanto malo imparem credibile est. Eo. P.

Quae asyla. Quae sit ea, nondum herbarii norunt H. — Nec nosse possum descriptionis defectu. Eo. P.

De euphorbio satis dictum est. Cuius succus, etc. (sic prius). Aliter ex vet. cod. legend. De euphorbii succo satis dictum est. Lippitudini si tumor erit absinthium cum melle tritum. Item cum vettonicae farina conveniet. PARR.

Satis dictum est. Cap. 38: Qui colligunt, clarius vident. HARR. — De euphorbii succo satis, etc. Sic Vet. apud Dalec. Chiffi, et totidem fere apicibus Pintlan. apograph. Omnia haec aliter Gron. et libb. ante Hard. editt. De euphorbio satis dictum est,

cuius succus lippitudini, si tumor erit, item absinthium, etc. Eo. P.

Absinthium. Ἰσὸς ἀμφὶ μαστίχης, ad hebetiorem oculorum aciem ex melle iubet illini Dioscor. lib. III, cap. 26. HARR.

XCIII. Aegilopas. Dioscorid. IV, 439: Θεραιότεν δὲ ἢ πῶς μετὰ ἀλευραν κατὰ λαοθεσίαν αἰγυλώπια... ἀποτίθεται δὲ ὁ χυλὸς πρὸς τὰ αὐτὰ μυρτίς ἀλευρῶν; καὶ ξηρανθεῖς. Herba cum farina imposita sanat aegilopas... ad eodem succus cum farina permixtus siccatusque reconditur. Gaten. idem de Facult. simpl. VI, post Diosc. IV, 439. De vitio oculorum, quod aegilopa et aegilopia vocitant, diximus XX, 56. De herba aegilope, XVIII, 44. HARR. — Aegilopa. Ea tumor, seu parvum huculcus, carunculae maiores ad internum oculi canthum. BROT.

Herba eodem nomine. Αἰγυλώπια Dioscorid. loc. sup. laud. nobis Avena sterilis (Triand. digyna. gen. 479 Pers. Gramin. Juss.). Habitat. in agris, inter segetes. Vnus apud nos huius speciei in medicina fere exolevit. Eo. P.

mitur hic e caule foliisque praegnantibus, dempta spica, et in trimestri farina digeritur in pastillos.

XCIV. Aliqui et mandragora utebantur: postea abdicatus in hac curatione est. Epiphoris (quod certum est) medetur, et oculorum dolori, radix tusa cum rosaceo et vino. Nam succus multis oculorum medicamentis miscetur. Mandragoram, alii Circaeum vocant: Duo eius genera: candidus, qui et mas: niger, qui femina existimatur, angustioribus foliis,

In trimestri. In farina e trimestri semine, de quo XVIII, 42. HARD. — *In trimestri.* Nempe farina tritici trimestris, quod nobis Tritici sativi varietas. Eo. P.

XCIV. Epiphoris. Plin. Valer. I, 44: *Mandragorae radices tuse cum rosaceo, et ex vino tritae, epiphoras sanant: ac circumligatae dolorem illico sedant.* H.

Nam succus oculorum, etc. Ita Diosc. IV, 76. H.

Mandragoram. Dioscorid. loc. cit. *Μανδραγόρας, οἱ δὲ ἀντίονον, οἱ δὲ ἀρραξιν, οἱ δὲ κίρραρον καλοῦσι,* etc. In Nothis, οἱ δὲ κίρραρον. Addit Circaeum vocari, quod radix creditur in amatoriis efficax esse. Nota satis sunt Circes pocula. Pingitur a Daphnaeo, p. 454. Vidimus in horto Regio. H.

Circaeum. Gronov. et al. ante HARD. *Circeum.* Eo. P.

Duo eius genera. Nobis quidem est Mandragora mas et femina, *la mandragore mâle et femelle;* neutra tamen est Plinii ac Theophrasti mandragora, quum nostra sit sine caule. Mandragoram Veterum fuisse *le ginseng* opinatur P. Laditab, *Memoire sur le ginseng*, pag. 75. B.-OY. — *Ginseng*, vel potius *junchen*, ut no-

stras D. Remusal docuit, radix est *Panacis quinquefoliae* (*Pentand. digyn.* gen. 666 Pers. *Polygon. diac.* Linn. *Araliac.* Juss.). Habitat in silvis umbrosis Tatariae, Chinae, item Americae septentrionalis. Inmensi apud Orientales populus pretii, qui radicem hanc summae panaceae loco habent, et ad eam in omnibus morbis quasi ad sacram anchoram confugiunt. Cf. Geoff. Mat. med. tom. II, p. 117, et Dr. Vaidy Dict. Scient. medic. tom. XVIII, p. 389 sqq. Minime autem vero simile est *Panacem quinquefoliam* veteribus Graecis cognitam fuisse, quum apud Aralos rei herbar. scriptores, et senioris quidem aevi, nulla huius plantae mentio occurrat. *Μανδραγόρας* Theophrast. Hist. Plant. VI, 2; Diosc. IV, 76, idem Sprengelio videtur esse cum *Atropa* nostrate *Mandragora* (*Pentand. monogyn.* gen. 502 Pers. *Solanac.* Juss.), quae Mandragoras mas Olléin. florem albidum habet; variat folia minoribus, angustioribus, flore subcaeruleo, purpurascens: haec est Mand. femina. Utraque in calidioribus regionibus, Hispania, Italia, Creta, in apricis aut umbrosis, in silvis aut ad fluviorum ripas habitat. Eo. P.

Qui. Gron. et al. quae, Eo. P.

quam lactucae, hirsutis et caulibus, radicibus binis ternisve rufulis, -intus albis, carnosis tenerisque, paene cubitalibus. Ferunt mala avellanarum nucum magnitudine, et in iis semen ceu pirorum. Album hoc alii arsena, alii morion, alii hippophlomon vocant. Huius folia alba, quam alterius latiora, ut lapathi sativae. Cavent effossuri contrarium ventum, et tribus circulis ante gladio circumscribunt: postea fodiunt ad occasum spectantes. Succus fit et e malis,

Hirsutis et caulibus. Dioscoridis mandragoras expers cauli est. καυλὸν δὲ οὐ φέρει. At Theophrast. habet Hist. VI, 2, et quidem ferulaceum: Τὰ μὲν ὁμοϊότερον ἰσθόηκε τὸν καυλὸν ἔχει, καθάπερ ὁ μανδραγόρας. Itaque sunt diversi: nec Theophrasteus alius est a lethali solano, quod *bella donna* Paduae, alibi apud Italos *Solatro maggiore* nominatur, ut recte vidit Anguillara, Part. V, pag. 90, et post illum Dodonaeus, a quo mandragorae genus id delineatur, p. 453, ut et a Chsio, Hist. Rar. plant. V, p. 86. Vidimus in horto Regio. HARD. — *Hirsutis et caulibus.* Neuter mandragoras a Dioscoride delineatus caulem habet: Theophrasti ferulaceum habet: ferulae autem caulis non est hirsutus, sed glaber. Nihil de hirsutis Theophrastus, nihil Dioscorides. Quod de caule scribit Noster, id ex Theophrasto transcripsit; quod de hirsutis, ex Dioscoridis verbis male intellectis. Libertus legit βραχέων καὶ βραχέα κατὰ τὴν ὁσμὴν, Plinius pro βραχέα; intellexit δασέα, et ad caulem, quem non habet, incogitans retulit. Cf. Bod. a Stapel, nott. in Theophrast. p. 58 f. Et ille Theophrasteam speciem, probabili satis argumento, ad belladonnam refert, quae nobis eodem nomine est *Atropa Belladonna*, caule herbaceo, brachialo,

ete. haeca nigra, venenata. Habitat in Angliae, Germaniae, Austriae, Italiae montibus silvosis. Conf. de Mandragora Excurs. II ad calc. huius libri. Eo. P.

Ferunt mala avellanarum, etc. Dioscor. loc. cit. HARD. — Dioscor. aliter, μῆλα οὗτοι ἰμπερὶ, mala fert sorbis similia; nisi hoc Noster scripserit, quod avellanae et sorba non multum sibi invicem magnitudine cedant. Eo. P.

Album. Dioscor. l. c. Τὰ δὲ ἄρρητος καὶ λευκοῦ, ὃν ἔναι μώριον ἰσθόησαν, etc. Ἀρρην, sive ἄρρην, quia mas; μώριος, quia satuitatem inducit et somnum, nominatur. Vide mandragoram bibine dicuntur liqui sunt nimium desides, ac veluti sensu destituti. Julianus Caesar, in Epist. ad Callixenum: Οὐ φανείται πολὺν πᾶν μανδραγόραν ἔκπεπρωτός. Denique ἐκ πόρρωτος, quasi maius verbasum ob foliorum similitudinem appellatur. In Indice neutro genere morion et hippophlomon MSS. omnes prae se ferunt. HARD.

Et lapathi sativae. Cum foliis bellae confert Diosc. loc. cit. HARD.

Cav. effossuri contrarium ventum. Theophr. Hist. IX, 9, totidem verbis. HARD.

Succus. Diosc. loc. cit. H.

et caule, deciso cacumine, et radice punctis aperta, aut decocta: utilis haec vel surculo. Concisa quoque in orbiculos servatur in vino. Succus non ubique invenitur, sed ubi potest, circa vindemias quaeritur. Odor gravis ei: sed radicis, et mali gravior. Ex albo mala matura in umbra siccantur: succus ex iis sole densatur: item radicis tusae, vel in vino nigro ad tertias decoctae. Folia servantur in muria efficacius, alias recentium succus pestis est: sic quoque noxae vires. Gravedinem etiam asserunt olfactu: quanquam mala in aliquibus terris manduntur, nimio tamen

Aut decocta. Sunt enim qui radices in vino ad tertias decoquant, excolatumque ius asservent in usus varios. Diosc. loc. cit. HAAR.

Utilis haec vel surculo. Vel per se solus radice surculus arefactus proddest. Diosc. loc. cit. Καὶ ὁ φλοιὸς δὲ τῆς ῥίζης περιχειρθεὶς καὶ διαβληθεὶς λίνῳ, κρεμάται εἰς ἀπόθεσιν. Quin et detractus radici cortex, filoque traiectus, ad usum suspenditur.

Concisa quoque in orbiculos, etc. Plinius apud Dioscoridem, sive Cratevam, legii, καὶ δυνήεις εἶναι, non, ut in exemplaribus Dioscorid. διαβληθεὶς λίνῳ. DAT. — *Concisa.* Theophr. IX, 40: Τέμνεσθαι δὲ προχέστερος ἐνελάσκοντες δὲ ἐν γλίστραι ἐντραπτανοῦντο καπνῷ. Coincidunt orbiculos, et involutos musto in fumo suspendunt. II.

Et. Gron. et al. eius. Ed. P.

Radice et mali gravior. De radice odore nihil Dioscorid. At utriusque mala eundem esse is scribit, odoratu suavia cum quadam gravitate. DAT. — *Gravior.* Et gravis idem, et suavis: τὰ δὲ μέλα εὐώδη μετὰ βάρους τινέος. Dioscorid. loc. cit. HAAR.

Succus ex iis sole densatur. Dioscor. loc. cit. HAAR.

Item radicis tusae, etc. Dioscor. I. cit. HAAR.

Folia servantur in muria. Dioscorid. loc. citat. HAAR.

Sic quoque noxae vires. Etiam conditae muria. HAAR.

Gravedinem. Caput olfactu gravant. Vide quae de hac voce diximus XXI, 76. Diosc. loc. cit. folia ait esse βρωμώδη καὶ βαρὴ μετὰ τὴν ὀσμὴν, virosa et graveolentia. HAAR.

Manduntur. Gronov. et al. ante Hard. mandantur. Casp. Hoffmannus, lib. de Medic. Offic. an quisquam pomum ipsum mandragorae cum cortice impune possit editare, se valde ignorare scribit. At fructus, certe immerito, suspectus est. Pulgam enim cum semine innoxie mandi posse docuit L. Faber Lynceus, Romae Simplicium professor. Is, teste I. Terrentio, Not. in Hernand. de plant. Mexic. lib. VIII, cap. 28, coram suis auditoribus magnum mandragorae pomum una cum seminibus absumpsit ieiunus, sine ullo vel somni, vel mali cuiusquam signo, et ut experimentum esset certius, ieiunus usque ad prandium permansit, et a vino, ne vis pharmaci debilita-

odore obmutescunt ignari. Potu quidem largiore etiam moriuntur. Vis somnifica pro viribus bibentium. Media potio cyathi unius. Bibitur et contra serpentes, et ante sectiones punctionesque, ne sentiantur. Ob haec satis est aliquibus somnum odore quaesisse. Bibitur et pro elleboro duobus obolis in

retr, abstinuit. Idem experimentum saepius se fecisse testatur I. Terentius. Conf. Geoffr. loc. sup. laud. Experimenta faciant alii in *Atropa Mandragora*, cuius impune fructus esitari posse non negamus; sed congeneri plantae, *A. Belladonnae*, vim lethalem inesse, miserrima, puerorum praesertim, specie fructus deceptorum, exempla demonstrant. Eo. P.

Nimio tamen odore obmutescunt ignari. Postrema dlectio otiosa est, nullumque usum praestat. PINT. — *Nimio.* Diosc. loc. cit. Τὰ δὲ μὲλ᾽ ἐσθραβόμενα καὶ ἐσθιόμενα, καρωτικὰ. Mala seu nimio odore, seu etiam largiore cibo, vocem adimunt, soporem afferunt. HARB. — *Ignari.* Incauti, qui quae vis sit eius pomì, nesciunt. HARB.

Potu quidem largiore moriuntur. Diosc. loc. cit. Πλάσιν δὲ ποθείς ἐξάγει τοῦ ζῆν. HARB.

Vis somnifica. Inde proverbium Luciano ὑπὸ μανδραγόρᾳ καθύπνου. Demosthenes Philippica quarta, ἀλλ' αὐτὸ ἀνυπνόηται δυνάμει, ἀλλὰ μανδραγόρᾳ πιπυκῶσι, ἥτοι φάρμακον ἄλλο τοιούτων τοίκαμπν ἀνθρώπων. Rhodig. lib. VIII, cap. 24. DAL. — *Vis.* Huc pertinet, quod narrat Frontinus, Strateg. II: Hannibalem scilicet misam a Carthaginiensibus adversus rebellantes Afros, quum sciret gentem esse avidam vini, magnum eius modum mandragorae miscuisse, cuius inter venenum et

soporem media vis est. Tunc praesidio levi commisso, ex industria cessasse: nocte deinde intempesta, relictis intra castra quibusdam sarcinis et omni vino infecto, fugam simulasse. Quumque barbari occupatis castris, in gaudium effusi medicatum merum avidè hausissent, atque in defunctorum modum strati iacerent, reversum cepisse eos ac trucidasse. HARB. — *Vis somnifica pro viribus bibentium.* Mandragora inter narcotica et soporifera medicamenta recenseri solet, quod colligitur ex odore viroso, ingrato, et caput feriente. Quod an de radice verum sit; I. Raius tamen dubitat. Schroderus, P. Hermannus vim illi narcoticam, stupefacientem, opii non dissimilem tribuunt. Item Linn. Mat. medic. pag. 23, ed. Schreber. Geoffr. Mater. medic. tom. III, p. 812. Etc. P.

Media potio. Moderata ac iusta. Sic Dioscorid. loc. cit. apud quem et sequentes medicinae exstant. H.

Bibitur et contra serpentes et ante sectiones punctionesque ne sentiantur. Scribendum puto ustiones, non punctiones, ex Dioscoride l. c. Dantur, inquit, ex eo terni cyathi his qui secari, aut uri debent. Astruit idem Serapio. PINT.

Odore somnum quaesisse. Etiam pulvino subjecta mandragorae mala somnum moliri, nonnulli censent, teste Celso, III, 48. HARB.

Bibitur et pro elleboro. Succus duobus obolis ex mulso potus, ut ve-

mulso. Efficacius elleborum ad vomitiones, et ad bilem nigram extrahendam.

XCV. Cicutā quoque venenum est, publica Atheniensium poena invisā, ad multa tamen usus non omittendi. Semen habet noxium. Caulis autem et viridis estur a plerisque et in patinis. Laevis hic et geniculatus, ut calami, nigricans, altior saepe binis

ratrum, vomitione stram bilem pituitamque educit: largiore potu interficit. Diosc. Vide Theophrast. Hist. lib. IX, cap. 10.

Efficacius elleborum ad vomitiones, et ad, etc. Diosc. IV, 150: Καθάρσις δι' αὐτῶν ἄγνων παλαιά. Elleborum porro candidum intellige. II.

XCV. *Cicutā*. Publica dicitur, quod cicutā publice Athenis custodiretur ad sontium poenas: teste Joh. Tzetze Histor. Chil. VIII, Histor. 181, v. 238, ubi *κύνιστον ἀγρόνιστον* appellat. Seneca epist. 13, p. 186: *Cicutā* nigrum *Socratem* fecit, quem, hausto cicutae veneno, obiisse Laërtius refert, II. Nec Atheniensium modo, sed et Massiliensium publica poena haec fuit, teste Val. Max. II, 6. Gallis, *ciguë*, Graecis, *κύνιστον*. Genera in horto Regio octo videmus. II. — *Κύνιστον* Dioscorid. IV, 79; nobis eodem nomina *Conium maculatum* (*Pentand. digyn.* gen. 985 Pers. *Vmbellif.* Juss.). Habitat in agris ruderalis. Eo. P.

Poena invisā. Apud Massilienses et Cens, venenum cicutae temperatum publice custoditur, idque datur iis qui iustas causas exhibent, propter quas mors sit expetenda. Sunt autem ferè nimis adversae fortunae aerumnae, vel prosperae blanditiae: idque ne vel illa perseveret, vel haec destituat. Valer. sup. loc. citat. Menander apud

Strabonem lib. IX: Καλὸν κῶλον τὸ νέμισμα ἔσται, Φανία: ὁ μὴ δυνάμενος ζῆν καλῶς, οὐ ζῆ κακῶς. Brod. lib. II, cap. 27. DAL.

Estur a plerisque et in patinis. Ean cicutae, quae apii hortensis specie incautum fecellerat, ego quemdam novi ad extremum usque vitae de mentem factum. DAL. — *Caulis autem et viridis estur, etc.* Gravia ac miranda sane symptomata legere est apud Kircherum, Tract. de Peste in duobus religionis viris, qui, foliorum similitudine decepti, *Conii maculati* radices, pro *Apii petroselinii* (*persil*) radicibus esitaverant. Vis enim in ventriculo descenderat cibus, statim virulentam ac mortiferam suam virtutem explicat: caput utriusque typi horrendis fuliginum exhalationibus opplevit, ut, interque protinus niente captus, alter in vicinum lacum se praecipitaverit, in anatem se transmutatum existimans; alter, omnibus spoliatis disruptisque vestibus, in publicum pteorumpens, nihil nisi flumen ad intestini incendiū violentiam extinguendam appetens, sine aquis vivere non posse clamaret. Paulo post totum corpus livore perfusum apparuit: tandem, diversis admodum remediis, mortem quidem effugerunt; sed paralytico membrorum tremore afflicti, non nisi languidam et miseram vitam per triennium adhuc pro-

cubitis, in cacuminibus ramosus: folia coriandri teneriora, gravi odoratu: semen aneso crassius: radix concava, nullius usus. Semini et foliis refrigeratoria vis; quos enecat, incipiunt algere ab extremitatibus corporis. Remedio est, priusquam perveniat ad vitalia, vini natura exaltatoria: sed in vino pota, irremediabilis existimatur. Succus exprimitur foliis floribusque, tunc enim maxime tempestivus est. Semine trito expressus, et sole densatus in pastillos, necat sanguine spissando. Haec altera vis: et ideo sic necatorum maculae in corporibus apparent. Ad resolvenda medicamenta utuntur illo pro aqua. Fit ex eo ad refrigerandum stomachum malagma. Praecipuus tamen ad cohibendas epiphoras aestivas, ocu-

traxerunt: denique ambo summis doloribus cruciati, extincti sunt. Unde conicere licet Cicutam Offic. seu *Conium maculatum*, non naturae esse adeo frigidae; sicut nonnulli putaverunt. Conf. Geoff. Mal. med. I. III, pag. 325. Non autem confundendum *Conium maculatum*, seu *Cicuta maior officinarum*, cum *Cicuta virosa*, quae et *Officin.* *Cicuta minor*, sed viribus priori longe debiliore est, quamquam *Con. maculato* s. *Cicutae* majori saepe substituitur. Ed. P.

Refrigeratoria vis. Dioscorid. lib. IV, cap. 79. HARD.

Quae si enecat (sic prius). In veteri codice sic. et necat, Quid si legas, quos enecat. PINT. — *Quos enecat, incipiunt algere ab extrem.* Dioscor. in Alex. c. 41. Scrib. Larg. Compos. ELIXIR: *Cicutam ergo potam colligo, mentisque alienatio, et actuum gelatio insequitur: ultimoque praefocantur, qui eam superserviunt, nihilque sentiunt.* II.

Remedio. Diosc. IV, 79, et in Alex.

cap. 41. Vide quae diximus XXIII, 23. HARD.

Perveniat. Grop. et al. ante HARD. *perveniat.* Ed. P.

Succus exprimitur foliis. Diosc. IV, 79. HARD.

Tunc enim maxime tempestivus est. Priusquam semina siccescant, inquit Diosc. I. c. πρὸ τοῦ ξηραίνεσθαι τὸ σπέρμα. H. — Ch. melior est. Ed. P.

Sanguine. Vel sanguinem. Plinium magis forma loquendi prior sapit. Rem quoque tradit Aelianus Hist. Anim. IV, 23. HARD.

Haec altera vis. Eadem prorsus vis est, quam supra disit, refrigeratorium. DAL.

Ad resolvenda medicamenta. Id est, ad exsolvendam medicamentorum acrium vim, usus est illius aqua dissoluti, ut opli. DAL. — *Ad resolvenda.* Ad diluenda. Sic ipse de peucedani succo, cap. 70: *Resolvitur*, inquit, *amygdalis aut ruta.* Dilui dixit c. 91. HARD.

Ad cohib. epiphoras aestivas. Haec

lorumque dolores sedandos circumlitus. Miscetur collyriis, et alios omnes rheumatismos cohibet. Folia quoque tumorem omnem, doloremque, et epiphoras sedant. Anaxilaus auctor est, mammas a virginitate illitas, semper staturas. Quod certum est, lac puerperarum mammis imposita extinguit. Veneremque testibus circa pubertatem illita. Remedia liberationi, quibus bibenda censetur, non equidem praeceperimus. Maxima vis natae Susis Parthorum, mox Laconicae, Creticae, Asiaticae. In Graecia vero Megaricae, deinde Atticae.

Plinius Valer. ad verbum, lib. XIV, extrita modo voce aestivas. II.

Miscetur collyriis. Dioscor. IV, 79, τοῖς ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, collyriis quoque dolorem minuant, admiscetur. II.

Mammas. Dioscor. loc. citat. καὶ γὰρ σβέννυσσι, μαστοὺς τς ἐν παρθενίᾳ καλῶσι αὔξισθαι, καὶ διδύμους ἀτρόφους ποιεῖ ἐνὶ παιδίῳ. Lac extinguit, et mammas virginum erescere non patitur: ac puerorum testes nutrimento defectos ita reddit, ut intabescant. HARR. — *Semper staturas.* Cieutae succus, vel herba ipsa trita, aut eum decocto imposita, mammarum incrementum coercet, duras et parvas reddit, auctore Ettmullero: verum hanc applicationem temerariam et periculo plenam plures, nec immerito, ut opinamur, existimant. Sunt tamen qui non inepte ad nimium lactis proveniunt, aut lactis coagulationem, puerperarum mammis plantam variis modis temperatam applicent. Sed caute semper tali remedio utendum censemus. Cf. Geoff. loc. cit. Eo. P.

Veneremque. Diosc. IV, 79: Πραττει δὲ καὶ αἰδοῖα καταπλασθῆναι. Genitalia illitu effeta, languidioraque

reddit. Atheniensium ἱερῶν-ετρας sacerdotes cieutae sorbitione solitos castari, ac viros esse desinere, usque ad sua tempora scribit Hieronymus contra Iovin. I. Marcell. Empir. cap. xxxiii, pag. 231: *Ut Eunuchum sine ferro facias, radices cieutae ex aceto teres, et inde testiculos spississime illines* — hoc quantum temerioribus infantibus feceris, eventu efficaciore proveniet. HARR.

Maxima vis natae, etc. Cornarius legendum putat, *Maxima vis natae finibus Parthorum*; quoniam Susa fuerit urbs non Parthiae, sed media inter Persiam et Babyloniam. DAL. — *Maxima.* Ad venenum accommodatissimam eisset esse cieutam e Susis, Thrasias Mantinensis, apud Theophr. Hist. 47, ἐκ Σουσῶν, quae urbs fuit imperii Parthici. HARR.

Mox Laconicae, Creticae. Dioscor. loc. cit. HARR.

In Graecia verb, etc. In Peloponneso Laeoniceus ager censetur, non in Graecia proprie dicta: nam, ut Plinius ait, IV, 41: *Ab isthmi angustii Hellas ineipit, nostris Graecia appellata. In ea prima Attica...* Attingit isthmum parte suis, quae Mega-

XCVI. Crethmos agrios gramias tollit oculorum impositus, tumorem quoque polenta addita.

XCVII. Nascitur vulgo molybdaena, id est, plumbago, etiam in arvo, folia lapathi; crassa radice, hispida. Hac commanducata si oculus subinde elingatur, plumbum (quod est genus vitii) ex oculo tollitur.

XCVIII. Capnos prima, quam pedes gallinaceos

ris appellatur, etc. Non vidit hoc vir aliqui eruditus, qui traiectione verborum locum hunc laborare censuit, quem contra omnium exemplarium fidem, atque adeo contra Plinii sententiam sic immutat: *Maxima via natae Susis Parthorum, mox Asiaeicae. In Graecia vero Laconicae, Creticae, Megaricae, deinde Atticae.*

XCVI. *Crethmos agrios.* Galeno de Fac. simpl. med. VII, p. 196, Κρηθμων vocatur. Κρηθμων Dioscoridi, II, 457, foliis portulacae, in petrosis maritimisque nascens. Non est igitur feniculi maritimi, quod vulgus in Gallia vocat, *crête marine*, vel *fenouil marin*, quod herbariis fere lacteum placuisse video: sed portulaca marina: potius, halimi vulgaris nomine picta a Matthiolo in Dioscor. I, p. 160; a Lobelio in Obs. pag. 213. HARD. — Κρηθμων Dioscor. loc. cit. nobis est eodem nomine *Crithmum maritimum* (Pentand. digyn. gen. 690 Pers. *Umbellif.* Juss.). Habitat ad maris littora. Ed. P.

Gramias. Hoc est oculorum pituitas, quae palpebras veluti conglutinant. Festus: *Gramiae oculorum sunt pituitae, quos alii gramiae vocant.* Nomina: *Gramia, pituitae oculorum, Caecilium: Gramiosis oculis ipsa, atrois dentibus.* Graecis est λάρην seu γλάρην. Notis, *chassie.* HARD.

XCVII. *Nascitur vulgo mol.* Μολύβ-

δαίνα, quae vox plumbaginem sonat. Haec lepidium quoque, cum dentariae cognomine, seu dentariae appellatur. Pingitur a Clusio Hist. Rar. plant. V, 124; a Lobelio in Advv. p. 436. Crescit in Romano et Montepelienis agro iuxta sepes et sata. Vidimus in horto Regio. Romae *erba di S. Antonio*, appellatur: in Marsis, *coligillo*, in Illyrico, *cucurida*, ut testatur Anguillara, Part. XII, p. 211. HARD. — *Molybdaena, id est plumbago.* Eodem nomine nobis dicitur *Plumbago europaea* (Pentand. monogyn. gen. 406 Pers. *Plumbagin.* Juss.). Habitat in Gallia meridionali, Italia, Illyria, Sicilia, Peruvia: planta tinctoria videtur. Eandem Tripolit nomine traclabit Noster lib. saq. cap. 32. Ed. P.

Folia lapathi. Brot. ex codd. Regg. et ed. pr. *folio lapathi.* Ed. P.

Plumbum. Quod Plinius *plumbum*, hoc Festo *ampillas* esse *plumbeas* arbitror, quas et calces vocat: hoc est, lividas in palpebris maculas. HARD.

XCVIII. *Capnos prima.* Aristolochia rotunda Fuchsii. DALEC. — *Capnos.* Delineatur haec a Dodonaeo, pag. 60, ubi fumariam alteram vocat. H.

Prima, quam pedes gallinaceos. Nobis est *Corydalis bulbosa* (Fumaria Linn. *Diadelph. hexand.* gen. 4658 Pers. *Papaverac.* Juss.). Aristolochia fabacea Officin. Linn. Mal. med. pag.

vocant, nascens in parietinis et sepibus, ramis tenuissimis sparsisque, flore purpureo, viridis; succo caliginem discutit: itaque in medicamenta oculorum additur.

XCIX. Similis et nomine, et effectu, sed alia est capnos fruticosa; praeterea, foliis coriandri, cineracei coloris, flore purpureo. Nascitur in hortis et segetibus hordeaceis. Claritatem facit inunctis oculis, delacrymationemque, seu fumus: unde nomen. Eadem evulsas palpebras renasci prohibet.

C. Acoron iridis folia habet, angustiora tantum, et longiore pediculo, radices nigrae, minusque venosas: caetero et has similes iridis, gustu acres, odore non ingratas, ructu faciles. Optimae Ponticae, dein

499, ed. Schreber. nisi haec sit potius *Corydalis fabacea* Wild. Bulbosa in nemoribus umbrosis Galliae et Europae meridionalis. Eo. P.

XCIX. *Similis et nomine, et effectus* Dioscor. IV, 110, haec fere totidem verbis. *Καρνός, βοτάνης ἵσσι ὀξυανδρῆς*, etc. Galen. quoque de Fac. simpl. med. VII, pag. 184: *Καρνός, οὐ δὲ καρνόν*. Hanc officinae fumarium vocant: vulgus, *functerre* Pingitur a Dodonaeo, p. 59. Vidimus in horto Regio. II. — *Capnos fruticosa*, etc. Nobis item *Fumaria officinalis* (*Diadelph. Hexand. gen. 4659 Pers. Papaver. Juss.*). Habitat in Europae agris, cultis. Externe fumariae succus, oculis inditus, caliginem discutere vulgo creditur. Idem succus, in quo gummi solutum fuit, oculis illitus, praecaveat duplicaturam ciliarum. Geoffraeus Mal. med. tom. III, pag. 502. Eo. P.

Vnde nomen. *Καρνός* enim fumum graece sonat. Haro.

Palpebras renasci prohibet. Diosc. loc. cit. et Marc. Enup. cap. VIII, p. 70. Haro.

Acoron iridis folia habet. Sic MSS. omnes, non *acoros* (ut Gron. et al.). Tamen auctori libri de Simpl. med. ad Patern. tom. XIII Opp. Galeni, p. 986, *acorus* huncupatur. At Dioscor. I, 2: *Ακορον τὰ μὲν φύλλα ἔχου ἰσχυρὰ ἔστιν, στενωτέρω δὲ καὶ τὰς βέλας οὐκ ἀνοποῖος*, etc. Quum iridem audis, herbam intellige, de qua diximus XXI, 19. Acorum legitimum in Syria Aleppi nasci, quale a Plinio describitur, ait Anguillara; Part. I, p. 19. Pingitur a Clusio Histor. Rar. plant. II, p. 231. Vidimus in horto Regio. Calamus est aromaticus officinarum, H. — Nobis eodem nomine *Acorus calamus* (*Hexand. monogyn. gen. 839 Pers. Aroid. Juss.*), variet. 6. Habitat in India orientali, Brasilia. Conf. lib. XII, c. 48. Eo. P.

Ructu faciles. Ructum facilem cient. Haro.

Galaticae, mox Creticae. Sed primae in Colchide iuxta Phasin amnem, et ubicumque in aquosis. Recentibus virus maius, quam vetustis. Creticae candidiores Ponticis. Siccantur utribus in umbra digitalibus frustis. Necnon inveniuntur, qui oxymyrsinae radicem acoron vocant, ideoque quidam hanc acoron agrum vocare malunt. Vis ei ad calfaciendum, extenuandumque, efficax: contra suffusiones et caligines oculorum succo eiusdem potio, contraque serpentes.

Cl. Cotyledon parvula herba, cauliculo tenero pusillo, pingui folio et concavo, ut coxendices: nascitur in maritimis petrosisque, viridis, radice oli-

Sed primae in Colchide. Prima his palma, praecipuasque commendatio. HARR.

Recentibus virus maius. Odor multo gravior. Ita MSS. Regg. etc. editique libri. HARR.

Digitalibus frustis. Concisa radice in orbiculos digiti crassitudine. H.

Necnon inveniuntur, etc. Vide quae diximus XV, 7. Causa cur haec appellatio oxymyrsinae quoque tribuatur, haec est, quod radices acori modo geniculatas habet. H. — Oxymyrsina nobis est *Ruscus aculeatus*, de quo alias diximus Eo. P.

Acoron (sic prius). Legendum videtur *acoron*, non *acaron*. Eadem menda post paulo, corrigenda. Scriptus tamen codex non *acaron agrum* aut *acaron* habet, sed *acariou*, ut sit sensus: quosdam ad differentiam inter herbari et radicem, malle radicem acariou appellare forma diminutiva. PERR.

Vis ei ad calfaciendum. Haec totidem verbis Diosc. I, 2. H.

Cl. *Cotyledon*. Diosc. ibidem verbis, IV, 92: *Κοτυλιδών*, etc. *Vmbilicum Veneris* nunc herbarii appel-

litant. Pingitur a Dodonaeo p. 131. Vidimus in horto Regio. H. — *Cotyledon*. Nobis eodem nomine est *Cotyledon Vmbilicus* (Decond. *Pentag.* gen. 1138 Pers. *Crasulea*. Juss.). Habitat in Gallia, Hispania. (Cf. Bellon. Obs. I, 53. *Κοτυλιδών* Hippocr. eadem Sprengelio videtur cum *Saxifraga Cotyledone* (*Saxifr. pyramidalis*? Decond. *digyu.* gen. 1141 Pers. *Saxifrag.* Juss.). Habitat in Alpibus, etc. Cf. Hist. Rei herb. I, 42. Eo. P.

Et coxendices. Diosc. loc. cit. *Κότυλον ἔχει ὡπερ ἐξιδάρον*, iuxta acetabuli. Acetabulum, ut diximus IX, 46, vasculum est forma rotunda, nulla marginis latitudine, paulatim se undique contrahens; et sic decedens ad imum. Eadem forma cotyla quoque fuisse deprehenditur: unde *κοτυλιδώνας* Graeci ea depominarunt, quae cavam illam decreascentis subinde rotunditatis speciem aemulabantur. Quia et in coxendice, qua inferius cruris os superiori inseritur, ob eandem cavi orbis figuram, *cotyledonis* vox auditur: rursusque in herba ista, cuius circumducta in orbem folia, sensim calycis effigie quadam descen-

væ modo rotunda: oculis medetur succo. Est aliud genus eiusdem, sordidis foliis, latioribus densioribusque circa radicem velut oculum cingentibus, asperri-
ni gustus, longiore caule, sed pergracili. Vsus eius ad eadem, quæ iris.

CIL. Aizoi duo genera. Maius in fictilibus vasculis seritur, quod aliqui buphthalmum vocant, alii zoo-
phthalmon, alii stergethron, quod amatoris conve-

dentia in cavum desinunt. Ex qua similitudine Romani eam umbilicum Veneris appellarunt. Hæd.

Oculis medetur succo. Φιμοίς, non ὀφθαλμοίς. Diosc. Dal.

Est aliud genus. Describitur illud totidem fere verbis a Diosc. IV, 93. H. — Aliud. Brot. est Sedum mains, montanum, dentatis foliis, C. Bauh. Nobis vero *Cotyledon serrata*. Habitat in Creta, Sibiria, etc. *Cotyledonis* utriusque apud neotericos usus in medicina exolevit. Eo. P.

Sardidia foliis. Ob pinguitudinem: quare alii, ut Dioscorides, λαπαρὰ φῶλλα; alii, quos Plinius sequitur, βυπαρὰ discre. Hæd.

Vsus eius ad eadem, etc. Ita libri vulgati: At MS. Reg. 1, ad eademque iniri. Aizio, etc. Reg. 2, ad eadem quæ iridi. Vetus cod. Dal. *iridis*. In Colb. III, quæ *lyridi*. Malim, si favent alii codices, quæ *prioris*. Vel certe, trajectis voculis, Vsus eius ad eadem quæ aizoi. Huius duo genera. Diosc. enim IV, 92, ubi de *Cotyledone* disserit: Πουτὶ δὲ, inquit, πρὸς ἃ καὶ τὸ αἰζῶν. Vsus eius ad eadem, quæ *sempervivæ*. Nam quod Salmasius in Solin. p. 703, legit, ad eadem quæ maioris aizoi. Duo genera: et longius id recedit a vestigiis antiquorum exemplarium, et abruptam facit orationem, quæ quo ista

pertineant verba, *Duo genera: maius in*, etc. ponit in ambiguo. H.

CIL. Aizoi. Vox ea αἰζῶν sempervivum sonat. H. — Aizoi. Gronov. aizoi, et sic ubique. Eo. P.

Maius. Orib. XI, p. 487. Hæd. — Maius. Nobis est *Sempervivum tetra-*rum (*Dodecand. dodecag. gen. 497* Pers. *Crasulac. Juss.*); nostris; *jou-barbe*. Habitat in tectis, et collibus ad rupes. *Semp. arborum*, quod in *Cephalonia* insula *anastasiae* nomine veniat, intelligit Anguillar. 277. Vim refrigerantem, adstringentem, sempervivum nostrates etiam tribuunt. Eo. P.

Quod aliqui, etc. Dioscor. in Noth. p. 468: Αἰζῶν τὸ μέγα, οἱ δὲ αἰ-
θαλῆς, οἱ δὲ ἀμφρόσιον, οἱ δὲ χρυσό-
σπερον, οἱ δὲ ζωόφθαλμον, οἱ δὲ βο-
φθαλμον, οἱ δὲ στέργηθρον, οἱ δὲ αἰ-
ζῶν.... Ρωμαῖοι, λέγουσι κάλουσι. Sedum
maius vulgare est, pictum a Clusio
Hist. Rar. plant. IV, p. 68. Vidimus
in horto Regio. Βοφῶθλαμον, oculum
bovis sonat; ζωόφθαλμον, oculum vi-
vum; στέργηθρον, philtrem amato-
rium, a στέργω, amo: ὑπόγειον, in
subgrundiis nascens: sunt enim γὰρ
subgrundia, hoc est, partes tecti pro-
minentes, quibus stillicidia a parietibus arcentur. Vide Apul. esp. cxxviii.
Hæd.

Amatoris. Amatoria pocula, vene-
sciaque, quibus ad amorem induci

niat: alii hypogeson, quoniam in subgrundiis fere nascitur. Sunt qui ambrosiam potius vocant, et qui amerimnon: Itali sedum magnum, aut oculum, aut digitellum. Alterum minusculum, quod erithales vocant, alii trithales, quia ter floreat: alii chrysothales, aliqui isoëtes: sed aizoum utrumque, quoniam viret semper, aliqui sempervivum. Maius cubiti altitudinem excedit, crassitudine plusquam pollicari. Folia cacumine linguae similia, carnosa, pingua, larga succo, latitudine pollicari, alia in terram convexa, alia stantia, ita ut ambitu effigiem imitentur oculi. Quod minus est, in muris parietinisque nascitur, et tegulis: fruticosum a radice, et foliosum usque ad cacumen:

homines arbitrantur, Graeci fere *πύρεξ*, et *εὐπρόνοτα* nuncupant, teste Cael. Aur. I, 5. Horatius *desiderii* pocula vocat. HARR.

Sunt qui ambrosiam potius vocant, etc. *Ἀμβροσίαν* quasi divinam et immortalem: unde et *Θεοεπρίαν* minus sedum appellatur in Noth. Diosc. pag. 486. *Ἀνδρομύρον* quasi curas sedantem. HARR.

Sedum magnum. Sedum, inquit Festus, alii sadum appellant, herham, quam Opilius Aurelius sesuvium vocari ait, eamque in tegulis seri, nec quamobrem id fiat, indicat. DAL.

Alterum. Pingitur a Lobelio in Obs. p. 202. Vidimus in horto Regio. II. — *Alterum minusculum*. Nobis, auctore Sprengelio, est *Sedum altissimum* (*Decand. pentagyn.* gen. 1139 Pers. *Crassulag.* Juss.) ; seu *Sempervivum sediforme* Jacquin. Hort. Vindobon. I, tit. 81. Habitat in Europa meridionali. Nonnulli *Sedum aere* habent, ut Guetlard. Brot. etc. minus bene. Cf. Spreng.

PLIN. N. H. TOM. VII

Histor. Rei herbar. tom. I, pag. 176. Ed. P.

Quod erithales. *Ἐριθαλῆς*, vere florens. *Χρυσοθαλῆς*, aureo flore comans: *ισοετῆς*, per totum annum sui simile, hoc est, semper virens. H.

Maius cubiti altitud. Diosc. totidem verbis IV, 89. HARR.

Folia. Diosc. plane ad verbum loc. cit. *ὥσπερ ἀπαρὰ μέγεθος δακτύλου μεγάλου, γλωσσοειδῆ κατὰ τὸ ἄκρον*, extremo cacumine linguae similia, etc. HARR.

Alla in terra convexa. Nempè infima: quia vero sunt in capite, ita sunt conferta, adductaque invicem, ut orbiculato ambitu effigiem oculi representent: *Καὶ τὰ μὲν κατωτέρω τῶν φύλλων ὑπτινύμενα, τὰ δὲ κατὰ τὴν κεφαλὴν προσσταλμένα ἐπ' ἀληθεία, κύκλου ὀρθαλμοειδῆ περιγράφοντα*. Diosc. loc. c. HARR.

Quod minus est, in muris, etc. Dioscor. IV, 90. HARR.

Foliosum usque. Sic Diosc. et Chif-

R r

foliis angustis, mucronatis, succosis, palmo alto caule: radix inutilis.

CIII. Huic similis est, quam Graeci andrachnen agriam vocant, Itali illecebram, pusillis latioribus foliis, breviori cacumine. Nascitur in petris, et colligitur cibi causa. Omnium harum vis eadem, refrigerare et adstringere. Medentur epiphoris folia imposita, vel succus inunctis. Purgat enim ulcera oculorum, expletque, et ad cicatricem perducit: palpebras deglutinat. Eadem capitis doloribus medentur, succo vel folio temporibus illitis. Adversantur phalangiorum ictibus: aconito vero maius aizoum praecipue. A scorpionibus quoque habentem id feriri ne-

flei. *nervum* usque. Gronov. et al. ante Hard. Eo. P.

CIII. Huic similis est, etc. Haec erassula minor officinarum, eademque vermicularis, a similitudine foliorum cum vermiculis, et illecebra maior appellata a Lobelio, a quo delineatur accurate in Obs. pag. 205, et Adv. pag. 462. Diosc. IV, 91: *Ἀνδράχνη δὲ εἶναι καὶ τριτὸν αἶδος ἀνθρώπου, ὃ ἐνίοι ἀνδράχνην ἀγρίαν ἢ τηλέριον ἐκάλεισαν, Ῥωμαῖοι δὲ ὀλέκεθραν. Ἐχὺ δὲ αὕτη παχύστερα τὰ φυλλάρια πρὸς τὰ τῆς ἀνδράχνης καὶ δασύα. Φύεται ἐν πέτραις. Pusillis foliis, crassiusculis, ad portulacae similitudinem, ac densis. Ἀνδράχνη ἀγρία portulacae agrestem sonat; alij ἀνδράχνην scribunt, ut in Iodice, andrachle agria. Hard. — Broterio est Sedum minus, teretifolium, album, C. Bauh. nobis vero Sedum stellatum. Habitat in Gallia, Helvetia, Italia, etc. Quod Noster adiecit, colligitur cibi causa, non ad hanc speciem certe pertinet, cui vis caustica inest et subcorrosiva. Eo. P.*

Omnium harum vis eadem. Priorum quidem duarum, sed non tertiae,

quae calfacit, acris est, exulcerat. DAL. — Omnium. De aizoo maiore ac minore scribit Dioscorides IV, 89 seq. De illecebra abiit in partes contrarias. Verum Apuleius a Plinio facit, cap. 403: *A Graecis, inquit, dicitur andrachne ... Latine portulacae ... ubi illecebram ... Frigidae virtutis, atque redarguentis, hoc est, adstringentis.* HARK.

Refrigerare. Gron. et al. ante Hard. perfrigerare. Eo. P.

Medentur epiphoris. Diosc. IV, 89, etiam et lippitudinibus a sanguine obortis utiliter inungi scribit. H.

Purgat, etc. Gronov. et al. ante Hard. purgant, explet, etc. multitudinis numero. Eo. P.

Eadem capitis doloribus. Dioscor. loc. cit. Hard.

Adversantur. Diosc. l. c. H.

Aconito vero maius. Diosc. Euph. II, 127: *Ἰδίως δὲ πρὸς ἀκόνιτον ἀρμόζει, ἀνθρώπου τοῦ μέζοντος ἀνδρα μετ' αἶνον. Privatim vero advenna haustum aconitum conferunt, sed maioris flores cum vino.*

A scorpionibus. Demoris a scor-

gant. Medentur et aurium dolori. Item succus inunctus hyoscyami modice: item achilleae, et minoris centaurii, et plantaginis: peucedani cum rosaceo et meconio: acori succus cum rosa. Omnis autem strigili calefactus infunditur. Cotyledon etiam purulentis, et cum medulla cervina calefacta. Ebuli radice tritae succus linteus colatus, mox in sole densatus, et quum opus sit, rosaceo dilutus et calefactus, parotidas sanat. Verbenaca quoque: item plantago: item sideritis, cum axungia vetere.

CIV. Narium ozaenas emendat aristolochia cum cypero.

CV. Dentibus remedio sunt panacis radix commendata, praecipue chironiae, item succus collutis:

pione opitulari sempervivum scribit Diosc. Eür. II, 124. H.

Succus inunctus hyoscyami. Et hunc et commendat Dioscor. IV, 70, *πρὸς ἀνάλγαν*. HARD.

Et minoris centaurii. Censurii decoctum ex aceto, peucedanisque succum, instillatum auri, illapsa educere animalcula scribit Diosc. Eür. I, 67. Fractis auribus opitulari plantaginis succum, idem monet, 56. H.

Omnis. Omnis succus prius calefactus strigili infunditur. Strigilis proprie instrumentum ferreum fuit, ad corporis sordes, sudoremque detergendum: fiebat autem ex argento, auro, ferro. De eo plura dicemus XXIX, 49. H. — *Strigili.* Τῶ ἀνάλγαν. DAL.

Linteus. Gronov. *linoleo*, et mox opus est, non opus sit. Ed. P.

Verbenaca. Marcell. Emp. cap. xv, p. 107: *Herba verbenia cum plantagine in ore contrita, adiecto modico salis, pra emplastro apposita, parotidas mire*

discutit. Sic et Apul. cap. III, tit. 2: *Ad hucera et parotidas.* H.

Item plantago. Dioscor. Eür. I, 34, pag. 148. Plin. Val. I, 13, de parotidum curatione: *Plantago cum vetere axungia per sanat.* Apul. similiter cap. 1, l. 20: *Ad parotidas: Plantago cum axungia vetere pisata et imposita sanat.* HARD.

CIV. *Narium ozaenas emendat.* Marc. Emp. cap. x, p. 86: *Succum ederae, inquit, et aristolochiam, et cyperum, et dracontae semen, et melilotum, aequis mensuris coctere, ac naribus infunde: quo facto non solum foctorem, sed etiam carcinoma narium curabis.*

CV. *Panacis rad. commendata.* Marc. Emp. cap. xii, p. 94, radicem, semen, succum, ad dentium dolores sedandos commendat. De radice privatim Apul. cap. iv, de symphoniacae, l. 3. H. — *Hyoscyami.* Non radicem comedi, sed nidorem a semine excipi ore nonnulli ex retentioribus praece-

radix hyoscyami ex aceto manducata, item polemoniae. Commanducantur et plantaginis radices, aut colluuntur in aceto decoctae succo. Et folia sunt utilia, vel si sanguine gingivae putrescant. Semen eiusdem apostemata, et collectiones gingivarum sanat. Et aristolochia gingivas dentesque confirmat. Verbenaca cum radice commanducata, et decocta ex vino aut aceto succus collutus. Item quinquefolii radices, decoctae ad tertias vino aut aceto. Prius vero quam decoquantur, aqua marina aut salsa lavantur: decoctum diu tenendum in ore. Quidam cinere quinquefolii fricare malunt. Et verbasci radix decoquitur in vino ad colluendos dentes. Et hyssopo colluuntur, et peucedani succo, cum meconio: vel radicum anagalli-

perunt contra dentium dolorem. Confer Geoffr. Mal. med. t. III, p. 604. Ed. P.

Item polemoniae. Dioscor. IV, 8: Πάσι δὲ καὶ ὀδονταλγίαις διακυσσάμενη. Dentium quoque dolores commanducata mitigat. Ed. P.

Commanducantur. Plin. Val. I, 36; Marcell. Emp. cap. XII, p. 95, et Dioscor. II, 153. HARR.

Et folia sunt utilia. Dioscor. II, 143: Καὶ πρὸς οὖλα αἱματωμένα, καὶ πρὸς αἷμα ἀνέχοντες πινόμενοι. Prodest foliorum succus et sanguinantibus gingivis, et sanguinem superne reicientibus. HARR.

Putrescant. Addunt Gronov. et al. ante HARR. vel sanguinis sit reiectio. Ed. P.

Et aristolochia. Dioscor. III, 6: Σπύγι δὲ καὶ οὖλα καὶ ὀδόντας, ἰσχυρὰ καὶ ἀνέχοντες. Gingivas et dentes extergit. Plin. Valer. I, 37: Aristolochiam tuam in pulverem dentibus laxatis iniicias, confirmat. HARR.

Item quinquefolii. Eius nempe in

qua fraga nascuntur, de quo cap. 62. Marcell. Emp. cap. XII, p. 93: Quinquefolium in quo fraga nascuntur, collinetur ex aqua marina, deinde ad tertias decoquitur, ex vino aut aceto, idque in ore diutius continetur: etiam crustae eius herbae cinis prodest, si eo dentes infricentur. Habet hoc quoque Plin. Val. I, 36 E Graecis Dioscor. IV, 42. Cum his Cels. VI, 9: De dentium dolore; Huius rei causa quinquefolii radix in vino mixto recte coquitur, etc. H. — Quinquefolii. Immo eius quod Tormentillam erectam vocari sup. diximus, cap. 62: nam ad Quinquefolium fragiferum, seu Potentillam rupestram, nequaquam respicere opus est. Ed. P.

Et verbasci radix. Dioscor. IV, 104. HARR.

Hyssopo. Plin. Val. I, 36, et Dioscor. III, 30. HARR.

Et peucedani. Peucedani succus ad dentium dolorem mitigandum, dentium cavis utiliter indijet, inquit Dio:

dis magis feminae succo, ab altera nare, quam doleat, infuso.

CVI. *Erigeron* a nostris vocatur senecio. Hanc si ferro circumscriptam effodiat aliquis, tangatque ea dentem, et alternis ter despuat, ac reponat in eundem locum, ita ut vivat herba, aiunt dentem eum postea non doliturum. Herba est trixaginis specie et mollitia, cauliculis subrubicundis. Nascitur et in tegulis, et in muris. Nomen hoc Graeci dederunt, quia vere canescit. Caput eius numerosa dividitur lannigine, qualis est spinæ, inter divisuras exeunte. Quare eam Callimachus acanthida appellat, alii pappum. Nec deinde Graecis de ea constat. Alii erucæ foliis esse dixerunt, alii roboris, sed minoribus multo.

scorid. III, 92. Vide et Scrib. Larg. Comp. LVI. Hæro.

Vel radicem anagallidis. Naribus infusus is succus dolorem dentium lenit, si in narem dolenti denti oppositam immisus fuerit, Dioscorid. II, 209. Hæro.

CVI. *Erigeron* a nostris vocatur senecio. Ἡριγέρων Diosc. lib. IV, cap. 97. Nostris, *senecion*. Genera quatuor pingit Dodonaens pag. 630, quorum priora tria in Horto regio vidimus. Ἡ.Ἡριγέρων Dioscor. loc. laud. Nobis est *Senecio Jacobæa* (*Syngenes. superfl.* gen. 1853 Pera. *Corimbif.* Juss.). Habitat in parvis lumentibus; etismone in usum medicum nonnumquam venit. Cf. Geoff. Mat. med. lib. III, cap. 617. Ἡριγέρων Theophr. Histor. lib. VII, cap. 8, nihil aliud quam *Senecio vulgaris*, in cultis non infrequens. Conf. Sprengel. Histor. Rei herb. tom. I, pag. 402, 488. Ed. P.

Herba. Ita fere senecionem describit Diosc. l. c. Hæro.

Cauliculis subrubicundis. Gron. et

al. una voce addita, *caul. subrubic. nascitur*. Ed. P.

Quia vere canescit. Quasi ἔρπ, vel ἔρπ γέρων, vere senex aut senescens. Vide Apul. c. LXXX. H.

Caput eius numerosa. Flos luteus celeriter divisus in pappos abit, Dioscor. Locum eum Plinius infelicitè expressit. Dal. Caput. Id quod estuberat, in quo semen est et laugo, ut in carduis, fere, aliisque æternis. Hæro.

Qualis est spinæ. Acanthi vocabulo polysemo deceptus est Plinius. Dal. — Qualis. Spina præsertim solstitialis, quæ a Dodonaço pingitur pag. 722, vel carduus, aut aliquid simile. Hæro.

Alii erucæ foliis esse dixerunt. Ex horum numero est Diosc. lib. IV, c. 97. Hæro.

Alii roboris. Ex illorum iudicio supra cum trixagine sive chamaedry comparavit. Dal. — Alii. Qui nempe herbam esse voluerunt trixaginis similem, sive chamaedryos, quæ cum

Radice alii supervacua, alii nervis utili, alii potu strangulante. E diverso quidam regio morbo cum vino dederunt, et contra omnia vesicae vitia: item cordis et iocineris. Renibus extrahere arenam dixere. Ischiadicis drachmam cum oxymelite ab ambulatione propinavere: torminibus quoque in passo utilissimam: praecordiis etiam cibo ex aceto eam praedicantes, serentesque in hortis. Nec defuere qui et alterum genus facerent, nec quale esset, demonstrarent, contra serpentes in aqua bibendam edendamque comitialibus dantes. Nos eam romanis experimentis per usus diggeremus. Lanugo eius cum croco et exiguo aquae frigidae trita illinitur epiphoris: tosta cum mica salis, strumis.

CVII. *Ephemerum* folia habet lilii, sed minora, cau-

quercu habet similitudinem aliquam.
HARD.

Radice alii supervacua. Diosc. loc. cit. Πίζα ὑπερβολή. H.

Alii potu strangulante. Diosc. loc. cit. non radicem, sed pappos, lanuginemve erigerontis potu strangulare ait. HARD.

Ischiadicis. Apul. cap. LXXV, tit. 5: *Ad lumborum et coxarum dolores: Herba sinicia per se trita, et ieiuno in potu data, validissime prodesse fertur.* HARD.

Alterum genus facerent. Maius id est toto habitu, latioribus foliis, nigrioribus, contactu pinguibus, perinde ac si pelle oblita forent: frequens nascitur in Allobrogum planitie subiecta castris dominorum de Brisieu. DALG.

Demonstrarent. Sic et Chiff. Gron. et libb. ante Hard. vulgg. *demonstrant.* Ed. P.

CVII. *Ephemerum folia habet lilii,*

etc. Ita fere Diosc. lib. IV, cap. 85: *Εφήμερον, φύλλα καὶ καυλὸν ὅμοια ἔχει κρίνου, λεπτότερα δὲ, ἐνθὲν λευκά...* Πίζα δὲ ὑπερβολήν παχέως, etc. Pingitur a Matthiolo in Dioscorid. lib. IV, pag. 1111. Vidimus in Horto regio. H. — *Ephemerum.* Broterio est Ephamerum, quod aliqui silvestrem irin appellant, Casp. Bauh. vel Polygonatum angustifolium, non ramosum, Eiusd. C. Bauhino ipsi *Lysimachiae* species, Matthiolo *Lilium Martagon*, Fuchsio *Convallaria muralis*, Columnae *Digitalis*, Caesalpino *Convallaria verticillata*, etc. *Εφήμερον* Diosc. loc. laud. Sprengelio auctore, nobis est *Ornithogalum narkyoides* Rudbek. Camp. Elys. II, p. 134, f. 3. Habitat in Europa australi, praesertim in Galliae Narbonensis nemoribus. *Εφήμερον* Theophr. lib. IX, cap. 16; Nicand. Theriac. 849, diversi generis est; idem nempe ac *Colchicum autumnale* Hexand. trigyn.

lem parē, florē caeruleam, semen supervacuum, radicem unam digitali crassitudine, dentibus praecipuam; concisam in aceto, decoctamque, ut tepido colluantur. Et ipsa etiam radix mobiles sistit: cavis et exesis imprimitur. Chelidoniae radix ex aceto trita continetur ore. Erosis veratrum nigrum imponitur: mobiles utralibet decocta in aceto firmantur.

CVIII. Labrum Venereum vocant in flumine nascentem. Est ei vermiculus, qui circa dentes nectitur, aut cavis dentium cera includitur. Cavendum, ne avulsa herba terram tangat.

CIX. Ranunculum vocamus, quem Graeci batrachion. Genera eius quatuor: unum pinguioribus,

gen. 886 Pers. *Colechione*. Juss.). Habitat in pratis humidioribus. Ed. P.

Caulē parē. Liliaceo cauli altitudine pari. HARO.

Dent. praecipuam, concisam, etc. Diosc. loc. cit. et Gal. de Fac. simpl. med. lib. VI, pag. 476. H.

Cavis. Brot. ex MSS. Reg. et ed. princ. in cavis. Ed. P.

Chelidoniae radix ex aceto. Dioscor. lib. II, cap. 211. HARO.

Erosis. Dentium dolorem coctum cum aceto veratrum nigrum collutione mitigare scribit Diosc. lib. IV, cap. 151. HARO.

Mobiles. Herba utralibet: chelidonia, veratrove. HARO.

CVIII. *Labrum Venereum*. Διψυχός est Diosc. lib. III, cap. 43, culus generis tria pingit Dodonaeus pag. 723, quae nos in Horto regio vldimus. Gallis, *chardon à carter*, ou de foudon. Graecis perinde ac Latinis, *Agrostis* *βουρβόνη*. H. — Διψυχός Dioscor. loc. cit. eodem nomine nobis est *Dipsacus fullonum* (*Tetrand. monogyn.* gen. 225 Pers. *Dipsac.* Juss.). Habitat in Europa meridionali, et apud nos

in agris seritur; capitula nempe echinata ad pannos rudes depectendos utilis. Radicem et folia in usum medicum venies testatur Geoffr. *Mater. med.* tom. III, p. 406. Ed. P.

In flumine nascentem. Falsum hoc et e nemine proditum. Herba quidem aliarum cavo sicut aquam pluviam continet, sed in fluvis minime gignitur. DALEC. — *In flumine*. Iuxta fluentia, in aquis et humidis. H.

Est ei vermiculus. Hoc iterum repetit lib. XXVII, c. 62, et lib. XXX, c. 8. HARO.

CIX. *Ranunculum*. Diosc. lib. II, c. 206, βατραχίων. H.

Vnum pinguioribus, etc. Iisdem verbis Diosc. loc. cit. Florem lateum idem addit esse purpureum. Ranunculus est primus silvestris Dodonaei, p. 433. *Caulē albo*. *Alto* scribi haud dubie multo est satius. Nam MSS. Reg. Colb. alique, *alio*, non *albo*, prae se ferunt, et quod validius arbitror, Dioscorides, qui videtur ex Pliniano fonte habuisse lib. II, c. 206: *Κυλὸν δὲ ὁ πυχὸν* scripsit, *ἐπεὶ δὲ ὅσον πύχυν*. Et alias sane de caulibus

quam coriandrii foliis, et ad latitudinem malvae accedentibus, colore livido, caule albo, gracili, et radice alba: nascitur in limitibus humidis et opacis. Alterum foliosius, pluribus foliorum incisuris, altis caulibus. Tertium minimum est, gravi odore, flore aureo. Quartum simile huic, flore luteo. Omnibus vis

colore dicere nihil attinet. H. — Dioscorid., loc. cit. ἔχει δὲ τὸ μὲν αὐτῶν φύλλα ὁμοία κορέν, πλατύτερα δὲ, etc. Hoc primum genus Sprengelio idem esse videtur ac *Ranunculus Seguieri* (*Polyand. polygyn.* gen. 1363 *Pera. Ranunculac.* Juss.). Conf. Hist. Rei herb. lib. I, cap. 178. Eo. P.

Alterum foliosius, etc. *Ranunculus silvestris secundus Dodonaei*, loc. cit. Hoc apiantram illud, sive ut Dioscorides ait, loc. cit. agreste apium, σκιστον ἄγριον, quod antea indicavimus lib. XX, c. 45. Eodemque herba *Sardonis* appellata, et *Scelerata*. H. — *Foliosius*, etc. Diosc. loc. cit. Εἶτα δὲ καὶ ἑτέρον εἶδος... ἐντομάς ἔχον πλείους τῶν φύλλον, etc. Nobis *Ranunculus hirsutus*, seu *Ran. Philonotis*, Ehrh. Habitat in humidis, et ad margines agrorum. Eo. P.

Tertium minimum est, etc. Diosc. loc. cit. καὶ τρίτον σφόδρα μικρὸν, καὶ δύσσομον (*Dodonaeus* restituit εἶσομον), τὸ ἄθος χρυσοῦ ὁμοίον. Est *Ranunculus repens*. Habitat in cultis, pratis, et pascuis humidis. Haec species, aut *Ranunc. sceleratus*, certe est βετράχιον ἢ χρυσάνθεμον, *Pseudo-Damocrit.* In *Geopon.* XII, 6. Conf. *Sprengel.* loc. supra laudat. Eo. P.

Quartum simile huic, etc. Ita sane libri omnes, tum impressi typis, tum etiam manu exscripti: a quibus proinde desciscere, in tantā consensione, religio fuit. Haud dubio tamen in mendo locus hic cubat, Nam si Dioscoridem

audimus, qui eadem ad verbum de quadrigemino batrachii genere recitat lib. II, c. 206, *flore lacteo*, legi praestabilius est: καὶ τρίτον inquit, σφόδρα μικρὸν καὶ δύσσομον, τὸ ἄθος χρυσοῦ ὁμοίον. Καὶ τέταρτον εἰσὶν εἶδος τοῦτον, ἄθος γαλακτικόν. Neque vero quid flos luteus ab aureo discrepet, oculis oculi nostri diiudicant. Adde Apuleium, qui Plinii verba transcripsisse omnino videtur, esp. viii de *Scelerata*: Sunt eius species quatuor: quarum altera cum foliis pinguibus, atque arsis et latis... *Nascitur autem in stagnosis et umbrosis locis. Secunda est longioris thyrsi, et foliis hirtis cum inaequalis, gustus acerrimis. Nascitur saepe in Sarlinia. Tertia et brevissima, tetri odoris, cum floribus aureis. Quarta est cum floribus lacteis.* Et Oribasii interpretes lib. XI, f. 192, h, *flore lacteo* scripsit. H. — *Quartum.* Nobis *Ranunculus deonitisfolius*; habitat in montibus ad rivos. Nostris vulgo, *bouton d'argent*. Refertur item commodè possit ad *R. platensis* folium; et hic in subalpinis crescit, minus frequens. Eo. P.

Flore luteo. Brot. ex Diosc. loc. cit. *flore lacteo.* Eo. P.

Omnibus vis emastica. Dioscor. loc. cit. Galen. de *Foe. simpl. med. lib. VI*, pag. 163. *Apul. cap. viii*, tit. 4: *Herbam sceleratam tusam cum axungia sine sale imponens vulneri: axcomedet putredinem, et si qua fuerit sorides, expurgat: sed non diutius patiaris,*

caustica, si cruda folia imponantur: pusulasque, ut ignis, faciunt. Ideo ad lepras et psoras eis utuntur; et ad tollenda stigmata; causticisque omnibus miscent. Alopecii imponunt, celeriter removens. Radix in dolore commanducata diutius, rumpit dentes. Eadem sicca concisa, sternumentum est. Nostri herbarii strumeam vocant, quoniam medetur strumis, et panis, parte in fumo suspensa: creduntque ea rarsus sata, rebellare quae curaverint vitia: quo scelere et plantagine utuntur. Oris hucera intus succus plantaginis emendat, et folia radicesque comman-

quam necesse est, ne et corpus sanum exedat. Si argumentum rei experiri volueris, tunde eam, et super manum sanam impone, et alligato: statim erodit corpus. HARD.

Pusulasque. Gron. et al. ut semper alias, pusulasque. Ed. P.

Ad lepras, etc. Οὐχας λεπρούς, Diosc. scabrus ungues. DAL. — *Lepras.* Gal. I. c. Ταῦτ' ἀπὸ συμμειγρῶς χρωμίνου, καὶ ψώρας, καὶ λέπρας ἀποδίδουσι, καὶ οὐχας ἀρίστησι τοῖς λεπρούς, καὶ στιγματὰ διχορροῖ, καὶ ἀπορροδοῦντας, καὶ μυρμηκίας ἀφαιροῦ. Dilectampius, idcirco quia λέπρας Dioscorides praetermisit, hallucinatum hic Plinium putat, quasi οὐχας λεπρούς quod unum ille memorat, de lepris praepostere iste intellexerit. H.

Oniibus miscent. Hoc falsum; nihil Diosc. Quidam legunt, medicamentibus. DALHC.

Alopecii imponunt, etc. Diosc. et Galen. II. cc. HARD.

Radix. Dioscor. et Galen. II. cc. H. — *Commanducata diutius.* Apud Dioscoridem παραπρωμένη, appensa. Ex hoc loco restituenda littera Diosco-

ridis, et legendum παραπρωμένη, quod est longe aptius. DAL.

Eadem sicca concisa. Auctores mox laudati. Sternumentum autem esse ea dicitur, hoc est, sternutamentum concitare, trita videlicet, et admota naribus. H. — Gr: Brot. et al. sternutamentum. Ed. P.

Nostri herbarii strumeam. In Reg. 2, et Chiff. strumum eam. Et in Indice, strumos. HARD.

Quoniam medetur struibus, etc. Apuleius c. viii, de herba Scelerata, tit. 2: *Ad strumas et furunculos: Herba scelerata tuta et subacta cum fimo porcino, imposita struvis vel furunculis, intra paucas horas discedit, et pus eiecit.*

Creduntque ea rursus, etc. Idem proditur de siderite et artemisia lib. XXVI, cap. 5. DAL. — *Creduntque.* Vide quae diximus lib. XXI, c. 83. HARD.

Et plantagine utuntur. Hoc est, et in plantagine serenda iterum, ut licrum morbi recrudescant. H.

Oris hucera intus. Plin. Val. lib. I, cap. 30. HARD.

ducata, vel si rheumatismo laboret os. *Hulcera foetoremque, quinquifolium: hulcera psyllium.*

CX. Composita quoque ad foetorem, vel maxime pudendum vitium, trademus. Ergo folia myrti et lentisci pari pondere, gallae Syriacae dimidium pondus, simul terere; et vino vetusto sparsa mandere matutino, ex usu est. Vel ederae baccas cum casia et myrrha, pari pondere ex vino. Naribus utilissimum est dracontii semen contritum ex melle, etiamsi carcinomata in his sint. Suggillata hyssopo emendantur. Stigmata in facie mandragoras illitus delet.

Vel si rheumatismo. Fluxione noxii humoris. HARD.

Hulcera foetoremque. Plin. Val. lib. I, cap. 33: Ad foetorem oris: Radices quinquifolii ex aqua decoques, et subinde os collues, ita ut in ore aqua diu teneatur. HARD.

CX. Ergo folia myrti et lentisci, etc. Ad verbum Marcell. Empiric. c. XI, p. 88, et Plin. Val. lib. I, c. 30. HARD.

Ex usu est. Sic et Chiffi optimum est Gron. et sl. Ed. P.

Vel ederae baccas. Plin. Valer. lib. I, cap. 30: Ederae item baccas, cum casia et myrrha pari pondere, ex vino commanduatae, hulcera oris commendant. Quod remedium Plinius noster ad foetorem oris commendat, hoc Plinius alter ad oris hulcera perperam detorsit. Reelius Theod. Priscian. I, 14, ad narium foetorem: Foetori vero narium, inquit, succum ederae frequenter infundas, et dracontiae succum cum melle similiter. H.

Naribus utilissimum est, etc. Polypo, vel ozaens, veratis, et obsessis. DAL. — Naribus. Marcell. Emp. totidem verbis cap. XI, p. 86, et Theod. Prisc. loc. cit. HARD.

Suggillata hyssopo emendantur. Dioscorid. III, 30. HARD.

Stigmata in facie mandragora illita delet. (Sic prius). Mandragoras illitus genere masculino, in scripto codic. Sic supra hoc ipso capite: Aliqui et mandragora utebantur. Postea additus in hac curatione est; et psulo post: Mandragorum alii Circaeum vocant. Duo eius genera, candidus qui et mas: niger qui femina existimatur. PIST. — Stigmata. Diosc. loc. cit. de mandragorae foliis: Διατριβόμενα δὲ ἡνυχῇ ἐν τῇ ἡμέρᾳ εἴ ἢ σφ' στήματα ζῆναι τοῦ πλόνος ἀφανίζου. Si quis in facie, senio diebus leniter affricetur, stigmata citra exulcerationem delect. HARD.

EXCVRSVS I

DE ELLEBORO.

Ad ea Plinii verba, lib. XXV, cap. 24.

Prima duo (genera) sunt, candidum et nigrum, etc.

Ἐλλέβορος, vel ἄλλεβορος, vel ἄλλεβορος, Graecorum; elleborus, aut hel-leborus, et veratrum Latinorum, radices fuere apud Graecos Latinosque usitatissimae; quarum duo genera distinguebantur, album scilicet, et nigrum. Verum licet vulgatissima fuerint haec remedia, ob insignem purgandi virtutem, eorum tamen mentio adeo manca est et obscura apud Antiquos, ut quatenus sint plantae ex quibus illa medicamenta extraherentur, vix dilucidari possit.

Ellebori apud Theophrastum historia manca est et truncata, ac proinde ex ea perparum lucis ad hasce plantas detegendas expectandum est. Apud Dioscoridem ellebori albi descriptio veratro albo nostro satis apte convenit: sed eius de nigro narratio, nigro Recentiorum elleboro minus congruens videtur. Nigri enim ellebori folia, inquit Dioscorides, viridia sunt, platanii similia, sed minora, foliis spondylii proxima, pluribus divisuris scissae, nigriora et subsæpera: caulis asper, flores candidi, aut purpurascens, racematim cohaerentes, semen intus cuici quod et Anticyraei sesamoides vocant, et in purgationes adhibent. Radices subsunt tenues, nigrae, velut e capitulo quodam cepae simili dependentes; quarum etiam usus est.

Ex hac descriptione, nostrae ellebori nigri species minima dignosci possunt. Folia enim non sunt platanii minora; nec sphondylii similia, nec florem ferunt racemosum, nec caulem asperum. Vnde concludendum est, nos nigro Dioscoridis elleboro carere, aut fortasse corruptum esse et depravatum hujus auctoris textum.

In officinis vero duo ellebori genera hodie reperiuntur, quæ colore, ut olim, distinguuntur, album et nigrum.

Elleborum album, seu veratrum album, Off. radix est oblonga, tuberosa, aliquando pollice crassior, foris fusca, intus alba, numerosis albicantibus fibris stipata, sapore acri, paululum amaricante, subadstringente, ingrato et nauseoso.

Planta, quæ veratrum flore subviridi, Inst. R. H. Elleborus albus flore subviridi, C. B. P. ex radicibus fibrosis, albis, numerosis, e capite veluti bulboso et subluteo pendentibus, caulem profert cubitum superans, teretem, rectum, firmum, ex quo alternatim nascuntur folia, plantaginis aut gentianae forma, spithamas duas longa, haud multo angustiora, liris densissimis striata, ac veluti plicata, subhirsuta, dilute virentia, rigidiuscula, basi fistulosa, caulem ambientia. A medio ferme caule ad cacumen flores ex eorum

alia racematim prodeunt rosacei, ex petalis senis in orbem positis conflati, herbae colore albicantibus: horum medium tenent stamina sex pistillum eingentia, quod deinde mutatur in fructum, in quo velut in capitulum colliguntur tres vaginae compressae, membranaceae, semiunciam longae, semina continentes oblonga, candicantia, granis tritici similia, marginata, et quasi ala foliacea cincta.

Alia est veratri albi species, quae veratrum, flore atrorubente, Instit. R. H. Elleborus-albus, flore atrorubente, C. B. P. Elleborum album, flore nigro, I. B. Elleborum album, floribus atrorubentibus, praecox, Lobel. Leon. nuncupatur. Foliis longioribus, tenuioribus, magisque caducis; caule proceriore, paucioribus foliis cincto, floribus atrorubentibus, a priore differt. Luxuriat in omnibus Galliae montibus, Alpibus praesertim, et Pyrenaeis.

Elleborum nigrum, et veratrum nigrum, Officin. quod et melampodion Graecis dicitur a Melampo quodam (sive medicus, sive pastor fuerit), qui primus purgationem instituit: unde $\alpha\lambda\delta\alpha\pi\tau\alpha\varsigma$, id est, purgator nominatus fuit, et hocce medicamento Proeti-filias in furem actas persanavit. Radix est tuberosa, nodosa, ex qua velut ex capite numerosae pendunt fibrae, densae, foris nigrae, intus albae, sapore acri cum amaro coniuncto, et nauseam quasi provocante, odore vero, dum recens est, vehementi.

Planta dicitur Elleborus niger, angustioribus foliis, Inst. R. H. Elleborus niger, flore rufo, C. B. P. Ex radice nascuntur folia pediculo spithameo, crasso, succulento, tereti, punctis purpureis ut dracunculi maioris notato, appensa, ad pediculum usque in novem, ut plurimum, partes digitalium divisa, quasi totidem foliola, rigida, laevia, obscure virentia, et serrata, praesertim a media parte ad apicem usque. Singulae autem partes foliorum ellebori non male foliis laurini comparari possunt, si a seorsim spectentur. Caule prorsus caret: sed flores singulares, vel bini, pediculo 4, 5 vel 6 uncias longo innituntur, rosacei, ex 5 petalis, ut plurimum, conflati, subrotundis, primum albidis, deinde purpurascensibus, postremo virescentibus, nullo calyce suffulti. Horum medium occupat numerosa staminum congeries, inter quam et petala adest corona quaedam duodecim corniculorum subluteorum, quae sesquilineam longa sunt, cum ore oblique inciso. In centro vero staminum adest pistillum quinque vel sex conflatum siliculis, quae deinde abeunt in siliquas membranaceas, corniculatas, in capitulum congestas, tumidas, rufescentes, dorso elato et quasi foliaceas, in hanc veluti tenuato: fibra autem semicircularibus et transversis muniuntur, quarum contractione in duas valvas intuspectantes aperiuntur. Quaelibet enim siliqua repleta musculus est biventer et concavus, tendine fixo extrorsum seu in dorso posito, mobili vero introrsum. Semina gemina serie disponuntur in cavitate siliquae, ovata, duas lineas longa, splendentia et nigricantia. Nascitur in Alpibus et Pyrenaeis, et frequenter colitur in hortis, non tantum ob florum venustatem, sed etiam ad usum.

Alia est ellebori nigri species, quam C. Tournefort legitimum elleborum nigrum Hippocratis et Antiquorum esse arbitrat; quum frequenter occurrat non solum in Anticyris insulis, quae sunt e regione montis Oëtae, in sinu Mæaeo qui nunc vocatur, *le golfe de Zeitoun*, non longe ab insula Euboea, *Négrepont*; sed etiam frequentius nascatur in oris Ponti Euxini, et vulgatissimus sit ad radices montis Olympi in Asia, circa celeberrimam civitatem

quae Prusa vocatur. Ab eo vocatur Elleborus niger orientalis, amplissimo folio, caule praeternat, flore purpurascens, Cor. Inst. R. H. elleborus niger orientalis, Bellonil. Huius radices similes sunt radicibus ellebori nigri supra recensiti, sed crassiores, longiores, aeternis et odoris plane esertes, ac insigni amarore donatae : folia aliusdem formae, sed longe ampliora, pedalia ferme. Caulis pedem superat ramosus; flores prorsus similes profert, quibus semina et capsulae pares succedunt.

Pro radicibus ellebori nigri legitimi nonnunquam utuntur (1) radicibus ellebori nigri tenuifolii, hyphibalmi flore, C. B. P. sed perperam. Nam radices huius plantae, quae ad ranunculi genus a C. Tournefortio reducitur sub nomine ranunculi foeniculaceis foliis, ellebori nigri radice, H. R. Monspel. Inst. R. H. nequaquam purgant, ut a Dodonaeo et ab ipso C. Tournefortio observatum fuit. Vnde elleboro nigro legitimo potius substitui debent radices ellebori nigri hortensis, flore viridi, C. B. P. et ellebori nigri foetidi, C. B. P. quales Parisiis ex Arvernicae montibus asportari solent.

Haec planta, quae elleborus niger hortensis, flore subviridi, C. B. P. elleborus niger vulgaris, flore viridi vel herbaceo, radice diuturna, l. B. veratrum nigrum, secundum Dodonaeum : cuius folia foliis ellebori nigri angustioribus foliis, Inst. aemula sunt, sed angustiora, nigriora, ambituque toto serrata : caulem habet pedem plus minus altum, in ramulos cacuminis diviso; a quibus flosculi decursus nutantes dependent, minores, coloris e pallido herbacei : radices fibrosae aliquanto tenuiores, minus nigricant.

Hactenus noster Geoffraeus, Mater. medie. tom. II, pag. 158; et 2202, pro tempore quo scriberet, docte et luculenter; in describendis enim certisque definiendis ellebori, tum albi, tum nigri speciebus, quibus Veteres utebantur, parum aut nihil fere adinvenit apud Recentiores occurrit. Operae tamen pretium credidimus ex medic. Scientiar. Diction. excerpere, quae de planta, apud Antiquos celebratissima, Dr. Pelletan, acri certe indicio scripsit.

Elleboro, nom d'une plante dont la racine employée de temps immémorial en médecine, a été préconisée par les Anciens comme un remède puissant dans un grand nombre de maladies, et particulièrement pour le traitement de la folie, d'où vient, suivant Joubert, le nom de *veratrum* (quod mentem vertat.)

Accoutumés à environner de fictions les découvertes importantes, les Grecs ont dit que les filles de Proetus devenues folles par la colère de Bacchus, avaient été guéries par le berger Mélampe, en leur faisant boire du lait de ses chèvres qui avaient mangé de l'ellébore : Leclerc (*Hist. de la Méd.*) trouva dans cette fable le premier exemple d'une purgation, et pense expliquer par là le surnom de καθάρτης, quelquefois appliqué à Mélampe, comme on a donné celui de *Melampodium* à l'ellébore.

Les Anciens connaissaient deux espèces d'ellébores, le blanc et le noir,

(1) Elleboro nigro saepe substituantur *Elleborus viridis*, cuius radix amarior, acrior, magisque nauseosa; *Adonis vernalis* (Elleborus Hippocratis falso dicta,) *Asclepias apicata*, *Trollius Europaeus*, *Asotia maior*, *Aconitum Napellus*, quae planta est venenatissima. Conf. nov. Act. Academ. nat. Curios. tom. VI, pag. 444. sq. Schreber ad Mat. med. Linn. Ed. P.

distinction tirée de la couleur de la racine: le blanc ne se trouvait, suivant Théophraste, que dans une partie du mont Oeta, qu'il nomme Pyra; nous manquons absolument de renseignements sur l'espèce et les caractères de cette plante, les descriptions que nous en ont laissées les Anciens sont trop vagues pour nous instruire. Les Latins donnaient aux deux espèces le nom de *veratrum*, ou d'*elleborus* indifféremment; de nos jours on connaît le *Veratrum album* L. et le *Veratrum nigrum* L.; mais aucun des deux ne présente les caractères des élébore.

Il reste à savoir si les Anciens confondaient notre élébore et notre *veratrum* sous la nom commun d'élébore, question parfaitement indécise, puisque les botanistes disent qu'ils ne connaissent pas l'élébore blanc des Anciens (Desfontaines, *Choix de plantes*, etc.) tandis que le professeur Pinel ne fait pas de difficulté de regarder le *Veratrum album* L. (1) comme l'élébore blanc des Anciens (*Encycl. Méth.*). Quant à notre *Veratrum nigrum*, (2) il n'a jamais été confondu avec aucune espèce d'élébore.

Quoi qu'il en soit, l'élébore blanc était fort employé par les médecins grecs comme vomitif, purgatif, et propre à guérir les maladies longues, et surtout les affections mentales. Celse recommande de ne pas le donner en été ni en hiver, ni surtout dans les maladies accompagnées de fièvres; mais il est bon de remarquer que ces précautions s'appliquent à tous les purgatifs énergiques, et ne sont pas particulières à l'élébore, comme on pourrait le conclure de la manière dont on a cité cet auteur: il établit en effet, liv. XI, chap. 12, que dans les maladies où il y a fièvre, on doit préférer, aux purgatifs proprement dits, les moyens qui nourrissent et qui lâchent le ventre.

Il faut remarquer que l'élébore blanc était plus particulièrement employé comme émélique; au reste, il règne dans les relations de l'antiquité une grande incertitude à cet égard, puisque d'une part, Mésué dit que les hommes ne peuvent pas supporter l'élébore blanc, tandis que Pline le trouve moins violent. (3)

Quant au *Veratrum album* L. qu'il soit ou non l'élébore blanc des Anciens, on en fait peu d'usage en médecine, on ne l'emploie guère que dans l'art vétérinaire, et on le regarde comme analogue dans ses effets à l'élébore noir.

La racine du *Veratrum album* est blanche, fusiforme, et garnie de racineaux nombreux; elle est grise en dedans; sa saveur est âcre et nauséabonde;

(1) *Veratrum album* (Hexand. trigyn. gen. 882 Pers. Colchicac. Iuss.). Habitat in Austria, Helvetia, Italia, Graecia, etc. Russia quoque, Sibiria, et America boreali; in montosis ad rivulos. Planta Linnaea acris, nauseosa; cui vis drastica, emetica, sternutatoria; sed cavendus usus. Conf. Mat. med. pag. 263, edif. Schreber. Eo. P.

(2) *Veratrum nigrum*. Habitat in Sibiriae, Hungariae, etc. apricis siccis. Ed.

(3) Immo vero Plinius, lib. XXV, cap. 23: « Album optimum, inquit, quod celerrime movet sternumenta: sed multum terribilius nigro, praecipue si quis apparatus potuorum apud Antiquos legat; contra horrores, strangulatus, interpestivus aeterni vires, singultus infinitos aut sternumenta, stomachi dissolutiones, tardiores vomitus aut longiores; exigui aut nimios, etc. » Ed. P.

elle excite de l'ardeur dans la gorge ; elle est en général indiquée comme vénéneuse, émétique, drastique et sternutatoire.

L'infusion de cette racine est rouge et amère ; elle produit, quand on l'administre sans précaution, la cardialgie, les tranchées, etc. comme l'ont éprouvé Bergius et Conrad Gesner : ce dernier a pourtant vanté à l'égard des Anciens les vertus de ce médicament ; il dit en avoir obtenu constamment les plus heureux effets, comme alexitère, déboustruant, etc. Il l'administrait, ou le prenait fréquemment lui-même, en infusion dans du vin de Caudie, ou dans l'oximel. L'illustre médecin de Zurich, aussi laborieux qu'érudit, n'avait pas craint d'imiter les Anciens dans l'usage des moyens les plus énergiques : aussi eut-il de grands succès dans le traitement des maladies qui échappent à une médecine plus facile et plus timide.

L'ellébore blanc était employé avec les mêmes préparations et aux mêmes doses que l'ellébore noir dont nous allons parler. Malgré l'exemple de Gesner, l'usage du *Veratrum album*, qui remplace l'ellébore blanc parmi nous, est entièrement tombé en désuétude ; sans motifs bien raisonnables ; il est encore de quelque usage contre la gale des chevaux et des boeufs.

L'ellébore noir, particulièrement employé par les Arabes, quoique mal décrit par Dioscoride, se reconnaît mieux que le blanc. Pline s'accorde avec cet auteur pour comparer ses feuilles à celles du platane, en ajoutant qu'elles sont plus petites, plus foncées, et plus divisées. Théophraste dit qu'on le trouvait partout. Tout confirme qu'il était commun aux îles d'Anticyre, sur le mont Olympe, sur les rives de la Mer Noire, dans l'Esbiée, dans la Béotie, etc. Celui d'Anticyre était préféré, et l'on se rendait dans une ville de ce nom, pour se faire traiter de la folie, tellement qu'elle était devenue en quelque sorte les Petites Maisons de la Grèce.

La racine de cet ellébore était noire en dehors et blanche en dedans ; les branches ou chevelus qui en portaient, suivant Dioscoride, comme d'une petite tête, étaient préférés au tronc lui-même ; on le choisissait sans tache et bien sain ; on évitait de l'employer trop récent ou trop ancien ; dans le premier cas il produisait la strangulation, dans le second il avait perdu une partie de ses vertus.

On l'administrait en substance, après l'avoir fait macérer dans l'esu et sécher à l'ombre ; la dose était de huit oboles (quatre-vingt-seize grammes,) à deux ou trois drachmes ; on pensait qu'en moindre quantité il causait plus d'accidents, sans doute parce qu'il ne faisait pas vomir, ce qui est d'accord avec la méthode de donner la décoction à ceux chez lesquels cette évacuation n'arrivait pas assez vite. On le faisait prendre dans de l'oximel, dans des gâteaux, dans des alimants. On y ajoutait des substances propres à diminuer son action irritante, ou à augmenter son action purgative ; on y joignait aussi des aromates pour en déguiser la saveur.

L'ellébore en substance était particulièrement appliqué au traitement des névroses des fonctions cérébrales ; on le donnait encore en extrait préparé avec le miel, en infusion dans le vin, dans le moût, etc. mais dans ce cas on en augmentait la dose proportionnellement.

Nous connaissons maintenant six espèces d'ellébore, qui forment un genre dans la famille des renoncules, I. Ces plantes croissent naturellement dans

les pays arides et montagneux, on les cultive dans les jardins pour la beauté de leur port et de leurs fleurs. Ces six espèces (1) sont :

L'ellébore d'hiver, qui n'est point employé en médecine.

L'ellébore noir, qu'on a pris pour celui des Anciens, et qu'on emploie dans les préparations modernes.

L'ellébore vert, dont les caractères se rapprochent assez de celui des Anciens, mais qui en diffère par ses feuilles radicales moins dures, moins grandes et moins épaisses, et surtout par ses fleurs beaucoup plus petites, et qui ne sont pas nées de rose.

L'ellébore fétide, ou pied de griffon, qu'il importe de ne pas confondre avec les autres : le docteur Bisset qui l'a recommandé comme un excellent vermifuge, en donnait les feuilles desséchées en nature à la dose de quinze grains, ou l'infusion des mêmes feuilles à celle d'un gros.

L'ellébore livide, sans usage ; et enfin, l'ellébore oriental, qui paraît être le véritable ellébore noir des Anciens. Les botanistes ne purent réussir à faire cadrer, avec les descriptions des Anciens, aucune des espèces connues, jusqu'à l'époque où le célèbre Tournefort, pendant son voyage du Levant, crut avoir reconnu l'ellébore des Grecs, il se fonde : 1° sur ses caractères ; 2° sur ce qu'il l'a rencontré seul et très-abondant dans tous les lieux d'où on le tirait autrefois ; 3° sur l'analogie de ses effets, qu'il a essayés, en le donnant à plusieurs Arméniens. Voici la description qu'il fait de sa racine :

« La racine de cette espèce d'ellébore, que les Turcs appellent *soptème*, est un tronçon gros comme le pouce, couché en travers, long de trois ou quatre pouces, dur, ligneux, divisé en quelques racines plus menues et tortues. Toutes ces parties poussent des jets de deux ou trois pouces de long, terminés par des oeillets ou bourgeons rougeâtres ; mais le tronçon et ses subdivisions sont noirâtres en dehors, et blanchâtres en dedans ; les fibres qui les accompagnent sont touffues, longues de huit ou dix pouces, grosses depuis une ligne jusqu'à deux, peu ou point du tout chevelues. »

« Les plus vieilles sont noirâtres en dedans, d'autres sont brunes, les nouvelles sont blanches, les unes et les autres ont la chair cassante, sans âcreté ni odeur. »

Tournefort ne s'est pas contenté d'examiner cette plante en botaniste ; il dit que son extrait est brun, résineux et très-amer ; et il conclut, de quelques effets nuisibles qu'il a produits, que l'on doit rabattre de la haute opinion que les Anciens nous ont donnée de ce remède.

On fait usage de nos jours des racines de l'ellébore noir et du *Veratrum album* L. et de quelques autres espèces, qui sont confondues dans le commerce ; on les tire plus particulièrement de la Suisse ; on ne les administre

(1) *Helleborus*, seu *Elleborus hiemalis*, flore flavo. Habitat in Helvetia, Italia, Austria. *Helleborus niger*, flore albido. Habitat in Gallia, Austria, Etruria, Apennini aspectis. *Helleborus viridis*, flore mutante viridi. Habitat in montibus Vignensibus, Euganeis. *Helleborus foetidus*, Habitat in silvis. *Helleborus lividus*. Habitat in Corsica. *Helleborus Orientalis*, flore purpurascens. Habitat in Oriente. Omnes ex Polyand. polygyn. gen. 4366 Pers. *Ranuncular.* ordine Juss. Sunt et *Helleb. ranunculinus*, *purpureus*, etc. de quibus hic nihil, praeter nomen, dicendum. Ed. P.

jamais en nature, mais leur extrait entre dans la composition de quelques remèdes, dont les auteurs ont eu pour but de préparer et d'associer l'ellébore, de manière à corriger ses propriétés délétères; la petite dose de ce médicament qui entre dans ces préparations, l'incertitude de sa qualité, et les opérations préliminaires qu'on lui fait subir, ont presque réduit à la nullité un moyen héroïque chez les Anciens.

L'ellébore noir, tel que nous l'avons, entre dans la composition des pilules balsamiques de Stahl, du sirop de pomme elléborisée, de l'extrait panthimagogue de Crollius, des pilules de Starkey, des pilules tartarisées de Wedelius, toutes préparations reléguées dans les anciens formulaires, et dont on ne fait plus aucun usage.

Il n'en est pas de même des pilules toniques de Bacher: elles sont composées d'extraits d'ellébore préparé suivant une méthode particulière, et incorporé avec la myrrhe et le chardon béni. Leur efficacité a été bien reconnue dans certaines hydropisies.

Les propriétés chimiques de notre ellébore noir ont été examinées par Neumann, par Cartheuser et par Boulduc.

La décoction de cette racine est très-rouge et fort amère, le sulfate de fer en force la couleur.

Son eau distillée a une odeur âcre et piquante, elle est fortement irritante. Son extrait brun et amer est fort abondant, et toute la partie extractive peut être obtenue indifféremment par l'eau ou par l'alcool: Boulduc a observé qu'après l'action de l'alcool, l'eau n'enlève plus rien, il remarque que l'extrait résineux purge peu, mais avec beaucoup d'irritation; tandis que l'extrait préparé à l'eau purge bien et utilement.

Ces recherches sont très-impairites, d'abord parce qu'on a examiné un ellébore qui n'est pas celui des Anciens; ensuite, parce que les essais de Boulduc, qui datent de 1701, ont été faits dans l'enfance de la chimie; on peut cependant en tirer ces conclusions importantes:

1° Que l'ellébore contient un principe volatil, abondant lorsque les racines sont fraîches, et qui diminue par la dessiccation; que ce principe passe avec l'eau distillée; que par conséquent on en diminue la proportion par des ébullitions répétées;

2° Que c'est ce principe qui agit sur le système nerveux, puisque l'eau distillée contracte cette propriété;

3° Que ces vertus gissent particulièrement dans la portion résineuse, puisque l'extrait alcoolique purge peu et avec irritation;

4° Que l'ellébore contient un autre principe qu'on obtient par l'eau, que l'on sépare du premier par de longues ébullitions, et qui est simplement purgatif.

Ces considérations expliquent les différentes méthodes de préparer l'ellébore et de l'administrer; elles montrent comment les Anciens pouvaient l'appliquer avec succès au traitement de maladies qui semblent absolument différentes, comme la manie et l'hydropisie, et elles ne nous permettent pas de le confondre dans la classe nombreuse des drastiques.

On entend par *elléborisme* l'ensemble des procédés mis en usage par les Anciens pour l'administration de l'ellébore. L'action énergique de ce végétal paraissant d'une telle importance, que l'elléborisme forme une des parties les

plus essentielles de la thérapeutique des Anciens ; il nous offre un modèle de leurs principes dans l'art d'appliquer les médicaments, d'autant plus intéressant à étudier, que la médecine actuelle, malgré sa tendance au retour vers la méthode hippocratique, s'éloigne davantage, en ce point, de la médecine grecque.

Les Anciens ne regardaient pas seulement l'ellébore comme un émétique ou un purgatif ; ils lui attribuaient des vertus particulières qui s'exerçaient par son mélange avec le sang, comme on le voit dans Actuarius, qui dit que sa principale action est d'enlever au sang, lorsqu'il lui est mêlé, tout ce qu'il peut contenir de vieil, et qui ajoute même, en indiquant la méthode de l'administrer, que si l'on veut obtenir une bonne purgation, il faut-y joindre la scammonée.

C'était donc à une action générale sur l'ensemble de l'organisme que les Anciens attribuaient les effets de l'ellébore : les accès violents et les effets variés qui accompagnaient ou suivaient cette action, aujourdaui cette idée ; son influence particulière sur le cerveau et les nerfs produisait les vertiges, la strangulation, l'évanouissement ; sa présence dans l'estomac donnait lieu à une énorme sécrétion de pituite, et les évacuations subséquentes n'étaient qu'une circonstance accessoire de son action, circonstance qui souvent n'était déterminée que par des moyens étrangers.

La série des procédés mis en usage dans l'elléborisme nous prouvera que les Anciens étaient dirigés par ces principes, dans l'administration d'un remède dont on aurait une idée très-fausse en le considérant seulement comme émétique ou purgatif.

Les Anciens employaient particulièrement l'ellébore au traitement des maladies qui sont maintenant connues sous le nom de névroses des fonctions cérébrales, comme la manie, l'épilepsie, l'hypocondrie, l'apoplexie, l'hydrophobie, etc. Ils l'employaient aussi dans quelques affections chroniques, comme la sciatique, la goutte, les douleurs de tête ; dans quelques maladies de la peau, comme la lèpre, etc. et même au traitement de quelques affections cancéreuses, puisque Oribase, qui met en doute son utilité pour les ulcères, convient qu'il a vu une femme guérie d'un cancer par la bonne administration de l'ellébore.

Hippocrate conseille l'ellébore dans les premiers jours d'une grande fracture ou luxation ; et si, dans ce cas, on le considère seulement comme purgatif, on trouve le père de la médecine d'accord avec les chirurgiens de nos jours, qui conseillent une évacuation dans les grandes blessures, pour éviter l'embarras gastrique qui en est si souvent la suite.

L'époque de la maladie où les Anciens plaçaient l'usage de l'ellébore, dépendait de la marche et de la nature de l'affection. Ils s'empressaient de l'administrer dans l'épilepsie, parce que le retour des attaques pouvait produire la manie, l'idiotisme, ou l'incurabilité ; ils en retardaient l'usage dans les affections irrégulières et mal déterminées, enfin, dans les maladies régulières et périodiques ; on choisissait le temps où un accès venait de finir ; dans tous les cas on avait égard à l'état actuel de force ou de débilité du malade, aux saisons et aux heures de la journée ; on se laissait même influencer par des idées superstitieuses sur le cours des astres. C'est ainsi qu'on préférait, pour administrer un purgatif, le temps du décroissement de la lune.

Les Anciens proscrivaient l'usage de l'ellébore dans certaines circonstances qui se rapportent toutes à un état d'excitation violente ou de faiblesse du malade; c'est ainsi qu'Hippocrate nous a laissé, dans ses préceptes, dont la sagesse porta particulièrement sur les choses dont il faut s'abstenir, d'utiles avertissements de ne point administrer l'ellébore, à ceux qui sont débiles et lymphatiques, à ceux qui ont la vue faible, à ceux dont les oreilles tintent, etc. effections qui, la plus souvent, viennent de la faiblesse ou le produisent; tandis que d'autre part il dit: « Ne donnez pas l'ellébore à ceux qui ont une forte santé; car il leur donna des convulsions. »

On peut en conclure que l'ellébore, substance très-actiue, exigeait, dans l'individu soumis à son usage, une réaction proportionnée à l'énergie du médicament, et qu'une pareille lutte pourrait devenir dangereuse chez un individu fortement constitué.

L'usage de l'ellébore, dans le traitement de la folie, a donné lieu au proverbe *Navigate Anticyras*, parce qu'on tirait le meilleur ellébore des îles d'Anticyre; et notre poète fabuliste, nourri de la lecture des Anciens, auxquels il emprunte sans cesse des tourures ou des images, a fait dire par le lièvre, à la tortue, qui veut lutter avec lui de vitesse :

Ma compère, il vous faut purger

Avec quatre grains d'ellébore.

Hérophile disait, au rapport de Galien, que les médicaments n'étaient rien quand ils étaient mal administrés, mais qu'ils étaient les moins des dieux, quand leur application était sagement dirigée.

Sur ce principe, les Anciens apportaient le plus scrupuleuse attention et les soins les plus détaillés à préparer la malade à l'administration de l'ellébore; ils disaient que, pour en éprouver les bons effets, l'homme devait être fort et courageux, que ses humeurs devaient être fluides et son estomac disposé à vomir facilement.

Sans rien décider sur l'importance et la sagesse des préparations qui précédaient l'administration de ce remède, je vais exposer la méthode des Anciens; ils étaient trop bons observateurs, et nos théories sont trop incertaines, pour qu'il soit permis de condamner sans examen, dans leur conduite, les choses même qui nous semblent inutiles ou ridicules.

Lorsqu'un malade devait prendre l'ellébore, on commençait par l'évacuer doucement; on le nourrissait bien pendant quelques jours, puis on le faisait vomir, on choisissant le temps du déclin de la lune; on réitérait le vomitif cinq jours après, puis on rétablissait les forces par une bonne nourriture pendant un mois; on recommençait alors la même série d'évacuations de trois en trois jours; après la dernière vomissement, on donnait un jour de repos, pendant lequel on faisait prendre au malade un lavement, un bain, et quelque nourriture; le lendemain on administrait l'ellébore après une friction huileuse sur tout le corps.

Les vomissements dont nous venons de parler avaient toujours lieu après le repas du soir; car les Anciens pensaient que la condition la plus favorable à cette évacuation était la plénitude de l'estomac; on les déterminait par un moyen mécanique, ou par l'action d'un vomitif; dans la premier cas on

nourrissait le malade d'aliments doux et miellés, accompagnés de boissons de même nature, en évitant avec soin tout ce qui pouvait être astringent; on faisait suivre le souper d'une promenade, et au retour on déterminait le vomissement par l'introduction des doigts ou d'une plume dans l'arrière-bouche; l'évacuation était en général facile et abondante.

D'autres fois, après une nourriture et des boissons du même genre, on faisait manger au malade une livre et plus de raiforts; on faisait succéder la promenade, un peu de repos, et des mouvements circulaires qui provoquaient des nausées: alors une plume ou les doigts complétaient l'effet, et des mucosités abondantes étaient rejetées avec le raifort; on éloignait la saveur désagréable de ces substances par un gargarisme, et on sollicitait un sommeil réparateur, par le repos et par des attouchements sur les jambes et sur les pieds.

Si nous comparons cette manière de faire vomir avec celle qui est mise en usage de nos jours, nous les trouvons très-différentes. Les médecins modernes attendent le moment de la vacuité de l'estomac, et donnent le vomitif le matin à jeun, au lieu de l'administrer après un repas: l'état du ventricule, dans ces deux cas, diffère sous deux rapports.

1° Le développement de sa cavité, dans le cas de plénitude, facilite les effets de sa contraction et de celle des parois abdominales; mais cette différence est devenue moins essentielle depuis que nous savons que, pendant les nausées, l'estomac se gonfle d'air. La seconde différence, plus importante, consiste dans le degré de sensibilité et de vie de l'organe vide ou plein; l'estomac, rempli d'aliments, est excité par leur présence; il s'anime de forces propres à réagir sur ces substances; ses sécrétions augmentent à proportion, la peau se refroidit; en un mot, une grande partie de la vie générale semble se concentrer sur l'organe qui va exécuter l'œuvre importante de la digestion. Je laisse aux médecins habiles à décider s'il est indifférent d'agir par un vomitif sur un organe déjà stimulé à ce point, ou d'appliquer le même agent à l'estomac vide et en repos.

Le choix et le mode de préparation de l'ellébore n'exigeaient pas de la part du médecin moins d'attention que le traitement préliminaire dont nous venons de parler.

On distinguait les ellébores par le lieu d'où on les tirait; celui d'Anticyre et du mont Oeta était préféré; venait ensuite celui de Sicile. Quant à la véritable indication de l'espèce, les descriptions des Anciens sont trop confuses pour nous éclairer; Dioscoride confond probablement l'ellébore noir avec le blanc. Quoi qu'il en soit, il paraît que les médecins grecs employaient le blanc, et que les Arabes préféraient le noir; en sorte que, suivant l'observation du savant professeur Pinel, on doit, lorsque les Arabes l'indiquent sans épithète, entendre le noir, tandis que c'est le blanc dont veulent parler les médecins grecs dans le même cas; pour Hippocrate, qui se fait toujours distinguer par son exactitude et sa précision, il a fait usage de l'un et de l'autre, mais il a en presque toujours le soin de les spécifier par une épithète.

Quelle que fût l'espèce d'ellébore dont on faisait usage, on le choisissait bien sain, sans aucune tache, et cueilli depuis quelque temps; car on pensait qu'il suffoquait lorsqu'il était frais. On préférait au tronc lui-même les petits

rameux qui partent de la racine, et on les divisait d'abord suivant leur longueur, ensuite en fragments plus ou moins gros.

Les Anciens nous ont transmis plusieurs méthodes de préparer l'ellébore, qui toutes avaient pour but de lui enlever une partie de ses principes irritants, et de l'associer à d'autres substances pour modérer ses effets et couvrir sa saveur. En voici quelques-unes :

Arturius dit qu'il faut faire macérer l'ellébore dans un peu d'eau, le faire sécher à l'ombre, après avoir séparé l'écorce de la petite moelle, et l'administrer ensuite à la dose de deux ou trois gros, *plus ou moins*, avec du fœnykel et quelques graines aromatiques ; mais que si l'on veut obtenir une bonne purgation, il faut y joindre la scammonée.

Hérodote rapporte la formule suivante : on fait bouillir une livre d'ellébore dans neuf livres d'eau ; on réduit au tiers, on ajoute trois livres de miel, on réduit encore, et on donne six drachmes de cet extrait, qui purge sans danger.

Autilius conseille son infusion faite à froid pendant trois jours, comme tonique.

On le donnait aussi en décoction dans le vin ou dans le miel.

On en faisait des suppositoires, des pessaires, qui provoquaient le vomissement, des emplâtres qui agissaient par absorption, comme les lotions sur les membres goutteux.

Lorsqu'on le donnait en substance, on avait égard au volume des fragments ; ils étaient gros pour agir avec douceur, menus quand on voulait purger vivement.

On doit admirer le zèle et la patience des Anciens dans le concours des moyens accessoires qu'ils mettaient en usage pour modifier et diriger l'action de l'ellébore pendant son effet ; pour en avoir une idée claire, il faut se représenter que son action curative devait s'exercer pendant son séjour dans l'estomac, que le vomissement était le dernier effet de cette action, et que par conséquent il importait de le retarder assez pour donner au médicament tout le temps d'agir sur le système en général ; et que d'une autre part cette vive influence de l'ellébore sur l'économie animale, se prononçant par des symptômes dont quelques-uns pouvaient devenir dangereux, il était essentiel de se procurer tous les moyens possibles d'arrêter à temps des effets trop violents.

Ainsi, les ressources accessoires au médicament lui-même consistaient dans une réunion de moyens qui pussent au besoin ralentir ou accélérer le vomissement ; un lit horizontal, un incliné, un autre suspendu, des plumes d'oie, des huiles de cyprès, de roses, d'iris, des ventouses, des éponges imprégnées de mélicrat, des sternutatoires, des suppositoires, des clystères purgatifs et anodins, des emplâtres, de l'eau chaude, une infusion d'ellébore, du vin d'absinthe, et des gantelets de cuir dont les doigts allongés pouvaient s'introduire dans l'arrière-gorge, étaient préparés à l'avance, et servaient, suivant le besoin, à produire un de ces deux effets ; on y joignait les frictions manuelles, la traction des membres et les coups sur l'estomac ;

enfin des moyens moraux, capables de calmer ou d'exciter, tels que des contes agréables, ou des injures et des provocations.

On appliquera facilement ces divers moyens en suivant la marche ordinaire des symptômes pendant l'action du médicament. D'abord, chaleur à l'estomac et à la gorge, salivation abondante, prolongée pendant une heure, vomissement de matières pituiteuses, éjection des aliments et de l'ellébore, vomissement renouvelé de plûite et de bile, puis de bile pure.

Pendant ce temps, face rouge, veines gonflées, pouls lent et déprimé, hoquets plus ou moins violents: après ces effets, le pouls se relevait, la face revenait à son état naturel, et souvent il survenait encore des vomissements moins pénibles que les premiers.

Telle était la marche convenable et désirée de la médication; mais, si le malade paraissait disposé à vomir trop promptement, on le tenait en repos; on lui faisait des frictions sur les jambes; on lui faisait boire, de temps en temps, un peu d'eau et d'absinthe, on lui appliquait même des ventouses le long de l'épine et sur l'estomac; on calmait l'esprit par des contes flatteurs.

Dans le cas contraire, le vomissement n'arrivant pas au bout d'un assez long séjour du médicament dans l'estomac, son action, trop prolongée, pouvait produire un sentiment de strangulation, un resserrement de la gorge, la perte absolue de connaissance; pour prévenir ces inconvénients ou en diminuer les effets, on introduisait dans la gorge de longues plumes d'oie, ou les gantelcts trempés dans l'huile de cyprès, on alongeait les membres, on frappait l'estomac, on faisait boire le mélicrât en abondance avec la rue, on frottait les doigts avec l'huile de cyprès ou la scammonée, on plaçait le malade sur le lit suspendu, et on l'agitait transversalement, en imitant le roulis d'un vaisseau.

On faisait boire la décoction d'ellébore, on appliquait des suppositoires irritants, et l'on donnait des clystères purgatifs.

Si le malade perdait le sentiment, on ouvrait les dents avec de petits coins de bois pour introduire la plume; ou l'on déterminait de violents éternuements avec la poudre d'ellébore ou de l'euphorbe; ces moyens étaient ordinairement suivis d'une abondante éjection qui calmait tous les symptômes; mais, dans le cas contraire, on avait recouru à la dernière ressource, qui consistait à faire sauter le malade dans une couverture tendue par des hommes vigoureux, et à le faire ainsi rouler sur lui-même, moyen qui manquait rarement son effet, mais après lequel on regardait comme sans ressource ceux qu'il n'avait pas rappelés à la vie.

Ce terrible appareil d'accidents et de remèdes, vivement tracé par les Anciens, semble fait pour effrayer le médecin et l'éloigner de l'emploi d'un pareil moyen; mais nous devons penser que les symptômes graves étaient très-rare, ou que les Anciens attachaient une grande importance aux propriétés curatives de l'ellébore, puisqu'ils ne laissaient pas d'en faire un fréquent usage.

Un médicament qui agissait avec tant de force sur le système nerveux, pouvait laisser des traces fâcheuses, aussi survenait-il quelquefois un hoquet persistant et accompagné d'un spasme général; on administrait alors la rue

avec le médiocras, on faisait des frictions sur les membres, et on y appliquait des ligatures, on posait des ventouses le long de l'épine, on cherchait à changer la disposition nerveuse par des stercutatoires, des frayeurs subites, des injures violentes, etc.

Une autre suite de l'elléborisme était le spasme des muscles, il avait ordinairement son siège dans ceux des membres et de la mâchoire; alors on faisait usage des bains, des applications émollientes, des frictions et applications de la malh avec une compression graduée, et même des antispasmodiques, comme le castoréum, qu'on employait à l'intérieur et à l'extérieur.

L'elléborisme des Anciens dont je viens de tracer une légère esquisse, conduit à des réflexions sur la thérapeutique en général et sur l'usage de l'ellébore en particulier.

J'ai déjà fait remarquer combien la méthode des Anciens différait de la nôtre dans l'emploi des vomitifs; et cette partie de la thérapeutique est si importante, il arrive un si grand nombre de cas où l'action d'un émétique est du plus haut intérêt, qu'il serait bien à désirer que l'on examinât cette question avec tout le soin qu'elle mérite; mais indépendamment de la vacuité ou de la plénitude de l'estomac, quelle négligence et quelle inertie dans notre manière d'administrer ces remèdes, comparée à ces soins multipliés et éclairés qui, chez les Anciens, précédaient et accompagnaient la médication! nature des aliments et des boissons pour disposer l'estomac au vomissement, promenade au tel ou tel lieu, situation pendant l'effet du remède, moyens accessoires soigneusement préparés et sagement appliqués, pour retarder, hâter, ou compléter les effets dont on attendait un résultat utile, tout est parfaitement disposé, rien n'est oublié pour accomplir ce beau précepte d'Hippocrate: *Oportet autem non modo seipsum exhibere quae oportet facientem, sed etiam aegrum, et praesentem, et externa.*

Si de pareils soins accompagnaient l'administration d'un simple vomitif, quelles précautions ne devaient pas prendre les Anciens lorsqu'ils employaient l'ellébore. On les a toutes mises sur le compte des dangers de ce médicament; on n'a pas assez remarqué qu'un grand nombre de ces moyens étaient préparatoires, d'autres destinés à compléter l'effet du remède, et que ceux qui avaient pour but de parer aux accidents graves étaient dictés par une sagesse prévoyante. En effet, l'usage de l'ellébore était général, on ne mettait point en doute son efficacité, les maîtres de l'art devaient donc s'attacher particulièrement à signaler les dangers; de nos jours tout médecin instruit administre sans aucun inconvénient les préparations mercurielles les plus dangereuses, et nos livres sont pleins de sages conseils sur les dangers qui peuvent en résulter.

Nos plus célèbres médecins ont rejeté l'usage de l'ellébore, ils en ont donné pour raison que nous possédons beaucoup d'émétiques plus doux et moins dangereux: entrez donc seulement comme émétique que nous devons le considérer?

Il suffit d'examiner un moment les symptômes produits par l'ellébore pour se convaincre que le vomissement n'était que la moindre partie de ses effets;

les fonctions cérébrales et tout le système nerveux en ressentiaient la plus grande influence ; on pouvait le réduire au simple rôle de purgatif par des préparations qui sans doute lui font perdre la partie la plus précieuse de ses propriétés, puisque dans tous les cas importants les Anciens le donnaient en substance.

L'action de l'ellébore peut causer des accidents très-graves ; mais où chercherons-nous des remèdes contre les névroses des fonctions cérébrales qui résistent si souvent à nos moyens , si nous répudions les substances qui agissent puissamment sur le système nerveux , et sur les fonctions cérébrales en particulier.

Il est certain que les Anciens , à l'aide d'un petit nombre de ressources , étaient parvenus à prévenir les inconvénients de l'ellébore ; son emploi était devenu tellement habituel qu'il avait donné naissance à des proverbes , et qu'au rapport d'Aulugelle et de Valère Maxime , les orateurs , jaloux de véritable gloire , prenaient , à l'exemple de Carnéade , une dose d'ellébore avant la dispute , pour se fortifier le cerveau. Enfin , si nous voulions révoquer ses succès en doute , il faudrait ôter toute créance aux hommes les plus illustres de la médecine grecque , et aux observateurs les plus parfaits que nous puissions choisir pour modèles.

Si tel était le succès des Anciens dans l'administration de l'ellébore , que ne pourrions-nous pas en attendre , aidés des moyens multipliés et de puissants antispasmodiques inconnus dans les temps reculés !

On a tenté de nos jours l'emploi de substances éminemment vénééuses , et qui n'avaient en leur faveur que quelques assertions de succès douteux : pourquoi n'essayerait-on pas l'usage de l'ellébore dans les maladies affligeantes qui attaquent dans l'homme sa plus belle prérogative ? Serait-il plus dangereux que les douches d'eau fraîche sur la tête , les douches ascendantes par l'anus , une chute inopinée dans la mer , etc. moyens qu'on a souvent employés , quelquefois avec des succès qui sans doute n'ont été dus qu'à la secousse violente qu'en ont éprouvée les appareils nerveux et surtout le cerveau ?

En résumant les relations partielles des Anciens , et suivant jusqu'à nos jours l'emploi de l'ellébore , on s'aperçoit aisément qu'il est susceptible de produire deux genres d'actions bien distincts : en substance et à une dose convenable , il agit avec force sur le système nerveux , et c'est de cette manière qu'il devient un moyen curatif pour quelques maladies qui dépendent de ce système ; ces propriétés paraissent tenir à des principes volatils qu'on peut en séparer , ou dont on peut diminuer la proportion.

Réduit en extrait convenablement préparé et donné à plus petites doses , il paraît devenir excitant , tonique et propre à guérir ces maladies qui semblent dépendre d'un défaut de vie dans quelque système ; il devient un fondant pour les engorgements , et les Anciens en obtenaient la guérison des maladies de la peau les plus difficiles à traiter.

Les pilules de Bacher où l'ellébore se trouve dans ce dernier état , ont eu , au rapport de Richard et de plusieurs autres médecins , des succès prononcés dans l'hydropisie ; elles sont conservées parmi les moyens dont nous faisons usage. Or , si nous avons acquis par notre expérience la certitude que la plus obscure des deux actions de l'ellébore est telle que le pensaient les Anciens ,

n'avons-nous pas un motif de plus de croire qu'ils ne se trompaient pas en lui attribuant d'autres vertus plus saillantes, plus remarquables, et par conséquent bien plus faciles à constater?

La dernière objection contre l'usage de l'ellébore en médecine, peut se tirer des expériences tentées dans les temps modernes: on a fait prendre à quelques chiens de l'eau distillée d'ellébore, et ils ont été violemment purgés; un coq est mort par la présence d'un fil trempé dans le suc d'ellébore et laissé dans sa crête. On ne peut rien conclure de ces faits:

1° Parce que telle substance est un violent poison pour quelques animaux, tandis que l'homme en supporte l'usage, et réciproquement;

2° Parce que les substances vénéneuses agissent en raison inverse de la masse de l'individu;

3° Surtout, parce que nous savons que l'administration de l'ellébore exige des préparations et des soins.

Mais Tournefort, pendant son voyage du Levant, ayant retrouvé le véritable ellébore des Anciens, en a administré l'extrait à des Arméniens qui en ont éprouvé de mauvais effets. Il dit qu'il fut obligé d'y renoncer et qu'il revint alors de la haute opinion qu'il avait de ce remède, et il ajoute qu'un médecin lui a dit qu'il avait été obligé d'abandonner ce moyen, à cause de ses inconvénients; il dit pourtant aussi que les Turcs lui attribuent de grandes vertus.

Que peut-on conclure de pareilles expériences, sinon que l'ellébore oriental, ayant produit de nos jours, quand on l'a mal administré, les mêmes accidents si bien retracés par les Anciens, aurait sans doute produit tous les bons effets qu'ils ont préconisés, s'il eût été donné dans les circonstances convenables, si on l'eût accompagné de cet ensemble de moyens accessoires auxquels ces maîtres de l'art attachaient le succès, qu'ils nous ont transmis avec tant de soins, et que nous pouvons encore perfectionner par cette foule de ressources précieuses, dont les découvertes postérieures ont enrichi la thérapeutique moderne.

EXCURSVS II

DE MANDRAGORA.

Ad ea Plinii verba, lib. XXV, cap. 94:

Mandragoram, alii Circacum vocant. Duo eius genera: candidus, qui et mas; niger, qui femina existimatur, etc.

Mandragoræ duæ traduntur differentiae: (1) una dicitur mas seu candidus, altera vero femina seu nigra.

Mandragora mas seu candidus, Officin. mandragora fructu rotundo, C. B. P. 169. Vulgo, *Mandragore mille*.

Radicem profert crassam, longam, interdum simplicem et indivisam; sæpe bifidam, incoxantem hominem, ut sibi persuadet vulgus, referentem, interdum etiam trifidam aut quadrifidam, externe candicantem aut ex cinereo ferrugineam interne pallidam. Ex eius capite absque caule folia exeunt circiter cubitalia, sesquipalmum fere lata, utrinque acuminata, atro-virentia, foetida. Inter hæc a radice quoque pediculi assurgunt crebri, sesquiunciales aut palmares etiam, florem singuli sustinentes monopetalum, campaniformem, quinquepartitum, modice irsutum, sordide candicantem ac nonnihil purpurascentem, foetentem, cum calyce villosa viridi in quinque lacinias diviso; ex quo surgit pistillum quod intimam floris partem perfodit et abit deinde in fructum parvi pomi effigie et magnitudinis, primum viridem, deinde subluteum, carnosum, mollem, odoris gravis virosi, et in cuius pulpa semina continentur alba, subrotunda, compressa et quasi reniformia.

Mandragora femina seu nigra, Officin. mandragora flore subcaeruleo purpurascente, C. B. P. 169. Vulgo, *mandragore femelle*.

Eius folia mari similia sunt, sed angustiora, minora, nigrioraque. Flores coloris ex caeruleo purpurascentis; fructus pallidiores minores, turbinati; sorbi aut. piri effigie, sed non minus odorati. Semina minora et nigriora. Radix quoque proluxa, foris amplius nigricans, interius albida. Vtraque in calidiori-

(1) *Atropa Mandragora* (Pentand. monogyn. gen. 502 Pers. *Solanae. Jus.*). Habitat in Hispaniæ, Helvetiæ, Italiæ, Cretæ, Cykladum, etc. apriciis. Variat foliis minoribus, angustioribus et magis undulatis. Conf. Lamarck Encycloped. tom. I, pag. 391. Ed. Paris.

bus regionibus, Italia, Hispania, sponte crescit, in silvis et umbrosis necnon prope ripas fluviorum. Hic non nisi in hortis sata oritur. Viriusque folia et radices vel potius radicem cortex uisitata sunt.

Luculentam officinalis mandragorae descriptionem et Gl. nostrate Geoffraeo mutuati sumus, Mat. med. t. 1re, II, pag. 808 sq. Quid ad vires et usus pertinet, partim transcribenda censuimus, quae digna scitu, lectuque iucunda visa sunt, ex medic. Scient. Dictiou. tom. XXX, p. 424 sqq. Sic inter optimos botanicae rei auctores DD. LOISELLE et MARQUIS:

La mandragore est une des ces plantes dont l'odeur et la saveur désagréables semblent annoncer les funestes effets. C'est une de celles sur lesquelles on s'est plu à débiter le plus de choses merveilleuses et bizarres, et dont la charlatanisme a tiré le plus de parti pour duper l'ignorance, qui ne croit rien avec tant de facilité que ce qui est le moins croyable.

La grosse racine napiforme et comme velue de cette plante, souvent divisée jusqu'à la moitié en deux parties, a paru offrir quelque ressemblance avec le trouc et les extrémités inférieures d'une figure humaine. C'est dans cette grossière apparence, et dans les propriétés vénéneuses et démentantes très-anciennement connues de la mandragore, qu'il faut chercher l'origine de toutes les fables dont elle a été l'objet.

C'est cette forme de ses racines qui lui fit donner par Pythagore, sur la sagesse duquel trop d'amour pour le merveilleux jette quelque nuage, le nom d'*ἀνθρωπορρίζων*, et par Columelle, celui de *semlhomo*:

Quamvis semlhominis vesano gramine foeta,
Mandragoras patiat flores moestaque cicutam.

Le mot *vesano*, dans le premier de ces vers, désigne évidemment la propriété qu'a la mandragore de causer le délire.

Quiconque connaît un peu l'histoire de l'esprit humain, ne sera point surpris qu'une plante qui offre dans sa racine l'image plus ou moins exacte d'un homme, ait été bientôt regardée comme devant influer sur la génération, et soit devenue célèbre dans les philtres. L'emploi qu'en faisait, dit-on, dans ses préparations la magicienne Circé, lui fit aussi donner quelquefois le nom de *circaea*.

Les Modernes ont encore renchéri sur les contes des Anciens relatifs à la mandragore. On s'est si persuadé de la parfaite ressemblance de ces racines avec la forme humaine, que de vieux herboristes pour figurer cette plante, distinguée, par les Anciens même, en mâle et femelle, n'ont rien imaginé de plus simple que de dessiner, sans en oublier aucun attribut, une figure d'homme et une figure de femme, de la tête des quelles ils font naître les feuilles et les fleurs. C'est ainsi qu'on voit les mandragores représentées dans l'ouvrage imprimé en caractères gothiques, intitulé *le grand Herbar*, en français.

Pour les botanistes, ces noms de mâle et de femelle ne désignent relativement à la mandragore que deux variétés, dont la première a des fruits arrondis, et la seconde, des fruits piriformes.

Les charlatans ne manquaient pas, comme on peut le croire, d'ajouter, en

rétaillant adroitement cette racine, à la ressemblance qui en faisoit le prix. Ils savaient non seulement cacher habilement cet artifice, mais même faire avec quelques autres racines, telles que celle de bryone, de fausses mandragores qu'ils vendaient fort cher à cette classe d'hommes qui semblent avoir besoin d'être trompés. Elles étaient bien plus précieuses, bien plus puissantes encore, quand elles avaient été recueillies sous des gibets. On était persuadé que, conservées dans un morceau de linceul, ces mandragores portaient bonheur.

Les cérémonies superstitieuses avec lesquelles la mandragore devait être arrachée ajoutaient à la haute opinion qu'on avait de sa puissance. Un cercle magique devait trois fois être tracé autour d'elle avec la pointe d'une épée; un des assistants devait danser en prononçant des paroles obscènes. Théophraste et Pline n'ont pas craint de décrire sérieusement ces pratiques ridicules, sans lesquelles celui qui entreprenait de déraciner la mandragore courait les plus grands dangers. D'autres pour éviter ce péril, ont prescrit de la faire tirer de terre par un chien, qu'on y attachait; ce qui est évidemment emprunté de ce que l'historien Joseph (De Bello Jud. l. VII, cap. 25) raconte de la plante *Naaros*, qui avait la vertu de chasser les esprits malfaisants, et dont il débitait une foule de choses incroyables.

La forme humaine qu'on voulait absolument trouver dans la racine de mandragore, ne pouvait sûrement conduire à rien de plus extraordinaire qu'à lui supposer de la sensibilité; mais, l'esprit humain ne s'arrête guère en fait d'extravagances. On en vint jusqu'à prétendre que la mandragore faisait entendre des cris plaintifs quand on l'arrachait, et on recommanda à ceux qui tentaient cette périlleuse opération de se boucher exactement les oreilles pour n'être pas attendris.

Avec ces racines les anciens Germains faisaient des idoles, des espèces de dieux lares, appelés *altrunes*, auxquels ils rendaient un culte journalier, qu'ils consultaient, et dont ils croyaient recevoir des réponses.

Les Anciens ont débité que la racine de la mandragore, bouillie avec de l'ivoire, le ramollissait assez pour qu'on pût, comme à la cire, lui faire prendre telle forme qu'on voulait.

La comédie de Machiavel, intitulée *la Mandragora*, l'une des plus anciennes et des meilleures qui aient été faites depuis les Anciens, est la preuve de la réputation dont jouissait la mandragore en Italie, au quinzième siècle, pour assurer la fécondité des femmes.

Une des propriétés les plus singulières attribuées par les charlatans aux racines figurées qu'ils vendaient sous le nom de mandragore et quelquefois de main de gloire, était celle de doubler chaque jour l'argent avec lequel on les enfermait après quelques cérémonies mystérieuses. Cette vertu n'était sans doute pas la moins propre à décider les amateurs à payer au poids de l'or une racine qui pouvait aussi facilement et si amplement les dédommager de leurs avances. D'autres rapportent ceci à certains esprits familiers, désignés aussi sous le nom de mandragores, qui faisaient découvrir des trésors et rendaient heureux au jeu.

Nous n'avons qu'à peine ébauché l'histoire superstitieuse de la mandragore, et nous craignons pourtant déjà d'en avoir trop dit sur ce sujet. Ceux qui pourraient désirer plus de détails la trouveront dans un Mémoire de

Gleditsch, inséré parmi les nouveaux Mémoires de l'Académie des sciences de Berlin, p. 36 et suiv. 1778.

La mandragore n'a pas été, chez les Arabes, en Perse, et dans les autres contrées orientales, l'objet de moins de fables que dans notre Occident. (Voyez d'Herbelot, *Bibl. orient.* pag. 17, et Bordgar, *Gesta dei per Francos*, l. 1099).

Ces mandragores (dudaïm), si chères à Rachel (Voyez *Genèse*, cap. xxx, v. 14), qu'elle achète de sa sœur Lia au prix des caresses de son époux, ne peuvent être ni les fruits, ni les racines de la plante dont nous parlons, quoique la plupart des interprètes les lui rapportent. Il est question dans l'Écriture d'un slimont agréable, la mandragore est, au contraire, un végétal éminemment vénéneux.

D'autres ont cru voir le dudaïm dans la banane, dans la truffe, dans le citron, dans la figue, dans le fruit du *Ziziphus lotus*. Linné pensa que c'était une espèce de concombre commun dans l'Orient, qu'il appela en conséquence *Cucumis dudaim*. Ses fruits exhalent une odeur agréable, et, en effet, dans un autre passage de l'Écriture (*Cantic. cantic. c. vii, v. 13*), le dudaïm est cité pour son parfum.

Suivant M. Virey (*Des Médic. aphrod.* Bull. Pharm. mai 1813), c'est dans les tubercules de quelques espèces d'orchis, probablement de celle dont on retire aujourd'hui le salep, en Orient, qu'on doit reconnaître les mandragores de Rachel. Il se fonde surtout sur l'étymologie du mot hébreu dudaïm, qui semble indiquer la forme des tubercules des orchis, et sur la propriété sphrodisiaque qu'on leur attribue, et qui motive l'opinion de ceux qui pensent que ce fut aux mandragores qu'elle avait mangées, que Rachel dut la conception de Joseph, après une longue stérilité. Rien cependant, dans le passage de la Genèse, ne lie la naissance de ce patriarche à l'avidité de sa mère pour les dudaïm : elle en parle même tout-à-fait indépendante. L'importe peu, au reste, d'adopter sur ces mandragores de l'Écriture l'opinion de Linné ou celle de M. Virey, qui n'est pas moins probable. Ce qu'il y a de certain, c'est que ces plantes ne sont point l'*Atropa Mandragora* Linn.

Par ses propriétés réelles, vénéneuses et médicales, la mandragore paraît fort analogue à la belladone, qui appartient au même genre; mais les qualités de cette dernière sont plus positivement connues. Nous croyons seulement devoir ajouter ici le résultat des expériences de M. Orfila pour constater l'action de cette plante sur l'économie animale, postérieures à la publication du volume où se trouve l'article que nous venons de citer. M. Orfila ne s'est point occupé spécialement de la mandragore; mais la grande analogie qui existe entre cette plante et la belladone permet de lui appliquer les conclusions que l'auteur de la Toxicologie générale tire de ses essais sur celle-ci. Ces conclusions sont :

1. Que la belladone et son extrait jouissent de propriétés vénéneuses très-énergiques;
2. Qu'ils exercent une action locale peu intense, mais qu'ils sont absorbés, portés dans le torrent de la circulation, et qu'ils agissent sur le système nerveux, et particulièrement sur le cerveau;
3. Qu'ils déterminent des symptômes communs à quelques autres poisons,

qui sont insuffisants pour caractériser cet empoisonnement, malgré ce qui a été avancé par plusieurs auteurs;

4. Que les extraits du commerce varient singulièrement par rapport à leur énergie, suivant la manière dont ils ont été préparés, et que les plus actifs sont ceux qui ont été obtenus en faisant évaporer, à une très-basse chaleur, le suc de la plante fraîche;

5. Que leur action est beaucoup plus intense lorsqu'ils ont été injectés dans les veines, que lorsqu'ils ont été appliqués sur le tissu cellulaire, et, à plus forte raison, que dans les cas où ils ont été introduits dans l'estomac;

6. Que ces préparations paraissent agir sur l'homme comme sur les chiens (*Toxicol. gén. vol. II, part. 1, p. 239*).

Annibal, au rapport de Frontin, dans ses *Stratagèmes militaires*, envoyé par les Carthaginois contre les Africains révoltés, se servit adroitement de la mandragore pour les vaincre. Feignant de se retirer après un léger combat, il laissa derrière lui quelques tonnes de vin où il avait fait infuser des racines de mandragore. Les barbares, qui le haïrent avec avidité, ne tardèrent pas à en éprouver les funestes effets, et Annibal, revenu sur ses pas, tailla facilement en pièces des ennemis plongés dans une profonde stupeur. Nous doutons qu'un général français regardât une pareille ruse comme de bonne guerre. Quoi qu'il en soit, Buchanan, dans son *Histoire d'Écosse*, raconte un trait tout semblable. Swénon, roi de Danemarck, ayant fait une invasion en Écosse, les habitants de ce pays, pendant une trêve, fournirent à ses soldats une boisson empoisonnée, qui les jeta dans une ivresse qui ne leur permit pas de se défendre. A peine Swénon lui-même put-il échapper au carnage horrible que les Écossais firent de ses sujets. C'est à la belladone et non à la mandragore, qui ne croît pas dans ses contrées, qu'on rapporte cette défaite. Ces deux stratagèmes sont, au reste, si semblables, qu'il nous paraît peu douteux que c'est le premier qui aura suggéré l'idée du second au chef écossais, si le fait est vrai; à l'historien; s'il est supposé.

Les propriétés narcotique, anodine, hypnotique de la mandragore étaient célèbres dès le temps d'Hippocrate. On savait également dès lors qu'à forte dose elle excite le délire et la fureur. Les Anciens l'employaient souvent et particulièrement pour remédier à l'insomnie, et pour apaiser les douleurs violentes : l'odeur seule des fruits passait pour provoquer le sommeil. On avait soin de faire prendre la mandragore aux malades qui devaient subir quelque opération chirurgicale douloureuse, telle que les amputations, ou l'application du feu, pour diminuer en eux la sensibilité. L'action stupéfiante de cette plante était si connue du vulgaire même, qu'on disait proverbialement d'un homme apathique et insouciant pour ses propres affaires, qu'il avait pris de la mandragore.

On l'employait aussi dans les affections mélancoliques et contre les convulsions, la goutte; on l'appliquait extérieurement comme résolitif sur les engorgements, les tumeurs scrofuleuses, les squirres. Le suc de la racine, et surtout de la partie corticale, passait pour un éméto-cathartique puissant, mais qui, employé sans prudence, pouvait causer de graves accidents et même la mort. On regardait la mandragore comme propre à rappeler le flux menstruel et à

faciliter l'accouchement. Elle n'avait pas moins de réputation contre les morsures venimeuses.

La mandragore joue, dans la médecine moderne, un rôle bien moins important que dans la médecine antique. C'est dans l'Allemagne et dans les pays du Nord qu'elle a été la plus employée. Elle l'est fort peu en général, et, chez nous, elle est tout-à-fait inusitée. Boërhaave et Hoffberg ont confirmé ce qu'avaient dit les Anciens de son utilité pour résoudre les engorgements glanduleux. Swédiaur recommande, contre les bubons siphilitiques et le squirre du testicule, des cataplasmes faits avec la racine de mandragore. Donnée en poudre, quelques praticiens l'ont vue calmer les douleurs et éloigner les accès de goutte; elle a paru, dans ces cas, augmenter la transpiration. On l'a quelquefois employée avec succès pour calmer diverses affections spasmodiques.

La mandragore doit être comptée au nombre des plantes douées d'une action puissante sur notre économie; mais son usage médical est trop peu déterminé, pour que le sage médecin puisse y avoir recours avec confiance.

C'est surtout en poudre, et depuis un demi-grain jusqu'à quatre grains, qu'on peut prescrire la racine de mandragore à l'intérieur; mais le mieux est sans doute de s'abstenir de l'employer de cette manière. Les feuilles, ainsi que les racines, cuites dans le lait ou dans l'eau, servent quelquefois en cataplasmes. On peut également en faire usage sous forme de vapeurs, de bains, de fomentations.

L'huile de mandragore, qu'on préparait autrefois dans les pharmacies, est tombée aujourd'hui en désuétude. Le Codex de l'ancienne Faculté place ses feuilles au nombre des substances qui doivent entrer dans la composition de l'onguent *populeum* et du baume tranquille.

C. PLINII SECVNDI
NATVRALIS HISTORIAE

LIBER XXVI.

I.

(1) Sensit et facies hominum novos; omnique aeo priore incognitos, non Italiae modo, verum etiam universae prope Europae, morbos: tunc quoque non tota Italia, nec per Illyricum, Galliasve, aut Hispanias magnopere vagatos, aut alibi, quam Romae, circaque: sine dolore quidem illos, ac sine pernicioe vitae: sed tanta foeditate, ut quaecumque mors praefenda esset.

II. Gravissimum ex his lichenas appellavere graeco nomine: latine, quoniam a mento fere oriebatur, ioculari primum lascivia (ut est procax natura multorum in alienis miseriis), mox et usurpato vocabulo, mentagram: occupantem in multis totos utique vul-

I. Non tota Italia. Sic ex Chifflet. Hard. nec Gron. Ed. P.

II. Gravissimum ex his lichenas. Plin. Val. haec totidem verbis, II, 56. Quod genus hoc morbi sit diximus lib. XX, cap. 2. Tib. Claudii Caesaris nomine, sub quo hoc malum in Italiam irre-

psisse mox Plinius dicit, ipsum (ut alibi) Tiberium Augusti successorem intelligit. Vide cap. 6. II.

Mentagram. Ad lichenas rodentesque herpetas, *dartres vives*, referenda est haec mentagrae lues. Esor.

tus, oculis tantum immunibus, desoendentem vero et in colla pectusque ac manus, foedo cunctis furfure.

III. Non fuerat haec lues apud maiores patresque nostros. Et primum Tiberii Claudii Caesaris principatu medio irrepsit in Italiam, quodam Perusino equite romano Quaestorio scriba, quum in Asia apparuisset, inde contagionem eius importante. Nec sensere id malum feminae, aut servitia, plebesque humilis, aut media: sed proceres veloci transitu osculi maxime: foediorum multorum qui perpeti medicinam toleraverant, cicatrice, quam morbo. Causticis namque curabatur; ni usque in ossa corpus exustum esset, rebellante taedio: advenēruntque ex Aegypto genitrice talium vitiorum medici, hanc solam operam asserentes, magna sua praeda. Siquidem certum est, Manilium Cornutum e praetoriis legatum Aquitanicae provinciae, HS CC elocasse in eo morbo curandum sese: acciditque saepius, ut nova contra genera morborum gregatim sentirentur. Quò mirabilius quid potest reperiri? aliqua gigni repente vitia terrarum in parte certa, membrisque hominum certis, vel aetatibus, aut etiam fortunis, tamquam malo eligente, haec in pueris grassari, illa in adultis: haec proceres sentire, illa pauperes.

III. *Rebellante taedio.* Recrudescente morbo. Haec.

Siquidem certum est, Manilium, etc. Haec totidem verbis Plin. Valer. loc. cit. Manilium Cornutum idem pro Manilio perperam vocat. II.

E praetoriis. Ex eorum numero qui praeturam gesserant. II.

HS. CC. Ille est, sestertium ducenties centena millia. Monetae nostrae librae aut 2,000,000, sive, ut

aiunt, milliones librarum duo. Quod si cui hoc valetulinis pretium incredibile videatur, haud gravato assentiar, ut extrita lingula legat, HS. cc, hoc est, ducenta sestertia: siquidem prius antiquum scribendi morem id ita seire docuerit, eritque ea summa tantum librarum 20,000. II. — Brot. extrita ex codd. lingula, HS CC. Ep. P.

Gregatim. A grege tantum et humili plebe sentientur. II.

IV. L. Paullo, Q. Marcio censoribus, primum in Italiam carbunculum venisse, Annalibus conscriptum est, peculiare Narbonensis provinciae malum: quo duo consulares obiere condentibus haec nobis eodem anno, Iulius Rufus, et Q. Lecanius Bassus, ille medicorum inscientia sectus: hic vero pollice laevae manus evulso acu ab semetipso; tam parvo vulnere, ut vix cerni posset. Nascitur in occultissimis corporum partibus, et plerumque sub lingua, duritia rubens vari modo, sed nigricans capite: alias livida,

IV. L. Paullo. L. Aemil. Paulinus, Q. Marcianus Philippus censuram gessere; ac lustrum fecere LIII, 20. Urbis 590. HAAB.

Conscriptum est. In R. cod. 4, consilium. In Reg. 2, et Chiff. notatum. HAAB.

Narbonensis provinciae malum. Atque id morbi genus hodieque ibi sentitur, nomenque habet, *le charbon provençal*, ab ea regione. Vide Honor. Bouché, Hist. Prov. lib. I, cap. 8, p. 47. HAAB.

Iul. Rufus. Consul hic fuit Neronis principatu, cum C. Fonteio Capitone, anno Urbis 819. Caius ei praenomen fuit. HAAB.

Q. Lecanius Bassus. Huius mentionem facit Diosc. in Praefatione: Η τοῦ κρατίστου Λεκανίου Βάσσου πρὸς οἱ διαίτης, ἃν ἔγνωμεν συνδιαγούσης ὑμῖν, δίδυμα ἐν σμικρὸν τῆς ἐν οὐ καλοχάλαβας. Hinc colligunt quidam non potuisse Plinio e Dioscoride suas de plantis historias describere, quum eodem saeculo uterque floruerit, et ingenii sui monumenta reliquerit. Haec Iohannes Baptista Persii interpreter. DAL. — Q. Lecanius. Gessit consulatum C. Lecanius Bassus cum M. Licinio Crasso frugi, triennio

ante Rufum, de quo dictum est proxime, anno Urbis 816, ut auctor est Tacitus, Annal. lib. XV, p. 250. Sibi fuisse persamillarem Dioscorides in praefatione testatur. H.

Inscentia. Gron. et al. ante Hard. inscitia. Ed. P.

Sectus. Vel exsecta parte corporis aliqua, cui malum successit; meo iudicio, gangraena: vel mislo iam orto, ab ignaro medico discissae parte aegra, cum tanta profusione sanguinis, vel ob dolorem cum humoris affluxu tanto, ut pars emortua sit. DALIC.

Tam parvo vulnere, ut vix cerni posset. Varior lectio nostri exemplaris: Hic vero pollice laevae manus evulso acu a semetipso, tam parvo ut vix cerni posset. Nam verbum illud vulnere redundat ex eodem. PIER. — Pollice. Brot. ex codd. Regg. et ed. pr. pollici. Ed. P.

Nascitur in occultissimis, etc. Carum haec potius ostendunt, quam carbunculum. DAL.

Variis modo (sic prius). Scribo vari modo, et statim tendens ex vet. cod. non intendens. PIER.

corpus intendens, neque intumescens, sine dolore, sine pruritu, sine alio quam somni indicio, quo grayatos in triduo aufert, aliquando et horrorem asserens, circaque pusulas parvas, rarius febrem: stomachum faucesque quum invasit, ocysissime examinans.

V. Diximus elephantiasin ante Pompeii Magni aetatem non accidisse in Italia, et ipsam a facie saepius incipientem, in nare primum veluti lenticula: mox

Sine dolore. Hoc parum credibile, nisi venenata materia extincto statim nativo calore, sensum quoque eius exstingueret, et gangraenam asserret: gangraenam enim *σφαγγισμένη* haec signa declarant, non *ἀνδραγα*. DAL.

Aliquando et horrorem asserens, circaque pustulas parvas; rarius febrem. Verba ista, *circaque pustulas parvas*, et depravata et falso hic inserta videntur: pertineat enim, ut sentio, ad ea quae paulo antea praecedunt. Ut legendum putem hoc modo: *Duritia rubens rari modo, sed nigricans capite, alias livida, circaque pustulis parvis corpus tendens neque intumescens. Sine dolore, sine pruritu, sine alio quam somni indicio: quo grayatos in triduo aufert. Aliquando et horrorem asserens; rarius febrem.* PINT. — *Circaque pustulas parvas.* Hoc unum de carbunculis potest intelligi, repugnans aliis omnibus commemoratis signis, excepto horrore, qui nonnunquam sentitur in carbunculo. DAL. — *Circaque.* Circa carbunculum. II.

V. Diximus elephantiasin, etc. Lib. XX, cap. 52. Plutarch. hoc ipsum ex Athenodoro philosopho refert, Symp. Question. VIII, 9, p. 734. H.

Et ipsam a facie saepius incipientem. Totidem fere verbis haec morbi facies a Marc. Emp. describitur, cap.

XIX, pag. 130. Genus est leprae, qua cutis aspera, et elephantis corio similia efficitur. Celsus-III, 25: *Ignotus paene in Italia, frequentissimus in quibusdam regionibus is morbus est, quem ἑλεφαντία Graeci vocant: isque longis adnumeratur. Totum corpus efficitur, ita ut ossa quoque vitari dicantur. Summa pars corporis crebras maculas, crebrosque tumores habet. Rubor harum paulatim in atrum colorem convertitur. Summa cutis, etc.* Hunc morbum *τυφιδάτωρ* nomine Philosophus intellexit de gen. Anim. lib. IV, cap. 3. In Germaniae quibusdam oris non infrequens morbus: in Hispania Africaque, quam in reliquis orbe frequentior: in Gallia Narbonensi Aquitaniaque, quam in reliqua Gallia. Elephantia haec Graecorum, sive lepra dicitur: a qua differt elephantia Arabum, quae insignis est uaiuae vel alterius pedis tumor. HAAR.

Max invalescente (sic prius leg.) Vossiani ambo: *Max inarescente per totum corpus.* Et, si fallor, probe: pertinet enim ad *τοῦ οὐτέ*. Lib. III, c. 5: *Horum extremitates tamquam inarescunt.* Sic quoque Pinitianus. GAON. — *Inarescente.* Cute videlicet, quae vox post paulo sequitur. Ita porro MSS. non *invalescente*, ut prius. II.

inarescente per totum corpus, maculosa, variis coloribus, et inaequali cute, alibi crassa, alibi tenui, dura alibi, seu scabie aspera: ad postremum vero nigrescente, et ad ossa carnes apprimente, intumescens, digitis in pedibus manibusque. Aegypti peculiare hoc malum: et quum in reges incidisset, populis funebre. Quippe in balineis solia temperabantur humano sanguine ad medicinam eam. Et hic quidem morbus celeriter in Italia restinctus est: sicut et ille, quem gemursam appellavere prisci, inter digitos pedum nascentem, etiam nomine oblitterato.

VI. Id ipsum mirabile, alios desinere in nobis, alios durare, sicuti colum. Tiberii Caesaris principatu irrepsit id malum. Nec quisquam id prior imperatore ipso sensit, magna civitatis ambage, quum edicto eius excusantis valetudinem, legeretur nomen incognitum. Quid hoc esse dicamus, aut quas Deo-

Alibi tenui, dura seu sc. aspera (sic libri omnes ante Hard. editi). Scribe, *alibi tenui, dura alibi, seu scabie aspera*, ex Yet. PIRY. — *Dura*. Celsus, lib. III, cap. 25: *Summa cutis inaequaliter crassa, tenuis, dura, mollisque, quasi squamis quibundam exasperatur*.

Nigrescente. Marcellus Medicus c. xix, legisse videtur *inrescente*: at Celsus lib. III, c. 25, *nigrescere* scribit, ut et Plinius. DAL. — *Nigrescente*. Sunt qui *inrescente* malint, quoniam ita Marcell. Empir. scripsit, p. 130. Sed error is librariorum est, tum ex Plinio nostri optimis codicibus, tum vero ex Cornelio Celso, ita morbum eum describente III, 25: *Summa pars corporis crebras maculas, crebrosque tumores habet: Rubor harum paulatim in atrum colorem convertitur*, etc. HARD.

Aegypti peculiare hoc malum. Marc. Emp. loc. cit. HARD.

Solia. Solium vas erat, in quo sedentes lavabantur. H. *Solia*. Gronov. operum errore, *folia* Ed. P.

Gemursam appellavere prisci. Ea phlegmone fuit carbunculosa. Malum id inter manus digitos nascent, vocant Lugdunenses, *fourchon*. DAL. — *Gemursam*. Festus: *Gemursam sub minimo digito pedis tuberculum, quod genere faciat eum, qui gerat*. II.

VI. *Sicuti colum*. Κολικός πῶτος, morbus maioris intestini. Sunt qui *κολικός* scribi malint. Vide Voss. in Etym. verbo: *colicus dolor*. H.

Legeret nomen incognitum (sic prius). Lege: *Quum edicto eius excusantis valetudinem, legeretur nomen incognitum*. Edictum enim non viva voce publicabatur, sed suspensi plerumque tabula legebantur. Nomen autem

rum iras? Parum enim erant homini certa morborum genera, quum supra ccc essent, nisi etiam nova timerentur? Neque ipsi autem homines pauciora sibi opera sua negotia important. Haec apud priuscos erant, quae memoramus, remedia, medicinam ipsa quodammodo rerum natura faciente, et diu fuere (u.) Hippocratis certe, qui primus medendi praecepta clarissime condidit, referta herbarum mentione invenimus volumina: nec minus Dioclis Carystii, qui secundus aetate famaue exstitit: item Praxagorae, et Chrysippi, ac deinde Erasistrati: Herophilo quidem,

incognitum diei, quod esset mentagra. Dorelæus in. Tac. pag. 589. — Immo vero non mentagra, sed colum; ut res ipsa indicat, et patet ex superioribus. Ed. P.

Hippocratis, etc. Tradit haec ipsa Corn. Celsus in pncip. operis: Democriti autem, ut quidam crediderunt, discipulus Hippocrates Coss, primus quidem ex omnibus memoria dignus... Post quem Diocles Carystius, deinde Praxagoras et Chrysippus: tum Herophilus, et Erasistratus, sed artem hanc excreverunt, ut etiam in diversis curandi vias processerint... Donec Asclepiades medendi rationem ex magna parte mutavit. Ex eius successoribus Themison nuper ipse quoque quaedam in senectute deflexit. De Herophilo et Erasistrato rursus lib. XXIX, 3, 5. De Praxagora, Ccinagorae exstat epigramma, in Anthologia; IV, tit. 13: Κριναγόρου εις τιμόνα Πραξαγόρου Ιατροῦ... Αὐτός σοι Φοῖβος πᾶς λαθι- κηδία τέχνης ἰδμοσύνη, πανάκη χεῖρα ληηνάμενος, Πραξαγόρου, στίβους ἐν- μαῖζατο· τοί γάρ ἀνέκλινονται θολή- χυς ὁππόθεν ἐκ πυρρῶν, καὶ ὁπόσα τμηθέντες ἐκ χροῆς ἀρεταί βεῖναι Φαρ- μακᾶ, πρηνεῖς εἶδεν παρ' Ἑπιώνης

Θνητοῖσιν δ' εἰ τοῖς ἐπὶ οὐρανῷ ἰντῆρος, Οὐδ' ἂν ἐποφμεύθη νεκροβαρὴς ἄκατος.

Ipsa manus panaces sacro tibi maximus unxit Phoebigena, atque artes tradidit ipse, quas, Praxagora, fixitque animos quos namque dolores Corporibus feb- bris gignere longa solet, Et bene quae sectis ponantur in artibus herbae, Quis liquor, a mihi doctus, et Epione. Si medici tales multi mortalibus essent: Non, ut nunc, umbris iret onusta ratis, Aesculapii coniux, Epione, vel filia, fertur. Meminit et Tzetzes Praxagorae: Υἱοὶ τοῦ Ἱπποκράτους δὲ ἂ θυσταλὸς καὶ ὁ ἀράκων, Οὗς καὶ τὸν Πραξαγόραν δὲ τὸν Κῶν καὶ ἑτέρους Ιατροὺν ἰδίδεξεν. Harn.

Diocles Carystii. Vossiani tres, et quid. Diocli. Nimirum, ut Pericli, Candauli, Achilli, Pythii, Orynti, Aristoteli, Socrati, et similia patrio casu. Goss.

Ac deinde Erasistrati: Herophilo quidem, etc. Vetus exemplar, ac deinde Erasistratico, Herophili quidem, etc. Scribendum reor, ac deinde Erasistrati Cui Herophilique quinquaginta substitutionis sectaeconditoris. Nam Erasistratus ex Iuliade fuit oppido in insula Ceo, ductore Suida, etiamsi Ga-

quanquam subtilioris sectae conditori, ante omnes celebratam rationem eam, paulatim usu efficacissimo rerum omnium magistro, peculiariter utique medicinae, ad verba garrulitatemque defendente. Sedere namque his in scholis auditioni operatos gratius erat, quam ire per solitudines, et quaerere herbas alias aliis diebus anni.

VII. (m) Durabat tamen antiquitas firma, magnasque confessae rei vindicabat reliquias, donec Asclepiades aetate Magni Pompeii orandi magister, nec satis in arte ea quaestuosus, ut ad alia quam forum, sagacis ingenii huc se repente convertit: atque, ut necesse erat, homini, qui nec id egisset, nec remedia nosset, oculis usuque percipienda; torrenti ac meditata quotidie oratione blandiens omnia abdicavit: to-

leno in Isagoge *Chius* sit, non *Celso*. Sed depravatum esse Galeni codicem, ac pro *Celso*, *Chius* falso scriptum, patet ex Strabone, lib. X, et Stephano Byzantio in dictione *Iulis*: et ex aliis auctoribus (ne citando nominatim tunc) qui Erasistratum medicum, *Celsum* faciunt, non *Chium*. PINZ.

Ante omnes celebratam rationem eam. Legendum arbitror, ante omnes celebrata *rationali* ei. Nam quum tres sint medicinae artis sectae, rationalis empirica, methodica: rationalis inventor secundum Plinium Herophilus fuit, etsi Galenus Hippocrati et aliis eam inventionem assignent. PINZ.

Defendente. Ita restitutionis ope codicis Reg. 4, quum prius implicata admodum sententia, spiritusque artis ipsius praeceptis, non sine insigni orationis vitio, descendente legeretur (quam lectionem praefert Gron. et al.). HARG.

Auditioni operatos. Id est, operam

dantes. Sic apud Nasonem: *Studiis operata Minervae*. GAT. — *Operatos.* Hoc est, operam dantes. Sic *operari liberalibus studiis*, Tacitus: Virgilius, *novis arvis operata iuventus*, latine dixere. HARG.

VII. *Vindicabat reliquias.* Diu servata ea est ratio, quae remedia petebat ex herbis, quum essent confectae omnibus et exploratae eius utilitates. HARG.

Orandi magister. Hoc est, artis orationis, ex qua instituebat ille sibi quaestum, nec lamen maximum in ea fecit, de Asclepiade egimus in Auctorum Indice. H. — *Vt ad alia quam forum.* Posteriora duo verba ignorant Gron. et al. ante HARG. EO. P.

Repente convertit. Ad medicinae tractationem. HARG.

Ad causam. Ita Reg. 4; in Reg. 2, *causas*. Ad suas, inquit, singula quaeque causas revocando, morbos scilicet, ac remedia, novam medicinam

tamque medicinam ad causam revocando coniecturæ fecit: quinque res maxime communium auxiliorum professus: abstinentioniam cibi, alias vini, fricationem corporis, ambulationem, gestationes: quæ quum unusquisque semetipsum sibi præstare posse intelligeret, faventibus cunctis, ut essent vera quæ facilissima erant, universum prope humanum genus circumegit in se, non alio modo, quam si caelo emissus advenisset.

VIII. Trahebat præterea mentes artificio mirabili, vinum promittendo aegris, dandoque tempestive, tum frigidam aquam. Et quoniam causas morborum scrutari prior Herophilus instituerat, vini rationem illustraverat Cléophrantus apud priscos, ipse cognominari se frigida danda præferens, ut auctor est M. Varro, alia quoque blandimenta excogitabat, iam suspendendo lectulos, quorum iactatu aut morbos extenuaret, aut somnos alliceret: iam balineas avidissima hominum cupidine instituendo, et alia multa dictu grata atque iucunda: magna auctoritate; nec minore fama, quum occurrisset ignoto funeri relato homine ab

ex coniectura instituit. HARD.

Coniecturæ. Gron. et al. ante HARD. coniecturam. ED. P.

Communium auxiliorum. Hunc libro suo titulum Asclepiades præfixerat. Celsus, II, 44, de frictione: *De frictione vero*, inquit, *et gestatione*, adeo multa Asclepiades, tanquam inventor eius posuit, quod in eo volumine, quod *Communium Auxiliorum* scripsit, quam trium tantum faceret mentionem, vini scilicet, aquæ et gestationis, tamen maximam partem in hoc consumperit, etc. HARD.

Alias vini. Ita MSS. omnes; hoc est, aliquando etiam vini HARD.

VIII. *Cognominari se frigida danda præferens*, etc. Forte *δοσιφυρρον*. De eo egimus in Auctorum Indice. HARD.

Quum occurrisset ignoto funeri relato. Id iam delibatum ante VII, 37. Fabulam speciose narrat Apul. Florid. IV, pag. 30: *Asclepiades ille*, inquit, *inter præcipuos medicorum*, si unum Hippocratem excepias, cæteris princeps, primus etiam vino reperit aegris opitulari: sed dandi scilicet in tempore: cuius res observationem probe callebat, ut qui diligentissime animadverteret venarum pulsus inconditos, vel præcætos. Is igitur

rogo, atque servato: ne quis levibus momentis tantam conversionem factam existimet. Id solum possumus indignari, unum hominem e levissima gente, sine opibus ullis orsum, vectigalis sui causa, repente leges salutis humano generi dedisse, quas tamen postea abrogavere multi. Asclepiadem adjuvare multa, in antiquorum cura nimis anxia et rudia, ut obruendi aegros veste, sudoresque omni modo ciendi: nunc corpora ad ignes torrendi, solesve assiduo quaerendi, in urbe nimbose, immo vero tota Italia imperatrice: tum primum pensili balinearum usu ad infinitum

quam forte in civitatem sese reciperet... aspexit in pomeriis civitatis fubus ingens locatum... Iam miser illius membra omnia aromatis perspersa... Etiam atque etiam pertractavit corpus hominis, et invenit in illo vitam latentem. Confestim exclamavit, vivere hominem, etc. HARR.

Ne quis levibus momentis tantam conversionem factam existimet. Conversionem videlicet animorum a veteri instituto ad novam medicinam. HARR.

E levissima gente, Asiatica scilicet. Nam Prusiensis fuit. HARR.

Vectigalis sui causa. Quaeslus sui causa. HARR.

Multa quorum cura nimis anxia et rudis (sic prius). Vossianus: Asclepiadem adjuvare multa in antiquorum cura nimis anxia et rudia. Confirmat Pintiani codex: sed ille praeterea, Asclepiades invenit, exemplo lamen, ut opinor, non bono. GROS.

Ut obruendi aegros, etc. De hac curandi ratione Cels. III, 9: Apud antiquos quoque, aut, ante Herophilum et Erasistratum, maximeque post Hippocratem, fuit Petro quidam, qui febrecitantem hominem ubi acceperat,

multis vestimentis operiebat, ut simul calorem ingentem atque excitaret: deinde ubi paulatim remitti coeperat febris, aquam frigidam potui dabat, etc. HARR.

Ad ignes torrendi, etc. ORTIUS: Veteres, ut et solis apicalum hili quoque vocaverunt. DAB.

In urbe umbrosa. In veleri codice, In urbenimbose, immo vero tanta Italia imperatrice, ut forte commodius legi possit, immo vero tanta, et alias imperatrice. PRIOR. — Prius in urbe umbrosa legebatur, perperam refragantibus codicibus vetustis Regg. 1, 2, Colb. etc. quos aequuli sumus. Neque vero umbrosa esse tota Italia potest: nimis obnoxia esse tota potest. Plinius ipse, II, 54, aestatem nimbosam esse in Italia prodidit: idcirco ibi semper quodammodo aërem vernare, vel autumnare. II.

Pensili balinearum, etc. Pensiles balneas vocat, extractas ac aedificatas aquis contrivatis ac deductis, in quibus arte parabatur caldarium, lepidarium, frigidarium, laconicum. Itarum assiduum usus corpus effeminat, ut naturalium corroborat, in

blandientem. Praeterea in quibusdam morbis medendi cruciatus detraxit, ut in anginis, quas curabant in fauces organo demisso. Damnabit merito et vomitiones; tunc supra modum frequentes. Arguit et medicamentorum potus stomacho inimicos, quod est magna ex parte vetitum. Itaque nos in primis quae sunt stomacho utilia signamus.

IX. (iv.) Super omnia adiuvere eum magicae vanitates, in tantum evectae, ut abrogare herbis fidem cunctis possent. Aethiopide herba amnes ac stagna siccari coniectu, tactu clausa omnia aperiri. Achaemenide coniecta in aciem hostium trepidare agmina, ac terga vertere. Latacen dari solitam a Persarum rege legatis, ut quocumque venissent, omnium rerum copia abundarent: ac multa similia. Vbinam istae fuere, quum Cimbri Teutonique terribili Marte ulularent, aut quum Lucullus tot reges Magorum paucis legionibus sterneret? Curve romani

quibus sponte aquae medietate saturiunt. DAL. — *Pensili*. Pensiles balneas invenisse primum Sergium Orsam vidimus, IX, 79. HARD.

Quas curabant in fauces organo demisso. Medici priores specillo in fauces demisso, aliove simili instrumento, anginas curabant non sine cruciatu. HARD.

Damnabit merito et vomitiones. Phitararch. lib. de Sanitate tuenda. Suet. Vitell. cap. 43, et ibi Casaubon. DAL. — *Damnabit*. Cels. I, 3: *Reiectum esse ab Asclepiade vomitum in eo volumine, quod de tuenda Sanitate composuit, video: neque reprehendo, si offensus est eorum consuetudine, qui quotidie evicendo vorandi facultatem moluntur*, etc. HARD.

Arguit et medicamentorum potus,

etc. Cels. in praef. lib. V: *Medicamentorum usum ex magna parte Asclepiades non sine causa sustulit; et quum omnia fere medicamenta stomachum laedant, malique succi sint, ad ipsius victus rationem potius omnem curam suam transtulit*. HARD.

Magna ex parte. Quod et magna pars medicorum vetat. H.

IX. *Aethiopide herba amnes ac stagna siccari*, etc. De Aethiopide et Achaemenide inter herbas magicas dictum est superius, XXIIV, 402. H. — *Salvia argentea*, de qua egimus loc. sup. laud. En. P.

Tot reges Magorum. Multi, in Parthis regulos magorum hoc nomine Plinius designat: non Mithridatem unum, vel Tigranem. Vide lib. XXX, cap. 1. HARD.

duces primam semper in bellis commerciorum habuere curam? Cur hercule Caesaris miles ad Pharsaliam famem sensit; si abundantia omnis contingere unius herbae felicitate poterat? Non satius fuit Aemilianum Scipionem Carthaginis portas herba patefacere, quam machinis claustra per tot annos quatere? Siccentur hodie Meroide Pontinae paludes, tantumque agri suburbanae reddatur Italiae. Nam quae apud eundem Democritum invenitur compositio medicamenti, quo pulchri bonique et fortunati gignantur liberi, cū umquam Persarum regi tales dedit? Mirum esset profecto, hucusque provectam

Commerciorum habuere curam. Ne militi comatus deesset, frustra laborabant: quid enim lateat sibi cōmabant a Persis? HARD.

Cur hercule Caesaris miles, etc. Frumenti penuria laborasse Caesaris exercitum, scribit etiam Dio, l. XLI, p. 198. Vide et Tranquillum, in Iulio, cap. LXVIII. H. — *Hercule.* Vocem hanc Brot. ignorat, quae comode abesse possit; sed eam Gr. et al. ante Hard. exhibent. Eo. P.

Siccentur hodie Aethiopide (sic prins). Omnes quinque, *Meroide*; ut opinor etiam in Chifflet. esse, etsi exhibuerint, *merodie*. Gron. → *Meroide*. Hoc est herba Aethiopide, quam et meroidem appellari adnotuimus, XXIV, 102. HARD.

Pontinae paludes. Circeis vicinae in agro Latino, quas viginti trium urbium fuisse Mutianus prodidit supra lib. III, cap. 5. A Cornelio Cethego illae antea siccatae fuerant agerque factus. Theodoricus postea rex fassas, per incuriam et neglectum obstructas, et terra limoque adobstructas, rursum purgavit. DAT. — *Pontinae.* Sive Pomptinae: qua de pa-

lode diximus III, 9. Destinabat hanc siccare Iulius Caesar, sub tempore caedis, ut auctor est Suet. in eius vita, XLIV. Siccata quondam a Cornel. Cethego consule, anno Urbis 594, ut auctor est Livius in Epit. XLVI. *Hodie Paludi Pontinae.* Siccari necdum penitus potneri, tum propter amplitudinem, tum propter interfluentes amnes. HARN.

Suburbanae reddatur Italiae. Ei parti Italiae, quae Urbi est proxima. Latium novum ac vetus intelligit. Eodem sensu Florus, III, 19, Siciliam appellat provinciam quodammodo suburbanam, quod erat ea Urbi vicina. HARD.

Cur nunquam Persarum regi tales dedit? (sic prins). Pintiano verior scripta lectio; cui nunquam Persarum regi talis dedita. Neque aliter. fere Chifflet. et Voss, sed scribendum de tracta littera: cui umquam Persarum regi tales dedit? nam talis antiqua scriptura pro tales, id est, pulchros bonosque ac fortunatos liberos. Si quis ea compositione frui et gaudere debuit, is erat rex Persarum, tum ob immensas opes, tum ob curam

credalitatē antiquorum, saluberrimis ortam inīitiis; si in ulla re modum humana ingenia novissent, atque non hanc ipsam medicinam ab Asclepiade repertam, suo loco probaturi essemus evectam ultra magos etiam. Sed haec est omni in re animorum conditio, ut a necessariis orsa primo, cuncta pervenerint ad nimium. Igitur demonstratarum priore libro herbarum reliquos effectus reddemus: adiiciemus, ut quasque ratio dictaverit.

X. Sed in lichenis remediis, atque tam foedo malo, plura undique acervabimus, quanquam non paucis iam demonstratis. Medetur ergo plantago trita quinquifolium, radix albuci ex aceto, ficulni caules aceto decocti, hibisci radix cum glutino et aceto acri de-

gentis in forma regum, tum ob copiam magorum. At nemo eorum fuit, qui non liberorum alios deformes, alios sceleratos, alios infelices habuerit. Nulla igitur tam efficacem iis compositionem dare potuit magia. Ca.

Suo loco probaturi essemus, etc. Lib. nempe XXIX, c. 5, ubi de auctoritate ac potentia medicorum, quos magos etiam superarunt. Haan.

X. *Medetur ergo plant.* Ex hoc remedium ad ipsam quoque elephantiasin pertraxit Celsus, l. III, c. 35: *Corpus*, inquit, *contrita plantago et illita tueri optime videtur.* H.

Radix albuci. Sive asphodeli. H. — Scilicet *Asphodeli ramosi*, de quo conf. quae dicta sunt lib. XXI, cap. 69. Ed. P.

Ficulni caules. Marc. Empir. cap. xix, p. 429: *Ficulni caules teneri in aceto excocti, triti et illiti, mentagrae* (hoc tal, licheni), *medentur.* Idem praestat hibisci radix cum lupino et aceto, ad tertias cocta et apposita. Haan. — *Ficulni.* Gronov. et

al. ante Hard. *ficulnei.* Ed. P.

Hibisci radix cum glutino, etc. Ita libri omnes, etiam MSS. Sed scrupulum movet Marcell. Empiricus, qui quum operi suo Plinii sententias plurimis in locis adperserit, pro glutino lupinum adsciscit cap. 49, p. 429: *Montagrae medetur*, inquit, *hibisci radix cum lupino et aceto, ad tertias cocta et apposita.* Plin. Valer. adhuc importunior, II, 56: *Licheni arcendo: Ficulnei caules*, inquit, *in aceto cocti et triti illinuntur: hibisci radix cum glutino lupino in aceto decocta ad quartas similiter adhibetur.* An glutinum his lupinum intelligit, quod ex lupi genitalibus fiat, ut ex vitulorum genitalibus. Noster vitulinum commendat, et ad lichenas quidem XXVHI, 50. An potius glutinum e lupini farina, quae lepras emendare, aliaque cutis vitia dicitur, XXII, 74. H. — *Hibisci radix.* *Alkasia* Dioscor. III, 163. *ἐνιοι δὲ ἑλισκον καλοῦσι*, eadem videtur esse ac *Lavatera obliqua*, vel *Malope malquoides*, de quibus alias egi-

cocla ad quartas. Defricantur etiam pumice, ut rumicis radix trita ex aceto illinatur, et flos visci cum calce subactus. Laudatur et tithymali cum resina decoctum. Lichen vero herba omnibus his præferitur, inde nomine invento. Nascitur in saxosis, folio uno ad radicem lato, caule uno parvo, longis foliis dependentibus. Haec delet et stigmata. Teritur cum melle. Est aliud genus lichenis, petris totum inhaerens, ut muscus, qui et ipse illinitur. Hic et sanguinem sistit vulneribus instillatus, et collectiones illi-

mus. Neutra tamen bene cum Dioscorides specie congruit. Cf. Spreng. Hist. Rei herb. tom. I, p. 482. Eo. P.

Decocta ad quartas. Marcell. Emp. loc. cit. ad tertias. Plin. Val. II, 56, ad quartas. HAARD.

Defricantur etiam pumice. Marcell. Emp. cap. xix, p. 1501. *Lapathi agrestis radices sarculo erue, easque siue ferro contunde: adiectoque acri aceto, subige, et parum salis misce: atque ex eo omnem corporis asperitatem in balneo cum sudore confrica, cito sanat.* Est autem lapathum silvestre, rumex Latinis. HAARD.

Et flos visci cum calce. Pars ea visci levior, quae inter coquendum supernatat, Marcell. Empir. cap. xix, p. 129, et Plin. Val. II, 56, totidem hoc apicibus transcribere. HAARD.

Laudatur et tithymali. Plin. Val. I. c. tithymali succo hanc vim lichenas sanandi Dioscor. adiudicat, IV, 465. HAARD.

Lichen vero herba. Lichen petraeus, cauliculo pileolum sustinente, visus a nobis in horto Regio: delineatum a nemine herbariorum adhuc vidi, quos quidem legi. Pictum tamen a nescio quo audio. HAARD.

Folio uno ad radicem lato. Pugnans haec unum folium latum esse, et longa

dependere. Lego, *foliis latis ad radicem latis, caule uno*, etc: Quenam haec sit, nondum compertam. Britannicum tamen de herbis volumen, cotyledona minorem montanam vocat, et depingit. DAL.

Caule uno parvo, longis foliis dependentibus. Immo e contrario in nostro exemplari: *Caule uno longo, parvis foliis dependentibus.* PIXT.

Est aliud genus lichenis. Dioscorid. IV, 53: *Ασχην ὁ ἐν τῶν πέτρῶν, οἱ δὲ βρύον καλοῦσι: βρύον ἐστὶ προσχομένον ταῖς ἐνδρόσις πέτραις.* Ea est quae omnibus tum officinis, tum herbariis hodie dicitur hepatica, quod iocinerum fibris similia conspicitur. Pingitur a Dodonaeo p. 470. Sic etiam Anguillara Part. XIV, 264. II. — *Aliud genus.* *Ασχην* Diosc. loc. laud. forte est *Marehantia conica*, ex *Cryptogam.* Linn. et *Hepaticarum* ordiō Juss. conf. Column. Erphras. I, p. 331. Potest tamen et ad *Peltideam* caninam referri, quae ad *Lichenum* familiam pertinet. Eo. P.

Qui et ipse illinitur. Ad sanandos lichenas. Diosc. loc. cit. et Galen. de Facult. simpl. med. VII, p. 204. HAARD.

Hic et sanguinem sistit. Diosc. loc. cit. *Τούτῳ κατακλυσθὲς αἱμαρροῦλαι*

tus. Morbum quoque regium cum melle sanat ore illito, et lingua. Qui ita curantur, salsa lavari iubentur, ungi oleo amygdalino, hortensiis abstinere. Ad lichenas et thapsiæ radice utuntur trita cum melle.

XI. Anginae argemonia medetur sumpta ex vino: hyssopum cum vino decoctum et gargarizatum: peucedanum cum coagulo vituli marini aequis partibus. Proserpinaca cum muria ex maenis et oleo trita vel sublingua habita. Item succus de quinquefolio, potus cyathis tribus. Hic et omnibus faucium vitiis medetur gargarizatus: verbascum privatim tonsillis in aqua potum.

ἴττησι, καὶ φλεγμονῇ παρατείνεται, καὶ λειχῶναι θεραπεύεται. HARR.

Morbum quoque regium. Dioscorid. IV, 53, de lichene herba, seu musco: Ὡραὶ δὲ καὶ ἰσχυροὺς μετὰ μέλιτος διαχρίμενον, στόματος δὲ καὶ τῆς γλώσσης βενατισμὸς παρατείνεται. Iuvat et arguatur cum melle illitus: cæterum defluxionibus oris ac linguae succurrit. Ita etiam, ut ne quid dissimulem, scripsisse mihi graecus auctor videtur, unde Pliniana haec manserunt. Legisse tamen aliter Plinium haud obscure intelligas: Ita nimirum: μετὰ μέλιτος διαχρίμενον στόματος τε καὶ τῆς γλώττης. Βενατισμὸς παρατείνεται. HARR.

Hortensiis abstinere. Hoc est, nuni olere. HARR.

Thapsiæ radice. Plin. Valer. II, 56. HARR. — *Thapsiæ.* Θεψία Theophrast. Hist. IX, 10; Diosc. IV, 157; nobis eodem nomine est *Thapsia Asolepium* (Pentand. digyn. gen. 747 Pers. Umbellifer. Juss.). Habitat in Apulia, et Oriente. Cf. Column. Hericulus. I, p. 87, tab. 85; Matthioli. 543. Ed. P.

XI. Anginae argemonia. Faneium

vitiis generaliter et universe prodesse argemoniam scribit Marcell. Empir. cap. xv, pag. 410. HARR.

Hyssopum cum vino. Emendant ex Chiff. codice, cum fisco. Sic etiam Reg. 2. At Reg. 4, Colb. et vulgati omnes, cum vino. Favet alter Plin. Valer. I, 52, cui titulum fecit: *Anginae medendae Hyssopum quoque*, inquit, cum vino decoctum gargarizetur. Diosc. tamen priorem lectinam adiuvat Chiff. cod. et Reg. 2. Ia enim, III, 30: Συνάγωγος δὲ ἀναγυργάρισμα μετὰ σύκων ἀπὸ φήματος ἀριστον. In anginis cum decocto ficuum efficacissime gargarizatur. HARR.

Peucedanum. Plin. Val. I, 52, H. — Nobis *Peucedanum officinale*, de quo lib. sup. egimus. Ed. P.

Proserpinaca cum muria. De ea dicemus, XXVII, 104. Marc. Empir. cap. xv, pag. 406: *Herbae proserpinacalis, quae dracoulion dicitur, contritae succo, admisceto salis aquam, et olei parum: atque inde linguam, et quae sunt circa linguam, et faucis perfricata, donec vomat, cui medebere; cito sanabitur.* HARR.

Item succus de quinquefolio. Plin.

XII. (v.) *Strumis plantago: chelidonia cum melle et axungia: quinquifolium: radix persolaeae, item cum axungia, operitur folio suo imposita. Item artemisia: radix mandragorae ex aqua. Sideritis lata folia, clavo sinistra manu circumfossa adalligantur, custodienda sanatis, ne rursus sata diro herbariorum scelere, ut in quibusdam, rebellet: quod et in his, quos artemisia sanaverit, praedici reperio: item in his, quos plantago. Damasonion, quae et alcea vocatur, sub solstitio collecta, imponitur ex aqua caelesti, folium tritum, vel radix cum axungia tusa, ita ut imposita folio suo operiatur. Sic et ad omnes cervicis dolores, tumoresque quacumque in parte.*

XIII. *Bellis in pratis nascitur, flore albo, aliquatenus rubente. Hanc cum artemisia illitam, efficaciorē esse produnt.*

Val. I, 52, cui titulum fecit, *Anginae medendo*, iisdem verbis: ut et Apul. cap. 11, de quinquifolio, tit. 6, HARR.

XII. *Strumis plantago.* Apul. cap. 1, de plantagine, tit. 11, ad omnem corporis duritiam adhibet. Ad strumias Dioscorid. II, 153, et Marc. Emp. cap. xv, p. 107. HARR.

Quinquifolium. Apul. cap. 11, de quinquifolio, tit. 10: *Ad herpetas et choeradas, ei omnes duritias: Herba quinquifolium aceto decocta, et trita et corpori imposita, herpetas et choeradas, et omnes duritias mirifice sanat.* Χοιράδας, strumiae sunt, quibus quinquifolii radicem tritam prodesset ait Diosc. IV, 42. HARR.

Radix mandragorae. Dioscorid. IV, 76: *Τὸν ὀδοντὶ δὲ (ὃ πῶτα λέτα) χοιράδας καὶ ψόμας διαχρῖν:* Ex aqua trita radix, strumas et tubercula dissipat. HARR.

Sideritis lata folia. De qua XXV, 19: *Nostris eam quas est latissimo folio, scopam regiam vocant.* HARR. — *Lata folia.* Brot. ex Reg. 2 et edit. principe, *sideritis latifolia*, et statim mox, *adalligatur*, non *adalligantur*. Ed. P.

Ut in quibusdam. In ranunculo et plantagine, ut dictum est anteriore libro, cap. 109. In iride quoque, ut inquit idem, XXI, 83. H.

Damasonion. Ad tumores commendatur a Dioscoride III, 169. HARR. — *Damasonion.* Nobis *Alisma parnassifolia*, de qua iam Noster egit sup. l. cap. 77. Ed. P.

XIII. *Bellis.* Bellis haec silvestris est disco luteo, foliolis ex albo rubro mixtis, in Eyslettensi horto picta, visa a nobis in Regio. HARR. — *Bellis.* Nobis eodem nomine est *Bellis perennis* (*Syngenes. superfl. gen.* 1878 Pers. *Corymbifer.*); nostris

XIV. *Condurum herba solstitialis*, flore rubro, suspensa in collo, comprimere dicitur strumas. Item verbenaca cum plantagine. Digitorum vitis omnibus, et privatim pterygiis, quinquefolium medetur.

XV. In pectoris vitis vel gravissimum est tussis: huic medetur panacis radix in vino dulci. Succus hyoscyami etiam sanguinem exscreantibus: nidor quoque accensi tussientibus. Item scordotis mixto nasturtio, et resina, cum melle tusa arida. Facit et per se faciles exscreationes. Item centaurium maius, vel sanguinem reiicientibus: cui vitio et plantaginis sucus medetur. Et vettonica obolis tribus in aqua, contra purulentas, contraque cruentas exscreationes.

vulgo, *paquetette*, *marguerite*. Habitat in apricis pascuis; colitur in hortis; variat flore pleno rubro, vel albo flosculoso, et calyce prolifero. Etiam nomen Bellidis minoris Offic. succus, flores ac folia in usum veniunt. Cf. Geoffr. mat. med. tom. III, p. 469 aqq. En. P.

XIV. *Condurum herba solstitialis*. Herbariis ad hunc diem haud liquet quid condurum sit. Ac nihilo magis compertum, eane sit solstitialis herba, cuius meminit in Pseudolo Plautus, act. I, sc. 4, v. 36: *Quasi solstitialis herba, paulisper fuit Repente exortus sum, repentino occidi*. H. — *Condurum*. Nobis est *Saponaria Vaccaria* (Decand. digyn. gen. 1446 Pers. *Caryophyll.* Juss.). Habitat inter vegetes. Conf. Sprengel. Hist. Rej. herb. tom. I, pag. 203. En. P.

Item *verbenaca*. Apul. cap. 111, de verbenaca, l. 4: *Ad strumas: Herbae verbenacae radix in collo ligata, summe iuvat*. De plantagine idem Dioscor. Affermat lib. II, cap. 453. H.

Digitorum vitis omnibus. Dioscor. IV, 42. HARD.

XV. *Panacis radix*. Dioscor. III, 53, et Plin. Val. I, 58. H.

Succus hyoscyami, etc. Marc. Emp. cap. XVII, p. 425, et Plin. Valer. IV, 69. HARD.

Item *scordotis*. Totidem verbis Dioscor. III, 425. H. — *Scordotis*. Est *oxipolis* Diosc. loc. laud. nobis *Tenacrium Scordium* (*Didynam. gymnosperm.* gen. 4372 Pers. *Labiata*. Juss.). Habitat in paludosis. Non idem est cum *scordia*, sive *scordoti*, quam *Nepetum Scordotum* appellari diximus, lib. super. Ed. P.

Facit et per se. Hoc est, sola. Diosc. loc. cit. HARD.

Item *centaurium maius*. Marc. Emp. c. XVI, p. 448: *Herba centauria trita ex vino dulci bibitur, tuum laborantibus mire prodest, etiam his qui sanguinolentum aut purulentum extillant, quos phthisicos dicunt*. Galenus quoque de Fac. simpl. med. VII, p. 468. HARD.

Plantaginis sucus, etc. Dioscor. II, 452. HARD.

Et *Vettonica*. Marc. Emp. c. XVI, p. 420, non tamen in aqua, sed in

Persolatae radix drachmae pondere, cum pineis nucleis undecim. Peucedani succus, pectoris doloribus, et acorum subvenit, et ideo antidotis miscetur. Tussi daucum: item scythica herba. Ea demum omnibus pectoris vitiis, tussi et purulenta exscreantibus, obolis tribus in passo. (vi.) Totidem verbascum, cuius flos est aureus. Tanta huic vis est, ut iumentis etiam non tussientibus modo, sed illa quoque trahentibus, auxilietur potu: quod et de gentiana reperio. Radix cacaliae commanducata, et in vino madefacta, non tussi tantum, sed et faucibus prodest. Hyssopi quinque rami cum duobus rutae et ficis tribus decocti thoracem purgant.

passo praebet. Paulo aliter temperat Ant. Musa, sive quis silius, libello de herba Vett. l. 9 et 30. Diosc. quoque IV, 4, et Galen. II. cc. p. 483. H.

Persolatae radix. Sic Diosc. IV, p. 407, de arcio sive persolata: Ἰτι; ποδίσκη, < α' πλῆθος κατὰ στροβίλων αἰμυπολίσκῳ, ἱμυπολίσκῳ, etc. *Drachmae unius pondere pota cum pineis nucleis, cruenta expuentibus, purulentaque exscreantibus auxiliatur.* HARN.

Peucedani succus, etc. Dioscor. III, 92. HARN.

Et acorum. Radice videlicet. Diosc. I, 2. HARN.

Antidotis miscetur. Dioscorid. loc. cit. Μίγνυται δὲ καὶ τοῖς ἀντιδότοις ἡ βίβη χρυσίμῳ. HARN.

Tussi daucum. Dioscorid. III, 83: Βαχὺν χρυσίον παρασκευάζει. H.

Pectoris vitiis. Et pectorum quoque vitiis glycyrrhizam commendat Dioscor. III, 7. HARN. — *Scythica herba.* Nobis *Glycyrrhiza glabra.* De qua conf. lib. XXII, cap. 44. Eo. P.

Totidem verbascum. Totidem, inquit, obolis libitur verbasculum illud, cuius flos aureus est. Blattarium

intelligit, similem verbasco, quae saepe fallit pro ea capta, flore luteo, de qua XXV, 60. HARN. — *Flos est aureus.* Sic et Chiff. τὸ ἐστὶν Grœc. et al. omittunt. Verbasculum illud nobis est *Phlomis Lychitis*, de qua conf. loc. proxime cit. Eo. P.

Radix. Diosc. IV, 423, et Galen. pariter de Fac. simpl. med. VII, p. 483. HARN. — *Cacaliae.* Nempe *Bupleuri longifoliae*, de quo lib. super. egimus, cap. 85. Eo. P.

Hyssopi quoque quinque rami (sic olim). Dele dictionem quoque ex vetusto codice. PRÆT. — *Hyssopi.* Audiendus interim Augustinus. Enarr. in Ps. I. Aliquid etiam dicam, quod a medicis solemus audire, vel experiri in aegrotis. Hyssopum dicunt purgandis pulmonibus aptum esse, etc. — *Ficis tribus.* Plinius ex suo codice legit, et ficis tribus: ut sententia sit, quemadmodum hyssopi quinque, et rutae duos, sic et ficis ramos ternos requiri, quod solum est. Ficus ipsas hic opus esse, nec sollicitandum Plinii contextum Marc. Emp. admonet, cap. xvi, pag. 118: *Ficus siccas*

XVI. Tussim sedat bechion, quae et tussilago dicitur. Duo eius genera. Silvestris ubi nascitur, subesse aquas credunt: et hoc habent signum aquileges. Folia sunt maiuscula, quam ederae, quinque aut septem, subalbida a terra, superne pallida, sine caule, sine flore, sine semine, radice tenui. Quidam eandem esse bechion et alio nomine chamaeleucen putant. Huius aridae cum radice fumus per arundinem haustus et devoratus, veterem sanare dicitur tussim: sed in singulos haustus passum gustandum est.

tres, inquit, cum hyssopi modico, et parvo rutae fasciculo, et quartario feni graeci purgati, cum aquae nitidae sextario ad medias decoquantur, et colantur: inde tres portiones per triduum tussi nimia laborantibus dantur: mirum remedium est.

XVI. Tussim sedat bechion. Sic Dioscor. III, 426. A tussi quam Graeci βήχην appellant, in utraque lingua nomen habet. Herbariis et officinis *Fungula Caballina* vulgo *Pata equina*, inquit Ruel. de Nat. stirp. III, 60, p. 557. HARD. — Nobis *Tussilago Parfara*, de qua egimus lib. XXIV, cap. 85. Eo. P.

Silvestris. Dioscor. loc. cit. nasci ait circa scaturigines. HARD.

Aquileges. Aquarum indagatores, aquarum libratores: ab aquis legendis, sive colligendis dietis. Vbi ea voce Seneca Nat. Quaest. III, 45, et Plinius Iun. X, ep. 38 ad Traianum. H.

Pallida. Diosc. ita fere loc. citat. Folia χλωρά dixit: Plinius *pallida* transtulit: adiecitque sine caule esse ac sine flore, quoniam scilicet fugacissimi, hisque enatis brevi vigor et vita durat, longissimisque mora bi-duum: post quod illico tempus floccules evanescent, cadutique marcent. Quare nomen iis qui medio

vere sese forte fortunaverunt obviam, et flos, et caulis cernitur. Ita fere Ruellius. III, p. 557. HARD. — *Subalbida a terra, superne pallida.* Tussilaginis nimirum folia superne, sive ex superiori parte, χλωρά, ex viridi pallescentia; inferne vero, sive ex inferiori parte, qua terram spectant, pubescentia, et ideo subalbida videntur. Eo. P.

Quidam eandem esse, etc. Et illi quidem recte, ut ante monuimus, XXIV, 85. HARD. — *Chamaeleuca.* Sprengelio est *Caltha palustris* (Polyand. polygyn. gen. 4367 Pers. *Raminiculae* Juss.). Conf. Hist. Rei herb. I, 204. Eo. P.

Huius aridae cum radice fumus, etc. Dioscor. loc. cit. et Galen. de Fac. simpl. med. VI, p. 164. Marc. Emp. c. xvi, p. 421: *Ad tussim remedium efficax: Herba quae gallice Caliomarcus; latine equi ungula vocatur, collecta Luna vetere sidura die Iovis, siccata prius in ollam novam mittitur tum prius ardentibus quae intra ollam mitti debent: superficies sane eius argilla diligenter claudi debet. et calamus iuneri, per quem humor vel fumus caloris hauriatur intra os, donec arteriam omnem et stomachum penetret. Unde et illud intelli-*

PLIN. N. H. Tom. VII

Vv

XVII. Altera a quibusdam salvia appellatur; similis verbasco: conteritur ea et colata calescit, atque ita ad tussim laterisque dolores bibitur: contra scorpiões eadem et dracones marinos efficax. Contra serpentes quoque ex oleo perungi ea prodest. Hyssoi fasciculus cum quadrante mellis decoquitur ad tussim.

XVIII. (VII.) Lateris et pectoris doloribus verbascum cum ruta ex aqua: vettonicae farina bibitur ex aqua calida. Stomachum corroborat scordotis succus: centaurium, gentiana ex aqua potae. Plantago aut per se sumpta in cibo, aut cum lente, alicaeve sorbitione. Vettonica alias gravis stomacho, vitia tamen sanat pota, vel foliis commanducata. Item

gis, veteribus Gallis, *Callionmarchum* idem valuisse atque equinam ungulam. *March* certe veteribus Gallis, hodieque Britonibus Aremoricis equum sonat: quod et Pausanias testatur in Phocicis, seq. lib. X, p. 645. *Liduna* porro, quae vox in eo Marcelli loco, aliisque occurrit, Lunam degrescentem significat, ut abunde dechyat Du Cingius in Glossario, v. *Leido*. II.

XVII. *Salvia appellatur*. Quidam volunt hic describi sphacleon Theophrasti: quidam nostrum stachym vulgarem: alii orminum vulgare, sive coeruleo: quidam Aethiopida, pectoris morbis utilissimam. DAL. — *Alter a quibusdam salvia*. Silvestre hoc verbasculum esse, simile salviae, de quo diximus lib. anteriore cap. 73, cum Ruellio, non ignobili saepe herbario, suspicamur. H. — *Verbascum* cui flos aureus, et ὀφθαλμικὸν ἔλαιον, folia salviae similia, Diosc. IV, 107, est. *Phlomis Lychitis*, cuius etiam paulo supra Noster meminit. Ed. P.

Hyssoi fasciculus. Cels. IV, 4, de tussi: *Oporet hyssoptum altero quoque die bibere*. HARO.

XVIII. *Lateris et pectoris*. Tòιδem fere verbis Marc. Emp. c. XXIV, pag. 169 H. — *Doloribus*. Gronov. et al. ante Haro. *dolores*. Ed. P.

Vettonicae farina bibitur. Marc. Emp. loc. cit. et cap. XVII, p. 125 sq. Ant. Musa, sive quis alius lib. de Vettonica, t. 8 et 14.

Stomachum. Diosc. III, 125, ad stomachi rosiones commendat. Ad stomachi morasus, quod idem est, Marc. Emp. c. XX, p. 139 H.

Centaurium. Marc. Emp. loc. citat. *Centauriae tenuis succus, quantum eicer, ex aqua datus, stomachicis prodest*. HARO.

Gentiana. Dioscorid. III, 3. H. — Nobis *Gentiana lutea*. Ed. P.

Vettonica alias gravis. Ant. Musa tit. 10: *Ad stomachi dolorem*. Et Marc. Emp. cap. XVI, pag. 117. Item c. XX, p. 142, 145 et 148. H.

aristolochia pota : agaricnm manducatum sicum, ut ex intervallo merum sorbeatur : nymphæa heraclea illita : peucedani succus. Psyllion ardoribus imponitur, vel cotyledon trita cum polenta, vel aizoum.

XIX. Molon scapo est striato, foliis mollibus, parvis, radice iv digitorum, in qua extrema allii caput est. Vocatur a quibusdam syron. Ex vino stomacho, et dyspnœæ medetur: centaurium maius ecligmate: plantago succo vel cibo: vettonicæ tusæ pondo libra, mellis Aitici semuncia, ex aqua calida quotidie bibentibus. Aristolochia, vel agaricon, obo- lis ternis ex aqua calida, aut lacte asini pota. Cas-

Agaricnm manducatum, etc. Diosc. III, 4. HARD.

Nymphæa heraclea. Dioscor. III, 148 HARD: — Nobis *Nymphæa alba*, de qua alius agimus. Ed. P.

Peucedani. Marc. Emp. c. xs, pag. 231: *Peucedani radicem constituta ex uno qui frequenter bibent, non stomachi dolorem, sed pulmonis inflationes patitur*. Sic etiam Diosc. III, 92. HARD.

Psyllion ardoribus imponitur. Dioscor. IV, 20, vim ei summe refrigerandi tribuit. HARD. — Nobis *Plantago Psyllium*, de qua iam dictum lib. sup. cap. 90. Ed. P.

Vel cotyledon trita. Diosc. IV, 92, stomacho pariter aestuanti imponit. HARD.

XIX. *Molon*. Moly Dioscoridis folium graminis habet, latius, humi sparsum, caule quatuor cubitorum, sive, ut quidam legunt, vligitorum, in cuius summo est quidpiam allii simile. Illa suo modo Plinius tribuit, sed vel mutata, vel depravata. Aliud moly super. lib. describitur, nempe

Homericum. DALL. — *Molon*. Moly videtur esse Dioscoridis IH, 54; ut recte suspicatus est Anguillara Perf. XII, p. 243; sed accuratius a Latino scriptore, quam Hyæcæus delineatum. Pingitur a Clugio Hist. Nat. pl. 2; p. 192, quale vidimus in horto Hægio. Frequens in Dalmatia. H. — *Molon*. Nobis *Allium nigrum*. Cf. lib. XXV, esp. 8. Ed. P.

Scapo est striato. Lego: *Scapo est stricto*, id est, tenui et exili; quemadmodum Oribasius legit, *καυλὸς λεπτός* f. xxi. DALL.

Centaurium maius ecligmate. Diosc. III, 8, et Galen. de Fac. simpl. med. VII, pag. 188. De minore id quoque prodidit Mare. Emp. c. xvi, p. 123. HARD.

Plantago succo, vel cibo. Diosc. II, 153. HARD.

Aristolochia. Et hanc dyspnœæ sive asperitatis optulari scribit Diosc. III, 6. HARD.

Vel agaricon, etc. Sic Diosc. III, 1. HARD.

santhemom ad orthopnoeas bibitur, item hyssopum et asthmaticis. Peucedani succus in iocineris doloribus, et pectoris laterisque, si febres non sint. Sanguinem quoque exspuentibus subvenit agaricum, victoriati pondere tritum, et in mulsi v cyathis datum. Idem et amomon facit. Iocineri privatim Teucria bibitur recens, drachmis iv in poscae hemina. Vettonicae drachma una in aqua calida cyathis iii: ad cordis vitia, in frigidae cyathis duobus. Quinquifolii succus iocineris, et pulmonis vitiis, sanguinemque reiicientibus, et cuicumque sanguinis vitio intus occurrit. Iocineri anagallides mire prosunt. Capnon herbam qui edere, bilem per urinam red-

Cissanthemos. Edera terrestris officinarum. DAL. → *Cissanthemos*. Cyelaminos nemp eissanthemos, de qua superiore l.c. 68. De ea Diosc. II, 195: Πίστρας δὲ καὶ πρὸς ὀρθόπνοιας. H. — *Cissanthemos* nobis *Lonicera Caprifolium*, vulgo *chèvrefeuille*. Eo. P. Item *hyssopum*. Dioscor. III, 30, et Marc. Emp. xii, p. 123. H.

Peucedani succus, etc. Dioscor. III, 92. Hano.

Sanguinem quoque exspuentibus. Dioscor. III, 1. H.

Amomon. Αμωμὸν Diosc. I, 14, de quo iam Noster fusiuss egit lib. XII, nobis est *Cissus virginea* (*Tetrand*, monogr. gen. 294 Pers. *Vit. Jus.*). Habitat in India. Cf. Sprengel. Hist. Rel herb. toni. I, pag. 140 et 267; Eo. P.

Vettonicae. At Moss, .t. 111. *Ad iocineris dolorem: Vettonicae drachmas tres, aquae calidae cyathos quatuor bibat*. Dioscorid. IV, 1. Vettonicam drachmae unius pondere adhibet in aceto mulso: μετ' ὀξυμέλιτος ὀλκὴ < α' ἐπιποθείσα. Vide et Marc. Emp. c. xxi, p. 160. H.

Ad cordis vitia. Ex καρδιαγία, in affectu stomachi, seu oris ventriculi dolore. Est enim os stomachi καρδία, ut alibi diximus. H.

In frigidae. Gron. et al. ante Hard. in frigida. Eo. P.

Quinquifolii nucus. Diosc. IV, 42: Αἰμορρογίας ἰσθησι πνέοντων καὶ καταπνέοντων. *Eruptentem sanguinem sistit tum potu, tum etiam ilitu*. Et paulo antes: Ο δὲ χυλὸς τῆς βίτης ἀπαλὸς ποιεῖ πρὸς τὰ ἐν ἡπείρ καὶ πνέοντι πάθη. *At teneras radiis nucis contra iocineris pulmonisque vitia prodest*. Hano.

Iocineri anagallides, etc. Dioscor. II, 269. Hano.

Capnon. Diosc. IV, 110, de capno fruticosa, quem alteri effectu similem esse ac nomine Plinius admonuit, libro sup. c. 99: Βραδεία δὲ ἡ πόα, inquit, οὐρα αὐτὴ χολώδης. Sic etiam Gal. de Fac. simpl. med. VII, pag. 184. H. — *Capnon*. Nemp *Fumariam* nostram officinalem, vulgo *sumetterre*, de qua conf. lib. XXV, c. 99. Eo. P.

dunt. Acoron iocineri medetur, thoraci quoque, et praecordiis.

XX. Ephedra, ab aliis anabasis vocata, nascitur ventoso fere tractu, scandens arborem et ex ramis propendens, folio nullo, cirris numerosa, qui sunt iunci geniculati, radice pallida. Datur ex vino nigro austero trita ad tussim, suspiria, tormina; et sorbitione facta, in quam vinum addi convenit. Item gentiana madefacta pridie contrita denarii pondere in vini cyathis tribus.

XXI. Geum radículas tenues habet, nigras, bene olentes. Medetur non modo pectoris doloribus, aut lateris, sed et eruditates discutit, iucundo sapore. Verbenaca vero omnibus visceribus medetur, late-

Acoron. Totidem verbis Diosc. 4, 3. Haad.

XX. Ephedra, ab aliis anabasis. Isdem quoque nominibus appellatur hippuris cap. 43 tuius libri. Dat. — Ephedra. Prius legebatur, Caneon quae et ephedra, etc. Sed priores voces nulli codices MSS. exhibent, ne in Indice quidem. Dioscoridis haec ἑφιδραῖς est, IV, 46; in Noth. οἱ δὲ ἀνέβαστες, οἱ δὲ φαῖδραν (lege οἱ δὲ ἐφιδραν)... Πομαῖος ἐπινάλιος, οἱ δὲ σῆλιξ ἐπινάλιος, οἱ δὲ ἀναβάσιον, οἱ δὲ ἑφιδρον καλοῦσι. Hoc equisetum maius, pictum a Dodonaeo p. 73, visum a nobis in horto Regio. Officinis, Cauda equina; aliis, selix equitatis; Gallis, préte, queue de cheval. Vide Anguill. Part. XII, p. 205. A semili foliorum seu iuncorum positu, ἐφιδρα, et. sup. 77 et 83, ἑφιδρος. A reptili arborum adscensu, ἀνέβαστες dicitur. Non quod his se circumvolvat, innoctatque claviculis: iusta tantum ac pone gaudet consistere. II. — ἑφιδραῖς Diosc. loc. cit. nobis Equi-

setum silvaticum? ex Cryptogam. Linn. plant. Filicibus affinis. Iuss. Cf. Pseudo-Democrit. in Geopon. II, 6. Alteram hipparin Dioscorides habet, IV, 47, quae videtur eadem cum Equiseto pratensi, quinquam de utraque planta dubitat Sprengel. Hls. Rei herb. tom. I, p. 192. Ed. P.

Datur ex vino nigro, etc. Dioscor. loc. cit. Haad.

XXI. Geum radículas tenues habet. Caryophyllata haec vulgaris est, picta a Dodonaeo p. 137, visa a nobis in horto Regio: quod nomen obtinuit ab odore caryophyllorum, quæ flores præ se ferunt. A nonnullis Samamundo, et benedicta dicitur: Gallis, benoite. II. — Geum. Nobis eodem nomine est Geum urbanum (Icosand. polygyn. gen. 1243 Pers. Rosae. Iuss.), seu Caryophyllata Officin. Habitat in Europæ nemoribus. Radix caryophyllatum redolel; et apud nos etiam nunc in usu est. Conf. Geoffr. Mat. med. t. III, p. 264. Ed. P.

Verbenaca. Ad vitia sane iocinerum

ribus, pulmonibus, iocineribus, thoraci. Peculiariter autem pulmonibus et quos ab his phthisis tentat, radix herbae consiliginis, quam nuper inventam diximus: suum quidem et pecoris omnis remedium praesens est pulmonum vitio, vel traiecta tantum in auricula. Bibi debet ex aqua, haberique in ore assidue sub lingua. Superficies eius herbae an sit in aliquo usu, adhuc incertum est. Renibus prodest plantaginis cibis. Vettonicae potus, agaricum potum, ut in tussi.

quod attinet, subscribit Apul. cap. 117, de verbenis a 1-4: *Ad hepatis dolorem: Herba verbenasa solatio lecta, et in pulverem reducta, et potui sumpta mire proficere creditur, etc. quae eisdem verbis Marc. Emp. c. xxii, p. 160, HARR.*

Radix herbae consiliginis, etc. Hoc etiam prodidit Colum. VII, 2, p. 262: *Oculi pulmonaribus, inquit, similiter ut oculi oculis conviunt, iustitia per auriculam quam veritatem consiliginem vocant, etc.* Et VI, 5, p. 217: *Praesens etiam remedium conchyliis radicibus, quam pastores consiliginem vocant: ea in Marsis montibus pluvina nascitur, omni-que probris maxime salutaris est.* — *Peculiariter.* Prius vitiosa interpositione sic legebatur: *Pecus similiter autem... phthisis tentat.* Ut ad veritatem, de qua proximo ante sermo erat, pertinere ista viderentur. *Mox nova instituta periodo, Radix herbae... inventam diximus; suum quidem, etc.* At priora illa de phthisis, ad consiliginem spectare, Plinius ipse libro superiore admonuit, cap. 48, ubi de consiliginis: *Prodest, inquit, ut demonstrabimus non loco, deploratis in phthisi: hunc nimirum, quem nunc verbenum, propiciens*

locum. HARR. — *Herbae consiliginis.* Nemp: *Pulmonariae nostrae officii nobis, de qua conf. lib. XXV, cap. 48. Ed. P.*

Suum quidem et pecoris omnis remedium, etc. In locum praesentia Columella lib. VI, cap. 5, auriculae partem latissimam aenea subula circumscribit: ita ut mananti sanguine circulus appareat tanquam ductus litet: deinde intrinsecus ex superiore parte medium orbis descripti transiit, et foramini facto radiculam, laeva manu effusam, ante oculum inserit, quae quum a recenti plaga comprehensa est, ita continetur ut elahi non possit; in pertusam auriculam omnem morbi vim et pestilens virus elicit, donec quod subula circumscriptum est, denique exeat. DALL.

Plantaginis cibis. Marc. Emp. cap. xxvi, p. 179, imponi ex melle iubet: bibi in passio. Diosc. II, 153, H.

Vettonicae potus. Diosc. IV, 1: *Kai xepitixic μὲν ὕδρω.* Aul. Musa, l. 13: *Ad renum dolorem: Vettonicae drachmas duas ex mulso oculis duobus, dum biberis, sanus eris.* H.

Agaricum potum, ut in tussi. Diosc. III, 4, H.

XXII. *Tripodium* in maritimis nascitur saxis, ubi alludit unda, neque in mari, neque in sicco, folio isatis crassiore, palmo alto, in mucrone diviso, radice alba, odorata, crassa, calidi gustus. Datur hepaticis in farre decocta. Haec herba eadem videtur quibusdam quae polium, de qua suo loco diximus.

XXIII. *Gromphaena*, alternis viridibus roseisque per caulem foliis, in posca sanguinem reicientibus medetur.

XXIV. *Iocineri* autem herba malundrum, nascens in segete ac pratis, flore albo odorata. Eius cauliculus conteritur ex vino veteri:

XXII. *Tripodium*. Diosc. IV, 135, eodem verbis: *Τριπόδιον φύεται ἐν παραθαλάσσις τόποις, οὐκ ἐν ἄλυσιν ἢ ἐν ἄλυσιν, καὶ ἀσχυρὰν*, etc. Vulgare *tripodium* a Lobello pingitur, in Obo, pag. 157, atque hoc ipsum esse Dioscorideum *tripodium* arbitratur. Vidimus in horto Regio. *Τριπόδιον* dicitur, quasi ter canescens: ter in die floris enlorem mulat. H. — *Τριπόδιον* Dioscorid. loc. laud. nobis est *Plumbago europaea* (*Pentand monogyn* gen. 406 Pers. *Plumbagin.* Juss.); Matthiol. et alii male ad *Aster Tripodium* retulerunt, quoniam folia isatidis esse similia graecus ductor perhibeat. *Tripodium* iam Noster tractavit *mylbaenae*, seu *plumbaginis* nomine lib. sup. cap. 97; Conf. Anguill. 211; Spreng. Hist. Rei herb. tom. I, p. 161 et 202. Eo. P.

Vbi alludit unda. In MSS. Regg. et Ch. *abundat*. H.

Crassiore, palmo alto. Dioscorides, crassiore, caule palmo alio (*palmum* magnum, sive dodrantem intellige, nimirum pollicis notam), flore mane albo, meridie purpureo,

vesperi puniceo. Duobus drachmis pōta aqua per alvum ducit, et urinas movet miscetur *Aléxipharmacia*. Vide lib. XXI, cap. 7 et 20. Dal.

Haec herba eadem, etc. Ignoranter hoc Plinius. Dal. — *Haec... videtur.* Sed non recte his videtur. H. — *Tripodium*, *Plumbago Europaea*; *polium*, *Teucrium Polium*: de quo Noster XXI, 21. Eo. P.

XXIII. *Gromphaena*. Herbariis adhuc ignota. H. — Gron. et al. ante Hard. *Symphonia*, vel *gromphena*. Nobis est *Anarautus tricolor* (*Monoc pentand.* gen. 2074 Pers. *Anarautus*. Juss.). Habitat in Oriente. Conf. Sprengel. Hist. Rei herb. tom. I, p. 206 Eo. P.

XXIV. *Iocineri autem herba malundrum.* Sic MSS. omnes, tum hoc loco, tum in indice: non, ut editi, *melandrum*: quod ineptum est, si flore albo odorata ea herbula est. Herbariis et officinis perinde incognita. H. — *Malundrum*. C. Bath. Barba *esprae*, floribus oblongis, quae *Spiraea* species est. Idem vero Sprengelio videtur ac *Lychnis silvestris* (*Lychnis*? Deand.

XXV. Item herba chalcetum e vngis contrita imponitur. Faciles praestat vomitiones radix vettonicae, ellebori modo; iv drachmis in passo aut mulso. Hysopum tritum cum melle utilius, praesumpto nasturtio aut irione.

Molemonium denarii pondere. Est et silybo lactens succus, qui densatus in gummi, sumitur cum melle supra dicto pondere: praecipueque bilem trahit. Rursus sistunt vomitionem cuminum silvestre, vettonicae farina: sumuntur ex aqua. Abstergunt fastidia, cruditatesque digerunt, daucum, vettonicae farina ex aqua mulsa, plantago decocta caulium modo. Singultus hemionium sedat: item aristolochia.

pentagyn. gen. 4146 Pers. Caryophyll. Jus. Conf. Clus. Hist. Rar. pl. I, 394, et Histor. Rei herb. tom. I, pag. 203. Ed. P.

XXV. Item herba chalcetum. Neque haec adhuc cognita. H. — Quibusdam Valeriana campestris, inodora, maior, C. Bauh. Ed. P.

Faciles praestat vomitiones. Diosc. IV, 1: Πικρὸν ἐστὶν... πνευματώδες, προσκαθεύδων ἄριστον μετ' ὑδρὸς μίλιτος πινόμενον. Haseo.

Hysopum. Sic temperatum nasturtio vel iride, ad subducendam alvum Diosc. III, 30, adhibet. Haseo.

Molemonium. Sic libri omnes etiam MSS. tum hoc loco, tum in Iudice. Sed *Lemonium* utrobique legi satius credimus, ut libro superiore, cap. 61. Haseo. — *Est et silybo, etc.* De silybo nemo id scripsit. Quum apud Theophrast. Hist. lib. VI, cap. 4, de scolymis id Plinius legisset, quetnadmodum et supra lib. XXII, cap. 22, retulit, obliviose ac vacillanter hoc loco de silybo recitavit. Verum id esse monstrant, quod totidem fere verbis de lemonia id refert, l. XXV,

cap. 9, quam scolymum esse credidit. Dalec. — *Est. Dioscor. IV, 159: Τῆς δὲ πικρῆς ὁ ὄψος ὅσον ὀλέη τοῖσις σὺν μελιπράτῳ ἐμπετοῦς κινεῖ. Stillans,* inquit, *e radice liquor drachmae seu denarii pondere potus ex aqua mulsa vomitiones ciet. Carduus est lacteus Lobellii, in Obs. p. 479; Carduus Mariae Tragi; Carduus leucographus Dodonaei, p. 710, visus a nobis in horto Regio. Itoli Cardo Maria, et a lactis copia Cardo lattario vocitant, teste Anguillara, Part. VIII, p. 151. Haseo, — Σιλόβον Diosc. IV, 159, nobis est Carduus marianus (Synonym. aequal. gen. 1802 Pers. Cynarocroph. Jus.). Habitat ad vias, in aggeribus ruderatis. De molemonio, vel potius lemonio, vid. quae diximus l. XXV, cap. 61. Ed. P.*

Abstergunt. De Vettonica quidem Ant. Musa tit. 37: *Asgris fastidientibus cibor. Vettonicae drachmas duas ex aqua mulsa cyathus tres bibat: sanatur.* Haseo.

Singultus, hemionium sedat (sic prius). Sic quidem romana impressio et pleraque aliae: nostrum exemplat

Suspiria clymenos. Pleuriticis et peripneumoniacis centaurium maius: item hyssopum bibitur. Pleuriticis peucedani succus.

XXVI. Halus autem, quam Galli sic vocant, Veneti cotoneam, medetur lateri; item renibus, convulsisque et ruptis. Similis est cunilae bubulae, cacuminibus thymo, dulcis, et sitim sedans, radicis alibi albae, alibi nigrae.

delecta non littera *hemionium*. Neutra lectio vera: sincera et certa lectio est *hemionium*, ut quidam etiam codices praeferrunt. Dioscorides lib. III, cap. de herba aspleno, quae hemionium dicitur: *Eandem autem straguriae conferunt, singulis et morbum regium sedant*, etc. et infra paulo, *peripneumoniacis, non peripneumoniacis*, ut alias ostendimus. PINZ. — *Singultus*. Diosc. III, 157, de aspleno, sive hemionio: *λυγμῶν βοήθει*. HARD. — *Hemionium*. Nobis *Asplenium Hemionitis*, de quo iam alias diximus. ED. P.

Item. Diosc. III, 6. HARD.

Suspiria clymenos. Diosc. IV, 14, de periclymeno, quam esse Clymenon Plinius diximus. HARD. — Nobis *Lonicera Periclymenum*. Conf. lib. XXV, cap. 33. ED. P.

Pleuriticis. Diosc. III, 8. HARD.

Item hyssopum bibitur. Dioscor. III, 39. HARD.

XXVI. Halus. Ita scribitur adiecto spiritu, tum hoc loco, tum in Indice, etiam in MSS. Eodem sublato, alus, XXVII, 21. Consolidam vocat Apuleius cap. xix. Symphytum illud est, seu consolida maior, picta a Matthiolo in Diosc. IV, p. 961. Vidimus in horto Regio. De ea nunc Plinius obiter: quod laterum doloret, ut superiores aliae, medetur. HARD.

— Halus. Nobis dicitur *Symphytum officinale* (Perstand. monogyn. gen. 356 Pers. *Borragin*. Juss.). *Symphytum, consolida maior*, C. Bauh. Pin. 259; *Consol. mal. Officin. vulgo nostris, grande consoude*. Habitat in Europae umbris subhumidis. *Σύμφυτον* Diosc. IV, 10: halus item Marc. Empir. cap. xxxi. De hac herba Noster fusius aget lib. XXVII, c. 21. ED. P.

Quam Galli sic vocant, etc. Circumpedani. HARD.

Cotoneam. Cydoniae herbae meminit Galenus lib. I, *ἐντὶ τῶν νεφρῶν*, in eorum catalogo quae pilos attenuant. Cydoniam vocarunt, quod cydonii mali odorem spiret. DALB.

Item renibus, convulsisque. Dioscor. IV, 9, de symphyto petraeo, et Apul. loc. cit. HARD. — *Σύμφυτον πετρεῖον* Diosc. loc. laud. idem esse videtur cum *Cypripedium fastigiatum* (Decand. digyn. gen. 1115 Pers. *Caryophyll*. Juss.); habitat in rupibus Germaniae, Helvetiae, etc. Dubius tamen lieret Sprengelius, Hist. Rei herb. tom. I, p. 474. ED. P.

Similis est capillae bubulae, Dioscor. loc. cit. HARD.

Rurac radice alibi albae, etc. (sic olim). Prima dictione caret archetypum nostrum. PINZ.

XXVII. Eosdem effectus in lateris doloribus habet chamaerops, myrteis circa caulem geminis foliis, capitibus Graeculae rosae, ex vino pota. Ischiadicos dolores et spinæ levat. Agaricum potum, ut in tussi. Item stoechadis, aut vettonicae farina ex aqua mulsa.

XXVIII. (VIII.) Plurimum tamen homini negotii alvus exhibet, cuius causa maior pars mortalium vivit. Alias enim cibos non transinitit, alias non continet, alias non capit, alias non conficit: eoque mores venere, ut homo maxime cibo pereat. Pessimum corporum vas instat, ut creditor, et saepius die appellat. Huius gratia praecipue avaritia expetitur: huic luxuria conditur: huic navigatur ad Phasin: huic profundi vada exquiruntur. Et nemo vilitatem eius aestimat, consummationis foeditate. Ergo numerosissima est circa hanc medicinae opera. Sistit eam

XXVII. In lateris dolor. Sic et Chiff. efficit, lateris dol. Gron. et al. ante Hard. τὸ ἐν οὐσσι. Ed. P.

Chamaerops: Sive trixago, quam et chamaeripem vocari vidimus, XXIV, 80. HARD. — Nobis Tricarium Chamaedrys. Cf. loc. cit. Ed. P.

Ischiadicos. Hoc est, coxendicium dolores. Dioscorid. III, 1: Πασὶ καὶ πρὸς τοῦτον ἀλγέμενα. HARD.

Pt in tussi. Hic est, sicum si comanducetur, ita ut ex intercallo merum sorbeat, uti dictum est cap. 18. HARD.

Stoechadis. Τριχάς. Dioscorid. III, 31, nobis est *Lavandula Stoechas* (*Dindym. gymnasp.* gen. 1379 Pers. *Labiat. Juss.*). Habitat in Gallia meridionali, Hispania, Italia, etc. Conf. Sprengel. *Histor. Rei herb. tom. I, p. 179.* Ed. P.

Aut vettonicae farina, etc. Ant.

Missa, fil. xlv: Ad lumborum et coxarum dolores. Dioscor. IV, 1: Ισχυρὰ δυνεὶς τὰ πρὸς ἰσχάτος. HARD.

XXVIII. Avaritia expetitur: huic luxuria conditur. Sic quidem libri. Scripsisse tamen Plinium censeo: Huius gratia praecipue avaritia expetit: semper ieluna et insatiabilis estur et sitit pecuniam: item, huic luxuria condit: mirificis et sumptuosis condimentis cibos apparat. GRON.

Et nemo utilitatem eius aestimat. Immo vilitatem, ut est in Voss. Eadem vocabula in Quintiliani declamationibus confusi saepius ostendimus. GRON.

Consummationis foeditate. Egestationis. HARD.

Numerosissima est, etc. Plurima, occupatissima. Lib. VIII, 77 de sue: Neque alio ex animali numerosior nostra seria ganeae. HARD.

scordotis recens, drachma cum vino trita, vel decocta potu. Polemonia quoque et dysentericis ex vino datur: verbasci radix pota ex aqua duorum digitorum magnitudinis: nymphææ heracliae semen cum vino potum: radix superior e xiphio, drachmae pondere ex aceto. Semen plantaginis in vino tritum, vel ipsa ex aceto cocta, aut alica ex succo eius sumpta. Item cum lenticula cocta, vel aridae farina inspersa potioni cum papavere tosto et trito, vel succus infusus, aut succus vettonicae, in vino ferro calefacto. Eadem coeliacis in vino austero datur: his et iberis imponitur, ut dictum est. Testesmo radix nymphææ heracliae e vino bibitur: psyllium in aqua: acori radices decoctum. Aizoi succus alvum sistit, et dysenterias, et tineas rotundas pellit. Symphyti radix dysenterias sistit: item dauci. Aizoum foliis contritis

Scordotis. Nempe *Tenacrium Scordium*, Diosc. III, 125. Ed. P.

Recens. Sæpe et Chiff. recentis Gron. et al. ante Hard. Ed. P.

Polemonia quoque et dysentericis. Diosc. IV, 8. Hard.

Verbasci radix pota. Dioscorid. IV, 104. Hard.

Nymphææ heracliae semen, etc. Diosc. III, 148. Hard.

Radix superior e xiphio. Constat enim xiphio radice gemina, quarum una alteri insidet, pusillorum bulborum figura; ut tradit Diosc. IV, 20, etsi alios usus medicinae adhibet, ad quos et a Plin. destinatur, XXV, 89, his verbis, *Superior radix*, etc. Hard. — Xiphion nobis est *Gladialis communis*, de quo sæpe egimus. Ed. P.

Semen plantaginis. Marcell. Emp. cap. XXVII, p. 188 sq. Apul. cap. I, III, 9, *Ad ventrem ardegitundum*. Diosc. II, 153. Hard.

Item cum lenticula, etc. Sic Diosc. et Marc. Emp. II, c. Item Apul. c. I, de plantagine, III, 4 et 49. H.

Eadem Vettonica. Hard.

Dictum. Lib. videlicet XXV, c. 48. Hard.

Tenesmo radix nymphææ, etc. Diosc. III, 148. Hard.

Aizoi succus alvum sistit. Dioscor. IV, 89: Ο δὲ χυλὸς... ἐν ποτῶ διδοται διαφόροις καὶ δυσεντερικῶς ἐπεργάζεται τὴν λιμνὴν ἐκτινάσσουσαν αὐτῶν πόδας. Succus potui datur profluvio alvi laborantibus, atque dysentericis. Sed et teretes lumbrici pellit ex vino potus. Hard. — *Aizoi*. Magni videlicet Diosc. loc. laud. quid nobis est *Sempervivum tectorum*, ut alias monuimus. Ed. P.

Symphyti radix dysenterias sistit. In archetypo nostro, *Synphyti radix pota in vino alvum, dysenterias sistit*. Favet huic lectioni Dioscorides. Parr. — *Symphyti*. Diosc. IV, 9. Hard. —

ex vino torminibus resistit. Alceae siccae farina torminibus pota cum vino.

XXIX. Astragalus folia habet longa incisuris multis, obliqua, circa radices, caules tres aut quatuor foliorum plenos, florem hyacinthi, radices villosas, implicatas, rubras, praeduras. Nascitur in petrosis, apricis, et iisdem nivalibus, sicut Pheneo Arcadiae. Vis ei ad spissanda corpora. Alvum sistit radix in vino pota: quo fit, ut moveat urinam represso liquore, sicut pleraque quae alvum sistunt. Sanat et dysentericos in vino rubro tusa. Difficile autem tunditur. Eadem gingivarum suppurationi utilissima est fotu. Colligitur exitu autumnii, quum folia amisit: siccatur in umbra.

De Symphyto petraeo, quod ex recentioribus nonnulli idem esse putant cum *Gypsophyla nostrale fastigiata*, conf. sup. cap. 26, not. 4. Eo. P.

Item dauci. Mederi torminibus daucum ait Diosc. III, 83; dysenteriae, III, 169. Haen.

Aizoon foliis contritis, etc. Diosc. IV, 89. Hard.

Alceae. Sive damasonio. Dioscor. III, 169. Hard. — Alcea illa, nobis *Alisma parnassifolia* est, de qua alias egimus. Eo. P.

XXIX. *Astragalus folia habet longa incisuris multis*, etc. Dissimilis hic parum facie, par effectus, Dioscoridis astragalo, is est quem Baeticum Clusius appellat delineatque, Hist. Rar. plant. VI, p. 234, qualem in horto Regio vidimus. H. — *Astragalus.* Quibusdam idem videtur atque ἀπαχθὴς, vel ἀπαχθός; Theophrast. I, 4, nobis *Lathyrus amphicarpos*, aut *Lathyrus tuberosus*, de quibus alias diaimus. Broterio est Astragalus baeticus, lanuginosus, radice amplissima, C.

Bauh: *Ασπάραγος* Dioscor. IV, 62, nobis, auctore Sprengelio, est *Orbus vernus* (*Diadelph. decand.* gen. 1713 Pers. *Leguminos.* Juss.). Habitat in nemoribus. Cf. Column. Phytobas. p. 48, tit. 14; Hist. Rei herb. tom. I, p. 183. Eo. P.

Radices. Quae adnatas appendices seu radículas habent. Haen.

Nascitur in petrosis, apricis. Totidem verbis et de suo astragalo Dioscor. IV, 62, et Galen. de Fac. simpl. med. VI, 160. Hard.

Ad spissanda corpora. Ad adstringenda, στυπτικόν. Dioscor. et Gal. II, cc. Hard.

Alvum sistit radix. Dioscor. et Galen. II, cc. Hard.

Represso liquore. Causam cur urinam moveat, de suo reddit Plinius. Dalec. — *Represso.* Humore, qui dysenteriam adiuval, in vesicam reiecto. Haen.

Difficile autem tunditur. Diosc. Εὐπνέεται δὲ δύσχευός διὰ τὸ στερεόν

XXX. Et ladano sistitur alvus utroque: quod in segetibus nascitur, confuso et cribrato: bibitur ex aqua mulsa: item nobili e vino. Ledon appellatur herba, ex qua ladanum fit in Cipro, barbis caprarum adhaerescens. Nobilius in Arabia. Fit iam et in Syria atque Africa, quod toxicon vocant. Nervos enim in arcu circumdatos lanis trahunt, adhaeresciente roscida lanugine. Plura de eo diximus inter unguenta. Hoc gravissimum odore est, durissimumque tactu. Plurimum enim terrae colligit: quum probetur maxime purum, odoratum, molle, viride,

αὐτῆς. Difficile soliditatis suae ratione tunditur. HARN.

XXX. Et ladano sistitur, etc. Duplex ladani genus: unum terrenum, alterum factitium: terrenum friabile: factitium, lentum; utroque ladano alvum sisti dicit: quod in segetibus nascitur, confuso et cribrato, id est, tertio, quod friabile esse dicitur nam factitium quod lentum erat xai ἐπαχύνον, nec contundi, nec cribrari poterat. SALM. — Et ladano. Terreno scilicet et factitio: de utroque conf. XII, 37. Diosc. I, 428, de ladano: Κούλου το ἴσχυος οὗ οἶνον παλινῶς πρὸς. Esti δὲ xai σπάνιον. HARN. — Ladano. Conf. de Ladano Excusi. I ad calcem huius lib. En. P.

Quod in segetibus nascitur. In arvis. HARN.

Ledon. Sic Hard. ex MSS. Regg. Colb. Chiff. etc. non lada, ut Gran. et al. Ἀρδων Dioscorid. I, 428; Sprengelio est Cistus ladaniferus, ex Tournefort. Itin. I, 29 et 30. Linaea est Cistus creticus (Polyand. monogyn. 4343 Pers. Cist. Juss.), seu Cistus ladanifera cretica, flore purpureo, Tournefort. Coroll. 49; Itin. t. I, p. 89. Est et Cistus laurifolius, Jacq. β, cypricus Lamarek. ex quo la-

danum fit in insula Cipro. Conf. lib. XII, cap. 37. Linn. Mat. med. p. 464, edit. Schreber. Sprengel. Hist. Rei herb. tom. I, p. 477. En. P.

Quod toxicon vocant. Ἀνὸ τοῦ τῶ-ξου, quae vox arcum sonat. H.

Nervos enim in arcu, etc. Legend. Nervos enim in arcu (an arcu) circumdatos lanis trahunt, adhaeresciente roscida lanugine: lanae lanugini adhaerescere pingue roscidum, quod absolute roscidum hic vocat: non igitur ipsa herba convolvebatur, sed pingue ipsum tractis ad herbam funiculis, unde offae fiebant, Dioscorid. p. 428. SALM. — Nervos enim vel in ipso adhuc arcu adductos, lanisque circumvolutos fruticibus admovent, ac deinde trahunt, adhaeresciente iisdem interim lanugine foliorum pingui ac rosulenta. Frustra locum hunc sollicitat Salmas. in Solin. pag. 363, libris non secundis, scriptoris ipsius labefactata eius emendatione sententia. HARN.

Plura de eo diximus. Lib. XII, c. 37. HARN.

Plurimum enim terrae, etc. Ob id terrenum supra vocatur. DAL.

Quum probetur maxime purum, etc. Dioscor. I, 428. HARN.

resinosum. Natura ei molliendi, siccandi, conco-
quendi, somnum alliciendi. Capillum fluentem cohi-
bet, nigritiamque custodit. Auribus cum hydromelite
aut rosaceo infunditur. Furfures cutis et manantia
ulcera sale addito sanat. Tussim veterem cum styraeo
sumptam. Efficacissimum ad ructus.

XXXI. Alvum sistit et chondris, sive pseudodicta-
mnum.

Hypocisthis, orobethron quibusdam dicta, malo
granata immaturo similis. Nascitur, ut diximus, sub
cistho, unde nomen. Haec arefacta in umbra sistit
alvum ex vino austero nigroque utraque. Duo enim
genera eius, candida et rufa. Vsus in sneco: spissat,
siccatur. Et rufa magis stomachi rheumatismos emen-

Natura ei molliendi, etc. Dioscor.
loc. cit. ἀσπύριον δὲ ἔχει στυπτικὸν,
θερμαντικὸν, μαλατικὸν, ἀσπύ-
ρτικόν. Haad.

Capillum fluentem cohibet. Diosc.
loc. cit. Therid. Prisc. 1, 2, De ca-
pillis cadentibus: Λαλαμὴν cum vino
teri facies, et oleum myricum adont-
seebis: et utris ut pinguiusimo lini-
mento. Haad.

Auribus cum hydromelite, etc. To-
tidem verbis Dioscor. loc. cit. II

Tussim. Inseti medicamentis ad
tussim sedandam utilis, ait Dio-
scor. loc. cit. Haad.

XXXI. *Pseudodictamnium*. Nobis
hem Marrubium *Pseudo-Dictamnium*,
de quo alias diximus. Ed. P.

Hypocisthis. Ὑποκιστὶς, et ὑπο-
κισθίς. Sic Diosc. I, 127: Φύεται δὲ
παρὰ τὰς βίβλας τοῦ κισθίου ἢ λεγομένη
ὑποκιστὶς: ὅν' ἐνὶ αὐτῷ δὲ ὀρόβηθρον,
ἄμυρον τελευτῶν βίβλιν. Cisthi radici-
bus adnascitur, quae vocatur Hypoci-
sthis, a nonnullis vero orobethron, cy-
tino mali puniceae similis. In MSS.

Reg. et Colb. orobethron. Huius hy-
pocisthidis iconem Clusius accurate
delineat Hist. Rar. plant. I, pag. 68.
Aliud vero Scrib. Largi, Comp. 1333v,
hypocystis est, ὑποκυστὶς, nempē
mucus rosae silvaticae, quam quidam
caninaria vocant. Haad. — Nobis eo-
dem nomine Cytinus Hypocistis (Cy-
nand. octand. Linn. Monoc. moua-
delph. gen. 2155 Pers. Aristoloch.
Juss.); planta parasitica, radicibus
clatorm adnascens, in Hispania,
Lusitania, Mauritania, etc. Conf. Ex-
kurs. II de Hypocisthidae ad calcem
hui. lib. Ed. P.

Orobethron. Γρόβρον. et al. oroba-
thion. In quibusdam Dioscor. exem-
plaribus ὀρόβηθρον; Soracen. pag. 64,
ῥόβηθρον, robethrum. Ep. P.

Nascitur, ut diximus. Lib. nempē
XXIV, cap. 48. Haad.

Haec arefacta in umbra. Dioscor.
loc. cit. Haad.

Spissat. Adstringit. ἀσπύριον δὲ ἔχει
... στυπτικώτερον τε καὶ θερμαντι-
κώτερον. Diosc. I, 127. Haad.

dat. Pota, tribus obolis, sanguinis excreationes, cum amylo, Dysenterias pota, et infusa. Item verbenaca ex aqua data, aut carentibus febre ex vino ammineo, cochlearibus quinque additis in cyathos tres vini.

XXXII. Laver quoque nascens in rivis condita et cocta torminibus medetur.

XXXIII. Potamogeton vero ex vino dysentericis etiam et coeliacis, similis betae foliis: minoribus tantum hirsutioribusque, paulum supereminens extra aquam. Vsus in foliis: refrigerant, spissant: pecu-

Pota. Diosc. loc. cit. HARR.

Sanguinis excreationes, cum amylo.

Prius legebatur, vitiosa interpunctione, sang. excreationes. Cum amylo dysenterias, etc. At licet alvum sistat amylium, ut dictum est XXII, 67, tamen ad sanguinis excreationes saepius datur. Vnde Plin. loc. cit. Datur cum ovo his quæ sanguinem reiecerint. Et XXIII, 75, de amygdalis: sanguinem sistunt cum amylo, ubi simile interpunctionis niendum, Dioscoridis admonitu, aliorumque, sustulimus. HARR.

XXXII. Laver. Quod et sion nuncupatum olim indicavimus, XXII, 41. De quo eadem Dioscor. prodidit II, 154. In Indice, Laver, sive sion. H. — Laver. Quibusdam idem videtur ac Nasturtium, aquaticum, supinum, C. Bauh. quod nobis est *Sisymbrium Nasturtium* (*Tetradyn. ulquois*, gen. 1568 Pers. *Crucifer*, Juss.). Habitat ad fontes, rivulos; nostris vulgo, *oerson de fontaine*. Quam vero in indice legatur: Laver sive sion; idem hoc habemus atque *Sion* Dioscor. hoc. sup. laud. sive *Sium angustifolium*, (*S. incisum*, *Pottand digy-*

gen. 699 Pers. *P'm'ellifer*, Juss.). Habitat in aquis. Eo. P.

XXXIII. Potamogeton. Iisdem verbis describitur a Diosc. IV, 101: *Ποταμογίττον ὀύλλον ἔστιν ὁμοιον βῆτας*, etc. Pingitur a Matthiolo, qualem in horto Regio vidimus, in Dioscor. IV, pag. 1137. Nomen habet a locis aquosis, ἀπὸ τῶν ποταμῶν καὶ ἐνὶ ὁρμαῖς τῶν ποταμῶν, quæ prope nascitur. Nam γίττος vicium sonat. H. — Potamogeton. Est Potamogeton rotundifolium, C. Bauh. Baot. — Nobis item Potamogeton natus (*Tetrand. tetragyn.* gen. 344 Pers. *Noiad*, Juss.). Habitat in Europæ stagetis et lacubus: huius apud nos in medicina usus exolevit. Eo. P.

Extra aquam peculiariter refrigerat (sic prius legebatur). Verba male transposita. Scribe: *similis betæ foliis, minor tantum hirsutiorque, paulum semper eminens; hucusque Chiff. et Voss, consentiunt: quod sequitur, ex Voysian. primi (post Pintianum tamen) produntur: extra aquam. S' in foliis: refrigerant, spissant; peculiariter eturibus vitiosis utilis. Si tamen supereminens talia, non inter-*

liariter cruribus vitiosis utilia, et contra hulcerum nomas, cum melle vel aceto. Castor hanc aliter noverat, tenui folio velut equinis setis, thyrso longo et laevi, in aquosis nascentem. Radice sanabat strumas et duritias. Potamogeton adversatur et crocodilis: itaque secum habent eam, qui venantur. Alvum sistit et achillea.

Eosdem effectus praestat et statice, septem caulibus, veluti rosae capita sustinens.

XXXIV. Ceratia uno folio, radice nodosa magna, in cibo coeliacis et dysentericis medetur.

Leontopodion, alii leuceoron, alii doripetron,

cedo. GAOX. — Refrigerant. Hoc est, adstringunt. Diosc. loc. cit. Ψύχα δὲ καὶ στυφύει. HARD.

Contra hulcerum nomos. Diosc. loc. cit. Ἀρμύζον καὶ νερομένους καὶ πικλυσίς ἴλεστιν. HARD.

Castor hanc aliter noverat. Dodonaei forte myriophyllum aquatile is intellexit. HARD.

Tenui folio velut equinis setis, etc. Broterio est Potamogeton flosculis ad foliorum nodos, Tournef. nobis item Potamogeton pusillum: habitat in aquis argillaceis. Cf. Sprengel. Hist. Rei herb. tom. I, p. 201. Eo. P.

Venantur eos. Gron. et al. ante Hard. venantur eos. Ed. P.

Alvum sistit et achillea. Diosc. IV, 36. HARD.

Statice. Officinis herbariisque incognita. HARD. — Statice. Broterio est Caryophyllus montanus, maior, flore globoso, C. Bauh. Nobis eodem nomine Statice Armenia (Pentand. pentagyn. gen. 748 Pers. Plumbagin. Juss.). Habitat in montosis; in hortis ad margines arearum opandus frequententer apud nos colitur; medicinis iam non utilia. Ed. P.

XXXIV. Ceratia uno folio. Dodonaei ophioglosson Dalec. — Ceratia. Videtur esse unifolium officinarum, pictum a Dodonaeo, p. 205. Meminit huius Marc. Emp. cap. xxvii, p. 188: Ceratidos, inquit, quam herbam violam marinam appellamus, radices trium digitorum magnitudine, incoctas vino austero, torminosos iuvant, si illud vinum admixta leviter aquae calidae portione potetur. H. — Ceratia uno folio. Broterio post Fab. Columnam, est Dentaria triphylla, C. Bauh. Nobis auctore Sprengelio, Convallaria bifolia (Hexand. monogyn. gen. 817 Pers. Asparagin. Juss.). Hab. in Europae et septentrionalis Americae silvis. Hanc herbam iam Noster supra tractavit, lib. XXV, c. 69: Mihi et tertia cyclaminos demonstrata est, cognomine chamaecissos, uno omnino folio, etc. Conf. Histor. Rei herb. tom. I, pag. 202 sq. Eo. P.

Leontopodion. Est illud Dioscoridis λεοντοπόδιον, III, 140. In Noth. p. 457: λεοντοπόδιον, οἱ δὲ λευκίχρον, οἱ δὲ λεύκτρον, οἱ δὲ θωρίς, οἱ δὲ θωρίκτις, οἱ δὲ λυγνή, ἄγρια ... οἱ δὲ θωρόετρα, etc.

alii thorybetron vocant, cuius radix alvum sistit, purgatque bilem, in aquam mulsam addito pondere denariorum duorum. Nascitur in campestri et gracili solo. Semen eius potum, lymphatica somnia facere dicitur.

Lagopus sistit alvum e vino pota, aut in feбри ex aqua. Eadem inguini adalligatur in tumore. Nascitur in segetibus. Multi super omnia laudant ad deploratos dysentericos quinquefolium, decoctis in lacte radicibus potis: et aristolochiam victoriati pondere in cyathis vini tribus. Quae ex supra dictis calida sumentur, haec candente ferro temperari aptius erit. E diverso purgat alvum succus centaurii minoris drachma in hemina aquae cum exiguo salis et aceti, bilemque detrahit. Maiore tormina discu-

Et ab Apuleio, leontopodium nominatur, cap. vii. A Dodonaeo pingitur, pag. 69, quale in horto Regio vidimus. Λεοντοπόδιον, pedem leonis: λεοντοπόδαλον, leonis folium interpretantur. H. — Λεοντοπόδαλον Diosc. loc. laud. nobis eodem nomine Leontice Leontopetalum (Hexand. monogyn. gen. 848 Pers. Berberid. Just.), de qua plura Noster infra lib. XXVII, cap. 72. Habitat in Etruria, Apulia, Creta, etc. Conf. Barrel. ic. 1029. Ed. P.

Alvum sistit, etc. Hoc quidem valde alienum, bilem purgare, et alvum sistere. Mirum vero, quod historiam huius plantae a Dioscoride prolixè tractatam, ne Plinius quidem attigerit. Vide lib. XXVII, cap. 12. Dalec.

Lagopus sistit alvum e vino, etc. Diosc. IV, 47, totidem verbis: Λαγώπους δύναιεν ἔχει σταλτικὴν κοιλίαν, πινόμενος μετ' οἴνου· ἐπὶ δὲ τῶν πυρσοῦτων μεθ' ὕδατος. Pedem lepo-

rinum vocant officinae, alii trifolium humile. Vidimus in horto Regio, quale delineatur a Dodonaeo, pag. 567, et lagopus maior vocatur pied de lièvre. Eadem cum Plinio et Dioscoride tradit Apul. cap. lxi. H. — Lagopus. Nobis est Trifolium arvense (Diadelph. decand. gen. 4750 Pers. Leguminos. Juss.). Habitat in Europa et America septentrionali. Ed. P.

Eadem inguini adalligatur. Diosc. loc. cit. Περιέντες δὲ καὶ πρὸς πλεγμονὴν βουλώων φύεται δὲ ἐν πρασιαῖς. Hann.

Multi. Marc. Emp. cap. xxvii, pag. 493; Diosc. I, 42. Hann.

Candente ferro temperari, etc. Nam praeter adstringentem vim plantarum supra memoratarum ferrum candens, in eo liquore extinctum qui bibitur, alvum potentius cohibet. Dal.

E diverso purgat alvum. Ad verbum ista Marc. exscripsit xxx, pag. 212. Diosc. III, 9. Hann.

Maiore tormina discutuntur. Dio-

PLIN. N. H., Tom. VII

XX

tiuntur. Vettonica alvum solvit drachmis quatuor, in hydromelitis cyathis novem. Item euphorbium, vel agaricum, drachmis duabus cum sale modico potum ex aqua, aut in mulso obolis tribus. Solvit et cyclaminos ex aqua pota, aut balanis subtilitis: item chamaecissi balanus. Hyssopi manipulus decoctus ad tertias cum sale, pituitas trahit dilutus, vel contritus cum oxymelite et sale; pellitque ventris animalia. Pituitam et bilem detrahit pencedani radix.

XXXV. Alvum purgat anagallis ex aqua mulsæ; item epithymon, qui est flos e thymo, satureiæ si-

mor. III, 8. ἡρός στέφανος, etc. II.

Ve tonica. Marc. Emp. totidem versis. cap. xxx. pag. 217. An. Musc. tit. 17: *Ad alvum contritandum*, etc. et Diosc. IV, 1, plane ad verbum omnes. II.

Item euphorbium. Casp. Hoffmann. Var. I et 1, 12. h'c. quædam immutat, libris incitis. II. — *Euphorbium.* Nympe succus *Euphorbiæ effluarum*, de qua Noster agit sup. lib. XXV, cap. 38. Conf. Etc. III ad calcem hui. lib. Eo. P.

Vel agaricum. Marc. Emp. xxx. p. 214; Diosc. quæque III, 1, cum malsa propinat Hæm.

Solvit et cyclaminos. Diosc. r. II, 191, ex hydromelite libi cum ob rem inbet. Marc. Emp. xxx, pag. 212 et 217. Hæm.

Aut balani subtilis. Balani glandes sunt, et id quod glandis formæ ad subducentiam alvum in pedicem manu inditur. Vulgus *suppositorum* vocat. Apul. xiv, tit. 2: *Ad alvum contritandum.* Herba oculi cularis in collyrium facta et iniecta, catharticum est: hoc est, cyclaminos in hilamur subdita, purgativa est. Diosc. loc. cit. *ἐπὶ ἰσχυρῶς προσιδῆσαι, in villere sub-*

ditur. Marc. Emp. lib. de M. A. xxx: *ὀφθαλμῶν ἡσυχία, quem Græci cyclaminum vocant, si quis expresse quous a non perperis, mela celeritate ex se igitur uni solutorem.* II.

Hyssopi. Marc. II. Emp. xxx, pag. 211, et Diosc. III, 30, tandem plane verbis. *Ventris animalia*, ἐκ περὶ ὀφθαλμῶν, hoc est, teretes lachrymas. Hæm.

Pituitam. Diosc. III, 92 Pituita ex quatuor humoribus corporis constituta, is est, qui potissimum magis serosus et aquosus est, magisque fluxilis: Græci phlegma appellant. II.

XXXV. *Alvum purgat anagallis* In y-fu-4: et ad ce *anagallides*, unanimo multorum, recte; nam duplex est anagallis Dioscoridi libro II, cap. 209. Pæc.

Item epithymon Diosc. IV, 179: *Ἐπιθυμόν ὅπου ἐστὶν ἄθος τοῦ σελή ποτίου καὶ θύμης ἀνέστος; . . . Ἡρόπιον δὲ οὗ πλείον, καὶ τὸ καλὸν ἐπὶ τὴν καὶ τοῦ πλείον. Epithymon flos est thymi divioris et satureiæ similis. . . Potum id cum melle, detrahit pituitam bilemque atram per infusa. II. — Epithymon, qui est flos e thymo. Non flos thymi, sed*

mili. Differentia, quod hic herbaceus est; alterius thymi albus: quidam hippopheon vocant: stomacho minus utilis, vomitiones minus movet: sed tormina

super thymum nascenti. Epithymon videlicet thymum aliud sequitur, ut alia censentur species uno, viscum quercum, agaricum larici, plantae multae aliis abae, quae ubi ad *parasiticas* casant. Florem subinde Noster thymum primum, album esse ait, epithymo herbaceum: nec duo thymi genera, ut quidam volunt; sed duplex floris genus ex una planta, thymo videlicet, intelligit. Et haec Cl. nostrata Gentili sententia in not. ad Plin. inedit. *Herbacum*, sive ex purpureo albescens, legi iubet Salmasius, probabiliter recte emendatione, quum epithymon flores sint albi plerumque, vel subrubentes. Nobis eadem nomine dicitur *Cosaea Epithymum* (*Pentand. digyn. gen. 613 Pers. Convolvulac. Affic. Juss.*) in plantis huiusmodi, praecipue in pratis Eurasiacae australis, perasicae, Aflicae censentur nimir. Ed. P.

Differentia, etc. Legi, quod hoc herbaceum est, alterum vero thymum album: id est quod lib. XXI, c. 10, tradidit, thymi esse duo genera: alterum candidum, quod soliti nomine thymi Dioscorides describit, alterum nigricans, quod hic vocat herbaceum. Scyllum xycin vocat Dioscorides; Theophr. *ἔρπυλον θυμῶδες*. Dalec. — *Differentia*, etc. Legi: *Differentia quod hoc herbaceum est, alterius thymi albus*. Nihil certius. Dicit thymum illud cui tribuitur epithymum, florem herbaceum, habere, id est, ex purpureo albescens. Salm. — *Herbaceus*. Hic est, viridis. Ita libri omnes, etiam con-

dativi, monique exrati, Regg. Coll. caeterisque. Nec Salmasium nocet, qui pag. 1285 in Siliop. *herbaceus* reserbit. Interpretaturque ex purpureo albescens, nullo eadem, nullo accipit re suffragante. Genium epithymum, viride albumque, agnoscit auctor libri de Simplic. med. ad Pater. tom. XIII. Opp. Galeni, pag. 990: *Epithymum*, inquit, est *flor herbaceus* actus (*ἡ γὰρ σαρκεώδης*) *αὐτοῦ δὲ ... ὅταν γὰρ ἐπὶ τοῦ θύμου ἡ ἑρβώδης ἐστὶν, ἐκασπερ, ἐκ πλουρίου ἐν Πανόρῳ* innotatur. II.

Hippopheon. Sic libri omnes, sic Index ipse. Rectius tamen videtur *hypophyon*, quod sub strobilo nascitur, quae quibus quinque appellatur, XII, 11, nunciat solent. Actius, III, 29, pag. 103; *ἡ ὑποφύων ἐστὶν ἡ ἐν τῷ στροβίλῳ καὶ ἐν τῷ ῥιζῷ*, etc. *Son ha est ei quaeque est, quae in strobilo nascitur: item qui thymum habet, idem epithymum dicitur*, etc. Huxa. — *Hippopheon*. Censita minor (*caropara* Linn.) et minor (*Epithymum* Linn.) variis plantis adhaerens: rubrae, lino, thymo, leucodulae, uterulo, genistae, humulo, edimulo, mirtae, et Foetida quae spinosa, quod scriptoribus graecis *στροβίλον*, seu *φύων*, dicitur: unde rectius sane scribatur, *hypophyon*, cui recte animadvertit Harduinus. Cl. Spreng. Histoe. Rei herb. tom. I, pag. 163. Ed. P.

Stomacho minus utilis, vomitiones minus movet. Archetypum nostrum: *Stomacho minus utilis vomitiones movet*. Huxa.

et inflationes discutit. Sumitur et ecligmate ad pectoris viiia cum melle, et aliquando iride. Alvum solvit, a quatuor drachmis ad sex cum mellis exiguo salisque et aceti. Quidam aliter epithymum tradunt sine radice nasci, tenue similitudine pallioli, rubens; siccari in umbra, bibi ex aqua acetabuli parte dimidia, detrahare pituitam bilemque. Alvum leniter solvit et nymphaea in vino austero.

XXXVI. Solvit et pycnocomon; erucae foliis cras-

Inflationes discutit. Diosc. loc. cit. ἰδίως ἀρμόζον ἐνὶ μελγχολικῶν καὶ ἐμπύκνωσιν αὐτῶν, H.

Alvum solvit. Marc. Empir. xxx, p. 214 Haen.

Quidam aliter. Quod genus illud epithymi sit, incompertum: H. — Non aliud hoc loco genus, sed veram aliquantum ac genuinam epithymi naturam Noster indigital. Quippe nemo non novit cuscutham plantis edhaerentem vivere, sine ullo radicum adminiculo, quibus terram contingat. Radicibus tamen nititur suis, quum primum erumpit e semine, ut Fuchsius observavit; illae vero aridae sunt pereuntque, ubi vicinae plantas capillamentis cirrivar suis cuscutha amplectetur. Follis enim plane destituta, non aliud profert nisi capillamenta, aut cirros subrubentes, citharae nervis heud absimiles, qui tuberculis quibusdam radicum vicem continentibus ita figuntur in corticem coetereorum plantarum; ut vasa (vaisseaux) succum nutritium deferentia lacerent: quoniam plane modo facere solent ederae vulgaria remi. Cuscuta e semine in terram decidua sese quinquennis propagat; quum tamen adoleverit, radix penitus mercescit. Si semen in fictili seratur, emergit quidem plantula, sed brevi radicitus perit, nisi

sint in propinquo stirpes, quibus irrepal, unde elementum suum exaugit. En. P.

Similitudine pallioli. Hoc est, pileoli. Ovid. *Palliolam nitidis imposuisse comis.* H.

Detrahare pituitam bilemque. Cuscuta et Epithymum Offic. purgandi vim adeo debilem obtinent, ut eorum usus plane obsoleverit. Nannulli inter medicamenta quae vocantur *aperientia*, rectius reponunt, et ad viscerum obstructions commendant. Cf. Genff. Mat. med. tom. III, pag. 388; Linn. Mat. med. p. 59, ed. Schreber. Ed. P.

Alvum leniter solvit. Dioscor. III, 148. Haen. — *Solvit.* Immo potius retinet. Plinius negligenter id prodit. Daleg.

XXXVI. *Solvit et pycnocomon.* Dioscor. IV, 176, iisdem fere verbis repraesentat: Πυκνόκομον φύλλα ἔχει ὁμοία τῷ ζώμῳ, etc. Herbariis adhuc incognita. H. — *Pycnocomon.* Brunfelsius est Angelica silvestris minor; sive erretica. Cortuso Solanum tuberosum esculentum; quod nec verum, nec vero simile F. Columnae Succiae glebre, sive Morsus diaboli; quae nobis est *Scabiosa succisa* (Tetrand. monog. gen. 226 Pers. *Dipsac.* Juss.); sed minime cum Dioscoridea Plinianave planta convenit. Dalecampius;

sioribus, et acrioribus, radice rotunda, lutei coloris, terram olente, caule quadrangulo, modico, tenui, flore ocimi. Invenitur in saxosis locis. Radix eius in aqua mulsa denariorum duum pondere, et alvum, et bilem, et pituitam exinanit. Semen somnia tumultuosa facit, una drachma in vino potum. Et panos discutit.

XXXVII. Detrahit bilem polypodion, quam nostri filiculam vocant: similis enim est filici. Radix in usu, pilosa, coloris intus herbacei, crassitudine digiti minimi, acetabulis cavernosa, ceu polyporum cirri, subdulcis, in petris nascens, aut sub arboribus

Matthiolus, Broterius, quid sit *πυλπόδιον*, non satis compertum esse pronuntiant. Sprengelius et iure quidem, ut nobis videtur, idem habet atque *Leonurus Marrubianum* (*Didyn. gymnosperm.* gen. 4396. Pers. *Labiata*. Juss.). Habitat in Germania, etc. Conf. Anguill. p. 298; Hist. Rei herb. lom. I, p. 480. Eo. P.

Et acrioribus. Sic MSS. et Diosc. *καὶ δριμύτερον*. In quibusdam editis, *rarioribus*, male. H.

Invenitur in saxosis. Diosc. loc. cit. Haad.

Radix eius in aqua, etc. Totidem verbis Diosc. l. c. H.

Semen. Diosc. loc. cit. H.

Et panos discutit. In libris editis, et *capnos strumdas* discutit. Quasi vero e proposito sit commemorare modo ex iis herbarum aliquam, quae nihil ad alvum medendam iuvat, quo nunc in argumento uno habitare se professus est apertissime iam a cap. 28. In. MSS. Reg. 1, et *carostrum*: hoc tantum in Reg. 2, et *capnostruma*. Cur vero et panos discutit amplexi sumus, ubi iam obscura sese vestigia

offerunt sinceræ lectionis, in causa Dioscorides fuit: cuius hæc plane gemina de *pyncocomo* sententia IV, 76: *Καὶ τὰ φύλλα αὐτοῦ κατὰ πλάτος μύρα, ῥύματα καὶ δριμύνας δις πορσί.* Haad.

XXXVII. Detrahit bilem. Mare. Emp. cap. xxx, pag. 214 et 215. H.

Filiculam. Apuleius cap. lxxxiii, *filicinam* et *radiolum* vocat. *Polypodium* maius et apud nostra nomen servat, *polypode*. A Dodonæo pingitur p. 461. Vidimus inorto Regio. II. — Nobis *Polypodium vulgare*, ex *Cryptogam*. Linn. et *Filicum* ordine Juss. Habitat in Europæ rupibus. Radix etiam nunc apud nos in usu est. *Polypodio* vim edulcorantem, expectorantem, eccoproticam Linnaeus agnoscit, Mat. med. pag. 273, ed. Schreber, Eo. P.

Acetabulis cavernosa. Habet tubercula quaedam acetabulis iis similia, quæ in polyporum ac sepiarum cirris apparent: inde *πολυπόδιον* nomen. Eadem ferme verbia a Diosc. describitur IV, 188, et a Theophr. Hist. IX, 14. Haad.

vetustis. Exprimitur succus aqua madefactae: ipsa minute concisa inspergitur oleri, vel betae, vel malvae, vel salsamento: aut cum pulicula coquitur ad alyum vel in febris leniter solvendam. Detrahit bilem et pituitam, stomachum offendit. Aridae farina indita naribus polypum consumit. Florem et semen non fert.

XXXVIII. Scammonium quoque dissolutionem stomachi facit, bilem detrahit, alyum solvit, praeter-

Exprimitur succus aqua madefacta, ipsa enim (sic prout) Visi ex h. aqua madefactae, et ipsa minuta concisa. Ut et in post. Ch. III. Legetulum praeterea munda, vel unon in, vel munda. II. e. et non credi voluisse Plinius, etsi mada adhaerens in eximpli, quod ut, Quod ut alu saltem: aqua madefacta et ipsa. Goss. — Exprimitur. Diosc. I. c. totidem fere verba et Marc. Emp. xxx, p. 211, Apul. item 83. tit. 2. II.

Detrahit bilem. Diosc. I. c. post Theophr. Haec.

Aridae farina indita naribus, etc. Apul. Theophr. Histor. IX, 14, ubi quae eam contingit, sunt qui inuasi polypum asserebant. Est autem polypus, auctore Celso, VI, 87 earuncula in ala alba, mada subtrahit, quae narum est in naribus, et mada ad labra pertensum non inuadet, mada retro per al foramen, quo spiritus a naribus ad fauces descendit ualeat in crescit, uti post uiam conspici potest strangulatque hominem, uariatione Austro et Euro flante. Gallis, polype. Haec.

Polypum consumit. Cella suspensa prohibet, ut alyum, ne polypum in naribus signatur. Theophr. loc. laud. Dat.

Florat, et semen non fert. Nec florat, nec semen fert. D. L. — Florem et semen non fert. Ita recte verba codices Dilectissimi. Prout legimus, Floret, et semen non fert, quod si verum. In Reg. 1, Florem, semen non fert Reg. 2, Florat, semen non fert, Alii aliter. Theophr. Histor. IX, 22, hoc tantum: Το δὲ πικροδίου παρά τῇ ὕδατι αἰνὴ βίβλην, ἀπὸ τοῦ δὲ τοῦ πόν. Filicula semper post imbres erumpit: semen autem non fert. H. — Nunc eius florem et semen novimus. Baer. — In plerisque Filiculae generibus, licet a Linnaeo Cryptogamae ascripta fuerint, certum germinat: oia et fructificationis ut dum deprehendunt ex primis Schuidelini et Hedwigii, quo sexus tum masculi, tum feminei organa, ut vocant, summo labore inventa descripserunt, vel descripta summa industria perstrinxerunt; post eos alii multi. Conf. Juss. Gen. Plant. p. 14 sqq. Ed. P.

XXXVIII. Scammonium Marcell. Emp. xxx, p. 211: Scammonium tunc est solum detrahit bilem: statim ex aqua vel demum sensum. Sed stomacho infirmo non couvenit. Haec. — Scammonium Nobis. Chond. illud Scammonium. Cf. Excurs. IV, de Scammonio ad caecum huius libri. Ed. P.

quam si adiciantur aloes drachmae duae obolis eius duobus. Est autem succus herbae ab radice ramosae pinguis folijs, triangulis, albis, radice crassa, malida, uiridiosa. Nascitur pingui et albo solo. Radix circa Canis ortum excavatur, ut ipsam confluat succus: qui sole siccatus, digeritur in pastillos. Siccatur et ipsa, vel cortex. Laudatur natione Colophonium, Mysium, Priense: specie autem nitidum, et quam simillimum taurinum glutini, fungusum tenuissimis fistulis, ritu liquescens, virus redolens, cumminosum, linguae tactu lactescens, quam levisimum, quam diluitur adhaesens. Hoc evenit et adulterium, quod sit evis farina, et thymum marini succo, in Iudaea fere: quod etiam strangulat

Fractis quibus adiciuntur, etc. Hoc est, dum trahit de herba, et abluat salsis, stomachi simul dissolutione in Test, nisi adiciatur al. E, etc. Marc. Emp. xxi, p. 211: *Pingit b. q. h. h. compunctio ventris: ab eis denariis ac nitis, colophonae (quae cumminosa est) denarii semis: non teruntur haec: adiacetur mellis quod satis sit ad colligenda ea: datur ex aquae calidae vel frigidae cyathis quattuor: hoc medicamentum stomachum non corrumpit.* Habb.

Est autem succus Haec totidem levis verbis Diosc. IV, 474: *Συκκρωμα*, etc. Pingitur a Dodonaeo si ipsa ipsa, p. 387, visa nobis in f. rto Regio: la *acuminosae.* Habb.

Ut in ipsum confluit succus Ut in ipsum cavum cultro factum confluit succus. — In emendationibus ex h. ed. codicum Regg. Goth. Chifflet quoniam prius in ipsa alii uisus apposite scribendum censuit. Rem d. luc. de Diosc. IV, 474, explicat: *Συλλήγεται*

ὅς ὁ ὅπος, περιέξῃ ἀπὸ τῆς βύτης συκκρωμας, καὶ περιουσίας τετραμύνης τίς περιέξῃται: συλλήγῃ γὰρ τίς πύττα ὁ ὅπος, καὶ ὅπως ἀκκρωμας γίνεται: μέλλας δὲ σικκος, ἰσχυρῶς, λεγεται hunc in modum: empite exempto radice ita cultro excavatur, ut ex ea vati sensus u. l. ut ore cube in acutum desinat: proindeque in al. cavum confluit succus, qui ex ore a denariis excipitur. U — In ipsam. Sic quoque Boerhaav. ex Regg. 1, 2 et edit. pr. En. P.

Laudatur. Haec f. re totidem verbis Diosc. loc. cit. et auctor libri de Simp. med. ad Patern. t. III Opp. Galeni p. 1000. Habb.

Cumminosum. Grenov. et al. ante Habb. cumminosum Boerh. vero Cumminosum En. P.

Linguae tactu lactescens. Hoc signum falsum et incertum esse Dioscorides tradit loc. cit. Dal.

Hoc evenit et adulterium. Diosc. loc. cit. Habb.

sumptum. Deprehenditur gustu : tithymalus enim linguam excafcacit. Vfus bimo : nec ante, nec postea utili. Dedere et per se ex aqua mulsa et sale quaternis obolis. Sed utilissime cum aloë, ita ut incipiente purgatione mulsum bibatur. Fit et decoctum radices in aceto ad crassitudinem mellis, quo leprae illinuntur, et caput ungitur in dolore cum oleo. . .

XXXIX. Tithymalum nostri herbam lactariam vocant, alii lactucam caprinam : narrantque lacte eius inscripto corpore, quum inaruerit, si cinis inspergatur, apparere litteras, et ita quidam adulteras alloqui maluere quam codicillis. Genera eius multa. Primus cognominatur characias, qui et masculus exi-

Deprehenditur gustu. Diosc. loc. cit. Nam si linguam vehementer excafcacit, exurive, est id admixti tithymali argumentum. Καὶ τὸ μὴ λίαν πυρρὸν τὴν γλῶσσαν, ὅπερ γίνεται πθυμάλου μεγέθος. Sic et auctor libri mox citati apud Galenum. Habb.

Vfus bimo; nec ante, nec postea utili. Biennio recentior, velustiorve succus inutilis. Prius legebatur, linguam excafcacit balbi more, nec ante, nec postea utile. Dalecampius emendabat, Nec ante cibus, nec postea utile. In Reg. 1, Excafcacit, Vbi-moneet. caute. nec postea, etc. Ac in Reg. 2, nitide at perspicue, usus binus, nec ante, nec postea, etc. quod et Pintianus in suo vidit. Sic ipse Plinius XXVII, 35: Vfus radicis in trimatu laevum, neque antea, neque postea. II. — Cum Pintiano praeiverat emendationi Gronov. io noll. ad hunc loc. Eo. P.

Fit et decoctum. Diosc. loc. citat. Εὐφροσίη δὲ ἐς ὅζει καὶ καταχρυσώσις, λίπρα ἐξήγυρ παραχλυσία; τὴ χροσίη; ἴσται ἐπιπρυγὰ πὺν ὅζει καὶ ῥοδίω. Eodem decocto in aceto illitae leprae

austriuntur; sed et eodem caput contra diuturnum dolorem ex aceto et rosaceo ungitur. Habb.

XXXIX. *Alia lactucam caprinam. Quod ea caprae vescuntur, Lactucam marinam Apul. cap. cxiit, alique quos iam retulinus lib. XX, cap. 24. Habb.*

Primus cognominatur characias Diosc. IV, 163: Ο μὲν ἄρρην χαρ-κίης ἀλλεῖται ὑπὸ δὲ τινος κομήτης, ἢ ἀμυγδαλοειδῆς, ἢ καβόας. Gallie, tithymale. Pingitur a loh. Bauhino, tom. III, p. 672, qualem vidimus in horto Regio. Χαρκίης, quasi vallaris dicitur. Hoc genus peculiariter nostra rura vocant exigilem matutinum, réveille-matin. II. — Characias. Broterio est Tithymalus Characias, rubens, peregrinus, C. Bauh. nobis item Euphorbia Characias (Dodaeand. trigyn. gen. 1190 Pers. Euphorbiae. Juss.). Habitat in Gallia, Hispania, Italia. Caulis rubescens, petala atropurpurea. Conf. Clus. Hist. Rar. plant. II, 188. A Dioscoridea specie diversus esse Sprengelio videtur τθυμάλλος δ' ἄρρην Theophr. Hist. IX, 42, cuius

stimatur, ramis digitali crassitudine, rubris, succosis, quinque aut sex, cubitali longitudine; a radice foliis paene oleae, in cacuminibus coma iunci. Nascitur in asperis maritimis. Legitur semen autumnno, cum coma: siccatum sole tunditur, et reponitur. Succus vero incipiente pomorum lanugine, defractis ramulis, excipitur farina ervi, aut ficis, ut cum iis arescat. Quinas autem guttas singulis excipi satis est: tra-

folia oleae similia; nobis est *Euphorbia orientalis*. Cf. *Histor. Rei herb.* t. I, p. 91. Ed. P.

Ramis. Dioscor. loc. cit. *καυλοῦς*, caules dixit: Apul. cap. cviii, *thyrsos*, seu scapos. Haan.

Succosis. E nostra id emendatione, admonitu codicis Reg. 2, in quo diserte sic scribitur: etsi in B. 1, librisque editis, *ruggis* legitur. Adsimpulatur emendationi Diosc. IV, 165: *Tithymali characiae caules*, inquit, *supra cubiti altitudinem attolluntur, rubri, aeri lacteoque succo referti.* Τοῦ δὲ χαρακίου καλουμένου, καυλοὶ μὲν ὑπὲρ πῆχυν, ἐνερπυλίσ, ὅπου θριμύς καὶ λαυκοῦ μιστοί. Et Apul. cap. cviii: *Characias... thyrsis ultra longitudinem cubitalem rubris, neci aerioris*, etc. H. — *Succosis.* Sic ismidem ex vet. cod. et Diosc. emendandum monuerat Pintianus ad hunc loc. *Characiae* caulis est frutescens et tuberculosus. Eo. P.

A radice foliis paene oleae. Prius legebatur, *foliis pendulis*: quod et ipsa tithymali effigies coarguit. In Reg. 1 cod. *foliis poenale*. In Reg. 2, *pendae*. In Parm. caeterisque omnibus usque ad Frobenium, *pendet*. Is *pendulis* maluit. Sed indubitam esse emendationem nostram non vestigia modo laud obscura veteris scripturae, sed et Dioscoridea ipse admouet in

descriptione tithymali characiae: φύλλα δὲ περὶ τὰς ῥάβδους ὅμοια, δαίξ μακρότερα δὲ, καί τινά τετρα. *Folia*, inquit, *sunt circa ramulos oleaginis similia, sed longiora et angustiora.* Theoph. etiam consentiente *Hist.* IX, 12: Τὸ μὲν φύλλον ἁλιωδὲς ἔχει. Apul. similiter, cap. cviii: *Foliis olivae similibus, paulo angustioribus et longioribus.* Neque hi scriptores modo, sed et res ipsa, plantaeque forma, quam saepe sumus contemplati, favet Haan.

Coma iunci. In summitate caulium, cacuminibusque, coma est similis vigultia iunci. Dioscorid. et Apul. II. cc. Haan.

Nascitur in asperis maritimis. Dioscor. l. c. Haan.

Legitur semen autumnno. Diosc. loc. cit. Baub.

Succus vero incipiente pomorum lanugine. Diosc. circa vindemiam, περὶ τὸν τρυγνόν, ita succum exprimi ait. II. — *Incipiente pomorum lanugine.* Auctor, ex quo Plinius transcripsit, tempus intellexit, quo μᾶλα, id est, cydonia, lanuginosa esse incipiunt, nempe augustum mensem. Dal.

Quinas autem guttas. Septem etiam, si pueris detur. Hippocrates lib. IV de rar. Vict. in morb. acul. ad finem. Dal. — *Quinas.* Nempe singulis ficis. Diosc. loc. cit. Τίς δὲ τίς τὰ ξυρα-

dantque etiam toties purgari hydropicos sico sumpta, quot guttas lactis exceperit, Succus quom colligitur, ne attingat oculos cavendum est. Fit et e salis tuis priore minus efficax. Fit et decoctum e ramis. Est et semen in usu cum melle decoctum ad catapotia solvendae alvi gratia. Semen et dentium cavis cetera includitur. Colluuntur et radicis decocto e vino aut oleo. Illinunt et lichenas succo: bibuntque eum, ut purgent vomitione et alvo soluta, alias stomacho inutilem. Trahit pituitam sale adiecto in potu, bilem aphronitro. Si per alvum purgari libeat, in posca: si vomitione, in passo aut aqua mulsa. Media portio tribus obolis datur. Ficos a cibo sumpsisse melius est. Fauces erit leniter: est enim tam ferventis naturae,

ὅθεν οὐκ ἀποτρίβονται σταλχμαί, γ' ὃ δ', καὶ ἐκείνοις ἀποτρίβεται. Alii in fient quae exsiccantur, totius quateruave guttas instillant ut vena-les inanescent, eumque fient ad usum recondunt HARD.

Succus Diosc. loc. cit. II.

Est et item in usu, Diosc. loc. cit. totidem verbis. Καταπόσιον medicamentum est quod sumitur deglutendo. Pilulus alibi Plinius, et vulgus, vocat. Catapotium id est, medicamentum, quod non diluitur, sed ita, ut est, devoratur. Scrib. Larg. Comp. LXXXVII. II. — Est et. Sic libb. ante Hard. edit. Brot. copulam omit-til. Ed. P.

Semen. Diosc. loc. cit. succo hanc vim attribuit, ut dentium cavis in-dinus, dolores levet: Theodor. Prisc. I, 14, ut decidere sponte faciat. II.

Dentium cavis. Erosionibus dentium inponitur hoc, doloremque mitigat, dentibus aliis cerna munitis, ne de-sueris fauces et linguam offendant. Diosc. DALL.

Colluuntur. Collui dentes radica decocto cum aceto iubet Dioscor. loc. cit. HARD.

Illinunt et lichenas. Diosc. l. c. et Apul. cap. LXII, lib. 4. II.

Bibuntque eum. et purgant vomitione et alvo soluta Omnia Tuby-mi huius genera viditiam per infestiora praecipue purgandi vim obtinuit, in potus vero l. c. et eum mucus, etiam exigua d. si sumptus, quare raro intra noxam dari potest, etc. Conf. Geoffr. Mater. med. t. III, p. 450 sqq. Ed. P.

Si per alvum vulgari. Apul. c. cxi. HARD.

Aut aqua mulsa. Non dulcia ven-triculum exaltant et vomitiones com-estunt. DALL.

Fauces erit leniter. Diosc. l. c. et Τραχύνει δὲ καὶ τὴν φάρυγγα ὅθεν διὰ καταπόσιον περιλάττειν πρὸς τὸ μῦσιν ἐφ' ὃ καὶ αὐτὸς διδόναι. Quoniam fauces et imperat, catapotia quae ex eo concinnantur, ceru aut decocto

ut per se extra corpori impositum, pusulas ignium modo faciat, et pro caustico in usum sit.

XL. Alterum genus tithymali myrsiniten vocant; alii caryiten: foliis myrti acutis et pungentibus, sed mollioribus, et ipsum in asperis nascens. Colliguntur comae eius hordeo turgescente: siccataeque in umbra diebus novem in sole iuarescunt. Fructus non pariter maturescit, sed pars anno sequente, et nux vocatur. Inde cognomen Graeci dedere. Demetitur cum messium maturitate, lavaturque, dein siccatur, et datur cum papaveris nigri duabus partibus, ita ut sit totius acetabuli modus: minus hic vomitionibus, quam superior: caeteri item. Aliqui sic et folium eius dedere, nucem vero ipsam in mulso aut passo, vel cum sesama. Trahit bilem et pituitam per

nulle illius, aique ita dori par est.
HARD

XL. *Alterum genus tithymali myrsiniten* vocant *Myrtiten*, non *myrsiniten*, in v. luto codice habetur. Sed utraque lectio tolerabilis est. Nam Dioscorides *myrsinita* appellat, Theophr. *myrtiten*. PIXT. — *Alterum*, Dioscor. IV, 165: *ὁ δὲ θάλλος ὅς ἐστι μυρσινίτην, ἢ καρύτην ἐκάλειον*, etc. isdem enim plane notus describit, ac Plinius. *Myrsinites* legitimus tithymalus id genus appellatur a Clusio Hist. Bar. plant. VI, p. 189: ab alio latifolius. Vadinus in horto Regio. In Indice *Myrtites*: Theophr. Hist. IX, 12, *μυρσινίτης*, et Apuleio. II. — *Alterum genus*, Tithymalus femina, seu myrsinita Diosc. loc. laud. nomen eodem nomine est *Euphorbia myrsinites* Habitat in Gallia meridionali, Italia, etc. Verum *τιθυμαλλος λευκός ὁ μυρσινίτης χαλκίμυρος* Theophr. Hist. IX, 12, cuius folia angusta, setacea, et fructus *κάρυα* appellati, Sprengelio idem

videtur atque *Euphorbia Paralias*, quaequam in montosis crescere dicitur. Conf. Hist. Rei herbar. tom. I, p. g. 91. Ed. P.

Inde cognomen, *Caryitae*. A voce graeca *κάρυα*, quae nucem sonat. Theophr. IX, 12: *Ταῦτα δ' οὐχ ἅμα εἶναι τοῦ καρπῶν, ἀλλὰ παρ' αὐτοῦ. ὁ δὲ καρπὸς αὐτοῦ καλεῖται κάρυον*. HARD.

Demetitur, etc. Quae deinceps sequuntur, ea sunt totidem verbis apud Theophr. Hist. IX, 12. II.

Acetabuli modus, Menonra, Theophrast. loc. cit. *Τὸ δὲ συσχυρότερον ὅσον ὀξύζυρον*. HARD

Mims hic vomitionibus Subintellige, accommodatae. Sic Dioscor. I. c. et Acul. c. cxi. HARD.

Pelcum sesama Et quidem *βυστα*, ἐκστύμην περιχυμένη Theophr. I. c. HARD

Trahit bilem et pituitam, Theophr. loc. cit. HARD.

alvum. Oris hucera sanat. Ad nomas oris folium cum melle estur.

XLI. Tertium genus tithymali paraliū vocatur, sive tithymalis folio rotundo: caule palmum alto, ramis rubentibus, semine albo, quod colligitur incipiente uva, et siccatum teritur, sumiturque acetabuli mensura ad purgationes.

XLII. Quartum genus helioscopion appellant, foliis porcilacae, ramulis stantibus a radice quatuor aut quinque, rubentibus, semipedali altitudine, succi plenis. Hoc circa oppida nascitur, semine albo, columbis gratissimo. Nomen accipit, quoniam capita cum sole circumagit. Trahit bilem per inferna in oxymelite dimidio acetabulo: caeteri usus, qui characiae.

XLIII. Quintum cyparissian vocant, propter fo-

XLI. *Tertium genus.* Haec tota descriptio similiter ad verbum exstat apud Theophr. Hist. IX, 42. De hoc tithymali genere diximus lib. XX, c. 80. Di-scur IV, 465: Ο δὲ παράλιος λεγόμενος, τὴν μαλίσθα ἢ μέγιστα ἐκάλουν, etc. Ab Apuleio dicitur enp. cVIII: *Tithymalis, poplis tithymalis, paralion mecon.* Et hoc genus Galli evigilium matulinum vocant. HARD. — Nobis etiam nunc dicitur *Euphorbia Paralias*. Habitat in arenis maritimis. Conf. Dodon. 270. Ed. P.

Incipiente uva. Pubescente, matuerescente, variente. Theophr. l. c. Οταν ἄρτι πικρὰς στερνυλῇ. Plinius, XX, 80: *florante uva.* H.

Acetabuli. Dimidia acetabulo ipse dixit, XX, 80. HARD.

XLII. *Quartum.* De eo genere eadem ad verbum prodidit Apul. cap. cVIII, et Diosc. IV, 465: Ο δὲ ἡλιοσκοπίος λεγόμενος, ἀνδράχνη ὁμοία φύλλα

ἔχει, etc. Pingitur a Dodonaeo, p. 376, quale in horto Regio observatum a nobis. Helioscopos ab Apuleio nuncupatur loc. cit. Idemque cicer-columbinum, et esprago H. — Nobis eodem nomine *Euphorbia Helioscopia*, in agris et cultis non infrequens. Ed. PAR.

Porcilacae. Gron. et al. ante HARD. *portulacae.* Ed. P.

Hoc circa oppida nascitur. Dioscor. loc. cit. HARD.

Gratissimo. Addunt statim Gron. et al. quod colligitur incipiente uva; sed haec supervacua, et ex superioribus repetita. Ed. P.

Nomen accipit, etc. Dioscor. l. c. Συμπεριφέρεται δὲ τοῦτου ἡ πόμη τῇ τοῦ ἡλίου κλίσει· ὅθεν καὶ ὠνόμασται ἡλιοσκοπίος. HARD.

Trahit. Diosc. l. c. H.

XLIII. *Quintum cyparissian vocant.* Κυπαρισσίας, a foliorum similitudine

liorum similitudinem, caule gemino aut triplici nascentem in campestribus: cui eadem vis, quae helioscopio, aut characiae.

XLIV. Sextum platyphyllon vocant: alii corymbiten, alii amygdaliten a similitudine. Nec ullius latiora sunt folia. Pisces necat, alvum solvit, radice, vel foliis, vel succo in mulso: aut aqua mulsa drachmīs quatuor. Detrahit privatim aquas.

XLV. Septimum dendroides cognominant, alii cobion, alii leptophyllon, in petris nascens, comosissimum ex omnibus maxime, cauliculis rubentibus, et

cum eupressio nomen accepit. A Donaro piogitur p. 367. Vidimus in horto Regio. HARO. — Recentioribus item *Euphorbia Cyparissias*. Habitat in siccis, arenosis, collibus, ad vias, etc. EO. P.

Cui eadem vis; quae, etc. Diosc. loc. cit. HARO.

XLIV. *Sextum plat. vocant.* Et paulo post: *Septimum Dendroides*. E contrario Dioscorides, sextum facit dendroides, septimum platyphyllon. Quare sic in Plinio scribendum censeo. PINT. *Sextum*. Dioscorid. Ο δὲ πλατύφυλλος φάρμακον εἶναι. Nomen habet latitudine foliorum. Pingitur a Cnsio Hist. Rar. plant. VI, 490, quale est a nobis observatum in horto Regio. Amygdalites cognomen primo generi tribuit Dioscor. minus recte. HARO. — Et hoc generis servat nomen: *Euphorbia platyphyllon*. Habitat in agris, et silvaticis. Planta variabilis, autumnio praesertim ramosissima. EO. P.

Pisces necat. Dioscorid. III, 165: Αποκτείνει δὲ καὶ τοὺς ἰχθύας, κοιλίης καὶ διὰ τῆς τῶ ὕδατος. *Pisces vero necat tunus, et aqua dilutus.* H.

XLV. *Septimum.* Dioscorid. loc. cit. Ο δὲ ἐν ταῖς πέτραις φρούμενος, δέν-

δρουίδης δὲ καλούμενος, ἀμφιλαφὲς ἄνωθεν καὶ πολύκωμος, ὅπου μέρως, ὑπὲρ τοῦ τοῦ κλάδους, etc. Qui in petris nascitur, dendroides, quasi arboriceras, cognominatus, foliosus est in cacumine, densamque spargit comam, succo lacteo pregnans, subrubentibus ramis, etc. Pingitur a Lobellio in Adev p. 450. *Tithymalus mlyrnites angustifolius* appellatur. In horto Regio vidimus. HARO.

Dendroides cognom. Broter. es MS. Reg. 2 et edit. principe, *dendroiden*; et hoc genus idem habet cum *Tithymalo* minimo, angustifolio, annuo, J. Bauh. qui iusta vias autumnō frequens, et in incultis locis. Nohis vero est eodem quoque nomine *Euphorbia dendroides*. Habitat in Creta; sed et hanc per Liguriam Etruriamque invenit Anguillar. p. 294. Cf. Lobel. p. 450; item Sprengel. Hist. Rei herb. tom. I, p. 92. EO. P.

Leptophyllon. A foliorum tenuitate: sunt enim myrti tenuioris similia, Τὰ φύλλα μυρτιάνης λεπτῇ προσποιεῖται, Inquit Dioscorid. loc. proxime cit. HARO.

Comosissimum ex omnibus, etc. Largiore coma. HARO.

semine copiosissimum : eiusdem effectus, cuius characias.

XLVI. Apios ischas, sive raphanos agria, iuncos duos, sive tres, spargit in terra rubentes, foliis rutae : radix caepe, sed amplior : quare quidam raphanum silvestrem vocant. Intus habet mammam candidam : extra, cortices nigros. Nascitur in montuosis asperis, aliquando et in herbosis. Effoditur vere, tuncque in siculi mergitur, deiectoque quod supernatat, reliquus succus purgat utraque parte, sesquio-

Eiusdem effectus, etc. Diosc. l. c.
HARD.

XLVI. *Apios ischias sive raphanus agria*. Diosc. r. d. IV, 77 : Ἀπῖος ἐστὶ γλαυκώδης ὄστρον ἢ ἄγρια, τὸ δὲ ἐκβλάσκει. Vili. Saeae in N II, ad Diosc. Ἀπῖος dicitur, et ἄγρια, quod radicem habet accedentem ad pūti formam, vel ficus. Nullum notum invenit galienus, inquit Ruellius, III, 618. Vultus tamen per iniquam frugum ante pauperes hic radice vixi HARD. — Cave Harduino etidas, qui ἄγρια, seu ὄστρον ἄγρια Dioscoridis, cum specie quamdam solvestri *Raphani*, vult *Radiolae* nostrae impudente confudit. Raphanus quidem amarus gravis, cibum ingratum et sane parum prodiuum prestare potest : opus vero, de qua nunc agitur, ut congeneres earterae species, succo lacteo tūget, qui hilem vomitu aquas per infusus vehementer detrahatur : ita ut plantae radix intus sumpta, veneni vim haberet, ne diu cibo. Hae species eodem nomine nobis dicitur *Euphorbia Aplos*. Habitat in Creta. Cf. Clut. Hist. II, 190 ; Bellon. Observat. I, 42. Ed. P.

Dum. Dioscor. loc. cit. ramulos iuncos, bimos, ternosve dixit, κλαδίς

δύο ἢ τρία ἀπὸ γλῆς ἀνίστη, σχοινοειδῆ, λευκὰ, etc. HARD

Folia rutae. Folia quidem rutae, sed addugnosius iisdem, et angustioribus : φύλλα πεγάνω ἐνστά, ἐπιμακρύτερα μίστα καὶ στενότερα. Theophrast. Hist. IX, 10 : φύλλον μὲν ἔχει πεγανώδες, βραχὺ. II

Quare quidam raphanum Aegineta, VII, 10 : καλοῦσι δὲ τινες αὐτὸ γλαυκώδην. HARD.

Intus habet mammam etc. C. rous, citum, pulperave candidam Diosc. loc. citat. Πίχ... φάρμακον ἔχοντα ἔχοντι μίστα, ἐκβλάσκει δὲ λευκόν. Quoniam herci succi phua radix est, mammam dicitur, et quidem sat eleganter, vocat HARD.

Nascitur in montuosis asperis Diosc. r. l. c. HARD — Gr. et Mib' ante Hard editi, *montuosis* Ed. P.

In herbosis Καρχηνώδη, Theophrast. Histor. lib. XVI, cap. 9, scilicet *λίανος* : Plinius legit *χλωρόδη*. DAL — Et in *herbosis*. Broter. ex cod. Reg. 2, et edit. principe, τὸ ἐν οὐμίτι. Ed. P.

Purgat utraque parte. Per superna ac per vomitione, atque per infera. Diosc. l. c. Τοῦτου τρία ἑμισβόλια πόβλητα, ἅμα καὶ κάτω καθαίρει. Sed

holo in aqua mulsa. Sic et hydropicis datur acetabuli mensura. Inspergitur et aridae radices farina potioni: aiuntque superiorem partem eius vomitione biles extrahere: inferiorem, per alvum, aquas.

XLVII. Tormina discitit quodcumque panaces, et yethonici, praeterquam a cruditate: peucedani succus et inflationes, rucius gignens, item acori radix, dancumve, si lactucae mado sumatur. Ladanum Cyprium potius interaneorum vitis occurrit: item gentianae farina, ex aqua tepida fidae magnitudine. Plantago mane sumpta duabus linguis, et tertia

differt a Dioscoride Plinius, quod supernatantem liquorem reliquit. reliquum in medicos usus adascit: iste contra liquorem qui superstatat pennis collectum exsiccatumque adhibet in eosdem usus. HARD.

Distique. Dioscor. I. c. cum Theophr. Histor. IX, 40. Sic etiam Argemeta, VII, 40. HARD.

XLVIII. Tormina discitit quodcumque panaces. Diosc. III, 53. Etiam ad iumentorum tormina panacea radice ut lent esse scribit Theophr. Hist. IX, 40. Ad quae semper ventris dolores, c. 12. II.

Et yethonica. Anton. Musa III, 46: Ad ventris dolorem: Hec yethonicae dicuntur: idem in aqua calida cyathis duobus bibulum dato. His autem distaxat bene apta et est compositio, quoniam non ex cruditate intestina inveniuntur: Sic et in Marc. Emp. c. XLIX p. 203 HARD.

Peucedani succus. Tormentum, in Aristoteli quoque sicut et per alios auctor est Diosc. III, 92. HARD.

Acori. Diosc. I, 2. HARD.

Dancumve. Dandi semen ad sedanda tormina commendat Diosc. c. III, 83. HARD.

Si lactus se modo sumatur. Ex aceto et oleo. DAG.

Ladanum. Alvum sustit, urinam ciet. Diosc. I, 178. HARD.

Item gentianae farina. Succum huius praeparare stomachicis scribit Diosc. III, 3. HARD.

Plantago mane sumpta duabus linguis. In archetypis vet. nostro, *Plantago mane sumpta a duabus lingulis, restatque*, ut illud: *Deor ab inductis Lingula genarumotis* - FERT. — *Plantago.* Aure. & sup. cap. XLVII p. 188: *Plantaginis aridae semina tritum, ex paululis duabus, et papaveris capita munda, ex parte tertia, oportet per cribrum trinitur foramen traveri ex eoque pulvere duri tormentosa ligulae magnae mensuram, interitum plus aut minus: cum vini veteris mixti non minima, idest, cyathis tribus. Hoc medicamentum ante cibum utiliter etiam ad crasuram datur, et paulo ante: Plantago cocta ante cibum data ex aceto plurimo, et exiguo sale atque oleo, torminis plurimum prodest.* HARD.

Duabus Lingulis. Vel, ut alii MSS. habent, *Lingulis*, hoc est, cochlearibus. HARD. — *Lingula.* Broter. ex eod.

papaveris in vini cyathis iv non veteris. Datur et in somnum euntibus, addito nitro vel polenta, si multo post cibum detur. Colo infunditur hemina succi, vel in feбри.

XLVIII. Agaricum potum obolis tribus in vini veteris cyatho uno, lieni medetur: et panacis omnium generum radix in mulso. Sed teucris praecipue, pota arida et decocta quantum manus capiat, in aceti heminis tribus. Ad vulnus illinitur eadem cum aceto: aut si tolerari non possit, ex sicu vel aqua. Polemonia bibitur ex vino. Vetonica drachma in oxymelitis cyathis tribus. Aristolochia, ut contra serpentes. Argemonia septem diebus in cibo sumpta lienem consumere dicitur: agaricum in aceto mulso obolis duobus. Nymphææ heracliae radix e vino pota, et ipsa consumit. Cissanthemos, drachma bis die sumpta, in vini albi cyathis ii per dies xl lie-

Reg. 2, et edit. principe. *lingulis*, Ed. PAR.

Addito nitro vel polenta. Vi eius frigiditas temperetur. Additur autem nitrum, si causa est doloris impediti-
goc somni crassus et stultus vapor: polenta vero, si acer et biliosus humor. DAL.

Colo infunditur hemina succi. In coli tormento, hoc est, in tenuiori intestini morbo. Apponi iubet ad colici umbilicum contusam plantaginem Marcell. Empir. cap. xxix, pag. 206. HARD.

XLVIII. *In vini veteris cyatho* Lienis in aceto mulso praebet Dioscor. III, 4. HARD.

Sed teucris praecipue. Quae hemionitis Dioscoridis est, III, 152, ut alibi monuimus: ἢ τις σὺν ἔξῃ ποδῶν, τὰς σελήνα. HARD.

Polemonia bibitur ex vino. Ex aceto

drachmae pondere dare lienosis tu-
clor est Diosc. IV, 8. H. — Nobis *Polemonium caeruleum*. Ed. P.

Vetonica. Diosc. IV, 1. II.

Aristolochia. Ex aqua propinat Dioscor. III, 6. HARD.

Ut contra serpentes. Lib. XXV, 55, radice drachmam in vini haemina saepius bibendam adversus serpentes praedicat. HARD.

Agaricum in aceto, etc. Dioscorid. 3, 4, et Plin. Val. II, 18: *Agarici oboli duo in aceto mulso poti per dies XX consumunt lienem.* HARD.

Nymphææ heracliae radix, etc. Dioscor. lib. III, cap. 148. H. — *Nymphææ albae radix.* Ed. P.

Cissanthemos. Hoc est, cyclaminos ille cissanthemos, de quo idem narrat Diosc. III, 195. H. — *Lonicera Caprifolium.* Ed. P.

nem dicitur paulatim emittere per urinam. Prodest et hyssopum cum fico decoctum. Lonchitidis radix decocta, priusquam semen emittat, Peucedani quoque radix decocta : et lien, et renibus. Lien acori potu consumitur. Praecordii et ilibus utilissimae radices. Clymeni semen potum diebus triginta pondere denarii in vino albo. Vettonicae farina ex melle et aceto scillite potu. Radix lonchitidis in aqua, et teucrium illinitur. Item scordium cum cera, agarium cum farina feni graeci.

XLIX. Vesicae malis, contraque calculos, gravissimis cruciatibus, ut diximus, auxilio est polemo-

Prodest et hyssopum, etc. Dioscor. III, 30, ad verbum. H.

Lonchitidis. Et hoc de altera lonchitide Diosc. III, 162, quam et asperam vocat: Τῆς δὲ καὶ σπλῆνός μετ' ὧτος πρὸς μὲν. H. — Λογχοῦ ἐστὶν, οἱ δὲ λογχοῦ τραχὺς Diosc. I, laud. nobis est *Aspidium lonchitis*; ex *Cryptogam.* Linn. *Filiqum* ordine Juss. non confundendum cum altera lonchitide quae nobis est *Serapias lingua*, ut iam monuimus. Ea. P.

Peucedani. Diosc. III, 92, cum Theophr. Hist. IX, 22. H.

Lien acori potu. Dios. I, 2, σπλῆνός τῆς. Harn.

Praecordii et ilibus. Diosc. I, c. lateri, hepati, thoraci, subvenire ait. Harn.

Clymeni semen potum. Subintelligit. lieperu absumit. Diosc. IV, 14, de perelymeno, quam esse clymenon Plinianam suo loco docuimus: Τοῦτον δ' ἡσπερὶς πλείους συλλεγὶς καὶ ξηρυνθεῖς ἐν σιτῇ, πίνεται μετ' οἶνου ἢ α' εὐκριν ἐν ἡμέρας μ', καὶ σπλῆνός τῆς, etc. Semen postquam ematurit collectum, et in umbra siccatum, si drachmae pondere ex vino bibatur qua-

dragenis diebus, lienem absumit etc. Harn. — *Clymeni.* Scilicet *Lonicerae Perelymeni.* Jam monuimus Clymenon Diosc. IV, 13, nobis esse *Lathyrum Clymenum.* Cf. lib. XXV, cap. 33. Ea. P.

Item scordium cum cera. Dioscor. III, 126 : Καὶ ὑπαχόνδιον χρονίως φασμαίνον ἀναληφθεῖσα κηρωτῇ παρηγορεῖ. *Diagnonam hypochondrii inflammationem cerato excepta lenit.* Harn. — *Scordium.* Nobis item *Teucrium scordium.* Ea. P.

XLIX. *Vesicae.* Ab his verbis instituendam periodum novam loci sententia admonuit, quae connexa persim cum anterioribus hactenus fuisse. Harn.

Contraque calculos gravissimis, etc. Vtrouque eo remedio calculi franguntur, et vine aperiuntur per quas fracti exeat. Dal.

Et diximus. Lib. XXV, c. 7 : Indicare, inquit, experimento, asperimus cruciatu esse calculorum et stillicillo vesicae. Harn.

Potentia ex vino potu. Dioscorid. IV, 8, ex aqua praebet. H.

nia ex vino pota : item agaricum : *Plantago* radice vel foliis potis ex passo. Et *Vettonica*, ut in iocinere diximus. Item ramici, pota atque illita : eadem ad strangurias efficacissima. Ad calculos quidam *vettonicam* et *verbenacam* : et *millesfolium* aequis portionibus, ex aqua, pro singulari remedio bibere suadent. *Strangurias* disenti et *dictamnio* certum est. Item *quinquefolio* decocto ad tertias in vino : hoc et *enterocelicis* dari atque *illini*, utilissimum est. *Xiphii* quoque radix superior urinam ciet infantibus. *Enterocelicis* datur ex aqua, et illinitur vesicae vitiiis. *Peucedani* succus infantum ramici : et *umbilicis* eminentibus *psyllion* illinitur : urinam ciet *anagallides*, acorique radice decoctum, vel ipsa trita potaque : et omnia vesicae vitia sanat. Et cal-

Agaricum. Diosc. III, 4. H.

Plantago. Totidem verbis Diosc. II, 153, et Apul. cap. 4, tit. 24. H.

Et vettonica. *Vettonica* pariter calculos tampi docet Galen. de Pac. simpl. med. VII, p. 489. H. — Broul. ex Reg. 2 et edit. princ. copulam omittit. Eo. P.

Vt in iocinere diximus. Cap. 49, his verbis : *Petitione drachma una in aqua calida cyathis tribus.* Et melle et aceto bibi iubet Ant. Musa, tit. 24. HARD.

Eadem ad strangurias efficit. Diosc. IV, 1. HARD.

Ad calculos. Verbis plane totidem Marc. Emp. c. xxvi, p. 477. Item spectae velustatis auctor, Aen. Maer, c. de verbenae : *Herbam cui nomen foliis de mille dedere; Bettonicamque, pari verbenae ponderis iunge : Haec mixta potantur aqua : nullum medicamen Vitius credunt illis quos calculus angit.* HARD.

Hoc et enterocelicis, etc. Dioscorid. IV, 42. HARD.

Xiphii. Diosc. IV, 20. H.

Datur ex aqua, etc. Iisdem verbis Diosc. l. c. HARD.

Et umbilicis eminentibus. Dioscorid. IV, 70. *Εντεροκόλης ταῖς ἐνὶ πάλῳ καὶ ἰσχυράλῳς ὑγιᾶται καταπλάσσειν σὺν ὄξει.* Infantum *enterocelica*, et eminenti umbilico illitum ex aceto medetur. Vnde forsitan legi hoc loco oporteat, ut in Chiffi cod. *Peucedani succus infantibus : ramici et umbilicis eminentibus psyllion illinitur.* HARD. — *Psyllion.* Nobis item *Plantago Psyllion*, de qua suo loco iam dictum. Eb. P.

Urinam ciet. Certe nephriticis, hydropicisque opitolari ait Dioscor. II, 209. HARD. — *Anagallides.* Scribet *Anagallis arvensis*, et *A. phoenicea*, de quibus iam Noster alias egit. Eo. P.

Acorique. Diosc. I, 2. H.

culos herba et radix cotyledonis: itemque genitalium inflammationem omnem, pari pondere caulis, et seminis, et mirrhæ. Ebulum teneris cum foliis tritum, ex vino potum, calculos pellit: impositum testes sanat. Erigeron quoque cum farina thuris et vino dulci, testium inflammationes sanat. Symphyti radix illita enterocelas cohibet: genitalium nomas hypocisthis alba. Artemisia quoque datur contra calculos ex vino dulci, et ad stranguriam. Dolores vesicæ sedat ex vino, nymphææ heracliae radix.

L. Eadem vis crethmo ab Hippocrate admodum laudatæ. Est autem inter eas quæ eduntur silvestrium herbarum. Hanc certe apud Collimachum apponit rustica illa Hecale: speciesque est batis hor-

Herba et radix cotyledonis. Dioscor. IV, 92. Item Galen. de Fac. simpl. med. VII, pag. 195. Dysuriam statim ea sanari in vino pota, auctor est Theod. Prisc. II, p. 2, c. 20. Hæro.

Itemque Diosc. loc. cit. II.

Genitalium inflammationem omnem (sic prius, una voce addita). Τελεῖς ἀνδρῶν πλῆθος χαλῆ. Prolendorum præclusiones, et cap. strationes laxat. Sed mirrhæ nullam mentionem facit Diosc. I. laud. Dædic.

Ebulum. Ebuli radices ad calculos commendat Marc. Emp. cap. xxvi, p. 476. Hæro.

Tenes sanat. Durios, herniosos, tumores Dædic. — *Testes.* Testium epiphora seu inflammationes. II.

Erigeron: hisdem verbis Dioscor. IV, 97. H. — *Senecio Jacobæa,* de qua conf. lib. super. cap. 106. En. P.

Symphyti. Diosc. IV, 9. H.

Hypocisthis. Cistho ipsi hanc vim assignat Diosc. I, 126. Hæro.

Artemisia. Diosc. III, 425, et Apul. c. lxx, l. 4. Hæro.

Dolores vesicæ sedat, etc. Diosc. III, 442. Hæro.

L. Eadem vis crethmo. Disquis de en, anteriora libro, c. 96. Laudatur ab Hippocrate; ad evincendos seminarum menses, lib. de Nat. mul. t. 20, pag. 372, et Meth. mul. I, t. 40, p. 422; ad uteri morbos inter optima remedia, ἔπειτα γὰρ πάντα eodem volumine, t. 56, p. 450. Hæro. — *Crethmo.* Crithmum, vulgo portulacum marinum, auctor confundit cum emipetro, quod Narbonenses vocant bacillas, quasi Batidas, et Naphthmani perceperre, est id pulvis, quod iisdem locis nascuntur, et pariter eduntur in acetasia. Dat.

Laudatæ. Gron. et al. ante Hæro. laudatæ. Ed. P.

Illâ Hecale. De qua disquisantes, XXII, 44. Hæro.

Speciesque est batis, etc. Nec batis quoque bacillarum nomine, de quibus egimus. lib. XXV, cap. 50, intelligenda est: quando neque ipsa crethmos ea est appellatio censetur.

tensiae. Caulis unus palmum altus, semen ferens odoratum, ceu libanotidis rotundum, siccatum rumpitur: habet. intus nucleum candidum, quem aliqui cachryn vocant. Folio pingui, albicante veluti olivae, crassiore, et salso gustu: radices digiti crassitudine tres aut quatuor. Nascitur in maritimis petrosis. Estur crudum coctumve cum olere, odorati saporis et incundi. Servatur etiam in muria: praecipui usus ad stranguriam, folio, vel caule, vel radice ex vino. Colorem quoque corporis gratiorem facit: verum aequo largior inflationes. Alvum solvit decocto, urinamque, et a renibus humorem trahit. Sic et althææ siccae farina in vino pota, stranguriam tollit: efficacius addito dauco. Lien quoque utilis. Adversus serpentes bibitur. Iumentis quoque

da, ut diximus. Quin et bacillas herbarii perperam in marinas distinxere ac hortenses, ul acute vidit P. Quiqueranus de Laud. Provinciae, II, fol. 50, quum nihil discrepent, nisi quia maritimæ littorum praerogativa gustantibus salsiorem morsum insiliunt. Conditura bacillarum aceto constat: ei nihil salis adiicitur, quod (ut aiunt) saltem sibi secum ferant. Quæ ratio me quoque monet, ut asseverem bacillam eam non esse batin: quod Dalecampius censuit; quando Columella, Plinius ac Dioscorides, suæ bati nunc saltem, nunc muriam inlicitant. Batin esse potius censuerim eam, quæ nomine alio hortensis sive sativa portulaca est: crethmon, marinam. Hæro.

Hortensiae. Gron. et al. ante Hæro. ut semper alias, *hortensis*. Eo. P.

Caulis unus palmum altus. Eisdem pene notis a Diosc. II, 157, describitur. Hæro. — Nobis *Crithmum ma-*

ritimum. Conf. de crethmo et bati lib. XXI. c. 50. Eo. P.

Semen fervens. (sic olim). In Dioscoride est, *erithmi fructum libanotidi similem, odoratum, mollem, rotundum, siccum* dirumpi, et intus habere *ως πυρρὸν ἀνέροζα*, semen veluti rufum: auctor legisse videtur *ως πυρρὸν*. Dal.

Folio pingui, albicante, etc. Sic et Chiff. *folia pinguis, albicantia*, etc. Gron. et al. ante Hæro. Eo. P.

Estur. Diosc. I. c. Hæro.

Servatur etiam in muria, etc. Diosc. I. c. Hæro.

Urinamque. Diosc. I. c. H.

Sic et althææ siccae. Diosc. III, 163. Hæro. — Sine auctoritate in recentioribus editionibus, *althææ*. MSS. Regg. t et 2; Broterio teste, *alcææ*, quæ damasonium, aut *Alisma pur-nassifolia*. Conf. sup. cap. 12 et 28. Eo. P.

Adv. scrp. bibitur Iumentis. Diosc. loc. cit. Hæro.

in pituita, aut stranguria hordeo inspersa succurrit.

LI. Anthyllion est lenti simillima, quae in vino pota vesicas vitis liberat, sanguinem sistit. Altera est anthyllis, chamaepityos similis: flore purpureo, odore gravi, radice intubi.

LII. Vel magis cepaea, similis portulacae, nigriore radice, sed inutili, nascens in littoribus arenosis, gustu amara. In vino cum asparagi radice vesicae plurimum prodest.

LIII. Eadem praestat hypericon, quam alii chamaepityn, alii corion appellant, oleraceo frutice,

LI. *Anthyllion*. Αβυλλίον haec prima Dioscoridis, III, 453, pieta a Lobellio in Advv. p. 495; visa a nobis in horto Regio. In Dalmatia et Creta frequens, teste Anguillara, Part. XIII, p. 237. Hæro. — *Anthyllion*. Nobis *Cressa cretica* (Pentand. digyn. gen. 610 Pers. *Convolvulus* Juss. Habitat in Cretae et Barbariae maritimis. Ed. P.

Vesicas vitis liberat, etc. Diosc. loc. cit. Hæro.

Altera est anthyllis, etc. Et haec altero similiter loco a Dioscoride appellata l. e. iisdem signata notis. Iva Mosehata Monapeliensium, scite effigiata a Lobelio in Obs. pag. 208; visa a nobis in horto Regio. Hæro. — *Altera est anthyllis*. Nobis *Adiuga Iva*. Conf. de anthyllin, et anthyllide, lib. XXI, c. 403. Eo. P.

LII. *Vel magis cepaea*. Κηφαίη Dioscoridi III, 468, iisdem ferme verbis describitur. Vidimus in horto Regio, qualem Matthioli delinest, in Diosc. III, p. 533. In Paduano et Bononiensi agro nasci testatur Anguillara, Part. XIII, p. 242. Hæro. — *Vel magis cepaea*. Brot. ex cod. Reg. 4, et edit. princeps, restituit, *vel magis medetur cepaea*. Nobis eodem nomine est *Se-*

dum cepaea, de quo iam alio loco diximus. Eo. P.

Vesicae plurimum prodest. Dioscor. l. e. Hæro.

LIII. *Eadem praestat hypericon*. Diosc. III, 471: Υπερικόν; οἱ δὲ ἀνδροειμοί, οἱ δὲ κρότον, οἱ δὲ χαμμήνιον, etc. Officinae perforatam vocant, quod foliis soli objecta humeris foraminibus scatere, et omni ex parte pudetis quibusdam pertandi videntur. Vulgus item *herba s. Iohannis* saepe nuncupat. Pingitur a Dodonaëo p. 76. Vidimus in horto Regio. Hæro. — *Hypericon, q. alii chamaepityn, etc.* Υπερικόν Hippocr. de morb. mul. I, 610; Diosc. loc. laud. nobis iisdem nominibus dicitur *Hypericum Coris* (Polyand. pentagyn. gen. 4338 Pers. *Hyperic.* Juss.). Habitat in meridionalis Europae collibus siccis, et in Oriente; diversum a Perforata Officin. sive *Hypericum vulgare*, C. Båh. Pin. 279, quod nobis *Hypericum est perforatum*; nostris vulgus *nullepertuis*. Hippocrat. species an eadem sit enim Dioscorideæ dubitat Sprengel. Hist. Nat. herb. tom. I, p. 40. Eo. P.

Alii corion appellant. Ita Diosco-

tenui, cubitali, rubente, folio rutae, odore acri, semine in siliqua pigro, maturescente cum hordeo. Natura semini spissandi: alvum sistit: urinam ciet: vesicae cum vino bibitur.

LIV. Est aliud hypericon, quod alii corin appellant, folio tamaricis, et sub ea nascitur, sed pinguioribus foliis et minus rubentibus, odoratum, palmo altius, suave, leniter acutum. Vis semini excalfactoria: et ideo inflationem facit: sed stomacho non inutile: praecipuum ad stranguriam, si exulcerata non sit vesica. Medetur et pleuriticis ex vino potum.

LV. Vesicae autem callithrix trita simpl. cum cu-

rid. MSS. tamen, jam hoc loco, tum in Indice, pertinaciter *corison* exhibent. Sic rursus, inferius habet cap. 60. H.

Oliraceo frutice. Altitudine olivibus pari, sive inter olea frutice adnascente. H.

Odori acri. Resinam pineam obnascens, unde et *χρυσάνθρον* nomen. H. ad.

Natura semini spissandi. Hoc falsum, et a Diosc. non memoratum. DAL.

Urinam ciet. Dioscorid. loc. cit. *Διούρεσις δὲ ἔχει διουρητικόν.* H. ad.

Feneae. etc. Sic et Clusset. ad *calendas vesicae* Gronov. et libb. ante H. ad. vulg. Ed. P.

LIV. Est aliud hypericon, Dioscor. III, 474: *ἡρόπῃ, οἱ δὲ καὶ τοῦτο ὀνόμαζον καλεῖται, φύλλον ἔχει παραπλάγιον τῷ τῆς ἡρίπης,* etc. A Molliola pingitur, in Diosc. III, pag. 939. In horto Regio vidimus. H. — Aliud hypericon. Brot. est. Hypericum saxatile, tenuissimo et glauco folio, Tournefort. Nobis vero *ῥόπῃ* Diosc. loc. laud. eodem nomine est

Cori monspeliensis (Pentand. monogyn. gen. 387. Pers. *Lysimach. Juss.*) Habitat in Europae australis maritimis. Ed. P.

Alii corin appellant. Ita bene Dioscor. Sed Pliniani codices. MSS. non hic modo, sed et in Indice, et rursus inferius cap. 73 et 84, constanter *caron* vocat. H.

Leniter, suave aculeatum (sic Gronov. et al. ante H.). Bernolius docet codices esse, in quibus legatur, *suave decere*, hoc est, *αἰσχροπύον*; aculeatum non dicere. In margine ex Diosc. notant *αἰσχροπύον*. Et, sic legi, suadet Vossianus, in quo alibi, *suave leniter acutum, id est, suave, leniter acutum.* Apud Dioscorid. *Grön.*

Et ideo inflationem facit enterocelut (scptius). Ultimum verbum non habetur in vetusto exemplari. PIST.

Praecipuum ad stranguriam, etc. Diosc. loc. cit. H.

LV. Vesicae autem callithrix. Diosc. IV, 136. H. — *Callithrix.* Gron. et al. ante H. *callitrichon.* Nobis est *Adian-*

mino, et data ex vino albo. Verbenaca quoque cum foliis decocta ad tertias, vel radix eius e mulso calido, calculos eiicit.

Item perpressa, quae Aretii et in Illyrico nascitur, in aqua decocta è tribus heminis ad unam, et pota. Trifolium ex vino sumptum.

Et chrysanthemum.

Anthemum quoque calculos eiicit, parvis a radice foliis quinis, caulibus longis duobus, flore roseo: radices tritae per se, cum laver crudum.

LVI. Silaus nascitur glareosis et perennibus rivis,

tum *Capillus*, de quo sup. egimus. Eo. P.

Verbenaca. Marcell. Empir. cap. xxvi, p. 175, et Apul. c. 111, tit. 5. II.

Quoque cum foliis. Gron. et al. ante H. *quoq. foliis*. Eo. P.

Item perpressa.) *Repressa Romanis*, inquit Anguillara, Part. XXII, p. 218, *dassi ai cavalli quando sono ripressi, onde... tal nome*. Id esse ibi pabulum equorum sit, quum sestuant. H.

Trifolium, Marcell. Empir. cap. xxvi, pag. 180, de trifolio minuto: ut et Plin. Val. II, 38. H. — Conf. de trifolio lib. XXI, c. 30 et 83. Eo. P.

Chrysanthemum. Gron. et al. ante H. una voce addit, *chrysanthemum primum*. Dalec. conjiciebat *potum*. Tres anthemidis species memorat Diosc. III, 154, quas florum colore distinguit, prout radius sit albus, flavus, aut purpureus. Omnibus vim tribuit menstrua, partus, urinam, calculos pellendi, vel potu; vel in sesu. Quam pécniari *χρυσάνθου* nomine appellat, nobis eadem est cum *Anthemide* nostratè montana. Conf. lib. XXII, cap. 26. *Χρυσάνθου* item aliud habet, IV, 58, quod no-

bis eodem nomine est *Chrysanthemum segetum*, aut *coronarium*. Sed quoad medicinas certe pertinet, ad hoc minime Noster hic respicere videtur. Eo. P.

Anthemum. Sic Reg. 1. At. Règ. 2, et index, *anthemis*, in Illyrico reperiri, dicique *Sassifragia*, quod calculos nampe vesicae frangit vel ejicit, auctor est Anguillara, Part. XII, p. 218. H. — *Anthemum quoque calculos ejicit, parvis*; etc. Haec est sine dubio anthemidis species, de qua Dioscor. IV, 154: *Ex omnibus huius generibus, ad calculos efficacissima est quae florem purpureum habet, quareque omni ex parte caeteris maior ampliorque est: hanc proprie eranthemon vocant*, etc. *Chrysanthemum montepeliense*. Conf. lib. XX, cap. 26. Eo. P.

Laver crudum. Praecipue quod Galii vocant *erisson*. Dax. — Cum laver. Gron. ut saepius alibi, seu. *Laver* nobis *Sium angustifolium*, de quo supra dictum. Eo. P.

LVI. *Silaus*. Nun est haec *laver*, sive *alon*, de quo diximus, XXII, 41, ut existimavit Ruellius, II, p. 369, quum de lavere proxime antea, cum stirpe diversa, mentio habeatur. Sed

semine copiosissimum : ejusdem effectus, cuius characias.

XLVI. Apios ischas, sive raphanos agria, iuncos duos, sive tres, spargit in terra rubentes, foliis rutae : radix caepe, sed amplior : quare quidam raphannum silvestrem vocant. Intus habet mammam candidam : extra, cortices nigros. Nascitur in montuosis asperis, aliquando et in herbosis. Effoditur vere, tuncque in sicco mergitur, delectoque quod supernatat, reliquis succens purgat utraque parte, sesquio-

Eiusdem effectus, etc. Diosc. l. c. Haro.

XLVI. *Apios ischias sive raphannus agria*, Dioscorid. IV. 27 : Ἀπιος οὗ δὲ χαμαίρανος ὅστις ἢ ἔρχεται, εἰ δὲ ἀνέσθεται. VII. Surc. in N II. ad Diosc. Ἀπιος dicitur, et ἔρχας, quod radicem habet accedentem ad pili formam, vel ficut. Nullum nomen invenit gallicum, inquit Ruellius, III. 618. Vultum tamen per inopiam frugum iuxta pauperes huc radice videri Haro.

— Cave Harulino credas, qui ἔχας, sive ἔχας ἄγριον Dioscoridis, cum specie quam silvestri *Raphani*, aut *Rudiculae* austeris inprudens et confudit. Raphanus quidem, amara gravi, riliam ingratum et sane perniciem proli non praestare potest : opus vero, de qua nunc agitur, ut eongenues caeterae species, sacro liden turget, qui hilem vomitu aqua per infusus vehementer delectat ; ita ut plantae radix intus sumpta, veneni vim haberet, ne dum cibi. Haec species eodem nomine nobis indicat *Euphorbia Aplos*. Habitat in Creta. Cf. Clus. Hist. II. 190 ; Bellon. Observat. I. 42. Ed. P.

Duos. Dioscor. loc. cit. ramibus juncos, binos, teroave dixit, κλωβία

δύο ἢ τρεῖς ἀπὸ γῆς ἀνάτοι, σχοινώδη, λεπτὰ etc. Haro.

Folia rutae. Folia quidem rutae, sed oblongioribus iisdem, et angustioribus : φύλλα πεγάνου ἐκείνου, ἐπιμακίστρας μέντοι καὶ στενότερα. Throphast. Hist. IX. 10 : φύλλον μὲν ἔχει πεγανώδες βραχύν. II.

Quare quidam raphannum Argemola, VII. 10 : καλεῖται δὲ τὰς αὐτὸ χαμαίρανον. Haro.

Intus habet mammam etc. C. rquis, cornem, pulponive ramulidam Diosc. loc. citat. Πίζα... φάσιν ἔχαστα ἔχοντες φύλλα. ἔσθεται δὲ ἰσχυρὰ. Quoniam huius succi plena radix est, maminam idcirco, et quidem sat elegantem, vocat Haro.

Nascitur in montuosis asperis Diosc. l. c. Haro. — Gron. et lib. ante Haro. edidit, montosis. Ed. P.

In herbosis Καρχηζωδὴν, Throphast. Histor. lib. XVI. cap. 9. ubi haec exosis. Plinius legit χλωδὴν. Dal. — *Et in herbosis*. Brayer. ex cod. Reg. 2, et edit. principe, τὸ δὲ οὐκ ἔστιν. Ed. P.

Purgat utraque parte. Per superna aequae vomitione, atque per inferna. Diosc. l. c. Τοῦτον τρεῖς κλωβία καὶ δύο, ἄνω καὶ κάτω καθάριον. Sed

bolo in aqua mulsa. Sic et hydropicis datur acetabuli mensura. Inspergitur et aridae radices farina potioni: animque superiorem partem eius vomitione biles extrahere: inferiorem, per alvum, aquas.

XLVII. Tormina discutit quodecumque panaces, et vettonica, praeterquam a cruditate: peucedani succus et inflationes, rucius gignens, item acori radix, dancumve, si lactinae modo sumatur. Ladanium Cyprium potius interaneorum vitis occurrit: item gentianae farina, ex aqua tepida fibae magnitudine. Plantago mane sumpta duabus linguis, et tertiam

diftest a Dioscoride Plinius, quod supernatantem liquorem relinquit. ubi quum in medicos usus adsciscit: iste intra liquorem qui supersaturat penna collectum exsiccatumque adhibet in eos in unis. HARD.

Alutque. Dioscor. I. c. cum Therioph. Histor. IX, 10. Sic etiam Argemeta, VII, 10. HARD.

XLVII. *Tormina discutit quodecumque panaces.* Diosc. III, 55. Etiam ad tumorem torpina papaveris radicem qualem esse scribit Therioph. Hist. IX, 10. Ad quae semper ventris dolores, c. 12. II.

Et vettonica. Antiqui Mosa lib. 16: *Ad ventris dolorem: Hec ne vettonicae dancumve sumam in aqua calida exatius duobus bibulam dato. His autem dancumve bene opta et compositio, quorum non ex cruditate intestina inquantur: Se et in Mare.* Emp. c. xxix p. 203 HARD.

Peucedani succus. Torminibus, in Astismibusque saltem ante pariter auctor est Diosc. III, 94. HARD.

Acori. Diosc. I, 2. HARD.

Dancumve. Dandi semen ad sedanda tormina commendat Diosc. c. III, 83. HARD.

Si lactes se modo sumatur. Ex aceto et oleo. DAL.

Ladanium. Alantem salsis, urinae ciet. Diosc. I, 178. HARD.

Item gentianae farina. Succum huius probasse Pharmacopoeia scribit Diosc. III, 3. HARD.

Plantago mane sumpta duabus linguis. In archetypis vel nostro, *Plantago mane sumpta a duabus lingulis, rectius, ut illud: De cor ab imductis Lingula grammoticiis - PINT. - Plantago.* Alantem Emp. cap. xxvii p. 188: *Plantaginis macula semina tritum, expositum duabus, et papaveris capita mista, ex parte tertia, oportet per cribrum tenuiter foramen trahi ex eoque pulvere duri torminum ligulas mungere, mensuram interitum plus aut minus: cum vino veteris mixti non ut minus, idest, exatius tritum. Hoc medicamentum ante somnum utiliter etiam vel vesperum datur. Et paulo ante: Plantago cocta ante alium cibum data ex aceto plurimum, et exiguo sale oleique oleo, torminibus plurimum prodest.* HARD.

Duabus Lingulis. Vel, ut alii MSS. habent, *Lingulis*, hoc est, cochlearibus. HARD. — *Linguis.* Broter. ex eod.

papaveris in vini cyathis iv non veteris. Datur et in somnum euntibus, addito nitro vel polenta, si multo post cibum detur. Colo infunditur hemina succi, vel in febris.

XLVIII. Agaricum potum obolis tribus in vini veteris cyatho uno, lienem medetur: et panacis omnium generum radix in mulso. Sed teucris praecipue, pota arida et decocta quantum manus capiat, in aceti heminis tribus. Ad vulnus illinitur eadem cum aceto: aut si tolerari non possit, ex sicu vel aqua. Polemonia bibitur ex vino. Vetonica drachma in oxymelitis cyathis tribus. Aristolochia, ut contra serpentes. Argemonia septem diebus in cibo sumpta lienem consumere dicitur: agaricum in aceto mulso obolis duobus. Nymphææ heracliae radix e vino pota, et ipsa constituit. Cissanthemos, drachma bis die sumpta, in vini albi cyathis ii per dies xl lie-

Reg. 2, et edit. principe, lingulis. Eo. PAR.

Addito nitro vel polenta. Vi eius frigiditas temperetur. Additur autem nitrum, si causa est doloris impeditique somni crassus et fistuosus vapor: polenta vero, si acer et biliosus humor. DAL.

Colo infunditur hemina succi. In coli tormento, hoc est, in tenuiori intestini morbo. Apponi iubet ad colici umbilicum confusam plantaginem Marcell. Empir. cap. xxix, pag. 206. HARO.

XLVIII. *In vini veteris cyatho.* Lienosis in aceto mulso praebet Dioscor. III, 4. HARO.

Sed teucris praecipue. Quae hemionitis Dioscoridis est, III, 452, ut alibi monuimus: ἢ τῆς συν ἑξὶ ποδισσῶν, τῆς ἐκλῆκ. HARO.

Polemonia bibitur ex vino. Ex aceto

drachmae pondere dare lienosis auctor est Diosc. IV, 8. H. — Nobis *Polemonium caeruleum*. Eo. P.

Vetonica. Diosc. IV, 4. H.

Aristolochia. Ex aqua propinal Dioscor. III, 6. HARO.

Vi contra serpentes. Lib. XXV, 55, radicis drachmā in vini hēmīna saepius bibendā adversus serpentes praedicat HARO.

Agaricum in aceto, etc. Dioscorid. 3, 4, et Plin. Val. II, 48: *Agarici oboli duo in aceto mulso poti per dies XX consumunt lienem.* HARO.

Nymphææ heracliae radix, etc. Dioscor. lib. III, cap. 448. H. — *Nymphææ albae radix.* Eo. P.

Cissanthemos. Hoc est, cyclaminos ille cissanthemos, de quo idem narrat Diosc. III, 495. H. — *Lonicera Caprifolium.* Eo. P.

nem dicitur paulatim emittere per urinam. Prodest et hyssopum cum fico decoctum. Lonchitidis radix decocta, priusquam semen emittat, Peucedani quoque radix decocta : et heni, et renibus. Lien acori potu consumitur. Praecordiis et ilibus utilissimae radices. Clymeni semen potum diebus triginta pondere denarii in vino albo. Vettonicae farina ex melle et aceto scillite pota. Radix lonchitidis in aqua, et teucrium illinitur. Item scordium cum cera, agaricum cum farina feni graeci.

XLIX. Vesicae malis, contraque calculos, gravissimis cruciatibus, ut diximus, auxilio est polemo-

Prodest et hyssopum, etc. Dioscor. III, 30, ad verbum. II.

Lonchitidis. Ex hoc de altera lonchitide Diosc. III, 161, quam et asperam vocat: Τῆς δὲ καὶ σπλῆνός μιν ὄψους πεποιμένη. H. — Λογχίτις ἰστέρα, οἱ δὲ λογχίτιν τραχίαν Diosc. I. Isud. nobis est *Aspidium lonchitis*; ex *Cryptogam*. Linn. *Filiqum* ordine Juss. non confundendum cum altera lonchitide quae nobis est *Serapias lingua*, ut iam monuimus. Ed. P.

Peucedani. Diosc. III, 92, eum Theoph. Hist. IX, 22. H.

Lien acori potu. Dios. I, 2, σπλῆνός τῆς αἰ. H. ARO.

Praecordiis et ilibus. Diosc. I. e. lateri, hepati, thoraci, subvenire ait. H. ARO.

Clymeni semen potum. Subintelligit: liepena absumit. Diosc. IV, 14, de periclymenoi, quam esse clymenou Plinissimam suo loco docuimus: Τοῦτον δ' ἡζρότης πέπτερος συλλεγέας καὶ ἑρπυλίδας ἐν σάκῃ, πίνεται μιν ὄψου. α' δὲ αὐτὸν ἐπὶ ἡμέρας μ', κατεσπλῆνός τῆς αἰ, etc. Semen postquam ematurum collectum, et in umbra siccatum; si drachmae pondere ex vino bibatur qua-

dragenis diebus, lienem absumit etc. H. ARO. — *Clymeni*. Scilicet *Lonicerae Periclymeni*. Jam monuimus Clymenon Diosc. IV, 13, nobis esse *Lathyrum Clymenum*. Cf. lib. XXV, cap. 33. Ed. P.

Item scordium cum cera. Dioscor. III, 126: Καὶ ὑποχόνδριον χρῶντες φλεγμῶν ἀναληθρίσας κηρωτῇ παραγορί. *Disternam hypochondrii inflammationem cerato excepta lenit*. H. ARO. — *Scordium*. Nobis item *Teucrium scordium*. Ed. P.

XLIX. *Vesicae*. Ab his verbis instituendam periodum novam locis sententia admonuit, quae connexa perperam cum anterioribus haecenus fuerat. H. ARO.

Contraque calculos gravissimis, etc. Viroque eo remedio calculi franguntur, et vine aperiantur per quas fracti exeant. DAL.

Ut diximus. Lib. XXV, c. 7: *Indicovere*, inquit, *experimento*, *asperissimos cruciatus esse calculorum a stillicidio vesicae*. H. ARO.

Polemonia ex vino pota. Dioscorid. IV, 8, ex aqua praebet. H.

nia ex vino pota : item agaricum : *Plantago* radice vel foliis potis ex passo. Et *Vettonica*, ut in iocinere diximus. Item ramici, pota atque illita : eadem ad strangurias efficacissima. Ad calculos quidam *vettonicam* et *verbenacam* : et *millesfolium* aquis portionibus, ex aqua, pro singulari remedio bibere suadent. Strangurias discuti et dictamno certum est. Item *quinquefolio* decocto ad tertias in vino : hoc et enterocelicis dari atque illini, utilissimum est. *Xiphii* quoque radix superior urinam ciet infantibus. Enterocelicis datur ex aqua, et illinitur vesicae vitiiis. *Peucedani* succus infantium ramici : et umbilicis eminentibus *psyllion* illinitur : urinam ciet anagallides, acorique radicis decoctum, vel ipsa trita potaque : et omnia vesicae vitia sanat. Et cal-

Agaricum. Diosc. III, 4. H.

Plantago. Totidem verbis Diosc. II, 153, et Apul. esp. 4, liC 24. H.

Et *vettonica*. *Vettonica* pariter calculos tumpi docet Galen. de Fac. simpl. med. VII, p. 189. H. — Broil. ex Reg. 2 et edit. princ. copulam omittit. Ed. P.

Ut in iocinere diximus. Cap. 49, his verbis : *Petionicas drachma una in aqua calida cyathis tribus*. Ex melle et aceto bibi iubet Anj. Musc. tit. 24. HARD.

Eadem ad strangurias efficit. Diosc. IV, 4. HARD.

Ad calculos. Verbis plene totidem Marc. Emp. c. xxi, p. 477. Item, suspectae vetustatis auctor, Aen. Maer, c. de verbeis : *Herbam cui nomen foliis de mille dedere, Bettonicamque, pari verbenae pondere iunge* : Haec mixta potantur aqua : nullum medicamen Vilius credunt illis, quos calculus angit. HARD.

Hoc et enterocelicis, etc. Dioscorid. IV, 42. HARD.

Xiphii. Diosc. IV, 20. H.

Datur ex aqua, etc. hisdem verbis Diosc. l. c. HARD.

Et umbilicis eminentibus. Dioscorid. IV, 70. *Ενταροχίλας τε τὰς ἐνι πάλθων καὶ ἐνταροχίλους ὑγιᾶσθαι καταπλασόμετρον πῶν ὀξία*. Infantium enterocelias, et eminenti umbilico illatum ex aceto medetur. Unde forsitan legi hoc loco oporteat, ut in Chiff. cod. *Peucedani succus infantibus : ramici et umbilicis eminentibus psyllion illinitur*. HARD. — *Psyllion*. Nobis item *Plantago Psyllion*, de qua suo loco iam dictum, Ed. P.

Urinam ciet. Certe nephriticis, hydropicisque opitolari ait Dioscor. II, 209. HARD. — *Anagallides*. Scilicet *Anagallis arvensis*, et *A. phoenicea*, de quibus iam Noster alias egit. Ed. P.

Acorique. Diosc. I, 2. H.

culos herba et radix cotyledonis: itemque genitalium inflammationem omnem, pari pondere caulis, et seminis, et mirrhæ. Ebulum teneris cum foliis tritum, ex vino potum, calculos pellit: impositum testes sanat. Erigeron quoque cum farina thuris et vino dulci, testium inflammationes sanat. Symphyti radix illita enterocelas cohibet: genitalium nomas hypocisthis alba. Artemisia quoque datur contra calculos ex vino dulci, et ad stranguriam. Dolores vesicæ sedat ex vino, nymphææ heracliae radix.

L' Eadem vis crethuno ab Hippocrate admodum laudatæ. Est autem inter eas quæ eduntur silvestrium herbarum. Hanc certe apud Callimachum apponit rustica illa Hecale: speciesque est batis hor-

Herba et radix cotyledonis. Dioscor. IV, 92. Item Galen. de Fac. simpl. med. VII, pag. 195. Dysuriam statim ea sanari in vino pota, auctor est Theod. Prisc. II, p. 2, c. 20. Harv.

Itaque, Dose loc. cit. II.

Genitalium inflammationem omnem (sic prius, una voce addita). Τοῦτο αὖ αἰδοῖται εἰσαγεῖν καὶ τὰς Πυλινδῶν προεβλῆσεις, et castrationes laxpt. Sed mirrhæ nullam mentionem facit Diosc. J. laud. Duxc.

Ebulum. Ebuli radices ad calculos commendat Marc. Emp. cap. xxvi, p. 476. HARR.

Testes sanati. Durios, herniosos, tumentes DALBO. — *Testes.* Testium epiphoras seu inflammationes. H.

Erigeron: iisdem verbis Dioscor. IV, 97. H. — *Senecio Jacobaea*, de qua conf. lib. super. cap. 106. F. P.

Symphyla, Dinac. IV, 9. H.

Hypocistis. Cistis ipsi hanc vim
assignat Diosc. l. 426. Hæm.

Arthemisia. Dios. III, 427, et Apul.
c. LIX, l. 4. HARR.

Dolores vesicae sedat, etc. Diosc.
III, 447. HAND.

L. *Eodem vis crethimo*. Dignus de
eo, anteriore libro, c. 96. Laudatur ab
Hippocrate; ad vitandis feminarum
menses, lib. de Nat. mul. t. 20, pag.
372, et Merb. mul. l. t. 40, p. 422; ad
uteri morbos inter optima reme-
dia, *Ἰστρον πάριον* eodem volymine,
t. 56, p. 450. Hanc — *Crethimo*. Cri-
thimum, vulgo portulacum marinum,
auctor confundit cum eniperte, quod
Narbonenses vocant *locillas*, quasi
batidas, et Northmani *percepierre*, ob
id: puto, quod iisdem locis nascun-
tur, et pariter eduntur in acetosis.

Laudaine, Grog. et al. ante Hans.
laudata, Ed. P.

Ita Heale. De qua diximus antea,
XXII. 44. HARD.

* *Species est, batia, etc., Nec batia*
quoque bacillarius nomine, de qui-
bus egimus, lib. XXV, cap. 50, in-
telligenda est: quando neque ipsa
credimus ea est appellatione censen-

tensiae. Caulis unus palmum altus, semen ferens odoratum, seu libanotidis rotundum, siccatum rumpitur: habet intus nucleum candidum, quem aliqui cachryn vocant. Folio pingui, albicante veluti olivae, crassiore, et salso gustu: radices digiti crassitudine tres aut quatuor. Nascitur in maritimis petrosis. Estur crudum coctumve cum olere, odorati saporis et iucundi. Servatur etiam in muria: praecipui usus ad stranguriam, folio, vel caule, vel radice ex vino. Colorem quoque corporis gratiorem facit: verum aequo largior inflationes. Alvum solvit decocto, urinamque, et a renibus humorem trahit. Sic et althææ siccae farina in vino pota, stranguriam tollit: efficacius addito dauco. Lien quoque utilis. Adversus serpentes bibitur. Iumentis quoque

da, ut diximus. Quin et bacillas herbarii perperam in marinas distinxere ac hortenses, ut acute vidit P. Quinquernus de Laud. Provincias, II, fol. 50, quum nihil discrepent, nisi quia maritimae littorum prerogativa gustantibus salsiorem morsum infligunt. Conditura bacillarum aceto curat: ei nihil salis adiecitur, quod (ut aiunt) salem sibi secum ferant. Quæ ratio me quoque monet, ut asseverem bacillam eam non esse batin: quod Dalecampius censuit: quando Columella, Plinius ac Dioscorides, suas batin nunc salem, nunc muriam iniiciunt. Batin esse potius censuerim eam, quæ nomine alio hortensis sive sativa portulaca est: crêthmon, marinam. HARD.

Hortensiae, Gron. et al. ante HARD. ut semper alias, *hortensia*. Eo. P.

Caulis unus palmum altus, iisdem paene notia a Diosc. II, 157, describitur. HARD. — Nobis *Crithmun* ma-

ritimum. Conf. de crethmo et ball lib. XXI. c. 50. Eo. P.

Semen fervens. (sic olim). In Dioscoride est, *crithmi fructus libanotidis similem, odoratum, mollem, rotundum, siccum disruppi, et intus habere ac πυρρὸν σπέρμα*, semen veluti rufum: auctor legisse videtur ac πυρρὸς. DAL.

Folio pingui, albicante, etc. Sic et Cliff. *folia pinguis, albicantia*, etc. Gron. et al. ante HARD. Eo. P.

Estur. Diosc. I, c. HARD.

Servatur etiam in muria, etc. Diosc. I, c. HARD.

Urinamque. Diosc. I, c. II.

Sic et althææ siccae. Diosc. III, 163. HARD. — Sine auctoritate in recentioribus editionibus, *althææ*. MSS. Regg. I et 2; Broterio teste, *alcea*, quæ damasonium, aut *Alliaria pur-nassifolia*. Conf. sup. cap. 42 et 28. Eo. P.

Adv. scrp. bibitur Iumentis. Diosc. loc. cit. HARD.

in pituita, aut stranguria hordeo inspersa succurrit.

LI. Anthyllion est lenti simillima, quae in vino pola vesicas vitiiis liberat, sanguinem sistit. Altera est anthyllis, chamaepityos similis: flore purpureo, odore gravi, radice intubi.

LII. Vel magis cepaea, similis portulacae, nigriore radice, sed inutili, nascens in littoribus arenosis, gustu amara. In vino cum asparagi radice vesicae plurimum prodest.

LIII. Eadem praestat hypericon, quam alii chamaepityn, alii corion appellant, oleraceo frutice,

LI. *Anthyllion*. Ανθύλλιον haec prima Dioscoridis, III, 453, picta a Lobellio in Advy. p. 495; visa a nobis in horto Regio. In Dalmatia et Creta frequens, teste Anguillera, Part. XIII, p. 237. HARD. — *Anthyllion*. Nobis *Cressa cretica* (Pentand. digyn. gen. 610 Pers. *Convolvulus* Juss. Habitat in Cretae et Barbariae maritimis. En. P.

Vesicas vitiiis liberat, etc. Diosc. loc. cit. HARD.

Altera est anthyllis, etc. Et haec altero similiter loco a Dioscoride appellata l. c. iisdem signata notis. Iva Moschata Monspeliensium, scite effigiata a Lobelio in Obs. pag. 208; visa a nobis in horto Regio: HARD. — *Altera est anthyllis*. Nobis *Adinga Iva*. Conf. de anthyllio, et anthyllide, lib. XXI, c. 103. En. P.

LII. *Vel magis cepaea*. Κηραία Dioscoridi III, 468, iisdem ferme verbis describitur. Vidimus in horto Regio, qualem Matthioli delineat, in Diosc. III, p. 933. In Paduano et Bononiensi agro nasci testatur Anguillera, Part. XIII, p. 242. HARD. — *Vel magis cepaea*. Brot. ex cod. Reg. 4, et edit. principe, restituit, *vel magis medetur cepaea*. Nobis eodem nomine est Se-

dam cepaea, de quo iam alio loco diximus. En. P.

Vesicae plurimum prodest. Dioscor. l. c. HARD.

LIII. *Eadem praestat hypericon*. Diosc. III, 471: Υπερίκον; οἱ δὲ ἐν ἑρπασμοῖς, οἱ δὲ κέριον, οἱ δὲ χαμαίπυτον, etc. Officinae perforatam vocant, quod folia soli objecta inumeris foraminibus scatere, et omni ex parte pueris quibusdam pertendi videntur. Vulgus item herbam s. Iohannis saepe nuncupat. Pingitur a Dodonaeo p. 76. Vidimus in horto Regio. HARD. — *Hypericon*, q. alii *chamaepityn*, etc. Υπερίκον Hippocr. de morb. mul. I, 610; Diosc. loc. laud. nobis iisdem nominibus dicitur *Hypericum Coris* (Polyand. pentagyn. gen. 1338 Pers. *Hyperic.* Juss.). Habitat in meridionalis Europae collibus siccis, et in Oriente; diversum a Perforata Officin. sive *Hypericum vulgare*, C. Bauh. Pin. 279, quod nobis *Hypericum est perforatum*; nostris vulgo *millepertuis*. Hippocrat. species an eadem sit cum Dioscorides dubitat Sprengel. Hist. Rei herb. tom. I, p. 40. En. P.

Alii corion appellant. Ita Diosco-

tenui, cubitali, rubente, folio rutae, odore acri, semine in siliqua nigro, maturescente cum hordeo. Natura semini spissandi: alvum sistit: urinam ciet: vesicae cum vino hibitur.

LIV. Est aliud hypericon, quod alii corin appellant, folio tamaricis, et sub ea nascitur, sed pinguioribus foliis et minus rubentibus, odoratum, palmo altius, suave, leniter acutum. Vis semini ex-calfactoria: et ideo inflationem facit: sed stomacho non inutile: praecipuum ad stranguriam, si exulcerata non sit vesica. Medetur et pleuriticis ex vino potum.

LV. Vesicae autem callithrix trita simpl cum cu-

rid. MSS. tamen, jam hoc loco, tum in Indice, pertinaciter corison exhibent. Sic rursum inferius habet cap. 60. II.

Oleraceo frutice. Altitudine oleribus pari, sive inter olea frutice adnascente. II.

Odori acri. Resinam pineam obolente, unde et χαμαίριον nomen. HARD.

Natura semini spissandi. Hoc falsum, et a Diosc. non memoratum. DAL.

Urinam ciet. Dioscorid. loc. cit. Διούσκορος, ὅτι ἔχει διουρητικόν. HAN.

Vesicae, etc. Sic et Chifflet. ad calculos vesicae Gronov. et libb. ante HARD. vulgg. Ed. P.

LIV. Est aliud hypericon. Dioscor. III, 174: ἡρότι, οἱ δὲ καὶ τοῦτο ὑπερικόν καλεῖται, φύλλον ἔχει παραπλάσιον τῷ τῆς ἱπρίκης, etc. A Botthiola pingitur, in Diosc. III, pag. 939. In horto Regio vidimus. H. —

Aliud hypericon. Brot. est. Hypericum saxatile, tenuissimo et glauco folio, Tournefort. Nobis vero ῥόπις Diosc. loc. laud. eodem nomine est

Coris montepeliensis (Pentand. monogyn. gen. 387. Pers. *Lysimach.* Juss.) Habitat in Europae australi maritima. Ed. P.

Alti corin appellant. Ita sunt Dioscor. Sed Pliniani codices. MSS. non hic modo, sed et in Indice, et rursum inferius cap. 73 et 84, constantissime caron vocat. II.

Leniter, suave aculeatum (sic Gronov. et al. ante H.). Vermolus docet codices esse, in quibus legatur, *suave leniter aculeatum*: Dioscoridem suave dicere, hoc est, εὐστόπον; aculeatum non dicere. In margine ex Diosc. notant gentian. Et, sic legi, suadet Vossianus, in quo *altiss*, *suave leniter acutum*, id est, *suave, leniter acutum*. Διπλὸν Dioscoridi. Gron.

Et ideo inflationem facit enterocelit (scilicet). Vltimum verbum non habetur in vetusto exemplari. FIET.

Praecipuum ad stranguriam, etc. Diosc. loc. cit. II.

LV. *Vesicae autem callithrix.* Diosc. IV, 136. H. — *Callithrix.* Gron. et al. ante H. *callitrichon.* Nobis est *Adian-*

mino, et data ex vino albo. Verbenaca quoque cum foliis decocta ad tertias, vel radix eius e mulso calido, calculos eiecit.

Item perpressa, quae Aretii et in Illyrico nascitur, in aqua decocta è tribus heminis ad unam, et pota. Trifolium ex vino sumptum.

Et chrysanthemum.

Anthemum quoque calculos eiecit, parvis a radice foliis quinis, caulibus longis duobus, flore roseo: radices trietae per se, seu laver crudum.

LVI. Silaus nascitur glareosis et perennibus rivis,

tum *Capillus*, de quo sup. egimus. Ed. P.

Verbenaca. Marcell. Empir. cap. xxvi, p. 175, et Apul. c. iii, tit. 5. II.

Quoque cum foliis. Gron. et al. ante H. quog foliis. Ed. P.

Item perpressa.) *Repressa Romania*, inquit Anguillara, Part. XXII, p. 218, *dassi ai cavalli quando sono ripressi, ayde... tal nome*. Id esse ibi pabulum equorum sit, quum testuant. H.

Trifolium, Marcell. Empir. cap. xxvi, pag. 180, de trifolium minuto: ut et Plin. Val. II, 38. II. — Conf. de trifolio lib. XXI, c. 30 et 83. Ed. P.

Chrysanthemum. Gron. et al. ante H. una voce addita, *chrysanthemum primum*. Dalec. conjiciebat *potum*. Tres anthemidis species memorat Diosc. III, 154, quas florum colorem distinguit, prout radius sit albus, flavus, aut purpureus. Omnibus vim tribuit menstrua, partus, urinam, calculos pellendi, vel potu: vel in sesu. Quam peculiari *χρυσάνθεμον* nomine appellat, nobis eadem est cum *Anthemide* nostrate montana. Conf. lib. XXII, cap. 26. *Χρυσάνθεμον* item aliud habet, IV, 58, quod no-

bis eodem nomine est *Chrysanthemum segetum*, aut *coronarium*. Sed quoad medicinas certe pertinet, ad hoc minime Noster hic respicere videtur. Ed. P.

Anthemum. Sic Reg. 1. At. Räg. 2, et Index, *anthemis*, sic Illyrico reperiri, dicitur *Sassifragia*, quod calculos nampe vesicae frangit vel ejicit, auctor est Anguillara, Part. XII, p. 218. H. — *Anthemum quoque calculos ejicit, parvis*, etc. Haec est sine dubio anthemidis species, de qua Dioscor. IV, 154: *Ex omnibus huius generibus, ad calculos efficacissima est quae florem purpureum habet, quaeque omni ex parte ceteris maior ampliorque est: hanc proprie anthemion vocant*, etc. *Chrysanthemum montepeliense*. Conf. lib. XX, cap. 26. Ed. P.

Laver crudum. Praecipue quod Galli vocant *eresson*. Dalec. — *Ceu laver*. Gron. ut saepius alibi, seu *Laver* nobis *Sium angustifolium*, de quo supra dictum. Ed. P.

LVI. *Silau*. Non est haec *laver*, sive *alon*, de quo diximus, XXII, 41, ut existimavit Ruellius, II, p. 369, quum de lavere proxime antea, seu stirpe diversa, mentio habetur. Sed

cubitalis apii similitudine. Coquitur, ut olus acidum, magna utilitate vesicae: quae si scabiem sentiat, panna-
cis radice sanatur, aliter inutile vesicis. Calculos pellit malum erraticum, radice libra in vini congio decocta ad dimidias: inde heminae sumuntur per triduum: reliquum ex vino cum sio: et urtica marina, et daucum, et plantaginis semen ex vino.

LVII. Et herba Fulviana trita ex vino (et haec nomen inventoris habet, nota tractantibus), urinas ciet.

LVIII. Scordion testium tumores sedat. Hyoscyamum genitalibus medetur: peucedani succus ex melle, et semen, stranguriae: agaricum obolis tribus in vini veteris cyatho. uno: trifolii radix drachmis dua

apium potius pakustre, ut acule vidit Anguillara, Part. II, p. 219, et cum eo Lobelius in notis MSS. ad eum locum. II. — Nobis etiam nunc dicitur *Peucedanum Silaus* (*Pentand. digyn.* gen. 689 Pers. *Umbellifer. Juss.*). Habitat in pratis humidis Angliae, Germaniae, Galliae, Helvetiae, etc. Eo P.

Coquitur, ut olus. Acidum olus Dalecampsio est *Oxylopathum*, quod nobis *Rumex acetos* Lips. Harduino minus probabiliter idem videtur atque Olus atrum, et nobis item dicitur *Smyrniacum Olus atrum*, de quo alibi egimus. Eo P.

Si scabiem sentiat. Si sit exulcerata vesica. II.

Malum erraticum. Sic vocari puto aristolochiam, praecipue rotundam, quam *malum terrae*, et *venenum terrae* supra nominavi, lib. XXV, cap. 8. Dat. — *Malum*. Quid hac voce intelligat, haud satis liquet. Dalecampsius de aristolochia interpretatur, quae malum terrae superius appellata

est, cap. 54, quod radix in globum mali, rapique modo rotundetur. Vix assentior: quum illa ubique nobiliore nomine graeco quam latino a Plinio appelletur.

Et daucum. Daucum urinas pellere auctor est etiam Dioscorid. lib. III, cap. 83. II.

LVII. Et herba Fulviana, etc. Urticam Graecam esse volunt: alii sasifragiam albam. Dal. — *Fulviana*. Quae sit ea porro, quum nullis signetur notis, statui auspicio nequit. Haro.

LVIII. *Hyoscyamum*. Testium tumori mederi dixit hyoscyami semen Diosc. IV, 69. H.

Peucedani succus ex melle. Dioscor. III, 92. H.

Agaricum. Diosc. III, 1. H.

Trifolii radix drachmis duabus. Huius seminis drachmas ternas, foliorum, quaternas praebet Dioscor. III, 123. H. — *Trifolii*. Nempe *Psoraleae bituminosae*. Cf. lib. XXI, cap. 30. Eo P.

bus in vino: dauci una drachina, vel seminis. Ischiadici et semine, et foliis erythrodani tritis sanantur: panace potio: et infricata polemonia, aristolochiae decocto folii. Agarico quidem et nervus, qui platys appellatur, et humerorum dolor sanatur obolis tribus in vini veteris cyatho uno potio. Quinquefolium ischiadicis et bibitur, et imponitur. Item scammonia decocta cum hordei farina. Semen hyperici utriusque bibitur ex vino. Sedis vitia et attritus eclerime sanat plantago: condylomata quinquefolium: sedem eversam cyclamini radix ex aceto. Anagallidum caerulea procidentiam sedis retro agit: e diverso rubens proritat. Cotyledon condylomata et haemorrhoidas mire curat. Testium tumores acori

Dauci. Subintellige, radicis. Semen certe ad pellendas urinas commendat in primis Diosc. III, 83. II.

Ischiadici. Diosc. III, 160. II.

Panace. Illini iubet ischiadi Diosc. III, 55. II. — *Poto.* Gron. et al. ante II. *pota.* Eo. P.

Infricata polemonia. Et *pota* quoque ex aqua, si Dioscoridem audimus, IV, 8; et, qui Dioscoridem ubique sequitur, Galen. de Fac. simpl. med. VIII, p. 221. II.

Nervus. Πλάτυς hoc est, latus, amplius, patens. Nervum intelligit cruris crassissimum, maximūque inter lumbares, qui ad genus usque procedit. Ad coxendicium articulorumque dolores facere agaricum ex aceto mulso potum, ait Diosc. III, 1. II. — *Platys* appellatur. Sic tepidinem latum vocari *poto*, qui in calcem interitur. Dal.

Quinquefolium. Diosc. IV, 42. Marc. Emp. c. xxv. p. 474: Ad ischiadema, inquit, herba pentaphyllos, foliis figorum similissima, cum vino trita, in

bolino in solo data potui, haec valitudine laborantes, cito remediabit. II.

Item scammonia decocta. Dioscor. IV, 474: Συμφασίαν δὲ ὄξυ καὶ λαχνύσαν μετὰ ὕδωρος, κριθίνων, ἐσχυδιῶν ἰσχυρὰ κατὰ πλάσσει. II.

Semen hyperici utriusque. Dioscor. III, 471 et 474. II.

Condylomata. Diosc. IV, 42.

Sedem. Procidentem. Dioscor. II, 494: Ἐθρυν δὲ προπισπύσαν σὺν ὄξυ κατὰ χυδαίματος ὁ χυλὸς καθίσταται. *Sedem procidentiam radicis nocui ex aceto illitus restituit.* II. — *Everiam.* Sic et Chiff. *conversam* Gron. et al. ante II. et statim *max anagallis*, non *anagallidem*. Eo. P.

Anagallidum caerulea procidentiam sedis. Dioscor. II, 209: Φασὶ δὲ εἶναι τὴν μὲν ἔχουσαν τὸ καύσιον ἄνθος, προπύσσει δακτύλιον ἐπὶ λατὴν τὴν δὲ τὸ φαινικόν, ἐπὶ δὲ κατὰ πλάσσει. Aunt nonnulli impositam anagallidem eam, quae caeruleum edit florem, sedis procidentiam retro agere: quae vero phoeniceum, eandem pro-

radix decocta in vino: tritaque, et illita. Intertrigines negat fieri Cato, absinthium ponticum secum habentibus. (ix.) Alii adiiciunt et pulegium: quod ieiunus qui legerit, si post se alliget: inguinis dolores prohibet, aut sedat coeplos. Inguinalis, quam quidam argemonem vocant, passim in vepribus nascens ut prosit inguinibus, in manu tantum habenda est.

LIX. Panos sanat panaces cum melle: plantago cum sale: quinquefolium: persolatae radix, ut in strumis: item damasonium: verbascum cum sua ra-

ritate. B. — Anagallidum caerulea, nobis est *Anagallis arvensis*; rubens, *phoenicea*: de quibus iam nobis alias actum. Ed. P.

Intertrigines. Cato de Re Rust. 159, p. 59: *Intertrigini remedium: in viam quam ibis, absinthii pontici surculum sub amulo habeto*. Apul. cap. c., l. 1: *Ad inguinum vel intertriginis molestias: Herbae absinthii et marubii surculum sumito, et ipse semicinctus totum cum portato, sanaberis*. *Intertrigines* atrox sunt semorum. In Notis quae Thronis falso dicuntur, ap. Grut. p. 180: *Rhagadium. Intestigo. Intestiginosum*. Lege, *Intertrigo. Intertriginosum*. H. — De absinthio pontico, sive *Artemisia pontica*, conf. l. XXVII, cap. 28. Ed. P.

Inguinaria quam quidam *argemonem*. *Inguinalis*, non *Inguinaria*, et *Argemonion*, non *Argemonem*, in nostro apographo. Dubito tamen de integritate fideque huius loci. Nec mihi, ne dubitem, persuadet Her-molaus in Corollario. *Inguinalis* enim, seu *Inguinaria*, *Aster Atticus*, *Asterion*, *Bubonion*, et aliis nominibus ab antiquis et recentioribus medicis appellatur, *Argemone* vero seu *Argemonion*; diversa omnino herba est.

Nec in re aperta necessarium est plura dici. PIST. — *Inguinaria*, etc. Alia haec quam *bubonium* descriptum, l. XXVII, cap. 5. Quibusdam cruciata descripta Dodonaeo, lib. IV, cap. 78. DALEC. — *Inguinalis*. In Reg. 2, *Inguinalis*, quoniam quidam *argemonion*. In Reg. 4, *Argemon*. In Indice, *Inguinalis*, sive *Argem*: *Argemoniam* vocare videtur Marc. Emp. cap. xxxiv, pag. 225, et c. xxxiv, p. 235. Quam porro Plinius inguinalem vocat, si alia est ab *argemonia*, de qua XXV, 56, aut a *lappa canaria*, quam paciter *argemonem* dixere, ut vidimus, XXIV, 116, obscurum est. Hano.

LIX. *Panos sanat panaces*; etc. Dioscor. III, 56. Hano.

Plantago. Sic et Diosc. II, 153.

Quinquefolium. Dioscorid. IV, 42. Hano. — *Tormentilla effeta*. Ed. P.

Persolatae. Quod et arcion a Dioscorid. IV, 107, appellatur. Quo illa modo in strumis imponatur, disimulanda est. (2. H. — *Arcion Lappa* L. seu *Lappa major* Decand. de qua saepius iam nobis dictum. Ed. P.

Item damasonium. Dioscor. quoque III, 169. Hano.

Verbascum. Ad εἰδηματῶν, hoc est

dice tusum, vino aspersum, folioque involutum, et ita in cinere calfactum, ut imponatur calidum, Experti affirmavere, plurimum referre si virgo imponat nuda, ieiuna ieiuno, et manu supina tangens dicat: « negat Apollo pestem posse crescere, cui nuda virgo restinguat »: atque ita relictâ manu ter dicat, totiesque despuant ambo. Medetur et radix mandragorae ex aqua: radice scammoniae decoctum cum melle: sideritis cum adipe vetere: vel Chrysippea cum licis pinguibus: et haec ab inventore habet nomen.

ad tumores commendatur a Dioscor. IV, 401. HARD.

Cui nuda. Sic e MSS. HARD *quam nuda* Gron. et al. ED. II.

Retrorsa manu. Aversa manu, prona, quam vola terram spectat: ut contra supina, quam vola caelo obvertitur. HARD.

Radice scammoniae decoctum. Dioscor. IV, 471. HARD.

Sideritis cum adipe vetere: vel Chrysippea cum fici pinguibus. Nonnulla hic verbo addenda sunt, ex vetero apographo: *Sideritis cum adipe vetere: confusa. Marrubium cum oxungia vetere, vel Chrysippea;* etc. PIST. — *Chrysippea.* Quid Chrysippea sit, velle indicare, huiusmodi foret, et coniectoris parum sani. H. — *Chrysippea.* Ignota herba. Sic scientiae nocent data plantis hominum nomina. BAOT. — *Hominum nomina plantis data quomodo botanicæ rei nocere possint non satis nobis liquet.* Annon probe novimus, ex auctoribus tum graecis, tum latinis, Paroniam, Chironium, Achilleam, Quercium, Arctodiam, Eupatoriâ, Euphorbiam? Nonne vero plures hodieque plantas ignoramus, quibus nomina Plinius ad-

scripsit, seu nihil omnino, seu virtutem aliquam aut similitudinem significantia? ut malinodrum, petilium, perpressam, chalcœum, nodiam, ferum oculum, therioniscam, etc. ne magicâ huc omnes trahamus. Intum. hercle triticum aut quercus Veterum quae quasque fuerint, plane foret in dubio, si uno vocabulo, ut Chrysippea illa, fuissent designata. Antiqui herbarii nec satis aptas descriptiones, nec nomina immutabilia protulerunt. Inde mali labe: inde tot plantae in medico non receptae, nullatenus hodie nobis innotescunt. Recentioribus vero botanicis bene noti universam classant, et ordinant, et generum, ut vocant, characteres certae descriptionis et nomenclaturae leges, a Linnaeo traditae, aeternae omnibus habendae, nec ulli nisi parvi viro infirmandae. Quum autem nomen genericum simpliciter nominare debeat, potius quam significare (Juss. gener. plant. praefat. 23), saepius cum eniumento, ne sine incommodo tantum dicamus, *arbitrarium* plerumque plantis datur: poeticum videlicet, ut *Circæa, Narcissus:* divinum aut regium, ut *Mercurialis, Lysimachia:* ex inventoribus, aut pri-

LX. (x.) Venerem in totum adimit, ut diximus, nymphaea heraclia: eadem semel pota, in xl. dies. Insomnia quoque Veneris a ieiunio pota, et in cibo sumpta. Illita quoque radix genitalibus, inhibet non solum Venerem; sed et affluentiam geniturae; ob id corpus alere vocemque dicitur.

LXI. Appetentiam Veneris facit radix e xiphio superior, data potu in vino. Item quam crethmon agrion appellant: et horminos agrios, cum polenta contrita.

LXII. Sed inter pauca mirabilis est orchis herba:

mis nuntiis, ut *Cinchona*, *Nicotiana*, *Sarcocolla*: ex botanices fautoribus, ut *Borboniana*, *Bignonia*, *Josephinia*: ex peregrinatoribus, ut *Banksia*, *Commersolia*, *Humboldtia*: ex botaniceis optimis, ut *Tournefortia Jussiea*, *Adansonia*, *Linnaea*, *Fontanesia*, *Willdenowia*, *Saundersia*, etc. quarum appellationum primum a Tournefortio rarissime admittarum, et tunc honorificarum, numerus in infinitum crevit, ipso abutente Lianæo, ita ut evilerit decus inde conspectarium, cui libet nunc concessum botanophilo. Eu. P.

LX. Venerem in totum adimit. Lib. XXV, cap. 37: Qui biberint cam duodecim diebus, coitit genituraque privetur. HARD.

Heracilia. Heraciliam vocat, quod radix, ut ait Dioscorides; *ῥακίλιον* sit, id est, clavae similis, nempe Herculis: aut quod natam fabulentur nymphæ zelotypia erga Herculem mortua. Vide lib. XXV, c. 7. DAL.

Eadem. Hoc est, si per dies duodecim bibatur, ut dictum est XXV, 37, in totum Venerem adimit: si vel semel bibatur, Venerem in 30 dies extinguit. HARD.

Insomnia. Subintellige, adimit in

totum. Diosc. III, 448. HARD.

Corpus alere. Quoniam habiliores sunt, et voce magis canora, qui Venerem non minuitur. DALEC. — Ob id. Vide quæ de raphano diximus, XX, 13. HARD.

LXI. Radix e xiphio superior. Dioscorid. IV, 20: *ῥακί δὲ καὶ ἀπὸ τοῦ παρὰ τὴν ἀντρίαν ῥάκας οὗ οἶνον ποτίζειν*. HARD.

Et horminos agrios, etc. Dioscor. III, 145: *Ὀρμινον ἀγρίου καὶ δοξὶ δὲ τοῦτο οὗ οἶνον πινόμενον, συνουσίαν παρὰ τὸν οἶνον*. Illud est quod XVIII, 22, a Uodoneo delineari diximus, pag. 290. II. — Nobis *Salvia Horminum* (*Diaul. monogyn* gen. 64 Pers. *Labiata* Juss.). Habitat in Apulia, Græcia, etc. Eo. P.

LXII. Sed inter pauca mirabilis. Dioscor. III, 141: *Ὀρχίς ἑρπός, ὅν σπαραξίδα ἔσται καλοῦσιν, δε καὶ Ἀνδρίας, διὰ τὸ πολυχρόνον τῆς βίτης φύλλα ἔχει ἐκτενέα πλάτος*, etc. Nam totidem verbis et a Dioscoride, et ab Oribasii interprete delineatur, XII, p. 210. Testiculum capis officinae vocant. Quin et eadem omnia orchium genera *Satyrion* nominant, Gallicque officinas sequuti, *Satyrion*: *Apuleium*

sive serapias, foliis porri, caule palmeo, flore purpureo, gemina radice, testiculis simili, ita ut maiori sive (ut aliqui dicunt) durior, ex aqua pota excitet libidinem: minor sive mollior, e lacte caprino inhibeat. Quidam folio scillae esse dicunt, laeviore ac minore, caule spinoso. Radices sanant oris hylcera: thoracis pituitas, alvum sistunt e vino potae. Concitatricem vim habet satyrion. Duo eius genera: una

quoque quae c. 5, orchies, et satyria nullo discrimine habuit. Nos vnginti omnino genera vidimus in horto Regio. Suot omnium cognatae vires, et ad Venerem in primis concitandam pares. H. — *Opus* Theophrast. Hist. IX, 49; *Opus* 69 *asparagada* Diosc. laud. hoc nobis est *Orchis Morio* (*Gynand. diand. gen.* 1974 *Pets. Orchid. Juss.*). Habitat in Europae Orientisque silvis. Omnes fera orchids species lubricandi, inviscandi, nutriendique summam vim obtinent. *Orchies Morio*, *mascula*, *militaris*, aliaeque radice bituberosa gaudent, analeptica, ideo et aphrodisiaca, quam nostrates *aslep* appellant. Boves etiam, qui *Orchin bifoliam* in Dalecarliae pascuis edefunt, acerrimos in coitum fieri testatur Linnaeus. Et alia sunt ex *Orchidearum* ordine genera, quibus eadem, aut multo effusciore virtus ad vegetem stimulam, ut *Epideutro Vanillae*, etc. Eo. P.

Est orchis herba. Haec reponenda ita sunt: *Est orchis herba*, duo eius genera. *Vna*, etc. *no residente.* *Nascitur fere circa mare.* *Altera serapias orchis cognominatur, etc. habet ut satyrion.* *Haec et tomores et vitum, etc. trita.* *Dal.*

Sive serapias. In Indiae, mare latino, *serapia*. Ut *rhacae* alibi, pro *rhacada* disit. *Hard.*

Ita ut maior. Haec de primo orchis

Dioscorides, non de serapiade. *Dal.* — *Maior*, etc. *Dioscor.* III, 141, sq. e gemina radice seu bulbo, teneriorum sive a mulieribus Thessalis e lacte caprino propinari ad excitandam libidinem: alteram, quae aridior, duriorque est, *εξηρος*, ad eandem inhibendam. Theophrast. *Histor.* IX, 49, utrumque e lacte caprino sumi ait: sic sumpto maiore libidinem escitari: inhibere minore. Vide et *Galen.* de *Fac. simpl. med.* VIII, pag. 216. *Harp.*

Quidam folio scillae, etc. Ex Theophrasto legendum: *Quidam folio scillae esse dicunt laeviori ac minori, caule cuivis tritici generi similis, aut acanthi: et hoc recte.* Nam caulis laevis, gracilis ut tritici, enodis ut acanthi; nullis vel paucis foliis vestitus, spicam elegantem, congestis floribus densam proferit. *Dal.* — *Quidam.* Theophr. loc. cit. *Εχρησται δὲ τὸ ὅλον σκιδωδες, λευτεροῦ δὲ καὶ δακτυλίου τὸν δὲ καυλὸν ὁμοιωτάτων. ἢ ἀνάνθη.* *Hard.*

Laeviore ac minore. *Gron.* et al. *laeviori ac minori.* Eo. P.

Radices sanant oris hylcera. *Diosc.* III, 142. *Harp.*

Alvum sistunt e vino potae. *Diosc.* loc. cit. *κοτρη δὲ καὶ κινδύαν εὖν οὐκ ὡς νοστήρα.* *Hard.*

Concitatricem vim habet satyrion. Testatus alio loco sum testatorque

longioribus foliis, quam oleae, caule quatuor digitorum, flore purpureo, radice gemina ad formam hominis testium, alternis annis intumescente ea ac residente. Altera satyrios orchis cognominatur, et femina esse creditur. Distinguitur internodiis et ramosiore frutice, radice fascinis utili. Nascitur fere iuxta mare. Haec tumores et vitia partium earum cum

subiude, imperitia excorpenitium, transcribentium, anhotantium, exponestium, castigantium, multa eminentissimo hunc auctori verba falsis accrevisse: cuiusmodi puto esse quae modo posui. Aliqui confunderentur duo genera herbae quae dicitur Orchis, cum duobus generibus satyrii, de quibus dixeret illic, quod contra Dioscoridem, lib. III, et Theophrastum, l. IX. Quos confer cum Plinio, deinde praevertit. Hinc et etiam ut verba illa quae statim sequuntur: *Altera satyrium orchis cognominatur, mendosa, existimata, legendumque non satyrium orchis, sed cynosorchis*, ex eodem Dioscoride eodem libro, Haec si considerasset Marcellus Dioscoridis interpretes, non tam culperet Plinium, tamquam in utroque satyrio discrepantem. PIST. — *Concitatricem*, etc. Arbutus in Satyria: Ita est, inquit Quintus: *Quotidum satyria fuit, Encolpus ebrius*. Ac rursum: *Illinc puella penicillo, quod et ipsum satyrio iunxerat, Ascyllon opprimebat*. DAE. — *Concitatricem*. Ad venerebros impetus. HARO.

Haec longioribus foliis, quam oleae. Hic Dioscoridis orchis est, III, 141. Latinis satyrium nuncupatum: Ορχις αὖ δὲ κυνόςορχις καλεῖται, πολλά ἐχουσα... ὁρχις μάστιγι δμοια... μακρότερα, etc. U. — Dioscoridei species nobis eadem videtur atque Orchis pyra-

midalis. Cf. Sprengel. Hist. Rei herb. I, 439. Ed. P.

Altera anus intumescens (sic olim). Addit antiquum exemplar verbum ea: *Altera anus intumescens ea ac residente*. PIST.

Altera. Hoc vero genus a graecis scriptoribus praetermissum. HARO. — Conf. quae de crataegono dicenda sunt XXVII, 40. Ed. P.

Distinguitur internodiis. Haec negligenter a liberto Plinii ex historia crataegoni quaecon ac satyriorum descriptioni inserta sunt. DAE. — Conf. etiam Bod. a Stapel. not. in Theophrast. Hist. IX, 49, p. 1158. Ed. P.

Radice fascinis utili. Radice bulbosa, mali magnitudine, sulva, intus ovi modo candida, sapore dulci et ori iuvenilo. Diosc. Plinius haec valde pervertit, miscens orcheon satyrii, utriusque descriptiones, quae Venerem concitat, tum etiam crataegoni, quod ad materis gignendos valet, atque phylli thelygoni, et arthenogoni, quorum historia diversa est Theophrasto et Dioscoridis. Repetitur historia cynosorchis et crataegoni infra l. XXVII, cap. 8. DAE.

Partem Genitalium. II. — *Partem earum*, etc. Grun. et al. ante Haro. part. earum emponenda cum, etc. et statim mox, vel per se trita, PIST. illata. Ed. P.

polenta illita sedat, vel per se. Superioris radix in lacte. ovis colonicae data, nervos intendit: eadem ex aqua remittit.

LXIII. Graeci satyrion, foliis lili rubri, minoribus, et tribus non amplius e terra exeuntibus tradunt, caule laevi cubitali. nudo, radice gemina: cuius inferior pars et maior mares gignat, superior ac minor feminas. Et aliud genus satyrii erythraicon appellant, semine viticis maiore, laevi: durae radicis, cortice rubro, intus album includi, sapore subdulce, ferè in montuosis inveniri. Venerem, etiamsi omnino manu teneatur radix; stimulari: adeo si bibatur in vino austero. Arietibus quoque et hircis segnioribus in potu dari. Et a Sarmatis, equis ob assiduum laborem pigrioribus in coitu, quod vitium prosedamum vocant. Vim eius restinguit aqua

Superioris. Plus quam orchis esse Dioscoridis diximus. Haen.

LXIII. *Gracel satyrion*, etc. Vi Dioscor. III, 443: Σατύριον, οὗ δὲ τριφυλίου καλοῦνται... πολλὰ τριφυλίου... ἡλικία ὁμοία, etc. Haen. — Forte *Orchis bifolia*. Habitat in Europae poscuis. Quando ad *Tulipium suaveolentem* seu *praecoxem* (Clus. Histor. I, 450) referri poterit, nescit Sprengel. Histor. Rei herb. tom. I, p. 189. En. P.

Foliis lili rubri, minoribus. Scribo, foliis lili, rubris, minoribus. Dioscorides loc. cit. *Satyrida*, inquit; sunt quae a foliorum numero triphylla, id est, trifolium vocant; quamvis tribus plerumque foliis fractis viret, rumici liliacei similibus tantum et rubentibus. PINT.

Caulis inferior pars et maior, etc. Hoc de priore orchis pariter Dioscor.

III, 444, ut sunt nimirum, quod ante monuimus, congenères omnium horum facultatis. Haen.

Aliud genus satyrii erythraicon. Diosc. III, 444: Σατύριον τὸ ἐρυθράειον, οὗ δὲ Σατύριον ἐρυθράειον, etc. 44. — Satyrium erythraicon Dioscor. loc. eund. Sprengelio eodem nomine est, *Erythronium Dens canis* (Hemsl. monogyn. gen. 796 Pers. Liliac. Juss.). Planta haec est Mithridati adscripta, de qua Noster egit, XXV, 35? Habitat in Europa meridionali, etc. Conf. Histor. Rei herb. tom. I, pag. 425 et 468. En. P.

Viticis maiore. Αἶνον, non ἄρναι, lili. Dioscor. Dal.

Subdulce. Gronov. et al. ante Hard. sapore subduere. En. P.

Ventrem etiamsi, etc. Totidem verbis Diosc. loc. cit. H.

Adeo si. Multo magis, si H.

mulsa, aut lactuea sumpta. In totum quidem Graeci, quum concitationem hanc volunt significare, satyrion appellant: sic et crataegin cognominantes, et thelygonon, et arrhenogonon, quarum semen testium simile est. Tithymali quoque ramorum medullam habentes, ad Venerem proniores fieri dicuntur. Prodigiosa sunt, quae circa hoc tradidit Theophrastus, auctor aliqui gravis, septuageno coitu durasse libidinem contactu herbae cuiusdam, cuius nomen genusque non posuit.

LXIV. Sideritis adalligata varices minuit, et sine dolore persanat. Podagrae morbus rarior solebat esse non modo patrum avorumque memoria, verum etiam nostra, peregrinus et ipse. Nam si Italiae

Aut lactuca sumpta. Quoniam haec maxime refragetur Veneri, ut dictum est XIX, 38. II.

In totum quidem Graeci, etc. Ommino Graeci, inquit, quum herbam aliquam, aliudve, quod hanc vim concitricem Veneris habeat, significare volunt, satyrion appellant. Sic enim et crataegin, sive crataeogonon nuncupant, aliasque. Arrhenogoni certe semen esse testium simile praeiudicat Theophrast. Hist. IX, 46. II.

Sic et crataegin cognominantes. Lego: Sic et crataeogonon cognominantes, quod distinguitur internodiis numerosiore frutice, semine aut, frutice inutili, et arrhenogonon, cuius semen, etc. Sic restituendus hic locus solo transpositis periodorum corruptissimus. Dalec. — *Thelygonon et arrhenogonon.* Multa hic confunduntur a Plinio, ut monuit eruditus Lappaeus. Vnum arrhenogonon testibus simile semen habet; non vero thelygonon, et minus etiam crataeogonon. E. P.

Prodigious. Theophr. Hist. IX, 20, et ex eo Athen. I, p. 18. Ab India in Graeciam allatum id herbae genus addit Theophr. In libris iudicium navigationum aliquot herbarum simili virtute praeditarum historiam reperias: cuiusmodi sunt *Amfam*, *Agnacat*, *Tambot* sive *Beul*, et aliae. II.

Theophrastus. Hist. IX, 20. Iohannes Leo in Africa sua radice *Sarnach* meminit, in occidentali parte Atlantis crebrae, quae in ecligmate sumpta penem iudat, et roborat: Venereum angel, vel si quis in eam solum eoru mitterit, credentibus incolis, quum eam virgines perpinxissent iucentiae, sine virorum concubitu gravidatas fuisse. Satyri radicem hanc esse puto Dalec.

Genusque. Gron. et al. ante H. specientur. Ed. P.

LXIV. *Persanat.* Sic et Chiff. Gron. et al. ante H. praestat. Ed. P.

fuisset antiquitus, latinum nomen invenisset. Insanabilis non est credendus: quippe quoniam et in multis sponte desiit, et in pluribus cura, Medentur panacis radices, cum uva passa: succus hyoscyami cum farina, vel semen: scordion ex aceto: iberis, uti dictum est. Verbenaca cum axungia trita, cyclamini radix; cuius decoctum et pernixionibus prodest. Podagras refrigerat radix e xiphio, semen e psyllio, cicuta cum lithargyro aut axungia aizoum in primo impetu podagrae rubentis, hoc est, calidae. Vtrilibet vero convenit erigeron cum axungia: plantaginis folia trita addito sale modico, argemonia tusa ex melle. Medetur et verbenaca illita, aut si pedes macerentur in aqua, in qua decocta sit.

LXV. Et lappago, similis anagallidi, nisi esset

Medentur panacis radices. Dioscor. III, 55: Ἀρρᾶται καὶ ποδᾶγρικοῖς κατὰ σταφίδος ἡμέρου καταπλαστέμενος. H.

Succus hyoscyami. Scribit Dalecampius in ora editionis suae, ex codicibus vetustis nescio cuius auctoritate, cum farina testatae. Ex interpolatoris id cuiuspiam officina est. Vulgatae lectioni MSS. codd. Plinius ipsi Dioscorides suffragatur, IV, 69, de succo hyoscyami: Σὺν ἀλεύσει δὲ ἡ ἀλγέτοις... πρὸς τὴν ὀφθαλμῶν φλεγμονὰς, καὶ τὰς ἄλλας τὸ δὲ σπέρμα τὰ αὐτὰ παράγει. H.

Scordion ex aceto. Sic et Dioscor. III, 25. H.

Iberis, ut dictum est. Nobis Lepidium Iberis, de quo Noster fusius egit lib. XXV, cap. 49. Eo. P.

Verbenaca cum axungia. Ad tumores et inflammationes commendatur a Diosc. IV, 61. H.

Cyclamini. Diosc. III, 101: Εὐθρεῖ

δὲ καὶ πρὸς ποδᾶγραν..... καὶ χρίματα τὰ ἀνέψημα αὐτῆς κατακλύμινον. H. H. H.

Semen. Diosc. IV, 70. H.

Aizoum. Aizo folia vel per se, vel cum polenta imposita, Dioscorid. IV, 89 sq. H.

Vtrilibet. Hoc est, sive podagrae frigidae, sive calidae et aestuanti Marc. Emp. cap. xxxvi, p. 243: *Herba senecio, quae in tegulis nascitur, cum sale trita, vice malagmatidis imposita, podagricis prodest.* H.

Plantaginis folia trita, etc. Marc. Empir. iterum cap. xxxvi, d. 246. H. H. H.

Argemonia. Inflationes omnes sedari ea imposita, scribit Dioscor. II, 208. H.

In aqua. Gron. et al. ante H. H., in eius decocto. Eo. P.

LXV. *Et lappago.* Sive lappa canaria, de qua disimus, XXIV, cap. 116. H.

PLIN. N. H. Tom. VII

Lx

ramosior, ac pluribus foliis aspera, rugosa, asperioris succi, gravis odoris: quae talis est, mollugo vocatur.

Similis, sed asperioribus foliis, asperugo. Superioris succus expressus pondere xi denariorum in vini cyathis duobus quotidie sumitur.

LXVI. Praecipue vero liberat eo malo phycos thalassion, id est; fucus marinus, lactucae similis, qui conchyliis substernitur: non podagrae modo, sed omnibus articulorum morbis impositus, priusquam

Mollugo. Est quibusdam Rubia silvestris, laevis, C. Bauh. melius Brot. dicitur *Gallium montanum*, latifolium, ramosum, Tournefort. Nobis eodem nomine est *Gallium Mollugo* (*Tetrand. monogyn.* gen. 241 *Pera. Rubiae.* Juss.), var. β pubescens. Habitat in pratis, ad sepes, vias: flores citrini, albi. Eo. P.

Quae talis est, mollugo vocatur, etc. Intellige esse duo lappaginis genera; utrumque peciari qualitate denominatum. Gal. — Quae Mollugo altera ex iam apud Marcellum Emp. p. 179, cap. xavi, dicitur, et ad renes commendatur. De asperugine diximus ad l. XXIV, 116. H.

Similis, sed asperioribus foliis, asperugo. Polluntur qui molluginem et asperuginem duas eiusdem generis species aut varietates esse putant, et posteriorem ad Rubiam silvestrem, asperam, C. Bauh. referunt. Asperugo a mollugine omnino genere diversa est: apud nos servat nomen: *Asperugo procumbens* (*Pentand. monogyn.* gen. *361 *Pera. Borrugin.* Juss.) Habitat in ruderalis pinguibus. Conf. Hist. Rei herb. tom. I, p. 201. Eo. P.

LXVI. *Phycos thalassion.* Dioscor. IV, 100: Φύκος θαλάσσιος... ψυχτικόν ἔχει δύναμιν, ποιοῦσάν ἐν καταπλά-

σμασι, ποδαγρικοῖς, καὶ ταῖς φλεγμοναῖς· δεῖ δὲ αὐτῷ χρῆσθαι ἐνὶ κύβῳ πρὸ τοῦ ξηρανθῆναι. H. — *Phycos thalassion*, id est, *f. marinus*. Tres quinque φύκους θαλάσσιου species Diosc. enumerat loc. laud. unum nempe latum, quod nobis *Fucus saccharinus*; alterum oblongum et quadamtanum punicum, forte *Fucus sanguineus*; tertium in Creta iuxta terram nascent, quod nobis *Fucus cartilagineus* (ex *Cryptogam.* Linn. *Algarum* ordine Juss. *Thalassiophytor.* Lamouroux.); et hoc vestes in Creta tingi testatur Theophrast. Hist. Pl. IV, 7. Conf. Sprengel. Histor. Rei herb. t. I, pag. 108 et 193. Eo. P.

Qui conchyliis substernitur, etc. Significat conchyliatae vestis tincturam eo colore praeparari. Substernuntur colores, quibus primum lana imbuitur, ut alij pretiosiores superinducantur. Hodie varantia et gustum (*garance pastel*) coecineis et porpureis substerni solent, ut colorem aligent, et tenacem faciant. Ab hoc marino fuco tingendis vestibus idoneo Latini tincturam omnem *fucom* appellavere. SALM. 1147. — Disputat de eo fuco proluxe Philosophus Histor. Anim. VI, 12, p. 692. H.

exarefiat. Tria autem genera eius: latum, et alterum longius, quadamtenus rubens: tertium crispis foliis, quo in Creta vestes tingunt: omnia eiusdem usus. Nicander ea et adversus serpentes in vino dedit. Salutare est et semen eius herbae, quam psyllion appellavimus, madefactum aqua, admixtis in heminam seminis resinae colophoniae cochlearibus duobus, thuris uno. Laudantur et mandragorae folia cum polenta tusa. (xi.) Talis vero tumentibus limus aquaticus cum oleo subactus mire prodest. Articulis succus e centaury minore. Idem nervis utilissimus. Item centauris. Vettonica nervis discurrentibus per scapulas, humeris, spinae, lumbis, pota, ut in iocinere. Articulis quinquefolium impositum. Man-

Tria autem genera eius. Totidem verbis haec Dioscor. IV, 400: Φύκος θαλάσσιον φέρεται, τὸ μὲν τοῦ αὐτοῦ πλατὺ· τὸ δὲ ὑπόμικτες καὶ φοινίσσον· τὸ δὲ λευκόν· φυόμενον δὲ ἐν Κρήτῃ πρὸς τῇ γῇ, εὐανθεὶς ἄγαν καὶ ἀσπerton. *E fuci marini generibus, quoddam latum: alterum oblongum, et quadam tenus panicum; tertium candidum, quod in Creta nascitur iuxta terram, palestre floridum, neque corruptioni obnoxium.* Plinius et Orib. τὸ δὲ οὖλον, legerunt alibi, non λευκόν. H.

Tingunt. Sic et Chiff. *tinguntur* Gron. et al. ante Hard. Ed. P.

Nicander. Dioscorid. loc. cit. Νικάνδρος δὲ φησὶ καὶ θεριακὸν εἶναι τὸ φοινικεύον. Nicandri verus est eiusce- modi in Ther. p. 60: Ἡ τι, καὶ φοινίσσον δὲ καταβάλλει φύκος.

Laudantur. Diosc. IV, 76. H.

Talis vero tumentibus limus, etc. Ad verbum haec Plin. Val. II, 48, et Marc. Emp. xxxiv, p. 233.

Idem nervis utilissimus, etc. Diosc. III, 9: Ποθὲς δὲ ἀρμάρει τοῖς περὶ

τὰ νεῦρα πάθεισιν ἰδίως. H.

Vettonica. Etiam praecisos glutinari ea censuit Marcell. Empir. cap. xxiv, p. 240. H.

Pota. Ita libri editi et Reg. 2; recte. In quibusdam aliis, *posita*, perperam. Etsi ex iis Dalecampius fortassis *imposita* scribi satius esse coniciat. Quum vero eundem vettonicae sumendae modum in hisce morborum generibus praefiniat, quem in iocinere sanando adhibuit cap. 49, ibique cyathis tribus bibendum admonest, quin et *pota* quoque hic legi oporteat, dubium esse nequini potest. Haec. — *Vt in iocinere.* Hoc est, eo temperamento, quo in iocineris remediis usi sumus, nempe cap. 49. Vettonicae drachma una in aqua calida cyathis tribus. H.

Articulis quinquefolium, etc. Plin. Val. II, 47. Apul. cap. 11, de quinquefollo, tit. 41: *Ad pedum dolorem.* Ius radices decoctae prodesse ἀρβριτοῖς; scribit Dioscor. IV, 42. H.

dragorae folia cum polenta, vel radix recens tusa cum cucumere silvestri; vel decocta in aqua. Digitorum in pedibus rimis polypodii radix. Articulis succus hyoscyami cum axungia: amomi succus cum decocto: item centunculus decocta, vel muscus recens ex aqua obligatus, donec inarescat.

Item lappae boariae radix e vino pota. Cyclaminos decocta in aqua perniunculos curat, omniaque alia frigoris vitia. Perniunculos et cotyledon cum axungia: folia ex batrachio: epithymi succus. Clavos

Mandragorae folia cum polenta, vel radix recens. Non agnoscit verum illud recens nostrum exemplar, et quidem, ut puto, recte. Dioscoridis libro quarto de radice mandragorae: *Radix trita ex aceto, sanguis ignis sanat: strumini parique ex aqua diluit, et cum polenta articulorum dolores sanat.* PINT. — *Mandragorae.* Diosc. IV, 76, cum Theophr. Histor. Plantar. lib. IX, cap. 10. HARD.

Cubitorum (sic olim). *Digitorum*, non *cubitorum*, in eodem legitur, ad stipulante etiam Dioscoride, IV, 188. Praeterire tamen nolui in nostro archetypo hunc locum sic legi: *digitorum in pedibus rimis*, quem locum, quum ad praesens non occurrat, quo modo castigem, aliis aestimandum reliquimus. PINT. — *Digitorum.* Libri editi, *cubitorum* ad pedum. Reg. 1, *cubitorum in pedibus.* Reg. 2, *digitorum inde pedibus.* Malui, *digitorum in pedibus.* Diosc. IV, 188, polypodii radicem impositam prodesse ait adversus rimas quae inter digitos sunt. Πουτ και ... η βελχιζα καταπλησσουσα προς βρυχιας τα εν μεσοδεντυλας. II. — *Polypodii*

radix. Quod nobis item *Polypodium vulgare.* Ed. P.

Articulis succus hyoscyami. Dioscor. IV, 69, et Apul. cap. IV, de symphonijaca, t. 5. HARD.

Amomi succus, etc. Dioscor. I, 141. Ποδάρκτοις συμβάλλεται. HARD. — *Obligatus.* Gron. et al. ante Hard. obligatur. Ed. P.

Centunculus. Nobis *Polygonum Convolvulus* (Octand. trigyn. gen. 977 Pers. Polygon: Juss.), de quo conf. lib. XXIV, cap. 88. Ed. P.

Item lappae boariae. A lappagine, de qua sup. cap. si discrepat, ignota herbaris. II. — *Lappa boaria* quibusdam eadem videtur ac *Caulis monspeliaca*, fructu magno, echinato, C. Bauh. Ed. P.

Cyclaminos. Diosc. II, 194. HARD. — Nobis *Cyclamen edasacifolium*, de quo alias actum, Ed. P.

Perniunculos. Dioscor. IV, 92, et Schol. Nicandri in Ther. pag. 32. II. — *Perniunculos et cotyledon cum axungia.* Gron. et al. una voce ex superioribus repetita, pern. curat et cotyl. Ed. P.

Folia ex batrachio. Diosc. II, 206. HARD.

pedum extrahit ladanum cum castoreo: verbenaca ex vino.

LXVII. Nunc peractis malis quae membratim sentiuntur, dicemus de his, quae totis corporibus grassantur. Remedia autem haec communia invenio. Ante omnes potandam dodëcatheum, de qua diximus: deinde panacis omnium generum radices, peculiariter longinquis morbis, et semen interaneorum vitii. Ad omnes vero corporis dolores succum e scordio: item vettonicae, quae pota colorem plumbeum corporis privatim emendat, gratioremque reducit.

LXVIII. Geranion aliqui myrrhin: alii merthryda appellant. Similis est cicutae, foliis minutoribus, et caule brevior, rotunda, saporis et odoris iucundi.

LXVII. *Potandam.* Gr. et Al. ante Hard. *potam.* Dodëcatheos autem nobis est *Primula veris*, de qua conf. lib. XXV, cap. 9. Eo. P.

Dodëcatheum. Dodëcatheos vocatur haec herba a duodecim diis: maiorum gentium, sive consociis, primae auctoritatis et dignitatis inter numina, qui simul in concilium veniunt, praeside et principe ex iis Iove. Ennius his duobus versibus complexus est: Iuno, Vesta, Minerva, Ceres, Diana, Venus, Mars, Mercurius, Iovis, Neptunus, Vulcanus, Apollo. DAL.

Deinde panacis. Sic. Theophr. Hist. IX, 12. HARD.

Vitii. Obstructionibus. DAL.

LXVIII. *Geranion.* Diosc. IV, 116: Μόρφη, οἱ δὲ μύρραν καλοῦσιν, τῇ καυκῇ καὶ τοῖς φύλλοις ὅμοια κοινῇ. Ρίζαν δὲ ἔχει ἐπιμήκη, ἀπαλὴν, περιφερῆ, τριῶνα, ἡδίστην βρωθῆναι. Geranium cicutae folio, supinum vocat Dodonaeus, a quo delineatur, p. 63,

quale vidimus in horto Regio: sed illud inodorum. Alterum moschatum, folio ad myrrhidem accedente, et ibi observatum a nobis, pictum vide apud Ioh. Bauhinum, tom. III, pag. 479. H. — Posterior haec species, de qua Hard. Recentioribus dicitur *Erodium moschatum*: sed myrrhin Dioscor. loc. laud. neque ad *Erodium*, neque ad *Geraui* genus pertinere credimus, quae nobis eadem est cum *Scandice odorata*. Cf. I. XXIV, cap. 97. Eo. P.

Alii merthryda appellant. Dioscor. in Noth. pag. 459: Οἱ δὲ μέρτρῳξ, οἱ δὲ μύρρῳξ. In MSS. *myrtidam*, forte pro *myrtida*. Nam in Indice, *Geranion sive myrrhis, sive myrtus*. H. — *Merthryda*. Broter. ex Reg. cod. 2, *myrtidam*. Ed. P.

Foliis minutoribus. Prima species Dodonaei. DAL.

Caule brevior, rotunda. Gron. et Al. ante Hard. *caule brevior, rotundo*. Ed. P.

Nostri sic eam tradunt. Graeci foliis candidioribus paulo quam malvae, caulibus tenuibus, pilosis, ramosam ex intervallis, binum palmorum: et in his foliis, inter quae in cacuminibus capitula sint gruum. Alterum genus foliis anemones, divinis longioribus, radice mali modo rotunda, dulci, reficientibus se ab imbecillitate utilissima: et fere talis vera est. Bibitur contra phthisin drachma in vini cyathis tribus bis die. Item contra inflationes: et cruda idem praestat. Succus radiceis auribus medetur. Opisthotonicis semen drachmis quatuor cum pipere et myrrha potum. Phthisin sanat et plantaginis succus, si bibatur, et ipsa decocta. In cibo cum sale et oleo, et a somno matutino, refrigerat. Eadem datur his, quos atrophos vocant, interpositis diebus. Vettonica vero phthisicis, ecligmate cum melle, fabae magnitudine: agaricum potum duobus obolis in passo, vel daucon cum cen-

Graeci foliis candidioribus, etc. Hoc est secundum genus Dioscor. vulgo, pes columbinus. Dalec. — *Graeci*. Malvae folio rotundo geranium, pes columbinus dicitur Dodonaeo, p. 64. Gallis, *piet de pigeon*. In horto Regio vidimus. Describitur iisdem paene verbis a Dioscor. III, 131. HANB. — Nobis est *Erodium malacoides* (*Monadelph. Pentand.* gen. 4600 Pers. *Geran.* Juss.). Habitat in maritimis Galliae australis, Hispaniae, Italiae, etc. Potest tamen commode ad *Geranium molle* referri. Conf. Sprengel. Hist. Rei herb. I, I, p. 182. Ed. P.

Ramosam ex intervallis. V1 binum palmorum intervalla inter ramos intelligantur. GELEN.

Alterum genus foliis anemones. Et istud ab eodem Dioscor. iisdem designatur notis, loc. cit. Γεράνιον, τὸ

πῶν πολλὰν ἔχει ὀστέων ἀνατομήν, etc. Vulgo id rostrum, gruis, ciconiaeque appellatur, bec de cicogne. Geranium est Dodonaei luberosum p. 61; visum a nobis in horto Regio. H. — *Radice mali modo rotunda*, etc. Nobis item *Geranium tuberosum* (*Monadelph. decand.* gen. 4604 Pers. *Geran.* Juss.). Habitat in Italia, etc. EN. P.

Item contra inflationes. Contra vulvae inflationes, inquit Dioscor. III, 131: Πολύισα ἐν οἷν ἄγχι πύλῳ, ὅστις ἐμπνευματικός ἐστίν. H.

Phthisin sanat. Diosc. II, 453: Πίπτει δὲ καὶ πρὸς φθίσην. Et Cels. III, 22. HANB.

Vettonica vero phthisicis. Dioscor. IV, 4, ad verbum. HANB.

Agaricum. Toiidem verbis Diosc. III, 4. HANB.

taurio maiore in vino. Phagedaenis (quod nomen sine modo esurientium est, et alias hulcerum) tithymali medentur cum sesamīs sumpti.

LXIX. Inter mala universi corporis vigiliae sunt plerisque. Harum remedio monstratur panaces, clymenos, aristolochia, et odore, et peruncto capite: aizoum, sive sedum, si involutum panno nigro, ignorantis pulvino subiiciatur: et oenothera, sive onuris, hilaritatem afferens in vino, amygdalaceo folio, flore roseo, fruticosa, longa radice, et quum siccata est, vinum oleste. Haec in potu data feras quoque miti-

Phagedaenis. Diosc. IV, 465, de tithymalo: Ἀπὸ ζῆτι καὶ πρὸς πτερόγυια, καὶ ἄνδρανας, φαγεδαίνας, γαγγράνας, σὺν γυγας. Quid hoc loco phagedaena sit, docuimus XX, 43. HARD.

Quod nomen. Geminos inesse huic voci significatus ignuit: alterum pro hulcere, uti diximus XX, 43; alterum, ut sit inexplebilis voracitas, immanis esuritio; inextinguibilisque appetitus comedendi, et quasi βούλιμος. Ἀπὸ τοῦ αἰνῶς φαγεῖν, φάγεινα et φαγίδαίνα. Vide Caes. Aurel. de chron. Morb. III, 3: Est etiam phagedaena, inquit, ex stomachi passionibus, qua affectio sequitur cibi vehementis appetentia, quam Graeci ὀρεξίν appellunt. HARD. — *Esurientium.* Sic e Chill. HARD. *exedentium* Gron. et al. malum hoc nostris, *boulimie*. Ed. P.

Et alias hulcerum. Et alioqui nomen est hulcerum generis cuiusdam phagedaena. HARD.

LXIX. Harum. Ad somnium conciliandum valere plurimum aristolochiam in vino austero tritanti, potantque, auctor est Theophrast. Hist. IX, 43. HARD.

Et oenothera. Si quidem legit Marcellus in Dioscoridis translatione. Vtraque tamen graeca editio, et Hermolaus, sine diphthongo, *onothera*. PINT. — *Oenothera.* Subintellige, ex antecedentibus, vigiliarum remedio est. In MSS. tum hoc loco, tum in Indice, sine diphthongo, *Onothera*, sive *onuris*. Sic etiam Galenus de Fac. simpl. med. VIII, pag. 214: Ονάρρον, ἢ ὀνοθήρα, ἢ ὀνοθύρις. Cum Plinio facit Theophr. Hist. IX, 23: Ἡ δὲ τοῦ ὀνοθήρα ῥίζα δοθεῖσα ἐν οἶνῳ, πρῶτον ποιεῖ, καὶ ὑπερῶτον τὸ ἔθος. Ἐχει καὶ ἡ ὀνοθήρα τὸ μὲν πολλὸν ὁμοίον ἀμυγδαλῇ, etc. Sic etiam Dioscor. IV, 118: Ονάρρα, οἱ δὲ ὀνοθήραν, οἱ δὲ ὀνούριον, etc. nobis adhuc ignota. II. — *Oenothera*, Brot. ex Regg. codd. 4, 2, et edit. princeps, *onothera*; quam eandem habet cum Lysimachia, Chamaenerio dicta, latifolia, C. Bauh. minus bene. Cf. I. Bod. nott. in Theophr. IX, 21, pag. 1474. Oenothera autem Theophrast. loc. cit. Sprengelio iudice, est *Epilobium alpestre* (*Ep. mantanum*, v. β? *Oeland. monogyn.* gen. 921 Pers. *Onagr.* Juss.). Habitat in montosis, nemoribus, ad rivulos, etc.

gat. Cruditates, quae nauseam faciunt, digerit vettonica. Eadem pota a coena concoctionem facit, in oxymelitis cyathis tribus drachmae pondere: et crapulam discutit. Item agaricum post cibum in aqua calida potum. Paralyisin vettonica sanare dicitur: item ibicris, ut dictum est. Eadem et torpentibus membris prodest: item argemonia, omnia quae periclitentur secari, discutiendo.

LXX. Comitiales sanant panacis, quam heraclion diximus, radices potae cum coagulo vituli marini, ita ut sint panacis tres partes: plantago pota: vettonicae in oxymelite drachma, vel agaricum, obolis tribus: folia quinquefolii ex aqua. Sanat et arche-

Onothera vero, sive onagra Dioscor. loc. cit. est *Epilobium roseum*. Habitat in uliginosis ad rivulorum margines. Conf. Hist. Rei herb. tom. I, p. 89, 474. HARD.

Cruditates. Id. vero iam superius indicavit, cap. 25. H.

Eadem. Diosc. IV, 4. H.

Item agaricum. Dioscorid. III, 4. HARD. — *Post cibum*. Gronov. et al. ante HARD. *post cibos*. Ed. P.

Item libra, ut dictum est, etc. Lib. XXV, cap. 49. HARD.

Torpentibus membris. Ob vim calefaciendi, quae ipsius propria dos ac peculiaris est, quapropter et ischiadicis illini utiliter monet Dioscor. I, 188. HARD.

Quae periclitentur secari. Mala tam gravia, ut propter suppurationem ad amputationem membri aut partis alicuius descendere necesse sit. Inflammationes compesci ea scribit Dioscorid. II, 208. Apul. cap. XXXI, tom. 9: *Ad ea quae secanda sunt: Herba argemonia contrita et imposita, aperit et perimat*. HARD.

LXX. *Comitiales sanant panacis*, etc. Sic Theophrast. Hist. Pl. IX, 42. HARD.

Heraclion diximus. Lib. XXV, 43. HARD. — *Heraclion*. Gron. et al. *heracliam*. Ed. P.

Cum coagulo vituli, etc. Quod ei per se potum comitialibus prodest, auctore Diosc. II, 85. H.

Plantago pota. Dioscorid. II, 453; sic quoque Scribon. Larg. Comp. XII. HARD.

Vettonica. Vel ex aqua potum mereri iis scribit Dioscorid. lib. IV, c. 4. HARD.

Agaricum. Ex aceto mulso ternis obolis. Diosc. III, 4. HARD.

Folia. Diebus tricenis pota. Diosc. IV, 42. HARD.

Sanat et archezotis. Seu vitis alba, de qua XXIII, 46. In libris vulg. sed cum ammineo pota. Interpolatoris id manu insertum, non ipsius auctoris. In Reg. 2, sed auno. Favet Dioscor. IV, 484, de vite alba: Πικρὰ δὲ καὶ πρὸς ἐκιδνησίαις ὀλκῇ αὐτῇ καὶ ἡνέπαι, πρὸς ἰσχυρῶς Πιβίτω ad

zostis, sed anno pota. Sanat et baccharis radix arida in pulverem contrita, cyathis tribus cum coriandri uno in aqua calida. Et centunculus trita in aceto, aut melle, aut in aqua calida: verbenaca ex vino pota: hyssopi baccae ternae contritae, et in aqua potae diebus sedecim: peucedanum cum coagulo vituli marini aequis portionibus potum: quinquefolii contrita folia ex vino pota diebus xxxi: vettonicae farina pondere x. iii cum aceti scillitici cyatho, mellis attici uncia: scammonium obolis duobus cum castorei drachmis quatuor.

LXXI. Febres frigidas leviores facit agaricum potum in calida aqua: tertianas sideritis cum oleo: item ladanum, quod in segetibus nascitur, contusum: plantago ex aqua mulsa, duabus horis ante accessionem pota binis drachmis: vel succus radiceis madefactae vel tusae: vel ipsa radix trita in aqua ferro calfacta. Quidam ternas radices in tribus cyathis aquae

merbum comitalem drachmae pondere quotidie anno toto. Vidit e suo codice hoc mendum etiam Pintianus. II. — *Archezontia*. Nobis *Bryonia dioica*. Cf. lib. XXIII, c. 46. Eo. P.

Coriandri uno. Gron. et al. ante Hard. cum coriandra. Eo. P.

Baccae ternae contritae. Suspectus hic locus: quoniam et baccas hyssopi non habet, et eam facultatem hyssopo Dioscorides non tribuit. Quod si legimus *ederac*, aut aliquid eiusmodi? Repetitur tamen haec vox sequenti capite, *hyssopi baccae cum aqua potae*, etc. Quidam legunt *isophyri*, alii *chrysocarpi*, alii *hippogloui*, quod mihi placet. Al supra cap. 6: *hyssopi quoque quinque rami, cum duobus rutae, et sicis tribus decocti, thoracem purgant*. Ego prorsus legendum puto, *hyssopi fauces tenui*

contriti et in aqua poti. Daler. — *Hyssopi*. Vide quae de hyssopo diximus anteriore libro, c. 87. H.

Peucedanum cum coagulo. Dioscor. III, 92, ex aceto, rosaceoque illitum. Hapd.

Ex vino pota diebus XXXI. Ita libri omnes. Dioscor. IV, 42, diebus tricenis tantum: *Ἀφύη δὲ καὶ ἐκ τριῶν πέντε καὶ ἐπ' ἡμέρας λ'*. II.

Farina pondere X. III. Hoc est, denarium ternum. H.

LXXI. *Febres frigidas leviores facit agaricum*. Dioscor. III, 4, de agario: *Ἀγρί δὲ καὶ ῥέπος πρὸ τῆς ἐμπύρεως διδόμενον*. Solvūt rigorem horroremque, si detur ante febrilem accessionem initia. Hann.

Plantago ex aqua mulsa, etc. Apul. cap. 4, t. 12 et 14. Hann.

Quidam. Diosc. II, 152.

dedere. Idem in quartanis et quaternas fecerunt. Buglosso inarescente, si quis medullam e caule eximat, dicatque ad quem liberandum febre id faciat, et alliget ei septem folia ante accessionem, aiunt a febre liberari. Item vettonicae drachmam, in aquae mulsa cyathis tribus, vel agaricum, maxime in his febribus, quae cum horrore veniant. Quinquesolii folia quidam terna tertianis dedere, quaterna quartanis, plura caeteris: alii omnibus tres obolos cum pipere ex aqua mulsa. Verbenaca quidem et iumentorum febribus in vino medetur: sed in tertianis a tertio geniculo incisa, quartanis a quarto. Bibitur et semen hyperici utriusque in quartanis, et horribus. Vettonicae farina, quae omnes horrores coercet. Item panaces, adeo excafactoria natura, ut per nivem ituris bibere id perungique eo praecipiant. Et aristolochia perfrictionibus resistit.

LXXII. Phreneticos somnus sanat, qui contingit

Idem in quartanis et quaternas. In MSS. forte rectius: *eadem in quartanis quaterna fecerunt*: eadem sententia, quod existimarent non ternas radices cum vini ternis cyathis, et aquae pari modo tertianis febribus, itemque quaternas quartanis auxiliari. Sic Diosc. loc. cit. HARD.

Aiunt a febre Brot. ex Regg. codd. 4 et 2, aiunt febrī lib. Ed. P.

Item. Plin. Val. III, 4. H.

In his febribus, quae, etc. Diosc. III, 4. H. — *Veniant.* Gronov. et al. ante Hard. *veniant*; et mox *obolis tribus*, non *tres obolos*. En. P.

Quinquesolii. Diosc. IV, 42, totidem verbis. HARD.

Alii omnibus. Hoc est, omni febrī, Diosc. c. HARD.

Verbenaca. Totidem verbis Diosc. IV, 61. HARD.

Bibitur et semen hyperici. Sic Diosc. loc. cit. III, 471 et 474. H.

Vettonicae. Plin. Valer. III, 4. H. — *Farina.* Sic Plinius vocat *aridoae herbae tenuem pulvisculum*. H.

Item panaces. Diosc. III, 55: *δύναμις δὲ αὐτῶν ἐστὶ θερμαντικὴ ὅθεν ἀρμόζει πρὸς παροήδους καὶ πύρην*, etc. HARD.

Et aristolochia. Apul. c. 111, de aristolochia, tit. 4: *Frigore exustis: Herba aristolochia ex oleo cocta, excafactoriam vim habet cum axungia porcina.* Ita ille quidem: sed Plinii mentem quem saepe transcribit, praepostere interpretatus videtur: quum is de frigoribus accessionum, horroribusque febrium loquutus sit, quae Graeci *πύρην*, ut Diosc. III, 6, de aristolochia; Latini perfrictiones vocant. H.

LXXII. Phreneticos somnus sanat,

peucedano ex aceto capiti infuso, anagallidum succo. Ex diverso lethargicos excitare labor est: hoc praestante, ut perhibent, ex aceto naribus tactis peucedani succo. Contra insanias vettonica bibitur. Carbunculos rumpit panaces. Sanat vettonicae farina ex aqua, aut brassica cum thure, frequenti potu calidae: vel e carbone in conspectu extincto, favilla digito sublata et illita: vel plantago tusa.

LXXXIII. Tithymalus characias hydropicos sanat: plantago in cibo, quum prius panem siccum ederint sine potu: vettonica drachmis duabus in duobus cyathis vini aut mulsi: vel agaricum, vel semen lonchitidis duabus linguis ex aqua potum: psyllion ex vino:

qui contingit, etc. Plin. Valer. III, 9. Apul. cap. cxv, t. 2: *Ad phreneticos: Herba peucedanum cum aceto capiti infusa, summe facit.* Sic et Dioscor. III, 94, ὀρεκτικόν. Cels. III, 18: *insaniam appellat, quae et acuta et in febre est. Eius plura genera vide ibi luculenter expressa.* H.

E diverso, etc. Haec totidem verbis Plin. Valer. III, 7, et Dioscor. III, 92. H. — *Excitare.* Gron. et al. excitari. Ed. P.

Contra insanias. Diosc. IV, 1: ὁρεκτικὸν μαλακτικόν: πρὸ ὁξέως πινόμενον. *Medetur insipientibus ex aqua pota.* HARD.

Carbunculos rumpit. Diosc. pariter, III, 55: Περιβήνται δὲ καὶ ἀνθράκες. HARD.

Aut brassica cum thure. Cum sale, inquit Diosc. II, 146: Μισθ' ἄλλω δὲ ἀνθράκας περιβήνται. *Folia cum sale carbunculos rumpunt.*

Exstincto. Brot. ex cod. Regg. t, 2, et ed. pr. restincto. Ed. P.

Vel plantago tusa. Plinius Val. III, 30: Carbunculo medendo: suppuraciones dirumpit plantago sine longine,

cum sale contusa. Theod. Prisc. I, 18. *De carbonoulis: Specialiter locis superimponendum est cataplasma de anaglossa cum pane mundo, et lenticula cocta.* Plantago Graecis, ut diximus, ἀρνόγλωσσον est. H. — *De Plantagine media et altissima, conf. quae dicta sunt XXV, 39. Ed. P.*

LXXXIII. Tithymalus characites (sic prius). Scribendum characias, non characites, ex Dioscoride et eius interpretibus. PIRT. — Tithymalus. Draehmæ pondere radice lusa: cum hydromelite. Dioscor. IV, 165. HARD. — Characias. Nobis item Euphorbia Characias. Cf. supra cap. 39. Ed. P.

Plantago in cibo. Totidem verbis Diosc. II, 152. HARD.

Siccum. Sic Ch. succum Gronov. et mox lingulis, pro linguis. Ed. P.

In duobus cyathis vini aut mulsi. Diosc. IV, 1, ex aqua multa, si quidem febricitent: sin aliter, e mulso. HARD.

Semen lonchitidis, etc. Certe utriusque ea ciere dicitur a Dioscor. III, 164. H. — Lonchitidis. Quae nobis Scirpius Lingua. Cf. lib. XXV, cap.

anagallidum succus: cotyledonis radix e mulso: ebuli recentis radix, excussa tantum, nec colluta, quod duo digiti comprehendant, ex vini veteris calidi hemina: trifolii radix drachmis duabus ex vino: tithymalum, platyphyllon cognomine: semen hyperici, quod coris appellatur.

Acte, quam quidam esse ebulum putant, radice contrita in vini cyathis tribus, si febris absit, vel semine ex vino nigro. Item verbenaca, fasciculo manus plenae decocta in aqua ad dimidias.

Præcipue tamen chamaeactes succus aptissimus creditur. Eruptiones pituitae emendant plantago, cyclamini radix e melle: ebuli folia trita, et e vetere

88. Et hic quoque Brot. *lingulis*, non *linguis*. Ed. P.

Anagallidum. Dioscorid. II, 208. HARD.

Cotyledonis radix, etc. Diosc. ad verbum, IV, 29. H.

Ebuli. Dioscor. IV, 175: Η βίζα δὲ αὐτῆς ἐψηθεῖσα σὺν εἰνυ καὶ δεδομένη παρὰ τὴν διαίταν, ὑδρωπικούς ὠφελεῖ. *Radix in vino decocta, et in cibis data hydropicos adiuvat.* H.

Excussa tantum, nec colluta. Excusso tantum terreo pulvere, qui radici adhaerescit: ipsa non colluta aqua. H. — Quod. Gron. et al. ante Hard. *quantum*. Ed. P.

Trifolii. Diosc. III, 423. H.

Tithymalum platyphyllon. Huius radix, succus, folia, aquas per inferna trahunt: Η βίζα, καὶ ὁ σπός, καὶ τὰ φύλλα, ἔχει ὑδατῶδη κατὰ φύλιν. Diosc. IV, 165. H. — Nobis *Euphorbia platyphylla*. Omnes fere *Euphorbiae* species iisdem viribus pollere supra monuimus. Ed. P.

Semen hyperici, quod coris appellatur. MSS. Beg. et Colb. item Parm. editio, caros iterum hoc loco, ut su-

pra c. 54. Hoc hyperici genus urinas ciere docet Dioscor. III, 474. H. — *Coris*. Et nostratibus dicitur *Coris Mompeliensis*. Conf. esp. 54 hui. lib. Ed. P.

Acte, quam quidam esse ebul. putant, etc. Acte silvestris scilicet, ἀκτὴ ἀγρία, quam Ρωμαῖοι εἰσούλεμα vocant, ut ait Dioscor. in Noth. pag. 474. Chamaeactes eadem ebulique nominibus insignior. Apul. c. xci: *De chamaeacte, quam Itali ebulum vocant*; tit. 3: *Ad hydropicos: Herbae ebuli radices conteres, et eius succum expressum cyathis quatuor ex vini sextario semis potui semel in die dato, hydropicis validissime proderit: per anum enim omnis humor detrahetur.* H. Ακτὴ Diosc. IV, 174, est *Sambucus nigra*, le saureau: χαμαιοάκτῃ IV, 175, *Sambucus Ebulus*, l'hièble; de quibus iam suis locis egimus. Ed. P.

Cyclamini radix. Diosc. II, 494: Η βίζα καὶ ἐξανθήματα στίλλει. Theophrast. Hist. IX, 40. H.

E melle. Sic et Chiff. cum melle, et mos contrita. Ed. P.

Ebuli folia trita. Haec recentia,

vino imposita etiam hoam sanant, id est, rubentes papulas. Pruriginem succus strychni illitus.

LXXIV. Igni sacro medetur aizoum: folia trita cicutae: mandragorae radix. Secatur in asses ut cucumis: primoque super mustum suspenditur, mox in fumo: dein tunditur in vino aut aceto. Prodest et vino myrteo fovere: mentae sextans, vivi sulphuris uncia, ex aceto simul trita: fuligo ex aceto. Igvis sacri plura sunt genera, inter quae medium hominem ambiens, qui zoster appellatur, et eñecat, si cinxerit. Medetur plantago cum creta Cimolia, et peristereos

molliaque, illita ex polenta, inflammationes mitigare, auctor est Diosc. IV, 475. HARD.

Pruriginem. Ipsum quoque ignem sacrum, de quo statim agitur. Theod. Prisciano, I, 20, de igne sacro. H.

LXXIV. Igni sacro medetur aizoum, Ad erysipelata valere aizoum scribit Diosc. IV, 89. HARD.

Folia trita cicutae. Diosc. IV, 79: Ερυσιπέλατα καταπλασθὲν ἐβλήνντας. Est suturem ἱρυσιπέλας Hippocrati πῦρ ἄγριον, tumor e fervente tenuique sanguine conflatus: sive, ex flava bile et sanguine, calidioribus iusta temperatione, mixta fluxu. Latini sacrum ignem appellant, et vulgus ignarum, le feu saint Antoine. Sunt tamen qui ignem sacrum ab erysipelate dirimunt. HARD.

Mandragorae radix. Theophrast. Hist. IX, 49: τὴν δὲ ῥίζαν πρὸς τὸ ἱρυσιπέλας, ξυσθίσαν καὶ ὄζει δυνάμει. Diosc. IV, 76. H.

Secatur in asses ut cucumis. Asses vocat partes oblongas, in quas solemus cucumeres dividere, hoc est, pepones, melonesye. Prius legebatur, Sicentur in aëre, ut cucumis. In Reg. 1, sicentur in hasres Reg. 2, sicentur

in asses. Ch. in arses. nostram emendationem non ipsa modo loci sententia, resque ipsa constabit, sed et Theophr. qui eadem tradit, Hist. IX, 49: Τίμνουσι δὲ τροχίστους, inquit, ὡπερ βραχνῶδες, ἐπιλήκαυτες δὲ ἐν γλύκτι ἐκρέμασαν ὑπὲρ καπνοῦ. Secant mandragorae orbiculos, sicuti raphani, et involuta musto in fumo suspendunt. H. — Secatur. Ed. princeps, sicatur. Ed. P.

Mentae sextans, vivi, etc. Scrib. Larg. Comp. CCXLV. H.

Fuligo ex aceto. Hoc est, cum aceto. HARD.

Igvis sacri plura sunt genera. Haec totidem verbis Plin. Val. III, 34. Qui porro zoster Plinio, Largo Scribonsona appellatur, c. CXXVIII: Ad zonam, Comp. CCXLVII: Ad zonam, quam Graeci ἱρπητα dicunt, faciunt... praecipue cicuta viridis bene trita et imposita. HARD.

Zoster appellatur. Igvis ille sacer qui zoster, vel zona vocatur, non semper lethalis est, nisi phthisis fuerit praenuntius. Boer.

Medetur. Plin. Val. loc. citat. Scrib. Larg. Compos. CCXLV. Ad ignem su-

per se: radix persolatae. Aliis quae serpunt, cotyledonis radix cum mulso, aizoum, succus linostosis ex aceto.

LXXV. (XII.) Radix polypodii illita luxatis medetur: doloremque et tumores tollunt semen psyllii, folia plantaginis tusa, sale modico addito: verbasci semen ex vino decoctum et contritum: cicuta cum axungia. Folia ephemeris tuberibus atque tumoribus illinuntur, quae etiamdum discuti possunt.

LXXVI. Morbum regium in oculis praecipue mirari est, tenuitatem illam densitatemque tunicarum felle subeunte. Hippocrates a septimo die in febre

arum, et Dioscor. II, 453, totidem verbis. Haen.

Peristereos. Sive peristereon, de qua Diosc. IV, 60: Στέλλει δὲ καὶ ἐρυσίπληκτα ἐν ὕδατι καταπλασθεῖσα. H.

Cotyledonis radix. Diosc. IV, 92: Φλεγμονὰς τὰ καὶ ἐρυσίπληκτα... καταπλαττομένη ὠφέλει. Haen.

Aizoum. Dioscor. IV, 89: Δύναμιν δὲ ἔχει ψυκτικὴν, ποιοῦσαν πρὸς ἐρυσίπληκτα, ἐρπύλας, etc. Haen.

LXXV. *Radix polypodii*, etc. Dioscorid. IV, 189, de ea radice: Ποιεῖ δὲ πρὸς στέρματα ἢ βέλτα λεία καταπλασσομένη. Haen.

Doloremque et tumores. Diosc. IV, 70, luxatis tumoribusque psyllium mederi, impositum ex rosaceo vel aqua prodit. Haen.

Verbasci semen ex vino. Folia tumoribus imponit Dioscorid. IV, 404. Haen.

Folia ephemeris tuberibus, etc. Ita libri omnes vulgati, condilivique, quos quidem vidi. Dalecampius ex nescio quo veteri exemplari legit, *tuberum tumoribus*. Frustra, non libris modo refragantibus, sed et ipso Diosc. apud quem haec verbis totidem omn-

nino exstant, IV, 85. Τὰ δὲ φύλλα ἐν οἶνῳ ἐκθίνοντα καὶ καταπλασθέντα, οἰδήματα καὶ φύματα διαφορεῖ, μήπω ὑγρὸν ἔχοντα. Folia vero in vino cocta illitaque, oedemata tuberculaque discutunt, etc. H. — *Ephemeris.* Cf. de ephemero quae nobis dicta sunt lib. XXV, cap. 107. Eo. P.

Quae etiamdum discuti possunt. Quae quidem humidi nihil purioris contraxerint, inquit Dioscorid. IV, 85, et Galeo. de Fac. simpl. med. VI, p. 475. Haen.

LXXVI. *Hippocrates.* Immo vero ante diem septimum perniciosum: at septimo, nono, undecimo utilem, nisi dextrum hypochondrium durecat. Aphor. lib. IV, 62 et 64. Dalec. — *A septimo die.* Diebus iis qui septimum coequeuntur. Sic libri omnes etiam MSS. non, ut quidam respondent, *ante septimum diem.* Hippocrates, in eo libro, quem inscripsit, de ioternis Affectionibus, πρὸς τῶν ἐντὸς καὶ ὀν, text. 39, p. 244, morbi regii genus alterum ait esse lethale, nisi primis diebus diligenter adhibita curatio sit. Si ad octavum nonumve diem protrahatur morbus, subsequi

mortiferum signum esse docuit. Nos scimus vixisse aliquos etiam ab hac desperatione. Fit vero et citra febres, impugnaturque centaurio maiore, ut diximus, poto, vettonicâ, agarici obolis tribus ex vini veteris cyatho: item verbenacae folio, obolis tribus ex vini calidi hemina quatruiduo. Sed celerrime quinquefolii succus medetur tribus cyathis potus cum sale et melle. Cyclamini radix drachmīs tribus bibitur in loco cali-

deinde graviores alterum, ac denique ut plurimum, mortem ipsam: *Ἡ δὲ ἡ νόσος ἀπομυκύνεται καὶ γίνεται ὀγδοὺς ἢ ἑννατὸς ξυμπέπτεται ἐς νοῦτον...* καὶ οἱ πολλοὶ ἐν τούτῳ τῷ χρόνῳ παραχρῆμα θνήσκονται. Tamen idem ipse IV, aph. 62: *Οὐδὲσιν ἐν τοῖσι πυρετοῖσιν ἐπιγίγνεται ἵκτερος πρὸ τῶν ἡμερῶν, κακόν.* Quibus in febribus morbus regius intervenit ante septimum diem, malum. Aliter in totum Diocles censuit apud Cels. III, 24. Haan.

Vt diximus, poto. Hoc est, radice pota duabus drachmīs, si febris sit, in aqua trita, alias in vino: ut dictum est, superiore libro, cap. 30. Minori centaureae hanc vim adscribit Apul. cap. xxxv, tit. 3. Haan.

Vettonica. Ant. Musa, t. 33: *Ad ictericos, id est, morbo regio laborantes, qui sunt auruginosi, vettonicam in vini cyathis tribus frequenter sumptam proficere experti sumus.* Sic Dioscor. IV, 4: *Ἰκτερίωντός τε καὶ ὀστέου.* Haan.

Agarici. Diosc. III, 4. H.

Item verbenacae folio. Apul. c. ni, de verbenaca, t. 42, alio temperamento. Sed Diosc. IV, 61, totidem verbis ac Plinius. Haan.

Sed celerrime quinquefolii succus medetur tribus cyathis potus cum sale et melle. Quatuor postrema verba

in archetypo nostro non leguntur. Recte, opinor, ex Dioscoride, lib. IV, 41. PINT. — *Sed cum sale et melle.* Postrema haec verba, *cum sale et melle*, negat Pintianus in suo exemplari legi: nec sane leguntur in Reg. 2. At Reg. 1 multo vetustior, ea plane exhibet, ut adeo expungere ea religio fuerit. Diosc. IV, 42, scripsisse scio in hunc modum: *Υγιάζει δὲ καὶ ἵκτερον ταχὺς ὁ χυλὸς τῶν φύλλων πωθίς ἐπὶ τινος ἡμέρας τριῶν κνάβων πλεῖθος. Τραύματά τε καὶ σφύγγας μὲν ἄλλων καὶ μελιτος καταπλαττόμενα ἰσχύει.* Celeriter quoque regio morbo medetur foliorum succus, tribus cyathis aliquot diebus epotus. Eadem cum sale et melle imposita, tam vulneribus quam fistulis remedio sunt. An igitur apud scriptorem graecum, ex quo Plinius hausit, quum haec coniunctas cerneret medicinas, temere is ex subsequente ad superiorem sal melique transvererit, an ad ipsam reapse pertineant, aliis aestimandum relinquo. Translata temere ab eo esse vix adducor ut credam: quum ea ipsa rursum adhibeat cap. sq. ad sanandas fistulas: rursumque cap. 87, ad hulkera vetera: quos in usus et a Dioscoride hic adscribuntur. H.

Cyclamini radix, etc. Dioscor. totidem verbis II, 194. Haan.

do, et a perfrictionibus tuto: sudores enim felleos movet. Folia tussilaginis ex aqua: semen linostosis utriusque inspersum potioni, vel cum absinthio aut cicere decoctum: hyssopi baccae cum aqua potae: lichen herba, si quum sumitur, caetero olere abstinetur: polythrix in vino data, struthion in mulso.

LXXVII. Passim et in quacumque parte maxima incommoda nascuntur, qui furunculi vocantur, mortiferum aliquando malum confectis corporibus. Remedio sunt pycnocomi folia trita cum polenta, si nondum caput fecerint. Discutiant et folia ephedri illita.

LXXVIII. Fistulae quoque in omni parte serpunt, medicorum vitio male sectis corporibus. Auxilio est

Sudores enim felleos movet. Colore fellis, χολώδεις τῶ χροίῳ, Diosc. Bilem sudore sic expelli docet Galenus, de Facult. simpl. med. VII, pag: 499. HARD.

Hyssopi baccae cum aqua potae. Sic superiori proximo capite loquutus est. Ita vocat fortassis Plinius calices exiguis, qui flori delapso succedunt, et semen continent. DAL. — Hyssopo officinali, et Teucrio Pseudo-Hyssopo ut cacteris ex Didynamiae gymnospermiae seu Labiatarum ordinis plantis, semina sunt quatuor nuclea, erecta, basi affixa receptaculo, et in calice persistente recondita. Calycem seminibus turgidum Noster hic, ut supra, non satis apta appellatione baccae nominavit. ED. P.

Polythrix in vino data. Dioscorid. IV, 136. HARD.

LXXVII. Passim et in quacumque parte ac maximo incommodo (sic olim): In codice vetusto, passim et in quacumque parte sed maximo incommoda. Scribendum fortasse non

commoda, sed tumida, hoc est carnosa. Paulus Aegineta lib. III: Furunculus, inquit, tumor est abscessum prae se ferens: qui ex crassis humoribus in carnosos plerumque partibus concipitur. PINT.

Mortiferum aliquando malum confectis corporibus. Scribendum reor, mortiferi aliquando male sectis corporibus, ut paulo infra, medicorum vitio male sectis corporibus. PINT. — Confectis. Senilibus. HARD.

Remedio sunt pycnocomi folia Dioscor. IV, 176, de pycnocomo: Καὶ τὰ φύλλα δὲ καταπλαττόμενα, φάρμακα καὶ θοδίζουσι διαπορεῖ, tubercula furunculosaque discutiant. Sic etiam Galen. de Facult. simpl. med. VIII, p. 223. HARD.

Si nondum caput fecerint. Si nondum in acutum fastigium sublatus fuerint, si nondum in acuminatum verticem extuberaverint. DAL.

Discutiant et folia ephedri. Sive ephedrae, de qua dictum est supra c. 20, HARD.

centaurium minus, collyriis cum melle decocto additis: plantaginis succus infusus: quinquefolium cum sale et melle: ladanum cum castoreo: cotyledon cum medulla cervina calefacta et imposita: verbasci radices medulla collyrii tenuitate in fistulam additur: vel aristolochiae radix, vel succus tithymali.

LXXIX. Collectiones inflammationesque sanant argemoniae folia illita. Duritias et collectiones omnes verbenaca, vel quinquefolium decoctum in aceto: verbasci folia vel radix, hyssopum e vino impositum, acori radix, decocto eius herbae foventibus: aizoum. Item quae contusa sint, duritiasque et sinus corporis, illecebra. Omnia infixae corpori extrahunt, folia tus-silaginis, daucum, semen leontopodii tritum in aqua cum polenta. Suppurationibus imponuntur pycnocomi folia trita cum polenta, vel semen: item orchis. Vitia, quae sint in ossibus, satyrii radice imposita, efficacissime sanari dicuntur. Nomae et collectiones

LXXVIII. *Plantaginis succus infusus.* Dioscor. II, 453: Σόριγγας τὰ ἐγκλωζόμενος ὠφελεῖ. HARD.

Quinquefolium cum sale, etc. Dioscor. IV, 42. HARD.

Vel aristolochiae radix. Apul. esp. XIX, de aristolochia, tit. 3: *Ad fistulas: Herbae aristolochiae radix fistulis inserta, etc.* HARD.

Vel succus tithymali. Dioscor. IV, 465. HARD.

LXXIX. *Collectiones.* Dioscorid. II, 208: Φλεγμέναι παρηγορεῖ τὰ φύλλα καταπλασσομένα. HARD.

Duritias et collectiones. Tumores certe; inflammationesque mitigare, ionasillas abruptere verbenacam scribit et Dioscor. lib. IV, c. 61. H.

Quinquefolium. Διαφορεῖ σκληρίας, οἰδήματα, etc. Diosc. IV, 42, et ex aceto quidem, ut ex superioribus in-

telligitur. HARD.

Hyssopum. Sic eo mitigari inflammationes scribit Dioscor. III, 30. H.

Sinus corporis. Lego: *Item quae contusa sint, duritiasque et sinuosa corporis huleera.* Infra capite ab hoc tertio mentio fit annuum in huleceribus. PINT. — *Illecebra.* Ομῶν, etc. Gronov. et al. ante Hard. *sinus corporis.* *Illecebrae omnia, etc.* ED. P.

Suppurationibus imponuntur pycnocomi folia trita cum polenta, etc. Prohibet pycnocomon ne suppurent vulnera ex aculeis spiculisve nata. Spicula et adactos corpori aculeos pycnocomo extrahi docet Dioscor. IV, 476. H. *Pycnocomi.* Quod *Leonurus Marrubiastrum*, Cf. sup. cap. 36 hui. lib. ED. P.

Vitia, quae sint in ossibus. Caries, teredo, scabrities, ἰζόστρωσις. DALESC.

PLIN. N. II. Tom. VII

Aaa

omnes fuco maris, priusquam inarescat. Et alceae radix collectiones discutit.

LXXX. Ambusta sanantur plantagine, arctio, ita ut cicatrix fallat. Folia eius in aqua decocta et contrita illinuntur; radices cyclamini cum aizoo: herba ipsa hyperici, quod corion appellavimus.

LXXXI. Nervis et articulis convenit plantago trita cum sale: argemonia tusa ex melle. Peucedani succo perunguntur spastici, tetanici. Nervorum duritiae aegilops succo, doloribus erigeron ex aceto illinitur. Epithymo spasticis, et opisthotonicis perungi: semi-

— *Vitia*, etc. VI caries, de qua Cels. VIII, 2. Hano.

Fuco maris. Vid. quae de fucis diximus cap. 66 hui. lib. Eo. P.

(*Et alceae*. Quae et alisma, et damasonium vocatur: de qua XXV, 77. Hano.

LXXX. Ambusta sanantur plantagine. Dioscor. II, 153. Hano.

Arctio. Sic sane restituendus hic locus fuit, ex MSS. Regg. Colb. aliorumque fide, Formensisque, ac caeterarum editionum, ante Frobenium, quo auctore arcio legimus in libris de iuceps vulgaris. At aliud arcion, aliud arcton est. Neque arcio sive persolatae hanc vim ambusta sanandi Dioscorid. attribuit: arctio plane adiudicat, IV, 106: καὶ πυριχάστου καὶ χιμείλης ἐστὶ κατὰνλημα. Ambusta pernionesque eo foveantur. Geminal errorem Apul. cap. xxxvi, l. 7, quum ne ad persolatam quidem, sed ad personaciam, quae alia est, hoc medicamentum referi. Hano. — Ἀρκτίον, οἱ δὲ ἀρκτούρην Dioscorid. loc. laud. nobis est *Verbascum ferrugineum* (Pentand. monogyn. gen. 490 Pers. Solanac. Juss.); habitat in Europa australi.

Cf. Sprengel. Hist. Rei herb. t. I, p. 462. Eo. P.

Vt cicatrix fallat. VI vix cicatrix ulla reliqua ex ambustione appareat. Hano.

Folia eius in aqua decocta. Diosc. IV, 106. Hano.

Herba ipsa hyper. Dioscorid. III, 171: καὶ τὰ φύλλα σὺν τῷ σπέρματι καταπλάττομενα, κατακλύματα ἰάται. *Foliis cum semine impositis ambusta sanantur*. Hano.

Quod corion appellavimus. In MSS. iterum *corison*. H. *Hypericum Coris*, de quo conf. sup. cap. 53 huius lib. Eo. P.

LXXXI. Nervis et articulis. Apul. cap. 4, de plantagine, l. 43: ad podagram et omnem nervorum dolorem et tumorem: herbae plantaginis folia contusa, vel pisata cum modico sale et inposita, optime facere certum est. H.

Peucedani s. perunguntur, etc. Dioscor. III, 92. Hano.

Nervorum duritiae aegilops, etc. Diosc. IV, 139: Αἰγύλιος... σκληρίας διαφρασί. Hano.

Doloribus erigeron. Sive senecio, Ita Diosc. IV, 97. Hano.

ne hyperici, quod coris vocatur, idemque bibere prodest. Phrynion dicitur etiam abscissos sanare nervos, si confestim imponatur trita vel mansa. Spasticis, tremulis, opisthotonicis, alceae radix bibitur ex aqua mulsa. Sic et rigores excalfacit.

LXXXII. Sanguinis profluvium sistit herbae paeoniae semen rubrum. Eadem et in radice vis. Clymenos vero, si ore sanguis reiciatur, sive e naribus, sive alvo fluat, sive feminarum utero. Item lysimachia pota vel illita, vel naribus indita: item plantaginis semen: quinquefolium potum et illitum: cicutae se-

Semine hyper. Dioscorid. III, 474: Κόρις, οἱ δὲ καὶ τοῦτο ὑπερίχον. . . ἐπὶ δὲ ὀπισθοτονικῶν καὶ σύγχρισμά ἐστι σὺν ἐλαίῳ ἀρμόδιον. Et supra: Ο καρπὸς πινόμενος... βοηθεῖ ὀπισθοτονικῶς. Haad.

Quod coris. Rursum hic MSS. omnes, quod caros, ul monuimus cap. 54. Haad.

LXXXII. *Sanguinis profluvium sistit.* De fluore muliebri Dioscor. III, 457: Τοῦ δὲ καρποῦ ἢ ἢ εἰς ἡλικίαν πυρρῶι ποτίεντες ἐν οἶνῳ μίλαν αὐστηρῶ, ῥῶν ἐρυθρὸν ἐστῶσι. *Semina granula decem duodecimve rubentia in vino nigro et austera pota, sanguinolentum fluorem muliebrem sistunt.* Galen. de Fac. simpl. med. XI, p. 467. Haad.

Cyclaminos vero, etc. (sic prius). Scrib. *Clymenos*, non *Cyclaminos*, tum ex nostro apographo, tum ex Diosc. Prist. — *Cyclaminos vero, etc.* Haec duo verba, *cyclaminos vero*, delenda puto, quoniam falsum docent, et quae sequuntur referenda ad paeoniae radicem, Dal. — *Clymenos.* Hanc emendationem (post Phtisium) debemus Reg. 2 cod. in quo diserle

clymenus legitur quum in libris haecenus editis legatur *cyclaminos*. In Reg. 4, *cyclamenus*. De *cyclamino* sane ea quae hic commemorantur affirmari vere nequeunt: de *clymeno* Dioscorides affirmavit IV, 43: Ποῦν δὲ ὁ χυλὸς πρὸς αἵματος ἀναγωγὴν πινόμενος καὶ κοιλιακούς, καὶ ῥῶν ἐρυθρὸν, etc. *Ad sanguinis reiectionem clymeni succus in potu est efficax, itemque ad caeliacorum profluvia, rubentemque fluorem muliebrem, etc.* H. — *Clymenos.* Nobis *Lathyrus Clymenum*. Cf. XXV, 33. En. P.

Item lysimachia. Marc. Emp. totidem fere verbis, cap. x, p. 83. Scrib. Larg. Comp. xvi. Uberius vero Dioscorid. IV, 3, et post eum Galen. de Fac. simpl. med. VII, p. 204 Haad.

Plantaginis semen. Apul. c. 1, tit. 5: *Ad eum qui purulentia excreat tum sanguine:* Herbae plantaginis succum debis bibere. Theod. Prisc. II, part. 2, cap. 9: *Quum ex meningis partibus sanguis eruperit: sotos ex oleo rosco infrigidato adhibendus est, aut de meois herbarum, et specialiter stypticarum, ut est arnoglossa.* H.

Quinquefolium potum, etc. Sic Dioscor. IV, 42. Haad.

men in nares, si inde fluat, tritum ex aqua inditum: aizoum, astragali radix: sistit et ischaemon, et achillea.

LXXXIII. (XIII.) Equisetum hippuris a Graecis dicta, et in pratis vituperata nobis (est autem pilus terrae, equinae setae similis), lienes cursorum exstinguit decocta fictili novo ad tertias, quantum vas capiat, et per triduum heminis pota: unctis esculentis ante diem unum interdicitur. Graecorum varia circa hanc opinio. Alii pinus foliis similem, nigricantem,

Aizoum. Ρόζον γυναικῶν ἐν πρᾶσι βίτον ἴστανσι, in pennis fluorem muliebrem sistit. H. — Hoc de maiore aizoo, seu Sempervivo tectorum, Diosc. IV, 89: minore vero, sive Sempervivo sediformi, eandem vires inesse monet eodem lib. cap. 90 Cf. lib. XXV, c. 402. Ed. P.

Astragali radix. Dioscor. IV, 62, Αἰζυλῶν. Sic et Galen. de Fac. simpl. med. VI, pag. 460 HARR.

Ischaemon. Et inde nomen, ut diximus XXV, 45. HARR.

Et achillea. Erumpentem e vulnere sanguinem inhibet. H.

LXXXIII. *Equisetum.* Supra lib. XVIII, cap. 28, dicta est *equisetis* et *equisetis*, quoniam littera t facile in l mutatur, ut Thetis, Thelis: quemadmodum d in l, ut medica, melica. Varro, III, 9. Sic δάκρυον, lachryma; ἀδάκρυον, alacris. Ab hac planta veteres codeta, quasi caudeta nominarunt trans Tiberim loca obsita candidis equinis apud Festum. DAL. — *Equisetum hippuris*, etc. Apul. cap. XXXIX: *A Graecis dicitur hippuris, Itali equisetum* vocant. Retinet apud nos hodieque nomen. HARR. — De hippuri vel equiseti conf. quae dicta sunt sup. cap. 20. Ed. P.

Vituperata nobis. Quoniam uliginosius pratium est, ubi nascitur. DAL. — *In pratis.* In tractatione pratorum, XVIII, 67. H. — Gron. et al. ante H. rē in omittunt. Ed. P.

Est autem pilus terrae. Pliniana non puto. PIET. — Est, inquit, veluti pilus terrae, quum pilos habere pro foliis videntur: ἔχοντα τὰ φύλλα ταῖς ὀρεξίν ὁμοῖα, inquit auctor Geop. II, 5, pag. 41.

Lienes cursorum exstinguit, etc. Consumit. Lienem impedimento esse cursoribus vidimus XI, 80. Quibus exstingueretur modis a Caelio Aureliano disc. Chron. pass. III, 4. Lienosis hippurim succurrere cum vino austero, vel oxymelite, auctor est Marc. Emp. cap. XXXI, p. 166. H.

Vnctis. In balneo lotis; vel unctis esculentis, eibis pinguibus. DAL. — *Vnctis.* Adipe vel oleo maceratis perunctive cibo interdicitur. H.

Pinus. Gron. et al. *pin.* Ed. P.

Alii pinus foliis similem. Haec est hippuris minima, a Dioscoride non descripta; semper in acuis nascentis, praecipue coenosis, et in iis saepius demersa, interdum emergens: gravis odoris, et lutulenti. Lugdunenses chara vocant, ut alia duo genera, praec: chara-

eodem nomine appellant, vim eius admirabilem tradentes, sanguinis profluvia vel tacto tantum ea homine sisti. Alii hippurin, alii ephedron, alii anabasin vocant: traduntque iuxta arbores nasci, et scandentem eas dependere comis iunceis multis nigris, ut est equorum cauda, geniculatis ramulis, folia habere pauca, tenuia, exigua. Semen rotundum, simile coriandro, radice lignosa: nasci in arbustis maxime. Viseius spissure corpora. Succus sanguinem e naribus fluentem inclusus sistit: item alium. Medetur dysentericis in vino dulci, potus cyathis tribus. Vrinam ciet: tus-

vero quasi χαρὰ πόση, id est, ἀμύχην, pokustrem. DAL. — Alii. Haec prior hippuris Dioscorides est, IV, 46. H. — Forte *Equisetum silvaticum*. Herba autem de qua Dalecampius supra, nobis eodem nomine est *Chara vulgaris* (*Monoc. monand.* gen. 2014 Pers. *Naiad.* Juss.). Habitat in aquis pigris: ut plurimum luto incrustata, odore fastidioso. Ed. P.

Tradentes, quod etiam sanguinis profluvia vel tacto ea tantum homine sistat (sic prius). Ignorat Voas, quod etiam; deinde idem, sistit. Scribe igitur: *Vim eius admirabilem tradentes, sanguinis profluvia vel tactum tantum ea* (hoc enim ordine eodd.) homine sisti. GAZ.

Alii ephedron. Legendum, *ephydron*, non *ephedron*; hoc est, aquonum, quod prope aquas nascatur, ex Diosc. vidit hoc etiam Hermolaus. PINT. — *Alii hippurin, alii ephedron*. Sunt hae diversae appellationes hippuridos supradictae: quas et nos ante retulimus, c. 20, non alterius diversae: quamquam aliter Dodonaeo aliisque visum. HAN.

Traduntque. Haec totidem verbis Dioscorid. l. c. et post eum Oribas.

XI, fol. 499, et auctor Geopon. l. I. HARD.

Semen rotundum. Nihil Dioscorid. Praeterea falsum id est. Nullum enim semen edit. DAL. — *Semen*. In cauliculorum istud cacumine eminet, asparagis similem. Iconem vide apud Dodonaeum, pag. 73. HARD. — *Semen rotundum, simile coriandro*. De aquis-eti fructificatione nihil dum recentioribus satis constat. Ed. P.

In arbustis. Apul. c. xxxix, ex MS. in silvis et arundinetis.

Via ejus spinare: Adstringere. Ξυπτικὴ δὲ ἡ ρίζα. Dioscorid. loco citato. HARD.

Succus sanguinem, etc. Dioscor. l. c. et Galen. de Fac. simpl. med. VI, p. 179. HARD.

Medetur dysentericis, etc. Dioscor. l. c. non id modo remedium, sed et caetera quae subsequuntur totidem verbis refert. An ex vino tamen dulci, an ex austero id somni sit satius, non dicit. Apul. in libris editis, cap. xxxix, t. 1: ex vino dulci. At in MSS. ex vino austero. HARD.

Dulci. Malim ex cod. vet. in vino austero. DAL.

sim, orthopnoëam sanat: item rupta, et quae serpunt. Intestinis et vesicae folia bibuntur. Enterocellem cohibet. Faciunt et aliam hippurin, brevioribus et mollioribus comis, candidioribusque, perquam utilem ischiadicis, et vulneribus ex aceto impositam, propter sanguinem sistendum. Et nymphæa trita plagis imponitur. Peucedanum cum semine cupressi bibitur, si sanguis per os redditus est, fluitve ab infernis. Sideritis tantam vim habet, ut quamvis recenti gladiatoris vulnere illigata, sanguinem claudat: quod facit et ferulae cinis, vel carbo: fungus vero etiam efficacius, qui secundum radicem eius nascitur.

LXXXIV. Per nares autem fluenti, et cicutae semen tritum ex aqua inditumque, efficax habetur: item stephanomelis ex aqua. Vettonicae farina e lacte ca-

Faciunt et aliam hippur. Altera haec Dioscoridis hippuris est, IV, 47, totidem ab illo delineata verbis, iisdemque dotibus. Equisetum id est arvense longioribus setis, quod in horto Regio vidimus, quale pictum a Lobelio est, in Obs. pag. 416, hippuridis fontalis nomine: a Dodonæo l. e. hippuridis minoris. Hæro. — *Utilem ischiadicis, et vulneribus ex ac. impositam, propter sanguinem sistendum.* Equisetum videlicet magna vi adstrictoria praeditum esse Recentioribus quoque videtur; hinc ad sanguinis reiectionem, et ad profluvium muliebres, mictum cruentum, dysenterias caeterosque ventris fluxus strenuum et generosum habetur remedium. Sistit haemorrhagias quascunque; item eschuleationes et vulnera renum, vesicae, etc. sanare dicitur. Haec de Equiseto arvensi, longioribus setis, C. Bauh. Pin. 46, seu Equiseto minori Offenb. Geoffraeus noster, Mat. med. tom. III, pag. 335. Item

ad haematuriam, profluvia, etc. commendat hanc herbam Linn. Mater. med. pag. 274, ed. Schreber. Hippuris tamen Dioscorid. loc. laud. an potius fuerit *Equisetum pratense* dubitat Sprengelius, ut dictum est supra cap: 20. Ed. P.

Et nymphæa. Theophrast. Hist. IX, 43: *Εἰναι δὲ πρὸν ἰσχυρὸν, ἐκ τριπλασὶς τις ἐπὶ τὴν πληγὴν ἐπιθεῖν. Trita et plagae imposita sanguinem sistere traditur, Hæro.*

Fluitve. Sic et Chiff. *fluitque* Gron. et al. Ed. P.

Sideritis. De qua diximus XXV, 15. Hæro.

Quod facit et ferulae cinis. Hinc est etiam quod sanguinem excreantibus ferulae viridis medulla est utilis, ut docet Dioscorid. III, 91. H.

Fungus vero; etc. En vis styptica fungorum. Boer.

LXXXIV. *Stephanomelis ex aqua.* Quibusdam argentina sic dicta, quod melino flore in coronis placeat, Dat.

prino pota, sistit ex ubere fluentem, plantagoque contusa. Eiusdem succus vomentibus sanguinem datur. Ad erraticum autem radix persolatae cum axungia vetere illita probatur.

LXXXV. Ruptis, convulsisque, ex alto deiectis, centaurium maius, gentianae radix trita vel decocta, vel succus vettonicae, et hoc amplius a vocis, aut lateris contentionibus: panaces, scordion; aristolochia, pota: agaricum item contusis et eversis potum

— *Stephanomelis*. Haec ita nudo indicata nomine, nec effigia ulla expressa, incognita herbariorum toti scholae est, eritque etiam consequenti aevo. HARN. Ex Dalecampio. *Potentillae* speciem habet Broter. in nott. ad hunc locum. Ed. P.

Ex ubere fluentem. Nobili cuidam feminae stato temporis intervallo meminisse sanguinem e sinistra mamma fluere guttatim solitum, et quum imprudenter medicus adstringentibus remediis inhibuisset ac retinisset, enatum cancerum quo perit. DALEC. — *Ex ubere*. Forte ex utero, ut supra cap. 82, plantaginis succum succurrere dixit: si ore sanguis reiciatur, sive e naribus, sive alvo fluat, sive e feminarum utero. HARN.

Succus vomentibus sanguinem. Diosc. II, 53. HARN.

Erraticum. Sanguinem, nempe erysipelas huc illuc irruens ac decurrens. DALEC. — *Ad. Sanguinem erraticum* Dalecampius interpretatur eum, qui in erysipelatis huc illuc decurrit. Nunc ei idcirco assentimur, quod Plinius cap. 74, igni sacro mederi radicem persolatae dixit. Arcion, hoc est, persolatam, αἰμοποτοῖς et ἐμπυλοῖς prodessae auctor est Dioscor. IV, 407, sed pondere unius drachmae potam, non illitam. HARN.

LXXXV. *Ruptis*. Diosc. III, 8, de maiore centauro, Ἀρμόξαι δὲ ἢ ῥίξαι ῥήγματα, σπάσματα, etc. H.

Gentianae radix. Dioscor. III, 3, succi e radice extracti drachmam unam ad laterum dolores, ad casus e sublimi, ad rupta et convulsa prodessae scribit: Τοῦ δὲ χυλίσματος ὅσον ἄλ', καὶ πρὸς ὀδύνας πλευρῶν, καὶ πτώματα, ῥήγματα δὲ καὶ σπάσματα. H.

Vel succus vettonicae. Dioscor. IV, 4, folia drachmae pondere ruptis convulsisque praebet. HARN.

Hoc amplius a vocis, etc. Ruptis vasis pulmonis. DAT. — *Amplius*. Et praeterea iis morbis quod ex contentione vocis ac laterum oriuntur, ut tussi, pleuritidi, etc. medentur. H.

Panaces. Dioscorid. III, 55: Ἀρμόξαι πρὸς σπάσματα, ῥήγματα, πλευρῶς ἀλγήματα, βήχας, etc. HARN. — *Pastinaca Opopanax*. En. P.

Scordion. Diosc. III, 425: Ποιὶ καὶ πρὸς παλαιὰ βήχα, καὶ ῥήγματα, καὶ σπάσματα, etc. H. — *Tenacium Scordium*. En. P.

Aristolochia. Diosc. III, 3: Βοτθὲ ῥήγμασι, σπάσμασιν, ἀλγήμασι πλευρῶς, ποθέσθαι μετ' ὕδατος. H.

Eversis. Hoc est, praecipitatis ex alto. Dioscor. III, 4: πρὸς ῥήγματα καὶ πτώματα. Οὐδὲν δὲ θνῶν πλῆθος διδόμενον μετ' οἰνορέματος, ἀπν-

duobus obolis in mulsi cyathis tribus: aut si febris sit, in aqua mulsa: verbascum, cuius flos similis auro est: acori radix, aizoum omne, sed maioris succus efficacissime: item symphyti radice decoctum: daucum crudum. Erysithales est flore luteo, foliis acanthi: bibitur e vino: item chamaerops: et in sorbitione irio, vel plantago omnibus modis.

LXXXVI. Item phthiriasi, quae Sylla Dictator consumptus est, nascunturque in sanguine ipso hominis animalia exesura corpus, resistitur uvae taminiae

ῥίτοις πυρίσσουσι δὲ ἐν μέλκεσσι.
Haas.

Verbascum. Decoctum radice ruptis, convulsis, contusisque mīre auxiliari, prodit etiam Dioscor. IV, 404. H. — *Phlomis Lychitis.* Ed. P. *Maioris.* Sic et Chiffi, *maioris* Gr. et al. ante Hard. Ed. P.

Symphyti rad. decoctum. Dioscor. III, 9: Σύν ὀξύμηλιτι δὲ πρὸς σπασματὰ καὶ ῥήγματα. H.

Erysithales. Ignota herbariis et officinis. H. — Broterio est *carduus pratensis* foliis tenuibus, laciatis. C. Baub. Nobis vero eodem nomine *Cnicus Erysithales* Willd. (*Synge-nes. aequal.* gen. 1802 Pers. sub *Carduo. Cynarocephal.* Juss.). Cf. Dal. *Histor. Plant.* 4094. Habitat in pratis rubalpinis. Ed. P.

Bibitur. Contusa videlicet, et eversa. Hard.

Item chamaerops. Sive trixago. Dioscor. III, 412: Δύναμιν δὲ ἔχει χλωρὰ ἀρεφένθουσα σὺν ὕδατι καὶ ποτιζομένη, βοηθεῖ σπασμοῖσι, βηχί, etc. Haas.

LXXXVI. *Phthiriasi, qua Sylla,* etc. Vide quae diximus XI, 39, de Sylla: de phthiriasi, XX, 3. H.

Nascunturque. Pediculi scilicet, ut

ex sequentibus liquido perspicuum est: namque haec animalia et perunctis corporibus abigi, et infestare vestes mox adiecit. De vermibus qui nascantur in venis perperam accepit Schenkij Obs. med. III, pag. 457. E sanguine ipso hominis fieri pediculos prodidit etiam Theophrast. de Caus. pl. II, 2. Antig. Carysius, c. xcv, sub pusulis delitescere intra cutem pediculos ait, quae si perforentur, exituri sint li, vel sic (et hoc de *Acaro* aut *Sarcoptes scabiei* verum esse plurimis experimentis recentiores comprobavere. En. P.) homine persanato: eo morbi genere Pherecydem et alios interiisse. H.

Resistitur uvae tam. succo. Hoc de staphisegria Galenus, Dioscorides, et alii scribunt, quam Plinius l. XXXIII, cap. 4, falso *uvam taminiam* vocari tradit, ut Plinium accusare merito liceat et oblivioni, et inconstantiae. Dal. — *Uvae.* Hanc *σταφίδος ἀγρία* dotem esse Archigenes medicus putat, apud Galen. κατὰ τὸν. I, 7, p. 347, ut is forte cum Celso censuerit staphidem agriam ab uva taminia nihil differre: quemadmodum diximus XXII, 43. Sic igitur ille: Βοηθήματα φθειράσσεως... ἢ ἐλλείπον

succo: aut veratri, cum oleo perunctis corporibus. Taminia quidem in aceto decocta, etiam vestes eo taedio liberat.

LXXXVII. (xiv.) Hulcera multorum sunt generum, ac multis modis curantur. Panacis omnium generum radix ex vino calidoq illinitur manantibus. Siccat privatim; quam Chironiam diximus. Cum melle trita tubera aperit: hulceribusque, quae serpunt; deploratis auxilio est, cum aeris flore vino temperato, omnibus modis, vel flore, vel semine, vel radice. Eadem cum polenta vetustis vulneribus prodest. Heraclion quoque siderion, Apollinaris, psyllium, tragacantha, scordotis cum melle purgat. Farina eius carnes excrescentes per se insparsa consumit. Polemonia hulcera, quae cacoethe vocant, sanat: centau-

λευκόν, ἢ σταφίδα ἀγρίαν, καὶ νέτρον, ἴσα μετ' ὁλοῦ ἐν βαλανείῳ χρῶ, H. — Resistitur uvae taminiae succo, etc. Staphis, sive aslaphis agria, nobis eodem nomine est Delphinium Staphisagria; taminia vero uva, *Tamus communis*. Cf. I. XXIII, cap. 43 et 44. Ed. P.

LXXXVII. *Panacis*. Dioscor. III, 55. Sunt autem manantia hulcera, Graeci ἀγῶρες, in ipsa capitis cute, tenuissimis foraminibus cutem perforantia, ex quibus glutinosa fluit sanies. Notum id mali genus, et pueris in primis; mendiculisque familiare: *la teigne*, Describitur a Galeno prolixè, κατὰ τὸν. I, 8, p. 347. H.

Chironiam diximus. Lib. XXV, c. 43. Ita Galen. de Fac. simpl. med. VII, p. 247. HARD.

Eadem cum polenta vetustis, etc. Galen. ita fere, loc. citat. H.

Heraclion quoque siderion. Nobis est *Stachys heraclea*, de qua conf.

lib. XXV, cap. 45. Ed. P.

Apollinaris. Sive hyoscyamus. Dioscor. IV, 69. HARD.

Psyllium. Dioscorid. IV, 70: Κοπίδα δὲ μετὰ στέφανος, τὰ ῥυπαρά καὶ κακοῦνη τῶν ἰλκῶν ἀνακαθαίρεται. Tusa cum adipe sordida malignaque hulcera repurgat. HARD.

Tragacantha. Nobis dicitur *Astragalus creticus* (*Diadelph. decand.* gen. 4745 Pers. *Leguminos.* Juss.). Habitat in Ida monte Cretae. Ex illo gummi defluit *tragacanthae album*, Officin. vulgo, *gomme adragante*. Ed. P.

Scordotis. Sic etiam Dioscor. III, 425. HARD.

Farina. Dioscor. I, c. Ἐνθά δὲ ὑπερσυχώματα στέλλει, Siccā carnis excrescentias cohibet. H.

Centaureum. Apul. c. xxxiv, tit. 3: *Ad hulcera ... Herba centauria maior*, etc. HARD.

reum maius insparsum, vel illitum, item minoris coma decocta vel trita, vetera quoque hulcera purgat et persanat. Folliculi clymeni recentibus plagis imponuntur. Illinitur autem gentiana hulceribus, quae serpunt, radice tusa vel decocta in aqua ad mellis crassitudinem, vel succo: vulneribus, ex ea factum lycium. Lysimachia recentioribus plagis medetur. Plantago omnium generum hulceribus, peculiariter feminarum, senum, et infantium. Igni emollita melior, et cum ceroto, crassa hulcerum labra purgat, nomas sistit. Tritam suis foliis integere oportet. Suppurationes, collectiones, sinus hulcerum, chelidonia quoque siccantur: vulnera adeo

Item minor. coma. Ad verbum Diosc. III, 9. Hano.

Folliculi clymeni, etc. Diosc. IV, 13: Τὰ δὲ φύλλα λεῖα, ἢ τὰ θυλάκια τοῖς νεοτάτοις ἐπιτίθμενα, μέχρι τῆς ἀπολύσεως ἐνεργεῖ. Folia trita, aut folliculi, si vulneribus recentibus imponantur, ea ita efficaciter sanant, ut etiam ad cicatricem perducant. Folliculi sunt siliquae, quibus semina continentur. Hano. — Quod botanici recentiores legumen, Noster folliculum appellat. *Lathyrus Clymenum* Tournefortio dicitur, Clymenum hispanicum, flore vario, siliqua plana; et hic pro legumine ponitur siliqua, quae ad Cruciferarum fructum proprie pertinet. Eo. P.

Illinitur autem gentiana, etc. Diosc. III, 3. Hano.

Crassitudinem, vel succo. Crassitiem: at succo vulneribus auxilium est, veluti lycium. Dioscorid. loc. proxime laud. Ἰστί καὶ τραυματικῇ ἐπιτίθμεν ὡς τὸ λύκιον. Dal.

Ex ea factum lycium. Hoc est, ex ea factum medicamentum eiusdem virtutis, ac fortassis eiusdem etiam

nominis cum lycio, de quo XXIV, 27. Lycium non unius singularis medicamenti nomenclatio fuit: ad varia, quae e radicibus decoctis fiebant, ea pertinuit. — *Lycium.* Ita libri omnes, constantissime. Nugantur, qui vel collyrium hoc loco, ut Casp. Hoffmannus Varr. lectt. IV, 27, vel quod haud paulo insulsius est, *licinium* substituant, exemplaribus omnibus iactis, ipsoque adeo scriptore Plinio, cuius sententia verbis graeci auctoris egregie constabatur. Dioscoridem dico, III, 3, de gentiana: Ἐστὶ δὲ τραυματικῇ, ἐπιτίθμεν ὡς τὸ λύκιον, ὑπονόμον τε ἐλκῶν ἱστί, etc. Imposita, ut lycium, vulneraria est, et cuniculatim depascentibus hulceribus medetur. H.

Lysimachia recent. plagis. Dioscor. IV, 3. Hano.

Plantago. Plin. Val. III, 22, et fuisse Galeos de Fac. med. VI, pag. 159. Hano.

Igni emollita. Sic et Chifflet. igne mollita Gronov. et al. et max Brot. cum cerato. Eo. P.

ut etiam pro spodio utantur. Eadem iam desperatis cum axungia imponitur. Dictamnium pota sagittas pel-
lit, et alia tela extrahit illita. Bibitur ex aquae cya-
tho foliorum obolo. Proxime pseudodictamnium. Vtra-
que etiam suppurationes discutit. Aristolochia quoque
putria hulcera exest: sordida expurgat cum melle,
vermesque extrahit: item clavos in hulcere natos, et
infixa corpori omnia, praecipue sagittas, et ossa fra-
cta cum resina. Cava vero hulcera explet per se. Et
cum irride recentia vulnera ex aceto. Vetera hulcera
verbenaca, quinquefolium cum sale et melle. Radi-
ces persolatae, vulneribus ferro illatis recentibus im-
ponuntur: folia veteribus. Cum axungia utrumque:
et suo folio operitur. Damasonium, ut in struma: fo-

Dictamnium. A cervis caprisque depastam ad eicienda spicula certo remedio esse, dictum est superius, XXV, 53. H. — *Origanum Dictamnium.* Ed. P.

Et alia tela extrahit. Dioscor. III, 37: Καταπλασσομένη δὲ ἡ βοτάνη τοὺς ὑποκᾶτω τῶν ποδῶν, ἢ τοῦ λοιποῦ σώματος θεραπεύει σκόλοπας. Imposita vero herba plantae pedum reliquoque corpori infixos et impactos aculeos extrahit, Theod. Prisc. I, 23, de latentibus spiculis: Sic etiam de dictamni foliis, vel radicibus contusis, velocius fieri consuevit, secundum Veterum testimonia. HARD.

Proxime pseudodictamnium. Diosc. III, 38. H. — *Marrubium Pseudodictamnium.* Ed. P.

Aristolochia. Dioscor. III, 6, et Apul. XIX. Tela quoque aristolochiae pulvere vulneri appposito statim extrahi prodidit Theodor. Prisc. I, 23. HARN.

Clavos. Callosam duritiem, longam et teretem, iuslar clavi. DAT.

— *Clavos ex hulcere quae possint evellere*, multa congerit Theodor. Prisc. I; 48. H. — *In hulcere.* Gronov. et al. ante HARD. in *hulceribus.* Ed. P.

Et infixia corpori omnia. Marcell. Empir. XXXIV, pag. 233, pro resina mel adsciscit. Dioscor. I. c. aristolochiam id per se praestare innuit: Ἀνάγει δὲ καὶ σκόλοπας, ἀμίδας, λεπιδας ὁσῶν καταπλασσομένη ἀρίστησι. Extrahit et imposita aculeos, ac spicula, ossiumque squamas removet. Plinius quum vermes extrahi dixit, an non σκόληκας legisse is videtur, pro σκόλοπας? H.

Cava vero hulcera explet. Καὶ τὰ κοῖλα πληροῖ σὺν ἰσίδι καὶ μέλιτι. Diosc. I. c. HARD.

Vetera. Dioscorid. IV, 64: Καὶ βυ-
παρὰ ἔλκεα καθαίρει. Et sordida pur-
gat hulcera. HARD.

Quinquefolium cum sale. Dioscorid. IV, 42. HARD.

Folia. Diosc. IV, 407. H.

Damasonium, ut in struma. VI in

lia verbasci ex aceto aut vino. Peristereos ad omnia genera, vel callosorum putrescentiumque hulcerum facit. Manantia nymphaeae heracliae radix sanat. Item cyclamini radix vel per se, vel ex aceto, vel cum melle. Eadem et contra steatomata efficax, sicut ad hulcera manantia hyssopum: item peucedanum, cui ad recentia vulnera vis tanta est, ut squamam ossibus extrahat. Praestant hoc et anagallides, cohibentque quas vocant nomas, et rheumatismos. Vtiles et recentibus plagis, sed praecipue senum corpori. Cum ceroto apostemata et hulcera tetra, folia mandragorae recentia: radix vulnera cum melle aut oleo; cicuta cum siligine mixta mero: aizoum herpetas quoque et nomas, ac putrescentia, sicut erigeron verminosa: recentia autem vulnera astragali radix: et ve-

strumae remediis dictum est, c. 12. HARD.

Folia verbasci ex aceto. Diosc. IV, 104. HARD.

Peristereos ad omnia. Sic et Diosc. IV, 60. HARD.

Item cyclamini radix. Dioscor. II, 194. HARD.

Contra steatomata. Στεάτωμα adipis effusio sub cute: adipis contra naturam collectum aliquo loco incrementum. Pollux, Στεάτωμα, πικρῶς παραβροή ὑπὸ τῷ δέρματι. H.

Vesiquamum ossibus extrahat. Squamae haec detractio, a recentioribus chirurgis exfoliatio dicitur. Prius saniem legebatur. Squamam restitui-mus ex codd. Regg. Colb. Chifflet. alque adeo ea ipso Dioscor. III, 92, de peucedani radice: Καθαίρει δὲ λείψ ξηρὰ τὰ ὑπὲρ τῆς ἰλῆς, καὶ λα-
πίδας ἀπὸ ὀστέων ἀφίστησι, καὶ ἰσχυ-
ροὶ τὰ παλαιὰ. Arida trita sordida
purgat hulcera, ossium squamas ex-

trahit, veteraque hulcera cicatrice ob-
ducit. Vidit hoc et in veteri suo co-
dice ante nos Pintianus. II.

Praestant hoc et anagallides. Si-
milis est ea dos illarum, quas adactos
corpori aculeos extrahunt, teste Dio-
scor. II, 209, et Gal. de Fac. simpl.
med. VI, p. 156. H.

Cohibentque quas vocant nomas. Dio-
scor. quoque lib. II, cap. 209: νομῶν
ἐγκυκλιὰ. HARD.

Cum ceroto. Diosc. IV, 76, cum
polenta. II. — Brot. ut alias saepe,
cum cerato. Eo. P.

Radix. Ictus serpentium, πρὸς
ἐρπητῶν πληγὰς, σὺν μύδατι ἢ ἰατρῇ.
Diosc. I. c. HARD.

Cicuta cum sil. Herpetas illius re-
stinguit, ἐρπητας καταπλεσθὲν σβέν-
υσιν, inquit Dioscor. IV, 79. II.

Aizoum. Diosc. IV, 89. H.

Recentia autem vulnera. Et vetera
quoque, Dioscor. auctore, IV, 62.
HARD.

tera quoque hulcera purgat hypocisthis utraque. Leontopodii semen tritum in aqua, et cum polenta illitum, spicula sagittarum extrahit: item picnocomi semen. Tithymalus characias succo grangraenas, phagedaenas, putria, vel decocto ramorum cum polenta et oleo: orchis radices hoc amplius, et cacoethe ex aceto cum melle, siccae et recentes: per se oenothera efferantia sese hulcera sanat. Scythae vulnera scythice curant. Ad carcinomata, argemonia ex melle, efficacissima est. Vulneribus praesanatis asphodeli radix

Leontopodii. Quod Dioscor. ut diximus, *λεοντοπόδιον* appellatur, III, 110. Indicatum id iam antea cap. 97. H. — Nobis *Leontice Leontopetalon*. Conf. loc. cit. Aliud est leontopodium Diosc. IV, 134, quod ad amatoria prodesse tradit; Recentiores eodem nomine *Gnaphalium Leontopodium* vocant. Eo. P.

Item picnocomi semen. Diosc. IV, 176: *Καὶ ἀκίδας καὶ σπύλοντας ἰζήγῃσι*. Spicula et adactos corpori aculeos extrahit. HARD.

Tithymalus. Dioscorid. IV, 165. HARD.

Orchis radices. Totidem fere verbis Diosc. III, 142. H.

Hoc amplius. Hoc amplius, inquit, praestant orchis radices, quod siccae aequae atque recentes hulcera κακώθη sanant. HARD.

Cacoethe. Nescit Plinius phagedaenas, gangraenas, putria cacoethe hulcera esse. DIL.

Oenothera efferentia sese hulcera sanat (sic olim). Scribo potius, *efferantia*, quam *efferentia*. Sed locus est exactiore cura examinandus. Nam, teste Theophrasto, haec herba in vino data, mitiores efficit et alacriores mores. Dioscorides item, vim hanc dilutum radicle eius habere

tradit, ut saevitia ferocientium omnium animalium potu eius mitigetur, et dolosa ac malefica hulcera sanet: videnturque praeterita esse hic aliquot verba ab incurioso librario, quae ego in medium relinquo, ut diligens lector ea pro capiti ingenii expleat. PIST. — *Efferentia sese.* Τὰ θηριώδη ἔλκεα, Dioscor. id est, κακώθη, ἀγριότηματα. Itaque legendum, *efferantia*: nempe, quae fera et maligna exacerbantur. DALEC. — *Efferantia.* Acerbiora hulcera, ob inflammationem. Haecenus *efferentia* libri omnes exhibent. Sed *efferantia* satius visum est: tum quod hac voce et alibi Plinius usus, lib. VII, 77, de quibus: *Verum efferantur*: Graeci dicerent, *θηριώδεις* est enim *θηρίως efferatio*: tum quod exprimi ea felicius arbitrati sumus id quod Graeci *θηριώδεις ἔλκος* appellant. Diosc. IV, 118, de hac ipsa oenothera agens, in hunc modum: *καταπλασθεῖσα δὲ, προχύνη τὰ θηριώδη ἔλκεα*. H. — *Oenothera.* Nobis *Epilobium alpestre*, vel *roseum*. Conf. sup. cap. 69 huius libri. Eo. P.

Scythae vulnera scythice curant. Theophrast. Histor. IX, 13. H. — Sic post Gron. ex MSS. emend. Hard. quum prius legeretur, *Scythica vulnera curant*. Scythica illa nobis dicitur *Gly-*

decocta, ut diximus, trita cum polenta et illita: quibuscumque vero Apollinaris. Astragali radix in pulverem trita humidis h ulceribus prodest: item callithrix decocta in aqua. Privatim vero iis quae calceamento facta sint, verbenaca: nec non et lysimachia contrita, ac nymphaea arida infriata. Polythrix inveteratis iisdem utilior.

LXXXVIII. Polycnemon cunilae bubulae similis est, semine pulegii, surculosa, multis geniculis, corymbo odorato, acri et dulci odore: ferro factis vulneribus commanducata imponitur, quinto die solvitur. Symphyton ad cicatricem celerrime perducit:

cyrrhyza asperima, praecipui etiam nunc apud Calymacos usus. Habitat in arenosis inter Volgam et Iaicum. Cf. Pallas Itin. app. n. 424. Eo. P.

Vulneribus praesentis, etc. Ne cicatrix exuberet, et immodice assurgat. Dalec. — *Vulneribus*. Celerius quam par est, sanalis, clausisque: quibus meluenda iustus nova suppuratio est. Hæro.

Decocta, ut diximus. Nempe lib. XXII, c. 32. Hæro.

Astragali. Diosc. IV, 62, et Galen. de Facult. simpl. med. VI, pag. 460. Hæro.

Item callithrix. Dioscor. IV, 437. Hæro. — *Callithrix*, *Asplenium Trichomanes*; et paulo post *polythrix*, *Adiantum Capillus*. Cf. lib. XXII, c. 30. Eo. P.

LXXXVIII. *Polycnemon*. De cunila bubula obliquo Plinius id scribit cap. 8 huius libri. Dalec. — *Polycnemon*. Sic Dioscor. III, 408: Πολύκνημον... ἔχων πολλά ὀρθὰντα ἐμπροσθένδε κεφάλου πολυγόνου ὡς περ γλῆχνης· οὐκ ἔχει μόνον τὸ σκεῖλον, μικρὸν δ' ἐπ' ἄκρῳ κορυμμία, μετ' εὐωδίας τινὲς ὀσμῆας. *Folius origani*,

caule geniculis multis intercepto, uti pulegii. Neque vero umbellam habet, sed parvos in cacumine corymbos cum acri quadam odoris suavitatem. Nomen habet a crebris geniculis: quasi multithibiam, multicuriamque dixeris. Belgae pharmacopoei calamitum aquaticam vocant, teste Lobelio in Advv. p. 217. II. — *Polycnemon*, etc. Brot. est *Mentha arvensis*, verticillata, hirsuta, I. Bauh. Nobis vero *Mentha cervina* (*Didynam. gymnosperm.* gen. 4382 Pers. *Labi.* Juss.). Habitat in Gallia meridionali. Conf. Caesalp. XI, 37; Sprengel. Hist. Rei herh. tom. I, p. 479. Eo. P.

Quae ferro factis vulner. (sic prius). Nostri codd. τὰ quae et vulneribus esse Plinii negant. Scribe: acri et dulci odore: ferro factis commanducata imponitur. Nam postquam aemel diali, vulnera vel h ulceribus, esse vocem postea voluit intelligi ad iis quae calceamento facta sint, ad inveteratis, ad ferro factis. Gaenon. — *Ferro factis vulneribus*. Haec totidem verbis Diosc. loc. cit. Hæro.

Symphyton. Ad verbum Plin. Val. III, 22. Hæro.

item sideritis. Haec imponitur ex melle. Verbasci semine ac foliis ex vino decoctis ac tritis omnia corpori infixa extrahuntur: item mandragorae foliis cum polenta: cyclamini radicibus cum melle. Trixaginis folia in oleo contrita iis maxime adhibentur huiusmodi, quae serpunt: et alga in melle trita. Vettonica ad carcinomata, et melanias veteres, addito sale.

LXXXIX. Verrucas tollit argemonia ex aceto, vel batrachii radix, quae et ungues scabros aufert. Linozostidis utriusque folia, vel succus illitus. Tithymali omnes genera verrucarum omnia: item omnia pterygia, varosque tollunt. Cicatrices cum elegantia ad colorem reducit ladanum. (xv.) Artemisiam et elisphacum alligatas qui habeat viator, negator lassitudinem sentire.

XC. Mulieribus morbis medetur maxime in univsum paeoniae herbae semen nigrum ex aqua mulsa.

Item sideritis. Dioscor. IV, 33 sq. HARD.

Verbasci. Haec urinae vulnere recenti herbam applicant ei induunt: eaque vulnus obturant, teste Basilio in Hexaem. hom. 9. H.

Trixaginis fol. in oleo. Dioscorid. III, 412. H. — Gron. ut semper alias, *trixaginis*. Trixago, *Tenarium Chamaedrys*. Ed. P.

Vettonica ad carcinomata. Marcell. Emp. iv, p. 43. HARD.

Melanias Μελάσματα, nigrae maculae. DALC. — *Melanias*. Μελάς graece nigritudinem corporis sonat, nigraeque maculae H. — In MSS. Regg. et edit. principe, *malandrias veteres*. BROTH.

LXXXIX. *Vel batr. radix.* Diosc. II, 206: Ορυζας λεπρούς και φώρας ἀπώστη... και μυρμηκίας, και ἀκρόχορδίας, etc. H. — De batrachio

aut ranunculo cf. lib. XXV, cap. 409. Ed. P.

Tithymali. Haec eisdem verbis Diosc. IV, 465, et Galen. de Facult. simpl. med. VIII, p. 236. Apul. item cap. CVIII, l. 2. HARD. — *Genera verrucarum omnia.* Gronov. et al. ante Harduin. *verrucarum omnium*; et sic Broter. ex Reg. cod. 2 et edit. pr. Ed. P.

Cicatrices cum elegantia, etc, Dioscor. I, 428. HARD.

Artemisiam. Vide quae diximus ex Apuleio, XXV, 84. Diosc. in Noth. p. 476: Αρτιμυδίων την βοτάνην ει τις ιχτι εν οδω, λύει τον κάματο. H.

XC. *Morbis.* Vteri suffocationibus. DALC. — *Mulieribus.* Diosc. III, 457. HARD.

Paeoniae herbae semen. Voos, nescit τό herbae. Et quid eo opus? Lib. XXV, 4: *Vetustissima inventu paeonia est*,

Eadem et in radice vis menses ciet: panacis semen cum absinthio menses et sudores: scordotis potu et illitu. Vettonica drachma in vini cyathis tribus bibitur contra omnia vulvarum vitia, aut quae a partu fiunt. Menses nimios sistit achillea imposita, et decoctum eius insidentibus. Mammis imponitur hyoscyami semen ex vino: locis radix e cataplasmate: et mammis etiam chelidonia. Secundas morantes, vel partus emortuos, radices panacis appositae extrahunt. Ipsum panaces in vino potum vulvas purgat, appositumque cum melle. Polemonia pota ex vino, secundas pellit: nidore corrigit vulvas, Centaurei minoris succus potu,

nomenque auctoris retinet. GADY.

Eadem. Diosc. loc. cit. *Κινὴ δὲ τὰ ἀπακνήνεια, ἀνρυθάλου μέγιστος πνεύματα. Ciet menses amygdalae magnitudine pota. HARD.*

Panacis. Diosc. III, 55. II.

Scordotis. Haec subdila menses movet, inquit Diosc. III, 425: *Ἰσπορτίδι δὲ ἐμμήνεια πνεύματα. HARD.*

Vettonica. Totidem verbis Diosc. IV, 4. HARD.

Quae a partu fiunt. Purgationes a partu suppressas, aut secundas morantes. DAL. *A partu.* Anl. Musa, t. 26: *Ad mulieres, quae a partu laborant et febricitant: vettonicæ drachmas duas, aquae calidae cyathos quatuor, si cum febre fuerit: si vero sine febre, multi cyathos duas, et aquae calidae duas da bibere. HARD.*

Menses. Totidem verbis id Diosc. pariter IV, 36. HARD.

Imponitur hyoscyami semen. Dioscorid IV, 69: *Ἀμύσκει καὶ πρὸς μαστοὺς ἐν τοκετῷ ἐπιχειρομένους, λεῖον μὲν οἶνον καταπλασθένον. Subvenit et mammis a partu tumentibus, si tritum ex vino imponatur. II.*

Locis. Locis muliebribus apposita.

Cataplasmatiis omnibus quae doloris levamestum praestant, utiliter admisceri docet Diosc. loc. cit. Ant. Musa, tit. 29, vettonicam commendat, *Ad mulieres, quibus loci prae frigore moriuntur. HARD.*

Secundas morantes, vel partus. Dioscor. IV, 55. HARD.

Vulvas purgat. Succo diluto vulvae inflationes duritiasque discuti, ait Dioscor. loc. cit. HARD.

Nidore purgat vulvas (sic prius). *Nidore corrigit vulvas*, in archetypo nostro; recte puto, ut mox longe post-Lactanum suffitu corrigit vulvas. PIST. — *Nidore purgat.* Voss. hic, *corrigit*: non superiore versu, ad quem annotant ex Chiffel. Sic lib. XX, 5: *Suffocationes mulierum doloresque lenit in tantum, ut vulvas corrigit.* Lib. XXIV, 5: *Bibitur et in difficili partu fabae magnitudine in vini cyatho, vulvaeque conversas corrigit.* Lib. XXXI, 6: *Mammis sororiantes, praecordia maciemque corporis piscinae maris corrigit.* Suetonius in Augusto: *Capillum sibi oomi ac malas la-*

fotuque menses ciet. Item maioris radix, in vulvae doloribus iisdem modis prodest. Derasa vero et apposita, extrahit partus emortuos. Plantago apponitur in lana in dolore vulvae: in strangulatu bibitur. Sed praecipua dictamno vis est. Menses ciet, partus emortuos vel transversos eiicit: bibitur ex aqua foliorum obolo, adeo ad haec efficax, ut ne in cubiculum quidem praegnantium inferatur. Nec potu tantum, sed et illitu, et suffitu valet. Proxime pseudodictamnium. Sed menses ciet cum mero decoctum pondere denarii. Pluribus tamen modis aristolochia prodest: nam et menses, et secundas ciet, et emortuos partus extrahit, myrrha et pipere additis, pota, vel subdita. Vulvas quoque procidentes inhibet fotu, vel suffitu, vel subiectu, maxime tenuis. Strangulatum ab his, mensiumque difficultatem, agaricum tribus obolis in vini veteris cyathopotum, emendat: peristereos ap-

benes corrigi. Sic et codex Pintiani. Gron. — Corrigit. Conversas reatitui, et a strangulatione seu suffocatione eximit. HARD.

Centauri. Diosc. III, 9. H.

Item maioris radix, etc. Diosc. III, 8. HARD.

Derasa. Diosc. III, 8. H.

Plantago apponitur in lana, etc. Dioscor. II, 153: Πίσταται δὲ καὶ πρὸς φθίον, καὶ πρὸς ὑστερικὰς πύλας προστίθεται ἐν ἰσχύ καὶ ὑστερὰ βιουμπιζούσης, hoc est, si vulva fluxione laboret, plantago subditur in vellere. Locum ita interpunctione distinctum legisse Plinius videtur: non ut libri editi prae se ferunt. H.

Menses ciet, partus, etc. Haec pariter Diosc. III, 37, Apul. cap. LXII, tit. 4: *Ad mulierem, si in utero mor-*

tuum foetum habuerit: Herbae dictamni, etc. HARD.

Nec potu tantum, sed et, etc. Diosc. loc. cit. HARD.

Proxime. Et imbecillius. Dioscor. III, 38, οὐχ ὁμοίως ἐντρογόν, minus efficax est. HARD.

Nam et menses, etc. Haec totidem verbis Diosc. III, 6. H.

Maxime tenuis. Tertium aristolochiae genus, longissime tenuitatis, de quo sup. libro, cap. 54. HARD. — *Aristolochia Clematidis.* Cf. loc. laud. Ed. P.

Strangulatum ab his. A vulvis. Dioscor. III, 4: Οὐδὲν δὲ θυνὶς πλεῖστος δίδόμενον μετ' οἰνομήλετος... ὑστερικὰς πύλας, etc. HARD.

• *Peristereos apponita in odipe.* Dioscorid. IV, 60. H. — *Nobis Verbena officinalis.* Ed. P.

PLIN. N. H. Tom. VII

Bbb

posita in adipe suillo recenti; antirrhinon cum rosa-
ceo et melle, Item apposita nymphaeae Thessalae ra-
dix, dolori medetur: In vino nigro pota, profluvia
inhibet, E diverso ciet cyclamini radix pota et appo-
sita: et vesicae insidentium decocto medetur. Secun-
das pota cissanthemom pellit, vulvam sanat. E xiphio
radix superior menses ciet, drachma ex aceto pota,
Peucedanum strangulatus vulvae nidore ustum re-
creat; menses albos praecipue psyllium drachma in
cyathis tribus aquae mulsae ciet; semen mandrago-
rae potum vulvam purgat. Menses ciet succus appo-
situs, et emortuos partus. Nimia rursus profluvia si-
stis semen cum vivo sulphure; contra facit batrachion

Nymphaeae Thessalae radix. Eius
videlicet, quae in Thessalia oritur,
de qua XXV, 37. H. — *Thessalae.*
Eius quae florem luteum gignit, et
in Thessaliae Peneo fluvio plurima
nascitur. DAL. — Nobis *Nymphaea*
jutea. Ed. P.

In vino nigro pota, etc. Ad verbum
Diosc. III, 149. HAN.

E diverso ciet. Diosc. II, 194, ad
verbum. HAN.

Et vesicae. Et decocta radice me-
detur vesicae mulierum in eo decocto
insidentium. HAN.

Secundas. Hoc est, cyclaminos cis-
santhemos appellata: de qua pariter
Diosc. II, 195: Καὶ τὰς ἐν τοῖς τῶν
καθάρσις ποσὶν. *Pota quoque reliquias*
a partu purgat. HAN.

E xiphio. Diosc. IV, 20, subdi oh
eam rem in peso iubet. HAN. — *E*
xiphio. Gron. et al. ante Hard. et xi-
phii. Ed. P.

Peucedanum strangulatus. Dioscor.
ad verbum III, 92. H.

Menses albos praecipue psyllium. Πύλον
μυκόν Graeci vocant, Feminarum

enim fluxiones addita coloris diversi-
tate medici discriminaant: sunt enim
nigrae, rubentes, albae, pallentes,
et aquosae. Ita (post Ptolemaeum) re-
scripsimus admonitu codicis Reg. 2,
maxime vero ex re ipsa. In Reg. 4,
menses albos. In editis hactenus libris
insulse, *menses albosque.* H.

Semen mandragorae, etc. Ad ver-
bum Diosc. IV, 76. H.

Menses ciet. Diosc. I. c. H.

Sistit semen cum vivo sulphure. Vi-
vum sulphur quid sit, dicemus lib.
XXXV, 50. Ita plane Reg. 2 et Colh.
Interpolatorum manu id confectum,
quod libri vulgati prae se ferunt, cum
vino et sulphure. Vinum abdicat Dio-
scor. IV, 76, de mandragora; vivum
sulphure adsciscit: Τὸ δὲ σπέρμα τῶν
μύλων... προσέθειν μετ' ἀνθρώπου οὐλοῦ,
βούν ἰστέον ἐρυθρὸν. Occupavit et hoc
Ptolemaeus e suo codice. H.

Contra facit batrachion. Ciet men-
ses. Prius legebatur, *Alvi profluvia*
sistit et contrahit batrachion. Emen-
tationem debemus Reg. 2 codici, et
Ptolemaei pariter exemplari. Et tanq

potu vel cibo, ardens alias, ut diximus, cruda. Sed cocta commendatur sale, et oleo, et cumino. Daucum et menses, et secundas potu facillime pellit. Ladanum suffitu corrigit vulvas: dolori earum exulceratisque imponitur. Emortua scammonium pellit, potum vel appositum. Menses ciet hypericum utrumque, appositum. Ante alia vero, ut Hippocrati videtur, crethmos e vino, semine, vel radice: cortice trahit et secundas: succurrit et strangulationibus ex aqua pota. Item radix e geranio peculiariter secundis, inflationibusque vulvarum conveniens: purgat hippuris pota et apposita vulvas, Polygonus pota menses

ita loci sententia postulat. Mirum enim id esse Plinius innuit, tam diversas tamque dissimiles in herba una eademque dotes reperiri, ut cruda quidem causticam vim, atque adeo اسپاسمانت, seu adstringentem obli-
neat: cocta contra, vel in cibo ac potu praebita, contrariam, hoc est, molli-
entem, μαλακτικήν. H.

Vt diximus. Lib. XXV, cap. 109: Omnibus batrachii seu ranunculi gene-
ribus vis caustica, si cruda folia im-
ponantur: pusillusque, ut ignis, faciunt.
HASN.

Daucum et menses, et secundas, etc.
Diosc. III, 83, de dauci semine: Πι-
νόμενον, ἐμμήνων, ἐμέρων, καὶ σῦ-
ρον ἀγυρόν. HASN.

Suffitu corrigit vulvas. Conversa,
vel ascendentes. H. — *Vulvas. Dis-*
tortas, et in alterutrum latus incli-
natas. DASEG.

Emortua scammonium pellit. Mor-
tuos partus. Diosc. IV, 171: Οὐδὲ ὁπὸς
προσπιδόμενος ἐν ἱππῷ ἐμέρων φθίρει.
Succus autem vulvae appositus in lana,
partus enecat.

Menses ciet hypericum. Diosc. HI,
171 et 174. H. — *Utrumque.* Neups

Hypericum Coris, et Coris monte-
liensis. Cf. sup. cap. 53 et 54. Ed. P.

Vt Hippocrati videtur. Lib. de
Morb. mulier. I, n. s, p. 422.

Semine. Diosc. II, 457. H.

Inflationibusque. Non codicum mo-
do primitivorum fidem, Regg. Collb.
Chiff. sed a Dioscoridis auctoritatem
amplesq; inflationibus scripsimus, pro
inflammationibus. Sic enim ille, III,
434, de geranio: Ποθήσα ἐν εἰνῷ ἄχρη
πλεθροῦ ὑστεραὶ ἐμπνευματώσεως λύει.
Drachmae pondere in vino pota vulvae
inflationes discutit. HASN.

Polygonus pota menses ciet. Ita
profecto libri omnes, tum vulgati,
tum conditivi. Et de althaea quidem,
cieri ea menstrua, tum usus edocet
quotidianus, tum etiam Dioscor. III,
463. At vero polygonon adstringen-
tis esse facultatis, mensesque ea sisti
clamant omnes, post Diosc. IV, 4 sq.
Quis nobrem considerandum amplius
num ita legi sic oportet: *Polygonus*
pota menses sistit: ciet althaea radix:
quod incuria amanuensium escidisse
vox ea sistit videtur. HASN. — Πο-
λύγονον ἄχρην Diosc. IV, 4, nobis ei-
dem nomine est Polygonum mariti-

ciet, et althaeae radix. Folia plantaginis pellunt, item agaricum ex aqua mulsa. Artemisia vulvae medetur trita, ex oleo irino, aut fico, aut cum myrrha apposita. Eiusdem radix pota in tantum purgat, ut parvus enectos extrahat. Menses et secundas ciet ramorum decoctum insidentibus: item folia pota drachma. Ad eadem omnia prosunt vel imposita ventri, immo cum farina hordeacea. Acoron quoque utile est interioribus feminarum morbis, et conyza utraque, et crethmos. Et anthyllides duae vulvis utilissimae, torminibusque, secundarum morae, in vino potae. Callithrix fotu locis medetur, albugines in capite tollit, capillos inficit oleo trita. Geranium in vino potum,

neum (*Ocotend. trigyn.* gen. 977 Pers. *Polygon.* Juss.). Habitat ad maris litora. Πολύγωνον θηλυ, IV, 5, est *Polygonum incanum*. Habitat in agris. Conf. lib. XXVII, cap. 91, Eo. P.

Item agaricum. Dioscor. III, 4, ἄγρι δι καὶ ἔρμυνα. HARD.

Artemisia vulvae medetur, etc. Dioscor. III, 127, totidem verbis, et Galen. de Fae. simpl. med. VI, 160. HARD.

Menses et secundas, etc. Dioscor. l. cit. ad verbum, HARD.

Ad eadem omnia prosunt. Diosc. l. cit. HARD.

Acoron quoque utile. Inessu praesertim Dioscorid. I, 2. HARD.

Et conyza. Et haec insidentibus quoque in eius decocto prodest: Dioscor. III, 136: Καὶ τὸ ἀγρίον δι αὐτῶν ἐν καθάρσει τὰ ἐν μήτρῃ διαρροῦν, καὶ ἔρμυνα ἀποκαθαίρει. II. Utraque. Nempe maior, quae nobis eadem est ac *Baccharis* Dioscoridis (*Singenes, superfl.* gen. 1846 Pers. *Corymbifer.* Juss.). Habitat in Syria, Aegypto, etc. Conyza autem minor, est *Inula Pulicaria* (*Singenes.* su-

perfl. gen. 1857 Pers. *Corymbif.* Juss.). Habitat in uliginosis. Cf. lib. XXI, c. 29. Eo. P.

Anthyllides... util. Diosc. III, 153, ambas cum rosaeo et lacte subditas uteri inflammationes emollire tradit. H. — *Duae.* Nobis *Singa Iva*, et *Cressa cretica*, de quibus iam non semel egimus. Eo. P.

Callithrix fotu locis medetur. Menses eo cieri, et quae a puerperio purgata relinquuntur, scribit Diosc. IV, 134, de trichomane. HARD.

Albugines in capite tollit. Τὸς ἀλφύς, cutis et pilorum vitiosam albedinem. Alii furfures et porriginem exponunt. DAL. — *Albugines.* Furfures, credo, intelligit, porriginemque. Nam Diosc. loc. cit. Ἀπομαζέειν τρυφὰ, furfures deterget. HARD.

In vino. Gron. et al. ante HARD. in vino albo. Geranium est *Erodium malacoides*, aut *Geranium tuberosum*. Conf. sup. cap. 68. Hypocisthis eodem nomine dicitur *Cytinus Hypocisthis*, de quo plura vid. Eae. II ad calc. hui. lib. Eo. P.

hypocisthis in rubro, profluvium sistunt. Hyssopum suffucationes laxat. Radix verbenacae pota ex aqua, ad omnia in partu aut ex partu mala, praestantissima est. Peucedano quidam miscent in vino nigro semen cupressi contritum. Nam semen psyllii deservectum in aqua, quum intepuit, epiphoras omnes uteri lenit. Rymphyton tritum in vino nigro evocat menses. Partus accelerat scordotis pota, drachma succi in aqua mulsa cyathis quatuor: dictamni folia praecclare dantur ex aqua. Constat unius oboli pondere, vel si mortui sint in utero infantes, protinus reddi sine vexatione puerperae. Similiter prodest pseudo-dictamnium, sed tardius: cyclaminos adalligata: cissanthemos pota: item vettonicae farina ex aqua mulsa.

XCI. Arsenogonon et thelygonon herbae sunt habentes uvas floribus oleae similes, pallidiores tamen,

Hypocisthis. Diosc. I, 127. HARD.

Epiphoras omnes uteri. Vulvae inflammationes. Vis est ei saue tumme refrigerans, φύχει γὰρ ἰκπνῶς, inquit Dioscorid. IV, 70. HARD.

Symphyton evocat menses. Hoc est, revocat, retinet, sistit. Dioscor. IV, 9, de symphyto: Σὺν αἵματι δὲ ἐψηθὲν πίεται πρὸς δυσεντερίαν, καὶ τοὺν γυναικῶν ἐμμηρῶν. HARD.

Prodest pseudodictamnium. Dioscor. III, 38. HARD.

Cyclaminos adalligata. Dioscor. II, 194: Ἐστὶ δὲ καὶ αὐτῶντιον περιπλεμένη. HARD.

Cissanthemos. Cyclaminos cissanthemos, qua pota Diosc. II, 194, reliquias a partu pargari docet. H.

XCI. *Arsenogonon et thelygonon.* Haec sunt totidem verbis apud Theophr. Hist. IX, 49: Ἀρσενόγονον καὶ θηλύγονον. Nec multum abludivit Diosc. III, 140. Vtrumque pingitur a Lo-

belio in Advv. pag. 261. Arrhenogonon phyllum mariticum Theophrasti, Dioscoridis feminificum Clusius recte nuncupat, Hist. Rar. pl. IV, p. 48. Theligionon contra max est Dioscoridi, Theophrastum feminificum. Vtrumque in horto Regio vidimus. H. — *Arsenogonon*, etc. Nobis est *Thelygonum* Cynocrambe (Monac. polyanth. gen. 2094 Pers. Vrtic. Juss.). Habitat in India orientali, et Europa australi. Conf. Sprengel. Histor. Rei herb. tom. I, p. 103. EN. P.

Herbae. Herbae sunt musci modo nascentes (ὡς περ βόλον). Thelygonon oleae folio, pallidiore tamen, flore albo, semine papaveris modo. Diosc. DAL. — *Habentes.* Semen raemosum, ei quodammodo simile, quod, postquam desloruit olea, primum emergit, atque conspicitur. Diosc. loc. cit. HARD.

semen album papaveris modo. Thelygoni potu feminam concipi narrant. Arsenogonon ab ea semine oleae, nec alio distat. Huius potu mares generari perhibetur, si credimus. Alii utramque ocimo similem tradunt. Arsenogoni autem semen geminum esse testibus simile.

XCII. Mammarum vitiis aizoum, quod digitellum appellavimus, unice medetur. Erigeron ex passo mammas uberiores facit: sonchum in farre coctum. Quae vero mastos vocatur, illita, pilos mammarum e partu

Thelygoni potu. Alia est Thelygonos, nempe melampyron Dioscoridis, infra lib. XXVII, cap. 8. DALC. — *Feminam concipi.* Narrat id quidem Cratevas apud Dioscorid. III, 140. Fabulae affine existimat Theophr. loc. cit. Fecere interim a maribus feminave gignendis utrique herbae nomen. HARD.

Arsenogonon. Arsenogono ait esse semen quale oleae, feminae nullum esse. Sic Theophr. Contra Dioscorid. feminas seu thelygono semen adindicat: admittit mari. HARD.

Huius potu mares, etc. Et hoc a Crateva confectum. HARD.

Utramque ocymo similem, etc. Hoc Theophrastus loc. laud. Alia phylli historia Dioscoridis est. Mirum, Plinium, quae a Theophrasto de thelygono scripta sunt, hic tacuisse. Vide supra cap. 10. DALC.

Arsenogoni autem semen geminum, etc. Quamobrem phyllon testiculatum recentiores herbarii nominant. HARD.

XCII. *Digitellum appellavimus.* Lib. XXV, cap. 102. Est id aizoum narium. H. — Nempe *Sempervivum tectorum*, *jacobae*. Ed. P.

Quae vero mastos. Nomen a mamma factum; quae Graecis *μαστός* et

μαστός scribitur; facies incognita. H.

Indita, pilos mammarum, etc. (sic olim). Pilorum in mammis fit mentio et cap. 10, lib. XXXII, nempe illos tolli apposito cancro, fluviali vel carne muricis. Morbus is ab Arist. Histor. lib. VII, cap. 11, *τρύχια* dicitur. Fit pilo casu hausio in poculo. Dolor gravis cum febre, et mammas, et caput vexat; nec desinit, priusquam pilus manu et digitis pressus exeat, vel cum lacte exsugatur. Meminit et huius morbi Alpharabius medicus Arabs in aegritudinum censu, quae mammis infestae sunt. Rondeletius, lib. XVIII, cap. 25, tom. 1, vermiculum capillarem esse putat ex pituitoso et putrido lacte in mamma genitum: talemque se aliquando vidisse ait in ubere nobilis feminae natum. Vide locum. DALC. — *Illita.* Sic Reg. cod. 2; recte, non *indita*. Quis enim approbet mammis herbam indi? H.

Pilos. Casu nimirum aliquo nascentium in extrema mammarum cute. Hos enim, ut in palpebris, sic in mammis pariter, pilothri vice, herba haec, dum illinitur, exterit. Cave enim aut de pilo intelligas, qui forte sit potu haustus, exitumque per mammas quaserat, quod fieri non posse pote, etsi ita Philosophus tradit, Hi-

nascentium aufert, et testas in facie; aliaque cutis vitia emendat. Gentiana, nymphaea heraclia illita, cyclamini radix, maculas omnes. Cacaliae grana mixta cerae liquidae extendunt cutem in facie, erugantque: vitia omnia acori radix emendat.

XCIII. Capillum lysimachia flavum facit: denigrat hypericon, quod et corion vocatur.

Item ophrys herba denticulato oleri similis: foliis duobus. Nigritiam dat et polemonia, in oleo decocta. Psilothrum nos quidem in mulieribus medicamentis tractamus: verum iam et viris est in usu. Efficacissimum autem habetur archezostis: item tithymali succo, vel in sole, cum oleo illito crebro, vel evulsis pilis. Quadrupedum scabiem sanat hyssopum ex oleo, suum anginas peculiariter sideritis. Verum et reliqua genera herbarum reddamus.

stor. An. IV, aut de vermiculo, qui sit capilli specie, quem Rondeletius confinxit, XVIII, 25. Nam de vitiiis summæ cutis agi, et de psilothris, Plinius ipse monet, quum subiicit, aliaque cutis vitia emendat. Et mox: Psilothrum nos quidem in mulieribus medicamentis tractamus. Vide Schenk. Obs. med. II, tit. de morbo pilari, pag. 332. HAN.

Et testas. Maculas quae testam colore referant: ita MSS. omnes Regg. Colb. Ch. non tincas. H. — Brot. ex MSS. Regg. et ed. pr. aufert; testas, etc. copula omnia. Ed. P.

Gentiana. Diosc. III, 3. HAN.

Nymphaea heraclia. Ἀλκὰς ἀπὸ τοῦ οὐ ὕδατος, vitiligines ex aqua tollit. Diosc. III, 148. HAN.

Cyclamini radix. Diosc. III, 194: Πύπτει δὲ καὶ χεῖρα ἢ ῥῖνα. H.

Cacaliae grana mixta. Dioscorid. totidem verbis, IV, 123. H.

XCIII. Quod et corion. MSS. corion et coristum. HAN.

Item ophrys herba. In Reg. 4, ophros. Reg. 2, ophros. Index et libel editi, ophrys. Quidam tamen in Indice MSS. orbis. HAN.

Denticulato oleri similis. Alii multo probabilius et commodius legunt, Siculo oleri, nempe betae nascenti. DAT. — Denticulato. Brassicae similis, cuius folia sunt incisturis distincta. H. — Foliis duobus. Broter. est Ophrys hirsuta, C. Bauh. la double-feuille. Ed. P. Psilothrum. Ψιλοθρόν, medicamentum depilatorium, ἀψιλέω, depilo. H. Veram iam et viris est in usu. Quum dicit iam, significat novum eius usum apud viros esse, postquam mores degenerare coeperunt. GALE.

Tithymali succo. Totidem verbis Diosc. IV, 165. HAN.

Hyssopum. Importune nobis nascitur qui oesypum hic obtrudunt, pro hyssopo: quod et semet superius factitarunt: quum medicinae omnes hoc libro comprehensae non ex animalibus, sed ex herbis omnino petantur. H.

EXCVRSVS I

DE LADANO.

Ad ea Plinii verba, lib. XXVI, cap. 30:

Et ladano sistitur alius utroque: quod in segetibus nascitur, etc.

Ladanum vel labdanum, Off. *λάδανον*, Graecorum. Est substantia resinosa, cuius duae species in officinis occurrunt: una in massas compacta grandiores, molles, ad emplastri vel extracti consistentiam accedentes, intra digitos lutescentes, crassiores, odore grato, colore ex rufonigrescente, vesicis seu pelliculis involutas, vulgo *labdanum en masses ou en pains*: altera vero in panes contortos et circumvolutos, siccios, duros, fragiles, qui tamen calefacti paululum mollescunt, arenula tenui nigra permixtos, colore nigro, odore debiliore, vulgo in officinis *labdanum intortis*. Haec frequentius reperitur.

Ladanum eligatur odoratum, odore valido, sed suavi, inflammabile, accensumque gratum odorem exhalans, calore facile mollescens, purum: improbatum arena aliisque sordibus inquinatum. Ea insula Creta aliisque maris Aegaei insulis affertur. Veteribus Graecis innotuit.

Haec resina tempore aestivo exsudat ex foliis plantae, quae dicitur cistus ladanifera cretica, flore purpureo. Coroll. Inst. R. H. 49: ladanum creticum P. Alpin. Exot. 88. Frutex est ramosus, patulus, supinus, humi sparsus, qui ad pedalem bipedalemve altitudinem attollitur. Ex radice dura, lignosa, intus candicante, foris rufescente, pedem longa, fibrata, et capillata assurgunt rami plurimi, duri, pollicem saepe crassi, fusci, nonnumquam cineracei, cortice hiulco, in alios obscure rubentes divisi ramusculos, quorum juniores surculi hirsuti sunt, et ex viridi candicantes; folii instructi binis ex adverso nascentibus, obscure virentibus, oblongis, ad oram sinuatis, cum nervis et venulis plurimis, pollicem longis, octo vel novem lineas latis, obtuse acuminatis, asperis, pediculo tres quatuorve lineas longo, unam lato innixis, saporis herbacei, leviter styptici. Summi ramuli rosaceis ornantur floribus, qui constant ex quinque petalis unclalibus, varie et inaequaliter complicatis, subrotundis, purpureiscentibus, circa pediculum angustioribus, et ad unguem flava macula insignitis, cum staminibus numerosis luteis, fuscisque apicibus. Eorum calix ex quinque petalis componitur septem octove lineas longis, ovatis, venosis et externe villosis, in longum et recurvum acumen desinentibus. Ex hoc ca-

lyce surgit pistillum viride, quod deinde abit in fructum multicapsularem, quem Cl. Tournelortius non descripsit. In montibus circa Cydonem, vulgo *la Canée*, Cretae insulae metropolim. haec plantæ luxuriat.

Alia eius cisti species vel potius varietas a pertissimò illo botanico observata fuit, huic prorsus similis, sed flore longe maiore; quæ in Ponto nascitur, et dicitur cistus ladanifera, orientalis flore purpureo maiore, Coroll. Inst. R. II. 49.

Ladanum duobus modis Dioscoridis tempore super hanc plantam colligebatur. Quum cisti frondes inquit, pascuntur caprae hircique, pinguedinem barba carpunt; et suo lentore villosis cruribus adhaerescerem reportant: quam depectentes incolae colantesque cogunt in ossas, et ita recondunt. Alii vero attractis funiculis insidentem fruticibus lentorem abstergant conglomerantque in ladanum. Hinc quidam seplasiarii ladanum ex caprarum barba exemptum, et ladanum funibus collectum distinguere voluerunt. Verum et Bellonii tempore, et hodie, referente Cl. Tournelortio, unus tantum erat colligendi modus. Graeci colligendo ladanum peculiare instrumentum parant, rostro dentium experti simile, *εργαστήριον* illis dictum. Hinc affixae sunt multae lignae aive zonae e corio rudi nec praeparato confectae: eas per summos ardores solis super ladaniferos frutices volvunt et revolvunt, ut inhaereat resinosis ille humor circa folia concretus, qui deinde cultris a ligulis abradendus est. Itaque ladanum colligendi summus, immo intolerabilis est labor, a rusticis tantummodo susceptus; quum totos dies ardentissimo Caniculae aestu in montibus haerere necesse sit. Si quis tamen huic labori assidue operam navet, uno die plusquam tres ladani libras seu 48 scrup. colligere posse asserunt. Tempus huic operi suscipiendo magis idoneum est, saeviente Canicula, aëre solis ardore aestuante, nec ventis agitato: tunc enim humor ille abunde exsudat, et purus obtinetur; alioquin ventis agitato aëre, multo pulvere et sordibus conspurcatur. Verum nec facile est purum ab incolis obtinere ladanum; quandoquidem sordido amore lucri promoti arenulam quamdam nigram minutissimam et ferrugineam quae ibi reperitur, huic admiscere solent, quo ladani pondus multum augeant.

Mulieres graecae globos ex ladano solo, vel cum ambra permixto confectos, manibus, oblectamenti gratia, saepe gestant et odorant.

Ladanum externae admotum emollit, concoquit, attenuat et resolvit; interna vero adstringit, roborat et dolores sedat. Minus frequens tamen est illius usus internus. Ad ventriculum roborandum, et concoctionem iuvandam, adversus terrosam colluviem et catarrhos, et in dysentericis 3 scrup. pondere praescribitur. Laudatur in frigida cerebri intemperie, capiti applicatum, in ventriculi imbecillitate, eius regioni impositum; id odontalgia; temporibus admotum. Ad hucera antiqua et sinuosa cum tumore et duritie et ad uteri vitia sananda commendatur. In odoratis sufficientis admiscetur, et ex eo parantur globi seu poma odorata adversus pestilentem aërem.

Hactenus Geoffraeus Mater. med. tom. II, pag. 539 sqq. nunc ex Scient. med. Diction. du ladano, tom. XXVII, pag. 61 sqq. doct. nost. Nactus disserentem audias.

Ladbanum, en latin et en grec *ladanum*, *leden* ou *laden* des Arabes, *ladano* ou *ladano* des Italiens, le *zara* des Espagnols, est un suc épais, gom-

mo-résineux, qui découle naturellement de toutes les parties, et principalement des feuilles d'une espèce de ciste, que les Anciens ont nommé *cistus ledon*; Tournefort, *cistus ladanifera*, et Linné, *cistus creticus*.

Cet arbrisseau, toujours vert et d'orangerie dans notre climat, croît naturellement en Chypre, en Candie, en Grèce, en Italie et en Espagne. Sa racine est ligneuse, blanchâtre en dedans, noirâtre en dehors, longue d'un pied, fibreuse et chevelue; incliné vers la terre, il ne s'élève que d'un ou deux pieds; ses feuilles, d'un vert obscur, longues, étroites, rudes au toucher, gluantes, sont opposées et munies de stipules ou petites folioles; la fleur, située à l'extrémité des rameaux, est formée d'un calice pentaphylle, d'une corolle à cinq pétales de couleur rose ou purpurine, d'étamines en nombre indéfini, d'un seul pistil ayant un style ou stigmat; l'ovaire devient une capsule polysperme à plusieurs loges, renfermant de petites graines arrondies.

La récolte du labdanum se faisait autrefois par les paysans de l'Archipel de la Grèce, en enlevant, avec des peignes de bois, cette matière adhérente, à cause de sa viscosité, à la barbe et aux poils des jambes des boucs et des chèvres qui avaient brouté les feuilles du ciste; ils en formaient des pains de grosseur différente, mêlés d'impuretés et de beaucoup de poils; ce qui a fait donner par les marchands à cette première sorte, la plus anciennement connue, le nom de labdanum naturel ou en barbe.

Tournefort, dans son *Voyage du Levant*, et dans les *Mémoires de l'Académie* de l'année 1702, nous a appris la manière dont on fait présentement cette résolve. Les caloyers, autrefois calogers, moines chrétiens de l'église grecque, institués par saint Basile, répandus dans les îles de l'Archipel et dans la Morée, où ils ont plusieurs couvents, et particulièrement à Mistra, autrefois Lacédémone, se transportent pendant les ardeurs de la canicule, sur les montagnes où croissent les cistes; ils passent et repassent sur toutes les parties de la plante des fouets formés d'un grand nombre de lanières de cuir frangées à leurs extrémités, et attachées au bout d'une perche, qu'ils grattent ensuite pour en séparer la matière résineuse qui s'y est attachée, et en former des masses.

Cette seconde sorte, la plus estimée, la plus rare, décrite et préconisée par Pline, Dioscoride, Théophraste, a une consistance molle, une couleur noire, une odeur agréable et pénétrante, approchant de celle de l'ambre gris, une saveur âcre et balsamique; on l'envoyait autrefois enfermée dans des peaux ou dans des vessies.

La troisième sorte, la seule que nous trouvons dans le commerce, est bien inférieure à la précédente pour les qualités, formée en pains secs, fragiles et durs, tortillés et roulés sur eux-mêmes, ce qui l'a fait nommer *labdanum in tortis*; elle a une couleur noire, une saveur âcre, une odeur faiblement aromatique. Ce labdanum brûle difficilement, en répandant une odeur plus agréable, et se ramollit par la chaleur.

Il est le résultat du mélange d'une petite quantité de vrai labdanum, de résines et de gommes résines odorantes, de peu de valeur, et d'une grande quantité de sable ferrugineux, unis et fondus ensemble.

Autrefois les Espagnols retiraient, par ébullition des diverses parties du

ciste à feuilles de saule et à fleurs blanches, qui croît chez eux, une espèce de labdanum peu estimé, et connu sous le nom de *baume noir*.

Il est très-probable que les chimistes n'ont jamais analysé d'autre labdanum que la troisième sorte; les différents résultats qu'ils ont obtenus semblent confirmer cette assertion. En effet, selon Neumann, la partie pure du labdanum contient plus de résine que de gomme, et, suivant Cartheuser, il est composé d'une plus grande quantité de gomme que de résine. L'analyse la plus récente et la plus exacte est celle de M. Pelletier, professeur à l'École de pharmacie de Paris. Voyez sa Thèse sur la nature des gommes-résines, soutenue devant la Faculté des Sciences de Paris, août 1812.

Selon ce chimiste, cent parties de labdanum sont composées :

De gomme retenant du malte de chaux.	3,60
Résine.	0,28
Cire.	4,90
Acide malique	0,60
Sable ferrugineux.	72,00
Huile volatile et perte.	21,70

100

Le labdanum a été employé plus souvent en parfum que comme médicament. Les Grecs et les Turcs, en l'associant à l'ambre gris et au mastic, en forment des boules qu'ils estiment très-efficaces contre l'air pestilentiel. Les parfumeurs composaient autrefois une huile aromatique dont il était la base; il est toujours un ingrédient de nos pastilles et cloux fumants. Les médecins le prescrivent en topique, comme un excellent résolutif et fortifiant. Administré intérieurement, il agit à la manière des astringents. Le Codex de Paris prescrit d'en extraire une résine par l'alcool, pour la composition de la thériaque céleste. Il entre aussi dans le baume hystérique, les emplâtres stomacals et contre la rupture.

EXCVRSVS II

DE HYPOCISTHIDE.

Ad ea Plinii verba, lib. XXVI, cap. 31:

Hypocisthidis, orobethron quibusdam dicta, malo granato immaturo similis.

Hypocistis, Officin. Υποκιστίς Dioscor. *tarasith*, Arabum. Succus est exsiccatus, niger, nitens, saporis austari. Ex Gallo-Provincia, Gallia Narbonensi, et orientalibus plagis nobis affertur. Eligatur purus, nitidus, niger, non adustus.

Planta ex qua extrahitur, dicitur hypocistis officin. C. B. P. 465. E variorum cisti generum radicibus veluti surculus erumpit, orobanches forma: caule infima parte quatuor vel quinque lineas, supremâ pollicem vel duos pollices crasso, tres quatuorve alto, carnoso, succoso, disruptu facili, candicante, purpurascente aut sublutei coloris, saporis amari et summe adstringentis, foliolis seu squamis crassis, semipollicem longis, duas tresve lineas latis, obtuse acuminatis, diversi coloris in diversis speciebus, undique obsito. Multos gerit in summitate flores congestos cum foliolis aut squamis plurimis similibus crassis intarmixtos et circumseptos. Flos mali punkae cytino similia monopetalus est, campanulatus, septem vel octo lineas longus, cuius pars infima pro calyce est, suprema in quinque dividitur segmenta duas lineas longa, subrotunda; quorum medium pistillum occupat duas lineas longum, in globulum desinens striatum, cuius atriae stato corpore dehiscentes tenuissimum pollinem emittunt: sicque haec pars pistilli staminum et apicum vices gerit. Infima floris pars paulatim intumescit ad semiunciae crassitiem, et fructum constituit subrotundum, eiusdem cum flore coloris, mollem, intus veluti radiatum in sex vel octo partes diviſum, succo turgidum lento, glutinoso, limpidi, saporis fatui, et seminibus foetum pulveris adinstar tenuissimis. Sphericeo huic fructui striatus pistilli globulus supereminens semper adhaeret. Caulis a cisti radicibus quibus innascitur, facile avellitur; et scrobiculum relinquit in radice laevem absque ullo fibrarum vestigio. Cl. Tournefortius in Creta insula observavit hypocistidis species colore diversas, ut videre est in Corollar. Inst; R. H. Sola hypocistis flore luteo odorata erat, et odorem lilii convallium referebat; caeterae species erant inodorae.

Ad succum praeparandum, cytinus seu fructus recentes contundunt, et succum eliciunt, qui subinde insolatur et densatur ad extracti solidi consistentiam. Praeter hanc hypocistidis praeparationem nonnulli, tempore Dioscori-

dia, plantae surculos exsiccabant, fractos macerabant, incoquebant, percolabant. et ad extracti consistentiam indurabant.

Hypocistia ex iisdem fere constat principiis ex quibus acacia, et iisdem virtutibus donatur. Potenter adstringit, et ad omnes fluxionum affectus, puta sanguinis reiectiones, profluvia muliebria, coeliacos dysentericosque affectus commendatur. Quia si quam partem roborare consilium sit, inquit Galenus lib. VII Simpl. Medic. quae videlicet plusculo humore exoleta fuerit, robur et firmitatem illi non imbecilliter addit. Sic sane stomachicis epithematis, hepaticisque commiscetur, et ex viperis confecto antidoto inditur, nimirum quo corpora confirmet ac roboret.

Conf. Geoffraeus, Mater med. tom. II, pag. 720 seq.

EXCURSVS III

DE EUPHORBIO

Ad 22 Plinii verba, lib. XXVI, cap. 34:

*Item euphorbium, vel agaricum, drachmis duabus
cum sale modico potum, etc.*

Euphorbium, offic. *εὐφώβιον*, Dioscoridis. Est gummi-resina concreta in guttas, vel lacrymas ex pallido flavescences aut coloris aurei, splendidas, modo rotundas, modo oblongas, ramosas et cavernosas, asporis aterrimi, exurentis, nauseosi, odoris exera. Affertur ex Afriae regionibus a mari remotissimis per Selam urbem, vulgo *Salé*, in Barbariam; unde in Europam transvehitur.

Eligitur purum, siccum, pallidum vel flavescens, et acre, quod levi linguae contactu totum os accendit.

Dioscorides refert Euphorbium tempore Iubae Libyae regis detectum fuisse. Plinius vero dicit ab ipso rege Iuba compertum, et nomen sui medici Euphorbi, fratris celeberrimi Antonii Musae, Caesaris Augusti medici, impositum fuisse. Observat tamen Salmasius Tractatu de Homonymis, *εὐφώβιον ἀνάνθη* mentionem esse apud auctorem longe quam Iuba est antiquiorem. Meleagrum scilicet poetam aequalem Menippi Cynici, in quodam poemate graeco inscripto *εὐφάριον*.

Planta dicitur euphorbium Antiquorum (1) verum, Commel. H. med. Amstel. Frutex est altitudine duorum hominum et amplius, nascens in areosis; radice crassa, recta in terram descendente, fibras hinc inde emittente, intus lignosa, cortice exterius fusco, intus candido et lacteo circumvestita. Stipes qui e radice simplex oritur, trigonus vel tetragonus, quasi articulatus seu diversis nodis distinctus, marginibus inter nodos sinuosis, angulosis, et in angulis spinis rigidis, acutis, rectis, fuscis et nitentibus, binis munitis, cortice crasso, viridi, fusco constat et pulpa burnida, albicante

(1) *Euphorbia officinarum*, vel antiquorum (*Dodecand. trigyn.* gen. 1190 Pers. *Euphorbia*, Juss.), de qua iam saepius nobis dictum est. Ed. P.

lacte turgida absque ullo ligno. In plures ramos expanditur sine frondibus; nisi particulas quasdam sen-appendices, quae in oris solitariae et spinis adistae prodeunt parvae, rotundae, crassae, lacteae, et parvis, crassis, planis, viridibus ac lacteis pediculis innatae, foliorum nomine insignire quis vellet. Flores in oris nascuntur maxime ex sinibus cavis per angulos catuberantes seu spinarum ordines intermediis ex parte eorum profundiore terni, ut plurimum simul in uno pediculo parvo, ferme semiunciali, rotundo, viridi, lacteo, crasso, recta exsurgente. Medius flos et maior primo sese expandit, cæteris consequentibus priori adnatis, et ex adverso positis, pedicellisque minimis aut nullis fultis. Constant autem calyce monophyllo, ventricosos, rugosos, colorato, ore quinqueidentato et persistenti, petalis vero quinque, turbinatis, gibbis, crassis, cum dentibus calycis alternis, unguibus margini calycis impositis. Ea eorum medio stamina plura, quinque vel sex bifurcata, superne ruhra, inordinate assurgunt: pistillum simplex breve gerimen gerit subrotundum, triquetrum, cum stigmatibus tribus: floribus prodeuntibus, appendices foliaceae sen folia decidunt. Floribus succedunt fructus seu vascula seminalia, tricocca, plana, lactea, primum virentia, dein ea parte parum rubentia, saporis adstringentis; in quibus tria semina rotunda, estus cinerea, intus albicantia continentur. Saepè in saccis coriaceis cum euphorbio buius plantae fragmenta, capsulae seminales et flores exsiccata reperiuntur. Totâ planta succo acri, lacteo turget, qui, quacumque parte laesa, copiose ex ea profluit. In Africa, Malabarâ et India orientali crescit. Videtur autem illud gummi colligendi modus Malabaribus incognitus.

De medicis plantae euphorbiae viribus Veteres nihil referunt. Malabares, narrantibus Horti Malabarici scriptoribus, ea eius radice addito panisillo Asiae foetidae emplastrum praeparant, quod ventri puerorum pro lumbricis evacuandis commodè superimponitur. Cortex radicis contritus et sumptus cum aqua alvum solvit. Stipes et rami contriti, et aqua decocti luvant in doloribus podagrae, si pars affecta eius fumo vel vaporibus exponatur.

Nulla apud Hippocratem de euphorbia succo mentio est. Galenus et Dioscorides de eius purgandi facultate nihil memoriae prodiderunt. Graeci recentiores et Arabes insignem serum ea toto corpore trahendi virtutem ipsi tribuunt. Est autem acerrimum omnium ardentissimumque hydragogum; adeo ut non sine labore, animi defectu, ac sudore frigido alvum delicias, et saepe intestina eathulceret. Hinc monet C. Hoffmannus non tutum esse euphorbiae usum interiorem, nequidem in visceribus refrigeratis. Menses quoque illud tamquam noxium medicamentum intus exhiberi vetat, nisi prius eis commiscetur medicamentis quae acerrimam eius vim retundere valeant.

Sic Geoffraeus noster, Mater. med. tom. II, pag. 626 sqq. Nunc de Euphorbia Dr. BARBER dissertit, med. Scient. Diction. t. XIII, p. 466 sqq.

L'euphorbe est une substance extracto-résineuse, qui est apportée de l'Égypte en larmes irrégulières, roussâtres en dehors et blanches en dedans. Il y a une autre sorte d'euphorbe en grosses masses; ce dernier est moins pur, il est souvent mélangé avec une matière terreuse.

L'euphorbe se retire de l'*Euphorbia officinarum* et de l'*Euphorbia Antiquorum*; on sait que ces plantes, qui appartiennent à la famille des euphorbiacées ou tithymales, sont remplis d'un suc blanc, qui en découle avec abon-

dance aussitôt que l'on fait la plus petite blessure à l'écorce de ces plantes : or c'est ce suc épaissi à l'air, ou rapproché à l'aide de la chaleur, qui devient *euphorbe*. Cette substance donne, à l'analyse chimique, de la résine, de l'extractif et de l'albumine.

L'euphorbe a des qualités sensibles fortement prononcées : si on le mâche, il enflamme la langue et le palais, il cause une impression brûlante qui dure assez long-temps : il irrite aussi vivement la membrane pituitaire, et détermine l'éternuement avec une grande promptitude. Ce sternutatoire est si violent, qu'il deviendrait dangereux pour les personnes pléthoriques, sujettes aux hémorrhagies, pour celle qui sont menacées de l'apoplexie, qui ont des hernies, etc. Si l'euphorbe est en poudre fine, et que celle-ci se trouve disséminée dans l'air, il peut se propager à de grandes distances, et produire l'effet ptarmique, avec beaucoup d'intensité, sur tous ceux qui se trouveront dans cette atmosphère.

En contact immédiat avec la peau, l'euphorbe agit à la manière des caustiques ; il détermine une vive irritation ; il attire le sang vers le lieu de son application, y produit de la rougeur, du gonflement, de la douleur, même des petites vésicules ; il fait, en un mot, un effet vésicant : on sait que l'on ajoute la poudre d'euphorbe dans l'emplâtre vésicatoire. On tire avantage de l'action irritante de cette substance dans le traitement des affections cutanées des chevaux et des chiens.

Cette excessive activité de l'euphorbe rend très-dangereux son usage intérieur. Cette matière est, à proprement parler, un poison irritant, et son action médicinale n'est qu'un diminutif de son action vénéneuse : elle tend à corroder la surface de l'estomac et des intestins, à causer des lésions profondes et durables dans leurs tissus. On a cependant quelquefois administré l'euphorbe à la dose de deux à quatre grains : on doit toujours alors le mélanger avec des poudres peu actives et insolubles dans les humeurs gastriques et intestinales, afin que tenant écartées l'une de l'autre les molécules de l'euphorbe, elles préviennent une impression fâcheuse.

Quelques précautions que l'on prenne, l'euphorbe, même à petites doses, détermine encore une irritation violente sur la surface intestinale : il rend très-abondantes l'exhalation et la sécrétion muqueuse qui sont naturelles à cette partie, et donne lieu à des évacuations alvines copieuses et répétées ; souvent son impression sur la surface intérieure des intestins est telle qu'elle fait rendre du sang ; pendant ce temps, des coliques violentes se succèdent ; en un mot, on voit naître tous les symptômes d'une superpurgation dangereuse. Des flux de sang, des inflammations de bas-ventre, des convulsions, etc. ont suivi quelquefois l'emploi de cette substance.

Nous pensons que l'usage de l'euphorbe à l'intérieur doit être proscrit : il présente trop de dangers et des dangers trop graves pour que l'on se permette de se servir de cet agent à titre de purgatif. Nous avons des substances plus douces pour la remplacer, et nous devons faire entrer l'euphorbe seulement dans les moyens épispastiques.

On assure cependant que l'on a donné l'euphorbe avec succès dans quelques hydropisies, comme un purgatif hydragogue : remarquons que dans ces maladies, la sensibilité est souvent affaiblie, et que l'usage des irritants

devient alors moins dangereux : on s'en est aussi servi dans la paralysie pour exciter dans tout le système nerveux un ébranlement salutaire. On y a eu recours dans l'amaurose, quand on voulait attirer les humeurs vers le bas et dégager la tête : dans ce cas, comme dans la léthargie, quelques personnes conseillent l'euphorbe en lavements à la dose de six à huit grains, délayés dans un jaune d'œuf, et mis ensuite dans de l'huile douce.

Ceux qui pulvérisent l'euphorbe éprouvent souvent des coliques violentes, des saignements de nez, erseht même le sang, etc. Il est essentiel de leur faire prendre des précautions pour qu'ils soient à l'abri de l'influence de cette substance.

EXCURSUS IV

DE SCAMMONIO.

Ad ea Plinii verba, lib. XXVI, cap. 38:

*Scammonium quoque dissolutionem stomachi facit,
bilem detrahit, etc.*

Scammonium, scammonia et scammonia, Ofl. *σκαμμωνία*, Dioscoridis. Succus est concretus, resinosus et gummosus, purgans, apud Veteres et Neotericos maxime usitatus; cuius duo genera in officinis reperiuntur, unus Alepense, alterum Smyrnaeum.

Scammonium Alepense est succus concretus, levis, rarus, fungosus, friabilis, e cinere nigricans, et splendens, dum frangitur; in pulverem albidum, aut cinereum abiens, quum digitis tractatur; saporis amaricantis cum quadam acrimonia, et odoris virulenti. Ex Alepo affertur, ubi colligitur.

Scammonium Smyrnaeum nigrum est, magis densum ac ponderosum. Smyrna asportatur: illuc vero affertur ex urbe Gallo-Graeciae sive Galatiae Contelo nunc *Cuté* dicta, et ea Iconio nunc *Cogni* dicto Lycaoniae seu Cappadociae Provinciae, non procul a flexu Tauri montis, ubi ampla huius mercis seges est, ut vir clarissimus et cui botanicae peritissimus D. Sherard, Anglus, qui Smyrnae per 13 annos nationis angliae consulatum gessit, mihi narravit. Alepense Smyrnaen anteponitur.

Scammonium eligatur tenerum fractu, et pulvatu facillimum, nitens, linguam parum vehementer urens, quod fractum linguae salivosa tacta vel humoris alicuius albescit et lactescit. Relicuitur adustum, nigrum, ponderosum, arequis, lapillis aut aliis heterogeneis refectum.

Planta quae hunc succum profert, dicitur convolvulus syriacus et scammonia syriaca, Moryson. Histor. Oxon. part. II, 42. Ea radice crassa, bryoniae forma, carnosa, intus albida, foris pulla, fibris quibusdam donata, et lacte succo turgente, viticulas emittit tricubitales, seu vauls tenues, scandentes, et circa vicinas plantas se convolventes. Folia in his alterno ordine disponuntur, convolvuli minoris arvensis foliis similin, triangula, glabra, cum basi sagittata. Ex eorum alia flores nascuntur campaniformes, ea candido purpurascens, aut flavescentes. Horum pistillum abit in capitulum seu capsulam acuminatam, seminibus foetam nigrescentibus et angulosis. Nascitur in Syria, et solo pingui delectatur circa Alepum.

Doctissimus Tournefortius observat Dioscoridem aliter scammoniam plantam describere. § Scammonia, inquit, ab una radice ramos emittit trium cubitorum, multos, piogues, et qui non nihil crassitudinis prae se ferunt; foliis heleniae aut hederaceis, mollioribus tamen, hirsutis et triangulis; flore candido, rotundo, in calathi modum cavo, graveolente; radice praelonga, crassitudine cubitali, candida, gravi odore, succo graviora. Laudat idem Dioscorides scammoniam ex Mysia, Asiae regione delatam: imponebat vero Syriacam et Judaicam, quae suo tempore gravis erat; densa, levi farina et lithymale adulterata. Hanc convolvuli hirsuti speciem Cl. Tournefortius observavit in Mysiae campis inter montem Olympum et Sipylum, sed etiam circa Smyrnam et in insulis Lesbo et Samo, ubi hodierna die succus concretus etiam colligitur scammonio Syriaco longe inferior. Itaque Cl. Tournefort, nos inducere videtur, ut credamus scammonium Off. ex plantis, si non diversi generis, diversae saltem speciei originem esse. Syriacum nempe seu Alepense, ex scammonia folio glabro; Smyrnaeum, et Dioscorideum, ex scammonia folio hirsuto: quod tamen non affirmat. Quum tamen hac de re clarissimus D. Sherard, percontarer, retulit se ipsum quoque circa Smyrnas eundem convolvulum hirsutum observasse, sed nullum ex illo succum extrahi; tanta copia scammoniam Syriacam vel convolvulum glabrum ibi ubique nasci, ut solus sufficiat ad scammonium, quo utuntur, praeparandum; nec ad hunc succum extrahendum scammoniam quocumque in loco natam seligi, sed eam praecipue quae in declivi montis sub Smyrnae castello crescit, expeti, ubi aliquantisper remota terra radicem detectam incidunt, et vulnere mytilorum conchas apponunt, quibus succus lacteus excipitur, et exsiccat asservatur. Hoc scammonium in conchis ad incolarum usum reservatur, rarissime ad externos mittitur. Omne scammonium quod per Smyrnas ad nos venit, ex Contelo et Leonio, ut jam dixi, affertur; atque mercatores his in locis ex eodem convolvulo glabro colligi asserunt.

Diversae sunt illius succi legendi rationes a Graecis et ab Arabibus receptae. Duas Dioscorides proponit. 1. Capite exempto, radix in testudinis inversae speciem cultro excavatur, quo fit ut in cavum confluat succus, qui conchis demum excipitur. 2. Alii scrubes in terra concamerato sinu foliunt, in quos subiectis inglandium foliis profundunt succum, siccatumque extrahunt. Quatuor autem a Meuse recensentur, quae, quidem diversum quoque succum exhibent. Primo, quum primum radix, super terram exstiterit, pars eius quae terribi supereminet incisa succum gummeum quotidie remittit, ipsi siccatus servatur. Drupale radix omnino exulsa insiditur, lacque inde pressuens siccatur, vel igne lento, vel sole; et in ossas quasdam formatur et obguahiri colore autem est subalbō vel vario. Postea taleolae radicinis trietae expiuntur, et siccus siccatur, algilique notatur; est autem hic crassus, niger, gravis. Sunt etiam quī ex foliis et caulibus tritis succum extrahunt, siccant, coquantque: sed hic ex nigro, virexit, estque odoris tetri. Hodiē scammonii massae sigillo notatae non amplius afferuntur.

Scammonii lacryma quae ex radice incisa sponte fluit, qualis circa Smyrnas in conchis colligitur, licet praestantior sit, rarissime vel nunquam ad nos venit. Colore est pellucido albicante vel flavescente, resigae vel glutinis taurini instar. De tali scammonio pellucido Lobelius et Pena in Adversariis

mentionem faciunt, Scammonium autem quod nobis hodie asportatur, est in glebas compactum, opacum, et cinereum. Quisnam autem sit illius succediligendi roquus plura ignoramus. Sed verisimile est illas glebas esse ex sucis, tum incisione, tum expressione extractis coagmentatas; unde tanta in eadem gleba varietas deprehenditur.

Scammonium, tum Graecis tum Arabibus cognitum fuit, et usatum. A Mesue habetur tanquam medicamentorum purgantium maximum, adeo ut purgatorii omnes simpliciter pronuntiato per ἀντρίπάρτεν scammonium intelligatur, et ab Oribasio omnium purgantium violentissimum. De illo tamē Galeus libro de Simplic. Medicamentorum Facultatibus non meminit, licet alibi huius medicamenti saepe mentionem faciat.

Nec de scammonii viribus Neoterici a Veteribus dissentiunt. Nec etiam minus frequentis est usus apud eos, ad humores biliosos et pituitosos seu serosos et peribis remotis educendos. Virex eius laudatur in corporibus frigidis et terribis, in febribus intermittētibis, cruditatibus: magis autem in robustis et aetate consistente; minus in infantibus, imbecillioribus, puerperis, gravidis, febribus ardentibus, calidis morbis aut constitutionibus.

Duplici autem ratione catharsim moliri mihi videtur, tum fixis suis partibus acrioribus ventriculi et intestinorum membranis irritando et ad contractionem sollicitando, tum etiam volatilibus, oleosis particulis acerbis nervos convellendo, sicque omnes viscerum abdominis glandulas paululum exprimens. Caeterum massam sanguineam et lympham viscidam non aequae solvit sicuti manna, isapium et caetera hydragoga; unde tanta veri tenuis et fluidioris copia ab illo non educitur. Haec vero scammonii operatio a Fernelio accurate et eleganter depingitur in Meth. medendi, lib. V, cap. 9, his verbis: « Bilem tenuem atque citram ea universo corpore, simulque aquam citriam ac serosos humores trahit. Quumque vis eius quasi furens et effrenata sit, prompte quidem ac cito et e distentionibus vacuat, neque tamen crassiusculos ullus humores, seu pituitosos seu biliosos, qui circum praecordia ac viscera concreverunt et obhaerent, evellit; sed effectum quasi praecipitans et accelerans, eos dumtaxat qui tenues sunt at fluxiooli apti, humores secum rapit: idque tuus ex abdomine ut hydropicis, tum e venis et summo corpore, ac inde paucis succedit emictio. »

Varum enimvero quum omnia purgantia medicamenta corpori sint infensa, scammonium ut inter valentiora est valentissimum, sic inter infensa est infestissimum. Rebus medici de eo multa et gravia praefereunt incommoda: ex quibus quinque vel sex potissimum vitia illi exprobrautur, 1. Quod sit medicamentum maxime inlidum, et cuius operatio admodum incerta est; quoadmodum ab eaigua dosi hypercatharsis nonnunquam excitatur, et dosis debita ac requisita saepe irrita est ac ioanis. 2. Quod status quosdam mordaces gignat usque adeo stomachum laescentes, ut sumentibus nauseam conmoveat. 3. Quod vehementi acredine partes inflammet; quo sit ut sitim inexplebilem accendat, et febres excitet, his praecipue qui viscerum obstructionibus et humoribus putrescentibus obnoxi sunt. 4. Quod eadem acredine sua recludat ora venarum, adeo ut sequantur evacuationes nimiae, hypercatharses dictae. 5. Quod acrimonia abrasat intestina, reliqua viscera exulceret, et dysenteriam aut tenesimum excitet. 6. Quod malignitate quadam speciali

principibus partibus bellum inferat, at cor, ventriculū, hepar, etc. graviter laedat.

Haec autem scammonii vitia quibusdam cautionibus emendari possunt : 1. Si tempore opportuno exhibeatur, id est, vel ineunte morbo, si materia turgeat et quidem statim ab initio, vel secus quam humores concocti fuerint et fluidi facti. 2. Si dosi congrua sumatur. 3. Si rite fuerit praeparatum.

Prius scammonii corrigendi modus a Galeno, lib. 1, de Alimentor. Facultatibus sic refertur. Mali cydonii medullarum et semina exscalpebant deinde cavitatem scammonio implentes, farina ex aqua subacta circumlineabant, assabant, atque ita malum mandendum exhibebant. Nunc vulgo pulpa removetur, et scammonium coctum retinetur. Alii pulpam retinent, scammonium removens. Alii cum Galeno utrumque retinent.

Tandem aequissimum quod de hoc medicamento iudicium vir doctissimus D. Hucquet, Tractatu de Purgantibus tulit, hic addam; scilicet nullum esse medicamentum genus, quod in medendo plus consilii, in aegro plus opportunitatis, et in utroque plus requirat ordinationis et apparatus.

Apud Veteres usurpabatur exterius in linimentis et unguentis ad scabiem, ad affectus capitis frigidos, ad tumores duros et scirrhosos resolvendos, ad ischiadicōs dolores, etc. et lana subditum, ad mentes movendos. Hodie vix alio usu est quam ad purgationes.

Haec Geoffroyus, Mat. med. tom. II, pag. 665 sqq. Quoad botanicam, et medicam Rem pertinuit, quae de scammonio scripsit nostrae Dr. MERAT, hoc in loco operae visum fuit excerpere, ex Scient. med. Diction. tom. L, pag. 50 sqq.

La scammonée, scamonia, scāmmonia, scammonium, Pharm. est un suc concrété gomme-résineux purgatif, provenant du *Convolvulus Scammonae* Linn. qui croît dans le Levant. Ces noms dérivent évidemment du mot arabe *sachmūia*, dont les anciens Grecs ont fait *σκαμμόνη*: scammonée n'est que la traduction.

Lorsque nous disons que le liseron scammonée fournit cette substance, nous ne prétendons pas affirmer que lui seul procure celle du commerce. Il paraît seulement que c'est cette plante qui en donne en plus grande quantité, et celle de la qualité généralement préférée; mais il est également avéré que plusieurs autres végétaux du même genre *Convolvulus*, qui comme on sait, renferme d'autres espèces purgatives, comme le jalap, *Convolvulus Jalapa* Linn. le turbith, *Convolvulus Turpethum* Linn. la soldanelle, *Convolvulus Soldanella* Linn. etc. ou de familles voisines, donnent un suc purgatif qu'on a dénommé du nom de scammonée. Ainsi Sibthorp, qui a voyagé dans les pays où se récolte cette gomme-résine, affirme positivement qu'on en retire de plusieurs végétaux différents. La scammonée de Smyrne paraît provenir du *Periploca Secamone* de Linn. qui croît en Égypte, et dont M. R. Brown a fait son genre *Secamone*; le *Cynanchum monspeliacum* Linn. donne un suc purgatif qu'on désigne par le nom de scammonée de Montpellier. Tout suc concret purgatif est devenu pour les marchands et les habitants de l'Orient une espèce de scammonée, comme en Amérique toutes les écorces agères sont des quinquina, toutes les racines vomitives des ipécacuana; toutes celles sudorifiques des saïseparilles, etc. La plupart des noms de médicaments ne sont

guère que des épithètes collectives employées pour désigner des substances plus ou moins analogues, et que la cupidité commerciale veut faire croire identiques.

Le *Convolvulus Scammona* Linn. a la racine vivace, fort grosse, et longue parfois de plusieurs pieds, fusiforme, blanche en dedans, pourvue d'une écorce ligneuse, et dont l'intérieur contient un suc propre lactescent, qui, desséché à l'air, fournit la scammonée; les tiges sont grêles, cylindriques, un peu velues, grimpantes, à peu près semblables à celles de notre petit lierzon d'Europe, *Convolvulus arvensis* Linn. longues de deux à trois pieds; les feuilles sont alternes, glabres, pétiolées, triangulaires, aiguës, et ont leurs angles postérieurs divergents munis à leur côté intérieur d'une petite dent; les fleurs sont pourvues d'un petit calice à cinq divisions, et d'une corolle campaniforme, à limbe entier, circulaire, plissé; elle est blanche, avec des bandes roses qui se volent à l'extérieur et à l'intérieur; ces fleurs sont au nombre de deux ou trois sur chaque pédoncule, et chaque pédicelle particulier est accompagné de deux petites bractées courtes. Le fruit est une capsule à deux loges, et deux semences dans chaque. Cette plante, de la famille des lierzons et de la pentandrie-monogynie, est figurée dans Gaspard Bauhin (*Hist. plant.* t. II, p. 463); dans Regnault (*Botanique*); dans Russel (*Med. obs. and inquir.* t. I, p. 12).

Pour obtenir le suc de ce végétal, on fait des incisions à la partie supérieure de la racine, j'environ deux pouces de terre, ou même on en fait la section vers le commencement du mois de juin; on place au-dessous, soit des coquilles, soit des feuilles ou tout autre objet susceptible de le recevoir; au bout de douze heures, on les retire et on réunit les produits qui ne se montent qu'à quelques dragmes pour chaque racine, dans un vase commun; pour les faire dessécher au soleil. Cette scammonée est la plus pure; au rapport de Mesué, on en retire aussi par expression, en arrachant les racines et les soumettant à la presse pour en extraire le suc, qu'on évapore en extrait solide; il paraît même qu'on tire le suc des feuilles et des tiges pour le réduire de même en extrait; ce qui ne peut fournir qu'un médicament bien inférieur; car le suc propre est ici mélangé avec tous les autres sucs de la plante, et la scammonée n'y est plus que dans des proportions peu considérables. C'est surtout la scammonée par extraction que nous avons dans le commerce; celle qui résulte de l'incision des racines, et qui forme des espèces de larmes par sa dessiccation, vient rarement en Europe, parce qu'étant estimée plus pure et de meilleure qualité, on la conserve presque totalement dans le pays. D'après le rapport des voyageurs, à Alep, à Smyrne, on recueille une certaine quantité de cette scammonée en larmes; mais celle en masse vient de l'intérieur des terres, et même des provinces éloignées.

On voit dans le commerce deux espèces de scammonée: l'une, reconnue pour supérieure en qualité, est désignée sous le nom de *scammonée d'Alep*; elle est en morceaux gris plus ou moins volumineux, faciles à rompre, assez semblables à l'extérieur à l'ambre gris; sa cassure est mate, d'une teinte un peu plus foncée, parsemée de petits points blancs, et un peu poreuse; elle est sans odeur, et présente une saveur un peu nauséabonde, sans amertume décidée; sa surface s'effrite un peu à l'air, et se couvre d'une espèce de cendre

légère. L'autre est en morceaux noirâtres, plus lourds, plus compactes, et mêlés de beaucoup de corps étrangers; on la connaît sous le nom de *Scammonée de Smyrne*, parce qu'on la recueille aux environs de cette ville, quoique la plus grande quantité provienne du commerce qu'elle fait avec la Galatie, la Lycaonie, la Cappadoce, etc.

On falsifie ces gommes-résines dans le commerce avec plusieurs autres substances; sans parler des sucs d'autres liserons qu'on y mêle, on y ajoute, comme nous l'avons dit, le suc du *Cynanchum monspeliense* Linn. qui a une odeur plus forte, et qui est plus noir, mais qui pûte moins; on y mêle encore d'autres sucs laetescents, même ceux de quelques euphorbes, d'apocins, la farine d'orobe; j'ai observé dans celle d'Alep des poils d'animaux, etc. Dans tous les cas, on doit rejeter celle qui est brûlée, pesante, remplie de grains de sable, de petites pierres, etc.

MM. Bouillon-Lagrange et Vogel ont examiné et comparé ensemble ces deux espèces de scammonées, et donné leur analyse chimique. Nous ne pouvons mieux faire que de transcrire ici le résultat de leur travail sur ces deux substances.

La scammonée d'Alep, suivant ces chimistes, est légère, de couleur grise, cendrée, brillante, et transparente dans la cassure.

Celle de Smyrne, inférieure en qualité, est compacte, pesante, plus foncée en couleur, plus difficile à pulvériser.

La scammonée d'Alep se fond facilement sur une plaque de fer échauffée: si on augmente la chaleur, elle exhale des vapeurs nauséabondes; elle est peu soluble dans l'eau, et se dissout facilement dans l'alcool, en lui communiquant une couleur jaune-brunâtre; elle est soluble, même à froid, dans l'eau chargée de potasse pure; la liqueur prend alors une couleur jaune; à chaud, cette même liqueur devient brune.

La scammonée de Smyrne se fond moins complètement que la précédente; au lieu de se prendre en masse dans l'eau bouillante, comme le fait celle-ci, elle devient grumaleuse; l'eau se colore en jaune, et n'est ni acide, ni alcaline; quoiqu'elle contienne moins de résine, elle fournit par l'alcool une teinture plus colorée.

MM. Bouillon-Lagrange et Vogel concluent des expériences qui ont donné lieu à leur travail, que cent parties de scammonée d'Alep sont composées de :

Résine	60
Gomme	3
Extrait	2
Débris de végétaux, matière terreuse	36

400

Que celle de Smyrne contient: résine 29, gomme 8, extrait 5, débris de végétaux, matière terreuse, 58.

Cependant ces chimistes remarquent avec raison que, dans l'usage médical, les essais n'ont pas fait remarquer des différences aussi notables que le supposeraient ces résultats de l'analyse.

MM. Bouillon-Lagrange et Vogel considèrent la scammonée comme une gomme-résine mêlée d'un peu d'extractif, qui contient beaucoup plus de résine et moins de gomme que les autres gommes-résines connues; mais elle

en contenant assez, disent-ils, pour former avec l'eau un liquide laiteux. Cette substance rougit la teinture de tournesol ; propriété qui n'indique point nécessairement la présence d'un acide d'après ces auteurs, mais qu'ils croient plutôt être un caractère des résines, puisqu'ils l'ont observée sur plusieurs autres, comme sur la sandaraque, le mastic, l'oliban, etc. (*Bull. de pharm.* tom. I, pag. 421.)

Il entre en France cinq à six cents livres de scammonée par an ; c'est par le port de Marseille, comme tout ce qui vient du Levant, que nous arrive cette substance.

Les médecins de la plus haute antiquité ont connu la scammonée ; on en trouve l'indication dans les écrits d'Hippocrate et de Galien, dans les auteurs arabes, et dans tous ceux de ces deux écoles. Cela n'a rien qui doive étonner, puisque cette substance était pour eux un produit indigène. Ils paraissent l'avoir employée contre les maladies avec douleur, appliquée en topique ; mais c'est surtout comme d'un purgatif intense, qu'ils en ont fait usage. Parmi nous, elle n'a plus que cet emploi, et ne figure plus dans notre thérapeutique que parmi les drastiques les plus énergiques.

Mesué, dit Geoffroy, la regardait comme le plus fort des purgatifs, de sorte qu'en désignant simplement le purgatif, on entendait la scammonée. Oribase en avait une opinion semblable. Dans un temps où l'humorisme régnait souverainement, on ne se contentait pas de le regarder seulement comme purgative, on lui attribuait la propriété d'évacuer la bile ténue et citrine (Fernel ; *De method. curandi*), les liquides pituiteux, séreux, etc. répandus dans les diverses parties du corps ; la raison et les progrès de la physiologie pathologique ont fait justice de ces opinions erronnées. Pour les modernes, la scammonée n'est plus qu'un purgatif doué d'une grande énergie, et dont l'action doit être dirigée avec prudence et discernement. Aucun médicament n'exige davantage d'être employé sagement, d'après Hecquet (*De purgantibus*).

L'activité de la scammonée, et en général celle des résines presque pures, comme est cette substance, nécessite effectivement qu'on ne l'emploie qu'à des doses modérées, et dans des cas où il y a absence de toute irritation des voies digestives, et, à plus forte raison, de l'inflammation de ces mêmes parties, ou même de toute autre région du corps. On doit même s'en servir de préférence dans les cas où la sensibilité est en partie éteinte, obtuse, et où l'économie a besoin d'être fortement excitée, d'être vivement remuée, etc. Il ne faut jamais prescrire la scammonée dans les affections fébriles, dans les phlegmasies, les maladies éruptives, etc. On peut le conseiller, au contraire, aux sujets robustes, aux tempéraments mous, lymphatiques, dans la paralysie, les maladies nerveuses, dans les manies, les hydropisies, les maladies chroniques de la peau. Hoffmann l'appelle le poison des coliques, pour montrer combien on doit s'abstenir d'en donner dans ces affections.

La qualité hydragogue de la scammonée est surtout une des plus marquées. Dans les maladies de ce genre, comme dans la leucophtéalmie, elle évacue les eaux, parfois, avec une facilité miraculeuse, mais on sait que, le plus ordinairement, le dégonflement qui en est le résultat n'est pas de lon-

gue dorée, et que la sécrétion réparait bientôt, par suite du trouble circulatoire causé par la lésion organique, dont l'épanchement n'est que le résultat.

Lorsque la scammonée est administrée à trop grande dose, elle produit cette irritation violente, mais passagère, des voies digestives, connue sous le nom de *superpurgation*, et dont les symptômes sont, de la douleur, de la soif, de la fièvre, des selles abondantes, etc. Ces accidents, qui durent vingt-quatre ou quarante-huit heures, et plus parfois, ne cessent que par l'emploi des calmants et des adoucissants les plus marqués. On a même vu la scammonée produire une inflammation plus manifeste encore, des vésies digestives, et même les ulcérer, s'il faut en croire quelques auteurs; ce qui ne pourrait avoir lieu, suivant nous, que par un usage excessif et réitéré. On a même prétendu que la scammonée avait une vertu délétère particulière. M. Oudla, pour s'assurer des qualités nuisibles de cette substance, en a fait avaler jusqu'à quatre gros à des chiens, et il n'en est résulté que des déjections abondantes (*Traité des poisons*, t. I. première partie, p. 96). Cette expérience doit, jusqu'à un certain point, rassurer les médecins sur les dangers qui résulteraient de l'usage de cette gomme-résine.

Un autre inconvénient reproché à la scammonée, c'est d'être un purgatif infidèle, qui, à la même dose, produit tantôt des purgations nombreuses, tantôt n'en cause pas une seule. Cette inégalité dans les effets de ce purgatif est réelle et conforme à l'expérience; mais elle peut tenir à ce qu'on aura employé parfois de la scammonée d'Alep, et, d'autres fois, celle de Smyrne, qui, comme nous le voyons d'après son analyse, est moitié moins résineuse, et par conséquent moitié moins purgative; elle peut tenir aussi à la différence de l'état des voies gastriques; si l'estomac ou les intestins, dit Geoffroy (*Mat. med.* t. IV, p. 285), sont enduits de mucosités, la scammonée ne produit aucun effet; au contraire, lorsque la membrane des intestins est libre de tout enduit, elle irrite ces organes, purge, et peut causer des superpurgations, etc. Bien d'autres circonstances encore peuvent contribuer à ce défaut de qualité dans l'action de cette substance.

Les qualités actives de la scammonée, exagérées par les Anciens, leur ont fait chercher des procédés propres à adoucir ce médicament, au moyen de différentes préparations ou de mélanges connus sous le nom de *diagrède*, *diampodius*, qui était le nom donné à la scammonée par Alexandre de Tralles; Galien prescrivait, dans cette intention, la coction de cette substance dans un coing dont on ôtait la pulpe, et qu'on entourait extérieurement d'une pâte avant de le mettre au feu. On donnait à manger le coing au malade; mais les Modernes faisaient prendre la scammonée retirée du coing et cuite de cette manière; c'est là le *diagrède de coing* ou *cydonisé*; ils ont encore prétendu corriger les qualités malignes de la scammonée, en en mêlant avec de l'extract de réglisse, et les desséchant ensemble; ce qui forme le *diagrède de réglisse*, ou *glycyrrhisé*, ou bien en exposant de la scammonée en poudre à la vapeur du soufre en combustion, jusqu'à ce qu'elle paraisse se fondre, ce qui fournit le *diagrède soufré*. Quand on prescrit le diagrède dans une formule, sans spécifier quelle espèce, c'est toujours la première de ces préparations qu'on donne. On substitue quelquefois

ce nom à celui de scammonée pour dérouter les malades : on ne fait plus guère, d'ailleurs, aucune de ces préparations dans les officines.

La dose de cette substance ; sur laquelle les Anciens n'étaient pas d'accord, est assez fixe pour nous. On la donne généralement depuis six jusqu'à douze grains, pour les enfants et les personnes délicates ; on en donne le double aux adultes. On voit, par l'expérience rapportée de M. Orfila, qu'on pourrait aller plus loin sans inconvénient. Jamais on ne donne la scammonée en nature ; toujours on l'étend avec de la gomme, de la poudre de réglisse ou du sucre, moins pour l'adoucir que pour lui faire présenter plus de volume et pour qu'elle puisse agir sur une surface plus étendue de l'estomac ; c'est en pilules qu'on la donne souvent, bien que cette préparation ne soit pas la plus convenable, puisqu'elle a le même inconvénient de n'agir que sur une surface bornée ; c'est en émulsion dans trois ou quatre onces de looch ou d'une potion édulcorée, et où elle est suspendue par du mucilage dans le liquide, qu'on la conseille le plus fréquemment. Donnée ainsi, elle a l'avantage d'offrir un purgatif agréable, facile à prendre, et qui plait infiniment plus que les infusions amères et nauséabondes de séné, les solutions salines, etc. etc. C'est là le motif le plus fréquent qui fait user de la scammonée chez les hommes délicats, les femmes et les enfants. Lorsqu'on s'en sert comme drastique, on prend moins de précaution pour envelopper cette gomme-résine, et on est loin de chercher à l'adoucir. On doit aussi en augmenter la dose, et on peut la porter à trente et quarante grains, sans aucun inconvénient, suspendue dans un liquide quelconque ou en pilules.

On a préparé une teinture de scammonée connue sous le nom de *magistère de scammonée*. Ce médicament, qui offre la résine à l'état de pureté, et dont l'action devrait être toujours égale et plus intense, est cependant moins purgatif, d'après la remarque de Geoffroy ; ce qui prouve qu'il faut toujours consulter l'expérience avant de prononcer sur les vertus des médicaments.

La scammonée entre dans la fameuse *poudre de tribus*, nommée aussi de *Harivig* et *Cornachine* ; ce dernier nom vient de Marc Cornachini, professeur de médecine dans le collège de Pise (elle est composée de diagrède soufre, d'antimoine diaphorétique et de crème de tartre, de chaque partie égale), que l'on prescrit contre les convulsions des enfants, depuis six grains jusqu'à neuf ou dix pour ceux à la mamelle, et depuis un scrupule jusqu'à un demi-gros pour les adultes, dans différentes maladies nerveuses. Son usage est à peu près nul aujourd'hui. La scammonée entre dans la *poudre purgative d'Helvetius*, dans les *pilules cochées*, *siné quibus*, *mercurelles*, *hydragogues de Bontius*, dans les électuaires *diaphénix*, *Hameck*, *caryocotin*, *néstérique*, *diacarthame*, dans l'*extract panchymagogue de Crolius*, etc.

Nos *Isérons indigènes* présentent une succédanée facile à se procurer, mais d'une vertu plus faible, à la scammonée, d'après les expériences de plusieurs médecins ; Haller prétend même que l'extract du grand lieron, *Convolvulus spium* Linn. égale en propriété pareille dose de scammonée, MM. Coste et Willemet (*Matière médicale indigène*, p. 49) affirment que vingt à trente grains de ce même extract peuvent remplacer la dose ordinaire de scammonée, comme ils s'en sont assurés sur quatre individus hy-

dropiques. M. Bodard (*Matière médicale comparée*) dit que ce purgatif a l'avantage de ne pas produire sur les intestins une irritation aussi forte que la scammonée, quoique son effet ne soit pas moins certain. Le lieron à feuille de guimauve, *Convolvulus altheoides* Cav. espèce indigène de nos provinces du Midi, remplace très-bien le jalap, et sans doute la scammonée, d'après M. Loiseleur-Deslongchamps (*Manuel des plantes usuelles*), qui l'a donné en teinture alcoolique, chez des enfants, depuis quatre jusqu'à dix gros. Boerrhave assure que le suc laiteux du persil des marais, *Selinum palustre* Linn. a la vertu purgative de la scammonée, et peut lui être substitué.

C. PLINII SECUNDI NATURALIS HISTORIAE

LIBER XXVII.

I.

(1.) Crescit profecto apud me certe tractatu ipso admiratio antiquitatis; quantoque maior copia herbarum dicenda restat, tanto magis adorare priscorum in inveniendō curam, in tradendo benignitatem subit. Nec dubie superata hoc modo posset videri etiam rerum naturae ipsius munificentia, si humani operis esset inventio. Nunc vero deorum fuisse eam apparet, aut certe divinum, etiam quum homo inveniret; eandemque omnium parentem et genuisse haec, et ostendisse, nullo vitae miraculo maiore, si verum fateri volumus. Scythicam herbam a Maeotis paludibus, et euphorbiam e monte Atlante utraque Herculis columnas: et ipso rerum naturae defectu, parte alia britannicam ex Oceani insulis extra terras positus,

I. *Scythicam herbam a Maeotis*, etc. Scythica herba nobis est *Glycyrrhiza glabra*, vel *Gil. asperima*: euphorbia, eodem nomine *E. officinarum*: britannica, *Rumex aquaticus*; aethiopsis, *Salsola argentea*; de quibus

locis suis diximus. Gronov. et alii ante Hard. *Maeotidis*; et paulo supra *divinam*, ut et ipse Brat. non, *divinum*. Es. P.

Naturae defectu. Et ubi ipsa rerum natura deficit. Haro.

itemque aethiopidem ab exusto sideribus axe; alias praeterea aliunde ultro citroque humanae saluti in toto orbe portari, immensa romanae pacis maiestate, non homines modo diversis inter se terris gentibusque, verum etiam montes et excedentia in nubes iuga, partusque eorum et herbas quoque invicem ostentante. Aeternum, quaeso, deorum sit munus istud. Adeo Romanos, velut alteram lucem, dedisse rebus humanis videntur.

II. (11.) Sed antiquorum curam diligentiamque quis possit satis venerari, quum constet omnium venenorum ocysimum esse aconitum: et tactis quoque genitalibus femini sexus animalium, eodem die inferre mortem? Hoc fuit venenum, quo interemptas dormientes a Calpurnio Bestia uxores M. Caecilius accusator obiecit. Hinc illa atrox peroratio eius in digi-

II. *Aconitum*. In insula Cen Menander scribit lege sancitum fuisse, ne turpiter viverent, qui bene vivere non possent: nempe, ut effecti capularesque senes aconito vitam finirent, ne reliquis alimentum decederet. Rhod. lib. XVIII, c. 26. Dalec.

Et tactis. Hoc ante iam attigit XXV, 75. Appellationis *θηλυγόνου* causa haec est, ut mox dicitur. Tradit hoc idem Theophrast. Hist. IX, 19 Haro. — *Θηλυγόνου*, vel *σαόρπιος*; Theophr. l. c. habet folia cyclasmi similia; cauda scorpionem refert. Nobis *Doronicum scorpioides* (*Syngenes. superfl.* gen. 1862 Pets. *Corimbyf.* Juss.), affine *D. Parlatianchi*, de quo iam diximus. Cf. Columm. Ephras. II, 18, pag. 36. Ko. P.

Genitalibus femini sexus. Vel albis corporis partibus accipiendū veneno opportunitas. Cie. pro Scaur. *Libertus patrum non occidit, sed duobus di-*

gitulis guttam oblevit. Rhod. XXIII, s. 13. Praesertim autem mulierum genitalibus eo tactis quom menses fluunt, inferit mortem. Nam gladio ejus succo tincto, e corpore si sanguis elicitur, lethale vulnus est. Dalec.

Dormientes. Habent hanc vocem eodd. Begg. 4, 2. A cacteris plerisque abest. Haro.

Calpurnio Bestia. Socius hic fuit contritionis Catilinae. Meminit ejus Sallustius. Haro.

M. Caecilius. M. Caecilius Rufus orator, a Plinio iam memoratus, VII, 50. Haro.

Hinc illa atrox peroratio eius in digitos mortuas (sic prius). Cogitabat: Hinc illa atrox peroratio eius in digitum maritum. Fabulae narrare a spumis Cerberionis, extrahente ab inferis Hercule, ideoque apud Heracleam ponticam, ubi monstratur is ad inferos aditus, gigni. Digitum mari-

tum: Ortum fabulae narravere, e spumis Cerberi canis, extrahente, ab inferis Hercule, ideoque apud Heraeleam ponticam, ubi monstratur is ad inferos aditus; gigni. Hoc quoque tamen in usus humanae salutis vertere: scorpionum ictibus adversari, experiendo datum in vino calido. Ea est natura ut hominem occidat, nisi invenerit quod in homine perimat. Cum eo solo colluctatur, velut pari intus invento. Sola haec

tum dixere Plinius, et Caecilius, maritallis officii iocique specie parricidam. De hac voce lectissima congescit Helmsius ad Claudianum et Ovidium. Nam illud *ortum* (quamvis id quoque desiderarint, qui *natum tradidere* aut *narravere natum* sublecerunt) plane supervacuum est, quum *to gigni* at *tois e spumis Cerberi* et *tois apud Heraeleam ponticam* respondeat: quae non est auferenda Plinio suavis. Quod si cui primo aspectu videatur prius illud poscere *genuitum esse*, meminerit Livii lib. 1: *Silvius deinde regnat, eam quendam in silvis natus; is Aeneam Silvium creat*. luvat praepositio *e*, quam sanciuot Chifflet. Vosqueque et primae editiones, amaram illi verbo. Ga.

In digitum. In eam Calpurnii digitum, quorum uxorum suarum *et adolea* tetigerat, et sic interemerat. Haec sincerissimum est, quam representamus, scriptura Reg. cod. 2, et Chifflet. et eius quem Pintiaovs vidit, totidem plane verbis apicibusque. In libris vulgatis, *peroratio eius in digito mortuae. Fabulae*, etc. Reg. 1, *in digito mortuae fabulae*. Salmas. in Soljo. pag. 886 et 888, sic excogitabat: *peroratio eius. En digitum!* Utrum igitur ab oratore demonstrari tum volebat digitum, quum haec diceret, summe, an rei? Quo vero gestu motuque dexterac rei

digitum potius quam integram manum aigoret? Gronov. subtilius aliquanto quam verius, *peroratio eba in digitum maritum. Fabulae*, etc. ut digitus maritus a Plinio appellaretur, maritalis officii iocique specie parricidis. Pudet his spurcitiss chartam loquimur. E digitis interim eum, qui medius est, *impudicum* alii, eum Martiale: cum Persio alii *infamem* vocant: ut eum qui ei proximus est a Polliae, *salutarem*. Pollux lib. II, *καταπόνητα, cinaedum*. HAAO.

Ortum, etc. Nempe venenum. Hanc fabulam et Dion. Perieg. refert in Descr. orb. vs. 788, et Nicander in Alexiph. statim Iulio. HAAO. — *E spumis* Sic Chifflet. *a spumis* Gronov. et alii ante Hard. Ed. P.

Ad inferos aditus. Plin. VI, 4: *Portus aconae, veneno aconito dirus: specus Acherusia: Podius metallicae os, opinor: quum Cerberus non alius fuisse videatur, quam subterraneus locus, ubi triplex metallum, ex quo pecunia conficitur: uti ex Homeri Odyssea concicimus.* HAAO.

In usus humanae salutis vertere. Lycoctoni duo genera, non pardalium ebs. DAL.

Nisi invenerit quod in homine perimat. Mallem legeres ordine permutato: *Nisi invenerit in lequine quod perimat.* PINT,

pugna est, quum venenum in visceribus reperit; mirumque, exitialia per se ambo quam sint, duo venena in homine commoriuntur, ut homo supersit. Immo vero etiam ferarum remedia antiqui prodiderunt, demonstrando quomodo venenata quoque ipsa sanarentur. Torpescent scorpiones aconiti tactu, stupentque pallentes, et vinci se confitentur. Auxiliatur his elleborum album, tactu resolvente; ceditque aconitum duobus malis, suo et omnium. Quae si quis ullo forte ab homine excogitari potuisse credit, ingratis deorum munera intelligit. Tangunt carnes aconito, necantque gustatum earum pantheras: nisi hoc fieret, repleturas illos situs. Ob id quidam pardalianches appellavere. At illas statim liberari morte, excrementorum hominis gustu, demonstratum. Quod certe casu repertum quis dubitet? et quoties fiat etiam nunc ut novum nasci? quoniam feris ratio et

Torpescent scorpiones, etc. Et hinc superius indicatum l. XXV, cap. 75. Adnotavit etiam Dioscorid. IV, 77. HARD.

Auxiliatur his elleborum album. De Veratro albo conf. quae supra diximus lib. XXV, c. 24, 23 et 75. En. P.

Duobus Elleboro et scorpionibus est enim elleborum aconiti peculiare malum: scorpio, commune omnium. HARD.

Quod si quis illa (sic peius). Ex codd. legend. *Quae si quis ullo forte ab homine excogitari, etc.* Geor.

Carnes aconito. Immo vero tritum aconitum cum cernis tusa miscent, inde globulos formantes, quos devorandos feris obiciunt; ἐνθιναὶ ποτὶ δίσκῳ, inquit Diosc. Dal. — *Tangunt.* Transcripsit haec Solinus a Plinio, c. XVII, p. 37 sq. Refert quoque Diosc. IV, 77. HARD.

Repleturas illos situs. Illas regiones. HARD.

Pardalianches. Solin. loc. cit. Nicand. in Alexiph. p. 134, iisdem fere verbis. Παρδάλιανχις igitur ἀπὸ τοῦ παρδάλις ἄγχις, quod pantheras encelat, aconitum appellavere. HARD.

Statim liberari morte. Solin. loc. cit. Vidē quae in eam rem diximus lib. VIII, 44. HARD.

Quoniam feris ratio et usus inter se tradi non possit. Quoniam ferarum rationem et usum earum rerum, quas agunt, trēdere invicem aliae alia non possunt. Ille homini illi vehementer succenseo, qui capiti tertio quod sequitur, huic titulum velut argumentum praefixerat: Quod omnium rerum conditor sit deus: quum Plinius hoc loco, ut passim, ἀδελφός; non alium agnoscat deum, praeter naturam rerum, HARD.

usus inter se tradi non possit. (III.) Hic ergo casus, hic est ille, qui plurima in vita invenit deus. Hoc habet nomen, per quem intelligitur eadem et parens rerum omnium, et magistra natura, utraque coniectura pari, sive ista quotidie feras invenire, sive semper scire iudicemus: pudendumque rursus, omnia animalia. quae sint salutaria ipsis, nosse, praeter hominem. Sed maiores oculorum quoque medicamentis aconitum misceri saluberrime promulgavere: aperta professione, malum quidem nullum esse sine aliquo bono. Fas ergo nobis erit, qui nulla diximus venena, monstrare quale sit aconitum, vel deprehendendi gratia. Folia habet cyclamini aut cucumeris, non plura quatuor, ab radice leniter hirsuta. Radicem modicam cam-

Oculorum quoque medicamentis misceri, Dioscorid. IV, 77, de aconito: *Μίγνυται δὲ καὶ ὀφθαλμιαῖς ἀνιδύρως θυγάστη. Miscetur et oculorum medicamentis doloris levandi vi praeditis.* HABO.

Folia. Totidem notis ac verbis delineantur a Dioscorid. loc. cit. et auctore libri de Simplic. med. ad Patern. Opp. Galeni tom. XIII, pag. 945. Pingitur a Dodonaeo, pag. 434. Gallis, *aconit*. Gesnera amplius sedecim ab eodem picta vidimus in horto Regio. H. — *Folia habet cyclamini, etc. Doronicum scorpioides*, aut *Pardalanches*, describitur Theophr. Hist. IX, 49. Conf. cap. 1, not. 2. *Aconitum Napellus* (*Polyand. trigyn.* gen. 1328 Pers. *Ranunculac.* Juss.). Dioscoridi IV, 77; Nicod. Alexipharm. 131; Virgilis quoque, Georg. II, 252; *Aconitum Lycoctonum* Dioscorid. c. 78; *Aconitum Cammarum* Hippocrat. de Morb. 446. Omnes eas species Noster miscet, et uno aconiti generico nomine confundit. Cf. Spreng. Hist.

Rei herb. I, 43, 462, 430, 177. Ed. P.

Leniter hirsuta. Subaspera, ὑποπαχέα. Plinius legique videtur, ὑποδαέα. DAT. — *Leniter*. Tenui laugine pubescentia: quod et nos tractando novimus. HABO.

Cammaro similem. Idem censet et Galenus in linguis. Verum si ita esset, κάμμαρον legendum, fuerit et non κάμμαρον. Ego potius κάμμαρον dictum puto, quasi κάμμορον, ut et apud Homerum persicisum. DAT. — *Radice cammaro similem*. Scorpionis caudae, ῥίζα ὅμοια σκορπίου οὐρῆς, dixit Dioscor. loc. cit. Plinius magis caute, a se potius nota, cammaro scilicet, sive cancro, potius quam a scorpione ignota, similitudinem traxit. HABO.

Quare cammaron appellare. Galenus unus occurrit, et Erotianus qui κάμμαρον vocat: ceteri κάμμαρον dicunt. Diosc. IV, 77: *Ακόνιτον, οἱ δὲ παρθαλαγωγῆς, οἱ δὲ κάμμορον, οἱ δὲ θαλυμένον, οἱ δὲ μυσκόντορ, οἱ δὲ θαρσόντορ*. Nicod. in Alexiph. p.

maro similem marino. Quare quidam cammaron appellavere, alii thelyphonon, ex qua diximus causa. Radix incurvatur paulum scorpionum modo, quare et scorpion aliqui appellavere. Nec defuere, qui myoctonon appellare mallent, quoniam procul et e longinquo odore mures necat. Nascitur in nudis cautibus, quas aconas nominant; et ideo aconitum aliqui dixere, nullo iuxta, ne pulvere quidem nutriente. Hanc aliqui rationem nominis attulere. Alii quoniam vis eadem in morte esset, quae cotibus ad ferri aciem deterendam, statimque admota velocitas sentiretur.

III. (iv.) Aethiopis folia habet phlomo similia, ma-

431: Πολλάκι θελυφόνον καὶ κάμμορον. Κάμμορον, κμισικαμάμορον, *mortiferum*: vel, ut ait Schol. Nicand. p. 53, κακὸν μὲρ αἵματος. At Galen. in Expl. voc. Hipp. pag. 92, tom. II: Κάμμορον, τὸ τε τῇ μικρῇ καρδίᾳ τοῖς ζῶον, καὶ ἀπὸ τῆς πρὸς τοῦτο τῶν βίβων ὁμωτικῆς τὸ ἀκόνιτον. Erotianus in Onom. voc. Hipp. tom. II Opp. Galeni, pag. 422: ἀποσκορίδης... ἡπὶ τὴν ἀκόνιτον εἰσέλθαι ὑπὸ πινυαὶ κάμμορον, ὡς θελυφόνον, HARR.

Ex qua diximus causa. Paulo ante, quod tactis genitalibus feminini sexus animalium, eodem die inferat mortem. HARR.

Radix incurvatur. Diosc. et Galen. proxime citati. HARR.

Nec defuere, qui myoctonon, etc. Diosc. et Nicand. II. cc. H.

In nudis cautibus, etc. Theophrast. Hist. lib. IX, cap. 46, ab Aconis vico Peryandiorum, ubi plurimum nascitur, nomen id impositum pulst, κότις, pulvis; ἀκόνι, saxa ne pulvere quidem tecta, ἀκόναι, cautes. DR.— *Quas aconas nominant.* Nicand. II. Alexiph. p. 431: Ἐν δ' ἀκοναίοις θηλαίην ἀκόνιτον ἀνελιδάττησαν ἐρόγκοις.

Hoc est, Gortaeo interprete, *duris in cautibus, altis Per montes nascuntur, et hinc aconita vocamus.* Nican-drum aequat Ovid. Metam. VII, v. 419. Aconitum illi dici voluere, quod in locis nasceretur, quae ne pulverem quidem nutriendae plantae suppeditarent. Ακόνιτον Graeci dicunt, quod sine pulvere est. Hesy-chius: Ακονίτι... χωρὶς κότιδος. Alii ἀπὸ τῶν ἀκόνων deductant, quae vox cautes aonat. Alii, ut Theopompus Chius, lib. XXXVIII Historiae suae apud Athen. III, pag. 85, ab Aconia, qui locus est Heraclaeae ponticae proximus, ἐν τῇ αὐτῇ Ακόναις καλουμένη, ὅτι περὶ τὴν Πρακλειαν. Dial-mus de eo in Geographicis. H.

III. *Aethiopis folia habet phlomo similia, etc.* Totidem verbis a Diosc. IV, 450, describitur: Αἰθιοπὶς καὶ αὐτὴ παραπλάσια φλόμῃ ἔχει τὰ ῥόδια, διατὶ δὲ λίαν, καὶ πυκνά, κύκλῳ περὶ τὸν πυθμένα τῆς βίβης, etc. *Aethiopis etiam folia habet verbascum similia, perquam hirsuta, densaque, circa imam radicem orbem efficiantia, etc.* Vidimus in horto Regio, quallia a Dedonaeo pingitur, p. 446. HARR.

PLIN. N. H. Tom. VII

Ddd

gna et multa, et hirsuta ab radice. Caulem quadrangulum, scabrum, similem arctio, multis concavum alis: semen ervo simile, candidum, geminum: radices numerosas, longas, plenas, molles, glutinosas gustu. Siccae nigrescunt, duranturque, ut cornua videri possint. Praeter Aethiopiam nascuntur; et in Ida monte Thoadis, et in Messenia. Colliguntur autumnis, siccantur in sole aliquot diebus, ne situm sentiant. Medentur vulvis potae in vino albo, ischiadicis, pleuriticis. faucibus scabris, decoctae potu dantur. Sed quae ex Aethiopia venit, eximia est, atque illico prodest.

IV. *Ageraton ferulacea* est, duorum palmorum altitudine, origano similis, flore bullis aureis. Huius

— *Salvia argentea*, de qua iam alias diximus. Ed. P.

Caulcm quadrangulum, scabrum, similem arctio. In libris omnibus hactenus editis, *similem arctio*, hoc est, persolatae, quod est longe falsissimum. MSS. Regg. Colb. Chiff. *arctio*, quos sequuti sumus: in primis Dioscoride ita suadente, ac totidem verbis Aethiopidem describente, IV, 150: *Καυλὸν τετραγώνον, καὶ τραχὺν, ἐοικὸς μελιτταίνῃ ἢ ἀρκτίῳ, μακχάλας αὐκύντα πολλὰς*, etc. HARD.

Semen ervo simile. In singulis conceptaculis sunt bina semina, inquit Diosc. loc. cit. *Καρπὸν δὲ περὶ μέγιστος ἐπὶ τοῦ σπέρματος δύο ἐν ἑνὶ ἀγγύτι.* H.

Praeter Aethiopiam nascuntur, etc. Ex etymo dictionis Plinius id. putavit cap. 1 huius libri. Nemo tamen Veterum ab eo tractu sic dictam fuisse prodidit. DAL.— *Praeter*, in Aethiopia nasci aethiopidem ex Democrito superius indicavit lib. XXIV, cap. 102; sed dotis illam singularis, et faciei

forte diversae: eiusdemque solum nominis. HARD.

Medentur vulvis potae in vino, etc. Diosc. loc. cit. *Ταύτης ἡ ῥίζα ἐφαρμένη καὶ πνευμένη βόκῃσι ἰσχυράτι, πλευρίτιδι, σίμακτος πύσσι, καὶ ἁσθμίας τραχύτητι*, etc. HARD.

IV. *Ageraton ferulacea* est. Diosc. IV, 59: *Ἀγέρων*, etc. isdem enim designatur uotis, et et ab Oribasio lib. XI, f. 186. Nunc in officinis eupatorium Mesues, et herba fulla appellatur. Pingitur a Joh. Bauhino, t. III, lib. XXVI, p. 146, et a Matthiolo, pag. 1050, qualem vidimus in horto Regio. H. — *Ageraton*. Nobis eodem nomine est *Achillea Ageratum* (*Syngenes. superfl.* gen. 1887 Pers. *Corymbif.* Juss.). Habitat in Europa australiora. Ed. P.

— *Duorum palmorum altitudine.* Sic Oribasius, ex quo Dioscoridem corrigas, qui *σπυθαμῶν* tantum dicit. HARD.

Flore bullis aureis, Diosc. *Λευκὰν*

ustae nidor urinam ciet, vulvasque purgat, tanto magis insidentibus. Causa nominis, quoniam diutissime non marcescit.

V. Aloe scillae similitudinem habet, maior, et pinguioribus foliis, ex obliquo striata. Caulis eius tener est, rubens medius, non dissimilis antherico: radice una, ceu palo, in terram demissa: gravi odore, gustu amara. Laudatissima ex India affertur, sed nascitur et in Asia: non tamen ea utuntur, nisi ad vulnera recentibus foliis: mirifice enim conglutinat, vel succo. Ob id in turbinibus cadorum eam serunt, ut

ἔχον, ἐν ᾧ ὁ ἄνθος ποικιλοχρῶδες, χρυσοειδές. *Umbellam gerit, in qua flos quasi aureis bullis emicat.* H.

Huius ustae nidor urinam ciet. Quidam sic legunt; Huius ustae nidor urinam ciet, vulvasque purgat, tanto magis insidentibus. Causa nominis haec quoniam diutissime. DALC. — *Huius.* Diosc. loc. cit. HARR.

Tanto magis insidentibus. Multo magis, si feminas in eius decocto insideant. HARR.

Causa nominis non haec, sed (sic prius). Legendum videtur: Causa nominis, quoniam diutissime non marcescit: Caetera superfluere reor. PIXT. — *Causa Ἀγάρχων, quasi non senescens.* Diosc. *ἠνέμασται δὲ ἀγάρχων, διὰ τὸ ἐπιπολεῖν τὸ ἄνθος ὁμοειδὲς φυλάττεσθαι, quoniam flos diutissime in sua coloris specie conservatur.* H.

V. Aloe scillae similitudinem habet. Aloe foliis habet scillae simile, crassum, pingue, nonnihil latum, nec prorsus teres, retrosum, pandum: folia ex obliquo utrinque spinas gignunt, raras, eminentes, retusas. Diosc. DAL. — Aloe. Diosc. III, 25; *Ἄλὸν φύλλον ἔχει, σπῆλαια παραπλήσιον, etc.* Sunt enim reliqua similia,

Officinis, Aloe vulgaris: aloë in Socotora insula, P. II Ind. Orient. esp. 6. Gallis aloës, quod folia habet psittaci pennae similia. Floruit in horto Regio ann. 1663 seq. Pingitur a L. Baubino, tom. III, pag. 696, qualem vidimus. Item a Lobelio in Obs. p. 202. In Stoechadibus insulis luxuriose provenire, et a vulgo sempervivam marinam vocari, tritamque imponi omnigenis huculceribus, vulneribusque prodidit P. Quiqueranus de Laud. Prov. II, f. 59. H. — Nobis Aloe umbellata (*Hexand. monogyn. gen. 835 Pers. Asphodel. Juss.*), cuius multae varietates recensentur. EN. P.

Ex obliquo striata. Foliorum lateribus ex obliquo lacinatis, ac veluti striatis. HARR.

Caulis eius tener, etc. Ad verbum Diosc. loc. cit. et Oribas. IX, f. 188. HARR.

Laudatissima. Totidem verbis Dioscor. et Oribas. II. et. H.*

Vel succo. Si trita illinatur, non autem eliciendo succo utilis. DAL. — *Vel.* Si vel expresso e foliis tritis succo illinatur, *λεῖψα καταπλάσσειν*, inquit Diosc. l. c. H.

In turbinibus cadorum. In cadis seu

aizoum maius. Quidam et caulem ante maturitatem seminis incidunt succi gratia, aliqui et folia. Invenitur et per se lacryma adhaerens. Ergo pavimentandum, ubi sata sit, censent, ut lacryma non absorbeatur. Fuere, qui traderent in Iudaea super Hierosolyma metallicam eius naturam: sed nulla magis improba est, neque alia nigrior est, aut humidior. Erit ergo optima pinguis ac nitida, rufi coloris, friabilis, ac iocineris modo coacta, facile liquescens. Improbanda nigra et dura, arenosa quoque, quae et gustu intelligitur. Gummi adulteratur, et acacia. Natura eius spissare, densare, et leniter calfacere: usus in multis, sed principalis alvum solvere, quum paene sola medicamentorum, quae id praestant, confirmet etiam stomachum, adeo non infestet ulla vi contraria. Bi-

vasculis in turbinem ima parte desinentibus. HARD.

Fuere, qui traderent, etc. Niger herbarius satis celebris id scriptis aulis prodiderat, vel potius nugatus erat. DAL. — *Fuere.* Fossilem in Iudaea aloëa reperiri a Sextio Nigro proditum auctor est Diosc. in praef. pag. 2. Auctor libri Simpl. med. t. XIII Opp. Galeni p. 984: *Aliqui dicunt, inquit, de petris eam collectam in Iudaea et Asia, atque in India.* H. — *Hierosolyma.* Gron. et al. *Hierosolymam.* Ed. P.

Sed nulla magis improba est, neque alia nigrior est. Haec verba non sapiunt Plinium; ob id, etsi sola coniectura ductus, non verebor aperire quod sentio, certiolem lectionem esse: *Sed nota magis in herba est: nam metallica nigrior est.* PIN.

Erit ergo optima pinguis, etc. Quae reliquo deinceps capite de aloë memorantur, ea totidem fere verbis habet Diosc. loc. cit. H.

Natura eius spissare. Hoc est, adstringere. Dioscorid. *Δύναμις δὲ ἔχει στυπτικὴν, ξηραντικὴν, πυκνωτικὴν τῶν σωμάτων, κοιλίας τε λυτικὴν, καὶ στενάζου ἀποκαθαρτικὴν, etc.* H. — *Leniter.* Gronov. et al. ante Hard. *leniter.* Ed. P.

Sed principalis. Velus codex non principalis habet, sed principis: videtur legendum, *princeps*, seu praecipuus. PIN. — *Alvum solvere.* Oels. II, 48: *Dejectionem antiqui variis medicamentis, crebraque alui ductione in omnibus fere morbis moliebantur. Sed medicamenta stomachum fere laedunt: ideoque omnibus catharticiis aloë miscenda est.* Scrib. Larg. Comp. cxxxvii: *Bene purgat et haec compositio aloës, victoriati pondus: colophoniae (hoc est, scammoniae) victoriati pondus: una teruntur: adiecitur mellis quod satis est ad colligenda ea. Datur ex aqua calidae vel frigidae cyathis quatuor. Hoc medicamentum stomachum non corrumpit.* H.

bitur drachma : ad stomachi vero dissolutionem, in duobus cyathis aquae tepidae vel frigidae, cochlearis mensura, bis terve in die ex intervallis, ut res exigit. Purgationis etiam causa plurimum tribus drachmis. Efficacior si pota ea sumatur cibus. Capillum fluentem continet cum vino austero, capite in sole contra capillum peruncto. Dolorem capitis sedat temporibus et fronti imposita ex aceto et rosaceo, dilutioneque infusa. Oculorum vitia omnia sanari ea convenit: privatim prurigines et scabiem genarum : item insignita ac livida, illita cum melle, maxime pontico. Tonsillas, gingivas, et omnia oris hulcera. Sanguinis excreationes, si modicae sint, drachma ex aqua : si minus, ex aceto pota. Vulnerum quoque sanguinem, et undecumque fluentem sistit per se, vel ex aceto. Alias etiam est vulneribus utilissima, ad cicatricem

Ad stomachi vero dissolutionem. Hoc est, ad submersionem stomachi, quum Diosc. διατροπήν στομάχου vocat, quum scilicet in vomitiones effunditur. Sic intellexit scilicet Marc. Emp. lib. de Med. c. xvii, pag. 125: *His, inquit, qui cibum non continent, alios minimum, cum frigida aqua potui datum, plurimum prodest.* Cels. IV, 5: *Vulgatissimum vero, pessimumque stomachi vitium est resolutio: id est, quum cibi non tenax est: soletque dominare ali corpus, ac sic tabe consumi,* etc.

Cochlearis mensura. Binorum cochlearium. Dioscorid. loc. sup. laud. Dalec.

Capillum fluentem continet. Diosc. loc. cit. Hard.

Dolorem capitis sedat. Diosc. l. c. Hard.

Dilutioneque infusa. Liquidior, et

alio instillata, κατὰ τὴν ἐμβροχὴν Dalec.

Oculorum vitia omnia sanari. Diosc. loc. cit. ψωροφθλμίας τε καὶ πανθῶν κνησμῶς παρηγορεῖ. Scabras lippitudines, seu scabritiem palpebrarum, angulorumque in oculis pruriginem mitigat. Hard.

Item insignita ac livida. Hoc est, suggillata, partes percussionibus contusas insigniter, lividasque. Dioscor. Τὰ περιμάχτα καὶ ὑπόπικτα σὺν μύλωνι. Eodem sensu, insignitas iniurias Cellius vocat, X, 3, plagas, verbera, vibices, aliasque carnificinas. H.

Tonsillas. Diosc. l. c. H.

Sanguinis excreationes si modicae sint. Diosc. loc. cit. H.

Vulnerum. Diosc. l. c. H.

Est vulneribus utilissima. Diosc. l. c. et Galen. de Fac. simpl. med. VI, p. 153. Hard.

C. PLINII SECVNDI
NATVRALIS HISTORIAE

LIBER XXVII.

I.

(1.) Crescit profecto apud me certe tractatu ipso admiratio antiquitatis; quantoque maior copia herbarum dicenda restat, tanto magis adorare priscorum in inveniendō curam, in tradendo benignitatem subit. Nec dubie superata hoc modo posset videri etiam rerum naturae ipsius munificentia, si humani operis esset inventio. Nunc vero deorum fuisse eam apparet, aut certe divinum, etiam quum homo inveniret; eandemque omnium parentem et genuisse haec, et ostendisse, nullo vitae miraculo maiore, si verum fateri volumus. Scythicam herbam a Maeotis paludibus, et euphorbiam e monte Atlante utraque Herculis columnas: et ipso rerum naturae defectu, parte alia britannicam ex Oceani insulis extra terras positis,

I. Scythicam herbam a Maeotis, etc. Scythica herba nobis est *Glycyrrhiza glabra*, vel *G. asperina*: euphorbia, eodem nomine *E. officinarum*: britannica, *Rumex aquatilis*; aethiopis, *Salvia argentea*; de quibus

locis suis diximus. Gronov. et alii ante Hard. *Maeotidis*; et paulo supra *divinam*, ut et ipse Brat. non, *divinum*. Ed. P.

* *Naturae defectu*. Et ubi ipsa rerum natura deficit. HAZO.

itemque aethiopidem ab exusto sideribus axe; alias praeterea aliunde ultro citroque humanae saluti in toto orbe portari, immensa romanae pacis maiestate, non homines modo diversis inter se terris gentibusque, verum etiam montes et excedentia in nubes iuga, partusque eorum et herbas quoque invicem ostentante. Aeternum, quaeso, deorum sit munus istud. Adeo Romanos, velut alteram lucem, dedisse rebus humanis videntur.

II. (II.) Sed antiquorum curam diligentiamque quis possit satis venerari, quum constet omnium venenorum ocysimum esse aconitum: et tactis quoque genitalibus femmini sexus animalium, eodem die inferre mortem? Hoc fuit venenum, quo interemptas dormientes a Calpurnio Bestia uxores M. Caecilius accusator obiecit. Hinc illa atrox peroratio eius in digi-

II. *Aconitum*. In insula Cen Menander scribit legum sancitum fuisse, ne turpiter viverent, qui bene vivere non possent: nempe, ut effodit capularesque senes aconito vitam finirent, ne reliquis alimentum deesset. Rhod. lib. XVIII, c. 26. DALG.

Et tactis. Hoc ante iam attigit XXV, 75. Appellatur *θηλυγονον* causa haec est, ut mox dicetur. Tradit hoc idem Theophrast. Hist. IX, 19. HARD. — *θηλυγονον*, vel *ακοντισ*; Theophr. l. c. habet folia cyclaminis similia; cauda scorpionem refert. Nobis *Doronicum scorpioides* (*Syngenes. superfl.* gen. 1862 Pers. *Carimbyf.* Juss.), affine *D. Paritalianchi*, de quo iam diximus. Cf. Colum. Ephras. II, 18, pag. 36. FO P.

Genitalibus femmini sexus. Vel aliis corporis partibus accipiendū venenum opportunum. Cic. pro Scaur. *Libertis patrum non occidit, sed duobus di-*

gitulis guttam oblevit. Rhod. XXIII, p. 13. Praesertim autem mulierum genitalibus eo tactis quum menses fluunt, inferre mortem. Nam gladio ejus sucto tincto, e corpore si sanguis elicatur, lethale vulnus est. DAL.

Dormientes. Habent hanc vocem ebd. Begg. 1, 2. A caeteris plerisque abest. HARD.

Calpurnio Bestia. Socius hic fuit coniurationis Catilinae. Meminit ejus Sallustius. HARD.

M. Caecilius. M. Caecilius Rufus orator, a Plinio iam memoratus, VII, 50. HARD.

Hinc illa atrox peroratio eius in digito mortuus (sic prius). *Cogitatum*. Hinc illa atrox peroratio eius in digitum maritum. Fabulac narrare e spuma Cerberi canis, extrahente ab inferis Hercule, ideoque apud Heracleam ponticam, ubi monstratur is ad inferos aditus, gigni. *Digitum mari-*

tum. Ortum fabulae narravere, e spumis Cerberi canis, extrahente, ab inferis Hercule, ideoque apud Heracliam ponticam, ubi monstratur is ad inferos aditus, gigni. Hoc quoque tamen in usus humanae salutis vertere: scorpionum ictibus adversari, experiendo datum in vino calido. Ea est natura ut hominem occidat, nisi invenerit quod in homine perimat. Cum eo solo colluctatur, velut pari intus invento. Sola haec

um dixere Plinius, et Caeilius, mari: talis officii locique specie parricidam. De hac voce lectissima congressit Heinsius ad Claudianum et Ovidium. Nam illud *ortum* (quamvis id quoque desiderarint, qui *natum tradidere* aut *narravere natum* subiecerunt) plane supervacuum est, quum rō *gigni* et τοῖς *e spumis Cerberi* et τοῖς *apud Heracliam ponticam* respondeat: quae non est auferenda Plinio suavitas. Quod si cui primo aspectu videatur prius illud posceret *genitum esse*, meminerit Livii lib. 1: *Silvius deinde regnat, eaus quodam in silvis natus; is Aeneam Silvium creat* luvat praepositio ē, quam sanciunt Chifflet. Vossianusque et primae editiones, amalam illi verbo. Gs.

In digitum. In eum Calpurnii digitum, quo uxorum suarum rā *aidōia* tetigerat, et sic interemerat. Haec sincerissima est, quam repraesentamus, scriptura Reg. cod. 2, et Chifflet. et eius quem Pintianus vidit, totidem plane verbis apicibusque. In libris vulgatis, *peroratio eius in digito mortuas. Fabulae*, etc. Reg. 4, *in digito mortuum fabulae*. Salmas. In Solin. pag. 886 et 488, sic excogitabat: *peroratio eius. En digitum!* Utrum igitur ab oratore demonstrari tum volebat digitum, quam haec diceret, summae, an rei? Quo vero gestu motuque dexteræ rel

digitum potius quam integram manum signaret? Gronov. subtilius aliquanto quam verius, *peroratio eius in digitum magnum. Fabulae*, etc. ut digitus maritus a Plinio appellaretur, maritalis officii locique specie parricida. Pudet his spurcitis chartam inquinasse. E digitis interim eum, qui medius est, impudicum alii, eum Martiale: cum Persio alii *infamem* vocant: ut eum qui ei proximus est a pollice, *solutorem*. Pollux lib. II, κατὰ φύσιν, *cinaculum*. Hærd.

Ortum, etc. Nempe venenum. Hanc fabulam et Mida, Perieg. refert in Deser. orb. vs. 788, et Nicander in Alexiph. statim Iustio. Hærd. — *E spumis* Sic Chifflet. *a spumis* Gronov. et alii ante Hærd. Ed. P.

Ad inferos aditus. Plin. VI, 4: *Portus acone, veneno aconito dirus: specus Acherusia*: Podinae metallicæ os, opinor: quum Cerberus non alius fuisse videatur, quam subterraneus locus, ubi triplex metallum, ex quo pecunia conficitur: uti ex Homeri Odyssea conicimus. Hærd.

In usus humanae salutis vertere. Lycoctoni duo genera, non pardalimelis. Dal.

Nisi invenerit quod in hūmine perimat. Mallem legeres ordine permutato: *Nisi invenerit in hūmine quod perimat*. PINT.

pugna est, quum venenum in visceribus reperit; mirumque; exitialia per se ambo quum sint, duo venena in homine commoriuntur, ut homo supersit. Immo vero etiam ferarum remedia antiqui prodiderunt, demonstrando quomodo venenata quoque ipsa sanarentur. Torpescunt scorpiones aconiti tactu, stupentque pallentes, et vinci se confitentur. Auxiliatur his elleborum album, tactu resolvente; ceditque aconitum duobus malis, suo et omnium. Quae si quis ullo forte ab homine excogitari potuisse credit, ingrate deorum munera intelligit. Tangunt carnes aconito, necantque gustatum earum pantheras: nisi hoc fieret, repleturas illos situs. Ob id quidam pardalianches appellavere. At illas statim liberari morte, excrementorum hominis gustu, demonstratum. Quod certe casu repertum quis dubitet? et quoties fiat etiam nunc ut novum nasci? quoniam feris ratio et

Torpescunt scorpiones, etc. Et hoc superius indicatum l. XXV, cap. 75. Adnotavit etiam Dioscorid. IV, 77. HARD.

Auxiliatur his elleborum album. De Veratro albo conf. quae supra diximus lib. XXV, c. 21, 23 et 75. Ed. P.

Duobus Elleboro et scorpioni est enim elleborum aconiti peculiare malum: scorpio, commune omnium. HARD.

Quod si quis illa (sic prius). Ex codd. legend. Quae si quis ullo forte ab homine excogitari, etc. GROS.

Carnes aconito. Immo vero tritum aconitum cum carne tusa miscent, inde globulos formantes, quos devorandos feris obiciunt; ἐνδεδεγμαι κρεαδίσας, inquit Diosc. DAT. — *Tangunt.* Transcripsit haec Solinus a Plinio, c. XVII, p. 37 sq. Refert quoque Diosc. IV, 77. HARD.

Repleturas illos situs. Illas regiones. HARD.

Pardalianches. Solin. loc. cit. Nicand. in Alexiph. p. 131, iisdem fere verbiis Παρδάλιαρχης igitur ἀπὸ τοῦ παρδάσαι ἀρχαίου, quod pantheras enecet, aconitum appellavere. HARD.

Statim liberari morte. Solin. loc. c. Vide quae in eam rem diximus lib. VIII, 41. HARD.

Quoniam feris ratio et usus inter se tradi non possit. Quoniam ferarum rationem, et usum earum rerum, quas agunt, tradere invicem aliis aliis non possunt. Ille homini illi vehementer succenseo, qui capiti tertio quod sequitur, huic titulum velut argumentum praefixerat: Quod omnium rerum conditor sit deus: quum Plinius hoc loco, ut passim, ἀθεῖον; non illum agnoscat deum, praeter naturam rerum. HARD.

usus inter se tradi non possit. (III.) Hic ergo casus, hic est ille, qui plurima in vita invenit deus. Hoo habet nomen, per quem intelligitur eadem et parens rerum omnium, et magistra natura, utraque coniectura pari, sive ista quotidie feras invenire, sive semper scire iudicemus: pudendumque rursus, omnia animalia quae sint salutaria ipsis, nosse, praeter hominem. Sed maiores oculorum quoque medicamentis aconitum misceri saluberrime promulgavere: aperta professione, malum quidem nullam esse sine aliquo bono. Fas ergo nobis erit, qui nulladiximus venena, monstrare quale sit aconitum, vel deprehendendi gratia. Folia habet cyclamini aut cucumeris, non plura quatuor, ab radice leniter hirsuta. Radicem modicam cam-

Oculorum quoque medicamentis misceri, Dioscorid. IV, 77, de sconiio: *Μίγνυται δὲ καὶ ὀφθαλμικαῖς ἀνωδύνοις θυγάμει.* Miscetur et oculorum medicamentis doloris levandi vi praeditis. HARD.

Folia. Totidem notis ac verbis delineatur a Dioscorid. loc. cit. et auctore libri de Simpliciad. ad Patern. Opp. Galeni tom. XIII, pag. 945. Pingitur a Dodonaeo, pag. 434. Gallis, aconit. Genera amplius sedecim ab eodem picta vidimus in horto Regio. H. — *Folia habet cyclamini*, etc. *Doroni-eum scorpioides*, aut *Pardallanthes*, describitur Theophr. Hist. IX, 49. Conf. cap. 14. not. 2. *Aconitum Napellus* (Polyand. trigyn. gen. 4328 Pers. *Ranunculac.* Juss.). Dioscoridi IV, 77; Nicand. Alexipharm. 131; Virgilis quoque, Georg. II, 252; *Aconitum Lycostomum* Diosc. ibid. c. 78; *Aconitum Cammarum* Hippocrat. de Morb. 146. Quoniam eas species Noster miscet, et uno aconiti generico nomine confundit. Cf. Spreng. Hist.

Rei herb. I, 43, 402, 430, 477. Ed. P.

Leniter hirsuta. Subaspera, ὑποτραχέα. Plinius legisse videtur, ὑποτραχέα. DAL. — *Leniter*. Tenui laevigine pubescentia: quod et nos tractando novimus. HARD.

Cammaro similem. Idem censet et Galenus in linguis. Verum si ita esset, κάμμορον legendum fuit et non κάμμορον. Ego potius κάμμορον dictum puto, quasi κάμμορον, ut et apud Homerum perniciosum. DAL. — *Radice cammaro similem*. Scorpioni caudae, ῥίζα ὁμοία σκορπίου οὐροῦ, dixit Dioscor. loc. cit. Plinius magis caute, a se potius nota, cammaro scilicet, sive canero, potius quam a scorpione ignota, similitudinem traxit. HARD.

Quare cammaron appellare. Gale-nus unus occurrit, et Erotianus qui κάμμορον vocavit: caeteri κάμμορον dicunt. Diosc. IV, 77: *Ακόνιτον, αἰ δὲ παρδαλινυχίδι, αἰ δὲ κάμμορον, αἰ δὲ θηλυρόν, αἰ δὲ μνοχτόν, αἰ δὲ θηριορόν*. Nicand. in Alexiph. p.

maro similem marino. Quare quidam cammaron appellavere, alii thelyphonon, ex qua diximus causa. Radix incurvatur paulum scorpionum modo, quare et scorpion aliqui appellavere. Nec defuere, qui myoctonon appellare mallent, quoniam procul et e longinquo odore mures necat. Nascitur in nudis cauitibus, quas aconas nominant: et ideo aconitum aliqui dixere, nullo iuxta, ne pulvere quidem nutriente. Hanc aliqui rationem nominis attulere. Alii quoniam vis eadem in morte esset, quae cotibus ad ferri aciem deferendam, statimque admota velocitas sentiretur.

III. (IV.) Aethiopis folia habet phlomo similia, ma-

431: Πολλάκι θελυφόνον καὶ κάμμορον. Κάμμορον, quasi καμάρον, *morsiferum*: vel, ut ait Schol. Nicand. p. 53, κακὸν μόρον ἀναιρούς. At Galen. in Expl. voc. Hipp. pag. 92, tom. II: Κάμμορον, τὸ τε τῇ συμπαῖ κατὰ τοῖς ζώον, καὶ ἀπὸ τῆς πρὸς τοῦτο τῶν ζώων ἀρωγῆς τὸ ἀκόνιτον. Erotianus in Onom. voc. Hipp. tom. II Opp. Galeni, pag. 422: Διοσκορίδης... ὅτι τε ἀκόνιτον εἰσέρχεται ὑπὸ τῶν κάμμορον, ὡς θελυφόνον, HAZO.

Ex qua diximus causa. Paulo ante, quod tactis genitalibus feminini sexus animalium, eodem die inferat mortem. HAZO.

Radix incurvatur, Diosc. et Galen. proxime citati. HAZO.

Nec defuere, qui myoctonon, etc. Diosc. et Nicand. H. cc. II.

In nudis cauitibus, etc. Theophrast. Hist. lib. IX, esp. 46, ab Aconis vico Perysandinorum, ubi plurimum nascitur, nomen id impositum putat, καὶν, pulvis; ἀκόνις, saxa ne pulvere quidem tecta, ἀκόναι, cautes. Dicit. — Quas aconas nominant. Nicand. in Alexiph. p. 431: Ἐν δ' ἀκοναῖς Θε- λήν ἀκόνιτον ἀνελίσσασαν ὀρύγκοις.

PLIN. N. H. Tom. VII

Hoc est, Gortseo interprete, *duris in cauitibus, altis Per montes nascuntur, et hinc aconita vocamus.* Nicandrum sequitur Ovid. Metam. VII, v. 419. Aconitum illi dici voluerit, quod in locis nasceretur, quae ne pulverem quidem nutriendae plantae suppeditarent. Ακόνιτος Graeci dicunt, quod sine pulvere est. Hesychius: Ακόνιτι... χωρὶς πόνης. Alii ἀπὸ τῶν ἀκονῶν deducunt, quae vox cautes sonat. Alii, ut Theopompus Chius, lib. XXXVIII Historiae suae apud Athen. III, pag. 85, ab Aconis, qui locus est Heracleae ponticae proximus, ὃν τὸ πρὸς Ακόναις καλεομένην, ὄντι περὶ τὴν Ηρακλείαν. Dicitur de eo in Geographicis. H.

III. *Aethiopis folia habet phlomo similia, etc.* Totidem verbis ea a Diosc. IV, 450, describitur: Αἰθιοπίας καὶ αὐτὴ παραπλήσια φλόμῳ ἔχει τὰ φύλλα, θάπτει δὲ λίαν, καὶ πυκνὰ, κύκλῳ περὶ τὸν πυθμὲνα τῆς βλάτης, etc. *Aethiopis etiam folia habet verbasco similia, perquam hirsuta, densaque, circa imam radicem orbem efficiens, etc.* Vidimus in horto Regio, qualis a Dodoneo pingitur, p. 448. HAZO

Ddd

gna et multa, et hirsuta ab radice. Caulem quadrangulum, scabrum, similem arctio, multis concavum alis: semen ervo simile, candidum, geminum: radices numerosas, longas, plenas, molles, glutinosas gustu. Siccae nigrescunt, duranturque, ut cornua videri possint. Praeter Aethiopiam nascuntur; et in Ida monte Thoadis, et in Messenia. Colliguntur autumnio, siccantur in sole aliquot diebus, ne situm sentiant. Medentur vulvis potae in vino albo, ischiadicis, pleuriticiis, faucibus scabris, decoctae potu dantur. Sed quae ex Aethiopia venit, eximia est, atque illico prodest.

IV. *Ageraton ferulacea* est, duorum palmorum altitudine, origano similis, flore bullis aureis. Huius

— *Salvia argentea*, de qua iam alias diximus. Ed. P.

Caulcm quadrangulum, scabrum, similem arctio. In libris omnibus haecenus editis, *similem arctio*, hoc est, persolatae, quod est longe falsissimum. MSS. Regg. Colb. Chiff. *arctio*, quos sequuti sumus: in primis Dioscoride ita suadente, ac totidem verbis Aethiopidem describente, IV, 450: *Καυλὸν τετραγώνον, καὶ τραχύν, ἐκποτὰ μαιτραινῇ ἢ ἀρκτίῳ, μασχάλας αὐλῶντα πολλὰς*, etc. HARD.

Semen ervo simile. In singulis conceptaculis sunt bina semina, inquit Diosc. loc. cit. *Καρπὸν δὲ περὶ μέγεθος ὁπόσου ἐν δύο ἐν ἑνὶ ἀγγύῳ.* II.

Praeter Aethiopiam nascuntur, etc. Ex etymo dictionis Plinius id. putavit cap. 4 huius libri. Nemo tamen Veterum ab eo tractu sic dictam fuisse prodidit. DAL.—*Praeter.* In Aethiopia nasci aethiopidem ex Democrito superius indicavit lib. XXIV, cap. 402; sed dotis illam singularis, et faciei

forte diversae: eiusdemque solum nominis. HARD.

Medentur vulvis potae in vino, etc. Diosc. loc. cit. *Τὰύτης ἡ ῥίζα ἐφομένη καὶ πινομένη βόηδι ἰσχυάδι, πλευρίτιδι, αἰματός πτύσει, καὶ ἀσθμῆσι τραχύτητι*, etc. HARD.

IV. *Ageraton ferulacea* est. Diosc. IV, 59: *Ἀγέρων*, etc. Iisdem enim designatur notis, ut et ab Oribasio lib. XI, f. 436. Nunc in officinis eupatorium Mesues, et herba bulia appellatur. Pingitur a Joh. Bauhino, t. III, lib. XXVI, p. 446, et a Matthiolo, pag. 4050, qualem vidimus in hortu Regio. H. — *Ageraton.* Nobis eodem nomine est *Achillea Ageratum* (*Syngenes. superfl.* gen. 1887 Pers. *Corymbif.* Juss.). Habitat in Europa australiore. Ed. P.

— *Duorum palmorum altitudine.* Sic Oribasius, ex quo Dioscoridem corrigas, qui *σπιθαμῶν* tantum dicit. HARD.

Flore bullis aureis. Diosc. *Ζουάδιον*

ustae nidor urinam ciet, vulvasque purgat, tanto magis insidentibus. Causa nominis, quoniam diutissime non marcescit.

V. Aloe scillae similitudinem habet, maior, et pinguioribus foliis, ex obliquo striata. Caulis eius tener est, rubens medius, non dissimilis antherico: radice una, ceu palo, in terram demissa: gravi odore, gustu amara. Laudatissima ex India affertur, sed nascitur et in Asia: non tamen ea utuntur, nisi ad vulnera recentibus foliis: mirifice enim conglutinat, vel succo. Ob id in turbinibus cadorum eam serunt, ut

ἔχον, ἐν ᾧ ἄνθος πομπυλῶδες, χρυσεύδης. Umbellam gerit, in qua flos quasi maris bullis emicat. H.

Huius ustae nidor urinam ciet. Quidam sic legunt; Huius ustae nidor urinam ciet vulvamque purgat, tanto magis insidentibus. Causa nominis haec quoniam diutissime. DALC. — Huius Diosc. loc. cit. HAN.

Tanto magis insidentibus. Multo magis, si feminae in eius decocto insideant. HAN.

Causa nominis non haec, sed (sic prius). Legendum videtur: Causa nominis, quoniam diutissime non marcescit: Caetera superflua reor. PINT. — Causa Ἀγῆρατον, quasi non senescens. Diosc. ἀνέμασται δὲ ἀγῆρατον, διὰ τὸ ἐπιπλῆν τὸ ἄνθος ἐμμένειν ὡς φυλάττεσθαι, quoniam flos diutissime in sua coloris specie conservatur. H.

V. Aloe scillae similitudinem habet. Aloe folium habet scillae simile, crassum, pingue, nonnihil latum, nec prorsus teres, retrosum, pandum: folia ex obliquo utrinque spinas gignunt, raras, eminentes, retusus. Diosc. DAL. — Aloe. Diosc. III, 25; Ἀλὸν φύλλον ἔχει σπῆλιν παραπλήσιον, etc. Sunt enim reliqua similia,

Officinis, Aloe vulgaris: aloë in Socotora insula, P. II Ind. Orient. cap. 6. Gallis aloës, quod folia habet pititaci pennis similia. Floruit in horto Regio ann. 1663 seq. Pingitur a J. Bauhino, tom. III, pag. 696, qualem vidimus. Item a Lobelio in Obs. p. 202. In Stoechadibus insulis luxuriose provenire, et a vulgo sempervivam marinam vocari, tritamque imponi omnigenis hulceribus, vulneribusque prodidit P. Quiqueranus de Laud. Prov. II, f. 59. H. — Nobis Aloe umbellata (Hexand. monogyn. gen. 835 Pers. Asphodel. Juss.), cuius multae varietates recensentur. Eo. P.

Ex obliquo striata. Foliorum lateribus ex obliquo lacinatis, ac veluti striatis. HAN.

Caulis eius tener, etc. Ad verum Diosc. loc. cit. et Oribas. IX, f. 188. HAN.

Laudatissima. Totidem verbis Dioscor. et Oribas. II, cc. H.

Vel succo. Si trita illinatur, non autem eliciendo succo utilis. DAL. — Vel. Si vel expresso e foliis tritis succo illinatur, λέει κατὰ πλάσσομένην, inquit Diosc. l. c. H.

In turbinibus cadorum, In cadis seu

aizoum maius. Quidam et caulem ante maturitatem seminis incidunt succi gratia, aliqui et folia. Invenitur et per se lacryma adhaerens. Ergo pavimentandum, ubi sata sit, censent, ut lacryma non absorbeatur. Fuere, qui traderent in Iudaea super Hierosolyma metallicam eius naturam: sed nulla magis improba est, neque alia nigrior est, aut humidior. Erit ergo optima pinguis ac nitida, rufi coloris, friabilis, ac iocineris modo coacta, facile liquescens. Improbanda nigra et dura, arenosa quoque, quae et gustu intelligitur. Gummi adulteratur, et acacia. Natura eius spissare, densare, et leniter calfacere: usus in multis, sed principalis alvum solvere, quum paene sola medicamentorum, quae id praestant, confirmet etiam stomachum, adeo non infestet ulla vi contraria. Bi-

vasculis in turbinem ima parte desinentibus. HARD.

Fuere, qui traderent, etc. Niger herbarius satis celebris id scriptis suis prodiderat, vel potius nugatus erat. DAL. — *Fuere.* Fossilem in Iudaea aloëa reperiri a Sextio Nigro proditum auctor est Diosc. in praef. pag. 2. Auctor libri Simpl. med. t. XIII Opp. Galeni p. 984: *Aliqui dicunt, inquit, de petris eam collectam in Iudaea et Asia, atque in India.* II. — *Hierosolyma.* Gron. et al. *Hierosolymani.* Ed. P.

Sed nulla magis improba est, neque alia nigrior est. Haec verba non sapient Plinium; ob id, etsi sola coniectura ductus, non verebor aperire quod sentio, certiore lectionem esse: *Sed nota magis in herba est uam metollica nigrior est.* PINY.

Erit ergo optima pinguis, etc. Quae reliquo deinceps capite de aloë memorentur, ea totidem fere verbis habet Diosc. loc. cit. II.

Natura eius spissare. Hoc est, adstringere. Dioscorid. *Δύναμις δὲ ἔχει στυπτικὴν, ξηραντικὴν, πυκνωτικὴν τῶν σωμάτων, κοιλίας τε καὶ τῆς μήτρας ἀποκαθαρτικὴν, etc.* H. — *Leniter.* Gronov. et al. ante Hard. *leniter.* Ed. P.

Sed principalis. Vetus codex non principalis habet, sed principis; videtur legendum, princeps, seu praecipuus. PINY. — *Alvum solvere.* Oels. II, 48: *Drisectionem antiqui variis medicamentis, crebraque alui ductione in omnibus fere morbis moliebantur. Sed medicamenta stomachum fere laedunt: ideoque omnibus catharticiis aloë miscenda est.* Scrib. Larg. Comp. cxxxviii: *Beste purgat et haec compositio aloës, victoriat pondus: colophoniae (hoc est, scammoniae) victoriat pondus: una teruntur: adiecit mellis quod satis est ad colligenda ea. Datur ex aquae calidae vel frigidae cyathis quatuor. Hoc medicamentum stomachum non corrumpit.* H.

bitur drachma : ad stomachi vero dissolutionem, in duobus cyathis aquae tepidae vel frigidae, cochlearis mensura, bis terve in die ex intervallis, ut res exigit. Purgationis etiam causa plurimum tribus drachmis. Efficacior si pota ea sumatur cibus. Capillum fluentem continet cum vino austero, capite in sole contra capillum peruncto. Dolorem capitis sedat temporibus et fronti imposita ex aceto et rosaceo, dilutiorque infusa. Oculorum vitia omnia sanari ea convenit: privatim prurigines et scabiem genarum : item insignita ac livida, illita cum melle, maxime pontico. Tonsillas, gingivas, et omnia oris hulcera. Sanguinis excreationes, si modicae sint, drachma ex aqua : si minus, ex aceto pota. Vulnerum quoque sanguinem, et undecumque fluentem sistit per se, vel ex aceto. Alias etiam est vulneribus utilissima, ad cicatricem

Ad stomachi vero dissolutionem. Hoc est, ad submersionem stomachi, quam Diosc. ἀντροπὴν στομάχου vocat, quum scilicet in vomitiones effunditur. Sic intellesit scilicet Marc. Emp. lib. de Med. c. xvii, pag. 125: *Hic, inquit, qui cibum non continent, alocr'ntimum, cum frigida aqua potui datum, plurimum prodest.* Cels. IV, 5: *Pulgatissimum vero, pessimumque stomachi vitium est resolutio: id est, quum cibi non tenax est: soletque dominere ali corpus, ac sic tabe consumi, etc.*

Cochlearis mensura. Binorum cochlearium. Dioscorid. loc. sup. laud. DALEC.

Capillum fluentem continet. Diosc. loc. cit. HARD.

Dolorem capitis sedat. Diosc. l. c. HARD.

Dilutiorque infusa. Liquidior, et

alto instillata, κατὰ τὴν ἐμβροχὴν DALEC.

Oculorum vitia omnia sanari. Diosc. loc. cit. ψωροφθαλμίας τε καὶ πανθῶν κνησμῶν παραγορεῖ. *Scabras lippitudines, seu scabritiem palpebrarum, angulorumque in oculis pruriginem mitigat.* HARD.

Item insignita ac livida. Hoc est, suggillata, partes percussionibus conlusa lussigniter, lividasque. Dioscor. τὰ πελιδμῶτα καὶ ὑδρόπικα σὺν μέλιτι. Eodem sensu, insignitas iniurias Gellius vocat, X, 3, plagas, verbera, vibices, aliasque carnificinas. H.

Tonsillas. Diosc. l. c. H.

Sanguinis excreationes si modicae sint. Diosc. loc. cit. H.

Vulnerum. Diosc. l. c. H.

Est vulneribus utilissima. Diosc. l. c. et Galen. de Fac. simpl. med. VI, p. 423. HARD.

perducens. Eadem inspergitur exulceratis genitalibus virorum, condylomatibus, rimisque sedis alias ex vino, alias ex passio, alias sicca per se, ut exigit mitiganda curatio, aut coercenda. Haemorrhoidum quoque abundantiam leniter sistit. Dysenteriae infunditur. Et si difficiliter concoquantur cibi, bibitur a coena modico intervallo: et in regio morbo tribus obolis ex aqua. Devorantur et pilulae cum melle decocto, aut resina terebinthina, ad purganda interiora. Digitorum pterygia tollit. Oculorum medicamentis lavatur, ut quod sit arenosissimum subsidat. Aut torretur in testa, pennaque subinde versatur, ut possit aequaliter torreretur.

Eadem inspergitur exulceratis. Dioscor., l. c. Marc. Empir. c. xxxiii, p. 230. HARR.

Haemorrhoidum. Dioscor. loc. cit. non istud modo, sed et caetera medicamenta totidem verbis definit. HARR.

Devorantur pilulae cum mellis decocto (sic prius). Quis sit mellis decoctus, non percipio: quare libentius legerim, *melle decocto* quam *mellis decocto*, auctoribus Dioscoride, libro tertio, et Serapione. Pavent et exemplaria Toletanum et Caesar-Augustanum. Proximas xxv annotationes in medica Plinii nostri materia acceptas refer, humane lector, Christophoro Orosio-praeclaro philosopho ac medico: qui ut in omni genere disciplinarum summus, praeterque graece etiam eruditissimus, adjuvare non minus studia nostra voluit, quam de aulis aliquot ante annos quam optime mereri, compositis in Paulum et Aëtium eximios medicos doctissimis annotationibus, ut inhumane faciat Janus Cornarius, illustris aliqui in

litteris vir et magni nominis, qui eas suggillat tamquam parum necessarias et levissima quaeque consuetantes. Nam sintne quales Cornarius praedicat, an longè secus atque ab eo dicitur, necessariae et rerum magni momenti, nemo potest magis idoneus testis esse quam fuit ipse Cornarius. Qui quum sit tantus vir ac plane omni laude maior, cuncta fere quae in priore eius Montanque editione Orosius annotaverat, in posteribere ad illarum praescriptum formulamve resarcivit atque emendavit. Quod tamen nemini mirum videri debet: nec enim omnia, ut summus Poëta ait, possunt omnes, et quaedam aleae sunt non minus quam doctrinae, ut necesse sit, qui felici aliqua sorte antiquiora et emendatiora nactus sit exemplaria, plura praestet et certiora, quam qui in corrosa, hiantia, ac mutilata incidit, cuiusmodi fere esse solent quae tot saeculorum edacitati erepta ad tempora usque nostra descenderunt. FIXT. — *Cum melle decocto.* Ita MSS. Regg. et Colb. non *Cum mellis deco-*

VI. *Alcea* folia habet similia *verbenacae*, quae *aristereon* cognominatur, caules tres aut quatuor, foliorum plenos, florem rosae, radices albas, quum plurimum sex, cubitales, obliquas. Nascitur in pingui solo, nec sicco. Vsus radiceis ex vino vel ex aqua dysentericis, alvo citae; et ruptis convulsis.

VII. *Alypon* cauliculus est molli capite, non dissimilis *betae*, aere gustatu ac lentum, mordensque vehementer et accendens. Alvum solvit in aqua mulsa, addito sale modico. Minima potio duarum drachmarum, media quatuor, maxima sex: ea purgatione quibus datur e gallinaceo iure.

cocto. Dioscorid. loc. cit. μετὰ μέλιτος ἰσχυρῶς, cum melle decocto. H.

VI. *Alcea* folia habet similia *verbenacae*. Dioscorid. III, 164, totidem plane verbis: Ἀλκία καὶ αὐτὴ αἰδός ἐστιν ἀρκίς· μαλάχης, ἔχουσα φέλλα ἐκαστομένη πρὸς τὰ τῆς ἰσπῆς βεράνης, etc. *Vulgaris alcea* pingitur a Lobelio in Obs. p. 374. Vidimus in horto Regio. In Italia Dalmatiaque passim reperiri ait Anguill. Part. XII, p. 223, cetero autem vulgari nomine. H. — *Alcea*. Nobis eodem nomine est *Malva Alcea* (*Monadelph. decand.* gen. 1633 Pers. *Malv.* Juss.). Habitat in Anglia, Gallia, Germania, etc. Eo. P.

Quae *aristereon* cognominatur. Sic MSS. omnes, Regg. Coll. Chifflet. Etai in editis, *peristereon*. Nam et ἀριστερῶνα dictam esse *verbenacam*, ex Pausania monet Eustat. in Obs. X sub. fin. p. 1935, v. 5; neque modo hoc loco Plinii codices; sed et lib. XXV, 59, *aristerton* prae se ferunt. Quod et Apul. secutus c. III: *Græci*, inquit, *hieran botanien*... alii *aristereon*. H. — *Peristereon* nobis est *Verbena lupina*, de qua iam sup. dictum, Eo. P.

Obliquas. Sic recte Plinius κλῆλας ex scriptore aliquo transtulit: etai κλῆλας; scripsit Dioscorides. Verius multo Plinius, uti vel ipsa plantae elligie comprobatur. H.

Vsus radiceis. Sic Diosc. loc. cit. et eam seculus Aegineta. H.

VII. *Alypon* cauliculus, etc. *Alypon* surculosa herba est, subrubra, gracilibus ramulis, folio tenui, flore molli et levi plena: radice *betae*, tenui, acri succo referta: semine *epithymi*. Diosc. DAL. — *Alypon*. Non ita adumbratur a Diosc. IV, 480, Ἀλυνον, etc: nec quidquam fere praeter cognationem nominis, vimque alvum solvendi, commune later se habent: Nullam vero plantam nostra novit aetas, quae cum alterutro, sive Plinii, sive Dioscoridis *alypo* congruat. H. Ἀλυνον Dioscorid. loc. laud. teste Sprengelio, est *Globularia Alypon* (*Tetrand. monogyn.* gen. 223 Pers. *Lisymachius* affinis. Juss.). Habitat in meridionalis Europae silvis ad rupes. Conf. Actur. Met. med. V, 8, ubi eandem plantam describit; item Hist. Rei herb. t. I, p. 459. Eo. P.

Ex purgatione quibus datur e gal-

VIII. Alsine, quam quidam myosoton appellant, nascitur in lucis, unde et alsine dicta est. Incipit a media hieme, arescit aestate media: quum prorepat, musculorum aures imitatur foliis. Sed aliam docebimus esse, quae iustius myosotis vocetur. Haec eadem erat quae helxine, nisi minor minusque hirsuta esset. Nascitur in hortis, et maxime in parietibus. Quum teritur, odorem cucumeris reddit. Vsus eius ad collectiones inflammationesque: et in eadem omnia quae helxine, sed infirmius. Epiphoris peculiariter imponitur: item verendis, hulceribusque cum farina hordeacea. Succus eius auribus infunditur.

IX. Androsaces herba est alba, amara, sine foliis,

linaceo iure. Commodius ita legi Pin-tianus censebat: *Est purgatio est. quibusdam e gallinaceo iure:* eadem sententia. Hase.

VIII. *Alsine.* Diosc. IV, 87: *Ἀλσίνη, οἱ δὲ μὲν ὦτα, ἀπὸ τοῦ ἔχουσιν φύλλα ὁμοία μὲνός αἰτίους· ἁλσίνη δὲ διὰ τὸ σκαρούς καὶ ἀλσώδεις φασὶν τοῖτους.* Est alsine minima Dodonaei, pag. 30; plebi dicta morsus gallinae, quod ea sit gallinis et aviculis pabulo grata, Gallis, du mouron. In horto Regio Italica, *erotoochi, pavarino, galinella*, sp. Anguill. Part. XIV, p. 275. Hase. — *Alsine.* Diosc. loc. laud. Sprengelio eadem videtur cum *Cerastio aquatico* (*Decand. pentagyn. gen. 1147 Pers. Caryophyll. Juss.*); et aequae tamen potest referri ad *Stellariam nemorum* (*Decand. trigyn. gen. 1119 Pers.*). Conf. Hist. Rei herbar. 1. I, p. 188. En. P.

Vnde. *Alao;* Graecis nemus, lucus; salus, hortus. Hase.

Sed aliam. Quae nobis *Myosotis scorpioides*. Cf. inf. cap. 80. En. P.

Haec eadem erat quae *helxine*. In

archetypo nostro, *Haec eadem erat quae alsine:* et paulo post eadem menda. PINT. — *Haec.* Dioscor. loc. cit. *Ἡ δὲ ἔστιν ὁμοία ἁλσίνη, ταπεινότερα δὲ καὶ οὐ θασύτα.* Sic et Oribas. XI, p. 188, et Galen. de Fac. simpl. med. VI, p. 154. Hase.

Minor. Illic locus ostendit, *Plisium* apud Dioscoridem, sive Andream, sive Cratevam, pro *μακροφυλλότερα*, legisse *μυροφυλλότερα*.

Quum teritur odorem, etc. Diosc. et Orib. II. cc. Hase.

Ad collectiones, etc. Totidem haec verbis Diosc. loc. cit. Hase.

Helxine. Nihil Dioscorides. Haec poene omnia sumpta sunt e cap. de *helxioe*. DAL. — Diosc. tantum *alsinea* monet ad eadem omnia, quae *helxine*, valere. En. P.

Epiphoris. Hoc est, oculorum inflammationibus. Dioscorid. *Ἀρμύζει πρὸς φλεγμονὰς ὀφθαλμῶν, κατὰ-ἀλφίτων καταπλασσομένη.* Hase.

Succus. Diosc. loc. cit. Hase.

Androsaces. Totidem verbis Diosc. III, 150: *Ἀνδρόσακας γίνεται μὲν ἐν*

folliculos in cirris habens, et in his semen: nascitur in maritimis Syriae maxime. Datur hydropicis drachmis duabus tusa, aut decocta in aqua, vel aceto, vel vino. Vehementer enim urinas ciet. Datur et podagricis illiniturque. Idem effectus et seminis.

X. Androsaemon sive (ut alii appellavere) ascyron,

Σαπὴ ἐν παραθαλάσσιος τόποις, etc. Sunt enim reliqua similia. *Androsaces cotyledon marinum* herba foliosum a Lobelio appellatur in Advv. p. 465, a qua delineatur, quale in horto Regio vidimus. H. — *Androsaces herba*. Est Androsace vulgaris, latifolia, annua. Tournefort. Nascitur frequens in Dalmatia, in valle *Slorella*, teste Clar. Fortis. Ebor. — *Androsaces*. Commentatores Dioscoridis in varias de hoc vegetabili sententias abierunt; in plures nemo praeter Anguillaram. Is enim modo cuscutam (p. 237), modo iunci speciem, nunc *Coleteam arborescentem* intelligit: Matthiolus (pag. 645), plantam depingit maritimam, orbiculis pedicellatis praeditam, qualem in Etruria invenit Lucas Ghinius. Mox et Lobelius loc. sup. lusu. eandem in Chamae concubis maris monspeliensis litura alluentis inventam delineavit, *Umbilici marini* nomine. Citavit eandem *Androsacis Cotyledonis foliosi*, marini nomine Magnolius. Botan. monspel. 19; tandem Ant. Gouanus, Flor. Monspel. append. p. 476, docuit ad regnum animale pertinere et *Madreporam Acetabulum* Lynn. System. natur. esse. Eidem opinioni, quam Matthiolus fovet, adstipulatur etiam Caesalpinus, XVI, 48; sed Emericus Cordus, Botanol. p. 99, et Tragus, p. 819, cuscutam esse perhibent: cui plura argumenta, praesertim maritimam originem apponit Ant. Musa

Brassavolus, qui ad littora maris Adriatici frequens *ἀνδρόσακας* semet invenisse testatur (Exam. simpl. pag. 63, 64). Ipsi adsentitur Amatus Lusitanus (Comment. in Dioscor. 376, 482): quorum virorum argumentis victi, *Madreporam Acetabulum* Linn. esse esse, fateamur necesse est. Cf. Sprengel. Hist. Rei herb. tom. I, pag. 193 sq. Ergo, ut Cl. nostras Gerardus adnotat ad hunc locum, nec vidit Harlujnus, nec videre potuit Graecorum *ἀνδρόσακας* in horto Regii, quod vegetabilibus nequaquam ascribi potest, immo ad genus eorum refertur animalium, quae *Polypters* Recentiores vocant. Sed Androsacem Tournefortij caeterorumque Botanorum forte vidit, quae ut ex vegetabilium numero, veri colique potest, *Madrepora* vero polyporum unice opus: atque in mari illius sedes. Eo. PAR.

Alba, amara sive foliis. Plinius fortassis pro *λεπτόκαρπος*, tenuibus iuncis, legit *λαυρόκαρπος*. DAL.

Folliculos in cirris habens. In cacumine ac summitate tenuium cirrorum, sive cauliculo, folliculum gerit, quo semen continetur. Dioscor. loc. cit. *λεπτόκαρπος*, ἀπύλλος, θυλάκιον ἐν τῇ κεφαλῇ ἔχουσα περιχτικὸν σπέρματος. HARD.

Datur hydropicis, etc. Diosc. loc. cit. haec omnia pariter medicamenta refert. HARD.

X. *Androsaemon*, Diosc. III, 173:

non absimile est hyperico, de qua diximus, cauliculis maioribus, densioribusque, et magis rubentibus. Folia alba rutae figura: semen papaveris nigri. Comae tritae sanguineo succo manant. Odor eius resinosis. Gignitur in vineis. Fere medio autumno effoditur, suspenditurque. Vsus ad purgandum alvum tusae cum semine, potaeque matutino, vel a coena, duabus drachmis in aqua mulsa, vel vino, vel aqua pura, totius potionis sextario. Trahit bilem: prodest ischiadi maxime. Sed postera die capparidis radicem resinae permixtam devotare oportet drachmae pondere, iterumque quadridui intervallo eadem facere: a purgatione autem ipsa robustiores vinum bibere, infirmiores aquam. Imponitur et podagris, et ambustis, et vulneribus, cohibens sanguinem.

Ἀνδρόσαμον, οἱ δὲ Ἀσσυρίαδα, οἱ δὲ καὶ τοῦτο ἄσσυρον καλοῦσι, etc. Adhuc esse diversum ab altero ascyro, de quo dicemus et nos cap. 20, et ab hyperico, quod nec Plinius ipse distinetur, quum haud penitus esse ei absimile pronuntiat. Vidimus in horto Regio, quale a Dodonaeo adumbratur, pag. 79. HARO. — *Androsæmon*. Est *Androsæmon* maxime frutescens, C. Bauhin. Gallis, *toute-saine*. *Androsæmon*, ut et *hypericum*, et *ascyron*, folia habet multis quasi punctis perforata. Autumno quoque palchre rubent androsæmi folia. BROU. — *Androsæmon*. Nobis, anetore Sprengelio, *Hypericum montanum* (*Polyand. pentagyn.* gen. 1333 Pers. *Hypericin*. Jus.). Conf. Column. Ephr. I, 16; *Histor. Rei herbar.* t. I, p. 185. De ascyro, seu *Hyperico Androsæmo*, mox dicemus. E. P.

Ascyron. Hoc ab androsæmo distinguit Diosc. DAL.

Diximus, Lib. sup. cap. 53. *Hy.*

pericin Corii, et c. 54, *Corin mont-peliciem* Noster descripsit. E. P.

Folia alba rutae figura. Eadem habet Diosc. l. c. HARO.

Comae. Coma in herbis dicitur, quidquid hilaris venustate erinium modo summa ramosum vel cauliculorum exornat, ut frondes, quum foliatum est tacumen; saepe et corymbi, et flores sua venere comant. HARO.

Odor eis resinosis. Dioscorid. loc. cit. Ἀνδροσαμῶνα δὲ ἢ καὶ πῦρινον ὄσπιν ἀποδίδωσι. HARO.

Trahit. Diosc. loc. cit. II.

Prodest. Diosc. loc. cit. HARO. — *Ischiadi*. Gron. *ischiadica*. E. P.

A purgatione. Aquae tantum Dioscor. meminit, loc. cit. HARO.

Et ambustis. Dioscorid. loc. cit. καὶ πυρρῶνται δὲ ἢ πόλιν κατανέμεται ἴσται καὶ αἰμαὶ ἐνέχου. Sic etiam Galen. de Fac. simpl. med. VI, p. 156. HARO.

Cohibens sanguinem. In Diosc. cod.

XI. Ambrosia vagi nominis est, et circa alias herbas fluctuati: unam habet certam, densam, ramosam, tenuem, trium fere palmorum, tertia parte radice brevior, foliis rutae circa imum caulem. In ramulis semen est uvis dependentibus, odore vinoso: qua de causa botrys a quibusdam vocatur, ab aliis artemisia. Coronantur illa Cappadoces. Vsus eius ad ea quae discuti opus sit.

vet. *ρομά; ἐπέχα*. Dau.

XI. Ambrosia vagi nominis est. Per multa herbarum genera vagari id nomen ait, neque esse unius singularis proprium ac peculiare. Sane et botrys, de qua dicitur cap. 34, ambrosia appellatur, et liliū ipsū a Corinthiis, teste Nicandro in glossis, apud Athen. XV, p. 781. Haec quam modo Plinius tractandam suscepit, κατ' ἐφεξῆς ambrosia nuncupatur. H. — Ambrosia. Broterio eadem videtur cum Abrotano campestri, Cl. Bauh. nobis vero eodem nomine est Ambrosia maritima (Monoc. pentand. gen. 2066 Pers. Corymbif. anomak. Juss.). Habitat in maritimis Etruriae, Cappadociae, etc. Eo. P.

Fruticem unum habet densam, ramosum (sic libb. ante Hard. editi). Quomodo habet fruticem, etc. si nondum constat, quae sit ambrosia? Ex Voss. cod. legend. Ambrosia vagi nominis est et circa varias herbas fluctuati: unam habet (nempe herbam hoc vocabulum), certam, densam, ramosam, Gron. — Vnam. Haec Diosc. ambrosia est, III, 429: Ἀμβροσία, οἱ δὲ βότρυς, οἱ δὲ βότρυς ἀρτεμισία, etc. Sunt enim reliqua paria. Ambrosia altera Matthioli, p. 852. Ambrosia tenuifolia Lobelli in Obs. p. 452 abrotanum campestre dictum. Vidimus in horto Regio. Interpolatorum audacia, an inscientia, sic ad hunc diem in

libris vulgatis legitur: circa alias herbas fluctuati: fruticem unum habet densum, ramosum... foliis rutae. Circa imum caulem in ramulis, etc. Voce una scilicet extrita, adiecta altera, interpunctione vitiosa. Nos verba scriptoris integra, certamque sententiam, nec impeditam, ex codd. Regg. et Colbert. fide representamus. Accedit et Dioscor. cuius haec sunt Plinianis omnino paria: III, 429; ἡ ἄλλα ἔχει περὶ τὴν ἰσχυρὴν τοῦ καυλοῦ μακρὰ καὶ πρᾶνον. τὰ δὲ καυλὰ περὶ πλεῖστα σπερματικῶν, ἰσχυρῶν βότρυδιος, etc. Hard.

Tertia parte. Radix igitur duum palmorum est, nam caulis ternum. Et vero Dioscorid. ἡ δὲ ῥίζα, διπλόθεμος, qui prius caulem τριπλόθεμον dixit. Hard.

Quia de causa botrys, etc. Βότρυς uvarum apud Graecos sonat. Et in ambrosia sunt racemosi fructus qui coherent, convolvuntque in uvarum modum. Hard.

Coronantur. Dioscor. loc. cit. Καταπλέκται δὲ ἐν Καπεδοκίᾳ τοῖς στεφάνοις, nectitur in coronas apud Cappadoces. Hard.

Vsus eius ad ea quae discuti opus sit. Vis eius reprimere, repellere, illituque adstringere humores, qui in aliquam partem incumbunt. Δύναμις δὲ ἔχει σταλτικὴν τῶν ἐπιπερομένων,

XII. *Anonia* quidam *ononida* malunt vocare, ramosam, similem feno graeco, nisi fruticosior hirsutiorque esset, odore iucunda, post ver spinosa. Estur etiam muria condita. Recens vero margines hulcerum erodit. Radix decoquitur in posca dolori dentium. Eadem cum melle pota, calculos pellit. Comitialibus datur in oxymelite decocta ad dimidias.

XIII. *Anagyros*, quam aliqui *acopon* vocant, fru-

και ἀποκρουστικὴν, καταπλασσομένην στυφουσα. HARR.

XII. *Anonia* quidam *ononida*. Dioscor. III, 21: Ἀωνίς οἱ δὲ ὀνονίδα καλοῦσιν, etc. Egimus de ea XXI, 58. HARR. — *Ononis antiquorum* Linn. (*Onon. spinosa* var. β Pers. *Diadelph. decand.* gen. 1694. *Leguminos.* Juss.); habitat in collibus et arvis Europae meridionalis. EN. P.

Iucunda. Sic et Chiff. Gron. et al. *incundo*. EN. P.

Post ver spinosa. Theophrastō, Histor. lib. VI, cap. 5: Ἀωνίς ἄρχεται τῆς βλαστήσεως θίβους, τιμωσεται δὲ μεταπύραν. Lego, *incundo*, *spinosam*. *Estur etiam muria post ver condita*, etc. nempe quo tempore adhuc tenella est aptaeque conditurae. Quidam sic distinguere malunt, *hirsutiorque esset ac spinosa*, odore *iucundo*. *Estur etiam*, etc. Matthiolus Plinium reprehendit, quod haec scripserit contra Theophrasti sententiam et auctoritatem. DAR. — *Post ver*. Igitur aestate: id quod experientia docet. Spinās aestate, autumno semen perfectam gerit. Est et alia non spinosa, pariter fruticosa in Delphinatu ac superiore Provincia frequens. Describitur à Dodonaeo, p. 57. HARR.

Estur etiam muria cond. Condiri murio, dum adhuc tenella est, antequam spinas proferat, atque ita esse

in cibis iucundam, auctor est Dioscor. l. c. Ἀλμαίνεται δὲ πρὸ τοῦ ὀκάνθορου, και ἴσθιν ἡδέστη. Sic et Oribasius. HARR.

Recens. Dioscorid. loc. cit. et istud, et reliqua quae subsequuntur medicamenta solidem ferme verbis tradit, II. — *Ononidis* vim diureticam potissimum commendavere recentiores quidam medici. Cf. Linn. Mat. med. p. 202, ed. Schr. EN. P.

XIII. *Anagyros*, quam al. *acopon* vocant. Dioscor. III, 167: Ἀνάγυρον, οἱ δὲ ἄκοπον καλοῦσι. Eadem deinde notis, quibus a Plinio, describitur. Pingitur a Lobelio in Obs. pag. 505, qualem in horto Regio vidimus. Gallicis, *bois puant*, Italis, *fava lupina*, teste Anguill. Part. IV, pag. 81. Ex ea odoris gravitate petita paroemia, Ἀνάγυρον κινεῖς, apud Zenobium Cent. 2, n. 55, cui ista affinis, *Camarinam* movere. Ab vico Atticae Anagyro, ubi planta ea plurimum nascebatur, nomen accepisse, idem auctor affirmat. HARR. — *Anagyris foetida* (*Decand. monogyn.* gen. 1008 Pers. *Leguminos.* Juss.). Habitat in Europae meridionalis montibus. *Anagyridis* foetidae folia et fructus, seu legumina, in usum et apud Recentiores venisse, sed paene iam exolevisse testatur Linn. Mat. med. p. 125, ed. Schreb. EN. P.

ticosa est, gravis odore, flore oleris; semen in corniculis non brevibus gignit, simile renibus, quod durefcit per messes. Folia collectionibus imponuntur, difficulterque parientibus adalligantur, ita ut a partu statim auferantur. Quod si emortuus haereat, et secundae mensesque morentur, drachma bibuntur in passo folia. Sic et suspiriosis dantur: et in vino veterere ad phalangiorum morsus. Radix discutiendis concoquendisque adhibetur. Semen commanducatum vomitiones facit.

Flore oleris. Hoc est, flore simili brassicae. Sic enim πικρὶ ἰσχυρῇ brassica olus vocatur. Sic Varro de Rust. I, 18: Quod usque contrarium est naturae, ut arbores non solum minus ferant, sed etiam fugiant, ut iunctorum in fundum se reclinant, ut vitis adscita ad olus facere solet, etc. De vitis inimicitia cum brassica alibi diximus. Dioscor. loc. cit. de anagyris: ἄνθος κράμβη ὁμοιός. Et Oribasii interpretes, flores brassicae similes. Plinius ipse, XXIX, 25, cum olere marino dixit pro marina brassica. H.

Semen in corniculis. Εὐ πικρίας μακροῖς. Diosc. Habb.

Per messes. Dioscor. Περὶ τῶν τῆς σταφυλῆς πικρασμῶν, maturascente uva, parvo discrimine. Parum enim interest, utrum per messes, an majurescente uva id contingere quis asseveret. H.

Folia collectionibus, etc. Tumores, οἰδήματα, his impositis reprimi scribit Diosc. l. c. Habb.

Difficulterque parientibus. Haec totidem verbis Diosc. l. c. Habb.

Quod si emortuus haereat. Subintellige partum, hoc est, foetus ex antecedentibus. Haec rursus ad verbum quoque Dioscorid. loco citato. H.

Drachma. Sic MSS. omnes. Fami-

liaris Plinio, scriptoribusque vetustis locutio, pro drachmae pondere. H.

Sic et suspiriosis dantur. Diosc. loc. cit. suspiriosis drachmae pondere in passo praebet. Habb.

Ad phalangiorum morsus. Πρὸς κεφαλαλγίαν, Dioscorid. Plinius legit, πρὸς φαλάγγιν. Dalec. — *Ad phal.* Apud Dioscorid. in libris vulgatis ita hodie legitur, III, 167, de anagyris: Πρὸς δὲ κεφαλαλγίαν σὺν οἶνῳ. Prodest ad dolorem capitis cum vino. Cave potro credas cum Dalecampio, caeterisque, festinatione legentis nimia hallucinatum Plinium, πρὸς τὴν φαλάγγιν temere scripsisse, quum πρὸς κεφαλαλγίαν scribere debuisset: nam ex Plinio potius Dioscoridem emendandum Dioscorides ipse admonet, qui medicamenta priorum librorum alio ordine in libris Εὐροπέστων retexens, ubi de morbis capitis agit, anagyris mentionem nullam facit: ubi, de phalangis, principatum eidem adscribit II, 121: ἰδίως δὲ πρὸς φαλάγγιν, ἐνογύρου & δ'. Est autem ἐνογύρος eadem quae ἀνέγυρος apud Nicandrum in Theriacis; ut observat Constantinus in Lexico. Habb.

Radix discutiendis, etc. Ad verbum Diosc. l. c. Habb.

XIV. Anonymos non inveniendo nomen invenit. Affertur e Scythia, celebrata Hicesio, non parvae auctoritatis medico: item Aristogitoni: in vulneribus praeclara, ex aqua tusa et imposita: pota vero, mammis praecordiisque percussis: item sanguinem exscreantibus. Putavere et bibendam vulneratis. Fabulosa arbitror, quae adiciuntur: recente ca, si uratur, ferrum aut aes ferruminari.

XV. (1.) Aparipon aliqui omphacocarpon, alii phylanthropon vocant, ramosam, hirsutam, quinis senisve in orbem circa ramos foliis per intervalla. Semen rotundum, durum, concavum, subdulce. Nasctur in frumentario agro, aut hortis pratisve, asperitate etiam vestium tenaci. Efficax contra serpentes, semine pota ex vino drachma: et contra phalangia. Sanguinis abundantiam ex vulneribus reprimunt folia imposita: succus auribus infunditur.

XVI. Arction aliqui arcturum vocant: similis est

XIV. *Anonymos*. Quae eo nomine censenda herba sit, adhuc inter herbarios lis est. Nos inter peregrinas ducimus. H. — *Anonymus non inven.* Quidam esse volunt bugulam officinarum, alii consolidam mediam. Vtraque sane planta vulneribus sanandis efficacissima est. Huius mentio fit supra lib. XXV, cap. 8. DALEC. — *Consolida media* et *Bugula Offic.* nobis sunt *Diuga pyramidalis*, et *Diuga Iva*, de quibus iam alias dictum. EN. P.

Ferruminari. Inde conjectura sumitur, symphyli sive consolidae genus esse, *consoude*. DAL.

XV. *Aparipon*. Eadem asperugo dicitur et *φιλάνθρωπος*, de qua egimus XXIV, 446. Dioscor. III, 404: *Απαρίν, οἱ δὲ ἀπνιόκαρον, οἱ δὲ*

φιλάνθρωπον καλοῦσιν, etc. Galen. quoque de Fac. simpl. med. VI, pag. 453: *Απαρίν ... οἱ δὲ ἀπνιόκαρον*. Sic etiam Aegineta, VI, 3. H. — *Galiam aparine* (*Tetrand. monogyn. gen. 241 Pers. Rubiac. Juss.*). In Europae cultis et ruderalis, ad sepes non infrequens; nostris vulgo, *graterton*. EN. P.

Semen rotundum, durum, etc. Dioscor. I. c. HARD.

Asperitate. Folia asperiora vestibus adhaerescunt: *Προσέχεται δὲ καὶ ἰματίοις ἢ πῶς*, inquit Dioscor. I. c. Inde nomen, *asperugo*. H.

Efficax contra serpentes. Dioscor. loc. cit. HARD.

Succus auribus infunditur. Dioscor. loc. cit. HARD.

XVI. *Arction* aliqui *arcturum* vo-

verbasco foliis, nisi quod hirsutiora sunt : caule longo, molli, semine cumini. Nascitur in petrosis, radice tenera, alba, dulcique. Decoquitur in vino ad dentium dolorem, ita ut contineatur ore decoctum. Bibitur propter ischiada et stranguriam: e vino ambustis imponitur, et pernionibus. Fovenitur eadem cum radice semine trito in vino.

XVII. *Asplenium* sunt qui hemionion vocant, foliis trientalibus multis, radice limosa, cavernosa, sicut filicis, candida, hirsuta: nec caulem, nec florem, nec semen habet. Nascitur in petris, parietibusque

cant. Quae de arctii facie ac dotibus, toto hoc capite narrantur, ea totidem verbis habet Dioscor. IV, 406: Ἀπ-
πτιον, οἱ δὲ ἀππτιοῦ, etc. Galen. Item de Fac. aimpl. med. VI, p. 459. Pingitur a Dodonaeo, pag. 449, ex codice Caesareo: sed plantam ipsam usurpare oculis, quae hanc referret effigiem, adhuc non licuit: aibi perinde ignotam fatebatur Anguillara, Part. XIV, pag. 281. II. — Ἀππτιον, ἀππτιοῦ Dioscor. loc. laud. idem Sprengelio est ac *Verbascum ferrugineum* (*Pentand. monogyn.* gen. 490 Pers. *Solanac.* Juss.); habitat in Europa australliore. Alii ad *Celsiam Arcturum* referunt, non ita bene, quum folia verbascis largiora ἀππτιον habere debeat, angustiora vero *Celsia* habeat: *Arctium Lappam* Broter. huc trahit, male. Conf. Hist. Rel. herb. tom. I, pag. 462. Eo. P.

Imponitur, et pernionibus. Fovenitur perniones eiusdem radice cum semine-decocta in vino. Dioscorid. quaoquom is et perniones et ambusta foveri praecipiat. Dal.

XVII. *Asplenium.* Diosc. III, 451: Ἀσπληνός, οἱ δὲ ἀσπληνιον, οἱ δὲ ἡμῶνιον, etc. Sunt enim reliqua quae de illius facie ac viribus a Plinio refe-

runtur, paria ferme cum iis, quae Dioscor. habet loc. cit. In officinis *ceterach* nominatur, et *citrah*, teste Anguillara, Part. XIII, pag. 237. Pingitur a Dodonaeo, pag. 465, quale in horto Regio vidimus. Hemionion dici, quod mularum ἡμῶνιον ea maxime delectentur, ait Theophrast. Hist. IX, 49. *Calcifragum*, quod calculosis prosit, Scrib. Larg. Comp. 350. H. — *Asplenium.* Brot. ex MSS. Regg. et dit. principe, *asplenon*. Nobis est *Asplenium Ceterach* (ex *Cryptogam.* Linn. *Ficum* ordine Juss.); habitat in Anglia, Gallia, Germania, Italia, etc. Apud Recentiores etiam nunc in usum venit. Conf. Geoffr. Mat. med. t. III, p. 452. Eo. P.

Foliis trientalibus multis. Quae videlicet tertiam pedis partem, seu pollices quatuor, longitudine adaequant. Hano.

Radice limosa. Folia polypodii seu filiculae modo dividuntur, subter flava, hirsutaque, superae viridia. Dioscor. Hunc locum Plinius omnino corrumpit. Dal.

Nec caulem, nec florem, nec semen. Diosc. l. c. Hano.

Nascitur in petris. Diosc. et Theophr. II. c. c. Hano.

opacis humidis: laudatissima in Creta. Huius foliorum in aceto decocto per dies XL potu lienem absumi ajunt; et illinuntur autem; eadem sedante singultus. Non danda feminis, quoniam sterilitatem facit.

XVIII. *Asclepias* folia ederae habet, ramos longos, radices numerosas, tenues, odoratas: floris virus grave, semen securidacae. Nascitur in montibus. Radices torminibus medentur, et contra serpentium ictus, non solum potu, sed etiam illitu.

XIX. *Aster* ab aliquibus *hubonion* appellatur,

Huius foliorum iure in aceto decocto per dies XL potu (sic olim). Scribendum videtur, Huius foliorum in aceto decoctae per dies XXX potu lienem absumi ajunt. Sed quadraginta ex Diosc. Hermolaus. Gaox. — Huius. Totidem verbis Dioscor. loc. cit. Et deireo ἀσκληπιδιον nuncupatur. II.

Per dies XL. Sic libri editi omnes. At MSS. per dies XXX potu, etc. Dioscorides libris vulgaris favel. II.

Et illinuntur. Sic libri omnes editi et MSS. Interpolat autem hanc scripturam in Elzeviriana editione Lilius, in hunc modum: Lienem absumi ajunt: et illinuntur autem eodem, sedantque singultus: ut ad singultus illini tantum credas. Quod scriptoris quidem sententiae plenissima adversatur, ac Dioscoridis, qui plane similia tradit, III, 454: Δύναμιν δὲ ἔχει τὰ φύλλα οὗτο ὅστι καὶ πινόμενα ἐπὶ ἡμέρας μί, σπλῆνα τήκεν. Διὶ δὲ καταπλάσσειν καὶ τὸν σπλῆνα τοῖς φύλλοις λείας σὺν οἴνῳ. Βοῦβαί καὶ στραγγουρέα καὶ λυγμῶ, etc. II.

Non danda feminis, quoniam sterilitatem facit. Dioscorid. loc. cit. et Theophr. IX, 49 Habb.

XVIII. *Asclepias folia ederae habet, etc. De huius forma ac viribus totidem verba ac placita leges apud Dio-*

scor. III, 106: Ασκληπιὰς, etc. Ab ederae folio nomen habet κισσίου et κισσόφυλλον in Noth. Dioscor. p. 456. Vincetoxicum a Matthiolo appellatur, a quo et scite effigiatur, pag. 809, qualem in horto Regio vidimus: item a Dodonaeo, pag. 402. Habb. — Asclepios folia etc. Nobis eodem nomine est Asclepias Vincetoxicum (Pentand. monogyn. gen. 624 Pers. sibi Cyuanpho. Apocyn. Juss.). Habitat in montosis calcareis et in silvaticis. En. P.

XIX. *Aster. Apul. cap. LX: Graecorum aliqui asterion, alii asteriscion, alii astera atticon, quidam hubonion, alii hyophthalmum vocant. Latini inguinolem. Nempe βουβών inguinem et tumorem inguinis sonat. Dioscor. IV, 420: Ἀστὴν Ἀττικῶς. In Noth. p. 470: οἱ δὲ ἀστερίσκος, οἱ δὲ ἀστερεον, οἱ δὲ βουβώνιον, οἱ δὲ ὀφθαλμῶν, Ρωμαιοὶ ἐγγίναλες. Genera amplius vicena vidimus in horto Regio: praecipua delineantur a Clusio Hist. Bar. plant. IV, pag. 43 sqq. Habb. — Aster ab aliq. hubonion. βουβώνιον Galenus appellat, de Fac. simpl. med. VI, 79. Forte Inula Buboniana (Sygenos. superfl. gen. 1857 Pers. Corymbifer. Juss.). Habitat in Asia, Tauria, etc. Conf. Scop. Car-*

quoniam inguinum praesentaneum remedium est. Cauliculus foliis oblongis duobus aut tribus: in cacumine capitula stellae modo radiata. Bibitur et adversus serpentes. Sed ad inguinum medicinam, sinistra manu decerpi iubent, et iuxta cinctus alligari. Prodest et coxendicis dolori adalligata.

XX. Ascyron et ascyroides, similia sunt inter se, et hyperico: sed maiores habet ramos, quod ascyroides vocatur, ferulaceos, omnino rubentes: capitulis parvis, luteis. Semen in calyculis pusillum, nigrum, resinosum. Comae tritae velut cruentant. Quae causa quidam hanc androsaemon vocavere. Vsus

niol. tit. 58; Sprengel. Histor. Rei herb. tom. I, p. 205. Ed. P.

Bubonion appellatur. Alia haec quam inguinaria descripta, l. XXVI, cap. 9. Plinius multa insignia tacet, quae a Dioscoride de hac planta traduntur. DAL.

Quoniam inguinum praesentaneum remedium. Florem recentem, atque adeo humidum inguinum inflammationi utiliter adhiberi docet Dioscor. loc. cit. HARR.

Cauliculus foliis oblongis. Sic fere Diosc. loc. cit. HARR.

Bibitur. Suffiri ad fugandos serpentes Cratevas ait in Dioscor. Noth. pag. 470. HARR.

Sinistra manu decerpi iubent. Diosc. loc. cit. HARR.

XX. *Ascyron et ascyroides.* Ascyron, inquit, de quo cap. 10 dictum, et ascyroides, de quo nunc instituitur oratio, similia sunt inter se, et hyperici, de quo XXVI, 35. Ascyroides a Dioscorid. III, 472, iisdem adumbratur notis, quibus nunc a Plinio: Ἀσχυρον, οἱ δὲ ἀσχυροειδὲς, οἱ δὲ ἀνδρόσαυρον, καὶ τοῦτο τὸ αὐτὸ ἐστίν.

ὑπερικοῦ, μυρῶνι διαφέρων, κλωστὶ μεῖζον, etc. A Matthiolo pingitur in Diosc. III, 637. In horto Regio vidimus. Vide Anguill. etiam, Part. XIII, pag. 243. HARR. — *Ascyron.* Nobis est *Hypericum Androsaemon* (Polyand. pentagyn. gen. 4338 Pers. Hypericin. Juss.). Habitat in Anglia, Gallia Narbonensi, Italia, etc. in humulentibus. Conf. Columen. Eschpras. I, 46; Spreng. Hist. Rei herb. tom. I, pag. 485. Ed. P.

Ferulaceos omnino rubentes. Voss. cod. omnia rubentes, ut lib. XXIV, 8, alia similia. Tertullianus cultum omnia candidatum. GROS.

Semen in calyculis pusillum. Diosc. loc. cit. et Oribas. lib. XI, fol. 491. HARR.

Comae tritae velut cruentant. Veluti cruentem reddunt. Fructus attritu, inquit Dioscorid. l. c. digitis cruentantur. Καρπὸν δὲ... καὶ ἐν τῇ παρατριβῇ οἷον αἰμάσσονται τοῖς δακτύλοις, ὡς διὰ τοῦτο ἀνδρόσαυρον καλεῖσθαι. HARR.

Vsus seminis ad, etc. Dioscoridi καρπὸν. HARR.

seminis ad ischiadicos, poti duabus drachmis in hydromelitis sextario. Alvum solvit, bilem detrahit. Illinitur et ambustis.

XXI. *Aphaca* tenuia admodum folia habet: pusillo altior lenticula est. Siliquas maiores fert, in quibus terna aut quaterna semina sunt nigriora, madidiora, et minora lenticula. Nascitur in arvis. Natura ei ad spissandum efficacior, quam lenti: reliquo usu eodem effectus habet. Stomachi alvique fluxiones sistit semen decoctum.

XXII. *Alcibion* qualis esset herba, apud aucto-

Alvum solvit, etc. Dioscorid. loc. cit. Haad.

Illinitur. Diosc. l. c. H.

XXI. *Aphaca*. Sic MSS. omnes hoc loco, et si in indice variant, ut monuimus. Alia haec Theophrastea *aphace*, de qua XXI, 52: Describitur totidem fere verbis a Diosc. II, 478. Pingitur a Dodonaeo, pag. 635. Nondum occurrit nobis H. — *Aphaca* Theophrast. Hist. VIII, 5-8; Diosc. loc. laud. nobis eodem nomine est *Lathyrus Aphaca* (*Diadelph. decand.* gen. 4744 Pers. *Leguminos.* Juss.) Habitat inter segetes, in silvaticis. Eo. P.

Siliquas maiores fert. Diosc. loc. cit. Haad.

Natura ei ad spissandum. Ad adstringendum. Diosc. loc. cit. *Δύναμιν δὲ ἔχει τὰ σπικμάτεα στυπτικὴν*, etc. Haad.

Stomachi alvique, etc. Diosc. l. c. totidem verbis. Haad.

XXII. *Alcibion*, etc. Supra lib. XXII, cap. 21, *onocheiles* secundum *anchusae* genus *alcibiadion* vocatur, ut et Diosc. *echion*. Dioscoridi vocatur et *doris*, et *alcibiadion*. Nicandro vero *alcibium*, in Theriacis: *Εσθλὴν δ' ἀλ-*

κίβιον ἐχίου περισπάρξας ἴαζαν. At mirum est, quod iam ait Plinius, apud auctores non reperiri qualis sit herba, quam eadem de foliis et radice tradat, quae Dioscorides de altera *anchusa* et *echio*. Datur. — *Alcibion*. Aliud esse hoc *alcibion* ab eo de quo agimus XXII, 24, et ab *echio*, de quo XXV, 58, Nicander admonet; qui quum in Theriac. pag. 39, de utroque isto posteriore egisset, idem mox p. 47, Plinianum illud, nomine tantum appellato, facie non declarata, diversum esse pronuntiat: *Ἀλλην δ' ἀλκιδίσιον φαρμάκων ἀίρω ποίειν*. Ubi Schol. pag. 31: *Ἀλλην δ' ἀλκιδίσιον, τούτῳ ἐστιν ἄλλην βοτάνην, ἄλλο εἶδος, ἄλλο ἀλκιδίον*. Haad. — *Δύναμιν δὲ ἔχει*, *ἐν ἑνὶ ἀλκιδίσιον*, Dioscor. IV, 24; item cap. 27: *ἔχειον, οἱ δὲ δόρατα, οἱ δὲ ἀλκιδιάδιον*, etc. Prior species, cuius etiam Galenus meminit de Fac. simpl. med. V, 74, nobis est *Anchusa tinctoria* (*Pentand. monogyn.* gen. 353 Pers. *borragin.* Juss.); posterior, *Echium rubrum* (gen. 363 Pers.): de his iam alias actum. An ex his duabus speciebus unam Noster hic indigitaverit, in ambiguo est; sed utriusque vires consentiunt. Eo. P.

res non reperi. Sed radicem eius et folia trita, ad serpentis morsum imponi et bibi: folia, quantum manus capiat, trita cum vini meri cyathis tribus, aut radicem drachmarum trium pondere cum vini eadem mensura.

XXIII. *Arectorolophos*, quae apud nos *crista* dicitur, folia habet similia gallinacei cristae, plura, caulibus tenuem, semper nigrum in siliquis. Vtilis tussientibus cocta cum faba fresa, melle addito: et caligini oculorum. Solidum semen coniicitur in oculum, nec turbat, sed in se caliginem contrahit. Mutat colorem, sed ex nigro albicare incipit et intumescit, ac per se exit.

XXIV. (vi.) *Alum* nos vocamus, Graeci *symphyton* petraeum, simile cunilae bubulae, foliis parvis, ramis tribus aut quatuor a radice, cacuminibus thymi, surculosum, odoratum, gustu dulce, salivam ciens, radice longa rutila. Naseitur in petris,

Imponi et bibi iubent folia. Tā iuvent nostri quinque omnes ignorant; hanc: intelligitur enim apud auctores reperit. Gron.

XXIII. *Alectrolóphos*, quae apud nos *crista* dicitur. Quorundam opinione alliaris: aliorum vero cauda lupi: aliorum gallithricum, cuius semen eodem effectus, et eadem causa vulgus etiam oculis loquitur, praesertim quum ralex illapsus est. Dalec. — *Alectorolophos*. *Alactrolóphos*, hoc est, *crista* galli. Pingitur a *Dodonaeo*, pag. 546. Ubique notissima: *crista* di galli Italis quoque, teste *Anguilara*, Part. XII, p. 249. HARR. — *Alectorolophos*, quae apud nos *crista*. Et hanc apud nos appellationem servat: *Rhizantus Crista galli* (*Didynam. angiosperm.* gen. 1457 Pers. *Pedicular.*

Just.). In pratibus frequens. Confer. Hist. Rei herb. Rom. I, p. 204: Ed. P.

XXIV. *Alum*. Nos, inquit, *Romani*; Graeci aliter. Nos autem id nomen a Gallis accepimus. Diximus de herba ea XXVI, 26: *Holus*, inquit ipse, quam Galli sic vocant... similis est *cunilae bubulae*, etc. Hisdem plane verbis a Diosc. describitur IV, 9. HARR. — Nobis *Symphyton officinale* (*Pentand. monogyn. gen. 355 Pers. Boragin. Just.*), de quo iam egimus. Ed. P.

Surculosum. Hoc est, lignosum: *ξύδης* Dioscor. I. c. HARR.

Nascitur in petris. Totidem verbis Diosc. I. c. HARR. — *Symphyton petraeum* Dioscor. Sprengelio idem esse videtur ac *Gypsophila fastigiata*, de qua sup. lib. egimus. Ed. P.

ideo petraeum cognominatum : utilissimum lateribus, renibus, torminibus, pectori, pulmonibus, sanguinem reiicientibus, faucibus asperis. Bibitur radix trita, et in vino decocta, et aliquando superlinitur. Quin et commanducata sitim sedat, praecipueque pulmonem refrigerat. Luxatis quoque imponitur, et contusis : lenit interanea. Alvum sistit cocta in cinere, detractisque folliculis trita cum piperis novem granis, et ex aqua pota. Vulneribus sanandis tanta praestantia est, ut carnes quoque dum coquantur, conglutinet addita : unde et Graeci nomen imposuere. Ossibus quoque fractis medetur.

XXV. (vii.) Alga rufa, et scorpionum ictibus.

XXVI. Actaea gravi foliorum odore, caulibus

Renibus. Dioscor. l. c. Galen. de Fac. simpl. med. VIII, p. 233, et Marc. Emp. c. xxxi, p. 476. HARD.

Pulmonibus. Scribon. Larg. Comp. lxxxiii : *Ad sanguinis eruptionem, sive ex arteriis, sive a pulmone, vel pectore ea fuerit; bene facit symphyti radix, quam quidam inulam rusticam vocant, quidam autem alum gallicum dicunt, etc.* Sic et Marcell. Empir. cap. xvii, pag. 421. Dioscor. IV, 9, decoctum ait in aqua mulsa, et potum, quae pulmone haereant, excrementa repurgare. HARN.

Faucibus. Galen. l. c. II.

Quin. Diosc. l. c, II.

Convulsis, lieni, interaneis, (sic prius). Quomodo imponitur interaneis? Lege cum Vossiano: Luxatis quoque imponitur et contusis: lenit interanea: alvum sistit cocta, etc. Contusis et Chiff. Pintiani quoque codex lenit, unde ille facit leviter. Gron. — Interaneis. In scriptum delabentibus: enterocelis. Dioscor. DAL.

Alvum sistit cocta in, etc. Diosc. loc. cit. HARN.

Vulneribus. Plin. Valer. III, 22; Apul. cap. lxx, tit. 4. Diosc. Κελλῆ καὶ νιότρωτα... καὶ τὰ κρία δὲ συμπίπτει ἰσχυρότερον οὖν αὐτοῖς. Galenus denique loc. cit. HARN.

Vnde et Graeci nomen imposuere. Συμπτρον quia consolidat : unde et consolidata appellata. Eadem conferva, a conferruminando, hoc est, conglutinando. Ferruminare enim est metalla coniungere ei conglutinare. II.

XXV. *Alga rufa.* Cretica tinctoria, quae purpurae coloris inficit. DAL. — *Alga.* Φύκος πορπίσσον, de quo XXVI, 66. HARD. — *Rufa.* Gron. et al. ante HARD. *rubra.* An *Fucus sanguineus?* ex *Cryptogam.* Linn. *Algarum* ordine Juss. *Thalassiphyt.* Lamouroux. ED P.

XXVI. *Actaea, etc.* Videtur esse ea, quam christophorianam appellat Lobelius, a quo scite delineatur in Obs. pag. 389. Alii aconitum racemosum vocant. Vidimus in horto Re-

asperis geniculatis, semine nigro, ut ederae, bac-
cis mollibus, nascitur in opacis et asperis, aquosis-
que. Datur acetabulo pleno interioribus feminarum
morbis.

XXVII. Ampelos agria vocatur herba, foliis duris
cineracei coloris, qualem in satis diximus, viticulis
longis, callosis, rubentibus, qualiter flos, quem
Iovis flammam appellavimus in violis: fert semen
simile punici mali acinis. Radix eius decocta in aquae
cyathis ternis, additis vini Coi cyathis duobus, alvum
solvit leniter, ideoque hydropicis datur. Vulvae vi-
tia et cutis in facie mulierum emendat. Ischiadicos
quoque uti hac herba prodest, tusa cum foliis, et
illita cum succo suo.

XXVIII. Absinthii genera sunt plura: santonicum

gio. HARU. — *Actaea*. Servat nomen:
Actaea spicata (*Polyand. monogyn.*
gen. 4250 Pers. *Ranunculac.* Juss.).
Habitat in nemorosis montosis. Con-
fer Sprengel. *Histor. Rei herb.* tom. I,
pag. 204. Ed. P.

Interioribus feminarum morbis. Vteri
doloribus et suffocationi: mensibus
provocandis. DAL.

XXVII. *Qualem in satis diximus.*
In volumine de medicinis, e rebus
lis quae seruntur: nempe lib. XXIII,
14. HARU. — Ampelos agria Dioscor.
IV, 483, nobis est *Tamus communis*
(*Dioeo. hexand.* gen. 2234 Pers. *Aspa-*
rag. Juss.), de quo iam saepe alias
Ed. P.

Viticulis longis. Sarmentis longis,
duris, rimoso cortice vestitis, flore
capillaceo; fructu exiguis uvis simili,
post maturitatem rubente: granis si-
gura rotundis. Diosc. κόκκος. Plinius
ad punici semina retulit oscitanter,
et alias totam historiam curripit. DAL.

Qualiter flos. Ex omnibus plantis,

quae ad vicina scandunt, tres novi-
mus, quarum caeruleus, sive porpu-
reus, Iovis flori, nempe aquilegiae,
colore similis sit: primam quidem,
quam gesnum Nili vocant: alteram,
quam dulesmaram: tertiam, quam
pro elematide secunda pinxit Dodo-
naeus, et quam pothou caeruleum esse
quidam putant. Quae de vite silvestri
tradit hic Plinius, magis convenire
videntur dulcamarae, quam salien-
strum supra vocavit XXIII, c. 4, et
viti silvestri similem esse dixit: eor-
demque effectus habere. DAL.

Appellavimus in violis, etc. Lib.
XXI, cap. 38. HARU.

Radix. Haec ipse totidem verbis
XXIII, 14, caeteraque fere medica-
menta, quae nunc iterum haud valde
magno operae pretio revocat. II.

XXVIII. *Absinthii genera sunt plu-
ra.* Vulgo cognitum ἀψιθίου; de *Ab-*
sinthe. Absinthium ponticum, seu
romanum officinarum, Dodonaeo lar

appellatur a Galliae civitatē; ponticum a Ponto, ubi pecora pinguescunt illo, et ob id sine felle reperiuntur: neque aliud praestantius; multoque italicum amarius, sed medulla pontici dulcis. De usu eius convenit dicere, herbae facillimae, atque inter paucas utilissimae, praeterea sacris populi romani celebratae peculiariter. Siquidem Latinarum feriis

titidium dicitur, pag. 23. Vulgare Lobelio in Obs. p. 413. ff.

Santonicum. Diosc. III, 23: Ἐστὶ δὲ καὶ τρίτον εἶδος ἀψιθίου, γεννώμενον ἐν τῇ κατὰ τὰς Ἀλπεὺς Γαλατίας πλείστον: ὃ ἐπιχωρίως Σαντόνιον καλοῦσι, ἰσχυρώς τῇ γεννώσῃ αὐτὸ Σαντονίῳ χώρῃ. Galen. de Simpl. med. Fac. VI, 4, pag. 147: Τὸ μὲν Σαντονικόν, ἀπὸ Σαντονίας χώρῃς ἐν τῇ φύσει, Marc. Emp. cap. XXVIII, pag. 498: *Santonica herba, quae absinthium dicitur.* *Santonica herba,* Scribonio Comp. 144. *Santonica virga* Martiali lib. IX, epist. 95: *Santonica medicata dedit mihi pocula virga,* etc. Describitur a Lobelio in Obs. p. 436, quale vidimus in Iurto Regio. II. — Ἀψιθίου τρίτου εἶδος, ὃ ἐπιχωρίως Σαντόνιον καλοῦσι, Diosc. III, 23; nobis item est *Artemisia santonica* (*Syngenes. superfl.* gen. 1237 Pers. *Corymbif.* Juss.) : *caputivum* legit Anguillar. pag. 166; sed refragatur Galenus, de Fac. simpl. med. V, 69, qui non semel *σαντονικόν* appellat. Conf. Sprengel. *Histor. Rei herb. tom. I, p. 187.* Ed. P.

Ponticum a Ponto. Apud Plaut. in Trin. IV, 2, 68: *sic. Omnium primum per Pontum arveati ad Arabiam terram sumus, ca. Eho, an Arabia etiam est in Ponto? etc. Est: non illaec ubi thus gignitur: sed ubi absinthium fit, atque cumis gallinaceis,*

Daloz. — *Ponticum.* De eo multa Diosc. III, 26. HERN. — Nobis *Artemisia pontica.* Habitat in apricis, sicris, montosis Galliae, Germaniae, Italiae, Thraciae, etc. Per absinthium italicum, vulgarem videtur speciem Noster intelligere, quae Recentioribus dicitur eodem nomine *Artemisia Absinthium.* Habitat in Europae ruderalis, aridis. Ed. P.

Et eo id sine felle. Vide quae diximus, XI, 75. HARD.

Neque aliud praestantius. Dioscor. loc. cit. Gratum esse stomacho ait Galenus, loc. cit. *Santonicum*, ob amarorem, eidem infensum. II.

De uni eius convenit dicere, herbae facillimar. Vossianus iubet deleri *tò dicere.* Neque est, cur ei adverte-mur. GEOR.

Latinarum feriis. Quibus in Albano monte Romanis simul et Latinis visceraatio dabatur. Vide Alex. ab Alex. lib. V, cap. 7. DAL. — *Latinarum.* Subintellige, supplicationum, aut religionum. Livius, V, 93: *Iuvenci Latinaeque instaurata crant.* lib. XXII, pag. 203: *Latinis feriis actis, sacrificio in monte perfecto, votis rite in Capitolio munusculis.* Peragi consuevere eae aprilis mense. Aliquando et iuniis kalendis, teste Livio, XLII, pag. 540. Et a. d. tertium nonas maii, eodem auctore, XLI, pag. 526. Vide XXXIV, 49. HARD.

quadrigae certant in Capitolio, victorque absinthium bibit: credo, sanitatem praemio dari honorifice arbitratis maioribus. Stomachum corroborat, et ob hoc sapor eius in vina transfertur, ut diximus. Bibitur et decoctum aqua, ac postea nocte et die refrigeratum sub dio, decoctis sex drachmis foliorum cum ramis suis in caelestis aquae sextariis tribus: oportet et salem addi. Vetustissime in usu est. Bibitur et madefacti dilutum: ita enim appelletur hoc genus. Diluti ratio, ut (quisquis fuerit modus aquae) tegatur per triduum. Tritum raro in usu est, sicut et succus expressi. Exprimitur autem, quum primum semen turgescit, madefactum aqua triduo recens, aut siccum septem diebus. Deinde coctum in aeneo vase ad tertias, x heminis in aquae sextariis xlv, iterumque percolatum lente coquitur ad crassitudinem mellis, qualiter ex minore centaureo quaeritur succus. Sed hic absinthii inutilis stomacho capitique

Absinthium bibit. Potionis τὴν ἐξ ἀψυθίου meminit Vatro in Quinquatribus: *Absinthium uti bibam grave et castoreum, levemque rolar, (minuam vires corporis)* apud Nonium. DAL.

Credo, sanitatem praemio dari. Corporis bonam valetudinem praestare vinum absinthites, Veteres crediderunt, inquit Dioscorid. III, 26: Προμισουσαν ἐξ αὐτοῦ ... ὑγιεινὴν τερνικὸν εἶναι νομίζοντες, II.

Sapor. Facio ex eo vino, quod absinthites vocatur, ut diximus, XIV, 19. HAAR.

In vina transfertur. Vino ex ea facto, quod absinthites vocant. DAL.

Bibitur et madefacti dilutum. Τὸ ἀποσπρῦμα ἀψυθίου, Diosc. III, 26, Dilutum in quo absinthium maduit,

H. — Appellatur. Gr. et al. appellatur. Eo. P.

Percol. lente. Gron. et al. percol. herba lente. Ep. P.

Sed hic absinthii inutilis, etc. Sed hic absinthii expressi succus, inutilis stomacho capitique est: quum sit ille antea explicatus decocti absinthii usus saluberrimus. Vocem hanc absinthii, quam libri omnes editi et manu exarati agnoscunt, supervacuum esse Dalecampius pronuntiat. Ioh. Lalius in editione Elzevir. permutat vocis illius sedem, ac post decocti reponit: alias perverti loci sententiam clamat. Ambo haud sane satis feliciter. Geminum absinthii succum Plinius discernit: alterum decocti aqua his verbis: *Bibitur et decoctum aqua, ac postea die ac nocte refrigeratum, etc.*

est, quum sit ille decocti saluberrimus. Namque adstringit stomachum bilemque detrahit, urinam ciet, alvum emollit, et in dolore sanat: ventris animalia pellit, malaciam stomachi et inflationes discutit cum sili et nardo gallico, aceto exiguo addito. Fastidia absterget: concoctiones adiuvat. Cruditates detrahit cum ruta, et pipere, et sale. Anti-qui purgationis causa dabant, cum marinae aquae veteris sextario, seminis sex drachmis, cum tribus salis, et mellis cyatho. Efficacius purgat duplicato sale. Diligenter autem teri debet, propter difficultatem. Quidam et in polenta dedere supra dictum pondus, addito pulegio: alii pueris folia in fico sicca, ut amaritudinem fallerent. Thoracem purgat cum

Alterum expressi, quod in usu rarius:

Exprimitur autem, quum primum semen turgescit, etc. Illum decocti succum saluberrimum esse in praesenti monet: istum expressi, inutilem. Sic ubi dilutum decoctumque absinthii Dioscorides approbavit, expressi succum idem improbat, III, 26: Εοικε δὲ, inquit; καὶ τὰ τοῦ χυλίσματος ἔργα ποιεῖν τὰ αὐτά. Πλὴν εἰς τὰς πέσεις οὐ δοκιμάζομεν αὐτὸ, κακὸς τὸ μαχρὸν καὶ πικρὰ καὶ ὀν. Existimatur expressi succus eandem praestare effectus. Attamen potionibus improbat, quod stomacho est iniuriens, doloremque capitis ciet. II.

Namque adstringit. Dioscor. III, 26; Galen. de Facult. simpl. med. VI, p. 161; Marcell. Emp. cap. xxx, p. 214. HARD.

Stomachum bilemque detrahit. Stomachique bilem detrahit. Dioscorid. bilem purgat, quae stomacho et ventri iniuriest. DALEC.

Urinam ciet, alvum, etc. Dioscor. l. c. HARD.

Ventris animalia, etc. Marc. Emp. cap. xxviii, p. 198. H.

Et inflationes. Dioscorid. l. c. καὶ πρὸς ἐμπνευματώσεις δὲ ἀρμόζει, καὶ κοιλίας, καὶ στομάχου ἀλγήματα, πινόμενος μετὰ σισυλίου ἢ νάρδου Κελευθῆς. HARD.

Fastidia absterget, etc. Diosc. loc. cit. HARD.

Alii contra paralysin, alii pueris folia in fico, sic ut amaritudinem fallerent (sic prius legebatur). Dele tela prima verba, ex antiquo codice, nec refragante Dioscoride; et sicca non sic, ibidem. PINT. — Alii pueris folia in fico sic ut amaritudinem. Nonnulli, ut sic, faciunt. Quatuor membranae, fico siccat amaritudinem. Praecipuus vero: Alii pueris in fico sicca, ut amaritudinem fallerent. Notum illud Lucretii: Sed velati pueris absinthia tetra medentes Quum dare conantur, prius oras pocula circum Contingunt mellis dulci flavoque liquore. Eam vicem hic praestant caricae. Lib. XV, 18: stocardi haec in

iride sumptum. In regio morbo crudum bibitur cum apio, aut adianto. Adversus inflationes, calidum paulatim sorbetur ex aqua: iocineris causa cum gallico nardo: lienis, cum aceto, aut pulte, aut fico sumitur. Adversatur fungis ex aceto: item visco: cicutae ex vino: et muris atranei morsibus, draconi marino, scorpionibus. Oculorum claritati multum confert. Epiphoris cum passo imponitur, suggillatis cum melle. Aures decoctum eius vaporis suffitu sanat; aut si manent sanie, cum melle tritum. Vrinam ac menses cient tres quatuorve ramuli, cum gallici nardi radice una, cyathis aquae vi. Menses privatim cum melle sumptum, et in vellere appositum.

sole aptissima. Lib. eodem, cap. 29: *Detrahitur haec (cutis) virentibus, ut putamen; eadem in siccis maxime placet.* Lib. XX, 15: *Decoquitur alias in mulsa aqua aut fico sicca.* Lib. XXIII, 7: *Siccae fici stomachum laedunt, gutturi et faucibus magnifice utiles.* GIRON.

In regio morbo. Sic Reg. 2, et Clusl. cum Colb. 4. In Reg. 4, cum adlpe. In editis, cum opio. Vtrumque perperam. Arquat is simpliciter prodesset scribi Diosc. l. c. II.

Iocineris. Celsus, IV, 8, de iocineris morbo: *Neque alienam est, absinthium contritum ex melle et pipere, eiusque catapotium quotidie devorare.* HARD.

Lienis. Diosc. loc. cit. H.

Adversatur fungis ex aceto. Apul. cap. c; l. 4: *Ad periculum faugorum: Herbae absinthii necum ex aceto bibat. Hoc Serotinus vir ocutenarius evasit, quam esset a fungis tentatus.* Sic et Diosc. loc. cit. H.

Visco. Tj iſiq, venenato chamaeleontis succo. DAL. — Item: Dioscor.

Πρός ἰſίχv. Hoc est adversus chamaeleonis succum, quem fixiam appellarunt, tracto nomine a visco, quoniam ad eius radices viscum alicubi reperitur. Scribon. Larg. Comp. tunc: *Isia, quam quidam chamaeleonta vocant ... Pota mentem abalienat ... Adjuvantur autem laesi ab ea absinthio poto cum vino.* H. — Visco. Quod succum esse chamaeleonis diximus, sive Carlinat acaulis, de qua supra egimus lib. XXIV. Ed. P.

Cicutae Diosc. loc. cit. HARD.

Epiphoris. Decoctum nna cum passo dolentibus oculis adhiberi ait Dioscor. loc. cit. H.

Suggillatis. « Ad livores tollendos, inquit Apul. cap. c, l. 2, herbam absinthium in aqua vel aceto decoctam, et inductam panno, impone: si corpus tenerum fuerit; ex melle imponito. Diosc. Item loc. laud. Πρός δὲ ὤνσπις σὺν πλῆτι. HARD.

Aures. Dioscorid. loc. cit. Kai ὁ ὕατμος δι' αὐτοῦ τοῦ ἀρρήματος, πρὸς ἀταλγαν. Quin et aurium dolores decoctum vaporis suffitu com-

Anginis subvenit cum melle et nitro. Epinyctidas ex aqua sanat; vulnera recentia, priusquam aqua tangantur, impositum: praeterea capitis hucera. Peculiariter ilibus imponitur, cum cypria cera, aut cum fico. Sanat et pruritus. Non est dandum in feбри. Nauseam maris arcet in navigationibus potum: inguinum tumorem in ventrali habitum. Somnos allicit olfactum, aut inscio sub capite positum. Vestibus insertum tineas arcet. Culices ex oleo perunctis abigit: et fumo, si uratur. Atramentum librarium ex diluto eius temperatum, litteras a museulis tuetur. Capillum denigrat absinthii cinis, unguento rosaceoque permixtus.

XXIX. Est et absinthium marinum, quod quidam

πασι, Fumus & decocto eius escopus. in Chiff. codica decoctae eius vapor. HARD. — Aut si manent saevie. Gronov. et al. ante Herduin. aut si manat saevie. Ed. P.

Anginis subvenit cum melle, etc. Diosc. loc. cit. HARD.

Epinyctidas ex aqua sanat, Diosc. l. c. HARD.

Peculiariter. Dioscorid. l. c. Καταπλάσσεται δὲ καὶ πρὸς ὑποχόνδρια, καὶ ἡπαρ, καὶ στόμαχος ἐπ' αὐτῇ καὶ χρεώνως πάσχοντα, συνεκλεπόμενον πυρρῇ Κυπρίῳ. HARD.

Cypria cera. Hoc est, cerato cyprio: nam ceram pro cerato omnes medici antiqui dicunt, II.

Nauseam maris arcet, etc. Schola Salernitana, de absinthio: Nausea non poterit quousquam vexare marina, Autem commixta vino qui numpserit istam. H. — Nauseam, Gronov. et al. nauseas. Ed. P.

In ventrali habitum. Ventralis, non ventrali, in spongrapha nostro: ut fortasse scribi potius sit, in ventralis

habitum. PIER. — Inguinum. Vide quae diximus, XXVI, 59. Quid ventrale sit, diximus VIII, 73. H.

Vestibus insertum. Sic Diosc. loc. cit. cuius sententiam quum non satis peceperint Saracenus et Dalecampius, iussu hoc loco emendant ad absinthiles vitium, non ad ipsam absinthium rati id pertinere. II.

Culices. Dioscorid. l. c. Schola Salern. serpentes nidore fugat. Serpentes de insectis dici, de culicibus, de pediculis, similibusque, monimus VII, 52. HARD.

Atramentum, Dioscor. loc. cit. Τὸ δὲ μέλαν ὃ γράφουμεν, τὸ ἀπολεπόμεναι αὐτοῦ βραχίον, ὁδῶντα μυσὶ τῶν τὰ γράμματα. HARD.

XXIX. Est et absinthium marinum. Haec totidem fere verbis Dioscor. V, 27: Ἀψίνθιον θαλάσσιον, τινὲς δὲ καὶ θαρίσιον καλοῦσι, etc. Adde his quae dicenda sunt de eo, XXXII, 31. II. — Absinth. mar. quod qualiam Scriphium. Absinthium marinum, sive scriphium Diosc. loc. laud. nobis est

Seriphium vocant probatissimum in Taposiri Aegypti. Huius ramum Isiaci praeferre solemne habent. Angustius priore, minusque amarum, stomacho inimicum, alvum molliū, pellitque animalia interaneorum. Bibitur cum oleo et sale, aut in farinae trimestris sorbitione dilutum. Coquitur, quantum manus capiat, in aquae sextario ad dimidias.

Artemisia fragrans; habitat in Armenia, etc. An et ad *Artemisiam maritimam*, aut ad *tauricam* Willd. referri aequè possit, dubitat Sprengel. Hist. Rei herb. tom. I, pag. 487; *Artemisiam* certe *maritimam* habet Anguillara, pag. 465. Ed. P.

Taposiri. « *Thaphosiri* » Stephanus. Sic ea dicta quod Osiridis sepulchrum ibi esset, quasi Osiridos τάπος, Dal. — In. Diosc. loc. cit. Εν Ταπονσίρι τῆς Αἰγύπτου. Alia tamen est Sicphano. Ταπόσιρις, πόλις Αἰγύπτου, πλησίον Αλεξανδρείας. Al. Ταπόσιρις, πόλις Αἰγύπτου, ἐν ᾗ λέγεται Οσίρις τεθνήσκει. Vtraque Straboni Ταπόσιρις scribitur; cf. lib. XVII. H.

Huius ramum Isiaci praeferre, etc. Pro olivæ ramo Diosc. quae in Aegypto vivere non potest: quamvis Theophrastus libris de causis olearum quoddam genus Aegyptium vocet. Caeterum in agro Cyrenensi Aegypto contermino id provenit. PIER. — *Huius ramum Isiaci praeferre*, solemne habent. Ισαζελ, Isidis sacri initia. Id pro ramo olivæ praeferre solemne habent, inquit Dioscor. loc. cit. Est ex pere minimo nummus perrarus, olim apud D. FOUCAULT, nunc in Cimpelio Seren. Ducis Parmensis, cum hac superscriptione: D. N. IULIANVS ROV. CAES. Dominus Noster Iulianus Nobilissimus Caesar: capite nudo.) (ISSA FAMA. Cave hic Isin cogites, nulla hic est; sed Solis caput iuve,

nile. Neque Pharos hic Alexandrina est: nam cur ab ea, quae tenuis fuit colonis Caecaris Dictatoris, nomen haberet numen Aegyptium, potius quam ab aliquo nobili oppido? Legendum omnino est: *Invicte Sol, Iulianum Sospitem Fac, Avitae Religionis Invictum Assertorem*. Precautio haec Ethnicorum fuit, pro salute Iuliani Caesaris. Confer nummum Aureliani Augusti, cuius est epigraphe, SOL DOMINVS IMPERII ROMANI aliosque complures inscriptos, SOL INVICTO. ISTE FANTA alibi nusquam in nummis antiquis occurrit, nisi sub Iuliano. Sed in his quos exhibet V. Cl. Du Cangius, in familiis Byzantinis, pro Iuliani vultu, varia effigies religionis, vanae scilicet superstitionis est: cum ea superscriptione, ISSA FAMA. In parte aversa, VOTA PYRICA. Hinc falsi arguas inscriptionem quae apud Gruterum est, ΕΙCΙΔΙ ΦΑΙΤΑ fictam utique ex nummis lais parve intellecti. HARD.

Angustius priore, min. amarum, etc. Diosc. loc. cit. HARD.

In farinae trimestris sorbitione, etc. Σὺν ἐψώματι, ἢ ψαχῆ. Dioscor. cum sapa, aut lentacula Plinius, qui ἐψώμα etiam pulment aqua decoctam significat, sorbitionem farinae trimestris vertit. Ego magis saram intelligo, quae sua dulcedine amarorem abanthii, et ingratum saporem obscurat et temperat. Dal. — In farinae, in

XXX. (viii.) Balloten alio nomine porrum nigrum Graeci vocant, herbam fruticosam, angulosis caulibus nigris, hirsutis foliis vestientibus, maioribus quam porri, et nigrioribus, graveolentibus. Vis eius efficax adversus canis morsus, ex sale foliis tritis impositae: item ad condylomata, coctis cinere, in folio oleris. Purgat et sordida hulcera cum melle.

XXXI. Botrys fruticosa herba est, luteis ramulis.

oryza, sive ptisana, alicave ex farina seminis trimestria. Quid his nominibus intelligendum sit, suis locis docuimus. Hæro.

XXX. *Balloten* alio nomine porrum n. Graeci, etc. Hoc illud marrubium nigrum est, de quo diximus XX, 89. Sic MSS. omnes, Regg. Colbert. Ch. alique, tum hoc loco, tum in Indice, in quo discrete scribitur, *Ballotes*, sive porrum nigrum. Libri hactenus editi, *Balloten* alio nomine melomprasion Graeci vocant, ex interpolatorum scilicet officina: et quod intelligerent balloten esse reapse marrubium nigrum, et quod scriptum scirent a Diosc. III, 417: Βαλλώτη, ἢ μέλαν πρᾶσον, etc. Perinde ac si quum Graecos appellat, Dioscoridem Plinius designaret. Quum sciamus et apud Diosc. ipsum in Noth. pag. 457, et apud Apulei. cap. iv, marrubium istud Νόστροπον, etsi mendose, pro πυνόστροπον, quod porrum caninum sonat, appellari. Nec tamen inficias lerim, id quod vidit iamdudum Ruellius de Nat. Stirp. III, 58, pag. 552, deceptum Plinium esse affinitate nominum, quum foliis quam porri maioribus balloten dixit, πρᾶσον videlicet, pro πρᾶσον legentem: quando folia ei porracea non sunt, sed marrubii, aut aplatrici. Quæ Salmasius hoc loco adversus Plinium conficit, in præf. accepit ea a Nic. Leonicensio, cui sa-

cere satis conatus est olim Pandolphus Collinutius in defensione Plinii p. 206. H. — Βαλλώτη Dioscorid. loc. laud. Brot. est Marrubium nigrum, foetidum, C. Bauh. Pin. 230: nobis item *Ballota nigra* (*Didynam. gymnosperm.* gen. 4395 Pers. *Labiata*. Juss.). Habitat in ruderalis, ad sepes. Eo. P. *Angulosis caulibus nigris*, etc. Hoc est, quadrangulis. Καυλωὺς ἀνίστη τριγώνους, Diosc. l. c. II.

Foliis verticillis, maioribus quam porri, etc. Rectius diceret, quam marrubii, ubi demonstrat ipsa herbae facies. Diosc. certe loc. cit. Φύλλα δὲ πρᾶσιν ὁμοία, μείζονα δὲ, etc. Sic etiam Oribas. lib. XI, p. 492. H.

Vis. Vnus omnino illius eisdem refert Diosc. loc. cit. II. — *Impositae.* Gronov. et al. ante Hard. *imposita.* Eo. P.

XXXI. *Botrys.* Totidem verbis Dioscor. III, 430: Βότρυς πρὸς ἰστίῃς ὅλῃ μὲν. *Tota lutea*, etc. Pingitur a Lobelio in Obs. 443, et a Dodonæo p. 34. Vidimus in horto Regio. Totidem, ut dixi, verbis a Diosc. tum eius facies, tum vires describuntur. H. — Βότρυς Dioscor. loc. laud. quibusdam *Chenopodium ambrosioides*. Nobis eodem nomine est *Chenopodium Botrys* (*Pentand. digyn.* gen. 657 Pers. *Chenopod.* Juss.). Habitat in arenosis Galliae meridionalis, Italiae, etc. Eo. P.

Semen circa totos nascitur: folia cichorio similia. Invenitur in torrentium ripis. Medetur orthopnoicis. Hoc Cappadoces ambrosiam vocant, alii artemisiam.

XXXII. Brabyla spissandi vim habet, cotonei mali modo: nec amplius de ea tradunt auctores.

XXXIII. Bryon marinum, herba sine dubitatione est, lactucae foliis similis, rugosa veluti contracta,

Semen circa totam nascitur (sic prius). Verior nostri apographi lectio, *Semen circa totos nascitur*. Dioscorides, *Semen totis ramulis adnascitur*. ΠΙΣΤ. — *Semen*. Diosc. Τὸ δὲ σπέρμα ὅλοις τοῖς κλωνίαις περιέρχεται. II.

Cappadoces ambrosiam vocant. Dioscor. loc. cit. Καὶ ταύτην ἀμβροσίαν Καππαδόκαι καλοῦσι, τινὲς δὲ ἀρτεμισίαν. II. 10.

XXXII. *Brabyla*. Brabyla memorata Galeno, lib. II, esp. 38, de alimentis, et lib. VI, κατὰ τόπους, in medicamentis stomalictis, fructus pruni silvestris, spinosae, sive spodiadis, vulgo *pranellas*, ἀγριοστακχόμελον, vero fructus pruni silvestris non spinosae, maturescens sero ἄδmodum, nempe augusto et septembri. Interpres Theocrilli communia prana sive Damascena interpretatur, Idyll. VII, hoc versu: ... τοὶ δ' ἐπέχυντο Ὀρπακίαι βραβύλοισι καταβρέθοντες ἔρασι. Et Idyllis XI: Ὅσον ἐπὶ χειμῶνος, ὅσον μᾶλλον βραβύλοις ἄδιον. Seleucus apud Athenaeum ἦλα βραβύλα, μᾶδρου κοκκύμηλα eadem esse tradit, dicitque ἦλα, ἡπασί μῆλα: μᾶδρου quasi μολόδρου, βραβύλα, quasi τῆς βορᾶς ἐκβάλλοντα, nempe σίκοβια. Barbylos Constantino, lib. X, γυνονίας, arbor ex osse persici nata: res a brabylo diversa. DALC. — *Brabyla*. Hoc est, adstringendi. Sed βραβύλα apud Graecos veteres aliud nihil esse invenio, quam κοκκύμηλα et Δαρμασχινά, pruna vi-

delicet, et ut quidam volunt, silvestria. Vidit hoc Rob. Constantinus in Lexico: videre et alii, quorum e fontibus areolas suas irrigat Salmas. in praef. ad Plinium. Tamen Hesych. βραβύλον est κακῷ γυτοῦ σίδος. Sed quale illud sil, non indicat. H. — Brabyla Graecis dicuntur damascena. Videtur esse Prunus silvestris, C. Bauh. nec inter herbas fuit adnumeranda. Illi pruno vis est spissandi, hoc est, adstringendi. Bort. — Brabyla nihil aliud videtur esse quam fructus *Pruni insititiae* (*Icosand. monogyn.* gen. 4221 Pers. Rosac. Juss.); σποδιᾶδα Theophr. appellat Hist. III, 7; conf. Spreng. Hist. Rel herb. I. 1, p. 92. Eo. P.

XXXIII. *Bryon*. Bryon Theophrasto nulla herba marina privativam traditur, sed inter genera τοῦ βρύου θαλαττίου, τοῦ φύκου, lactucaeum hoc is describit. DALC. — *Bryon*. Haec descriptio ad verbum a Theophrasto traditur; Histor. IV, 7, nec multum abluat Dioscoridea delineatio IV, 99: βρύον θαλάσσιον, φύεται ἐπὶ λίθων καὶ ὀστράκων, etc. *Muscus marinus* in saxis testisque nascitur, etc. De eo rursum inferius, XXXII, 36. H. — *Bryon*. Gron. et al. ante Hard. *Bryon, marina herba*, etc. Theophrasteum speciem iure, ut videtur, ad *Fucum Laetucam* Spreng. refulit; Dioscorideam vero ad *Fucum aculeatum* Turner. Viraque planta ex *Cryptogam*.

sine caule, ab ima radice exeuntibus foliis. Nascitur in scopulis maxime, testisque terra comprehensis. Praecipua siccandi ei spissandique vis, et collectiones omnes inflammationesque cohibendi, praecipue podagrae, et quidquid refrigerare opus sit.

XXXIV. Bupleuri semen ad ictus serpentium dari reperio, foverique plagas decocta ea herba, adiectionis mori, aut origani.

XXXV. Catananecen Thessalam herbam, qualis sit, a nobis describi supervacuum est, quum sit usus eius ad amatoria tantum. Illud non ab re est dixisse ad tegendas magicas vanitates, electam ad hunc usum

Linn. *Algar*, ordine Juss. *Thalassio-phyt.* Lamourous. Eo. P.

Ab ima radice exeuntibus foliis. Ab una radice, ἀπὸ μιᾶς ἀρχῆς. Theophrast. lib. IV, cap. 7. DAL. — *Ab ima.* Hoc est, ab uno initio, ἀπὸ μιᾶς ἀρχῆς, inquit Theophr., magis accurate: neque enim proprie radix ei musco inest. HABO.

Praecipua siccandi ei spissandique vis. Adstringendi. Στυπτικόν. Dioscor. l. c. qui easdem ei deinde vires ac facultates, quas Plinius, adiudicat, totidem verbis. Galeus de Facult. simplic. medic. VII, pag. 166, vim quoque refrigerandi ei adiecit, ἐμψύχου. HABO.

Refrigerare opus sit. Στυπτικὸν δασύ. Plinius legit ψύχου. Haec ex e. Diosc. de musco marino, quo tantum agitur de alga feniculaceae, vulgo corallina, non autem de hac laetnaceae, DAL.

XXXIV. *Bupleuri.* Diximus de eo, XXII, 35. Vide Nicandr. in Ther. p. 43. H. — Ex Anguillariae sententia p. 469, est *Bupleurum baldense* (Pentand. digyn. gen. 678 Pers. *Umbel-*

lifer. Juss.). Habitat in montanis subalpinis Croatiae, Carniolae, in monte Baldo, etc. Conf. Sprengel. Histor. Rei Herbar. tom. I, pag. 202. Eo. P.

XXXV. *Catananecen.* Κατανάκης duo genera describit Dioscorides IV 144: unum foliis cotonopi, radice iunci, etc. quod arescens se contrahit ad speciem unguium mulvi exanimati. Nobis, auctore Sprengelio, est *Ornithopus compressus* (*Diadelph. decand.* gen. 1730 Pers. *Leguminos.* Juss.). Habitat in Gallia meridionali, Italia, Sicilia, Barbaria, etc. Brot. ad Chondryllam caeruleam, cyani capitulo, C. Bauh. Alii ad Plantagineum Lagopoda refert maluerunt; minus bene. Conf. Hist. Rei herb. tom. I, p. 183 sq. Alterum catananecen genus folia habet oleae foliis similia, mollia, divisa, per terram strata; mali parvae, magnitudinem explet, etc. Nobis est *Astragalus pugnisformis* (*Diadelph. decand.* gen. 1745 Pers. *Leguminos.* Juss.). Habitat in Oriente, etc. Vtrumque tradit graecus auctor in amatoria a Thessalis mulieribus expeti. Eo. P.

coniectura, quoniam arescens contraheret se ad speciem unguium milvi exanimati. Eadem ex causa et cemos silebitur a nobis.

XXXVI. Calsa duorum generum est. Vna similis aro. Nascitur in arationibus. Colligitur antequam

Quoniam arescens. Quod qui ea utuntur, amatas mulieres raptant, etiam invitae, et veluti contractis unguibus retineant. DALC. — *Quoniam.* Diosc. totidem verbis: Κάπτειται δὲ ξηρανόμενος ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ ἰχθύων ὄνυχιν ἠμαρτύνει κακρὸν. Sunt qui ob hanc causam coronopum seu pedem milvium hanc esse existiment, de qua nos egimus XXI, 59. Ignoram sibi esse Anguillara consistetur, Part. XIV, p. 289.

Eadem ex causa, etc. Quoniam ad amatoria tantum utilis existimatur: quod et Diosc. prodidit. Cemos enim Pliniana videtur esse Diosc. Leontopodion: quum in Nothis occurrat id nomen inter ceteras eius herbae appellationes, pag. 471: Ἀντροπόδιον, οἱ δὲ ζωόφυλον, οἱ δὲ ἀνθρώπου, οἱ δὲ κήμος, etc. Nempe Pilosella minor, *Pilosella*, a Dodonaeo delineata pag. 68. II. — *Cemos.* Ex Dioscoride in Nothis, cemos est Leontopodium. Hoc autem nobis est Gnaphalium alpinum, magno flore et folio, C. Bauh. Boer. — Ἀντροπόδιον Dioscorid. IV, 431, duorum digitorum herbula est, foliola habens arcata, hirsuta, etc. Hanc tradunt amuleti vice alligatam ad amatoria prodesse, tuberculaque discutere. Nobis eodem dicitur nomine *Gnaphalium Leontopodium* (*Syngenes. superfl.* gen. 1810 Pers. *Corymbifer.* Juss.). Habitat in Pyrenaeis, Alpibus, etc. *Plantaginem creticam* habet Alpinus, Exotic. cap. 51; male: nam cum hac planta minime Dioscoridei leontopodii notae congruunt. Conf.

Spreng. Hist. Rei herb. t. I, p. 187 sq. Ed. P.

Cemos. Κάπτος, capistum, frænum, lupatum. Quidam cassutham nostram esse putant: alii leontopodion ad amatoria utile. Marcellus apud Dioscoridem scribit in optimis graeca codicibus, quos in potestate habuit, et in Lat. scripto litteris Longobardia, capiti de Leontopodio, praefixum titulum fuisse de *Cemo*: ut inde constet cemon Plinii esse Dioscoridis leontopodion; *leontopodium* vero Plinii multum distrepere a leontopodio Diosc. quod ostendunt utriusque vires collatae. DALC.

XXXVI. *Calsa duorum, etc.* *Legn.* *Calix duorum generum est, etc.* Calica Plinius alicubi legerat arum, sive arisaron vocari: et quoniam ouchusa quoque calix dicitur, calicis duo genera Plinius statuit. Calicem arisaron vocatum fuisse arbitror, quod eius fructus calice convolvatur membranosus. DALC. — *Calsa.* Sic MSS. omnes, tum hoc loco, tum in Indice: non *Calla*, ut vulgo editi. II.

Vna similis aro. Nec similem modo, sed et geminam prorsus et eandem puto. II. — Nobis item videtur eadem esse cum *Aro italico*, vel *Aro Arisaro* (*Monoco. polyand. gen. 2114 Pers. Aroid. Juss.*), de quibus iam diximus lib. XXIV, c. 92 et 94; consentiunt certe virtutes, quas Nosler calsae tribuit. Ed. P.

Antequam inarescat. In aro, ut tempestive colligatur, signum maturitatis est ab imo folium inhaerescens

inarescat, ususque eisdem habet, quos arum. Bibeatur quoque radix huius ad exinanientias alvos, mensesque mulierum: item caulis cum foliis in leguminibus decoctus, sanat tenesmon.

XXXVII. Alterum genus eius quidam anchusam vocant, alii rhinochisiam. Folia lactucae longiora, plumosa, radice rubra, quae ignes sacros cum flore polentae sanat imposita: iocineris autem vitia, in vino albo pota.

XXXVIII. Circaea strychno sativo similis est, flore nigro, pusillo, parvo semine, ut mili, nascente in quibusdam corniculis, radice semipedali, triplici

lib. XIX, cap. 5 ultim. DAL.

Quos arum. MSS. omnes, quos arsa, Forte, quos aris, vel, quos arisarum, de quo, XXIV, 94. II.

XXXVII. Alterum genus. Anchusa haec prior Diosc. IV, cap. 23. II. — Nobis *Anchusa italica* (Pentand. monogyn. gen. 353 Pers. *Borragiu* Juss.). Habitat in campis meridion. Europae. Conf. lib. XXII, cap. 23. Ed. P.

Alii *rhinochisiam*. Sic index. At Reg. 1, hoc loco, *rhinoclinosiam*, Reg. 2, *rinodiam*. Forte *onocleam* rectius legas ex Dioscoride loc. cit. *Αγχουσα, ἢ ἑνιοι καλοῦσι, οἱ δὲ ὀνόκλητον καλοῦσι*, etc. HARR.

Folia lactucae. Totidem verbis Dioscor. l. c. HARR.

Plumosa. Hirsuta, ὄκσις. Dioscor. HARR.

Quae ignes sacros. Diosc. loc. cit. *Ερυσσιλάτα δὲ τὸν ἀγρίον κατὰ πλεονεξία θεραπεύει*. II.

Flore polentae, etc. Constantinus legendum putat apud Dioscoridem, unde haec sumpta sunt, *ἀνθὴ μέλινα*, id est, flores, ut interpretatur, ex viridi cereos. Oribasii tamen descri-

ptio cum littera Dioscoridis consentit, nec apud herbariorum veterum quempiam exstat in eius historia, quam integram proponit Dioscorides, mutandum quidquam esse. DALSC.

XXXVIII. *Circaea*. Diosc. III, 434: *Κίρκαϊα, οἱ δὲ θίρκαϊον καλοῦσι· τὰ μὲν φύλλα ἔχει στρόγγυλ ὁμοία κηκίῳ*, etc. Sunt enim reliqua saepe paria: quae transcripsit et Oribas. XI, pag. 201. *Circaeam Lutetianam* appellat Lebelius in Obs. pag. 437, ab eoque ibi delineatur, qualem Lutetiae in horto Regio vidimus. II. — *Κίρκαϊα* Diosc. loc. sup. laud. Broterio item est *Circaea Lutetiana* (*Diand. monogyn. gen. 45 Pers. Onagr. Juss.*). Habitat in Europae et Borealis Americae nemoribus. Refragatur autem Sprengelius, cui eadem videtur cum *Asclepiade nigra* (*Pentand. monogyn. gen. 624 Pers. sub Cynancho. Apocy. Juss.*), quae habitat in Galliae meridionalis collibus, Italiae, etc. Plantam huius similem, in Apulia inventam describit Anguill. pag. 229. Conf. Hist. Rei herb. tom. I, p. 463. Ed. P.

ferme, aut quadruplici, alba, odorata, gustus calidi. Nascitur in apricis saxis. Diluitur in vino, bibiturque ad dolorem vulvae et vitia. Macerari oportet in sextariis tribus quadrantem radicis tusae, noctem et diem. Trahit eadem potio et secundas: semine lac minuitur, in vino aut mulsa aqua potio.

XXXIX. Cirsion cauliculus est tener duum cubitorum, triangulo similis, foliis spinosis circumdatus. Spinae molles sunt. Folia bovis linguae similia, minora, subcandida, et in cacumine capitula purpurea, quae solvuntur in lanugines. Hanc herbam radicemve eius adalligatam, dolores varicum sanare tradunt.

XL. Crataegonon spicae tritici simile est, multis

Nascitur in apricis saxis. Dioscor. l. c. HARD.

Diluitur. Diosc. l. c. H.

Semine lac minuitur. Diosc. γάλα ἀπορῆ, confert ad lactis generalionem, lacte mammas implet. DAL. — Semine. Verba graeci scriptoris representasse nobis Diosc. videtur l. c. in hunc modum: Ο δὲ καρπὸς γάλα κατὰ πᾶν ἐν βροχήμασι λαμβανόμενος. Gal. de Fac. simpl. med. VII, p. 190, hanc vocem κατὰ πᾶν sic interpretatur, ut lac altrahere, seu lactis ubertatem praestare id semen dicat. Plinius contra, quod verius puto, ettrahi, vorari, absumi, minui, intellexit. HARD.

XXXIX. Cirsion. Diosc. IV, 119, totidem verbis: Κίρσιον καρπὸς ὅστις ἀπαλός, etc. Est Cirsium Anglicum Lobelii in Obs. p. 314. Vidimus in horto Regio. H. — Cirsion. Brot. est Cirsium minus, singulari capitulo magno, vel incanum varie dissectum, C. Bauh. Nobis vero Carduus parviflorus (Syngenesi. aequal. gen. 1902 Pers. Cynarcephal. Juss.). Habitat in subalpinis australibus. En. P.

Folia. Diosc. τὰ δὲ φύλλα βοῦς γλώσσῃ ὁμοιῶν, duglossa similia, quae herba nomen habet a similitudine foliorum cum bovis lingua. HARD.

Hanc herbam radicemve. Hoc Andreas medicus prodidit apud Apuleium, c. 68, et apud Diosc. loc. cit. Ταύτης τῆς βίζαν Ἀνδρέας ἀναγράφει ὑπὲρ τῶν ἀλγούντων τῶν ποῦ ἀναδουμένων, παύσει χειρῶν πόνοους. Graecis χερσὶν varices sunt: inde herbae nomen. H. Dolores varicum san. tradunt. Andreas tradit. DAL.

XL. Crataegonon. Diosc. III, 139: Κραταύγονον, etc. in MSS. Crataegonon: et Hesychius: Κραταύγονον βόταν. Ita creditur appellari quod genitalem vim moveat, ἀπὸ τοῦ κραταίν ἐν τῇ γενεῇ. Pingitur a Lobelio in Obs. p. 22. Alii Melampyrum latifolium vocant. Vidimus in horto Regio. HARD. — Crataegonon. Ex Pliniana descriptione crataegonon idem Broterio videtur ac Persicaria urens, sive Hydrophyler, C. Bauh. quibusdam item Melampyrum, purpurascente coma, eiusdem. Nobis vero est Polygonum Persicaria (Oxard.

PLIN. N. H. Tom. VII

Fff

calamis ex una radice emicantibus, multorumque geniculorum. Nascitur in opacis, semine milii; vehementer aspero gustu: quod si bibant ex vino ante coenam, tribus obolis in cyathis aquae totidem, mulier ac vir, ante conceptum diebus xl virilis sexus partum futurum aiunt. Est et alia crataeogonos, quae thelygonos vocatur. Differentia intelligitur lenitate gustus. Sunt qui florem crataeogoni bibentes mulieres intra xl diem concipere tradant. Eadem sanant hulcera vetera nigra cum melle: explent sinus hulcerum, et atropa carnosiora faciunt: putrulentia expurgant: panos discutiunt: podagras collectionesque omnes leniunt, peculiariter mammarum. Theophrastus arboris genus intelligi voluit crataegon, sive crataegona, quam Itali aquifoliam vocant.

trigyn. gen. 977 Pers. Polygon. Juss.). Habitat ad vias, in humidis. Hoc et Hippocr. habet πολυκάρπην nomine, de Morb. mulier. I, 615: Galenus crataeogonon appellat, de Fac. simpl. med. VII, 94. Ed. P.

Nascitur in opacis, etc. Diosc. loc. cit. Haad.

Quod si bibant, etc. Totidem verbis Diosc. l. c. Haad.

Crataeogonos. Vulgo Persicaria. Melampyros Diosc. cap. de crataeogono: Alia est thelygonos supra lib. XXVI, cap. 45 ull. Dal. — Ex. Θηλυγόνος dicta, quod θηλυτοκίαν faciat, hoc est, feminei sexus partum facere existimetur. Haad. — Conf. quae de Thelygono Cynodonte dicta sunt lib. XXVI, cap. 91. Ed. P.

Eadem sanant hulcera. Haec omnia quae apud Dioscoridem legi et existare notavimus cap. 2 de orch. reperiuntur scripta l. XXVI, cap. 40. Dal.

Arboris genus intelligi. Fallitur Plinius. Aquifolia Latinorum, Graeco-

rum agria est; crataegus vero Theophrasti, quem inepte crataeogonon sive crataegona vocat, herbariorum nostri saeculi lorminalis sorbus. Vide supra lib. XV, cap. 20. Dal. — Theophrastus. Prius legebat, crataeogonon sive crataegona. Ex Theophrasto Neeschinque locum sanavimus: aliud enim, utroque illo ductore, crataeogonon est, aliud crataegus. Ille Hist. II, 45: Κράταιγος δ' ἐστίν, inquit, ἢ δὲ κράταιγωνα καλοῦσιν· ἔχει δὲ τὸ μὲν πολλὸν ὁμοίαν μεσπῶν τεταμένη, etc. iste, Κραταίγιστον, βοτάνη, μὲθ' ἧς πλέκουσιν. Κραταίγος, δένδρον. H. — Κράταιγος Theophr. loc. laud. nobis eodem nomine est Crataegus Anarolus (Icosand. digyn. gen. 4226 Pers. Rosac. Juss.). Habitat in Gallia meridionali, Carnioffa, Italia, etc. Ab aquifolia Latinorum omnino diversus, quae Recentioribus dicitur Ilex Aquifolium. Conf. lib. XXIV, c. 72. Ed. P.

Itali. Sic ii aquifoliam appellarunt (si tamen appellarunt) ut cum aquifol-

XL. *Crocodilion chamaeleonis herbae nigrae* figuram habet, radice longa, aequaliter crassa, odoris asperi. Nascitur in sabuletis. Pota sanguinem per nares pellit copiosum crassumque, atque ita lienem consumere dicitur.

XLII. *Cynosorchin* aliqui *orchin* vocant, foliis oleae, mollibus, ternis per semipodem longitudinis in terra stratis, radice bulbosa, oblonga; duplici ordine: superiore, quae durior est, et inferiore, quae mollior. Eduntur ut bulbi cocti, in vineis fere inventae. Ex his radicibus si maiorem edant viri, mares generari dicunt: si minorem feminae, alte-

folia altera, de qua diximus lib. XVI, cui armata aculeis folia tribuuntur, nihil commune haberet, praeter nomen. Est enim haec sorbus terminalis Plinii, de qua, XV, 23. In Theophrasti codicet sic hodie legitur loc. cit. *Αἰθέριον οἶνον ἀγρία δόξεν ἂν εἶναι.* Quare *aquifolia* videri possit. Est enim *ἀγρία aquifolia*, ut diximus, XVI, 42. Verum *ἀγρία* ibi pro silvestri mespilo accipiendam esse, vel ipsam vocem *μασπῶν* substituendam esse monet Athen. II, 50. *Αἰθέριον*, inquit ex Theopr. *ἀγρία μασπῶν δόξεν μάλλον εἶναι* Quod de crataego sive terminali sorbo est sane verissimum. At ea cum *ἀγρία*, seu *aquifolia*, affinitatem habet omnino nullam. H.

XLI. *Crocodilion.* Totidem de ea verba facit Diosc. III, 42: *Κροκοδελίων*, etc. Pingitur a Lobelio, in Obs. p. 481. Ruellius, p. 482, Carlinam esse putat, quam nos *Leucacantham* esse diximus suo loco. H.—*Crocodilion.* *Κροκοδελίων* Diosc. III, 42. Brot. est *Carlina caulescens*, magno flore albicante; C. Bauh. nobis vero eodem nomine *Clethraea Crocodilionum* (*Syn-*

genes. frustran. gen. 4929 Pers. *Cynarcephal.* Jam.). Habitat in Oriente Conf. Anguillar. pag. 441, qui *Dioscoridis* locum & *Crataeva* desumptum testatur; Sprengel. Hist. Rei herbar. tom. I, pag. 489. Ed. P.

XLII. *Cynosorchin.* *Dioscoridi*, III, 441, *ὄρχις*, idem et *κυνόσρχις*. Latinis *satyrion*. Totidem plene verbis a *Dioscoride* describitur. H.—*Orchis pyramidalis*, de quo iam nobis dictum lib. XXVI, cap. 62. Ed. P.

Duplici ordine: superiore, quae durior est, et inferiore, quae mollior. Brevius et correctius in apographo nostro, *superioreque molliore.* Poir.—*Duplici.* Supra, XXVI, 62: *Radicis gemina ad formam hominis testium.* *Dioscoridea* totidem verbis ac *Plinius*—*Πῆχυν βολβοειδῆ, ἐπιγυῖον, διπλὸν, στενὴν ὡς δακτύλῳ τῆς μὲν ἄνω, τῆς δὲ κατωτέρω· καὶ τὴν μὲν σκληρὰν, τὴν δὲ μαλακὴν*, etc. H.

In vineis. Nascitur in petris et sabulosis. Diosc. *Ἰατρικ.*—*Inventae.* Grön. et al. ante Hard. *inventi.* Ed. P.

Ex is radicibus si, etc. Diosc. loc. cit. et Theophr. Hist. IX, 49. HARD.

rum sexum. In Thessalia molliorem in lacte caprino viri bibunt ad stimulandos coitus, duriorē vero ad inhibendos. Adversantur alter alteri.

XLII. Chrysolachanum in pineto, lactucae simile nascitur. Sanat nervos incisos, si confestim imponatur. Et aliud genus chrysolachani traditur, flore aureo, foliis oleris. Coctum estur, ut olus molle. Herba hac adalligata morbum regium habentibus, ita ut spectari ab his possit, sanari id malum traditur. De chrysolachano nec satis dici scio, nec plura reperio. Namque et hoc vitio laborare proximi utique herbarii nostri, quod ipsi notas velut vulgares, strictim, et nominibus tantum indicavere: tanquam coagulo terrae alvum sisti, stranguriam dissolvi, si bibatur ex vino aut aqua.

In Thessalia, etc. Totidem verbis Diosc. loc. cit. HARD.

Viri bibunt. Mulieres bibendum dant. Diosc. DAL.

Adversantur alter alteri. Vnius potu alterius vires franguntur, ἀναλίσσονται τὴν τῶν ἑσπεῶν ὑπὸ τοῦ ἑτέρου πινόμενον. Diosc. loc. cit. HARD. — *Adversantur.* Gron. et al. ante HARD. *adversatur.* Ed. P.

XLIII. Chrysolachanum. Χρυσολάχανον, quasi aureum olus. Nusquam non in cultis et hortis sponte naturae olus id adolescit, inquit Ruellius, II, p. 446, quod frequentissime pauperum mensas implet, eorumque iuribus innatat, non fastidiendam habens gratiam. Nostrium vulgus partim Chrysolachanum, perinde quasi extrita syllaba chrysolachanum dicit; partim inversis litteris chrysakinon appellant: officinae Crasulam minorem. Lactucae tanta facie aemulatur. H. — Chrysolachanum. Broter. post Ruellium, est

soncho affinis Lampsana domestica. C. Bauh. Nobis vero Atriplex hortensis (Pentand. digyn. gen. 656 Pers. Atriplic. Juss.). Habitat sponte in Tataria; colitur in hortis. Ed. P.

Pineto... nasc. Pinetum, locus est pinis consitus. Ovid. Met. XV: succincta pineta. Sic arboretum Seneca, Varro *ficetum*, *empresetum* Tullius, Celsus *myrtetum*, aliique alia similiter dixerunt. HARD.

Et aliud genus. Atriplex illud est, de quo diximus, XX., 83. Vide Lobelium in Advv. p. 96. HARD.

Foliis oleris. Brassicae. HARD.

Coctum. Diosc. II, p. 145, de atriplice, λαχανίστρας ἢ ἑσπεῶν. H.

Herba hac adalligata, etc. Semen ex aqua multa potum arqualis mederi Plin. et Diosc. II. cō. iunf. HARD.

Coagula terrae. Quid illud sit, obscurum est: quum strictim ac solo nomine designetur, facie non indicata. Ariolantur, qui Lobelii abortivam orchin esse statuunt, HARD.

XLIV. Cuculi folia trita cum aceto, serpentium ictibus et scorpionum mederi. Quidam hanc alio nomine strumum appellant; alii graece strychnon: acinos habet nigros. Ex his cyathus succi cum mulsi duobus, medetur lumbis: item capitis dolori cum rosaceo infusus. Ipsa strumis illita.

XLV. Peculiaris est Alpibus maxime fluminibus conferva, appellata a conferruminando, spongia aquarum dulcium verius, quam muscus aut herba, villosae densitatis atque fistulosae. Curatum ea scio, omnibus fere ossibus confractis, prolapsum ex arbore alta putatorem, circumdata universo corpori, aquam suam inspergentibus, quoties inaresceret: raroque, nec nisi deficientem herbam mutationis causa resoluventibus, convaluisse vix credibili celeritate.

XLIV. *Cuculi*. Genus illud alsines est, hacciferum soloqi iostar. Maior alsine repens a Clusio appellata, Hist. Rar. pl. VI, p. 183, visa a nobis in horto Regio. Sic et Lobelius in Advv. pag. 104. Ita rescripimus admonitu Reg. cod. 4; et Marc. Emp. c. ult. p. 250: *Herba cuculus*, [inquit] trita in reliquam partem noctis imposita, mire dolores podagrae sanat. Index tamen, *Culicus*, sive struntus, sive strychnos. Quini et Reg. 2 et Chiff. hoc loco, *Culiculi folia* prae se ferunt. Libri vulgati, *Cucubali folia*. Forte pro *Cucubali*, quasi malefici, ἀπό τοῦ κακοῦ βλάπτον: Est enim solani genus, ut diximus. Diosc. in Noth. Στρογγύος κηπάδος, οὗ δὲ ἡμῶν, Πομπηίοι στρογγύου, οἱ δὲ κακουβαλοῦν, etc. Hand. — Στρογγύος κηπάδος Diosc. loc. laud. nobis est *Solanum nigrum* (*Pentand. monogyn.* gan. 506 Pers. Solanac. Juss.), de quo iam Noster egit lib. XXI, cap. 405. Cuculus vero, Sprengelio teste, nihil aliud est quam

Silene baocifera Willd. (*Decand. trigyn.* gan. 1112 Pers. sub *Cucubato. Caryophyll. Juss.*). Habitat in nemorosis. Conf. Hist. Rei herb. tom. I, pag. 203. Ed. P.

Medetur lumbis. A calida causa venalis. DALZ.

Item capitis dolori. Marc. Emp. cap. 4, p. 35: *Herba strumum contrita, et cum oleo permixta, impositaque temporibus, capitis dolorem tollit*, etc. H. — *Dolori*. Groo. et al. ante Hæd. *doloribus*. Ed. P.

Ipsa strumis illita. Vnde strumi nomen. Hand.

XLV. *Peculiaris*. Pingitur a Lobello in Obs. p. 654. In lacu maiore Mediolanensis agri reperiri dicitur. H. — Nobis eodem nomine *Conferva glomerata* dicitur, ex Cryptog. L. Algar. ordine Juss. Cf. Spreng. Hist. Rei herb. t. I, p. 206. Ed. P.

A conferruminando. Hoc est, glutinando. Hand.

Deficientem herbam, In Vet. Cod.

XLVI. (IX.) Cocco gnidio color cœci, magnitudo grano piperis maior, vis ardens. Itaque in pane devoratur ne adurat, quum gulam transit: huic vis praesentanea contra cicutam.

XLVII. Sistit alvum dipsacos: folia habet lactucae, bullasque spinosas in dorsum medio, caulem duum cubitorum, iisdem spinis horridum, genicula eius binis foliis amplectentibus, concavo alarum sinu, in quo

legitur, *Deficiente herba*, id est, disiecta, dissipata, consumpta, ut facile ob molliorem exteratur. DAL.— *Deficientem* Aspergine crebra dissolutam, dissipatam. HASD.

XLVI. Cocco gnidio. Granum gnidium, *κόκκος γνιδίου* Hippocrat. *χρυσόλαια* Dioscor. IV, 172. Nobis *Daphne Gnidium* (*Ocotand. monogyn.* gen. 967 Pers. *Thymel.* Juss.). Habitat in Gallia Nachouensal, Hispania, Italia, etc. in locis aridis. Conf. lib. XIII, cap. 35. Ep. P.

Itaque in pane devoratur. Dioscor. IV, 173: *Καὶ ἐν τῇ ψάρυγγι, διὰ μετὰ ἀλάτρου ἢ ἀλφείρου θοτίον, ἢ ἐν ῥαγὶ σταχυλῆς, ἢ μάλιστα ἐν θῷ περιχυμένον καταπίειν. Fasces adurit: atque ideo cum farina, polentave, aut in uras acino dari debet, ut cocto melle obducta devorari.* Theophr. Hist. IX, 22, ἐν ἄρτοις. HASD.

XLVII. Sistit alvum. Immo vero ducit copiose, bilemque, pituitam, et aquas detrahit. Plinius hic foede lapsus est. Lego, cicut. DAL.— *Sistit alvum dipsacos*. Haec sute nos male divulgata distractaque sic legabatur, *Sistit alvum*. Ut ad coccum gnidium, de quo superiore capite, pertinere pars ea videretur. Mox nova instituta periodo, *Dipsacos*, etc. At alvum sisti gnidio grano et velutis scripto-

ribus, et experientiae ipsi adversatur. Dioscoridi quidem diserje cicuti eo alvum asserenti, IV, 173; Galeno quoque de Fac. simpl. med. VII, p. 192. Theophr. item Hist. IX, 22: *Διὸ καὶ ὄραν διδοῖσι κατὰ πόρον (δοῦσι γὰρ πρὸς καλῶς λένειν) ἐν ἄρτοις ἢ στίαισι περιχυόμενοι.* Dipsaci vero radicem exsiccandi vim quamdam habere, *ξηραντικὴν εἶναι* apud Galenum reperio de Fac. simpl. med. VI, p. 169. H. — *Δίψακος* Diosc. III, 13, nobis eodem nomine dicitur *Dipsacus fullonum* (*Tetrand. monogyn.* gen. 225 Pers. *Dipsac.* Juss.). Habitat sponte in Europa meridionali; apud nos colitur. Labrum veneris Noster appellat, XXVI, 103. Ed. P.

Folia habet lactucae, etc. Totidem verbis a Dioscorid. III, 13, adumbratur. Labrum Veneris medicis vocant. Diosc. in Noth. p. 452: *Δίψακος... οἱ δὲ Ἀποδοῖτης λουτρὸν, Παιονιοὶ λάρουρα βίβρις.* Pingitur a Matthiolo, p. 664. Gallis, fullonius carduus appellatur, vulgoque pectorius carduus, quod lanificis unguibus verticibus seu leorum pectantur, *Chardon à carder* ou *de foulon*. Herbarii nostri Virgam pastoris nuncupant. Vidimus in horto Regio. HASD.

Bullasque. Tubercula, intus et extus spinosa. HASD.

substitit ros salus. In cacumine capitula sunt echinata spinis. Nascitur in aquosis. Sanat rimas sedis. Item fistulas decocta in vino radice; usque dum sit crassitudo cerae, ut possit in fistulas collyrium mitti. Item verrucas omnium generum. Quidam et alarum, quas supra diximus, succum illinunt his.

XLVIII. *Dryopteris filici similis*, in arboribus nascitur, tenui foliorum subdulcium incisura, radice hirsuta. Vis ei caustica est. Ideo psilothrum est radix tusa: illinitur enim, usque dum sudores evocet; iterumque et tertio, ita ne sudor abluatur.

XLIX. *Dryophonon similis* herba est, cauliculis te-

Ros salus Apud Dioscoridem est, imber put ros, unde nomen traxit. Et quoniam salsa maxime sitim excitant, plantaque dipsacus tanquam altitunda vocata est. Levi conjectura humorem in eius foliis collectum Plinius salsum esse putavit, quum asugine prorsus careat. DAL. — *Substitit*. Sic et Chiff. *substitit* Gron. et al. Ed. P.

Echinata spinis. Omittit Plinius, eo siccio candida spectari, et dissecta medulla tenuis, vermiculos intus habere, qui brachia, vel collo alligati quartanis medentur. In Cellia fullones *ipysala*, nempe instrumenta, ex his conficiunt, tractandis rudioribus pannis excitendisque lenasum villis, quae Graeci *voûs arposiaç* appellant. DAL.

Sanat rimas sedis. Medicinas eadem e dipsaco etiam petit Diosc. loc. cit. HARP. — *In fistulas*. Gron. et al. in *fistula*. Ed. P.

XLVIII. *Dryopteris*. Habet eadem Dioscor. IV, 489, *δρυωπτερίς*, etc. In quercuum impace nascitur, *δρυωπτερίς*, filici similis, *τῇ πτερίδι*. Inde nomen. Vulgus *Osmundam* vocat. Pingitur a Lobelio in Obs. p.

474. In horto Regio vidimus. H. — *Dryopteris*. *δρυωπτερίς* Diosc. IV, 489; Boer. est Filix ramosa, minor, pinulis dentatis, Tourn. Filix querna, C. B. nobis eodem nomine est *Polypodium Dryopteris*, ex *Cryptogam*. L. *Filicum* ordine Juss. Conf. Sprengel. Hist. Rei herb. tom. I, pag. 492. Ed. P.

Illinitur enim. Oportet autem prius vulsis pills, posteaquam calidæ vapore madefacta cutis fuerit, recentem imponere Diosc. DAL.

XLIX. *Dryophonon*. *Dryophonon* Gordus esse putat Creticum thlaspi, quod pro draba Dioscoridis quidam monstrant: alii filicem florentem. DAL. — *Dryophonon similis herba est*. Nempe filici etque dryopteris. Officinae nostrates, inquit Ruellius, II, 449, nemoralem myrtum appellant, quod foliis silvestrem myrtum, ut alterno sit filiculam imitetur: fructu est euri, quo rura subinde vacuuntur. *Cosinos* vocant, quasi cullinariòs, baccas eas: quod iam venerint in ganeam, gratissimo ori mendentium cibo, praesertim si edentia sacchari dulcedine acrimonia praesent

nuibus, cubitalibus, circumdati utrimque foliis pollicari-amplitudine, qualia oxymyrsines, sed candidioribus mollioribusque, flore candidosambuci. Edunt cauliculos decoctos. Semine vero eius pro pipere utuntur.

L. *Elatine* folia habet helxinae, pusilla, pilosa, rotunda, semipedalibus ramulis quinis senisve a radice statim foliosis. Nascitur in segetibus acerba gustu, et ideo oculorum fluxionibus efficax, foliis cum polenta tritis et impositis, subdito linteolo. Eadem cum lini semine cocta sorbitionis usu dysenteria liberat.

LI. *Empetros*, quam nostri calcifragam vocant,

tentur. Gaudet dryophonon caeduis silvis et quercetis: eo nostra scalent nemora, unde nomen duxit, quasi silvae caedem dixeris. A Dioscorid. II, 187, *ἀπάση* appellatur. Iconem exhibet ex horto Bononiensi Jac. Zannoni Hist. bot. c. 26, p. 55. H. — *Ἀπάση* Diosc. loc. laud. nobis dicitur item *Gochlearia Draba* (*Tetradinam. siliculos.* gen. 1551 Pers. *Crucifer.* Juss.). Habitat in Austria, Galliis, Italia, etc. Dryophonon Brot. habet *Lepidium humile*, incanum, arvense, Tournefort. Ed. P.

Amplitudine. Vel latitudine, vel longitudine. Latitudinem potius intelligo. Dal.

Semine. Hodieque piperis loco rusticorum cibos condit. H.

L. *Elatine*. Totidem verbis Diosc. IV, 40: *Ἐλατίν τὰ πρὸς πόλιν ἔχου ἄρωμα τῆς ἰσχυρᾶς*, etc. Est *Veronica* femina Fuschii, delineata a Dodonaeo, p. 42; yiss a nobis in horto Regio. H. — *Elatine* Brot. est *Linaria* segetum, nummulariae folio villosa, Tournefort. Nobis vero *Antir-*

rhinum apurium (*Didynam. angiosperm.* gen. 1463 Pers. *Sorophular.* Juss.) Habitat in arvis Conf. Sprengel Hist. Rel herb. tom. I, pag. 181. Ed. P.

Pilosa. Santa, quod verti etiam potest densa. Dal.

Nascitur in segetibus. Diosc. loc. cit. eadem plane tradit, tum de natali solo, tum de viribus elatine. H.

LI. *Empetros*. Totidem verbis Dioscorid. IV, 181: *Ἐμπετρος*, etc. Feniculum maximum hodie vocant. Dodonaeus, pag. 693, crethmi marini nomine delineat: *Gallis bacille*, *fenuil mariu*, *perae-pierre*, quasi perforipetram, quod mediis erumpat axis. Multi marinam cristam, quod montium iuga et scopulorum erepidines ea vestitae cristentur. Aceto ad aesquianum usque odoris servatur, ad acetariorum usus. H. — *Empetros*. Gron. et al. *empetron*. — Feniculum maritimum nobis est *Crithmum maritimum*, de quo alias egimus. *Empetros* vero, teste Sprengelio, est *Salsola polyclonos* (*Pentand. digyn.* gen. 659 Pers. *Stripticin.* Juss.).

nascitur in montibus maritimis, fere in saxo, quo propius mari fuerit, minus salsa est, potaque bilem trahit, ac pituitas, quo longius magisque terrena, amarior sentitur. Trahit aquam. Sumitur autem in iure aliquo, aut in hydromelite. Vetustate vires perdit. Recens urinas ciet decoctum in aqua vel tritum, calculosque frangit. Qui fidem promisso huic quæ-
runt, affirmant lapillos, qui subservescant una, rumpi.
LII. *Epipactis*, ab alijs *elleborine* vocatur, parva herba, exiguis foliis, iocineris vitiis utilissima, et contra venena pōta.

LIII. *Epimedium* caulis est non magnus, ederae foliis denis atque duodenis, nunquam florens, radice tenui, nigra, gravi odore. Nascitur in humidis,

Habitat in Hispaniae et Siciliae maritimis. Ed. P.

Minus salsa est. Magis salsa est Dioscorid. Huc describit Aloysius in Graecia visam. Dal. — *Minus.* Et quo terrae propius, magis salsa, sive amara. τὸ δὲ προσγυσιώτερον, πικρότερον. Quem locum Saracenis et Dalecampius quum haud satis animadverterint, Plinio tenere litteram moverunt. II.

Trahit aquam. Aquosus humores per alvum deducit. Diosc. loc. cit. Διόσκουρον δὲ ἐν ζώμῳ ἢ ὑδρομελίτῃ καὶ αἰσὶν γλέφυα καὶ ὑδατῶδη. Quae verbis totidem Plinius habet. II.

Urinas ciet: Haec de saxifrago audienda sunt, quod empetron nonnulli vocaverunt, sicut et Matthiolus adnotavit. Dal.

Qui fidem promisso, etc. Qui facultati ei qua promittitur frangendos esse calculos eius herbae decocto, fidem volunt adstruere, illud quoque addiunt, etc. H.

LII. *Epipactis.* In Italia *centigrana* et *millagrana* vocatur: ab alijs *herniaria*, sive *herniosa*. *Aequillera*, Part. XIV, p. 282, fl. — *Epipactis.* Επιστάκτις ἢ ἐλλεβορίνα Diosc. IV, 109. Nobis dicitur *Neottia spiralis* (Gynand. digyn. gen. 1984 Pers. *Orchud.* Juss.), de qua conf. lib. XIII, cap. 35. Ed. P.

LIII. *Epimedium.* Sic. MSS. omnes, et Diosc. IV, 19, Επιστάδιον ναυλός ἐστιν, caeteraque, quae Plinius totidem verbis. Pingitur a Dodonaeo, p. 589, quale in horto Regio vidimus. HARD. — *Epimedium* Gronov. et al. *epimenidion.* *Epimedium* Diosc. loc. laud. Sprengelio idem videtur ac *Marsilea quadrifolia*, ex *Cryptogam.* Linn. *Filicum* ordine Juss. *Botrychium Lunarium* habet Fab. Columna, *Phytobas*, pag. 65. Conf. Hist. Rei herb. I, I, pag. 192. Ed. P.

Nascitur in humidis, etc. Dioscor. loc. cit. HARD.

et huic spissandi refrigerandique natura, feminis cavenda. Folia in vino trita virginum mammas cohibent.

LIV. Enneaphyllon, longa folia novena habet, causticae naturae. Imponitur lana circumdatum, ne urat latus: continuo enim pusulas excitat: lumborum doloribus, et coxendicum utilissimum.

LV. Filicis duo genera; nec florem habent, nec semen. Pterin Graeci vocant, alii blechnon, cuius ex

Refrigerandique. Gal. de Fac. simpl. med. VI, p. 174. HARD.

Femina cavenda. Quoniam et radia conceptum adimit, et folia trita quinis drachmis per quinque dies a menstrua purgatione pota, mulieribus praestat ne concipiant. DALEC. — *Femina.* Quoniam ut Dioscor. ait 1. c. ἀρόστον ἢ ῥίζα, radix epemparius adimit, et folia pariter trita. Sic et Galen. loc. cit. II.

Mammas cohibent. Ne videlicet magescant. Diore. loc. cit. Ταύτης τὰ φύλλα λαίψαι μετ' ὕδατος, κατάπασμα μαστῶν εἰς τὸ μὴ ἀρῆσθαι. II.

LIV. *Enneaphyllon.* Quidam genus botrachi esse vult, quod folia fert murici fore similia, et a quibusdam hydropiper vocatur: alii dentelariam Monspensulanorum esse putant: alii pseudocelleborum herbariorum ubique in saxinis nascens, quod quidam consiliginem, Allobroges vocant *mauire*, enneaphyllum dictum, quoniam cauliculi summi in novem folia dispescuntur: alii elleborum adulterinum in hortis nascens, quod novem laci florem herbaceum mittit, at folia in novem lacinas divisa. DAL. — *Enneaphyllon.* Suo se illa nomine representat, quod foliis novem longis constituitur. Vix putem esse dentariam enneaphyllum, pictam

a Lobelio in Obs. p. 392, visam in horto Regio: neque enim folia ei novena sunt: sed idem novem distinctum incisoria. HARD. — *Enneaphyllon.* Brot. est Elleborus niger, foetidus, C. Brouh. de quo alias egimus. Spreng. habet *Dentariam enneaphyllum* (*Tetrastynam*. aliquos. gen. 1566 Pers. *Crucifer.* Juss.). Habitat in montanis umbrosis Austriae, Italiae, etc. Confert. Colump. Ecphras. I, 307: Hist. Rei herb. tom. I, 205. Ed. P.

Ne urat latus. Qui in lumbagine et ischiade adinvect, lana obvolvunt, ut discutiat quidem humores, qui eos morbos gignunt, non autem caurat. DAL.

LV. *Filicis.* Filix Gallis, *fougère* Marem feminamque Dodonaeus delineat, p. 459. Vidimus in horto Regio. HARD.

Pterin. Dioscorid. IV, 186: Πτερίς, οἱ δὲ βλάχρον, οἱ δὲ πολυφύλλον. Index et Reg. 2, cum Obiss. *Maehnon.* Sic etiam Njeandri Schol. H. — *Pteris* Dioscor. loc. laud. nobis est *Polypodium Filix mas*, ex *Cryptogam.* Linn. *Filicem* ordina Juss. Habitat in Europae silvis. Ed. P.

Blechnon. Nicander βλάχρον. Ex δὲ πολυχιδίος βλάχρον περιβάλλας χάρτην, interpres βλάχρον. Phänias

una radice complures exeunt filices, bina etiam cubita excedentes longitudine, non graves odore. Hanc marem existimant. Alterum genus *Thelypteris* Graeci vocant, alii *nymphaeam-pteris*. Est autem singularis, atque non fruticosa, brevior, molliorque et densior; foliis ad radicem canaliculata. Vtriusque radice sues pinguescunt. Folia utriusque lateribus pinnata, unde nomen Graeci imposuere. Radices utrique longae in obliquum, nigrae, praecipue quum inaruerent, Siccari autem eas sole oportet. Nascuntur ubique, sed maxime frigido solo. Effodi debent Vergiliis occidentibus. Usus radicis in trimatu tantum, neque antea, neque postea. Pellunt interaneorum animalia: ex his taenias cum melle: caetera ex vino dulci triduo potae. Vtraque stomacho inutilissima. Alvum solvit: pri-

apud Athenaeum, lib. II, filicem *φάλαρον* vocari scripsit. DALC.

Complures. Plures filicis propagines, *ἡνίοποις ἕτοιμα πολλὰς*, Dioscor. loci cit. II.

Alteram genus *thelypteris*. Nempe filicem feminam, Dioscorid. IV, 487: *Θηλυπτερίς*; et *δὲ νυμφαίων πτερίν ἐναμάσσει* ff. — *Thelypteris* Diosc. loc. laud. nobis est *Athyrium Filix femina*, ex *Cryptogam*. Linn. *Filicem* ordine Juss. Conf. Spreng. Hist. Rel herb. I, 492. Ed. P.

Est autem singularis, etc. Non multas a radice fundit propagines, uti mas filix. Dissidere a Plinio Dioscoridem hoc loco Dalécampius falso existimat, ut saepe alias.

Vtriusque radice sues pinguescunt. Extrémi-Norlumaniae populi, ut Abbeincatheae, ex his panem faciunt. DALC.

Folia. Pinnas avium representant, unde *πτερίν* Graeci dixerunt: Columella *Avium*, VI, 14. H.

Pinnata. Pinnis, τοῖς πτεροῖς avium similia, unde *πτερίδα* Graeci vocarunt, et Celsus in suis Geoponicis apud Columellam l. VI, cap. 44, *aviam*. Ad iumentorum collum in opere contusum, *aviam* cum sale tritam et impositam, remedium esse praesentissimum is scripsit, ad quem avium filicem feminam Dioscorides commendat, λόπος τῶν ὑπογύλων ἰσχυρὸν. DALC.

Vergilia. De Vergiliarum occasu, XVIII, 59. HARD.

Pellunt interaneorum animalia. Dioscor. II. cc. cum Theophrast. Hist. IX, 20. Sic etiam Galenus de Fac. simpl. med. VIII, p. 22. H.

Alvum solvit. Recentia folis oleum vice edi ad emolliendam alvum scribit Diosc. IV, 487. Scrib. Larg. Comp. 34: *Alvum mollientia*; comp. 436: *Biles purgat*, et *filicis radix lota et rasa, atque in minimas particulas concisa*, etc. HARD.

mo bilem trahens; innox aquam: melius taenias cum scammonii pari pondere. Radix eius duum obolorum pondere ex aqua, post unius diei abstinentiam bibitur, melle praegustato contra rheumatismos. Neutra danda mulieribus; quoniam gravidis abortum, caeteris sterilitatem facit. Farina earum hucris totis inspergitur: iumentorum quoque cervicibus. Folia cinicem necant: serpentem non recipiunt. Ideo substerni utile est in locis suspectis: ustae etiam fugant nidore. Fecere medici huius quoque herbae discrimen. Optima Macedonica est, secunda Cassiopica.

LVI. Femur bubulum appellatur herba, nervis et ipsa utilis, recens in aceto ac sale trita.

LVII. Galeopsis, aut, ut alii, galeobdolon, vel ga-

Melius taenias, etc. Totidem verbis Diosc. IV, 486, ΠΑΝ.

Neutra danda mulieribus. Apud Dioscoridem legitur, καὶ ἄνδρες διακρίναι ἐκτερωσάν. Emendat Lacuna ex fide vetusti exemplaris, καὶ ἄνδρες καὶ γυναικας, id quod confirmat hic locus. DAC. — *Neutra.* De femina quidem adstipulatur et Diosc. IV, 478, et Theophr. loc. cit. In causa est, ut ait Galep. de Fac. simpl. med. VIII, 22, quod vivos parius enecat. HAN.

Farina. Totidem verbis Dioscor. loc. proxime citato, ΠΑΝ.

Iumentorum. Diosc. loc. cit. Ἀρσενικὸν καὶ ὑποκρίναι ἰσχυρὰ. H. — *Cervicibus.* Gron. in cervicibus. Ed. P.

LVI. *Femur bubulum, etc.* Oportuit hanc herbam dictam fuisse βοῦμυρον. Eam sic dictam puto, quod fracta boum femora, et crura solidet efficacius. Quidam cardiacam esse volunt. DEL. — *Femur.* Quum nemo scriptorum veterum herbae huiusce faciem delineet, quae nunc eo nomine censenda sit, velle proferre,

ariolati est. H. — *Femur bubulum.* Creditur esse cardiacam Dodon, Marrubium Cardiacum dictum, forte primum Theophrast. C. Bauh. *Lugripaume.* Brot. — *Leonurus Cardiacus?* (*Didynam.* *gymnosperm.* gen. 4396 Pers. *Labiata.* Juss.). Habitat in ruderalis. Ed. P.

LVII. *Galeopsis.* Diosc. IV, 95: Γαλιόψις, οὐ δὲ γαλιόβδολον, caeteraque, quae Plinius, tum de forma, tum de viribus eius herbae, plane totidem syllabis, Lamium illud est, de quo egimus XXII, sect. 46, etsi aliam affert herbam Anguillara, Part. XIV, p. 278, in Graecia, ut ait, frequentem. H. — *Galeopsis.* Nobis *Lamium purpureum* (*Didynam.* *gymnosperm.* gen. 4388 Pers. *Labiata.* Juss.). Habitat in cultis, etc. Qualem plantam hoc nomine describebat Anguillara, loc. laud. nescire se fatetur Sprengel. Histor. Rei herb. I. I, p. 479. Ed. P.

Vel galion. Hoc inepte. DAC. — *Galion.* In indice ex MSS. omnibus, sive gallio. Sed galion scribi, multo

lion, caulem et folia habet urticae laeviora, et quae gravem odorem trita reddant: flore purpureo. Nas-
citur circa sepes ac semitas ubique. Folia caulesque
duritias et carcinomata sanant, ex aceto, trita et
imposita: item strumas. Panos et parotidas discutiunt,
Ex usu est et decoctae succo fovere. Putrescentia
quoque et gangraenarum sanat cum sale.

LVIII. Glaux antiquitus eugalacton vocabatur cy-
tiso et lenticulae foliis similis: aversa candidiora.
Rami in terram serpunt quini senive, admodum te-
nues ab radice. Flosculi purpurei exeunt. Inveni-
tur iuxta mare. Coquitur in sorbitione similaginis,
ad excitandam ubertatem lactis. Eam qui hauserint,
balineis uti convenit.

LIX. (x.) Glaucion in Syria et Parthia nascitur,

salina videtur. Aliud enim gallion
est, quod a Diosc. describitur IV,
96. HARN.

Decoctae. Gron. et al. ante Hard,
decocto succo. Eix. P.

LVIII. *Glaux.* Dioscor. IV, 141:
Γλαύξ κατέχει ἢ παρὰ τὰ φύλλα ἴσκειν,
etc. Sunt enim Plinianis omnino si-
milis. Est ea Glaux exigua maritima,
pietia a Lobelio in Obs. p. 227, qua-
lem in horto Regio vidimus. Fre-
quens in Abruzzo Italiae et Pisano
agro, ip ora maritima, ut recte An-
guillara Part. XIV, p. 290. HARN. —
Glaux antiquitus eugalacton vocabatur,
etc. Sprengello item dicitur *A-*
stragalus Glaux (*Diadelph. decand.*
gen. 1745 Pers. *Leguminos.* Juss.).
Habitat in Hispania, etc. Conf. Clus.
Hist. Rav. pl. I, 11, p. 240, tit. 241;
Hist. Rei herb. I, 184. Alii *Glaucem*
maritimam habent (*Pentand. mono-*
gyn. gen. 593 Pers. *Salicor.* Juss.),
sed ad similitudinem cum cytiso non

astia respicere videtur. Habitat in
Europae et Americae maritimis, sal-
sis. Ed. P.

Aversa candidiora. Diosc. loc. cit.
τῶν φύλλων τὰ κατωτέρω λευκότερα
ἀνθὸς δὲ χλωρά. Quae superne vi-
rent: quae aversa candidiora spectan-
tur. HARN.

Rami in terram serpunt. Diosc. tot-
idem verbis. I. cit. HARN.

Flosculi. Diosc. I. cit. HARN.

Invenitur iuxta mare. Dioscor. loc.
cit. HARN.

Coquitur in sorbitione, etc. Diosc.
loc. cit. et Galenus de Faci. simp.
med. VI, p. 166. HARN.

LIX. *In Syria.* Syriae Hierapoli.
Diosc. DAL. — *Glaucion.* Sic fere
Diosc. IV, 100: Γλαύκων χυλὸς ἴσκει
βοτάνης κατὰ Ἱερὰπολιν τῆς Συρίας
γεννημένης, etc. Syriacae plagae,
non nostri soli casive planta. Humi-
lem herbam esse, quod Dalecampium
latuit, etiam docet auctor libri de

humilis herba, densis foliis, fere papaveris, minoribus tamen sordidioribusque: odoris tetri, gustus amari cum adstrictione. Granum habet crocei coloris. Hoc in olla fictili luto circumlitum, in clibanis calefaciunt: deinde exempto succum exprimunt eiusdem nominis: usus est et succi, et foliorum, si terantur, adversus epiphoras, quas universae uno impetu cadunt. Hinc temperatur collyrium, quod medici diaglaucion vocant. Lactis quoque ubertas intermissa restituitur. Sumitur eius rei causa ex aqua.

LX. Glycy-side, quam aliqui paeoniam, aut pentorobon vocant, caulem habet duum cubitorum, comitantibus duobus aut tribus, subrutilum, cute lauri: folia qualia isatis, pinguiora, rotundioraque, et

simpl. med. ad Patern. tom. XIII Opp. Galeni, p. 994. H. — *Glaucion*. Apud nos servat nomen: *Glaucium luteum*, vel *phoeniceum* (*Polyand. monogyn.* gen. 4254 Pers. *Papaveraceae*, Juss.). Hab. in arvis arenosis australis Europae, etc. Cf. Spreng. Hist. Rei herb. tom. I, p. 477. Ed. P.

Humilis herba. Humilem esse herbam Diosc. non ait; sed habere folia χαμηλὰ, in terram sparsa. DAL.

Sordidioribusque. Dioscor. loc. cit. λεπρότερα, pinguiora. Plinius sordidiora, quasi συμπρότερα: quod et alias usurpatum ab eo vidimus. Et sane pinguitudo foliorum, sordium quatuordecim instar est. HARD.

Hoc in olla. Diosc. et auct. lib. ad Patern. H. cc. HARD.

Usus est et succi, etc. Haec aliter Plinius, quam Diosc. DAL.

Adversus epiphoras. Hoc est, oculorum inflammationes, aliasque affectus. Diosc. loc. cit. Ἐστὶ δὲ ἡ χρῆσις αὐτοῦ πρὸς τὰ ὀφθαλμικά ἐν ἀρχῇ, ἐν ἰνίαις. HARD.

Diaglaucion. Διαγλαύκιον, vel potius διὰ γλαυκίον. Huius conficiendi modum edocet Scribon. Larg. Camp. 21: Item compositorum collyriorum hoc maxime probō ad recentes epiphoras. Et mox: Quod nomine etiam quidam diaglaucium dicitur, probō in iniitiis. *Glauci succi*, etc. HARD.

Lactis quoque ubertas, etc. De glauce haec Dioscorides, non de glaucio. DALEC.

LX. *Glycy-side*. Totidem paeoniae verbis a Dioscoride describitur, III, 157. H. — Γλυκυσίδα ὀνόματι Diosc. loc. laud. nobis est *Paeonia officinalis* (*Polyand. digyn.* gen. 4324 Pers. *Ranunculaceae*, Juss.). Habitat in montibus pemorosia: γλυκυσίδα ἄρρητον, ibid. est *Paeonia corallina*. Habitat in Europa meridionali. Cf. I. XXV, cap. 40. Ed. P.

Duobus aut tribus, Ramulis videlicet, sive cauliculis. Diosc. Παράφυδες ἔχουσιν πολλὰς. HARD.

Folia qualia isatis. Sic quidem ex vetere lectione correctores scripserunt,

minora: semen in-siliquis, aliud grano rubente, aliud nigro. Duo autem genera sunt. Femina existimatur, cuius radicibus ceu balani longiores circiter octo, aut sex adhaerent. Mas plures habet, quoniam non una radice nixus est, palmi altitudine, candidaque, Ea gustu adstringit. Feminae folia myrrham redolent, et densiora sunt. Nascuntur in silvis: Tradunt noctu effodiendas, quoniam pico Martio impetum in oculos faciente, interdum periculosum sit. Radix verum quum effodiatur, periculum esse ne sedes procidat. Magna id. vanitate ad ostentationem rei fictum arbitror. Vsus in his diversus. Rubra enim grana ruben-

quum antea in excusis codicibus non *isatis* legeretur, sed *nucis*, sed *venior* hac in parte vulgata est lectio quam antiqua. Docet id Diosc. lib. III, de paeonia agens, quae eadem cum glycysside: *Duorum, inquit, generum est, mas, feminaque. Habet mas regiae nuci similia folia, femina vero Smyrni modo secta.* PINT.

Femina. Diosc. loc. cit. *Ενὶ δὲ τῆς ὀφείλεις παραπύλας ὡς περ βαλάνους ἔχοντα ἢ ἢ ἢ, ὡς περ ἀσπιδίου.* Feminae radicibus ceu glandes septem octavo adherent, quales asphodeli radicibus adnascuntur. Vide iconem a Matthiolo delineatam, p. 915. H.

Mas. Paulo aliter de mare Diosc. loc. cit. Plures habet in cacumine balanos, quasi mices graecas, ut dictum est XXV, 40, quoniam in radice habet pauciores, immo nullas: est enim radice singulari, digitali crassitudine, altitudinis palmi, gustu adstringens, candida: *Πῶς δὲ τῆς μὲν ἀσπιδίου, κατὰ δακτύλου πᾶχος, μένος δὲ σπιθμῆς, γυμνῶν ἀσπιδίου, λευκῇ.* HARD.

Ea gustu adstringit. Superfluit verbum ea ex nostro codice. Item ver-

borum paullo post sequentiam ordo luxatus est: legi enim debet, *quoniam interdum periculosum sit, pico Martio impetum in oculos faciente.* PINT. — *Ea.* Voculam hanc ex Regg. codd. et edit. principe Brot. omittit. Ed. P.

Feminae. Smyrni instar, quae herba nomen à myrrhae odore cepit: folia huius incisuris divisa esse Dioscorides prodidit: hoc tantum. H.

Tradunt. Hoc ipsum indicavit, XXV, 40. HARD.

Radix. Theophrast. IX, 9. H.

Rubra enim grana. Defenda coniunctio enim ex eodem; sequitur continui: *Rubentis menses sistunt xv fere pota.* Legendum videtur, non xv, sed xii, ex Dioscoride, libro III: *Quoniam etiam, ait, semina rubentia grana x aut xii, in nigro austero vino pota rubentes mulieres fluxiones sistunt.* At idem auctor eodem loco, *Grana nigra xv, pota moderi tradit, obmutescuntibus strangulatu vulvae.* PINT. — *Rubentes menses.* Hoc est, sangulolentam fluxorem muliebrum, Dioscor. III, 157: *Τὸ δὲ καπνὸν τῆς ἰσθμὸς καὶ πύλινος καθύστερ ἐν αἵματι*

tes menses sistunt, xv fere pota in vino nigro. Nigra grana vulvis medentur, ex passo aut vino totidem pota. Radix omnes ventris dolores sedat in vino, alvumque purgat: sanat opisthotonum, morbum regium, renes, vesicam: arteriam autem et stomachum decocta in vino; alvumque sistit: estur etiam contra malum mentis: sed in medendo quatuor drachmae satis sunt. Grana nigra auxiliantur et suppressionibus nocturnis, in vino pota, quo dictum est numero. Sto-

αὐστηρῶ, ποῦν ἐπὶ πόδων ἰσχυροί. HARO.

— Rubentes. Gron. et al. ante Hard. rubentis. Ed. P.

Nigra. Diosc. loc. cit. totidem fere verbis. HARO.

Vulvis medentur. Strangulantibus. Diosc. DAL.

Radix omnes ventris, etc. Dioscor. loc. cit. ad verbum. HARO.

Alvumque purgat. Vterum, Iemi- uis a partu non purgatis. Diosc. DAL.

Sanat opisthotonum, etc. Diosc. l. cit. HARO.

Matricem autem et stomachum decocta in vino (sic prius). Arteriam, non matricem, praefert nostrum apographon, ut nonnulli qui matricem in locorum significatione, vocem latinam censent, ab hoc Plinii loco sententiae suae confirmationem petentes frustra conari videantur. Quare magis a Sipontino ato, quam vel a Theodoro, qui in translatione librorum Aristotelis de natura animalium ea voce sit utitur, vel a Rhodigino, qui scelus auctoritate Solinij, vilissimi scriptoris, latijam contendit: magis ipse in ea re sciolus, quam quos immerito reprehendit. PIET.

Stomachum decocta in vino. Acri humore commorsum. Dioscor. qui id tamen de granis, non de radice, DAL.

Alvumque. Decocta in vino, potaque alvum sisti ea ait Dioscor. l. c. HARO.

Malum mentis. Avotav et μάλαγχα- λία, suentiam, melancholiam. DAL.

— Estur etiam contra malum mentis, etc. Contra insaniam. Hoc pertinet quod habet Apuleius, cap. xiv, lit. t: Ad lunaticos. Herba Paeonia: si lunatico iacenti ligetur in collo, statim se levat sanus. Et si eam secum portaverit, numquam ei hoc malum accidet. HARO.

Sed in medendo, etc. Nam si quis hunc modum excedat, liberalius assumpta paeonia suentis alienationem facit. Quare Selcucus in Gloss. apud Athen. III, p. 76, feminas ait eo cibo abstinere, quod fatuitatem affert: φυλάττεσθαι τὰς γυναῖκας ἐσθίειν, διὰ τὸ καὶν μεταστροφῆς. HARO.

Grana. Diosc. loc. cit. Οἱ δὲ μέλα- νες καὶ πρὸς τοῦς ὑπὸ ἐπιαιτῶ πνευ- μόυς. Quae vero nigra aut grana, auxiliantur suppressionibus nocturnis, quas ephialtas vocant, seu Faunorum ludibria. Auctor libri qui Kirani Kiranidum inscribitur, p. 19, de paeonia: Radix autem eius affumigata, vel bibita daemones expellit, et phantasmatum cuncta: gestata autem idem facit. HARO.

machi vero erosionibus; et esse ea, et illinire prodest. Suppurationes quoque discutiuntur, recentes nigro semine, veteres rubro. Vtrumque auxiliatur a serpente percussis: et pueris contra calculos, incipiente stranguria.

LXI. Gnaphalion alii chamaezelon vocant, cuius foliis albis mollibusque pro tomento utuntur, sane et similia sunt. Datur in vino austero ad dysenteriam: ventris solutiones mensesque mulierum sistit. Infunditur autem tenesmo. Illinitur et putrescentibus hulcerum.

LXII. Gallidragam vocat Xenocrates leucacantho similem, palustrem et spinosam, caule ferulaceo, alto, cui summo capite inhaeret simile ovo. In hoc crescente aetate vermiculos nasci tradunt, quos py-

Stomachō vero et erosionibus (sic olim). *Stomachicis*, non *stomacho*, in vetusto exemplari, ut forte commodior lectio sit, *Stomachicis vero erosionibus*. PIET. — *Stomachi*. Ventriculi. Dioscor. loc. cit. Στομαχικὴς τε ἐκτρομαίνεις, ἐκθίμμενοι βονθοῦσαι. HARD.

Incipiente stranguria Ἀρχὴς λιθίας σίως παραισῖται. Diosc. DAL.

LXI. *Gnaphalion alii chamaezelon*. Diosc. loc. cit. cap. 132, γναφάλιον, caeteraque, quae Plinius; totidem verbis. H. — *Gnaphalium*. Nobis auctore Sprengelio, est *Santolina maritima* (*Syngenes. aequal. gen.* 1833 Pers. *Corymbif. Juss.*). Habitat in maritimis. Cf. Hist. Rei herbat. tom. I, p. 186. Ed. P.

Pro tomento. Dioscor. Τοῦτον τοῖς φύλλοις ἀντὶ γναφάλιον χρῶνται. Inde nomen. H. — *Tomento*. Gron. et al. ante Hard. tormento. Ed. P.

Sane et similia sunt. Tormento, sci licet, quia sunt alba et mollia: λευ-

κοὶς οὖσι καὶ μαλακοῖς. Diosc. loc. cit. HARD.

Datur in vino austero, etc. Diosc. loc. cit. HARD.

LXII. *Gallidragam*. Forte testis dipsacos Dodonaei, seu virga pastoris, picta ab eo pag. 723, visa a nobis in horto Regio. HARD. — *Gallidragam*. Gron. et al. ante Hard. *galedragon*. Nobis est *Dipsacus pilosus* (*Tetrand. monog. gen.* 225 Pers. *Dipsac. Juss.*). Habitat in silvis calcareis: Eadem est Virga pastoris, similis acanthae, Nicol. Myrepsic. I, 14. Conf. Anguillar. 142; Sprengel. Hist. Rei herbat. t. I, pag. 201. Ed. P.

In hoc crescente aetate. In nostro apographo, *In hoc arescente aetate vermiculos nasci tradit*. PIET. — *Vermiculos nasci tradunt*. Et id quidem de libro Venereo antea indicatum; XXV, 108. Dissectis sane dipsaci scapis in medulla vermiculos inventos a se scribit Juncellius III, pag. 488. H. — *Crescente aetate*, Brot. ex Reg. 1, cre-

xide conditos adalligari cum pane brachio ad eam partem, qua dens doleat, mireque illico dolorem tolli. Valere non diutius anno, et ita si terram non attigerint.

LXIII. Holcus in saxis nascitur siccis. Aristas habet in cacumine, tenui culmo: quale hordeum restibile. Haec circa caput alligata, vel circa lacertum, educit e corpore aristas. Quidam ob id aristidam vocant.

LXIV. Hyosiris intubo similis, sed minor, et tactu asperior: vulneribus confusa praeclare medetur.

LXV. Holosteon sine duritia est, herba ex adverso

secente arstate. In Reg. 2 et edit. principit, *arcescente arstate*; pessime emendatum, *arcescente arstate*. Vermiculi illi in medio ferme mense augusto ad medium septembrem in capitibus dispersi reperiuntur. Nullis autem experimentis certa eorum vis adversus dentium dolores; de hoc usu silet tamen Geoffr. Maler. medic. tom. III, pag. 406. Eo. P.

Attigerint. Grön. et al. ante Hard. attigerit; et sic Brot. ex Regg. codd. et edit. pr. Eo. P.

LXIII. Holcus. Hordeum est spontaneum spurius, pictum a Lobelio in Obs. p. 18. Adstipulatorem habemus Aloysium Anguillara Parl. XII, pag. 210. Ab *ὄλκω*, *traho*, quoniam educit aristas e corpore. Gramen hordeaceum alii vocant. Vidimus in horto Regio. HARB. — Holcus. Brot. est Gramen spicatum, vulgare, secalinum, Tournefort. Nobis Hordeum murinum (*Ticland. digyn.* gen. 196 Pers. *Gramin.* Juss.), ubique vulgare. Eo. P.

Tenui culmo. Grön. et al. ante Hard. tenuis, culmo. Eo. P.

Hordeum restibile. Hordeum silvestre, quod et anno sequente regeminat. HARB.

Educit e corpore aristas. Quam a trahendo sic dicta fuerit, vim attracticem et epispasticam convenienter ei tribuunt. DALC.

LXIV. Hyosiris intubo similis. Quibusdam lacea ignea. DAL. — Hyosiris. Sic libri editi, sic index: rectius *hyoseris*, *ὄσπερ*. Nam *ὄσπερ* intubum est, non *αἰψα*. Nisi forte *ὄσπερ* quispiam interpretetur, quod vereor ut probari queat. In Reg. 1, *hyoseris*. Ex intuborum siue cichoriorum genere. Graphice pixil Jac. Zanoni, ex horto Bononiensi, cap. 55, p. 105, laceamque ereticam spinosam vocavit. HARB. — Hyosiris. Brot. *hyoseris*. Idem habet Cardium ereticum, spinosum, rapi folio, Tournefort. Nobis vero *hyoseris* nihil aliud quam *Centaurea nigra* (*Syngenes. frustran.* gen. 4929 Pers. *Cynaroceph.* Juss.). Habitat in pratis. Conf. Anguill. 246; Spreng. Histor. Rei herb. tom. I, p. 205. Eo. P.

LXV. Holosteon. *Ὀλόστων* ex adverso, hoc est, per ἀντίπαρτον, ul

appellata a Graecis, sicut fel dulce, tenuis usque in capillamenti speciem, longitudine quatuor digitorum, ccu gramen: foliis angustis, adstringens gustu. Nascitur in collibus terrenis. Vsus eius ad convulsa, rupta, in vino pota. Et vulnera quoque conglutinat; nam et carnes eoguntur, addita.

LXVI. Hippophaeston nascitur in spinis, ex qui-

vocant, quasi *ὄλον ὄστῳ*, totum osseum, quoniam tenuis est, ac sine duritia, quae vulgo inest ossibus. Iisdem fere verbis describitur a Dioscorid. IV; et. Serpentina omnium minima a Lobelio appellatur, in Obis. pag. 240, a quo et ibi delineatur, qualem in horto Regio vidimus. II. — *Holosteon*. *Ὀλίστιον*, seu potius *ὀλίστιον*, vel *ὀλίστιον* Diosc. loc. laud. Sprengelio iodice, est *Plantago Coronopus* (*Tetrand. monogyn.* gen. 286 Pers. *Plantagin.* Juss.). Habitat in Europae et Barbariae glareosis. Cf. Hist. Rei herb. I, 460. Juncum palustrem, humiliorem, erectum, Tournefort. Broterius habet, minus bene. Eo. P.

Sicut fel dulce. Haec verba aliena esse suspicor, magis quam Plinil. PINT. — *Fel dulce.* *Τὰ γλυκῆ*, Graeci fella vocant, ut etiam Lugdunenses hodie fel vocant, *le doux*. DALEC. — *Fel dulce.* Coel. Aurel. Chron. III, 4, initio, *Multa*, Inquit, contrariae interpretationis vocabulum sumpserunt, ut *felles*, quae Graeci *γλυκῆ* vocant, velut *doleia*, quoniam sint amarissima. Et nos vulgo sic dicimus, *le fiel*, vel *le doux*. HADO.

Usus. Diosc. l. c. HARN.

Vulnera. Diosc. loc. cit. *Δύνεται δὲ καὶ αὐτὴ πρὸς συνάγειν συμφέρειν, καὶ πρὸς ῥήματα σὺν οἴνῳ ποτίζεται.* Carues et haec herba cogit, atque

conglutinat, dum coquantur addita et ad rupta in vino propinatur. Sic et Galen. de Facult. simpl. med. VIII, p. 214. H. — *Et vulnera.* Broter. ex Reg. 4, et edit. princ. copulam omittit. Eo. P.

Coguntur. In MSS. Regg. *coquantur* vel *coquoquantur*, et sic Dioscor. loc. sup. cit. Eo. P.

LXVI. *Hippophaeston* nascitur in spinis, ex quibus fiunt aeneae fulloniae, etc. Plinius quod in Graecis reperisset, *ἵπποφαστον* ἐν ᾧ τὰ ἰσχυρὰ γυῖα πρὸς, inde ratiocinatus est nasci *hippophæston* in ea spina qua vestes poliuntur. Atqui *hippophæston* ipsa spina est fullonia. SALM. — *Hippophaeston*. Crescere hoc ait inter spinas, sive esse de spinarum genere, quibus implentur aeneae cortinae fulloniae, ad lavandas poliendasque vestes, ut iam diximus. Diosc. IV, 463: *Ἰπποφαστον*, διὰ δὲ καὶ τοῦτο ἵπποφαίς καλεῖται, καὶ αὐτὸ γυαφικῆς ἀκρότης εἶδος ὑπάρχειν. E narbonensi Gallia ad se delatum, quale a Dioscorido Plinioque describitur, Ruellius testatur pag. 455. Nobis aliud videre non licuit. II. — *Hippophæston* Dioscorid. loc. laud. nobis est *Cnicus delatus* Willd. (*Syngenes. aequal.* gen. 4802 Pers. sub. *Cardus Cynarocephal.* Juss.). Habitat in Pedemontio, circa Nicæam, etc. Conf. lib. XXIV, cap. 68. Eo. P.

bus fiunt aeneae fulloniae, sine cauliculo, sine flore, capitulis tantum inanibus, et foliis parvis, multis, herbacei coloris, radículas habens albas, molles. Succus earum exprimitur aestate, ad solvendam alvum, tribus obolis, maxime in comitialibus morbis, et tremulis, hydropicis. Contra vertigines, orthopnoeas, paralyses incipientes,

LXVII. (xl.) Hypoglossa folia habet figura silvestris myrti, concava, spinosa, et in his ceu linguas folio parvo exeunte de foliis. Capitis dolorem corona ex his imposita minuit.

LXVIII. Hypocoon in segetibus nascitur, foliis rutae. Natura eius eadem quae papaveris succo.

LXIX. Idææ herbae folia sunt, quae oxymyrsi-

Cortinae fulloniae. Sic vet. sed incommode. Cortinae nempe vasa, in quibus fervent et coquuntur pannorum pigmenta: tinctorum et insectorum sunt, non fullonum: βαπτειν, αὐ γυαλίω. Lēgo: Hippophaeston spina in maritimis nascitur hac impletur cortinae fulloniae: sine caule, etc. ex Diosc. Dat. — *Aeneae*, etc. Sic libri omnes, etiam MSS. H.

Succus earum. Radicum videlicet, Diosc. l. c. HARD.

LXVII. *Hypoglossa folia habet.* Legend. *Hypoglossa folia habet, figura silvestris myrti, comas spinosas, et in his ceu linguas*, etc. SALM. — *Hypoglossa.* Dioscor. IV, 132: ὑπόγλωσσον, etc. sic enim legendum, non ἰππόγλωσσον. Vide Dalec. Hist. plant. II, p. 206 sq. ubi ea delineatur, qualis et a Plinio describitur. Galeno de Fac. simpl. med. VIII, p. 238, ὑπόγλωσσον. H. — *Hypoglosson* Dioscor. loc. laud. nobis item dicitur *Ruscus Hypoglossum* (Diosc. mona-

delph. gen. 2304. Pet. *Asparagyn.* Juss.). Habitat in montibus umbrosis Hungariae, Italiae, etc. Conf. Column. Ephras. I, 165. Eo. P.

Capitis dolorem, etc. Dioscor. l. c. HARD.

Corona. Coronam vertit, quod περιάμμα Dioscorides dixit his verbis, δοξαὶ δὲ ἡ κόμη περιάμμα χρησιμὸν εἶναι κεφαλalγοῦσι. Quidam appenaa el alligata ea remedia vocant etiam περιάρτα et ἀποτρύπανα. DAL.

LXVIII. *Hypocoon.* Totidem verbis Dioscorid. IV, 68: ὑπόκοον, etc. Pingitur a Dodonaeo, p. 446, quale in horto. Regio vidimus, H. — *Hypocoon.* Apud nos servat nomen; *Hypocoon procumbens* (Tetrand. digyn. gen. 334 Pers. *Papaverac.* Juss.). Habitat inter segetes, in Gallia, Archipelago, etc. Eo. P.

LXIX. *Idææ herbae folia sunt*, etc. Legend. *Idææ herbae folia sunt, quae oxymyrsinae, adhaerent velut pampini, in quibus flos.* Vbi notabis Plinio

nes: adhaerent his velut pampini, in quibus flos. Ipsa alvum, mensesque, et omnem abundantiam sanguinis sistit. Spissandi cohibendique naturam habet.

LXX. Isopyron aliqui phasiolon vocant, quoniam folium, quod est aniso simile, in pampinos torquetur. Capitula sunt in summo caule tenuia, plena seminibus melanthii. Contra tussim, et caetera pectoris vitia, ex melle aut aqua iuncta: item iocineri utilissima.

pampinos. dici vitium clavículas et capreolos, qui intertorquentur, quos *ἑλικας* Graeci appellant: atqui *pampinus*, τὸ φυλλόμυλον. SALM. — *Idaea*. Diosc. IV, 44: ἰδαία ῥίζα, ὀξύμυρσιν τὰ φύλλα ἔχει, παρ' αὐτὰ δὲ ὡς ἑλικας μικραὶ παγύκασιν, ἃς ὦν καὶ τὸ ἄνθος. *Idaea* radicis folia oxymyrinae referunt: iuxta ipsa vero exigui sunt velut pampini, seu capreoli: ex quibus etiam flos erumpit. Frequentem esse in Italia, sed vulgari carere appellatione, scribit Anguillara, Part. XIV, pag. 259. HAED. — *Idaea* herbae. Brot. est *Ruscus angustifolius*, fructu folio innascente, Tournef. Nobis vero, auctore Sprengelio, *Vulvaria amplexifolia* (*Hexasand. monogyn.* gen. 794 Pers. *Liliac.* Juss.). Habitat in Europae montibus et in silvis umbrosis Americae septentrionalis. *Vaccinium Vitum idaeum* (*Decand. monogyn.* gen. 1806 Pers. *Ericac.* Juss.) habet Fab. Columna et Anguillara, loc. sup. laud. Hist. Rei herb. tom. I, p. 168. Ed. P.

Ipsa. Dioscor. l. c. HAED. — *Ipsa* Vocem hanc Gronov. et al. omittunt. Ed. P.

Spissandi. Adstringendi. Enl στύψως. HAED.

LXX. *Isopyron* et *phaselion* vocant (sic prius). Scribo: *Isopiron* aliqui *phasiolon* vocant, quoniam fo-

lium quod est aniso simile in phasioli pampinos torquetur. PIST. — *Isopyron*. Dioscor. IV, 121: ἰσόπυρον, οὗ δὲ φασίολον καλοῦσιν, ἀπὸ τοῦ εἰκένειν φασίλιον, τῷ κατ' ἄκρον τὸ πτεῖλον ἑλικὰ φέρειν. *Isopyron* aliqui *phasiolon* vocant, quoniam ad phasioli similitudinem, in summo folio pampinarum, h. e. claviculum gerit, phaeolorum similem. Interpres Oribasii, XI, 260: Folium more phaeolorum in clavículas torquetur. Herbaris perinde officinisque incognita. Anguillara, Part. XIV, p. 186. H. — *Isopyron*. Broter. iuxta Caesalpinum, est *Ochrus* folio integro, capreolos emittente, semine subluteo, C. Baub. Nobis vero eodem nomine *Isopyrum sumarioides* (*Polyand. polygyn.* gen. 1365 Pers. *Ranunculac.* Juss.). Cf. Spreng. Hist. Rei herb. t. I, p. 578. Ed. P.

Quod est aniso simile. Dioscor. loc. cit. HAED.

In pampinos. *ἑλικας*, clavículas, capreolos. HAED.

Seminibus melanthii saporem imitentur, παραπλήσια μελανθίου τὴν γεύσιν, Dioscor. loc. cit. HAED.

Contra tussim et caetera, etc. Dioscor. loc. cit. HAED.

Item loc. utilissima. Dioscor. loc. cit. HAED.

LXXI. Lathyris folia habet multa lactucae similia, ut capparidis: quae quum inardere, eximuntur grana piperis magnitudine, candida, dulcia, facilia purgatu. Haec vicena in aqua pura aut mulsa pota hydropicos sanant. Trahunt et bilem. Qui vehementius purgari volunt, cum folliculis ipsis sumunt ea: nam stomachum laedunt. Itaque inventum est, ut cum pisce aut iure gallinacei sumerentur.

LXXII. Leontopetalon, alii rhapeion vocant, folio

LXXI. *Lathyris*. Totidem fere verbis Diosc. IV, 167, λαθυρίς, etc. Haec cataputia vulgaris est, pieta in horto Eistettensi, Ord. 12, f. 2, et apud Dodon. pag. 371, qualem in horto Regio vidimus. Nostris; *épurge*. Subscribit etiam Anguillaris, Part. XIV, pag. 295. Haas. — *Lathyris*. Nobis item dicitur *Euphorbia Lathyris* (Dodecaëd. trigyn. gen. 4190 Pers. *Euphorbia*. Juss.). Habitat ad agrorum margines: vis ei drastica, ut fere congeneribus caeteris. Eo. P.

Similia. Gron. et al. addunt similia, tenuiora germina multa in quibus semen tuniculis continetur. Eo. P.

Facilia purgata. Aut corpus facile purgant, aut a suo cortice facile purgantur. Dalec. — *Facilia*. Quae sunt decorticata facilia. Sic decorticata laudat Galen. loc. cit. *Ακτινόφυτα δὲ λευκὰ καὶ γλυκὰ ἐν τῇ γύμνῃ*. Sic XV, 25, castaneas laudat purgabiles maxime et sponte prosilientes. Nam quantum vis purgata facile corpora lathyridis granis scribat Galen. de Fac. simpl. med. VII, pag. 201, animus tamen aegre induxerim, ut eam esse hoc loco Plinii mentem putem. Haas.

Trahunt. *ἄγναι δὲ φέγγυα, καὶ χαλὰ, καὶ ὀδύρ*. Diosc. loc. cit. II.

Itaque inventum est. Diosc. loc. cit. Haas.

Et cum pisce aut iure gallinacei, etc. Grana sex, aut septem, in cataputia aut cum fico, aut cum palmula sumpta, alvum purgant: sed frigida postea sorbenda cum gallinae aut oleribus: folia coquantur ad eundem usum. Diosc. loc. laud. Dalec.

LXXII. *Leontopetalon*, alii *rhapeion* vocant. Non *rhapeion* noster codex, sed *parapadion* habet, ut forte repoi possit pro *parapadion*, *pardalium*, ex Diosc. lib. III: *Leontopetalon*, inquit, sunt qui *leontopodium*, qui *leucarion*, qui *leonticon*, qui *doridion*, qui *dorictenda*, qui *agrestem lychnidem* qui *pardalium* vocant. PERR. — *Leontopetalon*. Diosc. III, 410, totidem fere verbis: *λεοντοπέταλον*, etc. Et in Noth. p. 557, αὶ δὲ *λεοντοπέδιον*, αὶ δὲ *λευκόπον* ... αὶ δὲ *φανίλον*, etc. Ipsum est *Leontopodium*, de quo diximus anteriore lib. c. 34. Haas. — *Leontopetal*. Est *leontopetalon* foliis costas ramosae innascentibus, Tournefort. Nud vidit et in agris Smyrniensi Ant. Galland. Itiner. ined. quale a Plinio et Dioscorida describitur. Baot. — *Leontopetalon*, alii *rhapeion* vocant folio, etc. Notis item dicitur *Leontopetalon* (*Hexand. monog. gen.*

brassicae, caule semipedali: alae multae, semen in cacumine, in siliquis, ciceris modo: radix rapo similis, grandis, nigra. Nascitur in arvis. Radix adversatur omnium serpentium generibus ex vino pota: nec alia res celerius proficit. Datur et ischiadicis.

LXXIII. *Lycapsos longioribus, quam lactuca, est foliis, crassioribusque. Caule longo, hirsuto, adnatis multis cubitalibus, flore parvo, purpureo. Nascitur in campestribus. Illinitur cum farina hordeacea igni sacro. Sudores in febribus movet, succo aquae calidae admixto.*

LXXIV. Inter omnes herbas lithospermo nihil est

848 Pers. *Berberid.* Juss.) ; habitat in Apulia, Etruria, Creta, etc. Ed. P.

Radix rapo similis, grandis, etc. Sic etiam Reg. 4. Sic et Dioscorid. loc. cit. *ῥαπο μέλαινα ὡς περ γογγύλη.* HARD.

Radix adversatur. Dioscorid. l. c. *Ἐπισταδύκτοις βονοῖ.* HARD.

Datur et ischiadicis. Dioscor. loc. cit. HARD.

LXXIII. *Lycapsos.* Totidem verbis et fortasse et vireo lycopaeos describit Dioscorid. IV, 26. Vidimus in horto Regio, qualem delineat Lobelius in Obs. pag. 312. Non est buglossia nostra, ut cenauit Anguillara, Part. XIV, p. 254, caret enim rubro colore radix. Hermolaus *lycopus* ex Dioscoride scripserat: quum libri omnes manu exarati, et impressi typis, ut Regg. Colb. tum hoc loco, tum in Indice, Parm. editio aliique *lycapsos* pertinaciter exhiberent. Ah Aegimeta *λυκαφός* pariter dicitur. A Nicandro in Ther. pag. 60, *λύκοφον* pro *λυκαφόν*. Diosc. tamen, ut diximus IV, 26, *λύκοφης*. H. — *Lycopsis.* *Lycopsis* Dioscor. loc. laud. nobis est *Echium italicum* (Pentand. monogyn.

gen. 363 Pers. *Borragia* Juss.) , var. γ. *Lycopsis monapeliaca* Morisop. Histor. 294. Habitat in Anglia, Gallia, Pannonia, Italia, etc. in collibus siccis. Conf. Sprengel. Histor. Rei herb. tom. I, p. 160. Ed. P.

LXXIV. *Lithospermo.* Dioscor. III, 158: *Λιθόσπερμον, οἱ δὲ ἰζώνυχον, οἱ δὲ αἰγώνυχον, οἱ δὲ ἡράκλειαν, διὰ τὸν περὶ τὸ σπέρμα ἰσχύον, ὅθεν καὶ λιθόσπερμον ὠνόμασται. Ἄλλοι ἡρακλεῖαν vocant, propter seminis duritiam, a qua et lithospermi nomen accipit, quod semina scilicet tamquam calculos ferat, candore et rotunditate margaritarum, duritia vero lapidea. Sunt qui lithospermum istud Plinii ac Dioscoridia arundinaceum mili generi adscribant: lacrymam Iobi Recentiores vocant, *larme de Job*; cuius seminibus nostri pro sphaerulis precatoriis, corollas texentes, utantur. Pingitur a Dodonaeo, pag. 497. Vidimus in horto Regio. Nos illud esse potius arbitramur quod lithospermi minoris nomine idem Dodonaeus exhibet pag. 83. In officinis milium solis, in Gallia, *gremil* appellatur, vel *herbe aux perles*. Huic*

mirabilis. Aliqui aegonychon vocant, alii diospyron; alii heracleos. Herba quincuncialis fere, foliis duplo maioribus, quam rutae, ramulis surculosis, crassitudine iunci: gerit iuxta folia singulas veluti barbulas et earum in cacuminibus lapillos candore et rotunditate margaritarum, magnitudine ciceris, duritia verò lapidea. Ipsi, qua pediculis adhaereant, cavernulas habent, et intus semen. Nascitur et in Italia, sed laudatissimum in Creta. Nec quidquam inter herbas maiore quidem miraculo adspexi. Tantus est decor, velut aurificum arte alternis inter folia candicantibus margaritis: tam exquisita difficultas lapidis ex herba nascentis. Iacere atque humi serpere auctores tradunt. Ego vulsam, non haerentem vidi. Illis lapillis drachinae pondere potis in vino albo

enim folia sunt rutae oleseve, loti arundinacea: ramulos istud surculosos habet: illud plene nullo. Et hoc in horto Regio vidimus. Adstipulatur huic sententiae Anguillara, Parl. XIII, p. 240. Hæd. — *Lithospermum*. Nobis eodem nomine est *Lithospermum officinale* (*Pentand. monogynum*. 351 Pers. *Borragin.* Juss.). Habitat in ruderalis, silvalcis. Ed. P.

Aliqui aegonychon vocant. Diosc. libro III: *Aegonychon* et *exonichon* vocari ait, *lithospermum*. Sed hoc loco nostrum exemplar *exonychon* habet, non *aegonychon*. Dalec. — *Aegonychon*. Quasi caprinus unguis. *Διόσπρον*, quasi Iovis triticum. Dioscor. in Noth. p. 460, οἱ δὲ διόσπρον, quasi a Iove salum. Hæd.

Herba quincuncialis. Hoc est, altitudine terre semipedali: nam unciae duodenae pedem efficiunt. In nostris regionibus paulo altius surgit. In quibusdam libris, *quinqueuncialis* legitur, forte commodius: tot enim fere

mittit ex radice surculos. II.

Quam rutae. Dioscorid. *quam oleae*, quod eodem recidit. Hæd.

Ramulis surculosis. Lignosis. Κλώ-
νις δὲ... πᾶχος ὀφθαλμοῦ, ἐν δὲ
inquil Dioscor. loc. cit. *Ramuli*...
iunci crassitudine... lignosi. II.

Cavernulas habent, et intus semen. Hæc postrema verba herbarius Anglus intelligenda putat de *lithospermum* arundineo, quod lacrymam lobi officinae vocant. Dalec. — *Lacryma Iob*, Recentioribus *Coix Lacryma*. Ed. P.

Aurificum. Aurifex, aurarius faber, ut orfèvre. Hæd.

Iacere atque humi sapere, etc. *Lithospermum* secundum describi hic volunt, Dalec. — *Iacere*. Falso. Nisi folia intelligas, quae in imo a terra exsiliunt, humi iacere: quod Dioscorides dixit: τὰ περὶ τῶν πυθμένων ἐν γῆς κείμενα. Hæd.

Illis lap. drachmae, etc. Dioscorid. loc. cit. Hæd.

calculos frangi, pellicue constat, et stranguriam discuti. Neque in alia herbarum fides est visu statim, ad quam medicinam nata sit. Est autem eius species, ut etiam sine auctore visa statim nosci possit.

LXXV. Lapis vulgaris iuxta flumina fert muscum siccum, canum. Illic fricatur altero lapide, addita hominis saliva: illo lapide tangitur impetigo. Qui tangit, dicit, *φεύγετε καθαρίδες, λύκος ἔργας ὑμῶν δῶκεν.*

LXXVI. Limeum herba appellatur a Gallis, qua sagittas in venatu tingunt medicamento, quod ve-

Neque in alia herbarum fides est, etc. Scribe: Neque in alia herbarum fides est visu statim ad quam medicinam nata sit, ut eius specie etiam sine auctore una statim nosci possit, ex scripto exemplari. PINT.

LXXV. *Impetigo.* Cantharidem, scarabaei genus, *impetiginem* vocat, ideo quod membra corporis erodat, ut frumenta cantharis. Supra lib. XVIII, cap. 47. CURR.

Φεύγετε, etc. Hoc est, *Cantharides fugite hinc: vobis lupo improbus instat.* Impetiginem cantharidis nomine appellat, quod ut frumenta cantharis, sic illa corporis membra erodit. HAND.

LXXVI. *Limeum.* Loemaeum, ἀπὸ τοῦ λαιμοῦ. Eandem et belenium vocarunt, sive ἀπὸ τῶν βελῶν, sive quod Apollo Belis apud eos vocaretur. Eo saeculo Galli potissimum venerati sunt Belin, cuius mentio fit apud Herodianum in Maximino, Hesium, Taranem, Onanam, Abellionem, de quo elogium esset in convenia novempopulanae: DEO ABELLIONI MINICIA IVSTICIA V. S. L. M. Scilicet in Ausonium. Vide supra lib. XII, cap. 24. Auctor librorum de plantis, qui Aristotelis nomen prae-

ae ferunt, Perseam in Perside venenatam belenium vocat, sive a sagittis nomine ducto, sive ab Apolline. Si a sagittis τοξικὸν graecum fuerit, Aristoteles venenum id a Celtis parari solitum ξενικὸν vocat. Galen. lib. de Ther. ad Pison. ξένιον (pro quo lego βελόνιον) a Barbarisque vocari tradit nimum vel niceon. Idem scribit, Dalmalis et Dacia plantam esse, cuius succo sagittas suas efficiant lethales. Tingunt et Galli sagittas suas elleboro, lib. XXV, cap. 5. In Aethiopia radicem his viribus praeditam nasci Theophrastus scribit Histor. IX, 45. DAT. — *Limeum.* Hodie in Pedemontio nascitur limeum, herba terra ibi nuncupatum, cuius e radice succus elicitor, quem vocant *medicame.* Auctor Anguillara, Part. XII, pag. 243. Sed ei elleboro sagittas tingere solitos esse Gallos dictum est supra, XXV, 25. HAND. — *Limeum.* Broter, et Ranunculus cyclaminis folio, asphodeli radice, maior, Tournefort. Nobis *Ranunculus Thora* (Polyand. polygyn. gen. 1363 Pers. *Ranunculae*, Juss.). Habitat in Alpibus; ei succus acris et fere venenosus. Cf. Sprengel, Histor. Rei herb. tom. I, pag. 204. EO. P.

tes menses sistunt, xv fere pota in vino nigro. Nigra grana vulvis medentur, ex passio aut vino totidem pota. Radix omnes ventris dolores sedat in vino, alvumque purgat: sanat opisthotonum, morbum regium, renes, vesicam: arteriam autem et stomachum decocta in vino; alvumque sistit: estur etiam contra malum mentis: sed in medendo quatuor drachmae satis sunt. Grana nigra auxiliantur et suppressionibus nocturnis, in vino pota, quo dictum est numero. Sto-

αἰσθητῶν, πρὸς ἐπιπλοὴν ἰσχυρῶν. HARD.
— *Rubentes.* Gron. et al. ante Hard.
rubentis. Ed. P.

Nigra. Diosc. loc. cit. totidem fere verbis. HARD.

Vulvis medentur. Strangulantibus. Diosc. DAL.

Radix omnes ventris, etc. Dioscor. loc. cit. ad verbum. HARD.

Alvumque purgat. Vterum, semina a partu non purgatis. Diosc. DAL.

Sanat opisthotonum, etc. Diosc. l. cit. HARD.

Matricem autem et stomachum decocta in vino (sic prius). Arteriam, non matricem, praefert nostrum spographon, ut nonnulli qui matricem in locorum significatione, vocem latinam censent, ab hoc Plinii loco sententiae auae confirmationem petentes frustra conari videantur. Quae magis a Sipontino sto, quam vel a Theodoro, qui in translatione librorum Aristotelis de natura animalium es voce sic utitur, vel a Rhodigino, qui fretus auctoritate Solioj, vilissimi scriptoris, latinam contendit: magis ipse in ea re sciolus, quam quos im merito reprehendit. FERT.

Stomachum decocta in vino. Acri humore commoritur. Dioscor. qui id tamen de granis, non de radice. DAL.

Alvumque. Decocta in vino, potaque alvum sisti ea ait Dioscor. l. c. HARD.

Malum mentis. Avouat et maladyxolix, sentimentum, melancholiam. DAL.
— *Estur etiam contra malum mentis,* etc. Contra insaniam. Hoc pertinet quod habet Apuleius, cap. ixiv, tit. 4: *Ad lunaticos. Herba Paeonia si lunathro innocui ligetur in collo, statim se levat sanus. Et si eam secum portaverit, numquam ei hoc malum occidet.* HARD.

Sed in medendo, etc. Nam si quis hunc modum excedat, liberalis assumpta paeonia mentia alienationem facit. Quare Seleucus in Gloss. apud Athen. III, p. 76, feminas ait eo cibo abstinere, quod fatuitatem affert: φυλάττασθαι τὰς γυναῖκας ἐσθίαν, διὰ τὸ πρὸς μανίας. HARD.

Grana. Diosc. loc. cit. Oi δὲ μέλας καὶ πρὸς τοὺς ὑπὸ ἐπιπλοῦ πνεύμας. Quae vero nigra sunt grana, auxiliantur suppressionibus nocturnis, quas ephialtas vocant, seu Faucorum ludibria. Auctor libri qui Kirani Kiranidum inscribitur, p. 19, de paeonia: *Radix autem eius suffumigata, vel bibita daemones expellit, et phantasmatum cuncta: gentata autem idem facit.* HARD.

machi vero erosionibus, et esse ea, et illinire prodest. Suppurationes quoque discutiuntur, recentes nigro semine, veteres rubro. Vtrumque auxiliatur a serpente percussis: et pueris contra calculos, incipiente stranguria.

LXI. Gnaphalium alii chamaezelon vocant, cuius foliis albis mollibusque pro tomento utuntur, sane et similia sunt. Datur in vino austero ad dysenteriam: ventris solutiones mensesque mulierum sistit. Infunditur autem tenesmo. Illinitur et putrescentibus huculcerum.

LXII. Gallidragam vocat Xenocrates leucacanthio similem, palustrem et spinosam, caule ferulaceo, alto, cui summo capite inhaeret simile ovo. In hoc crescente aetate vermiculos nasci tradunt, quos py-

Stomacho vero et erosionibus (sic olim). *Stomachicis*, non *stomacho*, in vetusto exemplari, ut forte commodior lectio sit, *Stomachicis* vero *erosionibus*. PINT. — *Stomachi*. Ventriculi. Dioscor. loc. cit. Σταμαχικαῖς τε ἑλκυσμένοις, ἐσθίουμενοι βοηθοῦσι. HARD.

Incipiente stranguria. Αρχὴς λιθίας σίως παρατίθεται. Diosc. DAL.

LXI. *Gnaphalium alii chamaezelon*. Diosc. loc. cit. cap. 132, γναφάλιον, caeteraque, quae Plinius; totidem verbis. H. — *Gnaphalium*. Nobis auctore Sprengelio, est *Santolina maritima* (*Syngenes. aequal.* gen. 1833 Pers. *Corymbif.* Juss.). Habitat in maritimis. Cf. Hist. Rel. herbar. tom. I, p. 186. Ed. P.

Pro tomento. Dioscor. Τοῦτου τοῖς φύλλοις ἀντὶ γναφάλιον χρῶνται. Inde nomen. H. — *Tomento*. Gron. et al. ante Hard. tormento. Ed. P.

Sane et similia sunt. Tormento, scilicet, quia sunt alba et mollia: λευ-

καῖς οὖσι καὶ μαλακοῖς. Diosc. loc. cit. HARD.

Datur in vino austero, etc. Diosc. loc. cit. HARD.

LXII. *Gallidragam*. Forte tertio dipsacos Dodonaei, seu virga pastoris, picta ab eo pag. 723, visa a nobis in horto Regio. HARO. — *Gallidragam*. Gron. et al. ante Hard. *galedragon*. Nobis est *Dipsacus pilosus* (*Tetrand. monog.* gen. 225 Pers. *Dipsac.* Juss.). Habitat in silvis calcareis. Eadem est Virga pastoris, similis acanthae, Nicol. Myrepsic. I, 11. Conf. Anguillar. 142; Sprengel. Hist. Rei herb. t. I, pag. 201. Ed. P.

In hoc crescente aetate. In nostro apographo, *In hoc arescente aetate vermiculos nasci tradit*. PINT. — *Vermiculos nasci tradunt*. Et id quidem de libro Venereo antea indicatum; XXV, 108. Dissectis sane dipsaci scapis in medulla vermiculos inventos a se scribit Ruellius III, pag. 488. H. — *Crescente aetate*. Brot. ex Reg. 4, cre-

xide conditos adalligari cum pane brachio ad eam partem, qua dens doleat, mireque illico dolorem tolli. Valere non diutius anno, et ita si terram non attigerint.

LXIII. Holcus in saxis nascitur siccis. Aristas habet in cacumine, tenui culmo: quale hordeum restibile. Haec circa caput alligata, vel circa lacertum, educit e corpore aristas. Quidam ob id aristidam vocant.

LXIV. Hyosiris intubo similis, sed minor, et tactu asperior: vulneribus confusa praeclare medetur.

LXV. Holosteon sine duriſſa est, herba ex adverso

ascende aestate. In Reg. 2 et edit. princeps, *arescente aetate*; pessime emendatum, *errescente aetate*. Vermiculi illi a medio ſextae mense auguſto ad medium ſeptembrem in capitibus diſſaci reperiuntur. Multis autem experimentis certa eorum vis aduersus deſotum dolores; de hoc uſu ſilet taſmen Geoffr. Mater. medic. tom. III, pag. 406. Eo. P.

Attigerint. Gron. et al. ante Hard. *attigerit*; et ſic Brot. ex Regg. codd. et edit. pr. Eo. P.

LXIII. *Holcus.* Hordeum eſt ſpontanæum ſparimen, pictum a Lobelio in Obs. p. 48. Adſtipulatorem habemus Aloyſium Anguillara Part. XII, pag. 210. Ab *ὄξω*, *traho*, quoniam educit aſtas e corpore. Gramen hordeaceum alii vocant. Vidimus in horto Regio. Hæb. — *Holcus.* Broter. eſt Gramen ſpicatum, vulgare, ſecalinum, Tournefort. Nobis *Hordeum murinum* (*Teland. digyn.* gen. 496 Pers. *Gramin.* Juss.), ubique vulgare. Eo. P.

Tenui culmo. Gron. et al. ante Hard. *tenuis, culmo.* Eo. P.

Hordeum restibile. Hordeum ſilveſtre, quod et anno ſequenti regerminat. Hæb.

Educit e corpore aristas. Quam a trahendo ſic dicta fuerit, vim attracticem et epiſpasticam conuenienter ei tribuant. Dalec.

LXIV. *Hyosiris intubo similis.* Quibusdam lacea ignea. Dat. — *Hyosiris.* Sic libri editi, ſic index: rectius *hyoseris*, *ὕοσις*. Nam *σις* intubum eſt, non *σις*. Niſi forte *ὄξ*; *ἵπ*; quiſpiam interpretetur, quod vereor ut probari queat. In Reg. 4, *hyoseris*. Ex intuborum ſive cichoriorum genere. Graphice piſit Jac. Zanoni, ex horto Bononiensi, cap. 55; p. 405, laceamque ereticam ſpinosam vocauit. Hæb. — *Hyosiris.* Brot. *hyoseris*. Idem habet Carduum ereticum, ſpinosum, rapiſulin, Tournefort. Nobis vero *hyoseris* nihil aliud quam *Centaurea nigra* (*Syngenes. ſuſtran.* gen. 4929 Pers. *Cynaroceph.* Juss.). Habitat in pratis. Conf. Anguill. 216; Spreng. *Histor. Rei herb.* tom. I, p. 205. Eo. P.

LXV. *Holosteon.* *Οἰστριν* ex adverso, hoc eſt, per *ἀντιπρῆξις*, ut

appellata a Graecis, sicut fel dulce, tenuis usque in capillamenti speciem, longitudine quatuor digitorum, ceu gramen: foliis angustis, adstringens gustu. Nas- citur in collibus terrenis. Vsus eius ad convulsâ, rupta, in vino pota. Et vulnera quoque conglutinat; nam et carnes eoguntur, addita.

LXVI. Hippophaeston nascitur in spinis, ex qui-

voceant, quasi ὄλον ὄστω, totum dis- sentio, quoniam tenuis est, ac sine duritia, quae vulgè inest ossibus. Iisdem fere verbis describitur a Dio- scorid. IV; 44. Serpentina omnium minima a Lobelio appellatur, in Obs. pag. 240, a qua et ibi delineatur, qualem in horto Regiâ vidimus. II. — *Holosteon*. Ὀλόστον, seu potius ὀλό- στειον, vel ὀλόστιον Diosc. loc. laud. Sprengelin iudice, est *Plantago Coronopus* (*Tetrand. monogyn.* gen. 286 Pers. *Plantagin.* Juss.). Habitat in Europae et Barbariae glareis. Cf. Hist. Rei herb. I, 460. huncum pal- lustrem, humiliorem, erectum, Tour- nefort. Broterius habet, minus bene. Ed. P.

Sicut fel dulce. Haec verba aliena esse suspicor, magis quam Plinii. PRIT. — *Fel dulce.* Τὰ γλυκῆ, Graeci fella vocant, ut etiam Lugdunenses bodie fel vocant, *le doux*. DALEC. — *Fel dulce.* Coel. Aurel. Chron. III, 4, ἰρίστιν, *Multa*, inquit, contrariae interpretationis vocabulum sumpserunt, ut fellea, quae Graeci γλυκῆ vocant, velut dulcia, quoniam sint amarissima. Et nos vulgo sic disimus, *le fiel*, vel *le doux*. HARD.

Vsus. Diosc. l. c. HARD.

Vulnera. Diosc. loc. cit. Δύναται δὲ καὶ αὐτὸ χρεῖα συναγεῖν συνεφομένη, καὶ πρὸς βήρυττα σὺν εἰνυ ποτίζεται. Carues et haec herba eogit, atque

conglutinat, dum eoguntur addita et ad rupta in vino propinatur. Sic et Galen. de Facult. simpl. med. VIII, p. 214. H. — Et vulnera. Broter. ex Reg. t, et edit. princ. copulam omit- tit. Ed. P.

Coguntur. In MSS. Regg. *eogantur* vel *concoquantur*, et sic Dioscor. loc. sup. cit. Ed. P.

LXVI. *Hippophaeston nascitur in spinis, ex quibus fiunt aeneae fulloniae, etc.* Plinius quod in Graecis reperisset, ἰπποφαστον ἐν ᾧ τὰ ἰσάτια γυά- πται, inde ratiocinatus est nasci hippophaeston in ea spina qua vestes poliuntur. Atqui hippophaeston ipsa spina est fullonia. SALM. — *Hippo- phaeston.* Crescere hoc ait inter spinas, sive esse de spinarum genere, quibus implentur aeneae cortinae fulloniae, ad lavandas poliendasque vestes, ut iam diximus. Diosc. IV, 463: ἰππο- φαστον, διὰ δὲ καὶ τοῦτο ἰπποφαῖς καλοῦσι... καὶ αὐτὸ γυμνακὲς ἀκρίθης εἰς ἐς ὑπάργων. E narbonensi Gallia ad se delatum, quale a Dioscoride Plinioque describitur, Ruellius te- statur pag. 455. Nobis aliud videre non licuit. II. — Hippophaeston Dio- scorid. loc. laud. nobis est *Cnicus stel- latus* Willd. (*Syngeves. aequal.* gen. 4802 Pers. sub. *Carduo Cynarocephal.* Juss.). Habitat, in Pedemontio, circa Nicæam; etc. Conf. lib. XXIV, cap. 68. Ed. P.

bus fiunt aeneae fulloniae, sine cauliculo, sine flore, capitulis tantum inanibus, et foliis parvis, multis, herbacei coloris, radículas habens albas, molles. Succus earum exprimitur aestate, ad solvendam alvum, tribus obolis, maxime in comitialibus morbis, et tremulis, hydropicis. Contra vertigines, orthopnoeas, paralyses incipientes,

LXVII. (xi.) Hypoglossa folia habet figura silvestris myrti, concava, spinosa, et in his ceu linguas folio parvo exeunte de foliis. Capitis dolorem corona ex his imposita minuit.

LXVIII. Hypecoön in segetibus nascitur, foliis rutae. Natura eius eadem quae papaveris succo.

LXIX. Idææ herbae folia sunt, quae oxymyrsi-

Cortinae fulloniae. Sic vet. sed incommode. Cortinae nempe vasa, in quibus fervent et coquuntur pannorum pigmenta: tinctorum et infectorum sunt, non fullonum: βαπτύω, ἐν γυαλίω. Lægo: Hippophaeston spina in maritimis nascitur hac impletur cortinae fulloniae: sine caule, etc. ex Diosc. Dal. — Aeneae, etc. Sic libri omnes, etiam MSS. H.

Succus earum. Radicum videlicet, Diosc. l. c. Haro.

LXVII. *Hypoglossa folia habet.* Legend. *Hypoglossa folia habet, figura silvestris myrti, comas spinosas, et in his ceu linguas, etc.* Salm. — *Hypoglossa.* Dioscor. IV, 432: ὑπόγλωσσον, etc. sic enim legendum, non ὑπὸ γλώσσον. Vide Dalec. Hist. plant. II, p. 206 sq. ubi ea delineatur, qualis et a Plinio describitur. Galeno de Fac. simpl. med. VIII, p. 238, ὑπόγλωσσον. H. — *Hypoglosson* Dioscor. loc. laud. nobis item dicitur *Ruscus Hypoglossum* (Diosc. mona-

delph. gen. 2301 Pers. *Aparagyn.* Juss.). Habitat in montibus ombrosis Hungariae, Italiae, etc. Conf. Columna. Ephras. I, 165. Eo. P.

Capitis dolorem, etc. Dioscor. l. c. Haro.

Corona. Coronam vertit, quod περικράμνα Dioscorides dixit his verbis, δοκί δι ἡ κόμη περικράμνα χρῆσιμον εἶναι κεφαλῶν. Quidam appennae et alligata ea remedia vocant etiam περικράμνα et ἀποτροπαῖα. Dal.

LXVIII. *Hypecoön.* Totidem verbis Dioscorid. IV, 68: ὑπέρκοον, etc. Pingitur a Dodonaeo, p. 446, quae in horto Regio vidimus, H. — *Hypecoön.* Apud nos servat nomen; *Hypecoön procumbens* (Tetrand. digyn. gen. 334 Pers. *Papaverac.* Juss.). Habitat inter segetes, in Gallia, Archipelago, etc. Eo. P.

LXIX. *Idææ herbae folia sunt, etc.* Legend. *Idææ herbae folia sunt, quae oxymyrsinae, adherent velut pampini, in quibus flos.* Vbi notabis Plinio

nes: adhaerent his velut pampini, in quibus flos. Ipsa alvum, mensesque, et omnem abundantiam sanguinis sistit. Spissandi colibendique naturam habet.

LXX. *Isopyron* aliqui *phasiolon* vocant, quoniam folium, quod est aniso simile, in pampinos torquetur. Capitula sunt in summo caule tenuia, plena seminis *melanthii*. Contra tussim, et caetera pectoris vitia, ex melle aut aqua mulsa: item iocineri utilissima.

pampinos. dici vitium clavículas et capreolos, qui intorquentur, quos *ἑλικας* Graeci appellant: atqui *pampinus*, τὸ φυλάμπελον. *Salm.* — *Idaea*. *Diosc.* IV, 44: ἰδαία ῥίζα, ὁξυμυρσίνη τὰ φύλλα ἴσους, παρ' αὐτὰ δὲ ὡς ἑλικας μικραὶ παύκασται, ἐξ ὧν καὶ τὸ ἄνθος. *Idaea* radiceis folia *oxymyrsinen* referunt: iuxta ipsa vero exigui sunt velut pampini, seu capreoli, ex quibus etiam flos erumpit. Frequentem esse in Italia, sed vulgari carere appellatione, scribit Anguillara, Part. XIV, pag. 259. *Hard.* — *Idaea* herbas. Brot. est *Ruscus angustifolius*, fructu folio innascente, Tournef. Nobis vero, auctore Sprengelio, *Vularia amplexifolia* (*Hesand. monogyn.* gen. 794 Pers. *Liliac.* Juss.). Habitat in Europae montibus et in silvis umbrosis Americae septentrionalis. *Vaccinium Vitim idaeum* (*Decand. monogyn.* gen. 1806 Pers. *Ericac.* Juss.) habet Fab. Columna et Anguillara. loc. sup. laud. Hist. Rei herb. tom. I, p. 168. Ed. P.

Ipsa. *Dioscor.* l. c. *Hard.* — *Ipsa* Vocem hanc Gronov. et al. omittunt. Ed. P.

Spissandi. *Adstringendi*. *Eni* στυψως. *Hard.*

LXX. *Isopyron* ali. *phasiolon* vocant (sic prius). Scribo: *Isopyron* aliqui *phasiolon* vocant, quoniam fo-

lium quod est aniso simile in *phasioli* *pampinos* torquetur. *Pist.* — *Isopyron*. *Dioscor.* IV, 421: ἰσῆπυρον, οἱ δὲ φασίολον καλοῦσιν, ἀπὸ τοῦ ἰσικίναι φασίλιον, τῷ κατ' ἄκρον τὸ πύταλον ἴσους εἶναι. *Isopyron* aliqui *phasiolon* vocant, quoniam ad *phasioli* similitudinem, in summo folio *pampinarum*, h. e. clavicularum gerit, *phaseolorum* similem. Interpretes Oribasii, XI, 260: Folium more *phaseolorum* in clavicularum torquetur. Herbaris perinde officinisque incognita. Anguillara, Part. XIV, p. 186. H. — *Isopyron*. Broter. iuxta *Caesalpinum*, est *Ochrus* folio integro, capreolos emittente, semine subluteo, C. Bauh. Nobis vero eodem nomine *Isopyrum fumarioides* (*Polyand. polygyn.* gen. 1365 Pers. *Ranunculac.* Juss.). Cf. Spreng. *Histor. Rei herb.* t. I, p. 178. Ed. P.

Quod est aniso simile. *Dioscor.* loc. cit. *Hard.*

In *pampinos*. *ἑλικας*, clavículas, capreolos. *Hard.*

Semini *melanthii*. Quae *melanthii* aporem imitentur, παραλήσια μελαντίου τὴν γυῖσιν, *Dioscor.* loc. cit. *Hard.*

Contra tussim et caetera, etc. *Diosc.* loc. cit. *Hard.*

Item ioc. utilissima. *Diosc.* loc. cit. *Hard.*

LXXI. *Lathyris* folia habet multa lactucae similia, ut capparitis: quae quum inaruerere, eximuntur grana piperis magnitudine, candida, dulcia, facilia purgatu. Haec vicena in aqua pura aut mulsa pota hydropicos sanant. Trahunt et bilem. Qui vehementius purgari volunt, cum folliculis ipsis sumunt ea: nam stomachum laedunt. Itaque inventum est, ut cum pisce aut iure gallinacei sumerentur.

LXXII. *Leontopetalon*, alii *rhapeion* vocant, folio

LXXI. *Lathyris*. Totidem fere verbis Diosc. IV, 167, *λathyρίς*, etc. Haec calaputia vulgaris est, picta in horto Eistettensi, Ord. 42, f. 2, et apud Dodon. pag. 374, qualem in horto Regio vidimus. Nostris, *épurge*. Subscribit etiam Anguillara, Part. XIV, pag. 295. HARD. — *Lathyris*. Nobis item dicitur *Euphorbia Lathyris* (*Decand. trigyn.* gen. 4490 Pers. *Euphorbiae*, Juss.). Habitat ad agrorum margines: vis ei drastica, ut fere congeneribus caeteris. En. P.

Similia. Gron. et al. addunt similia, tenuiora germine multa in quibus semen uniculis continetur. En. P.

Facilia purgatu. Aut corpus facile purgant, aut a suo cortice facile purgantur. DALZC. — *Facilia*. Quae sunt decorticata facilia. Sic decorticata laudat Galen. loc. cit. *Λευκὸν καὶ γλυκὺν ἐν τῇ γύμνῃ*. Sic XV, 25, castaneas laudat purgabiles maxime et sponte prosilientes. Nam quantum vis purgare facile corpora lathyridis gravis scribat Galen. de Fac. simpl. med. VII, pag. 204, animus tamen segre induxerim, ut eam esse hoc loco Plinii mentem putem. HAEN.

Trahunt. *ἄγει δὲ ἐλέγχεαι, καὶ χολεῖν, καὶ ὕδωρ*. Diosc. loc. cit. II.

Itaque inventum est. Diosc. loc. cit. HAEN.

Et cum pisce aut iure gallinacei, etc. Grana sex, aut septem, in calaputia aut cum fico, aut cum palmula, sumpta, alvum purgant: sed frigida postea sorbenda cum gallinae aut olerebus: folia coquuntur ad eundem usum. Diosc. loc. laud. DALZC.

LXXII. *Leontopetalon*, alii *rhapeion* vocant. Non *rhapeion* noster codex, sed *parapadion* habet, ut forte reponi possit *proparapadion*, *pardalium*, ex Diosc. lib. III: *Leontopetalon*, inquit, sunt qui *leontopodium*, qui *leucarion*, qui *leonticon*, qui *doridion*, qui *dorictenda*, qui *agrestem lychnidem* qui *pardalion* vocent. PIXT. — *Leontopetalon*. Diosc. III, 410, totidem fere verbis: *λευκονόταν*, etc. Et in Noth. p. 557, *οὐ δὲ λευκονότιον, οὐ δὲ λευκώπον... οὐ δὲ παρτίον*, etc. Ipsum est *Leontopodium*, de quo diximus anteriore lib. c. 34. HAEN. — *Leontopetal*. Est *leontopetalon* foliis costae ramosae innaescentibus, Tournefort. Huc vidit et in agro Smyrensi Ant. Galland. Itiner. ined. quale a Plinio et Dioscoride describitur. BROT. — *Leontopetalon*, alii *rhapeion* vocant folio, etc. Notae item dicitur *Leontopetalou* (*Hexand. monog. gen.*

brassicae, caule semipedali: alae multae, semen in cacumine, in siliquis, ciceris modo: radix rapo similis, grandis, nigra. Nascitur in arvis. Radix adversatur omnium serpentium generibus ex vino pota: nec alia res celerius proficit. Datur et ischiadicis.

LXXIII. *Lycapsos* longioribus, quam lactuca, est foliis, crassioribusque. Caulis longo, hirsuto, adnatis multis cubitalibus, flore parvo, purpureo. Nascitur in campestribus. Hlinitur cum farina hordeacea igni sacro. Sudores in febribus movet, succo aquae calidae admixto.

LXXIV. Inter omnes herbas lithospermo nihil est

848 Pers. *Berberid.* Juss.) ; habitat in Apulia, Etruria, Creta, etc. Eo. P.

Radix rapo similis, grandis, etc. Sic etiam Reg. 4. Sic et Dioscorid. loc. cit. *ῥαπο μέλαινα ὡς περ γογγύλη*. Hæso.

Radix adversatur. Dioscorid. l. c. *Ερπετοδὲχτοις βονθαί.* Hæro.

Datur et ischiadicis. Dioscor. loc. cit. Hæro.

LXXIII. *Lycapsos*. Totidem verbis et formam et vires lycopersos describit Dioscorid. IV, 26. Vidimus in horti Regio, qualem delineat Lobelius in Obs., pag. 312. Non est buglossis nostra, ut censuit Anguillara, Part. XIV, p. 254, caret enim rubro colore radix. Hermolus *Lycopus* ex Dioscoride scripserat: quum libri omnes manu exstati, et impressi typis, ut Regg. Colb. tum hoc loco, tum in Indice, Parm. editio aliique *lycapsos* pertinaciter exhiberent. Ab Aegineta *λυκώδες* pariter dicitur. A Nicaandro in Ther. pag. 60, *λύκοφον* pro *λύκωφον*. Diosc. tamen, ut diximus IV, 26, *λύκωφες*. H. — *Lycapsos*. Lycopsis Dioscor. loc. laud. nobis est *Echium italicum* (Pentand. monogyn.

gen. 363 Pers. *Borragin.* Juss.) , var. γ. *Lycopsis monspelica* Morison. Histor. 294. Habitat in Anglia, Gallia, Pannonia, Italia, etc. in collibus siccis. Conf. Sprengel. Histor. Rei herb. tom. I, p. 160. En. P.

LXXIV. *Lithospermo*. Dioscor. III, 158: *Λιθόσπερμον, οἱ δὲ ἐξόνυχον, οἱ δὲ αἰγάνυχον, οἱ δὲ ἑράκλειαν, διὰ τὴν περὶ τὸ σπέρμα ἰσχύον, ὅθεν καὶ λιθόσπερμον ὠνόμασαν.* Alii *heracleam* vocant, propter seminis duritiam, a qua et *lithospermi* nomen accepit, quod semina scilicet tamquam calculos feral, candore et rotunditate margaritarum, duritia vero lapides. Sunt qui *lithospermum* istud Plinii ac Dioscoridis arundinaceum milii generi adscribant: lacrymam Iobi Recentiores vocant, *larme de Job*; cuius seminibus nostri pro sphaerulis precatoriis, corollas texantes, utuntur. Pingitur a Dodonæo, pag. 497. Vidimus in horti Regio. Nos illud esse potius arbitramur quod *lithospermi* minoris nomine idem Dodonæus exhibet pag. 83. In officinis milium solis, in Gallia, *gremil* appellatur, vel *herbe aux perles*. Huic

mirabilis. Aliqui aegonychon vocant, alii diospyron; alii heracleos. Herba quincuncialis fere, foliis duplo maioribus, quam rutae, ramulis surculosis, crassitudine iunci: gerit iuxta folia singulas veluti barbulas et earum in cacuminibus lapillos candore et rotunditate margaritarum, magnitudine ciceris, duritia vero lapidea. Ipsi, qua pediculis adhaereant, cavernulas habent, et intus semen. Nascitur et in Italia, sed laudatissimum in Creta. Nec quidquam inter herbas maiore quidem miraculo adspexi. Tantis est decor, velut aurificum arte alternis inter folia candicantibus margaritis: tam exquisita difficultas lapidis ex herba nascentis. Iacere atque humi serpere auctores tradunt. Ego vulsam, non haerentem vidi. Illis lapillis drachmae pondere potis in vino albo

enim folia supt rutae oleaeve, isti arundinacea: ramulos istud surculosos habet: illud plane nullos. Et hoc in horto Regio vidimus. Adstipulatur huic sententiae Anguillara, Part. XIII, p. 240. HARO. — *Lithospermum*. Nobis eodem nomine est *Lithospermum officinale* (Pentand. monogyn. gen. 351 Pers: *Borragin.* Juss.). Habitat in ruderatis, silvaticis. EO. P.

Aliqui aegonychon vocant. Diosc. libro III: *Aegonychon* et *exonychon* vocari ait, *lithospermum*. Sed hoc loco nostrum exemplar *exonychon* habet, non *aegonychon*. DALEC. — *Aegonychon*. Quasi caprinus unguis. *Διόνυπον*, quasi Iovis triticum. Dioscor. in Noth. p. 460, *οὗ δὲ διόνυπον*, quasi a Iove satum. HARO.

Herba quincuncialis. Hoc est, altitudine fere semipedali: nam unciae duodenae pedem efficiunt. In nostris regionibus paulo altius assurgit. In quibusdam libris, *quinguncialis* legitur, forte commodius: tot enim fere

mittit ex radice surculos. H.

Quam rutae. Dioscorid. *quam oleae*, quod eodem recidit. HARO.

Ramulis surculosis. Lignosis. Κλώμα δὲ ... πάχος ἔχοντα, *ξύλαδην*, inquit Dioscor. loc. cit. *Ramuli ... iunci crassitudine ... lignosi*. H.

Cavernulas habent, et intus semen. Haec postrema verba herbarius Anglus intelligenda putat de *lithospermum* arundineo, quod lacrymam Iohi officinae vident. DALEC. — *Lacryma Ioh*, Recentioribus *Coix Lacryma*. EO. P.

Aurificum. Aurifex, aurarius faber, *un orfèvre*. HARO.

Iacere atque humi sapere, etc. *Lithospermum* secundum describi hic volunt. DALEC. — *Iacere*. Falso. Nisi folia intelligas, quae in imo a terra exsiliunt, humi iacere: quod Dioscorides dixit: τὰ πρὶ τῶν πύλων ἐν τῇ γῆς κίματα. HARO.

Illis lap. drachmae, etc. Dioscorid. loc. cit. HARO.

calculos frangi, pellicque constat, et stranguriam discuti. Neque in alia herbarum fides est visu statim, ad quam medicinam nata sit. Est autem eius species, ut etiam sine auctore visa statim nosci possit.

LXXV. Lapis vulgaris iuxta flumina fert muscum siccum, canum. Hic fricatur altero lapide, addita hominis saliva: illo lapide tangitur impetigo. Qui tangit, dicit, *φεύγετε cantharides, λύκος ἄγριος ὑμῖν δίδωκε.*

LXXVI. Limeum herba appellatur a Gallis, qua sagittas in venatu tingunt medicamento, quod ve-

Neque in alia herbarum fides est, etc. Scribo: Neque in alia herbarum fides est visu statim ad quam medicinam nata sit, ut eius specie etiam sine auctore una statim nosci possit, ex scripto exemplari. PINT.

LXXV. *Impetigo.* Cantharidem, scarabaei genus, *impetiginem* vocat, ideo quod membra corporis erodat, ut frumenta caotharis. Supra lib. XVIII, cap. 47. CHIFFL.

Φεύγετε, etc. Hoc est, *Cantharides fugite hinc: vobis lupus improbus instat.* Impetiginem cantharidis nomine appellat, quod ut frumenta cantharis, sic illa corporis membra erodit. HARP.

LXXVI. *Limeum.* Loemaeum, ἀπὸ τοῦ λαιμοῦ. Eandem et belenium vocant, sive ἀπὸ τῶν βελῶν, sive quod Apollo Belis apud eos vocaretur. Eo saeculo Galli potissimum venerati sunt Belin, cuius mentio fit apud Herodianum in Maximinis, Hesium; Taranem, Onanam, Abellionem, de quo elogium existit in convenis novempopulanae: DEO ASELLIONI MISICIA IVSTICIA V. S. L. M. Scalliger. in Alisonium. Vide supra lib. XIII, cap. 24. Auctor librorum de plantis, qui Aristotelis nomen praes-

ae ferunt, Persesem in Perside venenatam belenium vocat, sive a sagittis nomine ducto, sive ab Apolline. Si a sagittis τοξικὴν graecum fuerit, Aristoteles venenum id a Celtis parari solitum ξενικὸν vocat. Galen. lib. de Ther. ad Pison. *ἐλάνιον* (pro quo lego βελάνιον) a Barbarisque vocari tradit nimum vel nicon. Idem scribit, Dalmatis et Dacia plantam esse, cuius succo sagittas suas efficiunt lethales. Tingunt et Galli sagittas suas elleboro, lib. XXV, cap. 5. In Aethiopia radicem his viribus praeditam nasci Theophrastus scribit Histor. IX, 45. DAL. — *Limeum.* Hodie in Pedemontio nascitur limeum, herba terra ibi nuncupatum, cuius e radice succus elicitor, quem vocant *medicame*. Auctor Anguillara, Part. XII, pag. 243. Sed et elleboro sagittas tingere solitos esse Gallos dictum est supra, XXV, 25. HARP. — *Limeum.* Broter. est Ranunculus cyclaminis folio, asphodeli radice, maior, Tournefort. Nobis *Ranunculus Thora* (Polyand. polygyn. gen. 4363 Pers. *Ranunculus* Juss.). Habitat in Alpibus; ei succus seris et fere venenatus. Cf. Sprengel. Histor. Rei herb. tom. I, pag. 204. EO. P.

nenum cervarium vocant. Ex hac in tres modios salivati additur, quantum in una sagitta addi solet: ita ossa demittitur boum faucibus in morbis. Alligari postea ad praesepia oportet, donec purgentur, insanire enim solent: si sudor insequitur, aqua frigida perfundi.

LXXVII. Leuce mercuriali similis, nomen ex causa accepit, per medium folium candida linea transcurrente: quare mesoleucon quidam vocant. Succus eius fistulas sanat: ipsa contrita, carcinomata. Fortassis eadem sit, quae leucas appellatur, contra omnia ma-

Venenum cervarium. Festus: *Toxicum dicitur cervarium venenum, quod quidam perungere sagittas soliti sunt.* Cels. V, 22: *Venatoria venena, quibus Galli praecipue utuntur.* H.

In tres modios. Sic etiam MSS. codices: salivatis potionis genus fuit, quo veterinarii medici utebantur in aegrotantium animalium curatione. Panacis et eryngii radices feniculi seminibus miscebantur: farina praeterea moliti tritici, miliæ, aut bordet; eoque medicamine salivabatur aegrotum pecus. Vide Columellam, lib. VI, capp. 5, 10, 24. H.

Salivati additur. *Salivatum* medicata polio, quam boum faucibus infundunt, ut salubritatis eustodiendae gratia, aut virium conservandarum, aut morbi pellendi. A sale dictum putant quidam, quoniam is pabulo mixtus bobus utilissimus est, quidam a saliva, quam largam et copiosam indita ori eiusmodi medicamenta evocant. Columella, lib. V, cap. 5: *medicamina salivare pecus aegrotum ait, id est, tractare, sanare, curare, medicari.* Inde quidam panem vino mersum eum asperso sale, quem recreandis fessis equis

manducandum offerunt, *salade* vocant, quasi *salivatum*. Salivati potione utuntur veterinarii ac medici, veteres vocantes. DALEC.

LXXVII. *Leuce mercuriali similis.* *Mentha sarracenicæ.* DAL. — *Leuce.* Nondum herbariis nostris cognita. *Anguillara*, Part. XII, pag. 220. Alio nomine polium appellatur a Coel. Aurel. Chron. I, 4, da dolore dentium: *Leuces*, inquit, *quam etiam polium vocant.* Nisi forte leuce alterum sit polii, de quo nos alibi, nomen, quod, ut Plinius ait, XXI, 21: *folia sunt ei canis hominis similia.* H. — *Leuce*, Sprengelio Iudææ, est *Lamium maculatum* (*Didynam. gymnosperm.* gen. 1388 Pers. *Labiæ.* Juss.). 'Habitat' in humidis. Folia aesepe albo maculata, nonnumquam moschum redolentia. Cf. Histor. Rei herb. tom. I, p. 204. Ed. P.

Mesoleucon. *Mesoleucon*, albo distinctum in medio. HARD.

Leucas appellatur. *Chamaedrys montana.* DALEC. — *Quæ leucas appellatur* o. marina, etc. *Αντιχας* quam adversus serpentes et scorpiones Nicander commendat in Ther. pag. 60. Perinde ignota nobis: *Ἰλαί δὲ τῆς*

rina venena efficax. Speciem eius auctores non tradunt: nec aliud, quam silvestrem latioribus foliis esse efficaciorē, hanc semine acriorem.

LXXVIII. *Leucographis* qualis esset, scriptum non reperi: quod eo magis miror, quoniam utilis proditur sanguinem exscreantibus, tribus obolis cum croco: item coeliacis: trita ex aqua et apposita, profluvio feminarum: oculorum quoque medicamentis, et ex plendis hūlceribus, quae fiunt in teneris partibus corporis.

LXXIX. (XII.) *Medion* folia habet iridis sativae, caulem tripedalem, et in eo florem grandem, purpureum, rotundum, semine minuto, radicem semipe-

λευκάδος ἀγροσίται πρὶ πόλεως ἦσαν, inquit Scholiast. in eum locum, pag. 39: Ἀντίγονος μέντοι τὸν λευκάδισμὸν ἦσαν. HARP.

Speciem eius auctores non tradunt. Totidem de leucade verba facit Dioscor. III, 113. HARP.

LXXVIII. *Leucographis*. Silybus lacteus est, quo de egimus XXVI, 25. Nec Anguillaram audio, qui Part. XII, p. 220, herbam scriptam, seu virgam auream vocat. Pinetius, et post eum Salmasius, gemmam lapidemque, cui idem nomen est, ut suo loco dicemus, in herbarum albo censuque a Plinio temere hic positam, temere pronuntiarunt. HARP. — *Leucographis*. Sprengelio eadem videtur atque *Carduus leucographus* (*Syngenes. oequal.* gen. 1802 Pers. *Cynaroccephal.* Juss.). Habitat in Gallia, Italia, etc. Conf. Hist. Rai herbar. I, 205. Eo. P.

Coeliacis: trita ex aqua, etc. Legend. Item coeliacis: trita et apposita profluvio feminarum.

LXXIX. *Medion* folia habet iridis sativae. *Seridis* legendum esse, non

iridis, ex Dioscoride notavit ante me Hermolaus. PIST. — *Medion*. Et a Dioscor. IV, 18, ita fere describitur: Μέδιον, etc. Quid vero sit, obscurum est: Lobelio in Advv. pag. 127, violam marinam interpretante: Dodonaëo negante, pag. 163. Dioscor. in Nothis, pag. 463, eandem facit cum medica, de qua XVIII, 43: Μέδιον, οἱ δὲ μεδική, οἱ δὲ τριφυλλέον. Ρωμαῖοι τριφύλλιον οὐρόπατον. Ignorant sibi aut Anguillara, Part. XIV, pag. 253. HARP. — *Medion*. Apud nos servat nomen: *Campanula Medium* (*Peitand. monogy.* gen. 428 Pers. *Campanulac.* Juss.). Habitat in Germaniae, Italiae, etc. silvis apricis. Eo. P.

Iridis. Vel *seridis* potius. — Malim vero *seridis* cum Hermolao ac Pinitiano legi, quam *iridis*. Nam qui silvestrem irin a sativa discriminet, nondum vidi. Dioscor. IV, 10: Σέριδι μέδιον... ἔχει φύλλα ὁμοία μερίδι. Etsi quaedam exemplaria ἰριδι praese ferunt: sed mendose scilicet. Oribasius enim ὁριδι transtulit. Tamen in Plinianis MSS. *iridis*. II.

dalem. In saxis opacis nascitur. Radix drachmis duabus cum melle menses feminarum sistit, ecligmate per aliquot dies sumpto. Semen quoque in vino, tritum, contra abundantiam feminarum datur.

LXXX. Myosota, sive myosotis, laevis herba, caulibus pluribus ab una radice, aliquatenus rubentibus, concavis, ab imo foliis angustis, oblongis, dorso acuto, nigris, per intervalla assidue geminatis, tenuibus cauliculis ex aliis prodeuntibus, flore caeruleo. Radix digitali crassitudine multis capillamentis fimbriata. Vis ei septica et exulceratrix, ideoque aegilopas sa-

In saxis opacis nascitur. Dioscor. ἐν παλαιοῖς τόποις καὶ πετρώδεσιν. HARD.

Radix drachmis duabus. Totidem verbis Diosc. l. c. HARD.

Semen quoque in vino, tritum, contra, etc. Hoc est, ad pellenda menstrua, quae abundant, seu menses commorantes. Diosc. loc. cit. τὸ δὲ σπέρμα οὖν οἶνω ποθεῖν, ἄγχι ἱμηννα. Cui Galenus adstipulatur, de Fac. simpl. med. VII, pag. 207. ubi docet medii semen ac radicem contrario esse temperamento: illa, siquidem austera est, fluxorem muliebrem cohiberi; isto cieri. Ἡ βέλφα μὲν ἐπεκτεκὴ τοῦ γυναικείου· τὸ δὲ σπέρμα προτρύπτει τὰ κατὰ μήτρα. H.

LXXX. Myosota. Diosc. II, 214: Μυὸς ὤρα, οἱ δὲ μυὸς ὥρα καλοῦσιν caeteraque, quae Plinius totidem plane verbis. Galenus Item de Fac. simpl. med. VII, p. 210: Μυὸς ὤρις, ἴσως δὲ μυὸς ὤρα, Pingitur a Bauhino, tom. III, pag. 359, qualem in horto Regio vidimus. In officina, *auricula muris*: sed non habeat es omnes myosotidia Plinianae ac Dio-

scorideae nota. Scribon. Larg. Comp. 453, *auricula murina* nuncupatur, et prodesse dicitur calculosis. HARD. — *Myosota, sive myosotis, laevis herba, caulibus, etc.* Brot. ad Lithospermum arvense, minus, Tournesfort. Nobis autem eodem nomine *Myosotis scorpioides* (Pentand. monogyu. gen. 349 Pers. *Borragia* Juss.). Habitat in Europae humidis, rivulis. Eo. P.

Multis capillamentis fibrata. In Vet. *fimbriata*, non *fibrata*; quam recte, censeant legentes. PINX. — *Fimbriata.* Sic MSS. non *fibrata*, ut editi, etsi utrumque perinde hic valeat. Fibræ autem barbarum arborumque minuliores radicales, in quas velut estremas, crassiores effusae sparguntur. Hinc et appellatae fimbriae vestium extremitates, quod sistrum antiqui dicebant extremum, si Varroni credimus. HARD.

Vis ei septica, etc. Ignorantet Plinius septicam esse tradit. Est enim frigida et humida, ut helixine. DAL.

Aegilopas. Diosc. loc. cit. Ταύτης ἡ βέλφα κατὰ πλάσθεισα αἰγυλῶπις ἱστῶται. HARD.

nat. Tradunt Aegyptii, mensis quem thiatin vocant die xxvii fere in augustum mensem incurrente, si quis huius herbae succo inungatur mane priusquam loquatur, non lippiturum eo anno.

LXXXI. Myagros herba ferulacæa est foliis similis rubiae, tripedanea. Semen oleosum, quod et fit ex eo. Medetur oris h ulceribus perunctis hoc succo.

LXXXII. Herba, quae vocatur nigina, tribus foliis longis intubacæis, illita cicatrices ad colorem reducit.

LXXXIII. Natrix vocatur herba, cuius radix evulsa virus hirci redolet. Hac in Piceno a feminis abigunt, quos mira persuasione Fatuos vocant: ego spe-

Quem thiatin vocant. Ita libri omnes, tum editi, tum manu exarati: non *Thoti*, ut in Chiffletiano codice legisse se Dalecampius dicit: quem admodum et mox. xxviii, ubi caeteri omnes constanter habent xxvii. Incidit hic dies xxvii thiatin in diem tertium mensis augusti, more romano.

HARD. — *Mensus quem thiatin*. Brot. ex Reg. Chiffi. *mensis quam thoti*. Male in altera edit. Hard. *thiatin*. Is est *thot*, primus Aegyptiorum mensis. Et mox idem xxviii, non xxvii, ut HARD. et edit. princeps. Dies 28 *thot*, incidit in diem 25 septembris. EN. P.

LXXXI. *Myagros*. Dioscorid. IV, 17: *Μάγρος... ὅπισθεν, φύλλα ἔχουσα ἑμπερὶ τοῖς τοῦ ἐρυθροδάκνου. Galli camelinarii vocant, officinae pleraeque sesamum, oleumque huius utuntur pro sesamino. Ipsum erysimum est, de quo egimus XVIII, 22. HARD. — *Myagros*. Quae ait herba myagros nescire se fatetur Broterius, quam Myagron monospermum, latifolium, C. Bauhin. cum myagro Plinii et Dioscoridis minime congruat; nec satis feliciter divinent, qui ad erysimum referunt, de quo Noster, XVIII, 12.*

Sprengelio tamen myagros eadem videtur atque *Alyssum sativum* (*Tetradynam. siliculos. gen. 1558 Pers. sub Camelina. Crucifer. Juss.*). Habitat in agris, praesertim inter linum. Conf. Hist. Rei herb. tom. I, p. 182. ED. P.

Semen oleosum. Plenum pinguitudinis, ex qua exprimitur oleum. H.

Quod et fit ex eo. Subintellige, quod oleum et ex eo fit. HARD.

LXXXII. *Herba, quae vocatur nigina*. In Indice *nyma*. Hoc loco MSS. *nygma, nima, nygam*, et *nuga* exhibent. Herbariis et officinis incognita. HARD. — *Nigina*. Broter. ex MSS. *nyma*. ED. P.

LXXXIII. *Natrix*. Quam herborum natricem Plinii nuncupant, delineatur a Lobel. in Obs. p. 493. Quibus vero argumentis hanc esse coniectent, ariolari non vacat. — *Natrix*. Brot. est Anonis viscosa, spinis carens, lutea, maior, C. Bauhin. Nobis vero eodem nomine Ononis *Natrix* (*Dia-delf. decand. gen. 1694 Pers. Leguminos. Juss.*). Habitat in silvaticis et inter segetes. ED. P.

Fatuos. Sic MSS. omnes. Fatuus, fatuus, *ἐπιδάτης*, incubus, idem plane

cies lymphantium hoc modo animorum esse crediderim, qui tali medicamento iuventur.

LXXXIV. Odontitis inter feni genera est, cauliculis densis ab eadem radice; geniculatis, triangulis, nigris. In geniculis folia parva habet, longiora tamen quam polygonon: semen in alis hordeo simile, florem purpureum, pusillum. Nasctur in pratis. Decoctum cauliculorum eius in vino austero, quantum manus capiat, dentium dolori medetur, ita ut contineatur ore.

LXXXV. Othonna in Syria nascitur, similis erucæ,

significans: nocturnos nempe genios, quibus qui mente sunt parum sano, premissi se interdum putant. A Fauno Latii rege, Fatuæque coniuge, de quibus Iustinus, XLIII, nomen is datum. Qui viena aggredi existimati sunt, in Fauoli qui mulieres, Fatui dici consueverunt. Vide Isetant. I, 22, et Servium in Aen. VI, ad eum verpiculum, Pomtios, castrumque Inui. Et in lib. VII, ad istum, *Huno Fauno et Nympha genitum*, etc. Quin etiam in fragmento Festi Farnesiano Faunus dicitur appellatus. Is, inquit, (de Pico loquitur), regem Fatuon, Faunum alii quem vocant, et Fatuam procreavit. Hæd.

Lymphantium. Hominum falso existimantium se ab eiusmodi incubis premis: qui homines tali medicamento inveniunt. Hæd.

LXXXIV. Odontitis. Rectius fortasse *Odontitis*, inde nomen habens, quod decoctum in vino dolores dentium mitiget: nam *Odontis* dentem sonat. Hæd. — *Odontitis*. Brot. est *Lychnis pratensis*, flore laciniato simplici, Moris. *Caryophyllus pratensis*, flore laciniato simplici, sive *flos cuculi* C. Bauh. Nobis vero eodem nomine *Euphrasia Odontites* (*Didynam*.

gymnosperm. gen. 1454 Pers. *Pedicular.* Juss.). Habitat in arvis et pascuis. Ed. P.

LXXXV. *Othone in Syria nascitur* (sic prius). Scrib. *Othonna*, cum duplici n, et a in fine, ex Dioscoridis utraque editio græca. PINT. — *Othonna*. Hæc totidem verbis Dioscor. II, 213: *Θήνη... γέννηται δι' αὐτὴν καὶ ἐν τῇ κατ' Αἴγυπτον Ἀραβίᾳ: ἔχει δὲ τὰ φύλλα εὐχόμενα ἑμπίρη, πολύτρητα ὡσπερ σπένδοπα*, etc. Nasci aiunt in eo Arabiæ tractu qui ad Aegyptum spectat. Habet folia erucæ proxima, crebro perforata, et tanquam a tineis pertusa, etc. Ex eodem Diosc. Pintiaonis legit *eribro* pro *erebro*: quod nec Plinii stylum sapit, neque apud Dioscoridem eustare, si græce legisset, ipse intellexisset. Quid potrosit *Othonne* nec scit Anguillara, Part. XI, p. 481, neque alii sciunt. Lobelius in notis MSS. ad eum librum ait esse florem Africanum II. — *Othonna*. Sprengelio eodem videtur ac *Tagetes patula* (*Syngenes. superfl.* gen. 1872 Pers. *Caryophyllif.* Juss.). Conf. Cæsalpin. XII, 43. Sed hæc tamen, ut congeneres fere omnes, ex America oriunda. Vid. Hist. Rei herb. I, 188. Ed. P.

perforatis crebro foliis, flore croci: quare quidam anemonem vocaverunt. Succus eius oculorum medicamentis convenit. Mordet enim leniter et excalfacit, adstringitque siccando. Purgat cicatrices, et nubes, et quidquid obstat. Quidam tradunt lavari, atque ita siccata digerere in pastillos.

LXXXVI. Onosma longa folia habet fere ad tres digitos in terra iacentia, tria ad similitudinem anchusae incisa, sine caule, sine flore, sine semine: praegnans si edat eam, aut supergrediatur, abortum facere dicitur.

Perforatis crebro foliis. Lego crebro, non crebro. Diosc. libro II, de Othonia: Nascique herbam in Arabia etiam quae ad Aegyptum est cruceae foliis crebri modo foraminibus multis. Posuit ergo Plinius crebro, pro tanquam cribrum, quo loquendi modo usus est libro septimo de Julio Caesare loquens, celeritatemque quodam igne voluorem, hoc est, tanquam ignem quemdam. PINO.

Flore. Diosc. loc. cit. Ἀνθος δὲ φέρει πρόκρινον, πλατύφυλλον ὅθεν ἰδοῦσαν ἀντιμῶνες αὐτὸ τινες ἰδοῦς εἶναι. HAAR.

Succus. Diosc. l. c. HAAR.

Mordet enim leniter. Dioscor. loc. cit. HAAR. Gron. et al. ante Hard. leviter. ED. P.

Quidquid obstat. Quidquid oculis effundit caliginem, πάντα τὰ ἐπισκωρούμενα ταῖς ὀφθαλμοῖς. HAAR.

Quidam tradunt lavari. Quidam hunc succum, sive humorem, qui ex herba manat, elotum, semotis lapillis, in pastillos ad oculorum medicamenta digerunt. HAAR.

LXXXVI. Onosma. Sic fere Dioscor. III, 447: περί ὀνόσματος. Nihil porro aliud onosma esse censue-

rim, praeter anchusam degenerem: quae, ut in aliis quoque herbarum generibus accidit, viribus exhaustis biennio triennive florem fructumve nullum edat. HAAR. — Onosma Ap. nos servat nomen: Onosma rehioides (Pentand. monogyn. græc. 358 Fers. Borragin. Juss.). Habitat in Europæ rupibus. ED. P.

Ad tres digitos in terra iacentia, tria ad similitudinem anchusae incisa, etc. Si Dioscorid. audis, quatuor digitos leges, non tres; item folia additam putamus vocem illam tria. PINO.

Tria. In Dioscorid. historia nec tria legitur, nec incisa. Hippocrates eam ῥίζαν vocat. Galenus in Lingua eam describit, et habere tria folia tradit, non animadvertens eandem esse eum onosmate Dioseorides vocari etiam ὀνόσματος, ὄνωνα et φλομίτιν, non ut vulgo legitur, φλονίτιν, suctor est. DAL.

Ad similitudinem anchusae incisa. Totidem verbis Dios. l. c. H.

Praegnans si edat eam, aut supergrediatur. Dioscor. ad verbum loc. c. et Galen. de Fac. simpl. med. VIII, pag. 215. HAAR.

LXXXVII. Onopordon si comederint asini, crepitus reddere dicuntur. Trahit urinas et menses: alvum sistit: supurationes et collectiones discutit.

LXXXVIII. Oxyris ramulos fert nigros, tenues, lentos: et in iis folia nigra, ceu lini; semenque in ramulis nigrum initio, dein colore mutato rubescens. Smegmata mulieribus faciunt ex his. Radicum decoctum potum sanat arquatos. Eaedem, priusquam maturescat semen, concisae, et sole siccatae, alvum sistunt. Post maturitatem vero collectae, et in sorbitione decoctae, rheumatismis ventris medentur, et per se tritae ex aqua caelesti bibuntur.

LXXXIX. Oxyis folia terna habet. Datur ad sto-

LXXXVII. *Onopordon si comederint asini*. Vetus exemplar non *Onopordon*, sed *Onopradon* habet: quod non minus probo. Nam ut a *δίπρω*, *ἰδραρὼν* et *ἰδραρὼν* sic a *πίπρω* *ἰπαρδὼν*, *ἰπαρδὼν*, *ὄνιπαρδὼν*. PINR.—*Onopordon*. Apud Hesychium *ὄνιπαρδὼν* mendose, pro *ὄνιπαρδὼν*, ἀπὸ τῆς ἔνθεν πορδῆς, a crepitu ventris. Carduum tormentosum appellat Lobelius in Obs. pag. 482. Coronam fratrum herbarii: Galli servata graeci nominis significatione, *pet d'âne*. Vidimus in horto Regio. Calabris, Siculisque etiamnum *Anapordo*, teste Anguillara, Part. VIII, pag. 145. II.—*Onopordon si comederint asini*, etc. — *Ακάνθιον* Diosc. III, 18; nobis est *Onopordum Acanthium* (*Syn-genes aequal.* gen. 1800. Pers. *Cynaroceph.* Juss.). Habitat in ruderalis et collibus. Ed. P.

LXXXVIII. *Oxyris*. Totidem fere verbis eodem certe sententia Dioscor. IV, 143: *Ὀξυρίς, σπυγάνων πλῆαν*, etc. Scopae ex ea olim fieri solitae, et nunc plerisque locis sunt: unde

Lignaria scoparia a nonnullis appellatur: a nostris Italicisque, *Belvedere*. Patavii, *le scope di Padova*, teste Anguill. Part. XIV, p. 290. Vidimus in horto Regio, qualis a Dodonaeo pingitur, p. 404. HARR.—*Oxyris ramulos fert nigros, tenues*, etc. *Oxyris* Dioscor. loc. proxime laud. nobis eodem nomine *Oxyria alba* (*Diosc. triand.* gen. 2188 Pers. *Elaeagn.* Juss.). Habitat in Europa australi. Ed. P.

Smegmata mulieribus faciunt ex his. Ex oxyride *κορήματα*; fieri Galenus tradit, lib. de Simplic. med. Facult. VIII, quae alii interpretantur amegmata, ut Plinius, alii scopas, alii *κόσμητρα* καὶ *καλλυπτήματα*. Nam *κορήν*, *κοσμήν* et *καλλυπτήν* significat. DARR.

Radicum decoctum potum. Dioscor. loc. cit. HARR.

LXXXIX. *Oxyis*. Οξῆς. Pingitur a Lobelio in Obs. p. 495. Officinae Trifolium acetosum vocant, Galli panem cuculi, *pain de coeu*, et *alleluia*. Appellationum causas declarat Dodonaeus, a quo pariter delineatur, pag.

machum dissolutum. Edunt et qui enterocelen habent.

XC. Polyanthemum, quam quidam batrachion appellant, caustica vi exulcerat cicatrices, et ad colorem reducit; eademque vitilignes concorporat.

XCI. Polygonon Graeci vocant, quam nos sanguinariam: non attollitur a terra, foliis rutae, semine graminis, succus eius infusus naribus suppressit sanguinem: et potus cum vino, cuiuslibet partis profluvium, excreationesque cruentas inhibet. Qui plura

568. Vidimus in horto Regio. HARD. — *Oxya*. Nobis est *Oxalis stricta* (Decand. *pentagyn.* gen. 1144 Pers. *Geraniis affinis* Juss.). Habitat in Europae cultis, Virginia, etc. Ed. P.

Dissolutum. Affluxu bilis aversum. DALEC.

XC. *Polyanthemum*. Ranunculus ipse est, quo de egimus, XXV, 109. HARD. — *Polyanthemum*. Nobis eodem nomine *Ranunculus Polyanthemus* (*Polyand. polygyn.* gen. 1363 Pers. *Ranunculac.* Juss.). Habitat in graminosis, silvis. Ed. P.

Et ad colorem reducit. Ad aequalitatem si nimis emicet. DAL.

Concorporat. Delet, et eadem corpori reliquo similem facit. DALEC. — *Vitiliginis*. Vitilignes delet, redditque cuti suum colorem, reliquo corpori parem. HARD.

XCI. *Polygonon*. Haec totidem verbis Marc. Emp. cap. ix, pag. 80. Ipsa proserpinaca est, de qua dicemus iterum c. 104. Apul. c. xviii, de proserpinaca, sive polygono: *Polygonon alia... polygonatou... Romani sanguinariam; Itali proserpinacam*. Cels. II, 33: *Herba sanguinalis, quam Graeci Polygonion vocant*. Sanguiozaem pariter vocat Colum. VI, 12, pag. 213; sanguinariam, VII, 5, pag. 263. Et Diosc. in Noth. p. 462: *Πολύγονον*

ἄφρον... Ρωμαῖοι στανάδες, οἱ δὲ στανάδα pro προσερπινάδα. Gallis, a frequentia nodorum, seu geniculorum, *renouée*. HARD. — *Polygonon*. Nobis eodem nomine est *Polygonum maritimum* (Octand. trigyn. gen. 977 Pers. *Polygon.* Juss.). Habitat in littoribus. Ed. P.

Semine. Semine cuiusmodi in gramine cernitur, nempe triangulari. HARD.

Succus. Marc. Emp. c. x, pag. 83. Scrib. Larg. Comp. 7: *Ad sanguinis eruptionem de naribus*; comp. 46: *Inficere autem intus nares oportebit... herbam, quia quia multa est, et ubique nascitur, πολύγονον appellatur*. HARD.

Et potus cum vino, etc. Dioscorid. IV, 4. Apul. c. xviii, de proserpinaca, l. 4: *Ad eos qui sanguinem reiciunt: Herbae proserpinacae succum cum vino optimo austero, etc.* Polygononi ad eos usus commendat et Marc. Emp. c. xviii, p. 124. HARD.

Excreationesque. Cels. III, 22. II. — Gron. et al. ante Hard. *excreationes*. Ed. P.

Qui plura genera, etc. Primum genus est sanguinaria secundum herinariam: tertium, polygonon femina Dioscoridis: quartum, ut quidam volunt, casta lignea mariae Monspes-

PLIN. N. II. Tom. VII

IIhh

genera polygoni faciunt, hanc marem intelligi volunt, appellarique a multitudine seminis, aut densitate fructicis calligonon. Alii polygonaton, a frequentia geniculorum: alii teuthalida, alii carcinethron, alii clema, multi myrtopetalon. Nec non inveniuntur, qui hanc feminam esse dicunt: marem autem maiorem, minusque nigram, et geniculis densiorem, semine sub omnibus foliis turgentem. Quocumque haec modo se habeant, vis earum est spissare ac refrigerare. Semina alvum solvunt, largius sumpta urinam cient, rheumatismos cohibent: qui si non fucre, non prosunt. Stomachi fervori folia imponuntur: vesicae dolori illinuntur, et ignibus sacris. Succus et auribus

sulanorum. Plinius *ἀράριον*, id est, pulchrum et venustum, montanum reddit, quasi legisset *ἀραρον*, vel *ἀραρίον*. *ἀράριον* vocalum fuisse ab eleganti foliorum ambientium circuitu arbitror. Quidam legunt *εὐράριον*, et sic dictum volunt, quod eius folia, quemadmodum et hippuridis, caudarum setis similia sunt. DALC.

Marem. Recte illi quidem. Pingitur a Dodonaeo, p. 113, polygonum mas, quale in horto Regio videmus. HARD.

Appellarique a multitudine seminis, aut densitate fructicis calligonon. Verius nostrum exemplar, *callipogona*. PINT.

A multitudine seminis. Scribonius, cap. 17, quia multa est, et ubique nascitur. DALC.

Calligonon. In Reg. 2, fortasse sincerius, *callipogona*, καλλιπώγωνα, densitatem fructuum ea voce μεταφορικῶς indicante, ex similitudine barbae. Sic etiam Index in eodem cod. pro *thalassias*, quae vox ibi nihili esse videtur. HARD.

Alii polygonaton, etc. Vulgo herniariam dicunt. Mirum in modum has

historias Plinius confundit. DALC. — *Alii.* Diosc. in Noth. p. 462: Οἱ δὲ πολυγόνατον. . . οἱ δὲ καρχίνθηρον, οἱ δὲ τευθαλίδα, οἱ δὲ κλέμα, οἱ δὲ μυρτοπέταλον. Habet et haec nomina Orbasius, XII, p. 212. Apuleius quoque, carcinethron et myrtopetalon vocat, a foliorum myrti similitudine. H.

Alii carcinethron. Scribe cum aspiratione in ultimo, *carcinethron*, ex Dioscoride: et paullo post; *infractis*, ex codice antiquo. PINT.

Nec non. Dioscor. totidem verba l. c. HARD. — *Qui hanc feminam esse dicunt.* Nobis *Polygonum incarnum*. Habitat in agris. HARD.

Viz. Adstringere: δύναμιν δὲ ἔχει συσπικτὴν, ψυκτικὴν, etc. HARD.

Semina. Has succo epqto vires Diosc. tribuit, loc. cit. HARD.

Stomachi. Diosc. l. c. HARD.

Et. Πρὸς ἐνυσπικτῆα. Diosc. l. c. HARD.

Succus. Marc. Emp. cap. ix, p. 75 et 80. Apuleius, c. xviii, tit. 5: *Ad aurium dolorem: Hygræ proserpinae necus tepefactus, et auribus instillatus, mirifice dolorem tollit. Nos ipu*

purulentis instillatur, et ocalorum dolori per se. Dabatur et in febribus ante accessiones duobus cyathis in tertianis, quartanisque praecipue: item cholericis, dysentericis, et in solutione stomachi. Tertium genus oreon vocatur, in montibus nascens, arundini tenerae simile, uno caule, densis geniculis et in se fractis, foliis autem piceae, radice supervacuae, inefficacius quam superiora. Peculiare ischiadicis. Quartum genus silvestre appellatur, paene arboris modo frutex, radice lignosa, stirpe cedri rubicundo: ramis sparti, binum palmorum, nigris geniculorum ternis quaternisve articulis. Huic quoque spissandi natura, sapor mali cotonei. Decoquitur in aqua ad tertias, aut aridi farina inspergitur et oris huculceribus, et attritis partibus. Propter gingivarum vero vitia commanducatur. Nomas sistit, ~~omniaque~~ quae serpunt, aut difficilem cicatricem habent. Privatim vero sanat a nive facta hucera. Herbarii et ad anginas utuntur illa: et in ca-

expertum sumus. Tamque potenter proficit, ut et hucera quoque aurum sanat. Sic etiam Diosc. loc. cit. II.

Et oculorum dolori Apul. loc. cit. t. 4. HARR.

Dabatur. Diosc. l. c. et Apul. l. c. t. 7: *Ad quartanas.* HARR.

Item cholericis, dysentericis, etc. Diosc. l. c. HARR.

Tertium. Opirov, montanum. Polygonon femina Dioscorid. cat. IV, 5. HARR.

Et in se fractis, foliis, etc. In Reg. 2, et in se infactis. Genus hoc polygoni cum polygono femina Dioscoridis congruit, praeter solum natale, quod Plinius montuosum, Dioscorides, caeterique herbarii, et in his Dodonaeus, a quo delineatur, p. 113,

quale vidimus in horto Regio, aquosum esse volunt. Sed aquosos colles Plinius haud dubie intellexit, quem situm poterio quoque c. 97, adiudicat. Ex Dioscoridea porro descriptione effici id modo in rem nostram videtur commode posse, ut non in se fractis, sed in se faretis, vel in se infactis, scribi oporteat: ut sententia sit, genicula alia, aliis tubarum modo, interi et infarci. Sic enim ille, IV, 5: Θαρύνει ἐστὶ καλαμίσθεος, γόνυτα συνεχὴ ἔχον ἐγκρίματα ἀλλήλοις, ὥσπερ σάλινγγος. Frutex est exigens, tener, arundini similis, geniculis densus, quorum alia aliis tubarum modo inscruntur, infarciunturque. H.

Quartum. Demonstratum hoc sibi genus olim fuisse Ruellius testatur.

pitis dolore coronam ex ea imponunt: et contra epiphoras collo circumdant. In tertianis quidam sinistra manu evulsam adalligant: adeo contra profluvia sanguinis; nec ullam magis aridam quam polygonum servant.

XCII. Pancration aliqui scillam pusillam appellare malant, foliis albi lilii, longioribus crassioribusque, radice bulbi magni, colore rufo. Alvum solvit succo, cum farina ervi sumpto: hulcera purgat. Hydropicis splenicisque cum melle datur. Alii decoquunt eam, donec aqua dulcis fiat: eaque effusa radiceum terentes digerunt in pastillos sole siccatos: et postea utuntur ad capitis hulcera, et caetera quae repurganda sunt. Item ad tussim, quantum tribus digitis apprehenderint in vino dantes: et ad lateris dolores, aut peripneumoniacis ecligmate. Dant et propter isohiada in vino bibendum, et propter tormina, mensesque ciendos.

XCIII. Peplis, quam aliqui sycen, alii meconion,

p. 582. Caeteris herbaris prorsus ignotum. Forte hic legendum, *Peculiare ischiadicis quartum genus*, etc. H.

Et contra epiphoras. Oculorum videlicet. Vide Apul. loc. cit. tit. 4. H.

Adeo contra profluvia sanguinis. Legendum reor, ut *dextra contra profluvia sanguinis*. PINR.

XCII. *Pancration*. Totidem verbis Diosc. II, 203: Πανχυράτειον, οἱ δὲ καὶ τοῦτο, σκίλλαν ὀνομάζουσι, etc. Apul. c. XLII: *A* Graecis dicitur *scilla*. . . aliis *pancraton*. . . Itali *scillam rubram*, *masculam*, *alid* *bulbum scillitem*, sive *scilliticum* appellant. Est haec scilla radice rubra, sive *pancratium* a Clusio delineatum, Hist. Rar. plant. II, p. 472. In Cephalenia vocatur *Cepolla camina*, inquit Anguillara, Part. VII, p. 420. HARR.

Scillam pusillam, etc. Apud Dioscoridem, οἱ δὲ καὶ τὴν σκίλλην ὀνομάζουσι. Plinius legit *σκίλλην μικρὰν ὀνομάζουσι*. DAL.

Alvum solvit succo, etc. Dioscorid. I. c. ad verbum. HARR.

Hydropicis. Dioscorid. I. c. et Apul. c. XLII, tit. 4. HARR.

Alii. Dioscorid. II, 202. HARR.

Item ad tussim, etc. Dioscor. loc. cit. HARR.

XCIII. *Peplis*. Sic MSS. tum hoc loco, tum in Indice. Diosc. tamen. IV, 168: Πένθος, οἱ δὲ συνήν, οἱ δὲ μήκωνα ἀγρώδη καλοῦσι, eneterisque, quae Plinius, totidem verbis: ut et Orib. XII, p. 211. Egimus de eo, XY, 79. II. — Nobis eodem nomine *Eupharbia Peplis* (*Dodecand. gen. 4190 Pers Euphorbiae*. Juss.), de

alii mecona aphrode vocant, ex una radice tenui fruticat, foliis rutae paullo latioribus, semine sub foliis rotundo, minore quam candidi papaveris. Inter vites fere colligitur messibus; siccaturque cum fructu suo, subiectis, in quae excidat. Hoc poto alvus solvitur, bilis ac pituita detrahitur. Media potio est acetabuli mensura, in aquae mulsae heminis tribus. Et cibus inspergitur obsoniisque ad molliendam alvum.

XCIV. Periclymenos fruticat et ipsa, ex intervallo duo folia habens, subcandida, mollia. In cacumine autem semen inter folia durum, et quod difficile velatur. Nascitur in arvis ac sepibus, convolvens se adminiculis quibuscumque; semen eius in umbra siccatum tunditur, et in pastillos digeritur. Hi resoluti dantur in vini albi cyathis tribus tricenis diebus ad lienem; eumque urina cruenta, aut per alvum absumit: quod intelligitur a decimo statim die. Vrinam cient et folia decocta: quae et orthopnoicis prosunt. Partum quoque adjuvant, secundasque pellunt pota simili modo.

XCV. Pelecinum in segetibus diximus nasci, fru-

qua iam saepe egimus. Conf. Clus. Hist. Rar. Plant. II, 187. Eo. P.

Alii meconion aphrodes (sic prius). Lego, alii mecona aphrode, ex vel. apographo, tum ex Dioscoride, lib. IV, c. 148, PARR.

Inter vites, etc. Dioscorid. et Orbas. II. cc. H.

Subiectis. Subintellige, tabulis, vel linteis. H.

Hoc. Dioscorid. loco citato. H.

Media potio. Iusta et moderata. Dioscorid. I. c. H.

XCIV. *Periclym.* Haec totidem verbis Diosc. IV, 14. Clymenos ipsa est, de qua egimus lib. XXV, c. 33.

H. — *Lonicera Periclymenon*, de qua saepius alias. Eo. P.

Nascitur. Dioscorid. loc. cit. H.

Semen. Dioscorid. loc. cit. H.

Hi. Dioscorid. quadragenis. Sed idem a sexto die cruentam agi urinam monet, ὅπως ἄντι ἀπὸ τῆς ἰκτὸς ἡμῶν αἰματώδη. H.

Vrinam. Haec pariter Dioscor. I. cit. Haan.

Partum. Dioscorid. I. c. H.

XCV. *Pelecinum*. In tractatione segetum, XVIII, 41. Habet haec Orbasius totidem verbis, XI, p. 198, post Dioscorid. III, 146. Inter triticum et hordeum nascitur. H. — *Ple-*

ticosam cauliculis, foliis ciceris. Semen in siliquis fert, corniculorum modo aduncis, ternis quaternisque, quale gith novimus, amarum, stomacho utile. Additur in antidota.

XCVI. *Polygala palmi* altitudinem petit, in caule summo foliis lenticulae, gustu adstricto: quae pota lactis abundantiam facit.

XCVII. *Poterion*, aut (ut alii vocant) *phrynion*, vel *neurada*, large fruticat, spinis retorrida, lanugine spissa, foliis parvis, rotundis, ramulis longis, mollibus, lentis, tenuibus, flore longo; herbacei coloris: seminis nulli usus, sed gustu acuto et odorato. Invenitur in aquosis collibus. Radices habet duas aut tres, binum cubitorum in altitudine, nervosas, candidas, firmas. Circumfoditur autumno: praeciso frutice dat succum gummi similem. Radix mira vulneribus sanandis traditur, praecipueque nervis vel

eum in segetibus diximus nasci. Nobis eodem nomine *Biserrula Pelicinus* (*Diadelph. decand.* gen. 1746 Pers. *Leguminos.* Juss.). Habitat in Europa meridionali. *Coronillam Securidaceam* habet Clus. Hist. II, 236 sq. Ed. P.

Additur. Dioscorid. *Μίγνυται καὶ ἀντιδότοις*. In antidotum certe *Mithridaticam* additur ab Antipatro et Cleophanto, apud Galen. de antid. II, pag. 898: Παλαξίνον ἀνὰ < β'. H.

XCVI. *Palmi altitudinem*, etc. Scribend. reor, *palmi altitudine*, *spicata in caule summo*, *foliis lenticulae*, *gustu adstricto*. PINT. — *Polygala*. Diosc. eisdem verbis, IV, 142: Πολύγαλον θαμνὸν ἐστὶ σπειθαμνῶν, ἔχον φύλλα περικοιδοῦ, γέυσαι ὡροστυρόν ποθεν δὲ καὶ τοῦτο γάλα οὐκ ἐπὶ πλείον ποτεῖν. Sic et Galen. de Fac. simpl. VIII, pag. 222. H. —

Polygala amara (*Diadelph. octand.* gen. 1661 Pers. *Polygal.* Juss.). Ed. P.

XCVII. *Poterion*. Vide eiusdem *poterii* historiam, supra lib. XXV, cap. 10. DAL. — *Poterion*. Totidem plane syllabis Dioscor. III, 47: Πότηριον, ὡς δὲ νευράδα καλοῦσιν, etc. Masino da Greco vocant in Cypro, inquit Lobelius in notis MSS. ad Anguillaram, Part. VIII, pag. 145. H. — *Asyragalus poterium*, de quo alias actum. Ed. P.

Flore. Dioscorid. *flore exiguo*, ἀνθη μικρά. HARD.

In aquosis collibus. In aquosis et collibus. Dioscorid. ἐν ἰσώδεις καὶ γυνώδεις. DAL.

Radices. Diosc. I, c. H.

Praeciso. Dioscor. loc. cit. H.

Radix. Diosc. loc. cit. et Galen. de Fac. simpl. med. VIII, pag. 213. HARD.

praecisis illita. Decoctum quoque eius cum melle potum dissolutiones nervorum, et infirmitates, et incisas iuvat.

XCVIII. Phalangites, a quibusdam phalangion vocatur, ab aliis leucanthemon, vel (ut in quibusdam exemplaribus invenio) leucacantha. Ramuli sunt ei numquam pauciores duobus, in diversa tendentes: flos candidus: lilio rubro similis, semine nigro, lato, ad lenticulae dimidia figuram, multo tenuiore, radice tenui herbacei coloris. Huius folio vel flore, vel semine auxiliantur contra scorpionum, phalangiorumque, et serpentium ictus: item contra tormina.

XCIX. Phyteuma quale sit, describere supervacuum habeo, quum sit usus eius tantum ad amatoria.

C. Phyllon a Graecis vocatur herba in saxosis montibus, semina magis herbacei coloris, caule tenui, radice parva, semine rotundo, papaveris simili. Haec sui sexus facit partus: mares autem semine tantum differens, quod est incipientis olivae. Vtrumque bibitur in vino.

Decoctum. Dioscor. l. c. HARD.

XCVIII. *Phalangites.* Totidem verbis formam viresque phalangii describit Diosc. III, 422: Φαλγγίον, οἱ δὲ φαλγγίτην, οἱ δὲ καὶ ταύτην λευκάκανθαν καλεῖται, etc. Ignotum herbariis ut Anguillara folelur, Part. XII, p. 222. HARD. — *Phalangites.* Nobis *Anthericum Liliastrium* (Hexand. monogyn. gen. 807 Pers. sub *Phalangio*. *Asphodel* Juss.). Habitat in Alpibus Helveticis, Allobrogicis, etc. Ed. P.

Leucanthemon. A flore candido. HARD.

Semine nigro. Ωπικρ φαρμάκ, ἢ μίλκον: semine nigro, crasso, lenti-

culae, vel maiore. Ex vel. nostro codice. DAL.

Radice herbacei coloris. Adde verbum *tenui*, ex eod. vet. *Radice tenui, herbacei coloris.* PIST.

XCIX. *Phyteuma.* A Dioscor. describitur, IV, 430, et ad amatoria pariter prodesse dicitur, Φύτρον, etc. Anlirrhinon silvestre illud est, quod Dodonaeus delineavit pag. 482. H. — Nobis eodem nomine est *Reseda Phyteuma* (Dodecand. trigyn. gen. 488 Pers. *Copparidibus Affin.* Juss.). Habitat in humidis australis Europae et io Oriente. Ed. P.

C. *Phyllon.* Duo sunt huius genera, mas feminaque: arsenogonon, et

CI. *Phellandrium* nascitur in palustribus, folio apii. Bibitur semen eius propter calculos et vesicae incommoda.

CII. *Phalaris* thyrsus habet longum, tenuem, ceu calamum, in summo florem inclinatum: semen simile sesamiae. Et hoc calculos frangit, potum ex vino vel aceto cum melle et lacte. Idem et vitia vesicae sanat.

CIII. *Polyrrhizon* folia habet myrti, radices, multas. Hae tusae dantur in vino contra serpentes: prosunt et quadrupedibus.

CIV. *Proserpinaca* herba vulgaris est, eximii adversus scorpiones remedii. Eadem contrita, addita muria et oleo e maenis, anginam eximie curari tra-

thelygonon vocant: de quibus egimus libro sup. cap. 91. Habet haec porro Dioscorid. totidem verbis, III, 140, etsi vitiatum Dioscoridis contextum existimat Anguillara, XIII, p. 302. HARD. — *Thelygonum* *Cynocrambe* de quo supra egimus. Eo. P.

CI. *Phellandrium*. Est illud sic seu palustri apio affine, a Dodonaeo delineatum, p. 580. Apud nos nomen non habet: officiois ipsis incognitum. H. — Quibusdam *Cicutaria* palustris, tenuifolia, C. B. Eo. P.

CII. *Phalaris*. Dioscorid. *φάλαρις*, III, 159. Gal. de Simpl. med. VIII, p. 239. *φάλαρις*. Pingitur a Lobelio, in Obs pag. 26, qualem in horto Regio vidimus, triplicis modi: semine albo, nigro, et, ut vocant, griseo. HAAR. — Nobis eodem nomine *Phalaris aquatica* (*Tryanā digyn.* gen. 151 Pers. *Gramin* Juss.). Habitat in Aegypto et ad Tiberim. Eo. P.

Semen simile sesamiae. Magnitudinis milii, ut Dioscor. ait. HAAR.

Idem. Scilicet ex aqua potum, cochlearis mensura, inquit Dioscor. I. cit. et Galen. item I. e. II.

CIII. *Polyrrhizon*. Herbariis et officinis ignota. Cave enim cum aristolochiae genere eo confundas, quod *polyrrhizon* pariter nuncupatur, XXV 54. HAAR.

CIV. *Proserpinaca*. Quae et *polygonon*, de qua cap. 91. HARD. — Subscribit Harduino Apul. cap. xviii; sed Marc. Empir. cap. xv, *Arum Dracunculum* habet; eadem certe tradit, quae nunc Plinius, ad faucium remedia. Eo. P.

E-maenis. Abs est vox ea e *maenis* in libris ad hunc diem vulgatis. In Reg. 2, *hemina*: in Ch. *heminis* legitur. Quam vocem Plinii editores quum minus perciperent, ablegandam extercendamque censuerunt. Murisem seu garum e *maenia* commendari hic inspicati (post *Dulecampium*) haud temere sumus: atque ita se rem habere certus auctor existit ipse Plinius, qui hanc ipsam medicosam totidem fere verbis ante occupavit, XXVI, 11, quam nunc iterum revocat: *Proserpinaca*, inquit, cum muria ex maenis et oleo trita, vel sub lingua habita, anginae medetur. HAAR. — *Eadem*

dunt. Praeterea et in quantalibet lassitudine recreari defessos, etiam quum obmutuerint, si subiiciatur linguae. Si devoretur, vomitionem sequi salutarem.

CV. *Rhacoma* affertur ex his, quae supra Pontum sunt, regionibus. Radix costo nigro similis, minor et rufior paullo, sine odore, calfaciens gustu et adstringens. Eadem trita vini colorem reddit, ad crocum inclinantem. Illita collectiones inflammationesque sedat: vulnera sanat: epiphoras oculorum sedat ex passo illita: insignita cum melle, et alia liventia

contrita addita muria, etc. *Polygonum maritimum*, de quo iam supra egimus. Eo. P.

Obmutuerint. Prae nictis lassitudinae vocem amiserint. DAL.

CV. *Rhacoma*. Frequentius *Rha Ponticum* appellatur. Diosc. III, 2: Πάσι δὲ ῥῆον καλεῖται, γινώσκται ἐν τοῖς ὑπὲρ Βοσπόρου τόποις, etc. Legitimum *Rha Ponticum*, iisdem insignitum notis, quas Dioscorides Pliniusque commemorant, pictum a Prospero Alpino, de plant. Exot. c. 5, p. 187, vidignus in horto Regio. An vero pro *Rhacoma* Plinius *Rheucyma*, ῥῆον κύμα, vel Πά κύμα, *Rhacyma* scripserit, hoc est, *Rha Pontici* teneriorem cauliculum, haud vacat excutere scrupulosius. In Indice certe *Rhacoma*, unde vox ea fluxerit. H. — *Rhacoma* affertur ex his, quae, etc. Πά, Dioscor. loc. lñd. qui nihil nisi describit radicem crassam, extus nigrescentem, intus subrufescentem, ἄσπερον, seu potius ἄσπερον. Venire credit e regionibus trans Bosphorum, ubi et Ammianus Marcellinus, XII, 2, a fluvio quodam hanc radicem nomen habere perhibet. Qui crediderunt *Centauraeum* esse *Rhaponticum* Dodon. 389, patriam non agnoverunt; namque in

Helvetiae Italiaeque Alpibus provenit, nec vires habet quas graecus auctor suae βῆ adscribit. Matthioli optime, Comment. 475 seq. et Prosp. Alpin. Exotic. II, iv, 187 sq. differentias docuerunt inter hanc radicem et *Rhei barbari*, quod ab Alexand. Tralliani inde temporibus innotuit. Nostram speciem Scrib. Larg. Comp. cxxvi, radicem ponticam dicit. Nobis est eodem nomine *Rheum Rhaponticum* (Enneand. trigyn. gen. 1000 Pers. *Polygon. Juss.*). Habitat in Thracia, etc. Conf. Spreng. Hist. Rei herb. tom. I, p. 473. Ko. P.

Radix. Centaurio maiori similis facit Dioscorides l. c. et foris nigram: Πῶς ἔχειν πλῆκιν, πενταυρίω τῷ μεγάλῳ τοῦκυβῆ, etc. H.

Calfaciens. Adstringens cum aliquo colore; inquit Diosc. loc. cit. Ἰντερτικὴ μὲν πρὸς θερμότητι. H.

Eadem. Diosc. loc. cit. H.

Illita. Diosc. loc. cit. H.

Insignita. Εγγυρώσεις et ὑπόπτεα. Apud Gellium, lib. X, esp. 3, Cato in verberatis a Q. Minutio Thermum recenset insignita, iniuncta, plaga, vetera, vibices, dolores, carqificinas. DAL. — *Insignita*. De hac voce diximus c. 5. HARR.

ex aceto. Farina eius inspergitur contra cacoëthe, et sanguinem reiicientibus drachmae pondere in aqua. Dysentericis etiam et caeliacis, si febris carent, in vino: sin aliter, ex aqua. Facilius teritur, nocte antecedente madefacta. Datur et decoctum eius bibendum duplici mensura ad rupta, convulsa, contusis, ex sublimi devolutis. Si pectoris sint dolores, additur piperis aliquid et mirrhæ: si dissolutio stomachi, ex frigida aqua sumitur: sic et in tussi vetere, ac purulentis excreationibus: item hepaticis, splenicis, ischiadicis: ad renum vitia, suspiria orthopnoeas. Arteriae scabritias sanat ex passo; tribus obolis potis trita, aut decoctum eius. Lichenas quoque ex aceto imposita sanat. Bibitur contra inflationes, et perfri-

Et sanguinem reiicientibus, etc. Diosc., et Gal. II. cc. HARD.

Dysentericis. Auctores proxime appellati. HARD.

Datur et decoctum eius, etc. Legend. *Datur et decoctum eius bibendum duplici mensura, ad rupta, convulsa, contusis, ex sublimi devolutis.* SALM.

Sive intus, sive extra purulentis excreationibus (sic prius). Scrib. Sic et in tussi vetere, ac purulentis excreationibus, ex apographo nostro, tueota etiam, Dioscoride libro tertio, et paullo post, splenicis, non splenicis, in eodem. PINT. — Sive intus. Voss. sic et in tussi vetere a purulentis. His male, lectis mopatrum illud vulgatae fecerunt iam in scriptis sequioris aetalia. Emenda! Si dissolutio stomachi, ex frigida aqua sumitur: sic et in tussi vetere ac purulentis excreationibus. Lib. XXI, 19: In tussi vetere rarbora eius tres quatuorve decoquant. Lib. XXII, 23: Anhelatoribus et in tussi vetusta cum porro ex aceto datur. Lib.

XXIII, 8: Tussi quoque veteri tritac, in aqua multa potae. Sic quoque PINT. GROS.

Item hepaticis, splenicis, etc. Dioscor. I. c. HARD.

Ad renum vitia, etc. Diosc. et Gal. II. cc. HARD.

Lichenas quoque ex aceto imposita purgat. Scribo, sanat, ex eodem, non purgat. Dioscorides libro tertio: *Emendat Rha Ponticum livores impetiginosque.* PINT. — *Lichenas.* Diosc. loc. cit. II. — *Sanat.* Gros. et al. ante Hard. *imposita purgat.* Eo. P.

Bibitur. Haec omnia Dioscor. loc. cit. Ηοῦν δὲ πινόμενον πρὸς ἐμπνευματώσεις, στομάχου ἀτονίαν, ἀλγυμα παντοίων, σπάσματα, σπληνικούς, ἥπατικούς, νεφρικούς, στροφυμένους, καὶ τὰ περὶ κύστιν καὶ θώρακα, καὶ ὑποχονδρίων ἐντάσεις, καὶ τὰ περὶ ὑστέρα πᾶση, ἰσχυράς, αἱματος πτώσεις, ἀσθματα, λυγμούς, δυνάμειρος, κολικὰς διαθίσεις, καὶ περιόδους, καὶ θέρειν δῆγματα. II.

ctiones, febres frigidas, singultus, tormina, asperitates, capitis gravitates, melancolicas vertigines, lassitudinum dolores et convulsiones.

CVI. Circa Ariminum nota est herba, quam resedam vocant. Discutit collectiones, inflammationesque omnes: qui curant ea, addunt haec verba: Reseda morbos reseda, scisne, scisne quis hic pullos egerit? radices nec caput, nec pedes habeant. Haec ter dicunt, totiesque despuunt.

CVII. Stoechas in insulis tantum eiusdem nominis gignitur, odorata herba, coma hyssopi, amara gu-

Perfrictiones. Hortores febrium, τὰ πῆν. HARD.

Asperitates. Interaneorum, seu hypocondriorum distensiones, ὑποχονδρίων ἐντάσεις. H. — *Singultus.* capitis gravitates. Legendum reor, non asperitates, sed suspiria, ex Dioscor. lib. III: Facit, inquit, ad coxendicis dolores, eruenta sputa, suspiria, singultus, intestinorum tormina, etc. PIET. — *Singultus, tormina, asperitates.* Voss, herpetas. Numquid, singultus, tormina, herpetas, capitis gravitates? id est, ἐρποντας vel ἀποπνέοντας, ulcera manantia, vel serpentina. Psellus: Ερποντας, πάθος ἐξ ἐκνότης χολῆς καὶ τοῦ ἰστέρου χυμοῦ κατὰ τὰ μέρη συνιστάμενον. GRON.

Convulsiones. Τὰ σπασμὰτα. Diosc. HARD.

CVI. *Resedam.* Nobis eodem nomine *Reseda alba* (*Dodecand. trig.* gen. 1488 Pers. *Cappar. affn.* Juss.). Habitat in Gallia australi, etc. ED. P.

Reseda morbos reseda. O reseda, morbum seda, ac remitte, etc. H.

Quis hic pullos egerit? radices nec caput, nec pedes habeant. Codex poster, *Quis hic pullos egerit radices,*

nec caput nec pedes habeat. PIET. — *Scisne quis hic p. egerit?* Forte rectius ex Regg. et Chifflet. *scisne quis hic pullos egerit radices? nec pedes, nec caput habeat* (Et sic iampridem ex vet. suo cod. legendum proposuerat Pintianus, ED. P.). Pullum, credo, μεταφορικῶς collectionem seu apostema vocal, eul reseda imponitur. HARD.

CVII. *Stoechas.* Totidem fere verbis Diosc. III, 31: Στιχάς γινώσκειται μὲν ἐν ταῖς κατὰ Γαλατίαν νήσοις ἀντικρὺ Μασσαλίας, καλουμέναις δὲ Στιχάσι, etc. Ab aliis στιχάς scribitur. De his insulis eginus in *Geographiceis*, III, 11. P. Quiqueramus de Laud. Province, II, f. 59, ait turcicam elassein, quum circa Massiliae littora superiore saeculo staret, hac herba quotidie triremes onerasse, esprobrantibus identidem Turcis, caecos indigeos esse qui sua bona non noscent. — Nobis eodem nomine *Lavandula Stoechas* (*Didynam. gymnos.* gen. 1379 Pers. *Labi.* Juss.). Habitat in Gallia australi, Hispania, etc. ED. P.

stu. Menses ciet potu: pectoris dolores levat. Antidotis quoque miscetur.

CVIII. (XIII.) Solanum Graeci strychnon vocant, ut tradit Cornelius Celsus. Huic vis reprimendi refrigerandique.

CIX. Smyrnion caulem habet apii; folia latiora, et maxime circa stolones multos, quorum a sinu exsiliunt pinguia, ad terram infracta, odore medicato, et cum quadam acrimonia iucundo colore in luteum languescente, capitibus caulium orbiculatis, ut anethi; semine rotundo, nigro, quod arescit incipiente aestate. Radix quoque odorata, gustu acri mordet, succosa, mollis. Cortex eius foris niger, intus pallidus. Odor myrrhae habet qualitatem: unde et nomen. Nascitur et in saxosis collibus et in terrenis. Vsus eius excalfacere. Vrinam et menses ciet folia et radix. Semen alvum sistit. Radix collectiones et suppuraciones non veteres, item duritias discutit il-

Antidotis. Diosc. loc. cit. Miscetur sane theriacae e viperis confectae, ab Andromacho iuniore ap. Galenum lib. I de Antidotis, cap. 7, p. 878: Στοιχάδος ἀνὰ > σφ'. HARB.

CVIII. *Solanum Graeci strychnon vocant.* Mirum, Plinium in explicanda natura solani tam brevem et abruptum fuisse. DASEC. — Eginus de eo lib. XXI, cap. 105. Celsus lib. II, cap. 33, cui titulum fecit, *Quae res corpus aut erodant, aut reprimant, aut refrigerent*, etc. *Solanum*, inquit, quam σπέρχον Graeci vocant. II. — *Solanum nigrum* (Pentand. monogyn. gen. 506 Pers. Solanac. Juss.). Habitat in Europae ruderalis, etc. Eo. P.

Huic vis. Diosc. IV, 74: Δύσχαριν δὲ ἔχει ψυχτικὴν. HARB.

CIX. *Smyrnion.* De eo pariter di-

ximus lib. XIX, cap. 48 et 62. Tota haec porro smyrnii descriptio totidem plane verbis legitur apud Diosc. III, 79. HARB. — *Smyrnium perfoliatum* (Pentand. digyn. gen. 719 Pers. Umbellif. Juss.). Eo. P.

Capitibus caulium. Supra caulem positam umbellam, ut anethum, gerit: σκιάδων ἐνὶ τῷ καυλῷ ἀνθεσθῆς. HARB.

Radix quoque odorata. Diosc. loc. cit. HARB.

Cortex... niger. Diosc. l. c. II.

Nascitur et in saxosis collibus. Dioscor. l. c. HARB.

Vsus. Diosc. Δύσχαριν δὲ ἔχει ῥῆχον, καὶ ἡ πόα, καὶ ὁ καρπὸς θερμαντικὸν. HARB.

Radix, etc. Diosc. l. c. HARB.

lita. Prodest et contra phalangia ac serpentes, admixto cachry, aut polio, aut melissophyllo, in vino pota; sed particulatim, quoniam universitate vomitionem movet. Qua de causa aliquando cum ruta datur. Medetur tussi et orthopnoeae semen, vel radix: item thoracis, aut lienis, aut renum, aut vesicae vitiiis. Radix autem ruptis, convulsis. Partus quoque adjuvat, et secundas pellit. Datur et ischiadicis cum crethmo in vino. Sudores ciet et ructus: ideo inflationem stomachi discutit. Vulnere ad cicatricem perducit. Exprimitur et succus radici, utilis feminis, et thoracis praecordiorumque desideriis: calfacit enim, et concoquit, et purgat. Semen peculiariter hydropicis datur potu; quibus et succus illinitur, et malagmate e cortice arido. Et ad obsonia utuntur cum mulso et oleo, et garo, maxime in elixis carnibus. Sinon concoctiones facit, sapore simillima piperi. Eadem in dolore stomachi efficax.

Sed particulatim. Sed per partes ac separatim, non univcrsum simul medicamentum sorberi oportet, ne vomitum cieat. HARD.

Sed particulatim, quoniam universa vomitionem movet. Vniversitate non universa in apographo nostro: rectius. PINT.

Medetur, etc. Diosc. loc. cit. II.

Item thoracis. Diosc. loc. cit. H.

Datur et ischiadicis. Dioscorid. de crethmo silet. HARD.

Sudores, etc. Diosc. totidem verbis, loc. cit. HARD.

Vulnere. Diosc. l. c. HARD.

Desideriis. Vitiiis, morbis. In graeco fortassis ἐνθυμιαστί: pro quo legit Plinius ἐνθυμιαστί, remediis admodum vendis thoraci et praecordiis. DALSC. — *Thoracis...desideriis.* De hac voce diximus alibi. Simile illud Martialis,

lib. I, Epigr. cx: *Et desiderio coacta ventris, etc.*

Et malagmate. Forte, et malagmata. HARD.

Maxime in el. carnibus simul. Concoctiones sue. sapore (sic prius). Scribo: maxime in elixis carnibus. Sinon concoctiones facit, sapore, etc. ut sinon ait nomen herbae: tum etiam ex Dioscoride, libro tertio, et Paulo septimo, cuius verba sunt: *sinon calidus et sabamarius est. Urinam movet, concoctionem adjuvat. Menses educit, et viscera obstructa aperit.* Fugerunt haec Hermolaum in Corollario, qui in mentione sinonis Plinianum hunc locum praeterierit, Plinii alias maximus compilator; et Marcellum, qui in annotationibus in Dioscoridem nullum latinum scriptorem de sinon egiisse sit. PINT. — *Sinou, etc.* Sive,

CX. *Telephion portulacae similis est et caule et foliis. Rami a radice septeni octonive fruticant, foliis crassis, carnosis. Nascitur in cultis, et maxime inter vites. Illinitur lentigini: et quum inaruit, deteritur. Illinitur et vitilagini, ternis fere mensibus, senis horis noctis aut diei: postea farina hordeacea illinitur. Medetur et vulneribus et fistulis.*

CXI. *Trichomanes adianto similis est, exilius modo, nigriusque, foliis lenticulae densis, amaris, adver-*

ut Diosc. vocat, *Σίσων*, lib. III, cap. 64. — *Sison concoctiones*, etc. Abest haec vox *Sison* a libris ad hunc diem vulgatis, atque in *simul* transformata superiori sententiae annectitur. Erroremprehendimus, tum ex orationis ipso contextu: nam si haec ad *smyrnii* semen pertinerent, *simillimum piperi* dici ars postularet, et *mox idem*, non *eodem in dolore efficax*; tum vero ex Reg. 2 codice, atque ex Indice MS. Reg. Colbert, etc. in quo diserte legitur, *Smyrniium XXXII, Sison II, Σίσων*, ut monuimus, a Dioscor. appellatur, III, 64; nigro semine id esse dicitur, apio simile, ferventisque gustus, quale nimirum non amyrgio inest, sed piperi. Galenus quoque de Facult. Simpl. med. lib. VIII, pag. 228, concoctione a eo iuvare ait, *urinas mensesque cieri: ούρητικὸς ἐστὶ, καὶ πύπτικος, ἐμμήνων τε προκλητικὸς*, x. t. l. Hæro. — *Sison*. Legend. *sison*; nobis eodem nomine *Sison Ammi* (*Pentand. digyn. gen. 700 Pers. Umbellif. Juss.*) Habitat in Italia, Lusitania, etc. Eo. P.

CX. *Telephion. Τηλέφιον* Nicandro in Theriac. p. 63. — *Τηλέφιον* Diosc. II, 217; nobis *Sedum Anacampteros* (*Decand. pentagyn. gen. 4439 Pers. Semperviv. Juss.*). Habitat in Gallia

australi. Male Columna *Zygophyllum Fataginem* habet. Eo. P.

Rami a radice, etc. Totidem verbis Diosc. II, 217. Hæro.

Nascitur, etc. Diosc. l. c. Hæro.

Illinitur lentigini. Sic etiam vitilagini albae illini Diosc. ait l. c. *moxque ubi inaruerit, abstergi: δαί μέντοι μετὰ τὸ ἀποξηρανθῆναι αὐτὰ ἀποψῆν*. Vnde hoc loco *detergitur* forsitan commodius legas. Hæro.

Illinitur et vitilagini. Ei quæ *λεύκην* vocant, ut diximus lib. XXI, cap. 75, Diosc. l. c. Hæro.

CXI. *Trichomanes*. Sive callithrix, ut diximus lib. XXV, c. 86. Describitur iisdem plane notis a Diosc. IV, 437. Hæro. — *Trichomanes*, nobis *Asplenium Trichomanes*; adiantum, item *Adiantum Capillus*; de quibus alias iam dictum. Eo. P.

Adianto similis est. Iisdem locis nascitur adianton. Filici simile est, sed valde parvum. Dioscorid. Dal. — *Adianto similis*. Nempe minori. Duo enim adianti sunt genera, ut dictum est lib. XXII, cap. 30. Maius alterum, quod et callitrichon, et polytrichon, et trichomanes appellatur: alterum minus, quod adiantum. Vide quæ ibi diximus. Hæro.

sis inter se. Decoctum eius strangurias sanat in vino albo potum, addito cumino rustico. Illitum cohibet capillos defluentes: aut si effluxerint, reparat. Alopeciasque densat tritum et in oleo illitum. Sternumenta quoque gustatu movet.

CXII. *Thalitruum* folia coriandri habet, pinguiora paulo, caulem papaveris. Nascitur ubique, praecipue in campestribus. Medentur hulceribus folia cum melle.

CXIII. *Thlaspi* duorum generum est, angustis foliis, digitali longitudine et latitudine in terram versis, in cacumine divisis, cauliculo semipedali, non sine ramis, peltarum specie, semine incluso lenticulae effigie, nisi quod infringitur, unde nomen. Flos albi-

Decoctum. Diosc. l. c. Haen.

Illitum cohibet capillos defluentes. In libris hactenus editis, *mucus cohibet*, etc. Verum sequitur mox, *densat tritum, et in oleo illitum*, quae ad succum referri grammaticae leges vetant. In MSS. Reg. Colbert. Chifflet. *lenum cohibet*. Nos interim ex coniectura *illitum*. Dioscor. IV, 436, de adianto, cui vim parem trichomanes habet. Καὶ τὸ ἀπὸ τῆς ρίζης αὐτοῦ σὺν κωνία καὶ οἷον συμπύκνουν τρίχα; βρώσας παρρηχάται. *Affricum* eius decoctum cum lixivio et vino defluentes capillos cohibet atque confirmat. Haen.

Alopeciasque, etc. Dioscorid. loc. cit. Haen.

CXII. *Thalitruum*. Sic MSS. omnes, etiam in Indice. Galeno, lib. VIII de Facult. Simpl. med. p. 478, θαλίτρον. Eadem fere de eo narrat, Dioscoridem secutus. II. — Θαλίτρον Dioscor. IV, 98, nobis eodem nomine est *Thalictrum minus* (*Polyand. polygyn.* gen. 4359 Pers. *Ra-*

nunculae. Juss.). Habitat in Europae pratis montosis. Ed. P.

CXIII. *Thlaspe*. Scribo potius *thlaspi*, ex Dioscoride, et Paulo, et ceteris. PAV. — *Thlaspi*. Primum hoc Θλάσπις genus a Dioscoride describitur, II, 486. H. — *Thlaspi* Galen. videtur esse *Cochlearia Draba*, de qua iam dictum. Ed. P.

Non sine ramis. Disci effligie, δισκοειδής, inquit Diosc. loc. cit. Pelta sane disci effligie est. Haen.

Nisi quod infringitur. Nisi quod fractum videtur, οἷον ἐντεθλασμένον, ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομα ἔσχηκεν. Galenus similiter, lib. I de Antidotis, cap. 14, pag. 889: Ἐχόν δὲ κατὰ τι μέρος ἑαυτοῦ καὶ οἷον ἐνθλασμένον μικρόν, ἅψ' οὗ καὶ ὠνομάσθη Θλάσπι. Alii inde deductum nomen volunt, quod calculos frangat, ὅτι λίθους θρύπτει, ut docet Galenus, lib. X κατὰ τόπον, cap. 4. II. — *Thlaspi campestre* (*Tetradyn. silicula*, gen. 4554 *Crucifer*. Juss.). Ed. P.

Flos albeat, Diosc. l. c. H.

cat. Nascitur in semitis et sepibus. Semen asperigustus, bilem et pituitam utrimque extrahit. Modus sumendi, acetabuli mensura. Prodest et ischiadicis infusum, donec sanguinem trahat. Menses quoque ciet, sed partus necat. Alterum thlaspi, aliqui Persicum napy vocant, latis foliis, radicibus magnis, et ipsum utile ischiadicorum infusioni. Prodest et in-
guinibus utramque. Praecipitur, ut qui colligit, dicat sumere se contra inguina, et contra omnes collectiones, et contra vulnera, unaque manu tollat.

CXIV. Trachinia herba qualis sit, non traditur. Credo et falsum esse promissum Democriti. Portentosum enim est adalligatam triduo absumere lienes.

CXV. Tragonis, sive tragion, nascitur in Cretae tantum insulae maritimis, iunipero similis, et semine, et folio, et ramis. Succus eius lacteus in gummi

Nascitur, etc. Diosc. l. c. H.

Semen asperi. Hoc est, acris. Dioscor. ἀντίμα δριμύ. HARO.

Utrunque extrahit. Inferne ac superne purgat: vomitione, ac per alvum: *Ventrem sursum ac deorsum purgat*, inquit auctor libri de Simpl. med. ad Patern. t. XIII Operum Galeni, pag. 1002. HARO.

Modus. Diosc. loc. cit. HARO.

Prodest et ischiadicis infusum, donec sanguinem trahat. Diosc. II, 186, de thlaspi: Εγκλύζεται δὲ καὶ πρὸς ἰσχυαδικούς: ἄγχι δὲ καὶ αἷμα πρὶν, x. τ. λ. *Prodest et ischiadicis infusum: potu sanguinem educit, etc.* An festinatione nimia graeci scripserint verba, quae Dioscorides repraesentat, praepostere Plinius acceperit: an amanuensium p. tuis vitio depravata latini auctoris verba fuerint, atque ita restituenda in integrum, *Prodest et ischiadicis infusum: potu sanguinem*

trahit, aliis relinquimus aestimandum. Infundi certe chlystere quidquam, donec eliciatur sanguis, non medicinis nobis, sed poena haud levis videtur. HARO.

Alterum thlaspi. Totidem verbis haec Cratevas apud Dioscor. loc. cit. Ἰσχυοῦσι δὲ κρατέως καὶ ἑτερον θλάσσι, ὃ τινες Περσικὸν εἰνῆπτι καλοῦσι, πλατύφυλλον καὶ μεγάλῳρίζον, etc. Sprengelio est *Lunaria annua* (*Tetradyon. silic. gen.* 1564 Pers. *Crucif. Juss.*). Habitat in montosis. ED. P.

CXV. *Tragonis.* Hanc ipse supra attigit, lib. XIII, c. 36. Easdem fere eius herbae notas affert Dioscor. IV, 49: Τράγιον φέρεται μὲν ἐν Κρήτῃ μόνῃ, etc. Folia lentisco similis facit, ut et Galenus, lib. VIII de Facult. Simpl. med. pag. 236. Nobis adhuc ignota: neque enim fraxiella est, ut Dodonaeo alisque placuit. II. — Nobis est *Hypericum hircinum*

spissatus, vel semen, impositione spicula e corpore eiicit: tunditur recens et cum vino illinitur, aut siccae farina cum melle. Eadem lactis abundantiam facit; mammisque unice medetur.

CXVI. Est et alia herba tragos, quam aliqui scorpion vocant, semipedem alta, fruticosa, sine foliis, pusillis racemis rubentibus, grano tritici, acuto cacumine, et ipsa in maritimis nascens. Huius ramorum x, aut xii cacumina trita ex vino pota coeliacis, dysentericis, sanguinem excreantibus, mensiumque abundantiae auxiliantur.

CXVII. Est et tragopogon, quem alii comen vocant, caule parvo, foliis croci, radice longa, dulci, super caulem calice lato, nigro. Nascitur in asperis, sine usu.

CXVIII. Et de herbis quidem memoria digna hactenus aut accepimus, aut comperimus. In fine earum admonere non ab re iudicamus, aliis alias virium aetates esse. Longissimo tempore durat elaterium, ut

(*Polyand. pentag. L. Hyperic. Juss.*).
Eo. P.

Vel semen, imp. Dioscor. loc. cit. Ταύτης τὰ φύλλα, καὶ ὁ καρπός, καὶ τὸ δάκρυον, καταπλασσομένα συνείλω, ἐπισπᾶται σκόλορας, καὶ πάντα τὰ ἐμπηγνύμενα: *Folia, semen et lacryma, impositione ex vino, spicula, omniaque corpori impacta evocant.* HARR.

CXVI. *Est et alia.* Dioscorid. IV, 54: Τράγος, οἱ δὲ σκόρπιον, etc. Et hanc ipse Plinius delibavit anteo, lib. XIII, c. 37. Asiatici caeli esse propriam Plin. ait, loco mox citato. H. — Nobis item *Salsola Tragus* (*Pentand. digyn. gen. 659 Pers. Atriplic. Juss.*). Eo. P.

Huius ramorum... cacumina. Eadem vim racemorum aciculis decem e vino potis, tribuit Diosc. l.e.

CXVII. *Est et tragopogon.* Diosc. II, 173: Τραγοπόγων, ἢ τετραπόγων, οἱ δὲ κόμην καλοῦσι, etc. Vide Saraceni notas in Diosc. Pingitur a Lobelio in Obs. pag. 297, qualem in horto Regio vidimus. HARR. — Nobis est *Tragopogon crocifolium* (*Syn-gen. aequal. gen. 1758 Pers. Chicorac. Juss.*), de quo iam dictum. Eo. P.

Nasc. in asperis. Immo potius in pratis et udis. Quia et herba esui apta est. Diosc. DALZC.

Sine usu. Nullus in medicina usus. Alioqui in cibis manditur, teste Dioscor. loc. cit. HARR.

diximus: chamaeleon niger xl annis: centaureum non ultra xii. Peucedanum sex: et aristolochia ac vitis silvestris anno in umbra servantur. Et animalium quidem exterorum nullum aliud radices a nobis dictas attingit, excepta spondyle, quae omnes persequitur. Genus id serpentis est.

CXIX. Ne illud quidem dubitatur, omnium radicum vim effectusque minui, si fructus prius maturescant: item seminum, ante radice propter succum incisa. Resolvitur autem omnium vis consuetudine: et desinunt prodesse, quum opus est, quae quotidie in usu fuere, aequae quam nocere. Omnes vero herbae vehementiores effectu viribusque sunt in frigidis locis, et in aquiloniis item siccis.

CXVIII. *Vt diximus.* Lib. XX, c. 3: *Fuit iam ducentis annis servatum.* HARD.

Vltra XII. Quinque aut sex. Theophr. ex quo Histor. lib. IX, cap. 14, haec omnia. DAL.

Peucedanum sex: aristolochia ac vitis silvestris anno in umbra servantur. Hactenus legebatur *Peucedanum et aristolochia*, etc. Errorem detexit Theophrastus, a quo haec manarunt, Histor. IX, 14: Ο μὲν γὰρ ἐλλέβορος, inquit, καὶ τριάκοντα ἔτη χρήσιμος: χενταυρία δὲ ἔτεα καὶ θώδεκα. Πεντάδκων δὲ πέντε ἢ ἑξ. Ἀμπέλου δὲ ἀγρίως ἐνιαυτὸν, εἰάν ἐν σκιᾷ ἢ καὶ ἀπὸ σκῆτος, κ. τ. λ. HARD.

Et animalium quidem exterorum. Libri omnes ceterorum prae se ferunt: mendose, ut ex Theophrasto discimus, quem Plinius nunc transcribit. Is enim loc. cit. τῶν δ' ἐξω θηρίων, inquit, ἄλλο μὲν οὐδὲν ἁπτεται ῥίζης οὐδεμιᾶς: ἢ δὲ σπονδυλὴν πασῶν. HARD.

Genus id serpentis est. Immo potius

vermis, in terra saepe quam profundissime delitescens: albo caudida, vetebrarum modo instar blattae flexuosa, nre nigro, dentibus firmis, quibus etiam arborum, praecipue vitis, nedum herbarum radices erodit. Lugdunenses rustici vocant un Turc, quasi Turcam. Hortensibus et satis herbis animalia tria potissimum infesta sunt: primum spondylis, vel apodyla hic memorata: alterum prasocouris, vulgo, *taillepré*, Lugdunensibus *courterole*; tertium mus exiguus, brevi corpore, quamobrem rustici vocant, *rate courte*, cauda curta, pilo fusco, rostro acuto, instar muris aranei, caecus ut talpa, eiusque modo terram suffodiens: is carduorum et cinararum magna perniciē, radices depascitur, olitoribus inimicissimus hostis et insidiator. DAL. — *Genus illud serpentis.* Insecti, odore letri, de blattarum genere. Vide Constant. in Lexico, verbo Σπονδυλῆ. HARD.

CXIX. *Ne illud quidem.* Haec toti-

CXX. Sunt et gentium differentiae non mediocres: sicut accepimus de tineis lumbricisque, inesse Aegypti, Arabiae, Syriae, Ciliciae populis: e diverso Graeciae, Phrygiae omnino non innasci. Minus id mirum quam quod in confinio Atticae Boeotiaeque Thebanis innascuntur, quum absint Atheniensibus. Quae contemplatio aufert rursus nos ad ipsorum animalium naturas, ingenitasque iis vel certiores morborum omnium medicinas. Enimvero rerum omnium parens, nullum animal ad hoc tantum ut pasceretur, aut alia satiaret, nasci voluit: artesque salubres inseruit et visceribus, quippe quum surdis etiam rebus inse-ruerit. Tum vero illa animae auxilia praestantissima ex anima alia esse voluit, contemplatione ante cuncta mirabili.

dem verbis Theophr. Hist. Pl. IX, 44. Haad.

CXX. Sunt et gentium. Totidem plane verbis haec Theophr. Hist. IX, 45: Η δὲ ἑλμινς σύμμετον ἐνίοις ἔθνεσιν ἔχουσι γὰρ ὡς ἐνὶ τῇ Αἰγύπτῳ, Ἀραβίᾳ, Ἀρμένίᾳ, Σύροι, Κίλικίᾳ. Θράκη δὲ οὐκ ἔχουσιν, οὐδὲ Φρύγες. Τῶν δὲ Ἑλλήνων Θεβαῖοι τε οἱ περὶ τὰ γυμνάσια, καὶ ὅλος Βοιωτῶν Ἀθηναῖοι δ' οὐ. Sic peculiares certis regionibus morbos novimus: phthisin Lusitanis, strumam Hispanis, Alpinisque: Narbonensi Galliae hydrocelen; omnes quidem ex aëris gravitate natos. Vide Fernelium, lib.

II de abditis rerum Causis, cap. 44, pag. 74. Haad.

Tineis. Alii, taeniis. Iis omnibus complectitur etiam dracunculus Aegyptio Arabiaeque peculiare, de quibus Paulus lib. IV, cap. 58, et I. VI, cap. 83. Dat.

Quippe quum surdis. Inanimis et ignobilibus, ut dictum est lib. XXII, cap. 3. Haad.

Tum vero illa animae. Illa vitae remedia ex alia vita peli natura voluit, hoc est, ex vivis pariter animalibus. Haad.

Auxilia praestantissima. Potior lectio, praesentissima. PINT.

TABVLA RERVVM

QVAE IN HOC SEPTIMO VOLVMIINE CONTINENTVR.

C. Plinii Secundi Naturalis Historiae lib. XXI.	I
Excursus I. De Violis Veterum	137
Excursus II. De Asphodelis Veterum	145
Excursus III. De Homeri Nepeuthe	153
C. Plinii Secundi Naturalis Historiae lib. XXII.	179
C. Plinii Secundi Naturalis Historiae lib. XXIII.	272
C. Plinii Secundi Naturalis Historiae lib. XXIV.	361
Excursus I. De Cocco et Gallis	471
Excursus II. De Galbano	477
Excursus III. De Hammoniaco	479
Excursus IV. De Styrace	483
Excursus V. De Fico	490
Excursus VI. De Resina et Pice	495
Excursus VII. De Mastiche	503
Excursus VIII. De Acacia	505
Excursus IX. De Sarcocolla	510
C. Plinii Secundi Naturalis Historiae lib. XXV.	513
Excursus I. De Elleboro	635
Excursus II. De Mandragora	650
C. Plinii Secundi Naturalis Historiae lib. XXVI.	656
Excursus I. De Ladano	760
Excursus II. De Hypocisthide	764
Excursus III. De Euphorbio	766
Excursus IV. De Scammonio	770
C. Plinii Secundi Naturalis Historiae lib. XXVII.	780

SEPTIMI VOLVMINIS FINIS.

Facultate obtenta

